ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. ALBERTO, COMITI PALATINO RHENI, AC

vtriusq; Bauariæ Duci, &c. Domino suo clementissimo,

S. P. D.

VM ante annos nõ multos D. Naucleri chronica in Officina Quentliana denuò eſſẽt excudenda, illuſtriſſ. Princeps, clemẽtiſs. Domine, rogauit me D. Geruuinus Calenius, Iuris Licẽtiatus, mihi ob animi candorem & morũ integritatẽ charus, vt ad Nauclerum adijcerem eius temporis historiã, quod ab illius Chro-

nicis interim effluxisset. Maluisse ego alterius ea in re opera illum vti potiùs voluïsse, quòd illi argumẽto parùm esse idoneus: sed cùm non occurreret alius, coactus est à me petere, quod permulti alij longè & feliciùs & absolutiùs atq; etiàm accuratiùs præstare potuissent. Feci ergò quod rogatus erã, & vt non prorsùs lectu indigna scriberẽ, multorũ doctissimorũ hominum libros histori-cos cursim perlegi, atque ex ijs non sin labore collegi, quæ possent Lectori ali quam adferre vtilitatem. Et nè plan s esset narratio, si nihil præter n . historiam cõtineret, admiscui in terim pias quasdam admonitiones, nõ nunquàm etiàm sanctiss. Patrum insi gnes sententias, vt vberior ad Lector fructus rediret. Deindè autẽ etiàm se-paratim excudi placuit eam historiã, iam multis locis auctam & recognitã: quæ quidẽ breui tempore facilè distra-

cta

ctα est. Sed interim tamen ad me perfertur, nõ deesse, qui dicant parùm decuisse Carthusianũ scribere historiam, alios etiàm, qui me putent plusculùm indulsisse affectibus, nonnullos verò, qui me etiàm maledicum vocent. Quibus omnibus vt breuissimè satisfaciam, nôrint primi me nõ facilè hanc scribendi prouinciam suscepturum fuisse, si vel ipsi eam suscipere, vel alios doctiores vt susciperẽt, adhortari voluissent. Porrò alij id certũ habeant, me nihil aut odio cuiusquam aut amore scripsisse secùs, quàm haberet rei veritas, quantũ equidem scire potui: nec debet mihi vitio verti, si laudaui præclarè de Rep. Christiana meritos, & acriùs interim perstrinxi proditores & perditores inclytæ Germaniæ nostræ: quales sunt ij, qui sub prætextu Euangelij & puræ doctrinæ teterrimos errores & iam olim damnatas hæreses in orbẽ inuexerunt.

Postremi autem, qui me maledicentiæ insimulant, desinãt (oro) esse schismatici: desinãt populum Christianum, Christi Iesu precioso sanguine redemptũ, in errores inducere: desinãt atrocissimè et impijssimè lacerare ac ꝑscindere Christi Catholicã Ecclesiam, Romanos Põtifices, sacramenta & instituta Ecclesiæ, & id genus alia: desinãt dicere bonum malum, & malum bonũ, redeantq́; ad pacem & vnitatem filiorum DEI: & tum sentient me, etsi nonnunquàm asperiùs scripsisse videar, tamen longè fuisse modestiorẽ, quàm res ipsæ poscere viderẽtur. Atque his ego in præsens responsum esse velim ijs, quos suprà dixi. Nam prolixè contendere mihi sanè integrum non est. Quanquàm quòd ad postremos attinet, qui me maledicum vocant, possem facilè ostendere, si mea scripta cum eorum scriptis cõferantur, illos se potiùs q̃ me perstringere voluisse.

se. In ijs enim est Casparus Peucerus Melãchthonis gener, qui in suo illo 5. Carionis libro, dũ eum illustr. Saxoniæ Electori Augusto dedicat, adeò furiosus & rabidus in me incurrit, vt nõ modò scurrã, sed etiã blasphemũ filij Dei hostem me vocet, nec dicere vereatur, quod tamen docere nunquã poterit, me impudenter res manifestè veras calumniari ac deprauare. Tum verò in ipsa historia tã impotẽter incurrit in Sũmos põtifices, quorũ odio isti infelices et miseri deflagrãt, vt sanè belliss. et germanissimũ Luteri discipulũ se ꝓbet. Dolet s. viro euãgelico, quòd fraudes, mendacia, antilogiæ, mutuæ eædẽq; acerbissimæ dissensiões, cõtentiones, odia plùs q̃ Vatiniana noui huius Euangelij buccinatorũ in mea historia annotantur, & identidèm verissimè commemorantur: nec pudet eum iactare doctrinæ Lutericæ irrefragabilem authoritatem &

 perspi-

perſpicuitatem, cùm certiſsimè conſtet & Luterum ipſum ſæpè pugnantia docuiſſe, & Luteranos inter ſe odioſiſsimè & pertinaciſsimè diſsidere: tum quoquè Philippum Melanchthonē Cōfeſsionem Auguſtanam non ſemèl mutâſſe, atq; ab Illyrico diſcipulo ſuo falſi inſimulatum eſſe, & in ipſos quoquè ſymmyſtas ſuos Luteranos acerbè ſanè ſcripſiſſe, potiusq; in doctrina Euchariſtiæ ad Zuinglij, quàm Luteri, partes acceſsiſſe. Hæc & eius generis alia cùm nos citra vllū mendacium ex ipſorum editis libris proferimus, maledicos nos vocant, & blaſphemos hoſtes filij DEI. Cùm autem illi immaniter cōſpuunt & calumniantur etiàm optimos & ſanctiſsimos Pontifices, ſacramēta & inſtituta Eccleſiæ Catholicæ, aliaq; ſimilia, non ſolùm non maledici, ſed etiàm egregiè Euāgelici videri volunt. Sed tamen vtcunquè ſæuiant &

tumul-

tumultuentur viri optimi, veniet quan doquè ille dies, vt intelligant homines, quàm luculenter sub Euangelij emẽtita specie ipsis impositum & illusum adhùc sit ab ipsis. Atq; vt id faciliùs possint, operam dedi, vt in meo hoc qualicunque Commentario doctrinæ inconstantiam, fœdissimas antilogias, atrocissimas altercationes, & his consimilia multa, quæ in nostris Euangelicis dogmatistis & præconibus visuntur, diligenter Lectori ob oculos ponerem, & quædam etiàm identidèm inculcarem, vt magis moueant, & tenaciùs animis affigantur. Nec ego vel tantilli facio, hoc nomine à Peucero me maledicũ appellari. Ille enim nõ didicit aliud à suo Lutero & Melanchthone, q̃ monachis maledicere, & monachos calumniari, quemadmodùm etiàm præclarè facit, dum in eadem sua Epistola dedicatoria monachos vocat deploratũ

& profligatum genus hominum: quasi verò nesciat monachorum institutum semper omnibus seculis præcipuæ apud Christianos, atque etiàm potentissimos reges & principes, fuisse venerationi, adeò vt etiàm magnus ille Constantinus, teste Athanasio, & eius liberi Cōstans atque Constantius, crebrò ad S. Antonium quasi ad patrem scripserint, & tum illorum fauor, vt idem ait, tum omnis aula regalis illū celebrârit. Theodosius quoquè maior bellum aduersùs Eugenium tyrannū suscepturus, Iohannem monachū Aegyptium, misso ad illū fidissimo eunucho Eutropio, de belli euentu consuluerit. Porrò Carolus Magnus in literis quibusdam, quarū exemplum legi, affirmare non dubitârit, se sanctorū monasteriorū loca sustentando & ditando, nō solùm Deum hoc ipso sibi placare, sed etiàm totius regni sui statum corroborare. Eat sanè Peucerus

In vita S. Antonij.

Nicephor. Hist. Eccles. li. 12. ca. 39.

&

& maledicat monachis: nos interim eius maledictis nihil prorsùs absterriti, pergemus DEO propitio hominibus ostendere malas artes, portentosam vanitatem, impias hæreses, turpißimas antilogias, immania aliorum in alios conuicia, & id genus alia pulcherrima emblemata fratrũ euãgelicorum. Quòd si id Peucerus ferre non potest, separet se ab illorũ hominum sodalitio, redeatq; ad Ecclesiam, et eiusmodi nostro labore etiàm gratulabitur: porrò etiàm in pertexendo illo suo Carione desinat criminari Pontifices, & res gestas scribat bona fide: nõ imitetur Sebastiani Frũci maledicentiam, non Sleidani vanitatem, cuius posterioris Commentarij sanè eiusmodi sunt, vt grauißimi viri eos non immeritò sint detestati & execrati. Atq; ipse etiàm Romanorum inuictißimus & pientißimus Imperator Carolus V. cùm eos interdùm legi audi-

audiuisset, idẽtidèm exclamauit, Mentitur nebulo, mentitur nebulo. Quod idem non semèl auditum est ex ore doctißimi Numburgensis Episcopi Iulij Pflugij, cùm illi ad mẽsam prælegerentur. Et illi certè, quod res Imperij probè cognitas haberent, & plerũquè præsentes interfuissent ijs, quæ à Sleidano narrantur, facilè de hominis fide pronunciare potuerunt: vt haud immeritò dolendum sit, apud plerosq;, immò plurimos, tanti fieri illos putidos & nugaces Commentarios, quosdam etiàm vix æquo ferre animo, si Catholici res ab illo mala fide relatas, bona fide commemorent, eiusq; mẽdacia incauto Lectori prodant. Id quod non indiligenter à quibusdam præstitum est, sed accuratiùs & elaboratiùs etiàm præstitum fuisset, si clarißimis & doctißmis viris Iohanni Groppero, & Euerhardo Billico, tum etiàm Sleidano longior

vita

ita contigiſſet. Quin etiàm is, quem xi, potentiſsimus Imperator Carolus V. cuidam egregio viro Acta publica, teras & alia inſtrumenta, ſua manu radidit, vt ex ijs Sleidani mendacia letegerentur. Quæ quidem eò faciunt, vt nemo mirari debeat, identidèm à me perſtringi Sleidanum, & eius vanitatem non vno loco indicari. Expedit enim Lectori parùm perito, hominis malam fidem aperiri, vt caueat ſibi ab infido hiſtorico, qui in ſuis illis belliſsimis Commentarijs ſic hiſtoriam texit, vt non niſi execrabilium errorum, damnatarum hæreſum, ſeditioſorum dogmatum & turbulentorum hominum, quales fuêre Luterus, Zuinglius, Caluinus, & cæt. patronum agere velle videatur, idq́ non ſinè imperiti Lectoris multiplici pernicie, quandò homo verſutus religionis negocium cum hiſtoria ità permiſcet, vt dum animum Lectoris

& rerum infida plerũquè narratione & multa sermonis blandiloqnentia & suauitate demulcet, vnà instillet impios errores & execranda dogmata. Erunt autem fortaßis, qui quandoquidem totam eius historiam exactè sibi confutandã sumant: quod difficile nõ erit, si possint habere copiam eorum, quæ in Comitijs acta sunt & quorundam aliorum. Mihi id integrum non fuit, nec libet sanè cum istis portentosis hominibus contendere. Prodesse autem certè hoc meo qualicunque labore volui Lectoribus præsertim parùm doctis & imperitæ multitudini, quã isti suis mendacijs & præstigijs miserè euertunt. Atq; tametsi nõ desunt forsan, qui meã operam carpendam putent, tamen me plurimùm consolatur, quòd cùm alijs multis bonis & doctis viris, tũ inprimis tuæ Illustriß. Celsitudini, Princeps celeberrime, eam ꝓbari intelligã: quẽadmodùm

COMMENTARIUS BREVIS

RERVM IN ORBE GESTARVM ab anno Salutis millesimo quingentesimo, vsque in annum LXVIII. ex optimis quibusq; scriptoribus congestus per F. Laurentium Surium Carthusianum.

SCripturus historiā breuem nostri seculi, non incommodè neque incongruè ab illo mihi initiū facturꝰ videor, qui fuit eius seculi singulare quoddam & eximium decus ac ornamentū, nempe CAROLO V. Romanorum Imper. qui à multis (vt est à quodā viro graui & nobili annotatum) amor & deliciæ generis Christiani dicebatur. Atque eius optimi & potentiss. Imperatoris crebra, eaq; honorifica, in hoc Commentario fiet mentio: qua in re nolim me quisquam putet aut confingere aliquid, aut dare affectibus: sed scribere bona fide, q̄ apud grauissimos scriptores inuenerim: & poterā ego his adferre multo plura atq; maiora, sed breuitati aliquid donandum erat, & declinanda hominū sinistra iudicia, qui ferè ex seipsis de alijs æstimant, quæq; se aut nolle, aut non posse præstare nôrunt, ea nec ab alijs fieri potuisse arbitrâtur. Quòd si verò in illius prædicandis virtutibus copiosiores erimus, quàm aliorum, etiàm laudatissimorum Regum & Principum, nemo id putet cuiusquam contem-

ptu fieri: neque enim operis breuitas permisit omia omnium præclarè gesta commemorare, & certè tanta huius principis in rempublicam Christianam merita extitêre, vt cùm omnium non possimus, vel eius vnius encomia paulò vberiùs celebrare iure meritoque debeamus. Sed nunc rem ipsam aggrediamur.

Carolus V. nascitur Gandaui.

Anno à virginis partu millesimo quingentesimo natus est Gandaui ipsis ferijs D. Matthiæ Apostoli CAROLVS Austriacus, qui posteà fuit eius nominis quintus Romanorum potentissimus, idemq; religiosissimus Imperator. Natus est autem anno Iubileo, qui est annus gratiæ, & tertia post mediam noctem hora, & quidem (vt dixi) Gandaui, quod est maximũ ferè totius Europæ oppidum. Aiunt enim incolę, eã vrbem cum suis fossis septẽ milliaria Belgica vel leucas in circuitu continere. Sunt ibì septem parœciæ, quarum ea, quæ est diui Michaëlis, fertur ad viginti octo hominum millia habere, quotannìs sacram Eucharistiam sumentium. Flumen Scaldis rapidissimũ septem in ipsa vrbe pontibus marmoreis magnificentissimè constratum est. Olìm septem principes toto septennio eam oppugnârunt quidem, sed expugnare non potuerunt: hodieque septem templa in totidem castris à septem regibus ædificata visuntur. Is ergò Caroli natalis locus, visus est quasi præsignificare illius futuram amplitudinem & excellentiam. Obseruatum est etiàm à nonnullis, quòd ab Augusto Cæsare (qui fuit CHRISTI temporibus, quibus lux Christianæ fidei sedentibus in regione vmbræ mortis illata est) totidèm ferè fluxêre anni ad Carolum Magnum, primum Germanorum Imperatorem, (qui fuit longè potentissimus, & præter alios, etiàm Saxones, multis bellis annis triginta ægrè tandèm domitos, coëgit recipere fidem CHRISTI) quot ab ipso Carolo Magno vsque

Vide hinc libros Guilielmi Zenocari equitis aurati de vita Caroli V. Gandaui excusos, & in Hispania, Italia & Belgio approbatos.

vſque ad hunc Carolum Quintum, qui fidem Chriſti in ampliſſimas ab ipſo reperti & occupati noui orbis prouincias, piorum hominum opera mirabilitèr inuexit ac propagauit. Vt autem in Germaniam & alios quoſdam huius orbis populos CHRISTI fides tum illata eſt, cùm Græci tumultuarentur, & in res nouas auidi viderentur, nec à prauis complectendis dogmatis abhorrerent, quod fuit ferè ætate Caroli Magni: ità quoquè noſtro ęuo, dum Germani & vicinæ nationes, Luteri & aliorum ſimilium hominum peregrinas amplectuntur doctrinas, & à catholica fide, quam ipſis Papiſticam libuit appellare, atque à veterum Germanorum toto orbe celebrata conſtantia deficiunt, apud Antipodes & in nouo Carolino orbe, (Sic enim vocant quidam) atque etiàm illis in locis & regionibus ampliſſimis, quæ Luſitani partìm adiêrunt, partìm vel vi expugnatas, vel ditione acceptas, ſuis regibus ſubdiderunt, Catholica Chriſti fides & religio, quam Luterus cum ſuis impugnat, ab innumeris populis cupidiſſimè recepta eſt, hodieq́ue recipitur. Sed hęc poſſent quidem fuſiùs nõ abſque ſumma horum têporum deploratione dici, at ſuum habebunt, DEO fauente, locum.

Porticus inſignis Gandaui extructa.

Sub id tempus, quo Gandaui natus eſt Carolus, porticus inſignis è palatio in ædem Dîui Iohannis producta fuit opere mirabili, & magno ſumptu, longa pedes tèr mille quingentos, ſeptem lata, ſeptem etiàm pedes in altum ſubleuata, vt infrà commodè pateret tranſitus, triplici colore, flauo, rubro, candido, conſpicua. Multa in ea porticu erant viſu ſtupenda, ſed quæ breuitatis ſtudio præterimus. Ardebant in ea porticu ambulatoria bìs mille & centum faces: viſebantur qnadraginta arcus triumphales, portarum magnarum inſtàr, è quibus tres cæteris auguſtiores

 erant,

erant, & vna quidem Sapientiæ, altera Iuſtitiæ, tertia Pacis & Concordiæ dicebatur. Fuit & alia mirabilis porticus aërea, ex funibus compacta è faſtigio ædis D. Nicolai ad apicem turris Capitolinæ, plena ardentibus facibus. Per priorem illam porticum die tertiodecimo, poſtquàm in hãc lucem editus eſt, infans Carolus ductus eſt in templũ D. Ioannis. Multi hoc ſanè admiratione dignũ duxêre, ꝙ puerulus ſalutari tingendus lauacro, ità ad baptiſterium allatus eſt, vt terram nõn attingerent ij, à quibus adducebatur. Et certè quàm ille princeps poſteà terrena omnia facilè animo exceſſerit atque tranſcenderit, opportunis locis infrà videre licebit: & quidẽ tum vel maximè patuit, cùm filio ſereniſſimo Philippo Hiſpaniarum principi regna & ditiones ſuas omẽs, porrò Ferdinando Romanorum pientiſſimo Regi Imperij faſces ſua ſpontè ac vltrò tradidit, vt infrà dicetur. Ad ſacrum fontẽ duo aurei velleris equites & dynaſtæ clariſſimi, Carolus à Croia, & Bergenſis Satrapa, itemq; duæ regij ſtemmatis heroinæ, Margareta Britannica, Eduardi V. Anglorũ regis ſoror, & Margareta Auſtriaca, Maximiliani Cæſaris filia, ſponſores Caroli infantis fuêre. Multa quoquè hac die ipſi eidem infanti præclariſſima tum à ſponſoribus, tum ab alijs quibuſdam ſunt dona oblata: & ea quidem eiuſmodi erant, vt haud obſcurè magnifica & rara quædam de illo infante portendere viderentur. Porrò verò ſi ad genus eius reſpicias, fuit illud perquàm vetuſtum, illuſtre & nobile: quippe ex Archiducibus Auſtriæ primò, deindè ex comitibus Habsburgenſibus, deniquè ex antiquiſſimis Francorũ regibus, (fueruntautem, nè quem id lateat, Franci origine Germani, non Galli, ijq̃ue Galliam occupârunt, vndè hodieque à Francis Germanis, Franciæ regnum nomẽ habet) è quibus primus Pharamundus longè potẽtiſſimus Romanos Gallia expulit,

Genus Caroli V.

expulit, Clodius rex Duringos compulit vectigal pendere, Merouєus rex Saracenos ab Aurelia profligauit. Clodoueus primus Christianam est religionem complexus. Et Pharamundus quidem rex legem Salicam tulit, qua cautum est, ne fœminæ sint regni hæredes. Quidam grauissimus scriptor ait Clodium regem, huius, quem diximus, Clodouei patrem, anno regni sui 15. victoriã ex Germanis reportâsse, atque eo nomine Baptismum percepisse à Remigio sanctissimo præsule Rhemensi, vnctumq; fuisse oleo cælitùs allato, eiq; lilia tradita esse, templumque eum D. Genouefæ virgini in colle Parisijs vouisse, deniq; vita functum anno Domini 514. Verùm quandò hæc plerique omnes Clodoueo tribuunt, nec vllam faciunt Clodij mentionem, incertum est quem in hac opiniõe secutus sit authorem. Cùm autem deindè regum liberi multiplicarentur, regna fuêre distracta, & tum Austrasiæ regnum succreuit, quod quidem duas habuit curias regias, alterã apud Metensium vrbem, alteram Coloniæ Agrippinæ: limites eius non ijdem ab omnibus assignantur. Sunt enim qui putent ab Alpibus per Burgundiam inter Rhenum & Scaldim suos eam habuisse fines, quo spatio comprçhendebantur, vt ipsi volunt, Vltraiectum, Colonia, Treuiris, Moguntia, Geldria, Cliuia, Iulia, Hollandia, Zelandia, Hannonia, Hasbania, Leodium, Limburgum, Alsatia, Palatinatus Rhenensis, Sylua Arduenna, Barrium cum ea parte Campaniæ Gallicæ, vbì Mosa sumit initium. sed alij longè contractiores ponunt limites. Verùm de his magnoperè contendere nihil attinet. Satìs est ostendisse, Carolum nostrum, de quo agimus, amplissimo & antiquissimo stemmate prognatum, sed ità tamen, vt ille suum genus eximiè illustrârit. Patrem autem habuit Philippum Austriacum, Maximiliani sapientissimi & moderatissimi Cçsaris filiũ, regẽ Castellæ

& Legionis, Brugis in Flandria natũ, cuius vxor fuit Iohanna filia Ferdinandi & Elizabethæ Catholicorum regum Castellæ & Aragoniæ. Sed hoc loco tantùm de Carolo principe dixisse sufficiat. locis opportunis plura dicentur. Potest quidem nostra ætas, tot agitata infandarum hęresum & immanissimorum bellorum tempestatibus, non immeritò sibi gratulari, quòd eiusmodi Imperatorem habere meruit, cuius esset insignis & valdè rara pietas in Deum: & tot accessione regnorum atque affinitatum, amplissima ditio & potentia. Nec quisquam certè dubitare potest, quin Carolus Cæsar vel cum potentissimis superiorum ætatum Imperatoribus conferri possit, cuius vires vel fortunam potiùs (sic enĩ dicere solebat) etiàm potentissimus Turcarum rex Solimannus reformidârit. Quantùm autem ille pro Catholicæ Ecclesiæ defensione egerit, dicetur infrà. nec dubium, quin Turcarum vires valdè eneruari ab illo potuerint, immò etiàm eneruatæ fuissent, nisì quidam Christiani principes eius sanctissimos conatus multis modis retardâssent. Vndè etiàm factũ est, vt perpetuis ferè distentus bellis, non potuerit seuerè animaduertere in hæreticos, sub prætextu Euangelij & verbi Dei fœdos & iam olìm à tota Ecclesia damnatos errores excitantes, & pronis in mala hominum animis carnis libertatem, quæ dirissima seruitus est, offerentes, qui sub eius imperio mirum in modum excreuêre, sed ità tamen, vt etsi Martinus Luterus Augustinianus monachus, horum omnium primus parens non immeritò dici possit, adeò tamẽ in multas sint distracti sectas, vt earum certum numerum inire penè impossibile sit, & Luterus ipse ꝓpemodùm hodiè cõtemptus iaceat, paucissimis eius dogmata omnia sequentibus, sicut alibì videbimus.

Solimãnus Turca Caroli V. fortunam extimuit.

Porrò verò cùm præuideret Deus, fore vt in Europa breuì existerẽt prodigiosæ hęreses & horrẽda

schi-

ſchiſmata, cùm non poſſit ille niſi in pace & animorum & religionis ſuaui concordia degere, animum Luſitani regis potentiſſimi excitauit ad inquirendas regiones ad Auſtrum ſitas. Iam anteà Caſtellani nouum repererant orbem & terras hactenùs incognitas. Nè qua autem inter Caſtellanos & Luſitanos diſſenſio pernicioſa oriretur, Romanus Pontifex Alexander VI. ſua interpoſita authoritate id effecit, vt Caſtellani ad Occidentem, Luſitani ad Auſtralē polum nauigarent. Ità factum eſt, vt Caſtellani continentem ampliſſimam, inſulas maximas & innumeras, auri & vnionum feraciſſimas inuenerint: Luſitani verò per Arabicum & Perſicum ſinus ac Indiæ littora, regnum Calecuthicum, deniquè ad auream Cherſoneſum & ipſa Sinarum regna longiſſimis & propè immenſis itineribus perlati ſint. Neq; tamen hi reges contenti fuêre ampliſſimas opes & ingentes ditiones ſuis regnis adieciſſe, verùm etiàm laudatiſſimo ſtudio conati ſunt eas barbaras gentes ad veram & vnicam Chriſti religionē traducere. Quæ res eos paulatìm habuit proceſſus, Deo Opt. Max. ſuam gratiam tam ſanctis conatibus adſpirante, vt innumerabiles idololatræ ad Chriſtum conuerſi, eā fidem auidè receperint, quam in Europa pleræque nationes ceu Papiſticam, immò etiàm Antichriſtianam, repudiârunt, vt iam partìm antè dictum eſt.

Alexander VI. inter Caſtellanos & Luſitanos pacem conciliat.

Fuit in aula regis Hiſpaniarum quidam Chriſtophorus Columbus, patria Genuenſis. Multo is tenebatur deſiderio nouas orbis regiones inueſtigādi: & cùm à rege peteret eam in rem ſubſidium, non ſemèl tum à rege tum à regina irriſus eſt, tanquàm qui res ludicras meditaretur. Cùm autem iam octo exactis annis non faceret precandi finem, rex attentior eſſe cœpit, tādemque iuſſit liburnicam vnam & celoces duas egregiè commeatu & armis inſtructas illi tradi. Itaque anno ſalutis 1492. ſoluens à Gadibus,

Chriſtophorus Columbus.

Insulæ Fortunatæ, hodiè Canariæ

bus, primò ad insulas Fortunatas appulit, quas nunc ob canum copiam vocant Canarias: olìm dictę sunt Fortunatæ, ob aëris miram temperiem & cæli clementiam. Numerantur, vt quidã aiunt, decem Insulæ Fortunatæ, è quibus tres incultæ, reliquæ cultæ sint. Ex ijs ea, q̃ Teneriffa vocatur, cælo sereno longissimè conspicitur, idq; ob mirę altitudinis petram adamantinam, instàr pyramidis acuminatam, quę p̄indè vt Aetna mons in Sicilia, p̄petuos vomit ignes. Qui eam petram metíti sunt, non dubitant affirmare, à terra ad summum vsque verticem ad octo vel nouem obtinere milliaria Germanica. Incolę fruges metunt in Martio & Aprili. Multa alia de his feruntur insulis: sed quia necdùm satìs certò cõperta habeo, mâlui ijs annotandis supersedere. Olìm cùm Columbus ad eas primùm deferretur, incolę nudi incedebant, à veri Dei notitia alieni: sed paulatìm pleræque ex his insulæ ad fidem Christi accessêre. Teneriffa & Grancanaria, id est, grandis Canaria, cęteras vincunt magnitudine. Eas incolebant hac tempestate homines barbari, prorsùs nudi degentes. Indè ad Occidentem cursum tenens, aliquot reperit insulas: è quibus duabus vastissimis nomina indidit, alteram Hispanam, alteram Iohannam vocans.

Insula Iohanna.

In Iohanna insula densissimæ visebantur syluæ, & in ijs auium, præsertìm philomenarum, etiàm mense Nouembri cantus audiebantur innumeri: flumina quoquè lympidissima & ad potandum suauia, itemque portus commodissimi cernebantur. Diù ad eius insulæ littora nauigans, cùm nullũ cõperiret finem, putaretque terram continentem esse, ad Hispanam iter inflexit. Cumque eum & socios eius incolæ vidissent, mox fugerunt. Putabant enim eos esse Canibalos, qui sunt homines feri, carnibus humanis auidissimè vescentes, quorum regionem Columbus erat pręteruectus. Incedũt autem etiàm

Hispana.

Canibali anthropophagi.

hui-

huius Hiſpanæ inſulæ homines nudi. Canibali è vi-
cinis locis hominum prædas agunt:impuberes exe-
ctis teſtibus ſaginant perindè, vt nos gallos galli-
naceos:puberes mox perimunt, inteſtina & extre-
mas corporis partes etiamnùm recentes vorant:re-
liqua ſale adſperſa cõſeruant in vſus diuturniores,
vt apud nos ſolent farcimina omnis generis.Mulie-
res non comedunt, ſed haud ſecùs atquè gallinas
ſeruant ad prolẽ.Indè Columbus in Hiſpanias rur-
sùs nauigat,relictis tñ in ea inſula triginta & octo
viris.Rex & regina redeuntem eum honorificè ad-
modùm accipiunt,eique nouam paranti nauigatio-
nem attribuunt liburnicas 17. & celoces 12. in qui-
bus præter commeatum & arma omnigena, homi-
nes erant mille ducenti.Multas in hoc itinere repe-
rit inſulas,quibus pleriſq; nomina impoſuit. Quo-
dam in loco,quem Archipelagum nominârunt,ſu-
pra 47.inſulas inuenerunt.Vbi autem ad Hiſpanam
inſulam venerunt,viros 38. quos illic reliquerant,
regis eius perfidia enectos compererunt.In ea inſu-
la condidit Columbus vrbem,& in ipſis viſceribus
eius arcem Diui Thomæ.Fuerunt hæc initia Chri-
ſtianæ amplificandæ religioni fauſtiſſima.

Noua claſſis Columbo attribuitur.

Archipelagus.

Hoc anno 1500.Luſitani,duce Petro Aluaro, tẽ-
peſtate delati ſunt ad regionem illam longè lateq;
patentem,quam vulgò Braſeliam vocant,quòd in-
dè eius nominis lignum aduehatur,tingendis pan-
nis aptum.In ea prouincia iuſſit idem Aluarus cru-
cem affigi in faſtigio arboris admodùm proceræ:
atque ad eius arboris imam partem Miſſæ ſacrifici-
um,præſenti exercitu,peractum eſt, totaque ea re-
gio ſanctæ Crucis appellata eſt. Hodiè Chriſtiana
religio mirabilitèr illic propagata eſt:Videbat Chri
ſtus futuros breuì,qui ipſius ſignum Turcica bar-
barie & Antichriſtiana impietate ſub Euangelij &
pietatis prætextu demolirentur. Itaque tranſtulit

Braſelia prouincia ſanctæ Crucis.

illud ſignum ad idolorum cultores, & apud eos id fecit haberi in precio: adeoque certũ eſt multis Iridiæ locis Cruces eſſe collocatas, & indè aufugiſſe dæmones, nec ſolita Indis reſponſa dediſſe. Pudeat tandèm ſimiles eſſe dæmonum, qui illo ſigno ineffabiliter cruciantur, atque eo nomine illud odio perſequuntur inexpiabili.

Aliæ quoquè deincèps nauigationes inſtitutæ ſunt in has incognitas orbis regiones, & multa illic comperta rara ac inaudita.

Albericus Veſpucius.

Albericus Veſpucius, vir egregiè doctus, priùs ſub Caſtiliæ, deindè ſub Luſitano rege longiſſima maris emenſus ſpatia, mira ſe reperiſſe ſcribit, multaſque inueniſſe inſulas: ſed nimìs longum eſt, ea omnia hìc commemorare. Nos & poſſumus & debemus DEO gratias agere, quòd noſtro ſeculo innumeras gentes dæmonum cultui addictas, ad CHRISTI fidem traduxit opera pijſſimorum Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum, in quorum ditionibus hodieque inuiolata perſeuerat Catholica religio.

Luſitanorũ nauigationes.

De Luſitanis ità ſcriptum reliquit Paulus Iouius, noſtræ ætatis doctiſſimus Hiſtoriographus, libro duodecimo Hiſtoriarum: Iubente Emanuële rege Luſitaniæ, Luſitani inſana nauigatione Atlanticum Fortunataſque inſulas prętervecti, promontorijs Praxio & Bonæ Spei ſuperatis, Aethiopicum littus adiêrunt, gentes ſubegerunt, Rubri maris ac Perſici ſinûs anguſtias ſuperârunt, in Carmania atque India bello victis regibus Cannoræ, Cucini & Calecuthæ, celeberrimis emporijs exercendæ mercaturæ ſedes arceſque poſuêre. Deindè cùm nouorum ducum aduentu aucta eſſet claſſis, vltimos Indiæ orbiſque terminos ſibi propoſuerunt: atque ità felici auſu, eadem ducti peritia nauigandi, ab Calecutha præter Indum ac Gangem fluuios, ad

au-

auream Chersonesum peruenerunt, vbì regem Malachæ armis defensionem parantem, tormentorum nouitate absterritum ac prælio victum, tributarium fecerunt. Ab alia quoquè parte, Indorum classibus sæpè deletis, custoditisque Erythræi faucibus, ac sinûs Arabici nauigatione Aegyptijs mercatoribus interclusa, Indici maris imperium tenuerunt. Hæc Iouius.

Aurea Chersonesus expugnata à Lusitanis.

Vbì sanè prædicanda venit diuina clementia, quæ tot tamque potentes barbaras nationes Christianorum armis voluit edomari, & per eos venire ad cognitionem nominis sui. In illis certè regionibus iam feruet religio Christiana, dum interìm nobis aufertur regnum Dei, & datur genti facienti fructus illius. Vtinàm resipiscant tandèm à Lutero & eius infaustis nũcijs malè fascinati homines, nè breuì CHRISTVS totus à nobis demigret in nouum orbem. Sed de his plura congruis dicentur locis.

Matth. 8.

Hac ferè tempestate Baiazetes Turcarum rex, cum centum quinquaginta armatorum millibus Metonem Peloponnesi vrbem validissimè obsedit, nostrisque hominibus, post varia certamina, vtrinquè summa virium & animorum contentione edita, ad quinque Venetarum triremium aduentum è stationibus ad mare, vt illas exciperent, inconsultò descendentibus, Turcæ vrbem ingressi, magna cæde perpetrata, Venetos paritèr & Græcos milites trucídant, & ipsum Metonensium Episcopum, ità vt erat mitratus & sacra veste indutus, obtruncant, nec vlli omninò vel armato vel inermi parcunt infestissimi barbari, nisì quem fortè aut ætas, aut forma vel seruituti, vel libidini seruauit. Erant eius loci supra mille captiui. Ij longis adstricti funibus, ad Baiazetis prætorium perducti, sæuissimi Tyranni iussu sub eius oculis

Baiazetes Turca expugnat Metonem.

Baiazetis crudelitas.

oculis immanitèr perempti sunt. Is Baiazetes postmodùm à filio Zelimo regno exutus, & paulopòst veneno sublatus est. Eius pater Mahometes Hydrũtinam Italiæ vrbem cepit, atq; tum de rebus Christianis propemodùm actũ fuisset, præsertim in Italia, vbì est Romani Imperij augusta sedes & antiquũ domicilium, nisì illam truculentam beluam prępotens Deus subitaria morte abstulisset, qui quidem id temporis non tam iræ suæ laxare habenas, quàm vt maturè resipiscerent Christiani, maximo allato terrore admonere voluit. Alijs deindè locis aliquot Christianorum expugnatis, Baiazetes Byzantium redijt.

Id temporis ferè ad Orientem tres potentissimi reges rerum potiebantur: Baiazetes Turca, Caitbeius Aegypti & Syriæ Sulthanus, & Iacuppus Persarum rex. Baiazetis erat inprimìs formidanda potentia ob copias militares longè firmissimas, quas perpetuis more Maiorum pace belloque alebat stipendijs: sed mitiori ingenio præditus, ac philosophiæ studijs addictior, post fugatum Gemen fratrem suum, qui posteà in Europa ad Caietam perijt, pacem cum vicinis omnibus colere mâluit. Sunt qui hunc Gemen Baiazetis fratrem, Zizimum vocent, sed id imperitè, cùm Gemes de nomine Parthorum inclyti regis appellaretur. Conatus ille fuit, licèt ætate minor, fratrem Baiazetẽ imperio excludere: sed victus, fugæ se mandauit, & Rhodum veniens, à Bussonio Rhodiorum equitum magistro, præter spem in carcerem coniectus est, ac posteà Romam perductus, vbì Baiazetes quotãnìs eius alendi causa quadraginta aureorum nummùm millia numerauit.

Soph⁹ Ismael Persarũ Imperator fit.

Sub hoc fermè tempus Sophus Ismael Persarum imperium occupauit, & noua quędam in Mahometis Pseudoprophetæ turpissima superstitione opinio in cũctis Sophi huius ditiõibus disseminata est.

Perdo-

Perdomuit ille breuì Persas, Medos, Armenos, pluresque alias gentes, & crebris victorijs celeberrimũ toto orbe nomen obtinuit, adeò vt Iudæi, calamitosum hominum genus ob repudiatum filium Dei vnicum & verũ Messiam, stultissima opinione hunc suum putarent Messiam, atque per omnem ferè Europam mirum in modum sibi gratularentur, festa celebrarent conuiuia, mutuis tum nuncijs tum muneribus sese hortarentur ad benè sperandum, quòd iam tandèm venisset à Deo promissus seruator. Sed illorum inanis spes breuì in irritum recidit, quãdò Sophus ille nullam gentem perindè, atquè Iudaicã, exosam habere compertus est. Vt autem Lector Sophi huius aliquantò certiorem habeat notitiam, paulò fusiùs hinc agẽdum est. Patrem habuit Aidarem Harduellem, qui inter Persas regulus fuit non ignobilis, ingenio verò ac moribus cumprimìs suspiciendus. Is spretis omnibus mũdi huius oblectamentis, diuitijs & honoribus, tanquàm veris ærumnis & fortunæ ludibrijs, quę cęci mortales ceu vera bona & munera felicitatis humanæ impensiùs appetunt, colunt, sectãtur: vitam egit austeram, quam pleriq; omnes admirarentur potiùs, quàm se imitari posse confiderent. Itaque hac viuendi ratione eã excellentis virtutis opinionem adeptus est, vt cum Assimbeius Vsuncassenes (qui quondàm Armeniæ procurator, Moloanchre legitimo Persarum rege interfecto, regnum eius occupauerat) sibi generum adsciuerit, collocata ei in matrimonium Martha filia, quæ ex Despina Caloioannis Trapezũtini & Põti regis filia nata, Christi fidem coluit. Quòd verò Trapazũtinus Christianus rex Vsuncasseni Mahometano filiam suam despondit, licèt ea conditione, vt eam permitteret Christum colere, ideò factũ est, quòd & Trapezuntinus rex & Persa Vsuncassenes, sibi ab Ottomanno Mahomete meritò timerent, cu-

Harduellis pater Sophi Ysmaelis.

pe-

Mahometes Turca profligat Persas, & occupat Trapezuntinum Imperium.

perentque ex hac affinitate mutua sibi comparare presidia: quę tamen neutri quicquã cõtulère, quandoquidẽ Mahometes tormẽtis æneis fretus, quorũ vsum Persæ tum ignorabant, Vsuncassenem in campis Anserinis profligauit, ac deindè Trapezuntinũ regem Cõstantinopolim perductum in carcere necauit, tota eius ditione occupata. Harduellis autem Taurisij, quod est preclarissimum Armeniæ maioris oppidum, multo habitatore frequentissimum, nouam cœpit vulgare religionem, vel potiùs superstitiõem, Mahometanam quidem illam, sed longè diuersam ab ea, quam cæteri Mahometani in Asia & Aphrica sequerẽtur. Volebat enim ab omnibus eos legis Mahometanę ritus suscipi, quos HalyMahometis interpres & socius tradidisset: neq; eñ aliter eos saluos posse fieri, cùm alij potiùs Homarim, alterũ Mahometis discipulũ & interpretẽ, præferendũ censerent. Atq; hoc solo ferè diuersæ superstitionis prætextu Mahometani alij alios odiosissimè persequuntur: quod iam pridèm magno poterat adiumẽto esse Christianis principibus ad Turcarũ profligandas vires, eorumq; immanissimam tyrannidẽ à suis finibus procùl arcendam, nisì quibusdam magìs libèret mutuis conflagrare odijs & bellis intestinis, in summam Christianæ Reip. perniciẽ: quod certè dolendum est, tametsi peccata hominum è religione Christianorum, longè etiàm deteriora mererentur. Intereà verò dum Harduellis nouam Taurisij religionẽ dissеminat, fit ingẽs ex omni Perside & Armenia ad eum visendum hominum cõcursus, non admodùm gratus Iacuppo Vsuncassenis filio, qui patri à Mahomete Ottomanno cæso, in regno successerat. Iam eñ eius potẽtiam & existimationẽ vereri cœpit, atq; ad eius religionem confluentium cœtus habere suspectos. Eam suspicionem auxit, quòd sciret patrẽ suum vi occupâsse Persarum regnum,

Mahometani in duas distracti sectas & superstitiões.

Mahometani cur se metuò persequantur.

gnum,

gnum, metueretque nè Persæ ipsum regno nôdùm satis firmato exturbarent. Itaq; neq; sanguinis cõiunctione, neq; hominis innocentia permotus, regnandi libidine transuersìm actus, misit qui Harduellem nihil minùs suspicantem percuterent. Eo extincto, sectatores eius aut tulit è medio, aut dispulit. Porrò Ismaël filius Harduellis, qui posteà Sophus cognominatus est, eo tempore puer adhuc, ab illa cæde seruatus est: fugiensque Iacuppum regẽ auunculum suum, in Hyrcaniam ad Pyrchalem parentis amicum, supra Caspium mare paucis oppidis imperantem, se contulit.

Techillis Persæ mores & disciplina.

Fuit prætereà quidam Harduellis discipulus Techellis, qui deindè Cuselbas, hoc est, rubrũ caput appellatus est, magistro nõ inferior, Persa origine, regię stirpis cognatiõe clarus, doctrina ac religione valdè celebris. Is quoquè Iacuppũ fugiẽs, in minorem Armeniã pỿuenit, atq; illic in Antitauro mõte, loco ob frequentiam, varietatemq; pomiferarũ arborũ & perennes aquarũ fontes admodũ salubri & amœno, ab hominum cõmercio separatus, aliquot annis asperrimã vitã egit, cõtentus ijs, q̃ spontè humus protulisset: tandemq; eam famę claritudinem adeptus est, vt diuinus vates appellaretur. Agnitus primò est à pastoribus: deindè agricolę miserati eius vitæ austeritatem, victũ & res necessarias suppeditabant. Porrò cùm etiàm futura prædiceret, summa omnium admiratione in pagos & vrbes pertractus, & tantùm nõ ceu deus quispiam adoratus est. Iam prouinciam om̃em suî fama compleuerat, publicatisq; nouæ legis interpretationibus, facilè credulis turbis persuasit, nisì illas complecterentur, nullam ipsis salutis spem reliquam fore. Multis ergò vanam superstitionem amplectẽtibus, sectatores suos oẽs, pro insigni nouę religionis, iussit turbinatum capitis tegumentum siue pileos lintea fascia, eaque rubri

Cuselbasæ qui dicti. bri coloris, circundare: vndè factum est, vt ij omnes qui nouum hoc doctrinæ genus sequuntur, Cuselbasæ à rubro pileorum colore, toto Oriente vocẽtur. Interìm Ismael quoquè paternos nouæ superstitionis complexus ritus, cùm iam adolesceret, & sermone, vultûs elegantia, egregiaq; tum sapientia tum animi magnitudine oĩbus admirabilis videretur, maximum nomen & ingentes vires sibi conciliauit, non ex vulgo duntaxàt, sed permultis etiã nobilibus ac opulentis: cumq; etiamnùm impubes esset, diuitias, honores & imperium, licèt ea contemnere videretur, assecutus est: tanta in eo cernebatur morum integritas. Additum quoquè illi est cognomentum Sophus, quod à vetere Magorũ memoria sumptum videtur, qui olìm apud Persas ipsis etiàm regibus imperâsse feruntur. Deindè verò Iacuppo Persarum rege veneficæ vxoris fraude sublato, cogitauit repetere paternos agros & ditionẽ, q̃ ex matris dote ipsi obtigerat. Itaq; aliquot suæ sectæ hominibus, cum Pyrchalis reguli coniunctis auxilijs, Armeniam ingressus, non tam viribus q̃ præclara existimatione & beneuolentia breuì paternam ditionẽ recuperauit. Mox auctis copijs eorum, qui nouũ dogma sequebantur, Sumachiam vrbem in finibus Mediæ sitã, vi cepit & hostilitèr diripuit. Illud audax facinus ad priorẽ nominis eius existimationẽ permultùm adiecit, factusq; ex eius vrbis præda locupletior, exercitum magna ex parte inermem egregiè instruxit. Iam verò Persici regni captus desiderio, Taurisium sibi petendum statuit.

Iacuppus Persarũ rex perit veneno.

Sumachia vrbs.

Taurisium Persarum regia.

Ea vrbs Persarum regia est, non solùm Armeniæ superioris, in qua sita est, verùm etiàm totius Orientis numero hominum atque opibus celeberrima, olìm Terua dicta, distans à Caspij maris littore expediti equitis itinere dierum quatuor, haud procùl ab emporio Derbento, vbì portæ ferreæ

Scy-

Scythas ab angustijs, q̃ sunt inter montes & mare, excludunt.Ità ergò Sophus Ismaël amplissimum Persarum Imperium inuasit, & simul noua Mahometanæ stultitiæ superstitio longè latéque diuulgata est anno salutis 1499. quo Italia Gallorum aduẽtu maximas adijt clades, & Veneti ad Protum insulam cum Turcis infelicitèr dimicârunt. Vbì autem Ismaël ad Taurisium properauit, erat illic Aluantes Iacuppi filius, qui fratrem suum Moratchamũ prælio victum, ex Persarũ finibus expulerat, & primores aliquot Moratchami studiosos trucidârat. Ea res & illi magnã inuidiam conflauit, & Ismaëli eius amplissimæ vrbis potiundę facilimam viam patefecit. Nam simul vt ad vrbem cum exercitu appulit, portas illi ciues vltrò aperuerunt, Aluãte in fugam sese conijciente, quòd longè imparem se sentiret Ismaëlis copijs, nullo pręsertìm ciuium fultus præsidio, de quorum fide non immeritò nihil sibi admodùm polliceretur. Eos autem Ismaël, proposita omnibus incolumitate, in suam religionem & fidẽ facilè adegit. Vrbem autem ingressus, Iacuppi regis auunculi sui sepulcrum eximij operis euertit: ossibusque disiectis, omnem eius memoriam prorsùs aboleuit, vt paternam cædem vlcisceretur. Interìm certus ad eum perfertur rumor, Aluantem conciliato sibi fratre Moratchamo, cum maximo equitum & peditum exercitu aduentare. Eo nũcio nihil territus Ismaël, suos incredibili celeritate ducit hostibus obuiàm, imparatumq; Aluãtem mira felicitate oppressit, ipso Aluãte, cùm acriùs pugnaret, obtrũcato. Eo cæso, equites cataphracti & sagittarij cęterique postremi agminis milites, fuga dilapsi sunt.

Aluantes ab Ismaele cæditur.

Aliquot autẽ diebus eo in loco à labore recreatis militibus, deindè Scyras vrbem cum exercitu profectus est. Iam enim finitimi populi in illius se potestate fore dictitabãt. Ab ea ciuitate maximis hono-

ribus affectus, sæpè ad populum concionabatur de noua religione suscipienda, additis etiàm minis, si quis intra diem tricesimũ pristinos ritus neutiquàm repudiâsset. Quamobrèm omnes ferè in illius sententiam breuì concessâre. Est autem Scyras vrbs opulentissima atq; clarissima, ex cuius diuitijs militi persoluit stipendium, omnesq; copias suas militaritèr instruxit & egregiè ornauit. Erant tum illic officinæ frequentes, omnis generis armorum plenissimæ: quę sanè mirabili ingenio artifices ex ferro chalybeq́; recoctis, & ex herbarum succis addita insigni temperatura, longè elegantiùs, quàm apud nos id fiat, fabricare consueuerunt: nec galeas tantùm, thoraces & ocreas, sèd equorum etiàm perpetua ex tenuissimis laminis tegumenta. Post Scyras vrbem facilè quoq; Sapha, quę Susa olìm fuisse putatur, & Sulthania, vbì admirabiles cernuntur ingétium ędificiorum reliquiæ, in eius fidem concessit. Indè Mesopotamiam magno populorum studio in deditionem accepit, Moratchamo Iacuppi filio & Aluantis fratre, in Arabiam cum vxoribus ac liberis omnique supellectile aufugiente. Indè ab Assyria in Mediam transcendit: regressusque in Armeniam, Albanis, Iberis & Scythis, qui vlteriorem Caspij maris oram tenent, bellũ fecit, quòd solita tributa iam quadriennio minimè persoluissent.

Scyras insignis vrbs describitur.

Sapha, olim Susa.

Dum hæc Ismael Sophus prosperrimis rerum successibus in Persidis Imperio gerit, Techellis Caselbas, cuius paulò suprà meminimus, Armeniam & minoris Asię partem non minimam noua religione compleuit, multisque eius sectæ hominibus arma capessere iussis, Turcarum ditiones audactèr inuasit. Iam enim pasśìm cernebantur homines nouę superstitionis cupidi, (vt est mortalium genus nõ sua natura, quæ à Deo benè condita est, sed deprauato animi iudicio in res nouas, quanlibèt alioquì pni-

Techellis prosperi successus.

ciosas, auidũ) qui pro symbolo rubris pileis vterentur. Cùm autem non omninò suppeterent sumptus bello gerendo necessarij, eorum facultates suis diripiendas permisit, qui nollent nouum dogma complecti. Indè è Cappadociæ finibus in Lycaoniæ vberem regionem profecti sunt, vbì diù sese aluerunt, freti eius loci copijs. Multi autem eius regionis accolæ cum rebus suis Iconium perfugerunt. Proponebat Techellis præmia omnibus, qui ad ipsius religionem accederent, & dira minabatur refractarijs: quo factum est, vt plurimi illi se adiungerẽt. Iam autem Turcæ rei indignitate permoti, ad arma se parabant, & eccè opportunè ab Ismaële equites missi superuenêre, qui etiàm Techellim iam anteà per legatos hortatus erat, vt nouæ propagandæ doctrinæ omnem nauaret operam, vi etiàm adhibita, suamq; illi opem & auxilia pollicitus fuerat. Faciebat hæc Ismaël odio in Turcam Baiazetem, cuius oppugnandi iam animo cõsilium volutabat. Misit etiàm legatos Venetias, petens ab illis inter alia artifices, qui ænea tormenta conflarent. Veneti eos legatos humanitèr exceperunt, sed omnibus eius votis, ꝙ cum Baiazete quinquennij inducias pacti essent, satisfacere non potuerunt: quanquàm præter hoc etiàm bellis grauibus impliciti tenerentur. Legatos autem muneribus affectos, honorificè à se dimiserunt: sed vbì Baiazetes comperit, eos per Syriã in Persidem reuertisse, grauitèr apud Aegypti Sulthanum ea de re questus est: vndè accidit, vt mercatores Veneti, qui Tripoli, Alepi, Beryti atque Alexandriæ agebant, à Campsone in catenas cõiecti, vix post annũ, multas à sæuissimis Mamaluchis perpessi contumelias, vitã & libertatẽ impetrârint. Techellis verò auxilijs Ismaëlis fretus, Orcanam & Mahometem Baiazetis nepotes cum exercitu ipsi occurrentes, egregiè profligauit: nec ab Iconij nobilissimæ urbis

Ismael Sophus mittit legatos Venetias.

Veneti ab Aegypti Sulthano malè accipiũtur.

Iconium.

vrbis oppugnatione abſtinuiſſet, ſi tormenta bellica fuiſſent ad manũ. Multos verò ijs in locis in ſuã traduxit ſectam. Indè per Galatiam in Bithyniam infeſto agmine contendens, Bellerbechum, id eſt, totius Aſiatici equitatûs magiſtrũ, opportuna circunuentum celeritate fortiſſimè debellauit, multis ex eius exercitu fuſis, reliquis in fugam coniectis. Mox Cutheiam vrbẽ ſumma vi & incredibili ſuorum ardore ac impetu expugnauit, magna Turcarũ ſtrage edita, & ipſo quoquè cum vxoribus capto Bellerbecho, qui ex fuga eò ſe contulerat, & diù fortiſſimè propugnando vrbẽ defenderat. Ea vrbs in Aſia minori medium ferè locum obtinet, Anatoliæque magiſtri equitum, quem Bellerbechum vocant, ſedes eſt, ſicut in Europa alterius Bellerbechi Sophia Mœſiæ vrbs. Eius oppidi ſpolijs ornato & inſtructo exercitu, iam Pruſiã Bithyniæ caput oppugnare inſtituerat. verùm Baiazetes ingẽtes ex Europa copias, duce Halybaſſa Macedone, in Aſiam miſit, quorum aduentum Techellis ſibi minimè expectãdum ratus, è Ponto exceſſit, collecta precioſiore præda. Eũ Halybaſſa magnis itineribus inſequitur, & poſt dies aliquot in planis Galatiæ locis è nouiſſimo agmine feſſos aliquot cepit & interfecit. Tum verò Techellis Bellerbechum, quem vinctum trahebat, media in via palo infixit. Eius clariſſimi apud Turcas viri horrendo interitu licèt Halybaſſa permoueretur, non tamen deſtitit celerrimè abeuntes perſequi. Cùm aũt nulla cõtentiõe eos poſſet aſſequi, relictis peditibus, octo millia equitũ intentiſſimo curſu vnà ſecùm iubet fugiẽtium veſtigijs inſiſtere. Tandèm ad Olygam montẽ vbì ventũ eſt, nouiſſimum agmen acri prælio perturbare cœpit. At Techellis non ſe deſerit, licèt ſuos multo itineris labore penè exanimatos nõ ignoraret: acieq; egregiè inſtructa, Turcarum impetus fortitèr ſuſtinet.

Cutheia capitur à Techelle.

net. Verùm à sclopetarijs equitibus permulti è Techellis copijs fusi sunt, ac nihilo minùs Techellis redintegrata acie ex optimè armatis, eaq; à nouissimo agmine in frontem ducta, suos in tutiora loca fortitèr pugnando sese iussit recipere. Id conspicatus Halybassa, cùm semèl atque iterùm per medios hostes cùm globo equitum perrumpere non dubitaret, interceptus à Techellinis interficit. Eius cæde pterriti Turcæ, primò remissiùs agere, mox fuga sibi consulere. Techellis cum suis primò ad Tasciam se recipit, quò Iunusbassa quoquè cum quadraginta Turcarum equitum & peditum millibus peruenit, multisq; illic leuibus prælijs certatum est, donèc Techellis se tantis copijs imparem cernens, superatis clàm montibus, in minorem Armeniam descendit. Post eius inopinatum discessum Iunusbassa per omnē Asiam minorē diligentissimè perscrutatur Persicæ religionis cultores, inuentosque omnibus tormētis excruciatos interficit: qui verò bello non interfuissent, ijs frontē inussit, omnesq; in Europam secùm traduxit. Techellis porrò ad Ismaelem in finibus Scytharum bellum gerentem confugit. Ità in illa quoquè impurissima & dementissima Mahometis superstitiōe, maximo Christianæ Reip. cōmodo, hac tempestate exitiales extitêre dissensiones, & odia ac simultates inexpiabiles, dum alij Homarim, alij Halyn Mahometis interpretes & discipulos sequi mâlūt. Et nisì ea rerum perturbatio apud Mahometanos incidisset, Baiazetes Turcarum rex Venetis & Hungaris admodùm sæuus & atrox hostis incubuisset. Verùm præpotens Deus etsi hominum flagitijs iurè irascitur, non tamen iustas sempèr reposcit pœnas, sed iudicij austeritatem ineffabilis misericordiæ clementia temperat, vt sit locus veniæ omnibus volētibus redire ad sanitatem. Dum ergò sic Mahometani nouæ religi-

Halybassa interficitur.

Turcæ sæuiunt in Persicæ religionis cultores.

onis prætextu atrocissimè inter se digladiãtur, Baiazetes propẽsiori animo cum Venetis pacem fecit, atque ab Europa sæui pectoris immanitatem reuocans, in Asiam totus incubuit, vt à Persis illatas iniurias egregiè vlcisceretur.

Alberici Vespucij nauigatio.

ANno 1501. die 10. Maij, Albericus Vespucius à potẽtissimo Lusitaniæ rege missus est exploratũ nouas regiones. Itaq; tribus Lusitani vecti liburnicis, ad Aethiopiæ promontorium, quod iam Caput viridè vocant, appulerunt: indè soluẽtes, & versùs polum antarcticum longissima nauigatiõe cursum tenentes, venerunt ad insulam quandam, multis horrendis in itinere iactati tẽpestatibus, vbì mẽse Iunio hyems est, & paria diei noctisq; spatia. Tandem 17. Augusti ad terram quandam peruenerunt, cuius incolæ beluas immanitate vincerent. Regio ipsa amœnitatis & elegantiæ permultùm habere videbatur, sitaque est extra lineam æquinoctialẽ versùs Austrum quinq; gradibus. Cernebantur autem in montis cuiusdã vertice homines nudi, sed qui ad Lusitanòs, licèt multùm amantèr inuitati, descendere non auderent. Attamen pauló pòst altera luce, sumpta fidutia, fumos & ignes passìm excitãrũt, vt Lusitanos è nauibus ad se elicerẽt. Egressis verò Lusitanis non se volebãt propiùs adiungere, sed vt lógiùs in terrã progrederentur, eos inuitãrũt. Quod cùm periculosum videretur, duo audaciores multis precibus à nauium prefecto tandèm copiã impetrãrunt in insulã penitiùs intrandi, sed ea cõditione, vt post quintũ diem ad naues redirẽt. Interìm octiduũ Lusitanis expectantibus, illi nusquàm cõspiciebantur, sed in dies alij atq; alij ex ea insula ad littus frequentes accedebant, non tamen cũ Lusitanis colloquia miscere voluerũt. Septima die Lusitani in terram egressi, vident viros secum vxores suas addu-

Hyems mẽse Iunio.

xisse, quas etiàm Lusitanos colloquendi causa propiùs adire iusserunt. Verùm fœminis trepidãtibus, iuuenẽ validum Lusitani ad eas mittunt, & vt nihil mali suspicarentur, ipsi in naues se recipiunt. Vbì ad eas iuuenis venit, circunstantillũ admirabundę oẽs, contrectantq; curiosiùs: atq; eccè interìm de mõte sęuissima descendit mulier, vallum pręlongũ manu gestans. Quę cùm ad locum, vbì iuuenis erat, peruenisset, valido ictu incautum prosternit & occídit, eumq; mox reliquę fœminæ per pedes in montem pertrahunt. At viri barbari è monte decurrũt impetu ad littus, & iacula ex arcubus certatìm in naues vibrant. Lusitani verò displosis quatuor tormentis, repentè eos in fugam nimio terrore correptos cõpellunt. Porrò crudelissimæ mulieres, inspectantibus Lusitanis, iuuenem cæsum in frusta secant, ad ignem torrent, & assum immanitèr deuorant. Viri autem signis quibusdam ostendebant, eum in modum alios duos Lusitanos se quoq; deuorâsse. Acritèr ea res stimulabat Lusitanorum animos, & libentèr eam fuissent vlti iniuriam, sed prefectus nõ permisit, hauddubiè peiora veritus, si pauci cum multis congrederentur. Indè ergò abeuntes, longiùs nauigârunt, & multa admiratione digna longissimis illis itineribus conspexerunt: iamq; stellarũ, quę circa polum antarcticũ sunt, conspectu fruebantur, q̃ multò & plures & illustriores sunt, quàm poli arctici. Deniquè tam diù nauigârunt, quòd polus antarcticus iam ipsis supra horizontem illum quinquaginta duobus gradibus fuerit eleuatus, & neq; minoris neq; maioris vrsæ stellæ sub adspectum caderent. Et noctes quidem Aprilis septima die, sole circa arietis extrema versante, quindecim horarũ fuisse compertæ sunt, hyemsq; ea loca obtinuit. Longũ esset omnia narrando prosequi, q̃ multiplici nauigatione tum Vespucij, tum aliorum in illis incognitis

Barbari Lusitanum iuuenem torrent ad ignẽ & comedũt

In Aprili noctes septẽdecim horarum.

gnitis noſtro orbi regionibus explorata ſunt: ſed hoc nomine præcipuè laudes & grates agendę ſunt præpotenti DEO, vt iam antè dixi, quòd innumerę gentes dæmonum cultrices, opera Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum, intra non multos annos ad Chriſti religionem traductæ, iam viuum & verum colunt Deũ, relictis tèr execrandis dæmonum ſimulacris, quibus miſeri ab omni vera luce prorsùs alieni, hactenùs diuinos impenderant cultus & honores.

Medera inſula.

Inter Hiſpaniam & Canarias inſulas inuenta eſt à Luſitanis Medera inſula, ſylueſtris illa quidem & prorsùs inculta, ſed ſoli fertiliſſimi. Quod vbì Luſitani aduerterunt, vt apta eſſet ſementi & habitationi, ſyluas denſiſſimas multo igni concremârunt, qui interdùm adeò graſſatus eſt, vt pleriq; vix flammas euadere potuerint. Habitatur iam frequens à Luſitanis, qui extructis ædibus cultiſſimã eam reddiderunt. Eſt fontibus irrigua, & amnibus multis conſpicua. Gignit & alit pdices, colũbas ſylueſtres, pauones, apros feros, & multa alia diuerſorum generum animantia, quæ etiàm priùs quàm homines eam occuparent, ibì ſua collocârunt domicilia. Sũt ibì arbores inſignes, cedro vel cupreſſis nõ abſimiles, quas ſcindũt molis ſerratilibus ad flumina collocatis, vndè multa præclara fiunt opera in varios vſus. Arborum color ruber eſt & boni odoris. Iuſſu regis Luſitaniæ plantatæ ſunt ibì cannæ ſaccarũ ferentes, non ſolùm copia inſigni, ſed etiàm mira pſtantia. Eſt enim eius regionis ea ferè habitudo vel qualitas, q̃ Cypri & Siciliæ. Sunt etiàm eò importatæ vites ex Creta inſula, quæ botros & magnos & multos, atque etiàm vina præclara vbertìm profe-runt. Viſuntur illic botri atro colore.

Hoc anno cruces ſanguinolentę virorum ac mulierum veſtibus paſsìm in Germania inciderunt. Videntur præſignificâſſe peſtem ſæuiſſimam, quæ pro-

ximo

ximo anno ſecuta eſt. Solet plerunq; Deus pro ſua bonitate eiuſmodi terroribus admonere homines, vt ſe corrigant, & impendentem eius iram à ſe auertant.

Eodem anno facultas Theologica Academię Moguntinæ, imitata ſynodi Baſileēſis decretum, itemq́; Pariſienſes & Colonienſes Theologos, omninò decreuit & ſtatuit ſentiendum, beatiſſimam Dei genitricem ſemperq; virginem Mariam, quam ex omni æternitate ſibi matrem delegit filius Dei, ſinè labe originalis peccati conceptam, idq́; ſingulari quodā priuilegio. Non hîc neceſsè eſt anxiè perquirere, qd hinc ſcriptum reliquerint priſci illi Eccleſię DOctores, qui certè do hac virgine ſingulari reuerentèr & honorificè ſcripſêre. Auguſtinus ipſe, cuius ſumma eſt authoritas, capite xxxvj. libri de natura & gratia, ob vnigenitū Dei filium ex ea natum, nullā prorsùs de ipſa vult haberi quæſtionē, cùm de peccatis agitur. An non ille ſenſit ſingulare priuilegium illi virgini cōceſſum, quā non eſt auſus vlli peccato fateri obnoxiā? Contendāt hîc alij quantùm volent: certè qui DEū timent, non facilè auſi erunt in diuerſum pertinacem ferre ſententiam. Alioquì ſi cōmunibus illa cæterorum mortalium legibus ſubiecta fuit, cur non etiàm cū dolore & virginitatis iniuria peperit? Dictum eſt Euæ, & in ea fœminis omnibus, In dolore paries filios. *Geneſ. 3.* At virgo MAria incredibili & prorsùs inaudito miraculo virgo concepit, non ab homine, ſed de Spirituſancto, & virgo peperit, in conceptu expers concupiſcentiæ, in partu, doloris. Qui ergò eam ſic ſibi voluit eſſe matrē, vt non ab homine, ſed de Spirituſancto conciperet: is proculdubiò talem quoquè eam eſſe voluit, quæ ab omni peccato puriſſima, digna eſſet & concipere & parere ipſum filium Dei. Non enim habitabit ſapiētia, vt in Sapientię libro ſcriptū legimus, in corpore ſubdito pecca- *Sapient. 1.*

tis. Et tamen ipsa Dei æterna sapientia nouem mensibus habitauit in huius sacratissimæ virginis castissimis visceribus. His ergò atque alijs rationibus pmota facultas Theologica Moguntinæ Vniuersitatis, grauitèr sanciuit deincèps neminem in ea Academia promoueri debere in sacra Theologia, nisi iuramento interposito priùs fidem dederit, se diuersam opinionem neque animo retenturum, neque quouis modo approbaturum. Scio non deesse hodieque, qui difficilè adduci possint, vt huic pijssimæ sententiæ subscribãt, licèt multi doctissimi viri grauissimis argumentis eam adstruxerint & confirmârint: verùm Concilium Tridentinum sub Paulo 3. Pontifice inchoatum, & tandèm sub Pio 4. absolutum, (multis enim modis satanas eius Concilij tum inchoationem, tum prosecutionem sæpè impedire conatus est) statuit obseruandas esse de matris Dei conceptione cõstitutiones Sixti 4. qui Pontifex admodùm fauit opinioni de immaculata eiusdem sacratissimæ virginis conceptione. In eo autem Tridentino Concilio fuêre supra 280. Episcopi, & multi excellenti & incomparabili doctrina viri, adeò vt etiàm sectarij, quantunuìs laxa proposita fide publica, non tamen ausi fuerint eò accedere, eo pręsertìm tempore, quo sub Pio 4. excellentissimę doctrinæ viros catholicos ibì fuisse constat. Qui ergò extra Christianæ modestiæ cancellos non vult temerè efferri, & tum sibi, tum alijs malè consulere, acquiescat in Ecclesiæ sententia, & matris DEI singulari priuilegio nihil deroget, nè, dum matri iniurius est, præpotentis filij eius iram intolerabilem in suas accersat ceruices.

Mercurius nostræ ætatis commentitius.

Eo ipso anno Italus quidam in Gallias venit, qui immodica captus animi arrogantia, Mercurium se diceret, cùm alioquì proprio nomine Iohannes vocaretur: Tyanei quoquè Apollonij, quem alij Philoso-

losophum, alij magum vocant, se sectatorem iactitaret, rerum omnium, prȩsertìm arcanarum, se vnũ callentissimum gloriabundus assereret, adeoq; præ se veteres philosophos atq; theologos penè omnes contemneret. Vxorem & liberos, vnaque seruos & ancillas circunduxit. Nudis pedibus cum tota familia ingrediebatur, tum ipse, tum sui omnes non nisì lineis induti, etiàm catenam ferream ad collum gestabant, instàr Tyanei Apollonij, cuius vitam scribit Philostratus, & ante hunc Damis, Apollonij ipsius peregrinationis comes. Lugduni aliquandiù moratus, & in precio habitus, Ludouico Galliarum regi se natũ ad res summas prædicabat. Porrò rex hominem miratus, doctos viros præsertìm medicæ facultatis, de hominis quam iactabat, prodigiosa scientia & inusitata rerum cognitione periculum facere iubet. Multas ergò illi quæstiones de rebus varijs mouent, & vsque ad stuporem prompta ab eo responsa referunt, præcipuè in rebus medicit, quanquàm scire non possent, vndè hæc illi suppeterent, cùm esset alioquì sinè literis. Reuersi igitur ad regem, rem omnem ordine exponunt cum multa admiratione.

Est in precio apud Galliæ regem.

Idem verò Mercurius regi ensem donauit, mira arte fabrefactum, & 180. gladiolis stipatum: itemque clypeum, in quo speculum inerat affabrè elaboratum, cui nescio quid latentis energiæ inesse dictitabat. Quò verò tandèm euaserit, aut quem habuerit vitæ exitum, non satìs compertum habetur. Eiusmodi sanè iactantia & ostentatio non admodùm decent Christianum philosophum, quandò ipse quoquè ethnicus philosophus Cicero sapientissimè admonet, vt quãto maiores sumus, tanto summissiùs nos geramus, quod diuinæ literæ paulò alijs verbis, sed eadem omninò sententia, exprimunt in Ecclesiastico: Quantò magnus es, humilia te in omnibus.

Eccl 3.

Per idem tempus quidam Ioannes ab Eltz, ali-

quot

quot equitum & peditum turma ſtipatus, clara lu-
ce nullo repugnante, Budobrigam (vulgò Boppar-
diam vocant) regale oppidum, Eccleſiæ Treurenſi
iampridèm oppignoratum inuaſit, excluſiſq; omni-
bus, qui Epiſcopi Treuerici partes ſequerentur, ca-
ſtellum, telonium & æs omne occupauit, turribus
præſidio è ſuis impoſito. Hẽricus 7. Imperator, cer-
ta accepta pecunia ab Archiepiſcopo Treuirenſi, id
oppidum pignoris loco illi tradiderat. Ab annis tre-
centis non raro leguntur Imperatores quidam vr-
bes ab Imperio alienâſſe, difficultèr verò redemiſſe:
vndè accidit, vt multa Imperij loca à principibus ci-
uilibus & Eccleſiaſticis occupentur, vt quidam ſcri-
ptum reliquêre.

Boppardia occupatur.

Boppardia quandò oppignorata Epiſcopo Treuirenſi.

Hoc anno dira fames ob frumenti inopiam totã
Sueuiam peruaſit, ſed eam Argentoratenſes frumẽ-
to, quod in magna copia reconditum habebant, nõ
auarè quidem, vt apud pleroſq; hodiè in more po-
ſitum videmus, ſed commodo precio diſtracto leuà-
runt. Ea hominum charitas, licèt maximè ſit ſecun-
dùm naturam, iuuare naturę conſortem, iam rara eſt
in terris. Nec mirum eſt, Argentorati magnam fuiſ-
ſe frumenti copiam, quandoquidem ea Alſatiæ re-
gio præcellentis vini & multi frumẽti perquàm fer-
tilis eſt, vt non indigenis duntaxàt, ſed multis etiam
vicinis & exteris vinum & frumentum affatìm ſup-
peditet: nec facilè in Rheni tractu vlla alia regio, q
ad fertilitatem attinet, ei comparari poſſit, tametſi
in latum à Rheno vſque ad montana, non niſì tria
plùs minùs Germanica milliaria obtinet.

Multi illic fluuij è monte * Voſago in Rhenum
prouoluuntur. Sanè non deſunt qui ſcribant, nec i
quidem cõtemnendi authores, tota Germania nul-
lam extare regionem, quæ omnibus prouentibus
Alſatiæ comparari queat. Sunt in ea 46. ciuitates &
oppidula, omnia muris cincta, arces quinquaginta

**Voſego*

& villæ propè innumeræ. Verùm hæc fortaſsìs non ſatìs ad inſtitutum.

Hac tempeſtate Baſilea à Maximiliani Cæſaris & Imperij obedientia ſe ſubduxit, percuſſo fœdere cũ Heluetijs, qui nullius párent Imperio. Baſileenſium defectiõem imitati Schaffhuſiani, Heluetijs itidèm fœderati ſunt. Literæ huius fœderis apud Lucernẽſes feruntur confectæ, & vtrinquè datæ & acceptæ. Eſt Baſilea vrbs inclyta Germaniç, quam Ammianus Marcellinus Gratiani & Valẽtiniani Imperatorum temporibus iam fuiſſe ſcribit. Alluitur Rheno ampliſſimo flumine, qui mediam fermè interfluit, ſed ponte conſtratus vtrinquè habet iter peruium. Eſt ager vini frumentique ferax & intra & extra vrbis mœnia. Pius Pontifex eius nominis ſecundus, Gymnaſium ampliſſimis ornatum & auctum priuilegijs illic condidit. Habet autem citra & vltra Rhenum geminam ciuitatem, alteram maiorem, alteram minorem Baſileam: eſtq; ea vrbs inprimìs inſignis & egregia, niſì quòd hac ætate colunt eius loci incolæ dogma Zuinglianum, quod Catholica Chriſti Eccleſia iam olìm in Berengario damnauit. Dolendum eſt, in fortiſſima gente tantum potuiſſe noua dogmata, quæ Germaniam magna ex parte perdiderunt, vt ſuis dicemus locis. Scaffhuſia quoquè ad Rhenum ſita, locum occupat & amœnum & cõmodum atque fœcũdum. Non longè ab hac vrbe Rhenus fluuius altitudine quadraginta aut quinquaginta cubitorũ ruit prçceps in imum, ità vt aqua omnis in ſpumam & nebulam reſoluatur. Eſt id ſanè adſpectu horrendum. Scaffhuſiani quidem initiò ad certum tempus cum Heluetijs fœdus percuſſerunt, at poſteà id abijt in fœdus ſempiternum. In eo oppido Eberhardus comes è Sueuia opulentum conſtruxit monaſterium, quod Germanicè à nauium traiectu dictum eſt **Schiffhuſen**, tanquàm nauium domus,

Baſilea deficit ab Imperio.

Baſilea vrbs deſcribitur.

Scafhuſia vrbs.

Schiffhuſen monaſteriũ.

vt quidā vetuſtus codex probat. Maximis illud cœnobium impendijs exædificatum fuit, multis eò allatis ingētibus columnis lapideis, è quibus etiamnū 12.in templo viſuntur,ſingulæ altæ pedes ſeptendecim,in complexu obtinentes pedes nouem. Conſecrauit autem hoc monaſterium Leo Pontifex Romanus,eius nominis IX.cognatus antedicti comitis Eberhardi,anno ſalutis 1052.cuius quidem Pontificis fuit ſancta & inculpata vita, & eruditio haud vulgaris,vt eius ſcripta teſtantur.

Huius anni menſe Nouembri Philippus archidux Auſtriæ,Maximiliani Cæſaris filius, cum Iohanna coniuge ſua,Ferdinādi regis Hiſpaniarum filia,amicitia cum Gallis conciliata,per Franciam in Hiſpaniam proficiſcitur, & vbiquè, præſertìm verò Pariſijs,honorificentiſſimè accipitur.

Alexander VI.ſcribit Ruthenis.

Hoc etiàm anno Alexander Pontifex,eius nominis ſextus,cùm percepiſſet Ruthenos & alios quoſdam in Lituania Græcorum ritum complexos, cupere ad Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem & religionem ſe adiungere,ſed interìm non deeſſe qui dicerent eos neceſſariò rebaptizari oportere,propterea quòd more Græcorum in tertia perſona baptizati eſſent,ſcripſit ad illos ex decreto concilij Florentini,ſub Eugenio 4.celebrati, in quo Græci atque Armeni cum Romana Eccleſia in concordiam redière,reuerà baptiſmum conferri, etiàm cùm in perſona tertia ſic dicitur,Baptizetur talis ſeruꝰ Ieſu Chriſti in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti: quanquàm in Latina Eccleſia non debet mutari vetus verborum forma,quæ eſt,Ego te baptizo in nomine patris & Filij & Spiritusſancti,Amen.

Rutheni vel Meſcouitæ.

Et quia hoc loco in Ruthenorum mentionē incidimus,operæpreciū fuerit de ea gente paulò copioſiùs agere, vt Lector eius aliquam habeat notionē. Obtinet ea gens ampliſſimas regiones, & plerūque hodie

hodiè vel Moſcouitæ vel Rutheni aut Ruſſi appellantur. Vtuntur autem lingua Sclauonica, qua hodiè nulla eſt ferè latior & diffuſior, quippe qua Dalmatæ, Boſnenſes, Croatæ, Iſtrij, Carni, Carniolani, Carinthij, Stirij, Mœſij, Seruij, Bulgari, alijq́; Conſtantinopolim vſque, Boëmi, Luſatij, Sileſij, Moraui, Poloni, Rutheni, Circaſi, Quinquemontani ad Pontum, & Vandalorum reliquiæ vltra Albim per Germaniam in Septentrionem ſparsìm habitantes vtuntur. Incertum eſt, quis initiò apud illos rerum potítus ſit, quòd characteres non habuerint, quibus res ſuas ſcripto conſignatas ad poſterorum notitiam tranſmitterent. Cœperunt autem Annales conſcribere tum primùm, cùm Michaël rex Conſtantinopolitanus literas Sclauonicas in Bulgariam miſit. Inter alios Igor quidam apud illos Imperio potítus, Olham ex Pleſcouia duxit vxorem. Is cum exercitu ſuo Heracleam & Nicomediam vſque progreſſus, ſed iu fugam actus, à Malditto Dreuullianorum principe cæſus eſt, relicto infante filio Suuatoſlao, cuius mater Olha viri ſui necem grauiſſimè vlta, multis Dreuulianorum millibus interemptis, atque omnibus eorum caſtris occupatis, in Greciā profecta eſt, & illic ſacrū baptiſma percepit ſub rege Ioanne Conſtātinopolitano, anno mundi 6463. (Sic enim Annales eorum habent: ſolēt autem Ruſſi non à Chriſto nato, ſed ab orbe condito numerare) Porrò nomen Olhæ, in Helenæ mutatum eſt. Atque hæc in ea gente Ruthenica fidem CHRISTI complexa eſt iuxta Annales iam dictos. Eam, poſtquàm inter viuos eſſe deſtitit, nepos ei9 ex filio Vuolodimerus iam baptizatus, in diuorū numerum retulit, & Iulij dies vndecimus ei ſacer dicitur. Atquì ea filium ſuum Suuatoſlaum ad baptiſmum inducere non potuit, qui poſt matrem Imperio potítus, deuicit Bulgaros, ad Danubium vſq; progreſſus. Intulit

Sclauonica lingua latiſſima.

Igor Moſcouitarū princeps.

Apud Moſcouitas quādò cœperit religio Chriſtiana.

tulit

tulit etiàm bellum Basilio & Constantino regib
Constantinopolitanis, eosq; profligauit. Cùm au
Græciam vastanti, reliqui Græciæ principes auru
obtulissent, contempsit, & vestes atque arma poti
accepit. Eum anno mundi 6480. Cures Princep
Pieczenigorum ex insidijs interfecit, atq; ex crani
eius poculum fecit, cui auro circundato inscripsi
Dum aliena sectatur, perdit sua. Habebat autem tres f
lios, inter quos ditionem suam diuiserat adhuc vi
uens: nempe, Ieropolchum, Olegam, & Vuolodim
rum. Ex ijs Ieropolchus Olegam fratrem suum oc
cídit, sed nõ diù pòst ipse quoquè fraude cuiusda
intimi consiliarij sui in manus fratris sui Vuolod
meri traditus, interfectus est: atque ità totius Russ
imperium ad Vuolodimerũ peruenit, qui tum mu
ta colebat idola, multas quoquè habuit vxores,
octingentas concubinas. Cùm autem ex omnib
sectis Christiana religio illi precipuè arrideret, m
sit ad Basilium & Constantinum reges Constant
nopolitanos, petens Annam sororem eorum co
iugem sibi dari: quod si facerent, pollicetur se cu
tota gente sua Christianum futurum, & ablata
Grecia restituturum. Contrahitur matrimoniu
Vuolodimerus in Corson baptizatur, & dicitur B
silius, nuptiæque celebrantur. Acta sunt hæc ann
mundi 6469. à quo tempore Russia permansit in f
de Christi. Hunc Vuolodimerum, à quo Vuolod
meria inter Vuollam & Occam fluuios vrbs cond
ta est, inter diuos tanquàm Apostolum 15. Iunij d
Russi colunt. Eius successores vsque ad Georgiu
& Basilium nihil ferè memorabile gesserunt. Por
Georgium & Basilium Bati rex Tartarorum, q
Christianorum ditiones horrẽdum in modum po
pulatus est, bello superatos neci dedit, & bonã Ru
siæ partem, abacta præda, ferro & igni vastauit. E
eo tempore, anno scilicet mundi 6745. vsque ad B

Vuolodimerus princeps Moscouitarum.

Russia fit Christiana.

Bati rex Tartarorũ.

filium,qui ante paucos annos Ruthenis imperauit, omnes ferè Ruſſi principes tributum Tartaris perſoluerunt. Cùm autem Bati rex Tartarorum, euaſtatis Chriſtianorum ditionibus,magno tota Europa terrore relicto,cum ſuis in Scythiam reuertiſſet, Innocentius eius nominis 4.Romanus pontifex, ex concilio Lugdunenſi aliquammultos religioſos viros anno ſalutis 1246.lõgiſſimo itinere miſit ad Tartarorum Imperatorem, qui eum hortarentur vnum viuum & verum DEUM,& eius vnicum filium mundi ſeruatorem Ieſum Chriſtũ colere, & à Chriſtianorum fundendo ſanguine animum reuocare. Vbì Tartarus Põtificis preces audiuit, pollicitus eſt ſe quinquennij ſpatio Chriſtianorum ditiones minimè vexaturum. Verùm vbì pontificis legati diſceſſerant, Saracenorum legati adſunt:hortantur Tartaros, vt Mahometis ſectam,tanquàm plauſibiliorem & voluptariam,potiùs complectantur,quàm Chriſtianorũ religionem ocioſam. Placuit verò eorũ oratio Tartaris,& inprimìs ipſi Bati Imperatori, & ità illi tunc impuriſſimam Mahometis ſuperſtitionem receperunt,quam hodieq; retinent. Sed vt ad Ruthenos reuertamur,poſtquàm Bati Tartarus Ruſſiã ſibi fecit tributariam,multis annis magna apud Ruthenos Tartarorum fuit authoritas,qua etiàm freti Rutheni principes plerunq; obtinebant principatus, aut alios etiàm cõſanguineos profligabãt, & multa fuit rerum apud Ruthenos confuſio, dum alij alios ſuperare contendunt,donèc ventum eſt ad Iohannem Baſilium,qui fuit Baſilij cæci(orbatus enim luminibus fuit iuſſu Demetrij cuiuſdã principis Moſcouitarum)filius.Is autem Iohannes Baſilius fortunatiſſimus fuit. Nam & magnum ducatum Tuuereñ occupauit,& Nouogardiam magnam(quæ eſt vrbs amplisſima,in circuitu obtinens,vt quidam ſcribũt, ſeptẽ milliaria Germanica)cepit,vndè ſupra trecẽtos

Innocentius Pontifex 4. mittit legatos ad Tartaros.

Tartari fiũt Mahometani.

Ruſsia tributa pendit Tartaris.

Nouogardia

currus auro, argento & vnionibus onustos, Mosc uiam absportauit anno Domini plùs minùs 147 Feruntur in ea vrbe esse septem monasteria ordi D. Basilij Magni, in quibus ingens est copia mon chorum: innumera quoquè sacrarum ædium mul tudo illic esse legitur. In solstitio æstiuali habet vr eadem longissimum diem plusquàm octodecim rarum. Dictus Iohannes Basilius, septem perpetu annos graui eam obsidione pressit, ac tandèm in p testatem ac miserrimam seruitutem redacta, Arc episcopum & ditiores ac potentiores quosq; M scouiam transtulit, atq; è suis subditis in illorũ p sessiones ceu nouas colonias remisit. Ex ijs aũt p sessionibus præter cõmunes reditus, maximũ qu annis vectigal in eius fiscum infertur. Porrò in A chiepiscopi locum quendã instituit episcopum, exiguam eius Archiepiscopatûs prouentuum por onem attribuit. Postquàm autẽ Moscouitę eò tra lati sunt, vnà etiàm suos errores eò inuexerũt. H buit verò iste Iohannes Basilius ex Sophia Eman lis regis Constantinopolitani filia Helenam filia q̃ nupsit Alexandro Lituaniæ magno Duci, eidem posteà regi Poloniæ declarato. Sperabantur hæ n ptiæ vtriusq; partis dissensiones & acerbitates om è medio sublaturę: sed cùm Polonus negligent prętaret quiddam, quod se facturum receperat, I hannes Basilius bellum ei facit, & prelio commi victor euadit, capto Constantino regis Poloni du egregio cum plerisque nobilibus, multisq; occup tis arcibus & prouincijs ditionis Lituanicæ. Por Constantinus oblata occasione è Moscouia ad A xandrum profugit, licèt à Moscouita libertate d natus esset ea conditione, vt relicto Alexandro, il seruiret. Idem aũt Constãtinus posteà magnã de Moscouitarũ stragẽ, vt suo loco dicẽt. Quanuis a huius Ioãnis Basilij magna fuerit potentia, magn

opes, tñ Tartaris parére cogebatur, adeò vt legatis Tartarorũ extra vrbem obuiàm procederet, eosque sedentes ipse stans audiret. Tandèm illo mortuo, successorẽ habuit Basilium Iohannis, qui intra paucos adhuc annos Mościouitico fruitus est imperio. Is apud se captiuum tenuit Demetriũ, fratris sui Iohannis filium, quem auus Ioannes Basilius, mortuo ipsius Demetrij patre Iohãne, totius Russiæ monarcham designârat. Mortuo deindè hoc quoquè Demetrio, Basilius imperat, & non modò quæ à patre illi relicta erant, cõseruauit, verùm etiàm multas ꝓuincias nõ tam bello quàm industria quadã suo imperio adiecit. Nanq; & Plescouiam & insignẽ principatum Smoleczko, qui centum ampliùs annis Lituanis paruerat, sibi subdidit, sicut infrà dicetur. At tamẽ in bello plerunq; infelix fuit, ac nihilominùs à suis felicissim9 prędicabatur. Imperio in suos vtebatur duro & vix tolerabili, adeò vt ne fratribus q̃dem suis germanis, nec vlli principi castra vel munitiones permitteret: Omnes illi suis sumptibus, siue in aula, siue in bello, siue in legationibus eorũ vellet opera vti, seruire cogebantur: Quibusdam tamen grauiora munia obeuntibus pręfecturas aut villas, aut prędia attribuit plerunq; in sesquiannum, de q̃bus tamen certos census ipsi Principi persoluerent: eo spatio elapso, totum sexénium gratìs seruire cõpellebantur. Voluit quandoquè ad Maximilianum Cęsarem legatum mittere quendam ex intimis secretarijs suis: sed cùm is viaticum sibi deesse diceret, in perpetuos carceres coniectus, tandèm perijt miserrimè, omniaque eius bona Princeps sibi vendicauit, fratribus ac hæredibus eius ne teruncio quidem relicto. Quicquid legati ipsis donatum reportarẽt, quod alicuius esset precij, id ferè sibi dari volebat. Miserat quandoquè legatos ad Carolum V. Imper. qui illis graues torques aureos, & Hispanicam aure-

Moscouitæ parent Tartaris.

Basilius Iohannis dux quàm duro presserit iugo Moscouitas.

am monetam dono dedit: quin & Ferdinandus Ca
roli frater, argenteis poculis, aureis & argẽteis pan
nis, itemq; Germanica aurea moneta eos donauit
At vbi domũ rediêre, mox princeps Basilius & tor
ques & pocula & maiorem Hispanicorum aureor
partem ad se rapuit. Authoritate in clericos & lai

Durissima seruitus Moscouitarum.

cos tam immodica abutebatur, vt liberrimè de om
um vita & facultatibus statuerit, nec quisquam ei a
sus fuerit resistere: immò persuasum habebant, ci
voluntatem non aliam esse, quàm ipsius Dei: voca
bantque eum Clauigerum & Cubicularium Dei. E
immanitate gens ipsa effera & crudelis efficiebatu
quanquã incertũ est, vtrùm ipsius gentis immanita

Rex apud Moscouitas quis primus ictus.

& duritia eiusmodi tyrãnidem mereatur, an hac ty
rannide tam immanis & crudelis fiat. Regium titu
lum iste Basilius primus vsurpauit, cùm alij ante e
magni duces dicti sint, tametsi pater eius Dominu
totius Russiæ se scripsit. Quin etiàm ab omnib
Imperator appellatus est, quod errore factũ, dubi
non est. Cùm autem scriberet regi Poloniæ, omi
regis titulo, magnum Ducem se vocauit. Nam ne
ter horum, alterius literas nouo titulo auctas rec
pere dignabatur. Duxit idem Basilius primò vxo
rem Salomeam, cuiusdam nobilis sui filiam: sed cu
viginti & eo ampliùs annis ex ea proles non susc
pisset, eam anno Christi 1526. valdè quidem rep
gnantem, in mõnasterium intrusit, & cuiusdam d
cis filiam Helenam sibi copulauit, ex qua suscep
filium Iohannem anno 1528. qui rerũ apud Mosc

Moscouitæ ritus Græcorum sequuntur.

uitas potítus est, patre mortuo, & matre vene
sublata nescio cuius vel iussu vel opera. Quòd ad r
ligionem attinet, colunt Moscouitæ siue Ruthe
Christum, sed more Græcorum. Græci verò sæpe
Romanæ ecclesiæ obedientia recesserunt, & iden

Episcoporũ Constanti-

dèm ad pacem & concordiã se receperunt. Episco
Constantinopolitani, quòd in amplissima vrbe
qu

quæ noua Roma diceretur, ſedem obtinerent, magnoperè in eam curam incubuerunt, vt proximam à Romanis pontificibus vel etiã parem obtinerent authoritatem. In prima illa Conſtantinopolitana ſynodo, quæ eſt vna ex quatuor primarijs, videmus Canonem, quo tribuitur proximus à Romano pontifice locus Conſtantinopolitano epiſcopo: Sed q̃ ille Canon non ſit receptus, vel vnius Leonis primi Pontificis Romani, quem longè ante mille centum annos præcellenti doctrina & eximia vitæ ſanctimonia præditum fuiſſe negare nemo poteſt, ſcripta ſatìs declarant. Nam cùm in Chalcedonenſi ampliſſima ſynodo Anatolius Conſtantinopolis Antiſtes à Patribus callidè impetrâſſet, vt proximam à Romano pręſule Conſtantinopolitanus dignitatem obtineret, vbì id Leo Pontifex reſciuit, modis omnibus ſe oppoſuit, effecitq; vt Anatolij callida conſilia priùs irrita fierent, neq; ratũ haberetur, quod ille non rectè atq; ordine impetrâſſet. Et certè Leo Pontifex affirmare videtur, primæ ſynodi Conſtantinopolitanę Canonem antè dictum, nunquã ad Romanę ſedis notitiam veniſſe. Sic enim ſcribit ad Anatolium Epiſtola 53. Perſuaſioni tuæ in nullo penitùs ſuffragatur quorundam Epiſcoporum ante ſexaginta, vt iactas, annos (nam non multo plus temporis inter Conſtantinopolitanam & Chalcedonenſem Synodos fluxit) facta ſubſcriptio, nunquamq́; à p̃deceſſoribus tuis ad Apoſtolicæ ſedis tranſmiſſa notitiam, cui ab initio ſuî caducę dudumq́; collapſę, ſera nunc & inutilia ſubijcere fomenta voluiſti, eliciendo à fratribus ſpeciem conſenſionis, quam tibi in ſuam iniuriam verecundia fatigata præberet. Cur autem ſanctiſſimus pontifex vſqueadeò ſe oppoſuerit Anatolio illicita appetenti, ipſe eadem Epiſtola indicat his verbis: Potes euidentèr agnoſcere me dilectioni tuę beneuolo animo contraire, vt ſaniore conſilio ab

nopolis arrogantia.

vniuersalis te Ecclesię perturbatione cōtineas. Nolebat enim optimus pontifex quicquā derogari priuilegijs Alexandrinæ & Antiochenę Ecclesiæ, in Nicena synodo illi attributis. Fuit deindè temporibus illius longè sanctissimi pontificis Gregorij primi, Iohannes quidam Cōstātinopolitanus Episcopus, qui se nō dubitauit œcumenicum siue vniuersalem patriarcham vocare, quem titulum eius vrbis Episcopi magno Ecclesiæ scandalo post eum sibi vendicârunt, Sed eorum superbia & contumacia tandem Turcico iugo egregiè compressa est. Eius Iohannis episcopi intolerandam arrogantiam acritèr scriptis castigauit Gregorius I. Romanus pontif. integerrimus: at parùm ea res profuit, Græcis in sua sententia permanentibus. Itaq; Græci in quibusdam à Romana Ecclesia dissenserunt, sed non impunè. Eorum ritum Moscouitæ secuti, cum Romana Ecclesia non vbiq; cōsentiunt: quanquàm fertur patriarcha Cōstantinopolitanus ab huius principis, qui iam Moscouitis imperat, (si tamen nō fallor) patre rogatus misisse monachum quendam, qui omnes libros, Canones & singula statuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Cumque multos ille aduertisset errores, aiunt dixisse principi, eum planè schismaticum esse, qui Romanum aut Græcum non sequatur ritum: sed paulopòst, licèt alioqui principi charus esset, sublatum è medio. Idem quoquè alteri cuidam Græco mercatori, similitèr dicēti, accidisse.

Moscouitæ sibi tribuūt veram religionem.

Sanè iactant illi se solos probè Christianos esse, nos verò damnant tanquàm desertores primitiuæ Ecclesiæ & veterum sanctarum cōstitutionum: Luteranos autē & reliquos hotum temporum sectarios, prorsùs execrantur. In annalibus eorum scriptum habetur, D. Andream apostolum ex Græcia ad Borysthenem fluuium perlatum, ad montes vbì nunc Chiounia est, nauigâsse, & terræ Russiæ benè precatū esse,

De Andrea Apostolo quid habe-

homi-

hominesq; baptizâsse: Indè rursùs ad mare vsq; Germanicum processisse, atq; per illud Romã nauigâsse: ad extremum in Poloponneso ab Ago Antipatro crucifixum fuisse. Sed hæc quàm sint vera, ipsi viderint. Certè Andreas apostolus non eos docuit errare. Archiepiscopi & Episcopi omnes totius Russiæ, carnibus perpetuò abstinẽt. Præfecti monasteriorũ, quos Priores vocant, in Moscouia plurimi sunt, sed omnes arbitrio principis eliguntur: Sacerdotes seculares habent vxores: ijs mortuis, nõ licet eis sacra obire vel sacrificare, nisì fortè monasterium ingressi, iuxta regulam viuant. Si quis etiàm laicus vxore mortua velit aliam ducere, permittunt id quidem, sed vix legitimum matrimonium esse putant: tertias nuptias sinè graui causa nõ permittũt: quartas omninò damnant. Admittunt diuortium, & dant libellũ repudij: verùm id maximè celãt, cùm id religioni & statutis aduersum esse sciant. Si sacerdos ad secundas sese nuptias transferat, nihil habet cum clero commercij. Obseruandum hoc loco est, apud Moscouitas, sacerdotes nõ accedere ad secũdas nuptias. Hoc idem vsq; in præsens etiàm Græci seruant. Vndè appáret improbitas & impudentia hęreticorum nostri temporis, qui asserere non verẽtur, apud Gręcos licere sacerdotibus vel deciès aliã post aliã vxorẽ ducere. Sic enim scribit Philippus Melanchthon in libello quodam, in quo inter cætera etiàm sacerdotũ cõiugium defendit: Sed manet, inquit, adhuc hodiè mos ille in Gręcanica ecclesia, vt sacerdotes nubãt: & non solùm mariti eligantur ad sacerdotiũ, nec vt nubant semèl tantùm, sed quotiès voluẽrint, etiàm deciès, si ità tulerit res. Hoc quidẽ, sicut & alia multa, impudentissimè ille Melanchthon mentitur, sicut potest grauissimis testimonijs doceri. Et certè quos talium facinorum non pudet, eos nemo absq; summo periculo vlla in re duces sequi possit. Verùm ad

ant Annales Rußorũ.

Sacerdos bigamus à clero excluditur apud Moscouitas.

rem. Sacerdotum ſunt tenues prouentus & oblationes. Veſtitum propè eundem cum laicis habēt, dempto capitis tegmine. Et cur differant habitu, qui nō differunt matrimonio? Vt populus, ſic ſacerdos. Monaſteria habent leges ſeueriſſimas, ſed quę paulatim eneruatæ, multûm refrixerint. Carne perpetuò abſtinent. Veſtes quotidianæ epiſcoporum eædem ferè ſunt, quæ aliorum monachorum. Perſuaſum habent, poſt ſeptimam ſynodum generalem, nulli vnquàm neque licuiſſe, neque licere Concilium œcumenicum indicere aut accedere ſub pœna anathematis, quod etiàm ſeueriſſimè obſeruant. Tempore Florentini Concilij ſub Eugenio 4. Romano Pontifice, quidam Ruſſiæ metropolita idem Concilium adijt, vbì etiàm Græci & Armeni Latinis coniuncti & cōciliati fuêre: at vbì domum redijt, rebus omnibus ſpoliatus, in carcerem coniectus eſt, vndè tamen poſteà euaſit. Pueri cùm baptiſma percipiunt, tèr in aquam, quam ad ſingulos nouam conſecrant, toti immerguntur: nam alioquì putant non ritè baptizatos: mox etiàm chriſmate in ſacra hebdomada conſecrato inunguntur. Circa Paſchatis feſtum confitentur peccata ſua cum magna cordis contritione. Confeſſarius & confitens in medio tēplo ſtant erecti, ſeruantque facta confeſſione cæremonias ſingulares. Communicant ſub vtraque ſpecie, ſed ità, vt corpus ſanguini miſceant in calice, vndè ſacerdos cum cochleari portiunculam accipit, & porrigit communicanti. Communicant etiàm pueros ſeptennes tanquàm iam rationis compotes: qui ſi prę ęgritudine corpus Domini ſumere nequeant, guttam ex calice eis inſtillant, vna ſpecie contenti. Non conficiunt Sacramentum, niſì dum ſacrificant. Pro ægrotis conſecrant Euchariſtiam in die Cœnæ Domini, ſeruantque toto anno. Vndè conſtat, ægrotis illos non niſì vnam ſpeciem præbere. In hoc autem

Baptiſmus Moſcouitarum qualis.

Confeßio apud Moſcouitas vt fiat

Euchariſtia apud Moſcouitas.

Euchariſtiā toto anno aßeruant Moſcouitæ.

autem plurimùm repræhendendi videntur, quòd panē nondùm consecratū, per Ecclesiam circunferunt, & conceptis verbis adorāt. Festos dies solenniores colunt: alijs minùs solennibus ciues & mechanici diuinis intersunt: quibus peractis, redeunt ad laborem: sed qui præstantiores sunt, compotationibus & cultu corporis festa venerantur. Festum Trinitatis die secunda Pentecostes, festum omnium Sanctorū die octaua Pentecostes celebrant. Purgatoriū non credunt, sed putant bonos & malos vsq; ad diem iudicij vltimam expectare sententiam, nec ante illud tempus malos torqueri. At nihilominùs pro defunctis funebre sacrum faciunt, quòd arbitrentur tolerabiliorem posse locum ijs impetrari, vbi iudicium extremum expectent. Adsperguntur aqua benedicta, sed non nisi à sacerdote. Colunt sanctos, & inprimis D. Nicolaum, cuius etiàm recētia apud illos miracula referuntur. In Quadragesima totas septem ieiunant hebdomadas: in prima tamen vtuntur lactarijs, reliquis sex etiàm à piscibus abstinent. Sunt qui Dominicis & sabbati diebus tātùm edant, alijs nullum penitùs cibum capiant. Seruant etiàm ieiuniū Petri ab octaua Pētecostes vsq; ad ferias Petri & Pauli. Item ieiuniū beatissimę Mariæ virginis à prima Augusti vsque ad eius Assumptionem. Ieiunāt prætereà sex septimanis in Aduētu Domini, idque vocant ieiunium Philippi. quòd iuxta illorum Calēdarium, initium eius contingat festum Philippi. Nullius sancti vigiliam ieiunio venerantur, præter decollationem S. Iohannis Baptistæ, q̄ est 29. Augusti. Monachi potu acido & aqua fermento mixta in ieiunijs contenti esse coguntur. Sacerdotes aqua mulsa & cereuisia tum vti nō possunt: quāquàm nunc leges omnes & statuta diffluant ac vitientur. Extra tempus ieiunij Sabbato carnes edunt, die Mercurij carnibus abstinēt. Est apud

De Purgatorio quid Moscouitæ sentiant.

Quadragesima apud Moscouitas

Ieiuniū S. Petri.

Ieiunium diuæ Virginis.

Ieiunium Aduentûs.

Monasteriũ S. Trinitatis.

illos præcipuum S. Trinitatis monasterium, vbì S. Sergius conditus, multis fertur clarere miraculis, eòque admirabilis fit gentium & populorum concursus, qui monasterij liberalitate aluntur. Habent Moscouitæ mulieres iam effœtas, quas proscurnicas vocant, quæ panem ad sacrificandum coquunt. Missam quoq; celebrant, sed lingua vernacula. Mulieres apud illos miserrimæ sunt, quippe perpetuò ferè domi conclusæ, vbì nent duntaxàt & fila trahunt, sed nihil ferè præthereà iuris aut negocij habent, demptis tamen pauperioribus, quæ domesticos labores obeunt & coquunt. Rarissimus in templa, rarior etiàm ad amicorum colloquia, nisì senes admodùm sint, illis permittitur accessus. Quidam Alemanus illic vxorem Ruthenam duxerat. Ea querebatur marito se ab illo non amari, propterea quod eam nunquàm verberaret. Vbì hoc ille audiuit, testatus est se illam impensè amare, nec putâsse verbera esse amoris argumenta. Itaq; durissimè eam verberauit, sensitque eius erga se amorem ex ipsis verberibus longè auctiorem euasisse. Sæpiùs ergò eam verberauit, sed tandèm etiàm ceruicem & crura illi homo crudelis præcídit. Oẽs Moscouitę se Principis seruos fatentur, & est genus hominum seruituti magìs deditum, quàm libertati. Cuncti tunicis oblongis sinè plicis, manicis strictioribus vtuntur. Miris vtuntur cæremonijs, cùm alterius domũ ingrediuntur, sæpiùs sese inclinando, & alia quædam faciendo. Habet Princeps diuersis in locis veredarios, & certum equorum numerum, quibus equis intra triduum nonnunquàm 120. milliaria Germanica conficiunt, licèt ijdem equi parui admodùm sint, & negligentèr curentur.

Mulieres Moscouitarum miserrimæ.

Sunt in Moscouia diuersorum generum pelles nobilissimę, zebellinę, madauricę, hermelinę, asprcolorum, & aliæ nõ paucæ. Ditio tota principis Mo-

scouitæ

scouitę amplissima est, ità vt quidā affirment tam in latum quàm in longū obtinere eam quingēta milliaria Germanica. Vrbs Moscouia, Russiæ caput & metropolis est. Eiusdem nominis Prouincia, in qua vrbs hęc sita est, hyemes & frigora habet asperrima, ità vt aqua in aêrē effusa, priùs cōgeletur, quàm terram contingat, & interdùm arborum rami, pecora & homines frigore pereant. Nonnunquàm verò etiàm nimio æstatis ardore non mediocritèr affliguntur. Quanuìs autem omnes Moscouitæ vocentur, attamen Moscouia prouincia neq; lata est, neq; sola páret Moscouitæ principi, sed multæ prætereà aliæ: ipsa verò in extremis circa Asiam Europę finibus sita est. Vrbs Moscouia amplissima est, & in ipsa Principis castrum Italicę structurę munitissimū, & quod vrbis cuiusdā amplitudinē præ se ferat: quippe in quo pręter alia, multę sint ædes sacræ. Domus vrbis plerę q; omnes ligneæ sunt, sed castri propugnacula & principis palatiū ex lateribus constructa sunt. Regio salubris est, adeò vt vix vnq̄ pestis ibì grassetur: quanq̄ interdùm aliud genus morbi, pesti non dissimile, patiuntur. Longissimus illic dies est horarum 17. & quartalis vnius. Reliquas Moscouitę Principis ditiones & Prouincias enarrare longum foret. sufficiat Lectori pro comperto haberi, eum Principem esse potentissimū, & qui Germaniæ iam immineat, cuius non contemnendam partem in Liuonia sibi vendicauit: qua de re infrà suo loco dicetur. Nō dubiū est, quin ille oblata occasione maiora sit attentaturus, nec id difficile admodùm, qn̄ apud nos, id est, in Germania, tam fœda religionis varietas animos quoq; discordes facit. His ferè titulis in literis suis vti solebat pater eius, qui nūc rerū apud Moscos potítur: Magnus Dn̄s Basilius, Dei gratia rex & dn̄s totius Russiæ, & magn⁹ Dux Vuolodimerię, Moscouiæ, Nouogardię, Plescouię, Smolenchiæ,

Moscouiæ amplitudo.

Vrbs Moscouia amplissima.

Castrū longè maximū.

lenchiæ, Tuueriæ, Iugariæ, Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c Dominus & magnus dux Nouogardiæ terræ inferioris, & Czernigouiæ, Rezaniæ, Vuolotkiæ, Rischouiæ, Beloiæ, Rostouiæ, Iaroslauiæ, Bielozoriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæ, &c. Postquàm verò hodiè multa quoquè in Liuonia, nō sinè magna Romani imperij ignominia, occupant, non dubium quin indè quoq; titulos sibi auxerint. In tota Russia multi sunt fluuij, multæq; paludes. Veteres scriptores opinati sunt, Tanaim fluuium celeberrimū, qui Asiam ab Europa disterminat, ex Riphæis montibus oriri, sed ij mōtes nusquàm extant: porrò Tanais octo ferè milliaribus Germanicis à Tulla, quæ vrbs à Moscouię oppido trigintasex milliaribus Germanicis distat, ex lacu ingenti, qui in longum & latum circiter 1500. Werst (Werst, Italicum ferè milliare est) patet. in sylua quadam ortum habet: atque ex eodem lacu aliud grande flumen Scha emergit, quod in Occidentem tendit, sicut Tanais primò rectè pergit in Orientem ad aliquot milliaria: deindè reflexo in meridiē cursu, paludes Mæotidis efficit. Et Tanaim quidem, quem Don vocāt, ab optimorū pisciū copia singulari, & quòd vtranque ripam diuersæ herbæ, radices suauissimæ, multijugę arbores ad multam amœnitatem occupent, tantaq; ijs locis ferarum sit copia, quę facilè sagittis conficiantur, vt qui illàc proficiscuntur, nō nisi sale & igni opùs habeant, mirificè prędicant. Moscouię proxima est Lituania, quę hodiè Polonię regi páret. Vtitur proprio idiomate, & ritu Romano, tametsi eius incolę bona ex parte Rutheni sunt. Vilna est eius regionis caput. Ea verò ciuitas ampla est, sita intra colles. Sunt ibì tēpla multa, & aliquot monasteria, in quibus excellit eximium Franciscanorum de Obseruantia cœnobium, maximis sumptibus extructū. Hodiè in ea gente Arriana & Nesto-

Tanais vbi oriatur.

Tanais præconia.

Lituania regis.

Vilna ciuitas.

ſtoriana hæreſis perniciosiſſimè graſſatur,& multas Eccleſias occupat. Sunt ibì hęretici,qui ſacroſanctã & omnibus modis colendam & honorandã Trinitatem,incredibili impietate vocent Cerberum tricipitem. Atque hæc & id genus alia nefanda dogmata, quæ ſub prætextu & ſpecioſo titulo verbi Dei,quod ſolum voluit Luterus, omnium horum malorum fons & origo,valere oportere,paſsìm imperitæ multitudini obtruduntur, eò certiſſimè intendunt,vt religio Chriſtiana in impuriſſimam Mahometanæ ſuperſtitionis abominationem tandèm transformetur.Nec dubium quin Turcę & barbarę nationes mirum in modum his rerum Chriſtianarũ perturbationibus & exagitationibus lętentur quippe quæ illis quandoquè optatiſſimam ſint Germaniæ & vicinorum regnorum nullo negocio in duriſſimam ſeruitutem redigẽdorum præbiturę occaſionẽ.Porrò licèt Vilnę,vtì diximus,multę ſint ędes ſacrę,& ipſe quoquè Vilnenſis Epiſcopatus Romanum agnoſcat Pontificem, tamen multò plura in eadem vrbe ſunt Ruthenorũ, quàm Romanæ obedientiæ,templa. Sunt autem in Lituaniæ principatu tres Romanę obedientię Epiſcopatus,Vilnenſis, Samogithię & Chiouienſis. Lituani mel,ceram,cinerem,picem,aſſeres fabricandis nauibus aptos,etiàm ad exteros tranſmittunt. Sale aliundè importato vtuntur. Eſt Lituania ſyluis frequens,paludibus & fluuijs abundans. Cęli inclementia fit,vt frumẽtum rarò matureſcat.Gens miſera eſt,& duram ſeruit ſeruitutem. Sunt qui ſcribant, etiàm viri graues,à Vuitoldi principis tempore,apud eos hũc ſeruari morem, vt qui capite damnatus eſt,iubẽte domino,ſeipſum ſuſpendere cogatur. Quod eſt ſanè perquàm horrendum: & tamen ni ſaciat, dirè verberatur & excarnificatur, ac tandèm ſuſpenditur: quæ res pleroſque miſeros metu verberum cogit

Supplicij crudele genus.

ſi-

sibijpsis laqueum inijcere. Habet Lituania bisontes, vros & alces. Errant quidam, dum vros vocant bisontes, cùm tamen bisontet multùm ab vris bouinam formam habentibus differant: quandò bisontes iubati sunt, & villosi circa collum & armos, barba à mento propendente, pilis moschum redolétibus, capite breui, oculis grandioribus & toruis, quasi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunquè adeò diductis & porrectis, vt in ijs tres benè corpulenti homines insidere queant In tergo extat gibbus elatior, priore & posteriore corporis parte humiliore. Vros sola Mazouia Lituaniæ contermina habet, qui sunt boues syluestres, nec à domesticis differunt, nisì quòd omnes nigri sunt, albicãte cómixtìm linea dorsum obtinente. Alces verò animal est ceruo procerius, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuersis, colore item magìs ad albedinem tendente, currit mira pernicitate, non tamen vt cætera animantia, sed gradarij instàr. Verùm hactenùs de rebus Moscouiticis vel Ruthenicis egisse satìs sit. Nobis quidem rogandus est Deus, vt nos ab hæresibus & improbis moribus repurgatos non patiatur vel Tartaris, vel Turcis, vel etiàm Moscouitis dirè castigandos obijci: quanquàm verendum est, nè qui hodiè in Germania & vicinis prouincijs tantoperè Romani pontificis obedientiam detestamur, iusto DEI iudicio sub eorum quandoquè iugum mittamur, qui nos vsqueàdeò intoleranda premant seruitute, vt nos ipsius quoquè vitę nostræ pertædeat. Certè Philippus Melanchthon non longè ante obitum suum, cùm à quibusdam nedûm symmystis, sed etiàm discipulis Luteranæ sectæ addictissimis, parùm commodè tractaretur, his verbis scripsit de illis: Cogunt, inquit, concilia, quandò & vbì ipsis placet, atque vendicant sibi maiorem, magìs intolerabilem,

Vri & Bisontes vt differant.

Alces animal quale.

Melãchthonis de Lute-

lem, & minùs excusabilem authoritatem ac potestatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Quæ quò tandèm euasura videantur, cogitetur, inq̃t ille Lutaranorum Coryphæus Melanchthon. Verùm de his alibì.

ranis sententia.

ANNO 1502. sæuissima pestis omnem Germaniam longè lateque populata est. Multorum opinione ij tum extincti sunt, quorum vestibus suprà diximus cruces sanguineas incidisse: & quod dictu mirum est, etiàm illis in vestibus lineis cruces inuentæ sunt, quæ cistis inclusæ tenebantur, atque etiàm in ipsis hominum corporibus. Isthuc verò in tertium vsque durauit annum.

Pestis saua in Germania.

Hoc anno in diœcesi Spirensi à duobus rusticis primùm orta est conspiratio & rebellio aduersùs Episcopum & Canonicos contra iusiurandum & fidem illis datam tanquàm dominis suis. Creuit paulatìm seditiosorum hominum numerus, quos ij rustici callidis persuasionibus in suas partes pertraxerunt: & nisì Numinis prouidentia id malum breuì detectum fuisset, illa hominum fęx posteà prę multitudine opprimi vix potuisset. Submittebantur clàm ex his fœderatis homines versuti in pagos & oppide, qui quoscunque possent, in clerum, in Principes & omnem magistratum cõcitarent ipsorumque factioni adiungerent. Iam duos sibi duces delegerant, penès quos rerũ esset summa potestas, quibusq; vniuersi sinè vlla contradictione parérẽt.

Rusticorũ Spirẽs. conspiratio.

Cùm diem certam designâssent, ad quam in locũ vnum omnes conuenirẽt, eccè capti sunt duo huius perfidię authores, qui quæstionibus & tormentis subiecti, omnia sua nefanda consilia enunciârunt,

quæ

quę eò ferè ſpectabant, vt omni iugo excuſſo, pernicioſa gauderent libertate, liceretque cuique ſuo viuere arbitratu: magiſtratum omnem & principatum profligarent, & ſi qui ipſorum conatus retardare aut ipſis obſiſtere inſtituiſſent, eos immanitèr trucidarent, tanquàm iuſtitiæ diuinę hoſtes & aduerſarios. Inprimìs quidem ſtatuerant inuadere Marchionem Badenſem, indè Spirenſem Epiſcopum, poſteà Monachos & clericos &c. deniquè in omnimodam ſe vendicare libertatem. Qui conatus tametſi erant ſeditioſi, impij, & omni ſupplicio digni, tamen videbantur ſibi homines deploratæ cęcitatis & ſtultitię ęquam & bonam fouere cauſam: atque vt res tam nefaria proſperos haberet ſucceſſus, certas eo nomine preces quotidiè à ſingulis dici volebant, ſcilicet vt DEVS tantę nequitię ſe patronum & fautorem prębere t. Preces erant quinque orationes Dominicę & totidem Angelicę Salutationes, flexis genibus dicendę. Nec hoc contenti, etiàm ſymbolum ſibi ſtatuêre virginem Matrem & Iohannem Euangeliſtam, quaſi Sancti hominũ ſceleribus faueant. Verùm Maximiliano Cęſare grauitèr in eos animaduertente, publicè ſuę temeritatis iuſtas dedêre pœnas, plurimis eorum captis, & vltimo ſupplicio affectis. Eos exitus plerunquè habere ſolent turbulenta & ſeditioſa, pręſertìm aduersùs Magiſtratus, quibus diuinę literę nos iubent eſſe morigeros, conſilia & machinamenta, ſuiſque authoribus vt plurimùm exitio eſſe conſueuerunt, rerum humanarum peruigilem curam gerente Diuina prouidentia, quę etſi interdùm occulta ſua iuſtitia permittit homines peſſima quęque moliri, nó tamen patitur ſempèr eos voto potiri ſuo. Habebant coniurati iſti teſſeram quandam mutuę cognitionis, nè ab alijs depręhenderentur, eaque erat eiuſmodi, vt ſi quis eius fœderis eſſet, percontatus ab

Preces ſunt in fauorem ſcelerum.

ab alio, Was ist nun für ein wesen? id est, Quis modo rerum status est? interrogatus responderet, Wir mögen fur den pfaffen nit genesen/ hoc est, Nos præ clero salui esse non possumus. Atque hũc in modum videbantur illi quidem cum solo clero negocium habituri, sed sub hoc prætextu iugum omne cuiuscunque Magistratûs, à suis ceruicibus deijcere moliebantur. Non erant illi agricolæ sorte sua contenti, cùm tamen rectè à Poëta dictũ sit, O fortunatos nimiùm, sua si bona nôrint, Agricolas. Et certè prisci illi Ethnici quem amplissimè & insigniter prædicare voluissent, eum bonum agricolam, bonumque colonum dicebant. Et Cicero ipse, Nihil est, inquit, agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.

Vualtherus à Plettenberg.

Huius anni mense Septembri Vualtherus à Plettenberg Magister Liuoniensis, ab Alexandro rege Poloniæ, eodemque magno Lituaniæ Duce persuasus, bellum mouit Moscouiæ principi. Promiserat Alexãder, se cum magnis copijs ipsi subsidio venturum. At vbì Mosci Plettenbergij aduentum sensêre, cum ingenti multitudine ei occurrũt, porrò Alexander non venit. Cernens ergò Plettenbergius se sinè summa turpitudine & periculo nõ posse retrocedere, suos hortatur ad pugnam, & displosis tormẽtis, acriq; facta impressione, hostes in fugam vertit. Sed cùm fugientes præ suorum paucitate & graui armatura persequi non posset, moscouitę re, vt erat, animaduersa, quòd pauci essent cũ Plettenbergio, rursùs sese colligunt, coguntque in ordines: aggressique peditatum Plettẽbergij, multos ex ijs cædunt, & in ijs aliquot viros fortes & primarios. Fuit tum inter Liuonienses quidam Lucas Hamersteter, q̃ ad Ruthenos defecit, cuius defectione factum est, vt quadringenti ferè pedites, à Moscouitis crudeliter perimerentur, reliqua tur

ba cum equitatu ad suos seruatis ordinibus, inco-
lumi euadente. Pauci erant cum Magistto Liuoni-
ensi, alioquì non tam facilè semèl in fugam com-
pulsi Moscouitæ, rursùs prælium instaurâssent. Est

Liuonia quandò ad fidem conuersa.

Liuonia non ità pridèm, nempè Anno salutis 1190
aut circiter, per Meinardum quendam virum reli-
giosum, qui ex Lubeco cum mercatoribus eò nau-
gauit, ad fidem conuersa, quam tamen Teutonico-
rum militum ordo multùm illic & auxit, & tutatus
est in nostram vsque ętatem, qua ille insignis Or-
do illis in locis, dum ab auita discedit Religione
Moscouitis diripiendum se prębuit, vt dicemus
suo loco. Olìm cùm essent prępotentes, etiã prima-
rij eius ordinis viri, fratres se scribebãt & vocabãt
hodiè in Liuonia etiã habitum ordinis candidũ ab-
iecerũt. Legi ego priuilegiũ quoddam ab illo ordi-
ne in Liuonia datum Lubecẽsibus, quorum erga
fidem & beneuolentiam re ipsa erant experti. Eius
priuilegij tale est initium: Frater Gotfridus Magi-
ster, cõmendatores, & vniuersi fratres domûs Teu-
tonicę in Liuonia, &c. Datæ erant hę literæ anno
Christi 1299. Oportet autem Liuoniæ gentem cer-
tè barbarã & ab omni ferè humanitate olìm fuisse
alienam, quippe apud quam hodieq; tanta est idio-
matum varietas: aliter enim loquũtur Liuones, ali-

Idiomata varia in Liuonia.

ter Estones, Letti quoquè secùs atquè Curoni. Hę
enim idiomata quatuor Liuonię pagos occupant,
cùm alioquì arces & oppida sint Saxonica. Sunt in
Liuonia tres pręcipuæ vrbes, Riga, Torpatum, Re-
ualia, è quibus Reualia, quod mirum videri possit,

Reualiæ episcopus cui subsit.

Episcopum habet, qui subsit Archiepiscopo Lun-
densi in Dania. Sed huius ratio est, quòd olìm Vual-
demarus rex Daniæ eius nominis secundus, Reua-
liam extruxit, & repertum illic populum iussit ba-
ptizari, translatis eò ex sua prouincia sacerdotibus
qui populũ docerẽt, & Sacramenta administrarent.

Hoc

Hoc etiàm anno Gallorum rex classem in Græciam misit contra Turcas, duce Philippo Rauesteno: qui cùm ad Lesbum insulam peruenisset, & Mitylenas tormẽtis oppugnaret, ea se strenuitate Turcę defenderunt, vt re infecta abscedere compulsus sit, cuius deindè classem sæua tempestas adeò disiecit, vt post multa pericula dirasque maris iactationes & naufragia, Tarentum vix ipse attigerit. Galli eam improsperam oppugnationem Venetis imputant, qui sanè circa id tempus, iuncto sibi Consaluo, cui ob singularem fortitudinem & multa præclara facinora, Magni cognomen attributum est, Cephaleniam maris Ionij insulam multo tandèm labore expugnârunt, Turcis ferè omnibus interfectis: itemque sanctæ Maurę oppidum ad Leucadem in Nerito insula.

Galli infeliciter oppugnant Turcas.

Per id ferè tempus Gallię atque Hispanię reges ex composito Fredericum Aragonium toto regno Neapolitano, quod iam quinquennium obtinuerat, exuunt, ipsique eius ditionem inter se partiuntur. Fredericus cum cõiuge ad Ludouicum Gallię regem nauigauit, & ab illo liberaliter atque honorificè susceptus est, neque id tum solùm, cùm Neapolim Gallus obtineret, sed etiàm cùm ab Hispanis indè rursùs exturbatus esset. Ità tum sinè vulnere Consaluus Brutios & Apulos in ditionem Ferdinendi Hispani regis redegit, & Alphonsum Fredericij filium Tarẽti obsedit, ac deindè captum in Hispaniam misit. Huius Neapolitani regni causa quàm multus, idemque Christianus, fusus sit sanguis, sinè horrore neque dici, neque scribi possit. Sed dum Christiani inter se eiusmodi atrocia bella gerunt, mutuisque se vulneribus conficiunt, interea Turcę passim amplissima Christianę Reipublicę regna & imperia inuadunt: & quod magis dolendum est, tanto interdùm odio inter se

Turca crescit intestinis bellis Christianorum.

Christiani deflagrant, vt in certissimam Reipublicæ perniciem, Turcarum opem & auxilia implorent, ijsque Christianos oppugnent & prodant. Eiusmodi intestinis & mutuis Christianorũ odijs superiori seculo Constantinopolitanum & Trapezuntinum Imperia, miserandum in modũ Christianis erepta, in Turcicam sunt redacta seruitutẽ. Quid plerisque Europæ regnis ex hac incredibili animorum in religionis negocijs dissensione, quæ iam longè lateq; grassatur, quandoquè certo certiùs expectandum sit, nisì pijssimus Deus pro sua bonitate exulceratos animos in vnius Catholicæ fidei & Christianę charitatis concordiam redigat, nihil attinet scribere, cùm id facilè apud se perspicere queat, quisquis non omninò mentis & iudicij expers est.

ANno 1503. asperrima eaque diuturna fuit hyems, quam insecuta est æstas immodicè æstuans & arida, ità vt ob pluuię inopiam & nimium solis ardorem cuncta penè humi nascentia exaruerint, fœnum inprimìs: parùm quoquè auenæ creuerit, & frumenti magna extiterit caritas. Fuit præthereà hic annus porcis admodùm funestus & exitiosus.

Philippus Austriacus nõ sinè periculo it in Gallias.

Hoc anno Philippus Austriacus, Maximiliani Cæsaris filius, ex Hispania reuersus est in Gallias, cumque Lugduni esset, pax ibì confecta est inter Cęsarem, Gallos, & Hispanos, sed non diù duratura, sicut ipse rei euẽtus paulò pòst declarauit. Sunt qui scribant, Philippum non sinè periculo hac tẽpestate fuisse in Gallia, quòd Gallorũ regi vbique omnia exploranti ex Germania significatum esset, conscribi Germanos milites, qui regi Ferdinando in Neapolitano regno suam nauarent operam.

Verùm

Verùm Philippus apud regem testatus est, se quidē iussum esse pacem conficere: si quid verò interìm Ferdināndus rex clàm moliatur paci aduersum, id se latére. Atque eam excusationem Ludouicus rex accepisse non malo animo videtur. O quàm felices sunt, qui nihil huius mundi appetunt, cùm videamus potētissimos reges, quantūuìs amplas & opulentas ditiones occupent, tamen semper ferè pluribus inhiare: quod quidem Christus Deus à primo ortu vsque ad extremum vitæ huius diem, in summa paupertate apud nos degens, suo exemplo neutiquàm nos docuit. Philippus deindè ad Margaretā sororem, quam Philibertus Allobrogum princeps in matrimonio habuit, inuisendam profectus est.

Alexander VI. moritur veneno alteri parato.

Huius anni mense Augusto obijt Alexander eius nominis VI. Romanus Pontifex, incautè à ministris illi oblato veneno, quod in quodam conuiuio alijs paratum erat. Sumpserat idem venenum etiàm alius quidam vir magni nominis, sed ille mulæ recèns occisæ vtero inclusus, alijsque pharmacis adhibitis, seruatus est. Alexādro successit Pius tertius Cardinalis Senēsis, nepos Pij secundi: sed dies tantùm sexdecim aut septendecim ea potítus dignitate, excessit è viuis, humanarum rerum vanitatem & inconstantiam suo præpropero decessu mortalibus ob oculos reuocans, vt nè quis huius mundi fluxis, incertis ac momentaneis rebus sese addícat. Eo quoquè defuncto, in eius locum suffectus est Iulius secundus, cuius pontificatûs anno primo Hispanis & Gallis de finium diuisione in regno Neapolitano inter se contendentibus, Galli tādèm regno Neapolitano cum multā suorum cæde depulsi sunt, Consaluo Hispano Duce fortissimo, pro Ferdinando rege suo mirificè depugnante. Obsederunt illum aliquandiù Galli apud Barolum, sed nouis tum Hispanorum tum Germanorum auxi-

Pius 3. Pontifex fit.

Iulius 2. fit Pontifex.

Galli ab Hispanis è regno Neapolitano profligantur.

lijs fretus, Gallos, cæso illorum Duce Namursio, profligauit. Cumque rursùm nouus Gallorum exercitus, Tramulio & Francisco Gonzaga Mantuano principe ducibus, in regnum bipartitò esset ingressus, Consaluus eorum castra aggressus, in fœdã fugam per Formianum littus, non paucis eorũ cæsis, illos cõiecit. Ea re fracti Duces Galli, etiàm Gaietam dediderunt ea conditione, vt sua classe vecti, inermes in Galliam redirent. Ità breui interuallo crebrò suos mutauit Dominos ditio Neapolitana, & egregiè Christianorum arma exercuit, quæ si in Turcas & Christiani nominis hostes conuersa potiùs fuissent, non dubium quin facilè illi iamprìdèm cõiunctis Christianorum viribus opprimi potuissent, sed nostris castigandis peccatis Turcicę immanitatis immitia flagella parantur: neque quenquam mouet tot gentium Christiana religione initiatarum plusquàm Babylonica captiuitas, qua sub Turcis immanissimè premuntur, donèc tandèm etiàm nos inuoluat. Circa hoc tempus ad Gallię & Hispaniæ confinia itidèm ingenti pręlio Galli ab Hispanis victi sunt.

Neapolis crebrò mutat dominos.

Eodem anno obijt Iohannes è Marchionum Badensium familia Archiepiscopus Treuirensis. Fuit huius perquàm diuturnus episcopatus, quippe cui annis septem & quinquaginta prȩfuit. Vixit annis 79. Successorem habuit Iacobũ ex eadem Marchionum stirpe, virum ingenio, facundia, prudentia & eruditione ità conspicuum, vt vix ea ętas parem habuisse feratur. Sunt eius tum naturę tum gratię dotes etiàm Itali admirati. Scripsit de antiquitatibus, quarum fuit diligens inuestigator, libros duos. Fuit in Episcopatu annis plùs minùs octo.

Hoc anno Picardus quidam Parisijs in sacello, quod sanctum dicitur, ex manibus sacrifici ad aram stantis & rem diuinam peragẽtis, vi abstulit sacram hostiam,

Impium facinus Picardi cuiusdã.

hoſtiam, & multis adſpectantibus viris nobilibus, eam comminuit & iactauit in terram. Coniectus itaque in carcerem, cùm nollet, licèt à iudice admonitus, tãti ſceleris veniam petere, mox, vtì par erat, igni cõcrematus eſt. Picardi, vel Pighardi inter alios damnatos errores etiàm illum tuentur, ꝙ Chriſtus non ſit perſonaliter, corporaliter & ſubſtantialiter, ſed tantùm ſacramentaliter in Euchariſtia: atque propterea in ea adorari non debeat, &c. Hũc errorem hodieq; Zuingliani & Caluiniani ſequuntur tanquàm veram Euangelij lucem. Verùm cõtra hunc abominandum errorem & iam olìm, cùm Berẽgarius inſaniret, & hoc noſtro ſeculo tam multa ſcripta ſunt à grauiſſimis atque doctiſſimis viris, vt nemini obſcurum eſſe queat, eos qui ab illo diſcedere nolunt, non iam imprudẽtes, ſed de induſtria & malitiosè errare: quod quidem de doctis accipi velim: nam imperita concio ab iſtis infauſtis Antichriſti nuncijs miſerandum iñ modum ſeducitur & faſcinatur, vt iam multis locis prorsùs ignorent, quidnam credere debeant. Luterani enim acerrimè defendunt Chriſti veram & corporalem in Euchariſtia prẹſentiam, non tamen ſinè admixtis quibuſdam craſſis erroribus: porrô Zuingliani non minori cõtentione negant Chriſtum in Euchariſtia corporaliter haberi & accipi. Interìm verò miſerum vulgus miſerabiliter diſtrahitur in diuerſas factiones, nec videt tamen ſe ſub Euangelij & verbi Dei prẹtextu, in certiſſimum idemque ſummum & ſempiternum ſalutis ſuæ diſcrimen adduci. Verùm de his aliâs.

Picardorum error de Euchariſtia.

Antichriſti nuncij.

Fuit hoc anno poſt ſẹuiſſimam peſtem, quẹ alibi tertiam, alibì dimidiam hominum partem conſumpſit, diuerſorum morborum horrenda lues, quæ multa hominum millia extinxit. Erãt in hominibꝰ

febres pestiferę, intestini calores, capitis dolores vix tolerabiles, catarrhus, fœtor anhelitûs formidabilis, deniquè nihil hic annus pręter clades & calamitates attulisse visus est. Id gen⁹ flagella Dei, admonent malos vt resipiscant, bonos exercent ad patientiam. Verùm plerique omnes casu putant euenisse talia: ità fit vt maneăt suî similes, & parùm aut nihil corrigantur.

Iohannes Dalburgius Episcopus moritur.

Eiusdem anni mense Iulio diem clausit extremum Heidelbergę Iohănes Dalburgius Vangionum antistes, pŏtificatûs sui anno duodecimo. Fuit is Graecè, Latinè, & Hebraicè doctissim⁹, & quotiès à functionibus publicis dabatur ocium, libenter lectioni operam dabat. Eius insignis eruditio nŏ Germanis tantùm, sed etiàm Gallis & Italis admirationi fuit. Pręceptorĕ habuit, in Gręcis pręsertìm literis, Rudolphum Agricolam Frisium, cuius viri & rara eruditio, & insignis in Deum pietas fuit. Ea verò praeclara & rara laus est, doctrina pariter & pietate excelluisse. Multos doctos viros nostra ætas habuit, doctos simul & pios non perindè multos.

Conuentus Electorum Francophordiæ.

Fuit hoc anno Conuentus principum Electorum Francophordię. causa Conuentûs paucis comperta fuit. Aderant etiàm Maximiliani Cęsaris legati, & Raimundus Cardinalis Gurcensis, sedis Apostolicae legatus à latere, qui è Colonia per Rhenum & Moganum eò nauigio profectus est. Is deindè per Vangiones & Nemetes Basileam vsque progressus, certior factus est de miraculis minimè contemnendis, quę creberrima fierĕt ad sacras reliquias triū sanctarum virginū, Kunegundis, Viberadis, & Mechtildis. Itaq; misit ad pagū Eichsel/ in cuius parochiali Ecclesia eæ virgines conditæ seruabantur, (Est aūt is pagus Constantiensis diœcesis) Iacobum Merbolt Bambergensis diœcesis clericum, vt rei veritatem inquireret. Vbì is eò peruenit, tria insignia miracula

racula, ipso inspectāte, diuinitùs edita sunt. Nā & fœmina vno orbata lumine, sanitati restituta est, & paralytica quędā curata est, & mutus linguæ vsum recuperauit. Hæc vbì Cardinalis resciuit, iussit sacras virgines, licèt necdùm soléni cæremonia & ritu in diuorum numerum relatas, haberi in honore: quippe quarum sanctitatem tot miracula testarentur. Erant tum meliora adhuc tempora, quàm sint hodiè, quibus noui Euangelici mundum suis erroribus inficiunt, cùm tamen tot annis ne vnum quidem edere miraculum potuerint, quo sua dogmata confirmarent.

Georgius Bauariæ dux moritur.

Obijt hoc anno Georgius Bauariæ dux, hęredē omnium instituens Rupertum filium comitis Palatini, cui iam antè filiam suā collocauerat. Verùm vbì id persensit Albertus propinquior hæres, testamento Georgij tāquàm inualido & nullius roboris contradixit. Cùm autem hac ratiōe nihil proficeret, ad Maximilianum regem, cuius sororem habebat in matrimonio, prouocauit. Et Maximilianus quidem summoperè in eam curam incubuit, vt lis omnis sopiretur, & in concordiam principes redigerentur: at Rupertus, qui alienis etiamnùm consilijs regeretur, Maximiliani decretum & conditiones non iniquas, admittere noluit. Ea res maximam cladem & immaturam mortem Ruperto principi conciuit. Nam

Bellum in Rupertum Palatinum suscipitur.

ANno 1504. Maximilianus Romanorū electus imperator, vbì se multa clemētia singulariq; humanitate nihil proficere vidit apud Rupertum, quorundam consilio transuersìm actum, tum illi, tum oībus, qui eius partes sequerentur, aqua & igni interdixit, patriq; eius Philippo Comiti Palatino mādauit, nè filio proscripto ferret suppetias. Tū verò Philipp⁹ animo fluctuare cœpit, sanguine

hortante nè filio deesset:porrò Imperatoris mandato deterrente,nè quid attentaret. Vicit tamē paternus affectus,& Imperatoris iussione posthabita, quāta maximè potuit armata manu filio opē tulit. Quamobrem Maximilianus illi æquè àc filio bellū denunciauit,eorumq; res & ditiones omnibus vastandas & diripiendas permisit. Multi igitur principes Maximiliani regis iussa capessunt, (Erat tum temporis maior quàm nunc sit, in imperio obedientia) & multis locis tam patrem quàm filium oppugnant, grauissimaque vtrique damna inferunt, igni & ferro pleraque loca vastant. Multa quoque Maximilianus Cæsar sinè sanguinis effusione recuperauit,quę Palatinatui erāt ex Imperio oppignorata. Non pauca neque parua hoc bello damna irrogata sunt pagis,monasterijs,ecclesijs & rebus ecclesiasticis, quæ sub proscriptorum principum ditione erāt. Porrò verò nè Maximiliani Cæsaris ira in Philippū ampliùs inflammaretur, Christophorus Badnnsis Marchio multis precibus eum flexit adeò, vt & Principi vehementer afflicto veniam dederit, & etiàm alios principes ab vlteriori eius infestatione reuocârit. Nolebat prudentissimus imperator principem penitùs conteri, præsertim cùm videret eum iam nō mediocriter humiliatum:nec consultū putauit,ius electiōis à Palatinatu auferri. Fuit verò hoc laude dignum in Principibus, quòd promptè morem gessêre Imperatori, cùm eos iussisset receptui canere. Eiusmodi obedientia si in Imperio permansisset, vel solis Germanorum hactenùs semper inuictis viribus Turcica tyrānis opprimi & procùl à cunctis Romani Imperij finibus arceri potuisset.Sed cum noua noui Euangelij doctrina, multa in Imperio mutata videmus, in ipsius quidem Imperij certissimā perniciē. Interìm dum sic bella feruent in Bauaria & Palatinatu, Rupertus princeps

Maximilianus Cæsar placatur.

grauI

graui confectus animi ægritudine, in ipso adolescẽtis ætatis flore anno ætatis suæ 23. vitam cum morte commutauit. Quem eius quoquè coniunx non longo interuallo secuta est.

Ludouicus Episcopus Spirensis.

Per idem ferè tempus moritur etiàm Ludouicus de Helmstat Episcopus Spirensis, anno pontificatûs sui vigesimoseptimo. Successit illi Philippus Rosenbergius, qui non vno morbo nouem illis annis, quibus gessit episcopum, conflictatus est.

Cazan regnum.

Hoc anno à Basilio Moscouitarum principe defecerunt Cazanenses Tartari. Est Cazan regnum septuaginta ferè milliaribus Germanicis distans à Nouogardia inferiori. Sunt in eo sagittarij peritissimi. Sunt hi Tartari cæteris cultiores. nanque & agros colunt, & habitant in ædibus, & multiplices exercent mercaturas. Subiecerat illos sibi Basilius Moscouiæ princeps, adeò vt ex eius sententia reges acciperent. Verùm hoc anno, vt dixi, iugum illud Moscouiticũ à suis ceruicibus excusserũt. Eam defectionem multa secuta sunt bella, de quibus hoc loco iam pauca dicemus, nè sit opùs res peregrinas particulatìm subindè repetere & commemorare. Basilius Moscouita vbì de Cazanensium defectiõe certior est factus, ingentem exercitum vnà cum tormentis contra illos misit. Cazaneñ cùm se viribus impares cernerent, ad astuta consilia cõuertuntur. Opponunt castra castris tanq̃ iusta acie dimicaturi, sed fortissimis quibusque è suis in insidijs collocatis, ipsi fugã ceu territi capessunt. Mox aduolãt solutis ordinibus Moscouitæ, & dum castrorum diripiendis spolijs securi inhiant & incũbunt, eccè tibi derepẽtè Tartari sagittarij tãto in eos impetu ferũtur ex insidiarũ locis, vt nõ solùm fugam arripe, sed etiã tormẽta & machinas bellicas relinquere cogerent. Mortuo deindè rege illo, sub q̊ Cazaneñ à Moscis defecerãt, alius q̃dam, Schealc dict⁹,

Astutia Cazanensium.

Cazanẽses fugant Moscouitas.

vxorem eius viduã duxit, & auxilio principis Moscouiæ & fratris coniugis suæ, Cazanum regnum obtinuit, Verùm is inuisus admodùm fuit Cazanensibus, tum ob alias causas, tũ quòd Moscorũ principi addictior esse videretur. Itaq; illi vni ex Tauricæ regibus regnũ deferunt. Illi aduentanti necessariò cessit Scheale, seque cum vxoribus, concubinis & omni supellectile contulit in Moscouiã vndè venerat. Accidit hoc anno Dñi 1521. Rex Tauricæ fratrem suũ in Cazanense regnum cum magno exercitu postquàm introduxit, traiecto Tanai, Moscouiam rectà contendit. Basilius Moscouiæ princeps nihil tale suspicatus, misit repentè coactũ militem contra Tartaros: sed illi iam Volgam fluuium transièrant, & Tauricę atque Cazanensis reges, qui fratres erant, iunctis copijs, Mosco grauiter incumbunt. Cernens autem Basilius se illis imparem, relictis quibusdam in Moscouię castro viris primarijs, adiuncto illis pręsidio, indè aufugit, adeò quidem immodico correptus timore, vt fama sit, eum aliquandiù sub fœni aceruo delituisse. Tartari vltrà progressi, summum terrorem Moscouitis attulère, ità vt certatìm omnes in amplissimum Moscouiæ castrum cum rebus suis confugerent: vndè necesse erat certissimam oriri pestem ex tanta hominũ colluuie & intolerabili fœtore, si hostes vel paucos dies ad castrum substitissent. Erant tum in castro aliquot Germani tormentorũ fusores & magistri: eorũ opera Moscouitæ seruati sunt. Iam enim Pręfectus arcis & qui cum eo erant in pſidio, Tartaros muneribus placandos statuerãt, & id gratum habuère Tartari, sed ea conditione, vt Basilius scriptis literis testaretur, se perpetuũ regi Tartaro tributum persoluturum, quemadmodùm eius Maiores fecissent. Scripsit eas literas Basilius, & Tartarus à Moscouia recessit. Erat autẽ in eius exercitu Po-

Princeps Moscus turpiter latitat.

Germani seruant Moscouitas.

lo-

lonus quidam, qui mira astutia conabatur castrum Moscouiticum occupare: nec res à periculo aberat, sub prętextu quodam reuertentibus subindè Tartarorum aliquot turmis. Moscouitę quidem iam planè animum desponderant, sed machinarum siue bombardarum magister Iohannes Iordanus, ex valle Oeni oriũdus in Germania, ex suo arbitrio tormẽtis ordine collocatis, & in Tartaros ac Lituanos displosis, eos omnes ingenti terrore correptos in fugã coniecit. Tartarus rex de iniuria apud præfectum arcis conqueritur, sed ille suo iniussu tormẽta exonerata respondet. Itaque ille sibi tormentorum artificem dari postulat, & certè parùm abfuit, quin pro tanto beneficio Tartaris deditus fuisset bombardarius, nisì vnius pręfecti authoritate & humanitate seruatus esset. Porrò Tartarus confestim abscessit, adeò vt literas pendendi tributi annui in arce reliquerit. Fertur autem octingenta hominum millia, quanquàm id incredibile videatur, ex Moscouia in captiuitatem abduxisse: quos partìm Turcis in Capha vendiderit, partìm interfecerit. Nam Tartari infirmos & senes ità solent iuuenibus, quouis genere mortis perimendos obijcere, quô primę militiæ tyrocinia indè addiscant, vt apud nos lepores canibus. Qui autem venduntur, perpetuos sex annos seruiunt, hauddubiè duram seruitutem: indè quidem liberi fiunt, sed è prouincia discedere non audent. Postq̃ Tartari in Tauricã abiêre, Basilius Moscouiam redijt, atque sequenti anno cum maximis copijs, atque etiàm multis tormentis, quibus anteà nunquàm Moscouitæ in bellis vsi fuerant, Tartaros debellatum abijt. Sed cùm ea vice parùm profecisset, alio anno maiorẽ etiàm exercitũ in Tartaros duce Michaele Georgij, vno ex pręcipuis consiliarijs suis misit, qui regem Cazanensem oppugnarẽt. Verùm ea oppugnatio hũc finem

Captiui Moscouitæ.

Tartarorũ crudelitas.

finem habuit, vt Moscouitæ multa pressi commeatûs inopia, Tartaris eum miris modis nō semèl intercipientibus, tandèm soluta Cazanēsis castri obsidione, non sinè dedecore in Moscouiam reuersi sint, ea conditiōe, ꝙ Tartari missa legatiōe, à principe Basilio, pacem peterent. Ferunt in eo exercitu Moscouitarum fuisse ad centum & octoginta millia. Præfectum auro Tartarico corruptum, quidam putant ab occupāda arce Cazanē abstinuisse, cùm non deesset opportunitas. Non lōgè ab his Cazanensibus Tartaris in quadā insula à grauissimis viris narratur semen quoddam inueniri, non absimile melonum semini, paulò tamen maius & rotundius, ex eoque in terram condito quiddam agno simillimū enasci, quinque palmarum altitudine. Nam & caput, oculos, aures, cæteraque omnia in forma agni recèns editi, pellem etiàm subtilissimā habere, qua permulti ijs in locis ad subducenda capitum tegmina vtantur. Tum quoq; plantam illam, si tamen sic dicenda sit, carnem quidem nullam, attamē sanguinem habere, sed carnis loco materiam quandam cancrorum carni persimilem: vngulas verò non vt agni corneas, sed pilis quibusdam ad cornu similitudinem vestitas: radicem illi ad vmbilicum seu ventris medium esse: viuere autem tantisper, donèc depastis circum se herbis, radix ipsa pabuli inopia arescat. Deniquè miram eius esse suauitatem, ꝙ lupos & cætera rapacia animantia ad eam deuorandā inuitet. Hocquidem propemodùm cōmentitium esse videtur, nisì à multis minimè cōtemnendis hominibus confirmaretur. Sed quid præpotenti Deo difficile est? quem admirari & laudare debemus in operibus eius.

Semē quoddam admirabile ī Insula quadā.

Agnus è terra nascitur.

Bertoldus Episcopus Magūtinus.

ANno 1505. excessit è viuis Bertoldus, ex comitibus Hennenbergensibus Archiepiscopus Moguntinus, anno pontificatûs sui 21.

Multæ

Multæ huius Pontificis commemorantur egregiæ dotes, ſingularis prudentia & authoritas, ingenij acumen, præclara facundia, in rebus agendis multa circunſpectio, conſilij maturitas, inſignis experientia, laborum inuicta tolerantia. Fertur etiàm Eccleſiam Moguntinã, tũ tẽporis nõ mediocri ære alieno p̃grauatã, magna ex parte reſtituiſſe. Succeſſit ei Iacobus de Liebenſtain Sueuus, ſummæ ædis Moguntinæ decanus, vita & moribus inculpatis, ſed calculi morbo vehemẽter afflictus. Solẽt plerunq; homines illos miſeros iudicare, qui duris confligentur morbis, & aduerſis fortunæ flatibus iactentur: contrà beatos, qui proſpera ſemper fruantur fortuna & valetudine. Sed ſcriptura diuina pijs oĩbus non ferè niſì aduerſa & aſpera in hac vita euẽtura p̃dicit, impijs verò iucũda & ꝓſpera. Dionyſius Areopagita vetuſtiſſimus, idemq́; ſanctiſſimus ſcriptor, libro de Diuinis Nominibus cap. 8. Hoc verè, inquit, dici poteſt, potiùs eſſe diuinæ iuſtitię proprium, nõ demulcere & diſſoluere virilem optimi cuiuſq; animũ terrenorũ bonorũ largitionibus. Immò & Dñs ipſe in Apocalypſi, Ego quos amo, ait, arguo & caſtigo. Porrò de impijs alio loco, Dimiſi eos, inquit, ſecundũ deſideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus ſuis. Hoc obitèr dictum ſit propter multorum cæca iudicia, qui rebus ad voluntatem fluentibus, putant propicium ſe habere Deũ, licèt malè viuant: contrà verò iratum, ſi ſecùs accidat, etiamſi ſtudeant benè viuere.

Iacobus de Liebẽſtain

Apoc. 3.

Pſalm. 80.

Eodem anno ſub menſis Iulij initium Maximilianus Cæſar Comitia habuit Coloniæ Agrippinæ, multis eò principibus, comitibus ac nobilibus confluentibus. Ibì pax cõciliata eſt inter Albertum Bauarum & Philippum Palatinum principes. Conditiones pacis in medium propoſitas, Cæſar ſub grauiſſima læſę Maieſtatis pœna ſeruari iuſſit. Interìm

Comitia Coloniæ Agrippinæ.

verò

verò dum Conuentus hîc Coloniȩ agitur, Maximilianus de Geldrienſium rebellione fit certior. Itaque conuocatis principibus, comitibus & nobilibus omnibus, qui tum Coloniæ aderant, nauigio in Geldriam proficiſcitur, opem laturus Brabantis, qui Arnhemium Geldriæ oppidum obſidebant. Dux vbi ſenſit non contemnendas Cęſaris vires, ſaniori vſus conſilio, ſub certis conditionibus vrbem dedidit, quam illæſis ciuibus Cęſar accepit, & Ducem quoquè quibuſdam interpoſitis pactis in gratiam recepit. Indè Coloniam multa principum ac nobilium frequentia ſtipatus rediit, magna eius ampliſſimæ vrbis ciuium gratulatione exceptus, cunctis tota vrbe campanis alacriter concrepantibus.

Maximilianus domat Geldros.

Viſus eſt hoc anno ſęuus cometes in Palatini ditione inter Occidentem & Septẽtrionem, qui ſuo formidabili adſpectu non paucos terruit.

Mulhuſium deficit ad Heluetios.

ANno 1506. Mulhuſenſes ab Auſtriacæ domûs dominatione deficiũt ad Heluetios, pactumque cum eis fœdus, literis ſigillo munitis confirmant. Per id tẽpus rebellabant Hungari. qua re cognita, Maximilianus Cęſar multo conſcripto milite Preſpurgum oppidum obſidere inſtituit. Verùm Hungari cùm animaduertiſſent Cęſaris magnum animum, copioſumque exercitum, pacem poſtularunt, eamq; interuentu quorundam antiſtitum & procerum regni, ſub certis quibuſdam conditionibus impetrârunt. Poſt obitum Matthię Huniadis clariſſimi Hungarię regis, Maximilanus eius relictam viduam Beatricem, filiã Ferdinãdi regis Siculi, ſibi matrimonio iungere voluit: ſed cùm id cunctantiùs ageret, prȩuentus eſt ab Vladiſlao Caſimiri Poloniæ regis filio, qui tum Boëmię regnũ obtinebat.

nebat. Percepto igitur regni Hungarici diademate, Vladiſlaus rex appellatus eſt. Verùm cum Maximiliano pactus eſt, vt ſi abſq; legitima prole decederet, Hũgariæ Bohemiæq́; regna ad eum eiusq́; ſucceſſores deuoluerentur. Vladiſlao autem ſucceſſit filius eius Ludouicus, cuius ſoror Anna nupſit Ferdinando optimo & Chriſtianiſſimo principi, qui non ſolùm Hungariæ, ſed etiàm Romanorum rex, ac tandèm Imperator factus eſt.

Vladiſlaus fit Hungariæ rex.

Fuit hoc anno per Sueuiam & Rheni orã ſæuiſſima porcorum lues, ità vt nemo ferè pleriſq; locis porcinas carnes vel vendere, vel emere auderet.

Hac tempeſtate Ludouicus Gallorum rex cùm Mediolani Principatũ à Maximiliano Cæſare tanq̃ Imperij beneficiarius accepiſſet, pacẽ & fœdus cum illo ictum rupit. Ità nunquàm diù licuit orbi Chriſtiano pace & ocio frui, nouis ſubindè bellis & bellorum cauſis, quibus paulatìm Chriſtiana Reſpub. miſerabiliter attrita eſt, emergentibus.

Hoc anno Ioachimus Brandeburgicus Elector, multis egregijs corporis atque animi dotibus inſignis princeps, Academiam pulcherrimam inſtituit Francophordiæ ad Oderam, approbante Iulio II. Pontifice, & certis priuilegijs eam cohoneſtãte. Eſt ſitus oppidi amœniſſimus: præterlabitur Viadrus fluuius piſcoſus, quem alij Oderam vocãt. multiq́; colles vinearij præcipuam adferũt ſpectãtibus voluptatẽ, & quod ſtudioſos facilè allicere ſolet, paruo illic viuitur, & commodiſſima habentur ſtudioſorum habitacula. Sequũtur autem Luteri doctrinam, à qua toto vitæ ſuæ ſpatio Ioachimus Princeps vehementer abhorruit, nec in ſua eam ditione diſſeminari paſſus eſt. Fuit autẽ idem Princeps etiã Latinè doctus, & ſtudiorum atq; ſtudioſorũ præcipuus fautor & Mecœnas.

Ioachimus elector Brãdeburgicus inſtituit Academiam Francofordienſem.

Eiuſdem anni menſe Aprili Vlysbonæ in Luſita-

Tumultus

in Vlysbona nia ingens ciuium in Iudęos recèns baptizatos tu-
multus concitatus est, quòd ij simulatè tantùm sa-
lutaribus vndis tingi se permisissent, cùm interim
nihilo minùs Iudaico ritu clàm Pascha celebrarent.
Tulit id molestissimè populus Christianus, & apud
regem de ijs questus est. Rex sedecim ex illis capi
quidem iussit, sed posteà impunè dimitti. Cernens
hoc populus, mussitat contra regem & pręfectum,
tanquàm muneribus corruptos: factaque conspira-
tione, vno animo omnes viri & fœminæ tumultu-
antur contra Iudęos pseudochristianos. Aderant
illis adhortatores tres monasticæ vitæ cultores, qui
per vrbem vociferabâtur, Misericordia Misericor-
dia: sequantur nos quotquot Christi fidem & cru-
cem diligunt: cędantur omnes sacrilegi Iudęi, qui
baptismum prophanârunt &c.

Fit igitur magnus armatorum hominum, fœmi-
narum quoquè & iuuenum concursus, vt solet in
eiusmodi tumultibus, perque vrbis plateas volitan-
tes, Iudęos omnes recenter baptizatos, quotquot
inuenire poterant, ad sexcentos vsque trucidant, &
in sancti Dominici planitie ignibus iniectos com-
burunt. Deniquè intra paucos dies, quibus hic fer-
uebat tumultus, Vlysbonæ & in propinquis villis
mille nongenti triginta Iudæi perempti feruntur.
Aberat per id tempus rex Lusitanus ab Vlysbona
aliquot milliaribus. Vbi autem de hac cæde certior
est factus, indignè tulit, iussitque in Iudęos excitatæ
persecutionis authores compręhendi. Capti sunt
igitur & in vincula coniecti ampliùs ducenti, è qui-
bus aliquot sunt flāmis cōsumpti, alij capite plexi,
nonnulli in crucem acti: pleriq; facultatibus omni-
bus nudati, è patria in exilium pulsi sunt. Fuit qui-
dem zelus ille non repræhendendus, quo detesta-
bantur Iudęorum perfidiam: sed non videtur lau-
dāda temeritas, qua priuata authoritate de illis sup-
plicium

Trucidātur Iudæi.

Rex eā necē vindicat.

plicium sumere voluerunt. Vetus lex in omni sacrificio iubet sal offerri, hoc est, vt etiàm rectè facta nostra, ex rectę rationis pręscripto prudenter & moderatè, nihil temerè & inconsultò, geramus. Nam alioquì sinè hac prudentia & moderatione, siue (vt habet vulgaris loquēdi vsus) sinè hac discretione, etiàm virtutes abeunt in vitia: quò pertinet etiàm illud, Summum ius, summa iniuria.

Leuit. 2.

Apparuit hoc anno cometes mense Augusto paucis admodùm diebus inter Septentrionem & Orientem sub vrsa minore, & vtrunque tam leonis quàm virginis signum occupans. Visus est prenunciare mortem illustrissimi Principis Philippi, regis Hispanię, Archiducis Austrię &c. Mortua ēm Elizabeth regina Castellę, Ferdinandi regis Hispaniæ vxore, sinè virilis sexûs liberis, regni Castellæ hæreditas ad Iohannam eius filiam natù maiorē peruenit, quæ Philippo nupserat. Is igitur dotis nomine id regnum consecutus, magna parata classe, ex Flādria soluit, Hispaniam petiturus, multis stipatus nobilibus ac illustribus viris. Sed inter nauigandū sęua tempestas de improuisò orta est, & classis aliquandiù iactata fluctibus, tandèm dissipatur, ac naues aliæ aliò circa Anglię littus propellūtur. Nauis pretoria cum duabus alijs in * Vynmuthū portum plata est, vbì rex Philippus & animo & corpore ob maris insolentiam defatigatus, scapha conscensa, in terrā se eiecit. Vbì rumor increbuit, peregrinas appulisse naues, fit repentè concursus accolarū, præsertim nobilium ad eam oram degentiū, vt vi depellant, si hostiles sint. At postq̄ didicêre amicas esse, Thomas Trencherdius eques Philippū adit, & obnixè precatur, vt ad ipsius vicinū domicilium velit diuertere. Superuenit & alius eques Iohannes Carous magna armatorū manu stipat⁹. is vnà cū Thoma orat Philippū, nè insalutato Anglię rege disce-

Cometes prænuncius mortis Philipp. Austriaci.

Tempestas dißipat classem.

** Vuinmuthum.*

dat, præſertim intra biduum, aut ad ſummum tri-
duum adfuturo. Philippus quidem primò negat ob
temporis anguſtiam, deindè aſſentitur. Henricus
rex eius nominis VII. cognito Philippi aduentu,
ob veterem amicitiam incredibili gaudio afficitur,
mittitq; heroum cateruas obuiàm, qui Philippum
ad ipſum deducāt. Verùm Philippus nihil iam mo-
ratus, ad regem in caſtrum Vuideſorium proficiſci-
tur, nec multò pòſt etiàm Iohanna cōiunx eius ſe-
cuta eſt. Rex autē poſt multa amica colloquia Phi-
lippum duxit Londinum regni caput. Ad extremum
renouato cum Henrico rege fœdere, Philippus in
Hiſpaniam proficiſcitur. Iam enim reddita dudùm
tranquillitate, claſſis diſiecta, ad Angliæ littus con-
uenerat. Vbì in Hiſpaniam ventum eſt, receptu[s]
eſt Philippus tanto Hiſpaniæ procerum ſtudio, v[t]
Ferdinandum regem ſocerum deſererent, cui tan-
quàm ætate iam affecta, nec admodùm liberali, v[t]
fertur, facilè omnes nouum regem, annos natum
28. & vitę ſplendore florentem, anteferebāt. Ferdi-
nandus verò eam ſuorum leuitatem deteſtatus, Ne-
apolim nauigauit. At Philippus paulò pòſt ab cæ-
noua intēperie febre correptus, in Burgeñ oppid[i]
caſtro vita functus eſt, magno ſuî pleriſq; omnibu[s]
deſiderio relicto. Genuit ex Iohanna liberos ſex,
mares duos, Carolum & Ferdinandum, ambos Ro-
manorum Imperatores: fœminas quatuor, Eleo-
noram, *Elizabeth, Mariam & Catharinā. Fuit au-
ſtatura iuſta, facie venuſta, corpore craſſo, ingeni[o]
bono, animo forti & liberali, Eſt hoc quoq; exem-
plum memorabile humanæ fragilitatis & miſeri[æ]
quandò tantus princeps in eo vitæ ac fortunæ m[i-]
rificè arridentis ſplendore, in eo ætatis flore & ro-
bore, præter omẽm expectationem rebus human[is]
eximitur, alijsq; ſuo exemplo luculenter oſtēdit, [quod]
nihil ſit ſub ſole diuturnũ, quàm meritò contēn[di]

Philippus ab Angliæ rege honorificè accipitur.

Philippus ab Hiſpanis propenſiſſimis animis ſuſcipitur.

Philippus moritur.

**Iſabelam,*

da sint omnia, quæ possit offerre hic mundus. *Filij hominum, vsquequò graui corde? vt qnid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* *Psal 4.*

Eodem anno Iulius Pontifex Iohannem Bentiuolum virum prępotentem, Gallorum viribus adiutus Bononia eiecit. Iam Galli portis exercitum admouerant, cùm Bentiuolus senex septuagenarius, malè sibi à Pontifice metuens, ad Gallos confugit, & tandèm Mediolani exul interijt. Domus eius magnificentissimæ structuræ, medium vrbis locum occupans, vt abominandi dominatûs memoria penitùs aboleretur, cõcurrentis populi impetu à fundamentis euersa est. Est Bononia insignis & ampla & vel maximè populosa Italiæ vrbs, olìm quidem subiecta Exarehatui, sed à Pipino & Carolo Magno tradita Romanis pótificibus, quibus hodieque páret. Abundat mirificè rebus omnibus vitæ degendæ necessarijs & accommodis, atque erga exteros singulari quadam vtitur ciuilitate & humilitate. Fuit in ea Bentiuolorum familia cumprimìs potens, & quæ sibi non semèl dominiũ vendicârit: sed Pontificum ope vrbs liberata, eis, vt diximus, páret. Habet Academiam celeberrimam, vt non immeritò studiorum parens dici posse videatur. *Iulius Pontifex occupat Bononiam.*

ANNO 1507. Genuenses, pulsa nobilitate, statum popularẽ induxerunt, Paulo Nouio viro plebeio ad summũ honorem immodico populi fauore euecto. Sed eos Gallorum rex Ludouicus armis subegit, & Gallico coëgit parére imperio. Porrò Paulum Nouium è fuga retractum, capite plecti iussit. Hæc vrbs sæpè mutauit dominos. Inter Liguriæ oppida longè clarissima est, potens quondàm in mari, ità vt vsque ad Peram Con- *Genuenses pellunt ex vrbe nobilitatem.*

ſtantinopoli vicinam imperiũ protulerit ſuũ, multiſq; inſulis dominata ſit. Pulcherrimis abũdat ędificijs, multiſq; opibus, portuq; fruitur commodo.

Bellũ inter Maximilianum & Venetos.

Ortum eſt etiàm bellum inter Maximilianũ Cęſarem & Venetos, partìm à Carnicis alpibus, partìm ad Tridentinas fauces: & primò quidem Liuianus Veneti exercitûs dux, multam Germanorũ ſtragem edidit, aliquot etiàm Germanicę ditionis oppidis vi expugnatis, & Veneto imperio adiectis: at verò Cęſar ea affectus iniuria, cum Pontifice & Galliæ rege Ludouico aduersûs Venetos Cameraci côiurauit, idq; tanto ſilentio, vt cùm fœdus illud, quod Italię ſupremam propemodùm cladem attulit, obſcuris indicijs in publicum emanaret, Veneti vix tamdèm ictum credere potuerint. Maximilianus quoquè apud Conſtantiam habuerat Comitia, vbì multa de Venetis queſtus fuit, quòd cum Gallo aduersùs ipſum conſpiràſſent. Itaque tum eius belli ſuſcepta ſunt conſilia & initia, quòd in annum vſque 1517. perdurauit, maximo Venetę Reipublicę detrimento. Veneti enim immoderata affecti cupiditate, ex maximorum Principum cladibus ditiones ſuas multis occupatis vrbibus, ſumma cum inuidia protulerant. Gallus ante omnes cum ampliſſimo exercitu in Italiam tranſgreditur, & valida quoq; manu Venetorum duce Liuiano ipſi occurrẽte, ad pugnam ventum eſt, in qua permulti ex Venetis ceciderunt, capto Liuiano. Secundùm eam victoriam intra paucíſſimos dies ſinè vulnere Bergomũ, Cremonam, Cremã & Brixiam Gallię rex recepit. Veronam, Vincentiam atq; Pataauium Cęſar cepit, Iulius Pontifex Ariminum, Fauentiam, Ceruiam & Rauennam recuperauit. Porrò Hiſpano regi Senatus Venetus Apulię vrbes, Sipontum, Tranitũ, Monopolim, Brunduſium & Hydruntum ſpontè reſtituit. In hac Venetę Reipublicę penè ſuprema calamitate

Gallus vincit Venetos.

mitate

mitate Turcicus Imperator non modò fidem seruauit, sed etiàm copias auxiliares Venetis studiosè obtulit. At illi, quod certè præclaram in eis meretur laudem, gratias quidem egerunt Turcę, quòd fidem egregiè coleret, sed tamen eius auxilijs sibi minimè vtendum putârunt, puto, detestati barbari regis in Christianam religionem odium inexpiabile, licèt Christianos quosdam subindè non puduerit cum illis impijs Christi DEI hostibus, contra Christianos fœdus percutere, & ad Christianorum inuadendas ditiones eos prouocare atque extimulare: quasi verò nescirent, eiusmodi ferè occasione Gręcorum imperium ab illis spurcissimis porcis superiori seculo occupatum.

Veneti nolunt vti auxilio Turcico.

Hoc anno magna damna vinetis & frugibus intulit sęuissima grandinis tempestas, pręsertim in ditione Vuirtembergica. Rotenburgi ad Neccarum fluuium tanta fuit grandinis rabies, vt & fenestras & tecta ędium comminuerit. Tertio quoquè Calend. Iulij, intempestæ noctis silentio, turbo vehemens tantam excitauit tempestatem, vt & arbores radicitùs euulsæ atque procùl disiectę, & ędificiorũ tecta ac tegulę abreptę, domus & horrea concussa, plurimaq; arboribus damna data sint. Eodẽ anno Carolus Geldriæ Dux rupto fœdere, quod illi erat cum Maximiliano, Gallico auro & milite fretus, Brabantos vehemẽter afflixit, & pręadas ex illis egit egregiè. Anno sequente idem à populatoribus illis actitatũ est, sed non pari rerum successu. Nam dum onusti pręda ad suos se recipere volũt, à Namurceñ cęsi atque prostrati sunt.

Grando sæuißima.

Geldrus vexat Brabãtos.

ANno 1508. æstas perpetuis fuit pluuijs madida, quę res locis non paucis porcos & boues tabida quadã lue & peste intercutanea afflixit & perdidit.

Hoc anno, 3. Calendar. Martij obijt

Philippus Palatinus moritur.

Philippus Palatin9 princeps post diuturnos podagrę, chiragræ & calculi toleratos acerbos cruciat9. Hi morbi inter acutos numeranť à medicis, q mirabiliter affligũt & excruciant corpus humanum, ità vt nonnunq̃ furore & amentia corripiantur, qui ijs immodicè laborant. Reliquit is Princeps septem filios & tres filias, quarum postremò genita, Diui Benedicti complexa institutum, sanctè & piè vixit: multò felicior, contempto mũdo, quàm aliæ sorores, quæ principibus viris matrimonio iunctæ fuêre. Obijt non longè pòst etiàm Albertus Bauariæ dux, relictis tribus filijs, Guilhelmo, qui ei in principatu successit, Ludouico & Ernesto, itemque filiabus quatuor. Cõiugem habuit sororem Maximiliani Cesaris, quę ab eius obitu facultatibus omnibus nuncium remittens, vt Christo immortali spõso totam se liberiùs tradere posset, Monaci, quòd est pulcherrimum Bauariæ oppidum, monasticum est viuendi complexa genus, egregiũ de se prębens eximij in Deum amoris & virilis constantię exemplum, rarum in principibus fœminis, vt posthabitis pompis & vanitatib9 seculi, cupiât vni vacare Deo: sed quanto rarius, eo pręstantius. Omnia enim pręclara rara, laudabilia & pulchra, vt rectè in Ethicis ait Aristoteles. Fecit olìm idem Constantia Constantini Magni filia, quãdò, vt testis est D. Ambrosius, ad sepulcrum beatissimæ Agnetis orãs, à lepra mirabiliter curata est: quam etiàm multæ aliæ illustres virgines imitatæ sunt. Fecerunt idem multæ alię regum & principũ filię, alięq; nobilissimæ matronę, deditissimo erga Deum animo cantãtes, Regnum mundi & omnem ornatum seculi contempsi propter amorem Domini mei IESV CHRISTI. At longè secùs affecti sunt, qui habent spiritum huius mũdi, quibus huiusmodi vitæ instituta aut horrori sunt, aut contemptui, de quibus dicit Apostolus:

Albertus Bauarus decedit.

1. Cor. 2.

Ani-

Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritûs Dei.

Fuerunt hoc anno magni per Germaniam & Italiam terræmotus: aêrisque intemperies arbores & arbusculas, nè frondere possent, diù retardauit, donèc quasi abinsperatò Dei benignitate commodus aër eam tarditatem compensauit. Propter id genus verni tẽporis clades & pericula auertẽda, iam olìm institutæ sunt, hodieque apud Catholicos fiunt Litaniæ & publicæ supplicationes ad Deũ & sanctos eius, sed eæ hodiè apud Euangelicos prorsùs iacẽt, apud Catholicos plerosq; admodùm incuriosè & frigidè seruantur, & ideò tam propicio nunc vtimur Deo, tantaque est rerum vitæ degendæ necessariarum atque annonæ copia & vilitas.

Iacobus de Liebẽstain.

Obijt huius anni mense Septembri Iacobus de **Liebenstain** Archiepiscopus Moguntinus, non totos quatuor annos eo functus pontificatu. In eius locum suffectus est Vriel de **Gemingen**, summæ ædis Moguntinæ Decanus.

Hermãnus Hessius archiepiscop9 Coloniensis moritur.

Non diù pòst secutus est eum mense Octobri Hermannus Hassiæ Lantgrauius & Archipiscopus Coloniensis, cùm illi Sedi præfuisset annis 28. Eius prĩcipis præter alias virtutes, insignis fuit benignitas & liberalitas in pauperes, adeò vt nullum mendicum à se vacuum discedere pateretur. Ea virtus maximè decet principes, præsertim Ecclesiasticos, qui suis, immò Ecclesiæ facultatibus, quarum sunt dispensatores, non ad luxum, sed ad benignitatem vti debent, quemadmodùm multi olìm sancti Pontifices fecerunt, & nostra quoquè ætate nonnulli faciunt. Hermanno Pontifici successit Philippus comes Oberstenius, qui sua prudentia & industria plurimùm contulit Ecclesiæ Coloniensi.

Tempestas imbrium

Hoc etiàm anno sub mensis Augusti initiũ immanissima extitit apud Stutgardiam imbrium tem-

horrenda. pestas, quæ muros, domos, horrea funditùs abriperet, homines & iumenta demergeret, vinetis, erasis & absportata humo, maxima detrimenta adferret. Est autem Stutgardia haud procùl à Neccaro sita in ditione Vuirtembergensi, vbì duces Vuirtembergici habent elegans & regium castrum. Ager eius vrbis, innumeris consitus vineis, vini egregij tam est ferax, vt dici vix possit, quantam in singulos annos vini copiam proferat.

Tumultus Erphordiensis.

ANno 1509. magnus fuit tumultus Erphordiæ ob exactiones insolitas, quas populus nimiùm graues querebatur, præsertim quòd quotannis fierent. Res tandèm eò perducta, vt populus non dubitârit Senatum omnem mouere loco, & alium subrogare, qui excussis libris accepti & expensi, codicibusque rationarijs siue regestis, inuenerunt oppidum grauissimo pressum ære alieno, ad summam vsque sexcentorum millium aureorum, vndè quotannìs reditum triginta millium aureorum pendere cogebantur. Porrò compertum est, aliquot millibus excedere eam summam, quam in annos singulos reciperent, hunc quem diximus reditum. Eares ingentes conciuit turbas, adeò vt populus omnes è Senatu motos in carcerem coniecturus fuerit, ni illi fuga sibi maturè consuluissent. Quosdam tamen carceri mancipârunt, & ex ijs vnum iam ætate grauem, in crucem agere non dubitârunt. Tumultûs huius occasione inter Moguntinum Pontificem & Fridericum Saxoniæ principem lis orta est, & propemodùm ad arma ventum esset, nî se sequestrum interposuisset Herbipolensis Episcopus Laurentius Biberanus, vir magnæ dexteritatis, cuius industria effectum est, vt partes, armis positis, Cæsaris sententiam expectarent. Erphordienses inter-

ciues consilium capiunt in annos singulos noui creandi Senatûs, à quo dati & accepti rationem reposcant.

Hoc anno in Britannijs à vita discessit Henricus eius nominis septimus Angliæ rex, vndecimo Calendas Maij in sua Richemundia villa, vbì Franciscanorum Obseruantum cœnobium condiderat. Regnauit annos tres & viginti, vixit 52. Suscepit ex Elizabeth vxore liberos octo, mares quatuor, & totidèm fœminas: reliquit superstites tres, Henricum principem Vualliæ, qui illi in regno successit, Margaritam & Mariam. Corpore fuit gracili, sed benè firmo ac valido, statura quæ parùm iustam excederet, forma eximia, ingenio perspicaci, animo excellenti & forti in summis quoq; periculis. Placidum & humanum se præstabat, superbiam verò & arrogantiam adeò detestabatur, vt quos illis vitijs laborare comperisset, ijs asperum se præberet. Regnum multis opibus auctum post se reliquit: qua in re solebat quadam vti industria singulari, mercatoribus non raró pecunia ad tempus data gratuitó, vt mercatura in ipsius regno esset frequentior & copiosior. Atque hac ratione effectum est, vt quotannìs à mercatoribus vltrò citroq; commeantibus maxima auri & argenti vis in regnum importaretur. Religionem alacriter obseruauit & coluit, libenterq; rebus diuinis interfuit, nec facilè vllo vel negocio vel tempore ab eis excludi se passus est. Attentè audiebat quotidiè bina ternáve Missæ sacra, & sæpè conciones sacras: pauperibus assiduè eleemosynam præstabat per suum eleemosynarium. Sacerdotio honorem habebat, illudq́ue piè colebat, libens iuuabat, largè aùgebat. Orabat multùm, & festis præsertim diebus preces dicebat horarias, quas vulgò horas Canonicas vocant Nè tamen solis suis precibus cōtentus esse videretur, solebat clàm pijs & religio-

Henricus VII. Angliæ rex moritur.

Mores optimi principis.

ligiosis sacerdotibus largitiones facere, vt pro ipso orarent, atq; etiàm post obitum toto regno certis in templis pro se preces & sacrificia fieri voluit. Fecit testamentum, & primùm om̃ium iussit restitui, si qua in fiscũ regiũ iniustè illata essent, domumq; hospitalem, qua inopes reciperentur, in suburbijs Londinẽsibus ab se inchoatam perfici. Sub eiusmodi principibus solẽt florere regna. Nam certum est, quo principes in Deum religiosiores sunt, eo quoquè illis omnia feliciùs succedere, Deo Opt. Max. illos mirabiliter protegente & amplificante.

Literæ politiores veniunt in Germaniam, &c.

Hisce temporibus cùm in Italia bellicis tumultibus omnia arderent, politiores literæ tum Gręcæ, tum Latinę, in Germaniam, Galliam, Angliam, Scotiam sese diffuderunt, ità vt illæ nationes, quas Itali barbaras dicere consuêssent, iam multos tales viros certatìm proferrent, qui Italis non modò non cedere, sed etiàm illos aut æquare, aut etiàm superare viderentur. Olìm scriptores exteri, Iulius Cæsar, Cornelius Tacitus, Seneca, Liuius & alij de Germania sic scripserunt, vt eam planè contempsisse videantur. Fuit Germaniæ terra, ait Cornelius Tacitus, ab initio in vniuersum aut syluis horrida, aut paludibus infœcunda, aspera cęlo, tristis cultu conspectuq;, humidior qua Gallias, ventosior qua Noricum ac Pannoniam adspicit, frugiferarum arborum & omnis culturę impatiens, pecorum fœcunda, sed plerunquè improcera. Ne armentis quidem suus honos aut gloria frontis: Numero gaudent, eæque solæ & gratissimæ sunt opes. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurúmve gignere. quis enim scrutatus est?

Corn. Tacitus de Germania.

Seneca quoq; libro de gubernatione mundi, Germani, inquit, errant incertis sedibus: sunt apud eos perpetuę hyemes, solum infœcundũ, nullę ędes: vo-

Seneca de Germanis.

nationi

nationibus viuunt, vbicunquè nox fessos laboribus depræhēdit, cubant sub frondibus, aut in speluncis foueísve. Non habēt domos, sed casas folijs & culmis contectas. Incolæ circumaguntur chorizantiũ more in congelato mari, victitātes carne ferina, gēs nuda & pellibus solùm ferarum vestita, & propterea vilis despectaq; ab omibus. Sic nimirùm de Germania nostra sensêre prisci illi scriptores: quę tamē si cum pręsenti rerum Germaniæ statu cōferantur, longè falsissima cōperientur. Itidèm ergò etiàm in literarum cognitiōe accidit, quæ hac tēpestate paulatìm in Germania, Anglia &c. ità florere cœperũt, vt iam Itali citra ruborē transalpinas nationes barbaras appellare non possint. His enim temporibus pręcellentes viri & fœminæ illustres vbiquè gentiũ cœperũt promouere bonarũ artium studia, & apud Anglos quidem (vt de reliquis interìm taceā) Margarita Henrici regis mater sanctissima, hortatu IOHANNIS FISCHERII Roffensis Epis. viri summa doctrina, summa gratia, summa integritate, (q postea sub Hērico VIII. cùm illius secũdas nuptias, prîori viuente cōiuge, approbare nollet, capite plexus est) Cantabrigię bina extruxit studiosorũ collegia, quib9 etiàm ad victũ necessaria liberaliter impartita est. Itemque aliquot Anglię insignes Episcopi diuersis locis collegia exædificârunt, vbì bonis literis studiosi imbuerentur. Et certè gratulandũ est hisce regionibus, quas Barbaras Itali vocant, quòd ad solas terras relegata barbarie, in literis humanioribus mirificè profecerint: verùm id tñ moderatè, quandoquidem videmus cum literarũ excultiori peritia tot paulò pòst errores inuectos, vt nemo id pro dignitate deplorare queat. Solent horum temporum noui Euangelici, qui plerunquè sola linguarum peritia imperitæ multitudini sese venditant, acerbissimè in Catholicę Ecclesiæ abusus inuehi, ità vt pro-

Iohannis Roffensis Episcopi encomium.

Hæretici res bonas.

pter

propter abusus tolli volunt.

pter abusus etiàm res ipsas è medio tolli velint, immò & è medio locis non paucis sustulerint. Sed cur illi non eodem zelo è tota Europa literas politiores & linguarum cognitionem proscribunt? An verò obscurum est, permultos hodiè literarum peritia petulantissimè abuti? Cùm ergo propter literarum & artium abusum eas damnari nolint, quid ità impotenter Ecclesiæ abusus vnà cum rebus ipsis tollendos vociferantur? Multi hodiè insigniter eruditi, turpissimè errant, nec erroris alia ferè causa esse videtur, quàm ipsa eruditio: quanquàm non est in causa eruditio, sed eruditiõis abusus. Cùm enim qui verè eruditi sunt, tanto debeant esse summissiores & modestiores, quanto sunt insigniori eruditione præditi, isti cõtrà sua eruditione efferuntur, & cùm linguas vtcunquè calleant, putãt se iam etiàm in rebus Theologicis plus videre, quàm vel tota videat schola Parisiẽsis, immò Ecclesia vniuersa: & fit in illis verũ quod Apostolus ait, Scientia inflat: eam verò inflationẽ sequitur iusto DEI iudicio illa terribilis pœna, quam alibì his verbis cõmemorat idem Apostolus, Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, & obscuratũ est insipiens cor eorũ. An nõ verò hoc in permultis hodiè videmus, non vulgari alioquì doctrina præditis? Quos non illi prorsùs absurdos & abominandos errores pro illustri veritate & ipsissima Euangelij luce miserrimæ plebeculæ obtrudunt? Num hoc eruditioni & literis imputandum est? Non est id quidem, sed illorũ deprauatis & elatis ingenijs, qui reb⁹ bonis pessimè abutuntur. Sicut ergò propter eiusmodi corruptorum hominum abusum non sunt tollendæ neque damnandæ bonæ literæ, ità etiàm propter abusus quosdam nulla ratiõe reijcienda & damnanda sunt Catholicæ Ecclesiæ instituta, ritus & cæremoniæ, quod tamẽ nemo ferè hodiè ꝓpensiùs facit, quàm illi

1. Cor. 8.

Rom. 1.

illi ipsi,qui bonis literis in suam & aliorum perniciem sceleratissimè abutuntur. Verùm hoc fortassìs extra cancellos,non tamē sinè ratione commemoratum volui.

Hoc tempore Henricus eius nominis VIII. Anglię rex,postquàm patri defuncto iusta persoluit, in matrimoniū duxit Catharinam Arthuri iam antè defuncti fratris sui coniugem,qui admodùm tenera ętate eam duxerat, sed per ętatis imbecillitatem nullas ex ea proles susceperat,immò & virginē eam reliquerat, quemadmodùm non solùm ipsa sanctè affirmabat,sed etiàm cum ea testabantur matronę probatissimę. Vt autem nullus relinqueretur conscientię scrupulus,voluit Henricus rex authoritate summi pontificis eas sibi nuptias permitti. Agebat Henricus annum ætatis xviij. Porrò Margarita auia eius,mulier prudentissima, cùm videret illi per ætatem necdùm licere suum pręstare officium,consultissimè id effecit, vt optimorum & sapientissimorum procerū cōsilijs dirigeretur, in quibus erant Guilhelmus Varanus Cantuariæ Archiepiscopus regni Cancellarius, & plerique alij egregij viri: qui cùm non ignorarent tantam illi in numerato & rebus mobilibus hæreditatē venisse,quātam nulli ante ipsum Anglię regi,nè ea rerum opulentia animū eius corrumperet,cœperunt eū negocijs gerēdis studiosè assuefacere, à quibus tū adhùc abhorrere videbatur. Deindè 8. Calēdas Iulias cum Catharina vxore,quæ fuit Caroli V. Cęsaris matertera,à Cantuariensi Archiepiscopo coronatur, publico totius regni plausu & gaudio, quod tamē nō mediocriter perturbauit mors Margaritę auię Henrici,non parùm illi regno detrimentosa.

Henricus VIII. Angliæ rex ducit vxorē.

Hoc ipso anno desijt esse in humanis Guilhelmus Lantgrauius Hassiæ,sacro igni alijsque medicinam omnem respuentibus morbis cōsumptus. Reliquit Philippum

Guilhelmus Lātgrauius

Hasßiæ moritur. Philippum filium, natũ anno salutis 1504. qui postea rerum potitus est.

Eodem anno apud Bernates in Heluetijs quidam instituti Dominicani, inconsultò admodùm ac temerè oppugnantes immaculatam Virginis matris conceptionem, cœperunt etiàm commentitijs quibusdam miraculis & visionibus suam apud vulgus opinionem tueri. Abusi ad hoc erant quodam simplici fratre laico, qui tamen rem omnem produxit in lucem, nonnullaque alia egerant, quæ viros graues & religiosos minimè deceret. Sed quia præpotens Deus matris suæ iniurias haud facilè finit inultas abire, Bernates zelo permoti, (quippe qui id laudis eximię iurè tum referebant, quòd essent vltores egregij iniuriarum matris Dei) Lausanẽsem episcopum, vt in eos inquireret, hortati sunt. Facta est inquisitio, & rei veritate comperta, quatuor primarij fratres Dominicani degradati sunt, & indè flammis exusti. Isthuc verò inprimìs cauendum est hominibus è religione Christianis, vtì nè in defendẽda sententia sua & aliena oppugnanda, nimiùm sint pertinaces, ijs prȩsertim in rebus, quas certum est nihil officere veræ pietati: qualis est opinio de immaculata sanctissimæ Virginis conceptione, quam videmus ab Ecclesia receptam, & à multis grauissimis atque doctissimis viris fortissimè propugnatã, atque etiàm aliquot Conciliorum generalium approbatione firmatam. Videant refractarij, nè, dum matris honori & priuilegio cum multorum graui scandalo & offensione derogãt, filij eius seuerum in se iudicium prouocent. *Bernates olìm Virgini Matri deuotißimi.*

Vuormatię inter clerũ & ciues orta dissensio, iam decẽnio extra vrbem clerũ detinuerat. Verùm hoc demùm anno opera Frederici Saxõis, Vdalrici Vuirtembergici & aliorũ Imperij principum, qui apud Vuormatiã conuenerãt, ea lis cõposita est, & clerus in

in oppidum se recepit: quanquàm in eam cōcordiam Episcopus Vuormatieñ consentire noluit, nisì in integrum restitueretur, quod ciues renuebant.

Fuit hoc anno sæuissima grandinis procella, quę non vno loco Sueuiæ fruges deuastauit. Ferunt ea tempestate cecidisse ex aêre lapides oui gallinacei magnitudine.

Grandinis tempestas.

Hoc anno mensis Septembris die 14. ac deincèps diebus 18. continenter vrbem Constantinopolitanam, qua parte spectat mare, horrendum in modū cōcussit terribilis terręmotus, domosq́; subruit, & ruderibus fossam cōplens solo æquauit. Arcem, vbì regis Turcici immensi thesauri in quinq; turribus munitissimis asseruabātur, domumq́; egregiam, in qua leones alebantur, euertit. Cuniculos, per quos longis itineribus etiàm per montes è Danubio in vrbem aquæ adducuntur, summis & impensis & sudoribus effectos, adeò quassauit, vt maximis opib⁹ instaurari nequiuerint: ipsum quoquè mare inter Constantinopolim & Peram vsqueadeò intumuit, vt vtriusq; vrbis muros suis fluctibus excederet, & vndas in vtranq; inferret. Multa quoq; alia damna eo ipso die Turcis illata sunt. Feruntur tum Constantinopoli ad 13. hominum millia interijsse. Nimirùm îusto Dei iudicio illi crucis Christi atrocissimī hostes eam cladem illo die passi sunt, quo S. Crucis Exaltationem religiosè colit Ecclesia Christi: neq; id herì aut nudiustertiùs demùm cœpit, sed ante mille ducentos & eo ampliùs annos legimus apud probatos authores Crucis Exaltationē quotannìs solenniter celebratam esse. Videat, qui volet, Nicephori historiam Ecclesiasticam lib. 8. cap. 29. & 50. vt meritò pudefieri debeant nostrorum temporum sectarij, qui vt plerasque alias, ità etiàm hāc Catholicæ Ecclesiæ antiquissimam solennitatem abrogârunt: quanquàm scio in Nicephoro eundem diem

Terræmot⁹ Constātinopolim concutit.

Crucis Exaltatio iam olìm celebrata in Ecclesia.

& Inuētioni & Exaltationi sanctę Crucis attribuit: sed hoc parùm refert, cùm sectarij neq; Inuentionem, neque Exaltationem celebrari velint.

ANno 1510. Comitia habita sunt Augustę, frequētissimo Principum cōuentu: quò multi etiàm exterorū regū legati aduolârūt. Decreta est ibì belli continuatio in Venetos, quorum tum quędā funestę machinatiōes ferūtur in lucem perductę, q̄ belli proferēdi causa nō minima fuêre. Proditū em̄ est, submissos fuisse àVenetis nō minus 50. nefarios homines, qui vrbes & pagos Cęsareanę ditionis inflammarēt. Porrò Veneti cùm se tot potentissimis hostibus impares cernerent, Iuliū Pontificem, suppliciter venia petita, sibi conciliandum statuūt: missaq; legatione magnanimum Pontificē, qui afflictis Italiæ rebus non mediocriter doleret, facilè placârunt: sed ea pax noua bella peperit.

Veneti sibi conciliant Poncificem.

Huius anni mense Februario quidam vir sacrilegus Paulus **Form**, in Marchię Brandeburgēsis villa **Knobloch**, intempesta nocte è templo furatus est arculam inauratam, qua sacrosancta Eucharistia vetustissimo Catholicę Ecclesiæ more asseruabatū. Erant aūt in ea hostię duę, altera maior, minor altera. Multa iam luce adijt scelestus ille Iudęū arculam vendi turus. Iudęus facilè animaduertēs, cuiusmodi vsum ea habuisset, ait maius preciū se fuisse daturū, si rem contentam attulisset. Tum ille furcifer, qui iam alterā instàr Iudæ satanica impietate deglutiêrat, reliquam è sinu depromptam obtulit Iudæo æstimandam, à quo tamen non nisì pauculos exigui precij nummos accipit. At miser ille tanto iam obstrictus scelere, sæuę conscientiæ furijs quibusdam exagitatus, fugit indè ad Vandalos: (Extant enim hodiéque Vandalorum reliquiæ, & ipse quoquè Brandeburgicus Princeps se Vandalorum dominū scribit) sed cùm res minimè lateret, domum redijt, captusq; & tortu

Pauli cuiusdā nefariū facinus.

tortus, quid egisset, confessus est. Interìm verò sceleratissimus Iudæus hostiam sacram crebris pugionis ictibus identidèm confodere nititur: at nihil se proficere cernens, hostia integra permanente, quodã furoris œstro percitus, Si tu es, inqt, Deus Christianorum, redde te manifestum in mille dęmoniorum nomine. Atq; eccè subitò hostia in tres diducta partes, sanguineo per oras humore madet. Territus Iudæus, particulas panno inuolutas mensem vnum apud se retinet, ac deindè duobus alijs Brandeburgi & Stendelij morantibus singulas particulas mittit, tertia sibi reseruata, quam rursùm mensæ impositam pugione cõficit, vndè sanguinis guttulæ dimanârunt. Consternatus ille, & veritus se ꝓditum iri, particulam absumere nititur, sed non valet: deìn mittit in aquam, at illa enatat: tertiò in ignem proijcit, sed nihil id hostiæ nocet. Ad extremum sub Paschatis solennitatem azymos coxit panes, particulamq́; massulæ azymi panis immixtam in furnum iactauit, moxq́; furnus alioquì obscurus resplenduit, & massula illa in Iudęi faciem insiliuit.

Iudæus quidam sacram hostiam impiè tractat.

Insigne miraculum.

Alia stupẽda miracula

Nouo ille terrore correptus, massulam illam cum particula, alteri cuidã Iudæo trãsmisit. Iam res erat prolata in publicũ, & Marchio Iudæos oẽs in ipsius ditione morãtes Berlinũ acciri, & in vinculis teneri iussit. Habita autem ex illis quæstione, pręter alia flagitia non parùm multa, fassi sunt se intra paucos admodùm annos septẽ Christianorũ infantes acubus & punctionibus peremisse. Igitur lata in illos sententia, 40. flammis traditi sunt. Tres alij Iudæi baptisma perceperũt quidẽ, sed postera die duo capite plexi sunt: tertius, pluribus pro eo rogantibus, vita donatus, D. Frãcisci institutũ Berlini cõplexus est. Porrò ter execrandus ille sacrę hostię proditor Paulus **Form**, cãdentibus discerptus ferris, in cinerem tandèm voracibus flammis redactus est. Deni-

Iudæi Christianorũ infantes vt perimant.

què Iudęi omnes è tota Marchionis ditione ità pro-
scripti sunt & extrusi, vt sub pœna capitis omni eis
reditu pariter interdictum sit.

Saxa ingẽtia pluit.

Eodem anno in Insubribus pluit saxa grandia, è quibus vnum, pondus habuit librarum 120. Erant autem silicibus duriora, odore sulfureo.

Selymus fit Turcarũ Imperator.

ANNO 1511. Selymus Turcarum fit Imperator studio quorundam Bassarum (sic enim illi vocãt pręcipuos quosdã principes) & militum prętorianorum, qui ab illis Ianizari dicuntur. Is patrem suum Baiazetem exuit Imperio, moxq́ue Byzantio excedentem, & Dimothecam Thraciæ vrbem petentem cum familiaribus suis, cùm iam annos haberet 76. Hamonis Iudæi medici opera veneno sustulit: quanquàm alij dicant, senio & curis confectum interijsse. Sed Antonius Vtrius Ligur, qui fuit Baiazetis cubicularius, testatus est se in expirantis corpore non dubia veneni indicia depręhendisse. Vt hoc immane parricidium perpetraret homo crudelis, multa eum mouere poterant. Immensos enim thesauros & gemmas preciosissimas secum absportârat Baiazetes, quos ille thesauros posteà donatiui nomine largissimè profudit in milites, quorum erat studio euectus ad imperium. Nec tamen paterna ille cæde contentus, etiàm ambos fratres suos, & 5. egregiæ indolis adolescentes, fratrum filios, & ipsum Mustapham Bassam, qui vel maximè eum ad imperium promouerat, per summam crudelitatem necari posteà iussit. Ea immanitas & sęuitia in propinquos, etiàm complures milites eius adeò consternauit, vt per aliquot dies conspectum eius exhorruerint. Verùm de hoc tyranno paulò infrà plura dicemus.

Crudelitas Selymi Turcæ.

Vir prodigiosæ vasti-

Hoc anno Maximilianus Cęsar comitia indixit apud Augustam, vbì illi oblatus est vir quidam prodigiosæ

digiosę vastitatis & crassitudinis,atque incredibilis ingluuiei,ità vt integrum vitulum crudũ,vel ouem incoctam vna vice deuoraret,& tamen necdùm famem expletam diceret. Ferunt hominẽ Borealibus regionibus ortum fuisse,vbì ob locorũ frigora solent esse homines edaciores: quanquàm huius edacitas propemodùm incredibilis videri possit.

tatis & ingluuiei.

Eoipso anno Senatus Constantieñ,adiunctis sibi aliquot popularibus,cum Heluetijs sese cõiungere & fœdꝰ inire,vrbemq; illis dédere volebat.Sed eorum conatibus obuiàm itũ est ab illis,quibus turpe videbatũ ab Imperio desciscere. In ijs facilè primas sibi vendicauit piscatorum societas. Itaq; literis ad Cęsarem Maximilianum datis,eum de Senatûs machinationibus certiorem reddiderunt. Nec ille sibi & imperio defuit,sed properè cò aduolãs, piscatorum studio & viribus vrbem ingressus, quos comprehẽdere potuit è cõspirationis eius authoribus, capite damnauit:nam plerique fuga dilapsi erant.

Cõstantieñses meditantur frustrà defectionem ab Imperio.

Hoc anno Bernardinus Hispanus, Cardinalis S. Crucis,Sedis Apostolicę in Germaniã legatus,cum aliquot paucis in suã sententiã pertractis Cardinalibus mirabili audacia conciliũ generale apud Pisas indixit,eoq; ipsum,pter alios,Iuliũ Pontificẽ maximũ citare nõ dubitauit Conuenerunt aliquot Episcopi ex Gallijs & Insubribus:Primò Pisis,vbì cùm parùm tuti sibi viderent,indè abiêre Mediolanũ:verùm nec ibì satìs suis rebus fidentes, Lugdunũ sese trãstulerũt, vbì etiàm aliquot sessiões habitę sunt, rege Gallorũ haud obscurè illis fauẽte,quippe q in pontificẽ alieno esset animo.Porrò cùm ea temeritas ad horrendũ schisma spectare videret, Iulius põtifex datis ad eos literis, monuit perbenignè, vt ad pacẽ & vnitatẽ Ecclesię se reciperẽt:alioquì fore,vt vel inuitus in ipsos animaduerteret. Ea admonitio tres Cardinales permouit,vt cum Põtifice in gratiã

Conciliũ Pisanum prophanum.

redire maturarent, quos Pontifex liberaliter & clementer accepit: in alios, cùm nollent ad sanitaté redire, grauem sanè tulit sententiam, qua illorũ audacia nõnihil cõtusa est. Sed tamen cùm regis Gallorum fruerentur patrocinio, in sententia permanserunt. Monitus Gallus à Põtifice, vtì nè eos foueret diutiùs, non magnoperè curauit. Itaq; à Pontifice excommunicatus est. Non longè aberat ab hac factione Maximilianus Cęsar, grauiter commotus in pontificẽ, quòd nõ bona fide à se recessisset, & cum Venetis fœdus percussisset: sed vir grauis & prudẽs, admonitus à bonis viris, sese collegit, & celeriter ab hac temeritate discessit. Non erat quidem Pontifex ab omni culpa alienus, sed tamen minimè decebat Cardinales paucos talem excitare turbam, & Ecclesiæ pacem cum maximo omnium scandalo perturbare. Et tamen non desunt fortassis, apud quos etiàm hoc conciliabulum habeat non vulgaré authoritatem, maximè quòd ad Pontificis contumeliam pertineat, qua pleriq; admodùm delectãtur, perindè vt Cham olìm nuditate Noë patris sui. Sed qualiscunq; demùm sit Põtifex, modò nè sit hęreticus, propter eum, cuius gerit vices, reuerenter inprimis ac multo in honore habẽdus est. Atquì verò Iulius Pontifex, vt Pisanum cõciliabulum destrueret, Romæ Concilium indixit generale, quod sub Leone X. demùm absolutum est.

Gen. 9.

Iacobus Episcopus Trevericus.

Eodẽ anno mortuus est Iacobus Episcopus Treuirensis, ex marchionibus Badeñ: cuius cathedram obtinuit Richardus **Grisfenklou**, vir prudens & rerum admodùm peritus.

Seditio Spirensis.

Anno 1512. seditio fuit Spirę propter exactiones, q̃, cùm importunę & immoderatę fiunt, vulgus exasperare solent. Multa egit insolenter aduersùm senatũ plebs cõcitata: sed tádèm Maximiliani Cęsaris fracta minis, modestiùs agere cœpit,

pit

pit,restituto Senatu in pristinam dignitatem,quem paulò antè loco mouerat. Eos verò qui fugerant, ordinis senatorij viros proscripsit.

Maximilianus discedit à Galli amicitia.

Hoc anno Maximilianus Cęsar,cui fide nihil sanctius, intelligens Gallorum regem non bona fide secum agere,pręterea q; Geldrię principem aduersùs Brabantos concitâsse,compulsus discessit à Gallico fœdere,& ad Pontificem se adiunxit,nouo fœdere percusso. Porrò omnibus, qui Imperij essent, seuerissimè interdixit,capitali in transgressores cõstituto supplicio,nè Gallo militarent,vel suppetias ferrent. Eam legem floccipendens Emicho comes Lyningensis,in Gallias abijt,& Gallo se militaturũ obtulit. Quod cùm Maximilianus rescivisset,eum maiestatis reũ cum omnibus suis proscripsit. Itaq; omnia quæ comitis erant,principes Imperij diripuerũt. Comes reuersus vt animum Cęsaris placaret, & per seipsum & per amicos re tentata,diù nihil pficere potuit.O si ea in imperio obedientia principum,& in refractarios seueritas permansisset, aliud hodiè Imperiũ haberemus.Sed dum principes contemnunt summum Magistratum, ipsi quoquè plerunquè à suis subditis contemnuntur: & sic omnia pessùm ire necessè est.

Monstrũ Rauenæ visum

Monstri significatio.

Hac ferè tempestate monstrum Rauennæ visum ferebatur vtrunq; habens sexum, cornu vno extante in capite, alatum, & sinè brachijs, vno duntaxàt crure & pede instàr auis rapacis, & in genu oculo vno,in pectore figura apparẽte literæ Y.vel V. cum signo crucis. Interpretationem quidam eiusmodi esse voluerũt,Superbiam,Leuitatem, Virtutum inopiam,Sodomiticam labem,Amorem rerum habẽtium,Dei obliuionem,inexplebilem auaritiã, Gallico flagello castigatum iri.Quod & factum est.Eodem enim anno Gallorum rex Ludouicus rupto cũ Pontifice & Maximiliano fœdere,Rauennam obse-

Gallus vastat Rauennam

dit, & tandèm deditione receptam vrbem, contra fidem datam diripuit, & magna clasſe affecit. Poſteà verò Pontifex, Cęſareanis & Heluetiorum adiutus copijs, Rauennam recuperauit, & Gallos tota Italia expulit. Antè autem quàm Gallus Rauennam obtineret, ſuperueniente pontificis exercitu, cruentiſſimum commiſſum eſt pręlium, in quo ad 16. millia ceciderunt.

Seditio Coloniæ.

ANNO 1513. apud Coloniam Agrippinam, Germaniæ clariſſimam & in Catholica religione conſtantiſſimam vrbem, pernicioſa admodùm ſeditio orta eſt, vulgo contra Senatum tumultuciente. querebatur plebs ſe nimijs exhauriri exactionibus. Fit concurſus ſeditioſi populi ad prętorium vel domum ſenatoriam, vbì erat Senatus congregatus. Magna contentione poſtulant ſibi tradi eos, qui inſolitis exactionibus ipſos emungere non dubitarent. Territus Senatus repentino periculo, populum ſæuientem blandis ſermonibus delinire cœpit, atque vix tandèm impetrata dilatione, de omnibus exactam ſe rationem redditurum ſpopondit. Et quia populares erant & grati populo, qui hęc ſenatûs nomine dicebant, plebs commota eo die nihil vltrà attentauit. Porrò die altera, qui erat Epiphaniæ Domini, populo nouos excitante concurſus, quidam è ſenatu rapiuntur in carceres, è quibus vnus poſtridiè capite truncatur. Idem supplicij genus pertulêre duo conſules xj. Ianuarij. Indè xij. eiuſdem menſis tres ſenatores eodem modo plexi ſunt. Ex alijs plerique proſcripti ſunt. Ità demùm vrbi reſtituta eſt tranquillitas, ſed certè exemplo prorsùs fero ac barbaro. Non enim debet contra Dei pręceptum hoc ſibi in magiſtratus ſuos plebs temeraria vſurpare.

Tumultus Vuormatiemsis.

Eodem anno etiàm Vuormatieñ ciues in senatũ seditionem mouerunt,& reiectis ordinis Senatorij viris,ex seipsis nouos creârunt. Erat ea res pessimi exempli,quæ plerasq; alias Germaniæ vrbes ad idē attentandum,non absq; ingenti dedecore,incitauit.Primùm prouocatum est à Senatu exauthorato ad iudicium Cameræ, sed ciues Vormatieñ Impatorem appellârunt,qui cùm minas intentaret seditiosis hominibus,pax simulata interìm cōfecta est, nō diuturnas habitura vires.Iam antè Vuormatieñ cum Clero acerbas aluërant dissensiones,quæ tandèm iusto Dei iudicio in ipsos versæ sunt.

Nouariam frustrà oppugnant Galli.

Hoc anno Maximilianus Sforcia dux Mediolaneñ,Heluetiorum insigni virtute Mediolanũ,pulsis Gallis,recuperauit.Obsidebat Gallorum fortissimus exercitus Nouariam, vbì tum Maximilianus Sforcia non absqne ingenti periculo & formidine cum aliquot Heluetiorum copijs erat. Iam muros prostrauerant Galli, & cùm summa esset ciuium in vrbe trepidatio, Heluetij incredibili audacia mirè insultabant Gallis, prouocabantque vt per patentem murum irrumperent: interìm in Gallorũ cōtemptum,contra hiatus disiecti muri lectorum tâtùm lintea transuersis suspensa perticis prætendentes.Et certè Galli,licèt aditus pateret,nō fuêre ausi subire murum,sed motis castris à Nouaria discesserunt,& ad Riottam vicum,ab ea vrbe viginti stadijs distantem,castrametati sunt. Interìm alquot Heluetiorum millia auxilio venêre illis,qui Nouariæ erant. Accidit tum quiddam sanè memorabile. Canes Gallorũ,relictis castris,magno agmine Nouariam ingressi, Heluetiorum excubias agentium crura lambere,caudis blāditer adulari, submissisq; auribus singulis applaudere cœperunt, tanquàm Heluetij iam ipsorum essent domini.Ea res Heluetijs certam videbatur de Gallis victoriam pollice-

Heluetij mirè cōtemnūt Gallos.

ri. Non multò pòst Heluetij (erant autem peditum ad nouem milla) vrbe egreſſi, ad Gallorum fortiſſima caſtra profecti ſunt, vnà cum illis proficiſcēte Maximiliano, quem tamen ad vrbem redire vel inuitum compulerunt, nè ab hoſtibus interimeretur. Vbì ad Gallos diuerſis itineribus ventum eſt, tāto impetu Heluetij vndiq; eos oppugnârūt, vt (quod dictu propè incredibile videatur) cæſis fugatiſque omnibus, ſeſquihoræ ſpatio & memorabile præliū, & grauiſſimum bellum cōfecerint. Ceciderunt eo prælio ad octo millia Gallorum omnis generis, ex Heluetijs mille trecenti. Ità tum Maximilianus Mediolanum obtinuit. Sanè quandiù apud Heluetios Catholica fides inconcuſſa & inuiolata permanſit, & erga Sedem Apoſtolicam, cuius ea gens obſeruātiſſima fuit, ſtudium & amor ſingularis, apud omēs virtutis opiniōem obtinuêre, q̄ cum mutata poſteà religione, nō parùm apud illos pagos, qui Zuinglij dogma ſequuntur, eſt labefactata. Turpis enim omninò eſt & propemodùm inexpiabilis macula deſertæ religionis: quod vtinàm plerique hoc ęuo attenderent, qui leuitate plusquàm puerili ab auita fide in res nouas ſe abduci ſinunt. At tamen etiàm hodiè maxima Heluetiorum pars Catholicam fidē conſtantiſſimè retinet, & priſtinæ quoquè virtutis bellicæ laudem.

Bellum inter Gallos & Anglos

Eodem anno bellum atrox extitit inter Gallum & Anglum. Henricus enim VIII. Anglię rex Romanum pontificem, cuius tūm erat obſeruantiſſimus, atq; etiàm religionis cauſam tueri æquum atq; magnificum arbitratus, grandem conſcripſit è ſuis & Germanis exercitum. Neque interìm ſe Gallię rex deſerebat, magno vndiquè coacto exercitu. Britāni vęrò è Caleſia (quæ portus Iccius olìm fuit) Taroannam munitiſſimam Morinorum vrbem oppugnatum profecti ſunt, quibus paulò pòſt cum nouis

uis copijs se cōiunxit Henricus rex. Atque tum demùm vrbs ea totis virib⁹ oppugnata est. Paulò pòst Maximilianus Cæsar cū suis illi copijs accessit. Vbì verò fama increbuit, Gallorum regem obsessis cōmeatum aduehere instituisse, Maximilianus Cæsar cum 4000. equitum, subsequente Anglo cum peditibus, ad Gallos contendit, eosque omnes in fugam coniecit. Atque tum Taroanna deditione capta est, vrbsq́;, templis seruatis, incensa 9. Calēdas Septembris. Ludouicus Gallorum rex hac accepta clade grauiter commotus, Scotorum regem Iacobum, vt Angliæ bellū inferret, Gallica arte permouit. Multa Scotum retrahebant, nè id faceret, præsertim nihil tale verente Anglo, cuius quoquè sororem habebat in matrimonio, & cum quo fœdus grauissimum percusserat. Tandèm tamen infausto cōsilio trāsuersìm actus, infesta arma Britānis pter opinionē intulit, licèt admonitus esset ab Hērico, vt si eius facti eū nō puderet, saltē vererēt iudicium præpotentis Dei, qui turbatæ pacis & ruptorū fœderum vltor esse soleret. Illud verò bellum contra fidem & fœdus susceptum, eum habuit euētum, vt primus Scoti exercitus in Angliā missus, cùm post ingētia data damna, præda onustus intra suos fines se recipere maturaret, penè ad internecióem à Britannis cæsus sit: ac deindè cùm Scotus bellū redintegrâsset, & totis viribus Britānos oppugnaret, atq; in loco arte & natura munitissimo castra posuisset, tamen ab Anglis victus, pfligatus, & insigni ac memorabili clade affectus sit. Ipse rex Iacobus in prælio cecidit, & cum eo Archiepiscopus vnus, episcopi duo, abbates quatuor, proceres & equestri dignitate honoribusq; militiæ illustres 34. preter hos verò ad octo millia Scotorum cæsa, totidèm fermè capta sunt: omnia signa militaria, & tormenta maiora vigintiduo Anglo victori cessêre. Commissa est

Taroanna capitur.

Scotiæ rex temerè facit bellum Anglo.

Scotiæ rex cadit in bello.

est hæc pugna ad Tylum quarto Idus Septembr. ad internecionem ferè Scoticæ nobilitatis. porrò Hénricus rex ea victoria suorum celerrimis nuncijs cognita, mox ad Tornacum exercitum mouit, vrbem Neruiorum celeberrimam, quam non longè antè Galli in fidem ditionemq; acceperant. Primò ciues fortiter se defendere, sed tormentorum vim nimiâ non ferentes, Anglo deditionem fecerunt. Sunt qui scribant, hunc Iacobum Scotorum regem, virum alioquì optimum fuisse, & licèt à Gallis esset ad bellum Anglis inferendum incitatus, tamen recusâsse diù, donec malis euersus consilijs, in suum exitium Angliam debellandam statuerit. Sed debebat rex tum necessitudinis, vtpotè Angliæ regis sororius, tum percussi fœderis rationem habuisse: quod quia non fecit, omnibus regibus & principibus suo casu longè acerbissimo hoc testatum reliquit, vt sint memores datæ fidei, & certū habeant esse Deū ꝑpotentem in cælis, qui vlcisci & possit & velit fœderū & iustitiæ violatores. Huius rei multa passim exempla extant apud scriptores, atq; etiàm in literis diuinis.

Hoc ipso anno quidam Cardinales, qui Conciliabulum Pisanum secuti fuerant, veniam à Leone Pontifice & petiêrunt, & impetrârunt. Rex quoq; Galliæ veritus tot grauissima incommoda eô sepulisse, quòd idem ipsum adulterinum Concilium in sua ditione fouisset, illud abrogauit atque dánauit, & cum suis Concilio Lateranensi adhæsit.

Galliæ rex damnat cōciliū Pisanū

Eodem anno Venetorum exercitus à Cæsareanis adeò attritus est, vt ex illo vna die, quę fuit Nonis Octobris, supra 5000. ceciderint, & in ijs, quod nullo antè prælio acciderat, 400. equites cataphracti: tormenta currulia vigintiquatuor cum omnibus signis militaribus capta, cùm tamen è victorib⁹ pauci desiderarentur.

Venetorum clades.

Hoc

Hoc anno arx Mediolanensis tandem deditione cessit Maximiliano Sporciæ duci Mediolanensi, cùm eam Gallus iam quatuordecim annos occupâsset:& paulopòst etiã Cremonẽ arx dedita est. Multo sanguine, neque id vno tempore, Mediolanense imperium cõstitit, & eius nomine Christiana Respublica sępè grauiter affecta & exhausta est. Turcæ & barbari gaudent Christianorum eiusmodi mutuis dissidijs, & ex ijs augent rem suam. Verissimè autem dixit Salustius: Concordia res paruæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur.

Arx Mediolanensis cedit Maximil. Sphorciæ.

Anno eodẽ mortuus est Philippus à Rosenberg Spirensis antistes, succedente Georgio Comite Palatino, præposito Moguntino.

Obijt etiã Romæ Iulius 2. Pontifex, iam septuagenarius, cui à quibusdam tribuitur titulus liberatę à Gallis Italæ, propterea quòd opera Heluetiorum Gallos è tota Italia expulit. Videri possit nõnullis plùs æquo bellicis rebus intentus fuisse, immò & hoc nomine à quibusdã perstringitur, ac insimulatur. Nos id Deo iudici relinquere mâlum, quàm mordaciter insectari. Successorẽ habuit Ioannem Medicem Florentinum, qui Leonis X. nomẽ accepit, quem Galli pauloantè captiuum detinuerant, è quorum tamen manibus magno quodã casu elapsus, ad tantum honoris fastigium euasit.

Iulius 2. moritur.

Hoc anno comites Palatini Ludouicus & Fridericus fratres, fœdus percussêre perpetuum & hęreditarium cum Vdalrico Vuirtembergensi principe, accedente eò consensu Cæsaris Maximiliani. Non dubium quin iusta fœdera magnam habeãt opportunitatem, si tamẽ in ijs ea lex amicitię seruetur, vt à fœderatis amicis honesta petantur, quemadmodùm in suo Lælio ait Cicero, amicorũ causa honesta suscipiantur & fiant, neque quicqaum vnquàm, nisi honestum & rectum, alteri ab alteris postulẽt.

Fœdus Palatinorum cum Vuirtembergicis.

Eo-

Eodem anno Cæſar Maximilianus multa pecunia Helueticos conduxit alioquì ſua ſponte Gallo infenſos, qui Burgundiam è Gallorũ manibus eriperẽt. Aderat illis Vdalricus Vuirtembergenſis regulus, Cæſaris partes ſecutus, qui exercitui commeatum liberaliter ſuppeditabat. Obſederunt Heluetij vrbem Diuionem, & iam muri pars non exigua diſiecta, aditum præbebat hoſtibus, vt facile vi adhibita poſſent irrũpere: cùm eccè Galli obſeſſi, Gallica vſi arte, Heluetios magnis promiſſis muneribus corruperunt, eoq; adduxerunt, vt in ſummã gentis ſuæ ignominiam, ab vrbe diſcederent, ijs tñ conditionibus præſcriptis Gallo, quas etſi Tramulius Gallici exercitûs dux neceſſitate adactus acceperit, Ludouicus tamẽ Gallorum rex poſteà omninò reſpuerit: quę res vt meritò accidit Heluetijs, ꝗ inconſtanter & leuiter egiſſent, ità eos vehementer commouit in Gallorum regem. In ea apud Diuionem defectione primi fuêre Bernẽſes, magnę apud Heluetios authoritatis. Multùm ea Heluetiorũ inconſtantia offendit Maximilianum Cæſarem, Hẽricum Anglum, & quoſdã alios, & res ipſa docuit, non eſſe ſpem reponendam in hominibus, qui oblata occaſione facilè ſua mutant conſilia, maximè cùm pleriq; priuatis ſuis potiùs quàm publicis ſoleant commodis & vtilitatibus inſeruire.

Obſidio Diuionis auro Gallico corrumpitur.

Fuit hoc anno frigus hyemis acerrimum, adeò vt apud Coloniam Agrippinam aliquandiù totũ Rhenum glacies duriſſima obtinuerit, quæ nõ homines tantùm, ſed currus etiàm egregiè onuſtos tranſmitteret. Ea glacies ſoluta eſt anno ſequẽti ipſis ferijs D. Antonij.

Frig⁹ acerrimum.

ANno 1514. circa ipſa eius anni initia, cũ alioquì Veneti multis modis eſſent vehemẽter afflicti, & multis acerbis rerum caſibus exagita-

gitati, repentè atrocissimum media Venetiarũ vrbe incendium erupit, quod ędes innumeras & quędam etiàm templa absumpsit, haustis etiàm numulariorum officinis. Mansit autem intactum D. Iacobi sacellum, quo nihil Venetijs antiquius habetur, in ipso nascentis vrbis primordio constructũ, licèt iam latera essent circũambusta. Interìm etiàm mare flantibus ventis mirè exagitabatur, vt certè nõ paruo in discrimine versari tum res Veneta videretur. Sedatum tamen altero die est incendium, & multiplex per id tempus fuit Venetiarũ clarissimæ vrbis calamitas. Ità nihil est rebus in humanis omni ex parte beatum, nihil diuturnum. Fuêre quidam Venetijs, qui hoc incendium Germanis imputarent, quasi illi suas vlturi iniurias id excitâssent, ꝓptereà ꝙ fama esset, Venetorũ fraude duas Germanię vrbes anno superiori arsisse. Sed reuerà potiùs videẽ fuisse flagellum Dei, vel Venetorum peccata castigantis, vel eos fortasſìs à fastu & alijs vitijs reuocantis. De Venetiarum vrbe eximia multa dici possent, si locus pateretur. Amplissima certè est & munitissima. Fertur in circuitu habere milliaria octo Italica. Sita est in æstuario maritimo: at vbì mare sæuit, ibì vel ab ipsa natura habet littus illi obiectum, quod quinque locis nauibus peruiũ est. Sunt in ea parœciæ 62. monasteria 41. Pontes publici, vt de priuatis nihil dicamus, 400., Nauigia in varios vsus plùs minùs 8000. Habet magistratum singulari grauitate & prudentia insignem. Dux eligiẽ sorte, vt aiunt, & nihil potest ea in re ambitio, pessima humani generis pestis. Dux quoàd viuit, præest Reipub. nec tamen vel ille quicquam absq; senatu, vel sinè illo Senatus agit. Certos habet sibi præfixos limites in rebus gerẽdis, intra quos se cõtineat oportet. Habitus illi nõ multũ regio dissimilis est. Vtiẽ purpurea aut auro cõtexta veste. In capite gestat

Incendium vastat Venetias.

Venetiæ describuntur.

ſtat mitram regiam ex lino, quam pileus ambit purpureus cinctus corolla aurea. Cùm ſe confert in ſenatum, vtitur ſolio regio, & tum ſenatores, tum ciues omnes aperto capite illi loquuntur, ſtantque coram illo tanquàm principe. Eius nomine Senatûs diplomata ſcribuntur, & eius obſignantur ſigillo. Eius item nomine leges publicantur. Et quáuìs non admodùm à rege diſtare videatur, non tamen nimiùm illi habenæ laxantur. Nam nihil agit ſinè conſilio ſex procerum, qui ex ſex tribunitijs collegijs illi immediati conſiliarij adhibentur. Sed hæc alibì fortaſsìs copioſiùs.

Occidens habet pacem.

Hic annus 1514. Italiam & Occidentem ferè pacatiſſimũ habuit, cùm iam aliquot annis bellis atrociſſimis arſiſſet: quorum flamma deindè in Orientem & Septentrionem peruagata, ampliſſimas gentes & imperia horrendum in modum vaſtauit. In Occidente cùm iam attritæ omnium vires, haud facilè inſtaurari poſſent, velutì conſenſu quodam ab armis interìm diſceſſum eſt, vt poſteà infeſtioribus animis repeterentur. Et quod ſinè magno animi dolore dici vix poteſt, tanto odio & contentione in mutuam perniciem Chriſtiani principes & populi ferebantur, vt nullum cædibus, rapinis & incendijs finem daturi viderentur, donèc vel alterutris nihil manſiſſet reliquum, vel vtriq; per mutuas clades ad internecionem bellando conciderent. O inſaniam & feritatem plusquàm belluinam. Interìm creuêre barbaris nationibus vires & animi, & non ſemèl eò res redacta fuit, vt parùm abfuerit, quin totus Occidẽs Turcicis ſubactus armis, amentiæ ſuę pœnas egregias lueret, niſì prępotens Deus pro ſua bonitate eam calamitatem auertiſſet.

Hoc verò anno bellum ortum eſt in Pannonia, quòd Vladiſlaus Sigiſmũdi Poloni frater, qui Matthiæ Coruino ſucceſſerat, non eam adferret curam & di-

& diligentiam rebus gerẽdis quam oporteret. Plerique enim proceres regni, cùm eum viderent non admodùm rebus inuigilãtem, quòd iam esset senio & corporis graui pondere oppressus, regnum amplissimũ prędę habere cœperũt, & singuli suis studere commodis ac vtilitatibus, premere intolerandis exactiõibus subditos, atq; id genus alijs studijs nõ bonis operam nauare: vndè factum est, vt regni opibus dissipatis, nerui bellorum pecuniæ regi deficerent. Per id tempus factus est ingens concursus hoĩm, pręsertim agrestium, propterea quòd militaturis aduersùs Turcas in Illyrica Croatia à legato Apostolico largissimæ essent condonationes oblatę. Verùm ista hoĩm fęx, licèt pleriq; essent iussi discedere ab armis ob nimiã multitudinem, iam consiliũ ceperunt de excutiendo à ceruicibus suis nobiliũ iugo. Itaq; ducem sibi cõstituunt Georgiũ Sichelum, hoĩem audacissimum: cuius auspicijs nõ paucas edũt nobiliũ cædes, matronis & virginibus ingenuis vim adferũt, Cinadiũ vrbẽ ex cratib⁹ materiaq; constructã inflãmant, cõcrematis oĩbus eius vrbis incolis, ijs dẽptis quos fum⁹ vel tela cõsumpserũt: Episcopũ vrbis Georgiũ crudelissimè interfecerũt, & alios quosq; genere & opib⁹ clarissimos, aut sacerdotio insignes, exqsitissimis tormẽtis dilaniauerũt. Ità demũ cõpulsi nobiles, suî defensionem quanta maxima possunt vi & celeritate parãt, duceq; Bornemissa, multos seditiosæ multitudinis fundunt, nec multò pòst pluribus locis penè ad internecionem eos delent. Nec tamẽ Georgius se deserit, sed nouis auctus copijs bellũ instaurat. Verùm eius nefarij hominis hic fuit exitus, quòd paulò pòst à Iohanne Vaiuoda captus, cæso ferè oĩni eius exercitu, nudus & catenis vinctus, in equuleo constitutus, & corona candenti ex vomere conflata, vt regum mos est, coronatus, multisq; alijs immanissimis

Concursus hominum agrestiũ in Hungaria.

Georgius Sichelus.

Cæduntur seditiosi.

Horrendum supplicium.

ſimis & horribilibus eſt ſupplicijs excruciatus, ità vt non deſint, qui putent, nimia & inaudita crudelitate in eum & eius exercitum deſæuitum. Atque hoc pacto illud ſæuum & nefarium perditæ multitudinis bellum extinctũ eſt, quod niſi citò repreſſum fuiſſet, extremam Hungariæ calamitatẽ haud-dubiè allaturum videbatur.

Bellum Polonorum cum Moſcouitis.

Moſcouitarum ampliſſima ditio.

Eodem tempore bellum cum Moſcouitis geſſit Sigiſmundus Poloniæ rex, vir in Catholica fide, p̃ter alias virtutes, conſtantiſſimus. Moſcouitarum eſt ditio ampliſſima, in longum ac latum obtinens ad 500. milliaria Germanica, vt quidã ait, poſſuntq́; ad centum & quinquaginta equitum millia conficere. Erat tum in finibus Moſcouitarum Smolenchum oppidum, quod non Ruboni amni, vt pperàm collocatũ eſt ab illis, qui Ptolemæi libris nouas incogniti orbis tabulas inſeruêre, ſed vlteriori Boryſthenis ripæ adiacet. Eſt in hoc oppido caſtrũ, in vlteriore fluminis ripa ſitum, ex roboribus conſtructum, in quo cernere licet permultas domos, vt ciuitatis præ ſe ſpeciem ferat. Ab altera parte Boryſthene alluitur, ab altera foſſis & acutis palis aduerſùs hoſtiles incurſus munitur. Vrbs ipſa in valle ſita, omni ex parte colles habet fertiles, & ſyluas denſiſſimas, vndè pellium diuerſarum ingens prouentus. Aedificia pleraque omnia ſunt lignea. Eſt ibi quoquè ſuburbium, vbì monaſteriorũ è lapide exædificatorum complures ruinæ viſuntur. Id oppidum vel potiùs oppidi caſtrum, ſumma vi à Baſilio magno duce Moſcouitarum oppugnatũ anno ſuperiori, ſed fortiſſimè à præſidio Polonico defenſum eſt, adeò vt Moſcouita, re infecta, multis relictis tormentis, & impedimẽtorum multò maxima parte amiſſa, abſcedere coactꝰ fuerit At vêre proximo, coactis quadraginta equitum millibus, quorundam præſidiariorum fraude oppidum per proditionem cepit.

Smolenchũ oppugnatur

Capitur proditione.

cepit. Indè tum in Lituaniam factis excursionibus irrupit. Contrà verò Polonus rex conflato exercitu trigintaquinque millium, Constantinum ducem egregium misit contra Moscouitas, quorum licèt multò maiores essent copiæ, ità tamen à Polonis tormenta in Moscos præter eorum expectationem displodentibus, fusi fugatique sunt, vt Basilius ipse fuga sibi salutem quærere coactus sit, & in fluuij cuiusdam dubijs & altis ripis tot in fuga Mosci submersione periêrint, vt ipse quoq; fluminis cursus retardatus sit. Habebat Polonus in exercitu suo aliquot millia peditum, quorũ in hoc prælio præcipua virtus enituit. Capti sunt in hoc conflictu oẽs Moscouiticæ militiæ p̃fecti & consiliarij, è quibus aliquot p̃cipui posteà Vilnæ ferreis sunt cõpedibus cõstricti, reliqui p castra Lituaniæ distributi.

Selymus oppugnat Sophũ Persarũ regem.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator cum valido exercitu ingressus fines Armeniæ maioris, aliquandiù ob itinerum imperitiam ad summã rerum omnium penuriam adactus, tandèm non longè à Taurisio clarissima Persarum regia, Ismaëlem Sophũ obuiàm habuit cum exercitu triginta millium equitum. Erat is exercitus numero longè impar Turcarum copijs, quæ supra centum & qnquaginta millibus equitum & peditum constabant, & tormentis non paucis munitæ erant, quibus Persæ carebant: at tamen tanta vi Persarum exercitus Turcas adortus est, vt pluribus prostratis, iam victoria omninò à Persis stare videretur, quæ tamen ex eorum manibus elapsa est, simul atquè Sophus Persarum rex leuiter tormento vulneratus, è prælio excessit. Atquì verò tametsi Selymus victor euasisset, vbì tamen audiuit Ismaëlem Sophum nouis contractis copijs superuenire, ex Armenia, vbì hyemare decreuerat, excessit, multa in itinere ab Aladolo Tauri montis principe, & demùm à Persis

Selymus ex Armenia decedit.

summa cõtentiõe cum pſequentibus, ppeſſus,atq; Perſarum regis ditionibus prorsùs eiectus. Potuiſſet tunc facilè ad internecionem deleri Turcarum exercitus, ſi Perſarũ rex victoria iam ferè parta vti nouiſſet. Sed fortaſsis voluit præpotẽs Deus Chriſtianis nõ deeſſe flagellum, quo eorum peccata caſtigarentur. Ceciderunt in hoc prælio Turcarũ ſupra triginta millia,& in ijs quidam egregij & principes viri.

Pauca hîc dicemus in gratiam lectoris de potentiſſimis duob9 regibus, Selymo & Iſmaële, vt cordatus quiſque videat,non niſi omnipotentis DEI prouidẽtia & diſpenſatione actum eſſe, vt tam potentes principes mutuis exarſerint odijs,nè illis vires & copias ſuas coniungentibus, omne Chriſtianorum genus penitùs extirparetur. Erat horũ Imperatorum par gloria & regnorum ac ditionũ amplitudo,ſed mores & diſciplina militaris longè diuerſa. Vterque Mahometanus,ſed tamen in eaipſa ſecta non eiuſdem ſententiæ fuit. Alius Homarim, alius Halyn ſequebatur,quorum ſuprà meminim9. In Iſmaële ſingularis quædam pietas,in Selymo inhumana crudelitas cernebatur. Iſmaël ex prima nobilitate & liberis hominibus militiæ robora conſcripſit: Selymus pro Ottomanicæ familiæ inſtituto ſeruorũ genus mâluit. Fuit Iſmaël decora facie, roſeo vultu,radiãtibus oculis, flaua barba,& quod antiquum apud Perſas regiæ ſtirpis inſigne eſt, adunco naſo,illuſtriq; facundia. At Selymus triſti ſupercilio,pgrandibus & toruis oculis,Scythico pallore ſuffuſa facie, rigentibus ſetis à ſuperiori labro ad ceruicem retortis,barba nigricante, quæ adſpectantibus terrorem incutiãt. Iſmaël & aditu pariter & alloquio benignus & facilis,ſuo cõuiuio magnã procerum adhibet frequẽtiam: vxores,ſi fœcundæ ſint, Perſarum more tenerè diligit: Selymus contrà

Conferũtur inter ſe Selymus & Iſmaël Sophus.

Perſæ vxores amant.

trà in arcano gerit omnia: puerorum imberbium & eunuchorum ministerio contentus, sinè conuiua discũbit. vxores à regiæ limine procùl arcet, in mares propensiori libidine quàm fœminas: contentus vno filio hærede Solimanno, quem ex Tartari cuiusdam regis filia suscepit. Quòd ad militiã attinet, Persas equites (gaudent enim mirificè equitatu) squamosi thoraces, loricæ ferreæ, bucculatæ cassides, cono insignes galeæ, clypeique auratis vmbonibus rotundi vndiquè protegunt, cùm Turcæ ferè inermes pugnare non dubitent. Vtuntur Persæ lancea fraxinea ancipiti: Turcæ hasta è fragili abiete, gladio incuruo, & claua ferrea. Persarum equi frontalibus ferreis, & tegumentis recocto è corio vestiuntur, quæ cõsertis laminis, aut infarcto bombycis & gossipij tomento ità muniunt, vt quanlibet telorum contumeliam perferant. Ismael Persarum imperio potitus, tributa remisit, vectigalia sustulit, minusque ærario studuit, eoq; pecunia signata semper caruit, interìm tamen tot regnis necessaria omnia largissimè suppeditantibus: sed hac in parte longè impar fuit Selymo, cui ingentes peditum ac equitum copię perpetuò militantes, certa stipendia à quæstoribus accipiebant. Nec vnquàm deerãt sumptus, ex tot tributis & vectigalibus immensa conflata pecunia aureę & argenteę monetę, quæ Byzantij septem in turribus asseruata, impẽsas omnes quarta parte superabant. Apud Persas tria sunt genera militum, prætorianorum, euocatorũ, & auxiliarium. Prætoriani certa stipendia merent, & eorum ornatissimo comitatu, firmissimoque p̃sidio rex ipse in sua aula vtitur. Vbì verò bellũ imminet, ex omnibus regis ditionibus antiquæ nobilitatis beneficiarij, quorum ingẽs est numerus, euocantur: in ijs illi reliquos antecellunt, qui ex Perside & vrbe regia, nomine Scyras, accersuntur. Est ea

Militiæ ratio dispar.

Equi Persarum vt muniantur.

Turcarum opes.

Persæ trin habent militum genera.

Scyras vrbs clarißima. vrbs elegantium armorum officinis toto Oriente clarissima, incomparabili chalybis temperatura in acinaces & lancearum mucrones celebrata, quę vel immenso precio à Turcis cupidissimè coëmuntur: quòd eius ferri ea vis sit, vt vno ictu nostrorum galeæ discindantur, nihil retusa omninò acie, & lancearum mucrones solidum pectorale transfodiant. *Ferri mira vis.* Auxiliares deniquè copiæ ab Hiberis & Albanis mittuntur.

Porrò Selymus Ottomannicæ domûs instituto, cùm tam multas occupat alienas ditiones, non alijs ferè quàm seruorum viribus & consilijs tam augustum continuit ac tuebatur Imperium, magnis propositis præmijs, ijs quorum egregiam erga se voluntatem ac studium perspexisset. *Turcę inuisi Selymo Ottomanno.* Turcas autē ob antiquam nobilitatem non æquo tulit animo, pṡertim eius gentis familias quatuor, vetustate originis Ottomannorum domui pares, putà Michaloglos, Ebrenes, Turacanos, atq; Malcocios, quos licèt insigni virtute pręditos non sinunt Ottomanni vel ad purpuratorum Bassarum, vel magistrorum equitum ordinem vnquàm euadere, nè ad imperiũ adspirent: habent tamē interìm hæ familiæ amplissimas functiones. *Equites voluntarij 100000.* Michalogli voluntarijs equitib⁹ pręsunt, qui centum millium numerum plerunquè implent, dicunturque ab illis Acâzes, hoc est, antecursores. Porrò ex pręfecturis, quę sunt valdè multæ, nobiliores commēdantur reliquis tribus familijs, Peloponnesiaca Turacanis, Bosnensis Malcocijs, Ebrenibus Samandrica in Triballis. *Præfecturę supra 48.* Ex omnibus pfecturis, quę sunt supra quadraginta & octo, nulla est tam tenuis, quę non habeat ad duo millia equitum, cùm ampliores sena vel septena contineant: & hi omnes singulis mēsibus certa habent stipendia. Atque in hoc equitatu præcipuum Ottomannorum robur consistit, cùm ad repentinũ edi-

ctum intra paucos admodùm dies ſeptuaginta amplius egregiorum equitum millia in vnum locum à præfectis facilè poſſint adduci. Vniuerſis autẽ duo Magiſtri equitum præſunt, quos Bellerbechos, id eſt, dominos dominorum vocant, quorum alter in Aſia ad Cutheiam Galatiæ vrbem, alter in Europa ad Sophiam Mœſię inferioris reſidet. Cęterùm neque Turcę vlli, neque Chriſtiani illorum preſſi iugo, vel oppida, vel arces, vel pagos more Perſarum poſſident, aut domos paulò munitiores ædificant, cùm id apud illos lege cautum ſit. Itaq; miſerrima eſt Chriſtianorum Turcis ſeruientium conditio, cùm neque opibus polleãt, nec vllam ſeruitutis excutiendę rationem inueniãt, etiamſi Chriſtiani alundè auxilium laturi videantur, quòd Turcæ vbiquè paratum habeant equitatum, & grauiſſimũ impendeat ſupplicium depręhenſis. Porrò lectiſſimus apud Turcas equitatus conſtat ex alis pretorianis. Hæ nobilitate & cultu eximio cæteris pſtant. Qui huius generis ſunt, ex omibus prouincijs deliguntur, & à pueritia abiurata Chriſtiana religione, per Eunuchos literis & armis liberaliter inſtituti, ad ſummos honores prouehũtur. In ijs ſunt, qui vocentur Mutpharacæ, qui toto orbe conquiſiti, virtute admirabili pręſtantes, ea conditione militant, vt quam velint religionem impunè colant: quô fit, vt non modò ex alijs natiõibus etiàm planè ethnicis, ſed etiàm nobilitate illuſtres Chriſtiani, ad Turcam perfugiant, ſcilicèt momentaneos honores veræ virtuti & vitę ęternę anteponentes. Hi aũt ſinguli habẽt ſubſeruos non paucos, quorũ eſt cultus lautiſſimus & ſplendidiſſimus, vt non multùm à dñis differre videantur: Differunt tamen interſignijs. Atquì apud Selymum nihil neq; pręſtantius, neq; validius cẽſebat duab⁹ legiõibus ex Ianizaris delectis, quarũ fuit ſemp inuicta virtus etiàm apud ſupe-

Robur Ottomanorum.

Bellerbechi duo.

Alæ pretorianæ.

Mutpharacæ.

Ianizarorũ duæ legiões.

superiores Ottomannos. Sunt verò apud Turcas quatuor purpurati Bassę, qui rerum grauissimarum consilijs pręsunt, & per singulas hebdomadas quatuor continuis diebus in regia coëunt, supplicibus libellis respondent, lites dirimunt, Imperatore interim per fenestellam velo protectam cuncta attentissimè auscultante. Huius ordinis antiquior, Imperatoris scrinio gemmaq; potitur, appellaturque Vesir, & scribis atq; notarijs decreta dictat. His rebus confectis, Bassæ prandent, vniuersoque populo, qui in curiam coiërit, publicè epulum datur ex oriza, veruecina carne, paneq; & aqua limpida paratum. Sunt apud Turcas Ianizari milites prætoriani, qui peculiari prærogatiua Exarcolam, id est, pileum album, aurea anteriore fascia & cristis insignem, acinaci impenetrabilem, pro galea gestãt, lunatosq; calceos alijs vetitos induunt. Arma eorum sunt, sclopettus & arcus, quibus multò maxima eorum pars vtitur, tum quoq; hastę Germanicis breuiores, itemq; gladius incuruus & parua securis. Hi terra marique omnium audacissimè & constantissimè pugnant. Sed de his hactenùs dixisse sufficiat, vt videant Christiani, cuius hostis vires & arma intestinis suis dissensionibus & discordijs in se cócitent & exacuant. Nôrunt Turcæ exactissimè, quæ apud nos gerantur, & vbì arriserit occasio, nostro sanguine suas hastas & acinaces egregiè cruẽtabũt: & sola demùm vexatio dabit intellectum auditui.

Bassæ. *Arma Ianizarorum.* *Esa. 28.*

Hoc eodem anno 1514. obijt Anna Francię regina, Claudię & Renatę parens, quarum natũ maiorem Claudiam in matrimonio posteà habuit Franciscus Valesius dux Engolismẽsis, iuuenis egregius. Tum verò Ludouicus rex rebus Gallicis consulturus, Henrici Angli hostis infestissimi sororem Mariam, missa ad Britannos insigni legatiõe, coniugẽ sibi petijt, & accepit summa totius Galliæ gratulatione.

tione. Multa mouerunt Henricum, vt cum eo hoste pacem faceret, & in eas nuptias consentiret, alioquì non admodùm addictus Gallico nomini. Porrò Ludouicus iam ętate grauis, cùm nuptias celebrâsset Parisijs regio apparatu VII. Idus Octobr. ad proximas Ianuarij Calend. mortuus est, nulla relicta prole mascula. Is Ludouicus ducē Mediolani Ludouicū Sforciam in Gallijs captiuū detinuit in cauea ferrata, erepto omni scribendi & quę cuperet legēdi solatio, vbì etiàm ille princeps diem suum obit. Idem rex florentem regni sui statū maximis obiecit periculis, dum profugis ad ipsum Cardinalibus, Pisani conciliabuli authoribus, fauere non dubitauit.

Ludouicus Franciæ rex moritur.

Eo anno grauis orta fuit lis inter Bauariæ principes Vuilhelmum & Ludouicum, Vuilhelmo ex patris suprema volūtate totum sibi Bauarię ducatum vendicante, cùm ad populum lōgè gratiosior esset Ludouicus, nec se iusta portione principatûs fraudari pateretur. Eam litem sapientissimus Cęsar Maximilianus mira dexteritate composuit, vnicuique sua attributa parte, vndè pax inter illos egregios principes reformata est.

Lis inter Bauariæ duces.

Ea componitur.

Circa hęc ferè tempora, vel non longè antè, Emmanuel potentissimus Lusitaniæ rex, Alphonsum pręcipuum ducem suum cum insigni classe misit ad Malacham, quæ est aurea Chersonesus, sic dicta ab auri, gemmarum & variorū aromatum insigni copia. Est autem Malacha vrbs miræ magnitudinis, & id temporis Mauro regi Mahometanæ superstitionis parebat. Vrbs à Lusitano obsidetur, fit atrox pręlium, victor Lusitanus vrbem militi prędę datā ingreditur, magna hostiū cæde edita, exiguo Lusitanorum damno. Rex ipse cum superstitibus Mauris fugit, Christiani opima reportāt spolia: in ijs septē elephantes, & tormentorum æneorum ad duo millia. Mox illic arx munitissima constructa, & fœdere

Aurea Chersonesus expugnatur à Lusitanis.

percusso cum diuersarum nationum mercatoribus, celebrius quàm anteà emporium est institutum, vndè hodiè in nostrum orbem magna vis aromatum inuehitur. Multa deindè alia prçclarè gesta sunt à Lusitanis in ijs regionibus, admiratione digna, non tam humanis viribus, quàm superni Numinis fauore: de quibus partìm extat epistola lectu digna regis huius Emmanuelis ad Leonem X. Romanum Pontificem.

Tres soles. Eodem 1514. anno visi sunt Vuittembergæ tres soles, quibus singulis cruentus inesset gladius. In Rottweil etiàm sol adspectu sanè quàm horrendo apparuit, varijs diuersorum colorum septus orbibus: bìs quoquè tres lunæ conspiciendas se prçbuerunt. *Tres lunæ.*

Franciscus Valesius fit Galliæ rex. ANno 1515. Ludouico regi Galliarũ vita functo successit Fráciscus Valesius, procerũ & regni totius suffragijs rex creatus, quòd licèt iuuenis esset, tamen iam antè bellicç virtutis & magnç liberalitatis haud obscura indicia dedisset. Is, vt erat magno & elato animo, mox cogitationem omnem ad Mediolanense bellum adiecit, nouo etiàm & antè inusitato per inaccessas priùs alpes itinere vsus, exercitu maximas difficultates fortiter superante, potuissent facilè eius conatus om̃es retardari, nisì tum pleriq; Heluetij non semèl admodùm importunos & refractarios se prçbuissent. Qui tamen arte quadam ad pugnam prouocati, incredibili & effera primùm in Gallos audacia irrumpentes, magnam non absque suorum clade stragem ediderunt, sed altera luce victi à Gallis, Mediolanum se receperunt: vndè tamen paulopòst excedentes, Maximilianum Sforciam ducem magno eius dolore hostibus obiecerunt, qui penè mẽtis inops, arcem inexpugnabilem, cum seque sub certis conditionibus Gallo dédidit, *Mediolani arx deditur Gallo.*

ea victoria multo sanguine stetit.

Hoc anno Lusitaniæ rex Emmanuel Vlysbonæ edidit insigne spectaculum Elephanti cum Rhinocerote certantis. Est vtrunq; animal immani corporis vastitate, sed lõgiora crura sunt Elephanto. Naturale autem illis inest odium alterius in alterum, idque propter meliora pascua, vt quidam scribunt, quæ sibi inuicèm preripere nituntur. Rhinoceros, teste Pausania, duo habet cornua, alterum insigni magnitudine de naribus extans, alterum quod supernè erumpit, exiguũ quidẽ, sed validissimũ. Fuit eiusmodi bestia viua allata regi Portugallię Emmanueli anno 1513. ex India, colore buxeo siue vermiculato, testis clypeatis tecta, omniq; ex parte armata. Cùm autem certamen initurus est Rhinoceros cum Elephanto, cui genitus est hostis, vt inquit Plinius, cornu ad saxa limato, aluũ maximè petit, quã scit suis ictibus peruiam esse. Porrò Elephãtus dentibus maximis & fortissimis cutem Rhinocerotis, quantunlibet duram & vix iaculo peruiam, validissimo ictu lacerat, dentibusq; dilaniat. In eo certamine, quod hoc anno, vt diximus, Vlysbonæ fuit, Elephas succubuit. Est hoc in Elephante admiratione dignum, quòd est illi patrij sermonis intellectus, officiorumque memoria, nec vllum aliud animal humanis sensibus propiùs accedit. Et quanuìs sit immani corporis mole, & inter terrestres bestias facilè maximus, tamen vsqueadeò ab homine domari se patitur, vt in India, vbì frequentes admodùm sunt, aratrum trahere, & necessaria quæque ex rure domum vehere non recuset. Laudetur Deus in creaturis suis, & eius erga homines immẽsus amor, quem nobis tam varia diuersissimarum creaturarũ in hominum vsum conditarum ministeria apertissimè loquuntur, prouocet nos ad illũ redamandũ.

Pugna Elephanti & Rhinocerotis.

Rhinoceros

Elephas proximè accedit ad sensum hois.

Eodem anno mortẽ oppetit Philippus ab Oberstain

Philippus Oberſtenius moritur.

ſtain Archiepiſcopus Colonieñſis, vir ſanè longiori vita dignus, in cuius locũ ſuffectus eſt Hermannus à Vueda, qui tandèm verſutiſſimorum quorundam hæreticorum aſtu & fraude, à Catholica fide in errores traductus, loco motus eſt, vt alibì dicemus.

Inundatiões aquarum.

Fuerunt hoc anno tota ferè Europa magnę aquarum inundationes, q̃ etiàm arbores & domos euerterint. In Heluetijs quoddam flumen, quod anno 1513. ex monte quodã eruperat, hoc anno cùm iam inſtàr maris excreuiſſet, tantum errorẽ attulit eius loci incolis, vt ad montium cacumina confugerint: & paulò pòſt ſumma vi & maximo impetu illa vndarum cõgeries fractis rupibus, & obuijs quibuſq; obrutis, in vaſtum mare ſeſe euoluit.

Hac tempeſtate Selymus Turcarum Imperator, cùm iam mira celeritate & diligentia copias in Armenia ſuperiori æſtate nõ parùm attritas & acciſas, reparâſſet, ad Iſmaëlẽ Perſarũ regẽ cõtendit. Priùs tamen, q̃ in Armeniam interiorẽ ſe reciperet, expugnandũ ſibi ſumpſit Aladolum, Tauri & Antitauri regem, à quo ſe meminerat è Perſide diſcedentem, paulò antè per ſummã fraudẽ inſignes clades accepiſſe. Gẽtes, quibus imperat Aladolus, bellicoſę inprimìs & numero ampliſſimę feruntur, ſed agreſtes ſunt atq; efferę, & magna parte venationibus ac latrocinijs deditę. Ortę dicunt ex Galatis, Cappadocibus, Armenijs, veteribusq; minoris Aſię colonis, q propter aſſiduas bellorũ iniurias ſuperioribus ſeculis, & maximè cùm Tamerlanes Scytha horrendum in modum Orientem populabundus peruaſit, ad hæc montoſa tanquàm pacata ſeſe loca contulère, aliquot primò ligneis pagis, mox quibuſdam illuſtribus oppidulis conſtructis. Itaque Selymus totis viribus adortus Aladolum, non abſque magna ſuorum ſtrage eum in fugam compulit, ſed nequedùm parta hac ratione victoria, eius pręfectum Saxouarogle

Mõtes Tauri & Antitauri.

Selymus profligat Aladolum.

roglem nomine, magnis pollicitationibus corrupit, qui, cùm alioquì infesto in Aladolum esset animo, cum magna equitatûs parte ad Selymum perfugit, & non multò pòst captum Aladolum ad Selymum perduxit, qui eum necari iussit, omnemque eius ditionem in prouinciæ formam redactam, sibi subiugauit. Indè perlata ad eum fama, quòd Pannonij in eius ditionem quandam irrupissent, Byzãtium cum paucis redijt, & magno cõflato exercitu Pannonios duplici incursione citò repressit. Ità ille immanis Tyrannus tam facilè & in Asia & in Europa diuersissimis locis pręsentem se exhibuit, vtrobiquè ex hostibus victor. Habẽt Christiani in Turca Nabuchodonosor suum, qui illorum ceruicibus plusquàm ferreum iugum imponat.

Per id tempus conuentus aliquot insignium regũ habitus est Viennæ, putà Maximiliani Cęsaris, Vladislai Hungarię ac Boëmię, & Sigismundi Poloniæ regum, qui terruit quidem nonnihil Selymũ, quòd rumor esset contra ipsum illos reges arma sumpturos: sed vbì cõperit alia illic tractata esse, eo metu solutus, ad Orientem animum adiecit, relictis nihilominùs in Europa firmissimis pręsidijs cum Solimanno filio suo. Causa huius conuentûs hęc fuit: Maximilianus Cęsar vnicam Vladislai Pãnonię regis filiam Annam volebat alteri ex nepotibus suis, filijs Philippi Hispaniarum regis desponderi: porrò ad eiusdem Annæ nuptias nõ minùs adspirabat Iohannes Zapolitanus, filius Stephani Scepusiẽsis comitis, cui ea in re maximas ferebat suppetias mater eius vidua, cõciliato sibi procerũ fauore. Vladislaus rex propẽsus videbatur in Maximilianum: sed cùm nihil effici posset ob studia eorum, qui Iohanni fauebãt, Maximilianus Hungariam armis tentandam putauit. Sub ipso armorum strepitu nascitur Vladislao Ludouicus: itaque venitur ad inducias, atq; indè

Conuentus regũ Vienæ.

indè ad certiorem pacem, quæ mirè firmata est & aucta, dum Maximiliani rogatu Vladislaus cum filio iam coronato, & filia, atque Sigismundo Poloniæ rege Viennam se contulerunt, vbì cum Anna facta sunt sponsalia, & simultates ac suspiciones oés extinctę, & principes isti perpetuo fœdere sunt cóiuncti, atque arctissima inter Maximilianum & Sigismundum amicitia conflata. Annam posteà duxit Ferdinandus Maximiliani ex Philippo nepos, Christianissimus Imperasor.

Selymus oppugnat Aegypti Sulthanum.

ANNO 1516. cum ingenti exercitu Selymus Persarum regem inuasurus, in ipso belli apparatu intellexit Campsonem Aegypti Sulthanum magnis contractis copijs stare ab Ismaële Persarũ rege, & nulla ratione passurum, vt Persas bello appetat. Id quidem consternauit nonnihil Selymum, & conatus est Sulthanum muneribus in suas partes trahere, sed frustrà. Itaque hunc sibi modis omnibus oppugnandum statuit. Atque hac in re mirificè illi fortuna arrisit, ità vt admodùm breui spatio Syriam, Aegyptum, Iudęam suo imperio adiecerit. Habebat Campson Mamaluchorum fortissimum exercitum, sed eorum superbum ac impotentem dominatum iampridèm pertęsi erãt Aegyptij.

Mamaluchi qui sint.

Mamaluchi, Christianæ religionis desertores sunt omnes, à captiuitate Mahometana superstitione, eiurato Christi cultu & religione, imbuti. Sunt etiàm qui pueros ab vberibus matris raptos, vel alio casu exceptos, vendant mercatoribus: ijq; rursùs corporis & viriũ indole, vel animi vigore præstantes, Alexandriam, atq; indè ad Sulthanum Aegyptium, perducuntur. Is emptos curat mox accuratè à lanistis & pręceptoribus institui. Vbì iam per ætatem nôrunt egregiè tractare arma, & militiam exercere

exercere, tunc ſtipendia facere incipiunt, & in prætorianos equites allegũtur: indociles verò & ignaui, fortibus perpetuò ſeruiunt. Atq; ij omnes Chriſtiana ſunt religione initiati, quam abiurare cogũtur. Nemo enim Mahometano vel Iudæo patre genitus, poteſt in equitum numerum adſcribi, idque adeò, vt nec ad Mamaluchorum filios dignitatis equeſtris iura tranſeant, immò nec Sulthanus ipſe ad filios imperium tranſmittat. Multi perditę vitæ & iudicijs damnati, è Chriſtianorum prouincijs eò confugiunt, qui mox deciſis pręputijs & CHRISTO abiurato, ſi bello idonei ſunt, ad ampliſſimos honores prouehuntur. Sed eorum in Syros & Aegyptios intoleranda fuit crudelitas, & iniuriæ quotidianæ eos omnibus ſummè inuiſos reddiderunt: quod Selymo commodiſſimè cecidit. Aegyptij trecentis ferè annis eam viliſſimorum mancipiorum tyrannidem pertulerant. Itaque Selymus incredibili celeritate pręter expectationem om̃em ad Campſonem delatus, Caierbeium Campſonis præfectum iam próditoris animos induiſſe, & à Campſane ad ſe cum magna exercitûs parte deficere paratum inuenit. Vbì ad pugnam ventum eſt, mirabili & præferoci audacia Mamaluchi Turcas inuaſerunt, ità vt ſummo in diſcrimine verſarẽtur, donèc diſploſis in Mamaluchos tormentis, & recenti equitum multitudine ſuperueniente, victoria illis erepta eſt, ad quod plurimùm contulit Caierbeij perfidia & defectio. Campſon ipſe à ſuis è prælio fugientibus in arena protritus occubuit, vir ſeptem & ſeptuaginta ætatis habens annos. Hac victoria potitus eſt Selymus, quod mirum videri poſſit, eodem ipſo die, quo biennio antè Perſas ſuperârat. Mamaluchi in Campſonis locũ Tomumbeium ſtrenuum virum delegerunt. Interìm Selymus occupata Syria, totus Aegypti opibus imminebat, maxima

Chriſtiani qui ad Mahometanos confugiant.

Aegyptus quot ſeculis preſſa à Mamaluchis.

Campſon Sulthanus occumbit.

xima in eo itinere ab Arabibus damna perpessus, qui eius exercitum miris modis exagitabant.

Selymus venit Hierosolymam. Porrò Selymus antequàm Aegyptũ peteret, Hierosolymam adijt, veterumq; prophetarum sepulcra suppliciter veneratus, Christianis sacerdotibus Domini sepulcrum obtinentibus, pecuniam in alimenta sex mensium largitus est. *Capit Gazã* Indè expugnata Gaza, Aegyptũ petijt, neciam longè aberat à summo periculo, ipsi ab Aegypti rege structo, cùm eccè quatuor equites ex Tomũbeij exercitu profugi, omnia Tomumbeij consilia ei exposuerunt, quæ res illi & eius copijs salutem attulit. *Pugna atrox.* Mox rursùm manus cõsertæ tanto vtrinquè odio, vt magnam suorum pariter atq; hostium stragem per mutuum errorẽ ediderint. Tandèm Tomumbeius receptui canere iubens, quòd se Turcis imparem cerneret, Memphim profugit. Hęc pugna incidit in 9. Calend. Februar. anno 1517. Postera luce in ipsa vrbe rursùs toto biduo continenter pugnatum est, tanta Mamãluchorum ꝑtinacia & virtute, vt Selymus victoria desperata iusserit vrbem maximã & longè populosissimã inflammari, quod tamen incẽdium paulò pòst, cùm suos euasisse superiores didicisset, restingui iussit. *Memphis capitur.* Ità capta est ea vrbs longè amplissima, & Tomumbeius fuga sibi consuluit. Ad extremum cùm toties victus, etiàm oblata à Selymo pace, bellum redintegrãsset, captus & gula fracta in ipsa Memphitica vrbe extinctus est, summa priùs ignominia à Turcis affectus. Accidit hoc Idib. April. anno 1517. Ità nimirùm se habet rerũ humanarum cõditio, vt nemo sit quantunuìs potens & rebus omnibus affluens, qui nõ facilè possit è summo infimus, & ex fortunatissimo calamitosissimus effici. quod propterea sic est diuinę ꝓuidentię cõsilio ordinatũ, vt faciliùs hoĩes fortunę ludibria possint despicere, & summo bono ꝑpotenti Deo constãtiùs inhęrere. Pauloantè Sul-

thano-

thanorum Aegypti fuerat sanè formidanda potestas, quę necopinatò ità repentè omnis protrita est, vt vsque ad regis Aethiopum longè potentissimi fines omnia cesserint victoris Selymi imperio: cuius certè hominis fuit effera crudelitas, indigna tot rerum prosperrimis successibus, nisì quòd tergis Christianorum hac Turcicarum victoriarum perpetuitate asperrima flagella parabantur. Aegypto Selymus præfecit Caierbeium proditorem Campsonis, & Syrię Gazellem, multisque è Memphi ablatis tum publicis tum priuatis non sinè magna inuidia ornamentis, Byzantium rediјt, priùs tamen hyeme subsequente in Syria exacta. Intereà dum hæc in Syria & Aegypto geruntur, Christiani principes non solùm nihil mouent contra Turcas, sed more suo intestinis bellis, pręsertim in Italia, sese conficiunt.

Caierbeius proditor, fit Aegypti præfectus et Syriæ Gazelles.

ANNO 1517. Selymus Turca, vt iam diximus, cepit Memphim, siue Alcairũ, & mox Aegyptum omnem in suam redegit potestatem. Tomumbeius Sulthanus fugam arripiens, cùm se in palude quadam inter iuncos & arundines occultâsset, immersus aquis vsque ad summum pectus, captus & ad Selymum perductus est. Qui iussit primùm tradi eum tortoribus, vt de Campsonis thesauris quærerẽt: sed ille nihil pręter suspiria & horribiles gemitus in summis cruciatibus protulit. Postero die vili camelo impositum, ac detrita indutum veste, reuinctis à tergo manibus, per omnia vrbis Memphiticæ fora & celeberrimas regiones circunductum, laqueo ei gulam frangi, atque vt transeuntibus ludibrio foret, vnco ferreo suspensum supra fornicem relinqui iussit. Multis ea res lachrymas excussit, atque vtinàm moueret etiàm Christianos dynastas, quibus possint facilè etiàm peiora à

Tomũbeius capitur.

Laqueo gula frãgitur.

ra à tam feris & barbaris tyrannis accidere. Quan-
tùm autem creuerit Turcarum potentia tot amplis-
ſimarum ditionum & inprimìs Aegypti acceſſione,
dici vix queat. Sulthanis enim Aegyptijs non mo-
dò Aegyptus, ſed etiàm Syria, Palęſtina, Phœnicia,
Iudæa & plures aliæ prouinciæ parebant, quæ illis
extinctis, in ius victoris Turcę conceſſère. Quis ve-
rò vel ſolius Aegypti opulentiam pro dignitate ex-
plicet? Pomponius Mela lib.1.cap.9. dicit eſſe terrā
expertem quidem imbrium, ſed tamen mirè fertilē
& hominum aliorumq; animalium perfœcundam
generatricem: idque Nilum efficere, amnium in no-
ſtrum mare permeantium maximum. Viginti millia
vrbium ait, Amaſi regnante, in ea fuiſſe. Recentiores
quidam ob ſoli pręcipuam fœcunditatem & homi-
num frequentiam adeò eam excultā fuiſſe ſcribunt,
vt decem & octo millia inſigniorum vrbium in ea
extructa numerentur. Ipſa vrbs Memphitica incre-
dibili fertur hominum multitudine abundare, &
nihilo minùs res neceſſarias omnes affatìm ibì ſup-
petere, dēptis lignis, q̃ ad pondus vendantur. Mem-
phis em̄ & Alcayrum (olìm Babylon Aegypti) pro
vno oppido cenſentur, tametſi Nilus interfluit, nec
aliquo ponte coniunguntur. Auget oppidi ampli-
tudinē ſuburbanus ager, qui vicos propè innume-
ros obtinet. Pomponius Mela loco ſuprà memora-
to inter alia etiàm Aegypti Labyrinthum deſcribit
his verbis: Pſammetichi opus Labyrinthus domos
mille & regias 12. perpetuo parietis ambitu cōple-
xus, marmore extructus ac tectus, vnū in ſe deſcen-
ſum habet, intùs penè innumerabiles vias, multis
ambagibus hùc & illùc remeantibus: ſed continuo
anfractu, & ſæpè reuocatis porticibus ancipites: cre-
bus ſubindè aliū ſuper alios orbē agentibus, & ſu-
indè tantum redeunte flexu, quantum proceſſerat,
magno & inexplicabili tamē errore perplexꝰ eſt.

20000. vrbes in Aegypto.

Memphis ampliſsima vrbs.

Labyrinthꝰ Aegypti.

paulò infrà, Thebæ vtiquè, inquit, (vt Homero dictum est) centũ portas, siue (vt alij aiunt) centũ aulas habent, totidèm olìm principũ domos, solitasq; singulas, vbì negocium exegerat, dena armatorum millia effundere. Sic ille. Sunt qui Thebas putẽt esse Heliopolim, quæ secundùm Straboně olìm fuit sacerdotũ habitatio, hominũ Philosophię & Astronomiæ deditorum, quos pręclaris affectos olìm fuisse priuilegijs, etiàm diuinæ literę testãtur. De Pyramidum admiranda structura multa quoquè commemorari possent, nisì ea res intolerãdam haberet adiunctam stultitiam & vanitatem. De ijs ità scribit Solinus: Quæ in Aegypto fuère erectæ turres, fuerunt fastigiatæ vltra excelsitatem omnem, quæ manu fieri possit. Pyramides in Aegypto, inquit Plinius, regum pecuniæ ociosa ac stulta ostentatio &c. Trecenta sexaginta hominum millia annis viginti amplissimam Pyramidem construxisse produntur. Ridicula quidem & stulta est hęc structura, sed tamen colligi indè possunt regum Aegyptiorum immensæ opes. Habet præthereà sola Aegyptus balsami nobilissimum & odoratissimum liquorem, qui ad nos ferè non nisì vitiatus adfertur. Hęc omnia iam possident Turcæ, & quod maximè dolendum est, etiàm Iudęa, quam Christus Deus sua pręsentia mirabiliter illustrẽ reddidit, ab illis occupatur, nec Christiani quicquã curant minùs, quàm vt eam ex illorũ manibus extrahant. Immò quidã hoc potiùs spectare videntur, vt quod superest Christianarum ditionum, Turcis prodant. Certè si Christiani inter se animis essent coniuncti, facilè recuperarent quæ sunt ablata à barbaris: sed ô tẽpora, ô mores. Iuuat scilicèt esse miseros. Enimuerò nè quid ad summam calamitatẽ reliq sit, quotidiè noui fingunt errores, & religio Christiana sub pretextu verbi Dei & puri Euãgelij, ab infaustis hoĩbus indiès magìs ac magìs obscu-

Thebarum vrbs.

Pyramides Aegypti.

obſcuratur. Apud Catholicos quoq; parua aut nulla eſt morum correctio: atq; ità mali Catholicorum mores produnt Chriſtianam Remp. hęreticis, Hæretici porrò eam produnt Turcis & barbaris.

Martinus Luterus noua ſpargit dogmata.

Hoc anno Martinus Luterus, Auguſtiniani inſtituti monachus, cœpit in Germania noua ſpargere dogmata, & res nouas moliri, quę tandèm toti orbi Chriſtiano exitiũ adferrent. De hoc homine accuratiùs aliquãtò agendũ eſt, vt poſteritas oĩs de illo & ei⁹ audaciſſimis facinorib⁹ certiùs ęſtimare queat: prȩſertìm cùm ꝑter alios eius hominis fautores Iohãnes Sleidanus Commentarios cõſcripſerit de Statu religiõis & Reip. Carolo V. Cęſare, in quibus ità tuetur Luteri & diſcipulorum eius cauſam, vt blanda & mellita oratione, religionis negociũ cum alijs pleriſq; rebus geſtis cõmiſceat, ità vt miro artificio dum lectorem detinet hiſtoriarũ varietate, ſimul incautis & imperitis animis, identidèm etiam inſigniter mentiẽdo, damnatorũ iam olìm dogmatum virus exitiale inſtillet. Atque vt dictis ſuis, quæ ipſe non fuit neſcius, quàm in multis à verò abhorreant, fidem maiorem conciliet, Paulum Iouium & Iohannẽ Cochlęũ, tacito vtriuſq; nomine, in epiſtola nuncupatoria per calumniã impudenter perſtringit, cùm illis viris longè certè charior fuerit fides, quàm Sleidano & pleriſq; alijs ſectarijs, qui cum Catholica fide omnem etiàm pudorẽ & dictorũ factorumq; conſtantiã & fidem abieciſſe cernuntur.

Cõmentarij Sleidani pernicioſiſſimi.

Mendacia in negocio religiõis quàm deteſtanda.

Mentiri aũt, ꝑſertìm in fidei ac religionis negocio, tam eſt pernicioſum & execrabile, vt quiſquis vel ſemèl de induſtria quod falſum ſciret, ꝓ vero affirmaſſe deprȩhenſus fuerit, illi omnis deincèps fides iure optimo detrahenda videatur. Mirum certè eſt pleroſq; etiàm Catholicos vſqueadeò Sleidani lectione delectari: ſed quia volumus paſsìm omnia etiàm ſuſpectę fidei hominũ ſcripta legere, & videmus nobis

nobis ea esse iudicij acrimonia & maturitate, vt facilè de quibuslibet statuere possimus, falsaq; à veris internoscere, ideò tam multi adeò leuiter & pueriliter in fœdos errores prolabimur, quorum meritò pudere possit nõ modò graues viros, sed etiàm decrepitas anus & deliros senes: & tamẽ interìm videmur nobis in luce Euangelij versari, plus videre q̃ viderint Maiores nostri, à quorũ nos grauitate, integritate, prudẽtia, cõstantia lõgissimè distamus: & plerunq; temulentę mulierculę & ex infima plebis fæce stolidissimi ac stupidissimi blaterones scripturas diuinas egregiè crepitãt, eas se quouis Theologo rectiùs intelligere procaciter iactitãt: & est certè deniquè eò iam redacta res, vt dũ vel maximè Euangelium & purã doctrinam pleriq; oẽs Catholicæ Ecclesię desertores sibi vendicant, & magna vocis animorumq; cõtentione buccinare & crepare non desinunt, in quẽdam horrendũ atheismum, & certissimum ethnicismum prolapsi cõspiciantur, adeò vt nõnullis locis vulgus miserabile iam in varias pugnantesq; distractum sectas, non videat quid sequi & amplecti debeat, & non multùm à suprema salutis omnis desperatione abesse videatur. Sed hęc in ipso processu opportunis locis fortasè commodiùs demonstrabimus. Iam ad Luterum veniamus. Is natus est Islebij, in celebri Comitatu Mansfeldẽsi, anno salutis 1483. pridiè D. Martini, cuius nomen accepit in baptismo. Puerulus scholas adijt Islebij, indè Magdeburgum, pòst anno absoluto Isennacũ Duringiæ oppidum profectus, exactis illic annis quatuor, Erphordiam insignem Duringiæ vrbem, Academia celebrem, se contulit, vbì anno ętatis 20. artium magister creatus est. Indè cùm Iurisprudentiæ animum appulisset, ambulãs cum socio in agro, repentè fulminis ictu socium perdidit: qua re territus & consternatus, multis stupentibus, relicto mũ-

Luter⁹ quãdò & vbì natus.

Fit monachus Augustinianus.

do & spretis omnibus, D. Augustini institutū Eremitanum complexus est. Quod quidem si solo, vt apparet, seruili adactus timore fecit, debili sanè fundamento nixus est, quippe cùm eiusmodi timor etiàm à Cicerone ethnico, rectè vocetur nō diuturni magister officij. Qoanquàm non est culpandus, qui vel metu solo ad vitam corrigendam adducitur: sed tamen oportet niti ad magìs magisq́; obtinendam charitatem, quę foràs mittit timoré illum. Verùm quocunquè demùm animo Luterus cœnobium petiërit, certè in eo integrum annū ante solenné professionem, vt moris est, nouitius cōstanter perseuerauit, & deindè palàm professus est monachū, atque annis quatuor non instrenuum se prębuit in exercitijs spiritalibus, licèt quędam in eo apparérent, quæ de mali dæmonis commercio suspectum eum redderent, illud inprimìs, quòd cùm aliquandò in missa diceretur Euangelium de expulso surdo & muto dæmonio, subitò corruens exclamaret, Non sum, Non sum. Immò verò ipse nō semèl in suis scriptis testatus est, se probè cognitum habere diabolum, & plus quàm frustū vnum salis cum eo comedisse: quæ quidem dictū sunt horrenda. Cùm autem Saxoniæ princeps Fridericus Vuittenbergę nouam cōstituisset Academiā, ad eam quoquè Luterus anno 1508 missus, publicè prælegit Logicen & Physicen Aristotelis. Triēniò pòst Romam ire cōpulsus cuiusdam litis componendæ causu, ca transacta, redijt Vuittembergam, & Doctor Theologię factus, cùm esset disputator vehemens, primùm quidem Vuittenbergæ, mox etiàm Heidelbergę ingenij & eruditionis famam dispūtādo captare cœpit, nouis p̄positis thematis.

Facit professionem.

Marc. 9.

Habet commerciū cum dæmone.

Academia noua Vuittenbergæ.

Fit Doctor Theologiæ.

Sleidanus à Leone x. pręclarā suā orditur historiam, & in ipso eius limine egregiè mentit: sed ità tamen, vt hęc mendacia ei cū toto grege cōmunia sint: nec ideò tñ minùs turpia, cùm etiā religionē attingant.

de cuius receptis approbatisq; sententijs nemo nisi perniciosè mentitur. Verba Sleidani sunt hęc: Leo X. Pontifex Romanus, ex familia Medicea, Florentinus, pro sua, quam in omnes Christiani nominis ecclesias habere se putabat, quadam vsurpatione Maiorum, potestate, &c. Primò quidem, nō putabat Leo pontifex (quem Sleidanus Romanum vocat, maximum pro suo candore non vult dicere) ad se pertinere curam omnium ecclesiarum, sed ex Euangelio certus erat, dictū esse Petro ab ipso Christo, Pasce oues meas: nec ignorabat Romanum pontificem esse Petri successorem. Fortè non legerat Sleidanus illud Ambrosij in prioris Epistolę ad Timotheum caput 3. Cùm totus mundus Dei sit Ecclesia, tamē domus eius dicitur, cuius hodiè rector est Damasus. Deindè non sibi eam vsurpârunt Pontifices authoritatem, vt Sleidanus aculeatè scribit nō sinè insigni tot sanctissimorum Pontificum iniuria, sed à Christo sibi demandatam in totum orbem Christianum, vbicunquè res postulauit, exercuerūt. Mox addit ille Sleidanus, pontificem missis per omnia regna literis atq; diplomatîs, omnium delictorum expiationem ac salutē æternam esse pollicitum interuentu pecuniæ, quam quisque daret. Multa hîc fraudulenter silet ille hostis Pontificum. Ità enim non solent promulgari indulgentię vel cōdonationes. Petijt autem pōtifex, subsidium pecuniarium pro structura templi S. Petri apostolorum principis, & eam pia animi deuotione largientibus dedit indulgentias, quæ tamen non dantur nisi verè pœnitentibus & contritis, atque sua peccata confitentibus, sic enim solent habere diplomata condonationum. Neç putandus est pontifex liberaliter eruditus aliter scripsisse in suis diplomatîs, licèt fortassis quidā importuni earū indulgentiarū prędicatores, turpis quęstûs causa, pro cōcione temerè multa

Sleidanus arguitur.

Ioan. 21.

Sleidani calumnia.

dixerint: quę culpa non debuit à Sleidano conferri in pontificem. Ità ille bonus vir suam lepidam historiam orditur ab iniurijs & calumnijs in Romanū pontificē, & in rebus grauissimis impudenter mentitur: qui si volebat repręhendere abusum, qui nõnunquàm etiàm in prędicandis indulgentijs incidebat, debebat abstinere ab insectatione Pontificis, de quo paulò pòst idem ipse scribit, quòd Luterus illius arbitrio atque potestati omnia sua scripta, vitam quoquè & salutem permiserit, scripseritq; quicquid à Põtifice profectum fuerit, eo loco futurum apud se, àc si dimanâsset à Christo. Quę Luteri verba tum Luterū ipsum, tum Sleidanū quoquè egregiè pudefaciunt. Sed ad narrationem reuertamur.

Intereà Romę Leo Pontifex largissimas promulgat condonationes siue indulgentias, eiq; negocio in Germania pręficit Moguntinū Archiepiscopum Albertum, principem celeberrimum. Is ad prędicādas eas Iudulgentias delegit Iohannem Tetzellium Dominicanum. Ea res pessimè habuit quosdam Ordinis Augustiniani, inprimìs Iohannem Staupitium, eius Ordinis Generalem per Germaniam Vicarium, virum nobilē, facundum, & Friderico principi charum, itemque Martinum Luterum Lectorem Ordinarium Vuittenbergę. Et quia interdùm non parui abusus eiusmodi euulgandis Indulgentijs sese immiscuerant, indè sumpta occasione, Luterus primùm in indulgētiarum immodicos quosdam & sordidos, suo duntaxàt quæstui seruientes buccinatores acriter inuectus est, datis ad Moguntinum antistitem literis, in quibus longè aliter scripsit de salutis certitudine, q̃ paulopòst in sua Captiuitate Babylonica & scriptis alijs. Ait enim inter cętera, vbiquè Dominum difficultatem salutis denunciare, & Apostolum iubere sempèr in timore & tremore nos operari salutem nostram, & id genus multa

Origo turbarum in religiõe & Germania.

Oppugnat Lut. indulgentiarum præcones.

multa alia, quæ Sleidanus fraudulenter tacet, quia videt ea è diametro cum posteriori Luteri doctrina pugnare. Mox verò Luterus etiã 95 ꝓpositiões palã edidit, quibus indulgentias oppugnauit: Contrà verò Tetzellius 106. propositiones euulgauit, Luteranis planè cõtrarias. Ex hac lite ortum est illud immane & horrendum Luteranæ hęreseos incendium, quo tota penè Europa postmodùm conflagrauit. In ipsis huius Tragœdiæ initijs visus est Luterus etiàm plerisque viris grauibus & eruditis non pessimo zelo moueri, planeque nihil spectare aliud, quàm Ecclesiæ reformationem, cuius quidã deformes abusus non parùm malè habebãt bonos omnes. Sed vbì Luterus totum suum pectus nõ diù pòst aperire cœpit, facilè patuit, quàm ille nihil spectaret minùs, quàm Ecclesiæ pacem & repurgationem. Verùm multis imposuit eius simulata humilitas & erga Pontificem reuerentia, qua illi necessariò vtendum erat, donèc sibi parâsset vires, quibꝰ fretus omnem iam vndecunquè occurrentium aduersariorum impetum sustinere posset. Scripsit Leoni Pontifici literas, in quibus etiàm hęc eius verba legebantur: Quarè beatissime Pater, prostratum me pedibus T. B. offero, cùm omnibus quę sum & habeo. Viuifica, occide: voca, reuoca: approba, reproba, vt placuerit. Vocem tuam, vocem Christi in te pręsidentis & loquentis agnoscam. Habebant hæc speciem quandam pietatis, sed longè alium re ipsa paulopòst se declarauit. Multi fuêre olìm insignes hęretici, & ingenio quidẽ ac eruditiõe Lutero lõgè superiores: sed qui tam impotẽti & effera animi audacia ac importunitate fuerint, haud facilè vllos inuenias. Fruebatur amplissimi principis Saxoniæ Friderici patrocinio, cuius tunc erat inter cæteros Germanię ꝓceres p̃cipua ferè authoritas, potentia, liberalitas: & ideò facilè contemnebat minas & pi-

Luterus omniũ importuniss.

cula omnia, atq; indiscriminatìm in quoslibet tum Ecclesiasticos tum ciuiles magistrat9 petulãtissimè incurrebat, probraque & conuicia procacissimè iactabat, vbiquè ferè in id vnum p̃cipuè intentus, populo vt placerēt quas fecisset fabulas, populiq; gratiam & applausum captaret. Et quia multa erant in Clero vitia, quem ille apud laicos in odium & inuidiam adducere modis om̃ibus conabat̃, ea summa animi acerbitate omnibus propalare, mirè exaggerare, & impudenter multa fingendo in vulgus spargere studuit. Et certè breuì ille multis id effecit locis, vt Clerus om̃is non alio q̃ luporũ loco apud laicos passìm habitus sit: adeò vt passìm in suis domibus pontifices, sacerdotes, monachos luporum forma & specie depingi curârint, & incredibili odio atque contemptu prosecuti sint. Et fuit id q̃dem verissimum, Clerum multis abominandis scatere vitijs, q̃ cùm nulla Prælatorum seueritate castigarētur, permisit pręp otens Deus huius importuni & improbi apostatæ conatus non inanes habere successus, Clerumque in summum venîre contemptum, vt vel sic tandèm resipiscerent. Atq; vtinàm vel sola vexatio dedisset intellectũ auditui. Dolēda certè res, plerosque adeò in Clero occęcatos, vt p̃pemodùm stupidi & ab omni sensu alieni, ipsas suas supremas calamitates nec animaduertere quidē videantur, & in summis animæ & corporis periculis haud aliter atquè in certissima securitate versentur. Atq; hęc vna ferè & præcipua ratio est, cur Luteri & eius discipulorum nefanda dogmata & impij conatus vsqueadeò felices habuerint p̃gressus multis annis, quòd nulla apud Catholicos, etiàm in ipso Clero, secuta est vitæ in melius commutatio, vt iam meritò pudere nos debeat socordiæ & impudentię nostræ, qui videmus nos vndiquè Dei iusto iudicio propter peccata nostra tot malis obrui,

Venditat se vulgo.

☞

Esai. 28.

rui, nec tamen operam damus, vt moribus rectiùs cõponendis & corrigendis iram præpotentis Dei à nostris ceruicibus auertamus. Nihil prorsùs viriũ est in istis impijs & blasphemis hæresum fabricatoribus, nisì quantùm vitæ nostræ corruptione illis subministratur atq; fouetur. Sed de his satìs.

Frisius pirata.

Eodem hoc a-no, qui fuit 1517. insignis quidam pirata Petrus Lõgus natione Frisius, cum 500. perditis nebulonibus mare infestum habuit, & vrbes maritimas aquilonares egregiè diuexauit. Voluit is vastator Danorũ, vindex Bremensium, interceptor Hamburgensium, crux Batauorum prædicari. Insignia eius & vestium ornamẽta, patibula & rotæ pictæ, dignũ tali patella operculũ. In Italia hoc ipso anno armatæ acies in aêre visæ sunt infestis inter sese signis concurrere & prȩliari.

Christiernus Danus Suediã fallacia occupare nititur.

Eodem anno Christiernus rex Daniæ & Noruegiȩ Suediam occupare cupiẽs, cùm viribus nõ posset, ad callidas artes conuersus, cœpit ad defectionẽ quosdã è primoribus regni solicitare. Fertur Episcopus Vpsalensis Gostauus in eius partes cum nõnullis alijs concessisse. Sed illo à Stenone Suediæ gubernatore represso, Christiernus rẽ ad arma cõtulit, & Stocholmiam regni metropolim obsedit, sed frustrà. Itaque per dolum inducijs postulatis & acceptis, vbì à Stenone exercitus eius, qui summa rerum omnium inopia iam diù premebatur, recreatus est, datis obsidibus, Stenonem in castra ad colloquium euocauit: sed Senatus Stocholmieñ sentiens dolum, non permisit Stenonem eò se cõferre. Rursùs ad alias se transferens machinas, vrbem se ingressurum ait, modò priùs dentur obsides salutis suȩ. Mittunt ad eum aliquot nobilissimi iuuenes, in ijs Gostauus Erichson, posteà Suediæ rex, quos ille mox vbì ad naues peruenissent, coniecit in vincula, & in Daniã abijt. Interìm annis quatuor quieuit.

uit. Posteà cõscripto milite obsidet rursꝰ Stocholmiam: Senatus iam occiso in pugna Stenone, sub certis cõditionibus Dano vrbem dedidit. Is donèc militem & arcem confirmaret, fidem datam minimè fefellit. Sed iam satìs munitus, conuocat suos, aperit consilium perdendi ciues: modum quo id fieri possit, tanquàm ipso insciente & inuito, perquirit. Illi dant consilium, quod rex amplectitur. Fit apparatus magni conuiuij, ad quod Suediæ proceres & quidam alij inuitantur. Danus se iucundũ præbet, idem Suedi faciũt, ignari periculi sui. Postq̃ triduo epulatum est, cõuiuæ rapiuntur in carceres. Altera luce portæ vrbis clauduntur, milites armati ingenti terrore edito, per regiones disponuntur, è regia duo Episcopi Scarcensis & Strengenensis ad aream, quæ est ante prætorium, producuntur à carnificibus, & mox prostrati capitibus truncantur. Idem patiuntur alij proceres, & post illos Senatus vrbis: indè in plebem sęuitum est: multisq; se occultantibus, impúnitas edicto proposita fuit omnibꝰ. Prodeunt miseri ciues, & ad vnum omnes trucidãtur à barbaro milite. Durauit ea cædes aliquot dies continuos, & immani quadam planeq; barbara tyrannide id temporis vsus est rex ille Christiernus, qui nõ multò pòst, Deo iustã ab illo repetente vindictam, ditionibus suis omnibus eiectus, vagus & inops in solo alieno exulauit. Tandèm cùm regnũ comparatis copijs rursùs obtinere vellet, captus & custodiæ mancipatus est, & captiuus ad supremum vsq; spiritum permansit. Fertur præsentissimo veneno quorundam opera extinctus, diem suum minimè obijsse. Sub hoc etiàm rege multa perpessus est vir insignis Georgiꝰ à Schotborch Lundeñ Archiepiscopus, ꝙ ei nollet tradere insulã Bornholmẽsem. Is episcopus tandèm propter iustitiæ defensionem exul à sede & patria sua, Colonię Agrippinę mor-

Deditur Stocholmia Dano.

Crudelitas Christierni.

O sæuitiam plùs quàm barbaricã.

mortuus est post multas huius vitæ ęrumnas & calamitates, quas constanti animo non paucis annis perferre mâluit, quàm diœcesim suam, non vt pastor, sed vt vilis mercenarius, prodere tyrannis. Habitaui ego aliquandiù in ædibus eius, cùm Coloniæ literis operam darem, multaque vidi in illo virtutum exempla. Vtebatur sæpissimè aspero cilicio ad nudum corpus, atque in precibus erat assiduus. Rara quædam in illo prudentia cernebatur, & morum grauitas. Quandò exul venit Coloniam, hospitio receptus est à D. Iohanne Rinckio, patritio Colonieñ, viro celeberrimo atque integerrimo, ab eodemque & eius honestissima coniuge tractatus est humanitate incredibili. Solebat is Rinckius posteà de illo dicere: Fuit exemplo mihi & meis. Plura de eo episcopo dici possent laude digna, quæ tamen breuitatis studio præterimus.

Comitiæ Augustanæ.

ANno 1518. Maximilianus Cæsar, conuentus egit Augustæ Vindelicorũ, vbì principes electores omnes adfuerunt. Missus quoq; eò fuit Cardinalis Thomas Caietanus vir excellenti doctrina, qui thesauros ecclesię Pontificis nomine in bellum Turcicum polliceretur. Eodem anno Maximilianus scripsit Pontifici de turbis per Luterum excitatis, oratque vt maturè rebus affectis opem ferat: quicquid decreuerit, se curaturum vt executioni mandetur.

Luterus se submittit Rom. Pontifici.

Per id tempus scripsit Luterus Latinè librũ hoc titulo, Resolutiones disputationum de indulgentiarum virtute, &c in cuius Præfatione mirabiliter se submittit Romano Pontifici: sed vt sibi gratiam apud omnes, aduersarijs odium cõflaret. Itaq; hac simulatione nõ paucis etiàm grauibus viris ille primùm

mùm imposuit. Porrò aliquot ex eis, qui carmine & prosa valebant, sibi Luterum defendendũ suscẽperunt, multis coniectis in Prælatos & Theologos conuicijs. Ità sensìm Luterus creuit apud vulgus, & aduersarij in contemptum venêre. Intereà Luterus citatur Romã, sed excusat se. Negociũ mãdatur Cardinali Caietano, ad quẽ licèt inuitus, venit Luterus Augustã. Erat negociũ illud Romæ certis iudicibus demandatũ, qui Luterũ audirent, sed ille causabatur insidias, tum iudices suspectos, tum rei pecuniariæ inopiam, tum malam valetudinem: impetrauit autẽ per Saxonię principem, vt intra Germaniam iudices darent. Erat tum, vt dictum est, Augustæ Cardinalis Caietanus. Is sanè multùm egit, vt hominem ád sanitatem reduceret, sed id frustrà fuit. Id temporis nõ erat illi à Maximiliano Cęsare data fides publica, sed habebat literas commendatitias Friderici Saxoniæ principis. Nec erat homo mulè sibi conscius, sinè trepidatione. Tria illi à Cardinale Pontificis nomine proponebantur: Vt resipisceret, & caneret errorum suorum palinodiam: Vt in posterum fidem daret, se ad illos minimè rediturũ: Vt missa faceret ea oĩa, q̃ ad Ecclesię perturbationẽ spectare viderent. Ille verò se errâsse fateri noluit, ad extremũ tñ petijt & obtinuit spatium deliberãdi. Postero die reuersus ad Cardinalẽ, inuenit apud eum quatuor proceres, q̃ essent Cæsari à consilijs. Ibì versutus homo vt omnem à se hæreseos suspicionem apud illos amoliretur, corã Cardinale hanc ex scheda protestationem recitauit: Ego frater Martinꝰ Luter Augustinianꝰ, protestor me colere & sequi sanctã Romanam Ecclesiam in oĩbus meis dictis & factis, p̃sentibus, p̃teritis & futuris. Quòd si quid cõtrà vel aliter dictũ fuit vel fuerit, ꝓ nõ dicto haberi & habere volo. Hoc vtinàm ab illo syncerè dictũ fuisset. Nõ possum, quin ho

Luterus venit ad Caietanum.

Luteri protestatio.

hoc loco impudentissimũ Sleidani mendaciũ paucis commemorẽ, vt ex illo de eius tota historia lector capiat coniecturam. Scribit Cardinalẽ virum doctissimũ hoc tempore ità ꝑdicâsse pontificis dignitatem, vt eum omnibus scripturis atq; concilijs anteponeret. Quis verò vnquàm credat illum virũ, in catholica religione tam insigniter eruditum, ausum affirmare, Pontificem etiàm scripturis diuinis esse anteponendum, cùm certum sit, ea quę diuinitùs in sacris literis vel iussa vel vetita sunt, etiã Pontificem tum facere, tum cauere debere? Nimìs molestum esset, id genus mendacia semper annotare, q̃bus ille historicus libenter suam adspergit historiã, vt catholicis inuidiã & odium, Lutero & sectis gratiam & authoritatem conciliet. Porrò Cardinalis hac Luteri protestatione accepta, quòd sciret illum multa & dixisse & scripsisse, quę cum Romana Ecclesia non bellè concordarent, vrgere perrexit, vt præstaret tria illa, quæ suprà dicta sunt. At ille rursùs protestatur non se meminisse quicquam à se dictum esse, quod cum diuinis literis, cum Patribus, cum Pontificum epistolis decretalibus, aut cum recta ratione pugnet. Scilicèt ignorabat ille bonus vir se non modò in suis Resolutionibus, sed etiàm in proximo colloquio dixisse multa de Indulgẽtijs & Pontificis authoritate secùs quàm habeat fides Romanæ Ecclesiæ. Perspicua igitur hìc illius fraus appáret. Nam aut fictè & simulatè protestatus est se in omibus sequi sanctam Romanam Ecclesiam, aut turpiter mentitur se nihil dixisse cõtra Pontificum decretales epistolas. Pulchrè ergò quadrat in illum, quod verissimè dictum est ab Iacobo Apostolo: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis. Addebat autem coram Cardinale, quãdoquidem homo sit qui errare possit, libenter se velle submittere iudicio Ecclesiæ, itemq; vniuersitatum

Calumnia Sleidani.

Luteri tergiuersatio.

Iac. 1.

Basileeñ, Friburgensis, Louaniensis, Parisiensis, quã postremam studiorum parentem & iam antiquitùs semper Christianissimam vocabat. Non fuit de nihilo, ꝙ tantum ille tribuebat Theologis Parisieñ, de quibus tamen paulò pòst longè aliter suo more scripsit. Nam ab illis multi eius articuli damnati fuêre, quod nullo pacto cõcoquere potuit vir supra modum arrogans & superbus. Ergò etiã istud fraudulenter dixit. Cardinale autem suum porrò vrgẽte propositum, de quo semèl atq; iterùm dictũ est, ille rogauit copiam sibi fieri in scripto respondẽdi. Facta illi copia, satìs animi sui duplicitatẽ declarauit. Nam multa congessit cõtra Extrauagantẽ Clementis VI de indulgentijs, contra authoritatẽ decretalium Rom. Pont. cõtra merita sanctorum, cõtra Indulgentias, contra merita oprrum bonorum. Et hoc erat sequi in omnibus Romanã Ecclesiam. Minabatur illi Cardinalis, nî resipisceret, excommunicationis sententiam. Timebat verò Luterus, nè à Cardinali in custodiam traderetur. Itaq; multùm anxius, à Cæsareanis per amicos impetrauit fidem publicam. Non diù pòst clàm Augusta discessit: sed priùs veteratoriè à Cardinali Legato ad Pótificem ꝓuocauit, & eam appellationẽ palàm iussit affigi. Scilicèt id studio erat Lutero, vt Põtificis audiret sententiam, qui neminem magìs cum toto cómilitonum suorũ grege, quàm Pontificem insectatus est per omnem deincèps vitam suam. Sed tamen his artibus efficiebat, vt causam non malam fouere videretur, ac plurimos in suas partes pertraheret. Et Cardinali quidem deindè scripsit aliquoriès literas blandissimas, quibus eius clementiam & humanitatem mirè ꝓdicauit: alijs verò de eodem Cardinali lõgè aliter & dixit & scripsit etiàm publicè accusans eum tyrannidis, &c. Eiusmodi ergò, vt dixi, artibus ille non parua accepit incrementa, De

Luterus prouocat ad Pontificem.

id permittente in castigationem Ecclesiæ suæ. Pauci id tum aduertebant, nec quisquã erat, qui ex ea scintilla tantum incendium breuì emersurũ suspicaretur. Scripserunt id temporis contra Luterum aliquot præclari Theologi, sed quos ille duceret pro nihilo, multorum iam sciolorũ fretus fauore, qui Theologis orationis elegantiam neglectui habentibus, eo ipso nomine eruditionem quoquè detrahere non dubitarent, quasi rerum cognitio in dictionis phaleris posita sit.

Eodem anno Carolus Hispaniarum rex magnas eduxit copias aduersùs Marrhanos, & expugnato ex munitissimis eorum oppidis vno, plùs minùs quadraginta barbarorum millia prostrauit, ex præda huius victorię duo preciosissima vexilla Cæsari Maximiliano, auo suo paterno transmittens.

Carolus debellat Marrhanos.

ANno 1519. Maximilianus Cæsar 12. Ianuarij anno ętatis suæ 63. mortuus est, cùm intempestiuè pharmacum incertę efficaciæ contra morbum, quem sibi imminere putârat, hausisset: vir sanè pstantissimus, corporis atque animi dotibus inclytus. Annum 63. dicunt climactericũ. Apud Gellium lib. 15. cap. 7. legimus, obseruatũ in multa hominũ memoria esse, in senioribus plerisq; omnibus sexagesimumtertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire aut corporis, morbiq; grauioris, aut vitę interitûs, aut animi ægritudinis. Sit hoc ità obseruatum à cæca gentilitate: nobis Christianis omnis annus, immò omne tempus suspectũ esse debet, cùm Christus dicat: Vigilate, quia nescitis diem, neq; horam. Maximiliano mortuo, Luterus factus est insolentior.

Maximilianus moritur.

Mat. 25.

Per id tempus D. Iohannes Eckius Theologus celeberrim⁹ quibusdã annotationib⁹, quas Obeliscos inscripsit, Luteri primas de Indulgentijs ppositio-

Iohannes Eckius taxat Luterũ.

ſitiones taxauit. Id malè habuit tum Luterum, tum Andreã Carlſtadium Archidiaconum Vuittenbergeñ. Sleidanus ſcribit Luterum reſpondiſſe Eckio, quòd nihil ſacræ ſcripturæ, nihil è ſcriptis Patrum, ſed ſua quædam modò adferret ſomnia, iam olim praua conſuetudine nimiùm in ſcholis recepta. Sed hoc aut de Lutero fingit Sleidanus, aut Luterus bilinguis fuit, cùm conſtet eum Lectori ſcripſiſſe, Eckium ſcripturæ Patrumq́; verbis vti, ſed imperitè. Certè autem tanta fuit Eckij eruditio, vt Luterus planè indignus ſit, qui vlla ex parte cum eo componatur. Non eſt tamen mirum, à Lutero illum eſſe contemptum, cùm ille & Patres omnes & concilia omnia poſteà reiecerit, ſicut infrà audiemus. Nouerat Luterus, ex crebra diſputatione celebre ſibi nomen in plerisq; Academijs Eckium comparâſſe. Hanc ei laudem præripere voluit. Itaq; res in diſputationem deducta eſt, & diſputationi locus deſignatus Lipſiæ. Venit eò intrepidus Eckius, venerunt etiàm Luterus & Carlſtadius. Cum Carlſtadio primò diſputatum eſt: eo delaſſato, Luterus ſucceſſit: porrò monitus à conſiliarijs optimi Principis Georgij, vt comiter & ſedatè ſe gereret, (viderant enim hominis vultum iracundum) ille reſpondit, Neque propter Deum hæc res cœpta eſt, neq; propter Deum finietur. Quæ erat certè vox inprimìs barbara & immanis. Attamen in ipſa diſputatione de quibuſdam rebus longè aliter, magisq́; Catholicè dicere viſus eſt, q̃ paulopòſt ſcripſerit. Nihil derogatum voluit neq; Romanæ Eccleſiæ primatui & authoritati, neq; Pōtifici. Aiebat non Latinè modò ſed etiàm Germanicè, ſe non impugnare, nec Chriſtianè à quoquã impugnari poſſe primatum & obedientiam Romanę Eccleſiæ. Sleidanus de tota hac diſputatione ſcribit fraudulenter pleraq;, aitq́; Luterum negâſſe Eccleſiæ Romanæ primatum. Vi-

Diſputatio Lipſica.

Barbara Luteri vox.

Sle-

Sleidanus in Luteri ignominiam cedere, si diuersa sensisse scriberetur, quod tamē ille fecit sæpissimè. Præterea damnauit Boëmos tanquàm schismaticos:non solùm credere,sed etiàm scire se dixit esse Purgatorium.Verùm longè secùs posteà scripsit,& Eckium passìm apud omnes,atq; apud ipsum adeò Romanum Pontificem acerbè traduxit. Scripsit etiàm in Hieronymum Emserum petulantissimè: atque hoc sanè ille pro more habuit, vt quos veritate non posset,eos conuicijs,lœdorijs,calumnijs, mendacijs obrueret: qua in re strenuè eum imitantur, quotquot ex eius schola prodiērunt, noui euangelij buccinatores.

Hoc anno Francophurti conuenerunt Electores Principes,& in Maximiliani Cæsaris locum elegerunt Carolum Austriacum principem potentissimum. Multùm laborauit Gallorum rex Franciscus,vt is honos ipsi deferretur:nec deerant, qui illi fauere viderentur: sed Carolus ei antelatus est. Fertur ea res exitiali illi bello causam dedisse,quod breuì posteà inter illos exarsit. Missus est ad Carolum tunc in Hispanijs degentem Fridericus Palatinus, qui eum & oblatum honorem suscipere, & in Germaniam iter maturare hortaretur. Accepit eum Carolus liberaliter, & honorificè donatum à se dimisit.Habebat id temporis Carolus annos vndeuiginti, de cuius progenie pauca hoc loco non incommodè dicturi videmur. Galliæ regi Carolo 5.cui Prudentis cognomen fuit, Burgundiæ principatus cùm delatus esset, is eum fratri suo Philippo dedit. Philippus in matrimonium accepit Ludouici Flādriæ comitis filiam vnicam Margaritam, ex qua illi natus est Iohannes filius, qui pater fuit Philippi eius,qui ducem illum longè potentissimū Carolum,apud Nanceiū tandèm cęsum,generauit. Eius verò Caroli filiam Mariam, amplissimarū di-

Caroli V. electio.

Genealogia Caroli V.

tionum hęredem duxit Maximilianus, Friderici eius nominis 3. Romanorũ Imperatoris filius, qui Philippum procreauit huius Caroli V. parentẽ. Habuit enim Philippus iste in matrimonio Iohannã, Ferdinandi Hispaniæ regis filiã, vt iam suprà quoquè dictũ est, ex qua suscepit Carolũ & Ferdinandum, ambos posteà Romanorũ Imperatores lõgè optimos atq; integerrimos, quorũ insigni virtute & pietate sic hactenùs defensum est Romanum Imperium, vt Turcarũ licèt potentissimus rex ab illis sępè repressus sit, & non semèl in fugã cõpulsus. Porrò Ferdinandus Caroli Imper. auus maternus, fuit Aragonię atq; Sicilię rex, coniugemq́; habuit Elizabetham, Iohannis secundi regis Hispaniarum filiam hęredem. Pòst etiàm obtinuit regnũ Neapolitanum, genuitq́; ex Elizabetha Iohãnem, Isabelam, Iohãnam, Mariam, Catharinã. Iohanne mortuo & Isabela sinè liberis, totius regni successio, more eius gentis, deuoluta est ad Iohannã natũ proximã sororem. Hac igitur ratione ditiones omnes tam Ferdinandi regis Hispaniarũ, q̃ ducis Burgundiæ Caroli, ad Iohannæ filiũ Carolũ, eius nominis V. Romanorum Imperatorẽ, peruenêre, ità vt multis seculis eo potentiorẽ non habuerit Germania Cæsarem, licèt in tanta amplitudine singularis q́dam & incredibilis in eo princípe semp̱ extiterit modestia & humilitas, vt nihil iã dicamꝰ de alijs eiꝰ virtutibꝰ, q̃ sanè multę ĩ eo & haud vulgares apparuêre.

Caroli V. potentia.

Modestia.

Luterus autẽ & eius studiosi pleriq; omninò persuasum habebant, fore vt is iuuenis Imperator planè Luteranus fieret, nec dubitauit Luterus datis ad eum literis suam testari innocentiam, & aduersarios criminari. Verùm ab ineunte ætate singularis in Carolo prudẽtia enituit, nec potuit vnquàm vel Luterus, vel quilibet alius sectarius, eius candidissimum pectus deprauare. Augebatur intereà in dies &

Luteri spes vana.

& inuidia Cleri ac Theologorum & monachorũ, & fauor multorum, præsertim poëtarum & rhetorum, erga Luterum. Scripsit autem Luterus Leoni Pontifici literas, quarum ipse quoq; Sleidanus meminit, in Luteri & suam sempiternam ignominiam commemorans, quid illæ continuerint. Ait enim inter cætera scripsisse Luterũ, se quidem erga Romanam Ecclesiam & ipsum quoq; Pontificẽ sic esse affectum, vt nihil in eam moliri cogitet: tantã enim eius Ecclesiæ potestatem esse, vt præter vnũ Christum in rebus humanis nihil ea sit excellentius. & post pauca: se quodammodò coactum ab aduersarijs, parùm reuerẽter illam atq; dignè tractâsse: velle autem commonefacere populum, nè suum imitentur exemplum. Hoc quidem hac in epistola scribit Sleidanus Luterum significâsse pontifici. Tenemus ergò vel ipsius Luteri confessione, non improbante Sleidano, Romana Ecclesia nihil præter vnũ Christum esse excellẽtius. Sed iam paulò antè, ipso Sleidano teste & referente, Luterus cùm appellâsset à Caietano legato ad pontificem, atq; ex Caietani literis accepisset, fore vt contra se Romæ iudicaretur, à pontifice prouocauit ad futurum concilium. Post hãc autem prouocationem, paucis admodùm interiectis, recitat Sleidanus Luteri epistolã ad Leonem, in qua habẽtur ea quæ paulò suprà retulimus de Romanæ Ecclesiæ excellentia. Quis verò hic non rideat tum Luteri prodigosam inconstantiã, tum Sleidani stultitiam, qui dum Luterum celebrare vult, omibus cõspuẽdũ ꝓpinat? Sed hoc vsu venire necesse est mentiri volẽtibus. Quin etiã in disputatiõe Lipsica cũ Eckio habita palàm scribit Sleidan9, Luterũ negâsse primatũ Rom. Ecclesię. quàm verò hæc inter se cõueniũt, nihil p̄ter vnũ Christũ esse Romana Ecclesia excellentius, & tamen eã primam & p̄cipuam nõ esse? Credat mihi Lector, si ve-

Luteri literæ ad Pontificem.

Luteri antilogiæ.

limus id genus abſurditates in Sleidano omnes p-
ſequi, citiùs tempus & chartam, q̃ ſcribẽdi materi-
am nobis defuturam. Vult Sleidanus Luteri cau-
ſam modis omnibus tueri, ſed interìm vel fingit q
nusq̃ ſunt in rerum natura, vel oblítus ſuî ea ſcri-
bit, quæ Luteri inſignem ſtultitiam, leuitatem, im-
pudentiam, inconſtantiam produnt. Dum refert

Sleidani mali fides.

ea quæ Caietanus, q̃ Eckius & plerique alij egerint
cum Lutero, admodùm malignè ea refert, vt illos
in cõtemptum adducat, Lutero gloriam & inſigñe
exiſtimationem conciliet: & multis quidem hac ra-
tione imponit, ſed eius fraudes non latent eos qui
alicuius ſunt lectionis. Porrò multa Luteri tacet, q
illius malum animum facilè declararent, in quibus
etiàm illud eſt, quod Hieronymus Emſerus ex ipſi-
us Luteri ore audiuit, & poſteà illi grauiſſimè ob-
iecit, nec à Lutero negari potuit, quod Lipſię cum
Eckio diſputaturus dixit, Hæc res nec propter Deũ
cœpta eſt, nec proptet Deum finietur. Et reuerà ſi
Luteri fuiſſet rectus erga Deũ & religionẽ anim⁹,
lõgè aliũ ille ſe pbuiſſet. Tanta autẽ eius fuit in ſcri-
bendo incõſtantia, vt de cæteris eius vitijs taceam,
vt qui cũ eiusq́; doctrinã vult tuẽdam ſuſcipere, is
nõ poſſit nõ ſeipſum egregiè pudefacere, niſì velit
identidẽ fortiter mentiri. Eſt verò etiàm hoc ob-
ſeruandũ in Sleidano, q Conciliũ Conſtantieñ &

Sleidanus vt citet cõcilia & Theologos.

Baſileeñ, itemq́; Gerſonem & Theologos Pariſieñ,
vbì pro Lutero nonnihil facere poſſe vident̃, libè-
ter allegat, vt ad Põtiſicis minuendã authoritatem
aliqd attuliſſe videat: facilè aũt eadẽ oĩa contẽnit,
vbì Luterũ oppugnãt. Ità etiã Luter⁹ ipſe principio
ſubmiſit ſe iudicio Theologorũ Pariſieñ, quia ſpe-
rabat eos iniquo in Pontificẽ fore animo, & à ſe ſta-
turos: cùm autẽ illi eũ dãnâſſent, ſuo more tracta-
uit illos. Quid verò attinet in negocio fidei ità frau-
dulenter verſari? Duplicitas hæc longè debet abeſ-

se ab omni homine Christiano. Corradit Sleidanus multa, quę possint Pontificis authoritati & receptis Ecclesiæ catholicę cęremonijs & institutis detrahere, & in hanc partem libenter commemorat etiàm Concilium Pisanum contra Iulium II. temerè coactū: adfert Guilelmum Ockam Franciscanū, qui scripsit in Iohānem 22. deniq; nihil est tam putidum, quod non arrideat Sleidano, modò sit contra pontificem. Cuius verò animus sic ardet odio Pontificum, quis illum credat res Pōtificum & quę religionis sunt, bona fide narrare? Sed habeant sibi tales scriptores, ijsq; quoàd libitum erit, fruant, quos perîre delectat.

Hoc anno apud Heluetios Tigurinos Vlricus Zuinglius cœpit indulgētiarum prędicatorem, eò missum à pontifice, oppugnare. Is Zuinglius dānatum olìm Berengarij dogma de Eucharistia instaurauit vnà cum Carlstadio & Oecolampadio, Brigidani instituti desertore.

Zuinglius contra Indulgentias.

ANno 1520. apud Ciurlium Thracię pagum non absque manifesta Dei vindicta, pestilēti circa renes enato vlcere extinctus est Selymus Turcarum imperator, magno Occidentis cōmodo, cui propediēm arma illaturus videbatur. In eodem loco paucis antè annis cum patre suo conflixerat, dignus qui ibidèm quoquè pœnas lueret. Vnicum ex Bosphorani regis filia reliquit Solimānum, tot regnorum hæredem, de quo suis locis referemus. Audita Selymi morte, Gazelles Syrię pręfectus rebellauit, Syrosque & Arabes habuit suæ defectionis approbatores. Sed cùm Caierbeius Aegypti præfectus eius consilium vsqueadeò non probaret, vt etiàm legatum illius supplicio afficeret, Solimannus è Cilicia misit contra illum Frahatem Bassam, qui eum cùm omnibus ipsi adhærentibus & fortissimè pręliantibus interfecit. Ea vi-

Selymus Turca moritur.

ctoria confirmatus Solimannus, paulò pòst Húgariam cum magnis copijs sibi oppugnandã sumpsit.

Carolus V. venit in Belgium.

Hoc anno Carolus Cęsar electus, ex Hispanijs venit in Belgiũ, indè petiturus Aquisgranũ, & veteri instituto coronã accepturus. Sęuiebat id temporis pestis Aquisgrani, eoq; hortabãtur Electores Carolum, vt aliũ locũ inaugurationi designaret. Sed ille in sententia permãsit, dicẽs se nõ temerè posse mutare Caroli 4. legẽ. Itaq; Ecclesiastici Electores cum multis alijs principibus viris & tum aliorũ, tum Saxonis & Brandeburgici legatis, cò venerũt, & omibus ex more pactis, primò Electores, post illos Cæsar indè Coloniam abiêrunt, vbì Imperij conuentus indictus est, & iussi principes omnes Vuormatię præstò esse VI. Ianuarij. Multa hîc Sleidani prudẽs pręteréo, quæ ille homo scribit de Imperatoris per Electores electi confirmatione, & pleraque alia, ne lectori molestus sim. Certè optimi quique & potẽtissimi Imperatores, reges & principes, Pontificis Rom. dignitatem & authoritatem non solùm nihil imminutam, sed modis omibus auctam potiùs semper voluerunt, Christum Deum in illius vicario venerantes, quicquid blateret liuidus ille Sleidanus.

Coronatur Aquisgrani.

Seditiosum Luteri scriptum.

Per hoc tempus Luterus scriptũ edidit ad Carolum Cęsarem & nobilitatẽ Germaniæ, in quo inter alia, seditioni concitandæ opportuna, ausus est scribere, Pontificis potestati nõ modò non obtemperandum, sed resistendũ etiàm corpore, substantia & viribus omnibus: Papam & episcopos esse subiectos gladio Cęsaris, & alia multa, q̃ facilè coarguũt, quo spiritu ille homo impelleretur, cùm sint manifestè cótraria scripturæ diuinę, q̃ nos multis locis iubet obedire p̄positis nostris. Non diù antè, vt suprà dictum est, scripserat Leoni Pontifici, nihil esse Romã ecclesia excellentius, eiusq; potestatẽ egregiè pdicârat, iã vult Pótificis potestati nõ esse obtẽperandum

dum. Præclarum certè Euangelistam, qui ex vno eodemq; ore modò calidũ, modò frigidum spirat: eádem rem modò probat, mox improbat. Nec hoc cótentus homo improbus & impotenti arrogãtia, totum Ius Pontificium cum diplomatîs Pontificum Vuittenbergæ palàm incendit & exussit. Fuit hoc reuerà facinus audax, & non verbis, sed verberibus vindicandum, hominem priuatum tantam sibi sumere authoritatem: & tamen non defuerunt, qui id non modò non repræhenderent, sed etiàm multis laudibus cumularẽt. Et ipse Luterus iam planè perditus & deploratus, scripsit librum in huiꝰ facti sui defensionem, refertum atrocissimis calumnijs. Appellauit etiàm non semèl à Pontifice tanquàm Antichristo ad Concilium, quasi verò ille Cõcilio vlli vnquàm obtemperaturus esset, qui præ insania Decretorum codicem concremâsset, qui innumeris antiquissimorum Conciliorum sententijs scatet. Hortatus est etiàm Principes, vt armis omnibus Pontificem & Cardinales oppugnarent, & in eorum sanguine manus lauarent suas. Hęc non erant hominis Euãgelici, sed sanguinarij: nec sic prophetæ & apostoli, immò nec Christus ipse suum Euãgelium auspicatus est: tantoq; minùs possunt excusationis ꝑtexere, qui ab illo se seduci permiserunt.

Luterus Ius Pontificium comburit.

Cùm autem didicisset Louanieñ primùm, deindè Colonienses Theologos ipsius scripta damnâsse, licèt Louanienses quandoquè Augustæ reuerenter sibi postulâsset Iudices, in vtrosque more suo egregiè inuectus est, plùs sibi vni arrogãs iudicij & eruditiõis, quàm tot egregijs viris. Scripsit etiàm acerbè in alios quosdam, ità vt Leo Põtifex, vir alioquì mitissimi ingenij, cernens hominem apud Germanos sursùm deorsùm miscere omnia, nec vllis admonitiõibus posse à cœptis reuocari, tãquàm morbidum membrum ab Ecclesię corpore anathematis

Luterus scribit in Colonienses & Louaniẽses.

ferro prçciderit. Tum verò ille tãta animi impoten
tia ſcripſit in Pontificem, vt Catholicę aures ferre
nõ ſuſtineant. Sub hoc quoquè tempus edidit Ca-
ptiuitatem Babylonicã, in qua pręter alia Boëmos
& Gręcos tuetur, & nõ hos, ſed Romanos dicit hę-
reticorum loco haberi oportere. Iam non diù antè
in Lipſica diſputatione magnę contumelię loco ac-
ceperat, q̃ Eckius eũ Boemis fauere diceret, cosq́;
ſibi ſemper inuiſos fuiſſe affirmârat: nũc eos laudat,
Romanos etiàm hęreticos dicit. Quid hoc homine
temulentius? O nimiùm cęcos, qui id non vident.
Porrò Carolus Cęſar vbì percepit Pontificis ſen-
tentia dãnatos Luteri libros, ſeueris propoſitis edi-
ctis iuſſit eos flãmis abſumi: id quod etiàm factú eſt
per Brabantiã, & in aliquot Imperij ciuitatibꝰ &c.

Edit Captiuitatem Babylonicam.

Conuentus principum Vuormatię.

ANno 1521. frequentiſſimus fuit principũ Im-
perij cõuentus, ad quẽ à Carolo Cęſare ſub
publica fide etiàm Luterꝰ vocatus eſt. Ante
hũc cõuentũ aliquãmultos ille libros ediderat, mi-
rabili vafricie celãs in pleriſq; animi ſui malignita-
tem, captãsq́; doctrinę & pietatis apud lectores ex-
iſtimationẽ. Et erãt in ijs libris nõ pauca, q̃ quandã
prę ſe ferrẽt pietatẽ, quibus & ſcripturas interpre-
tareĩ, & tum adhortationibus, tum obiurgatiõibus
ad hoĩes vteretur: ſed hac fraude tegebat improbas
animi ſui machinatiões. Erãt ſanè nõnulli etiàm ma-
gnę authoritatis viri, qui id genus ſcriptis lectis, pu-
tarẽt eum zelo repurgãdę domûs Dei & inſtaurãdę
diſciplinæ eccleſiaſticæ, hominesq́; in Dei cultũ &
amorẽ inflãmandi promoueri. In ijs libris erãt, Ex-
poſitio decẽ pręceptorũ, item ſeptẽ pſalmorũ, quos
pœnitentiales vocamus, item precatiõis Dñicę, De
libertate Chriſtiana, Cõmentarius in Epiſtolam ad
Galatas, & plures alij: verùm ſimulata non poſſunt
eſſe diuturna, nec Aethiops pellem mutat: quid ille
moliretĩ, diù celari nõ potuit. Vbì Comitia inchoata

fu

fuère, aderat nũcius summi põtificis Hieronymus Aleander, p̃ter cętera etiàm Hebraicę linguæ peritissimus, qui posteà factus est archiepiscopus Brundusinus & cardinalis. Is multis verbis, vt erat eloquẽtissimus, grauissimè accusauit Luterũ in frequẽtissimo ordinũ Imperij cõsessu, seditiõis, rebelliõis, impietatis, blasphemię & hęreseos. Et licèt ille vera diceret, ꝙ tamen Luteri scripta nondùm omnibus essent explorata, putarentq́; nõnulli ex affectu quodã maleuolẽtię & liuoris ei⁹ oratiões proficisci potiùs, q̃ zelo iustitię, aliquãdiù conatus ei⁹ om̃is, quo Luterũ accusabat, frustrà fuit. Postq̃ aũt ex eius Captiuitate Babylonica, quam ille turris Babylonicæ egregius instaurator recèns ediderat, ad quadraginta circiter capita, in q̃bus pleraq; cõcitandę seditiõi erãt accõmodatissima, corã principib⁹ ex charta recitauit, Principes q̃ eum librũ necdùm legerãt, nec eiusmodi quippiã à Lutero expectãrãt, sese mutuò respectabãt, animisq́; cõmoti in Luterũ & eius studiosos, mussitabãt. Ibì tum Luteri patronus Fridericus Saxoniæ elector, ait ea capita falsò Lutero affingi ab aduersarijs. Altero igitur affirmãte, altero negãte, Luteri ea esse, principũ deliberatione decretũ est, vt Luterus accerserẽt. Offerebãt illi fides publica Cęsaris noĩe, eaq́; munitissima, sed hęc nõ satìs fuit Luteri patronis: verebantur em̃ nè vbì aduenisset, à Cęsare Pontifici traderetur, aut certè nulla ei tanq̃ hęretico fides seruarẽt. Itaq; longa cõsultatio, & difficilis inter principes orta disceptatio est, quibus illũ cautiõibus adduci oporteret. Tãti erat vni prospicere monacho, eiq́; iam hęreseos dãnato. Erãt quibus nõ immeritò displiceret, non sufficere Cęsaris fidẽ publicam: sed Luterus suis scriptis iam multos incẽsârat, & erant per Germaniam hominum animi incitati in clerum, ità vt res ad seditionẽ spectare videretur. Itaque permisit humanissimus

Luterus accusatur.

Saxo tuetur Luterum.

Cæsar,

Cęſar, vt etiām aliquot principes cum ipſo ſuam fi-
dem interponerent. Nè quos tamē maiores ille acu-
leatis ſcriptis & concionibus ſuis tumultus cieret,
omnem illi toto itinere ſcribēdi & concionādi fa-
cultatem Cæſar interdixit. Miſſus eſt igitur Cęſaris
caduceator, qui hominem adduceret, nec tamen ſo-
lus venit, ſed adiunctis ſibi Iona præpoſito, Scurffo
iureconſulto, Amſdorffio theologo &c. Toto illo
itinere viſendi monachi illius ſtudio multus erat
hominum concurſus: in hoſpitijs accipiebatur ge-
nialiter, licebatq; cernere monachum necdùm ex-
cuſſo cucullo arreptā pulſare teſtudinē, cūctis tan-
quàm Orpheum quendā illud portentū expectan-
tibus. Plauſibile enim euangeliū non à pœnitētiæ,
quemadmodùm Chriſti, prędicatione, ſed ab id ge-
nus mundi huius vanitatibus & oblectamentis or-
diendum erat. Vbì Erphordiam ventum eſt, contra
Cęſaris mandatum Dominico die palàm cōciona-
tus eſt, eamq; cōcionem voluit typis excudi, ſcilicet
vt ad multos pręclara illa cōtra bonorum operum
merita, contra Pontificem Romanum, contra clerū,
contra leges humanas doctrina perueniret. Latebāt
hęc Cęſarem, caduceatore nō ſinè fauoris erga Lu-
terum ſuſpicione nihil horum illi indicāte, tametſi
eſſent cōtra fidem illi à Cęſare datam. Cùm iam nō
longè abeſſent à Vuormatia, fertur admonitus à qui-
buſdam periculi, quod ipſi immineret, ſed illum pe-
riculū omne contempſiſſe. Hoc quidem Sleidanus
ſcribit, vt illi conſtantiæ & virtutis exiſtimationem
conciliet, cùm tamē nulla hîc eſſet formidandi cau-
ſa homini publica fide tam munito, & non diù ant
animi ſui malè ſibi conſcij trepidationem ſatìs de-
claráſſet Auguſtę apud cardinalem Caietanū, à quo
cùm timeret ſe captum iri, à Cęſareanis per amicos
clàm fidem publicā impetrauit, & indè ſe ſubduxit.
Tandèm ventum Vuormatiam 16. Aprilis. Poſtridie
perduct

Luterus cōcionatur cōtra Cæſaris edictum.

Luterus ve-

perductus eſt in conſpectũ Cęſaris, principũ & ordinum Imperij. Ibì dictum eſt illi, nè quid extra ea, quæ eſſet interrogatus, loqueretur: deindè iuſſus eſt palàm fateri num libros, quorum tituli quoquè exprimebantur, pro ſuis agnoſceret: tum verò an quicquam ex ijs, quæ illi continerent, reuocare ſtatuiſſet. Primò libens agnouit libros omnes: ſed de reuocatione quid ſtatuendũ eſſet, petijt deliberandi ſpatium, vt citra verbi Dei iniuriam & animę ſuę periculum poſſet reſpondere. Habebant ea verba ſpeciem quandam religionis: ſed ſi errores ſuos ex animo agnouiſſet, abſq; dilatione deteſtatus eos fuiſſet, & in Eccleſiæ catholicæ ſententia actutùm acquieuiſſet. Principes deliberabãt de hoc permittendo illi ſpatio, quòd diù antè compertum habuerat, qua cauſa eò accitùs eſſet: at Cęſaris humanitate dies vnus datus eſt illi. Hîc Luterus de ſeipſo gloriabundus ſcribit, quoſdam ipſum adhortatũ eſſe, atq; inter cętera dictum eſſe, Beatus venter qui te portauit. Quod quàm verè dictum ſit, tota ferè Europa ab illo vno homine perturbata, ſuo magno malo in dies experitur. Non eſt autem dubium, quin id genus acclamationibus ille factus ſit obſtinatior. Altero die ad horam ſextam pomeridianam admiſſus eſt iterùm in Cęſaris & principum conſpectum: iuſſuſq; dicere, nũ libros agnoſceret pro ſuis, & num vellet canere palinodiam, lõga primùm verborum ambage vſus, libros ſuos in tria genera diſtinxit. Tandèm dictum illi eſt, vt diſertis verbis, non intricatis, animi ſui ſentẽtiam exprومeret. Tum his verbis reſpondit: Niſì conuictus fuero teſtimonijs ſcripturarum, aut ratione euidenti (nam neque Papæ, neque Concilijs ſatìs credo, cùm conſtet eos & errâſſe ſæpiùs, & ſibijpſis cõtradixiſſe) victus ſim ſcripturis à me adductis, & capta conſcientia in verbis Dei, reuocare neq; poſſum, neque volo qnicquam, cùm

nit Vuormatiam.

Luteri protestatio.

cùm contra conſcientiam agere neque tutum,neq; integrum ſit: **Gott helff mir**/Amen, id eſt,Deus adiuuet me.Hæc nimirum pulchrè quadrant cum illa proteſtatione eius corã Legato Caietano,quã proteſtatur ſe ſequi in omnibus dictis & factis ſuis Romanam Eccleſiam.Principes his auditis,poſt aliquã deliberationem per Cęſaris oratorẽ ità illi reſponderunt:Non te decebat Martine tam parùm modeſta reſponſio. Quid enim attinet ſemèl benè tractata retractare,& iterũ in diſceptationem vocare, ab Eccleſia & Concilio Conſtantiẽſi damnata,quę tu rurſùs excitas? Vis conuinci ſcripturis, ſed in hoc ipſo vehementer deliras,cùm de his iampridèm Eccleſia pronũciârit.Ille captã ſuam cõſcientiam repetens,ait ſe reuocare non poſſe. Ità diſceſſum eſt ex eo cõſeſſu,ꝙ iam noctis ſeſe tenebræ intenderent.

Epiſtola Cæſaris ad Ordines Imperij.

Poſtera luce Cæſar ſua manu ſcripſit ad ſenatum Imperij ſermone Burgundico, quæ poſſunt ità Latinè cõuerti: Non clam vos eſt,me genus ducere à Chriſtianiſſimis Imperatoribus, ab illuſtri natione Germanorũ,à Catholicis Hiſpanię regibus,ab Auſtriacis archiducibus,à Burgundorũ ducibusq; oẽs ad ſupremum vſq; vitę diem ſe fideles Romanę Eccleſiæ declarârunt,ſemperq; Catholicę fidei,ſacrarum cęremoniarũ,decretorũ,conſtitutionum,ſanctorum morũ,pro Dei honore, pro fidei incremento,pro animarũ ſalute propugnatores fuêre. qui vita functi,nobis ex naturę inſtinctu,& iure quodam hęreditario ſacra, quę diximus, catholica inſtituta quaſi per manus tradita reliquêre:vt eorũ veſtigijs inſiſtamus, & in ijs etiàm mortem oppetamus. Et nos quidem,vtpotè Maiorum noſtrorum nõ falſi ces imitatores,Deo nos benè iuuante,in hunc vſq; diẽ eo pacto viximus.Itaq; ſtat ſentẽtia, tueri & propugnare quęcunq; tum anteceſſores mei, tum ego ipſe hucuſquè obſeruaui:id aũt vel maximè,q̃d p

anteceſſores meos tam in Conſtātienſi,q̄ alijs ſynodis ſancitū eſt. Cùm verò in aperto ſit,vnū ſolū fratrem Lallucinari,priuata opiniōe deceptū,q̄ quidē cum totiꝰ Chriſtianiſmi ſentētia pugnet, tam eorū qui ante mille annos nos prçceſſerūt,q̄ qui in præſens viuūt:eaq; prę ſe fert,Chriſtianos omnes hactenùs ſemper in errore fuiſſe:eam ob rem planè deliberatum mihi eſt,regna mea om̄ia,imperiū,ditiones,amicos,corpus,ſanguinē, vitam deniquè ipſam & animā impendere,nè improbus hic conatus longiùs progrediatur: quandoquidē in meā haud exiguam,itemq; veſtrā id ceſſurū eſt ignominiam, qui pręclara & cūprimìs celebris eſtis Germanię natio: quibus id in honoris,authoritatis,pręrogatiuę cumulum acceſſit ex priuilegio,vt iuſtitię obſeruātiſſimi catholicęq; fidei defenſores & propugnatores habeamur. Quod ſi qua igitur nō modò hęreſis,ſed vel ſuſpicio hæreſeos,vel aliqua Chriſtianę religionis imminutio in hominum animis noſtra tempeſtate relicta erit, id poſteris noſtris ꝑpetuę vituperationi fuerit. Quandoquidē ergò pertinax heſterno die Luteri reſponſum coràm om̄es audiuimus, mentē ego vobis meam aperio, pœnitere me quòd tam diù diſtulerim cōtra hominē illū eiusq; falſam doctrinā procedere,nec me poſthàc audire illū velle,quicquid etiàm allaturus ſit:iubeo aūt vt quamprimùm ex mandati pręſcripto reducatur,caueatq; ipſe ex publicę fidei ipſi datę formula,nè palàm cōcionetur,néve populo praua ſua dogmata inſtillare pergat,nè deniquè ipſius opera,noui quippiam aut motus aliq̄s excitet. Equidē,ſicut iam dixi, cōtra eū haud ſecùs atq; cōtra notoriū hęreticū planè deliberaui ꝑcedere:ſimulq; à vobis repoſco, vt ī iſthac cauſa id ſtatuatis,quòd decet probè Chr̄ianos,& vt vos facturos recepiſtis.Scripta mea manu 19.April. 1521. Hęc pijſſima optimi & religioſiſſimi Cęſaris

epiſtola tum quidem Vuormatiæ coram cunctis Imperij ordinibus, porrò Maij die 10. Romæ in publico Conſiſtorio coram Cardinalibus iubente Pontifice Leõe lecta eſt, & ab vtriſq; eſt ea Cęſaris cõſtãtia, zelus & integritas egregiè cõmendata. At Luterani aiebant Cęſarem eſſe puerum, qui à Pontificijs ad ipſorum voluntatem impelleretur: non ſic dicturi, ſi Luteri cõmenta approbâſſet: nec ſinè tanti principis inſigni iniuria, noctib⁹ paſsim ad fores ſcribebatur, Væ terrę, cuius rex puer eſt. Sed certè tam pio & religioſo principe Germania ob tantam ingratitudinem digna non fuit. Atque vtinàm pijſſimus princeps ab hac ſententia non fuiſſet deductus etiàm Catholicorum dynaſtarum precibus, q putabant mitiùs agẽdum cum Lutero, nè res in tumultus & turbas horrendas euaderet. Hoc quidem tum conſultum videbatur: ſed rei euentus docuit veriſſimum eſſe, quod ait ille:

Principijs obſta: ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuêre moras.

Non eſt crudelitas ſęuire in membrum morbidum, nè ſerpat contagio, & corpus omne inficiatur. Luterus autem Vuormatia diſcedens, in ipſo itinere per quoſdã amicos & fautores mirabili calliditate interceptus eſt, & mox longè lateq; ſparſa fama, cõtra datam fidem publicam eum atrociſſimè vinctũ abductum eſſe. Etiam paſsim, pręſertim Vuormatię, omnia ad ſeditionem ſpectabant, donèc rei veritas comperta eſt. Ductus eſt autem Luterus iuſſu Friderici principis ſui Alſtadium, vt ferunt, quod oppidum ex eo euentu Luteri Patmos ab amiculis eius vocatum eſt: Ibì ille importunus monachus ſecurè in arce deliteſcens, multa ſcripſit digna tali viro. Inter alia hortatus eſt, vt adoleſcẽtes vitent Philoſophiam & Theologiam ſcholaſticam, ceu animę mortem, Thomamq; Aquinatẽ aſſerit multa hęretica

Luterus fingitur capt⁹.

Luteri Patmos.

Dehortatur à ſtudio Philoſophiæ.

tica ſcripſiſſe: Quid ad me, inquit, quòd bullarum Epiſcopus eum canonizauit? Sic vocans Romanum Pontificem, qui Thomam diuorũ catalogo adſcripſerat, lõgè vtiquè ſaniori iudicio, quàm eum Luterus hæreticus hæreſeos damnârit. Quẽadmodùm autem Mahumetes impuriſſimus in ſuo Alcorano vetat, nè ſuæ ſectæ homines cum Chriſtianis diſputent, veritus nè craſſiſſimi errores apertis rationib⁹ confutati, ab illis agnoſcantur & reſpuantur: ità & Luterus à Philoſophia & ſcholaſtica Theologia arcet ſuos, nõ ignorâs, q in ijs benè verſatus ſit, facilè ipſius abſurdiſſima cõmenta tũ cogniturũ, tum cõfutaturũ. Quòd aũt Thomã Aquinatẽ dicit multa hęretica ſcripſiſſe, id de viro ſanctiſſimo atque doctiſſimo ſceleratè mentitur, cuius ſcripta docti homines ſummoperè commendant, nihil morati dictionis ſimplicitatẽ, quę illi ſeculo vſitata fuit. Scripſit prætereà Luterus in ſua illa arce librum de abroganda Miſſa priuata ad fratres ſuos Auguſtinianos Vuittenbergẽſes, qui primi omniũ Miſſas abrogauerãt, quos hortatur, vt in eo incepto contra conſcientiæ accuſationẽ perſiſtãt, ſicut & ſe in quibuſdam feciſſe ait. An non verò mirum eſt, dum talia legũt homines, poſſe vel ad momentũ in eius viri doctrina permanere? An nõ perſpicuũ eſt, omninò perire velle eos, qui tali homini, qui contra conſcientiam ſuam ſe in plериſq; feciſſe affirmat, auſcultent? Pugnare enim contra cõſcientiam à malis deterrentẽ, quid eſt aliud, quàm rebellem eſſe lumini, nec velle obtẽperare veritati, ſed ea contempta, eò conniti, vt liceat quicquid libet? Porrò in abrogan da Miſſa & tollendo ab Eccleſia iugi hoc ſacrificio, multus profectò Luterus fuit, vt ea res pleriſq; non dubiam faciat fidem è propinquo immĩnẽtis Antichriſti, qui iuge ſacrificium prorsùs abolebit.

Lib. de abroganda Miſſa.

Eodem anno etiàm Pariſienſes Theologi in ſolenni

Pariſienſes

dänant Luterum. lenni conuentu Luteri scripta damnârunt, licèt lõgè secùs Luterus & eius amiculi sperâssent. Contra hos scripsit Philippus Melanchthon iuuenis Apologiam pro Lutero, hac inscriptione: *Aduersùs furiosum Parisiensium Theologastrorum decretũ &c.* Eiusmodi modestia tum Luterus, tum eius sectatores omes ferè semper vsi sunt: quam vtiquè nõ à Christo, sed

Iob 41. illo qui rex est super omnes filios superbiæ, didicerunt. Scripsit etiàm in eos Luterus atrocissimè ser-

Luterus cõtra Parisiẽses. mone vulgari, vt vulgus indoctũ in eos concitaret. Amici quoquè eius scurrilem edidêre libellum sub nomine facultatis Theologicę Parisieñ. Istud enim hominum genus non ferè nisì mendacijs, probris, contumelijs, conuicijs, scommatîs, lœdorijs agere nouit cum aduersarijs, & interim vocant se homines pios & Euangelicos, & qui puram doctrinam in lucem reuocârint.

Caroli V. de Lutero sententia. Hoc anno Carolus Imperator Vuormatiæ grauissimum edictum contra nouatores orthodoxę & Catholicę religionis promulgauit, in quo inter cetera dicit Luterum nõ hominem, sed diabolum sub humana esse specie, qui in perniciem humani generis permultas olìm damnatas hęreses in vnam sentinam congesserit. Quod quidem tam fuit verum, vt talem virum aliquìd potuisse apud Germanor hactenùs summę cõstantię & integritatis nation illijpsi nationi ad sempiternam hauddubiè cessu sit ignominiam & confusionem. Hîc verò Sleidan Cęsarem quidem fatetur dixisse, Decretũ hoc su communi principum & ordinum cõsilio factũ: se mox subiũgit, Aiunt edictum hoc à paucis aliquo fuisse conflatum: scilicet vult Imperatorem optim & religiosissimum arguere mendacij, nè tanti prin- cipis & ordinum Imperij cõmuni decreto damna- ta Luteri impietas, Luteri causam premat. Quis ve- rò eam hominis impudentiam ferat, qui vt per men-

dacia

dacia Luteri partes defendat, potentissimum Imperatorem haud obscurè vocat in suspicionem mendacij? nec his contentus, quędam addit, quibus etiã Moguntinũ archiepiscopum obliquè perstringere videtur: atq; haud scio, an in illum falsi crimẽ deriuare velit. nam obscurè scribit. Sed absit, vt plus credamus Sleidani nugis, quàm tantis principibus.

Est profectò mirum, tam facilè Luterũ in suã sententiã pertrahere potuisse inprimìs Saxonię fortissimã gentẽ, quã olìm Carolus Magnus triginta annis vix eò adigere potuit, vt relicto dęmonũ cultu, Christo nomẽ darẽt, à quo etiàm posteà nunq̃ defecerũt, sed in semèl suscepta religione cõstantissimè perseuerârũt, & singulari quodam studio Romanę Ecclesię semper dediti fuêre. Sed homo versutus, sciẽs ea in gente permultos his extremis tẽporibus nimiùm addictos vẽtri & potationibus, vt eos sibi propẽsiùs alliceret, laxauit miseris habenas, ieiunia, preces, vigilias, confessionẽ sacramentalẽ, & alia pietatis exercitia, ceu papistica & monachorũ inuẽta, docuit reijciẽda: q̃ cùm essent incautis & imperitis, nec perditi hominis fraudem prima fronte aduertentibus plausibilia, sub prętextu verbi Dei ab illo seducti, & miserandũ in modum euersi sunt, longè iam dissimiles sanctissimis Maioribus suis, q in Catholica fide, ità vt decebat virilẽ Saxonicorum pectorum constantiã, semper fortissimè perstiterunt.

Ipso hoc anno Solimannus Turca in Pannonia Belgradum, ad cõfluentes Sauum atq; Danubium situm, insigne atque fortissimum totius Hungariæ munimentũ, Christianis principibus intestina bella meditantibus, expugnauit, cùm iam anteà Amurathes eius abauus, & proauus Mahometes, magnis acceptis detrimentis, re infecta, indè discedere compulsi fuissent. Facile id fuit Tyrãno, quòd inter Ludouicum regem iuuenem & proceres Pãnonię pa-

Belgradum expugnatur à Turca.

rùm conueniret, ideoq; nulla firma præsidia hosti barbaro opposuissent.

Eodem anno Ferdinãdus archidux Austrię vxorem duxit Annam regis Hungariæ filiam, itemque Ludouicus Hungarię rex, Ferdinandi sororem Mariam.

Bellum funestũ Christianorum.

Per id ferè tempus ortum est eheu bellum inter Carolum Imperatorem & Gallię regem Franciscũ, quod quàm funestũ fuerit Reipubl. Christianę, vel eo solo nomine, quòd interìm dabatur magna opportunitas Lutero & eius asseclis noua dogmata magìs magisq; in vulgus spargendi, nemo vllis verbis quàm verbis consequi possit. Quòd si duo illi potentissimi principes aut vires suas coniungere, aut saltem rex Franciscus à bello abstinere voluisset, facilè hęreses omnes in ipsis suis initijs oppressę fuissent. Sed peccata nostra diuinam in dies prouocabant iustitiam, quæ tandèm malo dæmoni fecit potestatem Ecclesiam perturbandi & diuexandi: atque vtinàm vel serò sapiant Phryges.

Leo X. moritur.

Hoc etiàm anno Mediolanum ereptum est Gallis, & paulopòst anno 1522. Leo Pontifex atrocis toxici abreptus violentia, excessit è corpore, cuius locum obtinuit Hadrianus Florẽtius Batauus, viri insigni tum doctrina, tum morum integritate, præceptor quõdàm Caroli Imperatoris: cuius etiàm iam tum Cardinalis singulari prudẽtia, absente Carolo, perturbatę Hispaniæ restituta iam antè fuerat tranquillitas. Carolus enim in Germaniam abiturus ex Hispanijs, cum regia authoritate in procuratione vtriusque Hispaniæ eum reliquerat.

Christiernus rex regno pellitur.

ANno 1522. Rex Danorum Christiernus suæ crudelitatis luens pœnas, è regnis suis profugus, cum Isabela Caroli Cæsaris sorore Mechliniam venit: nec diu pòst superuixit Isabela, sepulta Gan-

ui apud D.Petrũ. Cùm rex ille è Dania aufugit, iam illum pręcesserat Archiepiscopus Lundensis Georgius Schotborch, cuius nõ multò antè meminim⁹, fugiens eius regis tyrannidem. Et eccè dum moratur Aemsterdami, quod est Batauorum insigne emporiũ, rex quoquè Christiernus eò peruenit, ibiq; archiepiscopum exulem inuenit, & quem paulòantè crudeliter persecutus erat, iam familiariter allocutus est in solo peregrino, obstupescẽte episcopo ad tam subitam regis calamitatem. Possunt eo exemplo admoneri, qui pręsenti fortunæ nimiùm fidentes, insolescunt, & ad crudelitatem & tyrannidem sua potentia abutuntur, perindè àc si Deo non sint curæ res humanæ.

Circa hęc ferè tẽpora Henricus Anglię rex VIII. scripsit in Luterum, eoq; nomine à Pontifice & amplissimo Cardinalium Senatu, Catholicę fidei defensor appellatus est.

Per id quoq; tempus Luterus è Patmo sua, si superis placet, rediJt Vuittenbergam. Porrò interìm dum ille abesset, quiddã mirè ridiculũ accidit Vuittenbergæ. Carolstadius enim & Melanchthon præcipui Luteri discipuli & symmystæ, hausta occasiõe ex scriptis Luteri, studiosis adolescentibus persuasère non esse dandam operam Philosophiæ: Platonem, Aristotelem, Ciceronem, & id genus alios, nõ nisì mera scripsisse commenta & imposturas, eoque libros eorum Vulcano consecrandos: vni sacrorum Bibliorum lectioni vacandum: neq; fas esse, hominẽ Christianum literis deditam actitare vitam: faciendum omnibus, quod in Genesi dictum est, In sudore vultûs tui vescéris pane tuo. Nemini dubium esse potest, quin ob stultissimam animi arrogantiam illi grandes Sophi ad tam absurdã & plùs quàm anilẽ delirationẽ deuoluti sint, cùm certũ sit, magnã esse liberaliũ artium & Philosophię ad multa opportu-

Carolstadi⁹ & Melanchthon delirant planè.

Gen. 3.

nitatem, modò quis rectè & moderatè illis vtatur. Scripserat Luterus in libello ad Germanicam nobilitatem, Aristotelis Physica, Metaphysica, Ethica, prorsùs aboleri debere. Ex hoc fonte hauserant hanc suam prçclaram doctrinam Carolstadius & Melanchthon. Et vt magìs insaniam proderent suam, Carlstadius ex Archidiacono factus est agricola in rure Vuittenbergensi, Melanchthon in pistrino artem pistoriam meditabatur: plerique adolescentes, artium liberalium combustis libris, mechanica opificia complexi sunt. Deniquè hac prodigiosa illorum homuncionùm temeritate eò res perducta est, vt multis locis Scholæ clausæ tenerentur annis aliquot. At Luterus Vuittenbergam è sua Patmo reuersus, Philippum hoc nomine castigauit, Carolstadium ex ditione Vuittenbergeñ exegit, libroq; edito asseruit Philosophiam in se bonã esse. Nam mirè ille homo in dictis & scriptis suis varius & inconstans, sibiq́ue identidẽm planè contrarius fuit, quod neque amici eius vnq̃ negare ausi erunt, nisì planè frontem perfricuerint. Et vel hoc vno argumento satìs superq́ue licet intelligi, quo spiritu fuerit agitatus.

Luterus oppugnat Aristotelem.

Clauduntur Scholæ.

Per id tempus etiàm publicè pro concione damnauit fratrum suorum Augustinensium Missę abrogationem, cùm id factum antè probâsset: sed doluit homini arrogantissimo, quòd ipsius iniussu factum fuisset. Scripsit etiàm valdè scurriliter & seditiosè in Bullam Leonis X. Porrò omnis oblítus pudoris & modestię, petulantissimè & maledicentissimè inuectus est in Anglię regẽ, cuius liber Germanicè conuersus per Hieronymum Emserum, multùm ipsius infausto Euangelio derogabat. In eo libro, incredibili stultitia & arrogãtiã tumidus inter cætera ità ait: Ego verò aduersùs dicta patrum, hominum, angelorum, dęmonum, pono, non antiquũ

Damnat quod antè probauerat.

Scribit in Angliæ regẽ

vsum,

vſum, non multitudinem hominum, ſed vnius maieſtatis æternę verbum, Euangelion, quod ipſimet coguntur probare. Hìc ſto, hìc ſedeo, hìc maneo, hìc glorior, hìc triumpho, hìc inſulto Papiſtis, Thomiſtis, Henriciſtis, Sophiſtis, & omnibus portis inferi, nedùm dictis hominum quantumlibèt ſanctorũ, aut conſuetudini fallaci. Dei verbũ eſt ſuper oĩa. Diuina maieſtas mecum facit, vt nihil curem, ſi mille Auguſtini, mille Cypriani, mille Eccleſiæ Henricianæ contra me ſtarent. Obſecro, quæ hæc verborum monſtra & portenta ſunt? Et tamẽ habuit permultos homo miſer, qui quicquid vel dixiſſet, vel ſcripſiſſet, putarent planè eſſe Euangelicum. In eodem libro iactitat ſe de Miſſa triumphâſſe, atq; ità ex conſequenti de toto Papatu. Sed hoc proculdubiò nõ alio, quàm ipſius Antichriſti, ſpiritu homo nefarius dicere potuit. Nam de Miſſa ad breue tempus triumphabit Antichriſtus, cùm tollet iuge ſacrificium, quo nihil ſanctius, nihil hominum ſaluti conducibilius habet Eccleſia. Væ deploratiſſimo iſti ſeculo, quod tantũ ſcelus ferre potuit. Et tamẽ cùm hæc ſcriberet, nondùm abiecerat habitũ monaſticum. Addidit eodem libro: Dogmata mea ſtabunt, & Papa cadet. Sed mentita eſt iniquitas ſibi. Nam paucos hodiè etiàm inter ſectarios reperias, qui Luteri dogmata per omnia ſequantur: & tamen Papæ manet ſua dignitas, iampridèm extincto Lutero cum pleriſq; dogmatibus ſuis permultis in locis. Scripſit prętereà ibidèm, quæ ad ipſius Imperatoris & principum Germaniæ iniuriam non mediocrem pertineant: Apparui ego, inquit, iam tertiò coram eis. Deniquè Vuormatiam ingreſſus ſum, etiàm cùm ſcirem mihi violatam eſſe à Cęſare fidem publicam. Nam didicerunt principes Germaniæ, olìm de fide laudatiſſimæ gentis, nunc in obſequium idoli Romani, nihil magis quàm fidem

Nota intolerandam arrogantiam.

contemnere, in perpetuam nationis ignominiam. An non hoc est Imperatorem & principes periuros & perfidos dicere? O portētum. Multa alia pijs auribus intoleranda scribit eo libro deterrimus pseudomonachus ille, quæ hîc commemorare nō libet. Nec est mirum, quòd ille talia scripsit: sed mirū est, talia scribenti quenquam fidem commodare potuisse. Sleidanus libenter recitat, si quid Pontifices etiàm superiorum seculorum egerint cōtra Imperatores, vt conflet pontificibus inuidiam, & principum animos in eos acuat. Quòd autē Luterus vilis scurra tam atrociter Imperatorem, Principes, & vel maximè Angliæ regē lacerat & proscindit, hoc ille bonus vir non solùm non repræhendit, sed acerrimè eum Anglo respondisse dicens, etiā laudare videtur. Vbì iam est illud scripturæ diuinæ, Principi populi tui nè maledixeris? Sed eat Sleidanus cū Lutero suo, quò dignus est. Eodē anno librum edidit hoc titulo, *Aduersùs falsò nominatū Ecclesiasticorū statum, Papæ & Episcoporum*. In hoc libro se Euangelistam & Ecclesiasten Dei vocat. In prologo sic habet: Doctrinam meam ego nolo iudicari à quocunque, nec ab angelis omnibus. Cùm enim certus de ea sim, volo per eam & vester (scilicet Papæ & Episcoporum) & angelorū quoquè iudex esse &c. Verùm quis satìs explicare possit, quotiès ille doctrinam suā, de qua hîc certum se iactat, paulo momēto non semèl mutauerit, modò asserens quod antè negauerat, modò negās, quod asseruērat? Si certus fuit, vt ait, de doctrina sua, cur totiès eam mutauit? Sed astutè facit, ꝙ nullum vult pati iudicem, vt sub hoc prætextu liceat ei scribere qcquid libet. An nō pudet Christianos homines tam prodigiosæ temulentię nugatorem esse sequutos? In eodem libro seditiosissimè scribit in episcopos, nec opùs est omnia hùc adscribere, quę sinè piaculo vix commemorari queant:

Exod 22.

Luterus se Euangelistā vocat.

queant: vsqueadeò homo ille p̃ ira & furore nusq̃ sibijpsi temperare potuit. Iam traditus erat satanæ, à quo misere exagitabatur. Quàm barbara vox est, ꝙ illic scribere non dubitat, Melius foret, vt om̃es episcopi occiderentur, omnia collegia & monasteria funditùs eradicarentur, q̃ vt vna periret anima, nè dicam, vt om̃es animæ perderentur propter inutiles laruas & puppas. Sed vnus Luterus plures iugulauit animas, quàm vel numerari queant. Porrò id genus seditiosis vocibus non paruam dedit occasionem rusticorum tumultui, qui non diù pòst secutus est, in quo vltra centum rusticorum millia cæsa sunt. Per id quoq; tempus vertit nouum Testamentum Germanicè, sed fide pessima, multis immutatis, demptis, additis: q̃ versio, dici non potest, q̃ perniciosa fuerit, p̃sertim imperitæ multitudini. Nam etiàm fœminæ quædam hinc tãtos sibi sumpsere spiritus, vt contemptis Theologis quibuscunque, non dubitârint contra Pauli prohibitionẽ publicè cõcionari. Iactabat quoq; Luterus cũ suis, nunquàm anteà Germanis syncerè prædicatum fuisse Euangelium, se autem verum proferre Euangelion. Sed absit, vt pijssimos Maiores nostros credamus Euangelij veritate caruisse, qui certè Euangelij synceritatem ab ijs docti sunt, quibus Luterus ne matulam quidem porrigere dignus sit. Porrò q̃ bellum Germanis Euangelium Luterus attulerit, suo nunquàm præstando damno Germania iampridèm experta est. Habuissent hîc Germani, prę sertim principes, iustissimã excandescendi causam, ꝙ non dubitaret ille superiorum temporum optimos & integerrimos principes tam intoleranda ꝓscindere contumelia, ꝙ Euãgelij fuerint expertes. Nam si id verum est, omnes Maiorés illorũ idololatræ permanserunt: quo quid possit dici cõtumeliosius? Certè Luteri Euangelium eiusmodi est, vt

Vertit nouum Testamentũ mala fide.

1. Cor. 14.
1. Tim 2.
Fœminæ cõcionantur.

maiores nostri, si illud apud se prædicari persensissent, faciliùs passuri fuerint vitam quoque ipsam sibi eripi, quàm talis Euangelij suis in regionibus fieri mentionem. Totum enim ad tumultus & seditiones spectat, & vbicunquè recipitur, mirabiles animorum dissensiones parit, & subditos in magistratus inflammat odio incredibili: & quo quisque magìs vult haberi Euangelicus, eo fit seditiosior. Ait enim Luterus, tanto verius euangelium esse, quanto plus tumultuũ parit: nec veritus est Vuormatiæ coram Cæsare & cunctis Imperij ordinibus dicere, sibi planè iucundissimam faciem istam in rebus esse, videre, ob verbum Dei studia & dissensiones fieri. Certum est autem, verbum DEI non dissensiones, sed animorum summam consensionem efficere: non est enim dissensiõis Deus, vt ait Apostolus, sed pacis: & in Actibus Apostolorum legimus, credentium cor vnum & animam vnam fuisse in Domino. Porrò diabolus homicida est ab initio, & qui tumultus ac seditiones mouent, ad eius gregem pertinent. Est verò proh dolor tumultuũ plus satìs excitatum in Europa, dum sanguinarium istud grassatur Euangelium. Sed ad id, vndè digressi sumus, reuertamur. Erãt tum temporis nó pauci, q vt Luteri dogmata latiùs disseminarẽt, suá cõcionandi operam pasśim gratìs offerrent. Typographi quoq; Luteranorũ lucubratiões suis impensis politè & emẽdatè admodùm, porrò Catholicorũ malignè & deprauatissimè, alienisq; sumptibus excudebant. Ità breuì magnos habuit ꝓgressus Luteri doctrina: qua factum est, vt mortales pasśim insanire iuuaret. Hoc anno, vt paulò superiùs diximus, Põtificatũ inijt Adrian⁹ natiõe Batauus, Caroli in Hispanijs vices tum gerens, virtute ac fama Cardinalibus Romæ, non facie, notus. Is è tenuibus parẽtibus Vltraiecti natus, Louanij studendo tantũ ꝓ fece-

1. Cor. 14.
Act. 4.
Ioan. 8.
Adrianus Papa VI.

fecerat, vt inter Theologos Louanień facilè deinceps primus haberetur: eaq; de causa & φ singulari morum grauitate esset, in præceptorem Caroli V. assumptus, ac in Hispaniā pfectus, ibiq; Episcopus & Cardinalis creatus, Caroliq; absentis posteà ibidèm vices p̄clarè admodùm gerens, in summū pōtificem magna Cardinaliū consensiōe est sublimatus, retento pristino nomine. Nam & anteà Adrianus Florentius dicebatur.

Eodē anno à Cæsareanis capta & direpta est Genua, Liguriȩ vrbs insignis & opulēta. Indè accidit, vt Adrianus Pon. cùm ex Hispanijs cò appulisset, nulla afflictorū ciuium lętitia sit exceptus. Adrian' eñ magnis precibus populi Romani & cohortatione senatûs, Romam eo anno felici nauigatiōe deuectus est. Cùm autē cognouisset Rhodū à Turcarum ducentis millibus acerrimè oppugnari, volebat quidem ferre opem, sed pecuniæ inopia retardabatur. Itaq; Rhodień omī destituti auxilio, cùm aliquot menses vrbem fortissimè defendissent, & multa Turcarū millia strauissent, tādèm certa pactione vrbē atq; insulā barbaro hosti dediderūt, qui eam cōsilij ingētis & pdifficilis belli occasionē audacter susceperat, φ Christianos reges intestinis occupatos bellis didicisset. Magnā eius insulę amissione Respub. Christiana & ignominiā & cladē accepit, atq; vno eodemq; tēpore, irato DEO, forìs ditiones Christianorū à barbaris, intùs religio ab hęreticis oppugnabatur. Certè oportuit altū stertere, quos tot calamitates & incōmoda non excitârunt.

Genua diripitur.

Rhodus à Turcis occupatur.

Sub hoc ferè tempus principes aliquot Catholici cùm viderent vulgus Luterana noui Testamenti versiōe facilè in hęreses illici, ppositis edictis, omībus subditis suis eius lęctiōe interdixerunt. Ausus fuerat Luterus ex Canone scripturarnm noui Testamenti reijcere Epistolam ad Hebræos, Epistolā

Testamentum Luteri interdicitur.

D.

D.Iacobi,quā stramineam ille impurus nebulo appellauit:Epistolam Iudæ,& Diui Iohannis Apocalypsin,q̃,teste D.Hieronymo,tot habet sacramēta, quot verba. Atquì verò post annos quinq; primam versionem suam Luterus ipse plerisq; locis mutauit,idq; adeò,vt ex solo Matthęi Euangelio quidā annotauerint loca trigintasex. Quàm verò multis locis ille scripturam sacrā malè vertendo deprauârit,annotatum est à doctis quibusdam.Hieronymus Emserus, vir doctus & pius, vt extarent Luteranæ deprauationis certa indicia, nouum Testamentum post Luterum Germanicè transtulit,& ad marginē plurima loca, ab Lutero malè conuersa,adscripsit. Videre tum erat passìm in manibus imperitę multitudinis Luteri versionem, quę ab illis auidè legebatur, sed non nisì in suam ipsorum perniciem, vt rei euentus mox probauit. Cùm enim Luterus nihil vellet extra scripturas recipì, scripturæ autē ab illo essent deprauatæ,ruebant miseri in errores alios ex alijs,vnoquolibet scripturas pro suo cerebro interpretante. Indê posteà orta est tanta sectarum turba, vt difficile sit in certum eas numerum redigere. Quod etsi est longè calamitosissimum, homines Christianos ità circunferri omni vento doctrinæ, & cuiuslibet somnia non alio q̃ Euangelij loco haberi, tn̄ eam calamitatē vulgus euersum ducit pro nihilo: sed id patiuntur horrendo Dei iudicio, ꝙ tam leuiter aures fidemq; accōmodârunt Luteri commentis, quasi ille demùm, vt falsò iactabat,Euangelium in lucem protulisset,cùm reuerà ipsam Euangelij lucem in immanes quasdam tenebras mutârit,in certissimum innumerabiliū animarum exitium.

Per id quoquè tempus scripsit Luterus librum de vita coniugali,sanè turpissimum. Vbì inter cætera ait impudentissimè, omninò necessarium esse

omnibus rei Venereæ vſum, magis etiàm quàm cibum,potum,ſomnum,&c.Atq; idcircò teneri monachos & moniales, poſthabitis votis ſuis, nuptijs operam dare &c. Atque cùm hęc ſcriberet,nōdùm excuſſerat cucullū: itaq; huiuſmodi paradoxis ïter ſibi muniebat ad illas præclaras ſuas nuptias, quas iam animo meditabatur.Sed ô Deus,vbì fuêre hominum mentes & oculi, cùm talia, tam execranda, in eius hominis libris lectitarent? O horrendam Dei vindictam,vſqueadeò occæcari.

Luteri os impurum.

ANno 1523.cùm pcepiſſet Luterus principes Catholicos ipſius nouum Teſtamentum damnâſſe & proſcripſiſſe,tanta acerbitate in illos ſcripſit librum de ſeculari poteſtate, vt in Eccleſiaſticos videri potuerit modeſtia quadam vſus fuiſſe. Erat in tuto loco apud principem Saxoniæ opulentum & potentem,quæ res eius effreni audacię calcar addebat. Auſus eſt in illo libello ſcribere, principes vtplurimùm eſſe vel præcipuos moriones, vel deterrimos nebulones. Quis verò Catholicus tale aliquid ſinè ſumma omnium offenſione ſcriberet? Atque hæc Luteri contumelia ad ipſum quoq; Carolum Imperatorem & principes omnes pertinebat.Incredibile dictu eſt,quanta in hoc monſtroſo homine fuerit conuiciandi & mentiendi libido. Doctor Iohannes Dietenbergius,vt alios taceam, in duabus duntaxàt Confutationibus, conuicit eū 874.mendaciorum, quod poſſet incredibile videri illis,qui eius hominis ſcripta non legerunt.Sed qd non auſit, qui nihil non auſus fuit? In libello iam dicto de ſeculari poteſtate inter cætera cōtumelioſè aliquot principes perſtringit his verbis: In Miſnia,in Bauaria,in Marchia alijſque in locis pmulgauerūt tyranni edictum, (tyrannos vocat catholicæ religionis obſeruantiſſimos principes) vt noua re-

Luterus in principes Catholicos.

Cōtumelia ſumma in principes.

ua testamenta in præfecturas tradantur. Hîc subditi sic agant: Nō foliolū, nō literam vnā tradant sub periculo salutis suæ. Quisquis em̄ id fecerit, is tradit Christū Herodi in manus. Illi enim agunt velut Christicidæ, sicut Herodes. His & id genus alijs Emblematis ornat ille scurra illustrissimos principes, qui vulgo ea causa nolebant permitti versionem Luteri, quòd viderent non nisì deteriores ex eius lectione euadere. Faciebant principes quemadmodùm illos facere decebat. & cùm ea res eximiam laudem mereretur, ab illo insolentissimo tenebrione atrocissimis verborū flagris flagellati sunt. Admiscuit interìm multa ad seditionem concitandam vehementer opportuna, ità vt appareat hominem furijs quibusdam agitatum, nihil nisì cædes & latrocinia anhelâsse. Apud Sleidanū altum de his, quantùm equidem aduerterim, silentium est: fortasìs & ipsum puduit, referre tam atrocia in principes conuicia, nè Luteri causam efficeret deteriorem: sed nos Sleidani fraudes non ignoramus.

Franciscus Sickingius perit.

Hoc anno tormenti ictu in arce sua **Lantstal** perijt Frācifcus Sickingius vir nobilis, & Luteri inprimìs studiosus. Is bellū indixerat episcopo Treuirensi, obseditq; Treuiros, sed industria Episcopi qui tum in ea vrbe erat, conatus eius irriti fuêre. Nec diù pòst ab Episcopo Treuirensi & fœderatis aliquot principibus obsessus, temeritatis suæ pœnas dedit. Celebre nomen sibi ille comparârat aliquot prosperis rerum successibus. Nam Lantgrauio Hassiæ adhuc puero grauissima intulerat damna, & vrbem Metensem longè florentissimam ad detrimentosas pacis cōditiones adegerat. Multum in eo fidutię & spei collocârat Luterus, adeoque plus quàm in vllo principe, quemadmodùm ipse Luterus clàm scripsit Vldrico Hutteno.

Hoc anno Bruxellis, quæ est Brabantiæ præclara vrbs,

vrbs,duo professionis Augustinianæ ob Luteri dogma flammis exusti sunt. Illos verò Luterani non alio quàm martyrum loco habent, quéadmodùm etiàm Iohannem Hussium & eius farinæ alios hæreticos. Habet enim & diabolus martyres suos. Porrò martyres Christi pœna non facit, sed causa, vt pręclarè inquit Augustinus. Quam sibi pacem promittunt inimici fratrum? inquit sanctissimus ille martyr Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ, quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? An secum esse Christum, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiamsi occisi fuerint in confessione nominis, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est. Et post pauca: Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi vel obiecti bestijs animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidię: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. Hæc ille.

Luterani duo martyres, scilicèt.

Eodem anno Carolus Borboniæ dux, à Gallorũ rege Francisco ad Carolum Imperatorem cum aliquot Galliæ nobilibus defecit, magno Francisci regis incommodo. Idem tamen Borbonius infeliciter attentauit Massiliæ occupationem, atque indè non sinè ignominia discedere compulsus est.

Borbonius à Gallo deficit

Hoc anno quidam ciuis Torgauiensis, ex monasterio Nymicensi nouem virgines sacras clàm Vuittenbergam adduxit, omnes genere nobiles, quarũ vnam non longè pòst Luterus incestis nuptijs sibi copulauit. In huius ciuis & nefarij facinoris defensionem libellum edidit Luterus. Alios quoquè duos libros conscripsit, alterum ad Pighardos, ad

Nota facinus insigne.

Hussi-

Hussitas alterum, videlicet vt ęgerrimè faceret Romanę Ecclesiæ, cùm tamen ante paucos annos eosipsos ceu hæreticos & schismaticos publicis scriptis egregiè esset insectatus.

Inter alia multa q̃ hoc anno scripsit idem Luterus, etiàm libellũ edidit de Communi fisco. In hoc bona ferè oĩa totius Cleri addicit huic fisco communi. Hoc eñ pacto facilè animaduertit se magnã apud principes & magistratus ciuiles gratiam initurum, si Ecclesiasticorum bona ipsis adiudicaret. Sed reuerà ex eiusmodi rerum Ecclesiasticarũ occupatione non solùm nihil locupletati, sed magis etiàm suis opibus pleriq; exuti videntur. Quæ eñ Deo semèl dicata sunt, in prophanos vsus nunquã sinè periculo transferuntur. Legimus in historijs M. Crassum Romanorum ducem, cùm ad bellum Parthicum proficisceretur, templum Hierosolymitanum sacris thesauris, instigãte nefaria cupiditate, spoliâsse. Verùm persecuta est sacrilegum vindicta diuina. Nam in prelio à Parthis non multò pòst superatus, vnà cum filio cæsus est: porrò hostes in os eius repertum, non sinè auaritię & sceleris exprobratione, aurum liquefactum infuderunt.

Comitia Norimbergæ. Eodem anno habita sunt Comitia Norinbergæ, quibus etiàm legatus Pontificis Adriani Franciscus Cheregatus interfuit. Et licèt pontifex operã suam liberaliter offerret Germaniæ, vtpotè dulcissimæ patrię suę, tamen magìs exulcerati sunt eius humanitate animi Luteranorùm. Prodijt tum liber centum grauaminũ Germanię, authoribus Luteranis, vt nihil intentatum relinquerent, quod faceret ad conflandam inuidiã Pontifici & Ecclesiasticis. Porrò in his Comitijs decretum fuit, vt contra Luteri nouationes Catholici ecclesiastę vterentur receptis Ecclesię doctoribus, & probatis Euangeliorũ expositionibus, quod Luterus mira vafricie ità inter

terpretatus eſt, vt popul⁹ putârit principes ab ipſo ſtare, cùm tamen id eſſet falſiſſimum.

Suprà diximus Luterum ſcripſiſſe contumelioſiſſimè in Angliæ regem, qui eius captiuitatẽ Babylonicam oppugnauerat. Illud regis ſcriptũ poſteà defenſum eſt à viris doctis, Eckio & Murnero in Germania, Roffenſi Epiſcopo & Thoma Moro in Anglia. Quãuis aũt noſtrarũ partiũ catholici ſcriptores Luterũ multorũ mendaciorũ ſæpè cõuicerint, tamen auſus fuit ille in libello contra regem Angliæ affirmare, ſe à mẽdacijs abſtinuiſſe. Ait em̃, A virulentia & mendacijs abſtinui, quibus liber regis refertiſſimus eſt. Hoc cùm eſſet mendaciũ impudentiſſimum, à noſtris corona ad marginem expreſſa inſignitum eſt. Murnerus certè ex ſolo illo in Angliæ regem libello collegit mendacia 50. Porrò quod addidit Luterus, regis librum virulẽtia & mendacijs eſſe refertiſſimum, non vacat iniuria intolerabili, cùm etiàm iure gentium regiæ dignitati deferendum ſit. Fuit autem regis ſcriptũ planè Catholicum, & vt dixi, à doctiſſimis viris fortiter defenſum. Erat tum temporis in Anglia Ioannes Fiſcherus Roffenſis epiſcopus, tum pietatis, tum doctrinæ nomine celeberrimus, quippe trium linguarum peritiſſimus. Is à Luteri calumnijs regem Henricum vindicaturus, ſcripſit librum pro defenſiõe regiæ aſſertionis, ſed ſumma modeſtia in hominem omnis frontis & pudoris expertem vſus, adhibitis quoq; tum ſcripturæ diuinæ, tum patrum ſentẽtijs: quanq̃ in eius libri præfatiõe præter morem ſuum, iuſto dolore ſtimulatus, aliquãto acrior fuerit. Sed Luteri incredibilis inſolentia & improbitas longè acriora merebatur. Ità enim citra omnem modeſtiã petulantiſſimè debacchari in Pontificẽ, Epiſcopos, Imperarorem, reges & principes, nec vllum facere conuiciandi & maledicendi modum, hominis erat

Epiſcopus Roffenſis ſcribit contra Luterũ.

perditissimi & deploratissimi, non modò asperis verbis, sed etiàm asperrimis flagellis & verberibus reprimendi. Et hæc quidem in illo priuato homine Sleidanus ne verbo quidem, quod equidem sciam, vnquàm repræhendit, cùm tam multa blateret, mireque exaggeret, si quid à Pontificibus, ad quos ex officio publico pertinet totius cura Ecclesiæ, sit dictum aut factũ, quod Imperatores, reges & principes vel immeritò exasperare queat, præsertim odiosè, & non bona fide commemoratum. Sed quanto Luteri fuit insignior impudentia, tãto minùs excusationis habent, qui illius praua dogmata amplecti voluerunt. Præter Roffensem autem Episcopum, de quo iam diximus, scripsit pro Angliæ rege contra Luterum etiàm Thomas Morus, summa doctrina & integritate vir, sed sub nomine Guilelmi Rossei. Is verò pro admirabili ingenij dexteritate ità omnem Luteri arrogantiam & os maledicum compressit, vt nihil contrà mutire ausus fuerit. Pauca eius verba in gratiam lectoris annotabimus: Dicit ex persona Luteri: Quoniamquidem igitur contradicunt meis dogmatibus Pontifex, Imperator, Reges, Episcopi, sacerdotes, laici, & omnes in summa boni: mihi licebit pro Dei mei maiestate Pontificem, Cæsarem Reges, Episcopos, sacerdotes, laicos, omnes deniquè bonos anathematizare, maledictis & conuicijs incessere, atque in omnium coronas & capita licebit ex ore meo lutum, cœnum, stercora, merdas expuere &c. Porrò superiùs etiàm hæc habet de Lutero: Verùm quis nebulonem ferre potest talem, qui mille vitijs ostendat, se possessum atque agitatum à legione dæmonum, & tamen ità se iactat stolidè: Sancti patres omnes errauerunt: Ecclesia tota sæpiùs errauit: Doctrina mea non potest errare, quia certissi-

Thomas Morus scribit in Luterum.

Verißima Thomæ Mori de Lutero sententia.

tiſſimus ſum doctrinam meam non eſſe meam, ſed Chriſti. Quòd ſi quis reſpondeat, Teſtimonium tuum non eſt verum, quia teſtimonium perhibes de teipſo, recurret ilicò ad nouam ſcripturam, Ego certus ſum, dogmata mea habere me de cælo. Atq; ibì ſiſtet in hoc ſuo principio, velut firmiſſimo fundamento, quod non omnes Papæ, reges, doctores, homines, angeli poterunt euertere. Certus igitur, immò certiſſimus, dogmata ſua habere ſe de cælo: ſicut certi ſunt & certiſſimi, qui dormiunt, omnia vera eſſe quæ ſomniant: immò verò certus & certiſſimus, mentiri ſe vigilantem, dogmata ſua eſſe de cælo, quæ ſua ſibi murmurat cõſcientia dæmonum illi præſtigijs immiſſa: hominibus maledicit & angelis, quicunque dogmatîs ipſius contradicunt, & eos clamat os in cælum ponere, conſpurcare ſacra, blaſphemare Deum, quicunque non verentur arguere ſpurciſſimas ipſius blaſphemias. Itẽ in fine libri ſecundi, addit etiàm hæc Thomas Morus: Verùm à mendacijs & virulentia prorsùs abſtinuiſſe ſe teſtatur ipſe, cui nihil eſt aliud in calamo, quàm calumniæ, mendacia, ſycophantiæ: cui nihil eſt aliud in animo, quàm virus, tumor, inuidia: qui nihil in capite concipit, pręter ſtultitias, furores, amẽtias: qui nihil habet in ore p̃ter latrinas, merdas, ſtercora, quibus fœdiùs & ſpurciùs, quàm vllus vnquàm ſcurra, ſcurratur. Hæc quidem de illo & longè plura ſcribit ille vir tantus, cuius iudicium nemo facilè contemnere auſus erit. Quæ autem ſcribit, tam ſunt vera, vt etiàm illo tacente, Luteri dicta & ſcripta ſatìs ſuperque ea confirment. Et quarè tandèm non volunt ſibi cauere homines ab illo miſero, quem viri graues tãtoperè execrantur? Nam & Roffenſis epiſcopus in p̃fatione, cuius paulò antè meminim⁹, vocat eũ canẽ rabidũ,

Ioan. 8.

Nota Lector.

lupum rapacissimum, vrsam sæuissimam. Et puto certè non paulo plus apud nos pōderis habere debere tantorum virorum grauissimam sententiam, q̃ Sleidani aut similiũ ineptias, qui eũ hominẽ tantùm non ceu deum quendam in cælum ferunt, quẽ summæ eruditionis & virtutis viri tanq̃ orbis horrendam pestem toto pectore detestantur. Sed Roffensis & Mori scriptorũ hoc loco Sleidan⁹ vir optimus non meminit, sentiens hauddubiò, quantùm essent p̃claro Luteri euangelio, totiq; eius causę factura præiudicium, si ea bona fide retulisset.

Adrianus pontifex moritur.

Non diù pòst mortuus est Adrianus Pontifex, vir certè longiori vita dignus: in eius locum successit Clemens VII. è familia Medicea.

ANno 1524. Franciscus Gallorũ rex ingentes coëgit copias, quib⁹ Prouinciam à Cęsareanis frustrà tentatã tuereť. At vbì cognouit re infecta discessisse Cæsaris militem, ipse animum ad Mediolanũ repetendũ adiecit, nec voto frustratus suo, Mediolano potítus est. Indè verò infeliciter Ticineñ oppugnationi aliq̃t mẽses dedit, nulla re memorabili cõfecta. Erat Ticini p̃sidiũ Germanorum, duce clarissimo Antonio Lęua Hispano.

Mediolanũ capit Gallus.

Conuentus Heluetiorũ.

Hoc anno 26. Ianuarij Lucernæ fuit Heluetiorum conuentus, in quo vetus religio & Ecclesię ritus, cęremoniæ & instituta, iussa sunt inuiolata retineri. Iam enim Zuinglius eam gentem ad res nouas concitare cœperat, cuius impia dogmata id temporis soli ferè Tigurini sequebantur. Inter alia docebat Zuinglius, abolendas è templis imagines, & Missam tanq̃ impiã abrogandam. Quod vtiq; nihil erat aliud, q̃ Antichristi agere antecursorẽ, q iuge sacrificium, q̃d in Missa fit, auferet ad breue tempus. Multũ sudatũ est à Lutero & ei⁹ tota posteritate, malo dęmone id agente, vt Missa in summũ apud oẽs horrorem, abominationem, contemptum adduceretur,

retur, & magnos ea res successus habuit in Europa, dum interim barbarę nationes apud Antipodes & hactenùs incognitas regiones veterem religionem & Missæ sanctissimum sacrificiū summa alacritate & deuotiōe cōplectuntur. Porrò quid lucri fecerit hic noster orbis sacrosancta Missa abroganda, partìm iam res ipsa abundè declarauit, & maiori suo malo sentiet posteritas, nisì resipuerit, & egerit pœnitentiam. Hac ferè tempestate Bennonis olìm Misneñ Episcopi, quē paulò antè Adrianus Pōtifex diuorum catalogo adscripserat, ossa & reliquię venerabiliter è vetusto terræ tumulo eleuatæ sunt, & annuæ feriæ in eius honorem institutę. Id supra modum malè habuit Luterū, ꝙ cerneret multùm suis conatibus detractum iri ea antiquę pietatis fama & obseruantia. Mox ergò libellū edidit hac inscriptione: *Aduersùs nouum idolum & antiquū diabolum, qui Misnæ exaltandus est.* Ità ille insanus nec diuis quidem iam beata apud Christum immortalitate fruentibus parcendū putauit, Nō sunt cōtaminandæ pię aures atrocissimis maledictis & contumelijs, quib⁹ in hoc libello tū in Bennonē ipsum, tum in alios quosdam diuos homo nefarius incurrit. O pudendā huius ęui socordiā, q̄ hoc mōstrum ferre potuerit. Olìm cùm Christiani ad sacrificandum falsis dijs cōpellerentur, illiq; recusarent, dicerentq; non deos eos esse, sed homines fuisse impurissimos & sceleratissimos, ethnici magistratus non ferentes iniuriam, vt ipsis videbatur, deorum suorum, omni suppliciorū genere in martyres sæuiebant: at Luterus & eius similes dogmatistæ, ęuo nostro in ipsum Eucharistię sacramētum, & in sanctos cū Christo iam regnantes, impunè, immò permultis applaudentibus, immanes euomūt blasphemias, At tamen quandoquè Deus & suas & sanctorum suorum iniurias egregiè vlciscetur.

D. Bennonis *reliquiæ eleuantur.*

Nota **Luteri** *deploratā insaniā.*

Zuinglius discedit à Lutero.

Per hoc tempus Zuinglius non contentus à Lutero dici Luteranus, sed ipse potiùs de suo nomine sectam auspicari cupiens, non solùm Catholicos transsubstantiationis assertores, sed etiàm Luterum ipsum, vnà cum pane & vino verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistia haberi dicentem, oppugnare cœpit. Hoc quidem pessimè habuit Luterum, & hæc res occasiõem præbuit atrocissimæ illi inter Luteranos & Zuinglianos digladiationi, quę in hunc vsque diem componi non potest. Rectè hoc permisit sapiens & bonus Deus, vt Luteri arrogantia à proprio discipulo comprimeretur, & mortales omnes intelligerent rectissimè dixisse D. Hieronymũ, scripturas non in legendo, sed in intelligendo consistere. Ab vtraq; enim parte isti sectarij verbum Dei crepant, scripturas certatìm proferunt: & tñ cùm certissimum sit, non posse vtrosq; verum docere dum contraria dicunt, at nihilo minùs alij alijs cedere nolunt, & vtriq; praua scripturæ diuinæ interpretatione & se & suos omnes miserabiliter pdunt, cũ vtrosq; rectè iã olìm dãnârit hodieq; dãnet Catholica fides, qua certissimè credimus, in Eucharistia sub speciebꝰ panis & vini post Christi verba in sacrificio plata, ipsissimũ Christi corpꝰ & sanguinẽ substãtialiter cõtineri, etiã extra sumptionẽ, cùm hoc sacramentũ nõ nisì oĩpotenti Christi Iesu sermõe cõficiatᷓ.

In Dialo. aduersùs Luciferianos.

A Lutero hac in re iam antè dissensit Andreas Carolstadius, & cùm à Lutero acriter reþhenderettur Ienę, ꝙ Ecclesias s. Luteranas turbaret, ille se cõtra ipsum scripturũ, suamq; sententiã defensurũ respõdit. Tum verò Luterus, vt erat contendendi auidus, aureum illi nummum dedit, vt faceret quod minabatᷓ. Posteà libellos aliquot Carolstadius Basileę edidit, quorum summa erat, non esse Christi corpus naturaliter in Eucharistia, nec tñ Zuinglij sententiã sequebatᷓ, sed noua inter-

Carolstadius contra Luterum.

interpretatiõe ait, pronomine demõſtratiuo, Hoc EST, demõſtrâſſe Chriſtũ corp⁹ ſuũ menſę aſſidens, nõ aũt ſub panis ſpecie cõtentũ. Hanc ſtultiſſimam opinionẽ Anabaptiſtę quidã amplectebant, & Zuinglij atq; Luteri interpretationẽ reijciebant. Porrò Zuingli⁹ Carolſtadiũ dicebat veritatẽ quidẽ agnoſcere, ſed qa troporũ vim ignoraret, verba non recto ordine collocare. At ridicula fuit ea Zuinglij oratio, q iã ſibi de Collega licèt inepto, nonnihìl applaudebat: Alij Carolſtadij expoſitionẽ ceu nimis durã & violentã reſpuebãt. Indè accidit, vt Senatus Tigurin⁹ cauerit, nè libelli Carolſtadij in vrbe ſua venderentur.

Nota mirabilem Euãgelicorum cõfuſionem.

Luterus verò Zuinglij expoſitionem libello quodam confutauit. Ità nimirùm ſpiritus vertiginis, in Luterum & eius pręclaram ſobolẽ immiſſus, repentè multas ab illis extorſit abſurdiſſimas verborum cœnę Domini interpretationes, alias ab alijs, & ſimul om̃es à Catholicę Eccleſię ſententia diſcrepantes: ortum[illegible]; eſt implacabile bellũ inter iſtos factioſos ſpiritus, qui cùm om̃es iactitẽt ſe veritatẽ demùm in lucẽ protuliſſe, non poſſunt tñ in vnam aliquã de re tanta cõſpirare ſententiã, & à veritate ſunt ꝓrsùs alieni, & interìm miſerrimã & rudẽ plebeculam in diuerſas factiones & opiniones diſtrahunt, efficiuntque vt iam permulti non videant, quem potiſſimùm in hac dogmatum mirabili varietate ſequi debeant. Quis verò ſatìs deplorare poſſit, tã innumeras Chriſti Ieſu ſanguine redemptas animas, aliquot importunorum & turbulentorum ingeniorum arrogantia & philautia in certiſſimum exitium, horrendamque æterni ignis damnationem præcipites agi? Verùm hoc iſti perditi tenebriones pro ludo habent, modò ipſi ſibi aliquod poſſint parare nomen, licèt cum ſumma hæreſeos ignominia coniunctum.

Præcones Euangelici inter ſe tumultuãtur.

Scripsit hac tẽpestate Luterus libellũ Germanicũ de mercaturis & fœnore. quid eo libello spectârit, res ipsa satìs declarat. Multus ibì est in exaggerandis oneribus, q̃ accidât Germaniæ auaritia mercatorum. Videbatur rem cum solis habiturus mercatoribꝰ, & animo verè pio illorũ mala studia reprę-hẽsurus. Sed multitudinis animos & sibi cõciliare, & in principes iritare moliebatur. quod nè temerè scripsisse videamur, ipse se ꝓdit, eodẽ in libello ità inquiẽs: Reges & principes hîc attẽtos esse oportebat, & ex iuris seueritate hęc interdicere. Sed, vt audio, habent illi caput isthic & partes: sitq; quod est ab Esaia dictum: Principes tui socij furum. Intereà si quis aureum vnum aut dimidium furto tollat, eum suspendio necant: porrò sua habent commercia cum illis, qui totum orbem expilant, plusque furantur, quàm cęteri omnes, vt verum permaneat quod dici solet, Grandes fures, paruos tollunt in crucem, &c. Puto equidem satìs hinc apparére, q̃ ille multam ꝓbuerit materiam multis editis libris tumultui Rusticorum, tametsi Sleidanus culpam omnem à Lutero in Munzerum transferre conatur, cùm tamen, si vir bonus fuisset, in Luterum ipsum, tanquàm eius mali fontem, potiùs referre debuerit. Ex Luteri enim scriptis Munzerus occasionem hausisse videtur, nõ facilè fortasśis talia ausurus vnquàm, nisì illi Luterus ad quiduis audendum viam egregie muniuisset.

Luterus seditiosè scribit.

Esa. 1.

Scripsit pręthereà libellũ alium Germanicum de flagitioso cuiusdam monachę è suo cœnobio recessu, quem nõ dubitat inter diuina numerare miracula, homo totus à malo dæmonę obsessus & occæcatus. Fuit Islebij insigne monasteriũ virginum, in quo Florentina quędam, cum cæteris monasticen professa, corpore degebat, non animo. Erat illa iam Luteri inescata blandissimis vocibus, ad carnis

Monialis fugit è monasterio, Lutero approbante.

carnis ſectandas voluptates etiàm Deo ſacratas virgines egregiè incitantibus, quaſi nulla ſit votorum vis, liceatque ſpretis votis, ſpreto omni pudore & verecundia, omni calcata honeſtate & religione, poſt datam Deo perpetuæ cõtinentiæ fidem, transire ad nuptias, & Chriſto immortali ſponſo repudiato, homini mortali breuiſſimæ cuiuſdam captãdæ cauſa voluptatis ſe ſceleratiſſimè proſtituere. Itaq; conqueſta fuit illa cuidam è ſuæ ſtirpis hominibus, vitam monaſticam nullo pacto ſibi conuenire, velle proindè ſe ait ex monaſterio diſcedere. Res delata eſt ad Abbatiſſam. Ea multis modis ſtuduit eã ab hac amẽtia reuocare: ſed cùm nihil efficeret, iuſſit eam ex monaſtici canonis pręſcripto aſſeruari in cuſtodia. Accidit intereà, vt quæ illi aſſeruandæ deſignata erat, oſtium carceris caſu quodam apertum relinqueret. Quod cernẽs Florentina, clanculò indè ſe ſubduxit, & ad Luterum, patronũ ſcilicèt pudicitiæ & integritatis, profugit. Ille contra omnes Abbatiſſæ querelas graues, quibus illam profugam periurij & voti violati ream accuſabat, libellũ euulgauit, quo docere voluit nouus euangeliſta, alũnus non Chriſti, ſed Iouiniani, aut alicuius eo deterioris, nõ ſinè pręcipuo prępotentis Dei miraculo illam fuiſſe ex inferno ereptam. Monaſteriũ enim ille, vir optimus non alio quàm tartari loco habuit, vt indè etiàm, tãquàm ex vnguibus leonem, liceat hominem penitùs habere perſpectum. Scilicèt grande prodigium fuit, aperto oſtio fugere. In illo autem libello ridet miracula, quę circa obſeſſos à dęmone fiunt, quos ait aqua luſtrali non cruciari, ſed id tantùm eos fingere: quẽadmodùm olìm, teſte D. Hieronymo, impius Porphyrius & Eunomius, cùm martyrum cineribus mali dæmones torquerentur, aiebant præſtigias eſſe dęmonum, & non verè clamare dæmones, ſed ſua ſimulare tormẽta Sic nimirũ Luterus,

Aduersùs Vigilantiũ.

terus non immeritò à Zuingliano quodam crassus rusticus appellatus, immanis cuiusdã miraculi loco habet, quòd petulãs fœmina patente carceris ianua aufugit: quòd autem dæmones aqua sacra torquentur, id vult fingi ab illis. Eundem in modũ Matthias Illyricus & eius socij, architecti historiæ Magdeburgensis longè vanissimæ, derident solennem illũ apud Catholicos aquã cõsecrandi ritum, noluntq; cum ab Alexandro antiquissimo pontifice & martyre, sed ethnico nescio quo pontifice vsurpatum. Non est dubium, à malo dęmone incitari id genus homines, vt ea omnia in contemptum adducãt, quibus catholica Ecclesia ceu pręsidijs quibusdam vtitur aduersùs insultus & machinationes dęmonum. Sed sacræ aquę tam est antiquus in Ecclesia vsus, & totiès etiàm ad maxima edenda miracula comperta vis, vt istos meritò suî pudere debeat, dum eam oppugnant. Non ità pridèm in lucem editi sunt octo libri Constitutionum Apostolicarum, à Clemente Romano conscripti. In ijs hęc habetur oratio: Domine Sabaoth, Deus virtutum, creator aquarum & dator olei, misericors & benigne, qui dedisti aquã ad potũ & munditiem, oleum ad exhilarandum faciem in exultatione lætitiæ: ipse quoquè nunc per Christũ sanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum qui attulerunt, & da virtutem sanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonũ fugatricem, omnibus insidijs aduersariã per Christũ, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum sancto spiritu in secula, Amẽ. Possent in huius aquę cõfirmationem plurima adduci, sed nõ est huius loci. Hîc satìs sit indicâsse, Luteri spiritum eam aquam ferre non posse, porrò verò libenter hominibus persuadere velle, lasciuientem muljerculam, blandissimę Dominę Veneri litare cupientem, non sinè ingenti miraculo apertis ostijs è cœnobio

Aquæ lustralis antiquus vsus.

Lib. 8. cap. 35.

cœnobio ſcelcratè aufugiſſe. Sed hoc profectò ſtupendo non vacat miraculo, vllum potuiſſe reperiri hominem, qui tam inſulſo & portentoſo nugatori fidem commodaret, quem non pudet fœdis ſceleribus patrocinari.

Hoc anno rursùs Comitia habita ſunt Norinbergæ. Miſit eò Pontifex legatum Cardinalem Laurêtium Campegium, virum ſanè eximia eruditione & multa prudentia ac rerum peritia inſignem: cui aduentanti omnes ferè principes extra portam proceſſêre obuiàm honoris cauſa: ſed tamen comiter eum precabantur, nè more ſolêni & cum ſolitis cæremonijs vrbê ingrederetur, quòd multi iam è vulgo Luteri doctrina imbuti, alienis eſſent animis in Pontificem: idque factum eſt. Venit eò quoquè Regis Hũgarorum Ludouici legatio, triſtiſſimum de Turcarum impreſſionibus nũcium adferens, & neceſſaria poſcens ſubſidia. Verùm perquàm commodè accidit Turcæ, quòd iam Germani de religione inter ſe parùm conſentirent.

Comitia alta Norinberge.

Circa hęc tempora ſcripſit Luterus contra duo Cęſaris mandata, tanto furore & animi impotẽtia, vt morſus exitiales intentare videretur, idque tum Cęſari ipſi, tum reliquis principibus viris, quib⁹ ait Turcam deciès eſſe & meliorem, & prudentiorem: quosque incunctanter per ſummam contumeliam vocat ſtolidos, fatuos, inſanos, furioſos & amentes moriones. Sed niſì ipſe planè amẽs & inſanus eſſet, tam impotenter in principes non inueheretur. Cui honorem, inquit Apoſtolus, honorem. Verùm id temporis Carolus Imperator grauiſſimis rebus implicatus fuit, ità vt nefarium hominem comprimere non potuerit.

Luterus cõtra 2. Cæſaris mãdata.

Nota Luteri ſpiritum.

Rom. 13.

Sleidanus ſuo more has Luteri atroces & intolerandas calumnias in principes diſſimulat, ſcilicet nè Lector furioſi hominis barbaris vocibus per-

mo-

motus, ab eius doctrina desciscat, aut certè eam vehementer suspectam habeat. Hęc autem omnia nõ parùm faciebant ad ciẽdas turbas & seditiones cõcitandas: nec possunt Luteri studiosi ab illo amoliri culpam tumultûs rusticorum, qui paulò pòst secutus est. Suis enim importunissimis scriptis non nisì bellicum cecinit: nec tamen aduertit misera plebs, quem hominẽ sequeretur. Miscebat enim seditiosis vocibus verba quædam, pietatis quandam speciẽ præ se ferentia, & hac arte tegebat animum sanguinarium.

Caroli V. literæ ad principes. Sub hoc fermè tempus ex Hispanijs Carolus Cęsar literas dedit ad principes, quibus decretum Norinbergeñ Conuentûs acriter reprẹhẽdit, & Comitia Spiræ indicta fieri vetuit, vbì Principes & ordines Imperij rationem inituri erant cõstituendę religionis vsq; ad tempus Concilij. Id enim ad ipsos minimè ait pertinere. Antequàm hę literę venissent in Germaniam, Legatus Pontificis Campegius, Ferdinandus Austriacus, episcopus Salsburgeñ, Duces Bauariæ Vuilhelmus & Ludouicus, & aliquot Episcoporum legati Ratisbonę cõuentus habuêre, atq; inter se fœdus percussêre, quô Luteranę hęresi possent fortiùs ire obuiàm: multa quoquè ibì saluberrimè decreta sunt pro Catholica tuenda religione, & Luteri dogmatibus profligandis & extirpandis. *Fœdus principum Catholicorum.* Legatus quoquè Pontificis Campegius, quòd intellexisset Cleri malam vitam multis è vulgo ruẽdi in hæreses magnam prębere occasionem, quędam decreta promulgauit, quibus Cleri mores reformarẽtur, & abusus remouerentur, quæ alij quoquè Principes grata & rata habuêre. Erat enim frequens in ore Luteranorum dogmatistarum mala vita Cleri, & hac identidèm commemoranda, mireq; exaggeranda multorum animos in Clerum concitabant: nec eos mouebãt exempla bonorũ, qui erant multi

in

in clero, sed satis habebāt inuenisse quod apud vulgus traducerēt, quod optabāt ardere magis ac magis odio Cleri.

Fuit apud Antuerpienses quidam Henricus Zutphanius Prior Augustinianorum. Is cùm in hæresim Luteranam, quam semèl abiurârat, relapsus esset, vltimo afficiēdus supplicio, perfregit carcerem, & è Brabantia Bremam profugit. Tandèm Meldorpij apud Thietmarsos hoc anno perfidiæ suæ pœnas dedit, flammis exustus. De eius supplicio lamētabilem scripsit Luterus epistolam ad Bremenses, quos ille Henricus apostata ex Catholicis fecerat Luteranos, qui tamē posteà ex Luteranis facti sunt Zuingliani vel Caluiniani. Sleidanus scribit eum ꝓpter euāgelij doctrinam fuisse interfectum: scilicet vt hęreticum Luteranum in martyres referat. Eat ille quò dignus est cum talibus Pseudomartyribus. Volebat ille apostata Thietmarsos bellicosam gentem ab Euangelio Christi ad Pseudoeuangeliū Luteri traducere: ea causa, non vt martyr, sed vt hæreticus peremptus est. Multū ille conabatur inter clerum & populum excitare discordiam, primò Antuerpiæ, deindè Bremę, postremò Meldorpij. Luterus eius scripsit historiam, aitque eum Antuerpiæ à tyrannis expulsum, venisse Bremam. Atquì non ille expulsus fuit, sed fracto carcere aufugit, alioquì vt relapsus in hęresim, pœnas luiturꝰ. Sic isti inuicèm se ornant mendacijs, vt intelligas omi vera virtute destitutos, nihil in se habere, quod vllam verā laudem mereatur.

Apostata cōburitnr.

ANno 1525. Franciscus rex Galliarū, cùm iam in quartum mensem frustrà oppugnâsset Papiam, nouis Cęsaris copijs superuenientibus, prælio decertáre coactus est. Cuius is fuit euentus, vt nobilissimis quibusq; Gallorum ducibus & proceribus inter-

interfectis, Rex ipse gnauiter pugnans, viuus in hostium potestatem concesserit. Ea victoria Hispanis & Germanis effusiùs tum lætandi materiam præbuit, quòd in natalem Caroli Cęsaris diem, qui est D. Matthiæ sacer, incidisset. Rex ineunte æstate à Genua in Hispaniã perducitur à Carolo Lanoio, qui ea calamitate consternatũ eius animum, inijcienda meliori spe erigere nitebatur. Vbì in Hispaniã ventum est, Cęsar eum suũ in conspectũ venire noluit. Id verò vsqueadeò malè habuit regẽ sua spe iã deiectũ, vt in morbum inciderit, qui ei supremũ vitæ diẽ allaturus videretur, nisì eũ humanissimus Cęsar liberali colloquio blandè & amicè cõsolatus, propediè m dimissurũ se recepisset. Erat enĩ Franciscus magno & excelso animo, atq; vtinàm inter Carolũ Cęsarẽ & ipsum syncera & constans pax & amicitia cõflari potuisset, meliori certè loco hodiè esset Respub. Christiana. Vterq; enim princeps & lõgè erat potẽtissimus, & Catholicę religionis obseruãtissimus. Sed hauddubiò peccatis nostris id effectũ est, quòd perpetua ferè inter illos bella extitère.

Carolstadi⁹ primus vxorius sacerdos.

Suprà mentionem fecimus Andreę Carolstadij archidiaconi Vuittenbergẽsis. Is primus omniũ ex sacerdotum ordine vxorẽ duxit, scortum dixissem veriùs. In illis nuptijs Missa celebrata est, cuius totũ officium à Luteranis compositum fuit, tale reuerà, quod vel solùm sufficeret ad concitandam Dei in nos indignationẽ. Meritò de illis dici poterat, qui eam Missam celebrârunt, Fiat oratio eorum in peccatum. *Psal. 108.* Cùm autem miser ille Carolstadius Vuittẽbergæ, reuerso è sua Patmo Lutero, non posset sua somnia liberè in vulgus spargere, obsistẽte ei Lutero, qui solus volebat pręcipuus videri, abijt indè Orlamũdam ducis Saxonię oppidũ, vbì fretus populi fauore, publicè Luterũ reprehendit. Id minimè ferens Luterus, tãdèm effecit vt è tota Saxoniæ

Luter⁹ proscribi facit Carolstadiũ.

ducum

ducum ditione profligaretur, licèt paulò antè summus fuisset Luteri amicus. Et quanuìs ipse non minùs quàm Luterus creparet verbum Dei & purum Euangelium, tamen cedere compulsus est, & vitam interim agere miserrimam cum sua non vxore, sed incesta cōcubina, quæ quidem genere nobilis erat. Tandèm miser ille hostis sui Luteri opem implorare coactus, & eius precibus adiutus, in Saxoniā redijt ea lege, nè quid contra Luterum vel verbo vel scripto palàm assereret. Scripsit in eum valdè acerbè Luterus, & cōcitatę rusticę seditionis, in qua vltra centum rusticorum millia periêrunt, admodùm eum suspectum reddidit. Scripserat antè in Luterū Carolstadius, nec omninò sinè precio, quia aureum nummum ab ipso acceperat. Itaq; huius anni initio Luterus ei respondit libro, cuius titulum esse voluit, *Contra cælestes prophetas*. Scripserunt verò in Carolstadiū etiàm alij Luterani, & in ijs Vrbanus Regius, de quorum omnium scriptis apostata Oecolampadius in suo Antisyngrammate hoc reddit testimonium, quòd causam Carolstadij non tam subuerterint, quàm confirmârint. Et hoc Oecolampadij testimonium, quanuìs hominis infamis, non parùm habet ponderis apud Sacramentarios, licèt Luterum oppugnet.

Nota testimonium satanæ contra satanam.

Huius anni mense Martio Zuinglius libellū edidit *de vera & falsa religione*, quem etiàm nō dubitauit in Catholica religione constantissimo Galliarū regi Francisco dedicare. In pfatione eius libelli hęc leguntur: Diabolus nos tentat per homines obstinatos, qui cùm videāt veritatem de cœna Domini non per se, sed per alios in lucem proferri, more furiosorum criminari alios, & in eos bacchari incipiunt: quibus verbis non obscurè Luterum ipsum & eius propugnatores perstringit, quos sanè disertis verbis ait à diabolo instigari, & instàr furiosorum de-

Zuinglius dedicat librū regi Christianißimo.

Luterū perstringit.

debacchari &c. Videât iam miseri & cęci homines, quàm meritò Luterum damnârit Catholica Christi Ecclesia, quandó tam malè etiàm proprij discipuli de illo sentiunt. Et tamen Zuinglius nihilo fuit Lutero melior, immò in quibusdam etiàm deterior.

Per hoc tempus idem Zuinglius cum suis Ecclesię Tigurinæ ministris & symmystis multùm egit in frequentissimo Tiguri Senatu, vt Missa & Eucharistiæ adoratio prorsùs aboleretur. Restitit illis aliquãdiù vir quidã egregiè catholicus: sed quia plausibilis valdè erat Zuinglij doctrina, quæ confessionem peccatorum, ieiunia, labores pœnitentiæ, & id genus alia reijceret, decretum est in Senatu, vt Missa deincèps in perpetuũ exularet, &, vt quidam ineptus ait, mox secuta est publica totius Ecclesię Tigurinæ gratulatio & lætitia: Scilicet lætantur hęretici, cùm malefecerint, & exultãt in rebus pessimis. Catholici hauddubiò cùm hæc & id genus alia legunt, non possunt aliud quàm gemere & plangere istorum prodigiosam cæcitatem. Lætantur Christiani, immò pseudochristiani, ablatã esse Missam, nec vidẽt miseri hoc propriè pertinere ad Antichristũ, cuius organa sunt Turcę & Tartari, atq; antecursores hęretici temporum horum. Vt autem Zuinglius in sua hac impietate esset ꝑtinacior, scribit se quodam somnio admonitũ esse. Ità apud illũ hac in re grauissima permultum habuit momẽti insanientis cerebri somnium, cùm alioquì nihil apud se valere velint nisì scripta diuina. Est autem in hoc somnio id magnoperè obseruandum, quòd Zuinglius ipse palàm affirmat, nescire se an ille admonitor, qui in somnis illi apparuit, ater fuerit an cãdidus. Quæ res argumento est, in rebus grauissimis quàm impiè isti ludant, nec alicuius pensi habeãt, vtrùm à bono vel malo spiritu hauriant dogmata. Sed ità illudi par est illos, qui suum iudiciũ totius orbis iudicio an-

Mißam Tigurini abrogant.

Prou. 2.

Zuinglius somnio incitatur ad abrogãdam Mißam.

teponunt. O cæcos duces cæcorum.

Libet hoc loco aliquot cœnæ Dominicæ ritus adſcriberē, quos iſti homūciones è ſuo cerebro cōfinxerūt, vt videāt Catholici, quàm nihil iſti à ſumma barbarie diſcrepēt. Tiguri, quod eſt pręcipuum Heluetiorum oppidum, hic ſeruatur ritus, omnibus pijs valdè abominandus: Finita concione, menſa infertur, & munda mappa inſternitur: huic impo nitur caniſtrum paneazymo plènum, catini quoquè & pocula lignea, (Nihil eñ hîc periculi eſt, vbì nullus eſt ſanguis Domini, ſed vinum ſolùm) quæ vino implentur. Accedit ad menſam Eccleſiæ miniſter cum diaconis, & totum cœtum ad attētionem excitat: mox alter ex diaconis ſubijcit inſtitutionē cœnæ Domini ex Epiſtola ad Corinthios, (de qua tamē inſtitutiōe & eius ritibus ipſe dicit Apoſtolus eodem loco: Cętera, cùm venero, diſponā, tāquàm copioſiùs Corinthijs traditurus cœnæ peragendæ ritum, quod iſti nolunt aduertere, quia dati ſunt in reprobum ſenſum) alter verò recitat partem capitis ſexti Ioānis. Mox recitato ſymbolo fidei, paſtor vel miniſter admonet, vt quiſque ſeipſum examinet & exploret, nè indignè accedēdo, corporis & ſanguinis Domini reus fiat. (Sed quomodò poteſt eſſe reꝰ corporis & ſanguinis Domini, qui illud reuerà nō accipit? O miſeros homunciones.) Poſteà omnes ſe in genua demittunt, & paſtore pręeunte, orationē Dominicā dicunt. Ea abſoluta, paſtor accipit panē, (& certè nihil aliud quàm panem, quia iſti paſtores non ſunt ſacerdotio initiati, aut certè nō intendūt quod Eccleſia intendit) & rurſùs ipſe quoquè alta voce recitat inſtitutionem Cœnę Dominicæ: deindè panem miniſtris diſtribuit, & poculum porrigit, qui panem in catinis, & vinum in cyathis circunferunt, & populo exhibent. Quiſque in manus ſumit quod traditur à miniſtris: edit, & proximè aſſidenti

Tigurini vt ſuam ſeruēt cœnam.

I. Cor. I.

offert partem eius quod accepit, ſimiliter etiàm poculum porrigit. (Mirum, cùm iſti vſqueadeò timeant, ſi vna ſpecie vtantur, non timere illos, nè fortè à vicino morbum Gallicum, aut Peſtem, aut aliud aliquid eiuſmodi contrahant. Certè nunquàm illi ſic acciperent Corpus & ſanguinem Domini, ſi Catholica Eccleſia hunc modũ prǽſcriberet.) Interim verò dum de hoc nõ Domini, ſed factitio (nè quid iam dicam grauius) pane edunt & de poculo bibũt, vnus ex Eccleſię miniſtris, prælegit ex euãgelio Iohannis verba Chriſti ad paſſionem euntis, incipiẽs à pedum ablutione, quæ quidem cùm ibì expreſſum habere videatur Domini mandatum, tamen ab iſtis prorsùs negligitur: porrò calix vrgetur, cuius nullum vſquàm extat expreſſum mandatum. Porrò verò ſi catini & pocula ad menſam redeunt, (quod fortè rarò accidit, largiter ſuauia vina potantibus fratribus & ſororibus Euangelicis) Eccleſia iterùm in genua procumbit, & Deo gratias agit pro beneficio redemptionis Chriſti. Piget hac de re quicquã ampliùs ſcribere, cùm ſit & ridicula & impia, à maleſanis & fanaticis cerebris commẽta in Catholicæ Eccleſiæ contemptum. Et hic quidem ritus Tiguri ſeruat̃. Porro in ipſo agro Tigurino miniſter omnia ſolus recitat, & ad menſam ſinguli accedũt. Pulchrè nimirùm, quia ſic viſum eſt Zuinglio. Baſileæ verò Oecolampadius ſummus Zuinglij amicus hũc ſeruauit morem: (vt ſinguli eant in adinuentionibus ſuis) Pro ſuggeſtu legebat omnia vſq; ad verba cœnæ, quæ ante mẽſam recitabat. mox finita oratione & conuocatione, ſequebatur communio. Interim dum communio fieret, plebs pſalmos vernacula lingua cantabat. Finita communione, cœtum cum exhortatione dimittebat. Immenſi operis fuerit, ſingulorum diuerſos ritus commemorare, quibus populus miſerandũ in modum in pugnantiſſimas opi-

Ritus cœnæ in agro Tigurino.

Ritus Baſileenſis.

niones diuulsus est, ridentibus interìm istis planè dissonis noui Euangelij buccinatoribus, quòd singuli habeant suos sectatores, quibus de suo ferè cognomine possint ipsi nomen imponere.

Hac tempestate Sueuici aliquot Luterani Doctores, nempe quatuordecim, Halæ Sueuorum conuenerunt, & scripto quodam, quod Syngrāmma dici voluerunt, (author putatur fuisse Ioānes Brentius insignis Luteranus) Oecolampadij sententiam damnārūt, Luterani s. Zuinglianū. Nec se deserit Oecolampadius, mox Antisyngrammate respondet Sueuis illis. Quin & Bucerus desertor instituti Dominicani) Nam plerique omnes noui Euangelij authores & signiferi, apostatæ monachi, & eoipso infames ac detestabiles fuere) scripsit ad quosdam ex Sueuis illis, vt perpēderent quàm parùm deceat eos qui eundem Christum docent, dissidere &c. Sentiebant facilè apostatæ & desertores illi, ex mutuis his ipsorum dissensionibus pessimum ad omnes manare fœtorem, & cupiebāt quidem rem compositam, sed præ animi tumore, cùm suam, non Christi, gloriam quærerent, alij alijs nihil concedere voluerūt. Benedictus Deus, qui eum in modum confudit idiomata constructorum nouę turris Babylonicæ. Et licèt hoc vno saltem argumento satìs superque intelligi licebat, homines istos non Christi, qui pacis & author & amator est, sed satanæ, qui rex est super omnes filios superbiæ, & suos sectatores suî efficit similes, hoc est, pacis & cōcordię Catholicę inimicos, spiritu duci, tamen misera plebs lucem euangelicam inuenisse se putans, à Catholica quidem Ecclesia libenter discessit: sed interìm tamē nunquàm potuit certam vnam aliquam, quam omnes sequerentur, doctrinam inuenire, sed vt queq; regio Germaniæ & vicinarum prouinciarum his vel illis factionibus deditos accepit concionatores, ità in hāc

Luterani dānant Oecolampadiū

Oecolāpadius se tuetur.

vel illam cōcessit factionem: adeò vt eò tandèm res redierit, vt multis locis etiàm sub eodem tecto tot sunt sectæ, quot sunt capita: quod quidem est omnium flagellorum Dei longè acerbissimū. Verùm hoc necesse est illis accidere, qui à Catholicæ Ecclesiæ vnitate discedunt.

Luterus execratur Sacramētarios

Libellum Sueuorum, cuius iam meminimus, Iohannes Agricola, tum tēporis Luteri studiosus, vertit Germanicè: Luterus eam versionem pręfatione probat, simulque testatur, se Sacramentarios planè execrari. Illi pręfationi respondit Oecolampadius Germanicè. Si verò Luteri doctrina à Christo manauit, vt & ipse videri voluit, & eius studiosi iactitant, cur non habet apud eos pondus hęc eius sententia, qua Sacramētarios execratur? Cur tam multi à Lutero ad Zuinglij castra perfugiunt? Aut si in re tanta errat Luterus, cur nō intelligunt, nō Christi, sed mendacij spiritu eum ad sua scribenda commenta incitatum fuisse?

Scripsit hoc tempore contra Zuinglianos etiàm Ioannes Pomeranus excucullatus monachus Epistolam quandam Latinè & Germanicè, Luteri tantus amicus, vt eum Vuittenbergēsis Ecclesię pastorem fecerit. Sed tales pastores à suo grege arceat Christus.

Nota, pacē volūt sectarij, vt possint oppugnare Ecclesiam.

Miserunt hac tempestate Argentoratensis Ecclesiæ ministri Euangelici legatum suum ad Luterum, qui eum & suos hortaretur ad concordiam, vt regnum Pontificis Romani coniunctissimis viribus oppugnare possent. (Ità certè ipsi de se scribunt, nec pudet eos tantam sui pectoris vecordiam posteris prodere, qui vel ex hoc solo Romani pontificis odio & insectatione facilè intelligent, eos satanæ satellites fuisse.) Pręclarè enim inter alia multa à Diuo Cypriano vetustissimo atque eloquentissimo martyre scriptum est libro primo Epistol. 3.

Quales

Quales putas eſſe eos, qui ſacerdotũ hoſtes, & contra Eccleſiam Catholicam rebelles, nec pręmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm indè quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tẽpus ſacerdos, & ad tempus iudex vice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecundùm magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduersùm ſacerdotum collegium quicquam moueret: nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragiũ, poſt coëpiſcoporum conſenſum, iudicẽ ſe non iam Epiſcopi, ſed Dei faceret: Nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet: nemo ſibi placens ac tumẽs, ſeorsùm foris hęreſin nouam conderet. Hęc quidẽ ille ſanctiſſimus Epiſcopus: ſed hęreticis fruſtrà cõmemorantur, quippe ſubuerſis, & proprio iudicio condemnatis. Luterus verò nihil Argentinenſium miniſtrorum motus admonitione, è diuerſo potiùs hortatur Zuinglium & Oecolampadium, vt deſinant animas ſeducere, planeque affirmat, aut ſe, aut illos ſatanę miniſtros eſſe.

Nota.

Indignum putabat Luterus, qui illis cederet, ſed expectabat, vt in ipſius ſententiam oẽs concederẽt. Quid interim mẽtis habebant, qui Luteri doctrinã ſecuti, nouã de Euchariſtia opinionem proferri videbant, idque non ſinè Luteri tanquàm errantis repræhenſione? An non puduit eos tam leuiter à Catholica Eccleſia ad Luterum defeciſſe, cùm viderẽt ſe in ſummum ſalutis ſuę diſcrimen hac dogmatum diuerſitate coniectos, & quidẽ intra paucos admodùm annos? Felices ergò illos, qui ſe intra Catholicæ Eccleſiæ vnitatem continuerunt.

Thomas Műzerus ruſticorum tumultus ciet.

Per hoc tempus extitit quidam Thomas Munzerus presbyter, homo importuniſſimus & audaciſſimus. Is ex ſcriptis Luteri hauſta occaſione, multis

Germanię locis credulā nimìs & imperitam Rusti-
corum turbam ad seditiones cōcitauit, & primò in
Clerum, mox in principes inflammauit. Itaque ma-
gnus hoc anno diuersis in locis factus est agrestium
hominum concursus, ad inauspicatam quandam li-
bertatem adspirantium, & multa ab eis nefariè &
scelerate sunt admissa, per summam crudelitatem
occiso, pręter alios nobiles viros, Ludouico comite
Heluesteno, qui in matrimonio habebat Maximili-
ani Cęsaris filiam notham: incensisq; in vna Fran-
conia ducētis & eo ampliùs arcibus & monasterijs.
Non dubium quin supremam is tumultus Germa-
niæ & vicinis prouincijs calamitatem fuerit allatu-
rus, ni maturè tam improbi conatus Principum ar-
mis prorsùs impediti & elisi fuissent. Feruntur hoc
in tumultu, vt antè dixi, vltra centum millia Rusti-
corum in Germania & Lotharingia cecidisse. Ani-
mauerat plerosque Munzerus, dicens inter alia, se
omnes bombardarum ictus sua manica excepturū.
Sed ille non diù pòst captus est Francusij, & tradit'
Ernesto comiti à Mãsfelt inprimìs catholico, in cu-
stodia seruandus. Captus est etiàm socius eius no-
mine Phiferus, monachus apostata: sed hic obstina-
to animo permãsit in errore, & sic gladio cęsus oc-
cubuit. Munzerus verò fertur ex animo doluisse,
errores reuocâsse, præmissa Confessione sub altera
specie Eucharistiam accepisse, & ità demùm gladio
percussus, ex hac luce migrauisse.

200. arces & monasteria inflammata.

Centū millia rusticorum cæsa.

Munzerus resipiscit.

Luterus vbì vidit miseram turbam armis princi-
pum, quibus iam extrema queque ceu quidam Py-
thius Apollo minatus erat, horrendum in modum
concisam & profligatá, mox verso stylo, scripsit li-
brum in Rusticos, vt se principibus vēditaret nequá
& versutus homo, qui suis pestilentissimis scriptis
magná illi seditioni & cędi ansam prębuerat, vt fa-
cilè potest re ipsa doceri. Sanè intra vnum mensem

Scribit in rusticos Luter.

Maium

Maium maiores tum clades cędesque & vastitates perpessa est superior Germania, quàm bello decennali ab Hispanis & Gallis per id tempus Italia. Vnus Lotharingię dux Antonius, in vna Alsatia supra 26. millia Rusticorum cecidit. Misera erat tum Germaniæ, præsertim superioris, habitudo, cùm subditi plerique aut apertam vim in principes intenderent, aut animis clàm rebellionem meditarētur. Hunc fructum peperit pręclarum Luteri Euangelion. Soluti enim religione animi, & ad carnis quandam libertatem à Lutero vocati, imperia pati non poterant.

Seditiones oppidanorũ.

Nec vrbibus deerant factiosi homines, qui seditiones excitarent in Clerum & senatum. Tumultuatum est atrociter Francophordiæ ad Mœnũ, mox Mogũtię, paulò pòst etiàm nõnihil Colonię Agrippinę: sed non impunè tulerunt eorum tumultuum authores. Colonię certè nullis machinationibus efficere potuerũt Luterani, vt illic eis liceret publicè concionari. Quędam alię Imperij vrbes, nè similia à vulgo paterentur, magnis impẽsis coacti sunt cõscribere militem, quo se aduersùs vim seditiosę plebis tuerentur.

Coloniensiũ constantia.

Francophordiæ ipsis Paschatis ferijs duo ex infima plebe, alter sartor, alter sutor, seditionis fuêre capita. Primo impetu plebs armata irruit in cœnobium Dominicanorum, sed ea tamen vsa moderatione, vt contenta vino imperiosè postulato, ab omni maleficio, quòd ad direptionem aut vastationem rerum attinet, abstineret. Vrbis portæ interìm clausæ seruabantur. seditiosus populus Senatum loco mouebat, atque totius vrbis imperium & administrationem in XXIIII. ex plebe delectos transferebat. Multa sanè fiebant ab illis insolenter, & quasi Dictatores quidam leges promulgabant, minas quoquè & Clero & Senatui petulanter

Tumultus Francophordiæ.

intentabant. Habebant earum rerum authorem Luterum, qui scriptis & verbis suis miseros Germanię homines dementabant. Scripserant Francophordienses illi ex plebe delecti, capita 47. ex Luteri prodigiosis paradoxis sumpta, eaque pro legibus haberi volebant, quę nimis longum est hîc recensere. Et vt alios quoque haberēt suæ improbitatis complices, ea capita 47. ad Moguntinos & Colonienses transmiserunt. Moguntiæ ergò populus transuersìm actus æquè vt Francofordienses, multa procaciter egit in clerum, toto triduo, clausis portis, manens in armis. Cogebatur Clerus etiàm ad iniquas pacis conditiones descendere, maximè quòd Rustici tumultuãtes, seditiosorum istorum hominum audaciam augerent: sed non diù pòst extincta illa agrestium hominum colluuie, & Francophordiensium & Moguntinensium temerarij ausus repressi sunt, & in irritum redacta, quęcunque à Clero per vim & seditionem extorserant. Multus supra modum est Sleidanus in recitandis ijs, quę Luterus hac tempestate de Rusticorum tumultu scripserit: sed imprudens multa scribit, quæ & Luterum & ipsum pudefaciant. Ait Luterum scripsisse principibus, eorum dominatum homines nec posse, nec velle, neque sanè debere ferre diutiùs: negocium hoc plebis in ipsos insurgentis, Deum agere, & bellum eis facere, & impietatis ipsorum pœnam exposcere. An non hoc erat homines in principes armare? an non hoc erat tumultuantium & seditiosorum hominũ factum probare, cuius ait Deum ipsum esse authorem? Et tamen paulò pòst subiungit Sleidanus scripsisse Luterum, se semper ab initio docuisse modestè, & à seditionibus vehemēter abhorruisse, & hortatum esse populum, vt tyrãnidem & impiam principum dominationem tolerarent. Quæ hæc, obsecro, amentia est, quòd intra vnã eandemq; periodũ tam

Item Moguntiæ.

Sleidanus & se & Luterum pudefacit.

tam pugnantia Luterum ſcripſiſſe teſtatur ille Sleidanus, vt & modeſtè ſemper docuerit, & nihilo minùs Principum imperium vocet tyrannidem & impiam dominationem? Iam rursùs poſt pauca profert Luteri ſcriptum ad Principes contra Ruſticos, aitq; eum claſſicum ceciniſſe & monuiſſe, vt in eos non ſecùs àc in efferatas beluas impetus promiſcuè fiat ab omnibus. Et hîc fatetur Luterus, teſte Sleidano, ſe neceſſariò ſtylum vertere debuiſſe. Verùm abeat Sleidanus cum ſuo Lutero ad ſolas terras. Vult miſer faſcinare lectorem, vt fœdiſſimas Luteri antilogias, craſſaque mendacia & legat quidem, & tamen non animaduertat. Iam ſuprà dictum eſt, Luterum appellâſſe principes noſtros, ſtolidos, furioſos & amẽtes moriones: & Turcam eis decuplo eſſe meliorem, multaq; alia petulanter ſcripſiſſe in principes. An non hoc erat ſubditos concitare in principes? An non hoc erat miſeris perſuadere, vt Turcarum tyrannidem, q̃ Cæſaris & principũ ſuorum legitimum imperium, pati mâllẽt? Et interìm, ſi dijs placet, referente Sleidano, non dubitat ille ſanguinarius euangeliſta dicere, ſe ſemper docuiſſe modeſtè, & à ſeditionibus vehementer abhorruiſſe. Sed quicquid vel Luterus de ſeipſo, vel in Luteri defenſionem ſcribat mendax Sleidanus, hoc vnũ certiſſimum eſt, Luterum hominem fuiſſe ſeditioſiſſimum, & ſuis nefarijs ſcriptis & concionibus arma inſanæ multitudini ſuppeditâſſe in legitimos ſuos magiſtratus. Sed nouerat ille accommodare ſe tempori, & tum quidem, cùm tumultus & ſeditiones ſuos habituri ſucceſſus viderentur, minaciter calamum ſtrinxit in principes: cùm autem è diuerſo temeritatẽ agreſtium hominũ vidiſſet prudentia & viribus principum oppreſſam, mirabiliter principum factum probauit, & ad perdendos miſeros, quibus ipſe tantæ nequitiæ author fuerat, in-

Accõmodat ſe tempori Luterus.

flammauit. Scripſerat anno 1523. librum de ſeculari poteſtate. Ibì Principes vtplurimùm ait aut maximos eſſe fatuos, aut deterrimos nebulones, & ab ijs peſſima queq; expectanda eſſe, parùm aũt boni: iactitat vulgum iam fieri intelligentem, & paucos eſſe principes, qui non habeantur pro fatuis & nebulonibus. Id verò cui nisì Lutero acceptum ferre oportuit? Hanc eius inſaniam pauló poſt in opus conferre conatus eſt Thomas Munzerus, & ex eius ſcriptis arrepta anſa, non inſtrenuum Luteri ſe administrum præbuit in concitandis plebibus: & ex multis quidem oppidis principiò repellebatur, è Praga Boëmiæ, ex Gutterbacho Marchiæ, ex Zuiccania oppido electoris Saxoniæ, ex Hallis comitatûs Tyrolenſis, ex Alſteto, vndè eum Luterus ipſe fecit expelli, licèt ei harum molitionum ingentem materiam exhibuiſſet: immò apud Saxonię electorem eum initiò excuſâſſet ac defendiſſet, ſperans rem ei ex ſententia ceſſuram. Verba Munzeri ad Ruſticos ſcripta, facilè declarant, quem ſecutus fuerit: Nolite, ait, diutiùs adulari peruerſis fatuis, impijs nebulonibus: Incipite, & bellate bellum Domini: tempus eſt valdè &c. An non etiàm Luterus vocauit principes fatuos & nebulones? Vaſtabat Múzerus cum Ruſticis templa & monaſteria, profligabat monachos, conculcabat ſacramenta, pluraq; id genus flagitia deſignabat. Sed num eadem aut non docuit Luterus, aut non faciunt Luterani & ſectarij dogmatiſtæ? A Lutero igitur in vrbes, in pagos dimanârunt ſeditiones & tumult9: ille ſuis ſcriptis claſſicum cecinit, atque innumerabilium malorum præcipuus author fuit.

Luterus nuptias celebrat in ſummo Germaniæ luctu.

Hoc ipſo verò anno in tãto Germanię luctu, tanta rerũ oĩum pturbatione, inaudita calamitate, idẽ ipſe Luterus quadã Erynni percitus, iucundiſſimas celebrauit nuptias, iuncta ſibi virgine ſanctimõiali, vt tan-

vt tandèm toto orbi terrarum hoc teterrimo facinore testatum efficeret, quid iampridèm animo cõcupiuisset ac destinauisset. Proh pudor, sacræ Theologiæ Doctorem, publicè professum ꝑpetuã continentiam, pauꝑtatem, obedientiã, & iampridẽ sacerdotio initiatũ, ausum esse in tantã ꝓruere impudẽtiam & turpitudinẽ, vt quod nullæ sanæ mẽtes & in catholica religione benè institutæ, vel solo auditu ferrè queãt, id ille miser ac deploratꝰ apostata monachus, facto & opere ꝑpetrare nõ dubitârit. Eant iam cũ suo Euãgelista Luterani, & quotquot ab Ecclesia Catholica desciuerũt: certè vel hoc solo nomine apud oẽm posteritatẽ sempiternæ ignominiæ notam sibi sentient inustam, ꝙ tam nefariũ hominem sequi non piguerit. Certè oportuit omnem omninò mentem & sensum perdidisse, qui tantum scelus videre non potuerunt. Superiorum temporum hæretici plerique omnes solebant tamen quãdam præ se ferre morum honestatem & vitæ sanctimoniam: at Luterus tum sibijpsi, tum alijs omnibꝰ ad omnem turpitudinem laxauit habenas, nec quicquam voluit non licere, quod animis collibuisset. Extant plurima eius scripta, extant teterrima eius facinora, quibus hæc possunt liquidò demonstrari. Et interìm tamen, licèt reclamante conscientia, talem ducem innumeri sequuntur, quidlibet illo facilè permittente, modò adsit fides, quam solam ille prædicauit ad salutem sufficere. Ecclesiæ & Põtificum decreta, ieiunia, preces, vigilias, & deniquè bona omnia floccipendit: immò ausus est scribere, opus bonum optimè factum, veniale peccatum esse secundùm misericordiam Dei, sed mortale peccatum secũdùm iudicium Dei: & multa alia his absurdiora, quæ prorsùs damnat Catholica fides. Est profectò multa admiratione dignissimum, quòd cùm Luterus iactaret se nunc demùm Germaniæ ipsissi-

In aßertiõ. Artic. 32.

ipſiſſimam Euãgelij lucem intuliſſe, qua illa tot ſeculis caruiſſet, & interim excuſſo cucullo, proculcato continentiæ voto, ſpreta omni diuino & humano iure, publicè ſibi iungeret virginem æquè Deo dicatam, non ſolùm non eſſe homines eo teterrimo facinore offenſos, ſed etiàm præclarè cuiuſdam virtutis & inſignis Euangelici exempli loco habuiſſe, quod innumeri poſteà tum ſacris initiati, tum monaſticen profeſſi vtriuſque ſexûs homines cum multa mortalium laude & applauſu imitarentur. Quis tantam hominum cæcitatem vel admirari pro dignitate ſufficiat? Olim quidẽ ætate D. Hieronymi Romæ quidam extitit Iouinianus, quem monachum fuiſſe Auguſtinus ſcribit: Is auſus fuit docere, eodem Auguſtino teſte, virginitatẽ ſanctimonialium, & continentiam ſexûs virilis in ſanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorũ caſtorum atque fidelium meritis parem eſſe, non maiorem. Adhibebat huic paradoxo adſtruendo ſcripturas, ſed, vt ſolent hæretici, perperàm intellectas. Verùm eius inſania vel hæreſis, vt eam vocat Auguſtinus, citò oppreſſa eſt & extincta, nec vſq; ad deceptionem aliquorum ſacerdotũ potuit peruenire. Erant tamen laſciuiẽtes quędam virgines ſacræ, & quidẽ prouectę iam ætatis, quæ iſtis carni plauſibilib9 vocibus illectæ, viris nupſerunt: ipſe verò nec habuit, nec habere voluit vxorem. Hoc inſanum & temulenti cerebri dogma tum temporis nullos è clero permouere potuit, vt illud amplecterentur: facilè enim erat videre eius abſurditatem. At noſtro infeliciſſimo ſeculo Luterus lõgè in ſtudiũ cõtinentię iniqor, palamq; oẽs etiàm Deo ſacratos hoĩes ad coniugiũ inuitans, & ſpurciſſimę libidini laxãs habenas, tam multos nullo negocio inuenit ſuæ impietatis approbatores, vt ſinè horrore dici aut cogitari vix queat. Scripſit in Iouinianũ Hieronymus li-

De hæreſibus, ad Quoduultdeum, 82.

libros duos, quibus illum grauissimè confutauit: sed Luterus iam totus datus in reprobum sensum, illius scriptis nihil moueri potuit, quibus tamē tūc temporis permultos dubium non est in sana fide sanctoq; cōtinentię proposito fuisse confirmatos. Sed verissimè dicit scriptura: Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere, quem ille despexerit. Non est mirum valdè, ꝙ Luterus hucusquè impudentiæ & impietatis progressus est: sed quòd habuit tam multos tantæ nequitiæ approbatores, & qui tam immaniter prolapsum, nihilo minùs tanq̃ Chsisti apostolum quendam suspicerent & venerarentur, id omnem vincit admirationem. Habebant quondàm ethnici suas virgines Vestales, è quibus si qua rem cum viro habuisset, viua mergebatur in foueam, humoque obruta extinguebatur. Luterus tantæ turpitudinis etiàm summam reportat laudē. O tempora, ô mores. Quis iam dubitet in hæc tempora vel maximè quadrare illud Esaiæ: Dilatauit infernus animā suam, & aperuit os suum absq; vllo termino? Quid iam difficile erit persuadere hominibus ętatis huius, si nefandum apostatæ monachi incestum, & sacrilegum concubitum nō alio quàm castissimi & sanctissimi matrimonij loco habendū censuêre, persuasi ab illo ipso, qui tam immani se scelere obstrinxerat? Quid superest, nisì vt in Mahometis transeamus disciplinam egregiè Epicuream, & absurdissimas Alcorani eius nænias & putidissima deliramenta complectamur? Et certè huc tendit ipsissimus totius Luterani euangelij scopus. Quòd tam multos habuit Luterus sectatores, non alia ratio est, q̃ ꝙ ea docuit, quę carni & sanguini, q̃ naturæ vitijs deprauatæ cumprimìs arriderent. Idē fecit & Mahometh sceleratissimus, atq; ea causa tā longè & latè eius licèt dementissima superstitio ꝓpagata est, Christi Euangelium ad arctam viam, ad agendam

Eccēs 7.

Esa. 5.

Matt. 7.

agendam pœnitentiam nos reuocat. Scripſit Luterus Epiſtolam quandam, quam voluit dici, Fidelem admonitionem ad omnes Chriſtianos &c. In ea ſic ait: Vide vt exerceas ſanctum Euangeliũ: doce, loquere, ſcribe & prædica, quomodo leges humanæ nihil ſunt: prohibe & diſſuade, nè quis fiat ſacerdos, monachus aut monialis, & quiſquis in eo ſtatu ſit, vt exeat &c. Tollit leges humanas oẽs: quid furibus, latronibus, adulteris poſſit dici iucundius? Tollit ſacerdotium, tollit omne continentis vitæ ſtudium: quid hoc aliud eſt, quàm Ede, bibe, lude, poſt mortem nulla voluptas? His ille paradoxis creuit, & perdidit turbam nimis credulam. Vult, vt qui in monaſtica vita ſunt, indè diſcedant. Sed quid fiet de votis Deo nuncupatis? Ea nullius vult eſſe ponderis. Sed reclamat ſcriptura diuina, reclamant Patres oẽs, reclamat totius orbis perpetuus conſenſus, denique ratio ipſa reclamat. Sed Luterus vni ſibi plus vult tribui, quàm his omnib⁹. Atquì nos vel vnum Auguſtinum libentiùs audiemus, quàm mille Luteros. Is ergò ſic ait: Quod cuiquam, antequàm vouiſſet, licebat, cùm id ſe nunquàm facturum vouerit, non licebit: ſi tamen id vouerit, quod vouendum fuit, ſicut eſt perpetua virginitas, vel continentia poſt experta connubia &c. Hæc, inquit, & ſi qua alia ſunt, quę rectiſſimè vouentur, cùm homines vouerint, nulla conditione rũpenda ſunt, quę ſinè vlla conditione vouerũt: quia & hoc Dominum præcepiſſe intelligendum eſt vbì legitur, Vouete & reddite Domino Deo veſtro. Vndè Apoſtolus de quibuſdam quæ continẽtiam vouent, & poſteà nubere volunt, quod eis, anteq̃ vouiſſent, vtiq; licebat, Habentes, inquit, damnationẽ, quoniam primam fidẽ irritam fecerunt. Hæc Auguſtinus, cui Patres omnes & tota Chriſti Eccleſia ſubſcribit. Eat ſane Luterus, & tum ſibi, tũ alijs

De adulterinis cõiugiis li. 1. cap. 24.

Pſal. 75.

1. Tim. 5.

alijs, quantùm vult, imponat: nos vilem apoſtatam non audimus.

Eodem anno ſcripſit ter execrandum libellum hoc titulo, *De abominatione Canonis Miſsæ*. Mirũ profecto eſt, illum hominem diù admodùm in Catholica religione benè inſtitutum, ad tantam impietatem deuolui potuiſſe. Ergò q̃ ſtat, videat nè cadat, Væ omni ſuperbo, quia proximus ruinæ eſt. Quid vero tremendis illis Miſſæ myſterijs & ſacro Canone habet Eccleſia ſacratius? Sed ille inſanus ampliſſima Antichriſticæ vaſtitati itinera præparabat.

Luterus in Canonem Miſsæ.

Edidit etiàm Sapidus quidam Argentoratenſis pędotriba Carmina ſanè quàm horrenda in Miſſam, non verbis, ſed verberibus & flammis vindicanda: quæ doctiſſimus vir Arnoldus Veſalieñ, poſteà Canonicus Maioris ædis Colonienſis, in Miſſæ laudẽ mira dexteritate conuertit. Acceſſit his blaſphemijs Dialogus quidam Teutonicus de ægritudine & obitu Miſſę, vt totum ſuum virus malus dæmõ per adminiſtros ſuos in tremenda Miſſæ myſteria euomeret. Sed certum habeat Germania & reliquę nationes, quæ id genus blaſphemijs delectantur, prepotentem Deum tantas ſuæ maieſtatis iniurias ſeueriſſimè hauddubiè vindicaturum, vtì etiàm egregiè non ſemèl hactenùs vltus eſt.

Carmina Sapidi in Miſsam.

Per id tempus ſcripſit Luterus etiàm Liuonibus, itemque Duci Sabaudiæ, qui hominis nefarij fucos facilè contempſit. Scripſit etiàm ad Antuerpienſes, item ad Chriſtianos qui ſunt in Hollandia, Brabantia & Flãdria. Iohãnes Pomeranus ſcripſit epiſtolam ad ſanctos in Anglia. Faciebant hoc illi, vt ſua dogmata latiſſimè propagarent, & de ſectæ ſuę incrementis gloriari poſſent apud Germanos. Eo libello, quo Principes hortabatur Luterus, vt Ruſticos ſeuerè punirent, multos offendit, ꝙ nimiùm atrox & ſanguinari⁹ eſſe videret̃. Id vbì ille ꝑcepit, ter-

tertium de rusticis libellum edidit, in quo ait, illos quoquè pro seditiosis habendos esse, qui priorem libellum suum sæuitię insimulent, aut qui vlla erga cæsos rusticos commiseratione moueãtur: & etiàm vetuit nè quisquã mussitaret contrà, alioquì capite plectendus: rectum enim ait permanere oportere, quicquid ipse & doceret, & scriberet, etiamsi totus mundus ea causa dirumperetur. Quid verò possit vel ab ipso Lucifero dici arrogantius? Et vbi sunt tam crebræ antilogiæ, tam repentinæ & frequentes dogmatum mutationes? Certè si Rusticorum conatus suos habuissent successus, nemo ab illis stetisset magìs q̃ Luterus: mutata fortuna, Luterus stylum quoquè mutauit. Anteà scripserat in sua illa falsa exhortatione ad pacem, qua potiùs rusticorum furorem acuebat: Non sunt Rustici, ait, boni Domini, (loquens Principibus) qui se vobis opponunt: Deus ipse est, qui se opponit vobis, ad visitandam vestram tyrannidem &c. At rusticis succumbentibus, Tam mira, ait mox in alio libello, sunt nunc tempora, vt princeps aliquis magìs iam fundendo sanguine cælum promereri queat, quàm alij precando &c. O monstrum, in tot repentè formas mutatum.

Caroli V. nuptiæ.

Huius ipsius anni mense Aprili Carolus Cæsar vxorem duxit Isabelam regis Lusitaniæ filiam.

Albertus Brandeburgicus ducit vxorem.

Eodem anno Albertus Brandeburgicus 34. Magister ordinis Teutonicorum, Luteri dogma complexus, duxit vxorem Dorotheam regis Danorum filiam, & Magistri nomẽ in Ducis mutauit. Illis rebus totum in se cõcitauit Ordinem, qui ei Vualterum Cronbergium suffecit. Regis Poloniæ hodiè beneficiarij sunt Prussię duces, cum superiorũ temporum Magistri Ordinis Teutonici, cũ regibus Poloniæ multa sæpè bella gesserint, & Prussiam ipsam è manibus infidelium suis armis vindicârint, cùm ea

ea regio etiamnùm dæmonū cultui esset addicta.

ANno 1526. cùm iam Luterus perniciosis scriptis suis non solùm vulgus, sed etiàm plerosque optimates & nobiles in antiquę religionis & cleri odium commouisset, animis iam in diuersa distractis, nemo Germaniæ principum opem tulit Ludouico Pannonię regi, cui Turca infestissimus imminebat. Interìm quoq; in Italia non deerant, quibus Caroli Cæsaris potentia iam formidolosa esset ob Galliæ regem captum, & mox certis conditionibus fœderatum. Ità vbiq; Christiana Respub. tum bellis intestinis, tum exitiosis dogmatibus laborabat. Neque id fugiebat Turcā, in omnem rei benè gerendæ, & Christianis quàm maximè nocendi occasionem semper intentū. Atq; is tum bellum indixit Ludouico Pannoniæ iuueni regi, & bellicis artibus propter ætatem non satìs instructo. Nobilitas Hungarica plùs æquo visa est Turcarum exercitum paruipendere, quippe quæ Ottomannorū regum castra necdùm viderat vnq̃.

Turca indicit bellum Pannoniæ regi.

Tandèm ægrè 25. millibus peditum & equitum coactis, magna temeritate itum est obuiàm Turcis, quorum octuplo maiores erant copiæ. Vbì ad pugnam ventum est, nullo negocio Turcæ Christianos protriuerunt, ità vt & rex ipse, cùm sibi fuga salutē quærere vellet, lapsus in paludem, suffocatus sit, vndè tamen eius cadauer posteà integrū extractum, apud Albā regalē regio funere tumulatū est. Solimãnus hac victoria potítus, & incredibili tormentorum æneorum copia auctus ac locupletatus, fertur risisse Hungarorum temeritatem, quòd non maluissent retrocedere, quàm cum tanto exercitu manus conserere. Maria Ludouici coniunx, Caroli Imperatoris soror, ægrè ex hostium manibus dilapsa, Viennam profugit. Solimannus Buda occupata, arcem inuisit, eamq; mirificè laudauit, nec quic-

Ludouicus rex occũbit.

quam indè abstulit, nisi statuas æneas tres ingētes,
quæ Matthiæ regis fuerant. In locum regis Ludo-
uici primùm à Bohemis, indè ab Hungaris electus
est Ferdinandus, optimus & Christianissimus prin-
ceps, Caroli Cæsaris germanus frater. Sed nè quid
deesset ad supremam regni Hūgarici cladem & ex-
cidium, à quibusdam Pannoniæ rex electus est Ci-
liæ comes Iohannes Vaiuoda, qui non cessauit le-
gitimum regem Ferdinādum multis exagitare mo-
dis, donèc tandèm Hungaria tota ferè concessit in
ditionem Turcarum, ità vt meritò dici possit, illius
barbari hostis vires non nisi intestinis Christiano-
rum bellis, odijs & simultatibus creuisse: quod est
quidē certè miserabile, & lachrymis potiùs quàm
verbis prosequendum. Vt verò etiàm in Germaniā
paratior esset Turcis via, Luterus strenuā nauabat
operam, vt seditiosis euulgandis scriptis subditos
in magistratum, & principes ciuiles in Clerum cō-
citaret. Sentiens verò se apud quosdam principes
nihil promouisse neque minis, neque cōuicijs, neq;
tumultibus excitandis, ad blāditias se cōtulit. Dux
Saxoniæ Georgius, immortali dignissimus memo-
ria, ditionem suā à Luteri dogmatibus egregiè tu-
tatus est. Hunc Luterus calumnijs & conuicijs iam
antè prosciderat, sed frustrà. Itaq; hoc anno scripsit
ei literas blandissimas, & quæ reuerà etiàm constan-
tem animum nonnihil emollituræ viderētur: adeò
ille importunus & turbulentus homo, blādè & si-
mulata religiōe egit apud illum principem. Verùm
tale ab eo tulit responsum, quali apostata dignus
fuit. Vtinàm pleriq; Germaniæ proceres, eadē su-
issent vsi constantia: meliùs profectò rebus tum pri-
uatis, tum publicis consuluissent. Inter alia, hæc
quoq; scripsit princeps ille longè optimus Lutero.
Affirmare possumus, euangelium tuum nobis ma-
gnoperè curę non esse, quòd orbis Christiani capi-

Ferdinandus fit Hungariæ rex.

Luterus vertitur ad adulatiōes

ta

ta illud reprobârint. Id vnum dedimus operam, vt pro virili caueremus, nè à nostris reciperetur. In causa sunt mali fructus indè profecti. Nam neque tu, neque quisquam alius vere dicere potest, ex tua doctrina quicquam aliud enatum esse, nisì blasphemias in sacrosanctam Eucharistiam, in sanctissimam Dei genitricem, in sanctos omnes. Ex tua sectatorumq; tuorum doctrina omnes jam olìm damnatę hæreses renascuntur, omis Dei cultus honestus aboletur. Quandò vnquam tot facta sunt sacrilegia Deo dicatorum hominum, quot sub tuo Euangelio? Quandò crebriores in magistratus extitêre rebelliones, quàm ex tuo Euangelio? Quandò tot sacrarum ædium expilationes, tot furta ac rapinæ visæ sunt? Quo vnquàm tempore tot habuit Vuittenberga excucullatos monachos & moniales, atq; hodiè? Quandò maritis ablatæ sunt vxores, alijsq; traditæ, quemadmodùm tuum habet euangelium? Quandò tam numerosa perpetrata sunt adulteria, quàm posteaquam tu scribere non dubitâsti: Si mulier è viro suo concipere nequeat, vt ad alium se transferat, à quo possit fœcundari, & maritus prolē indè natam alere teneatur: itidemq; vir faciat? Hæc & multa alia princeps ille celeberrimus scripsit Lutero, eius nefandas turpitudines illi statuens ob oculos, si fortè posset reduci in viam. Sleidanus hęc ex odio illum scripsisse mentitur impudenter.

Luterus scribit Episcopo Mogunt.

Luterus eam passus repulsam apud ducem Georgium, literas scripsit ad Archiepiscopum Moguntinum, Marchionis Brādeburgeñ fratrem. Hortabatur eum, vt episcopatus suos in ciuiles principatus mutaret, & ducta vxore cæteris episcopis tam pclaro exēplo cōtinentiæ plluceret. Quid em̄ aliud suaderet Epicureus apostata, quam quod ipse maximè appetijsset? Volebat om̄es Veneri se deuouere, cui ipse erat deuotissimus, cùm Christus ipse suū Euāgelium

Mat. 3. & 4

 gelium

gelium ab agenda pœnitẽtia auspicatus sit. Sed has literas licèt typis excusas, nõ est dignatus princeps ille vllo respõso. Sciebat enim etiàm apud Græcos ne sacerdotib⁹ quidẽ, multò verò minùs episcopis, licere vxores ducere, postq̃ sacerdotio initiati sunt.

Hîc quoq; Luterus spe frustratus sua, regẽ Angliæ sibi tentandũ suscepit, quem anteà contumeliosissimè tractârat. Duo Angli Apostatæ summoperè in eam curam incumbebant, vt totum regnũ Angliæ vel inuito rege ad Luteri dogmata traduceretur. Hi iam curabant Coloniæ versionem noui Testamẽti à Lutero editã, in Anglorũ idioma trãslatam, typis excudi, sed quorundã bonorũ virorũ opa res ad amplissimũ Senatũ Colonieñ delata est, qui mox ꝓhibuit typographis, nè in eo excudẽdo opere ꝑgerent. Regi quoq; Anglorũ & regni proceribus idẽ significatũ est, quod multũ retardauit illorũ conatus apostatarũ. Porrò ipse rex Angliæ respõdit Lutero egregiè, spretis eius fictitijs blãditijs: quibus in literis inter cætera improperat ei incestas nuptias cum virgine Deo dicata contractas. Olìm apud ethnicos virgines Vestales, si de stupro fuissent conuictę, viuę humo obruebantur, & constuprator verberibus ad mortẽ vsq; mulctabatur. At nunc apud Christianos Luterus & multi alij desertores mõachi & moniales, impunè totos se mãcipant turpissimę libidini, mundo illis applaudẽte, & inexpiabile scelus, nisì resipiscãt, etiàm rectè factis p̃cipuo ferè loco numerante. Sed de his suprà dictũ est, quanquàm nunquàm satìs dici potest.

Hoc anno habita sunt Comitia Spirę: vbì quidã principes Luterizãtes, petiêrũt sibi tẽplum aliquod permitti, vbì suo more sacris & concionibus interessent. Sed fortissimè se opposuit Episcopus Spireñ Georgius, Bauarię princeps & Comes Palatin⁹ generc. Itaq; in atrijs hospitiorũ suorũ iusserunt fu-

Angliæ insidiantur hæretici.

Virgines vestales olìm vt punitæ.

Comitiæ Spiræ.

os concionatores q̃tidiè verbū facere ad populum,
Catholicis principib9 ob tēporū iniquitatē ad mul
ta cōniuentibus. Olìm tēporib9 Archadij Impera-
toris, Gainas dux Romanę militię petijt ab eodem
principe, intra Cōstantinopolim sibi suęq; sectæ sa
cerdotibus (erat aūt Arrianus) templū vnū cōcedi.
Archadius rē ad Ioannē Chrysostomū ei9 vrbis epi
scopū retulit. Is modis oībus se opposuit, dicēs in-
ter cętera: Nō oportet principē q̄cquam cōtra DEū
audere, si quidē vera pietas illi curę est, sed potiùs
bñ constitutas leges seruare, eā p̄sertim, q̄ cōtra hę-
reses lata est. Circa huius anni initiū Luter9 quādā
ad Reutlingeñ data Epistola, in Zuingliū & Oeco-
lampadiū degeneres filios suos inuehit. Scripsit &
Vrbanus Regius quandā Epistolā contra Zuinglij
sententiā. E diuersò Zuinglius quoq; Luteranis nō
fuit mutus: q̄n etiā Martinus Bucer9 apostata Dñi-
canus scripto quodā edito, aduersùs Brentiū Lute-
ranū se tuet̃. De hoc Bucero graues viri narrare so-
lent, ꝙ initio ferè huius noui Euangelij ad Luterū
se contulerit, atq; ab eo petiērit alicubì collocari,
vbì posset nouo Euāgelio strenuā nauare operam.
Porrò Luterus ab eo sciscitatus sit, num hac in re
tranquilla frueretur consciētia: Ille verò respōde-
rit, se quidē nondū posse pectoris pace frui, testāte
cōscientia saniorē esse Catholicorū q̄ nouam hanc
doctrinā: tum autē Luterus dixerit, Si sic res habēt
tuæ, nondū mihi es idoneus. Abi igitur & pugna
contra hanc conscientiam, donèc ea prorsùs consi-
lescat, & tunc mihi eris commodus administer. Id
verò Bucerus fecerit, & ad Luterum reuersus, dixe-
rit se iam omnem conscientiæ aculeum prorsùs re-
pressisse, paratumq; esse deincèps & viuere & mori
in nouo Euangelio: sicque Luterus eum, tanquàm
inprimìs aptum suæ doctrinę propagandæ homi-
nem, alicubì ecclesiasten effecerit. Fuit enim Bucer9

Luterus in Zuingliū et Oecolampadium.

Zuinglius respondet.

Bucerus zuiglianus.

non parùm doctus,& præthereà ingenio ad simulã-
dum & dissimulandũ egregiè cõposito: q tñ Zuin-
glij potiùs q̃ Luteri dogma de Eucharistia cõplex⁹
est aliquãdiù,sed posteà in Luteri gratiã ferũ à Zuin
glio ad Luterũ defecisse. Multis annis Argentorati
egit concionatorem,tandèm mortuus in Anglia,&
morte sanè horrenda,vt sparsit rumor,licèt hic ni-
hil ausim pro certo affirmare, quo mortis genere
obièrit. Non est autem incredibile, ꝙ cõtra suã sit
luctatus cõscientiã,cùm idẽ de se quoq; Luter⁹ fa-
teatur: nec tam stupidus fuit Bucer⁹, qn facilè ani-
maduerteret non posse gratã esse Deo eam doctri-
nam, q̃ cũ Catholicæ Ecclesiæ doctrina è diametro
pugnaret. Nec tñ verisimile est,cõscientię aculeum
eius pectus deincèps minimè pupugisse:sed id gen⁹

Pro.18.

deplorati homines contẽnunt nõ modò conscien-
tiam,sed & Deũ ipsum, dicente scriptura: Impius,
cùm in ꝓfundũ venerit peccatorũ, cõtemnit. Edi-
derat anno 1524. Ioãnes Pomeranus commentarios
in Psalmos. His suas cõmendatitias Præfationes p-
fixerant Luterus & Melãchthon. Itaq; rapiebantur
illi commentarij à studiosis. Cernens hoc Bucerus,
audax facinus aggressus est. Vt enim hominibus p-
suaderet,scholam Vuittenbergeñ cum Sacramẽta-
rijs cõsentire, illos Cõmentarios vertit,& mox in
Psal.3. contra apertissimã authoris sentẽtiam, quã
p̃cedente Psalmo benè cõuerterat, verba corrupit,
vt Zuinglianismũ sapere viderentur. Eam hominis
pfidiam Pomeranus ipse hoc anno 26. datis ad Brẽ-
tiũ & Ioannẽ Agricolã literis accusauit. Vt autẽ la-
tiùs spargeretur rumor, Vuittenbergeñ subscribere
Zuinglianis,sacramẽtarij Buceri versionẽ mox La-
tinè reddiderunt,atq; lõgè lateq; dispersferunt. Et
certè illa fraude & dolo effecit Bucer⁹, vt Zuingli⁹
& Oecolãpadius palã editis scriptis iactarẽt,Luterũ
cũ suis Vuittẽbergicis stare à Sacramentarijs. Eodẽ
ar-

artificio Bucerus vsus est in vertendis Luteri commentarijs in epistolā ad Hebræos, queadmodū Luterus ipse apud typographū p epistolā conquestus est. Volebat em̄ vir euangelic⁹ pro suo candore ea quoq; versiōe efficere, vt Luter⁹ ad Zuinglij castra trāsfugisse videret. Quòd si verò tales tamq; nefarias fraudes illi exercēt in eorū vertēdis libris, qui etiānùm viuunt, cogitet pius Lector, quid in Patrū vertēdis scriptis, vel etiā citandis & edendis faciāt.

Hoc tempore Cōradus Pellicanus, qui ex Franciscano factus erat Zuinglan⁹, & qñq; Erasmi Roterodami confessionē audierat, cùm adhuc Basileę monachus esset, Tiguri cœpit de Erasmo eiusmodi apud amiculos suos spargere sermones, qui Erasmū de Zuinglianismo suspectum redderent. Eam calumniā multis modis Erasmus à se conatus est depellere. Sed & alius quidā Zuinglianus, Leo Iudę dictus, Germanicū libellū edidit tacito suo nomine, quo docere voluit Erasmū & Luterū quādoq; idē cum Zuinglio sensisse. Hoc Erasmus tulit molestissimè, licèt suis incautis scriptis non paruā fortasśis occasionē dederit talia de ipso existimandi. Nō tñ potuerunt eum Zuingliani vnq̄ in suā ptrahere sententiam, licèt Basileę diù vixerit, vbì cumprimìs viget Zuinglianismus. Scripsit autē hoc anno epistolam ad Heluetios, qui in Badeñ disputatione conuenerant, qua se ab hac suspicione purgat. At tamē rephendendus est, q̄ non scripserit in Zuinglianos eo zelo & ardore, quem res tanta flagitabat.

Conradus Pellicanus Erasmum traducit.

Erasmus se purgat.

Per hoc ferè tēpus Zuinglius scribit Norinbergeñ Luteranis, docēs Luteranorum de Eucharistia opinionem nouam esse, & cum sacris literis pugnare, suā verò à Christo ipso &c. traditam. E diuersò scribunt de Zuinglio Luterani: & tñ non vidēt homines ab istis nebulonib⁹ euersi, q̄ isthęc pugna arguat noui huius Euangelij vanitatē. Iurè ergò pereunt

Zuinglius damnat Luteranos.

Nota Zuinglij de Lutero censurā. eunt, qui apertis oculis nihil videre volūt. Scripsit etiàm Zuinglius Germanicè Epistolā ad Eslingēs, qua acerrimis verborū flagellis cędit Luterū & Luteranos, q̄s Suermeros, furiosos & fanaticos vocat.

Disputatio Badens. Hoc ipso anno disputatum est Badenæ in Heluetijs à Catholicis & Sacramentarijs. Venerunt eò Catholici primi nominis Theologi, Iohannes Faber, Eckius, & Thomas Murnerus. Zuinglius nulla fide publica adduci potuit vt veniret. Oecolampadius adfuit. Ea disputatio hunc habuit euentum, q̄ Heluetiorum Pagi omnes, demptis Tigurinis, in Catholica religione sibi permanēdum statuerunt, neq; nouum vllum dogma intra fines suos admittendum. Fuit hoc sub finem Iunij. Iohannes Faber

Antilogiæ Zuinglij. p̄multas collegerat ex Zuinglij scriptis antilogias, quibus ille fœdissimè & secum ipse pugnauit, & suā Luteriq; doctrinam destruxit. Eas obiecturus fuerat Zuinglio, sed ille māsit domi. Hac verò ratione, qua tum Luterus, tum Zuinglius & pleriq; omnes hæretici horum temporum, euidentissimè docent scripsisse multa inter se pugnantia, efficacissimè & ineluctabiliter euinci & probari potest, ipsorū dogmata non Spiritumsanctum, sed mendacij parentem diabolum habere authorem. Et hîc necessè est, vt pudefiant & obmutescant quicunque eorū dogmata sequi & tueri volunt, cùm nulla res certiùs indicet doctrinę falsitatem, quàm si ea varia sit & inconstans, nec semper suî similis. Quis enim vel in prophanis & parui momenti rebus fidem commodare velit ei, qui de vna eademq; re modò aiat, modò neget? iam probet, paulò pòst improbet? Atque vel hoc solo nomine iustissimè damnabuntur, q̄tquot ab Ecclesia Catholica, q̄ toto orbe vnū atque idem docet, ad hæreticos etiàm à seipsis turpissimè discrepantes, deficere non dubitârunt.

Hoc anno rex Franciæ Franciscus ex Hispanijs di-

dimissus, domum redijt. Et quia Italis aliquot proceribus suspecta fuit concordia inter Carolum Cęsarem & ipsum inita, vndiquè legatos gratulatum miserunt ad regem libertati restitutum, & Clemens Pontifex atque Veneti, adiuncto Britanniæ rege Henrico, ad mutuam securitatem noua cum Francisco rege fœdera percusserunt, quibus paratis vndiquè copijs, Cęsari totius (vt ferebatur) Italię imperiũ affectanti obuiàm iretur. Sed quàm falsus hic de affectato Italię impio fuerit rumor, res ipsa postmodùm declarauit, quandò Cęsar Francisco Sforciæ incredibili liberalitate Mediolaneñ ducatũ restituit. Franciscus rex, licèt duos pro se filiolos Frãciscum & Henricum dedisset obsides, & nisì pacta seruaret, quòd captiuum se denuò sisteret, esset pollicitus, tamen in eo fœdere cum Carolo icto non permansit. Indè mox nouis bellis arsit Italia, Turcis interìm ociosè satìs in Hungaria omnia vastantibus, & Christianorũ temeritatem ridẽtibus: porrò in Germania hæresibus magna ex hac occasione capientibus incrementa, cùm Catholici principes, intestinis bellis impediti, non tam possent quàm vellent eas opprimere.

Franciscus rex redit ex Hispania.

ANno 1527. Pontifex Clemens flexus humanissimis Caroli Cęsaris literis, adueniẽte in vrbem Carolo Lanoio Cęsaris duce, in quo summa tũ erat belli & pacis authoritas, Cęsari conciliat, & inter eos nouũ fœdus ꝑcutitur, ea cõditione, vt Lanoius Borboniũ principẽ ab Vrbis Romæ direptiõe auerteret. Iam ibat Lanoius ad Borboniũ cũ multis Germanorũ & Hispanorũ copijs ad vrbẽ ꝓficiscentem, sed nihil efficere apud Borboniũ potuit, militibꝰ pacẽ abnuẽtibus, & Romanę ꝑdę inhiantibus, Erant eñ inter Germanos nõ pauci Luteranæ factionis, quibus Pontificis nomẽ maximè inuisum esset. Ventum est ad vrbem cõmeatu & tor-

vrbis Romæ direptio.

 mentis

mẽtis vacuam, pridie Nonas Maij. Dux Borbonius dum mœnibus ſcalam admouet, in ipſo vrbis limine per inguen dextri femoris glãde traiectus occubuit. At milites eius morte nihil abſterriti, ſtatim ſcalis appoſitis, Clemẽte põtifice exterrito, & ęgrè ſe in molem Adriani, vulgò Caſtellum S. Angeli, recipiẽte cum ſuis, Leoninę primùm vrbis, quã Burgum vocant, loca humilia ſuperant, & obuiam multitudinem facilè reijciunt. Ibì tum horrenda cædes miſerorũ, abiectis armis fruſtrà mortẽ deprecantiũ, à Germanis & Hiſpanis edita eſt, ità vt barbarica quadã immanitate etiàm in ipſa D. Petri ſanctiſſima æde, adeoq́; ad aras eius templi & monumẽta veneranda S. Apoſtolorum aliorumq́; diuorũ, permultũ ſanguinis fuſum ſit, direptis tẽpli ornamentis, omnibusq́; ſacratis vaſis. Ea Vrbis parte vaſtata, magnam (vt vocant) Romam, tranſcenſis inter Aureliam & Septimianã portam vetuſtate collapſis mœnibus, irrũpunt, in eaq́; cũcta auaritię & crudelitatis exẽpla paſsìm edunt, arcem circunſident, & nè quà detur vllum Pontifici effugiũ, perductis foſſis circunuallant. Nulla apud ferocẽ & partìm Luterana peſte infectũ militem, ſacri prophaniq́; fuit diſtantia, omnibus in prędã vſurpatis: nemini omìnò eius vrbis incolæ, ſiue is Italus, ſiue Germanus, ſiue etiàm Hiſpanus eſſet, parcitum eſt: plerique ſummis affecti cruciatibus, in tormẽtis expirârunt: nec paucos contigit bìs ab hoſtibus captos, & tortos atrociter, modò à Germanis, modò ab Hiſpanis, rebus omnibus exui, & vix vitam ſolã ære alieno redimere. Sæuitum eſt horrendũ in modum in ſacros calices, in vaſa & arculas ſanctiſſimas, quas abiecta ſacroſancta Euchariſtia inſanus miles rapiebat: in ſacras veſtes, quibus mira exercebant ludibria: in diuorum reliquias, deniquè in virgines Deo dicatas, quibus ad ſuam libidinem turpiſſimè abutebãtur. Atque hæc quidem

Sæuitia militum.

Obſidetur pontifex.

quidem omnia insciente & inuito Cęsare acta fuisse, vel indè facilè perspici potest, quòd nec approbauit, nec rata habere voluit, quę prophanus miles à pōtifice & Cardinalibus vi ac metu extorserat: & simul atquè in Hispaniam captę vrbis nuncius allatus est, ilicò cessare iussit ludos & spectacula, quæ propter recèns natum ei filium Philippum edebantur, deditque operam, vt pontifex in pristinā libertatem restitueretur. In hac verò Vrbis vastatione id perquàm incommodè accidit, quòd Bibliothecam Vaticanam incōparabili optimorum codicum thesauro instructam, magna ex parte furor barbaricus fœdissimè populatus est, maximo studiosorū omnium luctu & detrimento.

Fiūt oīa inuito Cæsare

Bibliotheca Vaticana vastatur.

Sub id tēpus Romę quidā fuit Italus sacco indutus, iram Dei grauē, nî resipiscerēt, Romanis imminere pdicans. Cumq; magnis clamoribus eadē crebriùs palàm dictitaret, coniectus est in carcerē, donèc capta vrbe res ipsa declarauit, vera ipsum dixisse. Erat eius austera vita, & nomē Iohānis Baptistæ. Post septimū deniq; carceris mensem pontifex Clemens euasit. Ea Vrbis & pontificis calamitas magnā attulit voluptatem Lutero & eius factionis hominibus: sed Dei benignitate factū est, vt ea voluptas eis non contigerit diuturna, Pontifice nō diù pòst cum Carolo Cęsare amicissimè coniuncto.

Clemens 7. liberatur.

Hoc ferè tempore viguit noua hęresis Anabaptistarum, Lutero suis scriptis illi egregiam materiam suppeditante. Interìm nihilo minùs & Luterani & Zuingliani acriter eos persequuntur, cùm tamen ęquè illi iactitent verbum Dei & puram doctrinam, atquè Luterani & Zuingliani, immò etiàm pleriq; longè maiorem prę se ferāt vitę probitatem, quàm vel Luterus vel Zuinglius cum toto grege suo. Quàm verò ridiculum est, Luterum eo nomine vel maximè se venditare populo, quòd syncerum se di

Anabaptistarum hæresis.

cit adferre Euãgelion & verbum Dei, & nihilo minùs damnare Anabaptistas, æquè Euangelium crepantes? Verùm Catholica Christi Ecclesia nihil horum vana iactatione permota, omnes ex æquo damnat & reijcit, Luteranos, Zuinglianos, Anabaptistas, vtpotè qui non Euangelium adferant, sed suas prauas & priuatas opiniones, & detortas scripturæ interpretationes, à Catholico totius orbis Christiani sensu & consensu prorsùs alienas. Habent autem Anabaptistæ multa perniciosa dogmata, negãt baptismum paruulorum, & iam adultos rebaptizãt, volunt omnia esse communia, etiàm vxores, perindè vt Plato olìm in sua Repub. & Nicolaitæ. Ex his sunt qui dicant, Spiritus meus concupiscit carnem tuam: Veni itaque, & faciamus mirabilia. Anabaptistæ ęquè àc Luterani & Sacramentarij, in multiplices, easque pugnantes, sectas dissecti sunt: vt nemini dubium sit, quo spiritu regantur. Est genus hominum propè arreptitium, & in suo errore mirabiliter obstinatũ, ità vt plerunquè hilariter ad mortem accedant: quæ res infirmis magno sæpè offendiculo & periculosæ tentationi est, nescientibus hanc non esse sobriæ mentis constantiam, sed insani pectoris satanicam pertinaciam. De Donatianis hęreticis scribit Augustinus multa horrenda Epistola 50. quàm illi, prodigiosa quadam mortis cupiditate insani, seipsos etiàm ethnicis atque alijs necandos obiecerint. Per abrupta verò, inquit ibidèm, præcipitia, per aquas & flammas occidere seipsos, quotidianus illis ludus fuit. moxque addit: Hęc enim eos tria mortis genera diabolus docuit, vt mori volentes, quandò non inueniebant quẽ terrerent, vt eius gladio ferirentur, per saxa se mitterent, aut ignibus gurgitibusque donarent.

Dogmata Anabaptistarum.

Hoc vnum notatu dignum est, Luterum ipsum, & licèt esset professione monachus & Theologus, se-

sectarios omes, è Lutero ceu quodam equo Troiano cõfertìm enatos atq; profectos, hoc vel maximè dedisse & dare operam, vt habeãt lepidam aliquam suis in cõplexibus puellam, vt pręcipuus Euangelij eorũ scopus is haud obscurè possit animaduerti, vt quàm maximè se totos Veneri deuoueant, tanquàm desperata omi salute, nihil in futurũ nisì certissima gehennæ supplicia expectẽt, recteq; in illos dictum videri possit illud Apostoli, Quorum deus venter est, & gloria in confusione ipsorum. Certè Luterus ipse quodam loco etiàm matrimonio iunctis ausus est pmittere, vt si nolit vxor, liceat accersire ancillam. Ità em ait: Si non vult vxor, veniat ancilla. Proh pudor, eò amentiæ recidisse homines, vt non videant in cuius Sardanapali disciplinã se tradiderint. Interìm Luterus & hęreticorum dogmatistarũ tota cohors, mirè debacchantur in vitia Cleri, & nihil ferè concionãtur aliud ad populum, nisì quorundam impuram vitam, eaque commemoranda & vehementer exaggeranda, plaustris interìm conuiciorum inuehuntur in pontificem & Catholicos omnes, cùm sint ipsi ter execrandi hęretici, & omi flagitiorum genere cooperti, & propterea indigni, qui alios repręhendant.

Philip. 3.

Sermone de coniugio.

Hæretici acres in vitia Cleri.

Hac tempestate alijs atq; alijs emergẽtibus in religione dissidijs, hęresibus & sectis, non solùm Catholici, sed etiàm pleriq; Luterani principes & scriptores ijs opprimẽdis operã nauârunt. Ipse dux Saxonię Elector, qui Luterũ tuebat, in Sacramẽtarios siue Zuinglianos & Anabaptistas seuerè constitutis supplicijs animaduertit. Luterus quoquè benè longum scripsit librum in Zuingliũ & Oecolãpadium, qui ex ipsius schola prodiêrant. In eo libro gloriat se suosq; humanis abiectis pręceptis, in libertatẽ se asseruisse ingẽti ac difficili labore. Porrò Zuinglianã hęresi nullam se legisse fœdiorẽ, quę in ipso initio

Luterani Zuinglianos puniũt.

Luter. in Zuing. & Oecolamp.

tio in tot sectas diuisa sit. Ait Germanos cupidè noua queq; complecti, eisq; ceu fatuos adherere: Diabolum nihil tam posse ineptū proferre, quin discipulos inueniat: Germanos esse spurcas sues vel porcos: Ciuiles magistrat⁹ ait debere Suermeros, id est, Zuinglianos tanquàm blasphemos punire: Ipsos Zuinglianos vocat porcos & asinos. Multaq; alia in eo libro habet, quibus non magìs Zuinglianos, q̃ seipsum damnat. Ipse enim turbarum omnium author fuit in Germania suis pestilētissimis & pugnātissimis scriptis. Verùm dolebat ei, quòd multos vidit, se contempto, ad nouū Sacramentariorum dogma transire. Porrò Zuinglius & Oecolampadius scriptis contrarijs ei responderunt.

Vult Zuinglianos puniendos.

Hoc anno vel circiter, 300. Anabaptistæ in Heluetijs in editum quēdam conscenderunt montem, tanquàm illinc cum anima & corpore in cælum assumendi. Hos intantùm dementârat malus dęmon, vt citra vllum pudorem instàr pecudum cōmiscerentur, ne virginibus quidem à fœdo cōgressu sibi temperantibus. Scripserat enim Luterus, magìs necessarium esse congressum viris ac fœminis, quàm cibum & potum.

Anabaptistarū 300. insania.

In Sueuia quidam ausus est docere, finem iam adesse Christianæ legis, atque aliam subrogatum iri. Multaq; alia per id tempus valdè absurda & impia spargebantur in vulgus, quibus omnibus ansam dedit preclarum Luteri Euangelion, quo passim omnes ad carnis libertatem vocabantur, & suo exēplo Luterus prouocabat plurimos, vt & ipsi aliqd auderent.

Sub idem tempus Rotenburgi ad Neccarum fluuium Anabaptistæ quidam vtriusque sexûs vltimo sunt affecti supplicio: flammis exusti viri nouē, fœminæ decem in aquas demersæ. Horum dux & doctor Michaël Sellarius apostata monachus, pro meritis

Anabaptistę necātur.

ritis horrendas luit pœnas, primùm excisa illi lingua impia, deindè ignitis laceratus forcipibus, & ad extremum corpore eius igni abolito. Nanq; homo nefarius multa valdè absurda & impia in populum sparserat dogmata. Alijs quoquè multis Germanię locis seueriter in Anabaptistas animaduersum est etiàm à sectarijs. Præter alios scripsit in Anabaptistas etiàm Melanchthon, & cùm ille contra Catholicos disputans non nisì meras exigeret scripturas, tamen Anabaptistas de baptismo paruulorum nulla re alia efficaciùs, quàm Ecclesiastica Traditione, contemptor ipse traditionum, cõfutare potuit. Est autem certè Anabaptistarũ factio multùm execrabilis, & plerique ex eo hominum genere, vt paulò antè dixi, nõ multùm differunt ab arreptitijs & fanaticis. Quidam Sangalli, quod est Heluetiorum oppidum, inspectante vtroque parente, fratri suo germano caput pręcídit, dicens id sibi diuinitùs imperatum. Verùm sententia magistratûs eandem pœnam ipse quoquè luit. Sunt multi in eis vita & moribus sic satìs compositis, quę res permultis imponit, sed habent absurdos doctrinæ errores. Tam est versutus diabolus, vt etiàm libenter sinat sibi addictos quandam extrinsecùs præ se ferre vitæ probitatem, modò fidem in illis corruperit. Scit enim, sinè fide impossibile esse placere Deo. Erat id temporis quidam Pręmonstratẽsis apostata, qui palàm negabat esse infernum, Christum cùm dixisset, Eli, Eli, lamma sabacthani, desperâsse, & ideò damnatũ esse affirmabat. Porrò alij quidam non verebantur dicere, Christum non Deum fuisse, sed prophetam, inter Christianos quoquè nullum esse magistratũ, & multa alia impia & nefanda. Ità certatìm ab inferis erumpebant dæmones, & per apta perditionis organa, Luterum & id genus apostatas monachos & sacerdotes, sub verbi Dei splẽdido titulo ter execrandas

Michaëlis Sellarij supplicium.

Melãchthon cõtra Anabaptistas.

Immane facinus.

Hebr. 11.

Matt. 27.

crandas vomebant blasphemias, quibus in dies innumeri perdebantur.

Disputatio Bernens. Hoc ipso anno decreta fuit apud Bernates Heluetios disputatio Catholicorum cum Zuinglianis, id agentibus Zuinglio & aliquot apostatis monachis. Sed hæc disputatio plurimùm offensionis habuit: itaq; nullus Catholicus doctor pter vnum Conradum Trigariũ prouincialẽ Augustinianũ eò pfectus est. Senatus eñ Berneñ leges ei disputatiõi præscripserat, catholicis iniquas, sectarijs plausibiles. quin & Imperator ipse interdixit p suos, nè Bernatenses eam pmitterent apud se disputationẽ fieri. quatuor itẽ Episcopi, ad quorũ diœcesin pertinẽt Heluetij, multùm dehortati sunt ab ea disputatiõe: copiosissimè aũt Cantones octo Heluetiorũ Catholici eam literis impedire conati sunt, qui inter cętera scripsêre Bernatibus, memores essent disputatiõis Badensis intra bienniũ habitę, quã ipsi approbâssent, & iuramento ac literis sigillo munitis cõfirmâssent. Sed Bernates in sua sententia permanserunt: eumq; hęc disputatio finẽ habuit, q̃ mox apud illos & aliquot vicinos, Missæ, aræ & statuæ abolitæ fuêre, & multa alia insolenter & barbarè instituta, quę tamẽ illi malè persuasi putant esse prorsùs Euãgelica, dolentq; se hactenùs in tenebris versatos: nec vident se interìm damnare omnes Maiores suos, qui certè non tam stupidi fuêre, vt nescirent se veram amplexos religionem, quam isti reijciunt. Finem autem hæc disputatio habuit 26. Ianuarij, anno 1528. Est memorabilis apud Tertullianum libro de præscriptionibus aduersùs hæreticos sententia, quam hic apponere non grauabor. Non proficit, inquit, congressio scripturarum cum hæreticis, nisi planè aut stomachi ineat quis euersionẽ, aut cerebri. Quid p̃mouebis exercitatissime scripturarũ, cùm si q̃d defenderis, negeẽ: ex diuerso si q̃d negaueris, defẽdaẽ? Et

Et tu quidem nihil perdes, nisì vocem in contentione: nihil consequéris, nisì bilem de blasphematione. Ille verò si qs est, cuius causa in congressum descendis scripturarum, vt eum dubitanté confirmes, ad veritaté an magìs ad hæreses deuerget? certè de pari altercatione incertior discedet, nesciens quam hæresim iudicet. Hæc ille.

ANno 1528. Luter⁹ cùm malè audiret ob sectas varias pasśìm emergentes, tanq̃ ab eo ceu fonte manarét, scripsit Germanicè in Anabaptistas. Inter alia in ipso libello rep̄hendit principes eo nomine, q̄ supplicium sumerét de Anabaptistis, quasi verò etiã iam olìm supplicia constituta non fuerint in rebaptizantes. Immò & Luterus ipse paulò antè scripserat, Zuinglianos à ciuili magistratu puniri oportere: Si Zuinglianos, cur nõ etiàm Anabaptistas? Sed & ipse dux Saxoniȩ in Anabaptistas seuerè animaduerterat. In hoc quoquè libello fatetur, in Papatu multa esse bona, immò om̃ia Christiana bona, atq; indè ad ipsos profluxisse. Ait in Papatu esse veram scripturã sacram, verum baptismum, verum sacramentũ altaris, veras claues ad peccata remittẽda, verũ verbi ministerium, verũ Catechismum &c. Et tamen solebat iactare, apud Papistas Euãgelium sub scamno delituisse, se illud indè ꝑduxisse in lucem. Tanta erat illius hominis dictorũ factorumq; inconstantia & varietas. Verùm cùm Dux Saxoniæ perciperet multa contra religionem effreni licétia etiàm in suis ditionibus geri, Visitationé instituit. Ea postmodùm tã imperiosè & sumptuosè acta est, vt nullȩ retrò Episcoporũ synodi vel Archidiaconorum cõmunitates tam onerosȩ fuisse viderétur. Eam visitationem Melanchthon scripsit Latinè, nõ planè Lutericè in nonnullis, quia plùs ibì pœnitentiæ & doctrinæ legis & timoris DEI tribuere visus

Luterus laudat Papatũ.

Visitatio Saxonica sumptuosissima.

est,quàm Luteri Euangelion patiebatur: Atq; adeò libertatẽ arbitrij,quam in Locis communibus cum Lutero pernegauerat,asseruit. His verò & id genus, licèt cum ipsorum superiori doctrina pugnarent, etiàm Luterus subscripsit in editione Germanica eius ipsius Visitationis. Ità illi præclari Theologi de summis rebus & affirmare & negare non dubitabant,prout ipsis fortè in buccam venisset. Quod quidem turpissimum fuit in viris Germanis,nisi quod Germani iam suæ cõstantię oblíti,à Maioribus suis non absque ingenti dedecore degenerabant.

Carolus Geldriæ Dux.

Hoc anno Dux Geldriæ Carolus multis suis oppidis amissis, tandèm vt se Carolo Cęsari déderet, adactus est,interìm nihilo minùs Tila munitissimo ad Vaalim oppido fortiter defẽso. Fuit ille princeps in amicitia & fœdere Gallorum regis, & quia ditionibus Cæsaris vicinus erat, multa eis sæpè damna intulit,quemadmodùm anno superiori derepentè signis mutatis inuasit in Hagam Comitis, Hollandiæ insignem & opulentum vicum,vastatisq; omibus,opimam egit prędam. Alioquì certè in fide Catholica fuit longè constantissimus, & alijs quibusdam principe dignis animi dotibus egregiè ornatus. Hæreticos omnes grauiter persecutus est.

Traiectẽses fiunt Burgundici.

Eodem anno Traiectensis episcopus omnem ditionem suam transtulit in ius Ducis Brabantiæ & Comitis Hollandiæ,qui tum fuit Carolus Imperator,accedente eò nõ solùm regionis totius, verùm etiàm Romani pontificis consensu. Multis enim modis eam diœcesim vexabat Geldriæ dux,& iam Traiecti ciues in Episcopum concitârat: nec his malis aliud inueniebatur remedium,quàm vt Burgundię ducibus sese permitterẽt,quorũ potentia tum Geldrus ipse,tum subditi Traiectenses frenari possent. Est verò opulenta ea regio, sed populus pronus in seditiones & tumultus fuit, priusquàm Burgundis sese

ſeſe dedidiſſent. Iam verò in multa pace degũt, nec illis iugum graue impoſitum eſt, vtì nec Geldrienſibus, poſtquàm ij Carolo imperatori ſeſe ſubmiſerunt. Porrò Iuriſdictio ſpiritalis vel Eccleſiaſtica manſit Traiectẽſi Epiſcopo, & pręterea annui quidam reditus non contemnendi.

Hoc anno fames ingẽs preſſit Italiam, pręſertim Inſubres & Venetos, ità vt multi ea peſte interierit. Tiguri quoquè viſi tres ſoles, famem pręnunciare exiſtimati ſunt, quæ paulò pòſt tanta illic extitit, vt etiàm ex Hungaria boues eò adduci oportuerit.

Fames in Italia.

Accidit eo anno quiddam planè tragicũ Baſileę. Ciuis quidã honeſtus & diues Chriſtophorus Bõgartnerus vxorem ſuam de adulterio ſuſpectã habuit. Eam ſuſpicionem auxit, ꝙ in famuli ſui ſuſpecti induſio ligulas ſericas inuenit, quas ſuas eſſe nouerat. Extorquet vi ab vxore, vt fateatur ſe cum famulo rem habuiſſe: id ſi faciat, promittit impunitatem: ſin neget, pręſentem minatur mortem. Illa fatetur quod nõ fecerat, ſed mox fugit ad ſororẽ in pagum. At tamen amicorum interceſſione mulier cõciliata marito, redijt ad ædes illius. Ea nocte fertur ad commune admiſſa cubile. Atquì verò altera die, q̃ erat Dominica, ablegata famula & liberis ex priore coniuge ſuſceptis, primùm grauidam vxorẽ confodit, inde filiam vix quadrimam. Mox Epiſtolam ſcripſit ad ſenatũ, & ter inuocato nomine Ieſu, è ſumma ædium ſuarum parte ſe pręcipitem dedit, fractis ceruicibus. Epiſtola illa continebat, quid & quo animo feciſſet. Porrò de eo, licèt mortuo, graue eſt ſumptum ſupplicium, & corpus eius fractis oſſibus ſublimi rotę impoſitum. Poterat hoc exemplũ deterrere ab adulterio, quod iam inter Euangelicos, vt quidam vir magni nominis ſcribit, cœperat eſſe iocus, ſicut & multa alia infanda facinora.

Hortẽdum facinus.

Eodem anno quidam ex iuratis Chriſtianiſſimi

Georgij Paccij fraus.

Principis Georgij Saxoniæ Ducis consiliarijs, Georgius Paccius vir nobilis, facinꝰ audax & temerarium designauit. Erat is Luteri studiosus, sed occultè. nam alioquì princeps ille hominē in sua aula nō tulisset. Agebat tum apud principem optimum vices Cancellarij. Ea occasione secretum Principis sigillum nactus, formulā effinxit fœderis cuiusdam icti à certis Catholicis Principibus contra Electorem Saxoniæ & Hassiæ Lantgrauium, vt eos in Catholicos principes ad arma cōcitaret, vtì etiàm factum est. Formulę illi cōmentitię appressit sigillū Georgij ducis. Porrò legendam obtulit Lantgrauio, qui viso sigillo, putauit rem prorsùs verā esse, cōmunicatoq́; cum Saxone consilio, grandē vterq; cōscripsit exercitū, cęteris interìm principibꝰ mirātibus, quid ea militū cōscriptio sibi vellet. Interìm Lantgrauius per literas hortatur Georgiū principem, vt illi fœderi nunciū remittat. Princeps Georgius lectis literis & visa formula, cuius exemplum ad eum Lātgrauius miserat, obstupuit: moxq́; datis ad Lātgrauiū literis, generosè & luculēter illi sese purgat, inter alia grauiter postulans sibi ostendi virum, qui eam rem ad ipsum detulisset, deploratum, infamem & periurū nebulonem eum appellans. Excusârunt sese etiàm alij Principes, qui hoc fœdere compræhensi ferebantur: sed tamen belli cladē à se auertere non potuerūt tres viciniores Episcopi, Moguntinus, Herbipolensis & Bambergēsis, nisì numeratis centum millibus aureorum. Imparatis enim magnus imminebat exercitus, cui ditiones suas populandas & diuexandas obijcere noluerunt. Porrò Lantgrauius nè hanc fabulam ipse confinxisse videretur, indicauit authorem, certumq́; prǣstituit diē, ad quē adessent Regis Ferdinandi, Electoris Brandeburgensis, & Ducis Georgij oratores, hoīem accusaturi, si q̄d haberent aduersùs eum. Venerunt legati

Formula effictì fœderis

Episcopi numerant 100000. aureorum.

gati Principũ, & multorum criminũ atq; etiàm falsi reũ eum peregerũt. Cùm eñ sua decoxisset, multis vijs homine ingenuo planè indignis, pecuniam vndecunq; cõflare solitꝰ erat, atq; hoc nomine diuersas effinxerat epistolas, quas Georgij principis annulo obsignârat. Lantgrauius nomine fœderis ad ipsum falsò delati quatuor millia aureorũ illi dono dedit, vt ijs æs alienum dissolueret, quanq̃ id maius esset, q̃ quibus vel tot millia sufficerẽt. Tãdèm cùm non posset obiecta ipsi à Principum legatis crimina diluere, turpissima illi ignominię nota inusta est. Et vitã quidẽ clementia Lantgrauij Principis retinuit, sed nusquàm ferè tutò cõsistere valens, instàr Cain vixit vagus & profugus in terra, latitans in vrbibus maritimis. Ad extremùm, cùm plerunquè maleficia meritas non euadant pœnas, Antuerpiæ cõpręhensus est anno 1536. & sequentis anni mẽse Februario post longos carceris squalores & grauissima quæstionũ tormẽta, capite plexus, & in quatuor partes dissectus est. Indè pax reddita Germaniæ, nequaq̃ diuturna fuisset, Sueuici fœderis socijs Lantgrauiũ incusantibus, quòd cõfœderatis ipsorum iniuriam fecisset, nisì ea res Vormatiæ opera Palatini Principis compositione transacta esset.

Pactius Antuerpiæ dat pœnas.

Per idem ferè tempus Galliæ rex Neapolim ingenti exercitu ità obsedit, vt iam propemodùm ea vrbe potiturus videretur, licèt Germani & Hispani milites, qui in pręsidio erant, incredibili alacritate Gallos, vt se déderent, identidèm nõ iniquis cõditionibus hortantes, cõtemnerent. Eccè autem mense Iulio sęuissima lues totum corripit exercitũ, ipso Lotrechio primario duce, & multis alijs egregijs viris extinctis, ità vt ex sexaginta millibus hominum, vt quidam literis annotârunt, ęgrè quadringẽti ad sua redièrint incolumes. Ità prępotens Deus pro Carolo Cęsare mirabiliter pugnare videbatur, ficut

Galliæ rex obsidet Neapolim.

Pestis vastat excitum.

& sæpè aliàs, cùm potẽtissimòrum hostium validissimis copijs non vno loco premeretur.

In hac Neapolis obsidione mortuus etiàm est Vaudemontius, Antonij Lotharingiæ Ducis frater germanus, q regi militabat spe obtinendi regni Neapolitani. Erat enim ex Andegauensium regum familia, qui sibi in eo regno ius vendicant. Pater eius Renatus Lotharingię Princeps Carolũ Burgundiæ Ducẽ, cõmisso prẹlio ad Nansim, interfecerat. Cadauer Vaudemontij in D. Clarę cœnobio honestissimo templi loco humatum est Neapoli. Id enĩ templum Andegauenses reges Vaudemontij progenitores, pia liberaliq; magnificentia condiderant.

Andegauẽs. regum familia.

Hoc ferè tempore à rege Gallorum Francisco discessit Andreas Auria, vir summæ authoritatis, Caroli Cęsaris amicitiã cõplexus, magno quidem Cęsaris commodo, sed non minori Regis Francisci detrimento. Habebat Auria captiuos apud se duos pcipuos Cęsaris duces, Alphonsum Vastiũ & Ascanium Columnam, quos nauali prẹlio ceperat Philippus Auria. Hos rex Frãciscus ad se mitti voluit, sed Andreas Auria recusauit. Tulit hoc ægerrimè Rex, & contumeliosè Auriam proscidit. Is igitur dimisso à se Vastio & Columna ad Antonium Læuam, facilè obtinuit, vt in Cæsaris amicitiã reciperetur. Itaq; breui tempore Genuam Gallis eripuit, eamq; pristinæ libertati restituit. Atque hoc potissimùm nomine fertur à rege se abalienâsse, quòd doleret ei patrię (ea fuit Genua) erepta libertas. Videbat enim Gallos quędam moliri in eius vrbis nõ leue detrimentum. Tum quoquè non obscurè sentiebat Gallos secum hostiliter agere, Barbessio Gallicarum triremium præfecto ipsi insidias tendente. Ità ergò remisso ad regem torque cõchyliato, qua cæremonia à militari sacramento se absoluit, & auratis lilijs, quæ erant Galliæ regis insignia, in extrema

Andreas Auria deficit à rege Franciæ.

Genua Gallis eripitur.

ma puppe pfractis atq; decussis, Cæsaris gratiam & militiã tãquàm vberiorẽ certioremq; amplex9 est. Clemens Pontifex, & eius hortatu rex Franciscus multùm in eam curam incubuêre, vt eius animum delinirent, hominemq; possessione maris potẽtem in officio & amicitia retinerent. sed id frustrà fuit. Oblatus est deindè ipsi Auriæ à ciuibus oĩbus Genuæ principatus, sed ille eùm insigni continentiæ exẽplo recusauit. Multa is vir pclara edidit facinora, psertim in mari aduersùs Turcicos & Barbaros piratas, quos mirabiliter persequut9 est. Decreta est illi apud Genuenses restitutę libertatis ergô statua Colosseæ magnitudinis è Lunensi marmore, cuius basi hæc inscripta erant: Andreæ Aurię ciui opt. feliciq; vindici atque authori publicę libertatis, Senatus populusque Genuensis posuit.

Auria recusat Genuæ principatũ.

Per hoc ferè tempus aliquot superioris Germanię locis, pręsertim in Heluetijs & Argentinæ, multùm increuit dogma Sacramẽtarium & secta Zuingliana: & Missa, qua nihil est sancti9, ceu idololatria abrogata est, imagines è templis deturbatę & flammis exustæ, Basileę quidem ipso die Cinerum, quo solent Christiani se ad meliorem frugem recipere. Non tamen simul vno anno, sed per temporum interualla hęc sensìm irrepsêre diuersis in locis, ità vt res omninò ad Mahometicam, vel potiùs Antichristianam vastitatem spectare videretur, cùm isti Sacramentarij interìm Romanum pontificem nõ alio quàm Antichristi loco haberent: porrò apostatas monachos, publicè incestis nuptijs infames, haud secùs atque Christi apostolos susciperent ac venerarentur. Erat ea irati numinis horrẽda vindicta & seuera animaduersio in hominum peccata. Contra hos sacramentarios rursùs nouum Luterus scriptum edidit, benè prolixum, de cœna Christi confessionem suam. Ibì rursùs affirmat quædam quæ

Zuinglianismus increscit.

Cõfessio Luteri contra Zuinglianos

anteà negârat, negat quæ affirmauerat. Negat enim in cœna Domini manere vinum, quod in captiuitate Babylonica asserit. Non possunt hîc omnia particulatìm cõmemorari, nè nimìs prolixi simus. Missam sanè hîc quoquè vel maximè se abominari dicit, licèt nõ esset nescius, toto terrarũ orbe omnibus retrò seculis apud Christianos Missam celebratam esse. Extat Græcè & Latinè D. Iacobi Apostoli fratris Domini, itemque Basilij & Chrysostomi Missa, vt nihil de Latina Ecclesia dicamus.

Luterus Proteus.

Scripsit eodem anno Luterus alium librum contra concomitãtiam, planè scurrilem atq; dicacem, ex quo quidam catholicus Doctor collegit 134. calumnias. Sed quantumcunquè ille absurdus esset & petulans in scriptis suis, tamen mirè placuit cæcis mortalibus.

134. Calumniæ Luteri.

Cùm autem eius de Cœna Domini confessio in manus Zuinglij & Oecolampadij venisset, prolixè illi responderunt. Absit enim, vt vel tantillum discipuli magistro concedant, quandò non id agitur, vt veritas vincat, quę tamen neque à Lutero, neque à Zuinglianis stetit, sed vt miseri homunciones alij prę alijs vicisse videantur. Neq; Bucerus hîc se mutum prębuit, sed edito Sebaldi & Arbogasti dialogo, Lutero non planè edentulum se ostendit. Fuit certè & est hęc res inprimìs ridicula & scurrilis, q̃ illi sublimes gigantes, qui se iactabant in Germaniam, qua tot seculis caruisset, lucem Euangelij inuexissè, tam inter se pertinaciter & odiosè digladiabantur. Facessat hîc omnis friuola excusatio. Non est dissensionis Deus, inquit Apostolus, sed pacis. Quomodò possunt me isti docere quid verum sit, cùm se ipsi vicissìm in rebus grauissimis mẽdacij insimulent? Et hęc quidem non paucos permouerũt, vt in hac mutua Luteranorum & Zuinglianorũ dissensione rem accuratiùs expenderẽt, aduerterentq; non

Zuingliani contra Luterum.

1. Cor. 14.

Pugnantia dogmata Euangelico-

non poſſe eos veritatis eſſe prçcones, qui pugnantia docerent, atq; eam ob rem ad Catholicā Chriſti Eccleſiam ſe reciperent, contemptis ſtultiſſimis fanaticorū hominum (ſic enim ipſi ſe inuicèm vocant) opinionibus, quæ idētidèm in alias atq; alias formas transformantur, ſicut neceſsè eſt euenire illis, quæ cum mendacio coniuncta ſunt. Varium eſt enim & inconſtans mendacium.

rum faciūt vt multi reſipiſcant.

ANNO 1529. deimprouisò peſtifer morbus (ſudorem Anglicum vocabāt. eadem enim lues Britanniam vaſtauerat Hērici VII. Angliæ regis anno I. qui fuit à nato Seruatore 1486.) totā Germaniam peruaſit, multis hominum millibus intra 24. horas extinctis antè, quàm certum medici remediū inueniſſent. Permulti verò, vbi virus illud exudâſſent, ſeruati ſunt.Ità prępotēs Deus nouis in dies emergentibus hæreſum & ſcelerum portentis, noua adhibebat flagella. Simul autē & annonæ caritas, & tumultus bellici Germaniam per id tempus premebant. Turcarum enim Imperator Solimannus cum ingentibus copijs Viennam fortiſſimè obſedit, ſicut paulò pòſt dicetur. Luterꝰ epiſtolam ſcripſerat ad Vuenceſlaum Lincum apoſtatam Auguſtinianum, concionatorem Nurenbergenſem, qua Georgium Saxoniæ principem pijſſimum, vehementer ſuſpectum reddidit, de fœdere illo, quod Paccius quoq; ei falsò affinxerat. Eius epiſtolę exemplar tandèm venit ad manus eiuſdem principis. Ille verò nouis editis literis multò etiàm fortiùs, quàm anteà, ſeſe hac ſuſpicione purgauit. Tanta iam erat Luteri potentia, vt etiàm Principibus confidenter inſultaret, & quidem impunè. At nunc rurſùs furore percitus, Germanicum confecit libellum de priuatis & furto ſurreptis literis, in eoque tam petulanter & ſcurriliter illum laudatiſſimum Principem exagitauit, vt rei indignitate eti-

Sudor Anglicus.

àm non pauci Luterani permouerentur. Sed interìm tamen mansit apud cæcos mortales sua Lutero authoritas, & laudabatur peccator in desiderijs animæ suæ. Certè si quisquam Catholicus ità scriberet in principes Luteranos, quemadmodùm ille importunus homo scripsit in Impatorē quoq; & reges & principes, quas non turbas cierent dogmatistæ Euangelici? Atq; vtinā Principes rem hác paulò attentiùs considerâssent.

Psal. 9.

Hoc anno conuentus Imperij fuit Spiræ multis de causis, quòd & Turca auctus viribus, perdomita & sub iugum missa Hungaria, captaq; Buda, terribilior Germaniæ immineret, & sectæ vsqueadeò capesserent augmenta, vt iam non catholicis modò, sed ipsæ sibi inuicèm essent formidabiles. Nam in Heluetijs & primarijs aliquot Germaniæ vrbibus iam Zuingliana factio Luteranam anteibat, & Anabaptistę occultis machinatiōibus tū sectarijs istis, tum Catholicæ Ecclesiæ non parùm terrori erant. Porrò in hoc conuentu ità discessum est, vt Ferdinandus rex non minimo dolore ex amissa Hungaria affectus, & anxiè metuens reliquis ditiōibus suis, nulla potuerit à Protestantibus auxilia impetrare, nisì eos sineret sua retinere dogmata. Itaq; publico decreto permissum est, vt in fidei & religiōis negocio ità se gererent, vtì & Deo & Cæsari facti sui rationem possent reddere, nihil tamē deincèps innouarent vsque ad concilium, &c. Enimuerò illi in hoc ipso conuentu protestati sunt, se summi Magistratûs decretis quibusdam non posse subscribere: itaq; ad Cæsarem prouocârunt. Indè primùm ortum est Protestantium nomen. quod etiàm quędam liberæ Ciuitates amplexæ sunt.

Comitia Spiræ.

Protestāses vndè dicti.

Huius anni mense Februario Basileæ ciues tumultuantur, & duodecim Senatores loco mouent: quin & sacras imagines, vt suprà attigimus, in templis

Tumultus Basileæ.

plis omnibus demoliuntur, ceu idola quædam, ità psuasi à suis doctoribus, quasi eadē sit apud Christianos ratio imaginum, quæ fuit olìm apud Ethnicos idolorum. Missam quoquè prorsùs abolét, nihil deincèps habituri commèrcij cum incruento illo Ecclesiæ sacrificio. Ipso die Cinerum statuas vel imagines ligneas distribuerunt in homines tenuioris fortunę, vt illis barbaro inprimìs exemplo ad focum abuterentur. Sed illi tanta contentione eas sibi singulatìm vēdicare conabantur, vt ad pugnas quoq; ventum sit. Ea re factum est, vt in nouem cōgestæ strues, ante summam ędem flammis omnes pmitterentur. His rebus gestis, lætum illi diem egérunt, tam egregio patrato facinore. Alijs quoquè locis sęuitum est in imagines vel statuas, Missæque sacrosanctum sacrificium: & erat hoc p̄clarum Euāgelij recèns orti studium, vt nihil intentatum relinqueretur à suì studiosis, quod amplissima Antichristo itinera præpararet.

Imagines cōburūtur.

Anno superiori multùm tum Cęsar ipse per Episcopum Hildesheimensem, tum episcopus Argentoratē & pleriq; alij egerant apud Argentinenses, vt nihil in religione mutarent, aut certè expectarēt Concilij sententiam: at illi quoquè improborum hominum pestiferis persuasionibus circunuenti, ad res nouandas animum adiecerunt. Atq; ità alij post alios passìm in Germania, nobilissima quōdàm puincia, in olìm damnatos nimiumq; crassos errores prolapsi, cęteris nationibus se affatìm irridēdos ppinârunt. Certè ipse quoq; Turcarū Princeps Solimannus Luteranos detestatus fertur, propterea q̄ essent proni in seditiones concitandas. Interìm verò qui à Catholica Ecclesia deficiebant, valdè sibi gratulabantur, quòd tyrannicum Romani Pontificis iugum excussissent, & iam tandèm verā Euangelij lucèm inuenissent, Romanos enim Pontifices non

Solimānus detestatur Luteranos.

non alio quàm Tyrannorum loco habent, & doctrinam Catholicæ Ecclesiæ vocant Papisticam ac meras tenebras. Porrò interìm illos duces sequuntur, qui odiosissimè à se inuicèm in rebus grauissimis dissentiunt, & miseros plusquàm Cimmerijs tenebris inuoluunt, quod tum demùm ipsi nimiùm malè experientur, cùm erit migrandum è corpore.

Apud Heluetios tanta cõtentione exarsit de religione controuersia, vt iam ad arma descenderet. Tigurini & Bernates suis fisi viribus, catholicis quibusdam cantonibus vel pagis iam vim inferre nitebantur, sed per sequestros res cõposita est ad tempus non diuturnum. Eius pacis conditiones catholicis parùm æquæ visæ sunt: discessum est tamen ad tempus ab armis.

Conuentus Euangelicorum Murpurgi.

Princeps Hassiæ Philippus dolens inter Luterũ & Zuinglium tam atrox extare dissidium, volens eos in concordiam redigere, Marpurgum vtriusq; factionis homines euocauit. Venerant illi quidem, & nè nihil egisse viderentur, certa quædam capita vel articulos, in quibus contra Catholicam Ecclesiam inter se conspirârant, ediderunt. Porrò in primario Eucharistiæ articulo vetus dissensio mansit. ità illi re infecta discesserunt. Princeps Lantgrauius & quidam docti viri modis omnibus efficere conabantur, vt quanuìs in negocio cœnæ conuenire non possent, tamen alij alios fratrum loco haberẽt. Sed id Luterus facere noluit. Porrò verò sunt, qui scribant & putent in hoc vno articulo dissidere Zuinglianos à Luteranis: sed hoc falsissimum est, cùm etiàm in alijs non paucis inter se hostiliter dissentiant: immò verò paulatìm eò res redijt, vt nec Zuingliani cum Zuinglianis, nec Luterani cum Luteranis consentiant, sed alij alios palàm euulgatis libris odiosissimè & impotentissimè proscindant.

Editus hac tempestate est liber quidam de Actis Con-

Concilij Constantiensis erga Iohannem Hussum, incerto quidem authore, sed opera Iohannis Islebij, socij & amici Luteri. In præfatiõe Islebius Hussum vocat probum Dei amicũ, Concilium Constãtiense synagogam Antichristi. Sed nos Hussum damnatum hæreticum multò rectiùs dicimus cum ea synodo, quàm cum Islebio virum bonum. Interìm tamen liber ille nihil facit admodùm pro Luteranis, q̄ disertis verbis affirmet Hussum Constantiæ etiàm circa ipsum supplicij sui locum publicè negâsse articulos illos, quos Luterani vel maximè asserunt ac tuentur.

Liber de Actis synodi Constantiensis.

Sub hoc quoq; tempus cùm Turca in Germaniã aduẽtare diceretur, Luterus scriptum edidit, *De bello contra Turcas.* Sed eo ipso multò plùs deterret principes à bello Turcico, quàm ad id extimulet. Verisimile est, optâsse hominẽ odio Papæ deflagrãtem, vt Turca occupata Germania, mox etiàm Italiam pulso Pontifice occuparet. Verùm id Deus adhuc pro sua bonitate auertit. In eodem scripto valdè acerbè & contumeliosè inuehitur in Pontificẽ, Episcopos, Imperatorẽ, Reges, Principes, præcipuè verò curiam Romanam. Inter alia multa, Cæsar, inquit, nõ est caput Christianæ reipub. neq; defensor Euãgelij aut fidei. Oportet sanè Ecclesiã & fidẽ alium habere defensorem, q̃ sint Imperator & reges. Hi nanq; ferè pessimi sunt hostes Christianismi & fidei, sicut Psalmus 2. ait, & Ecclesia omni ex parte cõqueritur. Sic ille bonus vir tractabat sanctiss. Imperatorẽ & summos magistratus. Nihil enĩ metuebat sibi, in tuto loco hærens sub Saxoniæ principe. Eã verò maledicendi licentiam nõ ex Euãgelio, sed spiritu Antichristi hauserat. quàm autẽ hoc quoq; ꝓdigiosæ fuit inconstãtiæ, quòd hoc quidem libro dehortatur à bello Turcico, dicẽs id esse cõtra doctrinam Christi, quæ dicit Christianos non debe-

Liber de bello Turcico.

Inconstãtia Luteri.

re

re malo resistere,&c. cùm non longè antè in Visitatione Saxonica scripsisset, eiusmodi orationem seditiosam esse atq; intolerabilē, ex Pauloq; probâsset, Magistratus nostros gladio & bello Turcas arcere debere, nec Christum vetâsse vsquàm, immanitatem Tyrannidemque Turcicam repellere? Omī certè lachrymarum fonte plangendi sunt, qui tam varium & ipso quoque Proteo mutabiliorem hominem, in grauissimo religionis negocio sequi nō dubitârunt. Hac de re dici multa possunt, sed nunquàm satìs multa.

Turca obsidet Viennā. Huius anni mense Septembri cum infinitis copijs Turcarum tyrannus venit in Germaniam, & Austriæ primarium oppidum Viēnam grauissima pressit obsidiōe. Id bellum eiusmodi habuit originem: Rex Ferdinandus Caroli Cæsaris frater, Iohannem Vaiuodam regno Hungariç exuêrat. Is verò in eam redact⁹ calamitatē, in Sarmatiā ad Hieronymū Laschū virū ab illustri nobilitate & eximia eruditiōe clarissimū cōfugit. Laschus tāto lęt⁹ hospite, omnē illi humanitatē impēdit, dissimulāte Sigismūdo rege, quòd Vaiuodæ germanā sororē in matrimonio habuisset. Intereà Lasch⁹, vt erat solerti & excellēti ingenio, miraq; ad res gerēdas dexteritate, Vaiuodę id tādèm cōsilij dedit, vt Solimāno se cliētē fore profiterēt, si ei⁹ beneficio in regnū esset restitut⁹. Id verò cōsiliū licèt inprimìs speciosū videretē, & Vaiuodæ reb⁹ accōmodū, si hui⁹ vitę prosperitatē spectes: erat tamē Christianæ Reip. admodùm pniciosum, vt rei euentus posteà luculēter edocuit. Cęterùm Laschus hortatu Vaiuodę legationem suscepit

Lasch⁹ adit Solimannū. ad Turcarum Imperatorem Solimannum: atq; vbi venit Byzantium, oblatis muneribus facilè in purpuratorum gratiam & familiaritatem se insinuauit. Eorum verò opera id cōsecutus est apud Solimannum, vt is prolixè polliceretur, sibi eam rem curæ

fore

fore, breuiq́ue ſe in Hungariam aduolaturum. Miſit deindè ſuum quoq; legatum Byzantium Ferdinandus rex, ſed is demùm licèt à Solimanno humaniter eſſet receptus, & à purpuratis, quos Baſſas vocant, patientiſſimè auditus, non niſì ſuperbum & inſolens tulit reſponſum, & pro inducijs atq; amicitia omnem belli cladem iuſſus eſt Ferdinando denunciare, & quamprimùm Byzantio excedere.

Per id tempus Ferdinandus Spiræ erat, hocq́ue accepto nuncio, non immeritò perculſus eſt, quòd ſciret Tyrannum à ſentẽtia haud facilè diſceſſurũ, & Carolus frater eius bellis Italicis diſtineret. Itaq; Solimannus copias omẽs ad ſigna vocari imperat, quibus coactis, Hadrianopoli profectus, Belgradũ quintiſdecimis caſtris peruenit: indè rectà Budam petijt. Ei obuiàm ꝓceſſit Vaiuoda, Hungarorũ ꝓcerum ſeptus comitatu, q̃bus & Laſchus aderat. acceptus eſt comiter à Solimanno, qui illi ſe recepit liberaliter conceſſurum, quæcunque eo bello vi & armis paràſſet. Vbì Budam venit, propè vacuam inuenit, ciuibus metu in proximas vrbes dilapſis. Arx Germanico tenebatur præſidio, ſed eam cuniculis euertere nitebatur: quæ res terruit Germanos, vt etiàm inuito arcis cuſtode, cum hoſte ſaluis rebus paciſcerentur. Aſſenſit Solimannus: verùm iam abeuntes cum ſarcinis ſuis, contra fidem datam ſæuus tyrannus Ianizaris ad vnum trucidandos obiecit, arcis autem cuſtodem humaniter dimiſit. Capta Buda, Viennam iter habuit, dimiſſis quibuſdam è ſuis, qui prædas agerent ex Chriſtianis, qui omnis generis hominum ingenti intercepta multitudine, ad Lincium vſque luctuoſas fecêre excurſiões, paſsìm ſumma crudelitate flammis omnia vaſtantes. Erant iam Viennę equitum & peditum plùs minùs viginti millia, & cum ijs aliquot præclari duces, inter q̃s ꝓcipuam obtinebat authoritatem Philippus comes Pala-

Solimãnus venit Budũ.

Barbara ferocitas.

Excurſiones Turcarum.

Palatinus. Vbì ad vrbem ventum eſt, Turcæ ampliſſima ſuis caſtris occupauêre loca, quæ vel ſolo aſpectu eſſent horrori. Et ſedulò illi cuniculis ſibi in vrbem aditum facere inſtituerunt. Porrò aliquot iam locis patefactis, audaciſſimè identidèm in vrbé irruentes, tanta vi Germanorum repulſi ſunt, vt in toto hoc bello è Turcis ad octoginta millia periiſſe ferantur, tandemq; cum dedecore & ignominia coactus ſit Solimannus obſidionem ſoluere, & in Thraciam re infecta abire. Nõ dubiũ eſt, quin omnipotens Deus ſingulari benignitate eam victoriam contulerit Germanis, quorum certè vires tãto hoſti longè alioquì impares erant. Sub Turcarum aduentum iuſſi erant vrbe excedere fœminæ, pueri, ſacerdotes, monachi, & omnis imbellis turba. At, quod ſummè dolẽdum eſt, ij magna ex parte in immanes barbaros inciderunt, qui infantes ſecuerunt medios, fœminas & ſenes, quos in ſeruitutem nollẽt abducere, partìm palis infixerunt, verubus trãſfoderunt, gladijs diſciderunt. Feruntur in ea Turcicæ vaſtitatis procella ſupra 60000. Germanorum in ſeruitutem rapta. Porrò totus Viennenſiũ ager, ſuccisis vitibus & frugiferis arboribus, triſte intuẽtibus ſpectaculum prębebat. Solimannus vbì Budã redijt, Iohannem Vaiuodam regem conſtituit, amicumq́ue & beneficiarium appellauit. Sed ſic recuperâſſe regnum, miſerum profectò eſt, & à Chriſtiana pietate alienum. Quanquàm (ô cæca mortaliũ pectora) quid non faciunt plerique homines, vt vel ad breue tempus poſſint eſſe beati in hac vita, ijdem ipſi omnis laboris impatientes, ſi quid agendum ſit pro æterna vita?

Turca turpiter abſcedit.

Crudelitas Turcarum.

Hoc anno Carolus Cęſar ex Hiſpanijs venit in Italiam. Sunt qui ſcribant illi iter molienti, Hiſpanos proceres lõgè plures & pecunias & milites obtuliſſe, ꝙ illum impensè charum haberent, quàm quit

Hiſpanorũ erga Carolum V. beneuolentia.

quis alius minis extorquere potuisset. Viri enim mille quingenti sponte sua Maiestati eius liberaliter obtulerunt, singuli millenos ducatos aureos in annos quatuor, absq; vllo suo commodo vel lucro. Pleriq; Principes equitum & peditum copias non spernendas pollicebantur, quas integro anno suis ipsorum sumptibus alerent.

Antè verò, quàm Cæsar ex Hispanijs solueret, Franciscus Gallorum rex amisso copiosissimo apud Neapolim exercitu, amisso Andrea Auria viro incomparabili, animum ad pacis consilia adiecit. Filij eius adhuc obsides hęrebant in Hispania: eorum liberandorum summo tenebatur desiderio. Itaq; pax Cameraci confecta est, quò conuenerant præter cæteros Margarita Cæsaris amita, & Aloysia Frãcisci regis mater. Conditiones initæ pacis huc adscribere nihil attinet. Rex quidem pro filijs numerauit Cæsari viciès centena millia aureorum. Hæc est fortassis illa ingens præda, quam se Cęsar amissurũ cernebat, vt illi Sleidanus affingit, si Francisco regi in Hispanijs captiuo aliquid humani accidisset: atq; propter eam Cæsarem ait magìs ac magìs in dies animum ad pacem adiecisse. Quod Cæsar clementissimus pro innata ipsi humanitate erga regem Franciscũ, tunc ex animi dolore morbo correptũ, fecit, hoc Sleidanus videtur tribuere auaritiæ, scilicèt optimus & candidissimus historicus. Quid verò de eius historia princeps ille senserit, alibì dicetur. Vbì autem Cæsar in Italiam venit, magna oĩm gratulatione exceptus est, suoque aduentu ruenti Italiæ pacem attulit, pręterquàm Florentinis, qui immodicis animis pro libertate, vt aiebant, tuenda & Pontficis & Cærsaris in se arma concitârunt.

Pax inter Carolũ V. & Franciscum regẽ.

Annus hic Germanię fuit multas ob causas admodùm grauis & calamitosus. Irruebant sæuissimi Turcæ, grassabantur hæresum & nouorum dogmatum

Annus Germaniæ calamitosus.

gmatum portẽta, morbus Anglicus innumeros tollebat è medio, & insupèr tanta erat annonæ caritas, quantam nemo mortalium meminisset. In inferiori autem Germania Flandris, Hollandis, Selandis repentina Oceani insaniẽtis inundatio damna passìm dedit longè grauissima, aliquot locis planè submersis.

Conuentus Suabachi.

Fuit hoc anno Suabachi conuentus eorum, qui se Euangelicos dicebant: sed cùm inter se conuenire non possent de cœna Domini, (sic enim vocabant sacrosanctum Eucharistiæ sacramẽtum) alius conuentus Smalcaldiæ indictus est. Ità hoc præclarum Euangelium in re præcipui momenti, neq; tũc neq; posteà vnquàm idem statuere potuit: eaq; discordia magìs ac magìs semper aucta est, quéadmodùm illis euenire necesse est, qui à veritatis cõstãtissima luce ad incertas, varias & lubricas humani ingenij opiniones sese transferunt. Et tamẽ non desunt qui scribant, amicè eos discessisse Mapurgo, quò eos Lantgrauius euocauerat, cùm tamẽ (vt suprà diximus) Luterus Zuinglianos fratrũ loco, licèt plurimùm hortante Lantgrauio, habere noluerit, hodieq; non cessent scriptis atrocissimis se inuicèm lacerare, & Marpurgi à Zuinglio 300. argumenta Lutero fuisse obiecta, ipsi Zuingliani affirmârint.

Hoc etiàm anno Clemens Pontifex aduentanti è Genua Cęsari, & Placentiam contendenti, tres legatos obuiàm misit, qui à Pontificiæ ditionis finibus intrante solitum iusiurandum acciperẽt, nunquam ipsum pontificis libertatem violaturum. Iurauit Cæsar verbis ritè conceptis, sed ità tamen, vt se de suo iure nihil discessurum testaretur: quod putant quidam ea ratione eum fecisse, quòd Placentiam & Parmam Mediolanẽsi imperio antiquitùs attributas repeteret, quandoquidem Mediolanense domini-

Iurat Cęsar

minium Imperatorũ ſemper beneficiarium fuiſſet.

Porrò Cæſar vbì Solimãnum turpiter in fugam coniectum comperit, ingenti perfuſus lætitia, cùm iam circiter duos menſes Placentiæ Parmæq́; exegiſſet, rectà Bononiam contendit, quò iam paulò ante Calendas Nouembres Clemens Pontifex peruenerat. Ibì quid tum geſtũ ſit, ex Paulo Iouio ſcriptore Italico bona fide commemorabimus. Excipitur, inquit, Cæſar Bononiæ triumphali pompa, ſummis honoribus, incredibili omium lętitia, ipſe paludatus & militaribus armis, vna dempta galea, vndiq; protectus, albo inſigni equo, regio ſumptu phalerato, à Mutineñ porta in forum prouehitur. Præceſſerant quaterna vexilla cùm leuis tum grauis armaturæ Belgarum equitum, ſagulis, criſtis, & colorum varietate ità inter ſe diſtinctis turmis, vt quorum ducum eſſent, ab ipſo inſignium & veſtitùs argumento facilè noſcerentur. Succeſſit indè peditatus totiès victor, non tam opimis hoſtium ſpolijs exornatus, quàm armorum fulgore ac adſpectûs feritate terribilis, ad trucem tympanorum ſonitum & graues tibiarum modulos gradu ſuperbè compoſito ſub ſignis introductus. Quadratam vmbellam auro purpuraq; diſtinctam gymnaſiarchę & celeberrimi bonarum artium profeſſores in togis Sericis præferebant. Latus Cęſaris à decora Bononienſi iuuentute non cuſtodię, ſed honoris cauſa, cingebatur. Prętor Vrbanus & decuriones cum vexillifero, & è Quadragintauirali magiſtratu primoribuſq; patritijs ſplendidiſſimè ſuccedebãt. Cõſtitit in medio foro Antonius Lęua æger pedibus, ſed viuacibꝰ oculis pugnaciſſimi ducis habitũ prę ſe ferens, ac vt magis ob recentem bellicę conſtantiæ & rerũ geſtarũ gloriã oĩm oculis offerret, in ſublimi ſella geſtatus, hinc veterana Germanorum legione, illinc Hiſpanorum cohortibus ità p̃-

Carolus V. venit Bononiam.

Pompa excepti Cæſaris.

Exercitus pedeſtres.

densa acie directis aut obuersis,& tormẽtis in frõte collocatis, vt exercitus concursurus esse videretur. Erant iuxta Cæsarem illustres reguli,auro in lacinijs vel solido bracteato, vel acu pingẽte inducto, vel ad luxuriem conciso, itemq́; exquisitis armorum & equorũ ornamentis maximè superbi. Secũdùm eos ꝑlata est Romana Aquila, aureo in vexillo picta, ac item candidum aliud vexillum purpurea cruce distinctum, sub quibus totius aulę familia ex flore gentium oĩm delecta, & nobilissimi Hispaniæ sacrati religione equites Cæsaris vestigia sequebantur. Prætorianus miles custodię corporis assuetus, diuersis sub signis Hispanus, Belga, Germanus in croceis sagis agmen extremum clausit, & quicquid in foro spatij reliquũ fuerat, occupauit. Erat erectus in Petroniani templi vestibulo peramplus ligneus suggestus, peristromatis & aulæis ad loci dignitatem vndiquè ꝓtectus, in quo Cardinales & episcopi cæteriq́ue minores sacerdotes purpurati suo quisque ordine consederant. In medio aũt ꝑalta in sede mitratus Pontifex Cæsarẽ expectabat. Ille itaq; nobilioribus tantũ regulis principumq́; legatis sibi adscitis, equo descendit: subeuntem per gradus Cardinales duo deduxêre. Tã verò vt prodijt, oĩm oculi in duos longè maximos terrarũ orbis dños sunt cõiecti. Explorabat enim quisq; valdè suspensus & tacitus, propter memoriam veteris dissensionis & recentis amicitiæ, an ora ipsa interiores sensus nunq̃ ex toto fallentia subitis illis affectionum & nutantis animæ momẽtis obedirent. Erat vultus Cæsaris in gestu militari & graui, blanda quadam lenitate verecũdiaq́; perfusus. Clementis verò facies ità subitò ad eius occursum exhilarata est, vt vel ob id maximè lætari crederes, ꝙ illũ multò humaniorẽ & augustiorem, q̃ putârat, esse cõspiceret. Varia siquidẽ ab Hispanijs &

Vexillum Aquilæ. Crucis.

Cæsaris vultus.

Clementis.

js & falsa quidē de Cæsare pleriq; malignè retulerant, & multi etiā vltrò trepidis animis, propter acceptas tot inusitatas clades, sibi illū fingebāt vti alterum Ariouistum, aut Rotomalcem, aliquo scilicet vultu Cimbrico & feritate Gothica metuendum, ac ipsius deniq; militib⁹ ferocia & spiritûs immanitate psimilem, qui deuictis & stratis tot hostium exercitibus, tot vrbibus direptis, euastatisq; prouincijs diuina ac humana omia dira confusióe miscuissent. Sed iam fuerat exceptus Genuę, Placētiæ cognitus, Parmæ demùm, Rhegij, & Mutinę cum summa omis generis hoīm gratulatione salutatus, vtpotè qui pasśim humanitatis, abstinentię, pietatis atq; iustitię monumēta absq; vllo vel superbię, vel crudelitatis, vel libidinis vestigio reliquisset. Emuero, quo nihil est in rege popularius & gratius, aditū cūctis atq; aures summa benignitate & singulari patiētia pbuerat, dederatq; obiter responsa spei ęquitatisq; plenissima, q ppositis postulatorū capitibus singulatìm rectissimè respondere̅t. Illam verò militum licentiam diuturna impunitate confirmatam, ijs, qui vel ablata rapuerant, vel ante diē arroganter stipendia flagitârāt, supplicio protinùs affectis, ità represserat, vt illo quod teneret, longè maximo oīm imperio dignissimus haberetur. Sed nec eum, quanq ętate & fortuna florētem, vllę vnq vel licitę voluptates à perpetuis rerum maximarū consultationibus auocabant, ità vt in eo simul iuuentæ decor eximius ad Martiam laudem emineret, & consilia senili maturitate pprijs, nō alienis, cogitationibus exquisita, elaborata directaq; manerent. Nunq enim pclarum, nobile & firmū eius ingeniū vel irarū impetus pturbârat, vel cęca vindictæ libido pupugerat, vel vlla humana mollities, quin recta sentiret, expugnârat. Erat eius vultus, vt hoc quoquè curiosi minimè desiderent, & argen-

Caroli V. affabilitas.

Eximia laus Caroli V.

Vultus Caroli V.

Oculi.
teo & grato quodã pallore dilucidus, oculi ceru-
lei, suaues, nulla acri seueritate formidabiles, & ij
quidem ad ingenuum pudorẽ virilemq́; modestiã
Nasus.
instituti. Nasus à medio clemẽter assurgebat, quod
magnitudinis animi signum in Persarum etiàm re-
Mentum.
gibus ab antiquis fuit obseruatum. Mentũ erat ad
exiguam venustioris iniuriã paulò ꝓminentius, &
q̃d grauitatis speciẽ addebat, subcrispa & flauenti
Capillus.
barba conuestitum. Capillum verò fulgore pallen-
tis auri more Romanorum Cęsarum circuntósum
Statura.
ostendebat. Porrò statura corporis, vt in ipso ętatis
integrę flore prosperrima valetudine, non ab in-
certi succo, sed à valido neruorum nexu longè fir-
Manus
missima, peramplę item robustæq́; manus ad strin-
Crura.
gendum ferrum idoneę: crura autem venustissimè
extantibus toris trunci proportione directa, quod
tum maximè apparebat, cùm equo veheretur. Tan-
Equitandi peritia.
ta enim ei inerat cum dignitate equitandi peri-
tia, vt nullus eo armato atq; equum incitante & in
gyrum reflectẽte vel pulchrior, vel viuidior, vel in
ferendo armorũ pondere patientior eques reperi-
ri posse videretur. Cæterùm ad Pontificis pedes
flexo genu prouolutus, ac mox dextra lęti arridẽ-
tisq́; Pontificis erectus ad osculum, Hispanica ora-
Alloquitur Pontificem.
tione, Véni, inquit, sanctissime Pater ad pedes tuos,
quod summo voto semper expetiui, vt fessis Chri-
stianę Reipublicę rebus communi consilio succur-
ramus. Oro DEVM Opt. Max. qui me huius voti
compotem fecit, vt nostris consilijs adsit, atque hic
aduentus meus Christianis omnibus sit salutaris.
Pontifex respondet.
Tum Pontifex, Certè hoc ipso congressu,, inquit,
sicut Deus immortalis & sancti cęlites certissimi
sunt testes, mihi nihil vnquàm fuit antiquius, & iã
superis gratias ago, quòd te videam prosperè atq;
feliciter mari terraque perductum, resque cò de-
ductas intuear, vt te authore de concordia omni-

um

um & solenni pace minimè desperemus. Obtulit subindè Cæsar auri signati circiter libras decem, deductusq; est summa comitate à Pontifice ad templi limen: atq; ità digressi, Cęsar ad aram maximã supplicaturus superis contendit, Pontifex verò in Prętorium, cum vniuerso sacerdotum ordine, continuò est reuersus. Nec multò pòst Cęsar & ipse Prętorium intrauit, cui paratę erant summę ędium partes, ità coniunctę Pontificijs, vt inter vtriusque cubilia solus interesset paries, aditum prębente portula, vt cùm vellent, ignaris omnibus, remotisque arbitris, interdiù noctuque de summis rerũ negocijs familiarissimè disputarent. Eo modo sępè arcana sensuum mutua & syncera animi liberalitate detegendo, ac odiorum origines ad fatalem vim & consiliariorum & ducum insaniam referendo, facilè Dijs benè iuuantibus viam inuenêre, qua pax egregiè componi, & tot malis & funestis incõmodis optatus finis imponi posse videretur. Deindè paucis interiectis de Veneti legati apud Pontificem & Cęsarem oratione, ipsiusque Pontificis pro Frãcisco Sforcia apud Cęsarem deprecatione, ità subiungit Iouius: Sed tanta erat altitudo iudicij Cæsaris, tanta moderatissimi eius animi religio, & tantum deniquè pacis & concordię studium, vt nihil regali fastigio dignius atque pręstantius existimaret, quàm omnia consilio ad verum decus, ad solidam pietatem, & animi magnitudinem reuocare, vt arma in Turcas, adeò inter nos impiè fœdeq; tractata, verterentur: quippe qui nõ adumbratam, sed veram & viuidam, non fortunę adminiculis q̃sitam, sed à fonte ipso proprię virtutis profluentẽ gloriam sectaretur. Itaque Solimanno Turcarum Imperatore iam à Viennę Noricę mœnibus cum strage ignominiaque depulso, atque eo Byzantium p̃cipiti fuga properante, cùm nihil iam hostile indè

Colloquia secreta Clementis & Caroli V

Francisco Sforciæ restituitur principatus Mediolanensis.

ampliùs esset timendum, pacare cuncta constituit, Euocatur extemplò Bononiam Franciscus Sforcia. ꝓcumbit ad eius pedes, redditoq; diplomate, quo illum data fide vbiq; terrarum Cæsar saluum & tutum esse iubebat, salutem, imperium & spes deniq; omnes vni Cæsaris probitati fideiq; cōmittit: quoniam innocentia fretus, omnia se ex illius æquitate humanitateq; sperare prædicabat. Tum verò stupentibus cunctis videre licuit, quantò Cæsar esset omni sua fortuna maior & excelsior. Certârat pro Imperio Mediolanensi desertus à socijs, ab omnibus oppugnatus, in qua cōtentione omnes omniū vires ingentibus partis victorijs præclarè contuderat, & cùm aliquandò nutante partium fortuna, in dubia spe victoriæ versasetur, honestas pacis cōditiones semper elato constantiq; iudicio repudiârat, nè quod virtute atque vna animi magnitudine erat facturus, velutì ignobili metu subactus & psenti impulsus necessitate fecisse videretur. Habet cm̄ hoc in se regius eius animus, velut excellēti & perfecta virtute præditus, vt nunquàm vel acriter vrgente fortuna abiectè se demittat, vel ea penitùs arridēte intemperāter extollat. Ergò vbiquè victor & triumphator supplicem in gratiam recipit, Mediolanensium ducem appellat, & tabulis Augustalibus ritè confectis, totum ei paternum regnum adiudicat, neque amplioris pecuniæ tributum imponit, quàm ab initio & ante dissensionem imponendum esse censuisset. Nec multò pòst Calendis Ianuarijs, solenni adiecta precatione, sacra peragūtur, ab incredibili hominum frequentia exoptatum afflictis Italiæ populis insperatæ pacis nomē excipitur. Pręsentes Clemens Pontifex & Carolus Cæsar, orantis Romuli Amasęi viri eloquentissimi voce, Christiani nominis conseruatores, ac optimi maximi Italiæ parentes appellantur. Obortas præ gaudio

Eximium Caroli. V. præconium.

dio lachrymas vix continent viri togati, optimi ciues, sanctissimi sacerdotes, legati regum omnium, Galliæ scilicet, Britanniæ, Lusitaniȩ, Scotiȩ, Pannoniæ, Sarmatiæ, Daciæ, Veneti Senatûs, ac item Allobrogis, Ferrariensis, Mantuani, Vrbinatisque regulorum, ac liberarum etiàm ciuitatum, Genuensium, Senensium & Lucensium, cunctiq; demùm proceres & principes, ipseque ante alios Franciscus Sforcia, honoris causa sessum inter postremos Cardinales receptus. Ea enim dies tranquillitati initium & ærumnis finem allatura videbatur. Intereà Cæsaris vxor Isabela puerum peperit, cui propter aui materni memoriam Ferdinandi nomē impositum est.

Nascitur Cæsari filius Ferdinādus.

Hęc quidem Iouius, quæ vtì & alia pleraq; libēter adscripsimus ob memoriā sempiternam optimi & potentissimi Cesaris Caroli V. q de Ecclesia Catholica optimè meritus est, licèt ille ab ingratis nō eam semper retulerit gratiam, quam ȩquum fuisset. Longa verò maiora ille proculdubiò prȩstitisset, p̄sertim erga immanes Turcas, Christiani nominis atrocissimos hostes, & pseudochristiāos hȩreticos, nisì eius studia & consilia cum summo Christianæ Reipub. detrimento alij repressissent.

Porrò verò cùm hunc in modum per Italiam singulari quodam Numinis fauore cōpositȩ res essent, licèt Florētini plùs ȩquo etiamnùm insolescerent, in Germania indiès res in deterius abijt. Iam enim qui se Euāgelicos Protestantes vocabāt, rursùs aliū cōuentum indixerant Smalcaldiam, eoq; cùm ventum esset, trmetsi omnes cuperēt vires suas icto fœdere coniungere, & se aduersùs Pontificiorum, id est, Catholicorum potentiam communire, nihil tamen confici potuit, quòd & Luterani nollent eos recipere, qui dogmata Luteri omnia complecti nō vellent, & Zuingliani vt id facerent, adduci nulla ratione possent. Putabāt enim pro sua parte potiùs

Conuentus Protestantium Smalcaldiæ.

ſtare verbum DEI & puram Euangelij doctrinam, quàm pro Luteranis. Lantgrauius verò medium ſe inter vtroſque gerens, volebat eos redigere in concordiam, ſed eius conatus omnes irriti fuêre. Cùm enim iam vtraque pars ab Catholica Chriſti Eccleſia ſe ſeparâſſet, non poterat habere ſpiritum illum concordiæ & pacis, qui non eſt extra Eccleſiam Dei toto orbe diffuſam. Interìm Zuingliani nolebant à ſua diſcedere ſententia, nec minùs ipſi reijciebant Luteri iudicium & authoritatem, quæ erat maxima apud Luteranos, quàm Luterus Romani pontificis. Quid ergò mirum, ſi Luterus ab Eccleſia Romana ſub verbi DEI & Euangelij prętextu procaciter diſceſſit, quandò ab ipſo Lutero, quem iam plériq; ceu deum ſuſpiciebant, ſub eodem prætextu intra pauciſſimos annos ipſius diſcipuli pertinaciſſimè deſciuerunt? Non enim minùs nititur verbo Dei, licèt perperàm intellecto, Zuinglius cum ſua cohorte, quàm Luterus cum ſuis. Et tamen neceſsè eſt vel Luterum errare, vel Zuinglium. Non ergò ſatìs eſt ſcripturas allegare, quibus plerique omnes hæretici ſua ſemper, quantunuìs abſurda, paradoxa firmare conati ſunt, ſed oportet legitimam ſcripturarum vim & intelligentiam adhibere, quæ non eſt apud hęreticos, ſed in ſola Eccleſia Catholica, cuius & doctor & rector eſt Spirituſſanctus: id quod non ſinè cauſa idẽtidèm inculcamus. Sleidanus hoc anno mentionem facit libelli ab Eraſmo Roterodamo editi contra quoſdam, qui ſeſe falsò iactant Euangelicos. Mordet ea res Sleidanum, & vult ipſe quidem morſum intentare Eraſmo, ſed tamen continet ſe, non ſinè cauſa. Ait verò Eraſmum Baſilea relicta propter mutatam religionem, & vitandę ſuſpicionis cauſa, Friburgum ſeſe recepiſſe, porrò in libello iam dicto totum ordinem, putà Euangelicorum, perſtrinxiſſe. Habet enim in eo libello Eraſmus

Luterus deſeritur à ſuis.

ſmus inter alia multa, vt refert Sleidanus, nullum ſe nouiſſe ex illis, nempè euangelicis, qui non ſeipſo videatur eſſe factus deterior. Tantillum ex eo toto libello Sleidanus cõmemoraſſe ſat habuit, cùm ibì multo plura ſcribat Eraſmus cõtra nouatores iſtos. Sed belliſſimus hiſtoricus, qui tam multa Luteri aliorumque, quæ Catholicam Eccleſiam lædere poſſint, tam liberaliter & profusè lectori obtrudit, de Eraſmi libello vix tria verba ſuæ pręclaræ hiſtoriæ inſerere voluit, videlicet ſentiens ſe ſuosque premi authoritate Eraſmi, quæ tum multa fuit apud multos. Et nihil quidem veriùs dixit Eraſmus, quàm ex iſtis nouatoribus nullum meliorem, omnes deteriores eſſe factos. Quod ſi Eraſmus in catholicos ità ſcripſiſſet, integra folia Seidanus ex eius libro ſuis commentarijs intexuiſſet.

ANNO 1530. Argentinenſes Zuingliano dogmate imbuti, cùm nollent Luteri de Cœna Domini ſententiam amplecti, & propterea in fœdus à Luteranis recepti non eſſent, vt ſuis rebus cõſulerent, cum Tigurinis, Bernatibus & Baſileenſibus Sacramentarijs fœdus pepigere. Vbì hoc percepit Senatus Imperij, cui tum præerat Fredericus Palatinus, conatus eſt eos indè reuocare, pręſertim quòd Cæſari & imperio deuincti, ſinè illorum conſenſu non debuerint cum alijs fœdus percutere: ſed parùm efficere potuit.

Argentinẽſ. fœdus cum Heluetijs.

Hoc anno Luterus motus diſcordia concionatorum ſectę ſuę, edidit Catechiſmum, in quo Decalogum, Precationem Dominicam & Symbolum Apoſtolicum in pleriſque longè aliter expoſuit, quàm fecerat ante annos decem. Docet ibì vſum Baptiſmi & Euchariſtię, pręter quæ nulla alia vult eſſe Sacramenta, cùm in catholica Eccleſia ſeptem habeãtur,

Catechiſm⁹ Luteri.

quæ

quæ pleraque omnia etiàm à Dionysio Areopagita Pauli Apostoli discipulo numerantur. Inde verò innumeri à sectarijs editi sunt Catechismi, sed è q̄bus vix duos inuenias, qui inter se per omnia concordent. Fuit hoc scriptionis genus iuuentuti longè perniciosissimum, cui sua venena homines versuti instillârunt, mira plerunquè vsi blandiloquentia & verborũ lenocinijs. Porrò apud vulgus ea re effectũ est, vt cerdones & laniones & edentulę anus deliriq; senes tanquàm quodam numine afflati, de rebus theologicis etiàm in tabernis aut apud focũ mira garrulitate deblaterent, putentq́ue se plus aliquid in scripturis interpretandis valere, quàm vel pręcipuos Catholicæ Ecclesię Theologos. Itaque non rarum est apud Euangelicos, vt homines ex infima plebe, plerunq; etiàm homicidę, lictores, carnifices, concionandi & sacramenta ministrãdi munere fungantur, & tanta sit apud plerosque omnes confusio, vt nemo id satìs explicare queat. Scripsit enim Luterus omẽs homines esse sacerdotes, vt sacerdotium cogeret in ordinem, & populi studium ac fauorem sibi eiusmodi docẽdi genere arctissimè conciliaret. Et effecit ille quidem apud vulgus miserabile, vt sacerdotio catholico ritu initiati, & monachi omnes in summum contemptum venerint: & in hoc sanè gloriari videtur in fœdissima illa Epistola, qua Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinum Albertum, electoris Brandeburgici fratrem, ausus fuit hortari ad ineundum matrimonium. In ea enim hæc quoquè eius verba leguntur: Vulgus nunc didicit & intelligit Ecclesiasticum statum nihil esse, id quod satìs superq́ue declarant tam variæ cantilenę, dicteriaque & lœdorię, cùm in omnibus parietibus, in om̃igenis schedulis, deniquè in chartis lusorijs sacerdotes & monachi pingãtur, & pro ludibrio & portento habeatur, si quẽ vel videre vel au-

Catechismi innumeri sectariorũ.

Ministri Euangelici quales.

audire contingat è clero. Verùm Luterus horum causa est,& ipse docuit miseram multitudinem contemnere sacerdotium & clerum. Satius autē fuerat dicere imperitis,quàm grauiter olìm Deus etiàm in veteri lege puniuerit eos,qui sibi volebant arrogare sacerdotij functiones,& vt Christus dixerit apostolis suis,eorumque successoribus: Qui vos audit, me audit:& qui vos spernit, me spernit. Denique etiàm in noua lege Christum instituisse apostolos & 72.discipulos,& ab apostolis rursùs alios esse ordinatos episcopos & presbyteros,& diaconos. Sed Luterus volebat loqui placentia, & hoc pacto innumeros perdidit.

Luc.10.

Huius anni mense Februario ipsis ferijs D. Matthiæ,quo die natus erat Cęsar,& Gallię rex captus, Bononię à Clemēte Pontifice coronatus est,cuius rei historiam omnem visum est hoc loco ex Paulo Iouio Episcopo Nuceriensi adscribere,qui pręsens interfuisse videtur. Cęsar,inquit, multis de causis Bononiæ coronari statuerat, quanquàm id anteà Romę faciendū esse decreuisset,vbì superiores Cęsares,tāquàm in sanctissima sacrorum sede & felicī nationum omnium domicilio, vrbeq́ue ipsa veteris imperij honore, antiquorum triumphis, & stupēdis supremę fortunę monumentis longè clarissima,coronas legitimo iure suscepissent.Sed euastatę Vrbis & nōdùm nouis cōmodis subleuatę calamitosa tenuitas, & opulentæ supellectilis ornamentorumq; penuria Cęsarem auertebant,quanuìs Romani eius spe aduentûs ab om̄i tristitia & sordibus ad lętitiam veteremq́ue splendorem reuocati viderentur.Itaque euocatis omnibus regulis, deligitur Iouis dies 6. Calendas Martias, Matthiæ Apostolo dicatꝰ,qui erat natalis Cęsaris, semper ei faustus, & Ticinensi etiàm victoria lætissimus. A medijs Prætorij fenestris,patefacto aditu, pons ligneus pensilis,

Coronatio Caroli V. Bononiæ.

Pons ligneus pensilis.

lis, sublicis impositus, incuruo tractu per forum & Petronianum templum ad aram vsq; maximã protrahitur, & festa fronde pictisq; tapetibus exornatur, vt sinè tumultu confundentis & prementis turbæ Pontifex & Cęsar in pompa prętervecti spectarentur. Erat de more veterum Cęsarum, vt Modoetiæ prope Mediolanum coronam ferream susciperent, quæ indicaret Romano imperio firmitatẽ ferro & militaribus copijs cõparari. Tres enim coronę Cęsaribus debentur. Prima est argentea, Germanici scilicet regni, quam suffragio procerum Aquisgrani decẽnio antè susceperat. Secunda ferrea regni Longobardici. Tertia verò aurea Romani Imperij. Prę-stò igitur adfuère Medoëtiensium legati, qui ad retinendam veteris prerogatiuę dignitatem vetustissimi operis coronam & annalium codices antiquitate pernobiles detulère. Ea erat sinè florentibus pinnis in simplicem & latum orbem circũducta, ferro introrsùs tempora pręcingente, sed exteriùs auro & gemmis exornata. Biduo itaq; antè, quàm tertiam coronam acciperet, in sacello domestico, adstante Pontifice, sacris peractis, Cęsar vngitur, ferreaq; corona & cęteris regijs insignibus decoratur, ijsdem ferè cæremonijs quas paulò infrà memorabimus. Prętulère ante Cęsarẽ summi honoris caussa, Aluarus Osorius Marchio Astoricensis aureum sceptrum, Didacus Pacecus dux Ascalonius ensem gemmata vagina conditum, Alexãder Medices dux Pinnẽsis, Cęsaris gener, orbẽ aureũ cum pręfixa cruce gẽmis distinctũ, Bonifacius aũt Marchio Mõtisferrati Modoëtieñ coronã. His rebus ritè cõfectis, aduenit demùm dies, maioris coronę aureę pompę destinatus, & is quidẽ, cùm noctù pluisset, Superis mirè fauentibus, incredibili serenitate perspicuus. Ante alia Pontifex, vniuerso Cardinaliũ & Episcoporum ordine in mitris & pluuialibus sacris pallijs, cæteris

Corona ferrea Modoëtia.

Tres Cæsarum coronę.

Sceptrum.

Ensis.

Orbis aurea

Corona.

cęteris verò sacerdotibus in coccinea veste per pōtem solenni pompa traductis, in pręalta sede gestatur, & comitantibus pretorianis sub vmbella templum ingreditur. Iam in forū Antonius Lęua pedestres copias adduxerat, & obuersis in omnes aditus maioribus tormentis, & signis in medio constitutis, cuncta loca perpetua militum statione firmauerat. Interim è lacubus, qui in summo pͤtorianę porticûs fornice fuerant fabrefacti, per siphones rubra & alba vina fundebātur, panes ab alto in subiectos milites spargebantur, torrebaturque in machina versatili bos integer ingens, hœdis, veruecibus, ac omni ferè volucrum genere farctissimus, vt in tāta festa hilaritate milites sub armis in acie stantes, ad manum paratis obsonijs cum iucunditate vescerentur. Nunquàm ab vlla memoria vel ad celeberrimi triumphi, vel ad inauditi spectaculi famā maior atq; nobilior mortaliū insignium numerus in vnam vrbem confluxit. Erant adeò plena loca omnia, quæ foro imminebant, vt multi in alto suspensis & pendentibus speculis, alij in ędiū proiecturis & periculosissimis locis cum aliorū admiratione prospicerent. Iam pōtifex sacratas tunicas & chlamydes induerat, & sacra solennia excultis altaribus parabantur, cùm Cęsar sub vmbella ornatissimo procerum comitatu ad templi vestibulū peruenit, ità vt vix eo paucis passibus pręteruecto, tabulata pontis pͤgrauante prætorianorum turba, frangerentur: ibique pleriq; militibus immixti, fœdo casu procidentes, sese pilis atq; securibus induerunt, inter quos fuit Albertus Pighius Belga Theologus Luteromastix: minima tamen pro tumultu clades incidit: Sed facile fuit æstimare ex atrocitate periculi, quis in Germano milite supra ferociam militarem natura implacabili, animorum habitus esset futurus, si ad certam omniū perniciem Cęsar ipse, se paululùm vertente

Milites Cæsareani.

Vina fundūt siphones.

Bos integer tostus.

Frequentia nobilium.

tente

tente fortuna, cecidiſſet. Sed intrepidè reſpectans Cęſar, leniter arriſit, ità vt fortunam ſuam certiùs agnoſcere videretur, quæ cœptis & votis omnibus benigniſſimè ſemper adſpiráſſet. Erant omnia ad imaginem Vaticani templi cōſtituta, & nouę ſacellis appellatiōes impoſitę, vt ea ſigillatìm ad veterē conſuetudinem ex Pontificijs libris reſponderent. Adfuêre igitur Romani ſacerdotes, quibus ſacra Vaticani templi ſunt commēdata. Ij ad aram Cęſarem ſuſceperunt, linteaq́; ſacerdotali tunica ſuperinjecta, in collegium eius ſacerdotij cooptârunt. Eum Saluiatus Cardinalis in verba ex libris Pontificijs cōcepto ſacramento adegit, ità vt in ſumma libens iuraret, ſe Pontificiæ dignitatis perpetuò futurum eſſe defenſorem. Ab hac ara duarum turrium nuncupata, duo Diaconi Cardinales, Saluiatus ſcilicet ipſe & Radulphus, ambo ex patruelibus Pontificijs nepotes, ad templi limen deducūt. Flexo genu ſupplicātem, Picolomineus Presbyter Cardinalis, certis precationibus expiatum, in ſacellum S. Georgij perducit. Ibì lintea tunica deponitur, ſandalia margaritis & gemmis picta ſtatìm induūtur, & Dalmatica veſte in morem Diaconi priùs aſſumpta, paludamento demùm conueſtitur. In eo habitu præcedenti Puccius Cardinalis ad porphyreticam rotam, quæ eſt ad Vaticani templi medium, mitratus occurrit. Ingeniculatus Cęſar, ad aram maximam obuertitur, ſolenniq́; altera precatione, vt eius imperium ſtabile, perpetuū, victoriarum, pietatis & laudis plenum faxit, Deo maximo, in cuius manu ſunt regna, cōmendatur. Sunt eñ multa antiquitùs à pijs pręſtantibusque ingenijs cum ſumma verborū elegantia & Chriſtiana grauitate compoſita, quę ex ſacrato libro ad ſtatas rerum & locorum cæremonias ab alijs atque alijs ſacerdotibus in frontē Cęſaris perleguntur, Quæ omnia in illis Pontificum iam editis libris

Cooptatur Cæſar in collegium Vaticanum. Præſtat iuramentum.

Induitur Dalmoticæ veſte.

libris quisque curiosus facilè poterit inuenire. Ascēditur demùm versùs aram maximam, vbì Innocentio Cibo Cardinale Litanias prȩeunte, alternis precibus piè pronunciatis, diui diuęq; omnes propicientur. In lectisternio supplicanti Cęsari Campegius Cardinalis adstitit, & de scripto oratiunculam, vt auspicatò coronaretur, religiosè recitauit. Indè mox Cęsar à Farnesio (quoniam is erat Senatûs princeps & Cardinaliū vetustissimus) intra sancti Mauricij sacellum est deductus: vbì diffibulata Dalmatica, humeros & brachiū dextrū sacro oleo, adiectis puris & pijs orationibus, inūgitur. His rebus ritè confectis, solénia sacra erudito Phonascorum concentu, alternantibus choris, operante Pontifice, ipso Cęsare in sacra veste ministrāte, ꝓtinùs inchoantur: quę miro ordine cæremoniarum, summa grauitate sacerdotum, insigni omnium religione adeò in serum diem sunt protracta, vt vel piè curiosos fatigare potuerint, si is lōgè omniū clarissimorum Principum admirabilis cōsessus, spectantiū oculos vlla in parte satiare potuisset. cęterùm summa sacrorum fuit, vt Cęsari de manu Pontificis Romani Imperij insignia traderentur. Itaque solenni precatione semper adhibita, Pōtifex ei supplici sceptrum aureum dedit, florenti cacumine conspicuū, quô piè gentibus imperaret: itemque nudatum ensem, quo Christiani nominis hostes persequeretur: ac pomum aureum, quem vtì terrarum Orbem insigni pietate, constantia, virtuteque regeret: & postremò tiaram illam potiùs quàm coronam bicipiti fastigio, multisq; Adamantibus insignem, capiti imposuit. Ille piè inflexo genu, pronus exosculato pede Pontificem adorauit. Tum demùm Cæsar in illa tot gemmis ac vnionibus exornata triumphali trabea, ad læuam non procùl à Pontifice, in sede auro protecta, sed paulò humiliore, sessum est ꝑductus,

Humeri & brachium dextrum vnguntur.

Datur ei sceptrum aureum.

Ensis nudatus.

Pomum aureum.

Corona aurea insignis

Trabea triumphalis.

Salutatur Romanus Imperator. *Displodun-tur bombardæ.*

& Romanus Imperator appellatus. Quod vbì in foro militibus est renũciatum, Antonius Læua ad declarandã lętitiã maiora minoraq; tormenta displodi iussit, itã vt terribili sonitu cælum crepitare, terra quati, & tecta nutare viderentur. Nec multò pòst Pontifex sacratissimæ Eucharistiæ hostiam humilimo quodam oris gestu, purissimoque animi habitu desumpsit, atq; eam obitèr Cęsari omni labe criminum expiato religiosè communicauit. Peractis sacris, templo excessum: ad pręparatos equos Sacerdotes, Legati, Proceres discurrunt: omnis repentè multitudo in equis cõspicitur: acclamatiões, tubarum cantus, tympanorũ strepitus audiuntur. Conscendenti equũ Pontifici Cęsar ad lęuã pedes adstitit, vtì benignè auratam staffam sacrato pedi protinùs inducturus. Sed pium Cęsaris obsequium Pontificis humanitas religiosaque modestia superauit. Ergò iunctìm equo vterq; albo, sed Põtifex Thraicio, Cęsar Hispanico cõsidentes, vmbellã subeunt, summæ dignitatis hominibus ad eam gestandã honori simul & labori succedentibus. Pręcedebat miro pompę ordine tum Cardinalium, tum procerum vtriusq; aulæ familia: in tergo signa erant viatorũ, qui cursores appellantur: Ad hęc subsecuti sunt septem viri insignes, armis, trabeis, militaribus equis & pedestri comitatu valdè conspicui, qui totidem ingentia vexilla deferebant. Traducti prætereà aliquot albi asturcones sinè sessoribus, auratis ephippijs instrati. Prætulêre etiàm adolescentes eximiæ nobilitatis in scipionibus pręfixos galeros Pontificis purpureos quatuor. Nec multùm indè succedebat Eucharistia, sub aurea vmbella loculo crystallino inclusa, & sellæ generosi & tamen pacati equi superimposita: laterna ingẽs antè, & circùm dena funalia ferebantur. Tum demùm promiscuè gentium omnium honestissimi quiq; successêre, vt decuit in

Pontifex et Cęsar simul equitant.

Septem vexilla.

Eucharistia sub vmbella.

tanta

tanta hilaritate, regio sumptu, suprà quàm credibile videatur, exornati. Nemo enim ex tota Italia paulò vir illustris non venerat, nisì vehementi valetudine præpeditus. Hispani, Itali, Belgæ, prout libido geniјque tulerunt, auro textili & serico omnis coloris elegãter variegato, itemq; Phrygijs operibus & acupictis sagulis spectantium oculos perstringebant. Germani in veste obscuriore, sumptuosa tamen, torquibus aureis relucebant. Visebantur passìm equi ex omni regionum sobole maximè generosi, & insano sumptu toto terrarum orbe conquisiti. Aderant permulti illustres, nobiles, opulẽti, clarorum principum progenie editi, quos dinumerare vix queas. Inde sequutę sunt variæ legationes, & mox ipsi purpurati Cardinales. Indè nõ procùl successit vmbella, sub qua duo longè augustissimi terrarum Domini in mitris illis stupenda & inæstimabili gemmarum & vnionum varietate preciosis, ità tolutìm & temperato passu incedentibus equis, vt ij certa ingenij grauitate, quales sessores veherent, sentire viderentur. Antecedebant vmbellam, ipse Montisferrati Marchio, solẽni in chlamyde & corona gemmis ornata, qui Cęsaris sceptrum deferebat: Franciscus indè Maria, Feltrius dux Vrbini, Venetorum Imperator, & quoniam erat pręfectus vrbis, in veste purpurea Dalmatica, cum inusitato in metæ formam capitis tegumento, aurea cruce distincto, & tenijs vtrinquè pendentibus, nudatum ensem prætendebat. Philippus verò Palatinus, quẽ decora proceritas & obsidio Viennæ aduersùs Turcas fortissimè tolerata, clarissimum reddebant, aureum Orbẽ detulit in talari toga purpurea, adstricta manicis, & plano pileo cãdidis pellibus redimito. Postremus erat Carolus Sabaudius Allobrogũ dux, pileolum ferens vnionibus, smaragdis & carbunculis collucẽtem, qui, cùm oporteret nobilio-

Pontifex & Cæsar sub vmbella.

Spargitur in populum moneta aurea & argentea.

ris officij causa demptã capiti Cęsaris coronã prætentis manibus deferret. Inter hos summi ordinis principes & vmbellam ipsam, Cęsaris quęstor obequitabat, qui per singulas regiones certis passuum interuallis ad dimouendam turbã excitandamq; lętitiam, effusè in populũ argenteã atq; auream stipẽ signatã imagine coronati Cęsaris dispergebat. Secundùm vmbellam binis cubicularijs & medicis locus fuit. Tum verò Antistites opibus & authoritate prętstãtes, qui vel legati regũ erant, vel Cęsaris consiliarij, vel ij, quos ab insigni gratia Pontificis assistentes vocant, & cęteri demùm Episcopi in violaceis pallis, & post hos minores sacrati viri successerunt. Nouissimũ agmen clausêre cataphracti equites Belgæ, per alas turmasq; distincti, eo ordine indutis galeis & prętentis hastis subsequentes, vt nõ modò tantę pompæ præsidio, sed ornamento esse viderẽtur. A tẽplo, vt diximus, profecti, modico ad lęuam flexu ad vrbis vmbilicũ, vbi est turris Asinellorum, altitudine Italicarũ nulli secunda: Indè per regionem albis & cyaneis pannis coopertã, quę ad Flamineę vię portam perducit, inter acclamationes longo tractu processum est, porticibus hinc & indè spectãtium fœminarum multitudine refertis, sic vt pompa omnis sinè tumultu omnium oculis ad incredibilem voluptatem ostentata, quietissimè spectaretur. Tum demùm ad regiõis biuium, quod dicitur, Ad clauaturas, Cęsar à Pontifice digressus, ad diui Dominici templum contendit. Ibì venientem Romani Lateranẽsis templi sacerdotes cum summa veneratione susceperunt, & vtì Vaticani dudùm fecerant, in collegiũ cooptârunt. Indę Cęsar ad aram D. Iohannis supplicauit, & multos omnis generis oblatos nobiles equestri dignitate, gladio leuiter percussis humeris, ornauit. Nec multò pòst alio itinere [illegible] ssset Pontifex, ad prætorium est reuersus.

Belgæ equites cataphracti.

Cooptatur Cæsar in collegium Lateranens.

Creat equites auratos.

ſus. Erat maximo triclinio, ad epulum prębendum aulęis vndiquè ſtrato, coniunctum cubiculum Hippolyti Medicis Cardinalis. In id familiariter Cęſar coronatus, excluſo fermè omni famulatu, ſe recepit, trabeam depoſuit, exuit ſandalia, & auream talarē togam ſumpſit, atq; hilaris aliquandiù ab illo tanto prętextæ chlamydis & prægrauis tiarę pondere conquieuit. Intereà pręcinentibus tibijs & tubis, epulę miro ordine miniſtrorumq; ſilētio introferri ſunt cœptæ. Itaq; adfuêre Cęſari præſtò quatuor illi principes, in ſua quiſq; ſolenni chlamyde, vt inſignia pręferrent, atq; item alij illuſtres reguli, vt eū ad menſam deducerent. Cœnauit ſolus Ceſar, ſingulis Imperij inſignibus in menſa collocatis, q̄ erat aliquot gradibus excelſa. At in alia infra gradus, in cōſpectu tamen Cęſaris, diſcubuêre Sabaudius, Palatinus, Vrbinâs & Montisferrati reguli. In exteriore verò triclinio epulum cęteris proceribus præbitum. Remotis menſis, iterùm Cęſar gladium cepit, & pleroſque nobiles equeſtri dignitate decorauit. Hęc ex Paulo Iouio aliquātò fuſiùs, omiſſis tamen hincindè nonnullis breuitatis ſtudio, quæ non magnoperè huc pertinere videbantur.

Cœnat ſolus Cæſar.

Creat iterū equites.

Intereà cùm eſſet in Italia Cęſar, conuentū Principum & Ordinum omnium Imperij indixit apud Auguſtam Vindelicorum in diem 8. Aprilis. Duæ omninò res, vt id faceret, vel maximè hortari videbantur: Diſſidium religionis longè pernicioſiſſimum, quod niſi breuì componeretur, exitiū Germanię minari certum erat. Deindè bellū Turcicū, cui ſuſtinēdo certę ratiōes & viæ & opportuna remedia atq; conſilia paranda erant. Vſus eſt in ijs indicendis comitijs ſingulari quadā comitate & manſuetudine, ità vt propoſita fide publica, nulli nō liberum faceret ad ea comitia ſecurè accedēdi, & ſuę fidei formulam exponendi. Ità em̄ iam erāt exulce-

Indicit Comitia.

Cæſaris clementia.

ratæ Germanorum res, vt austeritate parùm profici posset, maximè quod Turcarũ immensæ vires & inexpiabile in Christianos odiũ, facilè Imperatorẽ absterrerent, nè qd ageret duriùs aduersùs quosdã refractarios, quos alioquì facilè domare potuisset, si à Turcis & quibusdã alijs securo ipsi esse licuisset. Fuit aũt is conuentus lõgè celeberrimus, & Cęsaris aduentus atq; apud omñes peruulgata clemẽtia, facilè quoslibet eò vt accederẽt, inuitabat. In eo cõuentu obtulerunt Luterani confessionẽ suam Cęsari, cuius architectus fuit Philippus Melanchthon præcipuus Luteri discipulus, & quidẽ excellẽti doctrina, sed adeò varius & inconstans, (id quod necessè est illis euenire, q à veritate deflexerunt) vt ipsam quoquè confessionẽ Augustanam crebrò postmodùm mutauerit, quod vtiquè absterrere debuit oẽs cordatos homines, nè tam incertę & ad humani ingenij mutabilitatẽ subindè in alias formas transformatę doctrinæ sese accõmodarent ac traderẽt. Nam de ipsis quoquè sacramẽtis, per q̃ in nos diuina gratia ceu p canales quosdã deriuatur, tam est ille Melanchthon in sua cõfessione lubricus & ambiguus, vt primò quidẽ velit esse duo tantùm, deindè in alia editione tria ponat, porrò in extrema quatuor numeret. Est autem notatu dignum, quod de hac præclara Confessione scribunt quidam, eam tanto in precio fuisse apud quosdam non infimos Luteranos, vt dixerint se mâlle de Pauli Apostoli, quàm vel de Luteri vel Confessionis Augustanę doctrina dubitare. O iusta Dei iudicia: qui decreta Conciliorũ & Pontificũ ducunt pro nihilo, eò amẽtię deuoluunt, vt plus apud eos valeat Luteri & Melanchthonis, quàm Pauli, id est, Christi in Paulo loquẽtis authoritas. Habent autem Vuittenbergę in Academia sanctiones quasdã, quibus grauiter inprimìs cauẽt, nè qua dogmata aut spargantur, aut propugnẽtur, quæ

Comitia Augustana celeberrima

Melãchthon Proteus.

Sacramẽtorũ numerus varius in cõfess. Augustana.

quæ cum hac Confeſſione pugnent. Deniq; in eius iurare verba oportuit eccleſiarum Luteranarũ miniſtros & profeſſores. Et hęc quidem de illa Confeſſione ſcribunt fratres quidam euangelici, qui tamen etiàm hoc habent, eam poſteà ſępè repetitam, auctam & emendatam fuiſſe. Si ergò emẽdata fuit, ſubindè in pugnantia dogmata iurare oportuit. Et certè, vt dixi, nõ ſemèl mutata eſt ab vno eodemq; Melanchthone. Nõ ergò à Chriſti ſpiritu, ſed à cerebro parùm ſano profecta fuit, nec aliud quàm humanæ doctrinæ fermentum eſſe cenſenda eſt.

Et tamen ad hanc confeſſionem permultæ ſectæ ſeſe referunt, atque etiàm Caluiniani, quibus vt id poſſent, occaſionem dedit Melãchthon, dum illam Confeſſionem ſubindè recoquit, adeò vt Luterani quoquè nonnulli Melanchthonem grauiſſimè incuſent, nec pati velint, vt Caluiniani, Zuingliani & quidam alij ad Confeſſionem Auguſtanam admittantur, quippe à qua non parùm diſſentiant.

Confeſſio Auguſt. meretrix Babylon. Apo. 13. 14. 16. 17. 18.

Interìm ſolent iſti iactare, vt aliâs diximus, ſe demùm veram & puram doctrinam in orbem reuocâſſe. Sed abſit vt hoc illis perſuadeant, quibus ſalus ſua curæ eſt, qui non inſtàr paruulorum fluctuantium omni volunt doctrinæ vento circunferri. Hanc igitur confeſſionem Auguſtę Cęſari exhibitam, tanquàm illam Babylonicam Apocalypſis Diui Iohannis meretricem, pleræque horum temporum Sectę adorant: & tamẽ nihil ferè in ea eſt, quod non ipſi Confeſſioniſtæ in mutua lite ponant, & in alios atque alios ſenſus, prout viſum eſt, trahant. Nec quidem leuibus de rebus inter ſe atrociter digladiantur, ſed de ipſis ſuæ Confeſſionis capitibus. Et tamen ea eſt illorum hominum (de dogmatiſtis & concionatoribus loquor) propemodùm incredibilis impudentia, vt ſi fortè quæras ex illis inter CATHOLICOS, cur adeò inter ſe

Sectarũ quàm inter ſe pugnent.

pugnent, actutùm respondeãt, nullã de fundamento inter ipsos esse dissensionem: & hoc quidem persuadent illi miserę ac imperitę plebeculę, quam miris quibusdam dolis ac fraudibus tenent miserabiliter implicatam. Quin & scriptis palàm editis conatus est quidam importunus & prodigiosus Luteranæ factionis concionator Iacobus Andreæ Smidelinus hominibus persuadere, sectarios inter se pbellè consentire. Sed eius tam improba & portentosa vanitas, etiàm ab ipsis sectarijs egregiè cõfutata est: immò verò ipsa rei euidentia tam fœdũ mendaciũ palàm coarguit, cùm permultis libris editis, inuicèm se mirabiliter oppugnent & criminentur.

Impudentia Smidelini.

Et vt aliquid nôrit posteritas de impudentia istorum hominum, qui sub prætextu Euãgelij Germaniam & totum orbem Christianum perturbârunt, libet hîc insigne facinus eiusdem Iacobi Andreæ Smidelini (quoniam se offert occasio) ad perpetuã rei memoriã subijcere. In colloquio quodã Vuormatiensi conuenerant multi docti viri, de religionis negocio tractaturi. Quodam die Andreas iste concionem habiturus in frequẽtissimo auditorio, suggestum asscendit. Sed quo tandèm habitu? Pudet referre, sed dicendum est tamen. Cum sago aulico paulùm infra genua, manica altera picturata circa sinistrum humerum, exertis vtrinquè brachijs, & cum cultro venatorio ad latus. Ità ille pacis & Euãgelij præco, vt videri volunt, repentè quendã Thrasonem repræsentauit in æde sacra, sub adspectu tot hominum, & in sacra concione.

Nota cõcionatoris euãgelici habitum.

Sed ad confessionem Augustanam reuertamur, de qua tamen priusquàm plura dicere pergamus, quod propemodùm oblíti eramus, paucis explicabimus aduentum Cęsaris ad Augustam, & quę tum illic obitèr gesta sunt. Venit Cæsar Augustam in pfesto corporis Christi, & quidem sua spe tardiùs venit,

Aduentus Cæsaris ad Augustam.

nit, propterea quod in itinere passim etiam à Venetis per eorũ ditiones honorificentissimè esset acceptꝰ. In comitatu Tirolẽsi, vbi sunt celeberrimæ argentifodinæ, oblatus est ei nũmus argẽteus, q precio æquaret aureos 1700, omnia Cęsaris stemmata miro quodam opere & elegãtia repræsentãs. Monaci verò Principes Bauariæ quatriduo eũ retinuerũt cum fratre Ferdinando & Cardinale Cãpegio, ità vt nullum officij & honoris genus prętermisisse viderẽtur. Indè vbi iam Augustam aduẽtare cœpit, Principes omẽs & Ordines Imperij ei perquàm reuerẽter processerũt obuiàm, & vbi ad quinquaginta vel sexaginta passus appropinquârunt, ex equis descẽderũt. Eo viso, Cęsar pro sua singulari & ipsi propemodùm innata modestia ac humilitate, vnà cum fratre Ferdinando itidem se demisit in pedes honoris causa. Excepit eum decentissima oratione, Principum & Statuum omnium nomine, Cardinalis Moguntinus Albertus Brandeburgicus, cuius inter Electores prima fuit dignitas. Indè itũ est ad vrbem, apud quam à Senatu & populo miro studio acceptus est. Intra vrbem excepit eum Episcopus Augustanus cum Clero, & sub vmbella ad summam ædem perduxit. Iam dies cœpit mutari in noctem, & ità Cęsar ad Episcopi ædes, quas Palatinas vocant, alij ad alia hospitia digressi sunt. Eiusdẽ verò diei vespera & manè sequẽti multùm egit per suos cum Saxone & alijs Luteranis principibus, vt interessent Processioni publicæ, qua gestanda erat sacrosancta Eucharistia. Sed hoc ab ijs impetrare non potuit, cùm ferè ad meridiem cum illis egisset. Persuaserant enim illis ipsorum cõcionatores, idololatriæ crimen admitti ab ijs, qui Eucharistiam adorarent. Negant enim CHRISTVM esse in Eucharistia extra tempus sumptionis. Fuit ea horrenda blasphemia, sed illi in sua sententia tan-

Nummus argenteus insignis.

Excipitur à Principibꝰ.
A Senatu.
Ab Episcopo

Cæsar interest processioni.

quàm in magna luce permanserunt. At verò Cæsar religiosissimus, licèt iam meridies appeteret, cum reliquis principibus, quorum illic magnus erat numerùs, cum Hispanis quoquè & Belgicæ procerib' illi processioni cum quadam eximia in Deum pietate & haud vulgari splẽdore interfuit. Eucharistiam gestabat Cardinalis Mogũtinus, à dextris rege Ferdinãdo, à sinistris Ioachimo Brãdeburgico Principe eum deducẽtibus. Ante Eucharistiam præcedebant Principes seculares, itemque Clerus cum alijs permultis. Post eam sequebatur Carolus Imperator nudo semper capit, tametsi sol esset ardentissimus, in manu ferens quadrifidam facem ardẽtem, quod idem voluit fieri à cũctis Proceribus & Principib'. Imperatorem sequebantur omnes Archiepiscopi & Episcopi. Vmbellã ipsam, sub qua portabat̃ sacrosancta Eucharistia, vicissìm gestabãt seni Principes seculares. Porrò longissima processione diuersi generis Musici concinebãt in laudem DEI. Omnibus ritè peractis, Cæsar valdè acerbè tulit Luteranorum Principum detrectationem, iussitque vt quamprimùm altera die cum publica fide Augusta excederent, sed Principum Catholicorum precibus ab ea se sentẽtia deduci passus est. Fuit certè hic Princeps longè optimus semper egregia in Deum animi pietate, ità vt omnibus perspicuum esset, eum non tam suis viribus aut opibus, quæ quidẽ erãt amplissimę, quàm ꝑpotentis Dei auxilio & fauore niti. Et quia ipse diuini honoris & cultûs admodùm studiosus fuit, ꝑptereà quoquè vbiquè ferè euidentissimis ꝑpotentis Dei auxilijs mirificè fruebat̃, adeò vt ipsi etiàm Turcarũ potentissimo Tyranno eius prosperitas formidolosa fuisse dicat̃. Non eñ debẽt Christiani piorũ principum prosperos successus fato vel fortunæ adscribere, quod quidam faciunt ethnico quodam spiritu parùm Christianè, cùm ex diuina

It nudo capite, sole ardentißimo.

Vmbellam gestant seni prĩcipes.

Pietas Caroli V.

proui-

prouidentia omnia pendeant, & DEVS amplissimis verbis sæpè polliceatur in scriptis diuinis, se glorificaturum eos qui ipsum glorificent. Nec ijs obstat, quòd sæpè diuersum euenisse legimus. Expedit enim interdùm, etiàm aduersis iactari flatibus pios, nè rebus nimiùm ad voluntatem fluentibus superbia intumescant. Cæsar igitur auditis rationibus Catholicorum Principum, iram remisit, & ad diem vigesimũ Iunij inchoaturus actionem, iussit Principes & Ordines Imperij adesse in primario templo, vbi tum Missam celebrauit Cardinalis & Elector Moguntinus. Saxoniæ Elector consuluit suos theologos, num liceret Missæ interesse: & responsum est nihil esse periculi, quòd non ad Missam, sed ad suum officium euocaretur. Est enĩ hoc Saxonici Electoris munus, vt gladium Cæsari præferat. Ità nouerant illi Theologi Principibus quidlibet persuadere, vt dolendum sit, clarissimos Principes in tam infidos consultores incidisse. Itaque Saxo quoquè Missæ, licèt eam summè & extremè execratus esset Luterus in libro de abominatione Canonis Missæ, interfuit, & cum eo Georgius Brandeburgicus itidèm Luteranus. Sacrificio peracto, itum est in Curiam. Augustani octingentos pedites conscripserant vrbis tuendæ causa. Illos Cęsar dimitti iussit, & mille ipse conscripsit, qui vrbi à seditione & tumultu seruandæ inuigilarent. Omnibus quoquè tum Catholicis tum Sectarijs Concionatoribus interdictum est, nè publicè ad populum sermonem haberent, donèc religionis negocium absolueretur. Quosdam tamen Cæsar ipse constituit, qui sinè cuiusquam contumelia in summa æde concionarentur. Id quidẽ grauibus de causis ità fuit constitutum. Erant enim diuersarum sectarum concionatores, & singuli ad se populum traducere nitebantur, quę res seditionibus materiã præ-

1. Reg. 2.

2. Mac. 6.

Cæsar placatur.

Principes Luterani intersunt Missæ.

præbitura videbatur. Ante omnia verò in ipsa actione Cæsar negocium religionis tractãdum suscipi voluit, non dubitans quin eo transacto, reliqua omnia faciliorem essent expeditionem habitura. Itaq; Luteranis permissum est suam publicè recitare Confessionem, quam & teutonicam & Latinam Cęsari obtulerunt. In ea alij sunt Articuli, quibus suam fidem declarãt: alij, quibus indicãt abusus ab ipsis mutatos. In prioribus multa dissimulant, quæ anteà secùs docuerãt: In posterioribus egregiè mẽtiuntur se non aboleuîsse Missam, sed eam retinere & summa reuerentia celebrare, vsitatasq; Cæremonias ferè omnes seruare, itemq; se confessionẽ non abrogâsse. Sed ea Melanchthonis mendacia, ipsa meridiana lux coarguit. Et hæc quidẽ ille Melanchthon scribere non dubitauit in illa præclara Confessione, quam totiès posteà retexuit. An non verò Luterus longè antè librum conscripserat de abroganda Missa? an non sacrum Canonem Missæ impiè lacerârat? an non Missæ sacrificium exploserat? Ità quòd ad Confessionem attinet, æquè impudens est Melanchthonis mendacium. Nam multis annis confessio integra, & qualis fit apud Catholicos, apud illos exulabat. Et quidem vt in inuidiam Catholici adducantur, Sleidanus more suo ait eos velle, vt delicta omnia diligenter enumerẽtur: nec addit homo versutꝰ, hoc de lœtalibus peccatis accipi oportere. Nam peccata leuiora quę venialia dicimus, omnia nec debent, nec possunt enumerari.

Negocium religionis primò tractatur.

Hoc ferè tempore ex Hispanijs in Gallias profecta est Eleonora Cęsaris soror, & cũ ea duo regis Francisci liberi, Franciscus & Henricus, qui iam ad quadriennium apud Hispanos obsidum loco permanserant. Excepti sunt omnes incredibili totius populi gaudio.

Eleonora in Gallias it.

In

In Italia iam ad vndecimum mensem Florentia validissimo Pontificis & Cęsaris exercitu obsessa, hoc demùm anno sub certis conditionibus sese dédidit. Eiecerant Florentini optimates quosque & Mediceorum familiam, cuius tamen certè pręclara in eam vrbem extabant merita: iamq́ue Respublica ab obscuris & nouis hominibus, omnia ad priuata commoda referentibus, administrabatur. Ea verò libertas, quam insanis ac peruicacibus animis ad interitum vsque patrię tuendam susceperant, quauis acerba tyrannide molestior erat: nec tamen poterant adduci, vt honestis conditionibus sese déderent. Sed diuturna obsidione ad eam vsque rerum omnium penuriam adacti sunt, vt iam pleriq; non feles modò, sed etiàm mures auidissimè deuorarét. Ità tandèm eorum fracta est pertinacia, summoperè gaudente Pontifice, ꝙ patriam sibi incolumem restitutam cerneret. Porrò à Cęsare illorum est Respublica constituta, iussiq́; sunt Mediceam familiam in pristinam recipere dignitatem. Et quoniam in liberis ciuitatibus ob diuersa ciuium facilè dissidentium studia, nisì certo aliquo capite dirigantur, nõ ferè possit seruari concordia, declarauit Alexandrum Medicem, cui filiam suam notham despõderat, Reipub. caput, cuius singuli magistratus authoritatem sequerentur. Atq; is fuit exitus perinacissimæ rebellionis, quæ non tam iudicio, quàm quorundam temeritate suscepta, Florentinis multas attulit clades & calamitates, donèc vel serò ad sanitatem redirent. In eius autẽ vrbis expugnatiõe Cęsar egregium erga Põtificem studium suum re ipsa declarauit, non quidem certè absq; suo incommodo, amissis non paucis strenuis viris, atq; in ijs Philiberto Aurasieñ, supremo eius exercitûs Impatore, qui necdùm 30. natus annos, duabꝰ traiectꝰ gládibus miserè pijt, cùm iá iamq́; vrbs dedenda esset.

Florentiæ deditur.

Summa rerũ penuria.

Alexander Mediceus caput Reip. Florent.

Cæsar

Confessio Augustana datur Theologis examinanda.

Cæsar, cùm ipsi oblata esset Luteranorum confessio, Theologis Catholicis examinandam & cófutandam demandauit. Illi primò satìs acriter eam & scripturis & rationibus oppugnârunt. Sed Catholici principes, pacis vel maximè studiosi, putauerunt omittenda esse ea, quæ Catholici ostendebant aliter Luteranos & docuisse & scripsisse anteà, eaque tantùm confutanda, quæ essent in Confessione exhibita. Faciebant hoc principes pacis studio, licèt nulla ferè res magìs destruat Euangelicorum dogmatistarum nouum Euangelium, quàm quòd in sua doctrina tam varij sunt & incóstantes, quod illis non posset accidere, si vera essent quæ miseris persuadent. Dum autem Principibus Catholici Doctores morem gerere volunt, ea re factum est vt aliquot dies elaberentur. Sed confecta iam breuiori responsione, rursùs alia à Principibus iniecta est difficultas, cuius nomine ea confutatio recitanda foret. Interìm aliquot hebdomadę paucæ transigebantur.

Itaque Luterani tum Augustæ coràm, tum per literas apud absentes iactitabant, Papistas ad ipsorum confessionem non habere quod responderent. Vbì autem confutatio lecta est in consessu Principum, Cæsar & Catholici omnes eam approbârunt. & vt idem facerent Luterani, Cæsar rogauit quidem, sed non obtinuit. Interìm verebantur Catholici Principes, nè quid durius statueret Cæsar in Luteranos ob eorum contumaciam: itaque impetrârunt à Cæsare, vt permitteret cum illis de ineunda concordia accuratiùs agi. Assensit Cæsar pro sua clementia, quæ erat in illo valdè singularis, & permisit multis modis agi cum illis. Principiò, vt posset res faciliorem habere expeditionem, delecti sunt ex cunctis ordinibus Imperij septendecim, qui de ineunda cum illis, mo-

Multis modis agitur cum Euangelicis.

modò id fieri posset, quod nō planè desperabatur, concordia priuatìm tractarent. Hi igitur illos ad colloquium in maioris ędis Augustanæ domo, vt vocant, Capitulari habendum inuitârunt: nec illi se difficiles præbuerunt. Vbì omnes pariter consederunt, Ioachimus elector Brandeburgicus, cuius erat excellens facundia, prolixa oratione nomine delectorum illos peramanter hortabatur, vt cum Cæsare & reliquis Imperij ordinibus idem sentire vellent in religionis negocio: alioquì metum esse, nè plurima indè mala existant, bella, seditiones & clades. Illi, re deliberata, post biduum respondent: Primò quidem dolere sibi aiunt ipsos sic admoneri, vt interìm quoquè minę intententur. Deindè in quatuor capita sua responsione distributa, Primò dicunt se à Cęsare non satìs auditos: Secundò, non esse ipsis Catholicorum Confutationem liberè traditam. (Cæsar enim ob certas causas exemplum confutationis eis dare petentibus nolebat, nisì sub conditionibus quibusdam, vt apud se seruarent, nec eius iniussu alijs darent: quas illi conditiones accipere nolebant) Tertiò, religioni ipsis esse, in eam consentire confutationem, quam necdùm satìs perspectam haberent. Quartò, in proximis Comitijs Spirensibus promissum quidem esse Concilium, sed nihil pręstitum. Vbì obitèr aduertendum est, vt etiàm infrà dicetur, versutissimos Principum Proteestantium vel Luteranorum concionatores & dogmatistas mira vafricie persuasisse Principibus, vt Concilium peterent, cùm tamen Luterus iam pridèm Concilia omnia reiecisset, nec quicquam minùs vellent vel Luterus vel eius symmystę noui euangelij buccinatores, quàm vt legitimū conciliū haberetur: sciebant enim à multis superioribus sanctissimis œcumenicis Concilijs ipsorum

Proponunt catholici.

Respondēt Protestātes.

Fraus cōcionatorum sectariorū.

rum pleraq; dogmata damnata esse. Sed hac fraude id efficere conati sunt, vt viderentur niti æquitate, & plures in suam sententiam pertraherent. Ná postea multis modis Concilium iam Tridenti indictū reiecerunt, & absolutum quoq; multis contumelijs & conuicijs proscinderunt. Quis verò non rideat Sleidani ineptias, qui cùm palàm affirmet, Protestantium Principes in hoc Conuentu Augustano dixisse Cæsari, si fortè iam definiri causa non possit, non se recusare totiès & promissum & decretū cōcilium: quod vtiq; nō aliter ꝓmissum erat, quàm qualia fuissent semper concilia œcumenica: nō diu pòst addit, rursùs Protestantes in hoc ipso conuētu dixisse Cęsari, se petere vt primo quoq; tempore pium atq; liberum in Germania cogatur Concilium. Quod enim addit, pium & liberum, id tale est, vt his duabus dictiōibus facilè excludere & eludere possit quęuis Concilia catholico ritu celebrāda. Quod enim vel Sleidano, vel cæteris sectarum buccinatoribus Cōcilium vnquàm pium & liberū erit, nisì in quo pcipua, immò sola authoritas statuendi, probādi, reprobādi sit penès sectarios? Sed quomodò illi vnquàm certi aliquid statuent, qui inter se de rebus maximi momenti hostiliter digladiantur? Addit iterùm non post multa Sleidanus, Luteranos principes id quoq; hoc tempore Augustæ dixisse Cæsari, nihil sibi commune esse cum sectis, se neminem ad suam doctrinam velle adigere, se Anabaptistas & eos qui sacramentum altaris cōtemnunt, (Zuinglianos intelligūt) suos intra fines nunq̄ toleràsse. Hoc quidē illi faciebāt authore Lutero qui Sacramētarios atrociter ꝓscindebat, licèt nihilo illis melior. Dicat nūc igitū Sleidanꝰ, qui nobis tātoperè cōmendat Luterū: Quòd Luterus Sacramētarios hostiliter persequebat, ex verbo DEI id fecit, an verò minimè? Si ex verbo Dei, cur non in-

Sleidani ineptiæ.

Luterani principes nō tolerant Zuiglianos.

intelligit se fœdissimo in errore versari, recteque hæreticum dici etiàm ab ipso Lutero? Sin minùs, cur non videt quàm nihil fidendum illi sit, qui in re tãti põderis tam turpiter sit allucinatus, pſertim cùm ille testet̃ se certũ esse, doctrinã suã nõ suã esse, sed Christi? sed valeat homo ineptꝰ, nos ad historię ordinẽ reuertamur. Postquàm dixerãt Protestãtes, quæ suprà retulimus, delecti illis per Ioachimum Brandeburgicum ad singula accuratè responderũt, inter cætera hoc etiàm cum veniæ prefatione addentes, quòd vbì minimè oporteret, magnam sibi religiõem inijci paterentur: vbì autem vel maximè religione opùs esset, ibì nihil animis angerentur. Grauari ipsorum conscientiam, quòd moneantur sentire cum Ecclesia: nihil autẽ grauari, quòd apostatarum iudicium totius Ecclesiæ iudicio anteponant, cùm interìm illi tã inter se miserè dissecti sint, & fructus pessimos eorum doctrina adhuc attulerit. Tum quoquè Concilia à Lutero floccipendi, & multa eum scripsisse, quibus conciliorum authoritatem apud vulgus eleuârit. Ad hæc Protestãtes sua rursùs responsa dedêre, multisque verbis omnem à se culpam separationis ab Ecclesia, aut contempti Cæsaris vel edicti eius, aut debiti honoris non impensi Concilijs, amoliri conati sunt. Placuit autem vtrique parti, vt septeni & septeni ex vtrisque deligerentur, qui de concordia inter se amicè conferrent. Ibì tum in aliquot Augustanæ Confessionis articulis quædam facta fuit cõciliatio, & cùm speraretur in reliquis quoquè concordari posse, placuit Imperij ordinibus ab vtraq; parte ternos eligi, qui inter se tractarent: sed nihil potuit effici inter illos. Tandèm post multos labores nullus fructus consecutus est. Cæsar quidem nihil reliquit intentatum, sed oĩa frustrà, quòd iam planè decreuissent Protestantes in eo permanere Euangelio, quod à Lu-

Catholici respondent Protestantibus.

Protestãtes se purgare moliuntur.

tero apoſtata monacho didiciſſent. Et licèt id ad certiſſimam Germaniæ perniciem ſpectare videretur, illi tamen ſic erant animati, vt patriæ & imperij extremam calamitatē perpeti mâllent, quàm cum Cęſare & Catholicis Principibus, qui certè longè illos & numero & dignitate ſuperabāt, redire in religionis antiquæ concordiam. Fuit hoc quidem longè acerbiſſimum omnibus, quibus Germaniæ, immò totius Eccleſię iam iamque, ni Deus auerteret, periture ſuprema clades & interitus dolebat: ſed oportebat tamen omnia ęquo ferre animo, & tacitè cōſiderare atque admirari & timere occulta quidem, ſed vera & iuſta iudicia DEI, cuius admodùm extimeſcenda, licèt iuſta, ira & ſeuera animaduerſione fiebat, vt plus tribueretur viliſſimi apoſtatę malesanæ doctrinæ, quàm totius Eccleſiæ Catholicæ ſentētiæ & authoritati. Cùm igitur, vt dixi, iam diù multumque ab vtriuſq; partis delectis Principibus & Theologis ac Iuriſconſultis tractatū eſſet, Elector Saxonię longioris morę impatiēs, petijt à Cęſare miſſionem, & abijt cum ſuis. Ità ſinè cōcordia diſceſſum eſt, multùm quidē dolente Cęſare & Catholicis. Luterus interìm non paucos edidit libros, quibus ipſum quoquè Cæſarem perſtringere non verebatur, atque ij nonnunquàm etiàm publicè proſtabant Auguſtæ apud Saxoniæ principis hoſpitium. In his erat Epiſtola ad Archiepiſcopum Moguntinum, in qua exponit Pſalmum, Quarè fremuerūt gentes, tanquàm principes Auguſtam conueniſſent animo oppugnandi Chriſtū & Euangelion. Itemq; liber quidā hac inſcriptione, *Admonitio ad Eccleſiaſticos Auguſtæ in Diæta imperiali cōgregatos* quo in libro & ſuam doctrinam vſqueadeò cōmendat, & Epiſcopos atque Eccleſiæ cæremonias & inſtituta intantùm carpit ac repręhēdit, vt ad cōmouendos in clerum vulgi animos nihil poſſit ſcribi vehementiùs.

Elector Saxoniæ diſcedit.

Et

Et vt Episcopos ad se alliceret, iactabat se illos à Papæ Tyrannide & monachorum importunitatibus liberâsse. Sanè apud multos ille iam pontificem Romanum & Ecclesię instituta, ritus ac cęremonias in summum odium, inuidiam & contemptum adduxerat: sed in tali scelere gloriari, & non modò nullo pudore ac metu affici, verùm etiàm eo nomine virtutis & pręclari cuiusdam facinoris existimationem venari: id quidem eiusmodi est, vt non tam verbis, quàm flagris & flammis vindicandum sit. Mirè quoquè in eo libro inuehitur in Satisfactionem, quæ tertia pars est Pœnitentiæ, quam ait sentinam esse tartari ipsius, nec eam abominabilem doctrinam Episcopis vnquàm posse remitti. Piæ mentes sinè horrore legere vel audire non possint, quæ ille infelix scribit contra Satisfactionem, de qua tamen est Ecclesię non alia doctrina, quàm ipsæ sacræ literæ locis innumeris expromant.

Luterus adulatur Episcopis.

Proscindit Satisfactionem.

Porrò perquàm commodùm accidit, vt cùm Catholici & Luterani, vt iam diximus, inter se septeni & septeni de concordia tractarent, & in XII articulo Confessionis Augustanæ, qui erat de Satisfactione, non possent conuenire, primo vespere id negocij daretur Cochlęo & Melanchthoni, vt altero manè quippiam, quod ad rei compositionem faceret, adferrent. Protulit ergò Cochlæus ex Septicipitis cap. 31. quem Luterus contra indulgentias in Assertione 41. articulorum scripserat, ipsius verba Luteri, quibus sic ait: Ecclesia mater pio affectu præuentura manum DEI, castigat filios suos satisfactionibus quibusdam, nè incurrant flagella DEI, sicut Niniuitæ operibus suis spontaneis præuenerunt iudicium DEI. Hæc pœna arbitraria est, inquit, non in totum, vt illi volunt, sed tamen necessaria. Nam aut nos, aut homines, aut DEVS punit peccata, quod illi per indulgentias tol-

Luterus suo ense iugulatur.

lunt omninò: cùm si essent pij pastores, potiùs imponerēt pœnas, & Ecclesię exemplo p̄uenirent Deum, sicut Moses eum p̄uenit, occidendo filios Israel propter peccatum vituli aurei. Optimum autem fuerit, si nosipsos puniremus.

Hęc Luteri verba cum Eckius è schedula recitâsset, Luterani inuicèm se respiciebant: Porrò Melanchthon rubore vultu suffuso ait, Scio hæc scripsisse Luterũ: cumq; prętereà nihil adderet, Dux Iohannes Fridericus, Forsitan, inquit, hæc scripsit Luter⁹ ante annos decem. Cui à Catholicis responsum est, Quid tum posteà? Nobis satìs est, hāc illius esse sententiam. Mox ira commoti Brētius & Sneppius, dixêre, se non adesse vt Luteri scripta defenderēt, sed vt suam assererent cōfessionem. Pręclarũ videlicet discipulorum de magistro suo Lutero testimoniũ, cuius ipsi quoquè iam scripta suspecta haberent. Sed quanto fuisset satiùs, ab ei⁹ hominis disciplina penitùs discedere, cuius pugnātes sentētias, & modò in has, modò in illas formas mutata animi sensa animaduerterent, idq; in rebus maximi ponderis, & quę iam satìs superq; Ecclesię Catholicę sententia essent declaratę ac definitę? quid, obsecro, in illo extremo mundi die ad Christi tribunal dicturi sunt, qui tale portentum tanto in precio habuerũt?

Pudefiunt Luterani.

Eodem hoc anno quidam amicus ex Lutero percontatus est, cur in epistola ad Roma. cap. 3. vertisset Germanicè, Hominem sola fide iustificari, cùm tamen verba Pauli id non haberēt, & eoipso ansam præberet Pōtificijs ipsius versionem calumniandi? Tum ille intolerabili quadam arrogātia respondit, si sciuisset Pontificios oēs in vnũ cōflatos, vel vnũ caput scripturę diuinę rectè posse vertere Germanicè, libenter eorũ opem se imploraturum fuisse ad transferēdum nouum testamentum. Et post pauca: Si papista tuus, inquit, multa vult garrire de hac voce,

Arrogātiss. Luteri dictum.

O portentũ.

voce, Sola, ei confestim respondeto: Doctor Martinus Luterus vult sic habere, aitq; Papistam & asinũ esse vnum. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione volũtas. Nolumus enim Pontificiorum esse discipuli, sed magistri ac iudices. Hęc quidẽ ille, nescio qua phrenesi correptus & in sania temulentus, quæ sanos & sobrios homines facilè auertunt, nè tali portento vlla in re fidem adhibere velint. Si catholici sic scriberent, immò si Romani Pontifices tantum sibi sumerẽt, quot conuiciorũ plaustris in illos inueherẽtur fratres Euangelici? porrò cùm Luterꝰ apostata infamis ità loquitur, non aliud est, q̃ Christi Euangelion. O cæcas hominũ mentes, ô pectora cæca.

Post Confessionem Luteranorum, oblata est Cęsari & coram omnibus Imperij ordinibus recitata Augustæ etiàm quatuor ciuitatũ, Argentorati, Cõstantiæ, Memmingę & Lindauiæ, quæ Zuinglij dogma sequebantur, confessio. Eius confutandæ curã cõmisit Cęsar Theologis eisdem, à quibus erat Luteranorum confutata, ipsaq; cõfutatio lecta est palàm. Itaq; Cęsar orabat seriò, vt cum reliquis Principibus & ordinibus Imperij idem sentirẽt: sed illi in sua sententia perstitêre, neque catholicis, neque Luteranis per omnia subscribere volentes, quia videbantur sibi rectiùs sapere, & plus aliquid vidisse in scripturis, quàm vel catholici, vel Luterus ipse cum sua cohorte vidisset. Et id quidẽ temporis Argentinenses Zuinglij partes sequebantur, quas Luterus prorsùs execrabatur. At Bucero postmodùm à Zuinglianis ad Luterum inclinante, eò tãdèm res redijt, vt qui hodiè Argentinę concionantur, Luteri de Eucharistia doctrinam propugnẽt, & quidem acri contentione contra Caluinianos & Zuinglianos. Itaque aut illi om̃es periêrunt, qui in illa vrbe priùs Zuingliũ secuti sunt, aut certè eos perire necessè est, qui illic hodiè cum Lutero sentiunt En in

4. Ciuitatũ Confessio.

huiusmodi labyrinthos incidimus, cùm nos ab Ecclesia catholica separamus.

Tiberis inundatio.

Fuit hoc anno Romæ ex multa pluuię copia tãta Tiberis inundatio, vt in campo Florę ad longissimę hastæ altitudinem excreuisse visus sit, multaq; ædificia subruerit, & per vicinas regiões ad duodecim ferè hominum millia extinxerit. Incidit ea clades in diem 8. Octobris, & horas 24. durauit. Sunt qui scribant aliquot dies durâsse hanc inundationem.

Diluuiũ inferioris Germaniæ.

Non multo pòst etiàm inferioris Germanię homines, præsertim Flandros, Selandos, Hollandos, atque etiàm Franciæ aliquot subiectos populos, Oceano finitimos, mare ab imis visceribꝰ exagitatũ vehementer afflixit, partìm aggeribus perruptis, partìm ipsos aggeres vnda ad tres vel quatuor pedes excedente. Feruntur ea repẽtina inundatione permulti mortales & bruta animantia grãdi numero perijsse, dẽptis alijs incõmodis & damnis vrbium & ædificiorum, quę fuêre grauissima.

Margarita Maximiliani filia moritur.

Paulò pòst calendis Decẽbris diem suum Mechliniæ obijt Margarita Cęsaris Maximiliani filia, Belgarum moderatrix laudatissima.

Cęsar Carolus, dum adhuc Augustę comitia haberentur, Luteranis domum abituris certos quosdam articulos publicè proposuit, sed quos illi recipere nollent. Itaq; finè concordia ad sua redierũt. Porrò verò Cęsar cũ Catholicis Principibus omnibus sub Comitiorum finem omninò statuit, in ea fide & religione, quam à sanctis Maioribus suis velut per manus traditam accepissent, constantissimè permanere. Ei sententię omes & singuli subscripsere die 19. Nouembris. Deindè soluto conuentu oẽs discedunt, Cęsar cum fratre Ferdinando & nõ paucis Principibus Coloniam Agrippinã, alij domum.

Lantgrauij fœdus.

Lantgrauius vt sibi rebusq; suis cõsuleret, (videbat enim Cęsarem non ęquo animo ferre iam olìm

damna-

damnatas in religióe nouationes, quas Luterani & Zuingliani ceu Euangelicas amplectebantur, malè persuasi à quibusdam turbulentis hominibus) cum Tigurinis, Argentinẽsibus & Basileẽsibus, qui Zuinglium à Lutero ipso damnatum sequebãtur, in sex annos fœdus percussit, vt si qua vis ab Imperatore aut Catholicis religionis nomine inferretur, mutuis se auxilijs tuerent. Factũ est hoc mẽse Septẽbri. Constantiẽses & cæteri in Heluetijs, nouis dogmatibus addicti, iam anteà erant fœderati eandem ob causam. Hoc autem fœdus Christiana ab illis ciuitas dicebatur. Sed huius ciuitatis nemo cupiet esse ciuis, qui nolit excludi à ciuitate Dei. Eiusmodi pigmentis nôrant dogmatistæ sectarij fucare molitiones suas.

Iam suprà diximus, Marpurgi fuisse conuentum Luteranorum & Zuinglianorum concionatorum. Ibì cùm non posset certa pax constitui, tamen decretum erat, vt à scriptis aliorum in alios abstineretur, nè scilicèt Catholici magìs ac magìs carpere pergerent eorum mutua odia & atrocissimas digladiationes. Sed eccè hoc ipso anno Philippus Melãchthon, vt Luteranorum contra Zuinglianos sententiam tueretur, veterum aliquot scriptorum sententias de Cœna Domini collegit & euulgauit. Non tulit hoc æquo animo Oecolampadius Sacramentarius, ediditq́ue Dialogum, quo ostendit suo more, quid de Eucharistia veteres tum Græci tum Latini senserint: aitq́ue Philippum patrum mẽtem non satìs perspexisse, sed filios contra matrem armare voluisse. Adeò non potuerunt sibi temperare, quin contrà quàm Marpurgi conuentum erat, mutuò se infestarent. At reuerà neq; Philippus, neque Oecolampadius Patrum sententias bona fide citauit, sed ad suas prauas opiniones pro se quisque detorsit, cùm sit longè certissimum, patres omnes de

Melanchthõ scribit contra pactũ.

Melanchthõ ab Oecolãpadio perstringitur.

Eucharistia id sensisse & docuisse, quod hodieq; & sentit & docet Catholica Christi Ecclesia. Facilè autem potuerunt isti versuti homines indoctę plebeculæ persuadere, Patres veteres ab ipsis stare, quod non essent nescij, vulgum Patrum libros neq; legisse, neque vel legere vel intelligere posse. Est autem mirũ, ab istis citari Patres, qui Patres in vniuersum omnes facilè cõtemnant, vbicunquè eis collibitum sit. Sed habet ea res fucum quendam ad incautum lectorem, vt & multa legisse videantur, & suæ doctrinæ habere approbatores veteres. Sed facessant cum suis calumnijs in illos sanctissimos Patres, qui si hodiè viuerent, omnibus ingenij, doctrinæ, eloquentię viribus istos calumniatores oppugnarent.

Carolstadius fit diaconus Tigurinus.

Circa hoc tempus Carolstadius, qui è Saxonia ad Heluetios migrârat, Tigurinæ Ecclesiæ diaconus factus est ex archidiacono quondàm Vuittembergensi, ab equis, vt dici solet, ad asinos. Ea res non mediocriter animum Luteri exacerbauit. Postquàm autem Zuinglius in prȩlio occubuit, vt pòst dicemus, Basileam se contulit, & illic in Zuinglianæ Ecclesiæ ministerio vitã miseram misere finiuit. De eo Luterani scribunt, eum Basileæ turbas concitâsse, & miserabilem vitæ exitum habuisse Zuingliani id dissimulare videntur, qui etsi non planè probabant Carolstadij opinionẽ de Eucharistia, tamen Luteri hostem & aduersarium complectebantur.

Elector Saxoniæ accersitur Coloniam.

Post Comitia Augustana Cæsar Saxonem Electorem euocat Coloniam, idemq; facit elector Moguntinus, cuius hoc officium est, vt vbì creãdus est Romanorum rex vel Imperator, ipse reliquos Electores conuocet. Saxo hoc indignè tulit, & per filium suum Ioannem Fredericum & quosdam alios docere conatur apud Cæsarem, Moguntinum citãdis electoribus perperàm egisse. Intereà verò Lantgraniũ & alios Principes ac ciuitates Protestãtes orat,

ad 22. Decembris Smalcaldiam vt veniant. Vbì cò vētum eſt, fœdus ictum eſt, cui aliquot principes & ciuitates ſūbſcripſerūt, quibuſdam vero id in aliud tempus reijcientibus. Ab cò ergò loco dictum eſt hoc fœdus Smalcaldicum, cui tēporis ſucceſſu multi principes & ciuitates ſeſe coniunxère, non optimo certè exemplo, quòd contra Cæſarē & Catholicos ſe armare viderētur, id quòd poſteà quòquè re ipſa declarârunt, vt ſuo loco dicetur. Verùm dictitabant illi ſe non cuiuſquam inuadendi, ſed ſuî tantùm defendēdi cauſa hoc fœdus percuſſiſſe: Hîc verò Luterus, qui aliâs docuerat nō eſſe Turcis reſiſtendum atrociſſimis Chriſtiani nominis hoſtib⁹, facilè conſenſit, immò & ſcripſit, in Cęſarem & Catholicos arma corripi iure poſſe.

Fœdus Smalcaldicum.

Smalcaldiæ congregati Proteſtantes, literis ad Cęſarem datis ſummoperè eum abſterrere conantur, nè Ferdinandū fratrē in Romanorū regē eligi patiatur. Multas allegāt cauſas, ſed quib⁹ id demùm effecerunt, vt Ferdinādus optimus princeps, Romanorum rex renunciatus ſit, ſicut mox dicemus.

ANno 1531. pridiè Epiphaniæ Domini, Ferdinandus Colonię in primario tēplo, vbì trium beatiſſimorum Magorū corpora cōdita aſſeruātur, Electorum principum ſuffragijs creatus eſt Romanorū rex, & die 11. menſis Ianuarij Aquiſgrani coronatus. Saxo eam electionem per filium ſuum irritam proteſtatur, habuitq; principes alios, præſertim Luteranos, qui ei conſentirent. Verùm Cęſar, quòd ampliſſimas haberet ditiones, nec poſſet ſemper eſſe in Germania, cōſultum omninò putauit, vt in Imperio haberent aliquem loco ſuo, qui ipſo abſente rebus præeſſet.

Ferdinādus fit Romanorum rex.

Coronatur.

Hoc menſe Ianuario Luſitaniam inuſitatus concuſſit terræmotus, ità vt multi mortales terrę quaſſatione & ruinis oppreſſi ſint, pręſertim Vlysbonę,

Terræmotus in Luſitania.

quæ vrbs damnum sensit incomparabile. Quædam etiàm nauigia turbulento inflati maris hiatu absorpta sunt, nec quisquam ferè tota Lusitania suis iam ædibus committere se audebat, subsultante scilicet solo. Rex & regina extra vrbem aperto in loco tabernaculum erexerunt. quorũ exemplũ secuti vniuersi ferè incolę, castrensi more etiàm ipsi in tabernaculis sibi degendum statuerunt: quanquàm nec ibì sinè metu essent, veriti nè repentino aliquo terræ hiatu absorberentur. Durauit is terręmotus dies octo, sed tamen interpolatìm. Fama sparsit Vlyssbonę 1500, magnas ędes & templa omnia funditùs corruisse. Eam cladem secuta est pestis ingens.

Protestãtes scribũt Gallo & Anglo

Huius anni mense Februario Protestãtes literas scripserunt Galliæ & Angliæ regibus, quibus suam causam egregiè tueri conati sunt. Loquũtur ibì de vitijs Cleri, & de Indulgentijs: citant Gersoné, qui iam olìm vitia Ecclesiastica grauiter notârit. Sed Gerson ità notauit vitia Cleri, vt tamen propterea non se ipse separaret ab Ecclesia, nec turbas cieret. Et hoc quidem illis visum est de Gersone commemorare. Quòd auté idem ipse fortiter scripsit contra eos, qui dicerent laicis necessariò vtranque Eucharistiæ speciem porrigi oportere, quod nostræ ætatis nouatores pertinaciter contendunt, eosque disertis verbis hæreticos vocat, id silentio prętereunt. Facilè autem animaduerti potest, nõ Principes earum literarum fuisse authores, sed Luteranos dogmatistas, quorum vtinàm fraudem Principes aduertere potuissent.

Alius Smalcaldiæ conuentus.

Mensis Martij die 29. rursùs Smalcaldiam ijdem Protestantes conuenêre, acturi de defensione suî, si qua vis ab hostibus, nẽpe Catholicis, inferatur. Solicitauerãt per literas Fredericum Daniæ regem & Saxonicas maritimasque ciuitates de fœdere, sed Danus recusauit, quatenùs rex esset. Magnopolésis Hen-

Hēricus, itemq; Pomeraniæ dux Berninus, Lubecēses quoquè & Luneburgēses, & quędā alię ciuitates fœderi minimè subscripserunt. Luterus hoc fœdus approbauit, aitq; iniri posse, siue Cęsar ipse, siue qs alius fortè eius nomine bellū faciat. Iam antè Proteus ille lōgè secùs scripserat, quod Sleidanus quoquè non negat: sed hîc iam admonitum à Iurisperitis dicit, licere resistere nonnunquàm, & eiusmodi casum nunc obtigisse, quo leges id permittant, sicq; Luterum ingenuè professum se nesciuisse hoc licere, atq; fœdus ipsum probâsse. Multus in eo est Sleidanus ille Sacramentarius hęreticus, vt Luteri doctrinā modis om̄ibus ꝓpugnet, pręterq̄ vbì à Zuingliano de Eucharistia dogmate discrepat, & id facit lōgè maiori fraude & ꝑnicie, q̈ simplex lector possit aduertere: sed ità tamē facit, vt dum vult Luterū etiàm turpiter à seipso dissentientem tueri, suā ipse prodat turpitudinem: sicut etiàm hoc loco, dum fatetur Luterum priùs docuisse, non esse resistendum magistratui, deindè tamen à Iurecōsultis secùs edoctum, aliter docuisse & sensisse, & id quidem ex legibus politicis. Quid dicis Sleidane? Itáne iā apud Luterum & te ac tuî similes aliquid valēt in re tanta leges politicę, cùm Luterꝰ vos docuerit nihil recipiendū, quod diuinis literis nō sit expresśè comprehensum? Sciebat Luterum pugnantia scripsisse & docuisse, & hoc fuco quodam oblinere cupiens, à legibus politicis, quid liceret, eum didicisse fateris. Et nō te pudet tuî & Luteri tui? Hîc iam aliquid valent leges politicę, cùm Luterus omnia reijciat, quę in scripturis expressa nō sint? Quàm verò turpe est, eū vos sequi Doctorem, qui à Iureconsultis demùm discere debuit, num Magistratui resistere fas sit, nécne, cùm ille longè anteà scripserit, certū se esse, doctrinam suam non suam, sed Christi, esse? Cū ergò anteà docuerit, sicut tu testis es, Magistratuî

Sleidanus arguitur.

Inconstātia Luteri.

tui non esse resistendum, & ea doctrina non ipsius, sed Christi fuerit: qua vel fronte, vel mente deindè aut ille aliter docere potuit, aut vos aliter docenti obtemperare? Hem, quò ruit cæca arrogãtia, & vesana temeritas? Satiùs fuerat, clarissimis Principibus veritatem simpliciter aperire, quòd nullam haberent iustã causãm eius fœderis percutiẽdi, quandò Cæsar nihil iniquum ab eis petebat, sed vt in religione idem secum & cum tota Ecclesia sentirent, vndè salus pendebat totius Germaniæ, quam istud religionis dissidium perdidit. Iam antè rustici seditiosi etiàm fœdus pepigerant contra Principes, & rectè se facere putabant, sed eorum audaciam principes meritò represserunt.

Luterus vbì resciuit Cęsarem & ordines Catholicos Imperij in extremis Comitijs Augustanis decreuisse firmiter, in antiqua religione perseuerandum, nec nouandum quicquam ante Concilij definitionem, fretus viribus eorum qui in Smalcaldicũ fœdus transiêrant, duos hoc anno libellos Teutonicè edidit, nempe, Glossam in putatitium decretũ Imperiale, & præmonitionẽ ad Germanos sibi charissimos. In quorum vtróque cùm planè suo more bellicũ canat, & seditiones concitet, tamẽ nequissima simulatiõe protestatur se nihil velle minùs. Nec satìs habet petulanter incurrisse in pontificẽ & Ecclesiasticos proceres omẽs, sed & Cæsarem & Principes Catholicos omẽs non dubitat appellare proditores, ac scelestos vanosq; nebulões &c. In glossa vult persuadere omnibus, Decretum Augustanum esse commentitium, ac falsò præferre nomen Cęsaris: sed eã importuni hominis calumniã multa, eaq; certissima, argumẽta facilè refellebant. Nam præter alia, tot sigillis Principum & procerum vtriusq; ordinis Decretum illud obsignatum fuit, vt si Lutero ea in os congesta fuissent, hauddubiò teterrimũ ille animum

Luterus proscindit Principes.

animum actutùm exhalâsset. Sed quid ille prodigiosus homo non ausus est scribere? Subscripserant illi Decreto siue per seipsos, siue per legatos, Cæsar ipse & quinq; Electores, Principes Ecclesiastici 30. Seculares 23. Abbates 22. comites & Barones 32. Ciuitates liberæ 39. Hoc ergò Decretũ miris ille modis exagitat, inter alia Catholicam Ecclesiam vocãs meretricem, & multa blaterans de cõmunione sub vtraq; specie, cùm tamen in Assertionibus dicat articulo 16. neutram speciem esse necessariam, sed fidem solem hîc sufficere. Porrò furore & amentia ebrius, scribit Ecclesię neque fidem habendã, neq; morem gerẽdum, si quippiam præter vel extra verbum Christi loquatur aut instituat: nec aduertit à Christo dictum esse, Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus: & ab Apostolo vocari Ecclesiam columnam & firmamentum veritatis. Non igitur errat Ecclesia. Rectè enim dictum est ab Irenæo antiquissimo episcopo & martyre, lib. 3. cap. 40. Vbì Ecclesia, ibì & Spiritus: & vbì Spiritus Dei, illic Ecclesia, & omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neq; à mammillis matris nutriuntur in vitam, neq; percipiunt de corpore Christi procedẽtem nitidissimũ fontẽ: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Ecclesiæ, nè traducãtur. Hæc ille. Quid verò vnquàm possit Ecclesia Christi statuere extra verbum Christi, cùm ipsa certissimè habeat spiritũ Christi, manentem cum illa in æternum, & inducẽtem illam in omnem veritatem? Sed Luterus vidẽs Catholicam Ecclesiam suis paradoxis planè cõtraria & docere & statuere, oẽm illi authoritatem abrogare voluit, vt solus insanus Luterus audiretur.

Decretum Principum Catholicorum exagitat Luterus

Matth. 18.

1. Tim. 3.

Ioã. 14 et 15.

Multa quoquè deindè contumeliosè euomit in Missam & cæremonias. Nec veretur Principes porcis

cis cōparare. Et hîc iā perſpicuè videre licet, quàm verum ſit, quod in ſua illa Auguſtana Confeſſione fatentur Luterani, ſe Miſſam retinere & vſitatas cæremonias ferè omnes, cùm Luterus in hoc quoque libello irrideat vtrunque Miſſæ canonem & cæremonias, & quidem valdè acerbè. Poſteà vbì ad eum locum Decreti venit, vbì cauetur, nè deincèps quiſquam doceat ſolam fidem abſque charitate & bonis operibus iuſtificare, mirè cōuiciatur, ac deindè in hæc prorumpit verba, quibus haud ſcio an vel Lucifer ipſe poſſit quicquam dicere arrogantius & inſolentius: *Dico ego Doctor Martinus Luterus, Domini noſtri Ieſu Chriſti indignus Euangeliſta, quòd hunc articulum (Fides ſola abſque omni opere iuſtificat coram Deo) firmum atque inconcuſſum permittere debet Romanus Imperator, Turcicus Imperator, Tartaricus Imperator, Perſarum Imperator, Papa, omnes cardinales, Epiſcopi, Sacerdotes, Monachi, Moniales, Reges, Principes, Domini, totus mundus ſimùl cum ſuis dæmonibus, atque inſupèr habebūt ignem tartareū in capita ſua, neque grates vllas. Hic eſto meus Doctoris Luteri inſtinctus à Spirituſancto, verumq; ac ſanctum Euāgelium.* Sed idem iſte Luterus in libro Viſitationis ſcribit, abſque pœnitentia nullam eſſe peccatorum remiſſionem, neque abſque pœnitentia remiſſionem peccatorū poſſe intelligi. Vbì autē nō eſt remiſſio peccatorum, ibì certè nō poteſt eſſe iuſtificatio. Vtrum ergò eſt ex inſtinctu Spirituſancti? iſthúcne, an illud ſuperius? O Deus bone, qs tandèm miſerorū mortaliū faſcinauit pectora, vt tā importuno ac impotenti monſtro, haud ſecùs atque Chriſti Apoſtolo & Euāgeliſtę, ſuas animas credere nō dubitârint? Quis, obſecro, vnq̄ vel propheta vel Apoſtolus eiuſmodi verborū portētis vſus eſt? Poſteà adfert quoddā Ioannis Huſſi damnati hæretici vaticinium, quod ad ſe ait pertinere. Sed Huſſus & Luterus iam pariter ſuę temeritatis luunt pœnas, & licèt

Nota intolerabilem Luteri arrogātiam.

licèt vterq; Ecclesiã Rom. oppugnârit, tamẽ ea Ecclesia illis iampridèm extinctis manet, mansura etiã vsq; ad supremũ mundi diem. In altero libello, quẽ Pręmonitionẽ inscripsit, multò etiã est insolẽtior, impotẽtior & cõtumeliosior. Sed nõ est pius lector eius blasphemijs onerandus. Responsum illi abũdè fuit à Catholicis: verùm ille iam multo & Principũ, & populi studio fruebatur, proindeq; nullius pensi habuit scripta omnia, adeoq; & Ecclesiasticos & seculares principes ac magistratus omnes incredibili mentis elatione contempsit. Cęsar eius improbitatem neutiquàm tulisset, nisì cum grauissima, eaque ferè perpetua bella retardâssent. Edidit cõtra hunc Luteri libellum, scriptũ quoddã lingua Germanica Ioãnes Cochlęus, vir doctus & pius, & de catholica fide optimè meritus, in quo inter cętera magna sanè cõstantia, vtì & aliâs nõ semèl fecerat, obtulit se etiàm sub periculo capitis, ad experiendum corã iudice cum quouis Luterão super doctrina & actis Luteri. Sed neq; tunc, neq; vnquàm aliâs quisquam eorum ausus fuit eius rei periculum facere, & cum illo in hanc iudicij disceptationem venire. Cùm eñ tum Luterus ipse, tum eius symmystę ex ipsorũ editis libris planè conuincantur & hęretici & seditiosi esse, palamq; venisse contra omnia tum diuina tum humana iura, verbis quidem miram pręse ferũt iactantiam & confidentiã, sed legibus experiri nõ audent, & neq; ius, neq; iudicem ferre vel volunt, vel possunt. Cùm sit autẽ inuicta veritas, defendi facilè potest, nec Christ⁹ deest ꝑ veritate certãtibus: indè fit, vt Catholici pleriq; etiàm sub vitę periculo sæpè se obtulerint ad disceptandũ cũ nostrę ętatis nouatoribus corã Magistratu: sed timida nequitia, malę cõsciẽtie stimulis agitata, nõ audet in tã ꝑsens se discrimẽ cõijcere: scriptis interim & apud miseram plebeculã proijciũt ampullas & sesqpedalia verba,

Luterani nõ sunt ausi experiri certamen cum Cochlaeo.

Fuit

Luteri impudens mēdacium. Fuit verò hoc Luteri peſtilentiſſimum atque impudentiſſimum mendacium, quôd in eadem Præmonitione ſæpè iactitat Papiſtas probè ſcire ac vltrò confiteri, Luteri doctrinam verum ac merum eſſe Euágelium, Quod quidem ille faciebat, vt principes & populus tanquàm vera aſſerenti propenſioribus animis fidem cōmodarent. Contra hoc eius inſolens ſcriptum ſcripſit quidá laicus Dreſdæ grauiter & validè, cui Luterus ſuo more non Euangelico, ſed ſcurrili & ſatanico reſpondit conuicioſiſſimè. Titulus libelli eſt, *Contra ſiccarium Dreſdæ.* Ibi inter cætera ſic habet: Nihil curo, ꝙ queritur (ſcilicet laicus, quem ſicarium vocat) in libro meo non ferè niſì maledicta & diabolos nominari. Hoc debet eſſe mea gloriatio, meusque honor. Sic & habere volo, vt deincèps dicatur de me, quòd plenus ſim maledicentię, criminationisque & execrationis in Papiſtas. Volo & decęterò me aduersùs nebulóes iſtos exercitare execratióibus ac maledictis vſque ad ſepulturam meam, nec vllum verbum bonum ex me ampliùs audient. Ego meis tonitruis ac fulminationibus ſic eis ad ſepulturam compulſabo. Sic ille miſer, hauddubiò obſeſſus à dæmone. Ecquid verò in his verbis eſt non planè barbarum, immane, & plus quàm ſatanicum? Quis vnquàm vir bonus ità ſcripſit? Et certè ad ſepulcrum vſque in Catholicos fuit maledicentiſſimus, cùm dicat Apoſtolus: Benedicite, & nolite maledicere. Quis auté vir fuit Luterus, vt tantum ſibi ſumeret? Dignus ille quidé, qui iuſto Dei iudicio ad tantam inſaniam & impietatem deuolueretur.

Quid gloriaris in malitia?

Vide hominem inſania ebrium.

Rom. 12.

Maria regina venit in Belgium. Hoc ferè tēpore Maria germana ſoror Cęſaris, cōiunx quodá Ludouici Hungarię regis, q quorundá infauſtis deceptus cōſilijs, temerè cū paucis proceſſit obuiàm Turcarum ampliſſimis copijs, miſereq; perijt, in Belgiū venit, ſucceſſura Margaritę Cęſaris amitæ

amitæ nupèr defunctæ in administratione ditionū omnium Germaniæ inferioris, ad Cæsarem pertinentium.

Protestantes iterùm conuentum habent Francofurti, vt erat constitutum. Iu eo ciuitatum legati renunciant, se nolle Ferdinādi regis electioni obstrepere: quòd si ille contra Euangelium vi quippiam moliturus sit, velle se ex fœderis Smalcaldici p̄scripto omnia sua ad defensionem conferre. Principes verò Cęsari & Ferdinando scribunt, eam electionē se non posse approbare, quòd esset contra morem & libertatem Imperij. Itaque hac in re alia Principum, alia ciuitatum Protestantium sententia fuit.

Conuentus Francofurti

Ciuitates eædem magnoperè id laborabant, vt Heluetij in fœdus adscriberentur: sed Saxo recusauit, propterea quòd de Cœna Domini nō idem cū Luteranis sentirent: Non enim volebat cum ijs hominibus quicquam habere cōmercij, quos sciebat Lutero esse vel maximè inuisos.

Ad penultimum mensis Augusti diem Moguntinus Archiepiscopus & Ludouicus Palatinus princeps diem constituerunt, quo agerent cum Protestantibus de pace cōponenda. Ventum est Smalcaldiam, missis vtriusque partis legatis, sed nihil confici potuit, excusantibus sese Protestantium legatis. Hęc animorū, pręsertim in religione, dissensio non latebat Turcarū principē, qui totis viribus in Germaniam sese armabat. Egit quoquè Cæsar priuatìm per Guilhelmum Nassouium & Nuenarium comites cum Saxoniæ Principe, si qua posset concordiæ ratio iniri, sed ille aiebat in ea se doctrina ad supremum vsque spiritum permansurum, quam Augustæ sit professus. Ea fuit Luteri doctrina. Sed vtinàm ille princeps eam constantiam in Catholicę Ecclesiæ doctrina retinenda declarâsset.

Cæsar agit cū Saxone per legatos.

Hoc anno Tigurini & Bernates Zuingliani, quorum

rum eſt apud Heluetios magna authoritas & potentia, Quinquepagicis, nempè Lucernatibus, Vranis, Suicijs, Vnterualdijs & Tugianis, qui Catholicam religionem fortiſſimè tuebantur, omnes conuehendæ annonæ aditus prẹcluſerunt. Ea res vehementer Quinquepagicos afflixit, compulitq́ue bellum Tigurinis & Bernatibus indicere, vt factū eſt. Cauſas eius belli graues & vehementes in literis ſuis exprimunt: vt meritò pudere debeat Sleidanum, dum ait ſilentiò ab illis fuiſſe conductas copias, culpamq́; omnem eius belli in eos cō ferre nititur. Sed non eſt hoc valdè turpe apud Sleidanum, mala fide in rebus narrandis verſari. Indictum eſt hoc bellum Tigurinis & ſocijs eorū die 4. Octobris. Itaq; vtrinque ſeſe ad arma parant. Tigurini longè prẹſtant humanis copijs & viribus: quinquepagici cauſẹ ſuẹ æquitate freti, omnē ſpem ſuam in Dei auxilio collocant. Die XI. Octobris Tigurini apud Capellam monaſterium Suicios, Tugianos & Vnterualdios inuadunt: Catholici fugam ſimulant, vt in paratas inſidias hoſtem pelliciant. Mox ex inſidijs valido agmine prorumpentes, Tigurinos in fugam compellunt. Cẹſi ſunt ex Tigurinis 1500. & in ijs omnium malorū incentor & caput Zuinglius, qui inuentus à duobus Catholicis adhùc ſpirans, interrogatusq́; num confeſſione expiare ſe vellet, mortuū ſe ſimulans, nihil reſpondit. Et illi quidē hominē nō nouerant. Alius verò ſuperueniens, vt vidit miſerū, lœtale vulnus inflixit, detulitq́; ad belli duces, qui eum iudicio publico condemnatum proditionis & hẹreſeos, flammis tradi iuſſerunt. Cẹſi ſunt cum illo etiàm alij quidā apoſtatẹ inſignes. Ferunt, Tigurinos quoſdam Zuinglij cineres domum abſportâſſe. Quid ni enim? qui diuorum omnium cineres & reliquias nullo dignantur honore, digni erāt qui damnati hẹretici apud ſe cineres aſſeruarēt. Eius verò

Quinquepagici Heluetij indicunt bellū Zuinglianis.

Zuinglius occumbit in prælio.

☞

Nota.

mors

mors vsqueadeò doluit Oecolampadio desertori monacho, vt paulò pòst à fœmina, quã incestis polluit nuptijs, in lecto extinctus repertus fuerit. Vsqueadeò enim frigidum est hoc genus apostatarum, vt periculum sit, nè prę frigore moriantur, nisì quamprimùm lepidam aliquam puellã sibi per summum scelus adiungant, cuius sulfureis amplexibus incalescant illo igne, quem non Dominus IESVS amator integritatis & virginitatis filius, sed tartareus satan misit in terras. Tigurini autem hac accepta clade, intra paucos dies rursùs maiores instruunt copias, accitisque Bernatibus, ad triginta hominum millia producunt in aciem. Occurrũ illis Catholici, quorum tota cohors octodecim millibus constitit. Iterùm concursum est infestis signis: Zuingliani cędũtur à Catholicis, fit fuga turpis Zuinglianorum, flumen quingentos absorbet, in conflictu septingenti prosternuntur. Id pręlium commissum est Octobris die 17. Pessimè habuit ea res Tigurinos & Bernates, quòd plurimi à paucis in fugam turpiter acti & superati essent. Eamobrèm in auxilium adsciscũt sibi Basileenses & Schaffhusianos & Sangallios, & Mullusianos, eo cõsilio, vt noctù Catholicos imparatos inuadant. Non latuit Quinquepagicos quid illi machinarentur, iubentque suos interulas lineas armis superinducere, vt eo symbolo noctù possint alij ab alijs internosci. Vbì ad pugnam ventum est, atrox fit pręlium, iamq; Catholici non paucis amissis debilitari cœperant: sed DEUS, qui pijs nunquàm deesse solet, laborãtibus opem tulit, adeò vt hostes fugam arripere cogerentur, aliquot millibus è suis desideratis. Fuit hoc die Octobris 24. Sunt qui scribant, vltima Octobris iterùm cõmissum esse pręliũ, multis Tigurinis occidiõe deletis. Est apud Heluetios templũ q̃ddã inprimìs venerabile & miraculis celebre, Deiparæ virgini sacrũ: Eremũ appellãt. Ad

Oecolãpadius moritur.

Aliud prælium.

Tertium prælium.

Eremus apud Heluetios.

id templũ Quinquepagici processionẽ decreuerãt, à senibus, pueris, fœminis, virginibus, omniq; imbelli turba peragendã. Tulerũt hoc ęgerrimè Zuingliani, iamq; constituerant illam ædem euertere, & imaginẽ beatissimæ Virginis in frusta cõcisam, igni absumere. Sed ille tam barbarus & à Christiana pietate alienus conatus, multo illis sanguine constitit, nec tñ voto sunt potiti suo. In his pręlijs cùm Zuingliani longè essent armis & milite superiores, satis euidẽter sese declarauit supni Numinis fauor, quo freti Catholici, prędaras ex eis victorias retulerũt. ☞ Habebãt enim Catholici in exercitu suo sacrificos suos, quibus sua errata cõfiterentur, & quorũ sacrificijs quotidiè interessent, in quibus sanè religiosè admodùm diuinũ implorabãt auxilium, vt ostẽderent se non in armis, sed in potentia Dei spem suam reposuisse. Constituerant etiàm 18. viduas, quæ per vices nocte ac die senę semper in tẽplo D. Virginis eremitico pro exercitu deprecarentur. Ad extremũ certis quibusdã cõditionibus pax redintegrata est. Non dubiũ quin hac sua constantia sempiternam apud omnem posteritatem sibi laudem pepererint inuicti illi Catholicę fidei assertores, cuius nomine seipsos & sua omnia in extremum non dubitârint discrimen adducere, nihil prorsùs absterriti neque multitudine neque potentia hostium, quòd scirent se causam fouere bonam, cui libenter fauere soleat rerum omnium præpotens Deus.

Pietas & deuotio Quinquepagicorum.

Zuinglio apud Tigurinos successit Hẽricus Bullingerus, qui longo tempore solus ferè, vt suam declararet animi pertinaciã, Zuinglianũ dogma libris editis ꝓpugnare nõ dubitauit, alijs interim & metu se intra silentium tenẽtibus, & sensìm in Luteri placita discedẽtibus. Multos eñ ea, quã diximus, Zuinglianorum in Heluetijs strages, à Zuinglij sentẽtia absterruit, & erãt res Tigurinorũ vehemẽter affli-

Henricus Bullingerus successor Zuinglij.

ctæ. Zuinglianus quidã duos illos miseros homunciones, Zuinglium & Oecolampadium, qui paruo, vt diximus, interuallo ex hac luce repentè subtracti fuêre, vocat duo pręclara Ecclesię lumina, quos tamen nõ solùm Catholica Ecclesia, sed etiàm Luterus ipse non alio quàm hęreticorum loco habuit. Quòd autẽ de malis hominibus tam præclarè sentiunt ab illis miserè euersi, id in augmentum cedit damnationis illorum apud inferos: pręstaretq; nullam vnquàm haberi eorum mentionem, quàm illos vel tenuiter laudari. Est autem certè prodigiosum valdè, illos homines dici Ecclesię lumina, qui vastissimas Christiano orbi tenebras offuderunt. Oecolampadius Basileę sepultus est in summi templi circuitu, eique etiàm insigne positum est epitaphium his verbis: D. *Iohannes Oecolampadius, professione Theologus, trium linguarũ peritissimus, authur Euãgelicæ Doctrinæ in hac vrbe primus, & tẽpli huius verus Episcopus, vt doctrinæ, sic vitæ sanctimonia colendissimus, sub breue saxum hoc recõditus iacet.* Ità apostata monachus, qui diù in incesto vixit cõiugio, & aliquot proles reliquit, orbemque horrendis blasphemijs infecit, vocatur vitæ & doctrinæ sanctimonia colendissimus, & verus Episcopus Basileensis, quasi tum primùm Basilea conuersa sit ad fidem Christi, quòd certè illi vrbi vel maximè probrosum est. O quanta ignominia & dedecore afficientur isti in supremo mundi die, qui etiàm post tantam iniquitatem eiusmodi sunt encomijs celebrati. Scripsêre quidã de eoipso Oecolampadio, quòd ferro primùm, deindè veneno sibi mortem inferre conatus sit, sed à suis impeditus, subita morte periêrit. Zuingliani hoc negãt, atquì eorum suspectum est testimonium, pręsertim cùm isti noui Euangelici non admodùm à pudẽdis etiàm mendacijs abhorreant: verùm vtcũquè sit, si sic mortuus est, vt Zuingliani scribunt, nempè in

Vę qui dicis malum, bonum.

Epitaphium oecolãpadij.

Psalm. 33. suo errore obstinatus, infelicissimè mortuus est. Rectè enim ait scriptura: Mors peccatorum pessima. Cùm Zuinglij & Oecolampadij mortem ex cuiusdam catholici viri literis Thomas Morus Angliæ Cancellarius cognouisset, ità illi rescripsit: Zuinglij & Oecolampadij mors nunciata, lætitiam mihi attulit. Quáquàm eñ dolendi causas reliquêre nobis heu nimiùm graues, propter multa, quæ neque sinè horrore eloq possum, & nemini sunt ignota, neq; audire homines pij sinè profundo gemitu debent: sublatos tamẽ è medio esse tam immanes fidei Christianę hostes, tam accinctos ad Ecclesiæ excidium, tam intentos vbiquè in omnem perimendę pietatis occasionẽ, iurè gaudere possumus. Hęc ille vir tantus, cuius sententia habet semperque habitura est pondus precipuum apud bonos omnes.

Zuinglij studiosus quidam scribit, hoc tempore in Gallijs Euangelij quędam iam sparsa fuisse semina, sed diuturnam ibì & horribilem, in Zuinglianos pręsertim, persecutionem esse motam. Hoc nomine rex Gallorum Franciscus multa laude dignus est, ꝙ has orbis pestes eorumq; dogmata in suis ditionibus ferre noluit. Porrò verò in hac Zuinglianorum calamitate Luterani quoquè quotidianis concionibus, libris, epistolis & carminibus, victis insultabãt, aiebãtq; iurè illos dedisse pœnas ob iniurias Sacramẽto illatas. Et hoc quidẽ verũ erat, sed nõ decebat Luteranos isthuc Sacramẽtarijs improperare, cum qbus iam Marpurgi pacti erãt, vt deincèps à scriptis odiosis vtrinquè abstinereẽ, & ipsi Luterani nõ minùs, atquè Sacramẽtarij, hęreseos dãnati erant. Sed qd isti seruarẽt pacta cõuenta cũ hoĩbus, q fidẽ Deo datã fallere nõ dubitârũt, cùm pleriq; post votũ ppetuę cõtinentię palàm Deo nuncupatũ, palàm ad nuptias trãsièrint? q̃s quidẽ nuptias Augustinus lib. de Bono viduitatis, adulterijs dicit esse peiores.

Luterani insultant Zuinglianis

Multi

Multi tum ad Luterũ à Zuinglianiſmo paulatìm deficiebant, & vſqueadeò Zuinglij & Oecolãpadij nomen, tãquàm peſtilentiſſimorum hęreticorum, quales reuerà fuerãt, execrationi habuère etiàm ſectarij, vt ſcripta eorum prorsùs cõdemnârint. quin & Bucerus verſutiſſimus apoſtata ſcripſit Tigurinis cõcionatoribus, Luteri ſententiam de ſacramento ſibi tolerabilem videri, quẽ illi contrà hortati ſunt, nè à tã manifeſta Sacramẽtarię doctrinę veritate ad Luteri dogma deficeret. Multis enim modis Zuinglij ſententiã Bucerus hactenùs probârat, ſed ità tamen, vt videatur ſusq; deq; tuliſſe, vtcunquè de Sacramento ſentiretur, modò ipſi liceret ſuauiter & molliter cum ſua Dalila viuere, & huius mundi voluptatibus frui. Quid enim aliud ſentiendum eſt de excucullato monacho, in inceſto cõcubitu tot annis putreſcente? Et, nisì fallor, huius viri calliditate effectũ eſt, vt etiàm Argentinenſes, cùm ſuã cõfeſſionem Auguſtę exhibitã copioſiùs expoſuiſſent, nõ diù pòſt in fœdus Smalcaldicũ tandèm recepti ſint. Videtur enim Bucerus ità vafrè illã Confeſſionem eſſe interpretatus, vt à Luterana aut nihil aut parùm abhorrere demũ viſa ſit. Et certè id ille ſępiùs etiã Heluetijs perſuadere conatus fuit mira verborũ perplexitate, ſed illi hominẽ verſutũ audire noluerũt.

Zuingliani fiunt Luterani.

Menſis Decẽbris die 19. Proteſtantes Frãcofurti rursùs conuenerunt, acturi de vlteriori ſui fœderis defenſione. Valdè illi ſoliciti fuère rerũ ſuarum, vt propemodùm ſuſpectos ſeſe reddiderint de mala fide, quaſi Euangeliũ ſuũ nõ nisì armis defendi poſſe putârint, cùm tamẽ à Lutero didiciſſent, ne Turcis quidẽ reſiſtendum. Sed quis tandèm huius inauſpicati fœderis exitus fuerit, quàm nihil cõtulerit fœderatis, quot clades illis attulerit, infrà Deo volẽte dicemus. Rectè dixit Sapiens: Non eſt ſapientia, nõ eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum.

Conuentus Francofurti

Prou. 21.

Cetus eÿcitur. Hoc anno haud procùl ab Harlemio, insigni Hollandię oppido, eiectus est piscis ingens ex Oceano, longus 68. pedes, crassus 30. oris tanta vastitate, vt pateret pedes duodecim.

ANno 1532. Cęsar Carolus Comitia indixerat Spirę, sed ob Turcarũ irruptiones, transtulit ea Ratisponam, vt esset propinquior Austriæ, cui imminebat Turcarum tyrannus. Interim rursùm Cęsaris permissu quidam Catholici principes egerunt de pace cum Protestantibus, qui tum Suinfurti suos conuentus habebant. Multa sibi permitti volebant Protestantes, & cùm nõ posset certa concordiæ via inueniri, Norinbergæ alter indictus est conuentus. Iam Turca cum incredibili exercitu imminebat Germaniæ, nec poterat negocium vltrà protrahi. Itaq; Cæsare consentiente in tãta rerum difficultate, pax publica totius Germaniæ sancita est, & vt ad Concilium vsque nulli fiat molestia vlla religionis ergô. Sperabat enim Cęsar intra paucos menses celebratum iri concilium. Multa coactus est pijssimus Princeps ob temporum calamitatem dissimulare, hauddubiè non facturus, si tanta Turcarũ vis in certissimum totius Europæ exitium Germaniæ non incubuisset. Vbì verò Protestantes Cęsaris hoc decretum acceperunt, obsequentiam & officiũ illi deferunt, & auxilia contra Turcas pollicentur. Interìm Luterus & noui dogmatistę animis erigebantur, quòd viderent magno se metu liberatos, Cęsare Turcico bello distento.

Christiern9 Danus capitur à suis. Hoc anno Christiernus Danorum rex ob tyrãnidem pulsus è suo regno, cõscripto milite, decimo exilij sui anno conatus est amissas recuperare ditiones: sed vbi in Noruegiam & Daniã venit, captus est parùm integra fide, cùm literis & sigillis cautum ipsi fuisset. Missus indè in carcerem, ad supremum vsque diem vitæ suæ mansit captiuus. Tandèm cùm

populus

populus videretur propensis in illum esse animis, fertur præsentissimo veneno sublatus. Fuerat illius certè immanis & barbara planè crudelitas, cui etiã hoc accessit, quòd in Luteri hæresin lapsus, in ea quoquè diem suũ obijt. Potest ille regibus & Principibus esse exemplo, vt si rectè & ordinè subditis suis imperare ac dominari velint, priùs suis affectibus suoq; animo dominari discãt. Sed de hoc rege iam antè quoquè diximus.

Solimannus imminet Germaniæ.

Cùm Cæsar & Principes essent Ratisponæ, certis affertur nuncijs, Solimannum innumeris instructum copijs, in Mœsiam penetrâsse. Dolebat Barbaro & arrogantissimo Tyrãno, quòd non lõgè antè cum ignominia à Viennæ mœnibus depulsus & profligatus esset: famaq; erat, ea causa auctis copijs venire in Germaniam, vt Viennam maioribus viribus oppugnaret. Putabat enim vni sibi summo iure deberi Romanum Imperium, qui Constantini potentissimi Græcorũ Imperatoris sedẽ occupâsset. Prætereà cùm de Carolo Cæsare mẽtio haberetur, vel literæ scriberentur, eum non Cæsarem, sed Hispaniæ regem barbaro quodã fastu appellare solebat. Porrò in certã spem victoriæ se vocari minimè dubitabat, quòd certò comperisset Germanorum inter se de religione dissensiones, quæ illi animos vehementer augebant. Et reuerà actũ fuisset de tota Europa, nisì communi omium sententia & voluntate auxilia Imperatori decreta fuissent. Quod quidem illi Tyranno præter expectationẽ euénit, qui Imperij sui fines Ottomannorum principum more magìs magisque prolaturus, Germaniam spe iam deuorârat. Solent enim Ottomanni exercẽdo militi bella ex bellis serere, è veteri disciplina inerti ocio neutiquàm eos corrumpi sinere, finitimos quosq; tãquàm veros hostes armis in potestatẽ redigere. Eo instituto alternis annis ingentes copias

Ottomãnorũ erga milites institutum.

educendo, multis gẽtibus bello superatis, supra viginti Asię atq; Europæ regna suo Impio adiecêre.

Legati ad Solimannum missi.

Ferdinandus rex certior factus de Solimãni expeditione, tres legatos cum muneribꝰ ad eum mittit, quos ille quidem humaniter suscepit, sed nihil impetrârunt aliud, nisi vt castra sequerentur. Cęsar interim proponit in comitijs Ratisponẽsibus, quãto in discrimine res sint, nisi animis ad concordiam reuocatis, cõiunctis viribus immani hosti eant obuiàm. Tum verò principes legatique omẽs propensissimis animis pollicentur, se more Maiorum salutem publicam & cõmunem omniũ, maximeq; Imperij existimationem defensuros. Itaq; disceditur, & vno omẽs animo ad arma se parant. Cęsar ex Italia instructissimas Italorum & Hispanorum copias accersit. Andreæ quoquè Auriæ maris pręfecto dat negocium, vt comparatis triremibus & onerarijs nauibus aduersùs Turcarum classem in Gręciã traijciat.

Clemens Pontifex confert pecuniam.

Clemens Pontifex ad id bellũ immensam auri vim contulit, & eo officio suum in Remp. animũ verè paternum egregiè testatus est, quanquàm exactiones sacerdotijs & clero impositæ, nimiùm graues plerisq; viderẽtur. Gallię & Angliæ reges, itemq; Heluetij, eius belli spectatores ociosos sese prębuerunt: sed si quid Germanię præter spem accidisset, nihilo meliori loco eorum quoq; res futurę erant. Legatum Pontifex misit Hippolytũ Medicẽ Cardinalem, iuuenem naturę & fortunę donis longè ornatissimum, qui bello interesset. Fuit eius aduẽtus nõ modò Cęsari & Ferdinando, sed etiàm Germanis vel maximè gratus. Nam ꝑter ingentem pecuniam, etiã multos viros fortes ac militares equos adduxit, nullũ interim Cardinei cultûs fastũ ꝑ se ferens.

8000. millia equitũ Hungarorum.

Eius pecunię parte quadã conducta sunt octo millia equitum Hũgarorũ, quos se habiturũ Ferdinãdus promiserat. Erãt apud Ferdinandũ duo, prę-

ter

ter alios, duces admirandæ virtutis, quibus ſingulis ſingula vexilla honoris cauſa de manu tradidit Cardinalis, in quibus pictæ erant imagines crucifixi Seruatoris noſtri, quę vel ferrea poſſent mouere pectora ad pietatem. Sub hoc tẽpus Vaiuoda Aloyſio Gritto, quem Turca illi ſocium reliquerat, negocium dat expugnãdæ Strigonij arcis, quę Ferdinandi prȩſidio tenebatur. Milites Germani eã oppugnationem aliquandiù fortiſſimè ſuſtinuerunt, licet rerum propè omnium inopia laborarent, parumq́; feliciter cũ Turcis nauali prȩlio manus cõſeruiſſent, qui eis ſubſidio miſſi fuerãt. Interìm in Auſtriam ex Italia venit Hiſpanorum ac Italorum non cõtemnenda manus, ità vt Alphonſus Vaſtius Cæſaris dux egregius, pleroſque Italos, ſuperante militum multitudine, dimittere cogeretur, quod quidẽ inuitus fecit, ſed ſic Cæſar iuſſerat. Indè Cæſar cum copijs Belgicis, quę erant mirificę, per Danubiũ à Ratiſpona Linciũ deuehitur. Nũquàm tot naues, totq́; milites à Romanis vſq; tẽporibus Danubius tulit. Vndiquè audire erat cõſalutantiũ acclamationes, tympanorumq́; & cornuũ ac tubarũ cõcentus. Ripȩ quoquè fluminis equeſtribus & pedeſtribus copijs cõplebantur. Solimannus intereà vbì Belgradũ puenit, Sauo amne multis ſimul pontibus conſtrato, innumerabilem equitũ multitudinem in Pannoniam intulit, & in Valeriam prouinciam, quæ Stiria hodiè dicitur, rectà contendit.

Copia Cæſaris.

Ex legatis Ferdinandi & captiuis quibuſdã poſteà cognitum eſt, in exercitu eius fuiſſe ad quingẽta hominum millia, & in ijs trecenta ferè equitum millia. In ipſo itinere occurrit illi Guintiũ oppidũ, quod Nicolaus Lurixiꝰ parua ſuorũ manu cõtra tãtam hoſtiũ vim defendere nõ dubitauit. Circundata eſt vrbs immenſo exercitu, agũtur cuniculi, certatur vtrinquè acerrimè: ſed cùm tandèm eò iam

500000. Turcarum

Guintiũ nõ poſſũt expugnare.

res redijsset, vt immanissimi hostes ꝓpemodùm intra murum irrumperent, ingens clamor à fœminis & pueris sublatus, ferocissimũ militem prorsùs attonitum reddit, ità vt impetum Turcæ reprimerét. Vrgebãt pręfecti Turcarum milites verbis & verberibus, vt fortiter pedẽ ꝓferrent, sed ijs planè detrectãtibus, pugna finem habuit. Referebãt Turcę, se equitem districto gladio ipsis vrbẽ inuadẽtibus minas intentantẽ in aëre cõspexisse, quẽ pleriq; piè crediderũt D Martinum fuisse, qui Sabariensibus, à quibus Guintiũ parùm aberat, oĩbus dubijs temporibus semper opitulari cõsueuerit, licèt id rideãt hęretici, quorum impietas nos ad imploranda Diuorum suffragia multò etiàm magìs cõmouere debet. Scimus eñ certa fide, illos iam Deo cõiunctissimos quidlibet facilè ab eo impetrare posse. Dolẽdũ est, ante tot secula in Vigilantio & alijs perditis heresum architectis dãnatos errores, hoc æuo rursùm ab inferis in orbẽ reuocari, nec pudere Christianos eorum probare dogmata, quorum est apud Catholicam Ecclesiam memoria execrabilis.

In hac exigui eius oppiduli oppugnatione dieb' 23. hęsit Solimannus, & cùm vi expugnare nõ posset, quod mirũ ꝓfectò fuit, certis tñ conditionibus trãsegit cum Nicolao ꝑfecto, atq; ità nõ sinè decore indè abscedens, in Carinthię fines iter habuit.

Cùm adhuc apud Guintium esset, Ferdinandi legatos serica talari veste & singulis argenteis pateris donatos cũ literis ad Cæsarẽ & Ferdinandũ remisit. Erant illę in oblõgo & perãgusto dentatę chartę volumine aureis atq; ceruleis literis Arabicè cõscriptę, obsignatęq; aureo sigillo, & sacculo purpureo inclusæ, tantis inuolucris barbari vanissimique regis superbiam præferentes.

Literę Solimanni ad Cæsarem.

Summa literarum erat, se Iohannis Vaiuodę amici sui ac beneficiarij vlciscendi causa in Pannoniam

ve-

venisse, ipsorumq; ditiones infesto exercitu vastaturũ,& de totius orbis imperio cum eis prælio decertaturum. Hęc quidem ille & alia multa superbissimè, quæ tamẽ posteà, præsertim quòd ad pugnam conserendam attinet, non præstitit. Habebat in exercitu suo tormenta ænea currulia circiter trecenta: castra plena erant omnis opulentiæ, securitatis, silentij, disciplinæ: vniuersus exercitus veruecinis carnibus atque oriza affatìm reficiebatur. Verùm enimuerò non fuit ausus rectà proficisci ad Cæsarem, cuius exercitus magna alacritate eius aduentum ad Viennam sustinebat. Nè tamen absq; Germanię clade discederet, missus est Casonus dux strenuus & impiger cum quindecim millibus equitum, qui omnia longè lateq; depopularentur, & summã Germanis calamitatẽ sua crudelitate adferrent. Nõ defuit Casonus Solimanni votis: fit magna passìm in agris & pagis cædes hominum: cuncta fumo, flammis & ignibus per multa milliaria collucent, rapiuntur in captiuitatem passìm miseri, senes inualidi, fœminęque catenis & laqueis tracti, equorum cursum adæquare coguntur, infantes pueri simul cum ædificijs exuruntur. Ad Lincium vsq; oppidum, vbì tum erat Ferdinãdus rex, ea barbarorum rabies progressa est. At vbì multa onustus pda eodẽ ferè, quo venerat, itinere ad Solimannum redire cõtendit, in nostros pedites & equites incidit, qui diuersis in locis eius rrditũ opperiebãtur. In ipso aũt itinere captiuos ad quatuor millia, nè oneri essent, immanis barbarus crudeliter occídit. Progressus indè, in Palatinum incidit, à quo magna equorum & hominũ strage edita, ipse quoquè Casonus fortissimè pugnans cęsus est. Qui superfuêre, paulò pòst in Londronij & Ioachimi Brandeburgici copias delati, pecudum modo mactati sunt, captis tamen nonnullis, qui in seruos venderentur. Postremi, qui effugerãt

Bombardæ currules.

Cædes, rapinæ, incendia.

Turcæ à nostris trucidantur.

Germa-

Germanos, Hungaros sensêre longè infestissimos, qui etiàm fugientes per sexaginta ampliùs stadia, terga cædentes, persecuti sunt. Ità in diuersis locis ad octo ferè millia periêrunt. Quidam multò plures perijsse scribunt. Iam Solimannus ad Gratiam cõtenderat. Cęsar verò ad Viennam castra posuit, nõ detrectaturus pręlium cum hoste superbissimo: sed frustrà illius aduentũ præstolabatur. Ferũt eum à quibusdam Christianis proceribus admonitum, nè pugnæ aleam subiret, quòd Germania omnis in armis esset. Nec tum solùm, sed etiàm aliâs constat, Turcas, cùm iam in magno discrimine versarentur, à Christianis, vt sibi cauerent, admonitos. Sed tales nomine fortaſsìs sint, re autem vera minimè sunt Christiani, qui plùs Christiani nominis atrocissimis hostibus, quàm rebus Christianis, fauere videantur. Solimãnus itaque, licèt equitatu nostros multis modis superaret, essetq; alioquì bellicæ gloriæ auidissimus, non tamen est ausus vires periclitari suas, sed (quod maximè dolendum est) plus quàm triginta millibus Christianorũ in fœdissimam seruituté (vt ferebatã) abductis, pręter eos quos Casonus & quidam alij Turcæ diuersis in locis trucidãrát, Cõstãtinopolim ex turpi fuga sempiternã secũ ignominiam reportans, ità discessit, vt identidèm respectaret, an Cæsar à tergo sequeretur. Sic immanis ille Tyrãnus intra paucissimos annos bìs Germanorũ è finibus cum dedecore profugit, pugnãte hauddubiò pro pijssimis principib9 Carolo Cæsare & Ferdinãdo rege, quos oĩnò extĩctos voluit, Deo Opt. Max. quẽ illi semper religiose coluêre, maximo ad omnem posteritatem verę pietatis exemplo, quod Principes viri imitari summoperè debeant. Nam tametsi in hoc bello habuit Cæsar descriptorum peditum nouaginta, & equitũ triginta millia, præter alios multos vltrò in id sacrum bellum profectos

Turca detrectat prælium.

30000. Christianorũ capta.

Turca fugit.

Exercitus Cæsaris.

fectos, præter equitum quoquè & peditum ministros, quorũ erant non contemnendæ vires, & bellandi peritia haud vulgaris, nos tamen totam hanc victoriam, quæ certè fuit memorabilis, non tam humanis viribus, quàm prępotẽtis Numinis fauori acceptam referre debemus. Sicut enim in Cęsare fuit singularis erga Deum pietas & animi deuotio, ità quoquè singulari semper ferè Dei Opt. Max. benignitate & fauore perfruitus est. Vbì verò Cęsar de Solimanni discessu cognouit, in Italiã cum aliquot Germanorum & Hispanorum millibus proficisci instituit, plurimùm deprecante Ferdinãdo, vt tanto exercitu vterentur ad opprimẽdum Vaiuodam, quem Solimannus Hungariæ regem constituisset. Verũ Cæsar multis de causis, tum quòd hyems subesset, tum quòd pestis atrox in castris atque adeò in ipsa aula multos quotidiè raperet, in proposito discedendi permansit: sic tamen, vt Italicas copias oẽs relinqueret, quæ Austriacis iunctæ, bellum Pannonicum gererent. At verò Itali excitata seditione, sublatisque vexillis, summo Ferdinandi regis dolore, in Italiam contenderunt.

Cæsar abijt in Italiam.

Interìm dum Cæsar in Italiã parat iter, Andreas Auria cum ingenti classe aduersùm Turcos proficiscitur, quibus hauddubiò eius inopinatus aduentus certissimam videbatur cladem allaturus, nisi à Venetis quibusdã de Aurię aduentu certiores facti, matura omninò fuga sibi consuluissent. At nihilominùs oppida aliquot Græciæ, egregiè profligatis Turcis, Auria expugnauit, lõgè maiora damna daturus Solimãno, procùl à Constantinopoli in Germania bella tum gerenti, si Veneti, quorum erat instructa admodùm classis, suas vires cum Cęsaris copijs coniungere voluissent. At illi fœdere cum Solimanno icto, quô minùs id facerent, se prohiberi asserebant. Non defuisset tum occasio rei apud Cõstan-

Andreas Auria aliquot Græciæ vrbes expugnat.

ſtantinopolim quoquè & alibì benè gerendę, Gręcis præſertim Chriſtianorum aduentum, ſuiq; è duriſſima ſeruitute liberationem auidiſſimè pſtolantibus, Solimanno verò longiſſimè à Conſtantinopoli poſito, ſi Chriſtiani Principes coniunctis viribus ſæuiſſimum hoſtem opprimere voluiſſent. Nulla ergò re magìs auctæ ſunt Ottomanorum vires & potentia, quàm Chriſtianorum inteſtinis odijs, bellis & ſimultatibus, quæ plerunquè ex rebus friuolis trahũt originem, dum alij alios excellere volunt, nec cõtenti ditionibus ſuis, alienas inuadunt, aliaq; bella ex alijs ſerunt propter Meum & Tuum.

Cùm Ratiſponæ Comitia adhuc haberentur, publicè proſtabat ſcriptum quoddam valdè impium, hac inſcriptione, *De Trinitatis erroribus libri VII. Michaëlis Serueti Hiſpani.* Nefarios cumprimìs & inauditos hoc opus complectebatur errores, datáque opera eſt à Cæſaris confeſſario vt ſupprimeretur. Verùm eodem tẽpore homo Germanus è terra Iuliacenſi, Ioannes Campanus, q biennio Luteri diſcipulus fuerat Vuittenbergæ, eoſdem ferè de ſumma Trinitate errores aſſerere non dubitauit. Atqui Luterus, tametſi in eum calamũ ſtrinxit, tamen ad tantam impietatem feneſtram illi aperuit, cùm non eſt veritus ſcribere libro aduersùs Iacobũ Latomum, ſe odiſſe vocem Homouſion, quam etiàm dicit nõ receptam à multis, ijsq́ue pręclariſſimis: quin & Hieronymum ait queri, neſcire ſe, quid veneni lateat in ſyllabis & literis. Verùm ibì ſceleratiſſimè de D. Hieronymo mentitur. Is enim, in quadam ad Damaſum Epiſtola de Hypoſtaſi dubitat, non de Homouſio: immò verò etiàm per Homouſion Trinitatem orat Damaſum, vt reſpondeat. Porrò Luterus hoc ipſum in Arrianis probat, quòd noluerũt Homouſion, quam dicit prophanam vocem, recipere. Quòd autem D. Hieronymus de hypoſtaſis vocabulo

Michaëlis Serueti impiũ ſcriptum.

Ioannes Campanus.

Luterus mentitur.

bulo hæsitat:indè accidit,opinor,quòd Hypostasis Græcis substantiam significat, sed à Theologis in rebus diuinis pro psona accipitur. Et vna quidem est diuinitatis substantia,personæ verò tres. Habuit itaq; ea dictio Hypostasis quandam amphibologiã, vt à maleuolis & de substãtia diuinitatis, & de persona posset accipi. Quàobrèm etiàm reprehendũtur à D. Basilio Epistola 64. ad precipuos in Neocesarea, qui D. Gregorij Neocesareesi Episcopi verbis, quibus contra ethnicum disputans, hypostasin pro substantia præter aliorum Patrum morem vsurpârat, ad stabiliendum impijssimum Sabellij dogma abutebantur. Porrò ausus est quidã Poëticus Theologus tres summè adorandas personas, tres Chimeras dicere, prouocatus audacia Luteri.

O scelus.

Hoc anno scripsit Germanicè librum Iohannes Bugenhagius Pomeranus excucullatus monachus contra Catholicos, quem voluit appellari, *Aduersùs calicis fures*. Illum apostatam Vuittẽbergenses suum pastorem & superintendentem vocant. Is liber scatet maledictis, mendacijs & calumnijs, vt agnoscas spiritum Luteri quinti Euangeliste. Impotenter incurrit in Episcopos, quòd populo calicem subtraxerint: damnat quoquè Missæ sacrificium, perindè àc si Ecclesia ab impuris apostatis discere debeat, quo sint ritu & ordine Sacramenta administranda. Idem Apostata ꝓfectus quandoq; ad amplas quasdam ciuitates, presertim maritimas, non absque tumultu & seditione, qua nouum gaudet Euangelium, Luteri dogmata sparsit in vulgus rerum nouarum auidum, Ecclesiasq́; Lutericas spiritu illo quo plenus erat, constituit & confirmauit. Cùm autem ex Dania rediret, & sinu Balthici maris emenso, nõ quidem absq; tempestatis periculo, littus Cimbricæ Chersonesi attigisset, non est veritus palàm his vti verbis: Tu meum habeas Dania Euãgelion, ego

Scriptũ Bugenhagij.

Vox digna deplorato apostata.

nummos tuos. Vale. Et reuerà non parùm multis onuſtus opibus rediјt Vuittenbergam, ſuauiter & molliter illic perfruens rebus tam pręclarè partis. Confecto bello Smalcaldico, de quo infrà dicetur, librum edidit, quo auaritiæ ſuæ dolos haud obſcurè prodidit delirus ſenex. Contra eius libellum, aduersùs fures calicis inſcriptum, grauiter & eruditè catholicos defendit Michael Vehus Doctor Theologus, profeſſione Dominicanus, qui fuit Cardinali & archiepiſcopo Mogũtino à conſilijs. Principiò obijcit illi apoſtatæ maledicendi & conuiciandi libidinem: deindè oſtendit, quæ illum probare oporteat. Ait ergò: In quolibet negocio optimum fundamentum eſt veritas: qua ille prętermiſſa, librũ orditur à mendacijs. Itaq; nos eius calumnias domùm remittemus, donèc ſua probet mẽdacia. Quòd ſi verò neſcius eſt, quid illi probandum incumbat, nos haud grauatìm id eum docebimus. Primò quidem planum faciet, Calicem ex Chriſti mandato ab omibus neceſſariò ſumi oportere, id quod ille adhuc cum ſuis neque fecit, neque facere vnquàm valebit. Sed eſtò: Sint hæc ad omnes dicta à Chriſto, Bibite ex eo omes: at tum quoquè docere debebit, ea verba neceſſariũ habere præceptũ. At ſi hîc ſuos cõſulat, inueniet ſuæ ſectę primarios id negare, dicereq; Chriſtũ neq; alterã, neq; vtranque ſpeciem ſumendam præcepiſſe. Deindè ſi hoc quoquè ponamus, ea verba habere neceſſariam pręceptionem, iam illud nihilo minùs teſtatũ faciet, quòd ad ſingulos ſpeciatìm, nõ ad omes generatìm, dicta ſint, ſicut illud, Creſcite & multiplicamini. Atqui hoc etiàm conceſſo, dicta ea eſſe ſpeciatìm ad ſingulos, porrò illi probandum venit etiàm omnia huius pręcepti verba ad ſingulos pertinere. Sunt enĩ hîc multa, Conſecrare, Offerre, Edere, Bibere, In memoriã eius facere. At id certè nunquàm ille planum efficiet,

Quę probãda ſint illis, qui calicem volũt porrigi oportere.

et, nisì consecrandi munus velit etiàm ad singulos rusticos pertinere. Quòd si verò hoc quoq; illi ꝑmittatur, tamen restat adhuc probãdum, Christum accedente necessitate & periculo, nõ reliquisse pręceptum hoc nobis liberum, neq; Ecclesiam tali occurrente casu hac esse authoritate præditam, vt eiusmodi possit edere cõstitutionem, qua id periculi euitetur. Hæc quidem ille in principio hui⁹ prolixi operis contra Pomeranũ apostatã acutè & pensiculatè, ad quæ nõ facilè respondebit vnquã tota colluuies horum nouatorum.

Luterus cõtra pactum scribit in Zuiglianos.

Eodem anno scripsit Luterus ad Albertum Marchionem Brandeburgensem, neq; id clàm, sed publicè, licèt secùs Marpurgi conuentum esset, hortatur'q; illũ principẽ, vt sibi caueat à doctrina Zuinglij, & Zuinglianos è sua ditiõe profliget. Molestè hoc tulerũt Tigurinę Ecclesię ministri, scripserũtq; etiàm ipsi eidẽ Principi, ꝓ suis symmystis illũ deprecãtes. Miserunt quoq; illi libellũ Bertrami presbyteri de corpore & sanguine Christi, quem quidam Zuinglianus Germanicè conuerterat, vt sciret tota Germania, quàm antiquum ipsi dogma sequerẽtur. Bertramus ille monachus fuit anno salutis 830. aut paulò posteriùs. Et quanuìs nõ admodùm sit vetustus, nec magni momenti author, tamen huncidoneum iudicàrunt Zuingliani, quem nobis tanquàm prodigiosę antiquitatis & irrefragabilis authoritatis obijcerẽt, cùm ipsi interìm innumeros sanctissimos Patres habeant contemptui, licèt hincindè ex illorum scriptis quædam in speciem proferãt, vt indoctis hac fallacia imponãt, quæ tamẽ vix vnquàm syncerè & integrè, sed potiùs malè detorta proferunt: immò etiàm sępè contra suam conscientiam aiunt eos sensisse & scripsisse, quę tamen neque senssère, neque scripsère vnquàm. Caueat sibi, cui salus sua cordi est.

Zuingliani se tuentur.

Iohãnes Saxoniç dux moritur.

Per id tempus, quo in Turcas arma expediuntur, in venationis loco haud procùl Vuittenberga excessit è viuis Saxoniæ Dux Iohãnes, Luteri patron9. In eius funere duas ad populũ cócíones habuit Luterus, quas etiàm voluit exire in publicũ. Eas quidã catholic9 scriptor ità cõfutauit, vt ostẽderit pudẽdã Luteri incõstantiã, quæ in illo hoíe prodigiosa fuit, meritò cordatos oẽs absterrere debere, nè ei9 doctrinã cõplecti velint. Piget referre ineptias, qb9 Saxonẽ ipsi Christo videt̃ velle cõparare, tanq̃ instàr Christi ꝑ oíb9, putà Luteranis, biẽnio anteà Augustę mortu9 fuerit, cùm tamẽ ibì corpore mortu9 nõ fuerit. Quòd si sentit Principem illũ aíæ mortẽ illic oppetijsse, ea quidẽ horrẽda mors est, nec obscurũ est Augustę eũ palàm subscripsisse cõfessioni Luteranę, q̃ reuerà nõ potest nõ mortẽ adferre ipsam approbãtibus. Successorẽ habuit Iohannẽ Fridericũ filiũ, Lutero impẽsè fauẽtẽ. Ante annos aliq̃t, cũ Luter9 primũ scribere cœpisset, inter alia edidit etiàm librũ de decẽ pręceptis. In eo vehemẽs est cõtra Vualdẽses siue Pighardos, quòd illi Germanis affingerẽt idololatriã ꝑpter cultũ & venerationẽ sanctorũ. Et qa loca scripturę, quibus vnus Deus adorari iubetur, insulsè pro se allegabãt, vocat eos impios scripturæ peruersores, & subdolos calũniatores pietatis nostræ: q̃ nos verba & in illum, & in sectarios oẽs rectissimè retorquere possumus. Eodem libro hæc addit: Omnes sancti omnia possunt, & tantum tibi per eos à Deo datur, quãtum credis te accepturum. Scripsit etiàm cõcionem de Pręparatione ad mortẽ, in qua hortatur ægrum, vt inuocet oẽs angelos, p̃cipuè propriũ, item Christi matrẽ, apostolos & sanctos oẽs, eos p̃sertim, erga quos specialẽ sentiat animi deuotionem. At nõ diù pòst de sanctis admodùm contemptìm scripsit, inter alia dicens, Sanctos, dum viuerent, fuisse ceu gemmas

Eum Luterus cõparat Christo.

quasdam, mortuos verò, esse velutì ligna quædam, immò mera idola, & quicunque eos venerarentur. At nunc rursùs homo inconstantissimus in altera concione funebri, multa dicens in laudem defuncti Saxonis, docere nititur, quàm preciosa sit in conspectu Domini mors sanctorum eius, quàm in maiori precio habeat sanctos defunctos, quàm in carne degentes, &c. Spectatum admissi, risum teneatis amici? Quis enim non rideat tale portentum?

Eodē anno noua Oceani rabies Phrisones, Hollandos, Selandos, Flandros incredibili damno affecit. Pauloantè Franciæ & Angliæ reges Bolonię & Caleti fœdus pcutiunt, quod meritò suspectū esse potuit Carolo Cęsari multas ob causas, quas commemorare nihil opùs est. Vnū certū est, vt alibì dicemus, non diù pòst nouum bellum inter Cęsarem & Gallum exarsisse, ridentibus Turcis & hæreticis, quibus ea summorum principum discordia, ad agēdas res suas inprimìs opportuna fuit.

Inundatio aquarum.

Cęsar postq̄ in Italiā venit, cū Clemēte Pontifice Bononię sępè familiariter collocut⁹, de Cōcilio indicendo inter alia, vt erat Protestātibus pollicitus, egit. Verùm Protestantiū concionatores etsi verbis Conciliū petere viderent̄, reipsa tñ nihil petebant minùs. Nā eiusmodi illi habere volebant Conciliū, quale nulla vnq̄ ætas apud catholicos vidisset. Atq; posteà res certa declarauit, q̄ illi Cōcilia nihili penderēt, spreta authoritate & sētētia cōcilij Tridētini, q̊d tñ certè fuit eiusmodi, vt cū q̊uis vel ante M. annos celebrato conferri possit. Sed de hoc suo loco.

Cæsar Bononiæ cum Pōtifice loquitur.

ANno 1533. Henricus eius nominis 8. Anglorū rex, à quibusdā improbis adulatorib⁹ malè persuasus, repudiauit Catharinā Ferdināʹdi Hispaniarū regis filiā, & Caroli Cęsaris materterā, quā annos ampliùs viginti in matrimōio habuerat, p̄stāti sanè pudicitia & singulari humanitate mode-

Hēricus Anglus repudiat Catharinam reginam.

ſtiaque reginam,duxitq; Annam Bolanam ſiue Bo- leniã,in aula reginæ liberiùs educatã. Ferunt quendam eximium Angliæ procerem, Gallicis captum muneribus & auro,perſuaſiſſe Henrico regi,iurè ac meritò repudiari poſſe,immò & debere Catharinã. Hoc enim eò pertinebat, vt ea iniuria Carolo Cæſari irrogata, ab eius amicitia Angliæ rex prorsùs abalienatus,cum Franciſco Gallorum rege arctiſſimo fœdere copularetur. Aliquandiù cauſa diuortij huius Romæ ventilata,eò tandèm adduxit Clemẽtem Pontificem, vt contra regem Henricum ferret ſententiam, minareturque ei Excommunicationis fulmen,nisì intra certum tempus reiecta Anna,Catharinam reciperet. Verùm Henricus à ſuo propoſito nulla ſe paſſus eſt ratione deduci. Quæ res tandèm Angliæ regnum florentiſſimum in multas cõiecit calamitates & clades,ità vt vſq; in præſens eius regni ſtatus ſit admodùm infauſtus ac turbulẽtus. Ex Catharina ſuſceperat rex filiam vnicam Mariã, quæ licèt compulſa fuerit renunciare regni titulo, poſtquàm Bolenia aliam regi filiam peperit,at poſteà tamen mira DEI prouidentia in Reginam procerum ſtudio electa, religionem Catholicã iam ꝑpemodùm extinctam reſtituit, & animo pluſquàm virili multa egregia eo in regno facinora deſignauit,vtì infrà dicetur.

Põtifex cõtra Anglum profert ſententiam.

Hoc anno Georgius Saxoniæ princeps optimè meritus, ægerrimè ferens Lipſiæ quoſdam è plebe Dominicis diebus ad vicinũ pagum,qui erat ditionis electoris Saxoniæ,confluere ad Cœnam,vt ipſi vocant,vtriuſq; ſpeciei,peſtem illam à ſuis ſubditis, nè ſerperet eius mali contagio,prorsùs arcere deliberauit. Fuit hoc moleſtum ciuibus eo morbo correptis,& quia Lipſia à Vuittenberga non nisì ſeptẽ germanicorum milliariorum interuallo ſeparatur, Luteri,ea in re quid agendum ſit,conſilium implorant.

Georgius Saxo perſequitur Luteranos.

rant.

rant.ille incunctanter respondet, vt nihil hac in re agant contra conscientiam, quam tamen ille satìs nouerat esse erroneã,& ad Ecclesię Catholicæ sententiam meritò corrigendam ac deponendam. In ijs literis importunus ille scurra pijssimum & verè Catholicum Principem Georgium vocat hostem Euangelij,satanæ apostolum,homicidam & raptorem. Iam seditionem Lipsiensis Senatus metuebat ipsis sacratissimis Paschatis diebus, quibus hęc Luteri Epistola venit Lipsiam,& à multis certatìm describebatur:at tamen Senatûs Catholici studio sedata res est. Georgius Princeps vbì isthuc cõperit, conquestus est apud Saxoniæ Electorem, & is quidẽ visus est minari Lutero, nisì se purgaret. verùm hoc ipso magìs inflammauit Luterum ad iactãda in optimum principem atrociora conuicia. Et id fecit homo audax admodùm impunè,cùm iam plerique etiàm Principes persuasum haberẽt, nihil à Lutero dici vel fieri,quod non esset planè Euãgelicum.Sic ille prodigiosus Euangelista multos Catholicos vtriusque ordinis principes audacissimè proscidit, securè latitans in nidulo Vuittenbergensi, ob bella perpetua,quæ Cæsarem cogebãt ab eius repressione aliò animum cogitationesq; suas omnes transferre. Dici satìs non potest,quàm sese impudenter iactitat,quòd ipse vnus omnium iam indè ab Apostolis ciuilium Magistratuum & ordinum conscientias cumprimìs luculenter confirmârit, instruxerit, & consolatus sit per singularem Dei gratiam,ità vt neque Ambrosius,neque Augustinus hac in parte ipsi comparandi sint.Et certè multùm ille egit,vt persuaderet Principibus & Magistratibus politicis,res & facultates Cleri atq; monasteriorũ iurè ab ipsis vsurpari posse, vt etiàm multis locis factum est: sed quãtùm indè creuerint opes Principum,res ipsa testatur. Quòd si verò hoc est confirmare & consolari

Luteri insolens iactantia.

ri conſcientias Magiſtratuum,quod quidem nemo ſanus dixerit,non erit plane mendax Luterus,quippe qui hac in re vix paré habuerit vnq̃. Sic idẽ alibì ſcribit,Euangeliũ ſuum luculentius & clari⁹ eſſe, quàm fuerit temporibus Apoſtolorũ,& Germanos ante ipſius doctrinam nũquàm verũ habuiſſe Euãgelium. Sed ea portẽta verborũ, hominis inſaniam produnt. Immò verò nunquàm Germania denſioribus fuit inuoluta tenebris,q̃ vbì Luteri Euangeliũ accepit. Teſtantur hoc tam variæ & monſtroſæ ſectæ,quę in dies magìs ac magìs increſcunt. Porrò Princeps Saxoniæ Georgius, diligenti adhibita inquiſitione,cóperit homines circiter 70. Lipſię nolle vna ſpecie eſſe contentos. Illos igitur intra certũ tempus iuſſit vel animum mutare,vel locum. Laboratum eſt ab Epiſcopo Mersburgẽſi & aliquot Prælatis & Doctoribus hortatu Principis Georgij, vt poſſent in viam reduci,ſed ęgrè duo admiſère in pectus ſana conſilia: alij Lipſia exceſſerunt,quos Luterus ſuo more conſolatus eſt,egregiè interìm & fortiter mentiens,vt talem decebat Euangeliſtam. Inter alia enim auſus eſt ſcribere,Lipſiæ Euangelium, ſanctum Paulum, totamq; ſcripturam diuinam ꝓhiberi & condemnari, hominesq; ad eam abnegãdam & infeſtandam iuramento adigi. Multa ab illo improbiſſimo homine ꝑtulit ille inſignis princeps Georgius: & eſt certè dolenda res, licuiſſe homini importuno nõ ſolùm impunè,ſed etiàm multis applaudentibus tam impotenter & inſolenter incurrere in virum tantæ & dignitatis & integritatis. Et tamen nõ deſunt qui moleſtè ferãt,ſi catholici tam improbum hominem eiusque ſimiles ſycophantas, interdùm duriùs tractent. Scilicèt licere iſti debet quicquid libet: catholicis verò nec id quidẽ licere debet,vt ꝓ tuẽda veritate paulo liberi⁹ iſtorũ effrenem cõuiciandi,mentiẽdi & maledicẽdi libidinem per-

In ſermon. de deſtructione Ieruſalem.

Calumnia Luteri.

perstringant. Quòd si verò tam sunt quidam addicti Lutero & eius satellitibus, vt ferre nequeant si quid in eum asperiùs dicatur, certè nõ paulò ęquiores eos nobis fore nõ dubitamus, si legissent quibus illi se inuicèm emblematis ornant.

Hac ferè tempestate fuit nõ minima dissensio inter Electorem Saxonem, & Georgium Principem, neque id tamen solo religionis nomine, verùm etiàm quasdam alias ob causas politicas. At verò quãdoquidẽ Electoris auus Ernestus, & Georgij Principis parens Albertus, eum in modum commixtìm ditiones suas partiti erant, vt alter alteri bellum facere non posset absq; propriæ ditionis detrimẽto, lis ad arbitros delata est, quorũ industria satìs prudenter composita controuersia omnis, eum habuit euentum, vt tum Cochlæo, tum Lutero & alijs interdictum sit, nè suis altercationibus, quę religiõis ergô susciperẽtur, nomina & causas principum horum atq; vrbiũ ad ipsos pertinentium admiscerent.

Cõtrouersia inter Saxoniæ principes.

Hoc anno sensìm in Vuestphaliam irrepsêre Donatistarum reliquiæ, impij Anabaptistę, quorum secta in multas partes, vt olìm Donatistarum, mirabiliter distracta est, quemadmodùm & Luteranorum & Zuinglianorum, tametsi & ij & hæretici omnes nostræ ætatis, sua dogmata pleraq; ex Luteri fontibus hauserũt. Est in Vuestphalia oppidũ insigne quod Monasterium vocant. Eò tanquàm ad tutissimum asylum (est enim vrbs egregiè munita) conflu xit ea perditorum hominum fæx, eo consilio, vt ibì quasi Capitolium aut Sion sibi constituerẽt. Quem autem successum habuerint, dicemus paulò infrà.

Anabaptistæ nidificãt in Vuestphalia.

Eodem anno deflagrauit Antuerpiæ, quod est celeberrimum Brabantiæ emporium, insigne templũ virginis Matris, incendij origine incomperta.

Cùm Cęsar venisset in Italiã, egissetq; cum Pontifice de Concilio cogendo, iamq; ex Italia mense

Legatus Põtificis ad Protestãtes.

Martio nauigâſſet in Hiſpaniam, Pontifex legatum ſuum miſit vnà cum Cęſaris oratore ad Proteſtantes, qui illos certiores redderet de habẽda Synodo Oecumenica. Vbì ad Saxonẽ venit legatus, ille cum reliquis Proteſtantibus deliberandi ſpatium petijt, & facilè impetrauit. Verùm ſatìs poſteà ex reſponſo Proteſtantiũ apparuit, quale illi cõcilium, quàm alienum ab omni ſuperiorum ætatum conſuetudine peterent. Nolebant enim authoritatem Pontificis, leges Pontificias & ſcholarum opiniones, vt ipſi vocant, quicquam hîc valere, immô & cõtra ipſum Pontificem Romanum tanquàm reum agi volebãt, quòd ille Luterum iniquè damnâſſet, & multa alia, quibus id apertè declarabant, ſe nullum omninò velle in Concilio admittere iudicem, pręter ſacram ſcripturam, ſed ità tamen, vt liceret ipſis eam pro ſuo arbitratu interpretari. Ità quidem Euangelici dogmatiſtæ mirum in modum crepabant ſacrã ſcri-pturam, cùm nihil minùs vellẽt, quàm gniſiam ſcri-pturæ ſacræ mentem & intelligentiam, quam non ex priuatis & deprauatis prauorum hominum iudicijs, ſed ex Catholico totius Chriſtiani orbis cõſenſu petere oportet. Et quidem veriſſimè dixit Apoſtolus, Litera occídit, ſpiritus viuificat. At iſti inhærent literæ, ad ſuas prauas opiniones plerunquè violenter detortæ: mentẽ & ſenſum literæ floccipendunt: vndè igitur confutabũt hæreſes ab ipſis diſſentientes, quæ non minùs atquè ipſi ſcripturas crepant? Dicit Luterus ſe puram doctrinam, purum Euangelium adferre. Idem dicunt Zuingliani, Anabaptiſtæ, Zuencfeldiani, Seruetiani, qui omnes in quibuſdam planè diſcrepant à Lutero. Quis hîc iudex erit legitimus, qui has dirimat controuerſias? Certè non nudus ſcripturæ textus, quem omnes iſti ad ſe rapiunt, & ſibi ſinguli potiſſimùm vendicant: ſed ſcripturæ genuinus ſenſus, quem ex Catholico or-

Scripturæ ſenſus vndè petendus.

1. Corint. 8.

orbis Christiani consensu longè securiùs & certiùs accipimus, quàm ex insanis hæreticorum cerebris.

Quòd si illi vsqueadeò abominantur Pontificis Romani sententiã & authoritatẽ, quam vniuersus orbis Christianus semper agnouit, suspexit, & reueritus est, quãtò nos iustiùs Luterum & eius generis pestes execramur, qui iam olìm damnatas hæreses reuocant in orbem, easq; in summi Dei singularem contumeliam non dubitant vocare purum Dei verbum, & puram Euangelij doctrinam? Fuit ea profectò mira Luteri & aliorum dogmatistarũ versutia, quòd suis principibus & magistratibus persuadere potuerunt, se nihil magìs petere quàm Concilium: & tamen cùm iam esset habendum conciliũ, ijsdem persuadere, eiusmodi nõ esse legitimum Conciliũ. His illi atq; alijs quibusdam artibus mirè illuserũt Germaniæ, & horrẽdum in modum permultos fascinârunt, prodigiosa quadam incogitantia passìm ruentibus miseris mortalibus in præcipitia mortis æternæ, ad quæ vocabantur ab istis animarum parricidis, licèt interìm viderentur sibi iam tandèm veram agnouisse vitam & lucem, & euasisse laqueos & imposturas Pontificias.

Luteranorũ versutia.

Cuius generis multa leguntur in Sleidani commentarijs, cuius hoc pręcipuum studium est, vt Luteri & hęreticorum nostratium perniciosa dogmata, dum lectorem incautum, historiæ voluptate captum detinet, in totum orbem dispergat, & plurimos inficiat, interìm subindè impudenter mentiẽs, neque tam id spectans, quàm bona fide narret res gestas, quàm vt suæ causæ patrocinetur Qua quidẽ re apud cordatos & intelligentes homines id consecutus est, vt historiæ eius tãtum apud ipsos habeant ponderis, quantum debent eius hominis, quem nec pudet, nec piget identidèm egregiè mentiri. Et hoc

Sleidani studium.

Vanitas.

hoc ille facit libertate Euangelica, quę istis permi-
tit quidlibet, modò possint credere, sola fide se iu-
stificari apud Deum. Estque hoc certissimum, istos
homines nullius pudere mendacij, modò sua do-
gmata apud imperitos rerũ tueri, & catholicos ve-
maximè inuisos reddere queant.

Concilium quale Protestantes petiêrint.

Hęc paulo fusiùs eò dicta sint, vt nôrit Lector,
Conciliũ quidẽ sæpè petijsse Protestantes ordines,
sed fraude suorum concionatorũ eò adductos esse,
vt Cõcilium verum & legitimum prorsùs repudiâ-
rint, atq; eiusmodi duntaxàt voluerint, quod ipso-
rum concionatores suæ causæ iudicâssent cùprimis
opportunum & accõmodatum. Nam cùm in omni-
bus œcumenicis synodis semper prima fuerit au-
thoritas Romani Pontificis, isti cõcionatores Pon-
tificem prorsùs cogunt in ordinem, eumq; rei per-
sonam sustinere volunt, quod est impudentissimæ
insolentiæ, cùm non sint nescij, secùs in omnibus
Concilijs legitimis actitatum esse, licèt suis Princi-
pibus & ciuitatum Magistratibus diuersum persua-
serint. Immò vsqueadeò Romanum Pontificem in
odium & contemptum adduxerunt, vt apud omnes
qui Luteri & discipulorum eius dogmata complexi
sunt, non alio quàm ipsissimi Antichristi loco ha-
beatur. Sic enim expedit istis Euangelistis, vt nulla
sit Romanę sedis authoritas, cuius pondere sciunt
superiorum temporum hęreses omnes mirabiliter
oppressas & elisas.

Elizabeth filia regis Angliæ.

Huius anni mense Septembri Elizabetha, Annæ
Boleniæ filia, nascitur Henrico Anglorum regi, Ma-
ria Catharinæ Cęsaris materteræ filia, regni titulo
se abdicare coacta, quæ tamen posteà mirabili rerũ
permutatione in regnum euecta, hãc Elizabetham
quòd malè sentiret de religiõe, captiuam detinuit:
nec capitis discrimen, vt ferebatur, Elizabetha eua-
sisset, nisi Philippi Hispaniarũ Catholici principis
qu-

qui tum Mariam in matrimonio habebat, precibus seruata fuisset. Atquì cùm paucis annis rerum potíta esset Maria, & heroica quadam animi virtute Catholicam religionem apud Anglos egregiè instauràsset, mortua est non sine multa, vt quidam aiebāt, veneni suspicione: porrò Elizabeth illi substituta, rursùs religionem mutat, aliquot Catholicos Episcopos in carceres conijcit, & execrabilem Iohānis Caluini hęretici Sacramentarij doctrinam toto regno propagat. Nec tamen ea sola ibì grassatur, sed multiplex portentosarum hęresum confusio illud opulentum regnum misérè deuastat.

Hoc anno Clemēs Pontifex rogatu Francisci regis Massiliam profectus, nuptias Catharinę ex iuniore Laurentio Medice neptis suę, quē iam antè Hērico Valesio Francisci regis filio desponderat, incredibili totius Galliæ studio & alacritate celebrat, familiariter admodùm, idque crebrò, cum rege Francisco colloquia miscens. Ea verò res Caroli Cęsaris animum non parùm offendit, quòd nouos motus & turbas pręsagire videretur. At Pontifex, qui Cæsaris filiam notham domi suæ tanquàm nurum habiturus erat, regiæ quoquè & nobilissimę stirpi sanguinem suum inserere maximè decorum arbitrabatur, communemq; vtriusq; & Cęsaris & Regis amicitiam sibi colendam existimabat, quemadmodùm deceret Christi in terris Vicarium, cuius est communem omnibus se parentem exhibere, cunctisque se ex rectæ rationis pręscripto prębere æquabilem. Pręter materna oppida in Aruernis, centū millia aureorū cum vniōibus multisq; gēmis & preciosa tori supellectile dotis nomine Hērico accesserunt. Poterant plerisq;, vtì etiàm accidit, eę nuptię impares videri: sed Frācīscus rex non frustrà putādus est Pōtificis amicitiam varijs hominū suspicionibus anteposuisse. Habebat apud se pontifex vnicornis bicubitale

Nuptiæ Hērici Galliæ regis.

Dos neptis Pontificis.

bitale cornu, aureæ cælatæ basi inclusum. id re[gi]
Francisco ad depellēda epulis venena dono dedi[t].
Ferūt enī sudare cornu, si venenū mensis inferatu[r].
Rex insigne aulęum rependit, Belgica arte affabr[e]
elaboratum. Dedit item Hippolyto Medici Cardi-
nali mansuefactum leonem eximiæ proceritatis,
quem è Mauritania Hariadenus Barbarussa cum le-
gatis transmiserat. Vbì demùm Romam Pontifex
redijt, alij atque alij eas nuptias aliter atque aliter
interpretabantur, vt solent in libera ciuitate liberi-
ùs interìm iactari sermones in quoslibet. *Cęsar in-
terìm admonebatur ab amicis & socijs, vt à Franci-
sco rege sibi caueret, qui conquiescere minimè pos-
se videretur.* Erat enim rex ille præcelso animo, nec
facilè concoquere potuit eam ignominiam, quam
in Ticinensi pugna captus & in Hispanias abductus
acceperat: & certè, vt infrà dicetur, nō diuturna pa-
ce afflicto orbi Christiano frui licuit. Hoc obiter
annotare libet, quanto illi in errore versentur, qui
opibus cumulandis perpetuò inhiant, cùm videant
potentissimos reges in summa rerum omnium af-
fluentia quietos esse non posse. Essent autem quie-
ti, si suis affectibus & cupiditati potiùs, quàm vel
toti orbi terrarum, dominari ex animo studerent.

Luterus cōtra Zuinglianos.

Hac tempestate Luterus, contra Marpurgensem
pactionem, scribit Francofurdiensibus, nè commu-
nicent cum Zuinglianis. Bucerus profectus Tigu-
rum, purgat se à defectionis suspicione, atque inte-
rìm nihilominùs versipellis homo Tigurinis mini-
stris persuadere nititur, Luterū verbis potiùs quàm
re ipsa à Zuinglio dissentire, quod tñ illi non cre-
diderunt. Erat hoc in illo homine prodigiosæ cui-
usdam audaciæ, quòd cùm sciret Luterum penitùs
execrari Zuinglianos, tamen persuadere Zuinglia-
nis voluit, non dissidere Luterum ab illis, nisì ver-
bis. Quid autem isti ausi non erunt, qui in re tam
per

perſpicua præſtigijs quibuſdam id volunt efficere, vt apertis oculis non putent homines ſe id videre, quod vel maximè videant? Hi nimirùm ſunt, qui incredibili temeritate palàm aſſerere non dubitârunt, hactenùs Germanos non habuiſſe verũ Euangelium, ipſos demùm hoc in lucẽ protuliſſe. Et certè cùm tam impudens mẽdacium, cum intolerabili ſtultitia & amentia coniunctum, nullam prorsùs fidem mereretur, tamen innumeri illud haud ſecùs atquè ipſam Euangelij veritatem amplexi ſunt. Sed hac de re poſteritas iudicabit, nec ſatìs mirari poterit, tantum potuiſſe verſuta ingenia apud homines Chriſtianos.

Zuinglianus quidã hęreticus Sebaſtianus Francus grande ſcripſit volumen Germanico idiomate, quod Chronica inſcripſit. Tres eius operis partes ſunt: Prima, ab Adam vſque ad Chriſtum geſta commemorat: Secunda, à Chriſto vſque ad coronationem Caroli Cæſaris: Tertia cęteris prolixior & exitialior, omni ingenij cõtentione oppugnat Eccleſiam Catholicam. Sed tanta fuit eius ſcripti impietas, vanitas, impotentia, vt Magiſtratus Argentinẽſis authorem quidem iuſſerit ex vrbe emigrare: typographo verò eius vendendi facultate prorsùs interdixerit. At tamen per fraudem multa clàm ſunt diſtracta exemplaria, quæ leguntur à miſeris non minori pernicie quàm voluptate.

Chronica Sebaſtiani Franci.

Hoc quoquè anno Luterani, vt propheticæ gratiæ opinionem ſibi conciliarent, multa ſpargebant in vulgus non ſolùm de iam iamq; impendente iudicio extremo, ſed etiàm de certa eius die, cùm tamen Chriſtus ipſe dicat, De die autem illa & hora nemo ſcit, neque Angeli cælorum, niſì pater ſolus: vt neque plerique ciues ædificare, neque agricolæ rus colere vellent: nobiles verò aliquammulti, tanquàm certo eodemq́ue ſupremo mundi die morituri,

Luterani prophetizãt

Matth. 24. Marc. 13.

turi, Eucharistiam acciperent. At ea pseudoprophetarum vana persuasio in risum & ludibrium abijt, resque ipsa docuit, quàm sint isti prçclari prophetæ. Accidit hoc Vuittẽbergę & in alijs nonnullis oppidis. Eiusmodi terriculamentis etiàm Anabaptistæ libenter imponere soliti sunt rerum imperitis. Cautior longè fuit Manes vetustus hçresiarcha, qui nè in suis vaticinijs coargueretur mendacij, si de futuris prædiceret, de præteritis prodigiosa figmenta contexuit.

Anabaptistæ occupãt Monasteriũ

ANno 1534. mense Ianuario Anabaptistę audax facinus aggressi, Monasterium Vuestphaliæ metropolim occupârunt. In eam vrbem, ꝙ multo sit Clero insignis, tardiùs irrepsit Luterana lues. At vbì ea semèl irrepsit, sensìm Anabaptistarum quoquè perdita fæx sese, quadam vsa modestia, in id oppidũ insinuauit. Cumq; paulatìm suum gregem increuisse cernerent, seditionem mouẽt, forum occupant, cęteris nõ magnoperè resistentibus, siue quòd abhorrerent à fundendo ciuium sanguine, siue ꝙ Episcopum, nõ longè ab vrbe peditatu & equitatu instructum, vererentur per eam occasionem in oppidum irruiturum. Porrò Anabaptistæ Magistratu loco mouent, & primò quidẽ eos, qui ipsis consentire nollent, patiuntur abire cum rebus suis, non tamen esculentis & poculentis, quas exportari nolebant. Deindè verò rebus omnibus spoliatos, ex vrbe exigunt, quotquot ab ipsorum secta abhorrent, adeò vt etiàm infantibus corallia detraxerint, nec à conuicijs in abeuntes iactandis sibi temperandũ putàrint, impios & ethnicos eos vocitantes. Hoc enim ea hominum pestis sibi persuasum habet, qui idem cum ipsis sentire nolint, eos ethnicorũ loco haberi oportere. Itaq; non modò Catholicis, sed etiàm Luteranis fugam arripere coactis, Anabaptistæ vr-

Mouent loco Magistratum.

bem

bem ſibi vendicant,ædes pulcherrimas Canonicorum, Patriciorum & Senatorum aliorumq; homines profligati & perditi ſibi vſurpant,funeſtum aliquid hauddubiò in totius orbis perniciem meditaturi,nisì Deus illorum cruenta conſilia anteuertiſſet.Mouit ea res non immeritò Epiſcopum Monaſterienſem, vt de reprimenda ſceleratorum hominum audacia maturè deliberaret.

Fuit in vrbe ſartor quidam natione Batauus,quē illi miſeri,miſerè ab illo tanquàm diuinitùs admonito deluſi,ſibi regem creârunt. Nam ille mirabili vafricie perſuaſit inſanis, Deū ipſi per ſpiritū mandâſſe,vt rex fieret Iſrael & iuſtitię inſtàr Dauidis,& in totum orbem ſuæ dominationis iura proferret, perderetq; omnes,qui ipſius fidem amplecti & iuſtitiæ ſubditi eſſe detrectarent.Non eſt dubiū,quin ex Luteri ſcriptis multam hauſerint peſtilentiſſimi erroris occaſionē Anabaptiſtæ,vtcūquè eum diſcipuli eius excuſare nituntur. Quid enim aliud ille docet,quàm turpiſſimam quandam carnis libertatem,omnes ferè humanas leges reſpuentem?Igitur ille ſartor promotus in regem,non defuit ſibi ꝙ ad corporis voluptates affatìm explēdas attinet.Duxit vxores multas,(nam plerunquè Euangelici oēs valdè ſunt eam in rem intenti,nè, ſi ſolis cubādum ſit, frigore enecti,miſerè pereāt:& hoc habēt ex ſchola Euangeliſtę Luteri)aulam regiam & proceres inſtituit,quorum eſſent diuerſæ functiones & officia, coſq; & ſe quoquè holoſericis, aureis & argenteis veſtibus,quas è templis abſtulerat,ſplendidè exornat:in capite gerit diadema triplici corona inſigne, ex auro lectiſſimo,catenamq; auream gemmis coruſcantibus conſpicuam:pomum item aureum, cui exigua crux aurea eſſet infixa,cum hac inſcriptiōe, *Rex iuſtitiæ ſuper terram*. Deniquè enſem aureū cum capulo argenteo. Reginam quoquè, inter vxores

Anabaptiſtæ multa hauriunt ex fontibus Luteri.

Sartor fit rex.

Eius vxores.

Aulæ.

Proceres.

Veſtes.

Diadema.

Pomum aureum.

Enſis aure9.

Regina.

quas complures habuit, primariam, eiusque puellas mirifico splẽdore afficit. Certos quoque ꝑ hebdomadam dies constituit, quibus audiret ciuiũ actiones & querimonias. Cùm in publicum prodiret, stipatus erat aulæ suæ proceribus & officiaris: proximè eum sequebantur in equis bini adolescentuli, q à dextris erat, Biblia & coronam gestabat: alter euaginatum ensem. Certè enim Anabaptistæ nó minùs quàm Luterani Euangelium & scripturas crepant, nec alia ratione Melãchthon, cùm in eos scriberet, vincere eos potuit, quàm Traditione Ecclesiastica, cùm tamen alioquì nihil extra scripta diuina recipiendum blaterent Luterani. In foro sublimis ei collocatus erat thronus, aureo tapeto vestitus. Ibì qui causam dicturi essent, priùs bis curuato poplite, deindè semèl proni in terram prostrati, regẽ venerabantur. Longum esset, prodigiosæ insaniæ deliramenta omnia enarrare, quę in ea vrbe tum visebantur. Vt verò dogmata sua longè lateq; propagarẽt, quosdã in vicinas vrbes emitti voluit: quod itàq gestum est: Propheta quidã tubæ cantu conuocat oẽs ad primariæ ædis atrium. Venerunt armati ad quatuor hominum millia, cœnam inueniũt & elixis & assis carnibus instructam: discumbunt omnes, Rex & Regina ministrant. Iam propemodùm peracta cœna, rex ipse panem singulis porrigit, his verbis: Accipite, comedite, nunciate mortẽ Domini. regina poculum porrigit, dicẽs: Bibite, & annunciate mortem Domini. Quid nî enim sacerdotum sibi munus vendicarent, cùm Luterus docuerit omnes homines esse sacerdotes? Sed eiusmodi Eucharistiæ integro, vt ipsi vocant, sacramẽto digni sunt, qui in Ecclesiæ Catholicæ sententia nolunt acquiescere, sed calicem quoquè putant necessariò sumendũ esse ab omnibus. Cùm autem comedissent ij, quos iam diximus, etiàm illi cœnârunt, qui interim in excubijs fue-

Processus in publicum.

Thronus in foro.

Cœna regis.

Nota insaniam.

fuerant circiter mille. Cœna absoluta, Propheta supradictus ex editiori loco percontatur, num omes Dei verbo morem gerere velint. Illis asseuerãtibus, ait eam Patris esse voluntatem, vt in quatuor orbis plagas dimittantur ex vrbe, qui doctrinam, quã ipsi essent amplexi, disseminarent. Deindè è scheda nominatìm recensentur ad vigintiocto, è quibus sex Osnaburgum, totidem Cosfeldiam, octo Susatum, & totidèm Vuarendorpium iussi sunt petere. Deindè rex & regina cum reliquis ministris & Apostolis ad profectionem designatis, cœnatum abeunt. Ibì inter cœnãdum rex surgit è mensa, ait sibi quippiã à patre demandatum: militem proditionis accusat ipse, & suis manibus caput illi amputat: redit ad cœnam, & cruento commemorãdo facinore funestas epulas homo prophanus magìs etiàm polluit. Pòst dimittuntur illi portentosi Apostoli, quibus singulis singuli nummi aurei à rege erant attributi, præter ea quæ essent victui parando necessaria, vt eos ijs locis, vbì illorum non esset recepta doctrina, in perditionis testìmonium relinquerent. Mira hæc sunt omia, & plena insaniæ, & quę vix creditura sit posteritas. Sed quid non faciunt homines veritatis lumine destituti, & malorum dæmonum potionibus dementati? Eunt illi insani homines, vt iussi erant, & suis quisque locis horrẽdos edunt clamores, homines vt pœnitentiã agant admonent, alioquì breuì perituros: prętorium quoquè adeunt, coram magistratu vestem humi expandunt, in eam aureum nummum quẽ diximus, conijciunt, à patre pacis annunciandæ causa missos se testantur, quam si recipere velint, iubent facultates suas omes in commune conferre: sin minùs, hoc se nummo contestari, quòd pacem oblatam repudiàrint. Iam enim venisse tempus illud à prophetis omibus prędictum, quo Deus toto orbe velit coli iustitiam: & cùm rex,

Facin⁹ prodigiosum.

Dimittit suos rex in orbem Apostolos.

Euangeliũ suũ legati promunt.

suo functus officio, in orbem vniuersum iustitiam propagârit, tum Christum traditurum regnum patri suo. Habent Anabaptistæ in verbis & moribus pleraq;, quę miram prę se ferant religionem: sed est reuerà genus hominũ à malo dæmone miserè fascinatum & quasi arreptitium, ità vt eam religionem multis pudendis & turpissimis flagitijs permixtam, re ipsa demonstrent nõ ex pietate, sed insania & dęmonum illusionibus proficisci. Capti sunt aũt Apostoli isti, & primùm blandè, pòst per tormẽta rogati de sua fide, vrbis munitione, & plerisque alijs. Inter cętera responderunt, se solos habere veram doctrinã, quemadmodùm Luterani quoquè cum suo grege, & Sacramentarij cum sua factione, itemque singulatìm hæretici oẽs. Porrò vbì Apostoli, quos diximus, à sua sententia deduci non potuerunt, capite damnati sunt, sed vnus euasit. Interìm vrbs Monasteriensis grauissima obsidione premebatũ, & tandèm eò redacti sunt, vt mures & glires in delicijs habuerint, corioque & pellibus contusis & coctis, panis loco vterẽtur, rege interìm non ad necessitatem modò, sed ad luxũ etiàm rebus oĩbus abundante. Plerisque verò inedia pereuntibus, quædam ex reginis illorum miserata calamitatem, dixit cæteris, non sibi videri eam miserorum cladem Deo gratam esse. Id vbì rex resciuit, in forum illam cum cæteris suis vxoribus producit, caputque illi præcídit. Ad tam præclarum facinus aliæ cantillant, & gratias agunt cælesti patri: Rex quoquè choream ducit, populo vt idem faceret, persuaso, cui vix esset quod ederet. Luterus per hoc tẽpus scripsit in Anabaptistas Monasterienses, de quibus agimus, & ea in illis repræhendit mirabili versutia & simulatione, quæ ipse docuerat. Inter cætera scribit, nullum esse errorem tam absurdum & inconditũ, quem nõ satanas persuadeat. Hoc quidem verissimũ esse vel in ipso

Capiuntur Apostoli Monasterienses

Monasteriũ obsidetur.

Rex reginã decollat.

ipso Lutero cernere licet, cuius sunt multa tam fœda & pudenda & absurda tum in moribus, tum in doctrina, vt nihil maiorem habeat admirationem, quàm vel vnum aliquem potuisse inueniri, qui illius dictis fidem adhiberet, id quod aliquotiès non frustrà à me repetitur.

Vbì tandèm summa inopia obsessos in vrbe pressit, duo ad castra Episcopi profugerunt, è quibus ille didicit, qua via vrbs posset capi. Tum verò Episcopus hortatur obsessos vt se dedant, volēs parcere multitudini. Erant enī in vrbe non pauci, qui cuperent suæ saluti consultum: sed rex duodecim duces creârat, quorum opera fiebat, vt nihil posset populus sese commouere. At presente rege oppidani per Bernardū Rotmannū, qui in ea vrbe primò Luteri, posteà Anabaptistarum Euāgelium docuit, respondēt se à ꝓposito minimè discessuros. Ità ergò duce perfuga milites circiter quingenti per fossam in vallū euadunt, occisis vigilijs portam minorē patentem inueniunt, vrbem intrant, & aliquandiù ancipiti Marte cum oppidanis congressi, portam reliquo exercitui patefaciunt. Tum verò copijs omnibus irruentibus, fit atrox cędes hominum: parcitur tamen quibusdam veniam implorantibus. Rex & Cnipperdollingus eo ipso tempore capiūtur. Rotmannus perditus nebulo, qui primus ferè author fuerat mutatæ in ea vrbe veteris religiōis, in cōfertos hostes desperabundus incurrit, ab ijsque confossus, impiam animā ad stygias paludes transmisit. Deindè Rex & eius cōsiliarij, Cnipperdollingus & Crechtingus aliquot menses ludibrio & in vinculis habiti, anno M.D.xxxvj. horrēdo supplicio exanimati sunt. Nam palis alligati, diù ignitis forcipibus lacerati, & demùm adacto per pectus mucrone perempti sunt. Adextremùm caueis ferreis illigantur singuli, & ad summā vrbis turrim suspēduntur, rex

Vrbs proditur.

Vrbs capitur.

Supplicium regis &c.

quidem medius & ad hominis staturã cęteris excelsior. Is fuit exitus hominum sceleratorum, qui reuerà quiddam Gotthicum, vel Cimbricum aut Vãdalicum iam meditabantur, nisì Dei prouidentia, quæ nunquàm deest rebus humanis, illorum furiosa consilia retardâsset, & impios conatus perfregisset. At nec sic tamen ea hæresis extincta est, immò hodieq; multis locis magno numero id genus hominum versatur impunè quidem, sed non sinè magno eorum apud quos degunt, periculo.

Synodus Euangelicorum Constantiæ.

Huius anni mense Decembri habita est Synodus pastorum Euangelicorum Constãtiæ. Bucerus eius habendæ author fuit, nescio qua authoritate. In ea Synodo, rectiùs conciliabulo, rursùm actum est de pace cum Lutero in Eucharistiæ negocio cõponenda. Dici vix potest, quàm in id tot⁹ mira vafricie & verborũ inuolucris, quæ Tigurini quoquè in ipso reprehenderẽt, Bucerus ille incubuerit, vt Luterani cum Zuinglianis cõciliari possent. Videbat id facilè astutus ille, q̃ turpis esset & probrosa illa dissensio. Euocârat ad hoc conciliabulum etiàm Tigurinos pastores, sed illi non venerunt: Porrò scripto suam sententiam de Eucharistia declarârunt, & quatenùs cum Lutero concordia possit iniri. Hoc scriptum Basileenses, Schaffhusiani & Sangallẽses, itemq; aliquot Sueuici ecclesiastæ approbârunt, Bernenses autem quædam in eo repræhẽdebant. Summa summarum, Non est pax impijs, dicit Dominus: neque potuit inter dogmatistas sectarios concordia constitui. Euocatus est ex hoc conuentu Bucerus literis Lantgrauij & Melanchthonis, vt de concordia certiores rationes inirentur: sed laboratum est frustrà. Vtraq; pars suam sentẽtiam pertinaciter tuebatur, nec Tigurini Buceranas pręstigias admittebant.

Isaiæ 57.

Luterus de Missa angulari.

Hac ferè tempestate Luterus euulgauit scriptum longè pestilentissimum de Angulari (vt ipse vocat) Missa,

Miſſa,cõſecrationeq; ſacerdotum.In pręfatiõe minas intẽtat de profligãdo rancido,vt ait, Chriſmate,raſiſq; coronis.Ibì quoquè per Dei verbũ iactitat indulgentias abolitas,Purgatorium extinctum, peregrinationes ſuppreſſas, & multas alias Papiſtarum idololatrias,& Dei Mammonę cultus proſtratos:vt rectè in eum cõpetat illud ſcripturę diuinæ, Qui lętantur cùm malefecerint,& exultãt in rebus peſſimis: Itemq; illud, Impius cùm venerit in profundum peccatorum,contemnit.Sed quia non Dei verbo,ſed ipſius Satanæ opera & hortatu multa ex iam dictis apud quoſdam Germaniæ populos profligauit, vt tandèm id totus orbis perſpicuè poſſet intelligere & videre,ipſemet in hoc libro ſeſe turpiſſimè prodit, aitq; ſe cum diabolo in diſputationem ingreſſum de Miſſa,& quibuſdã alijs,tãdemq; ab eo victum ac ſuperatum rationibus illius,illas ſe pro inuictis acceptâſſe:vt iam nemo tam ſtupidus & plumbeus ſit,quin vel digitis tãgere poſſit eius infauſti hominis doctrinam,non Chriſti, vt ſolet iactare,ſed diaboli eſſe.Fatetur ibì diabolum aliquotiès ſibi noctù apparuiſſe, atque ità afflixiſſe, vt ſibi planè mortem oppetiturus videretur: addit etiàm ſe perſuaſum habere,Oecolampadiũ & alios quoſdam eiuſmodi ignitis ſatanæ telis & lanceis in ſubitariam mortem impulſos eſſe.Non eſt autem diſputandũ cum malo dęmone,& neq; tunc ille mẽdacij parens audiendus eſt cùm vera dicit. Et tñ Luterus cõtra Miſſę ſanctiſſimũ ſacrificiũ illũ audiuit. Certè poſtq̃ hoc ille de ſeipſo ſcribit,eãt iam in ſuas tenebras cũ illo ſuo à diabolo edocto Euãgeliſta,quotquot eiꝰ dogmata ſequunt̃,iactentq; purã doctrinã Luteri.nos nõ à diabolo,ſed à Chriſto & eiꝰ Eccleſia diſcere & doceri volumꝰ.In eodẽ libro Papã vocat regem gliriũ,q̃ cõtumelia etiã in Cęſarẽ & oẽs catholicos reges,principes,magiſtratuſq; redũdat:

Prou.2.
Prou.18.

Diabolus vincit Luterum, & in ſuam adigit ſententiam.

Luteri blasphemiæ immanes.

Episcopos dicit fures Dei, sacrilegos, sacerdotes angulares, damnatos, fatuos &c. Missam vocat abominationem: tremẽdum altaris sacrificium vocat stercus, lutum, sordes, illuuiem, quod ipse Lucifer dicere vix auderet: sacros ordines dicit rancidum putidumq; Chrisma. Quę sunt quidẽ eiusmodi, vt non argumentis, sed tormẽtis & supplicijs omnibus seuerissimè & atrocissimè vindicata oportuerit. Quis enim sanę mentis dubitare possit, hęc nõ nisi à sceleratissimo & longè impijssimo pectore pficisci potuisse? Vbì iam, obsecro, zelus ille est, quo Maiores nostros pręditos fuisse nõ ambigimus, qui certè tã blasphemum & execrabilẽ hominem ne ad punctũ quidem tẽporis, huius lucis vsura frui permisissent? At nostra ætas miro applausu eius hominis dicta factaq; omnia excepit, quod sanè quid mali portẽdat, & nos indiès experimur, & posteri lõgè etiàm acerbiùs, vt verendum est, experientur. Verùm cùm hoc de angulari Missa scripto Luterus plerisq; suspectũ se reddidisset, q̃ cum Zuinglianis & Vualdensibus consentiret, Germanicè Epistolam edidit, quã longè etiàm horribiliùs in Missam debacchatur. Inter cætera sic habet: D E V S Christianis omnibus eam mentem adspiret, vt cùm Missę nomen audiunt, exterreantur, & tanquàm contra satanæ abominationem cruce se muniant. Quid verò hoc est aliud, q̃ iuge Ecclesiæ sacrificium, quod omnes retrò ętates reuerenter agnoscunt, velle abolitum, quod tãdem Antichristus efficiet? Immò potiùs Christiani omnes frontem atque pectus crucis signo muniant, quotiès vel verbo vno Missam sacrosanctam violari audiêrint. Porrò ante nõ multos annos scripserat Luterus in visitatione Saxonica quædam in Missarum laudem, easq; viuis precipuè vtiles dixerat. In Confessione quoquè Augustana & Apologia fatentur Luterani, apud se Missam summa cum reuerẽtia celebrari.

Luterus imprecatur Missæ.

lebrari. Sed horum oblítus Luterus, dum Missam proscindit, seipsum toti orbi luculenter prodit, & quàm nihil suæ doctrinæ fidendum sit, ostendit, dũ de vna eademque re intra paucos annos tam longè dispari ratiõe scribere nõ veretur. Atq; eiusmodi antilogiæ & pugnãtes sententię, tam multę sunt in Luteri & eius similium tenebrionum & sectariorum scriptis, vt nemo illis enumerandis sufficiat. Cùm autem fateatur Luterus à diabolo se didicisse ea, quæ in Missæ contumeliam & abrogationem faciunt, nos ex hoc ipso tanto magìs certi esse debemus, Missam Deo vel maximè gratam esse, quã alioquì non esset impugnaturus satan, si sciret Deo inuisam. Non enim ille damnatus & perditus spiritus ea infestat, quæ scit nolle Deũ, sed quę in illius nouit honorem cedere, & eius voluntate fieri.

Poloniæ Rex contra Luteranos.

Per hoc ferè tempus Sigismundus Poloniæ Rex pius & Catholicus, seuero proposito edicto, om̃es Polonorum liberos, qui Vuittẽbergę literis operã darent, indè reuocat, alijsque, nè eò proficiscantur, interdicit. Præuidebat sapientissimus ille Princeps, si iuuentus corrupta exitiale illud Luteri virus semèl hausisset, difficilè posteà curari posse, immò illorum opera totum Poloniæ regnum, quod hoc tempore adhuc religionis Catholicę erat tenacissimum, infectum iri. Atque vtinàm ea seueritate alij quoquè Principes vsi fuissent: non tam latè serpsissent dogmata Luteri.

Zelus Christianissimo rege dign⁹.

Hoc anno Parisijs in ipsa aula regia atq; alijs eius vrbis & regni locis scripta quędã affixa fuêre Zuingliani dogmatis, quibus sacrosancta Eucharistia indignis contumelijs lacerabatur. Ea res Franciscum regem vehementissimè commouit, indictaq; publica processione, in qua ipse aperto capite pedes incessit, ardentẽ gestans facem, sequente cum Regina Leonora, regijsq; liberis & aulæ proceribus, om̃ique

populo, ſcelus hoc expiare conatus eſt: ac deindè à meridie grauiſſima oratione ad eius teterrimæ hæreſis extirpationem oẽs hortatus eſt, aitque palàm, ſe ipſum quoquè brachium ſuũ exciſurũ, ſi ea peſte infectum ſciret. Grauiſſima quoquè de quibuſdam hęreticis ſupplicia ſumpta ſunt, vt & alij eorũ exẽplo deterrerẽtur. Erat genus ſupplicij lentũ & valdè terribile. Nam ad machinam alligati, in ſublime tollebantur: indè in ſubiectum ignem ſubmiſſi, iterumq; ſursùm ſublati, tandèm carnifice pręcidente reſtim, in flammam præcipites ruebant.

Fuit certè ille rex in ſuo regno, quod eſt ampliſſimum, tuendę & aſſerendæ Catholicæ religionis perquàm ſtudioſus: potuiſſentque facilè hæreſes omnes è Luteri ſchola profectę, penitùs extingui, ſi nõ interceſſiſſet illi perpetua ferè cum Carolo Cęſare ſimultas, quæ Chriſtiano orbi maximam & incredibilem attulit calamitatem. Ea, quam diximus, proceſſio ſiue ſupplicatio incidit in mẽſem Ianuarium anni 1535. quam Sleidanus, vt pleraq; alia, malignè cõmemorat, inter alia dicẽs Pariſiẽſes & Galliæ populos ad D. Genouefem virginem in ſummis rerum difficultatibus, tãquàm ad ſupremam ancoram & portum vnicnm ſalutis cõfugere. Eiuſmodi mendacijs & calumnijs tota Luteranorum & reliquorum ſectariorum turba Catholicos apud rudes & imperitos ſemper odioſiſſimè traducere conſueuit, quaſi Diuos pro Deo colamus, nec vt interceſſores, ſed vt deos imploremus. Quanq̃ nec hoc illi ferre volũt, vt ſanctos inuocemus, vel ab eis auxilium petamus: ſic em̃ loquitur Melanchthon in ſua toties recocta cõfeſſione. Et tamen hîc quoq; varij ſunt. Ait Oecolampadius: (Nam Luteri hac de re antilogias iam ſuprà partìm adduximus) Sancti in cælis ſua charitate flagrantes, nõ deſinũt pro nobis intercedere. Cur ergò nõ pudet iſtos arcere nos ab inuoca-

Calumnia Sleidani.

inuocatiōe sanctorum, quos Oecolampadius semper pro nobis dicit intercedere? An verò turpe nobis est ab illis petere, quod illi nō dubitant pro nobis facere? Sed hæc Sanctorum inuocatio tot habet illustria ab omni Ecclesiæ antiquitate exempla & testimonia, vt istorum impudentiam nemo satìs & mirari & detestari possit, quòd eam exagitare & criminari non verentur. Certè autem dum Sanctorum inuocatio multis locis hodiè abolita est, tam propitio fruimur Deo, & aureū experimur seculū, vt propemodùm nemo sufficiat cladibus, calamitatibus, malisque innumeris, quibus continenter opprimuntur prouinciæ, dinumerandis. Olìm verò cùm id genus calamitates existerēt, solebant publicæ fieri litaniæ, & ad placandum citiùs Deum, adhiberi sanctorum supplices implorationes: atque ità redibat trāquillitas. Noui Euāgelij spiritus has curauit explodi, nè scilicet sui conatus impediantur.

Eundem in modum passìm miseris persuaserūt, nos bonis operibus nostris eam Vim tribuere, vt illis solis gratiam Dei iustificationisque beneficium & vitam æternam possimus promereri, quasi nos CHRISTVM & eius gratiam reijciamus: quæ licèt sit valdè crassa & absurda calumnia, tamen suis & verbis & scriptis id assecuti sunt, vt plerique omnes verum eos dicere putent. Atque indè factum est, vt Monasticæ vitæ professores omnes planè contemptui habeant, tanquàm qui suis operibus, non Christi gratia, nitantur: vocantque eos sanctulos operarios, vulgò Werckheiligen. Porrò ipsi nullam merendi vim tribuunt operibus bonis, quantumlibèt in gratia & charitate peractis, sed sola fide aiunt nos iustificari. Cùm autem scriptura euidentissimè dicat, Qui non diligit, manet in morte: certum est, eam fidem, quæ sit sinè charitate, iustificare prorsùs non posse. Nam vita fidei, charitas

Calumnia hæreticorū.

1. Ioh. 3.

Fidei vita.

ritas eſt. Vbì ergò fidei iuſtificatio attribuitur, neceſsè eſt eam intelligi fidem, quę ſit cum ſpe & charitate coniuncta. Tolle charitatem, & fides mortua eſt. Quî verò iuſtificare, & vitã conferre poſſit fides mortua? Sed quid tandèm illi hac inanis fidei buccinatione effecerunt? Nimirùm quòd iacet apud illos ſtudium om̃e bonorum operũ, & viuitur planè genialiter, im̃mò & bacchanaliter, idq́; perpetuò, & plerũquè tum vel maximè, cùm ipſa temporis ratio hortatur ad continẽtiam, victûs parſimoniam, pœnitentiam, vitæ compoſitionẽ & pietatem omnem, nempè in ipſa ſancta hebdomade, qua Chriſti paſſionem toto orbe celebrare ſolet Eccleſia DEI. O quotiès illa hebdomade, atq; adeò in ipſa ſacra paraſceue, quæ ſaxa poſſet prouocare ad luctum & lachrymas propter paſſionem filij Dei, viſi ſunt apud iſtos prodigioſos Euangelicos laruis induti diſcurrere, comeſſatiõibus, cõpotationibus, libidini, atq; om̃i generi laſciuię, petulãtię & obſcœnitatis vacare, & in ijs ipſis tanq̃ p̃clarè & ex Euãgelicę libertatis p̃ſcripto geſtis, impotenter & ſcurriliter gloriari? Sed hæc vberiùs fortaſsìs, quàm pro inſtituto.

Nota Euangelicorum amentiam.

Hoc quoquè anno 1534. Angliæ rex, grauiſſimè ferens à Pontifice contra ipſum latam ſententiam de diuortio Catharinæ Cæſaris materteræ, totum ſe ab authoritate & obedientia Romanæ ſedis ſubducit, atq; in conuentu Parlamẽti Vueſtmonaſterij ſe ſupremum Eccleſię Britannicę caput vocat, eoq́; nomine ſibi ſacrorum prouentuum annatas, vt vocant, decimasq́; deincèps perſolui iubet, & id genus alia facit, quibus eam laudem, quam ſuperioribus annis pro Catholica tuenda religiõe aduersùs Luterum & eius farinæ homines ſuſceptis laboribus ſibi comparârat, prorsùs obliterauit. Sunt qui eum regem ſcribant cuiuſdam magni viri adulationibus deprauatum, à priſtina virtute deflexiſſe. Ità eſt certè

Angliæ rex abalienatur à Pontifice.

certè rerum humanarũ cõditio, vt iuxta Pauli sententiam, qui stat, aut stare sibi videtur, meritò videre debeat nè cadat. Est verò adulatorũ genus longè pestilentissimũ, quod dum suis priuatis commodis studet, assentando oĩa aut interdùm etiàm praua suggerendo sub quadam honesti specie, non rarò etiàm optimos Principes corrumpit.

1. Cor. 10.

Non diù pòst Clemens pontifex diuturno stomachi vitio tabefactus, 6. Calendas Octobris diem clausit extremũ, anno Põtificatûs vndecimo, ętatis verò 57. Rex Gallię bellum moturus erat Francisco Sforcię principi Mediolanensi, sed obitus Pontificis moram & impedimentum intulisse putatur. Fertur Pontifex consilio medici cuiusdam vitæ ratiõe commutata, cùm alioquì firma esset valetudine & innato mẽbrorum robore prævalidus, celerem sibi vitæ finem conciuisse, nõ sponte sua, sed quòd medici consilio parùm cautè sese accommodâsset.

Clemens VII. moritur.

Per id tempus inter Cardinales principem locum obtinuit Alexander Farnesius patria Romanus. In eum propẽso admodùm fuit animo Clemens, adeò vt si Pontificatus hæreditate posset obtingere, eum se testamento sibi hæredem scripturum affirmaret: hortareturq; Hippolytum Medicem Cardinalem, vt modis oĩbus eum sibi substituendum curaret. Quod etiàm factum est. Nam simulatquè Clemens inter viuos esse desijt, non diù pòst 35. Cardinalibus conclaue ingressis, in Alexandrum Farnesium, qui & ętate omnes anteiret, & iam quadraginta annis Cardinalis fuisset, vota ferè omnium rara quadam concordia, simplicitate, religione collata sunt. Non enim syngraphis suffragiorum obsignatis, & de more in vrnam coniectis, sed publico consensu & pręclara voce Cardinalium omniũ, Pontifex est salutatꝰ, & secũdo Non. Nouẽb. ità vt moris est, coronatus, Alexãdri nomine in Pauli tertij mutato.

Alexandri Farnes. cõcors electio.

Eodem

Lãtgrauius restituit Vuirtenbergicum.

Eodem anno Lantgrauius Hassiæ, pactus priùs cum rege Gallorum, copias conscripsit, & bellum mouit regi Ferdinando, q profligato Vlricho Vuirtenbergensi principe, eius ditiõem occupârat. Ferdinandus volebat iure & legibus agi, sed ille interìm producit exercitum, & apud Laufenum oppidum in fugam actis copijs Ferdinandi, quibus præfuit Philippus Palatinus, Vlrichus princeps restituitur. Tandèm certis quibusdam conditionibus pax inter Ferdinandum & Lantgrauium atque Vlrichũ conciliata est Restitutus Vlrichus, mox Catholicis pulsis, Luteranos & Zuinglianos cõcionatores recipit. Stutgardiæ Luteranus, Tubingę Zuinglianus concionator regnabat. Ea res contentionem peperit, quam Bucerus versipellis componere nitebatur, sed princeps voluit, nè ab Augustana cõfessiõe discederetur. Ità Luteri dogma Zuingliano fuit ijs in locis efficacius. Eodem quoquè tempore inter Ferdinandum & Saxoniæ Electorem pacem fecerunt Moguntinus Archiepiscopus & Saxoniæ Princeps Georgius. Aegrè enim hactenùs adduci potuit Saxo elector, vt Ferdinandum pro Romanorum rege agnosceret.

Saxo conciliatur Ferdinando.

Carolus studet paci Italiæ.

Per hoc tempus Carolus Cæsar non obscurè veritus, nè quid in ipsum Franciscus rex moliretur, pręsertim cùm nõ ignoraret, quas ille sibi copias & legiones peditum veteri Romanorũ more in Gallijs pararet, quidq; cum Germaniæ quibusdã Principibus haberet commercij, licèt adhuc res quietæ esse viderentur, in eam curam diligenter incubuit, vt pacem in Italia conseruaret. Iam enim elapsum erat tempus induciarum, quas Bononiæ cum Põtifice & alijs quibusdã fecerat, quo tempore Hispani milites ex Italia ad Pontificis preces deducti, in diuersa loca abière, magno Gallorum cõmodo, si in Italia bellum facturi essent. Qua quidem in re, vt plerisque

plerisq; alijs, Carolus optimus Cęsar plùs Pōtificis precibus tribuisse videri possit, quàm esset ex vsu & dignitate ipsius Cæsaris: sed multa faciebat pacis studio, licèt plerisque nunquàm posset satisfacere, qui eius potentiam & prosperos successus parùm æquis animis ferre viderētur. Itaque vt Franciscum Sforciam arctiùs sibi deuinciret, è Belgio accitam Christianam, Christierni captiui regis Danorum filiam, suam è sorore neptem, illi matrimonio iūgit. nuptiæ Mediolani celebratæ sunt regio sumptu, & qui populis vix esset tolerabilis, sed tamen æquioribus toleratꝰ est animis, quòd diuturnæ pacis spes amplissima oblata videretur. Alios quoquè Italiæ proceres magnis affecit muneribus, & Andreā Auriam Melphitano donauit Principatu, & eius ꝓpinquis ac trierarchis auxit stipendia. In eius enim viri consilio & virtute totius Liguriæ opes & classes copiæque nauales sitæ erant. Atque hunc in modum confirmatis Principum & procerum animis, Cæsar rebus suis prospexit.

Francisci Sforciæ nuptiæ.

Ijsdem fermè diebus, quibus Pontifex Clemens è viuis excesserat, Aloysius Grittus, Andreę Gritti Venetorum Principis filius, cùm iam apud Solimānum Turcarum Tyrannum summa flagraret gratia, & amplissimi ei honores offerrentur, iussu Solimanni cum mādatis & authoritate missus in Hungariam, vt consilijs omibus pacis & belli interesset, tanquàm Solimanni legatus, ab Hungaris trucidatus est: vt blādientis fortunę ludibria discant mortales contemnere, & animum ad amplissimos regni cęlestis honores appetendos transferre. Eo ferè tempore, quo Solimannus iter habebat in Armeniam, & Hariadenus Barbarussa cum ingenti classe Turcica in Italiā & Africā ꝓperabat, Grittus Constātinopoli ꝓfectus cū multis & equitibꝰ & peditibus Turcis, aliquot etiàm Italis & Hūgaris, supato

Ludouicus Grittus.

Danubio, venit in Valachiam, quæ olim quidē Mœsia superior fuit, at hodiè in Moldauiam & Trãsalpinam secatur. Indè conciliata priùs amicitia Petri, qui tũ apud Moldauos rerum potiebatur, in Trãssyluaniã deflexit, cui tunc pręfectus erat Americus episcopus Varadinẽsis, de quo mox plura dicemus. Porrò verò plurima vsus authoritate Grittus, ad se tãquàm ad Solimanni legatũ passìm iussit res controuersas omẽs deferri. Habuerat ille Byzantij villam suburbanam cum hortis amœnissimis, quę dono dederat Abraimo viro primario inter Bassas. Eius verò commendatione multam iam Solimanni gratiam erat adeptus, relictusq; ab Abraimo in Pãnonia, Budam cõtra Ferdinandi exercitum fortissimè defenderat: atque adeò ab ipso quoquè Ioanne Vaiuoda regni Hungarici quæstor erat effectus, & filius eiꝰ Antonius ab eodem donatus est sacerdotio Agriensi admodùm opulento. Verùm his fortunæ arridentis successibus factus confidentior, etiàm contra Transsyluanię pręfectum ea molítus est, quæ illi certissimum exitium attulerunt. Erat is, vt iam diximus, Americus Cibachus Episcopus Varadinensis, vir illustri nobilitate, magna potentia, & virtute eximia, dignitate à rege id temporis proximus, multaque authoritate præditus. Idem autem ipse molestissimè ferebat, Turcas paulatìm in opulẽto illo regno nidificare & augeri viribus: atq; eo nomine Grittum quoquè minimè passurus videbatur. Hunc ergò virũ opera Hungari cuiusdã Grittus opprimẽdum curauit, quanquàm incertum est, vtrùm trucidari eum voluērit, an tantùm viuũ capi & ad se adduci, quò vinctũ catenis sub custodia Byzantiũ mitteret. Vtcũquè sit, Americꝰ nihil tale metuens, Hungari ducis perfidia capite truncatus est. Caput ad Grittum allatum est, quo ille conspecto, paulò pòst visus est pœnitere, præsertim quod Hierony-

Americus Episcopus Varadinensis ceditur.

eronymus Laſchus qui tum aderat, id factũ improbaret, aitq; Americum iurè quidem cęſum eſſe: ſed ſe eũ capi potiùs, quàm interfici cupiuiſſe. Vbì autẽ ad hominum aures Americi cędes perlata eſt, incredibili dolore perciti, necẽ eius magna animorum conſenſione & contentione quamprimùm vlciſci decernunt. Fit magnus hominum cõcurſus, & paucis diebus ſupra quadraginta millia peditũ & equitum confluũt, duce præcipuè Mailato, qui Americi fuit ſtudioſiſſimus Grittus interìm paſsìm ab omnibus, quibus plurimùm fidebat, deſtitutus, vt eſt plerunquè mortalium genus in rebus dubijs parùm cõſtantis fidei, in magnas adductus anguſtias, inſupèr morbo corripit. Tãdèm ad Moldauos receptũ ſe habiturum ſperãs, in fugam ſe dedit, ſed non inuentis Moldauis, in hoſtes incidit, atque ità ad extremùm ingẽti machæra caput ei detruncatum eſt. In eius autem ſanguine, quæ fertur eſſe eius gentis conſuetudo, proceres & propinqui Americi penulas militares intinxerunt, vt eſſet apud illos diuturna expetitæ vltionis memoria Quę quidem barbara videtur eſſe conſuetudo. Porrò Hungarus ille, qui Americum occíderat, infeſtioribus animis & atrociori ſupplicio affectus diſcerptuſque eſt. Gritti cadauere poſteà nudato, in eius femorali loculus inuentus eſt, gemmas habens precij inæſtimabilis, ità vt omis illa pda quadringentis nummũ aureorũ millibus æſtimata ſit. Sunt qui putẽt Grittũ Byzãtij natũ, & apud Turcas educatũ, ſtudioq; Abraimi, q apud Solimannũ facilè principẽ gratię locum obtinebat, Solimãno egregiè cõmendatũ, atq; ad ſummos honores, ſi Chriſtianã religionẽ abiuráſſet, pmouendũ, nõ multùm ab hac execrabili defectione abhorruiſſe. Sed id nõ eſt admodùm veriſimile, maximè quòd parentem haberet iam grandęuum, Venetiarum principem, quem nollet tam immani ſce-

Grittus trucidatur.

Præda Gritto cæſo ablata.

lere in summos animi dolores mortemq; ipsam præcipitare: tum etiàm quod res facultatesq; suas in Pannoniam absportâsset, vt illic procùl Byzantio inter Christianos vitam exigeret. Porrò verò discũt hoc eius repentino interitu, qui huius mundi prosperis successibus fruuntur, nè se illis dedant. Nam tunc vel maximè fallit vitæ prosperitas, cùm præcipuè arridet. Sed quis hęc miseris persuadeat mortalibus? Volunt esse beati in hac vita misera, & tamen tum plerunquè supremam adeũt calamitatem, cùm iam se fore putant omnium beatissimos. Exempla extant innumera, sed fascinata hominum pectora pergunt suo more. Suprà diximus, Hieronymum Laschum Polonum Byzantij id effecisse, vt Solimanus ingentibus copijs in Hungariam proficisceretur, & Iohannem Vaiuodam in regnũ restitueret. Is igitur Laschus à Gritti cęde Budam, Iohãne rege iubẽte, vocatus, tormentis subiectus est, vt Gritti cõsilia & machinationes proderet. Atqui orante pro illo Sigismundo Poloniæ rege, tandèm euasit, & in Poloniam profugit. Non omninò pręter meritum in eam calamitatem is incidisse videtur, quippe qui ausus fuerit Turcas immanissimos Christiani nominis hostes in Hungariam euocare, scilicet vt dum Iohanni Vaiuodæ gratificari vult, totum orbem Christianũ in summum discrimen vocaret.

Turca bellũ mouet Persis & Afris.

Hoc ipso tempore, quo Grittus è Thracia in Pannoniam abijt, Solimanus Turcarum princeps duo ingentia terra mariq; bella mouit, impotenti quadam arrogãtia totius orbis imperium sibi pollicẽs, si Persas & Afros sub iugum misisset. Ex Africa enĩ facilem se videbat aditũ habiturũ in Hispanias, Siciliam & Italiam. Erat tum illi Africæ inuadendæ author & incentor Hariadenus Mitylenæus Barbarussa, Algerij rex in Numidia proxima Mauritaniç, cuius crebræ victoriç celebrem illum apud Soli-

limannũ reddiderant,adeò vt Byzãtium ad se euocatum,inter Bassas annumerârit,& mari præfecerit. Is Hariadenus fratrem habuit Horuciũ: vterq; patre Mahometano in insula Lesbo nat9 est,arreptaq́; biremi, piraticam exercere cœperunt sub Camale archipirata. Interìm aucti viribus, nauibus, copijs, multaq́; præda,Mauritaniam prædabundi adiêrunt. Algerij tunc duo fratres de imperio contendebãt. alter in suam perniciem Horucij opem implorat. Eam non negat Barbarus, sed intereà gentis ingenium & vires explorans,animaduertẽsque Maurorum mobilitatem & inter se discordiam, ea occasione opportunè arrepta, Algerij regnũ multis profligatis occupauit. Multa deindè prosperis successibus fortiter gessit:sed nõ diù ea prosperitate fretus,captus ab Hispanis & Mauris equitibus,neci datus est.Eius ferocissimi piratæ caput in Hispania circunlatum, multis lætitiam attulit: sed ea diuturna non fuit,succedente illi Hariadeno fratre eius, qui iam totius Africæ imperium spe deuorârat, maximisque sæpè cladibus Afros & Christianos deincèps affecit,multis ijsdemq́; prosperrimis terra marique partis victorijs,non è Christianis modô, verùm etiàm Mauris & Numidis,quos vehemẽter attriuit. Eius igitur,vt dixi,fama permotus Solimannus,cùm è Pannonia turpiter fugiens Byzãtium reuertisset,eũ ad se acciri iubet. Ille hoc accepto nuncio,incredibili afficit lætitia,moxq́; cũ egregijs aliq̃t munerib9 Solimãno præsentandis,se dat itineri. Fuit eius aduentus gratissimus Solimanno, coram quo multa acutè & grauiter dixit præter alia de rebus Christianorum, & quàm illi fœda inter se discordia distraherentur: de profligando item Muleasse Tuneti rege,quem multis modis criminabatur. Nec tamen interìm deerant, qui inuidia quadam torquerentur, cùm eum cernerent existimatione

Horucius pirata necibatur.

crefcere apud Solimannum,& iam cunctantiùs admittebatur ad Solimãni confpectum, tandemq; ab ipfo Solimãno iuffus eft adire Abraimum, qui tum in Syria erat cum exercitu. Quanuìs autem fentiret id ad fuam ignominiam pertinere, at tamen imperij cupidus, terreftri itinere adijt Abraimũ: à quo honorificè receptus,& per literas Solimanno egregiè cõmendatus, Byzantiũ redijt, fufceptusq; ob Abraimi commendationẽ magna animorũ propenfiõe, coram Solimãno rursùs multa de gerendo in Africa, cõtra Muleaffem prçfertim, bello perorauit. Habebat autẽ fecum Rofcettem muleaffis regis fratrẽ, ante annos aliquot domo pulfum, quẽ Baffis oftentans, belli in Africa gerendi occafionem captabat.

Barbaruffa fit Turcicus maris præfectus.

Solimannus multo iudicio perpenfis, quæ erant à Barbaruffa dicta, illum Baffam creat, totius maris imperium ei defert, vexillum, fceptrum, gladium de manu tradit, & vt dicta factis p̃ftet, hortatur. Ità ille cum ingẽti claffe octoginta triremiũ & aliquot biremium, multa onuftus pecunia ex çrario depromptа, vela ventis permittit, maximaque Italiæ littoribus damna dat, aliquot vrbibus captis & direptis, multis Chriftianis cæfis & interceptis. Indè adeò celeriter in Africã flectit iter, vt priùs eò peruenerit, quàm ab Italia deflexiffe putaretur. Fuit tum etiàm Romæ non parùm trepidatũ,& nisì prçpotens Deus rebus Chriftianorum profpexiffet, longè deteriora ab illa immani belua pati facilè potuiffent. Ea autem in Africam traijciendi celeritate vfus eft, vt Muleaffem Tuneti regem imparatum opprimeret.

Africæ hiftoria breuis.

Libet hìc pauca quçdam de Africa, itemque Muleaffe & Tuneti regno commemorare, quç legiffe iuuet. Africa multas olìm Romanorũ colonias habuit, eò deductas ob foli fertilitatẽ, poftquàm Carthago Romani imperij æmula deleta fuit. Regebat autem proconfulari adminiftratione vfq; ad Vandalorũ

dalorum irruptionem, quos Belissarius protriuit. Posteà verò redacta est in Grecorum imperatorum prouinciã, qui quotannis duces & presides eò mittere consueuerunt. Postremò Saraceni Mahometicam superstitionem, pulsis Christianis, in eam vi & armis expugnatam inuexerunt, adeò vt etiàm in Illiberi, quam nunc Granatam vocant, Mauri sedem suam statuerint, & Cordubæ gymnasium cum insigni bibliotheca sit constitutum, vbì Arabicæ literæ ex professo iuuentuti traderentur. Fuerunt ibì non pauci egregia eruditione & preclaris ingenijs viri. Atquì nõ solis literis dabatur opera, sed etiàm militiæ: quo factum est, vt tota penè Hispania Punicis armis subacta sit. Verùm post sexcentos demùm annos nostra ferè memoria Ferdinãdus Hispaniæ rex insigni virtute & singulari Numinis fauore è tota Hispania, p̃sertim verò Granatæ siue Betice regno, impuros Mauros exturbauit. Hisce temporibus in Aphrica plurimùm omnium opibus & imperij amplitudine valent Tunetani & Festani reges: sed Tunetani & imperij antiquitate & generis nobilitate precipuam sibi comparârunt authoritatem. Ab ijs enim sacra & iura om̃ia peti solebant. Supra Tunetum itinere tridui vrbs est Caruenna: in ea templũ est peruetustum, & sacerdotum pro eius gentis ritu sanctissimorum collegium: eaque causa vrbs libera est & immunis: ibiq; Mauri & Numidæ p̃ceres etiàm è remotis apportati tumulantur, quòd putent illorum sacerdotum precipuam esse vim & efficaciã ad impetrandam ijs, qui illic humati sint, cælestem beatitudinem. Ditio Tuneti regis octingentis ferè millibus passuum in ora ab occasu ad Oriẽtem extendebatur. Festani verò in Tingitana Mauritania, quòd plurimùm armis & equitatu polleãt, cum Lusitanis perpetuò belligerantur Reliquę regiones & oppida, p̃cipuè circa orã, regulis, quos Scecos vo-

Granatã obtinẽt Mauri.

Caruennæ vrbs.

Ditio Tuneti regis.

cant,parēt. Porrò mediterranea loca Numidæ,vno nomine dicti Arabes,vagabundi incolūt,cum Afris bella gerunt,& pro more bella cient,alunt controuersias,perpetuò militiæ studēt,pecoris & agri colēdi operam in seruos, præsertim Aethiopes,reijciunt,quandoquidem gentes omnes nobilitate se facilè anteire persuasum habent, originem suam ab vetusta Pœnorum stirpe repetētes. Diuisi in multa agmina à Nilo amne introrsùs ad Atlanticū Oceanum extenduntur, & cùm incertis vagētur sedib⁹, certis tamen pagorum finibus imperia pręscribūt. Viuūt admodùm parco & tenui victu:ficu sicca,dactylis,pulticula atque acido lacte conuiuia finiunt. Si quid verò ex venatione aut falconum aucupijs, quibus præcipuè delectātur,prędę ceperint,tum q̄dem epulātur. Equum pernicitate insignē immenso precio, alioquì seminudi & egētissimi homines, sibi parant:is totius patrimonij eorum census est. Nam si desint bella,tota vita in latrocinijs & venationibus agitur. Vxores admodùm seruiliter viris officia etiàm vilia exhibent. Vtuntur verò equites ęstate iuxtà àc hyeme pellicea talari tunica, quippe quę & vētos possit arcere à corporib⁹,& in magnis solis ardoribus ab ęstu corpora tueatur. Ità quidem illi persuasum habent,licèt apud nòs ridiculum videri queat,ęstiuo cęlo corpora pellib⁹ operire. Habent quoquè corporum frictiones,artuū plicationes & cōtentiones,quibus exercitatiōibus & morbos depellunt,& à pharmacorum molesta vexatione sese tuentur, atq; ad multam pertingūt senectutem,ità vt plerūquè sinè vllo doloris sensu inter familiaria suorum colloquia mortis debitum persoluere videantur. Ex hac gente traxit originem Lentigesia Muleassis Tunetani regis mater,cui⁹ & hortatu & industria Muleasses regnum vsurpauit. qui sanè fratres suos ferè oēs,cùm essent duo & viginti, barbarica

Arabes.

Victus Arabum.

Vestitus.

Corporis exercitationes.

Lentigesia mater Muleassis.

barbarica crudelitate partìm peremit, partìm candenti ferro oculorum vsu priuauit: quosdam etiàm fratrum filios iugulauit, multaq; alia sanè crudeliter gessit in suum sanguinem & paternos amicos quosdam atque etiàm nouercas, vt non immeritò omnibus inuisum & odiosum se reddiderit, ob suam feritatem regno tandèm exutus, vtì dicemus. Habuit fratrem ipso natù maiorem, Roscetten nomine. Is multorum Numidarum ducum fretus studio, bellũ Muleassi fecit, sed re parùm feliciter tentata, ad Barbarussam confugit, à quo nõ multò pòst Byzantium ad Solimãnum perductus est, & licèt in libera custodia, tamẽ in catenis ibì derelictus, sparsa interìm fama, Roscettem Solimanni beneficio & opera in Tunetanum regnum restitutum iri. Erat enim Muleasses iam plerisque admodùm inuisus, porrò Roscettis nomen longè gratiosius. Hac simulatione Hariadenus quædam loca Muleassis ditioni subiecta occupauit, persuasis populis Roscetten esse in classe, qui mite ac liberale ingenium præ se ferens, in ipsa quoquè Tunetana vrbe miro studio expectabatur, præsertim aduentante iam classe Turcica, quę ex Tuneti arce cõspiciebatur. Interìm Muleasses pessimè sibi cõscius, à quibusdam admonetur vt fuga sibi consulat. Et ille quidem fugam inijt, at Hariadenus vrbe primùm multa omnium gratulatione susceptus est: vbì verò Roscettes nusquàm comparuit, Tunetani in tumultũ versi, Muleassem reuocare instituunt, mox arma corripiunt, in Turcas magno impetu irruũt, ad arcem aduolãt, eamq; expugnare moliũtur, sed frustrà. Nam Turcæ magna vi in homines bellicę rei imperitos ex arce duabus portis erumpunt: fit terra cędes ciuium: Muleasses ipse vix ęgrè euasit, liberaliter ex illa fuga habit9, & summa fide seruat9 ac defẽsus à Dorace regulo, cui9 soror Muleassis mater fuit: mansitq;

Muleasses fugit.

Turcæ occupant Tunetum.

apud eum vsque ad Caroli Cæsaris aduentum, qui fuso fugatoque Barbarussa, eum in regnum restituit, vti post referemus.

Porrò Hariadenus magna annonæ penuria alijsque rationibus permotus, cum Tunetanis inducias pacifcitur, blandaque oratione persuadet, vt in Solimanni verba iurare non dubitârint. Rebus Tuneti compositis, Numidarum principes, vt est eius gẽtis admodùm venale & mobile ingenium, facilè sibi conciliauit, ac deindè missis Turcis, vrbes tum mediterraneas tũ maritimas deditione recipit intra dies non multos. Ità tum Solimãno cessit Tunetanum imperium opera audacissimi piratę Hariadeni Barbarussæ. Non dubium quin ea res summoperè incommodatura fuerit Christianorum vicinis prouincijs, nisì Caroli Cęsaris virtute ex illo nido paulò pòst Turcica barbaries exclusa fuisset, vt breuì dicturi sumus.

Tunetani iurant Solimanno.

Hoc etiàm anno cùm Barbarussa Byzantio excederet, Solimannus cum ingenti exercitu in Persas mouit, bellum illaturus Tammaso Persarum regi. Iam enim Ismaël Sophus eius parens, qui ob multa fortia facinora Magni cognomen adeptus fuit, desiêrat esse in humanis, quatuor relictis filijs, è quib9 natù maximus Tammasus patri in imperio successit: reliqui fratres amplissimis sunt prefecturis ex patris volũtate honestati. Porrò Tãmasus Ottomannorum genus vehementer exosum habens, bellum animo meditabatur in Solimannum, vlturus iniuriam, quam à Selymo pater ipsi9 accepisset. Persico imperio subiectæ gentes, hodiè vno nomine Agiamij vocantur, & diuersam à reliquis Mahometanis plerique superstitionem sectantur, de qua iam suprà diximus, cùm de Ismaële Sopho ageremus. Fiebãt interìm excursiões tum Persarum in Turcicas, tum Turcarum in Persicas ditiones, quæ quasi prę-

Solimãnus in Persas mouet.

Agiamij dicuntur oẽs Persis subiecti.

lu-

ludium graui inchoando bello facere viderentur. Vbi enim Solimannus didicit, quid Persæ molirentur, vt erat excelso & elato animo, vehementer in bellum Persicum accendebatur, dolens nihilo minus haud mediocriter, à Christianorum infestatione hac se occasione distineri.

Erat inter Turcicos Bassas lōgè princeps Abraimus, qui in suū exitium, vt pòst dicemus, Solimannum vt bellum Persis faceret, plurimùm incitauit, quandoquidē incredibili & summa apud Solimannum gratia & authoritate pollebat. De hoc Abraimo pauca referre operęprecium fuerit, vt eius exēplo discant sapere, qui huius vitę secundis vētis ad omnem voluntstem perpetìm fruuntur, sintq; memores conditionis humanę, & quàm nihil certum, nihil stabile, neque diuturnum habeat vita pręsens.

Abraimus princeps inter Bassas.

Abraimus ergò ignobili Epiri vico natus, Scandarbassæ magno apud Turcas principi à prima pueritia seruiuit. Ibì ergò Mahometica superstitione imbutus, (licèt sint qui putent eum nunquàm ex animo Christianismū deseruísse) pro mira ingenij dexteritate celerrimè didicit Arabicè legere & scribere, & pleraque alia, quibus longè gratissimus esset tum Scandarbassę ipsi, tum ipsius gyneceo, adeò vt Solimanno etiamnùm puero, ceu festiui & elegantis inprimìs ingenij ac moris seruus, dono missus sit, cum quo pariter educatus, sensìm ad amplissimos ab illo honores, pręfecturas, opes & dignitates euectus est, Vesiris etiàm inter Bassas dignitatem adeptus, qua nulla maior dari potest. Quin etiàm regij scrinij sigillum Solimannus ei tradidit, & non modò ab intimis eum cōsilijs, sed etiàm voluptatū horarumq; omnium comitē habere voluit, ità vt iam tanquàm Imperij consortem etiàm potentissimi quique cum suspicerēt & colerent, hac ipsa immodica gr̄a hauddubiè certum illi exitium breuì paritura. Hac ergò

Abraimi historia.

Vesiris apud Turcas dignitas.

fretus fidutia, Solimannum in Persas concitabat, Germanos omni tempore inuictos, minimè bello lacessendos dictitans: breuì fore, vt ipsi mutuis contentionibus & dissidijs cōfecti, nullo negocio Turcis se absque vllo periculo diripiendos & occupandos prębeāt. Eius crebris adhortationibus inflammatus Solimannus, maximo Christianorum commodo ab Europa in Asiam arma vertit. Fuit sanè idē Abraimus erga mercatores Christianos, haud obscurè id molestè ferētibus Turcis, animo liberali & perquàm humano, perpetuo atque mirifico eos patrocinio & fauore persequutus. In diuersam autem sentētiam trahebatur Solimannus tum à matre sua, tum vxore Roxolana, quæ ambæ Abraimū oderat, nec raro pseudoturcam & ex animo Christianum per contumeliam vocabant. Verùm muliebria consilia Solimānus facilè contempsit, Abraimum secutus. Itaque euocato vndiquè milite in Persas, Vlamane (qui à Tammaso profugus, ad Solimānum se contulerat) itineris duce vsus, in Armeniam cōtendit. Vbì ad Caim eiusdem Armenię vrbē peruenit, summa cepit admiratio Turcas om̄es, quòd nullus eis Persarū exercitus longo itinere occurrisset. Verùm Tammasi consilium erat, relictis vrbibus montes petere, donèc Hiberi & Albani leuis equitaturę, qui Persas cataphractos antecedere consuêssent, sui peruenirent. Ea re per exploratores cognita, Solimannus castra mouit, rectaq; ad eum perrexit. In eo itinere Tautisiū amplissimā vrbem absq; vllo maleficio ingressus, moxq; egressus, Sultaniā petijt haud procùl indè distātem, q̄ olìm Persarū regia fuit, sed à Tamerlane Tartaro deuastata, adhuc vetusta dignitatis suę templorū ornamenta retinet. Ad eā vrbem aliquandiù hęrēte Solimāno, ex vicinis altissimis mōtibus, quos niues perpetuę obsident, sęuissima erupit tēpestas paulò ante æquinoctiū ęstiuum, vt

Tammesus abit in montium recessus.

Sæua tēpestas vexat Turcas.

vt ex ipſis montiũ iugis prȩalta nix in cãpos, vbì Solimannus Tãmaſum ſuſtinebat, vẽtis propellẽtibus decideret, & ea immanis procella Turcarũ tabernacula diſijceret, iumenta & vel maximè camelos grãdi numero perimeret, milites permultos extingueret, adeò vt nec Solimannus ipſe multùm à periculo abfuerit. Auxerunt eam cladem noctis tenebræ, & timor hoſtis propinqui, licèt is longè abeſſet. Nõ deerant, qui magorum incantationibus eam tẽpeſtatem excitatam autumarent. Poſtera luce ſolis radij multis attulêre remedium iam frigore & metu attonitis. Solimannus nonnihìl recreato exercitu in Aſſyriam proficiſcitur, hortante Vlamane tranſfuga, ac nullo negocio potítur Babylonia. In ea vrbe Caliphæ ſacrorũ principis ſedes eſt, quem Mahometani reges omnes obſeruant, isque ex veteri inſtituto & adoptat & confirmat Aſſyriæ reges, ità vt etiàm Solimannus ab eo inſignia atq; ornamenta eius regni accipere voluerit. Vrbs illa, ſi veteris ſtructuræ ambitus expẽdatur, longè omniũ ampliſſima eſt, libuitq; Solimanno in ea hyemare: ſed iam multa illic vaſtitas conſpicitur, horti innumeri ȩdificijs coniuncti, agri quoquè aratris proſciſſi, ferarumq; captiuarum & incluſarum nemora. Frequẽs indè nauigatio eſt ad Ormutiũ Perſici freti vrbem clariſſimam, in qua hodiè Luſitaniæ rex ſuũ habet prȩfectum, & fides Chriſti catholica mirificè propagatur agẽte eodem rege, & ea in re Maiorum ſuorum clariſſimorum Luſitaniæ regum, pietatẽ egregiè ſectante. Nec fide carent quæ ab antiquis ſcriptoribus de hortis pẽſilibus, de regia ſtructurȩ admirandæ, & murorũ incredibili magnitudine prodita ſunt, cùm hodieq; earũ rerũ veſtigia nõ deſint. Except⁹ eſt Solimãnus ab Aſſyrijs & Meſopotamiȩ populis mira propẽſione, ità vt p̱ vrbes illarũ regionũ exercitus in hybernis collocaretur. Quæ deincèps

Turca potitur Babylonia.

Babylonia Vrbs qualis

cèps tum Solimanno, tum Abraimo acciderint, anno sequenti referemus.

Turca redit in Persidem.

ANno 1535. Solimannus, hortante Abraimo & Vlamane, in Tammasum arma instaurat, egregiã quandoquè, vtì sperabat, ex Persis victoriã relaturus. Itaq; Taurisium reuertitur, Tammaso indè ad eius inopinatum aduẽtum in Coraxenos iterùm abeunte: vrbemq́ue amplissimam, licèt iussa facere paratis incolis, sęua barbarie militi diripiendá obijcit, & ipse quoquè multa ornamenta ex regis palatio parùm liberaliter secum absportat Byzantium, prętér artifices sericos, seruos quoquè & delectam vtriusque sexûs iuuentutem, quorum erat ingens multitudo. Ea pręda onustus, cùm iam aduentantis Tammasi fama increbresceret, redit in Mesopotamiã: nec eo in itinere abfuisset à periculo exercitus, nisì falconum & sclopetorum ictibus Persæ absterriti fuissent. Verùm enimuerò iam Tãmasus Taurisium rediêrat, eumq́ue persequi statuit, sed cataphracti Persæ leuissimos Turcas equites insequi nõ poterant. Interìm Delimenthes satrapa fortissimus petit à Tammaso certum expeditorum equitum numerum, cum ijsq́ue per nota itinerum compendia Turcas insequitur, eosq; iam nihil aduersi formidantes vndiquè inuadit, perturbat, opprimit, ità vt Bassæ ipsi vix euaserint. Vix vsquàm Turcæ maiorem cladem vel in pugna cruentissima feruntur accepisse, ablatis pręsertim tormentis atque tabernaculis, cunctisq́ue vasis castrensibus & impedimẽtis, atque insupèr plusquàm dimidia equorum parte desiderata. Fuit hoc ad tertium Octobris, quem diem posteà celebrem Persæ habuêre. Ea clades Solimanni animum vehementer afflixit, omninoque Byzantium redeundum statuit, interìm profundè ac dissimulanter inexpiabili odio in Abraimum cõce-

Taurisium diripitur.

Ingens Turcarũ clades.

cepto, qui ei huius infelicis expeditionis suasor fuisset. Vbi Byzantium rediјt, atrox Abraimo multorum procerum conspiratione, quibus iam immodica eius potentia nimisquàm inuisa esset, inuidia conflata est, atque apud Solimannum gratia eius omnis conuulsa est, matre quidem & coniuge Solimãni, primis eius exitialis odij authoribus, quę ferre non poterant, ad serui vnius arbitrium tantum principem huc illucque impelli. Nam certum est, nulli ferè vnquàm tantum apud principem tributũ fuisse, quantum ipsi Abraimo: sed ea gratia in summum odium repętè mutata est, vt rectissimè admonuerit propheta Regius: Nolite, inquiẽs, confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non est salus. Plurimùm verò Abraimi existimationem prę grauabat, quòd haud obscuris indicijs compertum esset, eum Christianorum rebus fauere, proptereaq; Solimannum à Carolo Cæsare & Ferdinando rege, itemq; Venetis infestandis ad Persas reuocâsse. Erat enim Solimannus acerbo in Venetos animo, tum quoquè Carolum Cęsarem vehementer oderat, quòd didicisset eum per legatos cũ Persis egisse, suspicareturq; eum Tammaso tormenta per Lusitanos è finitima India suppeditaturum. Itaque Abraimus ingrati & perfidiosi erga Solimannũ animi conuictus, cùm circiter Idus Martias in regiam fuisset admissus, acerbissimis verborum flagellis cæsus est, seuerissimeque à Solimanno obiurgatus, nec vllis lachrymis ad Solimanni pedes prostratus, sęuum eius animum flectere potuit. Nocte indè proxima, in puluino dormitans in cubiculo, cultro adunco, quem Solimannus carnifici de manu tradiderat, iugulatus est. Porrò sole orto supellex & pecunia eius omnis in fiscum relata est, nihilque ferè pręter dotem miserrimæ coniugi relictum. Is hominis longè fortunatissimi exitus fuit. Contemplentur hęc, qui

Abraimus perdit gratiam.

Psalm. 145.

Abraimus iugulatur.

tan-

tantoperè venantur hominum gratiam, & nihil nó agunt, vt Principum fauore conciliato, ad dignitates, honores, diuitias capessendas prouehantur. Extant aurea cuiusdam doctissimi viri carmina, quæ huc adscribere visum est:

Felix ille animi, Diuisq; simillimus ipsis,
Quem non mendaci resplendens gloria fuco
Solicitat, non fastosi mala gaudia luxûs:
Sed tacitos sinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla silentia vitæ.

In Anglia mutatio religionis.

Hoc anno per Angliam facta est religionis infausta & funesta mutatio, rege ob odium Pontificis, q eius nuptias probare noluit, cõniuente, licèt anteà Luteri dogma acerrimè oppugnâsset. Hoc quoque humanæ mutabilitatis exemplum fuit non facilè obliuioni tradendum, vt qui stat, videat nè cadat. Erant per id tempus in illo regno inter alios duo prçcellentes viri, pietate & eruditiõe clarissimi, Iohannes Fischerus Roffensis Episcopus, & Thomas Morus regni Cancellarius, qui est apud Britannos proximus à rege magistratus. Ij, vtpotè viri graues, neque diuortium cum Catharina probare, neque regis, caput Britanniæ se profitentis, sententię subscribere volebant. Id vèrò rex tulit animoperiniquo, & Roffensi quidem maioris odij auctariũ fuit, quòd captiuum Pontifex in cardinalium ordinem

Scripta episcopi Roffensis.

cooptauit. Extant eius reuerendi antistitis aliquot prçclara volumina, quibus tum Luteranam, tum Zuinglianam hæresim grauitate & maiestate Pontifice digna sic confutat, vt vix quisquam vnquàm illi respondere ausus fuerit: quanquàm vt illi non magnoperè responderent, vel eo nomine adduci poterant aduersarij, quòd Latinè scripsisset, nec vulgus eius scripta posset intelligere. Id enim semper hæretici omnes nostrorum temporum vel maximè curârunt, vt popularis gratiæ auram captarent, scilicet

licet vt illis liceret ſuauiter & molliter ætatem agere,nihil intereà morati,quòd tot miſeros,ſimplices & idiotas homines in grauiſſima ſalutis ſuę pericula conijcerent. Hoc certè ex illorum ſcriptis palàm editis,tum ex quotidiana viuendi ratione tam poteſt planum teſtatumq́; effici, vt qui ſecùs hominibus perſuadere volunt, quod conati ſunt homines quidam medij vel neutrales, ij ſuam impudentiam toti orbi plùs ſatìs prodant. Quod quidem nos de ſectarum authoribus & cõcionatoribus dictũ pręcipuè volumus,quos pleroſque perſpicuum eſt cõtra ſuam mentem & conſcientiam longè aliter & ſcribere & docere, quàm rem ipſam ſe habere non ſint neſcij.Nam ſępiſſimè apertè mentiuntur:quod non facerent, nisi de induſtria in errore verſari decreuiſſent.Sed ad rem reuertamur.

Rex Anglię cernens neque Roffenſem neq; Morum ſibi obtemperare velle,vtrunque capite dãnauit per ſuos adminiſtros.Roffenſis quidẽ ad X. Calend.Iulij,Morus autem ipſius Iulij 7. die capite plexus eſt.Roffenſis certè multis annis diligenter inuigilando gregi ſuo,adminiſtrandis ſacramentis,aſſiduitate docendi tum voce,tũ ſcriptis,mira quoquè liberalitate in egẽos,benignitate in ſtudioſos,verũ ac legitimum egerat Epiſcopum,ità vt eius aula nihil ferè à monaſterio differre videret. Nec dubitauit conatibꝰ regis verbo ac ſcripto ſe opponere, nè ſuã cõſcientiam negligeret, tametſi ea re exitiũ ſibi̅ pararet.Nolebat enim ſalutem Regis diſſimulando negligere,ſed vt verus Epiſcopus veritatem libera voce profeſſus eſt ad ſupremum vſque ſpiritũ,adeò vt tum quoquè cùm in eũ proditorũ immane ſupplicium eſſet conſtitutum, atque pronunciata eius horrendæ necis ſententia, hilari & placido vultu intrepidus permaneret.Sed quia ſenio grauis multiſque vigilijs & ſtudijs confectus erat,in mitiorem

Roffenſis capite damnatur.

ea

ea sententia mutata est, quòd vererentur antè exhalaturum spiritum, quàm rheda trahávé, vt moris est, tractus ad supplicij locum perueniret. Itaque X. Calendas Iulij productus in planitiem, constanti & alacri vultu populum est allocutus, ac primò quidem regi & regno benè precatus est: deindè prece ad Deum fusa, illi se commendauit, atque ità securi caput precidendum obiecit. Apud Anglos enim non ense, sed securi plectuntur rei, capite in truncũ inclinato. Is exitus fuit clarissimi atque doctissimi Pontificis, postquàm iam diuturni carceris molestias pertulerat.

Morus capite plectitur.

Breuì pòst etiàm Thomas Morus, qui Rege nouas res moliente, vltrò se Cancellariatu abdicârat, eundem vitæ exitum habuit. Videbat enim vir prudentissimus quorsùm tenderent Regis consilia: itaque nè cogeretur de innocentibus sumere supplicium, illi amplissimo muneri spontè renunciauit. Cùm autem Regis nuptias probare nollet religione prohibitus, bonis omnibus exutus, & perpetuo carceri addictus est. Porrò hoc anno mense Iulio eductus ex arce Londoniensi, sistitur iudicibus à Rege designatis. Ibat debilis scipione fultus longo itinere, sed vultu animum minimè perturbatũ præ se ferente, donèc ad locum ventum est. Ibì primùm hortari eum cœperũt ad resipiscẽtiam: sed ille Deum rogat, vt in sententia ipsum confirmet. Deindè obiecta diluit, licèt multùm iam debilitato corpusculo ex carceris diuturnitate & morbo, q̃ res permouit iudices, vt allata sella dum se purgat, sedendi habeat facultatem. Ijs peractis, vocati sunt ex gentis instituto Duodecimviri, vt inter se cõsultarent, num Morus in decretũ Parlamẽti malitiosè peccâsset. Illi breui inter se habita deliberatiõe, reuersi ad Iudices, aiunt, Gylthi, hoc est, Reus est mortis. Mox à Cancellario in eum prolata sententia est. Tum ille men-

mentem ſuam coram om̃ibus explicauit de Decreto Parlamenti, quòd rex eſſet habẽdus caput Eccleſiæ Anglicanæ, aitq́; totis ſeptem annis ſe diligentiſſimè veterum ſcripta & concilia euoluiſſe, nec tamen vſquàm inuenire potuiſſe, hominem laicũ vel ſecularem caput eſſe poſſe Eccleſiæ in rebus Eccleſiaſticis. ſed interſtrepebant quidã, nec oratiõe eius permoueri potuerunt, licèt eſſet ſolidiſſima. Indè reducitur in carcerẽ, vbì priuſquàm ad turrim ventum eſſet, miſerandũ accidit ſpectaculum. Erat Moro filia Margareta elegãti forma, optimis moribus, rara eruditione. Ea vbì cognouit in patrem mortis prolatam ſententiam, pietate in parentem & acerrimo animi dolore permota, per medios ſatellites vi qua poterat perrupit, & in patris amplexus ruens, quod voce non poterat, nimio præpedita mœrore, lachrymis vbertìm teſtata eſt, nempè ſummam pectoris ſui ægritudinem & angores. Verùm pater, ſatellitum permiſſu, conſtanti vultu iuſſit eam miſſos facere eiuſmodi ſingultus, & animo infracto ferre pręſentem rerum ſtatum. Sic enim, inquit, viſum eſt Deo: & tu iampridèm conſcia es arcanorum pectoris mei. Iam verò Patre ab illa decem vel duodecim paſſibus progreſſo, illa non ferens immodicos doloris aculeos, ex tam pręſenti parentis amantiſſimi periculo eius animum vehementer pungentes, rurſùs accurrit ad Patrem, amplectitur abeuntẽ, ſed ab illo neq; lachrymas vllas fundẽte, neq; faciẽ in rugas aut mœrorẽ cõtrahente, hoc ſolùm audit, Vale, & Deum ora pro ſalute animę meę. Fuit ea hauddubio grauis tẽtatio tanto viro. ſed qui iam pro veritate ſemèl vitã cum ſanguine ꝓfundere prorſùs deliberârat, Chriſti amori omnẽ quantumuìs propinquorum amorẽ poſthabuit, vt ſe verum & inuictũ Chriſto martyrem conſecraret. Ità quidem nos de tali viro ſentire congruum eſt, qui cùm poſſet in il-

Mori oratio.

Ad Morum filia accurrit.

Virilis pectoris constantia.

lo regno rebus omnibus esset florentissimus, tamē nè Deū offenderet, ipsam quoquè vitā perdere maluit. Idem autem ipse, cùm esset regni Cancellarius, quandiù rex catholicam tuebatur religioné, seuerè in eos animaduertere solitus erat, qui Luteri aut alterius dogma hęreticum sequerētur. Deindè septimo Iulij caput illi pręcisum est.

Calēdis Iulij dānatus est, 7. Iulij capite truncatus.

De eius itemq; clarissimi Roffensis Episcopi morte ità quidam scriptum reliquit: Sexto Nonas Iulij (alij, septimo Iulij, vt diximus) obtruncatus est in Britannia Thomas Morus, non minorem constantiam in iudicio & supplicio prę se ferens, quàm iniquissimo Atheniensium senatusconsulto condēnatus Socrates: Paucis diebus ante illum interfecto Episcopo Roffensi, in quem regis furor nō alia causa vehementiùs exarsit, quàm quòd is in Cardinalium ordinem à Pontifice esset cooptatus. Sed audi, quod vincit omnem feritatem. Caput Roffensis inditum stipiti, multis diebus omnium oculis fuit expositum: quod non modò non contabuisse, verùm etiàm multo venerabilius esse factū ferebatur. Vbi is rumor percrebuit, mox amotum est loco. Et nè quid in Mori capite existeret, quo populus religione turbaretur, audi iam facinus immanissimum. Renouata est Thyestæa fabula, & caput eius non nisi longa coctura maceratum, quô celeriùs difflueret, hastili est impositum. Hæc ille.

Reginaldus Theologus.

Eodē anno 15. Aprilis Reginaldus Doctor Theologus omni virtute, & trium linguarum atq; omnium rerum diuinarum cognitione pręclarè instructus, ex Abbatia Londinensi, quā Sion vocant, professione Brigittanus, itemque alij nonnulli religiosi & seculares iudicibus sistuntur, tanquàm qui sententiam Parlamenti nollent admittere. Ibì Doctor ille Reginaldus inter alia palàm dixit, Si rex sciret quàm malè ipsi persuasum esset à quibusdam regni pro-

proceribus, grauissimè indignaturũ malis cõsultoribus. Tũ verò mox illi indictũ est silentiũ. Hoc enim malè fortasèis sibi cõscij ferre nó poterãt. Et dolendum est certè, quod non rarò optimi principes improbissimorũ hoĩm prauis cõsilijs trãsuersìm aguñt, & faciũt plerũquè quod alioquì nunq̃ attentâssent, si aliena fraude deprauati nõ essent. Deindè iussus est ad quædam respõdere, quod cùm faceret magna libertate, rursùs silere iubet. Vbì porrò audiuit mortis in se latã sententiã, Hoc est, inqt, iudicium huius mundi. Petijt aũt bidui triduíve spatiũ sibi pmitti, q̊ se ad mortẽ ppararet: sed respõsum est illi, hoc iã nõ in iudicũ, sed regis arbitratu & clemẽtia sitũ esse. Tũ ille, Credo, ait, videre bona Dñi in terra viuentiũ.

Iohan. 12.

Psal. 26.

Per idẽ tempus Carthusiani quoquè Londineñ in regis irã incurrerũt, quod nollẽt eũ caput Anglicanæ Ecclesiæ agnoscere. Erant in ea Carthusia multi religiosi fratres & Patres, inprimìs pfect⁹ cœnobij, quem Priorem vocant, Iohannes Houhthon, cuius fuit insignis pietas in Deum. Dum autem hæc procella in Regno grassaret, & iam Carthusianis periculum impenderet, casu Londinũ alij duo Carthusiani Priores venerunt, Robertus Laurens, & Augustinus Vuebster. Cum ijs Prior Iohannes Houhthõ accessit Thomam Cromuel regni Cancellarium, sperans se ab illo impetraturũ, nè ipse cum suis cogeretur in regis verba iurare. Vbì preces suas submissè admodùm proposuit Cancellario, hoc solùm consecutus est, quòd mox tanquàm regi rebellis, cũ alijs duobus Prioribus in carcerem cõiectus est. Ibì postquàm hebdomadam vnam exegerunt, Cancellarius cum plerisq; alijs Regis cõsiliarijs venit, hortaturq; vt abiurato põtifice, Regem caput Ecclesiæ tam in ecclesiasticis quàm politicis rebus profiteantur. Responsum est illi à patribus negatiuè. Non eñ sic didicerant ab Ecclesia Catholica. Itaq; iussi sunt

Carthusiani Londineñ.

Tres Priores in carcerem cõiecti.

iterùm in custodiam recipi. Deindè ad certum diẽ producti sunt in Concilium, rursumque vt consentirent admoniti, constanter responderunt se nec in minimo velle ab Ecclesiæ sententia discedere. Mox adhibiti sunt Duodecimviri, iussiq; inter se tractare, num mortis rei essent Patres illi, qui nollent in Parlamẽti sententia acquiescere. Illi deliberãdi spatium proferũt in crastinum. Interìm cùm essent viri boni, statuunt illos innocẽtes ꝓnunciare, & nequaquàm mortis reos. Subodoratus Cancellarius rem sicutì erat, misit ad eos qui percontaretur, cur sententiam cunctantiùs proferrent. Respondent se nõ esse ausos in tam inculpatæ vitæ homines necis sententiam promulgare. Vbì hoc Cancellarius percepit, ira percitus, euestigiò iubet eis renũciari, si quidem illi non inueniant vndè eos reos pronuncient, ipsos reorum pœnam subituros. Cùm verò nec sic flecterentur, ipse eos adijt, & crudeles minas intentans, eò parùm firmos adegit, vt maiestatis eos condemnârint. Quod cùm postera luce fecissent, à iudicibus lata in eos sententia est, quæ solet in reos maiestatis. Indè iterùm in carcerem rapti, quinque diebus illic manserunt, multas interìm perpessi molestias. Posteà ad mortem duci iubentur 4. die Maij. Itaq; trahę impositi, immò resupini toto corpore alligati, per totã vrbem ad locũ vsq; supplicij, qui à carcere milliari Gallico aberat, equis trahentibus modò per aspera, modò per cœnosa & lutulẽta passìm obuia loca raptantur. Vbì eò ventũ est, primus soluitur Prior Londinẽsis Carthusiæ. Carnifex flexo poplite, vt habet patrius Britanniæ mos, rogat veniã crudelis ipsi mortis inferendæ. Id ille magno facit affectu, cõplexus hominẽ, & tum pro illo, tum pro cęteris Deũ orans. Tum verò scalam ascendere iussus, obtẽperat incunctanter. Ibì vnus ex consiliarijs Regis, qui illic cum multis hoĩm millibus adstabant,

Damnantur à Iudicibus.

bant, rogat, num regi & Parlaméto cõſentire velit, impunitaté pollicens, ſi id faciat. At ille palàm teſtatur, ſe ſolo Dei timore, nõ vlla in Regẽ ſuum rebellióe adductũ, id facere neq; poſſe, neq; velle: immò mâlle pati omnia, quàm vel latũ vnguem à decretis Catholicæ Eccleſiæ deflectere. Porrò, inquit, orate pro me, & miſereat vos fratrũ meorũ, quorũ Prior immeritus fui. His dictis, breui ſpatio impetrato, legit ſex primos verſus Pſalmi 30. Mox euerſa ſcala, manſit pendulus. craſſo fune de induſtria illigatus, nè præfocaretur. Atquì ſubitò alius quidã funẽ pcí-dit priùs quàm moreretur, ſicque lapſus in terram, paulùm palpitans ad ſe rediјt. Nec mora, raptus in vicinũ locũ, & veſtibus om̃ibus magna vi nudatus, trahæ rurſùs nudus alligatur. Primò carnifex verẽda præcídit, deindè ventrẽ ſcindit, & viſcera omnia in ignẽ proiјcit, corde transfixo. Quæ om̃ia vſque-adeò cõſtanter & placidè tulit, vt & præſides & reliqui omnes non mediocriter demirarentur. Caput indè trũcatum eſt, & corpus quadripartitum. Idem ſupplicij genus reliqui duo Priores & Doctor Theologus Reginaldus, & quidam presbyter ſecularis Ioãnes Hailus, magna conſtãtia ppeſſi ſunt. Nullus in his omnibus neq; in vultu pallor, neq; in ſermone trepidatio, neque in vllo corporis geſtu mortis formido apparuit: eodẽ habitu in teterrimo ſupplicio perſeuerârũt, quo fuerant incolumes, nimirùm ſpiritu eos veritatis corroborante. Alia ratio eſt eorum, qui pro ſuis ſceleribus vel prauis opinionibus pœnis ſubditi, hilaritatẽ & conſtãtiam præ ſe ferũt. Ea enim nõ conſtãtia, ſed pertinacia eſt, prauo animi errore, non recta ratione, concepta, cùm vtiquè nõ pœna faciat martyrem, ſed cauſa: ità vt valdè ridiculi, immò inſani ſint huius ætatis ſectarij, qui magna conſcribunt martyrologia eorum, qui non fidei, ſed hæreſeos nomine apud Catholicos ſuppli-

Prior Londinenſ. ſuſpenditur.

Horrendum ſupplicium.

cijs affecti sunt: quasi verò apud posteritatē illorū memoria venerationi, & nō execrationi potiùs, futura sit. Sed his omissis, ad nostros reuertamur: qui cùm tam immaniter excruciarentur, rogabant principes & reliquos circunstantes omnes, vt cōstanter ad supremum vsq; spiritū benè viuerent, Regi fideliter seruirent & obtemperarent in omnibus, quæ non essent à Dei & Catholicę Ecclesię placitis aliena. Corporum membra aliquandiù cocta, diuersis Londini locis suspēsa sunt, & capita stipitibꝰ infixa.

Nondùm tres elapsæ erant hebdomadæ ab horū patrum nece, & ecce quidam vilissimi homunciones à Cancellario copiam petunt & facilè impetrāt quosdā alios Carthusianos Londinenses diuexandi. Itaque Carthusiam aduolant, & Vicarium Hunfridum Middelmore, Vuilhelmū ex Newe, & Sebastianum Nendegate sacerdotem impotenti insania adducunt cum ignominia ad pütentissimū carcerem, atque illic dies quatuordecim catenis ferreis colla & crura cōstringunt atrociter, ità vt perpetuò erecti starēt, nulla permissa facultate corporis exonerandi, quod necessè erat magnam illis ex fœtore & communi verecundia molestiam creare. Posteà seorsùm concilio sunt exhibiti, & cùm constanter responderent se nolle ab Ecclesia Catholica deficere, & validis ratiōibus & scripturę sentētijs ostēderent, Regē sibi nō posse vendicare Ecclesiasticam authoritatē, idem suppliciū, quod superiores, perpessi sunt die 16. Iunij. Erant quidē omnes tres ętate iuuenes, sed animo cani, & præclara prosapia, nec mediocriter eruditi. Et Sebastianus quidem in ipsa Regis aula fuerat enutritus. Verùm edocuerunt illi nos suo exēplo, pro Christi & veritatis amore contemnere omnia. Deindè anno 1537. decem alij Carthusiani Londinenses in fœtidissimum carcerem protrusi, inibì vitā breuì cum morte commutârūt,

Tres alij Carthusiani mittūtur in carcerē.

Afficiuntur supplicio.

9. alij Carthusiani moriuntur in carcere.

vno dépto, qui annis quatuor vixit ibì incolumis, sed tandem idem supplicij genus perpessus est. Multùm laboratū est annis aliquot, vt Carthusiani Londinenses Regi cōsentirent, & modò blanditijs, modò terroribus pulsati sunt. Pauci quidam versutissimis hominum fraudibus decepti, specie quidē visi sunt in verba Regis iurare, sed animo prorsùs detestabantur. Verùm horū imprudens simplicitas hoc p̄mij adepta est, quôd cùm seruādę Carthusię Londineñ causa simulatè iurâssent, illa prima oīm deleta est, monachis indè omnibus expulsis. Alij quoquè duo Carthusiani Londinenses anno 1537. quinto Idus Maij suspensi catenis, tam diù in patibulo hæserunt, donèc ossa omnia deciderent. Dicebātur illi Iohannes Rochester & Iacobus Wannert. Præter hos ob eandem causam supplicio affecti sunt Iohānes Trauersius Doctor Theologus in Hybernia, & Iohānes Stoneus Augustinian⁹ Cātuarię in Anglia. Stoneus quidē tenebaī aliquandiù in carcere, ibiq; ad solita Christianorū arma cōfugiens, precibus & ieiunio triduano sinè intermissiōe se dédit. Ibì tum ad eum vox facta est, licèt neminem videret, q̄ eius appellato nomine, iussit eum infracto animo pro ea, quam professus erat, sentētia mortem oppetere. Multùm indè ille confirmatus, permansit constās, nec vllis vel minis vel terroribus potuit à sententia deduci, maluitque fortiter mori pro iustitia, quàm regis parére voluntati. Porrò Trauersius scriptis q-busdam Romani Pontificis primariam authoritatem cùm defendisset, eo nomine accusatus est: & raptus ad tribunal, nō negauit, sed extensis digitis, His. ait, ea cōscripsi, nec me eius facti vnq̄ vel pœnituit, vel Deo benè propitio pœnitebit. Igiī dictata in eum mortis sentētia est, grauiaq; de more suppli cia sūpta. Accidit ibì res admiratiōe digna, quā narrârūt illi, qui p̄sentes huic spectaculo interfuerunt.

2. alij in crucem acti.

Iohannes Stoneus.

Iohannes Trauersius.

Cùm carnifex manum illam amputâſſet, & ſpectáte populo in ignem conieciſſet, reliqua parte exuſta, pollicem cum proximis duobus digitis, quibus ſolemus literas pingere, nulla ratiõe ignis, licèt idẽtidèm inflãmatus, abſumere potuit. Quo inſigni miraculo Deus, martyrem ſuum cauſam bonam tuendam ſuſcepiſſe, declarare voluit. Cauſa enim, vt rectè ait Auguſtinus, martyrem facit, nõ pœna. Prætereà malè habiti ſunt & ad vnũ oẽs in carcerem coniecti patres Franciſcani, qui Obſeruantes dicũtur, quòd etiàm illi, regi aſſenſum pręberé nollent, Eccleſiæ Anglicanę caput ſeſe dictitanti. Vtrùm autem ex eorum numero aliqui neci dati ſint, incertũ habeo. Hoc pacto accepti ſunt, q in bona cauſa defendenda eam declarârũt conſtantiã, quã & religio Chriſtiana, & ipſius cauſę ęquitas flagitabat. Verùm non diù impunè tulerũt, qui illas cędes innoxiorũ hominum patrârunt. Nam ipſe Thomas Cromuel Cancellarius, poſt Carthuſiam Londinenſem direptam & vaſtatã, intra biennium capite punitus eſt, vti nè quis confidat in principibus. Certè valdè impium eſt, vt poſſis humanam aucupari gratiã, omnẽ cõtemnere legem diuinam: & qui huiuſmodi ſunt, non immeritò principum alieniſſimos etiàm poſt ſummam gratiam animos experiũtur. Alij quoquè alias perpeſſi calamitates, non diuturno gaudio potiti ſunt. Porrò inſignis illa Carthuſia mutata eſt in officinam ſcelerum, vbì ſcortationi, palęſtræ & ludis vacaretur. Et hęc quidem & id genus alia tolerat Luteri Euangeliũ: Diuinas laudes, Ieiunia, Preces, Vigilias, Carnis caſtigatiões, quibus anteà illic vacari ſolebat, tolerare non poteſt. Et ea cauſa eſt, ꝙ hæc noua noui Euãgelij dogmata, tam cupidè à pleriſque cæcis mortalibus ſuſcipiuntur, quia iucunda ſunt & plauſibilia carni. O ſatanę verſutiam. Sed illi timere debẽt, quod in Iob dicitur: Ducunt in bonis dies

Miraculum

Franciſcani in carcerem mittuntur.

Cromuel capite plectitur.

dies suos,& in puncto ad inferna descendunt. Et quod Christus ipse in suo Euangelio,Væ qui ridetis,quia flebitis. Hoc sanè permultis locis fecit Luteri Euangelium,vt monasteria vel prorsùs euersa, vel in pphanos vsus mutata sint, scilicet vt extincto cultu diuino,ad Mahometanam insaniã sensìm deuoluamur, aut certè in Ethnicismum, vt iam aliquot fit locis,relabamur. Oportet reuerà nõ Christi, sed satanę spiritum esse, qui ferre nõ potest laudes Dei,studium perpetuę continentię,contemptũ mundi & voluptatum om̃ium,vigilias,ieiunia,preces,voluntariam paupertatem, propriæ voluntatis abnegationem:quę quidem & id genus alia pietatis exercitia certum est nusquàm magìs,quàm in benè institutis monasterijs,viguisse & vigere. Sed ea,hortante Lutero, vastata & prophanata sunt, adeò vt ipse Luterus Cœnobium Augustinianum occupauerit,vbì anteà multi fratres solebant Deo seruire. Ea ipsa quoque Carthusia Londinensis,de qua nũc agimus, postmodùm data est cuidam militi, qui ex ea struxit sibi palatium,templum mutauit in triclinium,& totum ferè cœnobium euertit,Paulò antè in eius Carthusiæ templo Regis tentoria & arma bellica tanquàm in armamentario reponebantur, imagines nõ modò diuorum quorumlibet,sed etiàm ipsius crucifixi Seruatoris, quæ nos tãtæ charitatis admonere debent,cultris cõciderunt,& pedibus calcârunt. In ipsis sacris aris saltârunt, & aleis luserunt,choreas duxerunt, multaq; alia valdè detestanda perpetrârunt,cuiusmodi & Arrianos olìm fecisse legimus. Ea verò cœnobiorum euersio etiamsi nihil pręterea mali haberet, tamen vel ob hoc pniciosa nimiùm est,quòd innumeri homines inopes,mendici, calamitosi fraudant̃ eleemosynis,quę illic largissimè pręstari solebant. Nunc postquàm à nobilibus vel alijs prophanis hominib⁹ sunt occu-

Iob 21.
Lucæ 6.

Carthusia mutatur in castrum.

 pata,

pata, citiùs lapidē quàm panē ad fores ſtipē poſcens retuleris. Eſt & aliud, quod mercatores peſſimè habet, qui etiàm licèt infecti Luterano dogmate, tamē mâllēt cœnobia pleraque minimè euerſa, quāquàm ferre non poſſunt Mendicantium Ordinum monaſteria. Cauſam huius quādoquè audiui ex quodam mercatore egregiè Luterano, qui quotiès Luteri nomen promebat ore, nudabat caput honoris cauſa. Aiebat ille propterea ſe dolere extincta monaſteria, quòd olìm nobiles conſueuiſſent proles ſuas in ea intrudete, & facultates ſuas relinquere illis liberis, quos domi retinendos cenſuiſſent, & tum nobiles fuiſſe locupletes, nec opùs habuiſſe rapinis & cędibus. At nūc poſtq̄ deleta ſunt Cœnobia, puellos & puellas inire coniugia, indè grande examē nobilium liberorum exiſtere, qui cùm ex parentū facultatibus, inter ipſos pro rata cuiuſq; portiōe diſtributis, non poſſint tantum conſequi, vndè ſic viuant quemadmodùm habet nobiliū cōſuetudo: iam nobis, inquit, mercatoribꝰ iter agentibus inſidiantur, merces noſtras diripiunt, atq; ex rebus noſtris p̄das agunt. Ità ille Luteranus nō propter Ieſum dolebat ſubruta monaſteria, ſed ꝙ ipſis iam nō liceret tutò iter facere. Verùm ſi malū eſt eſſe monaſteria, vt Luteri habet euangeliū, nō debēt tolerari priuati cauſa cōpendij vel lucri. Si aūt malū nō eſt ea eſſe, cur nō etiàm ferant Mendicantiū fratrum domos, cùm tamen ex illis plerunquè plurimùm capiant ſolatij & ſubſidij ſpiritalis, dum ab illis vel in confeſſione, vel in ſacris cōcionibus & multis alijs modis, rectè ac piè inſtituūtur? Sed hoc ipſum ſcilicet dolet malo dęmoni, & ideò dedit operam, vt Mendicātium Ordines prorsùs profligati ſint, vbicunquè Luteri Euangeliū dominatur. Sed & alia omniū Ordinum cœnobia innumera aut deſtructa, aut miſerè expilata & deformata ſunt, iacetq; prorsùs omnis cultus diuinus,

Mercatores Luterani vellēt ſalua cœnobia.

Cœnobia euertit Luteri euāgelium.

diuinus, nisi quòd Dominicis dieb⁹ apud sectarios in templo conueniūt Euangelici fratres & sorores, & ibi aliquem Germanicè vel alio idiomate vulgari psalmum cātillant, suamq́; cœnam peragūt, nihil à prophano conuiuio discrepantem, cùm plerunquè nō sint sacris initiati, qui illis cœnā suam cōficiunt, vt ideò quoq; corpus & sanguinem Domini cōficere nō possint. Si qui verò inter eos sunt apud Catholicos sacerdotio initiati, illi si conficiūt Eucharistiam, tamē negant manere corpus & sanguinem Christi extra sumptiōem. Indè fit, vt æditus quod superest vini, plerunquè secum domum absportet, hilariter cum suis inter edendū illud potitans, non absq; summa cōtumelia tanti sacramēti. Nam licèt illi negent esse verum sanguinē, nō tamen ꝓpterea desinit esse verus sanguis, si sit semèl ritè consecratus. Sed ad institutum redeamus.

Luterus in Catholicos principes.

Hoc anno rebus tam prosperè ad Luteri voluntatem in Anglia prçter eius expectatiōem fluentibus, magìs etiàm ferocire cœpit. Scripsit acerbè & suo more calumniosè in principes & ordines Catholicos Imperij, inter alia vocans eos seditiosos & rebelles Cçsari, atq; fures Dei, vt q neque Deo, neque verç Ecclesię Christi, (scilicet Luteranç) neque Cçsari aut vlli potestati obedire dignātur. Sed hçc citra dubiū in nullū veriùs quàm Luterū ipsum & eius similes quadrant, qui sic Papç iugū excusserūt, vt nullum omninò imperium ferre velint. Inuehitur deindè, & quidem vel maximè seditisè, in Cardinalē Mogūtinum, idq́; in hunc modum, quamuìs Teutonicè: *Si ciues Hallenses & subditi prouinciales Archiepiscopatûs Magdeburg. Episcopum Moguntinū tyrānum suū Cardinalem expellerent aut interficerent, iustè facerent ei.* Vbì verò Christus vnquàm dixit Iudæis, Si pontifices, scribas & Pharisços vestros interficiatis, rectè facietis? An nō potiùs dixit, Super Cathedram

Nota seditiosum scriptum.

Moisis

Matth. 23.

Moisis sederunt scribę & Pharisęi: Oĩa quęcunque dicunt, facite? Quòd si Catholici scriberẽt subditis principũ Luteranorũ, Præclarè egeritis, si tyrannos principes vestros tuleritis è medio, quas turbas Luterus cum suis concitaret.? Quid verò futurum est in orbe Christiano, si liceat subditis priuata authoritate vel expellere, vel trucidare suos principes? Dignus ergò Luterus erat, cùm ad huiusmodi nefariũ scelus, Cardinalis Moguntini subditos incitaret, qui seditiosorum pœnas lueret. Mirũ est, nusquàm videre potuisse homines, quàm nihil Luteri Euãgelium cõsentiat cum Euãgelio Christi: tum quoquè, quàm ille nusquàm sibi cõstet, sed tam sit in doctrina varius & inconstans, quàm se illi diuersa scribẽdi argumẽta obtulerũt. Hęc verò idcircò sępiùs repetuntur, vt vel posteritas discat nostro magno malo sapere. Vt autẽ in Moguntinũ Principem tam impotenter Luterus incurreret, ea res in causa fuit, ꝙ is princeps iusserat subditos suos Luteri fermento deprauatos, rebus suis distractis, aliò emigrare, nè reliquos inficerẽt: quę quidem non tyrannica fuit, sed admodùm tolerabilis mulcta, nisì quòd Lutero licuit dicere quiquid libuit. An non verò Luterani magistratus in Anabaptistas gladio animaduertunt? Cur id non repręhendit Luterus?

Caspar Querhamer.

Per id ferrè tempus fuit quidam Hallæ Saxonicæ ciuis, eiusdem Cardinalis subditus, nomine Casparus Querhamer, homo laicus, sed non planè stupidus. Is mira Dei prouidẽtia in summã Luteri ignominiã miro studio magnaq́; solertia ex diuersis Luteri scriptis collegit 36. pugnãtes & planè cõtrarias sententias de communione Eucharistię sub vna vel vtraq; specie, easq́; in magnã digessit tabulam, quæ possit ad parietem suspendi. An nõ verò longè turpissimũ est, in re tanti põderis tam esse variũ & nũquàm sui similẽ? Et ità quidẽ in hoc vno articulo il

le lubricus & varius fuit. Quis verò etiàm de alijs articulis eius antilogias vel numerare sufficiam? Verùm ille laicus posteà in bello Smalcaldico malè mulctatus est ab Euangelicis. Fert enim ad virilia ligato fune demissus in puteū, illicq; diù tortus cùm in catholica fide cōstantissimus permaneret, rursùs extractus fuisse. Eant sanè Luteri symmystæ, & quantùm velint, sui Luteri Euangelium laudibus vehant: veniet, veniet ille dies, quādò eos vehementer pœnitebit, sed serò, tam inconstantem doctrinam nō toto pectore esse execratos: nec habebūt quod in suî excusationem adferant, quandò ea inconstantia vel sola abundantissimè docere potuit, Luteri Euangelium non alium quàm ipsum mendacij parentem, satanā habuisse authorem, vtì iam sæpiùs dictum est.

Hoc anno ipsis ferijs diui Iohannis Baptistę Monasteriū Vuestphalię metropolis expugnatur. Quę ibì tum gesta sint, iam suprà diximus.

Anabaptistæ inuadūt Amsterodamum.

Eodem anno conati sunt Anabaptistę Amsterodamum insigne Hollandię emporiū fraude & dolo obtinere, sed frustrà. Fuit per id tempus Frisia quoquè ab ea hominū peste vindicata. Inuaserunt Anabaptistæ Amsterodamum nocturnis horis, Senatū vi occupant, vigiles & plerosq; ex Senatu perimūt: sed tādèm superati, pro meritis pœnas luunt, easq; valdè acerbas. Habuerunt episcopum quendam suum, cuius caput affixum palo, in vrbis turri collocatum est. Iam paulò antè insigne quoddā Frisiæ cœnobium aquarum ambitu egregiè munitum occupârant, sed Frisię præfectus opportunè illorum conatibus occurrens, iugulauit omnes fortissimè repugnātes, in quibus etiàm virgines quędam erant, quas ob pertinaciam eadem pœna inuoluit. Faxit prępotens Deus, vt ea hominum lues principum & magistratûs negligentia & dissimulatione non maiora indiès accipiat incremēta, & rebus Christianis ma-

maximam adferat cladem & calamitatem. Iam enim non paucis Germaniæ locis licet eis impunè degere, atque sensìm apud Catholicos quoquè in magnas vrbes irrepunt, & sic paulatìm coalescunt & augescunt magno Reipublicæ detrimento.

Catharina regina decedit.

Hoc anno 8. Idus Ianuarij in Anglia diem vitæ extremum clausit optima & constantissima Herois Catharina, quam rex Angliæ Henricus VIII. malè persuasus, à se separârat, cùm iam viginti annis eam in matrimonio habuisset. Ea quidem post diuortium illud infaustum, se contulerat in Comitatum Bedfordiensem ad villam regiam, quam appellant Kymbalton, cælo parùm salubri sitam, vixitque illic admodùm religiosè & sanctè, magnoque animo illam separationem fortiter perferens, quanquàm non dubium est, acres illam interdùm animi dolores sensisse, quòd videret regem parùm memorem salutis suæ, ipsa contempta, Annam Boleniam sibi copulauisse. At hoc mense & anno grauiter laborans aduersa valetudine, misso ad illam ab Henrico rege Cæsaris Oratore, salucre iussa est. Porrò sexto pòst die sentiens mortem adesse pro foribus, vocat ad se ancillam nõ indoctam, eique ad regem dictat Epistolam in hæc verba: Domine mi Rex marite semper charissime, salue. Iam aduenit hora mortis meæ, in quo temporis puncto amor facit, vt te paucis admoneam de salute animæ tuæ, quã debes cunctis mortalibus rebus anteponere, neglecta præ ea omni corporis cura, propter quam & me in multas miserias, & teipsum in solicitudines plures coniecisti: sed hoc tibi ignosco, ac Deus tibi ignoscat tam velim, quàm precibus pijs oro. quod superest, commendo tibi filiam communem nostram, in quam (quæso) officium illud paternè totum conferas, quod ego à te aliâs desideraui. Præterea precor summè, vtì ancillas meas respicias, easque suo tempore benè

Epistola eius ad regem.

benè locare nuptijs placeat: quod multum non est, cùm non sint nisì tres: & dare meis ministris stipendium debitum, atque in vnum etiàm annum ex tua gratia, benignitate, liberalitate futurum, nè deserti vel inopes esse videantur. Postremò vnum illud testor: Oculi mei te solum desiderant, Vale. His literis scriptis, eodem die mortua est. Facilè autem hinc liquet, quàm castè matrimonij iura coluerit etiàm in ipso diuortio, cùm se scripsit, nullum nisì Henricum petere. Rex certè literis his lectis, lachrymas tenere nõ potuit. Corpus optimę principis ad Burgum Petri delatum, in cœnobio monachorum D. Benedicti, honorificè tumulatum est. Quidam vir impensè doctus, annotauit huius optimę & sapientissimæ reginæ dictum memorabile, quod huc adscribere visum est: Aiebat illa, se quidem temperatam & mediam quãdam fortunam mâlle, quàm vel asperrimam vel lenissimam: alterutrũ tamen optandum si esset, electurã citiùs tristissimam, quàm blandissimam: Infelicibus non deesse cõsolationem, fortunatissimis deesse mentem. Fuit hoc dictum verè pudici pectoris & sapientis, vt ait idem.

Apophthegma eius.

Eoipso anno Carolus Cæsar inuictus, sentiens alieno in se esse animo quosdam Europæ proceres, non se deserit, sed vt erat mirabili prudentia, hostes suos anteuertere studet, vt sibi potiùs timerent, quàm ipsi bellum inferrent. Itaque in Africam ad opprimẽdum Barbarussam expeditionẽ parat, honestissimis & Christianę Reipublic. vtilissimis ad id rationibus inductus. Gallię rex nullam interìm fert opem, sed potiùs animo in Cęsarem alieno visus est esse, licèt eius sororem in matrimonio haberet. Neque ea res latuit Italos. Itaque & Genuenses & Florentiæ Dux Alexander sese egregiè communiêrũt, si quid fortasśis vellent Galli moliri. Porrò Paulus Pontifex aliquot triremes in Africanam expeditionem

Cæsar in Africam.

nem Cęſari miſit ſubſidio,nolens deeſſe publicę ſaluti & vtilitati.Interìm in Hiſpania magnus fit belli apparatus,adeò vt rumores de Gallo,Britannoq́; rege & Heluetijs ſparſi,facilè extincti ſint. Veneti ob fœdus ante annos triginta cum Baiazete Turcico Imperatore percuſſum,nihil ad hoc bellum contulerũt,huius ſacrę expeditionis ſpectatores futuri potiùs quàm adiutores.Sed hoc quoquè quoddam fuit auctarium calamitatũ afflictę Reipublicæ.Porrò vniuerſa Hiſpania in hoc bellũ egregiè incubuit. Andreas Auria ob ſingularem fidem & rerũ maritimarum peritiam, à Cęſare ſuorum conſiliorum factus conſcius,ingentem comparat claſſem,in qua erat quadriremis vna, quæ Cæſarem ipſum veheret, cuius remiges omnes ſericis erant veſtiti tunicis,& ipſa nauis multo ornatu longè elegãtiſſima. Paulus Pontifex Andreę Auriæ dono miſit enſem ſolenni ritu cõnſecratum,cuius erat gemmis ornatus capulus, multaq́ue alia eiuſdem gladij inſignia ornamẽta.Miſit etiàm pileum è villoſo ſerico margaritis Phrygio opere depictũ. Eiuſmodi verò munus dari ſolet magnis regibus:nec tamen immeritò datum eſt Andreę Auriæ,maritimis contra Turcas, Mauros,& piratas bellis clariſſimo duci.Ea res ſtrenuum alioquì ſenem magìs etiàm ad res præclarè gerendas incitauit. Interìm Mediolani Cæſar reliquit Antonium Læuã, virum in rebus bellicis propè incomparabilem,qui ſua diligẽtia res Italię tueretur.Porrò Paulus Põntifex ad Centum cellas ſubſiſtens, indè benè precatus eſt exercitui in Africam traijcienti.Venit aũt ad Cæſarem etiàm Ludouicus Luſitanię regis germanus frater, cuius ſororem in matrimonio Cęſar habebat, cũ claſſe vigintiquinquę nauiũ,in quibus pręter nautas deſcripti milites erant ad duo millia.Inter nauigandum verò accidit caſus inopinatus. Quadriremis prętoria,qua Cęſar veheba-

Apparatus belli.

Claßis Cæſaris.

Põtifex benè precatur claßi.

Periculum Cæſaris.

vehebatur, hęsit in vado sabuloso, eratq; res plena periculi, nisì φ Andreas Auria, mirabili industria celerrimè ex illo arenæ tumulo nauim curauit extrahi. Mouit ea res nō parùm Cęsaris animum, qui sciret patrem suū Philippū in simile discrimē cōiectum, minimè euasurum fuisse, nisì grādi miraculo ingēs fluctus nauim, qua vehebatur, vltra sabuli tumulos extulisset. Tota autem hæc Cęsaris classis septingentis ferè nauibus cōstitit. Barbarussa vbì certo comperit, Cæsarem ipsum in classe aduehi, vehementer animo angi cœpit. Non enim putârat Barbarus Cęsarē tam difficile & periculosum in sterili & sabuloso ac omnis penè aquæ indigo solo, solstitialibus pręsertim diebus, bellum susceptur ū, sed illud potiùs per suos duces administraturum. Hortabatur nihilo minùs suos, vt se viros præberēt, nec de victoria quicquam ambigerent: inprimìs autem, vt Guletæ defendendæ fortissimā operam nauarēt. Est autē Guleta turris lateritia, circùm adiectas habens munitiones, eamq; Barbarussa multis tormētis egregiè instruxerat. Vbì tota classis ad ancoras cōstituta fuit, Cæsar iussit milites scaphis se in continentem transferre: quod adeò compositè factum est, vt mox Barbari omnes, nullo commisso prælio, è littore profugerint, nostrorum bombardas minimè ferentes. Descendit & Cæsar ipse in terram, bonæ spei & multę alacritatis plenus, nō suis, sed prępotentis Dei viribus innixus, qui hauddubiò illius & fautor & protector erat. Missi sunt autem, qui explorarent omnia. Ibì tum Numidæ, velox, insidiosum & summi laboris militū genus, vbiquè nostris sese offerebant valdè infestos, sagittis, iaculis, lapidibus incautos atrociter vulnerātes. Verùm Cęsar eorum feritate nihil deterritus, licèt amici graues à tam p̄senti periculo eum reuocare niterentur, cum paucis exploratum iuit, vndiquè volitantibus Numidis,

700. naues.

Guleta.

 midis,

midis, quos ille mira animi constantia contempsit. Pugnatum est intereà aliquotiès, irrũpentibus Barbaris in nostros, & modò illi, modò nostri victores abiêrũt, donèc tãdèm paucos post dies Cęsar oẽm vim expugnandæ Guletæ adhibere constituit. Iam enim militũ corpora morbis vexari cœperãt, quòd interdiù vehementissimo solis ardore torrerentur, noctibus verò nimio cæli rore perfusa, ꝓpemodùm præ frigore rigere viderẽtur. Huc accedebat, quòd Barbarussa ingentes Numidarũ copias mercede cõductas in dies expectabat, quorum aduẽtum Cęsar anteuertendum putauit: & quanuìs Cæsar insigni pietate ægris opem ferret rebus necessarijs abundè suppeditandis, tamẽ in arenoso solo vix vlla dabatur copia dulcis aquę, ità vt tũ sani, tũ ægri ex acrioribus pomis siti vtcunquè mederi cogerẽtur, quæ res nõ erat commoda valetudini. Itaq; Cęsar bonis auibus ad Idus Iulias iussit tormẽtorũ omnem apparatum ad Guletã oppugnandã adhiberi. Andreas Auria à mari eius munitionis diuerberandæ negocium suscepit. Tum verò ab aurora vsq; ad meridiem tanta tormẽtorum vi is locus est oppugnatus, vt nõ modò cõcuti tellꝰ, sed tota passìm hiscere videretur: porrò mare, paulò antè tranquillum, mirabiliter concitari & exęstuare atq; feruere cerneretur: cælum autem ipsum, dẽsissima fumi caligine omnium oculis eriperetur. Ea vi turris cum suo antemurali penitùs prostrata, & munitiones om̃es latè disiectæ, non omninò difficilem nostris inuadendi aditum præbuerunt. Vt verò animis magìs incalescerẽt, quidam monasticæ vitæ professor ligneam crucifixi Seruatoris imaginem præferebat. Ibì iubente Cæsare alacriter nostri milites in Barbaros irruperunt, nihil morati tela om̃is generis & missilem ignem tenaci flãma armis adhærentẽ, quæ ab illis in subeuntes conijciebãtur. Quãobrèm territi,

Guleta oppugnatur.

riti, fuga ſibi conſulunt immanes Barbari, quorum non pauci in illo itinere cæſi, & in ſtagnum detruſi periẽrũt. Porrò paucis è Cęſaris exercitu deſideratis, torméta oĩa & tota Barbaruſſę claſſis, quę intra Guletæ fauces ſubducta fuerat, in ius victoris Cęſaris conceſſit, magno quidem Cęſaris cõmodo & voluptate, ſed ſummo Barbaruſſę & ſæuiſſimorũ piratarũ detrimento, qui acerbiſſimè ferrẽt ſibi totius nauigationis & maris facultatem ereptam. Illi verò qui è Guleta profugerant, vbi Tunetum ad Barbaruſſam venêre, ab illo cõtumelioſè primùm accepti, ſed mox repreſſa ira, ad audendum fortiter animati ſunt, quòd Afrorum & Numidarũ auxilia iam appropinquarent.

Guleta expugnatur.

Dum hæc geruntur, in caſtra Cæſaris venit Muleaſſes rex Tunetanus, quem Barbaruſſa è regno exturbârat. Fuit is procera ſtatura, ſuffuſco vultu planeq; virili, ſed admodùm ſtrabus. Vbi Cæſaris dextrã deoſculatꝰ eſt, more patrio humi collectis cruribꝰ, ſedit in tapete ſubſtrato, & per interpretẽ ſupplex petijt ab Imperatore reſtitui ſibi paternum regnũ, multã eo nomine pollicẽs Cęſari fidẽ & id genus alia. Cęſar illi omnia liberaliter daturũ recepit, hortãs vt nõ Punica, ſed integra fide ꝓmiſſis ſtaret. Erat in illo Barbaro & Mahometanę ſtultitię ꝓfeſſore rege magna tũ bellicę exercitatiõis, tũ rerũ cęleſtiũ ex Auerrois diſciplina peritia. Iuſſit aũt Cęſar tẽdi ei tabernaculũ, & hoſpitali liberalitate tractari hominem. Idem autem ipſe in Cęſaris exercitu pręcipuè mirabatur numerum atq; ordinem tormentorum, & incredibilem in foro rerum venaliũ oĩs generis copiam, & militum res neceſſarias ementiũ modeſtiam ac tranquillitatem. Ab illo verò multa didicêre duces exercitûs, quæ Cæſari magno vſui fuêre ad oppugnandum Barbaruſſam.

Muleaſſes rex.

Guleta expugnata, Cæſar ad Tunetum iter inté-

dit. Interìm verò dum multa secū animo reputat, & omnia diligenter expēdit, commissa sunt varia cum Numidis prælia. Solent Numidæ ferociter aduolare, & rursùs mira vafricie, si premantur, fugam arripere, vt insequentes longiùs proliciant: tum verò cōuersis armis, paucos multi circunsistere, & nullo negocio trucidare. Cęsar vbì animaduertit Hispanos à Numidis in pugna quadā premi, acriter cum grauis armaturę equitib9 in Barbaros inuectus, eos in fugam pręcipites egit: eoque die non solùm strenui ducis, ante alios armatus in acie consistens, sed etiàm fortissimi militis officiū pręstitit, ciuicamq; coronam meruit, Andrea Pontio equite nobili ab hostibus circunuento, & sua ope liberato. Erát per id tempus quidā togati homines, qui Cæsaré hortarentur ad maturè discedendum ex Africa, quòd iam satìs multa laude potít9 esset, Guleta expugnata & piratis egregiè edomitis: verùm illos Cæsar graui oratiōe, vt erat vir longè prudētissimus, prędclarè compescuit, Guletam autem rursùs cōmuniri iussit, imposito plùs mille Hispanorū prędsidio. Indè Tunetum versùs promotus est totius belli apparatus. Cæsar Vastium eo bello, eaq; præsertim die, qua cum hoste cnfligendū erat, Imperatorem pronunciârat. Habebāt Itali, Hispani, Germani, singuli suos duces, qui eos hortarentur: verùm Cæsar ad omnes ordines adequitans, alacri vultu & ingēti fiducia hortabatur, vt fortiter cōtra Christi inermes inimicos decertarent, prædæ loco ipsos habituros vrbem locupletissimam. Dici vix possit, quantùm ea Cæsaris alacritas inflammârit militum animos, ità vt intolerabiles labores, prędsertim sitis molestias, fortiter pertulerint, licèt quidā ęgrè in officio cōtineri potuerint, quos tamen Cæsaris prędsentia & seueritas ad sanitatem citò reduxit. Vt enim erat natura clementissimus, sic etiàm vbì res poscere vide-

Numidarū mores.

Guleta instauratur.

debatur, non deerat illi Imperatore digna seueritudo.

Iam ad Tunetum propinquabat exercitus,& eccè Barbarussa immensas Barbarorum copias in aciem producit,quę cētum millia hominum excessisse feruntur. Tum verò Vastius,quem (vt dixi) Cęsar Imperatorem eo bello esse voluit,antequàm cum hoste manus cōfererentur, sic ait ad Cęsarē:Iure meo vtens,iubeo vt hinc abscedas ad mediam aciem,vbì sunt vexilla,nè fortuito incidētis pilæ casu vniuersa cōmunis fortunæ salus,vnius hominis periculo, inexpiabile subeat discrimen. Cęsar subridens,metu vacuum eum esse iubet,quādò nemo Augustorū Cæsarum tormento sublatus esset: at nihilo minùs pro sua singulari modestia dictis illius obtēperans, confestìm quò iussus erat,abscedit. Indè signo pugnæ dato, tanto impetu nostri in Barbaros irruperunt, vt trecentos sclopettis peremerint ante conflictum,reliquos omnes in fugam coniecerint,tormentaque ab illis relicta ceperint,præ dolore & ira dentibus frendente Barbarussa, & cum Turcis Tunetum properante. Erant Tuneti multa millia captiuorum Christianorum. Hos oḿes ille immanis Barbarus,circumposito puluere tormētario,in carcere concremare voluit. Verùm dehortante quodā insigni pirata,sententiam mutauit. Eius autem crudelis consilij fama iam in carcerem peruolârat misericordia duorum libertorum, Frācisci Hispani & Vincentij Dalmatæ,qui licèt Barbarussę essent alumni,tamē insigni pietate permoti, patefacto carcere,instrumēta,quibus catenas frangerēt, miseris illis obtulêre. Mox ruptis catenis,nudi homines saxis alijsq; correptis rebus Turcas inuadūt. Fugiunt ex arce Turcæ. Christiani captiui totam arcem occupant, aliquot cæsis Turcis: regios thesauros oḿes, omnem commeatum & arma intercipiūt, & è sum-

Exercitus Barbarussa.

Congressus pugnæ.

Captiui occupant arcē

ma arce Christianis dudùm ablatũ vexillum expandunt, vt Cæsari & eius exercitui captã arcẽ significent. Barbarussa ad arcẽ reuertit, falsis dijs suis crebrò maledicẽs, & nimio furore percitus, apertaque ianua supplex & propè lachrymans orat Christianos, vt ipsum intrò cum suis recipiant, cũctis libertatem pollicitus. At illi certatìm in eum saxa conijciunt, ità vt totus præ ira insaniens, rebus deploratis, cum septem Turcarũ millibus, turpi arrepta fuga Hipponam, vbì olìm D. Augustinus incomparabilem egit Episcopum, properaret. Ea re cognita, Cęsar propiùs vrbem castra mouet, cui Magistratus claues deditæ vrbis obtulerunt, id enixissimè obsecrantes, nè militem intra vrbem admitteret. Ad id Cęsare cunctantiùs respondente, milites frementes & omnis morę impatientes, vel iniussu Cęsaris certatìm in oppidum irruunt, frustrà deprecante Muleasse. Et ipsi quidem Cæsari vehementer suspecta erat Punica fides, vt non sine causa cunctantiùs preces Tunetanorum admisisse videatur. Nam stipendium per Muleassem ꝓmissum, astutè & vafrè protrahebant, visuri qui Barbarussæ successus forent. Primus cum parua manu ad arcis portã accessit Vastius, quem Christiani paulò antè captiui, gratulabundi exceperunt. Arce in potestatem redacta, milites agminatìm irruunt in vrbem, Itali & Hispani in prædas inhiant, Germani Mahometano sanguine fundendo sitim suam explent, nulli omĩnò parcentes neque ætati, neque sexui: quæ res permouit Cęsarem, vt proposito edicto, capitis pœnam minaretur omĩbus, qui Tunetano ciui vim intulissent. Cęsar arcem ingressus, captiuis Christianis libertatem & nauigia atq; commeatũ, quibus in patriam redirent, promittit. Porrò Frãcisco & Vincentio Barbarussæ alumnis, qui rumpendorum vinculorum autores miseris fuerant, pecuniã ac vestem largitur.

Barbarussa fugit.

Tunetum diripitur.

Tria

Tria præcipuè in arcis Tunetanæ direptione Muleasses deplorauit, Arabicos inprimis codices antiquissimos, qui non modò disciplinas omnes, sed etiàm superiorum regum historiam, & Mahometanę superstitionis interpretationem continerēt, quorū Muleasses iacturam tulit grauissimè. Secūdò vnguenta & aromata odoris incomparabilis, ambram, moscū & zibetum, quæ plūbeis loculis & arculis eburneis asseruabantur, & neutiquàm vulgaris erant precij. Tertiò pigmēta & colores varios & admodùm preciosos, quos milites dissipatos cōculcârāt: multùm illic lazurij, multùm cocci & laccæ Indicę pijsse dolebat Muleasses. Inuenta quoquè sunt in arce arma & ocreæ Gallorum equitum, qui ante annos trecētos cum Ludouico rege Tunetum obsederant.

Dum hæc geruntur Tuneti, Barbarussa venit incolumis Hipponam, & ibì triremes quatuordecim in stagno demersas celerrimè educit, seque egregiè munit. Interìm missis ex nostris, qui eius iter impedirent, cùm parùm essent rei naualis piti, re infecta, ad Cæsaris exercitum rediêrunt, nec sinè magno Christianorum detrimento illi sæuissimo piratę ad Algieram primò, mox ad Byzantium elabendi ingens spatium præbuêre. Ea res vehementer cōmouit Andream Auriam, ità vt non planè desperans se hostem posse consequi, Hipponam contenderit: porrò non inuento Barbarussa, vrbem cepit, muros destruxit, arci præsidium imposuit, quam tamē Cęsar paulò pòst iussit funditùs euerti. Deindè Muleassem Cęsar regem Tunetanum pronunciat, tributum imponit annuum falcones duos & totidem è Numidia velocitate conspicuos equos, ea conditione, vt Christianis amicus, Turcis hostis, Cęsari addictus sit, & Hispanis, quos Guletæ ampliùs mille præsidij loco imponebat Cęsar, stipendium persoluat.

Barbarußa abit Byzantium.

Cæſar venit in Siciliam.

His geſtis, Cęſar ab Africa ſoluens, cum tota claſſe Siciliam contendit. Ibì triumphali pompa exceptus, & paſsìm pecunia donatus, indè Neapolim peruenit. In ipſo itinere nunciata ei eſt mors Franciſci Sforcię, qui non ità pridèm Chriſtianam Chriſtierni regis Danorum filiam duxerat. Eius mors nouos in orbe Chriſtiano, Gallis Mediolanum pertinaciſſimè repetentibus, tumultus & clades excitauit, hęreticis interìm mirè exultantibus, quod nõ deeſſet Carolo Cęſari Chriſtianus rex, qui eum ſuis armis ab ipſorum coërcitione retardaret. Quanto ſatiùs fuerat, Mediolanum vel terrę hiatu abſorptum ab hominum conſpectu penitùs tolli, quàm eius cauſa Chriſtianum orbem tot mala perpeti? Putant plerique potentes, ſe inſignem ſibi comparare gloriam, ſi ius ſuum, quod tamen plerũquè vel incertum habent, vel etiàm nullum ſe habere non ſunt neſcij, egregiè tueantur, etiamſi interìm totus debeat perturbari & perire orbis. Sed huiuſmodi ſtudijs non valdè magnã ſibi laudem parant apud cordatos & Chriſtianæ pietatis amantes. Verùm hęc Deus iuſto iudex iudicabit, nos ad alia tranſeamus.

Legat⁹. Pontificis agit cum Saxone.

Sub huius anni finẽ Saxoniæ elector ex Auſtria, vbì Ferdinandum regem conuenerat, domum proficiſcens, Pragæ appellatus eſt à legato Pontificio Petro Paulo Vergerio, qui illi Pontificis ſentẽtiam de Concilio indicendo, itemq; de loco Concilij indicauit, ſimul etiàm de ſententia Cęſaris & Ferdinandi regis certiorem eum reddidit, quòd eis non diſpliceret Mantua, quam Pontifex Concilio deſtinâſſet. Saxo reſpõdit, ſe cum ſocijs Smalcaldici fœderis deliberaturũ. Decembris die 26. ex Conuẽtu Smalcaldico reſponderunt Proteſtantes inter cętera, ſibi Mantuã nõ placere, neq; perpeſſuros ipſos, vt in cõcilio Pontifex ſua authoritate vtatur, quòd ille ſit ipſorum aduerſarius, qui dogmata ipſorum damnârit.

damnârit. Itaq; eum iudicem esse non posse, sed ex voluntate Cęsaris, regum & principum deligendos idoneos viros, qui iuxta verbũ Dei causam cognoscant atque definiant. Idoneos autem viros vocant haud dubiè Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Pomeranũ, & id genus alios apostatas monachos, quos certum erat hæreseos nomine damnatos esse, & vel maximè reorum personã sustinere, atq; ideò nulla ratione posse sententiam pronunciare. Atque ità Protestantes Concilium quidem se vehementer optare & expetere dixerunt, sed à suis cõcionatoribus malè persuasi, tale Concilium petiêrunt, quale nulla vnquàm ætas verum & legitimum esse putauit. Cùm verò verbum Dei aliter Luterus, aliter Zuinglius, aliter Anabaptistæ, aliter Zuencfeldius, aliter Seruetus exponant, quis vnquàm sanę mẽtis ex sola verbi Dei litera, nõ adhibita Catholicę Ecclesiæ interpretatione, aliquid certi in Cõcilio statui posse credat? Ità his tergiuersationibus nouorũ Euangelistarum siue dogmatistarum id apud Protestantes Magistratus effectum est, vt Conciliũ nullum admittere velint, cui Pontifex ab omĩ antiquitate recepto more pręsideat, & ipsam quoquè Synodum Tridentinam, cui grauissimi & longè doctissimi viri interfuêre, non magnipendant. Sed absit, vt Ecclesia DEI alium habendorum Conciliorum modum à Sectarijs accipiat, quàm ipsi traditus est ab Apostolis & Apostolorum successoribus. Quòd si verò ex sectariorum sententia mutãda est Synodorum habendarum ratio, iam facilè quidlibet obtinere illi poterunt. Sed ità tñ, vt aliud statuat Synodus Luterana, aliud Zuingliana, aliud Anabaptistica, aliud alia nupèr natorum schismatum. Porrò in hoc Smalcaldico Protestantium Conuẽtu fuit etiàm Gallię regis legatus. Rex ille Germanorũ Principum captauit gratiam, vtpotè qui iam bellum in

Concilium non recipiũt Euangelic.

Gallus captat amicitiam Germanorum.

Italia gerere decreuisset: atque interim nihilo minùs in regno suo seuerissima sumpsit supplicia de nouorum dogmatum assertoribus vel sectatoribus. Itaque quòd Luteranorum Principum captauit beneuolentiam, suî aduersùs Cæsarem communiendi causa id fecit, non quòd illorum religionem probaret: & rursùs Luterani in eius se amicitiam eadem omninò ex causa insinuabant, alioquì propter diuersam religionem non magnoperè addicti Gallis. Timebant enim vtrique Cæsaris potentiam, atque ideò modis omnibus communire se studebant.

Synodus Zuinglianorũ Tiguri.

Hoc tempore Zuingliani Tigurini, offensi scriptis quibusdam Luteri & complicum eius, præsertìm quòd scripsisset Luterus Oecolampadium subitò à diabolo præfocatum expirâsse, synodum Tiguri conuocant sexta Augusti ministrorũ Euangelij sui ex vrbe & agro Tigurino, vbì definitũ est, Apologiam Latinè & Germanicè edendam contra Luteri & gregis eius calumnias. Sed hoc tam egregij conuentûs decretum vnus Vuolffgangus Capito Argẽtoratẽsis ecclesiastes Zuinglianus, impediuit ad tẽpus non longum. Interìm Luterus 5. Octobris scribit ministris Argentinensibus, se nõ alieno esse animo à concordia: itaque hortatur vt synodum indicant, in qua de illa tractetur. Mira res. Nolunt isti Romano Pontifici licere conuocare Synodum, & interìm ipsi tam multas cogunt synodos authoritate prorsùs nulla. Istas imposturas indoctum vulgus non aduertit, Principes alijs occupati, nõ satis considerant, & ità impunè faciunt noui dogmatistę quicquid libet. Conuenerũt igitur Arouiæ, quod est oppidum ditionis Bernensium, quinq; Euangelij Zuingliani prędicatores, qui tutissimam aliquam formam conscriberent concordiæ cum Lutero ineundæ. O miseram Europam, quæ non videt, quid

Synod⁹ alia Arouiæ.

sub

ſub prętextu Euangelij moliantur horum temporum pſeudoeuãgeliſtæ. Si à Deo miſſi ſunt, vt iactitant, cur non idem docent? cur tam atrociter inter ſe digladiantur? An non meritò pereunt, qui tales duces ſequuntur?

Proteſtãtes volũt ſilere Cameram.

Hoc quoquè anno & apud Cęſarem & Ferdinãdum regem impensè laborârunt Proteſtãtes, vt fas non eſſet Cameræ Iudicibus tueri cauſam Catholicorum, quibus ipſorum facultates eſſent ſub religionis prętextu ereptæ. Id quidem certè durum fuit, & nõ multũ à barbara feritate alienum, monaſteriorum & Cleri bona diripere, nec tamen patére miſeris perfugium ad imperij Iudices, quorum authoritate poſſent ius ſuum obtinere. quid verò faceret vel Cęſar, vel Ferdinandus, cùm & Gallus minimè quieſcendum ſibi putaret, & Proteſtãtes iam vſqueadeò viribus creuiſſent, vt ſi quid minùs impetrâſſent, facilè vi extorquere poſſe viderentur? Interìm valdè quiritabantur Euangelici, ſi quid à Cameræ Iudicibus contra ipſos hoc nomine decretum fuiſſet, & tamen ferre nolebãt, vt de ſuis iniurijs quererentur Eccleſiaſtici, vel res ſuas repeterent. Atque hæc quidem & id genus alia vocantur purum Euangelium, pura doctrina, purum verbum Dei. Sic olìm Iulianus apoſtata fertur dixiſſe cuidam locupleti Chriſtiano: Chriſtus veſter in Euangelio pręcipit, vt relinquatis omnia: Da ergò mihi facultates tuas conuenienter Chriſti Euangelio. Sed nõ præcepit Euangelium, ait Chriſtianus, vt diuitibus, ſed vt pauperibus res noſtras largiamur. Porrò Luteri Euangelium nõ hortatur, vt tua relinquas, ſed permittit etiàm, immò & præcipit, vt aliena tibi vſurpes. O prodigioſam rerum om̃ium in deterius mutationem. Olìm Germani Principes, Auguſti Cæſares celeberrima paſsìm in Germania collegia, epiſcopatus, Cœnobia fundârunt, & ampliſſimis reditibus

Matth. 19.

tibus

tibus donârunt:hodiè ea multis locis vastata, diruta, dissipata cernuntur: nec tamen licet extrema calamitate affectis, ius suum prosequi.

Hoc anno Bruxellis nubit Dorothea Christierni Danorum regis filia Friderico Principi Palatino, q hoc nomine quandoquè ius sibi vendicauit in Daniæ regno: quod tamen, Cęsare multis bellis implicito, non est satìs prosecutus. Et Cæsar quidem, si non defuisset opportunitas, videbatur Friderico in eius regni iure repetendo opem laturus.

Facinus atrox.

Eodem anno in Ducatu Vuirtenbergensi caupo quidã hospitibus carnes porci, rabidi canis morsu infestati, edẽdas proposuit parùm hospitaliter. Vbi homines ei⁹ rei ignari carnes comederũt, mox versi in rabiem, mutuis se morsibus lacerârunt.

Gallus petit Mediolanẽsem principatum.

Hoc ipso anno è rebus humanis ablato Frãcisco Sforcia, Gallorum rex à Cęsare petijt sibi concedi Mediolanense Imperium. Verùm Cęsar non ignarus, quantum ex ea ditione ipse commodi haberet, tum etiàm non immeritò veritus, nè opulentissima Italiæ parte potentissimo Galliæ regi permissa, ille non contentus eo imperio, etiàm aliena, sua pręsertìm regna, mox inuaderet, quod superiores Galliæ reges fecisse meminerat, nullis precibus adduci potuit, vt Mediolanensem principatum Gallo concederet. Ea res nouas rerum perturbationes peperit, vt iam suprà attigimus. Porrò nè Franciscus rex in Cęsarem primus arma vertisse videretur, Sabaudiæ principem auunculum suum sibi inuadendum statuit, vt eius ditionibus in potestatem redactis, expeditum in Italiam iter haberet. Porrò eius principis cõiunx, vxoris Cæsaris germana soror erat. Eius belli causam hanc prętexèbat Gallus, quòd Sabaudus nollet ipsi Niceam Prouinciæ vrbem, persoluta pecunia, qua olìm à Gallis oppignorata fuerat, restituere.

Anno

ANno igitur 1536. ineũte vêre, aut circiter, magnis copijs Sabaudi Principis ditionẽ Galli inuadunt, multaque loca Duci destituto ab omibus eripiũt, & nisi Antonius Lęua Cęsaris Dux egregiꝰ valida manu eis occurrisset, Vercellas, quas obsidiõe premebãt, & multa alia misero principi facilè eripuissent. Et nè quid illi ad summã calamitatẽ deesset, etiàm Bernates Heluetij ad Lemanum vsq; lacum, quæ illius erant, vi abstulerunt. Causa hæc erat: Geneuẽses Zuinglianũ dogma cõplexi erant. Est autem Geneua ferè in medio regionis Sabaudiꝗ cę. Princeps igitur, tum Zuingliani dogmatis profligandi causa, tum alijs rationibus permotus, Geneuam obsidet. Geneuẽses sociorum Bernatum fidem & opem implorant. Illi nolentes socios negligere, bellum Sabaudo faciunt, multaque illi auferunt. Ità & à Gallis & ab Heluetijs oppugnatus, ad Cęsarem confugit, qui tum ex Africana victoria reuersus, vbiquè in Italia summo omnium studio & maxima pompa excipiebatur. Neapoli quidẽ amœnissima in vrbe hyemabat, vbì tum filiam notham Alexandro Medici celebratis nuptijs in matrimonio collocauit. eximia cum laude verę ac integerrimæ probitatis, quòd fidem Clementi Pontifici datam, licèt is iampridèm excessisset è viuis, inuiolatã seruaret, nihil permotus quorundã Florentinorum patriciorum precibus, qui ei quotannìs grandẽ auti summam offerrent, si repudiato Alexandro, pristinam ciuitati libertatem restitueret.

Galli inuadunt Allobroges.

Itemq; Bernates.

Nuptiæ principis Florentini.

Sub id tempus Hippolytus Medices, qui Alexandri erat frater patruelis, quorundam adulationibus deprauatus, licèt amplissimo esset Cardinalatûs titulo, opulentisque sacerdotijs, multisq; opibus insignis, adspirare cœpit ad Hetruriæ principatum, eiusque obtinendi causa necem Alexãdrò molítus est: ea in re vsus fertur opera cuiusdam magni viri.

Hippolytus Medices adspirat ad principatũ.

Sed

Sed Alexander insidias deprehendit, scripsitq; Paulo Pontifici, qui ex Hippolyti familia quēdam eius facinoris conscium comprehendi iussit. Ea re territus Hippolytus, ex vrbe excessit: deindè ad animum rediēs, tam immanis sceleris ductus pœnitētia, cum Alexandro in pacem redire studuit. Itaq; Cęsarem, qui tum in Africa erat, adire omninò voluit, sed à Prorege Siciliæ negata ipsi naue, in quodam oppido agri Fundani consilij inops substitit, ibique febre pestilenti correptus sexto die obijt, iuuenis lōgè omnium elegantissimus, rebusque omnibus florentissimus: scilicet vt insani mortales discant nullis neque corporis & ætatis viribus, neque quantunlibèt amplissimis opibus fidere. neque vitę huius voluptatibus, sed vni viuo & vero Deo totos sese dédere, cùm in hac vita tam sint incerta & caduca omnia, vt ne puncto quidem temporis certa nobis sit huius lucis vsura Porrò Cęsar cùm esset Neapoli, certo nuncio didicit Barbarussam classe apud Algieram reparata, Byzantium abeuntem, & in itinere apud Mangonis portum Christiana vexilla præferentem, Mangonianos omnes in miserā seruitutem in Africam captiuos abduxisse. Dolebat illi immani piratæ, quòd tanta clade affectus fuerat expugnato Tuneto, noluitque Christianis id omninò impunè cedere.

Idem miserè perit.

Intereà Cęsar multa vsus prudentia, cum Venetis fœdus percussit. Vt eam in rem Veneti propensioribus animis cōsentirent, nō parùm in causa fuit, quòd sperarent Cęsarē principatum Mediolanensem alicui traditurum. Nam neque Cęsarem, neque Gallum æquo ferebant animo tam opulenta Italiæ ditione potiri, sed infirmiorem volebant, cuius vires & potentia ipsis neutiquàm formidolosa foret. Deindè Cęsar per Ferdinandum fratrem & amicos principes in Germania militem cōscripsit. Interìm verò

Fœdus Cæsaris cum Venetis.

verò Nonis Aprilibus Romã venit, ingenti triumpho exceptus tum à Clero, tum à populo.

In Cœna Domini lauit pedes duodecim pauperum singulari pietatis affectu, & non mediocri admiratione eorum, qui huic spectaculo intererant. Lotos verò, egregijs donatos muneribus, nempè omni argenti abaco mensæ illato, à se dimisit. Fuit in illo principe, vt antè diximus, modestia & humilitas incredibilis, amica & grata præpotenti DEO, qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam. quatriduo aũt Romæ moratus, pridiè quàm indè abscederet. grauissima & ardenti oratione regem Franciscum, circunstante Pontifice & Cardinalibus, multorumq; principũ Legatis, perstrinxit, quòd fœdus abrupisset, & totum ferè terrarum orbem contra se concitâsset. Demùm is exitus oratiõis fuit, vt se paratum diceret cum Francisco singulari certamine de ditionum iure contendere, vt reliquo Christiano sanguini parceretur. Erat tum commotus Cęsar calamitate Caroli Sabaudiæ principis, nec Iohannẽ Lotharingiæ Cardinalem, qui à Francisco pacis cõciliãdę causa ad eũ missus, apud Senas posteà ipsum cõuenit, admittere voluit, totus iam ad bellum regi inferendum intentus. Pontifex verò Cæsarem cõplexus, orauit vtì nè vel non iniquo dolori plùs tribueret, quàm clementiæ & pietati. Cęsar deindè reiectis Galli legatis, Senas proficiscitur, honorificentissimè à Senensibus exceptus, oblatis vrbis clauibus cum hymnis ad ædem summam deducitur. Post Florentiam abit, & Alexandri generi summo studio colitur: quem hortatus est, vt ab insidijs sibi caueret, non ignarus quòd ea in vrbe principem ageret, quæ omnis iugi impatiens, immodica cupiditate ad libertatem semper adspirâsset. Atque vtinàm Alexander ijs monitis diligenter obtemperâsset, quę à grauissimo & experientissimo Imperatore

Cæsaris præclarum facinus.

Iacob. 4.
1. Petr. 5.

Oratio Cæsaris.

Cæsar venit Senas.

Florentiam.

tore

tore non temerè illi promebantur, non tam horrendum vitæ suæ exitum habuisset. Sed de hoc suo loco.

Lucam.

Cęsar deindè apud Lucenses quoquè triduo moratus, maximum eius vrbis studium, propēsionem, liberalitatem est expertus. Posteà ad Antonium Lęuam peruenit, qui parùm tempestiuo consilio, diuersum hortantibus Daualo Vastio & Ferdinando Gonzaga, Cæsarem impulit, vt in Prouincia Gallo bellum inferret. Egerat iam Antonius cum quibusdam, vt Massiliam Cæsaris exercitui proderent, sed ea res successum non habuit. Deniquè eò tādem res redijt, vt ex insperato superuenientibus Heluetiorum viginti millibus ad Franciscum regem, & iam morbo castra Cęsaris vehementer affligente, Cęsar re infecta Genuam redièrit, interim in Gallijs mortem oppetente Antonio Læua. Atque eodem tempore exercitus, quē Maria Cęsaris soror, virilis animi fœmina, in Belgis conscriptum, duce Henrico Nassauio ad Peronam Gallorum vrbem duxerat, in Belgas reuersus est. Magnus quidam Parisienses timor inuaserat, tantis copijs in Gallias penetrantibus, adeò vt iam vrbi muniendæ incumberent. Interea verò nouo in Italia conscripto milite, Gallus Genuam occupare mirabili astutia nititur: sed is conatus frustrà fuit. Porrò Paulus Pontifex missis tum ad Cæsaré, tum ad Franciscum regem Legatis è cœtu Cardinalium, ad pacē hortatus est, & licèt id nō impetrârit, specimē tamē eximiæ pietatis de se præbuit, functus optimi Pontificis officio.

Cæsar frustrà tentat Maßiliam.

Delphinus excedit è viuis.

Dum ità in Gallijs bella feruent, Franciscus Delphinus Galliæ regis primogenitus, incredibili totius regni dolore ex hac luce morbo subitario subtract⁹ est. Erat is quoquè iuuenis annos nat⁹ octodecim, eximijs præditus ornamentis, in ipso ætatis & fortunæ arridentis flore positus: tam inopinato casu

casu admonens mortales omnes conditionis suę, vt eius sempèr memores, quẽadmodùm sapientissimè hortatur D. Augustinus, omnem diem, supremum putent vitæ suæ diem, & sic Deo placitos mores ad extremum vsque perducăt diem. Sed hæc quis persuadeat hominibus? Erant quï dicerent, veneno interijsse præstantissimum iuuenẽ, & eo nomine quidam Sebastianus Montecuculus in quęstionem raptus, cùm se id crimen doloris impatiens admisisse fateretur, ab equis in diuersa nitentibus discerptus perijt. Verùm is pręcipiti suspicione appetitus, victus doloribus, vt alij volunt, crimẽ à quo erat alienus, ità fassus est, vt Antonium Læuam & Ferdinandum Gonzagam eius sceleris authores diceret. At illi viri egregij detestabile facinus à se depulerunt, nullis pręsertim veneni indicijs in extincti corpore existentibus, & affirmantibus plerisq; ex pilæ ludo immodico æstuantem, ac sudore diffluentem Delphinum, nimis auidè aquã potâsse, eaq; re sibi mortem conciuisse, obruto natiuo calore.

Conuentus Vuittenbergensis. Hoc anno cùm pessimè audirẽt Luterani & Zuingliani concionatores ob dogmatum discordiam, rursùs quandam inter se cõcordiam sarcire conati sunt, idq; in Synodo Vuittenbergensi in ædibus Patriarchę & Euãgelistę Luteri. Sed cùm verissimè dicat Sapiens, Inter superbos semper sunt iurgia: *Prou. 13.* cõcordia illa simulata fuit, non syncera. Nec potuit suum habere effectum, ꝙ propter aliorũ absentiam & absque magistratuum suorum consensu nihil statuere ausi fuêre: sed nec ipsa quidem illius egregij cõuentûs acta in lucem edere sunt ausi, tametsi scripta erant. Fuit ille syncretismus quidã, qualis olìm inter Cretenses, qui cùm perpetuò intestinis ac mutuis se bellis infestarent, vbì ab hostibus imminebat bellum, quandam inter se pacẽ conciliabant, vt iunctis viribus faciliùs hostes propulsarent. Ità etiàm *Cretensium mos.*

Zuingliani cum Luteranis quandam ſimulabant pa
cem,vt ſignis infeſtioribus in Chriſti Catholicam
Eccleſiam pariter inueherentur. Atq; in eo quidem
inter ipſos conuenit,panem & vinū minimè tranſ-
ſubſtantiari,vtq́; eo nomine Catholicos, qui diuer
ſum docent,atrociſſimè idololatriæ inſimularent.
Sed Eccleſia Dei hæreticorū calumnias irridens,in
Eucharistia Chriſtum viuum & verum Deum ado-
rat cum omni antiquitate: & Chriſto ipſo dicente,
Matth.26. Hoc eſt corpus meum,Hic eſt ſanguis meus,ijs ver-
bis certiſſimam fidem adhibet, ſciens non eſſe im-
Lucæ 1. poſſibile apud Deum omne verbū. In hoc enim tre-
mendo Sacramento oportet oīa humani ingenij
argumenta procùl abſcedere, & vel maximè fidem
exerceri,quæ tanto eſt maioris meriti apud Deum,
quanto minùs rationibus fulcitur.

Crebræ ſynodi Zuinglianorum. Hoc anno multas Synodos habuêre Zuingliani,
quatuor Baſileæ,vnam Tiguri,& generalem quan
dam,ſi dijs placet,apud Bernates,cui interfuerūt e
pagis & vrbib9 coacti 300. parochi,minùs quatuo
fortaſsìs pleriq; deſertores monachi. Non dubium
quin iſtorū conuenticulorū decretis plus tributū ſi
ab hominibus miſerè ſeductis,quàm vel Tridétine
quę tot habuit pſtantiſſimos viros, vel cuiuis alter
à Catholicis habitæ Synodo. Fuit etiàm alia quæd
Synodus Heluetiotū Zuinglianotū Arouię,in qu-
decretū eſt, neminem ex miniſtris Helueticarū Ec
cleſiarū mittēdum ad Synodum generalem Euāg
licorum,quę ad 14. Maij diem indicta erat Iſenac
quod eſt Duringiæ oppidū, ſed poſteà Vuittēbe
gæ,vt iam diximus,celebrata eſt. Hanc Synodū v
detur indixiſſe Luterus,& eo nomine recuſâſſe He
uetios miniſtros eò accedere. Mirum eſt,non fulm
nâſſe in eos Luterū, pro ſua ſcilicet authoritate, ſ
repentè omnibus diris deuouiſſe refractarios. ver
Zuingliani necdùm Luterū pro Papa ſuo agnoſce
ban

bant: nec tamen eius fulmina euadere potuerunt. Mirabiliter laborauit versipellis Bucerus, vt qualiscunq; posset in speciem conflari cõcordia: sed quibus non aderat spiritus Christi, qui vnius Catholicæ ecclesiæ & Doctor & moderator est, à qua se separant sectarij omnes, non mirum est, certam inter illos concordiam iniri non potuisse. Atque vtinàm soli cócionatores inter se mutuis arsissent dissidijs, & nõ etiàm miserrimam plebem in tam varias easq́; pugnantissimas opiniones & sectas distraxissent. Nullis Buceri quantunuìs versutis declarationibus & machinationibus Heluetij Zuingliani eò permoueri potuerunt, vt Luteri sententiæ aut Buceranis figmentis subscriberent. Nitebatur enim Bucerus illis persuadere, nullam in rebus ipsis, sed tãtùm in verbis inesse discordiam: quasi nõ è diametro pugnent inter se, Christus est substantialiter p̃sens in Eucharistia, & Christus non est illic præsens substantialiter. Ità inanes fuêre Bucerani conatus, qui vir, vt antè dixi, non magnoperè curâsse videtur, vtrùm huic an illi sententiæ accederetur, licèt miram præ se ferret in verbis & scriptis religionẽ: qua re permultis imposuit, qui hominis vafriciem non aduerterunt.

Buceri versutia.

Eodem tempore Ioachimus Vadianus Sangallẽsis Consul, insignis Sacramentarius, scripsit sex libros Aphorismorũ de consideratione Eucharistię, quibus apertè docet, quàm non conueniat Zuinglianis cum Lutero. Facessant ergò qui dicunt, pacem inter istos vnquàm synceram cóciliatam. Dissentiunt acerbissimè in hunc vsque diem, & in dies è suis scholis nouorum dogmatum monstrosos & abominandos producunt architectos, qui simplex & incautum vulgus miserabiliter perdunt.

Eodem anno mortuus est Basileæ Erasmus Roterodamus, vir certè excellenti doctrina, sed qui in

Erasmi mors.

plerisque scriptis suis non minimam prębuerit Lutero & alijs perditis ac seditiosis hominibus tumultûs in religione concitandi occasionē. Extant libri eius, quibus id potest euidentissimè doceri. Et ipse certè in Epistola ad Albertum Pium Carporū principem ingenuè fatetur, quędam à se facta scriptaq́; quæ nec facturus erat nec scripturus, si hoc seculū exoriturum diuinare potuisset. Sed interìm in Colloquijs, vbì multa sunt ab eo nō solùm incautè, sed etiàm perniciosè scripta, nihil ferè correxisse videtur. Quid autem necesse est imperitę iuuentuti tam crebrò inculcare ea, vndè nihil discat aliud, quàm Ecclesię cōstitutiones, cęremonias, instituta vel cōtemnere, vel in dubium vocare? Non dicam quàm multis locis odiosè suggillet monachos & Theologos, alioquì plùs satìs huic nouo euāgelio inuisos: hoc vnum in confesso est, multa eum scripsisse, quæ præstaret nūquàm in hominū venisse manus. Quàm sæpè pueriliter hallucinatus sit in Cēsuris suis, Augustini & Hieronymi pręsertim operibus pręfixis, facilè demonstrari possit, si res postularet. Est quædam in Hieronymi Tomis Epistola, eam negat esse Hieronymi, sed vel Tertulliani eam esse ait, vel alicuius vetustioris: & tamē in eadem Epistola fit mētio D. Ambrosij Mediolanensis Episçopi, & ab ipso repertorum corporum Geruasij & Protasij martyrum. In Augustino opus 50. Homiliarū libenter tribuit ipsi Augustino: alibì quandam ex ijs separatim in ijsdem Augustini Tomis excusam Homiliam, negat esse Augustini. Nec mirum, errare eum plerunquè dum nimiùm suo iudicio tribuit, & omnia ex stylo vult metiri, qui sanè apud Augustinum admodùm varius est, dum plerunquè ad vulgi captum sese accommodat, cui tanquàm Episcopus debuit pastoralem curam impendere. Non fuit illis sanctissimis Patribus tanta cura expoliendæ dictionis, quin pro

Censuræ Erasmi quales.

pro captu illorum,quibus vel ſcriberēt vel loquerentur,ſuam quoquè orationem libéter interdùm deijcerent:id quod D.Hieronymus de ſeipſo quodam loco apertè fatetur.Quantùm eius ſcripta nocuerint monaſticis Ordinibus,immò veriùs monaſticę vitę cōtemptoribus,quales ex eius libris multi euaſère,vt verendū eſt,nihil attinet dicere,nè videar odio potiùs, quàm veritate, ad hæc ſcribenda impelli. Cōſulit certè,nè quis ante annum 28. monaſticæ vitæ genus aliquod amplectatur, multaque adfert, q̄ poſſint iuuentutem nō mediocriter à vita monaſtica abſterrere. Vbì in monaſterijs om̄is diſci plina monaſtica iacet, & planè diſſolutè viuitur, meritò non debent ea peti. Vbì autem religiosè viuitur,quid(oro)neceſsè eſt abſterrere homines, nè eò ſe conferant ante annum ætatis 28? Scilicèt vbì iam planè vitijs aſſueuerint, vel etiàm matrimoniū contraxerint,quod plerunquè ante eam ætatē fieri videmus,tum cœnobium petent.Nos verò cum tota Dei Eccleſia cōſtanter aſſeueramus,cœnobia eſſe ſaluberrimè inſtituta, & eos ſuę ſaluti vel maximè cōſulere,qui in tenera ętate,cùm iam ſunt rationis benè compotes,ad ea ſe conferunt,Deo illic perpetuò non inuiti,ſed ſua ſponte libenter & alacriter ſeruituri,quādò prętertìm tot ſunt hodiè inter homines praua exempla,quibus tenera ętas ad horrēda plerunquè ſcelera & flagitia prouocatur. Nec enim cogitur quiſquam inuitus monaſticam vitam profiteri,ſed datur ſatìs iuſtum deliberandi ſpatiū, quô abūdè poſſit quiſq; vires experiri ſuas, & tum demùm id ſtatuere,quod videat ſuæ ſaluti cōducere. Quòd ſi Eraſmus poſito monachi habitu mâluit in hoím frequentia degere, nō abſq; multorū graui offendiculo:nos cū beatiſſimis Patribus,Baſilio, Gregorio Naziāzeno,Hieronymo, Gregorio Romano & innumeris alijs, hominum turbas tāquàm

Cœnobia petendæ.

 peri-

periculosas fugere malumus, aut certè si institutum monasticum id poscet, vt inter hoīes versandū sit, alieno potiùs q̃ nostro arbitratu viuere, cùm nulla sit peior libertas, q̃ cùm sic licet viuere, vt libet. Quę quidē oīa idcircò dixerim, vtì nè qs nimiùm tribuat Erasmi scriptis plerisq;, sed meminerit hoīem eum fuisse, & qui nō semèl lapsus sit, sicut paulatìm res ipsa euidētiùs & docet, & docebit. Hęretici vbì pro ipsis facere videtur, libēter eum amplectuntur, aliâs cōtemnunt. Atq; vtinàm res theologicas aut nunq̃ attigisset, aut religiosiùs & modestiꝰ tractasset. Ipse quidē fatetur in memorata ad Piū epistola, se primū oīm subodoratū fuisse ambitiōe corruptū Luteri animū: sed vtinàm tam se p̄buisset strenuū in oppugnādo Lutero, q̃ res ipsa flagitabat. Quid illū mouerit, cur nō oīibus ingenij viribus causam religiōis cōtra nouos dogmatistas tueretur, ego certò affirmare non possum. certū est aūt, si vti sua doctrina & eloquētia voluisset, plurimùm eum Ecclesię cōferre potuisse, maximè quòd apud multos ingens eius esset authoritas. Audiui ego ex quodam docto & graui viro, extare quandā Thomæ Mori, non tamen typis excusam, ad Erasmum Epistolam, qua illum hortatur, vt scripta sua retractet & corrigat: alioquì fore dicens, vt ab Ecclesia reijciantur. Non omninò vanus fuit vates ille eximius vir: nam videmus hodiè Ecclesiæ de Erasmi scriptis iudicium. Quanuìs autem, vt dixi, multa de monastica vita incautè scripsit, non tamē eum ab ea vita prorsùs abhorruisse, non vno eius ipsius testimonio doceri potest. Fuit apud nos eiꝰ manu scripta epistola ad quendam Carthusianum, in qua inter cætera ità dicit: Vereor nè imponāt tibi quorundā pręstigię, qui iactant hodiè splendidis verbis libertatē Euangelicam. crede mihi, si rem propiùs nôsses, minùs te tæderet istius vitæ. Video genus hominū exoriri, à

Thomas Morus hortatur Eras. ad Palinodiā.

Erasmus de Luteranis.

quo

quo meus animus vehemẽter abhorret. Neminẽ video fieri meliorẽ, deteriores oẽs, quotquot ego sanè nouerim: vt vehemẽter doleã, me quõdàm in libris meis ꝑdicâsse libertatẽ spiritûs, & post pauca: Ciuitates aliquot Germaniȩ implent desertoribus monasteriorũ, sacerdotibus cõiugatis, plerisq; famelicis ac nudis: nec aliud q̃ saltat, editur, bibitur, subatur: nec docẽt, nec discũt, nulla vitæ sobrietas, nulla synceritas. Vbicũquè sunt, ibì iacẽt oẽs bonȩ disciplinȩ cum pietate. Plura tibi super his scriberẽ, si tutum esset literis cõmittere. & rursùs: Quȩnam est hæc libertas, vbi non licet dicere preces, non licet sacrificare, nõ licet ieiunare, nõ licet abstinere à carnibus? Cogita qd talib⁹ possit esse miseri⁹ etiàm in hoc seculo. Itemq; post pauca: Emoriar, si vel tãtillũ roboris haberet hoc corpusculũ, vt saltẽ viuere posset, nì mâlim isthic tecũ agere, q̃ in palatio Cȩsaris esse prim⁹ episcopus. Proindè mi charissime in Dño, & ꝑ veterẽ, immò ꝑpetuã amicitiã nostrã, & ꝑ Christũ oro, obsecro, obtestor, vt istud tediũ penitùs excutias ex animo, nec aurẽ ꝓbeas exitialib⁹ hominũ fabulis, q nihil opitulaturi sunt tibi, sed irrisuri potiùs, vbi te in foueã pellexerint. Hȩc Erasm⁹ ante annos plurimos ad Carthusianũ quendã, quẽ etiàm tum, licèt iam senẽ, videntur quidã improbi instigâsse ad excutiendũ cucullũ, à quo scelere cum Erasmus vehemẽter deterret. Sleidanus libẽter adferre solet in suis cõmentarijs, si qd habeat Erasm⁹ q̃d possit facere contra catholicos, cȩtera vel silet, vel floccipẽdit. Et nos igit̃ non grauabimur vel vnã Erasmi de Luteri & satellitũ eius euãgelio sententiã adscribere. Ait ergò in libro illo, quẽ tertiũ scripsit de libero arbitrio: Certè multi Luteri discipuli ad publicã trãquillitatẽ adeò sunt inutiles, vt Turca q̃què ferat Luteranorũ nomẽ execrari seditiôis odio, cũ Chrĩanos toleret ab ipsius dogmatibus alienos,

Libertas Luterici euangelij.

Turca execratur Luteranos.

Quid hîc commemorem, quanta inter euangelistas (sic enim ipsi se vocant) dissensio, quàm atrox odium, quàm amarulenta contentio, immò quanta inconstantia, cùm ipse Luterus totiès mutârit sua placita, & subinde noua paradoxa suppullulêt? Sed de his satìs: quanquàm non erit alienũ, si de hac dissensione quid sentiendũ sit, ex ipso Lutero audiamus, vt hæreticus proprio ense iuguletur: Christus (inqt in Psalmum 5.) non alia ratione confligit cum hæreticis, quàm vt inter illos existat factiosus quidam dissensionis spiritus. Ex illorum enim discordia, interitus quoquè eorum & perditio consequitur. Sed ad historiam reuertamur.

Anna Bolenia supplicio afficitur

Eodem anno Henricus Anglorũ rex Annam Boleniam, quam repudiata Catharina regina sibi copulârat, palàm capite plecti iussit, atque altero pòst die Ianam Semeriam virginem sibi coniugẽ accipit. Persuaserat quidã ex Angliȩ proceribus, vt antè diximus, Hẽrico regi iurè eum repudiare Catharinã, quæ fuisset Arturi fratris eius vxor. Verùm Arturus quatuordecim annorũ puer Catharinã vt acceperat virginem, ità quoquè ea ætate mortuus virginẽ reliquit, quod Henricus ipse tum Cȩsari, tum alijs confessus fuit. Et isthuc quidem inter alia grauiter in scripto quodam suo obijcit Henrico Reginald⁹ Polus Cardinalis, ex regio Anglorum stemmate ortus, vir doctissimus atq; integerrimus, quem virum incredibili impudentia (vt hoc obitèr Lectorẽ admoneam) non vno loco nugator ille Sleidanus scelératè traducit, tanquàm is Luteri insano dogmati fauerit, cùm illo viro nihil fuerit grauius, & in Catholica religione constantius, cuius etiàm causa posteà in regno Angliæ multa præclarè gessit. Cur autem Henricus rex Boleniam trucidârit, hęc causa fuit: Sentiẽs Bolenia nullam se ex rege masculam posse prolem concipere, quòd dictu quoquè nefas est,

Sleidani calumnia.

est, germanum fratrem suum Georgium ad incestũ concubitum prouocauit, scilicet nè quis omninò suspicari de adulterino conceptu posset. Atquì nec sic voto potíta suo, frustraque fratris experta complexus, procax mulier Norresium, Vesteniũ, & Brertonum equites ex aula illustres, vt secum cócumbant, inuitat, deniquè etiàm Marco artis musicę magistro se prostituit. Accidit deindè, vt ancillam cum amico ludentem seueriùs castigaret. Id illa indignè ferens, omnia defert ad regem. Is quæstione de supradictis habita, iubet eos interfici, lata etiã mortis sentẽtia in Boleniã à iudicibꝰ, inter q̊s suũ quoquè tulit suffragiũ Thomas Bolenius Annæ parens.

Hoc anno potentissimus idemque Christianissimus Lusitaniæ rex Iohãnnes, insigni potítus est victoria apud Indos, in potestatem redacta Cambaia vrbe inprimìs insigni potentia atque opulentia, & omnis generis frumenti copia. Construxit ilic idem rex arcem munitissimam, & paulatìm mirum in modum in illis Barbaris regionibus propagata est fides Christi, dum interìm in Europa aliæ super alias hęreses existunt, quas miseri homines pro verbo Dei cupidè amplectuntur.

Victoria Lusitani regis.

Paulus 3. Romanus Pontifex, solicitãte etiàm piissimo Carolo Cæsare, volens perturbatæ Ecclesiæ mederi, hoc anno Concilium Oecumenicum apud Mantuam celebrem Italię vrbem indixit. Verùm is locus non placuit Germanis Protestantibus. Allegabant multa pericula, quæ tamen longè iustiùs alleganti Pontifici cedere nolebant, incitati à versutis cócionatoribus, qui Pontificem in summũ odium & contemptum adducere non cessabant.

Indicitur Concilium.

ANno 1537. mẽse Aprili Aetna mons Sicilię, materia plenus sulphurea, quam humida gignunt nutrimenta, ingẽtem ignis massam euomuit, quæ non repẽ-

Aetnæ incẽdium.

tinò, sed passim decidens, colles, memora, saxa, rupes, pagosque duos (nam multos ille mons pagos cõplectitur) flammis vastauit, arbores, homines & pecora magnis affecit cladibus. Eius montis ignis sulphureus interdiù obscurum & subnigrum, noctibus verò prorsùs horrendũ se spectãtibus ostendit. Ratio naturalis terribilis ignis hui⁹, à Philosophis eiusmodi adfertur, quòd Sicilia intrinsecùs in ipsis viscerib⁹ sit planè cauernosa & referta sulphure, alumine, igne, aqua, & id genus rebus alijs ignẽ fouentibus. Porrò ignis nõ potest esse sinè respiraculo, sed vbiquè sese exerit. Indè fit, vt in Sicilia nõ paucæ reperiantur admodùm calidæ thermæ. Cęterùm ignis in cauernas sese proripiens, flammam excitat, quę foràs erumpere cupiẽs, fumum & igneos vomit globos, multisq; locis suos quærit caminos, per quos respiret. Nonnunquàm verò in ipsis terrę visceribus tanta est ignis violentia, vt vnà cum globis igneis vel flammis etiàm lapides exustos & arenam eijciat. Trogus libr. 4. sic scribit de hoc monte: Sicilia terra est cauernosa & fistulosa: quo fit, vt ventorum flatibus pateat, vndè ignis cõcipitur. Intrinsecùs sulphur habet & bitumen: vbì ventus per spiramenta cauernarum incubuit, diù luctatus concipit ignem. Sic Aetnæ durat incendium. Motus ergò ventorum, causa incẽdij est. Strabo scribit se in eius montis cacumine fuisse, & omnia diligẽtissimè lustrâsse. Feruntur in summo vertice mirabiles esse mutationes, interdùm erumpẽte igneo flumine, aliquãdò vel flamma, vel obscuro fumo. Id verò summam habet admirationem, quòd illius ignis calor neq; vllo frigore temperari, neque frigus depellere potest. Nostro æuo nihil ferè pręter obscurum vaporẽ ex eo monte erumpere visum est, vsq; ad hunc 1537. annũ, quo ignẽ supradictũ euomuit. Verisimile est, quicquid dicant Philosophi, ijs in locis quædam

De Aetna Trogi sententia.

Nota miri quiddam.

dam esse Tartari ostia, aut loca puniédis animabus destinata: quemadmodùm etiàm in Islandia insula, quę in Oceano sita, æstiuo solstitio noctem nullã, brumali nullum diem habet, mons est Occidentem versùs, Hecla dictus, à quo non longè absunt fodinę sulphuris, quod indè copiosissimè plenis nauibus euehitur. Mons ille cùm furit, haud secùs atquè horrenda tonitrua insonat, proijcit ingentia saxa, sulphur euomit, cineribus egestis terram circuncirca tam longè operit, vt ad vicesimum lapidem vel milliare coli non possit. Sunt ibì multę voragines, ità cineribus opertę, vt vix euitari possint ab illis, qui vt eius incendij naturã explorent, propiùs mõtem accedunt, è quibus pleriq; viui à voraginibus absorbẽtur. Emergit illic ignis quidam, qui aquam absumit, stuppam non absumit. Visuntur illic mortuorum spiritus, qui in nota specie offerũt se familiaribus colloquijs hominum, idque adeò, vt adhuc viuere putentur ab illis qui eos nesciũt vel submersione, seu alia violenta morte perijsse. (Nam tales præcipuè appárent.) Cùm autem orant eos amici vel noti, vt domum redeãt, dicunt cum ingenti gemitu se petere montem Heclam, ilicóque dispárẽt. Voluit autem omnipotens Deus eiusmodi in terris extare loca terribilia, vt certiùs nôrint mortales, quę pœnæ maneant impios post hanc vitam, & sic discant timere Deum, vt possint ęternos ignes euadere.

Hecla mons in Islandia.

Mirum.

Carolus Cæsar cùm aliquandiù valetudinis confirmãdæ causa Genuę hęsisset, priusquàm in Hispanias proficisceretur, res Italię non negligendas putauit. Itaq; cùm Montisferrati dominium à tribus magni nominis competitoribus, singulis sua iura allegantibus, magna cõtentione peteret, Cęsar erecto tribunali illud Frederico Gõzagæ adiudicauit. In eius eñ matrimõio cernebat soror Bonifacij, nó dubi-

dubia hæres fratris sui, qui repentino labentis equi casu interierat. Porrò arci Mediolanensi, toto orbe celeberrimæ, Hispanum quendam præfecit: ijsque rebus confectis, secundissima vsus tẽpestate, in Hispanias nauigauit, vrgẽte prçsertim Andrea Auria, vt ante brumales dies eam profectiõem maturaret.

Huius anni mẽse Ianuario accidit crudelissimum facinus, quod potest multos non mediocriter ad agendam salutis suç tum temporariæ, tum çternæ curam extimulare, viros prçsertim principes, qui nunquàm satis possunt esse circunspecti ob multorum insidias: quas tamen faciliùs euadent, si Deum vita innocenter transigenda sibi propitiũ reddant. Fuit Florentiç dux & princeps Alexander Medices, Cçsaris potentissimi gener, iuuenis robusto ac vegeto corpore, vigintisex aut circiter annorum, qui etiàm iure dicendo ciuibus æquum & moderatum se prçberet. Verùm in tanta rerum affluẽtia, iuuentutis accedente feruore, admodùm in Venerem pcliuis fuit, ità vt coniugis toto contentus nõ esset, parùm interìm habita tum dignitatis, tum valetudinis, tum salutis suç cura. In eiꝰ intimam familiaritatẽ se mira vafricie insinuauit Laurẽtius Medices, ex Mediceis omnibus illi sanguine maximè propinquus, cui incautus princeps tantum tribuit, quantũ vix vlli alij. Is verò cùm Alexander esset Neapoli, vbì tum quoquè erant exules Florẽtini, incredibili perfidia & Alexãdrum ferè quotidiè apud exules se iactitabat è medio ablaturum, ore maledicẽtissimo crebrò in illũ inuectus, & rursùs exulũ consilia ad Alexandrum ilicò deferebat. Quod cùm exules persensissent, eũ vehemẽteer detestati sunt, & Alexandri stultitiã perstrinxerunt, ꝙ tam perfido homine vsqueadeò delectaretur. Detulit id quidam ad Alexandrũ, & is accito ad se Laurentio, quid audiẽrit, indicat. At homo versutus vera ipsum audisse con-

Cædes horrenda principi Florentini.

Nota versutiam.

cõfirmat,ſed hac demùm ratione,ſi ſe ſimulet apud exules principi quàm infenſiſſimũ,illorũ machinationes facilimè poſſe perdiſcere. Credidit princeps in ſuam certam perniciẽ impudenti mendacio. Accidit interìm,cùm iam ſeſquiannũ & ampliùs exitium Alexandro molítus eſſet,vt matronam quandã pernobilem & conſtantiſſimę pudicitiæ Laurentius tandèm expugnatam ſe polliceretur media nocte ad Alexandrum perducturum. Credidit miſer ſcelerato homini,& paſſus eſt ſe ab illo duci in ipſi9 Laurentij cubiculum, cuius domus principis ędib9 erat coniuncta. Eò vbì ventum eſt,dimittere à ſe cubicularios duos iubetur,& in ipſi9 proditoris lecto repoſitus, vt ſomno ſe tradat pauliſper,monetur, donèc matrona poſſit in ipſius amplexus adduci. Porrò etiàm monetur deponere gladium,quo erat accinctus,vt ſuauiùs cubet. Id vbì factum eſt,ità capulum gladij inuoluit Laurentius, vt ſi fortaſsìs eũ ſui defendendi cauſa princeps velit educere, nõ facilè poſſit. Ità iam cædi maximè opportunus,tradit ſe quieti,ignarus miſer proximè impẽdentis extremi periculi. O cæca mortalium pectora,quæ breuis cuiuſdam eiuſque nefariæ voluptatis explẽdæ cauſa,ſæpè ſeipſos in ipſam & corporis & animæ ſempiternam mortem pręcipitant. Laurentius deindè exit è cubiculo, corripit enſem, iuuenem homicidam, cui princeps vitam donârat, orante pro illo Laurentio,ad fortem ſibi nauandam operam pellicit, adiuncto etiàm alio quodam nefario homine: quãquàm ſunt,qui ſcribant vnius tantùm opera in hoc patrando parricidio vſum eum eſſe. Cum ijs clàm in cubiculum ingreditur,infeliciſſimum principem iam ſomno correptum adacto per coſtas gladio confodit,& aliquandiù reluctantem ſociorum opera interficit. Audiebatur quidem à familia ſtrepitus & clamor ingens, ſed nemo ſe mouit: quòd Lau-

Alexander credit temerè.

Princeps confoditur.

Laurentius iam antè consuêsset crebrò eiusmodi in eo cubiculo excitare tumultus, tanquàm iocosa exercitatione cum sodalibus animum oblectás, vt scilicet eam in diem dolum pararet. Quòd si princeps ille animo benè constituto eam horrendam necem ab illo perditissimo nebulone pertulisset, tametsi immane hauddubiò id esset parricidium, tamé moderatiùs dolendum foret, quòd mors illa nihil animæ noceret. Atquì verò eo in statu, quo tum erat ille princeps, tam inopinatam & nihil penitùs prouisam mortem adferre cognatum cognato, multis auctum beneficijs liberalissimo principi, id omnem excedit modū sæuitię & immanitatis. Sed iusto tamen Dei iudicio effrenatam principis libidiné tam terribiliter castigatam esse nemo ambigit. Debebat ille princeps fidem seruare coniugi, debebat vereri tremenda Dei iudicia, qui nó respicit personá principum, sed indiscriminatìm plerunquè seuerissimè in hominum flagitia animaduertit. Quod quia nó fecit, in id genus horrendæ mortis incidit, vt suo summo malo doceat sapere mortales, nè ipsis similia eueniant. Nam vt sint fortassìs permulti, qui diú impunè vitam viuunt impuram & sceleratam, tamé etiàm innumeri inopinatis omninò casibus in ipsis sceleribus opprimuntur, & ruunt pręcipites in sulphureas gehennę æstuantis carnificinas, nunquàm indè emersuri: quo quid possit esse horribilius? Ea cęde patrata, animo consternatus homicida execrabilis, nihil iam præter fugam meditari potuit, licèt antè decreuisset, Florentinis ad libertatem vocatis, gloriam sibi ex ea perfidia parare. Itaq; in ipsa nocte ex vrbe excedēs, quod nulli alteri facilè permissum fuisset, re necdùm cóperta, incitatis equis primùm Bononiā, indè Venetias cum suis sicarijs peruolauit. Fuit deindè altera luce principis mors prudentissimè dissimulata, donèc accitis in vrbē & arcem

Laurentius fugam capessit.

cem militibus, tandèm triduo pòst mira præpotentis Dei prouidentia in defuncti locum subrogatus est Cosmus Medices, adolescens summę spei, annorum decem & octo, qui vsque in pręsens magno ciuiũ studio & amore patrię suæ principatu, nisì fortè breuì è vita migrauit, moderatissimè potít, studiosissimus semper Caroli Cæsaris longè optimi, cuius in se ꝓpensissimam voluntatẽ, in cõfirmando pręsertim principatu, expertꝰ erat. Porrò ille detestastilis parricida Laurentius ex Gallijs profugit ad Solimannum Turcarũ principem. Verùm Solimannus vbì scelus ab eo patratum didicit, execratus hominis perfidiam, capiendum dedendumq́ue decreuit ipsum Cosmi principis iussu persequẽtibus: sed ille properè redijt Venetias, vbì tamẽ paucis pòst annis, à duobus Volaterranis militibus, Alexandri principis studiosis, trucidatus est.

Cosmus Medices Alexandro substituitur.

Laurentius cæditur.

Hoc anno Galli in Atrebates irruerunt, oppidũ & arcem Hesdinum egregiè munitam intra mensem deditione accipiunt, imposito firmiori ꝓsidio. Abeuntibus Gallis, Cęsarani par pari relaturi, oppidum D. Pauli vi capiunt, ac diripiunt magna strage edita, deniquè incendunt. Idem faciunt Monstrolio, cùm deditiõe id in potestatem illorum venisset, priùs tamen passi sunt ciues incolumes abire. In oppido S. Pauli vel Simpolio, vt quidam vocãt, quod rex Franciscus præsens egregiè communiẽrat, vnico horę spatio quinque lectissimorum iuuenum Gallicorum millia cæsa sunt, multique præfecti & ipse prætor Parisiensium capti sunt. Monstrolium latissimum & copiosissimum Picardiæ oppidum est: eo compilato, & miserandum in modum incendio deformato, itum est ad Teruanam Morinorum. Iam fame laborare cœperant qui intra vrbem erant Galli, cùm eccè opportunè illis suppetias tulerunt Annibaldus & Pienesius, duo fortissimi

Galli capiunt Hesdinum.

Monstrolium incensum.

mi

mi Gallici proceres: verùm ij dum se ad suos recipiunt, prelio commisso capti sunt. Indè iussu regis Francisci percussæ sunt decem mensium, vel vt alij habent, trimestres induciæ cum Maria Cæsaris sorore, quæ spe future pacis incitata, exercitum dimisit. Vtinàm verò hec arma in Christiani nominis hostes versa fuissent, quorũ vires mutuis Christianorum principũ dissidijs in dies augescebãt. Interim nihilo minùs in Taurinis bellum perseuerabat.

Conuentus Smalcaldiæ.

Huius anni mense Februario Protestantes conuentum egêre Smalcaldiæ. Aderant illic etiàm illorum concionatores, qui cùm deliberaretur de Cõcilio à Paulo 3. Mantuæ indicto, de mandato principum atque vrbium euangelici nominis professi sunt, se iuxta capita confessionis Augustanæ & Apologiæ sentire & docere in suis Ecclesijs. Hoc quidem illi persuaserãt principibus: sed quàm verè, ipsi viderint. Certè ipsa confessio sæpè in alias formas mutata est. Nitebantur quidã in hoc conuentu efficere, vt de cœna Domini & ecclesiasticis ritibus certum aliquid, quod omnes sequerentur, statueretur. Principes verò, misso ad eos Saxonis Cancellario cum altero quodam nobili, de solo concilio illos agere iusserunt. Videbant enim hisce de rebus inter istos pclaros euangelij buccinatores nulla ratione posse pacẽ cõfici. Luterus morbo correptus, missus est Gotham à principe Saxoniæ, atq; eiusdẽ principis voluntate adiêrunt eum Bucerus & Bonifacius Lycosthenes, qui eum ad respondendum Heluetijs hortarentur. At Luterus vi morbi se ait à scribendo impediri, licèt interim Basileensi consuli Iacobo Meyero scriberet, Heluetiorum scripta sibi esse reddita. Sed nunquàm adduci Luterus potuit, vt Heluetijs cederet.

Luterus ægrotat.

Hac tẽpestate orta fuit inter cõcionatores Zuinglianos de cœna Domini rixa. Itaq; habita est syno-

dus

dus Bernæ vltima Maij,in qua decretũ planè sacra-
mentariũ editum est, & sic ea lis vel sublata est, vel
vtcunquè in speciem sopita. Nihil em̃ ab istis con-
cionatoribꝰ syncerè & bona fide agit̃. Huius an-
ni mẽse Iulio Parisijs turris Belliaca ad Sequanã, in
qua magna vis nitri,sulphuris & pulueris tormẽta-
rij cõdita seruabat̃, fulminis ictu fũditùs euersa est.

Turris incẽditur.

Hoc ferè tempore Paulus Pontifex maximus Re-
ginaldum Polum, ex Margarita Eduardi 4. Angliæ
regis nepte prognatum,quem paulò antè in Cardi-
nalium ordinem adsciuerat,in Britanniam legatum
misit, vt Henricum regem ad saniora complectẽda
consilia reuocaret. Verùm Henricus rex iam scri-
pserat Francisco regi,vt legatum ad se captiuum in
Britanniam mitteret.Eius rei cõmonitꝰ Polus Car-
dinalis,ex Gallijs in Flandriam profectus,aliquan-
diù hęsit Cameraci. Indè Leodium abiens, aliquot
menses liberaliter habitus est à Cardinale Erardo;
pôst Romam repetijt. Sleidanus suo more pessimè
eam legationem interpretatur,tanquàm propterea
missus fuerit ad Franciscum regem, vt eum in An-
glum inflammaret.Ità semper improbi homines ex
animi sui prauitate,etiàm alios metiuntur.Et valdè
hoc familiare est Sleidano & sectarijs dogmatistis
oĩbus,vt Romanos pontifices & catholicos quosq;
magnoperè studeant apud omnes in summum odi-
um & inuidiam adducere,licèt interìm illi piam do
ctrinam,& purum ac syncerum Euangelium,& in-
credibilem vitę innocentiam sibi impudenti vani-
tate tribuere non vereantur.

Polus mittitur ad regẽ Angliæ.

Mense Octobri Iana Semeria,quam ab Anna Bo-
lenia Rex Angliæ Henticus suo iunxerat matrimo-
nio,filium Eduardum peperit, sed ipsa duodecimo
pôst die vitam cum morte commutauit.

Eduardus nascitur.

Per id tempus quo paulò antè diximus in Belgio
viguisse bellum,multa Gallis apud Allobroges eri-

BB puit

puit Daualus Vastius Cęsareanorum dux inclytus, & cùm iam binis castris obsideret Taurinũ & Pinarolum, Gallosq́; ad summam alimentorum penuriam adduxisset, in ipso tempore Hẽricus Delphinus cum exercitu superueniẽs, reb⁹ necessarijs grauissimè pressos sublenauit. Indè verò de pace tractari cœptum est, ictis primùm trimestrib⁹ inducijs, & ijs rursùs in alias trimestres, deniquè in longiores prorogatis. Ea in re cõficiẽda pręclaram sanè Reip. Christianę nauauit operam Paulus 3. Romanus Põtifex, cui dolebat illud bellum intestinum.

Legatio ad Cæsarem.

Cùm Cæsar in Italia esset, miserunt ad eum legatos suos Protestantiũ ordines. Illos Cæsar quidem audiuit, sed occupatus rebus bellicis, respõdit se p legatum illis responsa daturum. Hoc cùm Protestãtibus renunciatum esset, illi conuentum indicunt Smalcaldiæ ad septimũ Februarij anni huius diem, vbi omnes adessent. Adduxerunt eò primi nominis cõcionatores suos, Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Osiãdrum, aliosque multos: qui tamen ità inter se erant animis concordes, quicquid interìm extrinsecùs simularẽt, vt quõdàm Cadmęi fratres.

Conuentus Smalcaldicus.

Luteri & Osiãdri fundamẽta diuersissima.

Et vt parùm aliquid lector nouerit, concionabãtur illic isti sectarij theologi: Luterus iustificatiõis suę fundamentum esse voluit Relationem, quæ est minimum entitatis, hoc est, nihilũ, vt ipsius habet disputatio typis excusa. Osiander verò prorsùs è diametro cum illo pugnans, fundamenti loco posuit ipsam diuinam essentiam, quę est simul omnia. Vult enim, eadẽ iustitia qua Deus essentialiter iustus est, nos quoquè iustos esse oportere. Luterus aũt, non reuerà, sed tãtùm imputatiuè corã Deo iustos nos haberi dicit, perindè vt olìm Alexander Magnus apud Lacedęmones his verbis in deos relatus est: Alexander vult esse deus: Deus esto. Et licèt hęc inter se maximè sint diuersa, tamen Principibus & reliquis

liquis Ordinibus illis versuti homines visi sunt purum putum euangelium & ipsissimum Dei verbum predicare:nec animaduertebāt, qbus dolis & fraudib9 ab istis Euāgelistis circūscriberentur. Interìm mirè execrabantur summum Pontificem & Doctores Catholicos tanquàm Antichristi (sic enim vocant Pontificem) administros & satellites,& nō videbāt eos,qui isthuc ipsis persuaserāt, re vera ipsissimi Antichristi præcursores & prenūcios esse. Sed quid hoc magnoperè mirādum in principibus,cùm etiàm plerisq; doctissimis viris satìs interdùm negocij facessant importuni & versipelles homines, dum omnia vbiquè rimātur & excutiunt,& si quid vspiàm occurrat, quod vel in speciem pro ipsis facere videatur,id mirè exaggerent,illud mirificè iactitent,adeò vt sæpenumerò non pudeat ipsos impudētissima vanitate ad suum sensum detorquere, quæ tamen sciunt nihil pro ipsis facere, scilicet vt indoctis & imperitis aliquid dixisse videantur.Has fraudes si persentiscere potuissent Principes, puto equidem suis dentibus infidos homines discerpsissent potiùs, quàm vlla in re sibi sequendos statuissent.

Summa legatiōis Protestantium.

Sed vt ad legationem Protestātium reuertamur, tria potissimùm illi à Cæsare petebant:primùm,nè commodaret fidem sparso de ipsis rumori, quasi cum Gallo & Anglo fœdus fecissent:deindè,vt Cameræ iudicium cohiberet:postremò,vt qui post pacificatiōem Noribergicam in fœdus Smalcaldicum recepti essent, eius quoquè pacis beneficio fruerētur. Cęsar ad illos misit Matthiam Heldum procācellarium,virum eloquentissimum, qui in publico omnium consessu die 15. Februarij accuratè respondit.Hortabaī inter alia Cæsaris nomine, nè Cameræ prescriberent, nec ius ipsum impedirent.passìm enim ad Cæsarem & Cameræ iudices deferebantur

Legat9 Cæsaris ad Protestantes.

miserorũ querimoniæ, qui se reb9 & fortunis omibus exutos, in integrum restitui rogarent. Illorum verò preces Cęsar, vt erat pijssimus, negligere non potuit, licèt interim Protestantes, à suis Ecclesiastis instigati, rem se DEO gratam prestare arbitrarentur, si ecclesiasticos, presertim monachos, profligarent. Hoc verò Christi euangelium non docet, res alienas priuata authoritate, immò legibus omibus & summo Magistratu acerrimè vetante, sibi vsurpare, aut pro suo arbitratu alijs conferre. Et quia Cameræ iudices plerunquè sententiam ferebant, qua iuberentur ablata restituere, Protestantes eos ferre nolebãt. Ità oportebat miseros rerum suarum ferre direptiones, nec tamẽ vllum à iure subsidium petere. Quis verò hoc docuit? Luteri scilicet Euangelium. Sed hoc Euangelium iura omnia, & totus orbis Christianus damnat. Priùs videndum erat, qua æquitate, quo iure, quibus rationibus hoc euangeliũ niteretur. Certè illi, penès quos summa est apud Christianos authoritas, quibus diuinę & humanæ leges nos obtemperare volunt, hoc Euangelium iampridèm execrati sunt. An non verò plus tribuendum est toti9 orbis iudicio, quàm vnius detestabilis apostatę, cui nec id quidem tribuendum est, vt aliquo numero habeatur? Verùm Protestantes, vt à Lutero, & id genus alijs edocti erant, omninò pati noluerunt, vt aliquid cõtra ipsos ecclesiastica bona sibi vendicantes, Camerę, id est, Cæsareæ Maiestatis iudiciũ valeret: putabant enim sceleratos homines & idololatras, hoc est, monachos (vt de alijs taceam) omĩnò profligandos, & interim apostatas cõmonachos haud secùs atquè Christi Apostolos in plectebantur, quorum omnium parens Luterus in summo apud eos honore fuit, qui si nihil aliud fecisset, quàm quòd, omni abiecto pudore, ausus est virginem Deo sacratam suis nuptijs copulare, hoc

Protestãtes recusant Cameram.

solo

ſolo nomine dignus erat, qui flammis cremaretur. Nouimus Iouinianum imperatoré religioſiſſimum iam olim ante mille annos legem ſanciuiſſe, vt capitaliter in eum animaduerteretur, qui ſacrā virginem, non dico rapere, ſed attentare tātummodo iungendi matrimonij cauſa, aut oculos impudicos ei adijcere auderet. Impius ille apoſtata Iulianus Impator ad eiuſmodi inceſtas nuptias cōnixiſſe legitur, ſed certè Chriſtiani principes conniuere minimè deberent. Multa preterea alia in eo conuentu dixit Heldus: poſtera verò die cum Saxōe priuatim locutus, multam ei Cęſaris erga ipſum beneuolentiam indicauit, ſed quam hactenùs ob diſparem religionem in eum declarare ſatis nequiuerit. Itaque hortabatur eum ad concordiā, ad adeundū Conciliū vel legatos eò mittēdos, ad ferēda auxilia cōtra Turcam, ad contribuendam pecuniā in Camerę iudicium. Saxo ſe cum ſuis communicaturum reſpōdit. Deinde 24. Februarij ad omnia fœderati omes reſponderunt prolixè, quę quidem commemorare nihil attinet. Nolebant Cameram contra ſe procedere, nolebant à ſuo fœdere excludere quenquam, licèt Noribergę conuentum eſſet, nè quis ante Cōcilij definitionem religionem mutaret: porrò in id fœdus non admittebantur ferè niſi Luterani & id genus homines: Orabant Cęſarem, vt Cameræ iudicibus nè ipſis moleſtiam vllam crearent, interdiceret, & quędam alia: ſed ità orabant, vt precibus armatis vti viderentur. Nam ſi ſecùs attentaretur, & ſi qua vis fœderatis inferretur, ſe ſocijs minimè defuturos indicabāt. Quòd ſi Cęſar permittat omnibus aditum ad veram doctrinam, (ſic enim vocant Luteri dogmata) tum ſe propēſiùs pręſtituros, quæ de Turca & Camera Cęſar poſtulârit. Multa deindè de concilio dixêre, quod liberum eſſe voluerunt, vbi Luterus cum ſuo grege aut parem, aut ſuperio-

l. ſi quis e. de epiſcop. & cler.

Heldus cum Saxōe agit.

Proteſtātiū reſponſum.

rem etiàm præ Romano pontifice locum & authoritatem obtineret contra morem omnium seculorum. Multa ibì acerbè in Pontificem dicta, quòd is doctrinam nō solùm verbo Dei, sed etiàm vetustis concilijs atq; doctoribus contrariā inuexerit atq; defendat, cùm tamē reuerà nō Pōtifex, sed Luterus cum suis concilia & doctores oēs nō sinè cōtumelia reiecerit, & sua pestilēti doctrina, quæ in multis ipsius quoquè Alcorani impia cōmenta lōgè supat impietate, florētissimum Germaniæ regnū, adeòq; totā ferè Europam in summas calamitates, bella & odia intestina, incredibiles animorū dissensiōes, & nullū non malorū genus prꝫcipitârit. Sed hæc & id genus alia multa licèt Principū & fœderatorū nomine proponerentur, non tamen à Principibus, sed eorum concionatoribus petulanter conficta fuère. Non desunt vitia in Ecclesia Catholica: sed ꝙ doctrina eius pugnet cū verbo Dei & concilijs & Doctoribus antiquis, id isti sycophantæ nunquàm docere poterunt. An verò nō scatet omī flagitiorum genere istorum nouorum dogmatistarum vita? An non Luterus ipse fatetur, suæ sectæ homines vel decuplo Sodomitis peiores euasisse? Sed hoc illi importuno solius fidei buccinatori imputandum est. O si in Christianorum pectoribus non penitùs lux omnis rectæ rationis extincta fuisset: vidissent quꝫ dogmatum horrenda monstra, quàm prodigiosas & immanes tenebras pro Euangelij luce, quas deniquè tigrides, quósve lupos pro veris pastoribus complexi essent.

Pōtifex perstringitur.

Luteri de Luteranis testimoniū.

Vbì dicendi finem Protestantes fecerunt, Heldus euestigiò eis respondit, inter cætera periniquū esse dicens, quòd cùm ea negocia, quꝫ ipsi dicāt religionis esse, alij prophana esse contendant, nolle ipsos alterius partis rationes & argumēta cognosci, cùm tamen & legibus, & ꝫqtati & diuinis literis consentane-

Heldus respondet.

taneum ſit, vt in omni controuerſia pars vtraq; ex æquo audiatur, neque ſecundùm alterutrius narratiōem, etiamſi ea nihil à vero abhorreat, quicquam pronuncietur. Tum quoquè nullo iure fas eſſe, quenquam vel religionis, vel alia quauis de cauſa, rebus ſuis ſpoliare. De Concilio ait grauiſſimum fore Imperatori, ſi ipſi iam exceptiones contrà facere velint, cùm non ſint neſcij, quantoperè eam in curam Cæſar incubuerit, vt Cōcilium quandoquè cogeretur. Quòd ad Pōtificem attinet, ſperare Cęſarem, illum tanquàm pręcipuum ordinis Eccleſiaſtici caput, pro ſui muneris ratione, Chriſtianè ſeſe gerere, nec de illo quicquam omninò ſiniſtrum ſuſpicari. Licere tamen ipſis, ſi quid ſecùs de illo nôrint, in Concilio modeſtè proponere, itemque de forma & modo Concilij: nanq; vt in ea re ipſi alijs natiōibus pręſcribere velint, id ſanè minùs æquum eſſe: neq; ipſos perſuaſum habere debere, ipſorum theologos ſolos ſapere, reliquos omnes bardos & bliteos eſſe: alijs quoquè locis paſsìm viros & eruditione & pietate pręſtantes inueniri. Hęc & id genus alia dixit ibì Heldus, vt erat excellēti doctrina & mira ingenij dexteritate.

Eodem autem die venit eò legatus Pōtificis Epiſcopus Aquenſis, ſed à Proteſtātibus nō magna ei⁹ fuit habita ratio, cùm tamen etiàm Turcarum tyrānus legatos Chriſtianorum comiter excipiat. Die quodam voluit is legat⁹ cum Lātgrauio colloqui. Ille reſpondit ſibi non eſſe integrum, & eodem ferè momento adijt Luterum ex calculo grauiter decūbentem. Poterat id è ſua domo facilè videre legat⁹, ſed debuit ęquo ferre animo, apoſtatam monachū Pontifici maximo, cuius ipſe legatus erat, longè anteferri.

Legatus Pontificis ad Proteſtantes.

Ad Heldi dicta vltima Februarij iterùm Proteſtātes ꝓlixè admodùm reſponderūt: ſed referre piget, quia

Proteſtantium reſpōſum.

quia eiusmodi sunt, vt pręclarę Germanicę nationi apud exteras nationes oēs ignominiā potiùs quàm laudem sint paritura: verùm hęc quoquè non Principes, sed cōcionatores ità cōposuerāt, vt identidē splendidè mentirentur. Deniquè in hac responsione Concilium à Pontifice indictum reiecerūt. Aiūt enim iudicandi potestatem non ad solum Pontificem & Episcopos, verùm ad Ecclesiam pertinere: quo quidem in numero sint etiàm reges & cęteri ordines: dicerēt apertiùs, etiàm cerdones, lictores, carnifices, garrulę anus, ambubaiarū collegia, pharmacopolę. Quis verò ista nō irrideat? Scilicèt pronūciare de Ecclesiæ dogmatîs ꝑtinet ad laicos, immò & ad cocos & subulcos. O vastissimam dogmatistarum Euangelicorum cęcitatē. Et isti sunt purę doctrinę & germani Euangelij synceri atque integerrimi pręcones. Oportebat sanè Germanos ad eiusmodi credēda nō temerè adduci, oportebat priscę Germanorum constantię meminisse, & in rebus grauissimis summa, vtì par erat, vti grauitate & maturitate. Verùm hæc & id genus alia versuti homines parùm cautis facilè persuaserunt. Priùs autem quàm is cōuentùs dissolueretur, quod fuit 6. Martij, ad Gallię regem datis literis, eius beneuolentiam & amicitiā captârūt. Rex eis liberaliter respondit, licèt ex animo Luteri dogmata detestaretur: sed mutuis se auxilijs vt communirent, res ipsa poscere videbatur.

Reÿciunt Concilium.

Per id ferè tempus etiàm rex Anglię scriptū edidit, quo se ostēdit nō multùm tribuere authoritati summi pontificis, neque venturum, neque legatos missurum ad concilium Pontificiū: & alia pleraque satìs acerbè in Pontificem, quem Catholici tanto propensiùs obseruare & suspicere debent, quòd ab illis tam hostiliter oppugnatur, qui Luteri quàm Christi Euágelium sequi mâlunt. Multùm hæretici plerique

Scriptū regis Angliæ.

plerique omnes quiritantur de tyrãnide Romanorum Pontificum: ſcilicet extinctam vellent illam ſummã authoritatem, qua hactenùs hęreſes omnes oppreſſæ ſunt.

Hoc anno Solimãnus Turcarum Imperator moleſtiſſimè ferens Luſitanorum potẽtiam in Indiam vſq; prolatã, maxima ipſius regionibus detrimenta adferre, interclusis Arabici ſinûs nauigatiõibus, quibus Memphim (hodiè Cairum vocant) atq; Alexandriam om̃is generis aromata & mercimonia, & indè in Europam aduehi ſolerent, quæ iam per vaſtiſſimum Oceanum in Luſitaniã aueherentur, atq; indè porrò in Angliæ, Belgij, Germanię aliarumq́; regionũ emporia diſpẽſarentur, hortatu Aegyptij præfecti ingẽtem triremium & aliorum nauigiorũ claſſem magnis impendijs inſtitutam, cõtra Luſitanos miſit, vt eos ex tota India, vbì iam illi munitiſſimas aliquot arces conſtruxerant, exturbaret. Iam paulò antè in bello Perſico contra Tammaſum infeliciter ſuſcepto, didicerat Luſitanos quoſdã ſclopetarios & tormentorũ magiſtros, qui maiora tormenta & fundere & peritè dirigere Perſas docerẽt, regi Perſarum militâſſe. Id verò eius animum vehementer in Luſitanos exacuit.

Turca infenſus Luſitãis.

Obitèr hîc cõmemorare libet, in intimo Arabici ſinûs termino montem Sina ſitum, qui natura ſaxeus & abruptus in cęlũ exurgit, difficilimumq́; præbet in ſuperiora nitentibus aſſcenſum. In eius ſummo cacumine, vndè eſt latiſſimus in maria proſpectus. poſitum eſt delubrũ, Diuę Catharinæ præclariſſimæ martyri dicatum, quò confluunt peregrini Chriſtiani religionis ergô, licèt non abſq; periculo pateat acceſſus. Nec dubiũ, quin illo in loco ſingulari quodam gaudio afficiantur piè viſitantium animi, non ſolùm ob tãtę martyris ſacras reliquias, ſed etiàm quòd indè proſpiciẽdo mari rubro liceat

Mons Sinæ.

Delubrum D. Catharinæ.

grata mente reminiſci, ibì olìm ſubmerſum perijſſe Pharaonem cum infinitis equitum turmis, cùm is perſequeretur filios Iſrael, pręſenti Dei beneficio ex eius manib⁹ grādi miraculo elapſos: tum etiàm, quòd eo in monte olìm lex vetus data ſit Hebręis: quanquàm hodiè pleriq; irrident eiuſmodi peregrinationes religionis ergô ſuſceptas, cùm ipſi potiùs ſint irridēdi, qui ea carpant, q̄ Chriſtiani om̄es ſemper religiosè admodùm ſibi obſeruanda ſtatuerint. Legāt ſcioli iſti (vt innumera alia omittamus) vitam D. Paulę matronę Romanę, à D. Hieronymo conſcriptam, & indè diſcant, quàm non ſit nouum in Eccleſia, loca ſacra inuiſere.

Triremes plicatiles.

Porrò verò Solimannus, vt ad inſtitutum reuertamur, egregia claſſe inſtructa triremium plicatiliū, quæ lōgo terreſtris itineris ſpatio ad Suetiam vſq; maris rubri portum camelorum opera traherētur, itemque aliarum nauium, ità vt omnes ſimul octoginta circiter numerum implerent, in quibus erant ad vigintiquatuor hominum millia, Aegypti præfectum miſit expugnatum Luſitanos.

Solimannus Venetis infenſus.

Eo tempore Solimannus leuibus de cauſis alieno, immò & infenſo in Venetos erat animo, iuſſeratq; contra fidem abrupta pace Venetas triremes apud Alexandriam intercipi, & aliquot patritios mercatoreſque Venetos, nautaſque complures in carcerem conijci. Ex ijs autem eos qui idonei viderentur, in claſſem contra Luſitanos inſtructā diſtribuit præfectus Aegyptius. Sunt qui ſcribant, Solimannum id temporis à Chriſtianis quibuſdam, qui nimia Cæſaris Caroli felicitate offenderentur, non mediocriter in noſtros incitatum fuiſſe: quod quidem miſerrimum eſt, vſqueadeò torqueri felicitate aliena, vt propterea non dubites orbem Chriſtianū prodere Chriſtiani nominis atrociſſimis inimicis. Verùm hoc nos in medio relinquimus. Itaque Aegypti

gypti præfectus Solimannus Eunuchus (sic enim vocabatur, adiuncto sibi Moro Alexandrino, sinûs Arabici angustias egressus, præteruectusque Persici maris sinum, ad Indum vsque fluuium peruenit.

Vt verò Lector rem meliùs perspectam habeat, nouerat duas ex Europa in Indiam fieri nauigationes. Vnā ab Hispania vel Lusitania p littora Aphricæ & Aethiopię in Arabiam vsque ad vrbem Aden, indè porrò ad Ormutium nobilissimum emporiū, ab Ormutio verò ad Cambaiam ciuitatem, atq; indè Calecutium, à Calecutio verò lōgè vlteriùs vsq; ad auream Chersonesum, quam Malacham accolæ vocitant, quæ vrbs est miræ magnitudinis, regē habens Maurum: (Nam eousquè, proh dolor, impia Mahometis secta peruaserat.) Eam autem Lusitani vi expugnatam occupârunt ac diripuerunt, deniquè flammis permiserunt. Multa ibì præda cessit Lusitanis, & præter homines captiuos septemque elephantos, æneorum omnis generis tormentorū ad duo millia. Porrò Lusitaniæ rex munitissimā ibì construxit arcem, apud quam diuersarum nationū mercatores multis opibus atq; diuersis aromatibus & odoribus eam vrbem complentes, sibi ædes cum bona venia pręfecti Lusitani cōparârunt, ità vt iam longè insignius quàm anteà ibì sit instauratum emporium. Turcę igitur vbì ad Indum amnem peruenerunt, Dium vrbem munitissimā, apud quam Lusitani insignem habebant arcem, sibi totis viribus oppugnandam sumpserūt. Verùm Lusitanorum ea fuit industria, ea indomitæ virtutis constantia, vt turpiter profligati Turcæ, incepto desistere & relictis maioribus tormētis, ad Aden retrocedere com pulsi sint, quod est felicis Arabię celeberrimum em porium. Vbì classis pręfectus Solimannus Eunuchus acerbè ferens tam improsperos audacissimorum conatuum successus, fide data, ad classem euo-

Duæ in Indiam nauigationes.

Aurea Chersonesus direpta.

Dium oppugnāt Turcæ.

cat

cat Adenium regẽ, qui tributarius erat regis Lusi-
tani. Credidit ille miser fraudulẽto homini, & cum
quatuor regni proceribus venit in nauim, gratifi-
caturus potentissimo Turcarum imperatori Soli-
manno Ottomanno. Porrò Eunuchus perfidus iu-
bet eum & reliquos proceres in antenna prætoriæ
nauis laqueo suspendi. Indè vrbem capit, militibus
prædæ datam. Interfecit etiàm Zibitinũ regẽ, (licet
is pręclaris muneribus impotentis hostis gratiam
ambiret) vnà etiàm omnibus aulæ eius pręsidijs tru
cidatis contra fidem datam. Indè abijt Mecham ter-
restri itinere, vbì impijssimi Mahometis sepulcrum
Mecha vrbs inuisitur magno studio perditorum hominũ, quos
ille insanus sua superstitione dementauit. Vrbs Me-
cha totius Arabiæ clarissima est ob Mahometis ci-
neres ibì conditos: quanquàm ex recentioribus nõ
desint, qui scribant corpus eius apud Medinam vr-
bem asseruari. Piget referre, quantum operæ & olei
perdãt miseri mortales in Medinę vrbis amplissimo
delubro, dum illum sceleratum nebulonẽ longè su-
pra Christũ colunt, quẽ aiunt ad pedes Mahometis
Turcæ expiant templa. sedere. Hoc autẽ obseruandum venit, Turcas Ma-
hometanos, cùm in templo Christianorum sacrifi-
care volunt suo more, priùs templum expiare, diru-
tis aris omnibus, cunctisq; imaginibus exturbatis:
☞ quem morem sequuntur hodiè Zuingliani & Cal-
uiniani & pleriq; alij hęretici, vt noueris eos non è
Christi, sed Mahometis disciplina eum hausisse, sic-
ut & pleraq; alia. Porrò aras & imagines sacras è tẽ-
plis abolere, qd est (obsecro) aliud, quàm ex rudis
& simplicis plebeculæ animis omnem Christi Do-
mini ac ingentium beneficiorum maximeq́ue acer-
bissimæ passionis eius memoriam, om̃e quoquè ve-
ræ virtutis & pietatis studium euellere? an non hoc
planè Turcicum & Tartaricum est? O quàm miserè
deluditur plebs Christiana ab istis Mahometanis
euangeli-

euangelicis,idq; sub ingentis pietatis prętextu.Sed ad rem.Eo igitur successu pugnatũ est à Turcis cõtra Lusitanos,quod quidẽ Christi Opt.Max.bonitati acceptum ferẽdum est,qui noluit impuros mahometanos Lusitanię regis sanctissimos conat9 retardare,quibus ad ipsius cognitionem iam tum vocabantur & traducebant̃ innumeræ ijs in locis gentes,quæ ad id tempus stultissimis & absurdissimis erroribus implicitę,longè aberant ab om̃i vera salute Nanq; Calecutani & quidam alij ipsum cacodęmonem incredibili vecordia adorabant & colebant,multosque illi mortales immolabant.

Dæmon adoratur.

Porrò huius anni autumno infeliciter à Ferdinandi exercitu ad Exechium pugnatũ est. Multùm aucta est Turcarum potentia,dum Germania nullis vnquàm Romanorum Cæsarum armis domita, & cunctis semper nationibus formidolosa, ab auita Maiorum pietate & religione discessit,& in portẽtosas easque valdè inter se diuersas & pugnantes hæreses se abduci passa est,Nam anteà verissimè dici de ea potuit:

Turcarum vires vndè auctæ.

Legibus antiquis stat res Germana virisq;.

Et nisi pijssimos principes atque monarchas,Carolum & Ferdinandum Imperatores habuissemus, quorum pietate potiùs quàm viribus,licèt eæ quoquè minimè contemnendæ fuerint, sępè fracti sunt immanes Turcarum impetus & conatus, profectò iampridèm actum esset de Germania:tametsi id nolunt agnoscere homines ingrati, q grauissima pereuntis patrię suę pericula aut non vident,aut effusè etiàm irrident, scilicet nondùm experti graue iugum Turcicæ captiuitatis,sub quo iam tot amplissimæ Christianorum ditiones miserabiliter suspirãt, nec minùs tamen velint nolint illud perferre cogũtur magno suo malo,quod vtinàm vel serò nos sapere doceret, Sed hoc quoquè est diuinę animad-

uersiõis genus quoddam vel maximè formidandũ cùm sic excæcantur hominum pectora, vt in præsentissimo positi discrimine, illud tamen vel non videant, vel paruipendendum putét. Verùm ad Exechianum bellum veniamus.

Exechiũ occupârat Turcicus exercitus duce Mahomete Iahiagogle, idq; egregiè cõmunitum, totius belli contra Ferdinãdum regem arcem fecerat, vndè multa & ingentia Christianis damna dabat, plerunquè ex insidijs magno terrore nostris arma inferens. licèt interìm certa maneret induciarum conditio, quæ minuta prelia ijs in locis & extraordinarias incursiões, quæ vix vnquàm satìs prospici queant, admittere videretur. Non enim pax intercepta censebatur, nisì iusto exercitu adhibitis tormentis muralibus vis inferretur. Verùm eiusmodi induciarum, quæ planè simulatoriæ essent, pertesus Ferdinãdus rex, statuit bellum facere Turcis. Itaq; equitum octo millia, peditum sedecim millia coëgit, magna tormentorũ omnis generis vi illis adiũcta. Erat is exercitus vsu belli & animis haud vulgaris, si cuncta rectè administrata fuissent. Mahometes Turca vbì sensit in se arma parari, non defuit sibi, sed ipse quoquè magnas conscripsit copias, nostris neq; numero neque virtute contemnendas. Habent enim Turcæ paratas semper, equitum presertim, ingẽtes copias, nec desunt Turcarum imperatori expediti sumptus ex immensis tributis ac vectigalibus, qbus eos perpetìm liberaliter alat in exitiũ Christianorum. Nostri indè Exechium obsident, & facta non semèl Turcis qui intùs erant, prelij ineundi copia, Turcæ Mahometis imperio nihil se commouere sinũtur. Iam enim fames cœpit totũ debilitare Christianorum exercitum, quod Mahometem minimè latebat. Erant quoquè ducũ non eadem rei gerendę cõsilia, alijs aliud suadentibus. Interìm tẽpus terebatur,

Exercitus Ferdinandi.

Exechium obsidetur.

rebat,nulla re pręclarè gesta, motis subindè castris, nec paruis acceptis incõmodis, dum Turcę in oẽm nocendi occasionem diligenter sunt intenti. Porrò vbì Mahometes nostros ad iter capessendũ instructos vidit, expeditos Ianizasos & Martellosios eos iussit anteuertere, nec tñ vsquàm pugnandi copiam præbere, sed falconum globulis atq; sagittis continenter nostros appetere: quæ res plurimùm nostris nocuit, pręsertim mira velocitate Turcis nostros egregiè fallẽtibus, ità vt à nostris facta impressione repentè dilaberentur: sed mox è fuga se recipiẽtes, nostros paucos longiùs progressos, multi circunsisterẽt & trucidarẽt. Eo modo perijt Petrus Raschinius Boëmorum Mareschalchus cum Boëmis non paucis. Perijt etiàm paulò pòst Paulus Bachitius insignis dux Hungarus, cum plerisq; alijs fortibus viris Hungaris: dumq; nostri inter se cõsultant, quid potissimùm attentandum sit, nec tamen idem oẽs sentiunt, Mahometes oĩa illorum incommoda p exploratores facilè cognouit, nec iam de victoria dubitans, itinera omnia velut lunato flexu circũdedit, vt nusquàm ferè nostris effugiendi aditus pateret. Fugerunt autem Vsaronet Hungari, & clari aliquot duces, itemque Stiriani omnes. Post hos fugit etiàm ipse supremus belli dux, & quidem inermis, deserto prætorio, quod erat argentea supellectile, cęterisq; ornamentis opulentum. Remansit Ludouicus Londronius dux peditum, vehementer quidem dolens, se à magna equitum parte turpiter destitutũ, sed nihilo minùs pedites ad fortiter conandum pręclarè adhortans. Ad eum verò confluxêre equites Carinthij, Saxones, Misnenses, Duringi, Frãcones, Austriaci & Boemi, qui ignominiosę fugæ comites esse noluerant, obsecrantes vt imperij munus susciperet, ipsos quę iuberet, incũctanter facere paratos, & pro religione atque pro optimo re-

Christiani fugiunt.

ge

ge, donèc vires ſuppeterent, cõſtantiſſimè cum impuris hoſtibus dimicaturos. Londronius quidem ſe imperatoris nomine indignum profeſſus, tñ quoàd licuit, ſtrenui Imperatoris munus impleuit. Porrò cùm iam iter arriperent, aduolant ſæuiſſimi Turcæ truci vlulatu edito, noſtrosq; vndiquè circundant, ità vt multa ſimul prælia ab equitatu fierent. Multi ibì egregij viri ex noſtris ceciderunt, hoſtium multitudine ſuperati. Deniquè, quod miſerandum eſt, ad vnum ferè omnes tum equites tum pedites, qui ante prælium illud non aufugerant, ab immaniſſimis barbaris trucidati ſunt. Londronius cum tribus cohortibus hortatu Turcarum, qui iam in paludem quandam vi equitum irruentium adactus, cędendo feſſi erãt, ſeſe tandèm poſt fortiſſimè nauatam operam dédidit: verùm in itinere ex vulnere ſaucius, ꝙ minimè videretur Byzantium viuus adduci poſſe, à cuſtodibus eſt interfectus, & caput eius Solimanno transmiſſum. Barbari cæſis noſtris, auidiſſimè prędę inhiabant, eosq; qui ſe effugere ex prælio poſſe ſperauerant, multa velocitate inſectantes, non paucos ex ijs interceperunt, in duram redigendos ſeruitutem. Mahometes verò direptis caſtris noſtris, ſe iocunditati dedit, in pratulo quodam priùs à cadaueribus repurgato epulatus hilariter. Eò autem ad ſe adduci iuſſis captiuis nobilibus, ſplendidis ſpolijs, maximè verò vexillis, ſuos pręfectos, qui eo in pręlio ſe ſtrenuè geſſiſſent, verbis egregiè commendauit, & militibus donatiui nomine aureos & argenteos nummos ſua manu elargitus eſt: porrò captiuorum inſignium nomina & dignitates annotari iuſſit. Solimanno poſteà in argentea pelui oblata ſunt tria precipuorum ducum capita cum vexillis, inauratis thoracibus, galeis &c. Hęc verò fuit Chriſtianis longè turpiſſima ſtrages, quam pleriq; conferunt in ducis culpam & temeritatem. Certè Chriſtia-

Cæduntur Chriſtiani.

ſtianos admonere potuit,vt tandèm poſitis animorum diſſenſionibus,religionis diſſidijs compoſitis, vitijs quoquè & flagitijs,quibus ſupernum Numen offenditur,& barbarorum vires creſcunt, egregiè caſtigatis,Deum ſibi & orbi Chriſtiano propicium efficere maturarent. Certum eſt enim,nulla re magìs aduersùm nos augeri vires & potentiam immanium Turcarum,quàm vita flagitioſa,bellis inteſtinis & deprauata religione.Certè inſignis hęc victoria illis impuris & execrandis Mahometanis nullo ferè ſanguine conſtitit, cùm ex noſtris flos equitũ & peditum ferè ad interneccionem deletus ſit. Qui autem viui in hoſtium poteſtatem venerunt,ijs pleriſque in ſummã ignominiam nares à barbaris truncatæ ſunt,& dura ſeruitus impoſita. Fuit ea clades Ferdinando regi hauddubiè longè acerbiſſima: ſed pius princeps, quod aliena temeritate contractum erat,infectum reddere non potuit.Ipſum tamẽ ducem primarium eius belli, aliquandiù honeſta ſub cuſtodia detinuit. Porrò ille veritus, nè capite damnaret,(nam multi eum proditi exercitûs nomine deferebant)è cuſtodia elapſus,ad Turcas profugit. Porrò vt cum aliquo inſigni munere ad Mahometem Turcarum pręfectum veniret, alium quendam regulum,vt ſecum aufugeret,ſolicitauit. Ille ſe facturum promittens,aut ſe promittere ſimulâs,eum hoſpitio receptum poſt epulas obtrũcauit, caputq́; illius regi Ferdinãdo miſit,qui illi caſtellũ om̃emq́; ſubſtantiam cæſi ducis dono dedit.Ea fuit perfidiæ pœna.Iam multa illi liberaliter promiſerat Mahometes, eius opera vſurus contra Ferdinandum regem:ſed Deus perſidię conſilia tam inexpectata cędeanteuertit.

Victoria Turcarum incruenta.

Transfuga vilis necat.

Hoc ipſo anno Solimannus Turcarum imperator Italiam inuadere conſtituerat.Habebat claſſem ornatiſſimam,& multo milite inſtructam. Ea in re

Claſſis Turcica.

tanta fuit vſus celeritate, vt ducenta armatorũ millia priùs ad Macedoniæ orã adduxerit, quàm è Byzantio profectus crederetur. Nec deerant illi transfugæ Chriſtiani, qui ei Chriſtianorũ conſilia explicarent. Ante annos quinquaginta auus eius Mahometes, occupata Hydrunte, ſummum Italiæ terrorẽ attulerat, iamque de Italia actum fuiſſet, niſi illum ſanguinarium tyrãnum ſubita mors, Deo Chriſtianis maturè opem ferente, è medio abſtuliſſet. Cùm iam Solimannus in Italiæ conſpectum veniſſet, miſit è ſuis, qui Salentinorum animos explorarẽt. Illi Caſtrum oppidum deditione acceperunt, quod tamen contra fidem datam, ducibus quidem inuitis, à barbaro milite direptum eſt, & captiui florenti ętate in claſſem abducti ſunt. Interim noctù aliquot Turcæ equites hippagogis ſubuecti, ab Aulone in Salentinum agrum traiecerunt, & magnum omnis generis hominum & armentorum numerum interceperũt. Maior verò Chriſtianis clades imminebat, niſi eam cuiuſdã Veneti Trierarchi temeritas, Deo Chriſtianis parcente, auertiſſet. Is enim paulò antè paſſus damnũ à Turcis, in Triremes quaſdam Turcicas incidit, ſuoque indulgens dolori, aliquot ex eis demerſit. Ea res Solimannum in Venetos non mediocriter concitauit, licèt inſciente ſenatu acciddiſſet. Eodem quoquè tempore Andreas Auria Cæſareanę claſſis pręfectus, caſu in claſſiculam quandã incidit, omnis generis commeatũ & linum Alexandrinum Solimanno aduehẽtem, quam mox totam cepit, viris ad trãſtra triremium damnatis, & prędã omi in ſuas triremes illata: porrò nauibus incenſis, quòd ſibi fortaſsè minimè vſui futuras iudicaret. Incendit etiàm duas Turcicas triremes, quibus Solimanni legatus Iunusbeius ad Venetæ claſſis præfectũ, qui tum in Corcyra inſula morabatur, aduectus fuerat. Sed is quoquè malè acceptus à Venetis, &

Caſtrum direptum.

Capti Chriſtiani.

Claſsicula Turcica capta.

& in grande discrimē coniectus, ità vt à latronibus Acroceraunеis, q cum in littus euadentē ceperant, præsenti pecunia se redimere cogeretur, vbì ad Solimānum redijt, acerbissimè de Venetis cōquestus, Solimannum in bellum Venetum inflammauit, licet Venetus pręfectus id factum multa ratione excusaret. Hùc accedebat, quòd Auria noctù ac diù sulcando maria, atque omnes portus explorādo, alias duodecim Turcarum triremes cruentissimo pręlio captas deleuerat ijsdē ferè diebus, non paucis è suis propugnatoribus atq; remigibus & magistris triremium desideratis. Nam duodecim Turcicę triremes cū trigintaquinq; instructissimis Aurianis triremibus audacissimè cōgredi nō dubitârūt, & cùm iam milites Turcæ grauissimis saucij essent vulneribus, defessiq;, pugnando tamē occumbere, quàm se dédere, maluerūt. Porrò enses incuruos, quos magno parāt precio, in mare iactârūt, nè Christiani illis potirentur. Ij erant Ianizari milites prętoriani, & delecti equites, quos Spaches appellāt; quorum vtrorunque est summa & incredibilis in hostes audacia & pugnandi pertinacia: quod plerique Christiani ignorantes, putant Turcas imbelle esse hominum genus, sed fallūtur, cùm sint reuerà apud illos inuictæ virtutis & summæ constantiæ pedites & equites. Nec mediocriter ad perferēda & subeunda quęuis vitæ discrimina illos accendit, quòd sciunt certam sibi imminere perniciem, si per ignauiam minùs fortiter & strenuè egisse depręhendantur. Misit tum contra Auriam Solimannus Barbarussam cum octoginta triremibus, sed Auria abductis Turcarū aliquot integris nauibus, fuga sibi cōsuluit: Porrò Solimannum ea ab Auria accepta clades, & à Venetis geminata cōtumelia, acerrimis iracundiæ stimulis pupugit, quos mirificè acuebant aliquot Turcici proceres, quorum hortatu cōmutato belli cōsilio,

Duodecim triremes captæ.

 quòd

quòd Italia non tam facilis expugnatu videretur, Venetis bellum fecit.

Facinus audacißimum.

Per id tempus Acroceraunij latrocinijs aſſueti, feri & agreſtes hoĩes, nullos certos deos colentes, incredibili temeritate conſiliũ ceperunt Solimanni noctù interficiendi: ſed ea res à vigilibus prætorianis facilè dephenſa, magnã illis cladem attulit, Solimanni iuſſu immiſſis in illos militibus, qui eos ad ſatietatem vſq; trucidârunt. Indè ad *Corcyram* itum eſt. Eam oppugnare cõſtituit, tanquàm *Venetæ* ditionis. Itaq; immiſſi Turcę in inſulam, Corcyram vrbẽ fruſtrà obſederunt, tandemq́; poſt multas

Corcyra vexatur.

clades paſsìm Corcyræ inſulæ illatas, innumeros homines Chriſtiana religione initiatos, in teterrimam ſeruitutẽ abduxerunt, quorũ numerus, quod eſt cumprimìs triſte & acerbũ, ſexdecim milliũ exceſſit, omnis ſexûs & ætatis. Prěerant tum Corcyræ duo Veneti patricij, qui (quòd ſic ſalus publica poſcere videretur) ſuburbia oppidi pulcherrimis & egregijs ędificijs ornata demoliti ſunt, nè à Turcis occuparentur in vrbis exitium. Hoc erat quidem triſte ſpectaculum: ſed rolerabile tamen, quòd tecta diruta facilè inſtaurari poſſent: illud verò longè triſtiſſimum, quòd cùm vererentur non ſuffecturam vrbi annonã, ſi à Turcis obſidione premeretur, imbellem omnem populi multitudinẽ ex oppido eiecerunt, quæ cùm in foſſis pernoctare cogeretur, vi turbulentiſſimæ tẽpeſtatis & metu barbarorũ multi ex ijs, pręſertim pueri matrum ceruicibus inhærẽtes, miſerandum in modum extincti ſunt. Verùm Solimannus & Italici & Corcyręi belli parùm felici euentu potítus, non abſque pudore Byzantium, nulla re pręclarè geſta, redijt: ſed interìm tamen diuerſis in locis iuſſit ſuos duces bellũ inferre Venetis. Porrò priùs quàm obſidionem ſolueret, vbì didicit Caſtri oppidi incolas contra fidem datam ab-

ductos

ductos esse in captiuitatẽ, vsqueadeò eam rem molestè tulit, quippe qui nollet crudelitatis & sęuitiæ argui, vt eius maleficij authores iusserit supplicio affici, & Castrenses captiuos omnes magno studio conquisitos, in locum suum restitui. Tandèm sub æquinoctium autumnale Corcyra ab hac Turcarũ infestatione liberata est.

Sub huius anni finem pleraque omnia Geldriæ oppida à suo principe Carolo Egmũdano deficiũt ad Guilhelmum Cliuiæ & Iuliæ ducem. Defectionis occasio fuit, quòd Carolus dux videbatur eam munitissimam ditionem in ius regis Gallorũ, cuius fuit studiosus admodùm, trãsferre cõstituisse, quod Geldrenses minimè sibi ferendũ putârunt, nè Germani Gallis seruire cõpellerentur. Nouiomagenses in ea defectione primi fuêre, qui etiàm principis arcem intra vrbem ipsorũ sitam, munitionibus eius nouis solo æquatis, occupare non dubitârunt. Porrò Principi Iuliacensi eius ditionis fuit inauspicata vsurpatio, vtì postcà dicemus.

Geldrenses deficiunt à suo duce.

Eodem anno tumultuatum est in Anglia, multis hominum millibus arma in regem suum corripientibus. Ij erant Lincolnienses & Eboracenses, q molestè ferebãt innouatum regni & religionis statum, tum quoquè frequentes exactiones regias. Fuerunt ad quinquaginta millia, sacram expeditionem militiam suam appellantes. Verùm callida ducum regis simulatione persuasi, cùm pacem à rege oblatã atq; concordiam expectarent, arma deponunt. Sed non diù pòst pœnas luerunt, aliquot eius turbæ capitibus vltimo supplicio affectis.

Tumultus Anglicus.

Diuersis vicibus Paulus Põtifex aliquot insignes viros in Cardinalium collegium cooptauit. In ijs fuit Caspar Contarenus patritius & senator Venetus, Reginaldus Polus, Iohannes Bellaius, Fredericus Fregosus, quibus etiàm opportunè adiunxit Sa

doletum, Aleandrum, Bembum, &c. Hoc factũ cùm Sleidanus improbare non poſſit, animum & conſilium Pontificis pro ſua modeſtia ſibi carpendum ſumit, cùm tamen bonorum virorum ſit, etiàm dubia in meliorem partem interpretari. Scilicèt Sleidanus videre potuit arcana Pontificis conſilia, quæ is ſuo in pectore verſaret. O quàm longè abeſt ab omni animi candore eiuſmodi ſæuũ hominum genus, tametſi valdè velint Euangelici videri. *Ait Pontificem idoneos ſibi ꝓpugnatores parare voluiſſe: videlicèt Romana ſedes peritura eſt, niſi paucorum hominum ſcriptis & eloquẽtia à Lutero & eius infauſta ſobole vindicetur.* Immò verò illa ſedes, quę trecentis & ampliùs annis à tot ethnicis, ijſdemque longè potentiſſimis, Romanorum Imperatoribus, Chriſtiani nominis atrociſſimis perſecutoribus, q ad Magnum vſque Conſtantinum totius ferè orbis imperio potíti, immaniſſimis in Chriſtianos cõſtitutis ſupplicijs, Chriſti fidẽ penitùs extirpare & abolere voluërunt, à tot prętereà tyrannis & hæreticis euerti hactenùs nõ potuit, Chriſto Domino ſuã Eccleſiam aduersùs om̃es inferorum portas fortiſſimè propugnãte, etiàm deincèps ad ſupremũ vſq; mundi diem incolumis perdurabit, quãtunlibèt in eam debacchentur horum temporum infauſti dogmatiſtæ, à malo dæmone in multorum perniciem incitati, vt ampliſſimas futuro Antichriſto vias muniant, & interìm ĩnnumeras animas ſecum trahant in tartara, nulli omninò deteriùs nocituri, quàm ſibijpſis & miſeris illis, quos ſub Euangelij & verbi Dei prętextu in varios inducunt errores.

Romana ſedes inconcuſſa.

Matth. 16.

ANno 1538. Carolus Cæſar & Franciſcus rex in mutuos venêre complexus. Multùm pro ſuo munere egerat Paulus Pótifex, vt apud Niceam conuenirent, ſed efficere nõ potuit, vt ipſo p̃ſente in colloquium

loquium venirent. Id tamen impetrauit, vt in nouẽ vel decem annos inducias inter se paciscerẽtur. Per id tempus Cęsar Pontificis nepoti Octauio despõdit filiam suam nothã Margaritam, quã priùs habuit in matrimonio Florẽtię princeps Alexander. Quãuis autem Cęsar & Franciscus rex, licèt plurimùm annitente Pontifice, id temporis familiariter congressi non fuerint, Cęsar tamen per internũcios indicauit Frãcisco, se priùs quàm in Hispaniam nauigaret, in eius cõplexum venturũ & tum Cęsar ipse, tum Franciscus rex ambo more Christiano Pontificem venerati sunt. ità vt vnà cũ rege multi quoquè eius proceres dextrũ Pontificis pedẽ oscularentur, idem tamen facere recusantibus Christophoro duce Vuirtenbergico, Guilhelmo Furstenbergio, Marescallo Marchiano, & Danię regis legato Georgio Gluchio, qui erant cum rege, quos vtiquè, nè id facerent, Luteri & eius similium scripta vehementer deterruerant. Verùm si ipse prępotẽtis Dei filius ad pauperum piscatorum pedes se amantissimè demisit, eosq; beneuolentissima sedulitate & lauit & extersit: quid, obsecro, piaculi est, si homines Pontificis nõ quidem nudos, sed tectos pedes supremis labris Christianæ cuiusdam declarãdæ modestię causa deosculentur? O quãtum interest inter spiritum Christi, & spiritum huius mundi. An non Christus ipse dicit omnibus, Discite à me, quia mitis sum & humilis cordr? O quàm facilè perspiciunt cordati omnes, quo spiritu imbutus fuerit Luterus, qui tantoperè à Christi humilitate abhorret, suosque abhorrere facit. Et hęc certissimè vnica causa est, quòd inter sectatores eius tot existũt dissensiones & dissidia, quòd prorsùs alieni sunt ab humilitate & mãsuetudine Christi: vndè fit vt alij alijs cedere nolint, sed sua pro se quisque dogmata, quantunuìs absurda, mordicùs tueantur, nihil interim morati,

Induciæ inter Cæsarem & Gallos.

Iohan. 13.

Matth. 11.

Causa dissidiorũ inter sectarios.

quòd tot millia imperitæ plebis horrendum in modum pereunt ac ruunt in Tartara.

Porrò dum de paciscendis inducijs apud Niceam tractaretur, Cęsarq; ad Villafranchã subsisteret, accidit vt in quadã villa villicus quidã in area fabarũ aceruũ cribraret & vẽtilaret, idq; nõ vno, sed multis per interualla locis. Indè verò dẽsæ nubes instàr fumi in altũ eleuabantur. Quę res vehementer perterruit Cæsareanos omnes, ꝙ putarent *Barbarussæ* classem superuenire ad perdendũ Pontificẽ & Cæsarem. Verùm cunctis mirè trepidãtibus, Cęsar stetit imperterritus, tametsi & Andreas Auria & Dauallus Vastius ad arma se pararẽt, & omnes nõ mediocriter animis perterriti viderentur. At paulò pòst vbì cognitum est, eam trepidationem temerè susceptam fuisse, in risum & cachinnos versa est, non obscuro pudore perfusis principibus, qui tam inaniter timuissent, maximè cùm viderent Cęsarem prorsùs impauidum. Indè solutus est ille apud Niceam conuentus, & Franciscus rex in suum regnũ abijt. Pontifex primùm Genuam, deindè Romam peruenit, vbiquè ob studiũ inter illos summos principes pacis conciliandę summo cum honore pompa triumphali acceptꝰ. Cęsar verò, vt erat pollicitꝰ, ad Aquas Mortuas profectus est. Eò quoquè accessit rex Franciscus, & in duas scaphas se demittens cum Henrico Delphino & Carolo Aureliano Duce, multisq; proceribus, à Cęsare ad latus quadriremis suæ obuiàm accurrente, cum omnibus suis & liberis & proceribus summo animi candore in arctissimos amplexus susceptus est. Andreas quoquè Auria, qui ante decem annos à rege Francisco defecerat, impetrante Cęsare, in gratiam à rege receptus est. Posteà Cęsar cum rege diù secreta miscuit colloquia, ità vt omẽs in certã spem cõponendę inter ipsos pacis venirẽt. Deindè regem à se humanissimè dimissum, ad scalas quadrire-

Cæsar & Franciscus rex conueniunt.

quadriremis suæ deduxit. Altera luce per oẽs triremes denũciat, nè quis ipsi⁹ iniussu in terram exeat: ipse verò cum aliquot aurei velleris illustribus viris ingressus est vrbem Gallicam, cum rege pransurus. Appáret indè candidũ pectus optimi Imperatoris, qui ne de hoste quidẽ malè suspicaretur. Vbì verò in continentẽ perlatus est, rex & regina cum duob⁹ liberis illum humanissimè complectuntur, & in palatium regis abducunt. Iam appetente crepusculo Cæsar Andream Auriam, qui ad classem remãserat, certiorem reddit, se apud regem pernoctaturum. Id enim rex & regina ipsius soror ab illo impetrârant, licèt non sinè magno discrimine id fieri videretur. Sed prępotens Deus, cui Cęsar egregiè confidebat, non est passus quicquam illi sinistrum accidere. Voluit autem Cęsar eius rei Auriam certiorem facere, nè quid ille aduersi suspicaretur. Altera luce Cęsar redit ad mare, comitante illũ rege & multa procerum frequẽtia. Indè postquàm in puppi Cęsareanæ quadriremis rursùs hilariter cõpotatum fuit, amicissimè discessum est. Frãciscus rex per id tẽpus certam cum Cęsare contraxit amicitiã, ità vt sub Cęsaris vexillo, & in tẽtorio Cęsaris Caroli cùm maximis terra mariq́; coactis copijs se Turcis bellũ illaturũ polliceretur. Cuius quidẽ amicitię fidutia Carolus Cęsar multa in itinere, quo Hispanias repetebat, cum Andrea Auria de bello Asiatico, Gręco & Africano suscipiẽdo locutus est, & de pace cum rege conciliata, reges & principes Christianos oẽs certiores reddidit. Sed rex Franciscus Mediolanensem ditionem sibi omninò adiudicandam sperauerat: ea spe frustratus, posteà in nouas belli cogitationes pertractus est, magno totius Reipublicę Christianę detrimento: quãquàm etiàm alię rationes ad bella instauranda illum fortassè mouerunt.

Cæsar cum rege prãdet.

Apud regẽ pernoctat.

Circa hæc ferè tẽpora mortuus est Erardus Cardinalis

Erard⁹ epi-

scopus moritur. dinalis & Episcopus Leodiẽsis, qui multos Luteranæ sectę addictos malè acceperat, quod Sleidanum malè habet: ideoq; scribit, illũ sibi sepulcrũ & exequias anniuersarias lõgè ante obitũ fieri curauisse, non tam pietatis quàm ostentationis causa, quòd esset glorię cupidissimus. Ità Sleidanus magna fiducia profert sententiam etiàm in arcana pectorũ cõsilia, quæ solus Deus nouit. Sed hoc licet Euangelium Luteri complectẽtibus, verùm Christi sectatoribus non licet. quid enim sibi non permittunt Luterani dogmatistę? Qualisqualis certè fuerit vita illius Cardinalis, scire tamẽ nõ potuit Sleidanus, qua mẽte ille voluërit etiàm ante obitum exeqas anniuersarias sibi fieri. Ait ibidèm, Põtificios sacrificorũ operib⁹ attribure merita, quib⁹ ęternę vitę prę- mium debeatur. Ità quidẽ Sleidanus, vt vbique Catholicos suo more traducat. Certè Missæ sacrificiũ & viuis & vita functis ꝓdesse, tam est certũ ex sanctissimorum Patrum irrefutabilibus testimonijs, vt meritò pudere debeat omnes, qui id negare audẽt.

Bona opera vndè meritoria. Bona verò opera, quę faciunt Christiani, nõ est dubium fieri gratia Christi, non tamẽ absq; liberi arbitrij quadam cooperatione. Deus enim operatur *Philip.2.* in nobis & velle & perficere, vt ait Apostolus. Indè ergò est meritum bonorum operum, quòd fiant ex gratia Dei. Tolle gratiam ab operibus humanis, & parùm aut nihil grata erunt Deo, sicut videmus in Turcis, Iudęis & Ethnicis, qui nullis suis operibus *Heb.11.* possunt placere DEO, cùm sinè fide impossibile sit placere illi. Porrò verò si Deus per nos, non tamen sinè nobis, efficit bona opera nostra, num ille indignus cẽsendus est, cuius operib⁹ debeatur vita ęterna, maximè cùm ipse innumeris scripturę locis pol- *Luteranorum calumnia.* licitus sit vitam ęternam rectè agentibus? Sed aiunt Luterani nos ità fidere operibus nostris, tanquàm illis solis absq; Christi gratia debeatur vita æterna.

Verùm

Verùm hoc illi cõtra suam conscientiã mentiũtur. Nos enim etiàm cùm bonorũ operũ sumus studiosissimi, nõ tamen illis, quę nos facimus, certò vitam æternam deberi affirmare audemus, cùm scriptura dicat: Nescit homo vtrùm amore an odio dignus sit. Itaque cùm multa videamus etiàm ab improbis hominibus fieri, quę speciem probitatis, pietatis & charitatis prę se ferant, pij omnes suis operibus nõ sunt ausi præfidere, maximè ꝙ non sint planè certi, an ex gratia & charitate, sinè qua nihil potest gratũ esse Deo, profecta sint, vel potiùs ex quodam naturę instinctu, aut alijs id genus incitamentis, quę certum est vitam sempiternam mereri non posse. Hinc est illa Apostoli insignis & suspicienda prædicatio: Si linguis hominum loquar & angelorum, si omnẽ fidem habeam, ità vt montes transferam, & pleraq; alia, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest. Ergò nec fides prodest absque charitate. Et tamen Euangelici isti incredibili quadam confidentia & temeritate aiũt, si quis firmiter apud se statuat per Christũ sibi remitti peccata, illũ, si sic moriatur, è vestigio euolare in cęlum. Verùm hęc est omninò compendiaria via in mortẽ sempiternam. Scripturę diuinę omnes eiusmodi temeritatem & insanã cõfidentiam longè à nobis abesse volunt, propterea quòd longè alia sunt iudicia Dei, quàm hominum: nec tamẽ hac ratione impellimur ad desperationẽ, sed inuitamur ad cautelã & circunspectionẽ, nè inter tot vitę huius pericula vsquàm nimiùm securi simus. Tanto aũt certè securiores erimꝰ, quãto bonorum operum syncera animi intẽtione studiosiores fuerimus: non ꝙ nostris operibus præfidere debeamus, sed ꝙ vita piè & religiosè transacta, magnam præstet homini fidutiam, vt multis scripturæ locis doceri potest, sed nõ est huius loci. Ità nanq; & Apostolorũ princeps hortatũ nos, vt ꝑ bona ope-

Eccẽs 9.

1. Cor. 13.

Temeritas hæreticorũ.

2. Pet 3.

ra certam faciamus vocationem noſtram. Sed hæc tam ſunt manifeſta, vt mirum ſit vſqueadeò perfricuiſſe frontem iſtos Euangelicos, quicquam vt contradicere auſint. Atque eorum impudentia facit, vt propter minùs peritos interdùm his & id genꝰ alia explicandis diutiùs immorãdum ſit, quàm alioqui huius ſcripti inſtitutum admittat: præſertim verò, quandò Sleidanus in illis ſuis peſtilẽtiſſimis *Commẽtarijs* ſparsìm ſua diffundit venena, *totusq́;* ferè verſatur in Luteri & ſectatorum eius placitis fucandis, & lectori incauto exitiabiliter inſtillandis. Atque hoc ferè loco ille bonꝰ vir prolixè recitat formam reformatiõis cuiuſdam, quam aliquot Cardinales Pontifici clàm obtulerint. Deindè addit, Nicolaum archiepiſcopum Capuanum, om̃is emendationis impatientem, à Pontifice ſubmiſſum (vt certò creditur, inquit) magna cõtentione reclamâſſe, nè quid om̃inò reformaretur: itaque paſſos eſſe patres atque pontificem ſibi perſuaderi, nè quid mutaretur. Rursùs addit, eundẽ ipſum Nicolaum, emiſſo clanculùm in Germaniam libello, voluiſſe pontificem atq; reformatores illos p̃bere deridendos: ità em̃ ait pleroſq; id accipere: alios putare dicit, non neſcio pontifice exijſſe libellũ, vt ſic aliquod ipſius ſtudiũ appareret emendationis. Quis hìc nõ videat hominis iſtius malignum in Pontifice traducendo animum? Ait certò credi, ait pleroſque ità accipere, ait alios putare. qui tandèm illi ſunt, niſì Sleidanus & eius ſimiles, Pontificis & Eccleſię Catholicæ obtrectatores? qui ſi Pontificem vlla in re lædere poſſint, videntur ſibi facinus deſignâſſe euangelicum. Fuit autem reformatio quędã oblata Pontifici, ſed illam ipſam tum Luterus Germanicè, tum Ioannes Sturmius ſua illa pręclara conuiciandi licẽtia atrociter oppugnârũt. Et tamen non pudet Sleidanum impudẽter affingere Põtifici, quòd ipſo inſtigante

Sleidani in Pontificem calumnia.

Archiepi-

Archiepiſcopus Capuanus reclamârit, nè qd omninò reformaretur. Nam etſi fortaſsìs commodè nõ poterant ſtatìm reformari omnia, quæ emendatione digna viderentur: tamen nihil omninò voluiſſe reformari Pontificem, impudentiſſimam habet vanitatem. Itaque his & id genus alijs calumnijs hoc conſecutus eſt ille Sleidanus, vt nulla in re tutò illi fides adhiberi poſſit, niſì aliundè conſtet vera eum ſcribere. Et Luterus certè hanc reformationem vertit Germanicè, & à margine ſua adſcripſit ſcholia, nõ alio magìs quàm tali viro digna: ipſos aũt reformationis authores, quorum, etiàm Sturmio fatente, erat multa eruditio & vitæ integritas, non eſt veritus appellare perditos ac deploratos nebulones. Sed quid ille talis vir aliud faceret, cuius os maledictiõe plenũ erat, & amaritudine, & dolo? Nec Sturmius à conuicijs & contumelijs abſtinuit, id quod in eo repræhendit doctiſſimus Cardinalis Iacobus Sadoletus.

Luterani oppugnant Conciliũ.

Per hoc ferè tempus Luterus cum ſuo grege varijs machinationibus & ſcriptis, Concilij à Paulo Pontifice indicti authoritatẽ cõuellere nitebantur, vt rudem plebeculã arctiùs ſuis fraudibꝰ implicatã tenerent. Scribebantur tum ab illis noui Paſquilli, nouæ Beelzebul epiſtolę, fabuloſæ Legendę de Iohãne Chryſoſtomo, quas Concilio impudenti vanitate affingebant: prætereà quatuor Epiſtolæ Iohannis Huſſi, & libellus de Donatione Conſtantini Magni. Ità illi apud ſuos facilè efficiebant, vt qua vna re grauiſſimis religiõis diſſidijs vel pręſentiſſima ſemper remedia adferri cõſueuiſſent, ea in contemptum & riſum adduceretur, & miſerè euerſis, & in diuerſas easq; fœdè diſſectas factiones diſtractis, nihil prorsùs opitularetur. Traxerũt etiàm in ſuas partes Saxonię Ducem Henricum, fratrem optimi & conſtantiſſimi in Catholica religione Principis Georgij,

Georgij, quē Luterꝰ tā multis iniurijs & calumnijs mirabili quadam audacia sibi diuexandum sumpserat. Edebant igitur nouas cæremoniarum ordinationes, nouos passim Catechismos etiàm illi, ꝗ nullis initiati sacris, parœcias administrandas suscipete non dubitârūt. Qua in re obseruādum est arcanum Dei iudicium, quòd illi, qui cōtra Ecclesię sanctionem calicem sibi vsurpare voluerunt, Catholicosq; sacrificos criminabātur, quòd ipsis alteram speciem malignè suffurati essent, tales accepêre pastores, ꝗ cùm nullam habetent conficiendæ Eucharistiæ potestatem, ac nihilo minùs sacramenta illis porrigerent, non aliud sanè quàm merum panem & vinum præberent, vtraque illis specie penitùs subtracta. Et sic quidem par fuit puniri obstreperos & refractarios, qui desertoribus ac seditiosis monachis potiùs, quàm totius Ecclesiæ iudicio obtemperare voluerunt. Porrò Henricus Princeps per nouos Visitatores nouos constituit articulos, quos & à Clericis & à Laicis suæ ditiōis voluit obseruari. Verùm illi articuli non solùm à sacris literis, sed etiàm ab ipsorū Augustana Confessione & eius Confessionis Apologia discrepabant. Certè Luterus ipse in libello de seculari potestate dānat eos Principes tanquàm insanos & peruersos, qui eis in rebus, quæ ad fidem & Ecclesiam pertineant, subditis suis leges pręscribāt. Verùm hæc Luteri sententia nullius tum ponderis fuit: quanquàm eiusmodi articuli non tam à Principe, quàm prophanis illis Visitatoribꝰ editi fuêre. Ità res passim in deterius mutabantur, & mirabilis atq; incrediblis in religione confusio magis ac magis increscebat, cùm illi sacra obirent munia, qui nullis prorsùs sacris initiati, nulla legitima authoritate vel promoti, vel missi essent. Et hæc tamen omnia summè erant Euangelica, & purum putum verbum DEI, effusè hauddubiò miserorum mortali-

Horrendū Dei iudicium.

Mutatio religionis.

talium cæcitatem & delirationem ridentibus malis dæmonibus, qui ijs rebus mirificè delectarentur.

Hoc tempore Argentoratenſes, qui Zuinglij dogma ſequebãtur, illis, qui ex Gallijs & Belgio ſectarum nomine profugere compellebantur, in ipſa vrbe ſua templum occupãdum tradiderunt, vt Eccleſiam conſtituerent. Huic aliquandiù præfectus fuit Iohannes Caluinus ex Gallia profugus, qui poſteà Geneuẽſem in Allobrogibus Eccleſiam occupauit. Hunc Caluinum à patria ſua ob vitæ improbitatẽ exulâſſe quidam ſcribit, eundemq; alius dicit inter diſſolutos ſuę vrbis viros diſſolutiſſimum, inter inconſtantes & fœdifragos incõſtantiſſimum. Is nouam quandam de Euchariſtia opinionem è ſuo parùm ſano cerebro commentus, negat cum Zuinglianis veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, ſed horum tantùm energiam illic vult haberi. Non putauit Caluinus ſua maieſtate dignum, vt ipſe minus aliquid, quàm cæteri, poſſe videretur. Itaq; hãc nouam mundo iam planè vecordi doctrinam inuexit. Nec hoc contentus, etiàm multa alia pclara & tali viro digna ſcripſit, quę quidẽ eiuſmodi ſunt, vt citra horrorẽ legi vix poſſint: quanquàm ea quoq; infeliciſſimis mortalibus non alio quàm ipſius verbi Dei titulo obtruduntur. Sunt aũt cum intolerabili in Deum blaſphemia coniuncta, vt, ꝙ ſcelera & flagitia oĩa Deus in homine operetur, ꝙ lex & voluntas Dei ſæpè inter ſe cõtrarię ſint, ꝙ diabolus iubẽte & volẽte Deo mentiat̃ in cordibꝰ hominũ, & multa alia, nõ verbis, ſed flãmis Tartareis vindicanda, q̃ tamen auſus eſt quidã eius ſectator Theodorus Beza defendẽda ſuſcipere. Proh nefarios homines, ſi tamẽ homines dicẽdi ſunt, q. certè in humana effigie Tartarei cacodęmones eſſe vident̃. Vt aũt ſuã egregiã doctrinã Caluinꝰ ille, cùm iam Geneuæ multa præditus authoritate degeret, mi-

Caluinus nouum fingit dogma.

Caluini immanes blaſphemiæ.

miraculo quodam confirmaret, rem fecit sempiterna memoria dignam, vt cognoscat posteritas, quib⁹ dolis, fraudibus & imposturis vti non dubitârint, qui Catholicam Ecclesiam nostro æuo sub Euãgelij instaurandi prætextu sibi oppugnãdam sumpserunt. Persuasit quandoquè misero cuidam, vt se pateretur tanquàm mortuum in templum deportari. Fecit ille, consentiente etiàm eius coniuge. Porrò Caluini cõsiliũ erat, vt hominẽ coram populo iuberet redire ad superos seu reuiuiscere, homineque mox sese erigente, tam inaudito miraculo certam ominò & sacrosanctam in orbem terrarum doctrinam inuexisse videretur. Sed ô Dei clemẽsiam, quæ perfidiosi hominis astum incredibilem noluit latére mortales, vt sic maturè ab eius cõsortio seremouerent. Miser ille qui viuus in tẽplum illatus fuit, mortuus indè elatus est. Cùm enim Caluinus propiùs accessisset, &, si sua doctrina vera esset, eum iuberet resumpto spiritu surgere, vt homo callidus laqueo, quem alijs tetenderat, ipsus strãgularetur, & omnes intelligerent falsissima esse quę miseris ꝑ verbo Dei venditaret, nihil prorsùs sese commouit homo, quippe omni huius lucis vsura repentè priuatus. Porrò coniunx illius, ea re comperta, eiulatu & clamore animi sui testatur necopinatum doloré: sed Caluin⁹ eam egregijs pollicitationibus deliniuit, nè rem latiùs propalaret. In hoc verò facinore depręhensus, fertur mox redijsse in suggestum, dixisseq; populo, Eccè hinc appáret imbecillitas fidei vestræ, quòd homo iste non potuit excitari à mortuis. Et fortaſsis persuasit hoc miserrimę illi concioni. Hęc quidem de illo Caluino, multaq; alia sparsit fama, quę iam ferũtur Gallicè conscripta, & Latinè cõuersa, olìm in lucem proditura. Aiunt etiàm Parìsijs repertas aliquot Caluini, Theodori Bezę, & aliorũ ei⁹ farinę hominũ Epistolas, q̃ illorũ neqtiam

Miraculum Caluini horrendum

Astutiæ Caluini

am egregiè declarēt, quas speramus quādoq; in publicum edendas Sunt enim eiusmodi, vt vbì in hominū notitiā venerint, facilè oēs intellecturi sint, q̃ sint illorum nihil minùs quàm Euangelica cōsilia, & admodùm perniciosi conatus. Hæc ità scripsi, quemadmodùm à fide dignis accepi. Infrà quoquè, Deo volente, Luteri quoddam miraculum referemus. Et nondùm intelligent plùs quàm lethargo correpti mortales, quàm infidis pastoribus animarum suarum salutem & curam committant? Scilicèt istis hominibus hoc studio est, vt animas Christo, & non potiùs Orco, lucrifaciant. Porrò animaduertēdum est, Caluinum, dum sibi præclarū apud omnes tum Zuinglianos, tum Luteranos nomē parare cupit, mirabili vafricie ità in re sacramentaria tractanda versari, vt quandò illi res est cū Zuinglianis, planè ab illis stare se simulet: quandò cum Luteranis, quib⁹ ceu simplicioribus fucum se facere posse cōfidit, ad nauseam vsq; realitatem & substātiam corporis & sanguinis Domini, atq; id genus alia Luteranis plausibilia, inculcet & repetat. Interìm nihilo minùs nouum ille dogma fingit & tuetur, & cùm vtrisq; se fauere incredibili calliditate præ se ferat, vtrosq; suspensos & ambiguos detinet: nec tamen homo versutus perfidiam suam adeò celare potuit, quin Bernæ quandoq; illam proderet. Nam ibì in publico colloquio cōtra Zachariam Flandrū quēdam cùm vehemēs esset in defendēda Zuinglij sententia, idem Zacharias Caluini ad D. Falesium epistolā ꝓtulit, percōtatus ex homine, num suā agnosceret manum: quam cùm ille suam esse non negaret, Zacharia postulāte, publicè lecta est, multò maioribus scatens in Zuinglium conuicijs, quàm eo in colloqo eius essent ab illo celebrata encomia. Et ausus certè est Caluinus palàm edito libello, quem dici voluit, Summam confessionis de Sacramentis,

Caluini in scribendo mira vafricies.

Caluinus se prodit.

id omnibus persuadere conari, eos qui Augustanæ sunt confessionis, in eadem esse cum Tigurinis, qui vel maximè Zuinglium sectantur, sententia. Sed hoc scriptum à Luteranis est confutatum. Porrò Caluino illis respondente, exortum est odiosissimum certamen inter Caluinum & Luteranos, scriptisque contrarijs egregiè sese inuicèm ornant, vt insignes scurras inter se commissos iurè dixeris. Longum esset, egregia illa emblemata *omnia hîc* referre: pauca ex Caluini annotabimus vltima admonitione ad Ioachimum Vuestphalum Luteranum, in qua simul aliquot Saxonicas ciuitates, quæ eius dogma damnauerant, fœdissimis lœdorijs & maledictis pro Euangelij sui modestia insectatur. Sic dicit esse suo errore fascinatos, vt quod pueris in Catechismo traditur, veterani Theologi nó teneant: quid valeat Cœna, quorsùm spectet, nunquàm gustâsse brutos istos homines: ne guttam quidem ingenui pudoris in eis esse: nimìs largam illis copiam cauillationum profluere, dum Luteri sui hyperbolas proijciunt, modò plebeculam suosque fraterculos fascinēt, popularis theatri plausu contentos, nec DEI, nec angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furiosum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam superbiam, quôd eis superbia sit loco pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate spoliauerit, quòd obstinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginosos homines, Cyclopes, superbam factionem gigantum, latratores phreneticos, bestias, proteruos, fastuosos, pertinaces, &c. Tum verò etiàm queritur de illis, ꝙ se suosque indignos esse clament, quos terra sustineat, ità quòd nisì repentè exterminentur è mundo, non posse cum eis meliùs agi,

Caluini de Luteranis sententia.

Nota studia hæreticorũ, ab hæretico expereſsa.

agi, quàm vt ad Scythas vel Indos ablegentur: accusare eos principum segnitiem, quòd non exerto gladio protinùs deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc ibì Caluinus, in quem pulchrè quadrat illud Ecclesiastici: Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animā suam. Quæ enim hęretici alij in alios iactant maledicta, ea in illos ipsos recidunt, cùm plerunquè aut peiores, aut paulò admodùm meliores sint illis, quibus maledicunt. Et reuerà quales hîc Luteranos depingit Caluinus, tales sunt plerique omnes hæretici, qui dati in reprobum sensum, per præcipitia falsitatis ruunt in omne genus flagitiorum. In Caluino sanè vel maximè cernere licuit ea omnia, quæ Luteranis ille tribuit, & tamen à suis tantùm non pro DEO colitur. Et quia mendacium nunquàm diù constare sibi potest, mira quadam versutia ità suum de Eucharistia dogma vanissimum tractat, vt neque Luteranis penitùs accedat, neque Zuinglianis, sed vtrisque quibusdam præstigijs illudat, dum ait carnem CHRISTI naturalem & esse & non esse in Eucharistia, quorū illud Luterani, istud verò Zuingliani docent: ad extremum tamen in Zuinglij partes propensior est, dum affirmat, in cœna Domini per fidem excipi efficaciam quādam & vim, de carne CHRISTI in cælo sita defluentem: sed nihilominùs de re tanta (quod necesse est à vero aberranti accidere) ferè semper pugnantia loquitur: quam ob causam Luterani eum præstigiatorem & Sophistam vocant: quibus sic respondet, vt impostorem eum & esse & agere, verba illius facilè declarent. Habet ille miser multos hodiè sectatores, & ingens est turba Caluinistarum, qui noui à quibusdam vocitantur Sacramētarij, propterea, vt habet Confessio Mansfeldensis, quòd noua quadā stropha Sacramenti virtutem eludere conantur.

Ecci 21.

Caluinus præstigiator & sophista.

Sed has imposturas heu nimis cæcum mortalium genus non aduertit, immò verò insanus Caluini discipulus Beza affirmare non veretur, vni Caluino pòst Christum & Apostolos deberi veram & germanam de Cœna Domini intelligentiã. Quod etsi est insolentissimè & stolidissimè dictum, tamen creditur à multis. Et quid mirum, cùm stultorum semper infinitus sit numerus? Caluini antilogias pugnantesque sententias viri doctissimi annotàrunt, & possent vel ex hoc solo, quòd in doctrina varius est, homines satis superq; intelligere, miserum illum longè alienum esse ab incommutabili Dei veritate, videre non volunt.

In vita Caluini.

Eccẽs 1.

Antinomi.

Accidit hoc anno quiddam memorabile apud Vuittenbergenses. Extiterũt quidam è Luteri schola, qui legem operum reijcerent, dicerentque homines Euangelicos non obligari ad bona opera diuinæ legis. Et sic quidem Luterus ipse ab initio docuerat. Verùm homo contentionibus & rixis natus ac destinatus, vbì hęc vidit ab alijs doceri, acriter in eos inuectus est, cùm tamen hęc doctrina ex ipsius schola prodijsset: nec vidit homo inconsideratus, quicquid in huius dogmatis assertores scriberet, id ipsius iugulum vel maximè petere. Ferunt Iohannem Islebium huius dogmatis pręcipuum fuisse defensorem, sed à Lutero admonitum, ab eo resilijsse. Ità licuit Lutero vnam atq; eandem rem modò asserere, modò confutare: nec quicquam tam absurdum ab illo fieri potuit, quod non putarent homines perperàm ab eo instituti, purum putũ esse euãgelion.

Synodus Tigurina Zuinglianorum.

Mense Aprili Synodus Zuinglianorum doctorũ Tiguri fuit, cui etiàm Bucerus & Capito rogatu Basileensiũ interfuêre. Ibì Bucerus mirificè se purgat, quòd hactenùs tantoperè paci conficiendæ studuerit, id se non sua voluntate, sed impulsu Lantgrauij &

& quorundam aliorum feciſſe dictitans. Diſceptatum eſt ibì triduo cum illo de reſpõſo ad Luterum dãdo. Nam hîc quoquè aſtutus ille, vt quidã Zuinglianus ſcribit, ambigua loquendi forma ſolidam concordiam ſarcire nitebatur, quam ambiguam loquendi rationẽ Tigurini non probabant, nec inſtàr Buceri obſcurè & captiosè, vt idẽ Zuinglianus ait, loqui volebãt, ſed liberè & apertè, nè cõcordia fucata & inſidioſa, qualem Bucerus efficere voluiſſe non immeritò illis viſus eſt, poſteà maiores turbas pareret. Alij tamen à Bucero pſuaſi, Luterũ à Zuinglio in Euchariſtiæ doctrina non tam re ipſa, quàm verbis diſcrepare, quod fuit falſiſſimũ, ſicut Luterus ipſe teſtatur nõ vno loco, cum Lutero viſi ſunt in quandã redire cõcordiam, ſed quę re vera nulla eſſet, ſicut ipſe euentus paulò pòſt docuit. Immò & Bucerus ipſe, qui hanc ſimulatam concordiam tantoperè vrſit, cùm à Tigurinis impetrare non poſſet reſponſionem ad Luterum, qualem ipſe vellet, ab illis non parùm abalienatus eſt, licèt anteà non mediocriter illos coluiſſet. Sunt etiàm alij quidã ab illis facti alieni, licèt videri nollent, & non pauci Luteranis acceſſerunt. Vtebantur autem iſti, à Bucero, vt appáret, edocti, hac in re verbis & ſententijs ambiguis & perplexis, nè fraus cuiquã appareret, qua tamen vel maximè creuit hoc prodigioſum Euangelion: adeoq; Bucerus ipſe in Euãgelium Matthæi & Ioannis ſcribẽs, doctrinam de Euchariſtia, quam antè propugnârat, vt Lutero gratificaretur, retractauit. Et tamen hunc Proteum quidam neutrales, id eſt, qui nec Catholicę Eccleſię, neq; Sectarijs addictos ſe videri volunt, licèt interìm non obſcurè nouas ipſi fabricẽt ſectas, nõ dubitãt pacis & pietatis inprimìs ſtudioſum vocare: ſcilicèt pacis & pietatis ſtudioſus eſt, qui vt ſeſe offert occaſio, modò hoc, modò illud de vna eademq; re dogma propugnat,

Bucerus ambiguus.

Bucerus fit alienus à Tigurinis.

Zuinglianorum de Bucero sententia.

gnat, facilè etiàm Mahometis Alcoranum approbaturus, si nō desit opportunitas. Zuingliani quidam Buceranę cōciliationi, qua ille tam crebrò nisus est Zuinglianos cum Lutero in concordiam qualemcunque redigere, hoc tribuerunt, quod illis tribuendum est, qui præ nimio vini desiderio etiàm fæces hauriant. Nemo neque potest neq; debet ambigere, hanc inexpiabilem dissensiōem propterea inter istos nouos Euangelicos extitisse, vt sibi Catholici meliùs prospicerēt, & à tam superbis, turbulētis & incōstantibus ingenijs rectiùs cauerent.

Cineres D. Thomæ cremantur.

Apud Anglos hoc anno facinus insolens rex Hēricus designauit in cineres & ossa beatissimi martyris Thomæ, Cantuariensis quódàm Archiepiscopi. Eius corpus in theca gemmis & auro mirificè exornata asseruabat iam aliquot seculis, eratq; eius martyris celeberrima memoria ob edita diuinit⁹ ad eius sacros cineres innumera miracula. Visebant illic gemmę incomparabiles: quędam vincebant oui anserini magnitudinem, pietatis causa eò missæ à monarchis & regibus, ad martyris memoriā ornādam. Verùm Hēricus rex nescio quorum instigatus consilio, non contentus gemmis & auro nudâsse eius monumentum, etiàm ipsas venerādas reliquias exussit. Nihil quidem sanctissimo martyri nocitū est, qui vitam cum Deo viuit beatam & sempiternam: sed mirū profectò est, regem illum, qui paulò antè tanta constantia fidem Catholicam scriptis euulgatis defenderat, potuisse ad id infaustū consiliū deuolui, vt in martyris ossa ante annos ferè quadringentos pro pietate cæsi, tam atrociter desæuiret. Sed id genus multa audent Luterani & reliqui sectarij, apud quos pleraque templa hodiè non multùm discrepant à ferarum cubilibus, & locis planè desertis, & in horrendam vastitatem redactis: quæ quidem, nisi DEVS rebus nostris prospiciat, nihil viden-

videntur significare aliud, quàm propediè̀m in his Europæ locis cultum DEI omnem penitùs extinctum iri.

Cùm indictum esset à Paulo Pontifice Conciliũ ob certas emergentes rationes nõ iam Mantuę, qui locus visus erat opportunior, sed Vincentiæ celebrandum, Luterus certos euulgauit articulos, quos vellet suo nomine Concilio proponi. Verùm illi tam absurdi & impij erãt, vt nõ defuerint, qui Germanos dehortarentur, nè proponerẽt eiusmodi articulos Concilio, nisì vellent Germanos reliquis nationibus irridẽdos & ignominia notandos propinare. Erant enim in ijs, qui ab ipsa quoquè Augustana Confessione dissiderent. Verùm etsi turpissimum est, in religionis negocijs diuersa sentire, & quod hodiè affirmâris, cràs negare, hodiè asserere, quod herì negaueris, tamen hoc apud Luterum & eius præclaram sobolem non valdè turpe putatur, immò verò frequens & solẽne est, vt eorum scritpta testantur, licèt id imperita concio non facilè animaduertat.

Luteri articuli, Concilio offerẽdi.

Hac tempestate in Anglia direpta atque euersa passìm sunt monasteria: & vitę monasticæ cultores vestem mutare coguntur. Cæsi etiàm fuère aliquot illustri dignitate proceres, quòd nollent regis improbandæ sententię subscribere. Multùm in eo regno sanguinis fusum est: & sectarij quidem egregium conscripsère martyrologion, in quod retulère etiàm nomina illorum, qui sub regina Maria, de qua pòst dicetur, hęresis nomine plexi sunt. Verùm illos nemo Christi, qui veritas est, martyres dixerit, qui non pietatis, sed perniciosæ doctrinæ causa tolluntur è medio, nè multos sua peste corrumpant. Videmus hodiè summo omnium dolore, quò progressa sit quorundam, initiò non seuerè vindicata, audacia. Quæ non hodiè hæresum monstra exi-

Monasteria euertuntur in Anglia.

ſtunt? In Lituania ſunt multi Arriani & Neſtoriani, nec parùm multas occupârunt eccleſias homines valdè athei & execrabiles, qui ſummam & ſummè venerandam Trinitatem, proh nefas, vocant cerberum tricipitem, & Symbolum non Athanaſianum, ſed Sathanaſianum, & multa alia nimìs horrẽda. Si principiò ſeuera fuiſſet adhibita animaduerſio, poterant omnia hæc mala facilè auerti. At nunc vſque eò increuerunt, vt nullum appareat remedium.

O ſcelus.

Hoc anno Barbaruſſa inſigne fecit naufragium, amiſſis viginti millibus hominum, cùm iam claſſe educta, in noſtros cogitaret. Illiſit eas triremes tempeſtas oborta Acrocerauneis cautibus, quarum fragmenta toto ferè Dalmatico littore eiecta viſebantur. Paulò antè inſignem contra illum claſſem eduxerãt Paulus Põtifex, Carolus Cęſar, & Veneti duce Andrea Auria, & Vincẽtio Capellio Veneto. Erãt ſimul naues ſupra CC, & qnquaginta, adeò vt nũquàm ferè maior noſtrorum in Ionio mari claſſis conſpecta ſit, plurimumq́; ſibi metueret Barbaruſſa, homo alioquì audax & imperterritus. Verùm cùm Veneti nollent pręſidium Hiſpanorum militũ in ſuas triremes accipere, vt quidam aſſerebant Ligures, nec Auria Venetis triremibus planè confideret, licèt Veneti culpam aliò conferant, vt ſolent libenter homines, ſi quid perperàm geſtum ſit, à ſe om̃em culpæ ſuſpicionem in alios amoliri: orta interìm tempeſtas eſt, & noſtri omnes, inſequente & inſultante ac irridente Barbaruſſa, in fœdiſſimã fugam verſi ſunt, cùm potuiſſent facilè, vt quidam autumant, illo die totam Barbaruſſæ claſſem delere & perdere. Et iam quidem reſumptis animis volebant Barbaruſſam inuadere quaterna acie: ſed cùm cunctantiùs ſua conſilia expedirent, Barbaruſſa retroceſſit in ſinum Ambracium. Magnam eo die Chriſtiani tulêre ignominiam, quòd tantę occaſioni nõ ſolùm

Naufragiũ Barbaruſſæ

Fugæ turpis Chriſtianorum.

solùm deesse,sed etiàm in turpem fugam se cõijcere non dubitâssent. At tamen paulò pòst,vt diximus, incomparabilem Barbari cladem accepêre, multis amissis triremibus,DEO Opt.Max.hauddubiè Christianorum rebus opem ferente. Verùm id damnum breuì postcà Solimannus sarciuit, vt est immensis opibus prædiues,noua instructa classe. Magnam verò indè cepit voluptaté,quòd Barbarussa omnibus propè rebus inferior, nostros toto mari effugere compulisset.

Hocanno multis Germaniæ locis armati homines in aëre visi sunt,& versùs Orientem stella inusitatæ magnitudinis,quæ cruentos spargeret radios: & iuxta illam crux sanguinolenta, cum vexillo per aêra volitante.

Visa horrẽda.

Sub initiũ Octobris rex Franciæ Cameraci conuenit Mariam Belgij præfectam,Caroli Cęsaris sororem. Indè pariter cum magna põpa egressi,venerunt ad S. Quintini oppidum. Vbiquè regina incredibili studio & apparatu excepta est. Exactis diebus sexdecim,alio itinere redijt in Hannoniã. Nihil nõ egit rex Franciscus,vt posset Mediolanum Cæsaris beneficio impetrare:sed Cæsar præalto consilio & exacta prudentia,potentissimis Gallorum regibus amplissimum illum Italiæ principatum vt adiungeret,nullis rationibus pmoueri potuit, veritus hauddubiò, nè illo minimè contenti,maiora tentarent. Sunt qui Cęsaris auaritia & toti Italiæ dominandi libidine factum scribant, vt tam pertinaciter Gallis Mediolanũ negaret:sed illi certè temerarij sunt & iniqui cẽsores,cùm ante paucos annos eundẽ principatũ,quẽ maximis impẽdijs & difficultatibus bellicis obtinuerat,rogatu Põtificis Clemẽtis,Frãcisco Sforciæ liberalissimè restituerit. Florentiã quoquè ipsius armis domitam,Alexãdro Medici tradiderit, qui certè est insignis principatus.

Calũnia in Cæsarem.

Eo tempore, quo apud Niceam Pontifex, Cęsar & Franciscus rex fuêre, Ioachimus Elector Brandeburgicus Saxoni Electori per legatum indicauit, se certis nuncijs didicisse de Turcę in Germaniam aduentu. Iam enim Vaiuodæ ipse Turcarum Imperator hoc significârat. Orabat igitur Brãdeburgicus, vt Saxo certam ipsi, quam cuperet, pacis ineũdę rationem pręscriberet: se cum Ferdinando rege porrò acturum, vt apud Cæsarem intercedat. Hic princeps Luteri quidem dogma sic complexus erat, vt tamen plerasque cæremonias Ecclesiasticas retineret, & cùm esset Cęsaris atq; Ferdinandi studiosus, noluit in fœdus illud Smalcaldicum transire. Habebat autem in matrimonio optimi & Christianissimi Poloniæ regis Sigismundi filiam, quę in hunc vsq; diem, raro & eximio insignis pietatis exemplo ferdiem, raro & eximio insignis pietatis exemplo fertur in catholica religione constantissimè permanere. Saxoniæ elector rem omnem deindè cum Lantgrauio communicat, & illi simul respondent Brandeburgico, se quidẽ videre necessariò totis viribus obuiàm eundum esse Turcę hosti crudelissimo, sed tamen id fieri non posse, nisì ipsis certa & non dubia pax cõcedatur. Ea erat eiusmodi, vt iudices Cameræ nihil contra ipsos possint in causa religionis, qua etiàm compręhẽdi volebant direptionem bonorum Ecclesiasticorum: atque vt ea pace frui liceat etiàm illis, qui post Noribergicam transactionem accesserint & accedere voluërint ad ipsos, atq; ipsi etiàm Daniæ regi, qui non erat subditus Imperio: quæ quidem omnia vehementer erant Catholicis onerosa, & tamen nisì permitterentur, illi contra Turcas parùm aut nihil se moturi videbantur. Indè socij omnes Smalcaldici fœderis ad 24. Iulij monẽtur Isenacum se conferre. Eò non principes ipsi, sed legati venerunt. Eadem petunt, quę anteà principes petiërant, & alios ibì quoquè in suum fœdus rece-

Princeps Brandeburgicus.

Conuentus Isenaci.

pe-

perunt. Habebant tum litem cum Henrico Brunsuicensi principe Goslarienses fœderati. Itaque orabant legati fœderatorum, vt Ferdinandus ab Imperatore peteret mandatum, quo princeps Henricus actioni se sistere cogatur: & tamen illi nolebāt Catholicis licere suum ius persequi in supremo imperij iudicio. Addebant autem minas, nisi id contra Henricum principem impetretur, ipsos Goslarienses socios minimè neglecturos ea tum erat Imperij per Germaniam habitudo, vt lachrymis potiùs, quàm scripto, prosequendum sit. Imminebat Germaniæ cruentissimus Turcarum tyrannus, & tamen sic erant plerique animati, vt nisi Cæsar ipsorum voluntati obsecundaret, non magnoperè recusaturi viderentur iugum Turcicæ captiuitatis, cùm certum esset, eos suis viribus tanto hosti minimè posse resistere.

Penultima die Decembris Lantgrauius Hassiæ haud procùl ab oppido Cassello venationi intentus, incidit in scribam Henrici principis Brunsuicensis, qui nihil habebat commercij cum fœdere Smalcaldico, quia Catholicus erat princeps. Vbi autem Lantgrauius didicit scribam illum esse huius Henrici principis, iussit compræhensum Cassellum abduci. Habebat ille apud se literas principis sui ad Archiepiscopum Moguntinum & Heldum Cęsaris legatum. Eas vtrasque & quędam alia secreta Lantgrauius resignauit & legit, ipsumq; scribā captiuū detinuit. Hoc vtrùm decuerit illum principem, alij viderint. Certè ea res primò quidem ipsi principi Henrico magnam calamitatem, sed non paulò maiorem Lantgrauio posteà attulisse videtur, cùm ijs ex initijs, licèt alię quoquè causæ suppeterent, grauissima inter principes odia excreuerint: & Henricus quidē princeps primò à Lantgrauio captus sit,

Scriba ducis Henrici comprahenditur.

at

at ipse posteà Lantgrauius nō solùm Henricum dimittere, sed in eius quoquè captiui locum succedere coactus sit. Verùm ad has diras animorum acerbitates, quæ sub hoc Luteri infausto Euangelio inter Germanię principes extitêre, magna fomenta & incitamenta suggesserunt importuni concionatores Luterani, qui principibus suis sub verbi DEI specioso titulo multa persuasêre, quæ à verbo DEI prorsùs abhorrerent.

Isabella Imperatrix moritur. Item Dux Geldriæ.

Mortua est hoc anno Isabella Caroli Cęsaris cōiūx, idq; in puerperio, edita quidem prole, sed quæ non diù superuixerit. Mortuus est etiàm Carolus Geldrię dux Catholicus, eiq; successit Guilhelmus princeps Cliuēsis, sed parùm feliciter, vt ipse rei euētus declarauit. Galli cum in suas partes pertrahere nitebātur, vt haberet Cęsar in Belgio vicinū hostē: sed Deo benè propicio, princeps Cliuensis saniora cōsilia secutus, breuì in gratiā cum Cęsare, quē tum occupata Geldriæ ditione, tum Gallorum amicitia offenderat, redijt, vt infrà dicemus.

Conuentus Frācofurti.

ANno 1539. fuit conuentus Protestantium Frācofurti, vbì datę sunt illis à Cęsare inducię mensiū 15. & decretum fuit, vt vtriusq; partis viri docti & moderati deligerentur, qui inter se de rebus cōtrouersis colloquerētur. Eius generis colloquia multa idētidèm fuere instituta, sed nullo felici exitu, quòd neq; Sectarij vellent à sententia decedere, neq; Catholicis fas esset quicquam illis contra Catholicæ Ecclesiæ sententiam concedere. Multa autem in Protestantibus & nūc & aliâs quoquè Cęsar pijssimus dissimulauit, quòd non facilè pateret via & ratio secùs cùm illis agēdi. Protestantes ēm non solùm magnis iam erant ex Smalcaldico fœdere auctì viribus, sed etiàm Luteri & aliorum cōcionatorum suorum seditiosissimis tum scriptis, tum concionibus

cionibus eò propemodùm impulsi videbantur, vt nisì Cęsar ipsis petita permitteret, nescio quid non molituri putarentur. Erant quidem non contemnẽdæ Cęsaris vires, sed eas tum Turcica, tum Gallica arma sic perpetuò ferè exercebant, vt cum Protestantibus nihil posset duriùs agere, licèt plurimùm illi doleret, paucorum impotentium Apostatarum monachorum scriptis & concionibus seditiosis Germaniæ pacem penitùs perturbari. In hoc ipso conuentu Saxoniæ Elector id inter alia testificabatur, se Ferdinandum non agnoscere pro rege Romanorum. Adeò iam erant in Germania perturbata omnia, eas turbas cientibus infaustis concionatoribus, qui Protestantes ordines egregiè illudebant. Erant quoquè inter principes acerbę suspiciones & simultates, ex religionis dispari habitu emergẽtes: vndè fiebat, vt Germaniæ vires, quæ hactenùs omnibus semper nationibus fuissent formidabiles, iam ità miserè distractæ & dissipatæ, haud dubiè supremam cladem iampridèm subiturę fuisse viderentur, nisì præpotens Deus singulari quadam beneuolentia rebus nostris prospexisset. Erant eñ adhuc permulti, hodieque sunt in Germania, qui à sectis prorsùs abhorreant, nec anili leuitate eam sibi religionem deserendam putent, quam tot seculis vniuersa Germania summa omnium consensione coluerit.

Intestina dissidia.

Hoc anno diem vitę clausit extremũ clarissimus & integerrimus princeps Saxoniæ Georgius, quem Luterus egregiè cõuicijs & contumelijs, & quidem impunè, sæpè proscideret. Fuit is princeps generosa & planè Germana animi fortitudine, in auita Maiorum suorum religiõe cõstantissimus, & Carolo Cęsari lõgè optimo semper deditissimus, dignus profectò multis nominibus, quem oĩs posteritas laudibus vehat. Eius obitu maxima accepit incommoda

obit⁹ Georgij principis

da religio Christiana. Nullos enim reliquit liberos. Itaque testamento scripsit hæredem fratrem suum Henricum & eius filios Mauritium & Augustum, ea conditione, nè quicquam in religione mutarét. Missi fuerunt ad Henricum, qui hoc ei proponerét, sed interìm mortuus est pius princeps, & continuò Henricus ditionē omnem occupauit, atq; in omnia Misniæ, Duringię & Saxonię loca, q̄ Georgio principi paruerant, Luteri dogmata inuexit. *Iam enim Luterani, vt antè dixi, eum in suā nassam pertraxerant.* Is posteà successorē habuit Mauritium, Mauritius Augustum, vt suo loco dicemus. In Misniæ oppido absq; vlla intermissione nocturnis atq; diurnis horis perpetuæ Deo Optimo Maximo laudes promebantur, raro quodā eximię in Deum pietatis exemplo, diuersis cantandi & psallēdi vicibus institutis in ipsa Ecclesia cathedrali: sed is cultus diuin⁹ maxima ex parte tum abolitus est, antiqua religionis facie prorsùs mutata. Hęc faciebant Principes persuasi à Lutero, alioquì prę insita Germanię principibus spectata generositate, nunquàm talia facilè āttētaturi: quāquàm in eiusmodi grauissimis rebus nihil priuata authoritate, sed totius Christiani orbis cōsensu omnia cum summa deliberatione & exacta maturitate transigi oportebat. Non enim satis erat Luterum dicere, hęc & pleraq; alia rectè & ex verbi Dei pręscripto fieri, cùm hęreticorum omniū ea perpetua fuerit cōsuetudo, vt quāuìs absurda & impia in orbem cōmenta inueherent, ea tamen verbo Dei consentanea & ex verbo Dei profecta asseverent: sed oportebat Christiani orbis sustinere sententiam. id quidem generosos principes & reliquos Germaniæ magistratus magìs decuisset. Porrò vbi Henricus princeps ditionem fratris in suam fidem adegit, Luterum è Vuittenberga Lipsiam accersiuit: eò quoquè aduolauit ex eodem Luteri asylo ingēs con-

Mutatio religionis in Misnia.

Pręcones Luterani in Lipsiam aduolant.

concionatorũ examen, quot currus capere posset. Ij Luteri inauspicatum Euangelium strenuè in illũ populum propnagârũt, quem tot annis catholicus princeps in catholica religiõe cõtinuerat. Est Lipsia paruum quidẽ, sed elegans oppidũ, insigni mercatu & vili rerum degende vitę necessariarũ precio, atq; etiàm vniuersitate vel Academia tum celebre, tum perquàm commodum studiosis, nisì ꝙ Luteri Euãgelium illic regnat, non tamen prorsùs Lutericè, ꝙ in nõnullis à Lutero nõnihìl deflexerint, vocẽturq́; à quibusdã catholicis molles cõfessionistę, quẽadmodùm alij rigidi cõfessionistę, qui Luteri dicta factaq́; om̃ia, quãtunuìs putida & insulsa, sibi mordicùs tuẽda statuerũt: qui etiàm Lipsenses & alios q̃sdã acerbissimè proscindũt, ꝙ à Lutero defecerint.

Lipsia.

Sleidanus hoc tempore scribit à Lutero librum editum de Concilijs & Ecclesia, in quo inter cętera ille quoquè demõstret Canones Apostolorum esse adulterinos. Scilicèt premere nos vult Sleidanꝰ authoritate Luteri, qui non modò hos Canones, sed multos etiàm scripturę diuinæ libros reiecit. quòd si verò tanti sit apud Sleidanum Luteri authoritas, discat quid ille sentiat de Zuinglianis, nec ægrè ferat se in illis quoquè perstringi. Verùm hęc ille bonus vir libenter dissimulat. Porrò verò ridiculum hìc nobis cõmemorat idem ipse, scribere Luterum in libro memorato de contrarijs doctorum sententijs, de baptismo, Cypriani pręsertim & Augustini. Quis verò negauit vnq̃, Cyprianũ de baptismo hęreticorũ aliter sensisse, q̃ sentiat Ecclesia catholica? Sed interìm Cyprianus sanctissimꝰ martyr neminẽ à sua cõmunione repellebat, q diuersum ab illo sentiret, quod euidens signum est, nõ illum pertinaciter suam voluisse sententiã tueri. Sed quid sibi vult Sleidanus, quòd Luterum ait hãc de baptismo Cypriani diuersam ab Ecclesia sententiam proferre?

Ineptiæ Luteri & Sleidani.

For-

Fortaſsis efficere vult, vt vni Lutero plus tribuam⁹ q̃ om̃ibus patribus, propterea quòd Cyprianus nõ idem cum alijs ſentit. Sed ſi ideò minus tribuẽdum eſt patribus, quàm prorsùs nihil tribuẽdum eſt Lutero, immò verò quàm ille planè exibilãdus & conſpuendus eſt, qui in rebus grauiſſimis etiàm à ſeipſo tam crebrò turpiſſimè diſſidet? Belliſſimus certè vir Sleidanus eſt, qui id genus portẽtis farcit nugaciſſimam hiſtoriam ſuam. Addit deindè, Luterum ibidèm recitare quatuor illa Concilia, quorum pręcipua eſt authoritas. Sed hæc ipſa Concilia q̃ nihili fecerit tum Luterus ipſe, tum eius ſatellites & noui dogmatiſtæ, ex illorum ſcriptis ſatìs ſuperq; doceri poteſt. In ſumma, nullum tam ſanctum eſt Concilium, quod iſti non prorsùs reijciãt, ſi cum illorum prauis opinionibus non concordet. Tum quoq; viſum eſt optimo Sleidano commemorare ex Luteri hoc pręclaro commento, quàm denſæ fuerint ſub Põtificatu Romano tenebræ, quàm impura fœdaq; religio, atque huc fuiſſe deuentum, vt etiàm veſtis monachorum ad æternam ſalutem non parùm cõferre putaretur. Sed quàm denſas tenebras Luterus cum ſuis in orbẽ inuexerit, iam miſeri mortales re ipſa experiuntur, dum ille miſer totiès ſua mutauit paradoxa, dictisq; & ſcriptis ſuis id effecit, vt quod quiſque nocte ſomniat, id nõ dubitet pro Dei verbo ſtultis hominib⁹ obtrudere, adhibitis perperàm ſcripturæ diuinæ, quam Luterus ſolam vult valere, ſententijs: atq; eò iam res redijt, vt penè tot ſint ſectæ, quot capita, & miſerandum in modum rudis & indocta plebs in abſurdiſſimas easq; pugnãtiſſimas hęreſes in dies inducatur. Neque nos mouet, quòd recitat Sleidanus quoſdam in habitu D. Franciſci ſepeliri voluiſſe. Fecit id Rodolphus Agricola, fecit Albertus Pius Carporum princeps, fecit Chriſtophorus Longolius, viri ſumma eruditiõe: in quibus

Denſæ tenebræ ex Luteri euangelio.

si reprehendēdum est, quemadmodùm impius facit Sleidanus, quòd pio quodā animi affectu in eo habitu mori voluerunt, nō quòd eum solum ad salutem sufficere putarent, sed vt suæ satisfacerent deuotioni: quantoperè non modò reprahendendus, sed etiàm execrandus & diris om̄ibus deuouendus est Luterus & eius similes apostatæ, qui habitū monasticum petulantissimè abiecerunt, & cum illo simul omnem pudorem & religionem exuërunt, habētes certissimam damnationem, quòd primam fidem irritam fecerunt? Et certè nō illibenter credet posteritas, plerosque sub mortem voluisse S. Francisci habitum indui, & in eo sepeliri, licèt Sleidanus putet id eam fortè non credituram: sed ęgrè admodùm fortasis credet potuisse sceleratissimos apostatas tantam mereri fidē & authoritatē apud hoïes, vt illorū impijssima & iā olìm dānata dogmata, haud alitèr atquè ipsum Christi Euāgeliū, amplecterent̄. Hoc em̄ eiusmodi est, vt nemo id vnq̄ neq; admirari satìs, neq; ꝓ dignitate deplorare queat. Sed de his alibì latior fortasis dabitur agendi opportunitas.

1 Tim. 5.

Hoc anno Angliæ rex scriptum quoddam edidit, quo Pontificem, qui Concilium tum Vicentiæ indixerat, acerbè perstringit. Ea res cumprimìs iucunda fuit Luteranis & reliq̄s nouis dogmatistis. quicquid enim Pontifici accideret, quod in eius contumeliam & ignominiā vergeret, id singularem huic hominum generi adferebat voluptatem: vt nôrint posteri om̄es, quo spiritu afflati fuerint, qui implacabili odio pastorem Ecclesiæ prosequi non dubitárint. Verùm nè nimio Luterani gaudio insolentiùs exultarent, non diù pòst idem Angliæ rex non ferens in suo regno turbas, offendicula, seditiones (quarum rerum valdè ferax est Luteri Euāgelium, ità vt vix vspiàm absq; seditione & tumultu receptum sit) ex Luteri irrepente dogmate grassari, co-

Comitia Angliæ contra Luterū.

mitia totius regni indixit, siue conuentum Ordinũ regni, (ipsi Parlamentum vocant) vbì pro stabilienda religionis concordia propositæ sunt sex quęstiones, de quibus in Actis publicis ità relatum habetur: Tandèm post lõgam super his articulis deliberationem, post consultationes plurimas, post denique argumenta infinita, vltrò citroque connexa, omnium tam regię Maiestatis, quàm vtriusq; Senatorij ordinis, ac plebis in hũc Senatum coactę summo cõsensu fuit & est resolutum, decisum ac statutum eo modo ac forma, qua sequitur: Inprimis, In beatissimo altaris Sacramento, per virtutem & efficaciam potẽtissimi verbi Christi, simul atque illud sacerdos ore locutus fuerit, sub forma panis & vini, naturale corpus & sanguinem Dominicum, conceptum ex Maria virgine, realiter adesse: & post consecrationẽ, nullam panis aut vini, aut aliam q̃ Christi Dei & hominis remanere substãtiam. Secundò, Communicare sub vtraque specie non est omnibus hominibus iure diuino necesse ad salutem: credendumque est & non dubitandum, quoniam in carne sub specie panis sit verus sanguis, & cum sanguine sub specie vini sit vera caro, tam diuisìm quàm coniunctìm. Tertiò, Sacerdotes postq̃ sacris initiati sunt, iure diuino nõ possunt vxores ducere. Quartò, vota castitatis siue viduitatis à viro fœminave non temerè facta Deo, iure Diuino sunt obseruanda, Christianique populi libertate quadam eos priuãt, qua, nisi vouissent, potuissent vti frui. Quintò, Missas priuatas in hac regis Anglicana Ecclesia ac congregatione admitti ac celebrari, simul & bonum & necessarium est, per quas probi Christiani, quorum vita respondet, pariter & bona & diuina solatia & beneficia indè recipiũt, Missasq; celebrari iuri diuino quadrat. Sextò, expedit necesseq; est auriculарem confessionem retineri in Ecclesia Dei.

VI. Articuli 1. 2. 3. 4. 5. 6.

Quocircà regiæ Maiestatis authoritate, ac summo vtriusque ordinis senatorij, plebisq; in hunc senatum coactæ cõsensu in hunc modum, qui sequitur, latum est senatusconsultum: Qui vel in hoc regno Angliæ, vel in alio quouis regiæ maiestatis dominio post 12. diem Iunij, qui proximè sequetur, verbo, scripto, prælo, ficticijs characteribus, aut alio quouis modo publicè cõcionantur, docent, dicũt, affirmant, declarant, disputant, aut ratiocinãtur secùs, quàm iam dictum est, in illos tanquàm hæreticos grauissima constituit rex supplicia, atque etiàm in eos, qui consilio aut re tales iuuerint &c. Hoc quidem præter omnem expectationem accidit Saxonico Papę Lutero & eius symmystis, nouorũ dogmatum buccinatoribus, præpotente Deo non nimiùm eis laxãte habenas, quemadmodùm etiàm satanæ diuum Iob flagellanti certos quosdam semper præfixit cancellos, quos ille prætergredi nequā posset, neq; deberet. Certum est enim, Luterum & totum nouorum dogmatistarum & ecclesiastarum gregem, ad tẽpus accepisse diuinæ iustitiæ permissu potestatem vexandi Catholicam Ecclesiam: sed nec hactenùs potuerunt, nec deincèps poterũt tantum sæuire, quãtum vellent. Vtinàm Catholici corrigerent vitam: breuì pessùm iret omnis illis diuinitùs permissa sęuiendi facultas.

Senatusconsultum Angliæ.

Hoc anno Gandaui, quod est amplissimum Flandriæ oppidum, Caroli Cęsaris ortu clarissimũ, nõnihil tumultuatum est. Ea res vbì ad Cęsaris tum in Hispania degentis notitiam peruenit, eò maturiùs eundum sibi censuit, nè res in peius dilatione procederet. Itaq; cum perpaucis principibus ingressus est Gallias per Baionam. Id enim vt maiori fidutia faceret, multis Francisci regis legationibus & literis inuitatus fuerat, licèt omnes eius Consiliarij, nè id faceret, prorsùs eum deterrerent. Verùm optimus

Tumultus Gandauẽsis

Cæsar it per Gallias.

princeps accepta à rege Frãcisco fide publica, illud certè periculosum iter arripuit. Nam tametsi rex Franciscus putandus est non malo tum in Cęsarem animo fuisse, tamen quia in tanta illũ detinendi opportunitate potuisset facilè humanum aliquid pati, non absq; ingenti periculo Cæsar illud iter ingressus est. Vtebatur autẽ tum veste pulla, & equis commodatitijs, ijsq; Gallicis. Sed certè eo ipso tempore depręhensus est à legatis sororis eius Marię, quæ Belgio præerat, idq; non semèl, per noctem duabus aut tribus horis vtroque flexo poplite in cubiculo, nigris vndiquaquè pannis tecto, orare. Et hauddubiè Deus cui confidebat, non absq; multorũ summa admiratione, toto illo itinere seruauit eum. Porrò ea precandi oratione in omi vita, & loco, & ętate eum quotidiè vsum fuisse constat. Orabat manè duabus plùs minùs horis, totidẽ nocte vel vesperi. Indè postquàm se induisset, accedebat etiàm manè ad auscultandum Sacrum. Sed de his alibì plura dicentur. Cùm esset in hoc Gallico itinere, & ad regẽ properaret, contigit regis filium Carolum, lectissimum iuuenem Aureliorum ducem, inopinanter insilire in tergum illius equo insidentis. Cumq; eum Cæsar humanissimè salutâsset, ille clamauit, Cæsar redde te captiuum, Cęsar redde te captiuum. At verò Cęsar nihil illi respondit, sed tantùm ridentis in morem gratissimis & iucũdissimis oculis illum intuebatur: sicque vno vecti equo, in chorum Gallicarum fœminarum & heroidum venerunt: Vbi Cęsar obitèr salutata Leonora sorore sua, regis Francisci coniuge, longum miscuit sermonẽ cum Estampia heroide, quę tum in magna erat gratia apud regem, nec desunt qui putent eam consuluisse regi, vt Cęsarem in Gallijs detineret. Accidit quandoquè, vt inter loquendum Cęsari inopinanti (vt quidem rebantur homines) annulus excideret gemmam habens

Cæsaris preces quotidianæ.

☞

bens

bens nobilissimam. Eum cùm leuâsset illa è solo, vt Cęsari redderet, noluit eum recipere, sed illi dono dedit. Toto autē hoc spatio, quo Cæsar fuit in Gallijs, summi illi honores & omē humanitatis ac beneuolentiæ genus oblatum est à rege Francisco & omnibus regni proceribus, adeò vt etiàm regia planè authoritate ad aliquot dies vteretur. Non tamē longè absuit tum Ambasiæ, tum Parisijs à grauibus periculis. Ambasiæ Gręci ignis fumo in gradibus turris cuiusdam immodicè excitato, propemodùm suffocatus fuit: Parisijs tabulatum in caput eius elisum, sanguinem sparsit. Rex Franciscus vbì comperit earum rerum authores, mox in crucem eos tolli iussit, sed pijssimus Cæsar multis precibus vitā illis impetrauit. Nolêbat enim aduentum suum in Gallias cuiquā funestum esse, maximè cùm nihil horū de industria factum didicisset. Simul autem sororē suam Mariam tum de eximijs ipsi delatis honoribus, tum de ijs improuisis euētibus mox certiorem reddidit, nè quid illa famę, quę tum varia spargebatur, temerè crederet. Ipse Franciscus rex id temporis ex vlcere cœperat meliusculè habere, & apud Lochias Cæsari aduentanti summa hilaritate occurrit, paratus etiàm duos liberos suos Henricum & Carolum ipsi obsides dare, si parùm regi fideret. At Cęsar obsides recusauit, & ità (vt dixi) toto regno mirificè honoratus & splēdidissimè habitus est, regijs liberis ex regno abeuntem Valencenas vsq; deducentibus, vbì tum à Maria Cæsaris sorore nihil prætermissum est erga Cæsarem ipsum, & Francisci regis regios filios, quod ad eximiam propensissimi animi testandā beneuolentiā pertinere videretur. Poterat facilè inter duos illos longè potentissimos reges pax firma & cōstitui, & coalescere, si rex Franciscus à Mediolani amplissima ditione repetenda animum reuocare voluisset. Porrò dum inter se certant

Cæsar honorificentissimè habetur

Mediolanū pacis remora.

tant reges de Mediolani imperio, interìm Turcis anim⁹ creuit,& hereses in dies ità auctæ sunt, vt vix numerari queãt. Sed nemo temerè culpam in reges conferat. Nostris peccatis prouocata diuina iustitia permittit interìm eiusmodi perniciosas dissensiões oriri inter principes & pleraq; alia mala, vt ijs castigati, resipiscamus & ad meliorem frugem nos recipiam⁹, nisì acerbiora quoquè experiri velimus. Extant exempla non pauca etiàm in scriptis diuinis.

☞ Hoc anno tanta fuit vini vbertas, vt non suppetentibus vasis, plerique grandes foueas egregiè tabulis vndiquè munitas, vino compleuisse ferantur.

Castronouũ expugnatur

Eiusdem anni mense Augusto aut circiter, Turcę duce Barbarussa Crastonouũm Dalmatiæ vrbẽ maritimam, in qua erat fortissimum Hispanorum prę sidium, non sinè maxima suorũ cęde expugnârunt. Paulò antè Cæsareani id Turcis victis occupârant: sed eà res Solimanno impensè doluit, nec quieuit, donèc id Christianis sentiret ereptũ. Sunt qui scribant, quosdam Dalmatas ex vrbe profugos, Turcis secreta vobis prodidisse. Habẽt Turcæ enses incur-☞uos, quibus & galeas & loricas ferreas nostrorum scindunt: sed id inprimìs nostris incõmodè cecidit, quòd in ipso acerrimo cum Turcis conflictu pluuia erumpente non potuëre sclopettis vti. Porrò Turcæ in nostros atrocissimè sagittas iaculabãtur. Multa tum Christianorũ millia trucidata sunt. Dolendũ certè, tantum posse in populum Dei impuros illos Mahometanos, sed nostris vitijs illorum vires aluntur. Obitèr tamen aduertendum, ex Hispanis à Turca hoc loco cęsis plerosque interfuisse Romanę vrbis sub Clemente 7. fœdissimę direptioni, vt non immeritò hęc illis clades accidisse videatur.

Per hoc tempus, cùm iam non pauci putarent Sacramentarios cum Lutero redijsse in concordiam, quod tam multis colloquijs & cõuenticulis totiès frustrà

fruſtrà tentatum fuit, & Tigurini propterea à ſcriptis acerbis & contumelioſis in Luteranos abſtinerent: Eccè tibi Luterus libellum de Patribus & Cōcilijs edit, quem nè videretur in ſolos Catholicos ſcripſiſſe, in eoipſo Zuinglium per ſummam cōtumeliam Neſtorianum fuiſſe dicit. Hoc malè habuit Tigurinos miniſtros, magiſtrū ſuū tam honorificè p̄dicari à Lutero, nec ſibi hoc ſilentio trāſeundum, putárunt, ſed datis ad Luterū literis, admonent hominem, nè contra vltimam pactionem tam malè de Zuinglio ſentiret & ſcriberet. Luterus nihil illis reſpondit. Ità nunquàm inter iſtos ſectarios niſì ficta & ſimulata pax fuit, quippe qui non id ſpectarēt, vt veritas vinceret, ſed vt ipſi pro ſe quiſq; pręclaram orbi doctrinam & nouā lucem inuexiſſe viderētur, atq; hoc nomine apud vulgus inſigne ſibi nomen cōpararent. Indè adeò eſt, ꝙ cùm Saxonici quidam Eccleſiaſtæ Luterum ſuum mirè prædicarēt, & ipſi D. Paulo conferre non vererentur, atq; om̄es alios Euangelij iſtius noui ſocios nihil eſſe dicerēt ad illū ſuum Apoſtolum & Eliam, adderentq; tandèm, ad hanc laudandi Luteri neceſſitatē ipſos adegiſſe illū Thraſonicum Gallum, quem hauddubiè Caluinū accipi volūt: Caluinus nō ferēs Luterū ſibi anteferri, egregiè illos Saxōes Luteranos perſtringit, inter alia ſic dicēs: Vitia pro virtutibus exoſculari, ſtultitię & prępoſteræ affectatiōis eſt. Minùs etiàm excuſabilis incōſiderati zeli feruor, quòd ſcripturā turpiter & putendū in modum corrumpunt, vt D. Iohannis Baptiſtæ ſpolijs Luterum exornent. Quāuis em̄ non negēt etiàm in Ioāne Baptiſta factum eſſe, quod de venturo Elia prædixerat Malachias, volūt tamen de Lutero intelligi hoc vaticinium, quia ſit Elias ille, per quē reſtituēda fuerint om̄ia: & quod in Iohanne Baptiſta ſemèl factū eſt nō obſcurè tam Prophetę quàm Chriſti teſtimonio, in Lutero fuiſſe

Luterus Zuinglium Neſtorianū vocat.

Caluinus nō vult Lutero videri inferior.

iterandum. Qua falſitate non minùs fœdârunt Luteri nomen, quàm Aegyptij Ieremiæ, corpus ſepulcrumque eius adorando. Atque vt Eliæ nomen Lutero concedatur, ſacrilegę tamen eſt temeritatis, aſſerere vltimum Eliam, àcſi pręciſa eſſet manus DEO, nè quem pręſtātiorem parémve poſteà emittat. Ità Caluinus, haud obſcurè indicans, quàm velit ipſe Lutero præſtantior haberi. Sed iſta non videt mundus, neſcio quo lethargo oppreſſus. Verùm Sleidanus, qui ex Luteri libro de concilijs & Eccleſia, quē eundem eſſe appáret, quem alij vocant de Patribus & Concilijs, non pauca citauit, quæ poſſent flagellare Catholicam Eccleſiam, hanc de Zuinglio Luteri ſententiam, qua eum dicit Neſtorianum, pro ſuo inſigni candore tacitus pręterit: ſcilicet optimæ fidei hiſtoricus fraudulenter cælans, quæ contra ſe ſuosque faciant.

Legati Proteſtant. ad Cæſarem.

ANno 1540. rex Ferdinandus ab Auſtria venit Gandauum ad Carolum Cęſarē: venerunt eò quoquè legati Proteſtantium Ordinum, qui præter alia multa, quibus & ſeſe mirificè purgare, & in Catholicos turbarum omnium culpam conferre nitebantur, coram illo Catholicæ religioni addictiſſimo Principe dicere non ſunt veriti, hoc tempore Deum Euangelij ſui cognitionem excitâſſe, quaſi antehàc Germania Euangelium neſciêrit, & ab apoſtatis demùm & votifragis monachis illud diſcere debuerit. EOdem tempore Proteſtantes Ordines ad Galliæ regem non parùm blandas ſcripſêre literas, vt ſi quid à Cæſare durius expectandum eſſet, haberent potentiſſimum regem ſibi coniunctum. Cęſar cùm legatos Proteſtantium audiuiſſet, ſe deliberaturum reſpondit. Multùm hîc iterùm vrgebant legati illi, vt Cameræ iudicibus non liceret pro illis ferre ſententiam, qui ſe quererentur rebus &

Poſtulata Legatorum.

& facultatibus suis sub Euangelij prætextu priuari, quales querimonię à Clero Catholico & Monasticæ vitę cultoribus tum nō raræ ad Cameræ iudiciū deferebantur. Dicebant Catholici, se iniuria rebus suis spoliari: asserebant cōtrà Euangelici, iurè id fieri, quòd falsam colerent doctrinam &c. In hac autem controuersia non licebat Catholicis ad supremum Imperij iudicium prouocare, sed oportebat eam ferre sententiam, quam apostatę & incestis nuptijs polluti monachi, suis magistratibus persuasissent verā esse & prorsùs Euangelicā. Hoc miserum erat & calamitosum, & tñ sic habebat pura doctrina noui Euangelij. Cęsar cogebat ob temporū iniquitatem pleraque dissimulare, cùm tam multis ijsdemq; potentissimis premeretur hostibus. Indixit nihilo minùs Conuentum Principum Spirę, qui tamen ob pestis sæuitiem translatus est Hagenoam, cui Ferdinandus rex Cæsaris nomine præfuit, Cæsare alijs occupato. In hoc conuentu Luterani noluerunt pondus aliquod habere eam quorundam articulorum cōciliationem, quam Augustæ septem ab vtraque parte collocutores effecerāt. Petiērunt etiàm colloquium Vuormatiæ habendum, & impetrârunt. Sed in eo colloquio parùm confectum est. Hoc ferè loco Sleidanus recitat prolixissimū scriptum Protestantium ad Granuellanū, quemadmodùm & aliâs passìm multa superuacanea, immò & vana & perniciosa, ad nauseā vsque commemorat, vt docti quidam non immeritò affirmârint, plura apud illum esse πάρεργα, quàm ἔργα. Hoc verò scriptum satìs appáret ex concionatorum & dogmatistarum officina profectum. Multùm illic bellissimi isti ecclesiastę & apostatę monachi suam causam fucis quibusdam oblinere conātur, sed ità tamē, vt nō ipsi, sed Principes & magistratus loqui videantur. Nos verò ex vnguibus leonem facilè dignoscētes,

Conuentus Imperij Hagenoæ.

 istis

istis apostatis & dogmatistis respondemus. Aiunt Catholicos magna crudelitate grassari in homines innocẽtes. Ijs verbis Imperatorem, Regem Franciæ, multosq; alios Catholicos principes obliquè crudelitatis insimulãt, ꝓptereà quòd de hęreticis supplicium sumerent, quos ipsi vocant homines innocentes. Et tamẽ etiàm Protestantes seuerè animaduertebãt, hauddubiè instigati ab istis, in Sacramentarios & Anabaptistas, qui se non minùs atquè Luterani, innocentes iactitabant. Quæ verò illa innocentia est, homines à Christi corpore, quod est Catholica Ecclesia, abstrahere, & in pestilẽtissimos errores inducere, quos necesse est non aliud q̃ ipsam mortem sempiternã consequi? Latrones atroci plectũtur supplicio, ꝙ corpora iugulent, & isti animarum parricidæ tanquàm innoxij tantę immanitatis nullas pœnas dabunt? Aiunt se in suspicionem vocari, quasi non emendationem Ecclesiæ, sed commoda solùm sua spectent, & has calumnias lõgè lateque disseminari, quô vera religio & ipsi in odium adducantur. Quis hìc non rideat istorũ impudentiam? Si Ecclesię emendationem spectabant, cur non manserũt in suis cœnobijs? cur tot iam olìm dãnatos errores ab inferis excitârunt? cum Germaniam fœdissimis religionis dissidijs horrendum in modũ distraxerunt? Et has tantas errorum tenebras audẽt vocare puram doctrinam, audent dicere se filij Dei nomen & euangelium profiteri. Sed nè impietatis arguantur, quòd sua cœnobia deseruẽrint, & post nuncupatum Deo perpetuę continentiæ votum incestis se nuptijs polluerint, vitam monasticam vocãt pharisaicam & impiam, Ità nimirùm dicere eos oportebat, si causæ suæ consultum vellent. Sed erit apud om̃em posteritatem summę execrationi hæc ipsa vestra impudentia, quòd non modò nõ volu- istis tantum scelus agnoscere, sed etiàm in illo gloriari.

Hæreticorũ qualis innocentia.

riari. Sic olìm Iulian⁹ apoſtata cùm à Chriſtiana religiòe defeciſſet, ſacras literas his verbis irriſit, ſcribens ad Primarios ſui tẽporis Epiſcopos: Legi, Cognoui, Damnaui: Cui ità à noſtris reſpõſum eſt: Legiſti, ſed non cognouiſti: ſi eñ cognouiſſes, nõ damnâſſes. Vt ille impius irriſit ſcripta diuina, ſic iſti innocentes homines & belli euãgelici, lacerant vitam monaſticam, quam ab ipſis Apoſtolis vſque in præſens conſtat in Eccleſia Dei magnę venerationi ſemper fuiſſe. Sed cùm illi per ſummũ ſcelus ab ea vita diſceſſerint, ſi ſuæ velint exiſtimationi conſultum, nõ debent nisì peſſimè de illa & dicere & ſcribere. Et habent certè qui illos audiant, & eos rectè feciſſe credant: ſed quis interìm explicare ſatìs queat, quibus illi noctes atque dies conſcientię ſæuiſſimis aculeis pungantur, licèt id apud homines diſſimulent? Sciũt eñ om̃es illos veteres ſanctiſſimos patres, adhibitis ſcripturę diuinę teſtimõijs, id cõſtãter affirmare, vota cõtinẽtię & aliarũ rerum bonarũ Deo ſemel ꝑſtita, ꝓrsùs reddi oportere, illosq́; impios & ꝑfidos cẽſendos, q. poſtquàm Deo vouerũt cõtinentiã, audẽt inire cõiugia. Hæc, inquã, illi nõ ignorant, ſed obſtinata animi deſperatione cõtemnunt: cumq́ue ſe videãt ab omni ſpe ſalutis, nisì reſipiſcant, excidiſſe, ſummoperè in eam curã & cogitationem incumbũt, vt quàm plurimos ſecum in damnationem adducant. Itaq; haud ſecùs àc peſtes quædam fugiendi ſunt, nè ſua contagione alios inficiant. Verùm id illis perſuaderi nõ poteſt, quorũ oculos ſuis mendacijs ità perſtrinxerũt, vt illorum ſcelus & turpitudinem videre nõ poſſint. Iam verò quantam habet vanitatem & impudentiam, quòd aiũt in his literis, ſe nihil cõtra veteris Eccleſię formulam docere, cùm certiſſimum ſit, & à noſtris abundè oſtẽſum, eos ꝑ Euãgelio & Dei verbo hominibus nihil ferè obtrudere aliud, quàm craſſiſſimos

&

Niceph. Eccle, Hiſt li. 10. cap. 25.

Impudens mendacium apoſtatarũ.

& iam olìm damnatos errores? Et nè parùm ſit tam ſceleratè eſſe mentitos, adijciunt mox aliud tam inſolens & prodigioſum mendacium, vt nõ ſtylo, ſed magiſtratûs ſceptro & ſeuera animaduerſione vindicandum ſit. De pœnitentia, inquiunt, in Eccleſia docebatur frigidè & perplexè: de gratia per Chriſtum accepta, de cõdonatione peccatorum ne verbũ quidẽ. In re tã apta, quã ipſa lux meridiana palã coarguit, quid poſſumus aliud, q̃ & iſtorum deploràtam malitiam, & illis fidem commodãtium miſerandam dolere cæcitatem? Quis verò poſſit mederi hominibus, qui ſibi tam luculenter imponi ſinunt? Legãtur vel ſoli Doctorum Scholaſticorũ libri, & penè ad faſtidium vſque comperientur de Chriſti gratia & peccatorum remiſſione ſcripſiſſe. Non ergò iſti quadam animi imbecillitate aut ignoratiõe, ſed deſtinata & deplorata malitia hæc & id genus alia multa in miſerorũ certiſſimam perniciem confingunt. Sed porrò adijciunt, Miſſam priuatam eſſe rem nouam & inuectam partìm ignoratiõe, partìm auaritia. Et hoc rurſùs mendacium eſt intolerabile: & certè ipſi in ſua Auguſtana Cõfeſſione profitentur MISSAM apud ſe retineri & ſumma reuerentia celebrari. Quid verò, ſi rem ipſam ſpectes, intereſt inter publicas & priuatas Miſſas? Sed q̃cquid de Miſſa illi blaterent, certum eſt, eos ſummos eſſe Miſſæmaſtiges: qua de re ſatìs ſuperq; Catholici illis reſponderũt. Pergunt viri optimi: Propter ablatum, inquiunt, ſacerdotibus coniugium, redundabant omnia turpiſſimis exemplis. Sed omnis Oriens & Occidens iam antiquitùs non permiſit ſacerdotibꝰ coniugium. Vnius tantùm D. Hieronymi teſtimonium proferemꝰ, nè prolixi ſimus: APOſtoli, inquit, vel virgines fuerunt, vel poſt nuptias continentes. Epiſcopi, presbyteri ac diaconi aut virgines eligũtur, aut vidui, aut in ęternum certè pudici. Huic oẽs

Aliud inſigne mendacium.

In Apologia ad Pammachium.

Patres

Patres adſtipulātur. At hodiè ſub iſto nouo Euangelio videmus oṁia redūdare inceſtis nuptijs ſceleratiſſimorū & votifragorum monachorū & monialium. Aiunt boni viri, vt paulò antè audiuimus, ſe nihil contra veteris Eccleſiæ formulam docere. Sed quæ vnquàm vet⁹ Chriſti Eccleſia ꝑmiſit monachis & monialibus coniugium? Audiant perditi iſti Canonem 15. celeberrimæ illius & toto orbe receptę Synodi Chalcedonēſis: Si qua virgo ſe dedicauerit Deo, ſimiliter monachus, nō licèt eis nuptijs iungi: ſi verò inuenti fuerint hoc faciētes, maneant excommunicati. Sed hunc tantę Synodi Canonem iſti omni lachrymarum fonte plangendi tenebriones prorsùs contemnūt. Nam eſt ſcriptum q̊dam poſteà editum, vbì palàm aſſerunt noui euangeliſtę, Chalcedonenſe Cōcilium tetro errore monachis & monialibus coniugium interdixiſſe: quo in loco etiàm Nicenam illam primā & antiquiſſimam Synodum repræhendunt, quòd contra Ioannis Baptiſtę ſentētiam de militibus decretum fecerit, multaque alia etiàm veteris Eccleſię Concilia ceu cenſores quidam incredibili temeritate condemnāt, inter cætera etiàm de Carthagineñ 3. cui Auguſtinus epiſcopus interfuit, iſta ore impuro euomentes: Tertia (ſic enim legendum appáret, non quinta, in qua nihil hinc agitur) Synodus Carthaginéſis inuexit impia ſacrificia, oblationes & interceſſiones pro defunctis. Impia vocāt ſacrificia, ipſi omnium impijſſimi, ſimulque turpiſſimè mentiuntur, quòd tum primùm cœptum ſit ſacrificari ꝓ defunctis, ſicut copioſiſſimè oſtēdi poſſet, ſi locus pateretur. Addunt quoquè de Concilio Mileuitano, cui ſimiliter Auguſtinus interfuit, ſtatuiſſe illud, vt diuortio poſt adulterium alterius ex cōiugibus facto, nō liceat innocenti perſonæ denuò contrahere cōiugium, idque aiunt nimìs durum & iniuſtum eſſe.

Scriptum contra Synodi Tridentinæ continuationem à Pio 4. indictam.

esse. Durus ergò & nimìs iniustus est etiàm Christ⁹ ipse & Apostolus, q idē sanxerūt. Et certè Canonis verba hæc sunt: Placuit, vt secundùm Euangelicam & Apostolicā disciplinam, neq; dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri cōiungantur, sed ità maneant, aut sibimet reconcilientur: quæ ab Apostolo Synodus mutuata est. En quò isti proruunt? Sed vt insigniter animi sui fraudem prodāt, adijciunt Fabiolæ nobilis Romanę matronæ exemplum, quòd illa, teste Hieronymo, post diuortium alteri nupserit. Hac tandèm in re vnius fœminę exemplū apud eos plus habet ponderis, quàm Christi ipsius, quàm Apostoli, quàm totius Ecclesię sententia. An nō apertissimè dicit Apostolus: Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro? Atquì verò hoc ipsum Fabiolæ exemplum vsqueadeò nihil pro eis facit, vt eos etiàm planè pudefaciat. Nā vt in ei⁹ Epitaphio refert idē Hieronymus, ea post mortem secundi viri in semet reuersa, saccum induit, errorem publicè fassa est, tota vrbe spectāte Romana ante diem Paschæ in Basilica quondàm Laterani stetit in ordine pœnitētium, episcopo, presbyteris & omni populo collachrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submisit. Hęc cùm ips⁹ Hieronymi sint verba, qua vel mente, vel fronte audēt isti Fabiolam pro se citare? Sed his nefarijs dolis & fraudibus tam multos decipiūt, vt nemo satìs deplorare queat. Si ergò alíquid apud eos valet exemplū Fabiolę, imitent eius pœnitētiā, induāt saccū, errores suos, immò ter execrāda mēdacia sua palàm fateant, & clamēt ad Deū totis virib⁹, si fortè possint ab illo impetrare veniā tot immaniū parricidiorū, quib⁹ tot animas Christi sanguine redemptas, horrendū in modū iugulârunt. Sed sat scio, hanc Fabiolę pœnitentiam more suo pharisaicam & impiam clamabunt. Et est certè ad-

Matt. 5. Mar. 10. Luc. 16. 1. Cor. 7.

Rom. 7.

admiratiõe dignum, hoc exemplum etiàm à Melã-chthone citari, idque cum repræhensione sancto-rum patrum, tanquàm fœdè prolapsorum. Sed ex his & id genus alijs istorum hominum fraudulentis citationibus, & impijs calumnijs tãquàm ex vnguibus leonem, eorũ malignos animos perspicuè cognoscimus, atque vtinàm cognoscerent etiàm illi, qui candidè & religiosè in religionis tractandis negocijs eos versari nimìs malè sibi persuasum habẽt. Et reuerà istorum improbitas cogit nos interdùm his in rebus diutiùs, quàm aut velimus, aut institutũ poscat, immorari, & speramus lectorem nostræ necessitati veniam facilè daturum, quippè qui his commemorãdis id spectamus, vt simplex lector intelligere possit, quibus dolis & fraudibus tũ Sleidanus, tũ dogmatistę euãgelici imponãt orbi Christiano. Nam alioquì mallemus simpliciter historiã texere, & ab alijs interìm abstinere: sed cùm isti suas historias & scripta alia tot mendacijs & fraudulẽtis machinationibus oppleant, cogimur nonnunquàm illa prodere & vel paucis reprehendere, vt sibi ab illis cauere nôrint, qui per se talia nõ facilè animaduertunt. Nec tamen studio nobis est omnia Sleidani vitia, quibus scatent eius Commentarij, aperire: nam id proprium omninò & quidẽ prolixum opus flagitat: sed sat habemus obitèr quædam indicâsse, vt ex ijs discat Lector, quis vir ille fuerit, & quid de eius commẽtarijs, tum etiàm de symmystarum eius & cæterorum noui euangelij præconum scriptis, quę tot fraudibus & mẽdacijs scatent, sentiendum sit. Atq; hęc quidem vt hoc loco paulò fusiùs scriberemus, occasionem nobis obtulit Sleidanus tam prolixè recitandis literis Protestantium ad Granuellanum, in quibus etiàm hoc additur, Protestantes non defuturos colloquio & actioni conciliationis, sed ità, vt scriptura duce verum exquiratur, &

In lib. de Ecclesia.

Cantilena hæreticorũ.

& Christus solus pro iudice agnoscatur. Quã cantilenam illi bellissimi theologi perpetuò cantillãt, quasi nõ eadem voce & multi alij superiorum temporum hęretici vsi sint. Sed aduertat dolum lector. Volunt scripturam solam valere, sed ità, vt penès ipsos sit facultas eam interpretandi. Quæ verò tam impia possit extare hæresis, quę nõ libenter hac ratione scripturã solam iudicem patiatur? O nimiùm simplices Christianorum animos, qui hãc versutorum hominum vafriciem non aduerterunt. Non est nobis cõtrouersia cum illis de scripturis, sed de sensu scripturarum. Hunc illi volunt petere ex suis patrùm sanis cerebris, nos illũ petendum esse dicimus ex perpetuo Catholicæ Ecclesiæ consensu. Verùm hoc illi prorsùs refugiunt, quia sciunt dogmata & priuatas falsasque opiniones suas ab hoc publico totius orbis Christiani consensu prorsùs discrepare. Interìm scripturas crepant apud imperitos, sed docti facilè intelligũt tam nihil pro illis facere germanum scripturæ sensum, quàm nihil suffragatur mendacio veritas. Et quî tandèm fieri possit, vt bona fide ad scripturas prouocent, cùm ipsam suã cõfessionem Augustanam & pleraq; dogmata sua nõ semèl mutârint? Potéstne verũ esse quod variũ est? aut potest cum tanta inconstantia vllũ habere commercium incommutabilis scripturæ diuinę veritas? Sed tempus est, vt receptui canamus, nè nimiũ istis respondendo, lectori tædio simus. Habebunt hæc alibì fortassìs locum opportuniorem.

Conuentus Protestãtiũ.

Sub hoc tempus Legati Protestantium ex Anglia redièrunt, & in conuentu Smalcaldiensi, quẽ Protestantes tum agebant, cui intererant Luteranorũ Doctores antesignani, Ionas, Pomeranus, Melanchthon, Cruciger, Bucerus, narrauerunt statum religionis in Anglia, & quemadmodùm rex ipse Henricus in familiari colloquio dixisset, Protestantium the-

theologos de præcipuis quibusdam cōtrouersis rebur non rectè sentire. Nam etsi rex ille propter diuortium, cuius antè non semèl meminimus, à Pōtifice, qui illud probare noluit, abalienat⁹ erat, tamē Luteri dogmata pleraq; prorsùs è suo regno profligauit. Hoc verò nō placuit Euangelicis dogmatistis, qui suos principes vel maximè eò incitabant, vt potentissimorū regum cōiunctis viribus & amicitia, sese contra Pontificem & Cæsarem munirent, quos timebant ipsis bellum molituros propter mutatam religionem. Post dies paucos Theologi Protestantium scriptū exhibuerūt, cuius hęc erat summa, non esse discedendum ab Augustana confessione & eius Apologia. Hoc quidem illi Theologi prę se ferebāt, sed mentita est iniquitas sibi, cùm ab illa confessione etiàm author & architectus eius Melanchthon discesserit, eamque non semèl mutârit: adeoq; Luterani plerique hodiè summa acerbitate id Melanchthoni & plerisq; alijs Augustanæ confessionis professoribus obijciant, quòd ab ea confessione turpiter defecerint. Nec est contentionum inter istos vllus finis: vt mirū sit nō aduertere Principes, non posse illos homines Dei spiritu regi, qui in doctrina Euangelij, vt ipsi vocant, tam impudenter vani sunt & instabiles ac varij, tamq; fœdis inter se dissidijs distrahuntur. Approbat cōfessio liberū arbitrium, quod tamen Luterus & Caluinus, multiq; alij Sectarij pertinacissimè negant, Deū ipsum, quod sinè horrore dici nō potest, scelerum omniū authorem facientes. Non reijcit Missam Cōfessio, licèt ea Missa Luterana sit potiùs quàm Catholica. Sacramentarij verò, qui & ipsi sub hac confessione delitescunt, aut se delitescere fingūt, ipsam quoquè Luteranorum Missam si nō superstitionis, certè ludi cuiusdam loco habēt. Non negat Confessio veritatem corporis & sanguinis Christi in Euchari-

Versutia Theologorū Protestantium.

Ab Augustana Confeßione vt Euangelici defecerint.

ſtia, Sacramentarij irrident. Luterani alij bonorum operum merita aſſerunt, alij refellũt. Melanchthon ipſe huius Confeſſionis author, in Confeſſione affirmat, in cœna Domini (ſic enim vocant Euchariſtiam) corpus & ſanguinem Chriſti verè adeſſe: ſed idem ipſe in Caluini errorem, aut certè nouum Sacramẽtariorum dogma poſteà deflexit. Quanti igitur, obſecro, ea facienda eſt Cõfeſſio, quam nec ipſi ſequuntur, qui eam conſcripſère, eam iactitant, eam perpetuò nobis obtrudũt, & ab ea ſe diſcedere nolle turpiter mentiuntur? Nihil certè iſti faciũt aliud, quàm quòd grauiſſimum æternę ſalutis negocium in ludum vertunt, & quod de medicis alia ſignificatione dici ſolet, animas negociantur.

Legatio ad Venetos.

Circa hoc ferè tempus miſſa eſt à Cæſare & rege Galliarum Franciſco ſplendidiſſima legatio ad Venetam Rempublicam, ità vt Veneti ipſi faterentur nihil ipſis vnquàm ſpecie legationis ad dignitatem honorificẽtius accidiſſe. Cęſaris nomine miſſus fuit Alphonſus Daualus Vaſtius, procera corporis ſtatura & multa oris dignitate conſpicuus, rerumque geſtarum fama clariſſimus, & Cæſaris in Italia dux ſummus: Porrò regis Franciſci nomine Hanibaldus Gallicarum copiarum ad Taurinum præfectus.

Veneti à Turca afflicti.

Erat tum temporis Veneta Reſpublica vehementer afflicta à Turcarum tyranno, qui non ſolùm Corcyram, Cretam & inſulas Cyclades mirum in modum diuexârat, ſed etiàm mercatores Venetos Byzantij atq; tota Syria & Aegypto in catenas conijci, eorumq; res & merces magni precij in fiſcum referri iuſſerat, adeò vt tum nequaquàm tuta eſſet Venetis more ſolito nauigatio, atq; prætereà ſumma rei frumentarię, quę ex Macedonia & Gręcia facilè peti poſſet, inopia premerentur. Atq; hoc quidem tempore, cùm regũ legati adeſſent, inducijs cũ Solimanno pactis fruebantur, quorũ tempus iam ppè effluxe-

effluxerat. Itaq; hoc rerum ſtatu licèt Vaſtius præſertim Cęſaris legatus diligenter in id incumberet, vt cum Cæſare & Gallo coniunctis armis Turcam pariter oppugnarent, tamen Venetus Senatus nihil adhùc certi & cōperti habens de Cęſaris & Frãciſci regis ſolida amicitia, ingenti quidem ſtudio & omi honoris officio eos legatos proſecut⁹ eſt, at nihilo minùs paulò pòſt Aloiſium Badoërium ad Solimannum pacis conficiendæ cauſa miſit, certis illi, quibus apud Solimannum ageret, conditionibus præſcriptis. Eas conditiones Solimannus quorundam proditiōe, quæ multas perdit Reſpublicas, iam perceperat, & legatum Aloiſium, ità vt iuſſus erat, quædam diſſimulantem, ſeuerè corripuit, dicens ſe iam ſcire quid à Decemuiris definitum eſſet. Ea obiurgatiōe territus legatus, ſuprà etiàm, quàm Senatus permiſerat, Solimanno cōceſſit, vt pax conciliaretur. Ità tum Solimannus cum Venetis pacem fecit, traditis illi Nauplio & Epidauro Peloponneſi vrbibus, & Nadino atq; Labrana Dalmatię caſtellis, non ſinè magno Venetę Reip. detrimento. Poſteà verò diligenti habita inquiſitione depræhenſi proditores, graui ſupplicio affecti ſunt.

Veneti pacē à Turca petunt.

Eam impetrant.

Cùm Cæſar Carolus eſſet Gandaui, venit ad eum Dux Iuliacenſis, qui iam Geldrenſem quoq; principatum vltrò ipſi oblatum poſſidebat. Voluit ille Princeps cū Cęſare de pace trãſigere, ſed nihil tum effectum eſt. Interìm Galliæ quoquè rex, vbì ſe videt ſpe obtinendi Mediolanenſis imperij fruſtratum, à Cæſare fit alienior, iungitque amicitiam cum Iuliacēſi principe, deſpōſa illi, vt quidam ſcribunt, Iohanna è ſorore Margarita Nauarræ regina nepte, puella longè omnium totius Galliæ opulentiſſima. Ea amicitia non benè ceſſit Iuliacenſi principi, vtì poſteà referemus, neq; eæ nuptię ſuum habuēre proceſſum.

Cromuuel capite plectitur.

Hoc anno Thomas Cromuuel, ex humili loco ad supremam à rege Angliæ Henrico VIII. dignitatem euectus, ab eodem capite damnatus est. Fuerat is, qui in Episcopum Roffensem Ioannem Fischerium, Thomam Morum, & plerosq; alios religiosos viros seuerissimè iussit animaduerti, quòd nollēt regis cum Catharina diuortium & quædam alia approbare. Non desunt, qui se valdè beatos putēt, si magnorum principum gratia fruantur, eiusque tum obtinendę, tum conseruandæ causa multa plerunquè faciunt pręter ius fasque: at prępotētis Dei iusto iudicio tales nō raró suæ stultitię meritas dāt pœnas, gratia Principum in odium versa: quemadmodùm legimus olìm Perillum Atheniensem insignem fabrū, cùm Phalaridi crudelissimo tyrāno, vt illi placeret, æneum fabricâsset taurum, in quē coniecti homines, & igne supposito dirè excruciati, nō humanam vocem, sed bouis mugitum edere viderentur, ab ipso Phalaride, cuius gratiam venabatur, primùm in illam sæuissimam carnificinam coniectum esse, malumque consilium ipsi consultori pessimè cessisse.

Perilli supplicium.

Hoc anno Carolus Cæsar graui edicto proposito, per oēs ditiones suas hęreditarias Germaniæ inferioris omnibus interdixit lectione librorū Luteri & quorumcunq; aliorum hęreticorum. in immorigeros capitis pœna decreta est. Hoc verò etsi pleriq; permolestè ferunt, putantque omnibus eiusmodi librorum lectionem permitti debere, tamē consultissimè fit, nec est in Ecclesia nouum, sed etiàm longè ante mille annos tempore Nicenæ illius sanctissimę Synodi non modò ipsa Synodus Arrij & sectatorum ei⁹ libros comburi iussit, verùm etiàm Constātinus Imperator Christianissimus capitis sententiam tulit in eos omnes, qui eos occultâssent libros, & nō statìm cōbussissent, An non Apo-

Cæsaris edictū cōtra libros hæreticorum.

Niceph. Eccle. Histor. li. 8. ca. 18.

ſtolus ipſe hæreticum hominem poſt vnam & alteram correptiōem vitandum dicit, & ſermones hæreticorum inſtàr cancri ſerpere? Pauci ſunt eo iudicio prędíti, vt poſſint verum à falſo ſecernere, & de dogmatibus iudicare: & multi quidem hoc iudiciū ſibi tribuūt, & legunt indiſcriminatìm ſcripta quorumcunq;, ſed capti & illaqueati inſidioſiſſima uerſutiſſimorum hominum blandiloquētia, dant pœnas confidentię & temeritatis ſuæ. Rectè igitur etiàm ante mille annos Gelaſius Pontifex eruditiſſimus libros hæreticos damnauit & cauendos iudicauit, itemq́ue noſtro ſeculo Pontifices ſeueriſſimè prohibent hęreticorum librorum lectiōem, nè ſcilicet incautus lector exitiale virus imis viſceribus hauriat: dumq́ue ſe non poteſt ex callidiſſimorum hominum argumentatiōibus extricare, falſum pro vero amplectatur, atque ſibijpſi mortem conſciſcat ſempiternā. Certè de Apoſtolis & eorum diſcipulis Irenæus ſanctiſſimus & Apoſtolorum ætati proximus ſcriptor, libro 3. contra hæreſes teſtatur, eos ne verba quidem commutâſſe cum quopiam eorū, qui veritatem adulterant atq; deprauant: nec dubium quin illi magiſtratus non rectè cōſulant ſubditis ſuis, qui in ſuis ditionibus & vrbibus permittunt palàm proſtare dānatos codices & ſcripta hæretica. Nam nulla ferè alia re tam multi capiūtur & pereunt apud Catholicos, quàm quòd eiuſmodi pniciosos libros facilè ſibi comparare poſſunt, diſſimulante interim Magiſtratu, in quem illorum perditio, vt verendum eſt, redūdabit. Multi hæc modò paruipendunt, ſed vbì ventū erit ad tribunal Chriſti æquiſſimi iudicis, iam paruipendere non licebit. Multis locis horū temporum Sectarij quidam non modò Catholicorum, ſed etiàm aliorū Sectariorū ab ipſis diſcrepantium libros, ſeueriſſimè omnibus ſuis interdicunt, Catholici verò plerique id negligunt

Tit. 3.

Diſt. 15. Sācta Romana.

Apoſtoli quàm vitârint hæreticos.

Rectè prohibetur lectio librorũ hæreticorũ.

gunt admodùm perniciosè. Hoc obitèr admonere visum fuit, vt pius lector nouerit, non solùm nó repræhendendos, sed etiàm præcipuò studio & amore complectendos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes & Magistratus omnes, qui è totis suis ditionibus damnatos libros proscribunt, eorumque lectione subditis omnibus interdicunt: perinde vt suis liberis parẽtes illi, qui modis om̃ibus cauẽt, nè q̃d ab illis toxici aut exitialis cibi potúsve sumatur.

Quintæ nuptiæ regis Angliæ.

Hac tempestate Angliæ rex Henricus, clarissimi Principis Guilielmi Cliuię Ducis sororem Annam, quæ illi quarta fuit coniunx, repudiat, & Catharinam Hauardã Ducis Nordfolcię ex fratre neptim, quinto matrimonio sibi coniungit. Porrò Londini tres nouo Euangelio addictos, atque in ijs Robertum Barnum, cremari iussit. His alios tres pari pœna plectendos adiunxit, qui Romani Pontificis primatum, & Catharinæ Hispanæ coniugium approbabant.

Obitus Budæi.

Huius anni mense Augusto obijt Parisijs Guilielmus Budęus, vir citra controuersiam summa eruditione, & apud Gallorum regem magna authoritate. Multùm illi viro debent studiosi omnes, quibus plerisq; doctissimis lucubrationib⁹ suis nó parùm contulit. Illo authore & instigatore Frãciscus rex Galliarum doctissimos viros liberalibus stipendijs Lutetię auxit, vt bonas literas & linguas p̃fiterentur: quę res magnos attulit rei literarię progressus. Voluit absq; vllo fastu corpus suum sepulturæ tradi, modestię causa, vt opinor, vnico tantùm lumine præeunte. Reliquit vndecim liberos, & non paucos libros ab ipso elucubratos.

Mors regis Hungariæ.

Moritur etiàm hoc anno Ioannes Hungariæ rex, relicto infante sub tutela Georgij monachi, qui Hungariam omnem quæ illi paruerat, in pueri etiamnùm in cunis vagientis verba iurare compulit.

Ea res noua bella peperit, quæ Hungariam Turcis occupandam obiecêre.

Fuit huius anni æſtas memorabili ſiccitate grauis, & vini quidem preciosiſſimi ferax, & ſiliginis prouentu mediocris: ſed fœni, olerum, & id genus aliarum rerum, quæ ad victum hominibus præſertim tenuioribus neceſſaria ſunt, magna penuria.

Approbatur Societas Ieſu.

Hoc anno à Pontifice Maximo Paulo III. approbatum eſt inſtituttum Societatis Ieſu, cuius profeſſores licèt hodiè maximos toto orbe in vera propaganda pietate apud Chriſtianos & ethnicos, Mahometanos & Iudæos fructus proferant, nihilo minùs nō deſunt pio huic inſtituto multi neutiquàm probandi calumniatores & obtrectatores, ex ijs præſertim, qui ſe Euangelicos dici quàm verè Euāgelicos præſtare mâlunt: eapropter nonnihil hoc loco de eoipſo inſtituto dicendum eſt, nè quis rei ignorantia deceptus erret, aut maledicorum linguis vel ſcriptis fidem commodet. Inſtituti huius primus author & inchoator fuit Ignatius Loyola Cantaber, nobili Baronum familia ortus. Is ob ſingularem prudentiam & animi fortitudinem cùm Galli arcem Pompeiopolitanam acerrimè oppugnarent, præfecti munus adeptus, ſtrenuè ſe ſuoſque defendit: ſed tandèm in vtroque crure grauiſſimè læſus, & à Gallis captus eſt. Ea crurum vulnera poſteà ei vitæ in melius commutandæ non minima cauſa fuêre. Nam dimiſſus à Gallis, cùm ex ijs vulneribus incredibiles noctù diuque ferret dolores, ad ſeſe redijt, mundi vanitatem, cui iam plùs ſatìs addictus fuiſſet, & vitæ breuitatem altiùs perpendit, diuiniſque & æternis, quas hactenùs non magnoperè curâſſet, rebus animum adijcere cœpit. Contigit interìm, vt annum integrum & eo ampliùs ex morbo decumbenti in manus venirent Vitę Sanctorum, quas cupidè legētem mira in-

Societatis Ieſu inſtitutor.

ceſſit religio, dolor quoquè ob admiſſa ſuperioribus vitę ſpatijs peccata, deniquè cupído vitæ deincèps aſperè & ſeueriter tranſigendę, agédæque pœnitentię. Curatis igitur vulneribꝰ ità ſe comparat, tãquàm ad ducem Nagera profecturus, re aũt vera ſpretis omĩbus mundi huius voluptatibus & vanitatibus, relictis rebꝰ & facultatibꝰ ſuis, Chriſto deincèps militaturꝰ, in ipſo ętatis flore (agebat quippe tum annum ętatis XXVI. ad celeberrimũ Montis ſerrati templum ſe contulit, vbì veſtibus lautioribus & Sericis exutus, quas pauperi cuidam dedit, eius laceras rursùs induit: tamque rigidam & omĩs virtùtis ſtudioſam aliquãdiù vitam egit, vt permultos ad Dei amorem ſuo exemplo inflammârit. Degebat ad tempus ſolitarius in ſpecu quodam ad littus fluuij per campum Manreſanum decurrentis, faciens dignos fructus pœnitẽtiæ, quemadmodùm Domini Baptiſta Iohannes in Euangelio hortatur. Id temporis literarum rudis fuit, ſed Spirituſſanctꝰ & mirabili eum colluſtrauit lumine, & ſingulari erga proximos amore ſuccẽdit. Indè in pauperis peregrini habitu ſe contulit Hieroſolymam, loca ſacra ſupplex veneraturus, in quibus CHRISTI Dei etiamnùm expreſſa extant veſtigia. Ijs verò locis vſqueadeò delectatus eſt, vt nihil optârit magìs, quàm ętatem omnem illic degere: verùm diuinitùs eſt admonitus, vt in Occidentem reuerteretur. Itaque in Hiſpaniam redit, & primò Complutũ, pòſt Salamanticam ſe confert, ibiq; literis dat operam: cumque in vili habitu, ſacco coopertus, palàm homines ad pœnitẽtiam hortaretur, nulla accepta ab Epiſcopis concionandi poteſtate, nec eruditione ſufficienti pręditus, bìs in carcerem coniectus, & ab Inquiſitoribus tanquàm de doctrina ſuſpectus, examinatus eſt, ſed tandèm extra omẽm noxam integer vitæ ſceleriſque purus repertus, è cuſtodia dimiſ-

Ignatius meditatur vitæ emendationem.

Matth. 3.

Abit Hieroſolymam.

Conijcitur in carcerẽ.

miſſus, Lutetiam Pariſiorum ſe contulit: atque vt alijs docendis & ad CHRISTVM conuertendis magìs eſſet idoneus, decem annos literarum illic ſtudijs, corpore debilis, & rerum propè omnium inops, niſì quãtùm aliorum liberalitate & propria mendicitate ſuſtentabatur, impendit: tantumq; labore & diligentia aſſecutus eſt, vt breuì artium magiſter creatus ſit. Nec interìm ceſſabat verbo & exemplo homines prouocare ad pœnitentiam, idque adeò, vt mirabili vitæ ac morum eius integritate & flagranti in Deum amore permoti aliquot inſigniter docti viri, illi ſe ſocios & imitatores adiungere non dubitârint.

Lutetiæ ſtudet decẽnio.

Poſteà in Hiſpaniam redit anno ſalutis 1536. atq; indè Romam proficiſcitur, quò etiàm ſocij eius viri cumprimìs venerabiles ſe contulerunt, vt vnà Hieroſolymam religionis ergô proficiſcerentur. Anteà verò quàm Romam veniſſent, Venetijs illi egregij viri in domibus hoſpitalibus pauperũ ſumma cum humilitate verſati, incredibile ſtudium ægrotorum morbis curandis, vulneribus obligandis, putidæ ſaniei detergendę impenderant, atque ea raræ cuiuſdam virtutis de ſe documenta præbuerant, vt iam omnibus admirationi eſſent. Roma deindè iterùm Venetias reuerſi, audiunt ob pacem inter Turcas & Venetos per id tempus ruptam, non patére aditum ad loca ſacra Hieroſolymorum. Mutata igitur neceſſariò ſententia, ſeptem ex illis, Sacris initiantur, atq; ad ſacerdotium promouentur: ſed ità, vt contemptis facultatibus omnibus, ad pedes Veralli Archiepiſcopi Roſonenſis, legati Apoſtolici, voluntariam paupertatem vltrò profeſſi ſint, vt liberioribus animis totos ſe lucris animarum impendere poſſent. Et ipſe quidem Paulus III. Pontifex, eius legis Eccleſiaſticę, qua cauetur, nè quis Sacris initietur, qui non habeat vndè poſſit honeſtè viuere, eis

Exẽpla veræ pietatis.

gratiam fecit. Data tunc illis ſeptem facultas eſt,vt confeſſiones peccatorum vbiquè recipere poſſent. Cœperunt tunc per vrbes Venetæ ditionis in Italia cum ingenti feruore & fructu incredibili prædicare verbum Dei. Poſteà ſimul omnes iterùm Romã petunt,vbì poſt multa raræ pietatis,modeſtię,innocentiæ,eruditionis edita exempla,malo dęmone illorum pios conatus retardare conante,multis ſunt & varijs moleſtijs exagitati,quæ tamen illorum inſtitutum & nomen mirificè illuſtrârunt & amplificârunt. Intereà temporis,cùm nõ pauci ad illorum ſodalitatem acceſſiſſent,per Cõtarenum longè doctiſſimum Cardinalem petunt à Paulo III. Põtifice inſtituti ſui confirmationem. Ea in re nihil ſe Pontifex difficilem prębet, non obſcuris indicijs iam præſentiens,quàm illorum viuendi ratio Chriſtianæ Reipub.iuuandæ eſſet accommoda & opportuna:nè quid tamen in re noua inconſideratiùs egiſſe videretur,principiò cauit,nè vltra ſexaginta in eam ſocietatem reciperentur.Fuit hoc anno 1540. Cernens autem idem Pontifex,quantos illi in dies fructus facerent,rurſùs anno 1543. eorum Inſtitutum, quod Spiritum ſanctum habere authorem & Procuratorem minimè ambigeret, confirmat. nec iam certum ſociorum pręſcribit numerũ, quippe quos vel maximè auctos & multiplicatos optaret. Hæc ſunt huius Inſtituti initia. Quis verò eius pgreſſus fuerit,quãtùm breui tempore creuerit, & in omnẽ terrarũ orbem,ad extremos vſq; Indos & Aethiopes atque Antipodes,ſe diffuderit cum incredibili animarum fructu, & barbararum quoquè nationũ ad Chriſtianiſmum traductione,hęreticorũ ad Catholicam fidem reductione, innumerabilium iam planè deploratorum & deſperatorũ ad bonam frugem reuocatione,ſi dicere velimus, opus creſcet in immenſum. Quãuìs aũt in hac Societate Ieſu multi

Confirmatur inſtitutum Societatis Ieſu.

ti ſint viri excellenti doctrina & rara virtute, non tamen faciunt, quemadmodùm hodiè fratres Euãgelici, qui à nemine miſſi, currunt, falcemq́ue ſuam impudenter mittunt in meſſem alienam: ſed Romano Pontifici atque totius inſtituti primario Pręposito ſe totos permittunt, atque ab illorum voluntate penitùs pendent: quicquid illi iuſſerint, id citra vllam tergiuerſationem imperterriti exequuntur, etiamſi præſentiſſimum, quod ſæpè fit, vitæ diſcrimen adeundum ſit. Indę adeò accidit, vt cùm non ſua voluntate, ſed iuſſu ſuperiorum multa ſæpè difficilia & ardua munia obeant, ea tamen ſingulari quadam dexteritate, pręſenti Numinis fauore freti, exequantur: ſicut euidentiſſimè videre licet in illis, qui apud feras & barbaras nationes Chriſti Euangelium hodieq́ue prædicant, & hactenùs prædicàrunt, qui licèt plerunquè ſupra vires humanas noctù diuq́; grauiſſimis baptizandi, concionandi, confeſſiones recipiendi, Sacramenta adminiſtrandi, & id genus alijs pietatis laboribus occupentur, nó tamen delaſſantur animo: quin & corporis ea fruuntur valetudine & robore, vt ægrè plerique crediturì ſint. Nec pauca ab ijs in Chriſti gloriam illis in locis ſunt edita miracula, Domino illis cooperãte, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Vt verò ad Germaniæ ampliſſimam & Romanæ Sedis quondàm obſeruantiſſimam nationem copioſiſſimus ab hac Societate fructus manaret, præſtantiſſimus vir Romanæ Eccleſię Cardinalis Ioannes Moronus, qui in Synodo Tridẽtina Pontificis legatus fuit, cum Ignatio huius Inſtituti Præpoſito egit de conſtruẽdo Romæ Collegio, in quo maxima Germanorum adoleſcentium multitudo optimis diſciplinis & vera pietate liberaliter & gratìs inſtitueretur, nec tamen eo nomine, vt in IESV Societatem adoleſcentes illi pellicerentur, quod quidam

Obedientia Societatis Iesu.

Edita miracula.

Marc. 16.

Collegium Germanorũ Romæ.

dam falsò calumniantur, sed vt ab eius Societatis
cumprimìs eruditis & religiosis Patribus præclarè
instituti in Germaniã remitterentur, vbì sacris con
cionibus & alijs pietatis exercitijs Germanos suos,
versutia insolentium dogmatistarum in varios pu-
gnantesq; errores seductos, ad Catholicę fidei syn-
ceritatem & vnitaté reducerent. Quãtis verò sum-
ptibus & laboribus ea res constiterit, *nemo facilè*
dixerit: & possent indè, modò vellent, haud obscu-
rè colligere Germani nostri, quo animo põtifex &
Cardinales sint in Germaniam, qui immensis im-
pendijs collegium illud ædificandum, & studiosos
Germaniæ adolescentes gratìs illic rebus omnibus
necessarijs afficiẽdos, optimisq; artibus egregiè in-
struendos curârũt. Et ipse quidem immortali pro-
ptereà nomine dign⁹ Cardinalis Moronus ad idem
Collegiũ sustentandum & amplificandum nõ mi-
nùs opis & adiumenti, quàm ad instituendum ad-
fert. Ea verò res, tamq; felices in Germania & alijs
locis huius præclaræ Societatis processus, satanam
inprimìs, deindè nouos nouorum dogmatum sato-
res atq; buccinatores, mirum in modũ discruciant.
Vident enim suis conatibus in dies magìs ac magìs
ab huius instituti viris obuiàm iri: vident multos de
suo grege detractos, ad ouile Christi reduci: vident
non paucos Catholicos, superioris vitæ impuritate
& fœditate damnata, redire ad studium puritatis &
innocẽtię: vident deniquè non solùm vitæ integri-
tate, sed etiàm multiplici & rara eruditiõe plerosq;
huius Societatis adeò instructos, vt, quod alioqui
impotenter & petulanter nimìs in Clero nostro fa-
cere solent, nec mores illorum, nisì planè impuden-
tes esse velint, carpere, neque vllum doctrinæ ge-
nus in plerisque desiderare queant. Hinc illud plùs
quàm Vatinianum illorum in hanc Societatem odi-
um, hinc illa conuicia probraque iactãdi sæua libi-
do,

Cardinalis Moronus.

do, quòd cùm re vera mores reprehẽdere non possint, nisì per calumniam in Societatis nomen petulãter incurrũt, modò Iebusitas, modò prima detracta syllaba Suitas, inprimìs autẽ Jesuwider Germanicè, tanquàm IESV aduersarios vocant: sæpiùs etiàm atros equites, quòd pleriq; omnes pulla veste vtantur: quasi verò eiusmodi cauilla quicquam noceant laudatissimę Societatis patribus, & non potiùs Sectariorum petulantiam declarent. Scilicet nocuit ipsi Christo, quòd dæmoniac⁹, quòd turbę seductor, quòd vorax & potator vini à calumniatoribus dicebatur. Quanq̃ non ignoro, etiàm quosdam bonos viros interdùm aliquid erga hãc societatem humanũ esse passos: sed id indè accidit, quòd nondùm certam haberẽt ipsius Societatis notionẽ. Mouẽtur enim sinistris suspicionibus nõnunquàm etiàm homines nõ mali, quia homines sumus, & vt homines, nõ raró fallimur. Certò autem mihi persuadeo, quisquis eius Societatis res benè cõpertas habet, eum nõ nisì benè de illa sentire posse. Multi sanè hoc calamitoso seculo, quo tot emergũt iampridèm damnatæ hæreses, nouis istis & mirè varijs dogmatistis, qui vtplurimùm literarũ politiorum & linguarum peritia sese venditant, huius Societatis professores esse diuinitùs oppositos sentiunt, vt illorum perniciosos conatus solida & vera eruditione atque minimè simulata vitę integritate pessùm premant. id quod multis locis Dei benignitate fieri videmus: atque vtinàm pleriq; illis viris tam se gratos præberẽt pro magnis & multis laboribus, quos pro iuuanda Christiana Repub. bona fide cõtinenter exantlant, quàm id illi benè merentur. Certè Christianissimus imperator Ferdinandus quàm propenso in illos sit animo, aliquot eius instituti constitutis Collegijs, ijsdemq; non cõtemnendis prouentibus, quibus studiosi alantur, attributis, regia planè

Petulantia hæreticorũ.

Io. 7. & 10. Matth. 11.

Bonorũ suspiciones ex ignorantia.

Cæsaris fauor erga societatẽ Iesu.

planè liberalitate declarauit. Longum esset enarra-
re, quot preterea tota ferè Europa eius Societatis
maximis Principibus collegia passim sint condita,
quibus ad mortales omnes fructus vberrimi dima-
nant, ad Satanam verò & infaustæ doctrinæ, quam
miseri Euangelicam vocare non dubitant, buccina-
tores dolor incredibilis. In Barbaris regionibus, lon-
gissimè à nostro orbe dissitis, ex ea Societate ali-
quot pro fide sanguinem libentissimis animis fude-
runt. Illis in locis dominus Franciscus Xauier per-
multis illustribus claruit miraculis, & Prophetico
spiritu eximiaque virtute præditus, immensos pro
Christo labores tulit, non absque fructu vberrimo
in India atque vltimis Orientis regionibus. Alius
quidam non ità pridèm anno Christi 1561. multa
nobilitate clarus apud Lusitanos, Goncallus de
Sylueira, flagrantissimo accensus amore, ex ciuitate
Mocambiguæ, mercatorum frequentia florentissi-
ma, aliquot Lusitanis sibi adiũctis, in amplissimum
Manamotapiæ regnum profectus est, vt regem iu-
uenem cum toto regno ad fidem conuerteret. Post
multas & inexplicabiles itineris difficultates, ità vt
maxima natando flumina non semèl traiecerit, ve-
stibus interìm sacris, quibus sacra facere deberet,
capiti impositis, tandèm ad Manamotapam ciuita-
tem maximam peruenit, & à rege comiter exce-
ptus, tanta dexteritate illis CHRISTVM annun-
ciauit, vt breuì rex cum matre sua & regni proceri-
bus quadringentis se baptizari voluerint. Eorum
exemplo tota plebs amplissimæ prouinciæ iam ac-
censa fuit, cùm eccè satan per Mauros quosdam, iu-
ratissimos religionis nostræ hostes, regi persuadet,
virum illum sanctissimum, magũ esse, atq̃ue eò con-
niti, vt eius latissimũ imperium Lusitano regi pro-
dat. Credidit imperitus iuuenis impuris nebuloni-
bus, repudiataque Christi religione, misit satellites
quatuor

Franciscus Xauier.

Gõcallus de Sylueira.

Manamotapa vrbs.

quatuor, qui Goncallum iam diuinitùs de morte impendente admonitum interficerent,& in flumen demergerent. Eius verò mors adeò non deterruit huius Societatis fratres ab illa adeunda prouincia, vt nihil magìs optent, quàm vel summo vitæ cum discrimine illis miseris hominibus præreptam Euãgelij lucem restituere. Verùm in his commemorandis fortè prolixior sum, quàm ferat pręsens argumentum. Vt igitur paucis absoluam, nouerit candidus Lector, huius præclarę Societatis Patres conatus omnes eò intendere, vt tum propriæ inprimìs saluti inuigilent, tum totos se proximis Deo lucrifaciendis impendant, fidem catholicam propugnēt & propagent, publicis concionibus, prælectionibus, spiritalibus exercitijs, puerorum ac rudium in Christianismo institutionibus, recipiendis confessionibus, administrandis Sacramentis, sopiendis dissidijs, captiuis & morbo affectis visitandis & con solandis,& id genus alijs exercendis pietatis studijs, Dei gloriam & proximorũ salutem, quoàd eius fieri possit, promoueant, idque sanè gratìs: vt meritò pudefieri debeant noui præcones, qui se Euãgelicos vocant, qui hos sibi viros vel maximè lacerandos,& apud populum traducendos sumunt, nulla quidem veritate fulti, sed more suo calumniando, conuiciando, mentiendo. Vt autem iam antè diximus, cōfirmauit eorum institutum Paulus 3. pontifex, neq; is solus, sed post eum quoquè Iulius 3. Paulus 4.& Pius 4. Quin etiàm amplissima synod9 Tridentina Sessione 25. Can. 16. vbì multa agit de Religiosis, inter cætera sic habet: Per hæc autem sancta Synodus non intendit aliquid innouare aut prohibere, quin religio Clericorum Societatis Iesu, iuxta pium eorum institutũ, à sancta Sede Apostolica approbatũ, Domino & eius Ecclesiæ inseruire possit. Sed de his hactenùs,

Goncallus occiditur.

Synodus Tridentina.

Anno

Comitia Ratisponæ.

ANno 1541. mense Aprili Comitia Imperij sunt habita Ratisponæ, tum Turcis resistendi, tum religionis componédæ causa. Fuit in illis Comitijs Carolꝰ Cęsar maturè admodùm, diuq; aliorũ aduentùm sustinuit. Venit eò etiàm rara tum doctrina, tum pietate insignis Cardinalis Caspar Cõtarenus, missus à Põtifice: nec principes Luterani abesse voluẽrunt cum suis concionatoribus, qui in priuatis hospitijs concionabantur, & Catholicę Ecclesię ritus, cæremonias, & solẽne Quadragesimę ieiunium, quod constat ex Apostolica Traditione ad nos vsque perductum, facilè contemnebant. permittebantq; nõnullis suę factionis Principibus in sancta hebdomada, atq; in ipsa adeò sacrosancta Parasceue, qua die Christus Dñs tanta propter nos perpessus est, quãta nemo vnquàm nedùm verbis, sed nec cogitatione quidẽ consequi poterit, venationibus oblectare animum. Nouum enim hoc Euangelium in plerisq; ipsam quoquè Epicuri scholã, voluptatum prodigiosa indulgẽtia, longo post se relinquit interuallo. Cõscriptus aũt fuit liber quidam à nonnullis, quibꝰ etiàm Bucerus mirabili vafricie se admiscuit, isque liber oblatus est Cæsari, tanquàm rebus componendis accõmodatissimus. Institutũ est nouum colloquiũ, ab vtraq; parte terni collocutores designati, itemq; auditores aliquot, & duo Præsides, Palatinꝰ Princeps Fridericꝰ, & illustris dominus Granuellanus. Diù multumq́ue laboratum est, sepositis interìm alijs Imperij negocijs, vt cõcordia fieret: & in quibusdam quidem articulis cõcordiæ ineundæ ratio, vt videbatur, non defuit: sed ad extremum tñ nulla certa cõstitui concordia potuit, cùm neq; Catholici, neq; Protestãtes vsquequaq; ea reciperẽt, quę in libro Cęsari oblato conciliata viderentur. Protestantium sanè theologi tam perplexas &

Nulla certa concordia.

& intricatas more suo articulorum conciliatorum interpretationes mox ediderunt, vt Oedipo quodã opùs fuerit, qui quid sibi vellent, perspicuè declararet. Principes & Ordines Protestantes neq; librũ, neq; articulos conciliatos per omnia approbabãt, sed in Confessione Augustana se acquiescere testabantur. Porrò concionatores Euangelici etiàm in Contarenum Cardinalem longè doctissimum, & multa generis nobilitate illustrem, scripto acerbo inuecti sunt, quorum calumnijs Eccius doctissimus Theologus respõdit. Tandèm perdito oleo & opera, non sinè maximo Cęsaris Caroli detrimento, q Turcas in Africa inuadere decreuerat, solutus est ille conuentus, & Cęsar in Italiam, atque indè in Africam, iam hyeme appetente, contendit.

Sleidani vanitas.

Sleidanus agens de Vuormatień colloquio, quod deindè Ratisponæ continuatum fuit, multa impudentissimè mentitur more suo, & ità suæ factionis theologos purgat, vt culpam omnem in Catholicis hærere velit, quos ait diem ex die duxisse, nouasq; & alienas cõditiones proposuisse, cùm ab alia parte potiùs alienæ conditiones proponerentur, quibus id volebant, vt non solùm nudæ sententiæ collocutorum, sed etiàm argumenta & rationes & harum explicationes literis mandarẽtur, scilicet vt nullus vnquàm esset colloquẽdi vel modus vel finis. Itaq; non dubium est, qui tam absurdam omnia conscribendi formã flagitabant, eos potiùs quęsiuisse effugia & diuerticula, non catholicos, vtì ijs falsò affingit Sleidanus. Appáret in istis hominibus intolerãda quędã quidlibet in catholicos fingẽdi libido, vt suę causę cũ miserrimę plebis horrẽda pditione vtcunquè patrocinẽtur. Et nè me lector temerè putet totiès Sleidanũ mẽdacij insimulare, extant scripta grauium virorum, quibus possint coargui mẽdacia illius. Immò ipse sua mendacia tam luculenter pro-

dit,vt non ſit opùs teſte alio. Et tamen eius vaniſſi-
mi & pernicioſiſſimi Cõmentarij leguntur ab omni-
bus,quia ſcilicet iuuat eſſe miſeros,& in fraudẽ im-
pelli. Sanè hoc ipſo loco,vbì de conuentu Ratiſpo-
nenſi agit,dicit Pontificis adminiſtros ducendo tẽ-
pus & nectendo moram,diuerticula ſibi quærere &
effugia:& tamẽ paulò pòſt dicit Eccium,quem cre-
brò perſtringit,paratũ ſe & inſtructum dixiſſe,cùm
Cęſar deſignâſſet eos,qui colloquium Ratiſponẽſe
continuare deberent. Quæ verò cauſa eſt,vt catho-
lici diuerticula quærant,cùm res nobis ſit non ferè
niſì cũ apoſtatis monachis & eorũ ſymmyſtis,iam
olìm damnatarum hæreſum buccinatoribus,quos
ad ſuam originem reuocâſſe,viciſſe & condemnâſſe
eſt? Scilicèt ingentis cuiuſdam molis eſt, cum ijs in
diſceptationem venire,qui etiàm ante mille annos
damnatos errores in orbem reuocant, & hoc ſolo
triumphant, quòd deterrimis mẽdacijs faſcinatam
ſimplicem plebeculam in ſuas partes traxerũt, quæ
ſi dolos & fraudes illorum poſſet intelligere,nę illi
haudquaq̃ orbi diutiùs illuderent. Verùm hîc quo-
què fortaſsìs diutiùs quàm par ſit,immoror mẽda-
cijs Sleidani confutandis:itaq; ad alia tranſeamus.

Locuſtarum copia. Fuit hoc anno incredibilis multitudo ingentium
locuſtarum in regionibus Poloniæ regno finitimis.
Hę primò nullas habebant alas,ſed magnos dabant
ſaltus:paulò pòſt quatuor adeptæ ſunt,tãtaq; mul-
titudine prouolârunt,vt duo milliaria in lõgum &
latum cubito tenùs ità occuparẽt, vt ſolis quoquè
ſplendorem à toto illo terræ ſpatio ſua dẽſitate ex-
cluderent. Dici non poteſt,quantum damni dede-
rint rebus humi naſcentibus,vaſtantes & depaſcen-
tes omnia ad radices vſque. Tranſuolabant aquas,
arbores,ædes & obuia quæque. Cùm alæ ſuccreuiſ-
Magnitudo locuſtarum. ſent,erant magnitudine humani digiti,& tũc atro-
ciùs graſſabantur in fruges,& ea quæ in vſus homi-
num

num necessarios gignit hum⁹. Tota ęstate nulla neque vi, neq; arte earum sæuitia retardari potuit, sed in autumno deniquè, cęlo frigescēte, extinctę sunt, atro post se relicto semine, vndè proximo anno alij vermes orti sunt. Fuit ea proculdubiò plaga & animaduersio Dei in hominum peccata: nè tamen tanta damna nullo beneficio cōpensâsse videātur, ipsas mortuas pecus edebat auidissimè, porci inprimìs, qui se illis mirè farciebant: quodq; illis vesceretur pec⁹, carnes crassiores habere visum est. Vulgus Zarantias eas vocabat, putanturq; nō absimiles fuisse Aegyptijs illis, quarum in Exodo fit mētio. Extiterunt hoc anno primùm in Valachia, cunctaque in circuitu Leopolim vsque, milliaribus circiter sexaginta, ad solum vsq; deuorârunt. Huiusmodi diris cladibus solet Deus homines admonere, vt maturè resipiscant, ni deteriora pati velint.

Esca porcorū locustæ.

Exod. 10.

Sub hoc tēpus, scilicet anno superiori, Ferdinandus Romanorum rex, cognita morte Iohānis Hungariæ regis, ad occupādum Pannonię regnum animum adijcit, multis ad id eum instigantibus regni eius proceribus & nobilibus viris, qui eam occasionem minimè negligendam dictitabāt. Idem & Germani aliquot duces asserebant. Porrò Hieronymus Laschus natione Polonus, generis nobilitate & insigni rerum peritia illustris, regem hortatur, vt omissis Martis consilijs, Solimannum Turcarum principem muneribus & precibus eò adducere nitatur, vt beneficiarij iuris nomine, quemadmodùm Iohāni Vaiuodæ, regnum sibi permittat. Non displicuit id consilium Ferdināndo, & ipsum Laschum, qui iam in Solimanni aula esset inprimìs gratiosus, id Legationis munus obire voluit. Atq; is quidem à Vienna Byzātium est profectus: at interìm nihilo minùs Ferdinandus à belli cogitatione minimè sibi discedendum putat. Mittit itaq; legatum ad reginā Hungariæ,

Ferdinādus molítur bellum Hūgariæ.

Legatio ad Solimannū.

Item in Hūgariam.

gariæ, qui eam admoneat recentis cum Iohãne defuncto pactionis, cuius ea summa erat, vt Iohanne defuncto, regnum ad Ferdinandum deuolueretur: hortareturq; vt spontè regno decedat: id si faceret, Ferdinandum filio eius Sepusianam prouinciã concessurum, & reginæ peramplos reditus. Legatus vbi Budam venit, ægrè tandèm ad reginã peruenire potuit, quibusdã proceribus id impedire conantibus. Postquàm autẽ datus est accessus, id demùm ab regina, multo etiamnùm dolore ex mariti obitu affecta, responsum tulit, ipsam cum Sigismundo patre rege Poloniæ rem omnem communicaturam, neq; ab eius sententia discessuram, cuius virtus & iustitia Ferdinandum minimè lateret. Legatus ad Ferdinandum reuersus, postquàm regni statum & qui illic rerum potirentur, explicuit, sua oratione id effecit, vt rex sinè mora conscripto milite armis ius suum in Pannoniæ regno repetendo persequi statuerit. Mittitur igitur iustus exercitus Strigonium, vrbem Ferdinandi studiosam. Inde itur ad Vicegradum, cuius arx in montis supercilio posita, amœnissimum habet prospectum. Id verò summa vi Germani expugnant, atque à Vicegrado progressi, primò Pestum, mox Vacciã sinè vulnere occupant. Indè promotis castris Budam petunt. Germani ducẽ habebant Leonardum Velsium. Is Budam non tam oppugnaturus quàm obsessurus, ad aquas calidas castra locauit. Illic nonnihìl moratus, rursùs Vicegradum se confert, arcem expugnaturus: quæ licèt præalto esset loco sita, tamen cessit ingentium pilarum perpetuis ictibus. Arce in potestatem redacta, ad Albam regalem contendit. Ea vrbs quanuìs vi & armis esset inexpugnabilis, tamen Perenì, qui Ferdinando cuperet ac studeret, consilijs facilè ad Ferdinandi fidem redijt, præsidiumque accepit.

Bellum in Pannonia.

Alba regalis recuperatur.

His gestis, ob certas causas Velsius Strigonium cum

cum exercitu repetit, & exercitum in hyberna dimittit. Intereà vicini Turcæ à regina solicitati, arma expediunt, vt Budensibus maturè opem ferant: nec tamen quicquam se mouent, donèc Solimannus ex Reginæ legatis de omnibus certior factus, pręfectis illarum regionum seuerissimè perscripsit, vt citra vllam cunctationem quamprimùm Reginæ suppetias ferant. Ea res mirificè exhilarauit Legatos Reginę, quibus insupèr non parui precij munera puero regi deferenda Solimannus dederat. Illis verò domum properantibus, Laschus Constātinopolim ingreditur: cumq; ad Solimannum admissus, multa de Caroli Cęsaris potentia immodica orationis libertate iactaret, iussus est custodiæ tradi, quibusdā dicētibus dignum capitali supplicio, qui pacem peteret, cùm interìm Ferdinandi exercitus iam Hungariam vastaret.

Turcæ arma expediunt.

Dum hæc geruntur Byzantij, Turcæ magnis coactis copijs, vt erant iussi, Reginæ opitulaturi, Drauum Sauumq; fluuios transmittunt. Vbì ad Danubium ventum est, vel inuiti coacti sunt tātispèr hęrere donèc glacies, quæ margines latè constrinxerat, cælo mitescente solueretur. Fuit hoc anni 1541. primo vêre, quo tempore Hungari cum Turcis con iuncti, Vacciam recuperant, trucidatisq; nonnullis incēdunt. Mox Pestum oppugnāt, sed frustrà, egregiè se defendentibus Germanis & Hūgaris, qui illic in pręsidio erant. Turcæ demùm re infecta, relicta Pannonia, in suos se fines recipiunt. Id vbì Ferdinandus in Comitijs Ratisponensibus didicit, Carolo Cęsari facilè persuadet, vt Rochādulfus regiæ aulæ magister, cum nouis copijs in Pannoniam mittatur. Is vbì ad veterem exercitum peruenit, Budam oppugnare instituit. In ea oppugnatiōe legatos ad reginam mittit, qui eam ad deditionem hortentur, sed nihil impetrârunt. Igitur duobus in locis sit vehemen-

Turcæ mouent in Pannoniam.

Turcæ abeunt.

Buda oppugnatur.

hementissima murorum verberatio, iamque ingens patebat in vrbem ingressus, cùm ecce nocte aduentante ea capiendæ vrbis occasio, cum summa Germanorum ignominia & Ferdinandi regis damno incomparabili, è manibus dimittitur. Differtur cũ irruptio vsq; in alteram lucem, sed interìm Budenses omnes summa contentione nouum erigunt aggerem, irrumpentesque postridiè Germanos fortiter repellunt, non parua militũ cæde edita. Aguntur deindè cuniculi, sed frustrà. Erat tum temporis Budæ quidam Hungarus nomine Bornemissa, qui ob priuatas quasdam simultates vrbem se Ferdinando proditurum certa conditione pollicer etur, sic tamẽ, vt Hungari, qui in eius essent exercitu, noctù per exoletam quandam portam intromitterentur. Hoc eo consilio fecit Bornemissa, quòd ea proditione vellet parcere tot insontium ciuium sanguini, quibus Germanos multis modis lacessitos verebatur minimè parsuros. Eam quoquè tantam opportunitatem Rochandulfus dux sua præpostera prudentia perdidit, introductis in vrbẽ Germanis cõtrà quàm erat pollicitus. Bornemissa enim vbì sensit non adesse quos voluit, Germanis se ducem itineris præbere noluit, atque interìm Budensium excubiæ re (vt erat) animaduersa, cõclamant ad arma, trepideq; fugientes Germanos partìm trucidant, partìm capiunt, reliquis fuga dilapsis. Fuit hoc auctarium quoddam infamiæ Rochandulfi, quem iam etiàm gregarij milites corruptæ tantę occasionis & victoriæ condemnarent. Indè verò obsidẽdę vrbis consilia expediuntur. Porrò Solimannus opportunè de omnibus admonitus, ingentem exercitũ mittit in Panponiã, qui reginę obsessę opem ferat. Ipse interìm Adrianopoli subsistit, non immeritò Cęsaris Caroli & Germanorum potentiam veritus, licèt hoc quidem tempore vana ratione adductus, cùm Cæsar

Amittitur occasio Trbis capiẽdæ.

Cęsar minimè adesset. Vbì Germani de Turcarum aduentu cognoscunt, inter se quid agendum sit, cōsultant, atq; alijs alia dicētibus, vicit sententia Rochandulfi, qui inauspicatissimo consilio hostibus Turcis obuiàm eundum censuit. Mota igitur sunt castra & Turcis opposita, pugnatumque est quotidiè minutis pręlijs, sed ità, vt hostibus animi crescerent, Germanis paulatìm frangerētur multis de causis. Nec tamen parùm damni interìm Turcis allatū est, non paucis eorum trucidatis. Tandèm eò res rediit, maximè cùm Solimannus ipse cum nouis copijs aduentaret, vt Ferdinandi exercitus relicta Buda Pestum se receperit. Sed vbì id Turcę senserunt, in ea fuga magna nostrorum cędes ab illis & Budēsibus edita est. Quin & Pestum, nostris indè quoquè turpiter fugientibus, à Turcis cum multa & horrēda Christianorum cæde facilè occupatum est. Ferūtur eo bello supra viginti Christianorum millia varijs casibus interempta. Capta sunt ab hostibus eximiæ elegantiæ muralia tormenta trigintasex, minora autem, quæ cantherijs & curribus imponerentur, centum & quinquaginta, pręter aliam pulueris tormētarij, ferrearum pilarum, armorum, telorum, commeatûs mirabilem copiam. Rochandulfus, qui non sanis consilijs hoc bello vsus esset, vulneris ex tormenti ictu accepti, & animi dolore cōfectus interijt. Paulò pòst Solimannus maximis vsus itineribus in Pannoniam peruenit, adductosq; ad se Christianos captiuos circiter octingentos, paucis demptis, crudeliter trucidari iubet. Erat in ijs proceræ staturæ Noricus miles. hunc in Germanorum contemptum iussit pomilioni, vix militis eius genua capite attingenti, necandum tradi. Erat hoc fœdissimum spectaculū, virum fortissimum imbecilla nani manu per risum & iocū crebris ictibus humi p̄sterni, & ęgrè tandèm prę virium imbecillitate iugulari.

Infaustum ducis consilium.

Pestum Turcæ recipiūt.

Præda Turcarū ingens

Fœdum spectaculum.

gulari. Huiusmodi spectaculo immanissimi Turcarũ principes sese suauiter oblectabant. His ità gestis, Solimannus tum puero regi, tum Hungaris proceribus non contemnenda mittit dona, persuadetque reginæ, vt puerum in castra ipsius mittat. Fuit ea res plena periculi. Allatus est verò puer ad Solimãnum regalibus crepundijs exornatus, carpentoque aurato impositus, comitantibus plerisque proceribus, quos à Solimãno diximus muneribus affectos. Vbi in tabernaculum Solimãni ventum est, ille quidem puerum humaniter inspicit, blandè cum eius nutrice loquitur, liberos suos Selymũ & Baiazetem, qui aderant, puerũ complecti & amanter exosculari iubet: sed interim mira vafricie, dum Hũgari proceres cum Bassis prandẽt, immissis in vrbem cohortibus, Budam occupat, moxq; sinè tumultu ciues omnes, iubente Tyranni præfecto, arma tradunt, Turcasq; iam in fidẽ recepti hospitio recipiũt. Nihil quidem illi ciuibus molestiæ attulerunt, disciplinę militaris seueritate coërciti: sed dubium non est, quin Budẽsium animos ea insperata rerum commutatio valdè perplexos habuerit. Iam nox suberat, & eccè Solimãnus puerum remittit in vrbẽ, sed proceres apud se retinet. In ijs erat Georgius Varadinẽsis antistes, in quem totius huius Hungaricæ calamitatis culpa non minimùm prçcipuè confertur. Hos proceres perturbatos Bassæ, pauloantè blandi & affabiles, seuerè & impudenter de rebus grauissimis examinare cœperunt. Porrò regina his omĩibus valdè consternata, supplices literas scribit Solimanno, quibus eũ datæ fidei admonet, oratque vt proceres remittat. Deliberatur intereà quatriduo de regno Hũgariæ, sed cùm non idem Bassæ sentirent, Solimannus tertio Calend. Septembris Budam ingreditur, & in templo celebri diuæ Virginis, priùs à sacerdotibus Turcicis Mahometano ritu expiato, sublatis scilicet aris &

Puer regius venit in castra Turcæ.

Buda occupatur.

Solimannus Budam ingreditur.

& imaginibus diuorum deletis, (quod hodiè quoquè apud nos faciunt plerique isti noui Euangelici, vt nō dubitemus Mahometis potiùs quàm Christi eos cultum & religionem inuehere) sacrificat: indè reginam iubet ex vrbe & arce excedere, atque cum puero vltra Tibiscum in Lippam concedere, eiusq; regionis dominio frui. páret regina nō sinè lachrymis & gemitu, tyranni perfidiam detestata, tormentis & armis omnibus, omniq́ue commeatu relicto. sic enim tyrannus voluit. Proceres quoquè cum ea profecti sunt. Non omninò prçter meritum hçc Reginæ & proceribus illis acciderunt, qui sæuissimos Christiani nominis hostes non in Hungariç modò, sed totius Reip. Christianç exitium acciuissent. Debebāt stetisse pactis conuentis, quibus regi Christianissimo Ferdinando regnum Pānoniæ optimo iure deberi non ignorabant. Sed ô cæca dominādi libido, quò non plerunquè præcipites agis miseros mortales? Fortaſsìs autem regina non se difficilem præbuisset ad ineunda pacis cum Ferdinando consilia, si non quorundam Procerum ad dignitates & imperia adspirantium sententiæ & monita eam retardâssent. Sic pium videtur sentire de pijssimi Sigismundi regis Poloniæ filia, præsertim cùm illa nō tam suis, quàm Procerum quorundam consilijs duceretur. Vbì porrò Ferdinandus rex suorum stragē & Turcarum victoriam certis nūcijs cognouit, noua eaque insignia Solimanno munera mittit, quibus animum eius sibi cōciliaret. Legati eius à Turcis honorificè excepti sunt, & postera die cum Bassis pransi, orizam & carnes veruecinas, nihilq; præterea sibi esculentum apponi cernunt. Ea barbarorum temperantia nostrç gentis luxuriam proculdubiò seuerè castigat, cùm illi non tam gulç desiderio quàm naturç necessitati satisfaciant: nostrates verò tum se prçclarè sua putent instituisse cōuiuia,

Legatio Ferdinandi ad Turcam.

 si

si nullus sit iritādę gulę ventrisq; farciendi modus, ità vt verissimè dici de nostris possit, plures crapula quàm gladio perire. Atq; sanè detestabilis ille apud plerosq; mos est cōuiuia in multas horas protrahédi, cùm nó animę dūtaxàt, sed etiàm corpori admodùm sit perniciosus: sed scilicèt faciēdum est, quod dicii solet, Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas. Legati regis Ferdinandi ad Solimannum indè introducti, eius animum oblatis muneribus mirificè exhilarârunt. Ea erant, poculum excelsum aureum, quali solét vti Germani locupletes, insignibus ornatum gemmis, atq; insupèr admirabilis quędam machina argentea, quę tum spatia horarū, tum errantium siderum motus, menstruasq; solis ac lunæ coitiones exactissima ratione indicaret, intùs scilicet dentatis rotis certisque ponderibus, admirabili momento, vel in multum æuum minutissimas temporum mensuras dispensantibus. Illata est ea machina coram Solimanno duodecim seruorum humeris, quę tum illius tum principum oculos & animos admiratiōe compleuit. Porrò cùm Legati peterent Hungarię regnum Ferdinando beneficij nomin concedi, hoc biduo pòst responsum tulerunt, vt si pacem vellet Ferdinandus, totius regni Hungarici finibus excederet, & prætereà quotannìs ex Austria Turcis tributum penderet. Fuit hoc arrogantissimi tyranni superbū & insolens responsum, sed aliud impetrari non potuit, ne induciæ quidem tantilli temporis, quo Carolus Cæsar & Ferdinandus consulerētur. Obitèr admonendus est Lector, cùm Legati ad Solimannum introducerentur, singulos à binis purpuratis Bassis in medio arreptis brachijs, tanquàm honoris causa, ad manûs dextræ osculum perductos. Neq; enim ad Turcarum principem aliter patet accessus, nisì priùs explorēt, num sub veste arma lateant, atq; ità constrictis brachijs

Sauū Turcæ respōsum

etiam

etiamsi quispiam quicquam attẽtare ausus sit, dissimulãter impediatur. Atq; interim nihilo minus assidẽti in toro adsunt ad manũ Principi ensis incuruus, clypeus, claua ferrea, arcꝰ & sagittę. Ità qui vult omnibus esse terrori, semper in metu se esse significat. Dimissi sunt deindè legati, quibus pro regia liberalitate multiplices vestes & pecuniã dari iussit. Porrò mox misit è suis, qui Austriam & Morauiam rapinis, incendijs & cędibus vastarent, quibus tamẽ magno impedimento fuêre plenis imbribus inflati amnes. Deniquè pręficitur Budę cum imperio Hũgarus quidã, qui ab ineunte ætate bello captus, Mahometanam superstitionẽ sequebat̃. Laschus quoquè Legatus Ferdinandi è custodia dimittitur, sed paulò pòst in Polonia decedit, & Solimannus redit in Thraciam. Obitèr redeunti narratur, Transyluaniam quoquè magna ex parte in fidem concessisse. Fuit is illi nuncius gratissimus, licèt demùm permiserit, vt Trãsyluani in pueri regis, cui suprà diximꝰ Lippam regionem fuisse attributam, verba iurarẽt. Hodiè totum ferè Hungariæ regnum immanes illî barbari occupant, quod sanè viri graues & cordati vel maximè deplorant. Fuit illud regnum sub Matthia Huniade longè florentissimum atq; potentissimũ, & multis rebus fortiter gestis, rex ille nõ modò Turcis, sed & vicinis omnibus terrori fuit. Illo defuncto, sub Vladislao, Casimiri Polonię regis filio, Hungari regis eius benignitate & clemẽtia abusi, ac deindè sub Ludouico iuuene & rerum adhuc imperito rege, luxui, inertiæ, ocio & fastui sese corrumpẽdos dedidêre. De procerum quorundam regni luxu & pompa quidam grauissimè in suis scriptis cõqueruntur, cùm interim regni limites necessarijs pſidijs destituti, ab hostibus Turcis vastarẽtur ac diriperent̃. Hoc quidẽ mirũ est, immò & cũprimìs miserũ, adeò incuriosum esse rerũ suarũ, & tam ꝓpinquo

Turcæ vastant Germaniam.

Matthias Huniades.

pinquo hoste vsqueadeò supinum agere,& summa pericula habere neglectui. In ea sanè tam crudeliũ hostium propinquitate non luxui & fastui,sed placando inprimìs Numini,moribus corrigédis,vitijs & flagitijs exterminandis,regno opportunis pręsidijs muniendo studendum fuit. Sed ô cæcas hominum mentes.Ecquid hodiè faciũt nostri Germani? An verô illi ex Hungarorũ periculo didicêre, ipsis quod ex vsu siet? Bonis viris id minimè videtur. Immò vt nihil ad inflammandam in nos præpotentis Dei irã desit, non sat habemus omnibus sceleribus diffluere,sed etiàm in dies nouos fingimus errores, quos ceu idola quędam sub verbi Dei prętextu adoramus. Existunt alij post alios,immò multi simul passìm prodeunt fanatici hoĩes,qui prodigiosis damnatorũ dogmatũ cõmentis in mille sectas germaniam distrahũt, & tamẽ habẽt singuli suos sectatores,qui illos haud secùs àc Christi Apostolos suspiciãt & sequãtur. Quis ergò dubitet,nõ aliud expectandum esse Germanis, quàm quod Hungari iam experiuntur? Et vt nullus sit externus metuendus hostis, hac religionis & rerum omnium fœdissima confusione,nisì Deus propicius nos respiciat, Germania pereat necessè est. De Hungariæ quidem regno, cùm illic,vt diximus,pompa,fastu, insolentia, luxu plerique diffluerent, fertur quidam ex aulicis dixisse, nũquàm se vel vidisse vel audiuisse regnum vllum, quod maiore,atquè Hũgaria, gaudio & tripudio periêrit.

Germaniæ calamitas.

Hungarorũ luxus.

Porrò verò cùm illud opulentissimum regnum ademptum est Christianis, non mediocrem fecisse iacturam putandi sunt. Hoc autem stultissimum fuit,quòd cùm ea esset in Hungaria vitiorum confusio,rerumq́ue desperatio, tamen à Solimãno Turca, cùm is patri suo successisset, non solùm pacem noluerũt petere, sed etiàm Oratores eius captiuos

detinue-

detinuerűt.Ea em̃ iniuria laceſſitus Turca,Hungariam hoſtiliter inuaſit,ac paulatìm eò ꝓgreſſus eſt, vt Germanię vicinior eſſe vix queat. Fuit anteà illud regnũ Chriſtiani orbis vel maximũ pręſidiũ & propugnaculũ, vt iam quotidianę clades facilè teſtantur. Tum verò tãtę ſunt illius regni opes,vt nõ Hungari duntaxàt,quàquàm illi vel maximè,vtpotè pro pàtria,ſed reliqui etiàm Chriſtiani omnes ꝓ illo conſeruando laborare debuerint,aut pro recuperando nullum non mouere lapidem. Nihil enim ferè ex ijs rebus, quarum vſus ad hominũ ſolatia & commoditates pertinet, illic deſideratur, & quæ eiuſdem generis apud alios habentur,illic præſtantiora ꝓueniunt.Magna ibì auri,argenti,cupri,chalybis, ferri copia eſt, non aliundè importata,ſed ex ipſis terræ viſceribus eruta. Plumbi parùm habet, ſtanni nihil. Salem metallicum gignit humus optimum & puriſſimum:nec deſunt aquæ, quæ ferrum in cuprum mutent. Vina profert non eiuſdem precij omnia,ſed nonnullis tamen locis eiuſmodi, quę cum Cretico de dignitate certare poſſint. Frugum & fructuum copia eſt mirabilis. Feris & auibus ſic abundat,vt ruſticis venatione vel aucupio interdicere,valdè inſolẽs habeatur,nec ferè plebeij homines minùs quàm nobiles,leporibus, damis, ceruis, apris,turdis,perdicibus,phaſianis,& id genus delicijs veſcãtur. Pecus habet copioſiſſimum, vt Italię, Boemiæ, Germaniæ affatìm communicare queat, adeò vt obſeruatũ ſit, vno anno in Germaniã, idq́; per ſolam viam Viennenſem, (cùm ſint plures alię viæ, per quas pecora inuehantur,) ſupra octoginta millia boũ acta eſſe.Deniquè vſqueadeò piſciũ fertile eſt,vt ferè quàm minimo vęneant,& propemodùm gratìs dentur: quanquàm fieri poteſt, vt dira horum temporũ calamitate illic quoquè rerũ precia nõnihil creuerint, vel etiàm irato Deo, eorum, quę

Hungariæ opes.

Vis aquarum.

Copia pecoris.

Vbertas piſcium.

quæ diximus, minor hodiè prouentus sit, vt intra paucos annos alibì quoquè pasśim videmus omnium rerum maximam extitisse caritatem: sed id non tam regióis, quàm hominum, vitio tribuẽdum est. Apud Budam, quæ Hungariæ regia est, multæ sunt aquæ calidæ, quas thermas vocamus, quarũ aliæ regiæ, aliæ communes sunt, lauãdis hominum corporibus valdè opportunæ: aliæ verò, nisì refrigerẽtur, balneis non sunt idoneæ. adeò enim feruent ex his quędam, vt in eas missum ouum, celerrimè elixetur. Sed iuxta has fons est aquæ frigidæ, ità propinquus calidæ, vt in eodem vestigio calida & frigida simul hauriri possit. Hę, quas diximus, thermę apud Budã aliæ superiores, aliæ inferiores dictę sunt, quòd alię supra, aliæ infra vrbem sint. Turcæ hodiè (quippe qui mirificè lauacris & balneis studẽt, & aquas præsertim fluentes, summo honore dignantur, quibus etiàm crebriùs per diem nõ modò ob corporũ, sed etiàm animarũ sordes abluendas vtuntur) has thermas egregiè ornârunt, apud vtrasque ceu cœnobijs quibusdam extructis, in quibus Deruisæ degunt, qui ferè apud illos sunt tales, quales apud nos Monachi è mẽdicitate viuẽtes. Habent enim etiàm illi turpissimi Mahometis cultores suos Monachos, quemadmodùm & Ethnici suos philosophos, & Indi Gymnosophistas, quorum isti Deruisæ quędam videntur esse reliquiæ. Sæuiunt em̃ in corpus suum vel inustióe stigmatum, vel nouaculæ incisione, vel vtroque modo. Ità habet satan etiàm suos Monachos. Ecquis verò hoc illi inuideat, cùm habeat & suos martyres, sicut hodieq; videmus multos hęreseos nomine damnatos, alacres & iucũdos mortem excipere? Ex his Monachis cuidã sacellũ apud Budam extructũ est, qui dũ viueret, Numinis cuiusdã loco à Turcis habitus, nũc defunctus & illo in loco cõditus, religiosè ab illis miseris colitur, cùm alio-

qui

Thermæ Badenses.

Turcę crebrò lauant.

Deruisæ, Monachi Turcici.

quì diuorum imagines ex templis omnibus eradāt. Porrò Buda ipsa vix vlli totius Europæ vrbi cesserit, vel amœnitate sitûs, vel cæli salubritate, vel fœcunditate soli, vel aliarū quarūlibet rerū vitę degēdæ cōducibilium, aut etiàm ad splendorem & luxū pertinentiū vbertate. Atq; hoc tam omnibus rebus florentissimum regnum nulli magìs atquè Christiani Christianis eripuerunt, dum cōtra Christianos Christianorum iuratissimi hostes accersuntur.

Budę encomion.

Per hoc tempus, quo Turcæ Pannoniam occupant, duo Galliarum regis Francisci legati, missi ad Turcarum principem, à Cęsarianis intercepti, in Pado flumine interficiùntur. Alter ex his Antonius Rinco nomine, ab Hispania exul, capitis pœna damnatus, putatur iure potuisse cædi, quòd ad hostes transfugisset, & omnibus Cęsaris imperij finibus prohibitus, nihilominùs ausus fuerit in hostilis terræ flumine nauigare. Sed vtcunquè sit, ea cædes, licèt præfectus Cęsaris Alphonsus Vastius se planè insciente factam crebrò testaretur, cruētissimo bello ansam dedit. Contigit tum ex Hispania venire Georgium Austriacum, Maximiliani Cęsaris filium nothum Archiepiscopum Valentinum. Is Lugduni in carcerē conijcitur, necis, quam diximus, vlciscendæ causa.

Legati Gallorum cæsi.

Georgius Austriacus capitur.

Hoc fermè tempore Franciscus Antonij Lotharingię Ducis filius, Christianam Christierni Daniæ regis filiam ducit in matrimonium. Id nō valdè gratum fuit Gallorum regi, q̄ Christianam ex Cęsaris sorore Isabella, Christierni regis coniuge, natā non esset nescius. Venerūt p id ferè tēpus in fœdus Gallicū Christianus & Gustauus Danię & Suedię reges, ambo Luteranæ doctrinæ addicti, poterantq; Caroli Cęsaris res iam planè desperatæ videri, tot regibus in illum cōspirantibus, nisì pium principem sibi defendendum sumpsisset præpotens Deus, maximè

ximè cùm hocipso anno non minimam cladem in Africa accepisset, vtì iam dicemus.

Cæsaris expeditio Africana.

Cęsare Carolo in Comitijs Ratisponēsibus multum temporis componendæ religiōis causa frustrà cōsumente, Turca (vt diximus) Pannoniā sibi vendicat. Ea re comperta, Cęsar vt diuersis bellis tyrannum distineret. In Africā expeditionem parat: quò tamen etiàm nō mediocriter eum pertrahebāt Hispanorum querimoniæ, qui à Turcicis prędonibus, quos apud Algerium, siue Argieram Asanaga Barbarussæ præfectus in Sardinia natus, sed abiurato Christianismo, Mahometanam superstitionem cōplexus, foucbat, grauissima in Hispaniæ littoribus, damna patiebantur. Multa tum in Cæsarem etiàm à quibusdam proceribus scommata iactabātur, sed quæ ille magno animo contemneret. Interìm tamen & ipse Pontifex Maximus, & Andreas Auria, atque Alphonsus ob impendentem hyemem magnoperè ab Africana hac profectione eum deterrebant: verùm ille mansit in proposito, easque Pontifici sui consilij rationes exposuit, vt cum Pontifex prolixè demùm laudaret. Vbì ex Germania venit in Italiam, vbiquè incredibili studio excipitur, pręsertìm Mediolani, cùm ille interìm tantus princeps, omnibus eius visendi desiderio ardentibus, non nisì in atra penula & vili pileolo se spectandum præbuerit, atque etiàm in oculo eius parùm hilari animus mœrore affectus appareret, tanquàm præsagire videretur cladem, quæ pridiè ad Budam accepta fuerat. Cum Pontifice apud Lucam in colloquium venit: qua in re laudanda est eius propè decrepiti Pontificis pietas, qui multis ab hoc itinere, tanquàm certam illi mortem allaturo, eum deterrentibus, nullo pacto adduci potuit, vt communi Reipublicæ saluti deesset. Crebrò ille dicebat: Quorsùm vitam hanc extraxisse attinet, nisì vt hęc suprema officia

Modestia Caroli Cęsaris.

officia iam in ruinam propendenti Reip. qua possu-
mus fide pręstemus? & certè optatius erit commu-
ni omnium expectationi, etiamsi ea re mors oppe-
tenda sit, satisfecisse, quàm turpi ignauia vitę spatia
extendisse. Quòd si verò conatus nostros non par
sequetur effectus, habebit tamen ad omnem poste-
ritatem optima certè voluntas præclari studij ho-
nestam famã. Hoc spatio, quo Lucę sunt, ter Cęsar
ad mutua colloquia Põtificem adijt, Pontifex Cę-
sarem semèl. Admissus est quoq; Francisci regis le-
gatus, qui Fregosium & Rinconem captos repete-
ret: nondùm enim constabat mortuos: palamque
Cęsar testatus est, quicquid illis accidisset, dissimu-
lato habitu nomen suum celantibus, id suo iniussu
& se ignaro penitùs accidisse. Petebat Franciscus
rex pro filio suo Carolo Mediolanensem principa-
tum, sed Cęsar suum ius grauissima oratione expli-
cabat, aitque Gallum cæco liuore corruptum, suæ
inuidere fortunę, multaq; alia, quę hîc referre nihil
attinet. Deniquè in eo colloquio decretum est, vt
quod Cęsar vehemẽter optabat, Concilium in an-
num proximum indiceretur. Cęsaris copiæ omnes,
quas ad hoc bellum conscripserat, ad vigintiduo
millia erant peditum, & paulò supra mille equites.
Vbì ad Africam ventum est, Cęsar biduo expecta-
uit Hispanos, magno quidem exploratę propemo-
dùm victoriæ & exercitûs sui detrimento. Interìm
mittit ad Asanagã pręfectum Algerij, vt vrbem de-
dat. Ille cõtemptìm respondet, licèt Cęsar multa li-
beraliter polliceretur. Erat Asanaga in Sardinia na-
tus, & Christiana religione initiatus, sed eam, vt di-
ximus, abiurârat. Hortabat̃ eum Cęsar, vt veri nu-
minis cultum reciperet. Omnibus verò ad vrbem
oppugnandã egregiè cõparatis, dũ tormenta expe-
ctãtur, eccè tibi repentè imber à prima statìm vigi-
lia maximè gelidus & ꝓcellosus tota nocte in exer-

Colloquia Pontif. & Cæsaris.

Copia Cæsaris.

Tempestas sæua.

citum cõtinéter effusus, multùm illi molestię & detrimẽti adfert, sęuissimaq́; tempestas naues mirè iactat. Nõ desunt illi opportunitati Turcę equites & Mauri pedites, magnoq́; impetu in nostros irruentes, nõ paucos trucidãt, sed mox à nostris in fugam cõpelluntur. At rursùs Barbari in nostros sæuiunt, eosq́; vehemẽter affligunt, quibus tum Cęsar ipse, in tãta rerũ difficultate prorsùs imperterritus, cum Germanis opportunè opem tulit. Verùm cùm nihil remitteret immanissima tempestas, multęque naues sub militum adspectu collisæ & confractæ mergerentur, adeò vt de necessario commeatu nõ immeritò timor omnes inuaderet, Cęsar incredibili constantia & serena vultûs alacritate omnium animos recreabat: nullum militaris prouidentię, nullũ humanitatis officium pretermittens, castris cõstitutis & firmatis contra barbarorum vndiquè volitantium incursus, iubet vt defessi duces se dent quieti: cõsolatur saucios milites, & in ea tabernacula, quæ contra vim ventorum pertinaciter substiterant, referri ac foueri curat, sibijpsi interìm loricato & madefacto minimè parcens. Desiderauit eo die ab hostibus cęsos milites circiter trecẽtos. Aliquot etiàm nautę cum multis ęneis tormentis mersi periêrunt. Iam alimenta deficiebant, coactusq́ue est Cęsar mactatis equis exercitum sustentare. Hoc autem in illo principe obseruatu dignum est, quòd cùm tantis rerum difficultatibus vrgeretur, non est impatientię agitatus stimulis, nec stultum aliquid cõtra Dominum locutus est, sed eum potiùs placare studuit pura peccatorũ confessione, & sacrosanctę Eucharistiæ perceptione, ad hęc pietatis opera totum etiàm exercitum prouocans: cumq́; & ducibus & militibus Algerium facilè expugnari posse videretur, non conquiescentibus ventorum iris, militem in naues se recipere iussit, dicens, se mâlle vnum Christianum

Naues elisæ.

Cæsaris cõstantia & pietas.

Iob 1.
Exemplum memorabile.

ſtianum ſeruare, quàm mille Mauros, Turcas, Pœnosque occídere. Hoc idem ſatìs tum quoquè declarauit, cùm iuſſit equos ad vnum omnes in mare proijci, vt in nauibus locus ſupereſſet militi reducendo. Multæ enim naues periêrant, nec poterant vel anguſtè capere militem eæ quę ſupererant. Mâluit autẽ pius princeps equos perire, quàm milites, licèt illa nobilium equorũ iactura vehementiſſimè perſtringeret dominorum animos. Poſt omnia demùm maris ſuperata diſcrimina, licèt rursùs oborta tẽpeſtate, multi in ipſo reditu periêrint, & publica ſparſerit fama, Cęſarem vndis abſorptum interijſſe, milites paſsìm incolumitati reſtituti, canebant, Alibì Carolus agmina, Algerij ſeſe, & aera, & maria vicit. Nihil enim tantę clades infractum illius principis animum è ſuo ſtatu dimouerunt: quanquàm nõ omninò temeritate quadam caruiſſe videtur, quòd vſqueadeò alieno tẽpore importuoſum Africę littus tentare voluit, pręſertim multis id diſſuadentibus. Verùm nonnunquàm bonus dormitat Homerus, & certè optimus pij principis animus laudãdus eſt, licèt parùm ex ſententia ſucceſſerit.

Fortitudo animi in Cæſare.

In Anglia hoc tempore iuſſu regis Henrici capitali ſupplicio affecta eſt Margarita Sarisbirienſis, Georgio Edouardi quarti fratre germano nata. Nihil ei ad euadendũ ſupplicium cõtulit neq; generis antiqua claritudo, neq; totius vitę ſpectata integritas, neq; ætas exacta, quippe quę iam annum ætatis ſeptuageſimum exceſſiſſet.

Margarita Sarisbiriens. trucidatur.

Circa hoc ferè tẽpus exceſſit è viuis Nũburgẽſis epiſcop⁹. In ei⁹ locũ Canonici delegerũt Iuliũ Pflugiũ, virũ & generis nobilitate & ſpectata eruditióe conſpicuũ. Sed huic electioni ſe oppoſuit Saxoniæ Elector, aitq; eã abſq; ſuo cõſenſu fieri nõ potuiſſe: repellebat aũt ꝓptereà Pflugius, ꝙ Luteri euãgelio aduerſaret. Porro ab Electore in locũ ei⁹ intruſus eſt

Nicolaus Amsdorffius, insignis Luteranus, quem tamen aliquot annis pòst expulit Carolus Cęsar, restituto Pflugio. Et vt magìs etiàm miretur Lector, Amsdorffium Luterus inaugurauit. Bella profectò rerum mutatio. Apostata vilis, hostis Pōtificis, ipse sibi Saxonicum vendicat Papatum, & nulla authoritate prędĭtus, creat episcopos.

ANno 1542. recruduit bellum calamitosissimum inter Carolum Cæsarem & Franciscum Galliæ regem. Cæsar ferebatur fluctibus maris obrutus. Itaque multa offerebatur Gallo occasio belli gerendi. Erant tum res Christianorū valdè afflictę, Turcis in Hungaria grassantibus, & Germanię dira quęq; minitātibus, hęresibus quoquē mirū in modum serpētibus, & in varias formas abeuntibus: at nihilo minùs Galli Mediolanū sibi modis omībus repetēdum censebant. Itaque multis locis exercitu quintuplici Cęsaris ditiōes sibi inuadendas sumūt. Actum videbatur de Cęsare: sed si Deus pro nobis, quis cōtra nos? Magnum pręsidium contra aduersa omnia est pietas in Deum, qua Carolus Imperator egregiè præditus fuit. Galliæ verò rex Mediolanum iure sibi deberi putabat, iusque suum minimè sibi negligendum ratus, arma corripuit. Huc accessit cædes Fregosij & Rinconis, quam vlcisci voluit. Annam Momarantium magistrum equitum, quem Conestablium Galli vocant, fertur eo nomine à sua gratia & functionis suæ administratione amouisse, quòd illi induciarum cum Cæsare paciscendarum parùm commodus author fuisset. Igitur rebus omnibus ad bellum comparatis, duos filios suos cum instructis copijs mittit in Cæsaris fines, Henricum in citeriorem Hispaniam, Carolū in Lucemburgensem regionem. Henricus quidem ad Pyrenęos montes perrexit, vt Perpennianum occuparet,

Galli inuadūt ditiones Cæsaris.

Rom. 8.

Henricus regis Gallorū filius.

ret: Verùm eius conatus Hispanorum ducum vigilantia facilè elusit. Sunt qui putent id oppidum nó difficulter expugnari potuisse, si Henricus maiori celeritate fuisset vsus. Tandèm re infecta retrò abijt ad patrẽ suũ. Carolus verò, maximę spei adolescẽs, in expugnandis aliquot Lucemburgensis principatûs oppidis ꝓsperos inprimìs successus habuit, sed ità tamẽ, vt paulò post eius discessum Cęsaris exercitus omnia è Gallorum manibus breuì extorserit, vno dempto Iuodio, quod mirificè communitum, Gallis per id tempus adimi non potuit. Hoc bello Galli Danuillerum cum arce mirãdę vetustatis & structurę eximię incẽdunt & euertunt: itemq́; alias aliquot vrbeculas & castra. Arlunum quoquè, cùm ędificiorũ magnificẽtia, tum ciuium frequentia & opibus percelebre oppidum, cùm se ciues saluis corporibus dedidissent, funditùs diruunt. Lucẽburgo sex millium Germanorum pręsidium imponunt. Alius Gallorum exercitus, duce Vindocinensi principe, in Atrebates atque Morinos impetum facit, & aliquot castella occupat. Nec Pedemontio ab hoste licet esse securo. Nam ibì quoquè Gallicæ copiæ, ductore Guilelmo Langæo, hostiles declarant animos. Verùm hac in re consilium regis minimè probatur, qui suum militem in tot partes distraxerit parùm feliciter, vtì rei probauit euentus.

Carolus Francisci filius.

Nec tamen contentus rex Franciscus tot locis inuasisse Cęsarem, etiàm Longeuallum mittit in Germaniã, qui ex Sicambris & Menapijs, adiuncto sibi bellicę rei peritissimo Martino Rossemio, aliquot millib9 peditum & equitũ coactis, cùm iam in Germania inferiori bellũ nemo suspicaretur, propterea quòd valida Germanorum manus in Pannoniam abijsset, Belgium inuadit, horrendisque pasìm incendijs & flagitijs designatis, parùm abfuit, quin proditione Antuerpiam, longè opulẽtissimum Eu-

Gallo militant Germani.

Belgij deuastatio.

ropæ emporium, caperet, Louanium quoquè cele-berrima Academia insigne oppidum, dolo in pote-statem redigeret. Verùm ille quoq; exercitus, prę-terquàm quòd miseros & innoxios agricolas in-censis pagis innumeris ad summam inopiam rede-git, nihil laude dignum gessit, & tandèm Aureliano principi Carolo se in Lucemburgensi ditione con-iunxit. Hæc sæua Belgicæ vastationis procella eo fuit calamitosior, quòd nullum esset bellum indi-ctum, & planè imparati obruerentur. O si scirent Principes, quàm immaniter peccent in Deum, dum ità crudeliter sæuiunt in turbam innoxiam, & rapi-nis atq; incendijs omnia longè & latè populantur, profectò cunctantiùs bella susciperent. Dum enim miseri sic opprimuntur, clamant haud dubiò in cæ-lum, nec Deus despicit miserorum gemitus.

Conuentus bini Principum.

Hoc anno bini sunt Principum conuentus ha-biti, alter Spiræ, alter Noribergæ. Vtrobiquè præ-cipuè deliberatum est de expeditione contra Tur-cas in Pannonia. Decreta sunt subsidia ex tota Ger-mania, quibus pręesset Ioachimus Elector Princeps Brandeburgicus: sed oleum & opera perijt, man-sitque Pestum & Buda, vt priùs in Turcę potestate: quin & de exercitu, qui fuit amplissimꝰ, multa mil-lia morbi contagione periêre. Miserat eò Paulus Pontifex ad tria millia peditum, qui hoc bello stre-nuam nauârunt operam. Hoc tempore Luterus li-bellum edidit de precibus cõtra Turcas, siue Con-cionem castrensem vel militarem, planè contrariam alijs quibusdam scriptis suis. Ex hoc libello multa recitat Sleidanus, sed homo versutus de industria id omittit, quòd Zuinglium Luterus medium in-ter Anabaptistas & Thomam Monetarium, rusticæ seditionis in Germania authorem, collocat, cau-samque ferè omnem Turcicæ sæuitiæ in Zuinglia-nos confert. Habet etiàm in eodem libello Luterus

precatio-

precationem contra Turcas, in qua Romanum Pō- tificem cum diabolo & Turca coniungit, vt in eum rectè quadret illud Dauidis, Fiat oratio eius in peccatum. Multi tum hortabantur Tigurinos, vt eam Luteri calumniam à se & Zuinglianis depellerent: verùm illi priuatis sese ad amicos eos literis excusasse contenti, à publico bello abstinendum censebant. Quòd Sleidanus Luteri exitiosa scripta tam prolixè non vno loco recitat, omissis tamen quæ ipsorum causam lędant, hominis arguit malum animum & nocendi libidinem. Multum certè ocij illi fuerit oportet, vt tantum & temporis & operæ in perlegendis & transferēdis eius blasphemijs ponere non dubitaret. Vult scilicet vir bonus, vt quamplurimi Luterico fermento corrumpantur. Hęc illi causa est tot chartas Luteri paradoxis ad nauseam vsque commemorandis opplendi. Sed cur omittit honorificam Zuinglij scilicèt mētionem? Quia vidit impostor eā destruere aut certè ꝑgrauare partes Sacramentariorum. Hoc nimirûm est historiā bona fide texere, & rem Euangelicā sinè fraude prodere.

Luteri insolentia.

Psal. 108.

Exercitus Cæsaris, recuperatis oppidis agri Lucemburgensis, cùm in Galliam irrueret, grauissima aëris intēperies tanta rabiei pertinacia illis sese obiecit, vt non pauci equites & pedites partìm pluuia, partìm frigore enecti sint. Itaque Galliæ vastandæ consiliū in aliud tempus reijcitur, moxque in Brabantiam reuersi, Iuliacensem regionē populabundi inuadunt, bellumq; latissimè circunferentes, Durā, Iuliacum, Zittardiam, Hinsbergum, pluraq; alia oppida & arces subigunt, imposito præsidio locis opportunis. Multa ibì quoquè damna data sunt miseris hominibus, & penè incredibilis præda abacta, vt par pari relatum videretur. Superuenit autem Principis Iuliacensis exercitus, & eos retrocedere compulit. Manserunt tamen Hinsbergi nō pauci, itemq;

Tempestas infesta militi.

Iuliacensis regio vastatur.

 Susteriæ

Susteriæ & Duræ. Qui Zittardiæ erant, destructis muris, ad tutiora se loca cōtulerunt. Circa Nouembris initia magnam cōmeatûs copiam in Hinsbergum Brabāti important, idem facturi apud Durám, nisì eos principis Iuliacensis copiæ deterruissent: Vbì se in tutiora recipiunt, hostilis exercitus abeūtes insequitur: atrox pugna præter expectationem in tenebris committitur, eademque aliquot hincindè cæsis dirimitur.

Per id tempus Princeps Guilelmus Zittardiam vallo egregiè munit, aliquot præsidij causa relictis illic cohortibus. Idem facit Iuliaci. Demùm extremo Decembri Duram Cęsareanis extorquet, rebus tamen & corporibus saluis. Deditione enim recepit.

Dura occupatur.

Hēricus Anglię rex Catharinam Hauardam, quá, Principis Cliuensis sorore repudiata, sibi cōiugem adsciuerat, adulterij nomine, quod cum Durantio & Culperio nobilibꝰ perpetrâsset, capite plectit, & Catharinam Pariam viduam, sexto matrimonio sibi copulat.

Sextū Angli matrimonium.

Hac æstate innumera ingentiū locustarum turba Italiā citeriorē, & in Germania Silesiā, Misniamque multa clade affecit. Habebant digiti longitudinem, turgida capita, vētres obesos & sanie refertos. Itaq; extinctæ, intolerabili fœtore aërem corruperūt, vt etiàm corui, cornices, accipitres, alięque aues, cadaueribus alioquì inhiantes, ferre nequiuerint.

Locustæ immanes.

Bellum atrox inter Scotos & Anglos terra marique feruet, & Iacobus V. Scotiæ rex, anno ætatis 33. vnica filia, vixdùm in lucem edita, regni hærede relicta, moritur.

Fuit hic annus ferax monstrosorum infantū, & pecuinorum fœtuum diuersis in locis.

Indictum est hoc anno à Paulo III. Concilium Tridenti.

Saxoniæ elector & Lantgrauius Haſſiæ cum fœderis Smalcaldici ſocijs Henricum Brunſuicenſem principem, Catholicæ religionis acerrimum vindicem, omnibus ditionis eius finibus eijciunt, compelluntque ad Cæſarem fugere in Hiſpaniam. Dehortatus eos fuit Ferdinandus rex, nè bellum facerent Henrico: ſed illi cauſas belli explicant, ſeq; rectè feciſſe cõfirmant. Metus erat, nè inteſtinum hac occaſione bellum in Germania exiſteret, quo nihil potuiſſet accidere calamitoſius, noſtris pręſertim in Hungaria cum Turcis parùm feliciter dimicantibus, in ſummam Germanici nominis ignominiam. Nam cùm eſſet copioſiſſimus & potẽtiſſimus equitum & peditum exercitus, nihil tamen effectum eſt, hoſtibus Turcis effusè ridẽtibus Germanorum militum ſocordiam, nec dubiam ſpem de tota quandoquè Germania felicibus auibus occupanda concipientibus. Nunquàm autem tot clades, totq; probra ex illis ſpurciſſimis mancipijs Germania accepiſſet, ſi non religionis diſſenſio animorum quoquè concordiam & mutuam beneuolentiam abrupiſſet.

Dux Brunſuicenſ. debellatur.

ANno 1543. Tigurinæ Eccleſiæ miniſtri non contenti verſione Luteri, nouam Bibliorum tranſlationem edũt. Exemplum eius typographus Chriſtophorus Froſchouerus mittit Lutero, maximam ſcilicet à Papa Saxonico initurus gratiam. Ecquid verò Luterus? Concoquerẽ ne potuit tantam cõtumeliã, vt noua verſiõe eius interpretatio haud obſcurè taxaretur? Scribit Froſchouero, nè quicquã deincèps ei mittat, quod à Tigurinis miniſtris profectũ ſit: Se nihil cum illis cõmercij habere, libros eorũ nec recipere nec legere velle: Nã Eccleſias Dei cum eis cõmunicare non poſſe: Multos quidẽ illos ferre labores, ſed fruſtrà, quãdò & ipſi iam damnati

Tigurini vertunt Biblia.

Luterus proſcribit Tigurinos.

sint,& alios quoquè homines miseros secũ trahant in Tartara:Se itaq; damnationis & blasphemię illorum nolle esse participem:sed quoàd vixerit,eos & precibus & libris oppugnare constituisse,&c.Si nó sat habent Zuingliani,à Romano Pontifice esse damnatos,saltèm nè cõtemnant dãnationem Papę Saxonici,qui Euangelium se primũ iactat inuexisse in Germaniã. Verùm quatenùs quidem Luterus sęuit in Romanum Põtificem & veterem religioné,hactenùs est Euangelista Christi,tertius Elias,& nescio quid nó:Vbì autem Zuinglianos quoquè perstringit,iam non Christi spiritus, sed diabolus loquitur per eum. Sic enim Tigurini de illo scribunt: quasi verò contumelia sit,iam olìm in Berégario damnatæ hęresis excitatores ꝓscindere:porrò facinꝰ apostolicum,inuehi in summum Pontificé, & Ecclesiæ Catholicæ, velint nolint hęretici, Pastorem, cui in Petro dictum est,Pasce oues meas. Et quarè tandèm non vident homines, quàm absurdos habeant magistros,qui cùm in Papistis, vt ipsi vocant, hoc vel maximè damnent,quòd non verbo Dei,sed humanis constitutionibus nitantur,quod tamen ipsi turpiter mentiuntur, tamen se inuicèm ferre non volunt, licèt vtrinquè nihil nisì purum Euangelion crepent?Hîc quoquę altum est apud Sleidanum silentium de Luteri ista respõsione ad Froschouerũ, qua tam atrociter damnat Tigurinos. Sic nimirùm expediebat causæ, quam defendendam susceperat Sleidanus. Sed vbì interìm fides historici,quã ipse de se pollicetur?O quàm multa essent in illo homine annotanda, si tempus & institutum pateretur. Legant sanè Sleidanum, qui bonas horas pessimè collocatas volũt:viri cordati, sat scio, hominis impudentiam & vafriciem detestabuntur.

Ioh. 21.

Zuinglij opera eduntur

Nè verò Tigurini nimiùm diù Lutero tacuisse viderétur,opera Zuinglij colligũt, Germanicè ab il-

lo

lo scripta, ab eius genero Rudulpho Gualtero Latinè transferri curant, tantumq; thesaurum in lucem edunt, vt aliæ quoquè nationes scire possint, quàm egregius vir Zuinglius fuerit. Illis operibus prefixa est pro Zuinglio eiusdē Gualteri Apologia ad Catholicam Ecclesiá, (sic enim vocant suá synagogá) in qua inter cętera aduersariorum obiectionibus & criminationibus respondet. Vę tibi Lutere. Eam quidem operum Zuinglij editionem Luterani permolestè ferebant, vt scribit Zuinglianus quidam.

magno dolore Luteranorum.

Huius anni mense Ianuario, dum Carolus Cęsar est in Hispanijs, Comitia Noribergę habētur. Mortuus est illic Christophorus Episcopus Augustan⁹, Cæsaris in eo conuentu legatus, habuitq; successorem Ottonem Truccesium, posteà Romanę Ecclesiæ amplissimum Cardinalē, multis corporis & animi dotibus valdè insignem. In his Comitijs Protestantes se purgant apud Ferdinandū & Cęsaris legatos de profligato Brunsuicēsi principe, aiunt rectè atq; ordinè se fecisse: petūt amoueri Iudices Cameræ, & alios cōstitui, & quædā alia: adduntq;, nisi sic fiat, quēadmodùm ipsi petunt, non posse se de bello Turcico quicquā statuere. Henricus Princeps ad Camerá accusârat Protestantes, sed illi Cameræ iudices prorsùs respuebât. Respōdit illis Ferdinandus & Cęsaris legati, iam indictū esse conciliū, Cæsarē aduētare, indicta causa nō posse amoueri iudices Camerę, Henrico principi sua repetēti nō posse ius denegari, & pleraq; alia. Verùm Protestâtes aiūt se Conciliū non approbare, &c. Interìm nihilo minùs decretum facit Ferdinandus cum reliquis ordinibus de certis quibusdam rebus, cui decreto Protestantes se minimè cōsentire profitentur. Quis nō videat, quàm hæc ad certam Germaniæ perniciem pertinuerint, nisì Deus nobis pepercisset? Has animorū offensiones & dissensiones peperit nobis Lu-

Comitia Norібergæ.

Protestâtes suā causam tuentur.

teri Euangelion, cuius protaſin longè triſtiſſimam iampridèm vidimus, cataſtrophen verò longè turbulentiorē expectamus. Turca demùm vel Moſcouita docebit nos recta ſapere.

Concilium ſuſpēditur. Miſit hoc anno tres Cardinales legatos Paulus Pontifex ad Concilium Tridentinum, ſed feruente bello inter Cęſarem & Gallum, in aliud tēpus prorogatum eſt. Quæ enim poterat ſpes eſſe Synodi peragendæ, dum inter ſe infeſtis ſignis concurrerēt præcipui orbis Chriſtiani reges?

Obitus Eccij & Pighij Mortui ſunt eodem anno intra vnius menſis ſpatium duo clariſſimi viri Iohannes Eccius & Albertus Pighius, inuictiſſimi Catholicę doctrinæ ꝓpugnatores. Eccium acerbè perſtringunt Euangelici: ſed ſi om̄es ſuos grammaticos theologos in vnum conflent, vix Eccio parem efficient. Dictio eius non admodùm elegans eſt, ſed ſolidè doctum fuiſſe res ipſa loquitur: nec Græcæ & Hebraicæ linguæ rudis fuit. Memoria tenaciſſima plurimùm illi contulit, & pręterquàm quòd veteres Patres ſtudioſè legit, etiàm in ſcholaſticis diligenter verſatus eſt. Horum temporum ſcioli pleriq; ſcholaſticos ſcriptores ob ſermonis barbariem planè cōtemnunt, ipſi vel hoc ſolo nomine meritò cōtemnendi: quaſi eruditio à verborū phaleris, & non ab ipſa potiùs rerū cognitione, petēda ſit. Multi hodiè verſantur in veterum Patrum lectione, contemptis ſcholaſticis: ſed quantùm illi in ſolida Theologia proficiant, res ipſa declarat. Nec immeritò noſtri Euangelici Scholaſticos oderunt, cùm non ignorent ab illis affatìm tela ſuppeditari, quibus ipſi conficiantur. Quòd enim quæſtionibus ſua ferè tractant, ingeniorum exercitandorum cauſa id faciunt, vt poſſint in promptu habere argumenta, quibus hęreticorum commenta elidantur.

Scholaſtici Doctores minimè contemnendi.

Franciſcus Gallorum rex ſcribit literas ad ſummum

mum Pontificé, quibus vehementiſſimè perſtringit Carolum Cęſarem, iamque animo totus in bellum inclinatus, ſuis extraordinarium imperat ſtipendiũ quinquaginta millium peditum. Copijs omnibus equitum & peditum coactis, in Hannoniam proficiſcitur, Landreſiũ capit, mirificè cõmunit, & Landæ viro egregiè militari ſeruandum committit.

Gallus perſtringit Cæſarem.

Per hoc ferè tempus Hermãnus princeps elector & Archiepiſcopus Colonienſis, à quibuſdam deceptus, Martinum Bucerum Argentorato Bõnam acceſſit, religionis quandam reformationem, vel potiùs deformationẽ eius opera inchoaturus. Fuit ille princeps natura vir bonus, & in miſeros ac egenos benignus & liberalis, ſed parùm doctus. Itaque nõ mirũ eſt, potuiſſe eum Buceranis fallacijs facilè circunſcribi. Bucerus, vbì Bonnã venit, iubẽte Epiſcopo concionatur ad populum. Ea res non parùm offendit Reuerẽdum & illuſtre maioris ædis Capitulum, Clerum omnem, & totam Vniuerſitatem Colonienſem. Hortantur igitur Epiſcopum, vt deſertorem monachum reijciat: ſi non habeat idoneos concionatores, ſe curaturos vt habeat. Ille contrà manet in propoſito, velle ſe reformare ait diœceſin ſuam. Cùm illi è diuerſo obijcerent, ſi quid tale vellet, non debere id ipſis inconſultis ex canonum pſcripto facere, nec ea in re vti opera votifragorum monachorum, Bucerus in ſuî defenſionem ſcriptũ edit librum, multis tetris erroribus, fœdis mendacijs & atrocibus in catholicos calumnijs ſcatẽtem, qui eſt mox ab Vniuerſitate & Clero Colonienſi contrario ſcripto egregiè confutatus. Verùm Epiſcopus, quibuſdam eum inſtigãtibus, etiàm Melanchthonem à Saxone petit, nec ille ſolus venit, ſed præter eum etiàm Piſtorius, Sarcerius, & eius farinę plures. Ab his liber quidam de Reformatione inſtituenda conficitur, præcipuo architecto Bucero.

Elector Colonienſ. res nouas molitur.

Bucerus cõcionatur Bonnæ.

Melãchthõ cũ alijs venit ad Epiſcopum.

Hunc librum Episcopus mittit Clero summę ædi Colonień, vt si possint, vera ratione confutent: sin minùs, nouerint eum proximo Ordinum Diœcesis suæ conuentu, qui tum imminebat, librum publicaturum, & eam Reformationem executioni daturū. Scriptum est igitur intra tres hebdomadas Antididagma contra hanc pestilentem reformationem, & primarij Cleri nomine missum est Episcopo cú demissis admodùm precibus, quandoquidem Buceri librum nulla ratione admittendum perlegisset, etiam Antididagma suum vtì ne legere grauaret. Porrò legitimam Reformationem non modò non recusare, sed cumprimìs etiàm cupere se scripserunt. Ad extremum orant, vt minimè probatos illos concionatores à se dimittat. Historiam hanc Sleidanus longè aliter narrat, quàm deceat bonum virum. Inter cætera ait, etiàm à Pontificis legato & Cęsare in Comitijs Ratisponensibus iniunctum episcopis, vt in suis quisq; finibus piam emendationem instituerent: Scilicèt ignorabat Sleidanus nihil voluisse minùs Legatum & Cęsarem, quàm vt Bucerus ad eam rem accerseretur. Tum addit non fuisse apud Colonienses, quos episcopus populo rectè pręficeret. O sycophantam: nó erat tam inops bonorum virorú Coloniensis diœcesis, vt Bucero apostata haberet opùs. Non semèl etiàm clarissimú virum Iohānem Gropperum in suspicionē hęreseos vocat, tāquàm is Bucerum plurimi fecerit, & semper magnoperè commendârit. Sed hanc calumniam ille insignis vir edito ad imperatorem Carolum V. libro à se depulit, atque alibì etiàm testatur, Sleidanum, quem vocat infidum rerū Imperij exploratorem, in sua mendacijs referta historia falsò hęc ipsi affingere, & Bucerum ipso & bonis omnibus non modò inscientibus, sed etiàm inuitis, in Coloniensem diœcesim irrepsisse, disertisque verbis eodem loco Bucerum vocat

Antididagma.

Sleidani vanitas.

In opere de Eucharistia Articulo 4. cap. 14.

vocat hominem deploratæ memoriæ. Nec sanè impunè tulisset Sleidanus eam iniuriam, nisì priùs è medio fuisset sublatus, quàm Gropperus ità vt instituerat, scripto eum refellere posset. Sunt & alia Sleidani commenta, sed longum est omnia referre. Hoc tamen addendum est, D. Gropperum, cùm reuersus esset ex colloquio Ratisponensi, cuius paulò superiùs meminimus, percurrisse scripta Buceri, & vt hominis exploraret constantiam, contulisse ea cum ijs articulis, qui in eo colloquio erant cōciliati: tum verò innumera offendisse non mediocriter discrepantia ab illis, quæ in illo colloquio Bucerus receperat & approbârat: deniquè annotâsse fœdissimas quaſdã illius Buceri antilogias, errores, mendacia, blasphemias, quibus & Manichæum superâsset. Si quis hęc exactiùs nôsse volet, legat ea quæ scripsit doctissimus vir Euerhardus Billicus in defensionem Iudicij vniuersitatis & Cleri Colonieñ aduersùs calumnias Melanchthonis, Buceri &c. vbì hęc inseruit. Inde iam videre licet, quid de Bucero senserit Gropperus, & quàm candidè de Groppero scripserit Sleidanus. Ità non possunt isti suũ Euãgelium propagare in orbem, nisì impudenter identidèm mentiãtur? Debebat meminisse infidus ille historicus, si in alijs nõnullis reb9, quarũ notitiã paucissimi haberent, falsò narrãdis impunè mẽtiri posset, tamẽ ea in re, quæ & libris palàm editis, & multorum etiamnùm superstitum testimonijs esset cõpertissima, mala fide narranda, non nisì turpissimè & impudẽtissimè eum mentiri potuisse. Ecquis verò illi in arcanis referẽdis fidem commodet, quem in manifestis non pudet esse vanum? Hæc dicta sint propter eos, qui tantum tribuunt Sleidano. Quòd verò Episcopus Hermãnus tanti fecit Bucerũ, non minima ex parte eius inscitiæ tribuendum est, quã non satìs calleret, quantoperè sacri Canones, vetu-

stissima

Num.30. Deut.12. & 23. Psal.75. Eccês 5.

ſtiſſima Concilia,& ſanctiſſimi Patres,ſanctarũ vtiquè ſcripturarum authoritate ſubnixi, quæ iubent vota reddi,damnant Apoſtatas monachos, præſertìm ſi illi etiàm inceſtis nuptijs ſe contaminent. Bucerus verò non vnis cõtentus nuptijs,etiàm tertijs ſe polluit,licèt monachus & presbyter eſſet,contra datã Deo fidem, cõtra Canones & Concilia omñia, contra morem gentium omnium è religione Chriſtianarum. Et tamen huncvirum non dubitant quidam vocare pacis & pietatis ſtudioſum. Vę qui dicitis bonum,malum:& malum,bonum.

Eſa.5.

Philippus declaratur Hiſpaniæ rex.

Intereà Carolus Cæſar ex Hiſpanijs nauigaturus in Italiam, Philippum filium, ſextumdecimum ętatis agẽtem annum,Hiſpaniæ regem pronunciat, eiq́; totius regni ciuitates per legatos ſacramẽtum dicunt. Conferuntur Cæſari in bellum ituro ſupra quadraginta myriades aureorũ nummûm:rex quoquè Luſitanię Iohannes grandi pecunia pium principem iuuat. Iam non immeritô ſummus orientis belli metus Europam inuaſerat, nè eius occaſione Solimãnus Turca totum Occidentem ſibi ſubiugaret:quod quidem facile illi fuiſſet,niſì Deus clemẽs & pius,cum à noſtris ceruicibus auertiſſet. Et certè locuſtæ illæ,quæ ab Oriente per Illyricum ſtupendis agminibus in Italiam conuolârant, maximaque paſsìm in agris, ſegetibus, pratis, arboribus, folijs omnibus ocyſſimè deuoratis, damna dederant, Turcarum aduentum portendere viſa ſunt: neque id prorsùs temerè, vt ex ijs quę paulò pòſt dicemus, apparebit.

Paulus 3. it ad Cæſarem

Cęſare in Italiam aduentante, Paulus Pontifex multa iam ętate grauis, ſe dat itineri, ſpe componẽdæ pacis cum Cęſare collocuturus. Cęſar Genuę in Aurianis ædibus ſplendidiſſimo ornatu excipitur, & viſus eſt paulò aſperior, propterea quòd pontifex nulla ei in Gallum ſubſidia dediſſet, vixq́ue impe-

petrari potuit, vt in colloquium veniret. Sed Pontifex, qui se parentis sustinere personam non ignoraret, ità se gessit mediũ, vt neutrius partes fouere videretur. Porrò Cęsar nimiùm lacessitus tot ditionum suarum rapinis, incẽdijs, euastationibus ac direptionibus, de pace nihil audire sustinuit, nec voluit colloquijs nihil tamẽ effecturis tempus terere, vt maturè bellũ susceptum contra Cliuensem principem conficere posset. Passus est tamen se in colloquium nedùm Pontificis, sed etiàm amplissimi Cardinalium Senatûs trahi apud Buxetum vrbem, vbì sanè Pontifex id vel maximè conatus est à Cæsare impetrare, vt pace cũ Gallo composita, in Turcam arma cõuerteret. Idem conati sunt Cardinales, sed Cæsar multis de causis inexorabilis, ab ea belli cogitatione deduci non potuit. Nihil enim eorum latebat prudentissimum principem, quæ non vno loco hostes in eum machinati essent, idq; eo tempore, quo contra acerrimos Christianę religionis hostes pugnaturus, maximam bellici apparatûs in mari iacturam fecisset apud Argiéram.

Colloquiũ Pōtificis cũ Cæsare.

Dum hæc geruntur, Hariadenus Barbarussa iussu Solimanni Turcarum Principis, cum centum & decem triremibus, biremibus quadraginta, ad Messanę fretum peruenit, Rhegium occupat, abductis indè in miseram seruitutem septuaginta circiter Hispanis militibus, & multò pluribus Rheginis ciuibus. Posteà Ostiam venit vsqueadeò Romanis trepidãtibus, vt vrbem planè deserturi viderentur. Triduò illic hæsit Barbarussa propter aquationem longè optimam, posteà Massiliam rectà contendit. Indè classem ad Niceam Prouinciæ admouet, vrbem grauiter oppugnat & capit, eamq; milites Turcæ diripiunt, & incendijs deformant, multamq; indè atq; ex Italia Christianorum hominum vtriusque sexûs prædam abducunt in tetram captiuitatem. Ferun-

Classis Turcica.

Nicea oppugnatur.

Præda ingens.

tur fuisse circiter 5200, & in ijs eleganti forma vir-
gines Deo sacratæ 200. Reliqua prǽda penè sexcen-
tis ducatorum millibus æstimata dicitur. Barbarus-
sa Turcǽ gratificaturus, & homines & reliqua omnia
quatuor magnis nauibus imposita, adiuncta alia naui
prǽsidiaria, Solimanno transmittit. Intercà Garsias
viceregis Neapolitani filius, classe sua Iohanniticæ
sociata, Turcicas oras depopulatur, non mediocri
relata præda. Dum autem Siciliam versùs nauigat,
obuias habet Barbarussæ, quas diximus, naues cum
præda hominum & aliarum rerum. Sentiens verò
hostiles esse, irruit in eas, & omnes Messanam per-
ducit, non sinè maximo Dei beneficio, quo è sæuis-
simorum barbarorum manibus miseros illos extor
sit, quos nō dubium est incredibilē animi mœrorē
ab insperato in summum gaudium commutâsse.

Præda Turcis eripitur.

Nè quid verò ad summam calamitatem Christia-
nis deesset, dum Barbarussa mare infestum habet,
Solimannus cum ingentibus copijs Pannoniam va-
stat. Valponium primò, mox Soclos capit. Apud So-
clenses in prǽsidio erant ducenti, & eo ampliùs no-
biles Hungari, qui cùm diù fortissimè restitissent.
tādèm cōpulsi sunt se victoris arbitrio permittere.
Itaque deditione facta, porta vrbis excedentes, ad
vnum omnes interficiūtur. Indè Strigonium, trina
licèt irruptione infeliciter tentata, nostris fortiter
resistētibus, tandèm deditione occupat, opera pser-
tim transfugæ cuiusdam senis Calabri, qui quo lo-
co vrbs oppugnāda esset, sceleratissimè detexit. Ca-
ptam eam vrbem Solimānus mox admirabili stru-
ctura & opere ità communiuit, vt Christianis eius
recuperandǽ spes omnes prorsùs prǽcidisse videa-
tur. Mox Tattam oppidum, prǽsidiarijs sese deden-
tibus, in potestatem redactū funditùs euertit. Otto-
manni enim, veteri instituto, raris, sed validis, prǽsi-
dijs partas bello prouincias tueri solent. Pòst cum

Hungariam populantur Turcæ.

Strigonium occupant.

toto

toto exercitu Albam petit, quæ propterea Regalis dicitur, quòd illic perantiquo gentis ritu reges coronêtur, ac eodem in templo priscorum regum sepulcra visantur. Totius autem Pannoniæ facilè nobilissimæ vrbes sunt Buda, Strigonium & Alba, quę paribus ferè interuallis inter se distantes, trianguli figuram efficiunt. Est Alba cumprimìs munita, nec deerant vrbi tuendæ strenui milites: consiliũ rebus administrandis idoneum defuisse videtur. Solimãnus vrbem latè complexus, spectantes nostros admirabili atque stupenda castrorum specie conterruit, adeò vt quingenti Vsarones equites ex vrbe discesserint, magno nostrorum incommodo. Vbì ad oppugnationem ventum est, breuì eò Albani ciues adducti sunt, vt maturè dedendam vrbem deliberârint. Itaq; eo quoquè insigni oppido immanis Barbarus potitus est, totiq; demùm Pannoniæ Mahometem Iahaoglem cum imperio præesse voluit, qui locis illis, quę etiamnùm à Ferdinando rege tenebantur, crebris excursionibus, magnas sæpè clades attulit.

Alba regalis vndè dicta.

Porrò dum hęc in Pannonia geruntur, Cęsar Carolus ex Italia in Germaniã abit. Ante eius aduentum Hinsbergo impositi à Brabantis milites, summa annonæ penuria laborare cœperũt. Rem igitur per literas Brabantis indicãt. Illi cum ingenti exercitu & omni ferè nobilitate Mosam transmittunt, & 12. Calend. Aprilis maximam commeatùs copiam & reliqua bello gerẽdo necessaria in oppidum important. Vbì id Principis Cliuensis copiæ rescìscũt, ad eos contendunt, oblataq; mirabili opportunitate, quòd Brabãtis venti, pluuiæ & grandines eximprouisò se obijcerent, nõ dubitant pauci cum multis confligere. Fit atrox pugna diù ancipiti Marte, donèc cæso & in fugam verso Brabantorum peditatu, victoria ad Cliuensis Principis militem inclinaret.

Hinsbergo alimẽta inuehuntur.

Præda multa.

naret. Lauta illic & ſuprà quàm dici queat, magni
precij præda capta eſt, multa tormenta egregia, &
pleraque alia.

Cœmeteriũ munitiſſ.

Hac victoria elati Cliuenſes, ditionem Limbur-
genſem populabũdi inuadunt, prędas ſtrenuè agũt,
pagum **Herl** adeunt, eius cœmeterium egregiè mu-
nitum, quo incolæ confugerant, obſident: ſed inco-
lis impigrè dimicantibus, re infecta, nó ſinè damno
abſcedere coguntur, vtì etiàm aliâs non ſemèl ab
eodem loco.

Hinsbergũ obſidetur.

Appetẽte meſſe, quòd milites ex Hinsbergo cre-
bra eruptione vicinis pagis eſſent infeſtiſſimi, à Cli-
uenſibus obſidetur oppidum, & admotis tormẽtis
muri validis ictibus ſternuntur. At qui intùs erant,
nihil exterriti, aggeres inſtituunt, & ſe hoſtibus
fortiter opponunt. Octaua obſidionis hebdomade
Brabanti inſtaurato exercitu rursùs Moſam traij-
ciunt, ſenſimq́ue hoſtibus propinquantes, nunc ac-
cedendo, nunc cedendo ab oppido hoſtem in cam-
pum eliciunt: dumq́ue vtriq; ex aduerſo cõſiſtunt,
& leuibus prælijs crebrô ſe laceſſunt, diuerſo itine-
re currus Brabantici, annona & alijs rebus neceſſa-
rijs onuſti, Hinsbergum ingrediuntur. *Iam iuſta*
omninò pugna inſtare videbatur, dum *eccè Cliuen-*
ſes præfectorum iuſſu ſensìm retrocedunt, moxq́;
in fœdam dilapſi fugam, Brabantis inſequendi &
fugientium terga cędendi occaſionem offerunt. Ex
ea fuga non dubio pudore perfuſi milites, cùm in
duces culpam reijcerẽt, Martinum Roſſemium du-
cem primarium ſibi dari petunt. Annuente Guilel-

Amsfordia capitur.

mo Principe, Roſſemius aliquot Traiectenſis diœ-
ceſis oppidula infeſtat, Amsfordiam inſigne & mu-
nitum oppidum, excluſis miro aſtu præſidiarijs, qui
prędatum ex vrbe proceſſerant, deditione occupat,
ciues graui ære mulctat, quo militi aliquot mẽſium
ſtipendium perſoluit. Princeps Aurantius ſubſidio
venit

venit Amsfordianis, sed serò. Rossemius porrò pergit in Buscoducēsium fines, Helmundam & Endouiam capit & diripit. Sub idem quoquè tempus Limburgensis ager, nupèr intactus, cum tota Daleuia & ditione Falckenburgensi, opimis abactis spolijs, vastatur.

Intereà Cęsar Spiram venit. Ibì Protestantes per legatos quædam ei proponunt, quibus responsum est, satìs ipsis de pace cautum esse, Cameræ iudices indicta causa remoueri nefas esse, & quædam alia. Moguntiæ deniquè, quò eum Legati illi sequebantur, dictum est illis, nisi Hēricus Brunsuicēsis restituatur, Cæsari non defuturam viam qua illum restituat. Appáret hinc mirabilis animi fortitudo in illo principe, qui id temporis tot potētissimorum hostium armis petebatur, nec tamē vspiàm sese per ignauiam abijcit. Sunt tamen, qui scribere videantur Granuellanum & Nauium dixisse Protestantiū legatis, Brunsuicensem ipsum, nisì restitueretur, rationes initurum, quomodò sua recuperaret. Sed id quoq; ferè eodèm pertinet, cùm satìs cōstet Brunsuicensem Cæsaris amicitia & ope fretum, suis rebus neutiquàm defuturum fuisse, eoq́ue spectâsse Granuellanum appárer, cùm hoc responsum reddidit legatis Protestātium. Nam proprijs viribus, quæ tum angustæ erant, non facilè contra fœderatos illos Protestantium ordines quicquam Brunsuicensis efficere potuisset.

Cæsar Spiræ respondet Protestantibus.

Apud Spiram Archiepiscopus Coloniensis Cæsarem pro Cliuensi Principe deprecatur, sed Cęsar nullam pacis mentionē audire voluit, nisì ille priùs Geldrensi principatu decederet. Rogauit quoquè pro eo Saxonicus legatus iussu sui principis, sed nihil potuit obtineri.

Moguntia Cæsar dat literas ad Senatum Coloniensem, quibus eorū laudat in fide Catholica con

Cæsar laudat Colonienses.

stantiam, q̃ non cesserint quibusdã concionatoribus, qui eos à Catholica religione auertere modis oĩbus attentârint: hortatur, vt perseuerent, & populũ in officio cõtineant. Idem ferè scribit ad illos etiàm põtifex Paulus 3. Senatus itaq; cõuocato populo mandat, vt his edictis pareant. Dici vix queat,

Coloniæ multùm insidiati hæretici,

quot dolis, quot cuniculis, & quàm modò occultis, modò aptis machinatiõibus malus dęmõ per suos administros hanc vrbem multis nominibus lõgè celeberrimã, conatus sit ab vna, vera, Catholica fide in istos deterrimos & pugnãtissimos noui Euangelij errores abducere, quibus iam tota ferè Germania miserè perijt: sed q̃ Dei est singularis benignitas, nihil hactenùs efficere potuit, Senatu prudẽtissimo & grauissimo diligẽter inuigilãte, nè hoĩes pestilẽtes voto suo potìri queãt. Multę sunt artes cacodęmonis, & habet ille suos satellites, qui vbì vident nihil aperto Marte se posse cõsequi, vertũtur ad insidias, transferũt se in angelos lucis, nihil nisi pacẽ & pietatem p̃ se ferũt, donèc hac perniciosissima simulatiõe apud incautos pręclarę cuiusdã existimatiõis, magnę pietatis, nõ dubiæ integritatis famã sibi concilient. Tum verò sensìm virus effundũt suũ, & sub pietatis prętextu, etiàm illos nõ rarò à Catholicæ Ecclesię pace & vnitate auellũt, quos neq; Luterus, neq; alij oẽs ex ꝓfesso Ecclesię hostes, euertere potuerunt. Vigilandũ est igitur omnibus, quibus sempiterna animarũ suarum salus cordi est, nè circũueniantur à satana. Habet, semperq; quãdiù hic stabit

Coloniæ encomium.

orbis, habebit suas laudes eximias inclyta & p̃clara Colonia Agrippina, q̃ tam multis in Germania ab auita eademq; sanctissima religione deficientibus, ipsa cõstantissima permansit, nec eam fidem & religionẽ puerili leuitate sibi deserendã putauit, quàm longè ante mille annos accepisset, & in hunc vsque diem, à sanctis Maioribus suis integra fide velut per

manus

manus sibi traditam, religiosè cõseruâsset, licèt sępè incredibilibus astutissimorũ satanę satellitũ fraudibus & technis, armis & machinis oppugnata. Orandus aũt est Deus, vt eandẽ etiàm deinceps, vtì benè speramus, constantiam seruet, pręsertim cùm nunquàm cesset satanas nouos texere dolos, & nouas meditari artes, quibus vel tãdèm etiàm cõstantissimos expugnet: nec desint qui hanc eximiã laudem inclytę vrbi inuideãt, quã illi tribuit scriptor quidã vetustus his verbis vsus: *Postquam fidẽ suscepisti Ciuitas prænobilis, recidiua non fuisti, sed in fide stabilis.*

Caluinus contra reliquias.

Hoc tempore Caluinus librũ edidit contra reliquias, dignum planè tali patella operculũ. Esto, fuerit quorundã tanta inscitia, vt nonnunq̃ non satìs rectè vsi fuerint sacris reliquijs, num propterea tam impiè in reliquias ludendum est? Valdè acuti sunt isti scioli, vt vel minima quęq; in Catholicis videãt: ipsi suas absurdissimas impietates, horrendos errores, infanda scelera non vident. Si vixisset hac ętate D. Hieronymus, os blasphemũ Caluini multò etiàm maiori dicẽdi libertate & inuicta incõparabilis doctrinæ authoritate oppressisset, atq; olìm impij Vigilantij, quẽ Eunomij blasphemias sectantẽ contra martyrũ reliquias, caluus iste Caluinus socium habet impietatis suę. Vtinàm Christus tandèm liberet Ecclesiam suam ab id genus deploratis hominibus.

Cæsar venit Bonnam.

Cęsar vbì Bonnã venit, ab Episcopo aliquot diebus lautissimè accipitur: Episcopũ verò Cęsar orat, vt Bucerum à se dimittat. nam Melanchthon iam discesserat. Aderat Bucero socius Caspar Hedio: vterque non multò pòst abijt Argentinam. Si in Hispanos milites incidissent, hauddubiè martyres euasissent. Verùm illis tum longè tutius erat latitare. Habet enim & diabolus martyres suos.

Bonnæ Cęsar lustrato exercitu suo, 21. Augusti Duram iter intendit: quò cùm peruenit, Heraldum

mittit, qui vrbis deditionem petat. Ea non impetrata, paulò pòst summo manè horribili tormentorum tonitru quassantur mœnia, donèc tandèm quinto incursu vrbs capta est. Magna tum oppidanorum & aliorum intra vrbem cædes facta est, vt solet ijs in locis, quæ hostis vi occupat: vastatæ ædes, bona direpta, non pauci capti, qui vitam magno ære redimere coacti sunt. Altero die, incerto authore, vrbs incenditur, & quod miles rapax tollere nō potuit, flamma vorax absumpsit. Misit verò pius Imperator milites, qui incendium restinguerent, sed non nisì paucæ ædes cum Franciscanorum cœnobio seruari potuerunt. Ità intra vnius anni spatium vrbs calamitosa ter obsessa, nūc demùm miserè perijt. Grassante incendio, qui superstites manserant, in castra educti sunt: vbì fœminæ & pueri sub Cæsaris papilione, viri Ecclesiastici in Episcoporū tentorijs seruati sunt incolumes, atque luce proxima reducti in vrbem. Porrò caput Diuæ Annæ matris beatissimæ Mariæ virginis, quod illic seruatur auro inclusum, & quotannìs multo cōfluentium hominum studio & deuotione visitabatur, religiosus Imperator cum magna celebritate ab Hispanis curauit inferri in templum Franciscanorum, nè incēdio vastaretur. Eiusmodi sanctarum reliquiarum piam venerationem, quæ tamen tota in eius fit honorem, à quo sancti habent sanctitatem suam omnem, noui Vigilantiani nostri ferre non possunt. Dicamus ergò illis, quod olìm Diuus Hieronymus incomparabili tum eruditione, tum vitæ sanctimonia præditus, dixit Vigilantio: Rides, inquit ille ad Vigilantium, de reliquijs Martyrum, & cum authore huius hæreseos Eunomio Ecclesijs Christi calumniam struis: nec tali societate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Ecclesiam loquitur. Et infrà: Sentio, sentio infelicissime mortaliū, quid doleas, quid

Dura oppugnatur & capitur.

Inflāmatur.

Reliquiarū venerationē non ferunt Vigilātiani

quid timeas. Spiritus iste immundus, qui te hæc cogit scribere, sæpè hoc vilissimo tortus est puluere, (sic enim Vigilantius appellabat cineres & reliquias Sanctorum) immò hodieque torquetur &c. Multa ibì alia scribit Diuus Hieronymus, quæ meritò deberent istorum insaniam comprimere, qui hodiè cum illis ante tot secula damnatis hæreticis Diuorum reliquias atque etiàm inuocationem oppugnant, & misero persuadêt vulgo, dum illas honoramus, idololatrię scelus nos admittere. De Côstantino Copronymo Imperatore Gręco, Leonis imaginũ oppugnatoris filio, homine valdè impio, Suidas Græcus author sic habet: Eò dementiæ & vecordiæ, inquit, peruenit, vt publicitùs populo sanctionem vniuersalê proposuerit, nè quis omninò ministrorum Dei sanctus diceretur, sed vt reliquię eorum inuentę despuerentur. néve intercessio illorũ, quòd nihil possent, peteretur. Quin mortalium omnium impurissimus, pręcipere est ausus, nè quis Marię intercessionem imploraret. Non enim inquit, opitulari cuiquam potest. Atquì Venerem ille coluit, (quemadmodùm certè præclarè etiàm nostri Euangelici) & victimas humanas obtulit &c. Hæc Suidas. Pudeat tâdèm tam sceleratę societatis.

Constãtini Copronymi impietas.

Dura expugnata, Cæsar âbit Iuliacum, quod vacuum ferè inuenit, demptis paucis fœminis & exacta ætate viris. Pòst Ruræmundam proficiscitur, Geldriæ munitam vrbem. In eo itinere ex omnibus fermè Iuliacensis regionis oppidis veniunt legati, deditione pacem expetentes. Ruræmundenses nihil expectata obsidione, Cæsari sub certis côditionibus se dedunt. Cæsar vrbem ingressus est altera Septêbris die, & ab oppidanis honorificè acceptus, his salutatur vocibus: Salue Imperator, salue Carole V. dux Geldriæ. agnoscit dominum Ruræmundensis cliena, fidelitatemq; iureiurando côfirmat.

Ruræmũda deditur Cæsari.

Indè Venlonē oppidum valdè munitum se cōfert. Ciues primò inducias petūt paucorum dierū, quibus consulant principem Guilelmum. Illo respondente, vt consulant rebus suis, se illos sacramento, quo ipsi teneantur, soluere, in Cæsaris ditionē cōcedūt. Idem faciunt etiàm aliquot alia Geldriæ oppida, itemq; Zutphanienses per legatos suos.

Item Venlonenses & Zutphanienses.

Cęsare apud Venlonē agente, Princeps Cliuensis sanis vsus cōsilijs, comitatus Henrico Brunsuicensi principe & legatis Archiepiscopi Coloniensis, ad Cæsarem supplex venit, ab eoque sub quibusdam conditionibus in gratiam recipitur, Videlicet, vt religionem Catholicam in omnibus suis ditionibus inuiolatam retineat: si quid mutatum est, restituat: Cęsari, Romanorum regi & Imperio se morigerum prębeat: fœderi Gallico, Danico & Suedico renunciet: Ducatu Geldriensi & comitatu Zutphaniensi sese prorsùs abdicet, & iusiurandum populo remittat: & quædam alia, quæ non est necesse huc adscribere. Cęsar quoquè principi condonauit, quicquid hoc bello damni datum esset regionibus ipsius, & offensiones omnes. Seruauit aūt sibi ad breue tempus Zittardiam & Hinsbergum, munita Iuliacensis agri oppida.

Princeps Cliuensis conciliatur Cæsari.

Per hoc tempus in diœcesi Monasteriensi ad castrum Sassenburg haud procûl à Warendorp, sanguine pluit.

Pluit sanguine.

Hoc anno nouus quidā propheta extitit in Frisia, noīe Georgius Dauid. Ille insanus non se dubitauit Dei nepotē appellare. Cùm feris & auibus quocūq; esset collibitum idiomate colloquia miscuit, & ab illis alimenta accepit, hauddubiò præstigijs & dæmonum opera vsus. Aiebat cælum prorsùs esse vacuū, se diuinitùs missum, vt regni hæredes accerseret: multaq; id genus alia ridicula & absurda, quibus tamen non defuerunt qui fidem cōmodarent, vt est hoc

Georgius Dauid.

hoc seculum pudēda leuitate, & plusquàm anili stoliditate auidum in res nouas, quantumcunquè alioqui absurdas & impias. Quis huius Prophetæ demū exitus fuerit, infrà suo loco dicemus. Carolus Cæsar huius farinæ homines ferro & igni seuerissimè in suis ditionibus inferioris Germaniæ persecutus est, adeò vt Georgius iste timens pelli suæ, cùm suis Basileam se contulerit, vt infrà dicetur.

Sub finem Decembris Franciscus Gallorum rex Lucemburgum rursùs occupat. Ferebatur opem laturus Cliuēsi principi, atq; eo nomine etiàm adduxisse sororis filiam Iohannā, Cliuensi anteà despōsam: Verùm vbì de Principis cum Cæsare conciliatione certum accepit nuncium, nō mediocriter fuit perturbatus: at nihilominùs Lucemburgum egregiè muniendum curauit.

Lucemburgum occupatum.

Eodem tempore Anglię rex Henricus exercitum mittit in Belgium, qui cum Cęsaris copijs coniunctus, Landresiū obsidet. Cęsar eò venit mēse Octobri cum ingenti exercitu: venit etiàm Gallię rex cū manu valida. Res non longè à pręlio abesse videbatur: sed Galli, cùm in oppidū annonam intulissent & militem recentem, clàm indè recedūt. Cęsareani luce demùm appetente id sentiunt, abeuntes insequuntur, ex postremo agmine non paucos interficiunt, multamq; vasorū aureorum & argenteorū, atq; aliarum rerum prædam referunt. Cæsaris consilia arcana de prælio incundo ad Gallos quorundam opera delata ferebātur: qua re offensus Cęsar, post Galli discessum, soluta obsidione Landresij, Cameracum occupat, eiq; arcem imponit: cętera, vt quidam annotauit, liberam ciuitatem, de pristino statu eius nihildū immutās, Antistiti permisit: quædam etiàm alia vicina loca sibi vendicat: porro exercitûs partem dimittit: reliquos ad Lucemburgi obsidionem mittit: ipse domum redit.

Landresium obsidetur.

Cameracū obtinet Cęsar.

Anno

Lusitanus rex occũbit

ANno 1544. 2. Ianuarij è viuis excessit Lusitaniæ rex Iohannes, Iohãnis tertij filius, anno ętatis suę 17. In matrimonio habuit Caroli Cæsaris filiam Iohannã, quę ab illo grauida relicta, eiusdem mẽsis die 20. Sebastianum principem enixa est. O quàm multi in rerum omnium summa affluentia tum auferuntur ex hac luce, cùm eam primùm incipiunt intueri. Et tamen in tanta miseræ vitæ huius incertitudine, quotusquisq; est, qui non sibi Nestoreos propemodùm polliceatur annos?

Eodem mẽse natus est Franciscus, primogenitus Henrici Valesij, posteà Gallorũ regis, cui idem ipse Franciscus non diù pòst successit. Sunt qui scribant nõ defuisse iuris ciuilis doctores, qui Henrico regi permitterent, à Catharina Medice ipsius coniuge, quæ iam multis annis fuisset sterilis, diuortio separari, eiusq; rei exempla aliquot recentia adferrent: sed tum Henrici patrem Franciscum, tum Henricũ ipsum sanctis rationibus eiusmodi perniciosas insusurrationes cõstanter refutâsse, & quadam Christiani iudicij æquitate asseuerâsse fidem seruandam prępotenti Deo, qualitercunquè illi visum sit facere. Ea verò tum Francisci patris, tum Henrici filij, vtriusque Galliarum regis pietas, non potest non magnoperè commendari.

Conuentus celebris Spiræ.

Cæsar huius anni initio è Belgio Spiram proficiscitur ad Imperij ab ipso indictum cõuentum, qui quidem cumprimìs celebris fuit, pręsentibus illic Electoribus omnibus, quod raro fieri solet, & ipso quoquè Ferdinando rege, & principibus plerisque omnibus. In hoc conuentu Cęsar contra Gallię regem ab omibus Imperij ordinibus grandem pecuniæ summam in sex menses impetrat: cum Daniæ rege, qui cũ Gallo fœdus percusserat cõtra ipsum, omninò transigit: Saxoniæ quoquè Elector Ferdinando regi obseruantiam promittit. Erat tum fama

sparsa

ſparſa de Franciſco Gallorũ rege, quòd cum Turca fœdus feciſſet,eo nomine permultos à ſe abalienauit, licèt ipſe rex ſcripto propalàm edito ſeſe purgare conatus ſit. Miſerat legatos ſuos ad comitia Spirenſia,ſed non ſunt permiſſi eouſquè progredi.

Luterus carpit Zuinglianos.

Hoc anno Luterus ſuas in Geneſim annotationes edidit,in quibus paſsìm temperare ſibi non poteſt,quin in Sacramentarios inuehatur:& nè omninò Prophetię ſpiritu caruiſſe videatur,prophetizat fore, vt ipſo extincto, Sacramentarij, quos ſua authoritate compreſſerit, ipſius doctrinam certatìm oppugnent. Nec hoc contentus,mox licèt Melanchthone reſiſtẽte, poſtremã ſuam de Cœna Domini Cõfeſſionem euulgat,in qua Zuinglium,Oecolampadium, eorumq; diſcipulos apertè hæreticos, Sacramentorum hoſtes, æternumq; damnatos eſſe dicit.Hæc Luteri in Zuinglianos ſententia nõ paulò plùs ponderis habet apud Luteranos, quàm vel mille Romanorum pontificum & totius Concilij Tridentini,in quo multi fuêre viri lõgè doctiſſimi: & tamen Zuingliani æquè contemnunt Luteri iudicium,atquè Romani Pontificis.Erant tum multi, qui Lutero reſpondendum putarent.Bucerus vtriuſque partis gratiam captare viſus, Lutero tãquàm de Eccleſia Chriſti optimè merito parcendum ſuaſit. Philippus Melanchthon in quadam ad Bullingerum per id tempus data Epiſtola,hanc Luteri cõfeſſionem ſcriptum vocat atrociſſimum. Tigurini interìm omninò reſpondendum cenſent, eduntq; Apologiam,de qua poſteà dicemus. Sleidanus qui ex alijs pleriſque Luteri ſcriptis tam multa recenſet in ſuis Commentarijs, vt Catholicos infeſtet, huius quidẽ de Cœna Domini libelli Luterici meminit, ſed duobus aut tribus tantùm verbis, quia videbat vir bonus ſe non abſq; ſua ignominia poſſe Luteri de Zuinglianis ſententiam referre, quippe

Luteri de zuinglianis iudicium.

quem

quem tantoperè aliàs nõ vno loco celebrâsse videretur. Sed velit nolit Sleidanus, aut valere debebũt quę de Sacramentarijs Luterus scripsit, aut Sleidanus vel inuitus fatebitur, Luterum non esse virum bonum, & se illum falsò ac fraudulenter laudâsse.

Arca marmorea inuẽta Romæ.

Huius anni mense Februario Romæ in Vaticano haud procùl à Tiberi, cùm in sacello S. Petri fundamenta foderẽtur, inuenta est marmorea arca lõgitudine pedũ 8. & semis, latitudine 5. & 6. altitudine, in qua cõdita fuit Maria, Honorij Imperatoris cõiunx, quę virgo obijt, morte abrepta ante nuptias. In ea arca, corpore absumpto, aliquot tantùm dentes supererant, capilliq́; ac tibiarum ossa duo: prætereà vestis & pallium, quibus tantum auri fuit intextum, vt ex his combustis auri pondo 36. collecta sint. Erat insupèr capsula argentea, lõga pedem vnũ & semissem, latitudine digitorum 12. in qua vascula multa ex crystallo, nõnullaq́; ex achate perpulchrè elaborata. Item annuli aurei 40. varijs gemmis ornati. Erat & smaragdus auro inclusus, in eoq́; sculptum caput, quod creditum est ipsum Honorium referre. Is 500. aureis, nempè ducatis, æstimatus est. Prætereà inaures, monilia, aliaq́; muliebria ornamenta, in quib⁹ vna earum, quas hodiè Agnus Dei vocant, per cuius ambitum inscriptum erat, Maria nostra florentissima: laminaq́; ex auro, & in ea hæc nomina, Michaël, Gabriel, Raphael, Vriel, Græcis literis. Item velutì racemus, ex smaragdis alijsq́ue gemmis consertus: & discriminale longitudine 12. digitorum, inscriptum hinc, Domino nostro Honorio: hinc, Domina nostra Maria. Adhæc inerat sorex ex chelidonio lapillo, cochleaq́; & patera ex crystallo: item pila ex auro lusoriæ similis, sed quæ in duas partes diuidi potuit. Innumeræ penè aliæ inerant gemmę, quarum etsi plurimę vetustate corruptæ, nonnullæ tamen recentem admirandamq́ue

Capsula quoquè argentea.

Smaragdus insignis.

pulchri-

pulchritudinem retinebant. Et hæc omnia Stilico filiæ dedit pro dote.

Dos Mariæ Imperatricis.

Intereà dum Spiræ comitia aguntur, Ludouicus Palatinus Princeps & elector vitam cum morte cómutat. Successorem habuit fratré suum Fridericũ, cuius coniunx fuit Dorothea, Christierni Danorũ regis filia. Ijsdē in comitijs grauissimis pœnis interdictum est, nè quis exteris militaret, Gallis præsertim. Erãt tamé, qui ea seueritate contẽpta, nihilo minùs Galliæ regi operam nauare non dubitarent. Ex ijs in Lotharingia captus est Hubertus comes Bichlingus Germanus, adductusq; Metim ad Cęsarem, vltimo iubetur supplicio affici. Vxor eius multùm precata Cęsarem, flectere non potuit, iamq; ad necem parata erant omnia, cùm eccè Maximilianus Ferdinandi regis filius, Cęsaris animum mollit, seruatque comiti vitam.

Edictum nè quis Gallo militet.

Antequàm de Cæsaris ad bellum Gallicum è Spirensi cõuentu profectiõe dicamus, obitèr hîc quędam inserere libet de Muleassis Tunetani regis casibus inopinatis. Circa hæc ferè tẽpora, cùm Turcicam Barbarussa duce classem apparari, atque deindè Italiæ oram legere didicisset, in Siciliã traiecit. Metuebat enim sibi haud temerè à Barbarussa, quem è Tunetani regni possessione à Carolo Cæsare non longè antè expulsum meminisset. In regni tutela reliquit sibi maximè fidos, Mahometem, qui præesset vrbi, & arci Corsum quendam, cui nomen erat Fares, præposuit. Porrò filium suum Amidam præfecit copijs, qui Tunetum à Turcis & Numidis tueretur. E Sicilia Genuam petiturus soluit, vt ibì cum Cæsare colloqueretur: sed reflantibus ventis, Neapolim est reiectus. Vbi à Prorege lautissimè habitus, Neapolitanis nouo cultu, vescẽdi more, & exquisitissimis odoramẽtis admirationi fuit. Dapibus eius ex regiæ culinæ disciplina prodigiosi sumptûs vnguenta

Muleaßes se confert in Siciliam.

Dapes [illegible]

maniũ sumptuum. guenta infarciebãtur, adeò vt pauonem cum duobus phasianis condítum, obseruatum sit cẽtum aureorum impensam excessisse. Fuit ille rex superstitioni Mahometanæ addictus, & astrorum obseruator, quæ res ei certissimum exitium attulit. Visum enim ipsi fuit ex fatali, vt putabat, astrorũ influxu, amittendi regni & diræ mortis cladem sibi impendére. Eo partim nomine discessit ex Africa, sed eo ipso discessu cladem, quã euitare voluit, in suas certè uices acciuit. Atque vtinàm vel Christiani tandèm discerent vanissimã eam esse, quæ ex astris petitur, rerum futurarũ, immò & superstitiosam, atq; ideò illicitam diuinationem. Scilicèt liberũ hominis arbitrium Deus astris subiacere voluit, quæ in hominum ministeria condita sunt. An non scriptura euidentissimè dicit, Iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt? Multis locis D. Augustinus, vt alios prætermittam, in hoc genus superstitiosę diuinatiõis acriter inuehitur, & Mathematicos egregiè perstringit, quos, dum ex stellarũ positione actiones nostras vel actionum euẽta prędicere conantur, nimiùm errare dicit, & vendere imperitis hominibus miserabilem seruitutẽ: immò eiusmodi prædictionem, magnam dementiam vocat. Quòd autem non rarò eueniunt, quæ ab istis astrologis prædicuntur, eius causam idem vir sanctissimus exprimit his verbis: Illusionibus & deceptionibus præuaricatorum angelorum euenit, vt istis superstitiosis & perniciosis diuinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec aliter accidant quàm dicuntur, multaque obseruantibus secũdùm obseruationes suas eueniant, quibus implicati curiosiores fiant, & sese magìs magisque inserant multiplicibus laqueis perniciosissimi erroris &c. Verùm ad Muleassem reuertamur.

Cõtra astrologos.

Ierem. 10.

Lib. 2. de doctr. Christia. cap. 21.

Cap. 22.

Cap. 23.

Dum

Dum Neapoli moraretur, vbì eum Cæsar iussit subsistere, post Niceæ arcē frustrà à Barbarussa oppugnatam, certis ex Africa nuncijs didicit, Amidam filium, ipsius amicis & præfectis trucidatis, Tunetum & arcem occupâsse. Ea re vehementer perturbatus, militem conscribit magna celeritate: confluuntque breuì ad eum mille & octingenti homines, ijsq; nauibus impositis, Guletam proficiscitur. Sperabat enim se filium nondùm cōfirmatis viribus facilè oppressurū, nec prorex Petrus Toletanus eius cōsilia improbabat. Amidam filium quidam proceres corruperāt, excitatis vanissimis rumoribus, Muleassem Neapoli discessisse è vita, & per summū scelus ante obitum Christiana religiōe initiatum esse. Amida his rumoribus & procerum consilijs permotus, Tunetum se confert, sed indè tunc excedere compulsus est, quòd Tunetani de Muleassis morte nihil comperti haberent. Hæret interìm in hortis Martijs, & rursùs oblata ab insperato occasione, à Tunetanis quibusdā euocatus, qui Muleassem odirēt, Tunetū reuertit, aliquot ipsi aduersos perimit, & in arcem se recipit, paruo momento vrbe, arce & regno potítus. His de causis, vt diximus, Muleasses conscriptis tumultuarijs copijs in Africam traiecit. Vbì Guletam venit, à Francisco Touarre Cæsaris præfecto admonetur, nè cum tam parua manu Tunetum adeat, nisì Tunetanorū ciuiū animos priùs habeat exploratos. At illum facilè fefellerunt proceres quidam Afri ex vrbe progressi, qui gladijs iugulo admotis, more gentis, fidei militaris sacramētum ei dicunt, Amidamq; ipso conspecto celeriter vrbe excessurum confirmant. Mox ille, plurimùm deterrente Touarre, Tunetum pergit, & in itinere rursùs ab Hispanis equitibus à Touarre missis admonitus, vt sibi ab insidijs, quę iuxta vrbem essent, caueret, in proposito perseuerat. Vbì autem ad vr-

Amida filius Muleassis, regno patrē excludit.

Amida Tunetum occupat.

Fraus Punica.

bem propiùs accessit, erumpentib9 tum ex vrbe, tū ex oliuetis Afris, ex eius exercitu periêre supra mille & trecenti, & ipse Muleasses fugiens, nulla re alia magìs q̃ vnguentorum odore ab hostibus agnitus & captus est. Eum ad se adductū, Amida filius vtroque orbatum lumine crudeliter excæcat, candenti scalpello proscissa vtriusq; oculi pupilla. Idem pertulêre duo Amidæ fratres, cum Muleasse capti, Nahaser & Abdalas. Indè cū Touarre ferit inducias, & aliquid annumerat pecuniæ, quod Hispano militi stipendij nomine solueretur. Filium quoquè suum Sehitem, nouem annorum puerum, ei dat obsidem, quem tamen continuò sibi vult restitui, si pax confici certa nō possit. Touarres, licèt eæ induciæ multis de causis necessariȩ viderentur, tamen quòd nō dubitaret Cȩsarē Amidæ crudelitate offensum, dedit operā, vt Abdamelech Muleassis germanus frater, qui apud Anemseham Numidarum regulū diù exul permāserat, Tunetani regni sedem obtineret. Et id quidem mira celeritate efficitur, remisso intetìm Sehite puero obside Tunetum, nè fidem Amidæ datam fallere videretur. Festinus Abdamalech Guletam properat, indè Tunetum, facieque linteis sudarijs inuolnta, non est agnitus à portæ arcis custodibus, sed pro Amida admissus, arcem occupat, cȩsis custodib9, qui illo agnito arma corripere cœperunt. Ità ille repētē à ciuibus Tunetanis in arcem admissis rex salutatur: sed, vt nihil est in rebus humanis diuturnum, paulò pòst morbo lœtali correptus, trigesimosexto die vita excedit. In eius locum substituitur Mahometes eius filius annorum ferè duodecim: sed cùm à proceribus quibusdam, eius pueri moderatoribus, regnum longè aliter administraretur, quàm Tunetani vellent, & alia quoquè, quæ ipsi nollent, acciderent, Amidam rursùs accersunt. Sed interìm Muleasses è carcete educitur, tempore

Muleasses capitur, & oculis orbatur.

Abdamelech Tuneto potitur.

Excedit è viuis.

templi cuiusdam asylum inuiolabile,atq; indè,Touarre expetente,Guletam perducitur. Idé ipse Muleasses iam anteà, Tunetanis ipsi necem intentantibus,ab anu quadã inope in scrobe multis allijs cooperta seruatus fuerat.Amida igitur Tunetum rursùs occupat, & Muleasses tandèm Cæsaris iussu in Siciliam deductus est, publico Siculorum sumptu alendus.Rectè igitur Claudianus Poeta:

Muleaßes mittitur ad Siculos.

Desinat elatis quisquam confidere rebus.

Fuit autem Muleasses rex non indoctus,inprimìs autem Auerrois studiosus: porrò Choreæ familiæ, ex qua ipse prealto stemmate natus esset,reges Tunetanos, quorũ stirpem ad Homarem Mahometis pseudoprophetæ cósanguineum & discipulum referebat,supra nongentos annos nulla admixta alieni sanguinis successione, regnâsse aiebat, Tunetanumque regem augustiore cognomento appellari *Emir Munemim*,hoc est,in religione optimè credentium principem.

Genus Muleaßis.

Cæsar soluto Cõuentu Spirensi,cùm iam exercitus eius ad Lotharingię fines peruenisset,primò Lucemburgum Gallis extorquet, indè Linæum oppidum & arcem:mox Sandesirium obsidione premit, Henrico Angliæ rege interìm Boloniam fortissimè oppugnante.Sandesirium Landræ viri strenui opera diù egregiè defensum est, sed eo bombardæ ictu sublato,tandèm ad deditionem ventũ est.In ea obsidione perijt Renatus Auraicæ princeps, iuuenis omnibus naturæ & fortunæ donis cumulatissimus, & Cæsari inprimìs addictus & charus, adeò vt Cęsar expiranté cum lachrymis complexus sit. Capto Sandesirio,Cęsar vltrà progreditur,& ad Matronã vsq; castra promouet, non mediocriter trepidantibus Lutetianis,qui iam propinqui hostis potẽtissimi arma non immeritò vererentur. Sed Deo benè propitio,tum demùm inter Cęsarem & Regem cer

Cæsar facit Gallo bellum.

Princeps Auraicæ perit.

tis conditionibus pax confecta est, Gallis inprimis exoptata, quòd iam regiones eorum nō ab hostib⁹ modò, sed etiàm à Regis exercitu miserandum in modum vastatæ cernerentur. Sub hoc tempus Angliæ rex Boloniam deditione capit, quod superiores eius regni reges frustrà tentârât. Sed & ille quoque posteà cum Francisco rege pacem fecit.

Bolonia deditur Anglo

Coloniens. Episcopus vrget suam Reformationem.

Dum Gallicum feruet bellum, Hermannus Coloniensis Archiepiscopus pergit vrgere suæ diœcesis infaustam planeq; Buceranam reformationem. Clerus sese opponit, hortatur & obsecrat principé, vt rem differat ad Oecumenici Concilij cognitionem & definitionem: nam si secùs faciat, ad supremum Magistratum sibi confugiendum, easque vias excogitandas, quibus possint conscientijs suis satis facere. Princeps malè persuasus, mansit in sententia. Itaque Clerus & qui ad eum pertinent, Octobris 8. die, cùm in vnum conuenissent, inter alia commemorant, quæ ante annos 23. Vuormatiæ, vbi Luterus à Cęsare, cunctis ferè illi Principibus suffraganib⁹ damnatus fuit, quę item posteà Augustę & Ratisbonæ, atq; recèns Spiræ decreta fuerint: quibus omnibus posthabitis, Hermannus Archiepiscopus & Sacrares nouas attentârit: Bucerum apostatam & sacramentarium, qui iam alteris sese incestis nuptijs contaminârit, Argentina euocauerit, concionandi munus & illi & pasśim alijs leuibus hominibus demandârit: horum verò suggestione quandam Reformationis formam conceptam, & Principis mandato euulgatam: Se quidem modis omnibus Principem dehortatos, sed nihil promouisse: iam verò Diœcesin pessimè habere, omniaque ad summam perturbationem spectare: quamobrem necessariò ipsos prouocare ad summum Pontificem & Cæsaream Maiestatem. Id vbì resciuit Episcopus, scripto publico testatur nullam eos prouocandi causam iustā habuis-

Clerus Coloniens. prouocat ad Pōtificē & Cæsarem.

habuiſſe: ſe nihil præter officiũ feciſſe: proindè eam ſe appellationem reijcere, ſperareq́; ipſos à propoſito diſceſſuros. Quod ſi non faciant, ſe tamen in cœptis progreſſurum: ſimul etiàm non mediocriter Luteri & Buceri ſcripta cõmendat, ſed hauddubiò ab alijs malè inſtitutus.

Tum verò ſummæ ædis Canonici totius diœceſis Colonienſis Ordines omnes ad ſe euocant, Principis conatus explicant, Cæſaris quoquè mandatũ, nè quam nouationem admittant grauiſſimè iubentis, exponunt: hortantur omnes, vt in Catholica & quam ab Apoſtolis acceperint, atq; hactenùs cõſeruârint, religione cum ipſis permaneant. Principi verò, vt ab Appellatione ceſſarét, & quædam alia hortanti, prolixè ſcribunt, & vt Summi Pontificis atq; Cæſaris, quibus ipſe quoquè ſubditus ſit, ſententiã expectet, monent: multaq́; alia, quæ nimìs longum eſſet hùc adſcribere. Hiſce literis Canonici Primariæ ædis, itemq́ue D. Gereonis, & Vniuerſitas ſua ſigilla appendunt. Verùm Epiſcopus, credẽs ſe rem Deo gratam facere, doctrinæ Luteranæ buccinatores non ſolùm non remouit, ſed etiàm in quibuſdã oppidis religionem mutare permiſit: quæ res & fidei Catholicæ pernicioſa, & veris atque legitimis paſtoribus iniuria, & rudi plebeculę admodùm exitioſa fuit.

Mutatio religionis.

Per hoc tempus Gallus quidam concionator, factione Sacramentarius, nomine Petrus Brulius, Argentorato proficiſcitur Tornacum Neruiorum inſigne oppidum: & primùm apud Tornacenſes, indè apud Inſulanos Flandriæ vrbem priuatìm ſpargit virus Sacramẽtarium. Vbì Tornacum redijt, cœpit de eo inquiri, (non enim diù latére potuit) cumq́; non poſſet præſens euadere periculũ, ab amicis per murũ fune demittitur: ſed cœleſti eum vltione perſequẽte, dum humi ſedet, quidam ſubmiſſa voce ex

Petrus Brulius Tornacum inficere nititur.

muro ei ſalutem precatur, at ſimul ſaxo è muro reſoluto ſedentis crus perfringit. Tum miſer ille dolorem cruris & frigus hyemis (erat enim Nouemb. ſecunda dies) non ferens, voces dat lamentabiles: ſicq; ſeipſum prodit vigilibus, qui mox accurrũt, & hominem in carcerem includunt. Non diù pòſt flãmis exuritur. Feliciùs è muro Paulus Apoſtolꝰ olim elapſus, totum mundũ Chriſti Euangelio cõpleuit: Idem conatus non defuit Brulio, ſed longè diſpar cauſa non eoſdẽ habuit ſucceſſus. Vtinàm verò tam pleriq; Catholici feruerẽt in tuẽda fide Catholica, quàm iſti buccinatores Euãgelici in ſua propagãda impietate. Sleidanus multis verbis cõmemorat huius Brulij extremam fidei confeſſionẽ, quę certè valdè impia eſt, & in quibuſdã à Luteri quoq; placitis aliena, quippè ſacramentaria potiùs quàm Luterica. Ait quoq; eum ſuam doctrinã ad finem vſq; conſtanter, veriùs pertinaciter diceret, profeſſum. Sed idem ipſe paulò antè ferre non potuit cruris lapide quaſſati dolorem, vt hîc quoquè probabile ſit Sleidanum more ſuo plus tribuiſſe hæretico, q̈ habuerit rei veritas: quanquàm etiamſi vera ſint quæ ſcribit Sleidanus, non ſolùm nihil faciunt pro Brulio, ſed etiàm lõgè deteriorẽ eius cauſam reddunt, quòd in tetris erroribus obſtinatiõe ſatanica perire maluerit, quàm redire ad ſanitatẽ. Nec eſt quòd iſti ſuos nobis obtrudãt martyres, cùm certum ſit, extra Eccleſiæ Catholicę vnitatẽ nullum eſſe verũ martyrium, ſed quantumcunq; atrocia perferantur ſupplicia, ea nõ modò nullã mereri martyrij laudẽ, ſed maiorũ etiàm apud inferos in omnẽ æternitatẽ luendarũ pœnarũ & cauſam eſſe & initiũ. Nam ipſa ptinacia immane crimen eſt & prorsùs inexpiabile.

Flammis exuritur.

ANno 1545. Tigurini Apologiam edunt contra Luteri confeſſionẽ, Latina & Germanica lingua, qua inter cętera etiàm ad crimen hęreſis, quod

Tigurini cõtra Luterũ.

illis

illis Luterus intulerat, & ad alia conuicia acriter respondêt, frustrà dehortante Bucero, qui arte Bucerana sequestrũ se nõ semèl obtulit, sed Tigurini intricatũ & ꝓptereà fallax loquẽdi hominis genus sibi ferendũ minimè putârũt. Vtinàm Coloniẽsis Archiep. Hermãnus tam sibi cauisset ab illa vulpecula.

Luterus, nè planè obmutesceret, Theses suas edit cõtra Theologos Louaniẽses, valdè q̃dẽ superbè & arrogãter scriptas: Sed in illis ipsis egregiè mordet Sacramẽtarios. Nam Thesis 15. sic habet: In Eucharistiæ Sacramento venerabili & adorabili, est & exhibetur & sumitur verè & re ipsa corpus & sanguis Christi, tam à dignis, q̃ indignis. Et Thesi 27. Hæreticos, inquit, seriò censemus, & alienos ab Ecclesia Dei esse Zuinglianos & omnes Sacramentarios, qui negãt corpus & sanguinẽ Christi, ore carnali sumi in venerabili Eucharistia &c. Sic Luterus, vt se vlcisceretur de Tigurinis: qui in scripto, cuius antè meminimus, inter alia hoc prçclarũ de illo tulerant testimoniũ: *Prophetæ & Apostoli*, inquiunt, *Dei gloriæ, nõ priuato honori, nõ suæ pertinaciæ & superbiæ studebãt, sed peccatorum salutem quærebant vnicè. Luterus autem sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & cõfestìm satanæ tradit*, (tali scilicet Pontifice digni estis, qui Romani Põtificis iugum excussistis.) *quotquot illius sententiæ nõ ilicò subscribere velint: & in omnibus correptionibus suis plurimùm maligni spiritûs, quàm minimùm verò amici & paterni ingenij deprehenditur &c.* Obitèr hic obseruãdum venit, Sleidanũ nõ solùm mentionem facere Thesium Luteri cõtra Louanienses, sed quædã etiàm indè assuëre suæ historiæ, sed interìm astutè reticere, quę in ijsdẽ Thesibus habent cõtra Zuinglianos. O candorẽ verè Euangelicũ. Sed hæc imprudens lector nõ aduertit, & Sleidanꝰ per fraudem voto potitũ suo, q̊d non est aliud, nisì vt lectori imponat. Addit verò, & Parisienses & Louanienses

Luterus cõtra Sacramentarios.

Tigurinorũ de Lutero sententia.

Theologos nuda axiomata proponere, ſcilicèt hæreticis, locum nullũ è ſacris literis adducere, & magiſtratum ad animaduerſionem inflammare. Sic nimirùm viſum eſt Sleidano ſcribere, cùm tot extent libri illorum Theologorum, ſcripturæ diuinæ ſententijs muniti, contra iſtos nouatores, vt meritò Sleidanũ ſuî pudere debeat. Et certè mallēt Theologi reſipiſcere hæreticos, quàm puniri.

Luteranorũ de Tigurinis ſententia.

Luterani contrà accuſant Tigurinos, quòd Luterum acerbè & cõtumelioſè ſint inſectati, cui tum ob multos pro Eccleſia ſuſceptos labores, tum ob ſenium parcendum fuerit. Tigurini illis reſpondēt,

Tigurini reſpondent.

maiorem veritatis, quàm Luteri, habendã fuiſſe rationem &c. Ità iſti Euangelici fratres mutuis ſeſe encomijs celebrant. Sunt autem inter illos qui ſcribant, Papiſtas illorum acerbis diſſidijs magnoperè lętatos fuiſſe. Scilicèt delectat Catholicos, quos illi Papiſtas per cõtemptum vocant, tot animarum myriades iſtorum ſeditioſis & contentioſis dogmatis in dies rapi in Tartara, & Chriſtianũ orbem odiorum inexpiabilium flammis, quas iſti ſuis concionibus & ſcriptis excitant, Turcis plaudentibus & rei benè gerendæ occaſionem expectantibus, dæmonibus quoquè nouas ſemper faces admouentibus, cõflagrare. Quis verò tam ſaxeo ſit pectore, vt vel vnius animæ mortem ſempiternam, in illa æſtuantiſſima gehennæ fornace ſinè vllo fine perferēdam, hilari ferat animo? Si tamen hæc ſectariorum diſſidia delectant Catholicos, idcircò delectant, quòd facilè poſſent homines, modò vellent, iſtorum nouorum dogmatiſtarum aduertere falſitatem, dum adeò inter ſe pugnant & diſſident, cùm de primis noſtræ religionis hominibus ſcriptum ſit, Erat credentium cor vnum & anima vna.

Acto. 4.

Comitia Vormatiæ.

Hoc anno Comitia habita ſunt Vuormatię. Nullus ferè Principum ibì adfuit, niſì per legatos. At Cæſar

Cæsar ipse, licèt tardiùs ob affectam valetudinem, & Ferdinandus rex interfuêre: nihil tamen admodùm constitui potuit propter principum absentiã. Alius igitur Ratisbonæ indictus est Conuentus, in Epiphania Domini anno proximo inchoandus, ad quem principes omnes confluerent, nisì quem aduersa valetudo retineret domi. Porrò in hoc Vuormatiensi conuentu inter alia Protestantium legati palàm testati sunt, se Concilium Tridẽtinum, quod Pontifex rursùs indixerat, pro lègitimo non agnoscere. Et ea fuit facilima ratio omnia eius Concilij decreta eleuandi & negligendi. Si sic liceat subditis quibuslibet Principum suorum decreta pro legitimis non agnoscere, nimirùm breuì pulcherrimum habebimus in Repub. rerum ordinem & tranquillitatem. Sed hæc ab Ecclesiastis suis Protestantium ordines hauserant. Verùm hoc illius amplissimæ Synodi authoritati nihil penitùs ponderis detraxit. Atq; ità videre licuit, quàm ex animo tot superioribus comitijs suis magistratibus illi ecclesiastæ suasissent, vt Oecumenicã Synodum peterent. Erãt res exulceratæ valdè in Germania, & sensìm via patefieri cœpit ad bellum Protestantium contra Cæsarem, de quo posteà dicemus. Quanuìs autem iam sæpè tentatum esset, si qua posset conciliandę religiõis ratio doctorum virorum vtriusq; partis colloquijs inueniri, nec quicquam tamen successisset, at nihilo minùs Cęsar, qui pacis constituendæ & religionis componendę esset cupidissimus, hoc cõuentu in id rursùs consensit, licèt Catholicis ordinibus non assentientibus, vt in proximo Ratisbonensi conuentu vtriusq; partis docti viri ad colloquium euocarentur.

Protestãtes respuunt Concilium Tridentinũ.

Luterus hoc anno scriptum edidit contra Pontificatum Romanum, à satana cõstitutum, ea est enim præclari operis inscriptio. Et vt omnes cordati vi-

Luterus cõtra Põtificatũ Romanũ.

 deant

deant totum hominis pectus, libro picturam præfixit eiusmodi: Sedet in sublimi cathedra Pontifex, iunctis & ꝓtensis manibus, ornatu solenni, sed auribus asininis: circa eum plurimi sunt dęmones varijs figuris, quorum alij capiti eius imponũt diadema triplex, oleto fastigiatum: alij funibus cum demittunt in medium infernum, horribili specie subiectum: alij titiones & ligna cõportant: alij tanquàm officiosi, pedes ei subleuant, vt rectè molliterq; descendat. Hęc nulla indigent confutatione, quia per se produũt pectus omni spurcitie & turpitudine inquinatissimũ: quod qui nõ vident, illis nemo possit peiùs precari, quàm vt in hac cæcitate permaneant.

Pictura Lutero digna.

Nec hoc pręclaro facinore contentus, alterá quoquè nõ tam in Pontificis, q̃ suum & suorũ dedecus emisit picturam: Pontifex sui insidet ornatus ampl[e] & mammosæ, quam calcaribus fodit: dextrę digitis duobus, pollici proximis, de more protensis benedicit ijs, qui fortè veniũt obuiàm: sinistra tenet oletum recens atq; fumans, &c. Id quidem notatu dignum est, in Luteri & totius gregis eius apostatarũ Monachorũ scriptis nihil ferè crebriùs malo dęmone & stercore nominari: vt intelligat prudẽs lector, eos se totos cacodęmoni & spurcissimæ Veneri deuouisse. Et tales, tã impuri homines, non alio quàm vel ipsius Christi Apostolorum loco habentur. O horrendam nimis Dei iram. Sleidanus harũ picturarum in suis Cõmentarijs libenter meminit, & nõ modò non repręhendit, licèt id plerosq; fecisse scribat, sed etiàm nititur nobis ex Lutero prophetam efficere. Sic olìm Manichęi impurissimum nebulonem illum Manetem, authorem sectę ipsorum, non alium volebant esse, q̃ ipsum Spiritum sanctum. Sed veniet ille dies, quandò æquissimus iudex Christus verã feret sententiã, & tunc apparebit, q̃ nihil ꝓfuerit Lutero Sleidanus, vanissim⁹ ipsius encomiastes.

Huius

Huius anni mense Iunio Cæsar Clerum & Academiam Coloniensem in suum patrociniū recipit, & Episcopum intra tricesimū diem ad se venire & accusationibus respōdere iubet. Facit idem Paulus Pontifex mense Iulio, intra sexagesimum diem illum citans.

Citatur episcopus Coloniens.

Per hoc ferè tempus Cęsari ex Hispanijs lętus affertur nūcius de Carolo Philippi regis Hispaniarū filio, tum recèns nato: sed paulò pòst eam lætitiam nōnihil perturbauit obitus nurûs Cęsaris, vt nihil est in rebus hominum omni ex parte beatum.

Carolus Philippo nascitur.

Hoc quoquè tēpore Henricus Brunsuicēsis princeps, à Protestantibus è sua ditione iampridèm eiectus, conscripto milite sua recuperare instituit. At Protestantes viribus illo longè superiores, breuì multo maiores copias cōscribunt, & eum vnà cum Carolo filio in suam potestatem redigunt. Cæsar vbì id comperit, scribit Lantgrauio, vt ea victoria moderatè vtatur, & captiuos Principes more principum liberaliter habeat.

Dux Henricus cum filio capitur.

Cęsar hoc anno in Comitijs Vuormatiensibus, cùm Protestantes in bellum Turcicum nihil collaturi viderētur, nisì impetrâssent de concilio & Cameræ iudicio quæ vellēt, Gerardum Veltuuichum, multa eruditione & linguarum insigni peritia præditum, ad Turcam misit paciscendarum induciarū nomine.

Obijt huius anni mēse Septemb. vel circiter Carolus, Francisci Galliarum regis filius, quem Cæsar vel generum, vel affinem habiturus videbatur. Fuit is iuuenis ętate florenti, & maximę spei, plerisq; etiàm non mediocriter charus: sed vt suo exemplo albæ gallinę filios ad contemnenda fortunę ludibria excitaret, in ipso iuuētutis flore repētè sublatus est.

Carolus Francisci filius moritur.

Luterus postquàm cognouit Henricum Brunsuicensem principem captum teneri à Lātgrauio, scri-

ptum

Luterus non vult dimitti Brunsuicensem.

ptum euulgat ad Electorem Saxoniæ & Lantgra-
uium, quo illos dehortatur, nè captiuum dimittat.
Ait enm à Deo castigatum, nec posse absolui, nisi
veram agat pœnitentiam & ritè satisfaciat. Hoc lo-
co aliquid valet pœnitentia & satisfactio, quá adeò
irrident isti Euangelici. Multa alia in eo libello ha-
bet, quibus se egregiè ridendum propinat omibus
cordatis: sed superfluò hîc commemorantur, quòd
mundus iste videtur velle in errores indaci, & sua
perditione lętari. Sleidanus, vt antè dixi, etiàm
prophetiæ spiritum tribuit Lutero, licèt homo Sa-
cramentarius, à Lutero in re sacramentaria non pa-
rùm dissenserit. Et quídni propheta vocetur Lute-
rus, qui etiàm tertius Elias à suis dictus est? Ha-
bent etiàm Turcæ magnum prophetam suum Ma-
hometh.

Conuentus Protestantium Francofurti.

ANNO 1546. Protestantes conuentus
egêre Francofurti mense Ianuario. De-
liberatum ibì est de concilio Tridenti-
no, de prorogando fœdere, de sumpti-
bus belli Brunsuicensis, de non dese-
rendo Coloniensi Archiepiscopo, qui contra Pon-
tificis & Cæsaris mandatum religionem mutârat.
Eius legati in hoc conuentu questi sunt de iniurijs
Cleri, vt ipsi dicebant, & de citationibus atq; man-
datis Pontificis & Cęsaris. Eò iam res in Germania
reciderat, vt de summis Magistratibus liceret que-
relas deferre ad paucos Imperij principes, qui etiàm
dicerent se non defuturos Coloniensi Archiepi-
scopo, si qua vis ei fieret.

Luterismus in Palatinatu.

Hoc tempore in Palatinatu Rheni Luterismus
introducitur, & Protestantes missa legatione, tam
egregij facinoris nomine Principi Palatino gratu-
lantur. Putabant enim Euangelij lucem in eas regi-
ones inuehi, in quas Luteri Euangelium plusquàm
Cimmerias tenebras inuexisset. Hodiè in Palati-

natu illo regnat Caluinismus, omnes etiàm crucifixi imagines deijciuntur, vt nulla sit tanti beneficij apud homines, præsertim rudes, memoria. Si Romanus Pontifex hoc faceret, omnes eum vocarent Antichristum: nunc quandò Caluinus iubet, Euangelium Christi est. Et certè Antichristus ex locis omnibus Christi Dei memoriam abolere conabitur: Caluinus & eius symmystæ magna cum tanti laboris parte leuant. Sed benè habet, quòd multò plures interìm apud barbaras noui orbis & aliarum regionum nationes eriguntur imagines, quàm in Germania, & vicinis locis nouis dogmatibus infectis destruantur.

Posteà Caluinismus.

Huius anni mense Ianuario demùm inchoatum est Colloquium Ratisbonense. Melanchthon diù frustrà expectatus est. Tandèm in eius locum submittitur Georgius Maior. Ad 27. diem Ianuarij factum est sacrificium de Spiritusancto, & mox agi cœptum in curia Ratisbonensi. Iam antè dixi, Ordines Catholicos ob inchoatum Tridenti Concilium noluisse hoc Colloquium approbare: sed Cæsar videns Protestantes Concilium Tridentinum prorsùs reijcere, nè qua in parte paci cõciliandę defuisse videretur, permisit haberi colloquium, non tamen in aliquod Tridentinę Synodi pręiudicium, ad quam sciebat religionis negociũ necessariò reijci oportere, sed vt paci publicę consuleret. Pręsides colloquij fuêre Mauritius Eystetensis Episcopus, & Fridericus comes Furstenbergicus. Collocutores & auditores Catholici, octo: totidem Protestantium. Catholici primi adfuère. In ipsius actiõis initio diù laboratum est de colloquendi ratione. Volebãt enim Protestãtes collocutores dicta vtriusq; partis omnia in scripta referri: quod cùm esset longè molestissimum, & negocio suscepto cumprimìs importunum, tamen coacti sunt Catholici morosis

Colloquiũ Ratisbonẽs.

Præsides Colloquij.

Collocutores.

homi-

hominibus morem gerere, & multi tẽporis iacturã facere, nè aduersariorũ calumniç paterẽt, tanquàm qui causç diffiderent. Hoc enim in vulgus sparserũt de Catholicis, cùm ipsi potiùs, vt cordatus quisque facilè animaduertit, hac scribẽdi importunitate diuerticula quęrerent, tempusq; omne nullo fructu extraherent. Quinto demùm Februarij die colloquium à Maluenda Catholico Theologo inchoatum est, qui inter cętera, suo & sociorum Catholicorũ nomine testatus est, si quid ab ipsis in hoc cõgressu fortasśis dictũ fuerit, quod sacris scripturis, aut Apostolicis traditionibus, aut Ecclesię Catholicæ decretis aduersetur, id se pro irrito & non dicto velle haberi: deindè, vt quæ inter partes cõuenta fortasśè vel cõstituta fuerint, ea non aliter valeant, quàm in congressu familiari, nec vllam vim habeant definitionis, aut placiti, aut determinationis. Hoc quidẽ sapienter Catholici, nè Synodo Tridẽtinę p̃iudicâsse viderẽtur. Protulit deindè Maluenda Confessionẽ Augustanã, Cęsari anno 1530. Augustæ exhibitam, cum eius Apologia, cuius vtriusq; architectus fuerat Melanchthon: percontatusq́ue est ex Protestantibus, num in eius sententia permanerẽt, scripta verò alia quęcunq;, etiàm sua ipsorũ, illi contraria damnarent. Bucerus, qui primas apud Protestãtes obtinebat, primò quidẽ hîc hęrere cœpit, sed demùm respõdet, se damnare scripta cõtraria, proprio se ense iugulãs, & suos pariter symmystas damnans, qui ab ea Confessione in plerisq; vsque adeò defecerunt, vt hoc nomine inter se Lutero discipuli hodiè mirũ in modũ tumultuentur. Longum esset om̃ia huius Colloquij acta referre. Apparebat facilè in Bucero & eius socijs quędã animorũ acerbitas & amaritudo, quę idẽtidèm verbis exprimebatur & moribus: cùm Catholici se vbiquè placidos & commodos exhiberent, ac propemodùm vltrà

Inchoatur Colloquiũ.

Bucer⁹ se et suos dãnat.

vltrà quàm oporteret, morosis hominibus in agendi ratione concederent. Multis enim modis hoc captabat Bucerus cum suis, vt occasionem haberent à Colloquio discedēdi: sed ità, vt eius intermissi culpa omnis in Catholicis hęrere videretur. Vicesimo primo die Februarij Maluenda extēporali disputatione ad eas absurditates adegit Bucerum, vt in illo tot doctorū virorū consessu nō puduerit eū affirmare, eum qui mortali peccato tenetur, fidem Catholicam amittere, non credere Deū trinū & vnum esse, neq; Christū esse filiū Dei, neq; redemptorem humani generis, neq; natum, neq; crucifixum, nec rediuiuum &c. Omnia peccata esse incredulitatis, nullum imbecillitatis vel ignorantiæ, sed omnia ex malitia & contra conscientiam committi. Eò enim impudētiæ adigit id genus homines obstinata animi elatio, vt mālint quantunuìs impias & absurdas opiniōes pertinaciter tueri, quàm se victos videri. Et interìm spargebatur longè lateq; rumor, idque contra fidem secreti, Catholicos victos à Protestātibus, & Maluendam à Bucero in summas adactum angustias. Quid facias hoc hominum genere? Nimirùm ab ijs nobis expectandū est studium Ecclesiæ reformandæ, & hominum saluti consulendi, quos adeò nullius pudet mendacij & calumniæ.

Buceri absurdißimæ aßertiones.

Rumor commentitius.

Vicesimaquinta Februarij venerūt literę à Cęsare, quibus Colloquij habēdi forma pręscribebatur: (volebant em̄ pręsides certiùs cognoscere eius hac in re voluntatē) Bucerus cum suis eam formam nō ꝓbauit. Deniquè, nè sim longior, ex multis verborum ambagibus aliud nihil intelligi potuit, quàm eos Cæsareæ Maiestati ità obtemperaturos esse, si omnia quæ vellent, ipsi statuerent de Colloquio, & Cęsari etiàm atque Catholicis leges ferrent. Nec adduci potuerunt, vt Cæsaris voluntati morem gererent, ea, quam diximus, forma amplectenda: sed

non diù pòst ità se clāculò subduxerunt,ac prope-
modùm ex oppido eiecerunt,vt nō tam profectio-
nem quàm fugam adornâsse viderentur, magno
quidem Præsidū dolore, quibus iam Iulius Pflūg
Numburgensis antistes,ex volūtate Cęsaris adiun-
ctus erat,qui indignitate moti,illos quidem retine-
re conati sunt,sed frustrà. Porrò scripto edito Præ-
sides ijdem satìs declarârunt per ipsos *minimè* ste-
tisse,quô minùs & Cęsaris & Ordinum Imperij ex-
pectationi satisfieret,cùm præsertim ipsorum Pro-
testantium Collocutorum consensu ad Imperato-
rem scripsissent, & eius responsum in dies expecta-
rent. Ità demùm etiàm hac vice res ipsa probauit,
non esse in eiusmodi Colloquijs expeditam & cer-
tam pacis componendę rationem, maximè cùm re-
ligionis negocium omninò maturiori & augustio-
ri deliberatione tractandum sit, nec in paucorum
hominum priuato tractatu ponēdum:tum quoquè
ea sit sectariorum peruicacia, vt vinci quidem faci-
lè possint, sed nec victi vnquàm cedere velint, nec
victi videri.

Euāgelici è Colloquio se subducūt.

Concilium Tridenti inchoatur.

Intereà Tridenti patres Cōcilium inchoant. Le-
gatos eò miserat Pontifex Iohannem Mariā Mon-
tanum,Marcellum Ceruinum, & Reginaldum Polū
Cardinales:sed cùm rari aduenirent,aliquandiù pa-
rùm admodùm constitui potuit.

Obitus Luteri.

Tristissimum autem sub ipso Ratisbonensi Col-
loquio ad Protestātes nuncium allatum est de obi-
tu sanctissimi patris sui Luteri. Is litis cuiusdā com-
ponendæ causa ab illustribus Mansfeldensibus co-
mitibus Islebiū,quę fuit illi patria,honorificè euo-
catus,eò venit cum magna pompa,tribus stipatus fi-
lijs ex præclaro monachi & monachę concubitu
procreatis. Obuiàm illi missi sunt 113. eqtes hono-
ris causa. Itaq; die 17.Februarij,cùm lautè & splen-
didè cœnatus esset,& facetijs suo more hilariter lu-
sisset,

ſiſſet, eadem nocte ſublatus eſt è medio. Eius obitus non eodem modo à Catholicis & Euangelicis id temporis referebatur. Ionas Cocus, qui ſe Iuſtū Ionam vocat, eius morti interfuit, ſed ità eam deſcribit, vt apud cordatos maiori eum cōtumelia quàm laude affeciſſe videatur. Inter alia ſcribit eum ipſi Ionæ & Cęlio & alijs circunſtātibus dixiſſe, Orate pro Domino noſtro Deo, & eius Euangelio, vt ei benè ſuccedat, quia Conciliū Tridenti & abominabilis Papa grauiter ei aduerſantur. Hęc fuit egregia morituri hominis pœnitentia. Sed cur tantoperè metuebat Domino Deo, & ſuo potiùs quàm Dei Euangelio, cùm prophetare non dubitârit,

Ridicula Luteri oratio.

Peſtis eram viuus, moriens tua mors ero Papa?

Quid verò dictura eſt poſteritas, cùm hæc legerit? Hoccine eſt, ad illud tremendum Chriſti tribunal ſeſe præparare? Scilicet moriente Lutero Pontifex mortuus eſt. Eius quoquè precationem ſupremam recitant in hęc verba: *Pater mi cæleſtis, Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deus totius conſolationis, gratias tibi ago, quòd mihi dilectum filium tuum Chriſtum reuelâſti: in quem credo, quem prædicaui & confeſſus ſum, quem amaui & laudaui: quem abominabilis Papa & omnes impij vituperant, perſequuntur & blaſphemant.* Et ſic ille mortuus eſt. O verè mortē expaueſcendam, & horrendam, ità obſtinato in Pontificem & Catholicos odio exhalare ſpiritum, atq; ſic proficiſci ad illum æquiſſimum iudicem. quàm verò immanis illa calumnia eſt, quòd ait Pontificem, quem vocat abominabilem, & impios omnes, quo nomine vult Catholicos intelligi, vituperare, perſequi & blaſphemare Chriſtum? O ſi miſer ille ſeipſum cognouiſſet, certè illa extrema hora palàm faſſus eſſet ſe longè omnium atrociſſimè & immaniſſimè vituperâſſe, perſecutum eſſe, & blaſphemâſſe Chriſtū, cui vnus ipſe ſuis impijs dogmatis tot abſtulit animas,

Precatio ſuprema Luteri.

vt ſinè horrore & ſtupore nec dici queat. Et tamen dicit ſe amâſſe & laudâſſe Chriſtum. Hoc ergò erat de tanta impietate non ſolùm nihil angi animo, ſed gloriari etiàm. Cadauer eius ſtanneo incluſum loculo, cum multa equitum & peditum turba & pompa ingenti Vuittenbergam non ſinè multorum lachrymis perductum eſt. Ille quidem ſic mortuus eſt, ſed poſt ſe in multis Europæ ampliſſimis regnis & prouincijs ſupremam ferè reliquit vaſtitatem, religione miſerabiliter confuſa & perturbata, innumeris euerſis Eccleſijs, deſtructis monaſterijs, omnibus pijs abrogatis cæremonijs & ritibus Eccleſiaſticis, ſacramentis horrendum in modum profligatis, vt ad Mahometanam conſtituendam impietatem parùm aut nihil ſupereſſe videatur: & certè quibuſdam in locis, vbì eius regnat Euangelium, homines in atheiſmum atque etiàm ethniciſmum ferè prolabuntur. Eos nobis fructus affatìm produxit miſer ille, & mortalium omnium longè infeliciſſimus, qui vtinàm nunquàm natus fuiſſet, aut certè ſolus perijſſet. Nullum quidem vnquàm miraculum edidit, quáquàm miracula omnia facilè vincit, quòd monachus apoſtata, inceſto monachæ concubitu totiès pollutus, tot iam olìm ante mille annos damnatarum hęreſum inſtaurator, tot flagitijs coopertus, homo importuniſſimus, audaciſſimus, maledicentiſſimus, qui nulli om̄inô parceret, om̄ia ſursùm deorsùm miſceret, tantam ſibi apud cæcos & miſeros mortales exiſtimationem conciliare potuit, vt non alio quàm apoſtoli & tertij Eliæ loco haberetur. Conatus eſt quidem aliquandò dæmonem expellere, ſed fruſtrà. Id in Lectoris gratiã huc breuiter adſcribam. Anno 1545. puella quędam dæmoniaca è Miſnia adducta eſt Vuittenbergam ad Luterum, ceu tertium Eliam, ea ſpe, quòd Luterus malè ſibi dæmonem eſſet eiecturus. Ille quidem, vtpotè malè ſibi

Miraculum Luteri inſigne.

Luterus dæmonem vult expellere, ſed fruſtrà.

sibi conscius, principiò valdè se difficilem præbuit, tamē tandèm iussit puellam in sacrarium parochianæ Ecclesiæ introduci. Ibì suis quibusdam Lutericis exorcismis adiurat dęmonem, sed dæmon eius exorcismos irridet. Tum verò Luterus mirè angi, discruciari, & è sacrarij ostio se velle proripere. At malus dæmon adeò obstruxit ostium, vt neque foris, neque intùs reserari potuerit. Ea res etiàm in maiores illum miserum angustias adduxit, iamque per fenestras erumpere conabatur, sed conatus eius cancelli ferrei retardabant. Deniquè securi ferrea per cancellos immissa ostium perfringi oportuit, vt Lutero patéret exitus. Faxit Dominus Deus noster, vt ad sanitatem redeant, qui eius hominis, nulla vitæ sanctimonia, nulla miraculorum efficacia suffulti, infaustum Euangelium magno totius Europæ malo complexi sunt.

Nôrunt omnes, quàm ille infelix atrociter oppugnârit peregrinationes religionis causa susceptas, & inuocationem Sanctorum, adeò vt etiàm Virginem Matrem non plùs sibi pręstare posse precibus suis, quàm quempiam vicinum suum, dicere non dubitârit. At multò rectiùs fecissent, qui puellam hanc ad eum adduxerunt, si pro ea beatissimæ Virginis Mariæ suffragia apud DEVM implorâssent, quam certum est hodieque multa præstare beneficia ipsam piè inuocantibus. Et vt pietas confirmetur, atque impietas pudefiat, adscribam hîc nonnulla ex Thoma Moro, qui aliquandò fuit Angliæ Cancellarius, Vir incomparabili ingenio, magna doctrina, & tandèm celebri martyrio illustris: sed adscribam verbis meis. Nam ille quidem hæc Anglicè scripsit, quæ alius vir doctus posteà reddidit Latinè. Ait se nonnulla posse suæ ætatis commemorare miracula, quæ ad imagines, quas solent homines pij

Dialog. li. 1. cap. 16.

etiàm peregrè inuiſere, edita ſint, tam ab omni ſuſpicione aliena, tamque amplis fulta teſtimonijs, vt qui ea velit reuocare in dubium, is non multùm ab inſania abeſſe videri queat. Interìm vnum recitat admodùm illuſtre, quòd ante paucos annos in cuiuſdam viri nobilis Rogeri Vuentunorthi aliquot proles declaratum ſit diuinitùs, pręcipuè autem in vnam ex filiabus eius, annorum non ampliùs duodecim, quam malus dæmon inuaſerat, & multis modis diuexârat. Erat illa iam mentis inops, delirans; procaciter & petulanter in Deũ ipſum incurrebat, execrabaturq; res quaſq; precibus ſacratas, & quod mirum eſt, facilè etiàm nullo indicante à non conſecratis illas internoſcebat. Fiebant hæc proculdubiò illo efficiente, qui puellam occupabat. Interìm verò tum ſua voluntate, tum diuina admonitione permota eſt, vt ad S. Mariæ Ippiſuuitchij (eſt hoc Angliæ oppidum) accederet. In illo autem itinereque id temporis alibì dicerētur & fierēt, citra mendacium edicere potuit, multaq; rapta in ecſtaſin rara & ſublimia promebat, licèt ipſa eorũ rudis eſſet & imperita, vt etiàm viri doctiſſimi non mediocriter admirarentur talia ab illa dici poſſe. Vbì porrò ad locum ventum eſt, erat ibì imago beatiſſimę virginis Mariæ. Coram ea dum illa puella ſiſtitur, aderant perplures ſplendidi ac nobiles viri, & eccè ab illo tetro ſpiritu horrendum in modum dilaniatur, facies & oculi terribilem in ſpeciem transformantur, os contorquetur & diſtenditur, oculi per maxillas prominēt, vt ſinè horrore nemo eam poſſet intueri. Aderant & alię perſonę, in quas, permittente DEO, improbus ſatan mirabiliter ſęuiebat. Atquì mox omnes illæ vnà cum puella perfectę ſunt redditæ ſanitati. Huic tanto ſpectaculo aderant parentes puellę, homines & ordinis ampliſſimi, nēpe equeſtris, & rebus locupletes: aderant & alij permulti

Exemplum memorabile

Miraculum igne.

multi magnæ dignitatis, prudentiæ & experientiæ. Aberat verò omnis fingendi vel ratio vel suspicio, tum quód puella tenera esset ętate, tum quòd rei ipsius immanitas & horréda species omnem excluderet simulationem. Cernens autem puella se liberatam, licèt pater obluctaretur, mundo huic ilicò nuncium remisit, & in cœnobio benè instituto sanctarum virginum religionem professa monasticam, piè & sanctè vixit. Hæc ferè Morus, cuius tanta est authoritas & integritas, vt bona fide rem totam ab eo relatã esse, nemo nisì improbus dubitare queat. Luterus proculdubiò cum suo grege hîc exclamaret rem esse commentitiam, quemadmodùm Brentius nõ veretur scribere, quòd Iulianus apostata in magno positus metu, nè à dæmonibus discerperetur, licèt iam Christi religionem abiurâsset, tamen crucis expresso signo illos à se fugârit, id non factũ crucis signo, sed dęmonis simulatione ad confirmandam superstitionem & magiam: nec enim magìs ad pietatẽ facere digitis crucem formare, quàm si manibus in aëre circulum descripseris: quæ sunt verba digna tali viro, qualis est Brentius, hoc est, impuro hęretico. Sed nos istorum hominum verbis prorsùs nihil moueri debemus, præsertim cùm huius rei tot illustres fuerint spectatores, & testes omni exceptione maiores. Mihi hoc miraculũ commodè hoc loco inseri videtur, vt Catholicus lector videat non deesse hodieq; miraculorum etiàm insignium editionem in Ecclesia Catholica: porrò de istis prodigiosis noui Euangelij buccinatoribus rectè dici posse, eos nec claudicantem canem, nec cæcutientẽ equum vnquàm curare potuisse: quãquàm vt miseri homines intelligerent, quale portentum in infaustis Luteri dogmatis complectendis sequerentur, memorabili id portento præpotens Deus testatum voluit efficere, quandò biennio post illud

Brentius cõtra Petrum Sotum.

Vuormatiæ à Carolo V. & imperij ordinibus contra Luterum promulgatum edictum, ad fines Vuitembergæ vitulum caluo capite & cucullatum, stupendo illo quidem, sed cumprimis accommodato ostento vacca peperit. Fertur autem Luterus etiàm mortuum quandoquè quibusdam immurmurationibus excitare voluisse, Vuilhelmum illũ Nesenum in Albi submersum, sed accidit illi quod Persius ait: Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Conuentus aurei velleris. Hoc anno Carolus Cęsar Traiecti habuit Conuentus aurei velleris, & Italię, Hispanię, Germanię, Flandrię principum aliquot noua electiõe illud auxit sodalitium. Indè Ratisbonã ad Comitia iturus cùm Traiectũ superius venisset, Legati aliquot Principum & ciuitatum Germanię occurrunt, vt certius cognoscerent de fama, qua iam vulgatum erat, Cęsarem militem cõscribere. Sed eodem quoque tempore rumor erat, Protestãtes nescio quid moliri in Cęsarem, sua habere conuenticula, & id genus alia, quæ non immeritò Cęsarem ad arma paranda mouere potuissent. Vbì autẽ viderunt legati, Cęsarem nullum circa se inusitatum habere militum pręsidium, meliùs sperare cœperunt, itaque discedunt. Erant cum Cęsare custodię causa equites cataphracti quingẽti. Vbì Spiram venit, Palatinus cum vxore Cęsaris nepte cum adijt: venit etiàm eò Lantgrauius Hessię: atq; vterque non diù pòst discessit, quòd Cęsar non vsquequaquè votis illorũ respondere videretur.

Ferdinãdus duas elocat filias. Dum Ratisbonę Comitia aguntur, quò iam Cęsar peruenerat, Ferdinandus rex duas filias suas elocat, Annam Alberto Bauarię, Mariã Guilelmo Cliuensium Principi. Interìm Cęsar ad se tribunos & cẽturiones aliquot clàm euocat Ratisbonam, neq; id latuit Protestantes, qui omnia accuratissimè explorarent. Itaq; Cęsarem adeunt, scire cupiunt, cui

bellum

bellum facturus sit, se quidem paratos imperata facere. Cęsar nō negat aliquot se cohortes cōscribere in quosdā refractarios & rebelles, quos edomare constituerit: qui ipsi auxilio sint, illis se benignū & clementem dominum fore, cęteros non alio quàm hostium loco habiturum. His auditis, Legati domum proficiscuntur. Hoc belli Germanici inter alia quoddam fuit initium: Cæsar diù multa dissimulârat, sed pactis cū Turca inducijs, pace quoquè cum Gallo & Anglo confecta, non putauit sibi vlteriùs dissimulandum, pręsertim cùm vir prudētissimus non ignorâsse videatur, quid pleriq; molirētur. Erant per id tempus Luteranorum siue Protestantium magnæ vires, porrò Cęsaris exiguæ copię, & magna gerendi belli in ipso initio impedimenta ac difficultates, pręsertim ꝙ Cæsaris consilia etiàm ab amicis ad hostes perferri dicerentur. Augustani omnium primi ad arma concurrunt, ea tamen moderatione, vt Cæsareanos vrbe non arceant, quô minùs ad bellum necessaria comparare queant. Venerunt autem ad Cęsarem Germanorum peditum cohortes quinquaginta: ex Pannonia Hispanorum duo millia expectabantur & octingenti: è Gallia Cisalpina eiusdē gentis tria millia. Equitum ad nouem millia conscribi iussa sunt, sed locis valdè diuersis, quod Cęsari magno incommodo fuit. Protestantes interim ex Augusta & Vlma & ditione Vuirtenbergica Clusam properant, vt Italos à Pontifice missos excludant. His Protestantium copijs pręerat Sebastianus Schertelus vir militaris. Itaque Clusa arx munitissima deditione capta est. sunt qui proditione factum putent. Indè Oenipontem petunt, sed nihil efficiunt. Abeunt igitur, præsidio imposito Clusę & Fiessę, quę duæ omninò vię erāt, quibus ex Italia in Germaniam veniretur. Si Schertelus cum suis copijs rectà petijsset Ratisbonam,

Copiæ Cæsaris.

Protestātes obtinent Clusam.

Item Fiessā.

vbì Cæsar tum erat, rebus omnibus imparatissimis, meliùs suorum rebus consuluisset. Sed eo consilio DEVS illos tum priuauit. Fuit hic primus illorum error.

Primus error Protestantium.

Dum hęc geruntur, Saxo & Hessus scribunt Cęsari literas, quibus se testantur in officio permansuros, aut si quas iniurias intulerint, de illis velle satisfacere, si lege agere sinantur. Cęsar illis nihil respódit, quippe qui sciret eorum exercitum omnem in vnum locum conduci. Nec diù pòst omnes eorum copię Danouertum cum Saxone & Lãtgrauio peruenêre. Erant peditum ad octoginta, equitum ad decem millia: porrò tormenta bellica 130. Cæsar tum admodùm immunitus fuit. Atque hîc quoquè summam rei benè gerendę occasionem Protestantes amisêre, dum non vident, quàm facilè Cęsarem vel è tota Germania excludere potuissent, si cum omnibus copijs rectè Ratisbonam contendissent. Non est igitur dubium, quin à Cęsare steterit Deus. Et hic eorum secundus est error.

Copiæ ingẽtes Protestantium.

Secundus error.

Interim Ferdinandus rex Pragam peruenit, cum Mauritio Saxone acturus de bello in Electorem Saxoniæ concitando. Fuerant Mauritio cum Electore cõtinentes inimicitię, sed eę pauloantè sopitę erãt. At postquàm Cęsar proscripsit Electorem Saxonię & Lantgrauium, Mauritius inimicitias repetit, & cum Ferdinando rege cõiunctus, Saxonis ditiones vastare instituit. Porrò verò Saxo & Lantgrauius puerum cum æneatore ad Cęsarẽ in castra mittunt, qui epistolam perferunt ad teli amentũ deligatam. Hic vetus Germanorum mos est belli denunciandi. Videbantur illi digni esse supplicio, sed incolumes dimissi sunt cum tabulis proscriptionis, nullis pręterea literis alijs additis. Cæsar quidem eorum epistolam nec inspicere voluit. Sub idem tempus veniunt ad Cęsarem à Pontifice peditum circiter

Protestãtes bellũ denunciãt Cæsari.

Copiæ auxiliares Pontificis.

decem millia, equites leuioris armaturæ ſeptingenti. His alij ducēti equites à Coſmo Medice Florentino Principe, & centum à Ferrarienſi duce miſſi acceſſerunt. Venerunt & Hiſpani, præſtanti virtute & veterani omnes. Erant iam cum Cæſare 16. millia Germanorum peditum, Italorum decem, Hiſpanorum circiter octo, equites haſtati mille ſexcenti: & pter hos alij, ità vt in ſumma eſſent bìs mille cataphracti & mille leuioris armaturæ, omnes verò copiæ pręſertim peditum, longè ſelectiſſimę: nec tamē aderant, quæ in Belgio à Burano conſcribebantur. Cum hoc exercitu & trigintaſex tormentis æneis Cęſar ad hoſtem contendit, qui tum circa Ingolſtadium ſtatiua habebat. At Saxo cum Làtgrauio Ratisbonam iter intendit prudenter quidem, ſed serò. Cæſar enim mox Ratisbonam ſubſidia equitum & peditum mittit. Itaq; Ingolſtadium Proteſtātes reuertuntur, quò ſe etiàm Cæſar contulit. Non defuiſſet tum Proteſtantibus occaſio rei benè gerendæ, ſi totis viribus Cæſarem oppugnâſſent, aut illius ad Ingolſtadium iter anteuertiſſent: atquì certè non in multitudine exercitûs, ſed in Numinis fauore certa eſt belli victoria. Igitur Cæſar Ingolſtadiū pręoccupat, & opportuno loco caſtra metatur. Loci natura hæc erat: Siniſtrum latus ripa fluminis & loca paluſtria tuebantur: à tergo quæ erant, oppidum ipſum tuta ab hoſtibus reddebat: à dextra & à frōte, aperta planities, ſed leuiter faſtigiata. Ab hac vtraque parte Princeps Albanus, quem Cæſar eius belli ſummum Imperatorem eſſe voluit, incredibili celeritate tranſuerſam foſſam & vallum perduxit. Non diù pòſt vtraque & Cæſaris & hoſtium caſtra ea propinquitate inter ſe coniuncta ſunt, vt tormentorum pilis contingi poſſent. Ibì Cæſar equo vectus ſuos obequitabat, nè quicquā pilarum denſos imbres reformidarent, adhortans, & vt pręſenti

Cæſaris caſtra ad Ingolſtadium.

Cæſar hortatur ſuos.

animo, pristinę virtutis & secundissimorum pręliorum memores, hostis impetum ferãt, locum quisq; suum strenuè tueatur. Quæ Cæsaris oratio & pręsentia dici vix queat, quantum alacritatis & bonæ spei militi attulerit. Atquì hostes ex alia parte horrendum in modum tormenta displodunt, & pilarũ imbribus vallum & acies Cæsareanas complent: sed paucos admodùm, DEO suum Cęsarem euidentissimè protegente, lædunt. Cæsaris agmen sæpissimè traiectum est, atque circa eumipsum tam densę volitabant pilæ, vt in maximo discrimine versaretur.

Cæsaris discrimen.

Accidit quandoquè, vt globus directò in illum eiaculatus, ità propè ad pedes eius deciderct, vt præsentissimum illi immineret periculum, si vel leuiter resultâsset, & non præpotentis Dei iussu eodem loco defossus & immersus hęsisset. Sæuissima illa tormentorum tempestate, quæ octo ampliùs horis cælum commouit & vndas, in ea Cæsaris acie vnus ex stipatoribus peremptus est, equi duo, & signum militare vnum discerptum: nullum aliud grauius damnum datum, singulari ꝓculdubiò beneficio Dei, qui seruat sperantes in se. Fuit autem in Cęsareanis hoc eximiæ constantiæ & inuicti animi haud obscurum argumentum, quòd nullus suum visus est locum deserere, licèt nongẽtis hostium globis terribiliter eo vno die peterentur. Alio die rursùs ad tormentorum crebriora, quàm priùs, tonitrua hostes redeunt. Cæsar ad suos alacriter accurrit, corũ animos mirificè confirmat, contemptis periculis, à quibus plerunquè non longè aberat. Quàm fuerint hostes in displodendis tormentis pertinaces & crebri, vel indè constare potest, quòd præter alios qui vel in castra non inciderint, vel reperiri non potuerint, mille nongenti & ampliùs globi reperti sunt.

Constantia Cæsareanorum.

1900 pilæ in castra Cæsaris cõiectæ.

Cùm autem Cęsar illorum castris in dies propiùs suas munitiones cõiungeret, multisq; illi quotidiè incom-

incommodis afficerentur, nõ ſinè magno dedecore eo loco decedunt, cùm anteà comminati eſſent, ſe Cæſarem breuì è tota Germania exacturos.

Per hoc tẽpus Comes Buranus ſuas copias, quas Cęſari in Belgio coëgerat, Rhenum mirabili induſtria ac ſolertia inuitis hoſtibus traducit. Ad Francofurtum poſteà cum illis leuiori commiſſo pręlio, non paucos occidit, reliquis vſqueadeò perterritis & properè in fugam ruentibus, vt non priùs fuga deſiſterent, quàm in oppidum perueniſſent. Cæſar Buranum admonet, vt iter cautè inſtituat: hoſtes à ſe diſceſſiſſe, atque ad ipſum properare. Progreſſi verò hoſtes, ad Danouertum caſtra locant, & Lantgrauius rei frumentariæ conſulturus, Laugingam Bauariæ oppidum deditione facta, in fidem accipit, atq; indè Danouertum redit. Buranus breuì poſteà cum ſuis copijs, quæ erant longè ornatiſſimæ, ad Cæſarem Ingolſtadium incolumis peruenit. Ea re fracti ſunt nonnihil Proteſtantiũ animi. Biduo pôſt Cæſar Neoburgum petit, inter denſiſſimam miſſilium multitudinem, quę ab hoſtibus è muro iaculabantur, loci naturam & ſitum oppidi ſummo cum periculo, Albano comitatus, explorat: indè Ingolſtadium redit, poſtridiè caſtra mouet, atq; rectà ad Neoburgum regione conſidet. Neoburgenſes ad eum legatos mittunt, ſeq; eius voluntati permittũt: idem faciunt tribuni & ordinũ duces, qui illic præſidio relicti erant. Id quidem Cæſari ob eius loci opportunitatem, commodiſſimè euenit. Cæſar hoſtium pręſidiarios milites omnes pro ſua clementia incolumes dimiſit, cùm iure in eos, tanquàm qui in Principẽ ſuũ arma tuliſſent, animaduertere poſſet. Eo triduo Cæſar more militari exercitum ſuum recenſet: repertus eſt equitum numerus millium circiter nouem, peditum circiter quadragintaquinq;.

Burani copiæ ad Cæſarẽ veniũt.

Neoburgi deditio.

Totus Cæſaris exercitus.

Neoburgo Cęſar Vuendingũ cum exercitu proficiſci-

ficiſci.

ficiſcitur, atque aduentanti Senatus vrbem deditu-
rus occurrit. Per hoc tempus nunciatur Cæſari, ho-
ſtes cum omnibus copijs ad ipſius caſtra contende-
re, neq; iam procùl abeſſe. Tum ille, licèt dextrum
pedem podagra affligeret, equum conſcendit, pedē
linteo ab ephippio penſili ſuſtentat, atque hunc in
modum tota die inter ſuos obequitat, contemptis
acerrimis podagrę doloribus: verùm hoſtes nebulę
beneficio vſi, quæ ea die denſa admodùm fuit, iter
Norlingam versùs conferebant. Cùm autem ei ab
Albano nunciaretur, videri ipſi hoſtes ad dimican-
dum paratos, ille reſpondit: Per me non ſtabit, quò
minùs, fauente Deo, fiat pugnandi poteſtas: Et mox
vt erat in equo, (nō enim podagra ſinebat eum de-
ſcendere) arma induit, & acies procedere iubet. Ve-
rùm hoſtes cœptum iter Norlingā versùs nihil in-
termittentes, Cęſareanos pugnę auidos ſua ſpe fru-
ſtrantur. Videns autem Cæſar ad pugnam eos elici
non poſſe, ad alia conſilia conuertitur. Mittit clàm
Octauium Farneſium cum Italicis copijs & Scham-
burgianis cohortibus, qui Danouertum vrbem ad
Danubium ſitam repentè occupent. Ea res proſpe-
ros habet ſucceſſus, & oppidani ſubita Cęſareano-
rum irruptione perterriti, ſeſe dedunt, non minori
hoſtium damno, quàm Cæſaris commodo. Cæſar
poſtera luce eò contendit, hoſtibus interìm nihil ſe
mouentibus. Altero indè die Dilingam Auguſtani
Epiſcopi oppidum, ſed quod tum hoſtium prēſidio
teneretur, venit. Hoſtes mox fugiunt ex oppido, &
ciues libentiſſimis animis tum Cæſarem, tum Epi-
ſcopum recipiunt. Indè quoquè Lauginga ſe dedit,
licèt initio ſuperbè reſpōdiſſent incolę. Idem facit
Gudelinga. Ità paulatìm Cęſaris res creſcebāt, Deo
illum adiuuante.

Danouertū occupāt Cęſareani.

Intereà nunciatur Cæſari, à Ferdinādo & Mauri-
tio in Saxonia rem proſperè geri, Saxones pulſos
&

Saxonia à Ferdinando

& profligatos, & magnam eius ditionis partem in vtriusq; potestatem esse redactam. Hoc nuncio Cęsar exhilaratus, multa tormenta in lętitię signum & vt hostes intelligerent hæc iam ad ipsum perlata, displodi iubet, Iam hyems appetebat, nec deerant, qui Cæsarem hortarentur, vt militem in hyberna reduceret, maximè quòd castra loco admodùm incommodo sita essent. Sed Cęsar commodissimo castris locandis loco reperto, eò traducit exercitum, cunctis vsq; adeò gratulantibus, vt eum locum castra Cęsaris appellârint. Ex eo loco vehementer afflixit hostes, emissis lōgè lateq; equitib9 hipposclopistis & leuioris armaturę, qui eos à frumentatione prohiberent. Indè accidit, vt in eas rei frumentariæ angustias venerint, vt quinq; continuos dies milites frumento & pane caruerint.

et Mauritio vexatur.

Inopia frumenti apud Protestātes.

Sub his angustijs Saxo & Hessus nacti idoneum hominem, per Iohannem Brandeburgicum Electoris Brandeburgici fratrem, de pacis conditionibus cum Cæsare agere cœperunt: sed cùm Cæsar alias proponeret, quàm ipsi vellent, nihil effectum est. Dolendum quidem est, Principes illos suorum cōcionatorum malis consilijs eò adductos esse, vt tam se Cæsari refractarios præberent, & demùm etiàm arma contra illum capesserent, cùm rarò soleat benè cedere, si quid cōtra magistratum temerè attentetur. Et hoc quidem bello, cùm essent illorum lōgè auctiores quàm Cæsaris copię, tamen quater castris excedere compulsi sunt. Vbì porrò Cæsar intellexit hostium equitatum cum parte peditum in Franconiam iter habere, omnibus modis anteuertendum putauit, nè tam opulēta illi potiti prouincia, vires iam non mediocriter elisas redintegrarēt. Itaque licèt difficili anni tempore, tamen nihil sibi cessandum putauit, donèc Rotēburgo ciuitate imperiali potiretur. In eo itinere dedunt se illi Boffingenses,

gen ſes, Norlingenſes, Dinckelſpulenſes. Vbì Rotéburgenſes eius ſensêre aduentũ, pridiè obuiàm pgreſſi, magno ſtudio ſe ſuaq; omnia illi permittũt: neq; enim illi reliquis fœderatis conſenſerant, neq; auxilia illis vlla ſuppeditârant. Vbì hoſtes ſensêre Rotenburgum à Cæſare teneti, non mediocriter perturbãtur, atq; paulò pòſt ſinguli domum reuertuntur. Lantgrauius vbì Francoſurtum venit, obſecrantibus decurionib9 & ciuibus, vt quid faciendũ ſit edoceat, reſpondit optimam ſibi rationem videri, vt vnaquæque vulpecula ſuam caudam tueatur.

Rotenburgũ Cæſari ſe permittit.

Proteſtãtes domum abeunt.

Saxo quoquè, aliquot contractis diſperſarum copiarum reliquijs, domum redit, & in itinere ab Eccleſiaſticis magnam vim pecuniæ extorquet. Cæſar verò Buranum in Belgium remiſſurus hortatur, vt ex itinere vel ad defectionem inducat, vel ad deditionem vi adigat Francofurdienſes. Ipſe Cęſar cum reliquo exercitu ad fœderatas ciuitates, in quibus hoſtium præſidium omne & robur poſitum eſſe nó ignorabat, iter ſtatuit conuertere. Sed tantus iam omnes terror inuaſerat, vt pleræq; ciuitates, à fœderatis deſciſcerẽt, & ad eius amicitiam adſpirarẽt. Rotenburgo diſcedens, Halam Sueuiæ inſigne oppidũ peruenit. Eam enim tum recèns Cæſar in fidẽ receperat.

Cùm illic podagræ morbo impeditus, aliquãdiù hęrere cogeretur, Fridericus Palatinus ad eum venit, & ſupplex cum multis lachrymis veniam petijt & impetrauit, licèt Cęſar principiò nõnihil aſperũ ſe non ſinè cauſa exhiberet. Miſerat enim non paucos equites ſubſidio Proteſtantibus. Sed in Cæſare hoc fuit admiratione dignum, quòd non tam illatę iniuriæ, quàm beneficij quandoquè collati eſſet memor.

Palatinus veniã petit et impetrat.

Eodem tempore venerunt etiàm eò Vlmenſes, & tandèm admiſſi coram Palatino, qui ægrotanti Cęſari

Item Vlmẽſes.

ſari aderat, capite demiſſo & vultu mœſtiſſimo ad Cęſaris ſeſe pedes abijciunt, & eius clemētiam implorant. Cæſar quoquè illis ignouit certis conditionibus.

Deindè Cęſar Hala egreſſus, Hiſpanos & aliquot cohortes alias mittit in agrum Vuirtembergenſem, atq; mox ipſe cū reliqua exercitûs parte ſubſequitur. Ea re cognita, Vuirtembergenſis princeps non ferens ditionis ſuæ vaſtationem, atq; animaduertēs omnes vicos, omnia ędificia & oppida oīa, in Cęſaris poteſtatem venire, à Cęſare pacem petit, & impetrat, non recuſatis cōditionibus, quas Cęſar pręſcripſerat. Interìm veniunt literę à Burano ad Cæſarem de occupata Francophordia. Poſtridiè ad eū veniunt à ſeptem ciuitatibus fœderatis legati de deditione. Vt enim ad Cęſaris gratiam propenſiùs adſpirarent, eius faciebat incredibilis moderatio, qua in tanto belli maximi ſucceſſu vtebať. Iam Sueuiæ vrbes omnes in eius poteſtate erant: Auguſtani ſoli cunctantiùs ſeſe dedidêre. Cęſar indè Vlmam venit, ſuſceptus honorificentiſſimè & amantiſſimè. Fuit enim Germanorum in Cęſarem amor ſingularis, ità vt eum patrem blandiſſima voce appellarēt: quin & exterę nationes & hoſtes etiàm ipſi nō mediocriter ipſi afficiebantur. Eſt enim ea virtutis vis, vt in ſuî admirationem & amorem etiàm improbos inuitet. Auguſtani Cęſaris exercitu aduentante, ad Cęſarem legatos mittunt, ſed ijs cōditionibus propoſitis, quas Cęſar nollet, vacui recedunt. Indè re deliberata, & quòd Schertelus, vir militaris & audax, ex vrbe ſpōtè exceſſiſſet, ad Cæſarem redeunt, veniam ſuppliciter petunt, & à clementiſſimo Principe impetrant, adeò vt mitiſſima conſuetudine ſua dexteram ſingulorum appręhenderet, quo honore etiàm alias ciuitates affecerat. Poſtremò etiàm Argentoratenſes fide publica ad eum veniunt, & ſe in

Princeps Vuirtēbergicꝰ Cæſari conciliatur.

Frācofurtū occupatum.

Germanorū amor in Cæſarem.

Auguſtani redeant in gratiam.

Item Argentoratenſes.

pristi-

pristinam clientelam restituunt. Hic nimirùm fuit prioris belli Germanici, contra Imperatorē temerè suscepti euētus, ad quod Imperij Ordines impulerūt impuri apostatæ & seditiosi ecclesiastæ, qui salua Cæsaris amplissima authoritate, res suas saluas esse non posse facilè peruidebāt. Ex ipsis autē atrocissimis religionis & dogmatum dissidijs, quę inter illos vigent, haud obscurè potest animaduerti, non magnoperè illis curæ esse Reipublicæ & Christianorum salutem, sed vt suis priuatis rebus cōsulant, quantunuis interìm sursùm deorsùm moueantur omnia. Ipse quidem Luterus in libello, quē nō diù ante obitum suū ad Saxonię principem & Lātgrauium scripsit, ad hoc Germanię bellū classicum canit, dum inter cætera ait, Quisquis arma non corripit dum potest, is non vtitur rebus à Deo collatis. Quid verò hoc est aliud, quàm subditos in suos magistratus concitare?

Pax inter Gallos & Anglos.

Hoc anno pax inter Gallos & Anglos conciliata est ea cōditione, vt certa pecunię summa Anglis intra octauum annum numeretur: ea persoluta, Bolonia ad Gallos pertineat, sed interìm ab Anglis retineatur. Eam pacē, ob diuturna bella & alias calamitates, ingens annonę caritas apud Gallos secuta est.

Incendium Mechliniæ.

Mechliniæ in Brabantia accidit clades memorabilis 8. Idus Augusti. Fulmen incidit in portam Arenariam, in qua asseruabatur pulueris tormentarij immensa vis, quæ illo cælitùs lapso igne inflammata, tam horrendum edidit fragorem & tonitruum, vt pleriq; mortales putarent supremum adesse mundi diem. Fuit id reuerà spectaculum horroris & terroris plenissimum. Momento temporis porta illa mirabiliter dissipatur, & nō modò turris, sed etiàm vicinorum murorum fundamenta reuelluntur, & longè lateque per aëra iactantur: fossarum aquæ vi tanti ardoris exiccantur. Multi homines partìm extincti,

tincti, partìm grauiter faucij reperti sunt. Ludebant quidá chartis in caupona, sed subitò oppressi pereunt: materfamiliâs domûs sola euasit incolumis, quòd magno suo commodo in cellarium descenderat, ceruisiam allatura. Quidam post triduum è specu progressus, sciscitabatur num mũdus adhuc subsisteret.

Saxoniæ princeps elector, vbi percepit Ferdinandum & Mauritium ipsius vastare ditiones, nec à Cæsare ea, qua vellet, conditione pax obtineri posset, copias dispersas partìm colligit, atque in itinere, vt suprà attigimus, magnam pecuniæ vim, præcipuè ab Ecclesiasticis extorquet: Gemundam Sueuiæ oppidum oppugnat, ciues se dedentes pecunia mulctat, à Francophordiensibus nouem aureorum millia accipit, à Moguntino millia quadraginta exigit, Fuldensem abbatem & alios quosdam catholicos eodem modo tractat, licèt esset à Cæsare proscriptus.

Saxo extorquet pecuniam.

ANNO 1547. die 18. Ianuarij Saxo Lipsiam Mauricij principis oppidũ grauissimè oppugnat, sed re infecta discedere compellitur, quòd vrbs fortissimè defenderetur. Crebris tormentorum ictibus fœdissimè vrbs dilacerata fuit atq; deformata. Indè profectus, amissa per Duringiam & Misniam, licèt difficili anni tépore, recuperat, quinetiam Mauricij oppida capit, præter Lipsiã & Dresdam, multa quoquè alia ad se traducit, sed non diũ occupaturus.

Oppugnat Lipsiam.

Per hoc tẽpus Hermannus Coloniẽsis Archiepiscopus, cùm nulla posset ratione à sententia inuehendi in suas ditiões Luterismi deduci, iussu Romani Pontificis & Caroli Imperatoris, loco mouetũ, & ei Adolphus ex illustri & antiqua Scavuenburgẽsium Comitum familia subrogatur. Fuerat is aliquot

Hermannus archiepiscopus loco mouetur.

annis Hermanni coadiutor, multis præclaris dotibus ornatus, & catholicæ religioni addictissimus. Vbi autem ad eam peruenit dignitatem, mox religionem veterem tota diœcesi restituit, Bucerana commenta prorsùs aboleuit, & verum pastorem reipsa declarauit. Id quidem maturè accidit preclarissimæ diœcesi, quę iam multis locis ità erat nouis dogmatîs infecta, vt difficilis omninò curatio videretur, nisì DEVS manum apposuisset suam. eiusdem autem Hermanni frater Fridericus Bonnensi præpositura exuitur, eaq; clarissimo viro Iohanni Groppero pręter omnem eius expectationem confertur. Eius viri pro tuenda apud Coloniam Agrippinam & totam Coloniensem diœcesin Catholica religione suscepti labores, vsq; adeò eum celebrem reddiderunt, vt Pontifex Paulus IIII. eum in Cardinalium amplis s. senatum cooptârit. Fuit admirabili eloquentia, rara eruditione, animo imperterritus, nocte & die scripturæ sacræ & sanctissimorũ patrũ lectioni incubans, atq; à fœdissimo concubinatu, quo se plerique ex Clero turpiter dehonestant, vsqueadeò abhorrens, vt cùm quodam die domũ reuersus, famulam inuenisset lectũ ipsius sternentem, vehementissimè cómotus, famulam repentè è cubiculo exigeret, & lectum è fenestra cubiculi proijceret, hoc ipso sanè egregium animi sui erga cótinentiám zelum & ardorem pręclarè declarans. Quod idcircò commemorare volui, vt tanti viri exemplo permoueantur Ecclesiastici, & carnis petulantiam victûs parsimonia, sacrę lectionis & feruẽtium precum assiduitate, vigilijs opportunis, mulierũ vitanda cõsuetudine, & id gen⁹ alijs pietatis studijs edoment, desinantq; aduersùm se prouocare iram prępotentis Dei, atque procacibus hæreticis veterem eandemq; Catholicam religionem lacerãdi ac proscindendi præbere occasionem.

Vetus religio restituitur.

Iohannes Gropperus.

Exemplum cõtinentiæ.

Sub

Sub Ianuarij finẽ Henricus Angliæ rex, anno 38. regni sui, vita excedit. Is Pōtificem quidem Romanum ferre non potuit, quòd repulsam apud illum passus esset in approbando Annę Boleniæ cōiugio, sed tamen religionem veterem in plerisq; retinuit. Successit ei Edouardus filius, nouem annorũ puer, sub quo paulò pòst Zuinglianismus in eo regno satus est. Protestātes ad regem Henricum legatos miserant, qui ab eo contra Cæsarem auxilia peterent, sed id frustrà fuit.

Angliæ regis obitus.

Non longo interuallo, nempè pridiè Calendas Aprilis, Franciscus Galliarum rex in arce Rambuletana moritur, quem itidèm Protestantes de suppetijs ferendis solicitârant. Obijt anno ætatis 54. Rex per omnia Catholicus & acerrimus nouorum dōgmatum persecutor, fautor quoquè præcipuus hominum literatorum, ipse non mediocri rerum multarum cognitione prēditus, quã sibi indè contraxerat, quòd inter edendum de varijs disciplinis cupidissimè loqueretur, haberetq; in eum vsum apud se viros doctissimos, qui ex Poëtarum, Historicorum, Cosmographorum atque aliorum authorum libris semper aliquid in medium adferrent. Habuit quoquè in Italia & Gręcia, qui veterũ monumenta cōquirerent, confecitq; Bibliothecam optimis libris refertissimam, vndè nonnulli posteà in lucem prodièrunt. Poterat Ecclesia vel florentissima nostris temporibus euadere, si nō incidisset inter Carolum Cæsarē & hunc Franciscũ regem illa perpetua ferè simultas, quę rebus Christianis, hauddubiè propter peccata nostra, magnam attulit calamitatē, prēsertim quòd interìm Turcarũ auctę sunt vires, Christianorum imminutę, & portentosę hæreses mirum in modum increuerunt, certatìm aliæ super alias ab inferis in orbem nostrum reuocatæ ab importunis ingenijs. Regi Francisco in regno successit Henri-

Frācisci regis mors.

Bibliotheca Francisci regis.

cus filius, anno ætatis suæ vicesimooctauo, qui mox Annam Momorantium Conestablium, quem Latinè Magistrum equitũ dicimus, in pristinam dignitatem, qua iam totos ferè annos sex caruerat, restituit: porrò quosdam alios magnos viros loco mouit. Horum duorum potẽtissimorum Galliç & Angliæ regum obitus non mediocriter afflixit Protestantes, qui se sperârant ab illis cõtra Cęsarem subsidia habituros.

Cæsar bellũ Saxonẽcum meditatur.

Cæsar cùm adhùc esset Vlmæ, & ex Ferdinandi fratris literis certior fieret de ijs, quæ ab Saxone principe gererẽtur, & vt is Boemos solicitaret, vulgus ad se alliceret, Ioachimicam vallem, ærarijs sectũris & auri argentiq́ue fodinis abundantissimam Ferdinando eripuisset, toto in bellum Saxonicum animo incumbebat, licèt afflicta esset valetudine. Putabat enim rebus maturè opem ferendam, anteq́ viribus cõfirmatis hostes noui aliquid molirentur. Erant cum Saxone peditũ circiter decem, equitum quatuor millia. iamq́ue vsqueadeò Boëmos in suas partes traxerat, vt ij non dubitârint filias regis Ferdinandi in arce Pragensi inclusas tenere. Itaq; Cæsar nullum neq; laborem, neq; periculum, neq; valetudinis detrimentũ subterfugiens, præter copias quas iam pręmiserat, Germanos & Hispanos ex hybernis educit, & aliquot tormentis ab Vlmensibus acceptis, iter ingressus est.

Vuirtẽbergicus fit supplex Cæsari

Eo die, quo Vlma discessurus erat, venit eò princeps Vuirtembergicus in sella gestatoria, quòd podagra prępeditus, pedibus cõsistere nõ posset. Tandèm admissus ad Cęsarem, per Cancellarium demississimè eius iram deprecatur, errorẽ suũ palàm confitetur, & in posterum summam fidem & obseruantiam pollicetur. Hoc spectaculũ Vlmensibus & alijs qui eò confluxerant, non mediocrem stuporem attulit, quòd illum quoq; supplicem Cęsari viderẽt, quo

quo nullus è vicinis principibus esset potétior. Cęsar vbiquè vsus clementia, sub certis conditionibus noxam omnē afflicto Principi cōdonat: & cōfestìm Vlma discedens, prima die Giengam, altera Norlingam venit. Ibì morbus podagræ recrudescens, magnam videbatur moram allaturus: sed prętèr omnium expectationem celeriter conualuit. Saxo interìm Albertum Marchionem, quem Cæsar præmiserat, cuiusdam illustris fœminę proditiōe apud Rochliziam capit, & de eius exercitu mille trecentos homines occídit, reliquos ferè in potestatem redigit: ipsum Albertum Gotham perduci iubet, locum valdè munitum.

Albertus Marchio capitur.

Dum Cęsar est Norlingæ, Argentinensium legati ad eum veniunt, veniam deprecātes. Eos quoquè Cæsar in fidem & clientelam accepit, quibus visum est conditionibus, inter quas hæc vna fuit, vt Cæsaris sacramēto rogarētur, quòd anteà nulli cuiquam vnquàm Imperatori contigerat. Indè Cæsar Noribergam venit, magna ciuium gratulatiōe exceptus. Ibì dies quinq; confirmandę valetudinis causa permansit. Constituerat ad Egram, quod est Boëmiæ oppidum, cum Ferdinando & Mauricio coràm cōferre. Ibì Boëmorum apparuit à suo rege defectio, qui crebris arboribus succisis, Ferdinādum & Mauricium transitu prohibere conati sunt: attamē longiori circuitu tandèm ad Cæsarem cum copijs suis, tribus ab Egra milliaribus, in castra venerunt. Erant illis grauis armaturæ bìs mille ducenti, leuis armaturæ Hungari noningenti equites, omnes egregiè instructi. Paschalibus ferijs Egræ peractis, (ea enim ciuitas cum summa laude hactenùs in Catholica religione constanter permansit) Albanum cum omnibus copijs & parte equitatûs pręmittit, ipse mox sequitur, in id vel maximè intētus, vt cum Saxone daretur priùs confligendi opportunitas, quàm ille se

Cæsar venit Norbergā.

Egra vrbs Catholica.

vel Vuittembergam, vel Gotham, & in id genus alia munitissima loca reciperet. Erat per id tẽpus Saxo apud Misniam oppidum, quod Mauricio paulò antè eripuerat. Eò se confert Cæsar, nonnullis ex itinere occupatis arcibus & oppidis. Cùm iam nõ amplius tribus milliaribus abesset à Misnia, cõperit Saxonem Vuittembergam iter conuertisse. Intercrat inter eum & Saxonẽ Albis latissimus fluuius, quem omninò trãsmittere cõstituit, nè Saxo ex ipsius manibus elaberetur. Erat res summæ difficultatis & periculi, Saxone ad Milburgum oppidũ in vlteriori fluminis ripa cum valida manu consedente. Interim nũciatur Cęsari, vadum in amplissimo flumine repertum eo loco, vbì & hostes eregionẽ sederent, & fluuius trecentos in latitudinem passus pateret, vndarumq; impetu & mole vel spectãtibus horrorem incuteret.

Vadum in Albi repertum.

Iam hostes secundo flumine nauibus deferebantur: sed id Cæsareani conspicati, maximo impetu in ipsum flumen irruũt, & brachijs atq; humeris solis ex aqua extantibus, densissimam pilarum grãdinem in hostes mittunt, ità vt & è nauibus in terrã se eijcere, & pręcipiti fugæ mandare cogerentur. Vt autem commodiùs pedites & tormenta traduci possent, Cęsar pontẽ curauit ex nauib⁹ fieri: sed quòd latior esset fluuius, quàm vt naues ab ipso allatæ sufficerent, milites hortatur, vt hostium concisum pontem capiant. Atq; eccè cõfestim decem Hispani pedites vestes deponunt, gladios transuersos ore mordicùs compræhendunt, flumen tranant, inter tela hostium innumera scaphas arripiunt cæsis aliquot hostibus, & ad citeriorem ripam pertrahunt incolumes. Saxo tum concioni intererat: sed Cæsaris audito aduentu, concio silet, conclamatur ad arma, & miles ripę defendendę adesse iubetur. At Cęsar incredibili celeritate equites vadũ tentare, pontemq;

Cæsareani in Saxones.

Audax facinus 10. Hispanorũ.

temq; ex ſcaphis coniungere monet. Erat tum illic ruſtic⁹ quidã iuuenis robuſto corpore, cuius equos bijuges hoſtes pridiè eius diei abſtulerant. Is Cæſari vadum oſtendit. Primi traijciunt Hungari equites, humeris tantummodò & pectore eminentes, & cum eis leuis armaturę equites, quibus ſingulis ſinguli milites ſclopetarij, à tergo equis inſidentes, adiuncti ſunt. Indè cataphracti equites ſubſequuntur. Cæſarem vehebat equus Hiſpanus, coccino ſerico villoſo, cui ex auro fimbria erat, inſtrat⁹. Ipſe armis inauratis conſpicuus, & conchiliata faſcia bombycina, auro diſtincta, ſuperindutus, caſſide Germanica capiti aptata, breuem haſtam venabulo ſimilem manu tenebat. Et ſic ille princeps, ruſtico pręeunte, Albim ingreditur, & incolumis in vlteriorẽ pertendit ripã, atq; cum eo equitatus omnis ſaluus in terram euadit. Ruſticum autẽ centum donat coronatis & equis duobus.

Albim traijciũt equites.

Cæſar Albim equo tranſmittit.

Peditatus ponte nondùm perfecto tardiùs traducebatur. Itaq; Cæſar omnia in celeritate poſita cernens, ſolo equitatu hoſtẽ adoriri conſtituit. In ipſo aũt itinere, dum hoſtes inſequitur, incidit in ſtatuã Chriſti è cruce pendẽtis, cuius pectus tormẽti globulo traiectũ erat. Id ille pius Princeps cõſpicatus, magno animi dolore correptus, ſuſpicit in cælum, & O DEVS, inquit, modò velis, facilè potes tantum ſcelus vlciſci. ſicque cœptum proſequitur iter. Interìm Albanus oblata rei benè gerendæ occaſione, Cæſari indicat ſe iam in hoſtes irruere: tum acris à Cęſareanis in hoſtẽ fit impreſſio, ità vt mox in fugam incitati equites, peditatũ prædę & cędi obijcerent. Iam ad Locheranam ſyluam ventum erat, quæ paſsìm tanta armorum multitudine conſtrata viſebatur, vt inſequentibus Cæſareanis moram adferrent. Sed & occiſorum & ſauciorum multus erat numerus: maior verò captiuorum, ità vt pleroſque

Facinus Euangelicum, ſcilicèt.

Capti multi.

Cæſaris milites viceni & ampliùs captiui circunſi-ſterent. Cęſareanis verò Saxonicos ſumma conten-tione inſequentibus, breuì ad Cæſarem, qui in me-dia circiter ſylua conſtiterat, nuncius de capto Sa-xone adfertur. Erat is in equo Phriſio armatus: cumq; ad Cæſarem perueniſſet, velletq́ue ex equo deſcendere, & dextræ chirothecam detrahere, Cæ-ſar mitiſſimum ſecutus ingenium ſuum, neutrum permiſit. Tum ille capite nudato, Ego, inquit, po-tentiſſime & clementiſſime Cęſar me tibi captiuum reddo. Ad ea Cæſar, Nunc ità quidem me compel-las, ait, cùm anteà ſecùs feceris. (Saxo enim & Lant-grauius hoc rerum tumultu, nō Cęſarem eum, ſed Carolum à Gandauo, qui ſe falsò Cæſarem dice-ret, in literis publicis ſcribebant.) Addidit quoquè Cæſar, optimo merito ſuo ad eiuſmodi fortunam ipſum eſſe redactum. Quo audito, ille ſubticuit: hu-merisq; preſſis & capite demiſſo terram intuens in-gemuit, vultu ſanè miſerabili. Indè iterùm petit à Cæſare, vt ipſum ſic tractare velit, vt ſolent capti Principes. Ego verò, inquit Cæſar, te vt meritus es, tractabo. Mox in caſtra abducitur.

Saxo captꝰ fit ſupplex Cæſari.

Eo die Mauritius princeps in ſummo periculo fuit, Cùm eñ hoſtes perſequeretur, quidam ex illis à tergo eum adortus, bombardam dorſo admouit, ſed inani conatu, quòd ignis non emicaret. Verùm ille temerarius mox à Mauritianis diſcerptus eſt. Capta ſunt in eo conflictu tormenta quindecim, & magnus bellicarũ rerum apparatus: poſtridiè quo-què ſex alia torméta in itinere intercipiuntur. Mul-ta quoquè præda, impedimenta, ſigna legionaria & equeſtria. Captus etiàm eſt Erneſtus Brunſuicenſis. Cæſar non ampliùs quinquaginta equites amiſit. Victoria hac potítus eſt 8. Calēdas Maij. Iulius Cę-ſar olìm Pontico triumpho trium verborũ titulum prætuliſſe fertur, *Véni, Vidi, Vici*. Ijs verbis nonnihil immu-

Mauritij Periculum.

immutatis sic noster Cęsar, lógè illi ob veram pietatem prçferendus, vsus est: *Véni, Vidi, Deus vicit*: vt ostenderet, se non suis viribus, sed diuino auxilio eam victoriam acceptam ferre. Saxonis & Ernesti deindè custodia Alphonso Viui mandata est. Porrò in deditionem Torga vrbe accepta, Cęsar ad Vuittenbergam occupandam cum omnibus copijs procedit. Eam vrbem Saxo continuos vigintiquinque annos adeò communiĕrat, vt facilè etiàm diuturnā obsidionem passura videretur.

Nota Cæsaris modestiā & pietatē.

Obitèr prętermittendum non est, qua in parte Albim Cæsar vado traiecit, postera die non nisì natando, & ęgrè quidē, id fieri potuisse. Graues quidā scriptores sic sentiunt, nō sinè miraculo & pręsenti Numinis ope Cęsarem illud latissimū flumen cum tantis copijs vado transijsse. Quo autem die Saxo captus est, æstus fuit longè grauissimus, & sol velut sanguinolentus apparuit, non in Germania duntaxàt, sed etiàm in Gallijs.

Iam Cęsar oppugnare decreuerat Vuittenbergam, cùm eccè interuentu Ioachimi Electoris Brandeburgici, & Cliuensis principis, cuius soror in Saxonis matrimonio visebatur, precibus flexus, capitali sententia Saxonem absoluit, vitamq; ei his conditionibus donauit: Electoria dignitate & agris oppidisq; omnibus ad Electoris ditionem pertinentibus exuitur. In Duringia tantùm arces aliquot & agros retinet: Arma & ænea tormenta omnia cum vniuerso rerum bellicarum apparatu tradit. Eorum ingens erat numerus, ità vt ex sola Vuittenberga, præter minores machinas complures, 120. bombardæ exportatę sint: Gotha nullis viribus expugnabilis solo æquatur. In ea fuêre centum tormenta maiora, minora quamplurima: ænearum pilarum centum millia, & multa alia. Sunt & aliæ conditiones, quas præterimus studio breuitatis. Accepta in de-

Cæsar Saxonem vita donat.

Gotha munitißima.

ditionem Vuittemberga, biduo pòst Saxonis coniunx cum multis nobilibus in Cęsaris tabernaculũ venit ex vrbe, atq; ad Cęsaris aduoluta pedes, ab illo manu alleuatur, & humanissimè in amplexũ recipitur. Ea res omnium animos ad summam cõmiserationem flexit. Cæsar vbì multis eius precibus mitissimè respõdit, mariti adeundi copiam ei facit, & honorificentissimè à se dimittit, atque altera die intra vrbem in arce ipsam inuisit.

Scytha & Afer parati militare Cæsari.

Per id tempus partìm à Scythica quadã gente ad Borysthenis ripã, partìm à Tunetano rege ex Africa, Cęsari oblata sunt ad octo millia equitum: verùm legatos Cęsar liberaliter dimittit, quod iam bello propemodùm confecto, ijs copijs nõ esset habiturus opùs.

Lantgrauius vbì de Saxonis captiuitate & Cæsaris victoria cognouit, non immeritò consternatus, per Mauritium de pacis conditionibus tractare cœpit. Mauritio deprecatori Ioachimus Elector Brandeburgicus se coniungit: qui tum plurimùm apud Cæsarem gratia & authoritate valebant. Cęsar quidem illorum preces audit, & quid à Lantgrauio fieri velit, ostendit: sed cùm Lantgrauius ad postulata semper aliquid vel adderet vel demeret, Cæsar tandèm respondit, nihil se cum Lantgrauio velle agere, rebus ille suis vt vellet consuleret. Id responsum non mediocriter eius perterruit animum, & ab vna iam Cęsaris peruulgata clementia salutis sibi præsidium petendum sentiens, datis ad Mauritium literis, compositionis conditiones à Cęsare præscriptas, manu sua descripsit & tradidit, ijsdemque paulò pòst apud Halam Saxonicam in deditionem acceptus est.

Lãtgrauius se permittit Cæsari.

Verùm antequàm isthæc transigerentur, Ferdinandus rex cum tribus ferè millibus equitum & sex peditum Vuittenberga celeriter Pragam proficiscitur,

tur,& Cæſar cum omnibus copijs ſuis ad Lantgrauium edomandũ contendit. Pridiè verò, quàm Ferdinandus diſcederet, Hungarici equitatûs pręfecti Cæſari valedicunt, orantq́; ſupplices, vt Pãnonię à Turcis oppreſſæ afflictis rebus opẽ ferre velit. Cæſar eis liberaliter reſpondet, & ſingulis pręfectis ac decurionibus trecẽtorum coronatorum torquem donat: reliquis turmis vltra emerita ſtipẽdia in ſingulos equites alterum gratuitum largitur. Eam liberalitatem omnes mirificè prędicârant. Hiſpanos etiàm illos, qui gladijs mordicùs ore correptis hoſtium ſcaphas nando appręhenderant, ſingulos veſte holoſerica ornat, triginta donat coronatis, & inter duplares armaturas adſcribit.

Liberalitas Cæſaris in Hungaros.

Item in 10. Hiſpanos.

Cæſar indè Halam abit, expectaturus illic Lantgrauij aduentũ Ibì tum repètè oritur ſeditio inter Germanos & Hiſpanos, hauddubiò triſtẽ habitura euentũ, ni Cęſar non ſinè periculo inter duas acies, furore & amẽtia cęcas, mediũ ſe oppoſuiſſet. Erant adhuc apud Cęſarẽ Boëmorum legati: eos ad ſe vocat, hortatur vt ad officium & ſanitatem redeant, ſe alioquì fratri Ferdinando minimè defuturum. Eadem ad Boemos perſcribit.

Seditio militaris.

Dum hęc gerũtur, Lantgrauius cum 100. equitibus Halam venit, poſtridiè à Mauritio & Ioachimo in regiam deducitur. Aderant frequentiſſimi nobiles, qui ſe id nunquàm viſuros putârãt. Lantgraui⁹ corã Cæſare in genua prouoluitur, & eius nomine Cancellarius ſupplex Cęſarem honorificentiſſimè appellat, veniam petit, & obſeruantiam ac fidem in poſterum pollicetur, ac iureiurando cõfirmat. Cæſar per oratorem reſpondet, ſe licèt grauiſſimè læſum, tñ ſupplici noxam cõdonare, capitis pœna, ꝓſcriptione & carceribus perpetuis abſoluere. His alijſq́; nõnullis dictis, Lãtgrauius ſurgit, ſed Cæſar ei neq; dextrã dedit, neq; vllũ beneuolentię genus exhi-

Lantgraui⁹ ſupplex veniam precatur.

exhibuit. Intererat huic spectaculo Henricus Brunsuicensis, quem hactenùs captiuum Lantgrauius detinuerat. Posteà Albanus Lantgrauium secum in arcem ducit, Electores ad cœnam inuitat, & Lantgrauium cœna facta apud se detinet. Id verò prętcr spem accidit Lantgrauio, qui se longè maiori libertate vsurum putârat. Conditiones quibus se dedidit, ex multis hæ ferè sunt: Lantgrauius & eius clientes omnes Cæsari iurent, & vltrò eius voluntati se permittant. Ipse ex omni ditione quatuor delectas vrbes continuò dedat. Loca aliquot munita diruat. Centum quinquaginta aureorum millia pendat. Tormenta omnia rhedis imposita (ea erãt ampliùs ducenta) Cæsari tradat. Henricum Brunsuicensem restituat. Vitam Cæsaris beneficio habeat. Perpetua custodia non asseruetur, &c. Hanc vltimam conditionem neq; Lantgrauius ipse, neque Principes intercessores satìs consideràsse videntur, qua vtiquè in Cęsaris arbitrio custodiæ vel breuiandę vel prorogandæ facultas cõstituta est. Tulit principiò grauiter captiuitatem suam Lantgrauius, sed cùm suis ipsius scriptis reuinceretur, eam fortunam cœpit ferre moderatiùs. ad hanc verò calamitatẽ vtrunq; Principẽ, & Saxonem & Lantgrauium, importuna Luteri & seditiosorum concionatorum cõsilia adduxêre.

Lãtgrauius captiuus tenetur.

Is igitur vtriusque Germanici, quorum alterum potest Saxonicum dici, belli euentus fuit, & Cæsar tota Germania, quod nulli vnquàm Romanorum Cęsari obtigerat, feliciter edomita, à Paulo Pontifice Maximo in Diplomate, quod Halæ accepit, MAXIMI & FORTISSIMI cognomine ornatur. Olìm Carolus Magnus, multis bellicis rebus clarissimus, triginta annis Saxones ægrè domare potuit: noster Carolus maximus intra tres ferè menses Saxoniam omnẽ sibi parére coegit. Post demolitas

Cæsar totã domat Germaniam.

litas Lantgrauicæ ditionis arces, Cæſar tormenta omnia,quę vtroq; hoc bello ceperat,Francophordiam conſerri iuſſit, eaque hunc in modum diſtribuit:Mediolanum 50.totidem Neapolim, trecenta in Belgium, reliqua in Hiſpaniam mittit. Poſteà Noribergam cōtendit,vt è loci propinquitate Ferdinandi rebus apud Boëmos neruos maiores ſua authoritate adderet.Breuì pòſt certior fit,Boêmos iuſſa facere paratos,ad officium redijſſe. Dum Noribergę moratur,à Lubeco ampla ciuitate & nobili,legati ad eum veniunt, qui doceant ſe nunquàm cum fœderatis cōſenſiſſe,neque,vt pro certo etiàm conſtat,omninò contra eum conſpirâſſe. Bremenſes quoquè per Danorum regem in fidem Cęſaris recipi vehementer orant.Idem contendunt Pomeranus & Lunæburgicus.Hamburgenſes primi omnium in deditionem venerant,miſſis Noribergam ad Cęſarem legatis,qui magna pecunię ſumma mulctę nomine perſoluta,vrbē,quod nunquàm anteà contigerat,in Cęſaris clientelam conferrent. Ità iam Cęſar latè rerum in Germania potiebatur, ſed pro mitiſſimo ingenio ſuo ea vbiquè in dedititios hoſtes vſus clemētia & lenitate,vt non defuerint poſteà,qui dicerent illum non ea vſum fuiſſe ſeueritate,quam res poſtularet.Verùm prudētiſſimus princeps,qui ſuæ felicitatis ęmulos non defuturos minimè ignoraret,& longè lateq; omnia circunſpiceret,non eſt putādus in ea ampliſſimę victoriæ proſperrimis ſucceſſibꝰ quicquā temerè ſtatuiſſe. Cùm autem tātę fuerint tamq; inſtructę hoſtium copię, & Cęſar contrà in primis Germanici belli initijs adeò imparatus,vt nihil minùs quàm de bello cogitare videretur,ac nihilo ſeciùs tamē omnem hoſtium impetum & inuictas vires mirabili ac propè incredibili felicitate perfregerit,& de tota Germania mirabiliter triumphârit:facilè, qui volunt, animaduer-

Cæſar tormenta capta vt diſtribuerit.

Lubecenſes alieni à conſpiratione.

Cæſar victor fauore Numinis.

maduertere possunt, à pio Principe stetisse Deum: hostes verò, tum quòd ab auita Patrum suorum religione sanctissima ad noua seditiosorũ dògmatistarum commenta desciuissent, tum quòd in Principem ac dominum suum arma temerè sumpsissent, diuina ope destitutos fuisse, atq; ideò nihil vsquàm ferè feliciter gessisse.

Iulius Pflugius.

Eo tempore, quo Cęsar è Vuittemberga excessit, & Mauricius, septẽuirali dignitate auctus, suos milites in vrbẽ immisit, clarissimus vir Iulius Pflugius in Episcopatum Numburgensem missus est, quem tum occupabat Nicolaus Amsdorffius egregiè Luteranus. Is Amsdorffius post colloquium Vuormatiense vltimum, quod anno Christi 1557. habitũ est, vbì sectarij inter se conuenire non potuerunt, scriptũ edidit, quo acerrimè inuehitur in Melanchthonem, Brentium, & quosdam alios, qui in illo Colloquio Zuinglium & Osiandrum damnare noluerunt: atq; hoc ipso nomine, quòd hos & eorum sectatores damnare noluerint, eos ab Augustana Cõfessione discessisse ait. Eodẽ scripto apertè damnat Zuinglianos atq; etiàm Adiaphoristas, quorum parens fuit Melanchthon. Quod ideò commemorare obitèr volui, sicut etiàm id genus alia non raròiam suprà memoraui, vt lector intelligat, quàm pręclarè inter se in hoc nouo Euangelio conueniant doctores Euangelici: caueatq; sibi à talibus, modò suę velit saluti consultum.

Boëmi cum rege suo in gratiam redeunt.

Cùm Ferdinandus rex in Boëmia esset Lętmeritiæ, Cęsar ei auxilio misit signa octo peditum Germanorum. Allata autem fama de capto Lantgrauio, literas dat Ferdinandus ad Pragenses, quibus eos sibi pręstò esse iubet in arce Pragensi ad 6. Iulij diem. Veniunt illi, & supplices ab rege offenso veniam petunt, & eius se voluntati permittunt. Intercedebant pro illis Ferdinãdus, regis Ferdinandi filius, & Augustus

gustus Mauricij frater, & nõnulli alij proceres. Itaq; sub conditionibus quibusdam à Rege pacem impetrârunt: porrò in nobiles quosdam, qui ad diem citati non venerant, seuerior sententia pronunciata est. Aliæ quoquè nonnullæ ciuitates & nobiles instàr Pragensium absque conditione sese dedunt. Caspar Pflugius, quem fœderati sibi caput constituerant, læsæ maiestatis damnatur, & promittuntur aureorũ millia quinq; in caput eius. Ità illud quoquè regnum breuì tranquillatum est, punitis seditionis authoribus.

Ad Iulij tertium diem Cęsar Bambergæ, vbì tum erat, imperij conuentum indixit: iubetq́; ad Calendas Septembres conuenire omnes Augustam. Ipse sub finem Iulij eò venit cum Saxone captiuo. nam Lantgrauium Danouerti reliquerat. Ad Cęsarem Augustę morantem venit à Solimanno Gerardus Veltuuichus, quẽ Cęsar legatũ miserat Byzantiũ, pactis cum Turca quinquennalibus inducijs. Fuit hic Conuentus frequentissimus, tametsi non sinè morsu eum Sleidanus armatũ vocat ob Cęsaris copias, quæ tum intra & extra vrbem tenebantur. Aderant electores omnes, & pręter alios Imperij principes etiàm Cæsaris soror Maria Belgij prudentissima gubernatrix, & neptis, Lotharingię vidua. Maximilianus Austriacus Cęsaris nomine paucis præfatus est, ac deindè Cęsar per scribam, vt moris est, proposuit, quę vellet ijs Comitijs tractari.

Conuentus Augustan⁹.

Inducię cũ Turcis quinquennales.

Mensis Septembris die decimo quorundam coniuratione Petrus Aloysius, Pauli Pontificis filius, Placentię domi suę cõfoditur, & Ferdinãdus Gonzaga, qui per id tempus Mediolanensi ditioni Cæsaris nomine pręerat, vrbem Placentiam occupat. In hac cæde commemoranda Sleidanus more suo acerbè perstringit non Aloysium modò, sed ipsum quoquè Pontificem, quem non solùm Astrologiæ,

Petrus Aloysius perimitur.

sed

ſed & Necromantiæ admodùm ſtudioſum fuiſſe ſcribit. Ità iſti miſeri nuſquàm ſibi temperare poſſunt à ſummo ſacerdote carpẽdo, in quo ſi nollent perſonam, ſaltem officium venerari deberent. Certè de Paulo Pontifice multi honorificè ſcribunt, & eius virtutes prędicant. Qualisqualis autem fuerit, Sleidanus ſacramẽtarius hęreticus dignus nõ fuit, qui illum repręhẽderet. In veteri lege capitale fuit, ſi quis principi gentis eius maledixiſſet. Hodiè nihil ęquè familiare & ſolenne eſt, pręſertim apud Euangelicos, quàm atrociſſimè in Pontificem Eccleſię paſtorem inuehi, & omnibus maledicentiæ generibus debacchari. Qui autem in Catholica religione benè inſtituti ſunt, in Pontifice Chriſtum ſuſpiciunt & venerantur, nec tam vitam & mores, quàm muneris authoritatẽ & amplitudinem attendunt, nè in Pontifice carpendo Chriſtũ ipſum laceràſſe videantur. Olìm longè ante mille annos Cõſtãtinus pijſſimus Imperator, cùm in Nicena Synodo oblatę illi eſſent querelę aliquot Epiſcoporum, quibus ſe inuicèm accuſabant: Mihi, inquit, homini errori obnoxio nefas eſſe videtur, Eccleſiaſticorum virorum accuſationes recipere & audire. Atque his & paucis alijs dictis, querelas omnes, quas nec legere quidẽ voluit, coram Epiſcopis combuſſit: addiditque & illud: Si in Epiſcopum incideret alienum coniugium violantẽ, ſe purpura ſua piaculum illud obtecturum eſſe, nè tam fœdum facinus ſpectatoribus occaſionem mali crearet. Sed hęc propter inſolentes dixiſſe ſufficiat.

2. Reg. 19.

Conſtantini Magni memorabile exemplum.

Anglorũ de Scotis victoria.

Hac tempeſtate Angli Scotos pręlio ſuperant ductore Somerſeto regis auunculo. Pugnatum eſt ad Muſſelburgum. Scotis pręerat Iacobus Hamiltonus, Arranę comes & regni Scotię gubernator. Dubio aliquandiù marte acriter certatum eſt, ſed paulò pòſt multis nobilibus viris cadentibus, victoria

penès

penès Anglos fuit. Causa belli fertur, quòd Edouardo regi sponsa non daretur, quemadmodùm ex pacto oporteret, & Scoti se facturos receperant. Post eam pugnam Angli longiùs progrediuntur, & suæ ditionis fines in Scotiam proferunt. Porrò domum reuersi, cum statuis & imaginibus sacris bellum gerunt, è templis eas profligant, & sacerdotibus ineundi matrimonij faciunt potestatem. Pręclarũ sanè Euangelium, quod à contumelia Christi & sanctorum eius, atq; à sacris Veneris amplexibus sua fundamenta orditur. Sed hæc quandoquè vindicabit Christus, & suas sanctorumq; suorum iniurias egregiè vlciscetur, Venerisque putidos sacerdotes mittet in stagnum pice & sulphure in omnem æternitatem arsurum.

Principes omnes cõcedunt in sententiã synodi Tridentinæ.

In Augustano, quem diximus, Conuentu Principes omnes Concilij Tridentini decretis se submittunt, Cæsare plurimùm eam in curam incumbẽte, vt religio collapsa in Germania posset instaurari, & hęreses profligari. Porrò verò, quòd Lantgrauij captiuitas præter quorundam spem accidisset, multùm his comitijs laboratum est pro eius impetranda liberatione. Vxor eius Augustam venit, & cum ea Ordines omnes ad Cęsarem intercedunt, sed nihil tum impetrari potuit. Priusquàm intercederetur, Cęsar rem omnẽ, vt cum Lantgrauio actũ esset, paucis ordine ad status omnes exposuit, nec erat quisquam, qui eius factum improbaret, licèt Mauricius & Brandeburgicus nonnulla allegarent. Error omnis indè accidisse videtur, vt antè dictum est, quòd neq; hi duo principes, neq; Lantgrauius ipse satìs perpenderint conditionem illam, de non perpetuo carcere Lantgrauij.

Poloni legati in Comitijs.

ANNO 1548. in comitijs Augustanis rex Polonus suos habuit Legatos, qui illius ius in Prussiam Ordinibus Imperij declararẽt, & Proscri-

ptionem Cameræ Spirensis in Albertum Prussiæ quondàm Magistrũ, abolerent. Is Albertus mutata Prussicæ Reip. forma, in Poloniæ regis fidem & clientelam se dederat, nomenque Magistri in Ducem mutàrat. Cęsar vbì Poloni regis postulata cognouit, Vuolfgango Prussię Magistro dat oratiõis exéplum, qui die 23. Ianuarij respondet. Tandèm & Poloniæ legatorum & Vuolfgangi rationibus auditis, cùm negocium cognoscendi quibusdam datum esset, communi omnium consilio deliberatũ est, sententiam à Cameræ iudicibus in Albertũ latam, esse prosequendam. At cùm difficilis esset executio, in Cęsarem omnia reijciunt. Non diù pòst obijt Sigismundus Poloniæ rex valdè Catholicus, & iam ætate grauis. Natus ex patre Casimiro anno Domini 1467. prima Ianuarij, electus in regem 1506. Nam ante eũ ordine ręgnârũt fratres eius natù maiores, Iohannes, Albertus, & Alexander. Coronatus est 1507. Mortuus 1548. prima Aprilis. Fuit eius obitus perniciosus amplissimo Polonię regno. Nam eo extincto, hęreses abominabiles, etiàm Arrianorum & Nestorianorum, illic paulatìm cristas erexerunt. Successorem habuit filium Sigismundum Augustũ. excelso animo principem, & paternis vestigijs in catholica religione insistentem. Testatur enim de illo amplissimus Cardinalis Vuarmiẽsis Stanislaus Hosius, cuius apud omnes peruulgata est pietas & doctrina, eũ, cùm peterent nõnulli in comitijs Vuarshauiẽsibus, vt de causa religionis cognosceret, cõstanter admodùm recusâsse, dixisseque non sui id esse muneris: regem se, non pontificem, agere velle: satìs sibi negocij esse cum prophanis causis. Eadem fuerat & Sigismundi patris eius vox. Erant enim quandoquè, qui Syrenarum mortiferis cautionibus dementati, peterent ab illo, vt puram Luterici euãgelij doctrinam in suo regno prędicari paterentur.

Mors Sigismũdi regis.

tur. Tum ille animo verè heroico pureq; ac germanè Christiano, Non eſt meũ, inqt, de puritate verbi cognoſcere: munus hoc epiſcoporum eſt, quorum iudicio etiàm egoipſe libẽs me ſubmitto, quorũq; iuriſdictionẽ in omnibus ſaluam eſſe volo. Vtinàm hanc tanti regis conſtantiã pleriq; alij ſecuti eſſent politici magiſtratus, quibus ab impoſtoribus iſtis noui euangelij buccinatoribus peſtifera adulatiõe perſuaſum eſt, ad ipſos pertinere, vt de fide & religione ſibi iudicium vſurpent: quę res magnas non vno loco calamitates attulit. Sed vt ſibi faciliùs deuincirent principũ & potentum animos, homines neqſſimi hoc illis muneris detulerunt, immò illorũ eſſe ſceleratè aſſeuerârũt, vt de religiõe ipſi cognoſcãt: quanq̃ hac in re nõ idẽ ſentiũt fratres euãgelici, ſed alij hãc, alij diuerſam ſententiam propugnãt.

Vox digna rege catholico.

Erat hoc tempore Conciliũ nonnihil diſtractũ, Patribus alijs ob aëris incommoditatẽ Bononiã ꝓfectis, alijs Tridenti remanentibus. Interìm Cæſar veritus, nè tardiùs, q̃ expediret, Conciliũ religionis negociũ abſolueret, quibuſdã negociũ dat formulę cuiuſdã cõſcribendę, qua per Germaniam vterẽtur vſq; ad Concilij definitionẽ. Hi fuêre Iulius Pflugius Epiſcopus Numburgẽſis, Michael Sidonius Moguntini Electoris Suffraganeus, & Iohannes Iſlebius. Princeps Ioachimus Elector Brandeburgicus, conciliationis cupidus, curauit Bucerum Argentorato acciri. Is vbì clàm venit, à principe librũ de religione à tribus illis, quos diximus, cõſcriptum accepit & legit. Rogatꝰ à principe, vt ſubſcriberet, recuſauit, quòd magìs eſſet Catholicus, quàm Buceri Euangeliũ ferre poſſet. Ea re grauiter principẽ offendit. Porrò ipſe domũ redijt. Eo tempore Colonienſis Archiepiſcopus Adolphus primitias, vt vocant, ſeu primum ſacrificiũ fecit Auguſtę, pręſentibus Cęſare, Ferdinãdo rege, & reliqs principibus

Concilij patres partìm Bononiæ, partìm Tridenti.

Cõſcribitur INTERIM.

Primitiæ Colonienſis Archiepiſc.

maximo numero, quibus posteà epulum dedit magnificentissimum.

Muleasses Augustam venit.

Per hos dies Augustam venit Muleasset Tunetanus rex, proprij filij, vt suprà dictum est, in se expertus crudelitatem, vtroq; adempto lumine. Secutus est eum pauló pòst etiàm alter filius. Is rex in tanta calamitate pristinam visus est retinere animi excelsitaté, erecta ceruice inambulans, & insigni plerunquè cultûs & gestûs grauitate, veteris fortunę maiestatem repræsentans.

In libello, quem diximus iussu Cęsaris conscriptum, inter cætera pacis tuendæ causa permittebatur, vt qui apud Protestantes ex sacerdotum ordine vxores duxissent, vsque ad Concilij determinationem non cogerentur eas relinquere: itemque qui vtranq; speciem Eucharistię hactenùs sumpsissent, non compellerentur calice carere. Hęc duo multos Catholicos offenderunt, quòd non posset Cæsar tale aliquid statuere. Verùm optimus princeps nihil sibi sumebat in eiusmodi rebus authoritatis, sed quàm posset cõmodissimè, cupiebat res in Germania nimiùm exulceratas, sensìm in pristinum gradũ reuocari, salua semper Põtificis & Tridentinę Synodi authoritate, quam ille prorsùs inuiolatam voluit: facileq́; videbat, si vi adhibita inuitos ad omnia subitò mutanda cogere voluisset, nihil nisì grauissimos Reipub. motus expectandos esse: quanquàm ego hac in re nihil velim statuere, sed libẽter sequi rectiùs sentientium iudicium, Hoc quidem eo rerũ statu nimìs fuit insolens & intolerabile, quòd cùm libellus hic pasim vocaretur INTERIM, quidam scriptores Euãgelici miris modis in eam vocem luderent, & sannis atq; conuicijs petulanter proscinderent. Verisimile est, iam tum agitari cœpisse consilia, quibus se sperarẽt breuì in pristinum gradum restitutum iri. Vuittembergę quidẽ Mauricius Philippum

lippum Meláchthonem, Pomeranum, Crucigerum restituit. Antequàm autem Cęsar libellum memoratum Imperij Ordinibus proponeret, priùs eum Romam Pontifici misit, hoc ipso sanè animi sui religionem testatus, quod in religionis negocio nihil ipse per se vellet constituere. Pontifex verò quid eo in libro displiceret, nō tacuit: queadmodum aūt Pontifex rescripsit, sic est à Catholicis liber receptus.

Cæsaris erga Pontificẽ obseruãtia.

Per hoc tempus Maximilianus Ferdinandi regis filius, Augusta in Hispanias proficiscitur, habēs apud se Cardinalem Tridentinum. In multa trepidatiōe tum fuère pręclari Euangelici concionatores, qui sibi vix vsquàm tutum superesse locum viderent: & mirabili metamorphosi, qui priùs acerbissimè inter se contendissent, in hac publica, vt ipsi scribunt, Ecclesiæ calamitate, priuatarum offensionū obliuiscebantur. Et ridiculum sanè fuit spectaculum, quosdā egregiè Luteranos tum videri apud Zuinglianos sibi latibula quęrere, quosdam etiàm Helueticis ministris amantissimè scribere, cùm tamen animis alij ab alijs dissiderent acerrimè, & Luterus iampridèm Zuinglianos hęreticos appellàsset. Brentius quoquè insignis Luteranus Hala Sueuica pulsus, Basileę aliquandiù moratus est. Petrus Martyr, anteà ex Italia profugus, nunc Argentina relicta, migrat ad Anglos. Vuolfgāgus Musculus ex Augusta ad Heluetios se recipit. Andreas Osiander relicta Noriberga fit Prutenorum infaustus apostolus. Erasmus Sarcerius à Guilhelmo comite Nassouio discedit, Erardus Sneppius cum multis alijs Ecclesiastis ex Vuirtenbergensis Principis ditionibus exulare iubetur. Iam periculū erat, nè Euangeliū in tota Germania occumberet, nisì quod horū Euangeliū eiusmodi est, vt votis omnibus optandum sit, vt ex toto orbe terrarum tanquàm certa quędam Reipub. pernicies, penitùs proscribatur. Saxo captiuus induci

Maximilianus Austriacus it in Hispaniam.

Euangelici præcones quærunt latibula.

Saxo non

potest deduci à sententia

non potuit, vt Concilij decretis & editi libelli doctrinæ subscriberet, dicens, si hoc faceret, se contra conscientiam facturum, & admissurum peccatum in spiritum sanctum, quod sit prorsùs irremissibile. Sic iam persuasi erant aliquot Germaniæ principes à versutissimis apostatis. Sed si illi tam perniciosum putârũt discedere ab hominum fanaticorum, & inter se tam pertinaciter & odiosè dissidẽtium commentis, quàm nos constantes esse debemus in ea retinenda religione, quam omnibus seculis, quibus Christũ agnouit, Germania coluit, & totus vbiquè terratum Christianus orbis semper retinuit? Scilicèt grãde piaculum est deserere, quod ab apostatis monachis didiceris: & pietas est, pueriliter ab eo deficere, quod indè ab Apostolis Catholica Christi Ecclesia tenuerit.

In Anglia hoc tempore sub puero rege Missa abrogata est, & non diù pòst Stephanus Episcopus Vuintoniensis, vir longè doctissimus, custodię mãdatur. Porrò Concilium Tridẽti continuatur. Eo tempore Veneti edicto cauent, vt libri à catholica religione discrepantes, ad certos homines adducantur, idq; intra dies octo, quibus elapsis, inquisitum iri aiunt, & qui depręhensi fuerint, non impunè abituros: ijs, qui deferant huius edicti contemptores, munera promittũt. Hęc molestissimè ferunt homines, sed si saperent, gauderent magistratus ipsorum saluti maturè consulere: atq; vtinàm vbiquè terrarum proscripti essent libri omnes, ex hæreticorum hominũ officinis ꝓfecti. Nam sermo eorum, quod verissimè dixit Apostolus, vt cancer serpit.

Edictum Venetorum de libris hæreticis.

2. Tim. 2.

Constantiẽses Cæsari obtẽperant.

Constantienses, quòd nollent Cęsari obtemperare in quibusdam, ab illo proscribuntur. Id illi nõ ferentes, quòd res plena esset periculi, habita deliberatione, Cęsaris de religione libellum recipiunt, & Clerum in vrbem admittũt. Porrò ministri Euãge-

gelici, & in ijs facilè primus Ambrosius Blaurerus apostata monachus, aliò se conferunt. Lindauiēses paulò antè pertinaciores, Constantiensium exemplo territi, libellum & ipsi recipiunt.

Augusti mensis die tertio Cęsar senatum Augustæ exauthorat, in quo multi etiàm ex plebe essent, nouumq; constituit: Tribus quoquè similiter abrogat, & ciuium conuenticula, nè deincèps fiant, interdicit. Religionē quoquè ad libelli præscriptum vt mutent, senatui nouo grauiter imperat: sicq; relicto pręsidio, Vlmam petit, atq; illic itidèm Senatū loco mouet, alium subrogat, & Martinum Frechtū ministrum Euangelicum cum socijs concionatoribus, quòd nollent libellum recipere, in custodiam duci iubet. Senatus libellum recipit. Ex concionatoribus istis quatuor pertinaciter in suo permansere errore, duo saniora sunt consilia secuti.

Senatus Augustæ mutatur.

Itemq; Vlmæ.

Argentinenses legatos ad Cæsarem Spiram mittunt. Ibì non inuento Cæsare, Moguntiam vsq; sequuntur: sed propter consiliarios quosdam absentes, iubentur Coloniam Agrippinam vsq; cum ipso proficisci. Hìc Cęsari literas offerunt. petunt sibi decreti, quod libello sæpè dicto contineretur, gratiam fieri, aut illud mitigari: se eñ de sua salute valdè esse solicitos, nec audere contra conscientiā agere. Ità mirum in modū trepidabatur vbiquè in Germania, cùm ad viam reuocarentur, vndè malorum concionatorum fraude exciderant, cùm nihil quicquam trepidâssent, quādò ab auita & catholica religione auocabantur. Cōtrà oportebat cunctantissimè ad res nouandas accedere, immò nouitatem omnem prorsùs suspectā habere: porrò ad religionem omnibus seculis & toto orbe excultam, etiàm vltrò & incunctanter reuerti. Itaq; illic trepidauerunt timore, vbì non erat timor. Tandèm Argentinenses hoc à Cæsare responsum accipiunt, vt cum

Trepidatio praepostera.

Psalm. 13.

Episcopo suo transigant. Iam enim obtulerant se ad permittenda aliquot templa Catholicis, dies festos & ieiunia obseruanda, & alia quędam.

Paulò suprà de Constantiensium proscriptione dictum est. Erant hoc nomine in summis angustijs, nec humanũ apparebat auxilium, Cęsare tunc longè lateq; in Germania triumphãte. Tandèm igitur multis diuexati modis, quod ꝓscriptis euenire solet, Austriacę domui sese dedũt in perpetuum. Ferdinandus rex in fidem eos recipit certis conditionibus, quas illi per iusiurandũ accipiunt. Est Constantia vel sola Cõstantiensi Synodo vbiquè notissima, vrbs non admodùm magna, sed elegans & amœna. Habet Episcopum, cuius diœcesis amplitudine reliquos ferè Germaniæ Episcopatus excedit. Habet enim supra mille & octingentas parœcias vel parochias, & quadringenta monasteria. Obitèr huc adscribere libet, quod de Rhenanis Episcopatibus quidam dicunt: Curiensis est summus, quia iuxta Rheni fontes. Constantiensis amplissimus, Basileensis amœnissimus, Argẽtinẽsis nobilissimus, Spirensis religiosissimus, Moguntinus authoritate venerabilissimus, Coloniensis opulentissimus, Treuirensis vetustissimus.

Diœcesis Cõstautiensis amplissima.

Seditio Burdegalensis.

Apud Burdegalenses in Aquitania fit tumultus ob salinariũ vectigal & tributa extraordinaria. Res non multùm à defectione abesse visa est: sed Rex Hẽricus tempestiuè occurrens, misso cum exercitu Anna Mommorantio, seditionis authores tollit è medio, & Burdegalenses egregiè castigatos, cogit in ordinem. Ademptæ sunt illis campanę omnes, nè ijs ad turbas ciẽdas abuterentur, priuilegiorum literæ exustæ omnes, & quia regis præfectum occiderant, coguntur humum, vbì conditum eius cadauer erat, digitis & vnguibus fodere, donèc ad corpus ventum esset, &c.

Grauis castigatio seditiosorum.

Cæsar

Cæſar tandèm in Belgium redit, ſeruato apud ſe Saxone, Lantgrauio verò Andernandam, quod eſt Flandriæ oppidum, miſſo. Paulò antè ad Calendas Octobris Cameræ iudicium conſtituit, aduocatos tres de Luteriſmo ſuſpectos remouet, cęteris omnibus inter alia pſcribit, vt catholicę Eccleſię dogmata ſequantur, aut loco moueantur. Ad Cæſarem in Belgium, relicta Gallia, venit eius ſoror Eleonora Franciæ regina, idq; Henrico rege annuente.

Cæſar Cameram conſtituit.

Hoc ferè tempore Philippus Hiſpaniarum rex ad patrem Cæſarem, relicto in Hiſpanijs Maximiliano fratruele, annorū 21. iuuenis ex Hiſpania Genuam proficiſcitur cum quinquaginta triremibus & totidem ferè nauibus onerarijs. Apud Genuam primò, & indè alijs Italiæ locis magnificentiſſimè excipitur. Mediolanum ingredienti pręſtò fuêre Sabaudiæ princeps, Veneti, Florentini, Ferrarienſes, Senēſes legati. Intereà Bruxellis moritur comes Buranus Maximilianus anginæ morbo.

Philippus rex in Italia accipit honorificētiſsimè.

Theologi Proteſtantium Vuittembergenſes & Lipſenſes per hoc tēpus inter ſe de voluntate Principis Mauricij conueniunt aliquot locis, & nonnihil ad Cæſaris ſcriptum ſeſe accommodant, edita religionis formula in Mauricij ditione ab omnibus ſeruanda. Indè grandis poſteà inter Luteranos orta tempeſtas eſt & altercatio. Ij poſteà dicti ſunt molles Cōfeſſioniſtæ, quorum facilè princeps fuit Melanchthon. De his ſcribunt in præfatione ſeptimę Centuriæ authores hiſtoriæ Magdeburgicæ, rigidi Confeſſioniſtæ: An non ex ipſis ſcholis (Vuittembergenſem & Lipſenſem intelligi volunt) vbì hęreſiarchæ in altis pulpitis, cincti clypeis politicorum ſedent, prodeūt cōplures iam annos libelli famoſi, tetros errores continentes? quibus quales pulli excludantur, & qualem poſteritatem habiturus ſit filius Dei, luculenter demonſtratur: nempè vt reuer-

Molles Cōfeſsioniſtæ.

ſus ad iudicium, ſicut prædixit, fidem vix ſit reperturus. Ità illi Stoici Luterani ornant Melanchthonem & ſocios eius molles Confeſſioniſtas, etiàm alijs locis egregiè lacerant, & rursùs mirificè lacerantur & proſcinduntur ab illis. Quæ res profectò mouere debet homines Chriſtianos, vt à talium communione & doctrina quamprimùm recedant.

ANNO 1549. Cæſaris filius Philippus ad Patrem venit in Belgiũ, & cum eo, prȩter alios, Cardinalis Tridentinus. Cȩſar aduentanti inſignem equitatum in Germaniam vſque honoris cauſa obuiàm miſit. Mauricius Princeps Tridentum vſque proceſſit ei obuiàm, & pro Lantgrauio captiuo plurimùm orat, vt apud patrem velit intercedere. Philippus ſuam ea in re operam liberaliter pollicetur.

Magdeburgenſiũ pertinacia.

Magdeburgenſes iam anteà proſcripſerat Cȩſar, cumq; nollent decretum religionis Auguſtæ euulgatum recipere, maiorem in eos concipit indignatiōem. Hȩc vrbs ferè prima amplexa fuit Luteri infauſtum Euangelium, erantq; hoc tempore illic aliquot ſtrenui Luterani cōcionatores, Nicolaꝰ Amſdorffius, quem Cȩſar ex Numburgenſi Epiſcopatu eiecerat, & Matthias Flaccus Illyricus. Iſti videntur cōmouiſſe ciues, vt pertinaciter Cȩſaris decretum repudiarent. Illyricus diù fuerat Melãchthonis diſcipulus. Sed cùm videretur Melanchthon cũ Vuitenbergenſibus & Lipſenſibus non prorsùs à Cæſaris decreto abhorrere, multa quoquè concedere, ſcripſit vnà cum ſocijs Magdeburgicis. qui nec latũ vnguẽ vlla in re à Luteri placitis diſcedendũ putabant, contra Melanchthonem & eius aſſeclas. Scripſit in eos etiàm Nicolaus Gallus, qui, nisì fallor, id temporis Magdeburgi erat, poſteà verò factus eſt

ſuperintendens Ratisbonenſis. Hæc verò rigidorum & mollium Confeſſioniſtarum (Sic enim Catholici quidam eos vocant) contentio tandèm eousquè progreſſa eſt, vt miſer Illyricus tota ferè Saxonia proſcriptus, Ratisbonam vſq; ad Nicolaum Gallum profugerit. Vehemens eſt enim Illyricus, & in quibuſdam libellis ſupplicatorijs mirabiliter vrget & inſtat, vt in Germania vel potiùs Saxonia Synodus congregetur, cui tamen non interſint niſì Synergiſtę, Maioriſtę, & Adiaphoriſtę, cum quibus ſolis ſibi rem eſſe vult, ac mirum in modum quiritatur de Confeſſione Auguſtana, quæ multis ſit locis deprauata: crimenque falſi alicubì Melanchthoni pręceptori impingit, quòd & confeſſionem Auguſtanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterauerit. Nec planè mẽtitur Illyricus, cùm in confeſſo ſit, Auguſtanam confeſſionem non ſemèl à Melanchthone mutatã. Tales ergò cùm eſſent Magdeburgi buccinatores, ꝑtinaciter diù ſeſe Cæſari oppoſuerunt peſſimo quidem obſtinatæ rebellionis exemplo.

Illyricus falſariũ vocat Melãchthonem.

Hoc anno prodijt in lucem ſcriptum quoddam contra ſeptimam Synodum Niceæ habitam, ſub nomine Caroli Magni. In eum librum præfatur quidam Eli Phili. vt Oedipùs meritò adhibendus ſit, qui illud nobis nomen interpretetur. Deindè nec loci, nec typographi vlla fit mentio, vt librum alioquì vel maximè ſuſpectum, iſthæc omnia magìs etiàm ſuſpectum reddant. Verebatur Eli Phili, nè quandoquè aliquid à Catholicis reperiretur, vel proferretur, quo liber ille falsò tanto Principi adſcriptus doceretur. O quantùm laborat perfidia, vt vel per fraudem aliquid contra ſanam fidem moliatur, quandò cum veritate non poteſt. De libro illo nihil admodùm dicere attinet: nam non multùm facit pro iſtis nouis

dogma-

dogmatiſtis, qui apertè doceat ſanctam Romanam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam, cæteris Eccleſijs à Domino prælatã, pro cauſis fidei cùm quęſtio ſurgit (ſic enim loquitur) omninò eſſe conſulendam. Et id quidem hoc ſcripto ſibi oblato fecit Carolus Magnus rex verè Catholicus. Ea igitur tẽpeſtate, qua Niceæ habita ſynodus eſt contra Iconomachos, quidam in eius acta inciderunt, & vt apparet, quæ ab illa ſynodo de Imaginibus venerandis prolata ſunt, iſti de cultu diuino adorandis intellexerunt. Ad oppugnandam ergò eam Synodum ſe conferunt: conſcribunt quatuor libros, eosque Carolo Magno, vt probabilis eſt coniectura, dedicant. Is verò mittit eos examinandos Adriano Põtifici, cuius & amãtiſſimus & obſeruantiſſimus fuit. Porrò Adrianus eos confutat, ſicut teſtatur prolixa illius hac de re ad Carolum ipſum epiſtola, quę iam in Cõciliorum Tomis habetur, quam ego pulcherrimis characteribus in mẽbrana deſcriptam ex Gallijs habui, ſed aliquot locis mutilam. Habetur autẽ etiàm Romæ vndè eam expectamus. Cùm ſit autem certiſſimum, in Synodo Nicena Adriani legatos nõ adfuiſſe modò, ſed præfuiſſe etiàm, quî fieri poteſt, quod Eli Phili in ſua pręfatione confingit, vt Carolus in Synodo Francophordienſi, cui æquè legati Adriani interfuêre, Nicenam Synodum damnandã curauerit, aut contra eam quicquam ſcribere voluerit? Sed benè habet, quòd Adriani ſcriptum extat, quo libri illi quatuor grauiter cõfutantur, idq; ea verborum ſeueritate, vt perſpicuum ſit nõ à Carolo, ſed ab alijs eos eſſe elucubratos. Hanc plagam verebatur Eli Phili: itaq; & ſuũ & loci, & typographi nomen ſuppreſſit, vt in illum quoquè quadret illud Euangelicum, Qui malè agit, odit lucem. Mirum autẽ in modum Caluinus & Illyricus cum ſuis hos quatuor libros iactitant, nec vident ſtulti lõgè plura

Lib. 1. ca. 6.

Liber ſub Caroli Magni nomine editus.

Ioan. 3.

plura in ijs haberi, quæ illorum impia cōmenta destruant, quàm quæ illis fauere videantur. Sed hoc apud hęreticos in more positum est, vt vndecũquè arripiant occasionem infestandi catholicam Ecclesiam. Vt imagines oppugnent, cogunt religiosissimum & inprimìs Catholicum Principem fieri iconoclastam: nec pudet eos pro se allegare illum eximium regē, qui tot olìm Episcopatus, monasteria, collegia, aliaque sacra loca fundauit, & amplissimis reditibus auxit & donauit, quę isti perditi homines hodiè destruunt, diripiũt & euertunt, non impunè tot sacrilegia laturi, si ille Carolus verè Magnus hodiè superesset. Paucis hæc annotare volui, vt videat pius Lector, quanta sit istorum hominum improbitas, qui cùm è diametro pugnēt cum religione & pietate Christianissimi illius regis Caroli, tamen audent Ecclesiæ DEI illius nomine insultare, qui fuit Catholicę Ecclesiæ vindex acerrimus, & fidissimus atq; constantissimus defensor ac propagator. Quòd autem fingunt in Frãcophordiensi Synodo, assentiente Carolo, damnatam esse Synodum Nicenã, tam est pudendum & insolens mendacium, vt eorum impudentiam nemo satìs admirari queat. Vt enim iam antè dixi, vtriq; Synodo interfuêre legati Adriani Pontificis, à quo hi libri prolixè confutati sunt: nec dubium est, eius legatos nō diuersa, sed eadem de re vna statuisse. Tum verò decretum Synodi Francophordiensis, quod proferũt, eorum os impudens planè cōtundit. Sic eñ habet, quemadmodûm ab ipsis profertur: Allata est in medium quæstio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt. Iam efferebant se hæretici, putabant se planè victores abijsse, & quauis talpa cæciores, non videbant nullã hic Nicenę, sed Constantinopolitanę Synodi mentio nem fieri, Habita eñ nō longè ante Nicenã

Hæreticorũ re sana impudentia.

De Synodo Frãcophordiensi.

Syno-

Synodum, fuit Cōstantinopoli pseudosynodus de imaginibus profligandis, eamq; hîc intelligi oportere certum est. O quàm sunt isti ad nocendum intenti, quorum tamē improbos conatus diuina prouidentia miris modis eludit, & plerunquè ità fraudes illorum palàm retegit, vt mirum sit illos vnquā ausos prodire in publicum: magìs etiàm mirum sit, non sibi cauere homines ab istorum insidijs & malis artibus. Citant etiàm pro se Abbatis Vrspergensis testimonium, sed iusto Dęi iudicio occæcati, nō vident ibì quoquè non Niceni Concilij, sed Constantinopolitanæ pseudosynodi nomē expressum.

De aduentu regis Philippi in Belgium paulò suprà memini. Ingressus est ille egregius Princeps Bruxellas summa patris Caroli Imperatoris gratulatione, & ingenti Belgarū studio. Quę deindè secuta est æstas, ea ferè omnis incredibili erga iuuenē principem mirificis exhibendis pompis, dum is inaugurandi causa circunducitur, liberalitate cōsumpta est, adeò vt nō desint, qui annotârint solos Antuerpienses in publica hac cōgratulatione supra centena tricena coronatorum aureorum millia expendisse: quos reliquæ sanè quàm opulentæ vrbes pro sua quæq; virili & facultate imitatæ sunt. Est enim omnis illa ditio prędiues certè, & mira in suū Principem beneuolentia.

Philippus rex in Belgio vt exceptus.

Erat interìm etiàm in Gallijs summa lętitia, rege & regina maximis regni eius opibus honorificētissimè Parisijs acceptis: & poterat Reipub. certa pax & tranquillitas diù optata tandèm cumulatè etiàm obtingere, si inter hos potentissimos reges Carolū Imperatorem, eiusq; filium Philippum, & Galliarū regem Henricum firma & syncera concordia constitui potuisset. Sed eam necdùm merebantur corruptissimi hominum mores, & effrenis peccandi licentia, cui castigandæ noua parabātur flagella, non

multò

multò pòſt exardeſcente bello inter Imperatorem & regem Henricum, de quo pòſt dicemus.

In Anglia hac tempeſtate feruebãt inteſtinæ animorum diſſenſiones & acerbitates, atq; in religionis negocio pugnantes opiniones & fœda diſſidia, quæ parit hoc nouum Euãgelium ab hominũ mõſtrificis ingenijs ab inferis excitatũ, in quo tum ꝓponendo, tum propagando mirum in modum feruent importuni homines: ſed cùm à veritatis ſtudio & ſpiritu ſint alieni, in multas repentè factiões diſtrahuntur, & habent ſingulæ malè detorta quædã ſcripturę loca, quibus imperitę cõcioni vera ſe docere perſuadeant: ſed impudentiſſimã eorũ vanitatem ipſa doctrinæ varietas & pugnantia coarguit, quę nihil poteſt cũ veritate habere cõmercij. Porrò Senatus Anglicus armata manu ortas ſeditiões cõpeſcuit, ſumptumq; ſuppliciũ eſt de illarũ authoribus. Cæſus aũt eſt etiàm Thomas Semerus Britãnię Amiralius, ꝙ in affectati regni ſuſpicionẽ veniſſet apud germanũ fratrẽ ſuũ, qui tum regni Protector erat, & regis Edouardi auunculus. Dum aũt inter ſe Angli tumultuantur, rex Galliarũ ea arrepta rei gerendę opportunitate, in maximas annonę & rerum neceſſariarũ anguſtias adduxit Bolonię arcẽ, ademptis Anglis partìm vi, partìm deditione Ambletula & Monlamberto, quę ſunt loca Boloniæ vicina, & ab Anglis munita tum erant. Et vt hoſtem alibì quoq; diſtineret, exercitum in Scotiam mittit, qui Scotis iunctus, egregiam ex Anglis profligatis victoriam reportat commiſſo prælio, reginæq; reſtituuntur, quæ Angli Scotiæ regno ademerant.

Diſſeſiones in Anglia.

Thomas Semerus caeditur.

Idem Henricus rex cùm eſſet Pariſijs, ſeueriter animaduertit in quoſdam hæreticos, habuitq; ſolennem & publicam ſupplicationem ad DEVM & ſanctos eius. Deindè ſcripto quodam typis excuſo teſtai ſe Catholicę fidei, authoritatis Apoſtolicę & cleri

Henricus Franciæ rex ſe catholicũ declarat.

cleri susceptururum patrocininm: palamq; declarat, quàm ex animo detestetur nostrorum temporum hæreticos & hæreses, partìm è cineribus excitatas, partìm recèns inuétas à Lutero, Carolstadio, Zuinglio, Oecolampadio, Melanchthone, Bucero, Caluino & id genus alijs hæresiarchis, hominibus mōstrosis & pestiferis, quas etiàm velle se ait è suis ditionibus extirpare, & in reos grauissimè vindicare. Hæc quidē ille rex Catholicè, & vt decebat regem Christianissimum: atque ea in re secutus est patrem Franciscum, qui noua dogmata ferre non potuit, & sæpè acerba sumpsit supplicia de hæreticis. Videbāt sanè illi reges, quàm nihil ferè nisì tumultus & seditiones, diuinarum humanarumq; legum cōtemptum, magistratûs odium & fastidium, & multa alia horrenda mala pariat nouum istud Euangelium. Et felices sanè atq; florentes illæ sunt respublicæ, in quas exitiosa dogmata minimè irrepserunt. Speramus autem fore quandoq;, Deo benè propitio, vt omnes intelligant, quàm nihil nisì merę fraudes & imposturæ fuerint, quæ sub puri verbi DEI & syncerræ doctrinæ speciosis titulis nouorū dogmatum architecti & satores orbi venditârunt. Sed hęc & id genus alia alibì diximus, quanquàm etiamsi crebrò repetantur, non possunt videri superflua, quòd expediat horum sæpissimè admoneri homines, vt relictis errorum tenebris, redeant in viam, & ad pacē ac vnitatē Catholicę Ecclesię, extra quam nulli potest esse vera salus.

Disputatur in Anglia cū Martyre.

Mēse Maio in Anglia disputatum est Oxoniæ ab eius Academię Theologis cum Petro Martyre, monacho apostata, profugo ex Italia. Disputationi præerant legati regij, qui posteà scripto edito, visi sunt palmam tribuere Martyri. Is Martyr aliquandiù Bucerano more solebat de cœna Domini, vt ipsi vocant, loqui: sed vbì aduertit eum loquendi

modum

modum à sua mente alienũ esse, quod Bucerus non magnoperè curâsse videretur, noluit ampliùs Buceri imitari simulationẽ, sed apertè professus est Zuinglianismum. Iuit autem in Angliam etiàm Bucerus, vt nè quid ad eius regni infelicitatem deesset.

Octobri mense Argentinẽses cum Episcopo suo transigunt: tria templa Catholicis permittunt, & quædam alia inter vtrosq; componuntur.

Solimanni filius ad Persas profugit

Hoc anno primogenitus Turcę Solimanni filius ad Persas confugit. Erat Solimannus propensior in secundę vxoris liberos, è quibus alterum Mustaphę primogenito, hortatu vxoris, prælaturꝰ videbatur. Id indignè tulit Mustaphas, Persarumq; fretus copijs, aliquot Persis loca finitima expugnat. Solimãnus cum quingentis hominum millibus pergit obuiàm, Persas in fugam conijcit: sed cùm Persę longè lateq; omnia incenderent, è Solimanni exercitu, rerum inopia pressi, ad centũ millia periêre, coactusq; est Solimannus re infecta discedere.

Paulus 3. excedit è viuis.

Decima Nouembris die, anno ætatis suę 82. moritur Paulus Pontifex III. In hunc Sleidanus scribit suo more, & vt vita functum acerbissimè & odiosissimè traducat, citat librũ Italicũ Bernardini Ochini, longè contumeliosissimum. Si quis ità scriberet in principes Euangelicos, quemadmodùm ille liber perstringit Pontificem, nemo æquo ferret animo. Et hic visus est dignus Sleidano Sacramentario, è quo non pauca in defuncti Pontificis contumeliam suis illis præclaris commẽtarijs infarciret. Sanè qui talium commentariorum lectione delectantur, illi facilè quoquè Mahometis Alcoranum & id genus alia commenta non admodùm recusaturi videãtur. Fuit ille Pontifex à luxu & crapula alienus, & temperãtię inprimis studiosus: quę res illi tam rarã cõciliauit senectutem. Porrò qui stupris, libidinibus, comessationibus & largioribus poculis assiduè vacant,

cant, vix possunt ad eam pertingere senectutem. Fuit idem Pontifex multa rerum peritia ac prudentia, & apud oẽs plurimùm gratia valebat, Italiamq; diuturno liberauit bellorũ tumultu, & perpetuam seruans pacem, vulgò dictus est pater patriæ, bonus pastor, bonus Reipub. Sleidanus & tota nouorum dogmatistarum cohors non nisi mordere nôrunt summos illos Ecclesiæ pastores.

Missa rursùs Argentinæ celebratur.

ANNO 1550. ipso Purificationis die solenni Argentinensis Clerus Missam in tribus tẽplis rursùs celebrat, iam plusquàm viginti annis intermissam. Ibì itidèm Sleidanus mirè est facetus, & cæremonias ecclesiasticas haud secùs atquè Turcus aliquis aut Scytha irridet. Eo autem die excitatus est Argentinę tumultus occasione quadam, & vsq; adeò res periculi plena fuit, vt indè vsque ad Pentecosten rursùs diuina officia intermissa sint. Oderant Clerum plerique vrbis incolæ, nec alio quàm idololatriæ loco habebant plerasque omnes Catholicæ Ecclesiæ cæremonias: porrò apostatæ Buceri identidèm repetitæ incestæ nuptiæ, horrendę in Eucharistiam & alia sacramenta blasphemiæ, diuinarum ac humanarum rerum plusquàm Babylonica confusio, purum putum Euangelion videbantur. Hæc quidem faciunt, vt minorem apud nos admirationem habeant, quæ Antichristi temporibus futura creduntur. Habebit ille plurimos, qui eius impietati consentiant: sed habent etiàm horum temporum prodigiosi dogmatistæ, qui cupidè illorum absurditates amplectantur, idque adeò vt non desint, qui scribere ausi fuerint, nec adorandum Deum, nec præsidium ab eo expectandum. Et hoc quidem dogma est Ochini. Quid verò deterius ex ipsa Antichristi schola prodire poterit? Neq; verò multò tolerabilior eorum doctrina est, qui

qui Missam vsqueadeò execrátur, nec ferre possunt vt in Eucharistia Christum adoremus.

Galliç & Angliç reges pacē faciunt, Boloniā Angli reddūt Gallis, à q̄bus certa illis pecuniæ summa numerat̄. Quòd Angli Boloniā restituerēt, pleriq; nō mediocriter admirati sunt. Et vt maior sit inter reges necessitudo, Gallus ordinis Anglici, Anglus Gallici fit eques.

Pax inter Gallos & Anglos.

Huius anni mense Ianuario senatus Burdegalensis in Gallia restituitur. Hoc tempore Cęsar grauissimum in Luteranos suis in hęreditarijs ditionibus promulgat edictum: sed antè q̄ promulgaretur, vnà cum Philippo filio Augustam ad comitia proficiscitur, Saxone quidem sibi adiuncto, Lantgrauio aūt Mechliniç, munitissimo Brabantiç oppido, relicto.

Edictum in Luteranos.

In defuncti Pōtificis Pauli locum subrogatur Februarij die 7. Iohannes Maria Mōtanus, & vocatur Iulius 3. Erat tum ob Iubileū magnus Romæ hominum cōcursus, qui Luteri & eius similium blasphemijs surda aure pręteritis, pia animi deuotiōe loca sacra Romanę vrbis inuisebant, & largissimarū cōdonationū, quas indulgentias vocamus, participes sese reddere studebant. Luterani & eius farinæ alij non indigent Indulgentijs, quia sua sterili fide securi, rectà proficiscūtur in Orcum. De indulgentijs possent multa dici, sed istis nouis Euangelicis nunq̄ possunt satìs multa dici. Si tamē audire dignantur, dicam quid Tridentina Synodus amplissima de his statuerit. Verba Synodi hæc sunt Sessione 25. Cùm potestas cōferendi indulgentias à Christo Ecclesiæ concessa sit, atque huiusmodi potestate, diuinitùs sibi tradita, antiquissimis etiàm temporibus illa vsa fuerit, sacrosancta Synodus Indulgentiarum vsum Christiano populo maximè salutarem, & sacrorum Cōciliorum authoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet & præcipit, eosq; anathemate

Iulius 3. Pōtifex.

Synodi Tridentinæ de Indulgētijs sententia.

damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. His contenti sunt Catholici. Sectarij nec his nec alijs opùs habent, sola fide sua migraturi quò digni sunt. In hunc quoquè Iulium Pontificem Sleidanus impura & flagitiosa iactat conuicia: vt aduertamus, ex abũdãtia cordis os illius talia euomere obscœna & pudẽda. Parceret saltem lectoris pudori, si nollet parcere Pontifici. Verùm impunè, immò & cum multo hui⁹ infelicis seculi applausu, ab istis quiduis iactatur in Pontificem: sed mendax Sleidanus fidem nõ meretur.

Comitia Augustana. Iulij mensis die 26. Cæsar Comitia auspicatur Augustæ. Et hæc quoquè Sleidano armata dicũtur, quòd Cęsar vrgeret quędam quę id gen⁹ homines nollent. Mauricius, qui anteà Cęsari se submiserat, ad hunc Conuentum mittit legatos, per quos ostẽdit se non aliter probaturum Concilium Tridentinum, nisì etiàm Augustanæ Confessionis theologi habeant definiendi potestatem, & Pontifex nõ obtineat locum præsidis in Concilio. Hæc absurda è suis absurdis habuit Theologis. Scilicèt rei, immò iam olìm damnati non vnius, sed multarum hæresum, in Concilio sententiam ferent. Quis vnquàm audiuit eiusmodi absurditates? Videtur Mauricius iam tum coxisse bellum in Cæsarem, de quo pòst audiemus.

Granuellan⁹ occũbit. Extremo Augusto mense Granuellanus, qui iam totos viginti annos apud Cæsarem summum obtinuerat dignitatis locũ, migrat à corpore. Eius functionem Antonius filius, tum quidem Atrebatensis Episcopus, posteà verò Mechliniensis Archiepiscopus & Cardinal. multæ vir literaturæ obtinet. Erat is quoquè in magna apud Cęsarem familiaritate, in magna quoquè posteà gratia apud Philippum Cæsaris filium, potentissimum Hispaniarum regem ob

mul-

multas egregias dotes, multamque in rebus dexteritatem.

Per hoc tempus Aphrodisium Aphricæ munitissimum oppidũ Siciliȩ Prorex magna vi expugnat. Obtinebat in ea vrbe nidum suum insignis Archipirata Dragutus, qui maria suis excursionibus adeò habebat infesta, vt nulla ratione diutiùs tolerari posset. Capta sunt in ea vrbe à Cȩsareanis, & in seruitutem abducta ad octo circiter barbarorum millia. Ea res vehementer offendit Solimanni animũ, nouisq; bellis materiam præbuit. Coniunxerat se enim illi nõ ità pridèm Dragutus. Imperator deindè ablatis omnibus, quæ in naues conijci poterant, Aphrodisium funditùs euertit, quòd parùm vtiles in eo, militari præsidio firmãdo ac tuendo, sumptus poni viderentur.

Aphrodisiũ expugnat.

Hoc quoquè tempore Magdeburgenses magnis afficiuntur damnis à Georgio duce Magnopolẽsi, & in acie non sinè multorum hominum cæde vincuntur: capti sunt plurimi, & tormẽta, currus, & instrumenta militaria omnia in Ducis Georgij potestatem veniũt. Ea ex Magdeburgicis parta victoria, multi ad bellum illis faciendum sese accingunt. In ijs fuêre Mauricius & Elector Brãdeburgicus cum Alberto patruele, itemq; Henricus Brunsuicensis, cœptaq; est vrbs obsideri Octobris 4. die. Imperij quoquè ordines in id bellum auxilia pollicentur, & Mauricius rerum summæ præficitur. Decernuntur autem in bellum aureorum millia sexaginta menstrua, & pro sumptibus factis centum millia.

Magdeburgensiũ clades.

Obsidio Magdeburgi.

Sub Idus Nouembris Iulius Pontifex, qui Paulo III. successerat, annos natus duos & sexaginta, Concilium indicit Tridenti cõtinuandum, iubetq; vt adsint omes ad Maij Calendas, ad quos pertinet interesse. Interìm Mauricius fortiter rem gerit contra Magdeburgicos, multa illis clade illata, & noua

Vrbs noua capitur.

vrbe(eſt enim vrbs ipſa tripartita)multis cæſis ciuibus occupata. Porrò rursùs cum Brãdeburgico inſtat apud Cæſarem de dimittendo Lantgrauio. Cęſar reſpondet,non ipſum modò,ſed & filios eius & conſiliarios ità ſe gerere, vt nõdùm poſſit in libertatem reſtitui. Inſtabat verò Cæſar,vt edictum religionis omnes executioni mandarent, & videbãtur omnia poſſe in tanta Cæſaris fortuna paulatìm in Germania ad priſtinũ ſtatum reduci, nisì ſatan impediuiſſet bello Gallico,de quo pòſt dicemus.

Lãtgrauius fugã meditatur.

Lantgrauius captiuitatis valdè pertæſus,conſilia fugæ cum ſuis ex Haſſia euocatis init. Erat ingentis res periculi,Hiſpanis attentè vigilantibus. At tamẽ reperti ſunt duo,qui ſuam ei operam addicerẽt. Hi toto itinere ab Haſſiæ finibus Mechliniam vſq; celeres diſponunt equos, & iam parùm aberat, quin res proſperos haberet ſucceſſus:ſed ad Hiſpani prę fecti notitiam perfertur,& in ipſo propè fugæ momento duo ex Lantgrauianis confodiuntur, nonnulli cõpræhenſi capite plectuntur, & Lantgrauius arctiori cuſtodię mandatur. Cæſar hos conatus indigniſſimè tulit.

In Auguſtanis Comitijs multùm fertur Carolus Cęſar egiſſe cum Ferdinando fratre de Philippo filio ad Imperij ſucceſſionem admittendo. Sed nihil ea in re effici potuit. Non dubium quin Cæſar,qui ſciret Philippi ampliſſimas ditiones & vires,Reipublicæ Chriſtianæ illo promouendo conſulere voluerit,quandoquidem & Turcę vicini,& alij Imperij hoſtes non nisì ſumma potentia arceri poſſint. Cur autem Ferdinãdus ea in re,vt aiunt, Cęſari nõ acquieuerit, me latet, nec eſt noſtrum, Principum conſilia ſcrutari.

Oſiandri nouum dogma.

ANNO 1551. in Pruſſia Andreas Oſiander nouũ de iuſtificatione dogma è ſuo cerebro fabricat, videlicet, hominẽ Chriſtianum eadem prorsùs

iuſtitia,

iustitia, qua Deus essentialiter iustus est, iustum esse oportere: hanc verò iustitiam homini inseri &c. Cõtra hunc licèt alioquì strenuus esset Luteri propugnator, multi Euangelici aliquot Principum & ciuitatum Luteranarum præcones acriter scripserunt, sed ità, vt & illi Osiãdro, & illis rursùs Osiander multas execrandas hæreses impingat: Inprimìs autem Vuittembergenses, & in his Melãchthonem perstringit. Sic illi fratres Euangelici non contenti turbare Ecclesiam Dei, etiàm mutuò se egregiè lacessere & perturbare non desinunt. Et quanuìs tam multos haberet Osiander contradictores Euangelicos, tamen in suam sententiam pertrahere potuit Albertum Prussiæ Principem, qui eius aduersarios, & in his Ioachimum Merlinum insignem Euangelicum, è suis finibus exegit. Quis non rideat, apud istos infaustos rerum nouatores Euangelij sui doctrinam totiès in nouas mutari formas, easq́ue tam diuersas, atq; inter se mirè discrepantes? Sed dolendum maximè est, dum isti ità in rebus grauissimis ludunt, miseræ plebi tam miserabiliter ac nimiùm exitiabiliter illudi.

Luterani contra Osiandrum.

Merlinus proscribitur.

Die 27. Februarij perijt in Anglia Martinus Bucerus, monachus Apostata, & qui cõtra omniũ seculorum & Christianarũ gentiũ morem, cùm esset sacerdos, ad tertias vsq; nuptias ꝓgressus est. Audiui ego ex quodã graui longeq; doctissimo viro, fuisse eum Iudęum, & cùm quandoq; puerũ quẽdam nescio ex qua fœmina sustulisset, eum circuncidisse. Vtrùm aũt hęc prorsùs certa sint, non possum affirmare, præsertim quòd ille quoq; qui hæc referebat, se ab alijs accepisse diceret. Vnum hoc certũ est, fuisse hominẽ pestilentissimũ. Facessant importuni quidã, qui talẽ virũ pacis] & pietatis studiosum pdicare non dubitãt: nam seipsos satìs ꝓdunt, q̃ sint parũ syncerè catholici, & veræ pietatis amãtes. Si qua in

Bucerus extinctus.

eius viri toto pectore hæsisset scintilla veræ pietatis, nunquàm ausus fuisset tantæ sibi turpitudinis conscius, præsertim post publicitùs Deo nuncupatum perpetuæ continentiæ votum, in cuiusquam boni viri prodire cóspectum. Sanè inter Euangelicus buccinatores haud temerè inuenias, qui vafricie & calliditate Bucerum superet. Multa arte conatus est præclaram Coloniensem diœcesin in suos errores pertrahere, & iam aliquousquè progressus erat, sed Deus p̄potens illius conat⁹ citò dissipauit. De eius horrenda morte multa tum dicta fuêre, sed quia non satìs constant, nolim ea huc adscribere.

Statua crucifixi sudat.

Mensis Martij die 14. in oppido Bernburgensi sub concionem statua CHRISTI in cruce pendentis, magno & stupendo miraculo ad quatuor horas largiter sudauit. Erât qui sudorem illum subindè absttergerent, sed rursùs magna copia manauit. Multæ hac nostra ætate, dum regnant pasim hæreses, statuis & imaginibus iniuriæ & contumeliæ petulanter illatæ sunt, nec adhuc cessatur, licèt non desint id genus prodigia, quib⁹ possent importuni homines absterreri. Videntur valdè sibi Euangelici, si ab hominum oculis imagines & statuas Christi & diuorum remoueant, nec pudet eos Iudæorū & Turcarum aliorumq; Mahometanorum imitari vecordiam & impietatem. Sed hac quoquè ratione via sternitur Antichristo.

Robertus Vuaucop cæcus, fit Archiepiscopus.

Hoc anno obijt Robertus Waucop Scotus Lutetiæ Parisiorum. Is à puero cęcus, vsque eò Parisijs in literis processit, vt Theologię doctor creatus sit. Indè Romę fit sacerdos, ac paulopòst Archiepiscopus Armachanus in Hybernia, & posteà sub Iulio 3. Legatus à latere. Interfuit quoq; Synodo Tridentinæ. De Didymo Alexandrino, quem D. Hieronymus suum Videntem appellat, constat, à parua ętate captum oculis, ad summam eum euasisse eruditionem,

nem,atq; adeò etiàm geometriam,quæ vel maximè visu indiget,ad perfectum didicisse.

Galliæ rex Henricus in suam fidem & clientelam recipit Octauium Farnesiũ,& Parmæ imponit Gallicum pręsidium inuito Pontifice & Cęsare. Ea res initium prębuit calamitosissimo & diuturno bello Gallico,quo totius Germaniæ,immò & Europę in pristinum statum restitutio, prorsùs impedita est. Pontifex Cęsaris,tanquàm defensoris Ecclesię,opẽ implorauit contra Farnesium,nec eam Cæsar Pontifici negare potuit,quòd Parma tum esset ditionis Pontificiæ.

Parma Gallicũ præsidium accipit.

Sub Maij finem Philippus Cęsaris filius Augusta discedit in Italiam, indè in Hispaniam, comitante Maximiliano, quem patruus Imperator & parens Ferdinandus ad Comitia euocauerant.

Augusti die 26. Ecclesię Augustanę ministri Euãgelici, Cęsaris voluntate intra diem tertium ex vrbe decedere iubentur,nec vsquàm omninò concionari intra Cæsaris ditiones. Intra Augustam vetat Cęsar Luteri dogmata doceri.Eodem modo actum est cum Memmingensibus & alijs Sueuię concionatoribus.Erat in ijs quidam,cuius Dalila iam proxima esset partui. Is petit sibi copiam fieri vxoris,vt ipse vocabat,inuisendæ.Tum Atrebatensis Episcopus cumprimis eruditus,ad suos cõuersus,vxorem iste vocat,ait,quæ scortum est. Et reuerà non nisì scorta,immò scortis peiores sunt,quę vel sacerdotibus,vel monachis iunguntur.Horum autem Profligatio magnum omnibus vbiquè terrorem incussit,qui hauddubiò idem sibi quoquè formidarent: potuissetq; hac ratione facilè populus miserè seductus in viam reduci,expulsis prauis & seditiosis doctoribus, cùm eccè in tanta publicæ pacis & tranquillitatis expectatione, Galliæ rex Cæsari bellum mouet.Mauricius deindè cum Gallo fœdus ferit,

Exiliũ concionatorum Augustæ. Itemq; aliorum.

eam gratiam pro maximis beneficijs Cęsari rependens: Cęsaremque vehementer & Gallus & Mauritius afflixerunt, tam inopinato nec vsquàm indicto bello: immò cùm Cęsari Mauritius omnem interim obsequentiā polliceretur, & Gallus videretur, nullas belli iustas causas habere. Quicunq; autē huius in Cęsarē inexpectati belli authores fuére, non diù posteà superuixêre, & pleriq; omnes in ipso ætatis flore dura morte periêre. In Galliæ Christianissimo rege mirum fuit, quòd se eo quoquè nomine scriberet bellum Cęsari facere, vt Saxonē & Lantgrauium, qui erant pręcipui Luteranę doctrinæ patroni, in libertatem assereret, cùm tamen ipse in sua ditione Luteranos & aliarum sectarum homines seuerissimè persequeretur.

Bellum Gallus Cæsari facit.

Hoc tempore Turcica classis, Melitæ arce frustrà tētata, Tripolim Aphricę vrbem expugnat, & Gallus naues aliqt Belgicas capit & diripit. Per Pedemontium quoquè aliquot vrbes occupat. Dolebat regi, quòd Cæsar Pōtifici ferret opem cōtra Octauium, quem, vt diximus, ipse in suam fidem accepisset. Cęsar eius facti publico scripto rationē reddidit. Quod de captis nauibus Belgicis diximus, ità ferè accidit: Viginti & duæ naues onerariæ multis mercibus onustæ, fretæ inducijs, vt quidam scribit, è Belgio tendebāt in Hispanias. Eius rei per nauem speculatoriam certior factus Polinus Gallus, adnauigat ad naues, ait se vehere reginam Scotiæ, orat vt recepto nautico more, congratulationis & honoris causa tormenta omnia displodant. Faciunt id nimiùm creduli, & eccè repentè ille in exarmatas naues impressionem facit, & nouem duntaxàt euadentibus, reliquas cum mercibus, quarum precium quingētiès mille aureis scutatis æstimaretur, Rotomagū pertraxit, magna quidem nauiculatorū iniuria, & incomparabili damno mercatorum.

Tripolis à Turcis capta.

Ad

Ad Calendas Septembris Tridenti Concilium rursùs continuari cœptum. Aderant magna omnium gratulatione tres Germaniæ Archiepiscopi Electores, Moguntinus, Coloniēsis qui paulò post aduenit, & Treuericus: & p̄ter hos etiàm aliquot Germaniæ antistites. Rex Galliꝫ eò misit Legatum, excusauitq; se coram Patribus Concilij, cur ipse hac vice suæ ditionis Episcopos non esset passus ire ad Synodum. Erat tum propter Parmense bellū nonnulla offensio inter Pontificem & Regem. Testabatur nihilominùs per legatum Rex, se erga Religionem & Romanam Ecclesiam animo futurum syncero & integro. Et certè Catholicam religionem in suo regno egregiè tutatus est, & si illi longior contigisset vita, nūquàm eas hꝫretici in eius regno turbas excitâssent, quibus post eius obitum Gallia miserabiliter quassata est. Atque hoc ipso tēpore, quo propter Parmense bellum alieno in Pontificem visus est animo, edictum longè grauissimū contra Luteranos in suo regno ꝓposuit, prꝫmia etiàm magna delatoribus pollicens.

Cōtinuatio Concilij.

Nouembri mense Magdeburgenses, longa iam obsidiōe pressi, in gratiam his cōditionibus recipiuntur: Supplices à Cꝫsare veniam petant, in Austriacam & Burgundicam familiam nihil faciāt, Cameræ se submittant, Augustano decreto postremo pareant, aureorum quinquaginta millia persoluant in vsum fisci pro belli sumptu, tormenta maiora duodecim Cꝫsari tradant, & quꝫdā aliꝫ durꝫ satìs. Sleidanus hanc eorum laudat cōstantiam, quòd illi Cꝫsari & toti Imperio tam ꝑtinaciter restitissent, quare dicit eos summam nominis gloriam apud exteras nationes adeptos. Verùm nemo sanꝫ mentis dixerit eos laudem vel gloriam mereri, qui ob pertinaciam & rebellionē proscripti à Cꝫsare, suo exēplo alios quoquè ad rebellandum inuitent. Sed Sleidanus ad

Magdeburgenses se dedunt.

tam præclarum facinus audēdum etiàm alios, dum laudat, instigat & accēdit. Porrò Mauricius Magdeburgum in Cęsaris, Imperij & suam fidem adigit, & relicto in vrbe pręsidio abscedit.

Interceditur pro Lātgrauio.

Sub Decembris initium Mauricius, Elector Brādeburgicus, & multi alij principes partìm per literas, partìm per legatos apud Cęsarem pro Lantgrauio rursùs intercedunt. Cęsar, qui de Mauricij cum rege Gallorum fœdere & bellicis cōsilijs nihil sciret, (adeò tectè & dissimulanter à Mauricio gerebantur omnia) respondet se expectare in dies Mauricium, cum illo se ea de re ità coràm acturum, vt intelligant Principes, ipsorum intercessionem apud se pondus habuisse. Paulò pòst Lantgrauij filius Guilelmus venit ad Mauricium, ait Cæsaris hoc dubium esse responsum: Patrem suum tabescere squalore carceris (licèt non sit verisimile, Cęsarem tam duriter egisse cum Lantgrauio) hortatur vt patri opem ferat. Ità Mauricius, qui sua consilia mirificè çælârat, hoc Cęsaris non incommodo accepto responso, statìm ad bellum gerendum animum adijcit, tempusq; anni idoneum expectat. Habebat iam exercitum quo Magdeburgum obsederat, cui adiunxit eos milites, qui vrbem defenderant. Hi per Duringiam hyemabant, & multa pręsertim Ecclesiasticis atque in ijs Moguntino Episcopo damna dabant. Ea res permouit tres Electores Episcopos, vt domum cogitarent.

Mauricius bellū parat.

Bellum in Cæsarem suscipitur.

ANNO 1552. Germanicum in Cæsarem bellum suscipitur, Galliæ rege cum Mauritio & alijs quibusdam sese coniungente, & defensorem Germanicæ libertatis palàm scribente. Cæsar necdùm quicquam comperti habuit de Mauricij machinationibus, quippe qui omne studium Cæsari

per

per literas & legatos polliceretur, & etiàm legatos duos ad Concilium mitteret, Cęsari quoquè persuaderet milites ob non soluta stipendia tumultuari, cùm tamen eius sacramento tenerentur. Hæc quidem in illo principe, quem Cæsar amplissimis auxisset honoribus & beneficijs, minimè probâtur. Nam ad Lantgrauij liberationem nihil opùs erat tam pernicioso bello, quo Germaniæ pleriq; Principes dirissimè afflicti, ciuitates magna damna perpessæ sunt, Noriberga inprimìs, cui Albertus Brandeburgicus Mauricij socius tantum damni dedit, quãtum credi vix queat: & quo deniquè latiùs serpente, ipse Mauricius florente ætate extinctus est. Si accessisset Cęsarem, vt & se facturum dixerat, & Cæsar per literas petebat, hauddubiè illius animum flexisset, & Lantgrauium longè faciliori via liberâsset. Sed non vna Lantgrauij captiuitas, verùm multò magìs, vt est verisimile, importuna Luteranorum dogmatistarum instantia, eum ad hoc bellum Cæsari præter omnem expectationem faciendum induxit.

Concilium bello dissipatur.

Cùm Tridentum crebris nuncijs de bello allatũ esset, paulatìm Cõcilij patres domum abeunt: neq; enim tutum erat, cum armato milite de religione disceptare. Ità tot Cęsaris conatus, tot sumptus & labores eo importuno bello periêrunt. Iam Mauricius cum exercitu progreditur: priùs tamen ad Ordines Imperij scribit, facti sui rationem reddit: Cæsarem, non tamen nominatìm, acerbè perstringit, & moderatissimo Principi multa impingit, quę in illũ minimè quadrant. Appáret, illas literas non à Mauricio, sed ab aliquo impuro apostata vel Melãchthone conscriptas, præsertim quòd ad primam earum partem attinet. In altera agit de Lãtgrauio, vbì rursùs imputat Cęsari, licèt obliquè, studium arripiendę Monarchię. Sed dum sic scribit, videtor optimo

Prin-

Principi propemodùm nimiã improperare clementiã,qua nisi ille in Germanos vti voluisset,non valdè difficile fortasſis ei fuisset,tale iugum imponere Germanorum ceruicibus, quod non facilè excutere potuissent. Sed & hoc ex alicuius virulenti apostatæ Monachi officina profectum videtur. Scilicèt Carolus Cęsar apud ingratos & in tot sectas dissectos Germanos Monarchiam affectauit. Habuit ille longè potentisſimus Princeps,hodieq́ue habet Hispaniarũ serenisſimus rex Philippus filius eius tantam,tamq́; amplã & prepotenté in nouo orbe Monarchiã, vt tota Europa vix digna sit, quæ illorum in eo Orbe ditionibus comparetur. Deindè laudat Galliæ regẽ,& cum eo se percusſisse fœdus scribit, aitq́; Cęsari decretũ esse, Gallię regem om̃ibus fortunis euertere. Hoc quidem Cęsarẽ voluisse,nusq̃ apparet,nec hoc quisquam facilè credet, qui Cęsaris res gestas inspexerit. Sed vt dixi,talia Mauritius non suo,sed alieno calamo scripsisse putatur.

Cæsaris in nouo orbe potentia.

Edidit etiàm scriptum quoddam Albertus Brandeburgicus,socius Mauritij,quem Cęsar captiuum in libertatem restituerat. Is inter cętera in hoc scripto ait,Cęsarem induxisse militem externũ in Germania,qui & plurimum det damni per agros,& cóplures ad inopiam redigat,& omne genus insolentiæ exerceat. Hoc autem vtrùm veriùs in externos milites,q̃ in eum ipsum Albertum Principem competat,qui tot modis vexauit Germaniam,testes esse possunt multę amplę Germanię ꝓuincię. Valdè etiàm perstringit Commentarium Ludouici ab Auila clarisſimi viri Hispani de Cęsaris bello Germanico, ipsumq́; Ludouicum vocat hominẽ impurũ & mẽdacem,quod quidem in eum virum non competit, quẽ Cęsar admodùm habuit multis annis familiarem. Et ipse quidẽ Ludouicus etsi vno loco nonnihil insimulat Albertum negligẽtię, idq́; eo tempore

Albertus Brandeburgicus cõtra Cæsarem.

Ludouicus ab Auila perstringit.

re quo captus fuit, tñ alibì honorificam eius mentionem facit,& dicit Cęſarem vel maximè lętatum fuiſſe,cùm eum ſibi videret ex captiuitate reſtitutũ, magniſque eum affeciſſe beneficijs.

Gallię quoquè rex,cur hoc bellũ ſuſceperit, publicis literis declarat.Is nominatìm perſtringit Cęſarem non ſemèl.Iam omnes iſti erãt ad bellum inſtructiſſimi,& ingentes poſt ſe militum turbas trahebant,cùm interìm Cæſar om̃ia ferè tuta putaret. Ità verò necopinatò à tam multis nõ vno loco hoſtiliter appeti, & iam propè in ipſas hoſtiũ manus incidere,tam eſt humanæ infirmitati moleſtum, vt non pauci etiàm ex longè minoribus caſibus legantur ſubitò vel apoplexia,vel alio morbo extincti:& eſt veriſimile, Carolo Cęſari hanc inopinatam perſecutionem non paucos vitę annos detraxiſſe:quãquàm nec illi diù ſuperuixerũt,qui in eum tam hoſtiliter incurrerunt.Scriptum iſtud Gallię regis typis fuit excuſum lingua populari, & in fronte præferebat pileum inter duos pugiones. Subtùs erat titulus regis. qui ſe libertatis Germanię & principum captiuorum vindicem appellabat. Sunt qui dicant hoc ſymbolũ repertum in antiquis numiſmatîs, & ab illis, qui Iulium Cæſarem occiderunt, vſurpatũ. Hiſtorici interdùm ſcribũt,ſeruos ad pileum vocatos,hoc eſt,ad libertatẽ,cuiꝰ inſigne eſt pileus. Iam antè dixi,multos fuiſſe admiratos,ꝙ ille rex,qui diceretur Chriſtianiſſimus,eos principes ex Cæſaris Catholici manibus vi extorquere voluit,qui eſſent Luteranorum pręcipui patroni, cùm tamen ipſe in ſuo regno hoc ipſo ferè tempore decretum ſeueriſſimum in Luteranos promulgâſſet.

Gallię rex perſtringit Cæſarem.

Mauritius cum ſocijs progreditur, multas Germaniæ vrbes occupant,abrogant magiſtratus à Cęſare inſtitutos,ipſi nouos creant:nec hoc contenti, etiàm pecuniã & tormẽta exigunt:& hoc erat Germaniæ

Mauritius occupat Germanię vrbes.

maniæ restituere libertatem, cùm ipsi non essent illarum ciuitatum domini, immò bellum facerēt suo Principi. Augustam quoquè paruo pręsidio munitā deditione capiūt. Interìm Gallię rex cum maximis copijs Tullum, Virdunum, Metim Imperio subtrahit, Lotharingiam occupat, ducem puerum nouem annorum in Gallias mittit. Metensibus durum est iugum impositum, nec pręter meritum, vt quidam putant, quòd Luteri dogmata non admodùm respuere viderentur. Ità rex Galliæ, qui se libertatis Germaniæ vindicem scribebat, breui tempore ab Imperio tres abstraxit Episcopatus, adiutus Germanorum auxilijs. Visus est etiàm Galliæ rex tentare Argentinam munitissimū Germaniæ oppidum, sed id frustrà fuit. Mauricius Augustę mutauit Senatū, à prudentissimo Cęsare constitutum, & veterē vnà cum tribubus restituit. Indè sex diebus Vlmam oppugnant, sed oleum atq; operā perdunt: quāquàm Albertus Brandeburgicus Vlmensium vicos & oppida vastauit incendijs, pecuniam extorsit, eodem instituto vtens apud Vlmensium vicinos.

Imperio tres Episcopatus adimuntur.

Vlma frustrà oppugnatur.

Est Vlma potens & nobilis Sueuię vrbs, quam tamen ipsam constat olìm à Carolo Magno Christianissimo Imperatore attributam fuisse amplissimo illi monasterio, quod Augiam maiorem vocant. Et vt videat Lector, quanto studio quondàm sanctissimi Imperatores, Reges & Principes exædificandis & ditandis Ecclesijs & monasterijs incubuerint, adscribam hoc loco fragmentum literarū Caroli Magni, quibus Vlmam largitur monasterio iam dicto, idque sanè longè maiori pietate, quàm hodiè infames apostatę incitant reges & principes atq; magistratus ad expilanda & destruenda monasteria. Est verò hoc literarum exemplar: CAROLVS diuina fauente gratia Imperator Augustus: Si sanctorū monasteriorum loca, nè labantur, frequēter susten-

Vlma datur monasterio Augiensi.

tamus,

tamus, ſuſtentando ditamus, non ſolùm Deum per hoc nobis placamus, ſed etiàm noſtri totius regni ſtatum corroboramus. Quapropter omniũ pręſentium, ac futurorum comperiet induſtria, qualiter Vlmam noſtram regalem villam, pro animæ noſtrę ac parentum noſtrorum remedio, ad monaſterium quod conſtructum eſt in inſula, quæ in Alemanniæ partibus ſita, Sintleohefuna nuncupatur, vbì venerabilis præſul Heato ſpirituali turmæ præeſt, cum omnibus appendicijs ſuis & locis adiacentibus tradimus atq; transfundimus: vt fratres ibidèm regulariter ſubſiſtentes, & diuino operi die noctéq; iugiter inſudantes, dum ſumptibus alacriter procurantur, aſſiduis eorum precibus Deum nobis propicium facere dignẽtur. Et vt prędictus Hetto cum fratrib9 ſuis monachis & clericis in pręfata inſula, exteriorib9 curis remotis, Deo ſeruire liberiùs atq; ſecuriùs inſiſtere valeat, cum ipſius Abbatis deſiderio, ſuorumq; monachorum rogatu, adelbertũ cognatum noſtrum in ſupradicta Vlma aduocatum ac defenſorẽ cõſtituimus &c. Datum anno ſalutis 813.

Ex quibus literis inter cætera obitèr licet animaduerti, quàm vanum ſit iſtorum nouorum hominum commẽtum, qui monaſteria olìm non niſì Chriſtianas ſcholas fuiſſe ſomniãt, in quibus pueri inſtituerentur. Nam etſi etiàm in quibuſdam monaſterijs habebãtur monachi doctiſſimi, quì iuniores fratres in humanis ac diuinis literis inſtituerẽt, at tamen pręcipua monaſteriorum occupatio fuit, diuinis vacare officijs & miniſterijs. Pudet ſanè pigetque referre, quàm multa & impudenter & petulanter, atque etiàm imperitè & ſtolidè hac de re à quibuſdam ſectarijs confingantur. Scripſit quidam Guilielmus Radenſis epiſtolam dedicatoriam in Chronicon Hirſaugienſe Ioannis Tritthemij Abbatis. Is multus eſt in laudãdo illo Abbate, ſed quę-

Monaſteriorum præcipua ſtudia.

dam tamen illius obliquè perstringit. Cogor esse breuis, alioquì in breui epistola multas illius hominis ineptias, nè quid grauius dicam, ostenderem: & tamen videtur sibi bellissimus euangelicus. Ait satìs liquere, monasteria olìm nihil aliud fuisse quàm Christianas scholas, ad ętatem iuuenilem in omni genere literarum & bonis moribus vsque ad annos maturioris ætatis instituendam. Itaque putat posteà sic institutis licuisse indè discedere & abire quò vellent: nam mox subiungit: Quæ quidem nunc tristissimi sunt carceres. Sed vel ex vno illo Chronico, quo se vult tueri, abundantissimè hominis vecordia confutatur. Nam in monasterijs monachi instituebantur iam monasticen professi, aut certè professuri, tametsi fortassìs etiàm admittebantur honestorum virorum id petentium pueri nonnulli, vt cum literis vnà etiàm pietatem apud monachos imbiberent. Nec tamen sic dabatur operaliteris, vt nihil prætereà aliud fieret ab eis. Immò poterat delirus iste ex Regula Diui Benedicti, de cuius monachis potissimùm agit Tritthemius, id perspicuè discere, non licuisse monachis quicquam diuino operi, hoc est, precibus horarijs & cultui diuino in templo absoluẽdo anteponere, nisì id fortasìs certas ob causas rationi consentaneas alicui permitteretur. Itaque monasteria eò potissimùm spectabant, vt in ijs ex monasticę regulæ præscripto, in castitate, paupertate & obedientia (cuius obedientiæ votum iste miser vocat impijssimum) viueretur, vt Diuinis laudibus vacaretur, & tempus omne religiosè expenderetur, idque ex Regulæ & Obedientiæ præscripto. Hoc verò isti tenebriones vocant tristissimum carcerem, non vtiquè sic dicturi, si vel micam haberent Christianæ pietatis. Nôrunt enim homines in vera pietate exercitati, quantam animi libertatem & iucunditatem

Nihil operi Dei præponendum.

tem pariat eiusmodi propriæ voluntatis abnegatio & studium obedientiæ: contrà verò, quàm verè misera & dira sit seruitus suæ obsequi voluntati, suis indulgere affectibus & desiderijs, quemadmodùm faciunt hoc tempore apostatæ monachi, qui pertæsi Euangelicæ illius vitæ, quæ in monasterijs benè institutis cernitur, ad ollas Aegypti & seculi atque carnis voluptates redierunt: cumque suam turpitudinem & fœdissimam apostasiam in sacco & cinere plorare deberent, è diuerso in reprobum dati sensum, criminantur vitam monasticam, & vbiquè magistratus instigant ad abolenda monasteria, eorumque reditus & facultates in pios scilicèt vsus conuertendas. Ità factum est, vt multis locis monasteria destructa sint, quædam verò mutata in scholas, vbì pueri instituantur, contra ipsam monasteriorum primam institutionem & fundationem. Porrò reditus eorum & facultates sic distribuuntur, vt non exiguam indè atque etiàm ex alijs bonis Ecclesiasticis portionem ad se adducant viles apostatæ, qui cum suis incestis Dalilis viuunt ex eis non paulò suauiùs, quàm olìm eis in ipsis monasterijs licuisset. Sed veniet ille dies, quandò diuitias quas deuorant, euoment, & de ventre illorum extrahet eas DEVS. Luent quæ fecerunt omnia, nec tamen consumentur: iuxta multitudinem adinuentionum suarum sic & sustinebunt. Et quarè tandèm? Sequitur apud Diuum Iob: Quoniam confringentes nudauerunt domum pauperis, (Sunt enim monachi ex professo pauperes, & licèt pleraque monasteria habeant non paruas facultates, tamen necessarijs cōtenti monachi, reliqua longè meliùs quàm isti desertores expendunt, nec quicquam priuatìm indè sibi ceu proprium vendicant) rapuerunt & non

Monasteria in scholas à quibus mutata.

Iob 20.

ædificauerunt eam,nec eſt ſatiatus venter eorũ.Reuelabunt cæli iniquitatem eorum,& terra conſurget aduersùs eos. Certè omnium harum turbarum caput & author Luterus ſibi vendicauit Auguſtinianum monaſterium, quod fundatum erat pro monachis triginta, nec id quidẽ in ſcholam publicam conuertiſſe eum legi, ſed cum ſua Catharina vixit ibì genialiter,idq́ue non modò non reprę̄hendente,ſed ſummè etiàm applaudente cęco hoc mundo. O fœdiſſimã rerũ mutationem.Olìm ſanctiſſimi & potẽtiſſimi reges & principes innumeris extruẽdis & ditãdis monaſterijs exatiari non potuerunt,& ea re,vt paulò antè ex literis Caroli Magni didicim⁹, Deũ ſe placare,& totius regni ſtatum corroborare credebant:hodiè contra ad ſceleratorum apoſtatarum ſuggeſtionẽ paſsìm excindũtur & euertuntur, hauddubiè non ſinè euidenti regnorũ & ditionum multarum euerſione. Nam certè in monaſterijs inſtabatur precibus nocturnis atque diurnis, & erant in illis permulti,quorum preces Deus contemnere non potuit: & tum florebat Reſp. & erant opes & copiæ in regnis,magna annonæ vilitas, vberes rerũ prouentus. Conferantur ſanè ea ſecula, quibus in precio fuêre monaſteria, cum hoc noſtro reuerà miſerrimo & infeliciſſimo ſeculo,quo nihil ferè eſt contemptius monaſtica vita, & re ipſa vtrorunque mirabilem atque ferè incredibilem diuerſitatem comperiemus.Non volunt attẽdere homines, tanto ſemper omnia rebus in humanis feliciùs ſuccedere,quanto maior impenditur cura,ſtudiũ & opera in cultum diuinum.Sed Luterus & ſui aiunt eum Dei cultum,qui eſt in monaſterijs, eſſe impium & idololatricũ.Quid verò aliud diceret Luterus cum toto grege ſuî ſimilium apoſtatarum? Longè aliter de monachis ſenſerunt omnium ætatum & ſeculorum optimi quiq; & doctiſſimi homines,atq; etiàm

Luterus occupat monaſterium.

Reſp. quãdò floruerit.

pijssimi & inuictissimi principes. Et certè nisì suę im pietati vel maximè obsistere videret malus dęmon vitę monasticæ professores, nunquàm tam atrociter per Luterum & id gen⁹ pestes eos esset insectatus. Verùm ab eius farinæ hominibus vituperari, id demùm eximiè laudari est: maximè cùm isti non solùm ea vituperent, quę ab omnibus bonis prędicantur, sed interìm etiàm palàm impudentissimè mentiantur. Ità ille bonus vir, cuius suprà memini, Guilielmus Radensis in illa sua Epistola hoc quoquè addit: Nunc nemo ferè est, (aut saltem paucissimi) qui vel à limine sacras literas in monasterijs, ab Antichristi fermento non repurgatis, salutârit, nedùm profiteatur. Immò si quis sit, qui Bibliorū lectioni intendat, inque vsum transferre vel saltem cogitet, hunc statìm hęreticum, schismaticum, inobedientem, apostatam ac Luteranum proclamitant &c. & rursùs: Authores, inquit, bonos exurūt &c. nam nimìs longum est eius nugas & calumnias referre.

Calumnia hæretici.

Obsecro, quid in his hominibus vel mentis vel frōtis est, quos non pudet tam turpitèr mentiri? Vt nihil dicam de alijs monasticis ordinibus, quorū mihi non tam nota sunt exercitia & studia, atquè nostra. In Carthusiano instituto, quod ego me amplexum lætor, quotannìs tota sacra Biblia publicè in omnium fratrum auribus perlegūtur, partìm in templo, partìm alijs certis locis: psalterium totum hebdomadis singulis recitatur, vt cętera priuata studia p̄teream: & tamen non verentur isti scribere, arceri monachos à Bibliorum lectione, & qui Biblia legant, eos hæreticos vocari. Et hęc quidem & id genus alia plurima, licèt sint impudentissimæ vanitatis, tamē persuaserūt permultis: & hoc illis sufficit, potuisse scilicet id ipsos efficere, vt quāuìs scelleratè & prodigiosè mentirentur, tamen vera dicere putarentur. Et videas sanè hodiè perplures, qui hui-

Mendacium posuimus spem nostrā

usmodi multa petuláter cõfingant, aut ab alijs horum temporũ nouatoribus hausta, admodùm cõfidenter iactitent, & in hoc sibi bellè scioli & prçclarè religiosuli videantur, si possint insultare monachis. Ità noster Guilielmus Radẽsis, cuius semèl atq; iterùm memini, rursùs ait, ordines quosdã puersis suis (sic enim vocant, quos nos Cõuersos dicimus) oĩm librorum lectionem aliquot seculis penitùs interdixisse. Scripsit iste egregius vir suã hanc epistolam Magdeburgi anno 1559. cuius vrbis concionatores quidã Luterani, in quibus & Illyricus, mirabiliter oppugnârũt Vuittẽbergẽses & Lipsenses theologos, & fortasśìs iste Radensis fuit vnus ex illis. Talibus verò tam profligatis & deploratis tenebrionibus prolixè velle respõdere, non nisì bonas horas perdere est. Audiãt miseri illi, multos hodieque in monasterijs inueniri monachos, qui se à talibus humani generis pestib⁹ irrideri & vituperari, in magno lucro ponant. Vtinàm verò prçpotens Deus quãdoquè pectoribus hominũ, malè ab istis fascinatorum, adspiret lumẽ gratiç suç, vt videãt quorũ hoĩm prodigiosa cõmenta sequãtur, mâlintq; similes esse Caroli Magni, & innumerabiliũ aliorũ religione & pietate prçstantiũ Maiorũ suorũ, q̃ istorũ reuerà miserorum hominum, quorum horrendam cçcitatẽ tanto magìs execrabitur posteritas omnis, quòd eam ipsam pro magna Euangelij luce iactitârint. Scio hçc non admodùm commodè hoc loco inseri: sed candidus lector boni consulet, quòd interdùm istorum insolentiç respondemus, quorum alioquì amentiam & stultitiam irridendo & contemnẽdo prçtergredi mâllemus, nisì nos simplicium minusq; peritorũ periculũ, quippe qui horũ fraudulentis mẽdacijs nõ rarò euertantur, cogeret veritatis suscipere patrocinium. Verùm his obitèr cõmemoratis, iam ad narrationis ordinẽ reuertamur.

Magdeburgici oppugnant Vuittẽbergicos.

Con-

Conuenitur intereà Lincij, quod eſt Ferdinandi regis oppidum, atq; ibì cum Ferdinãdo Mauricius de pace tractat, nec Cęſar ſe valdè difficilẽ prębet, certis tamẽ cõditionibus, quas cùm Mauricius ſinè ſociorum conſenſu ſe diceret per om̃ia accipere nõ poſſe, ità diſceditur, indicto rursùs conuentu Paſſauij. Cęſar iam militem cõſcribebat. Epiſcopus Auguſtanus nõ mediocri ab Mauritij ſocijs damno afficitur. Camerę Iudices Spira excedũt nõ ſinè cauſa. Magna eſt in Germania, pro cuiꝰ libertate iſti ſe dicebant arma cepiſſe, rerũ confuſio & perturbatio, multis etiàm Proteſtãtibus ad ſummã inopiã redactis. Vndecimo die Maij veniũt literę ad regẽ Gallię à Mauricio de pace cum Cęſare cõponenda. Ijs acceptis literis, Rex, qui nihil minùs ſperâſſe putatur, biduo pòſt redit in Lotharingiã. Et hęc fuit merces, ꝙ Mauricium Cęſari bellum mouentẽ tam magnis impendijs adiuuerat. Mauricius quidẽ paulò pòſt redit cum Cęſare in gratiã, & militẽ ſuum in Hungariam contra Turcas ducit, rege Gallorũ poſthabito. Sed dum Galliæ rex in Germania verſatur, Cęſareani duce Martino Roſſemio Gallias inuadunt, & Campanię Gallicę fines lõgè lateq; vaſtãt incendijs. Mouit hoc quoquè regem, vt ſuos potiùs limites tueretur, quàm in Germania hęreret.

Gallꝰ redit in Galliam.

Mauricius Cæſari conciliatur.

Mauriciꝰ Lincio digreſſus, victoriã obtinet apud Alpes, capta arce Erebergo, vbì non longè abfuit à ſupremo vitæ diſcrimine, niſì celerrimè ex militum ſtipendium poſcentium manibus elapſus eſſet. Vbì Cęſar cognouit de capto Erebergo, mox Oenipõte diſcedit feſtinabũdus, & cum eo Ferdinãdus rex. Paulò antè Saxoni captiuo libertatem reſtituerat, ſed is à Cęſare diſcedere noluit, abeuntemq; ſecutus eſt Villacum vſq;, quod eſt in Carnis oppidum. Vix Cęſar abiêrat, cùm Mauricius adeſt cum ſuis, ingreſſusq; Oenipontem, res omnes Cæſaris, Hiſpanorum

Mauritij periculum.

Oenipõtem Mauricius obtinet.

norum & Cardinalis Augustani diripit, rebus Ferdinandi & ciuium nihil læsis. Augustæ paulò pòst scriptum edunt, quo à Cęsare fugatos concionatores Luteranos reuocant, & eos iureiurando, quo Cęsari se obstrinxerant, absoluunt nescio qua authoritate. Ità permissum est, immò & mandatum illis pręclaris noui Euangelij præconibus redire ad Luteri confirmandam & amplificãdam doctrinam: & hoc quoquè erat libertatem Germanię restituere. ô miseram libertatem.

Per hoc ferè tempus Albertus Brandeburgicus Vuolphgango Teutonici Ordinis Magistro direptionibus & incendijs plurimùm dat damni, atque insupèr pecuniã extorquet. Indè verò in Noribergẽsium agrum sese confert, & tam immaniter eorũ omnia vastat & populatur, vt vicos centum, castella & ciuium villas septuaginta, & cum his tẽpla, postquàm ea spoliâsset, atque ter mille iugera syluæ ad eos pertinentis combusserit. Bambergensis episcopus durissimis cõditionibus pacem ab eo redimit. Vuirciburgicus aureorum millia ducenta numerare cogitur, & ꝑtereà in se eius debita recipere, quæ erant circiter trecẽta qninquaginta aureorum millia. Sueuicæ ciuitates numero ad vigintisex, & in ijs Augusta, per legatos hortabantur Noribergẽses ad pacem cum Alberto faciendam: sed illi præter alia, quæ eos ab hac pace absterrerent, à Cæsaris & Ferdinandi fide discedere noluerũt. Tum verò Albertus longè etiàm maiori impetu Noribergam oppugnat, & tandèm his cõditionibus cum eo pacem facere compulsi sunt: Aureorũ ducenta millia dependant, licèt iam antè Mauritio & socijs eius centum millia dedissent: tormenta magna sex instructa rebus omnibus tradant: principes cõfœderatos fauore ꝑsequantur &c. Et hæc ipsa ciuitas Augustanæ erat Confessionis. Hoc successu fretus Albertus, Vlmẽsibus

Noribergensium clades.

Item Bambergenses et Vuirciburgici.

Noribergẽses afflicti grauissimè.

ſibus quoquè dira minatur: ſed illi reſpondent ne-
gatiuè ad ea quæ poſtularet. Si Romanus aliquis
Pontifex, vel alius quiuis Catholicus Epiſcopus ità
diuexâſſet vrbem aliquam, nullũ Sleidanus & eius
ſimiles ſectarij ſcriptores, eius atrocitatis exagge-
randæ finem facerent. Et multus eſt Sleidanus in
commemorandis pecunijs, quæ è Germania & alijs
regnis Romam exportētur. Et hęc facit vir bonus,
vt inuidiam conflet Pontificibus. Verùm ſub hoc
nouo Euangelio tantam rerum ferè omium iactu-
ram fecit Germania, totq; damna & clades perpeſſa
eſt, vt pecuniæ omnes Romã exportatæ, pro nihilo
habendæ ſint: nec adhuc calamitatũ vllus appáret
finis. Hoc verò bonus Sleidanus nõ videt, & libens
patitur hærere in calamo, non paſſurus, ſi ad Ponti-
fices exagitandos iſthuc pertineret. Tales nimirùm
ſunt pleriq; omnes ſcriptores ſectarij, qui ſe Euan-
licos vocant.

Galliæ rex Lucemburgenſem ditionem inuadit, populatiõibus & incẽdijs graſſatur, Danuillerium oppidulũ deditur, & poſteà Iuodium valdè munitum, in quo erat Erneſtus Mansfeldius Comes, qui cum multis alijs in regis poteſtatem venit. Porrò Mauricius ad conſtitutam diem Paſſauium aduolat, vbì & Principes aliquot coràm aderant, & abſentiũ multorum legati. Aderat & Galliæ regis legatus. Mauricius tria vrgebat: Lantgrauij liberationem, & vt cognoſceretur in illo ipſo Paſſauienſi conuentu de illis rebus, quę eſſent contra Germaniæ libertatem: deniquè vt religionis cauſa nemini fiat moleſtia, donèc lis om̃is cõpoſita ſit. Albertus Brandeburgicus egregiè pergit Moguntinũ, Treuirenſem, & alios per Germaniam multis illatis damnis affligere. Volebat ab Argentinẽſibus milites ſuos quouis tẽpore intra vrbem recipi, & præſidium quoq; admitti, & quædam alia, ſed nihil impetrauit. Non

Gallus vaſtat Lucemburgenſes.

Conuentus Paſſauiẽſis.

tulissent impunè, nisì eo ipso temporis pũcto, quo hęc ferè exigebat, rumor allatus esset de Mauritio ad pacem spectãte. Iam Vuormatiam & Spiram occupârat. Relicto autem Spiræ præsidio, cum copijs Francofordiam repetit, & indignè ferens pacem cum Mauritio confectam, noluit subscribere, sed pergit oppugnare Francofordiam. Reuerà dici non potest, quàm multos per Imperij ditiones ille Albertus mirabiliter flagellârit. Mauritius pace facta cum Cæsare, exercitûs sui partem, vt iam antè attigimus, ducit in Hungariam contra Turcas. Pacem illam Rex Galliæ fertur non æquo tulisse animo.

Cęsar venit Augustã

Iam Cęsar ingenti coacto exercitu Oenipontem redibat. Indè 20. die Augusti Augustã venit, Senatum à Principibus institutum remouet, & priorem, quem ipse creârat, restituit. Per hoc verò tempus in Italia Senenses Gallorũ ope Hispanos milites è sua vrbe eijciunt. Lantgrauius è custodia dimissus, vbì ad Traiectũ superius venit, rursùs ob Rifebergi copias cum Alberto recèns cõiunctas, Hispanis custodiendus traditur, donèc Cæsar cõsuleretur. Albertus Brandeburgicus primò Moguntiam, mox Treuirim occupat. Moguntiæ arcem episcopi & quædã alia loca flamma vorax absumpsit. Treuerica quoquè ditio ignes & dira multa ꝑtulit, & cum aliquot monasterijs arsit etiàm quędam Episcopi arx, haud procùl à Treueri. Episcopus Treuirensis erat in arce munitissima apud Confluentiam, quò etiàm se contulit Coloniensis Episcopus. Facilè ex ea arce prohiberi poterat, si Albertus (vt ferebatur) militẽ nauib⁹ per Rhenũ deuehere voluisset. In hoc Principum Confœderatorum bello Vlmenses, in Cæsaris fide constantissimè permanserunt, licèt sex dierum (vt diximus) obsidiõe premerẽtur, & Albertus dira cis comminaretur.

Cæsar

Cæſar Septembri menſe venit cum omnibus copijs Argentinam, ſed nõ niſì cum paucis vrbem ingreditur, quod Galliæ rex impetrare non poterat: ſumptoq; illic prandio, rursùs egredit. Tãdèm iam appetẽte hyeme importuno tempore cœpit oppugnare Metim, 22. Octobris die. Vrbẽ illam Galli mirum in modum cõmunierant. Albertus Brãdeburgicus hoc tẽpore, cùm nõ poſſet cũ Galliæ rege de ſtipẽdio cõuenire, quorundã precibus cum Cæſare redit in gratiã. habebat apud ſe 50. ſigna peditũ nec paucos equites. Aumalius Guiſij Principis frater, cognita eius à rege defectiõe, cùm iam ei legionẽ vnã peditum, cui Riſebergus pręerat, Galli detraxiſſent, in eum magno impetu irruit: ſed Albertus, licèt lõgè pauciores haberet eqtes, magna vi Gallos in fugam cõijcit, multos etiàm nobiles cędit. Aumalium ipſum capit, & in Germaniam mittit cuſtodiẽdum: moxq; ad Metim ſe cum Cęſaris exercitu coniũgit. Fuit hoc Nouẽbris quarta die. Cęſar 20. die Nouẽbris venit in caſtra. Tum verò tanta vi vrbs oppugnata eſt, vt tormentorũ horrẽda tonitrua vltra vigintiduo Germanica milliaria ſint audita: ſed quòd ſæua eſſet hyems & tẽpus omninò importunũ, obſidio ſoluta eſt ſub Decembris finẽ. Ex exercitu multi frigore & cõtagione periẽrũt. Guiſius princeps, q vrbẽ ꝓpugnauit, egregia in milites Cæſaris morbo aut vulneribus, nè exercitũ ſequi poſſent, impeditos, vſus eſt humanitate & liberalitate, benignè eos excipiens, & rebus omnibus neceſſarijs adiuuãs. Fuit hoc ſanè facinus Chriſtiano principe dignum, & merita apud omnem poſteritatem laude celebrãdum. Et certè idem ille princeps religionis catholicę fuit conſtantiſſimus propugnator, quę res illi tãdèm mortem conciuit, vt poſteà indicabimus.

Cæſar intrat Argentinam.

Metis obſidetur.

Terribilis oppugnatio

Ab alia parte Cæſaris Belgicę copię vaſtant Galliam, & Heſdinum expugnant. Interim ex Hungaria

ria

ria Mauricius domum redit. Porrò Henricũ Brunsuicensem hoc ferè tempore non mediocriter afflixit Volratus comes Mansfeldius, qui Alberti militabat auspicijs, cùm is Gallicarum esset partium.

Germaniæ clades & damna.

Magna omninò & incredibilia hoc anno damna tulit Germania, idq; ab ipsis Germanis, qui se Germanicæ libertatis vindices profiterentur, præterquàm quòd etiàm tres Germanię Episcopatꝰ Gallus sibi vẽdicauit. Videbantur iam Euangelici pręcones restituti, cùm eccè Ioachimus Vuestphalus, Ecclesiæ Hamburgensis pastor, classicum canit, nec finit pace gaudere Zuingliani Euangelij fratres. Libellum enim emisit hac inscriptione, *Farrago confusanearum & inter se dissidẽtium opinionum de Cœna Domini, ex Sacramentariorũ libris congesta.* Hoc telo pręter spem Tigurini & reliqui eiꝰ generis symmystę, inprimìs Caluinus percutitur: Vult Ioachimus hoc libello ostendere, Zuinglianos in varias & pugnantes inter se opiniones scissos esse: quæ sit ꝓpria nota seductorum. Certè ipse quoquè Luterus 8. Zuinglianorum sectas in breui sua Confessione enumerat. Hortatur quoquè Ioachimus doctiores, vt nocentissimum Zuinglianorum errorem opprimant: Deniquè dicit esse dignas Zuinglianorum blasphemias, quæ potiùs sceptro magistratûs, quàm stylo refutentur. Paulò antè Caluinus Tiguri ostẽderat, idem se cũ Tigurinis de cœna sentire: sed hoc Ioachimus per simulationem factum dicit. Nemo quidem cõtra hoc Vuestphali scriptum quicquam hoc anno edidisse visus est, sed non semper impunè feret, quòd ausus est tãta cõtumelia afficere Caluinũ cum suis. Obitèr hìc obseruanda sunt occulta Dei iudicia. Gaudebant iam hæretici, Mauricij opera ipsis aliquam esse redditam libertatem & Cæsarem grauissimis bellis teneri implicatum: sed eccè dum sibi à Cæsare tuta ferè omnia pollicentur, in mutua

Luterani instaurãt bellum in Zuinglianos.

ſe bella transferunt,& tam dirè inuicèm ſe lacerant & inſectãtur,vt parùm à catholicis paſſi videri poſſint.Hoc tamen dubitandum non eſt,qui Cæſarem impediuerunt,nè poſſet cœptam Germaniæ ab hæreticis contaminatæ reſtaurationem proſequi, eos Chriſtianæ Reipub. cladẽ haud vulgarem attuliſſe. Sed de his alij fortaſsìs ſcribent copioſiùs.

Giapan inſula apud antipodes.

Hoc anno Giapan inſula,in extremæ Aſię finib⁹ à Luſitanis, quorũ eſt lõgè lateq; prolatũ Imperiũ, etiàm in remotiſſimis ab orbe noſtro regionib⁹,de amplectenda Chriſti religione ſedulò pertentatur. Eſt ea gens in paralello Germanię & Gallię ad Antipodes ſita,diſciplinarumq; omnium gnara. Itaq; difficiles ſe prębent,nec volunt Luſitanis morẽ gerere,niſì id priùs faciant Sinarũ populi, de quibus iam magna ſpes eſt, quòd poſſint ad fidem Chriſto benè propitio traduci,vtì infrà paucis attingemus. Sinarum rex perpetuũ gerit bellum cum Cathainis Tartaris, quorũ eſt ampliſſimum imperiũ, ferturq; idem rex aliquot milliariũ murum cõtra Tartaros exędificâſſe, vbì perpetìm in armis habeat centum millia hominũ,nè qua à Tartaris fiat irruptio. Giapan inſula vergit ad Septẽtriones,& vt Hiſpani numerant, à Sinarũ regione versùs Aquilonem diſtat leucis ſexcentis: & corporũ quidem colore,linguæ accentu, veſtimentis & cultu corporis, eius incolæ Germanis perquàm ſimiles ſunt. Habet inſula in lõgum leucas ſexcentas,alicubì in latum trecentas.

Libri hæretici cõburũtur Meti.

ANNO 1553. menſe Ianuario Galli apud Metenſes inquirunt libros Lutericos per ciuium domos, inuentos tradunt carnifici publicè exurendos. Mirũ profectò eſt, cùm Germani Principes, qui Gallum cõtra Cæſarem ſibi adiunxerunt,id eo partìm nomine ſe feciſſe teſtati ſint,nè Auguſtana Cõfeſſio,hoc eſt, Luteri doctrina opprimeretur,tamẽ

cum

cum eo rege percutere fœdus voluisse, quem sciret Luterano dogmati esse infestissimũ: nec minùs mirum est, regem Henricum Gallum eorum voluisse principum amplecti fœdus & amicitiam cõtra Cæsarẽ, quos & ipse odisset religionis nomine, & quos non dubitaret à se quoquè animis esse alienos causa religionis. Venit etiàm Metim Robertus Metensis Episcopus, Galliæ regi valdè addictus, & nouum constituit Senatum.

Fœdus cõtra Albertum.

Albertus Brandeburgicus rursùs conscribit militem. Fœdus cõtra eum vel potiùs suî defendendi causa aliquot principes ineunt. Mauritius cum Hẽrico Brunsuicẽsi fœdus percutit, & Episcopis Vuirceburgensi & Bambergensi atque Noribergicis suam pollicetur opem. Albertus coactis copijs in Episcoporum & Noribergensium fines sęuit incendijs & direptionibus, Bambergam & Suinfurtum Imperij vrbem capit & præsidio munit, quædam Noribergensium castella & oppida occupat.

Terouenna euertitur.

Cęsar oppidum Morinorum munitissimum Terouennã Gallis vi eripit, diripit, incendit, euertit. Captus in eo fuit Conestablij filius. Turca hoc tẽpore aut circiter mare Iónium & Tyrrhenum infestum habebat. Sunt q scribãt Gallos se eis cõiunxisse. Ego nihil huius affirmare velim. Nimiùm enim turpe est, Christianos cõtra Christianos cũ Turcis Christi atrocissimis hostibus se coniungerę. Dum

Albertus grassatur.

Albertus in Franconia grassatur, Mauritius & socij exercitum eò mittũt. Albertus magna exacta pecuniæ vi, multis abductis captiuis obsidib9 è Noribergica ditione, in Saxoniam celerrimè aduolat, multos Erphordiensis agri vicos diripit. Mauritius eius repentino aduentu cõmotus, omnes suos ad arma vocat. Albertus eius finibus nihil nocet, Halberstatensi Clero magnam pecuniæ vim imperat, Henrici Brunsuicensis agrum incendijs vastat. Ferdinandus

rex

rex & Mauritius bellum ei denunciant. Noribergẽses eius ditionem inuadunt, editoque libro inter alia hoc ei obijciunt ceu singulare quoddam inauditę crudelitatis exemplum, quòd cùm Altorfum atque Laufum ditionis Noribergicæ oppida occupâsset, & oppidanos & ruricolas & pecudes incluserit eo animo, vt omnes exureret: eo incendio pueros, mulieres aliquot grauidas, & nõ paucos ęgrotos conflagrâsse.

Iulij sexto die in Anglia obijt Eduardus rex, circiter annorum sexdecim adolescens, magno quidẽ dolore Euangelicorum fratrum, qui nihil non illo viuo sibi polliciti essent: nec minori illorũ dolore successit ei Maria Catharinæ illius, quam Henricus à se separârat, filia, virgo prudentissima, & Catholicæ religionis amantissima. Sleidanus Eduardi mortem non parùm deplorat, aitq; tantæ expectationis regem seculis aliquot Europam non habuisse, quippè qui noui euãgelij doctrinam vehementer amâsset. Sed Sleidani encomia plus vituperatiõis quàm verę laudis adferunt, nempè ab hęretico sacramentario profecta, qui non laudet nisì suî similes.

Eduardus rex decedit.

Nona die Iulij cõmittitur in Saxonia p̃lium cruentissimũ à Mauritio & Alberto, atq; vtriusq; copijs. Mauriti⁹ cũ suis victoria potit̃, sed ipse lœtali accepto vulnere, paulò pôst morit̃, Albert⁹ incolumis effugit. Periêrũt in eo bello duo Hẽrici Brunsuicẽsis filij, & permulti comites, p̃ter alios. Multa eo die millia periêrũt, illis inter se infestissimis signis concurrẽtibus, q̃ se Germanicę libertatis assertores scripserãt. Hoc quidẽ in bello videre erat Mauritium, Lantgrauiũ, Brũsuicensem Henricum & Episcopos Vuirciburgicũ ac Bãbergeñ in ijsdẽ versari castris: Porrò Alberto studere Ericũ Brunsuigiũ, Mauritij sororiũ. Fert̃ Mauriti⁹ durissima obijsse morte, & se mirũ in modũ ob nimios dolores velut ĩ spiras cõtraxisse,

Præliũ Saxonicũ immane.

Mira rerum metamorphosis.

traxisse. Sed nihil huius pro certo asseuerare velim. Sunt qui scribant eum noua cum Gallo rege consilia tum agitâsse. Vtcũquè sit, Cęsarem illa inopinata ad Galliæ regem defectione & bello prçter spem illato adeò afflixit, vt eius valetudinem alioquì nõ bonam, non mediocriter perturbâsse videatur, cùm ipse in se Cæsaris summam esset expertus beneuolentiam.

Sub hoc tempus sanguineæ guttæ repertæ sunt in folijs arborum, auditi canum importunissimi latratus, & mutuę dilaniationes, equorum veluti fremitus & concursationes armorũ. Fuerat inter Mauritium & Albertum maxima necessitudo, quæ tandèm hunc habuit euentum.

Hesdinum rursùs expugnatur.

Superiori anno Hesdinum, arcem munitissimam diximus Cęsareos expugnâsse. Eam Galli recuperauerãt. At hoc anno, mense Iulio, rursùs Gallis eã vi extorquet Cæsaris exercitus, cæso Horatio Farnesio Galliarum regis genero, multisq; captis nobilibus, & in ijs Galliæ Mareschallo Marchiano.

Mauritio successit Augustus frater eius, qui regis Danorum sororem habet in matrimonio. Per id tẽpus maximus terræmotus concussit Misniam Augusti oppidum. Saxo, quem Cæsar captiuum duxerat, electoriam dignitatẽ & possessiones ablatas ab Augusti optimatibus, itemq; à Cęsare repetebat, sed Augustus mansit in possessione.

Episcopi Vuirciburgicus & Bambergensis cum Noribergicis, Alberti oppida oppugnant. Lugduni nouem Euangelici fratres iussu regis rapiuntur ad supplicium. Bernates pro ijs apud regem intercedunt, sed frustrà.

Iohanna Suffolcia.

Eduardus rex Angliæ hoc anno, vt diximus, moritur. Is sibi substituit Iohannam Suffolciam, Henrici regis proneptem ex sorore: porrò Mariam & Elizabetham sorores suas exhæredat. Assentiũt proceres

ceres pleriq;,sed populus & nobilitas om̃is fert indignissimè. Erat enim Maria legitima Henrici filia, & ipsam Henricus moriens Eduardo voluit succedere. Multùm Northumbrius Dux conatus est impedire, nè Maria in regno succederet: at successit tamen, Deo illam benè iuuante, & multis ad eam cõfluentibus. Porrò Iohanna ducitur in custodiam, captusq́; Northumbrię Dux, Londinũ adducitur, mira in eum conuicia iactante populo. Capti sunt etiàm eius liberi, & frater, & nõnulli alij proceres, & Eduardi pręceptor Iohannes Checus, qui tamen posteà dimissus est. Deindè Maria regina Londinũ venit in arcem, atq; ex carcere liberat locoq́; restituit Stephanum Vuintoniẽsem & Tonstallum Dunelmensem, doctissimos Episcopos, ducemq́; Norfolciæ, & quosdam alios Catholicos. Vuintoniensi addit summę dignitatis munus, nempè Cancellarij. Northũbrius Augusti die 22. capite plectitur: multi Euangelici superintendentes in carcerem conijciũtur. Northumbrius cùm iam supplicio afficiendus esset, palàm suum errorem cõfessus est, & quia Edouardo regi puero suasor fuerat mutandę religionis catholicæ, coram tota populi frequentia hortatus est omnes ad Romanę Ecclesię amplectẽda dogmata: simul etiàm commemorauit turbas & tumultus, qui ex sectis nasci soleant, quales etiàm Anglia iam vidisset intestinis exagitata dissidijs, & Germania fœdissimè confusa. Ad extremùm ait, se velle mori catholicè: atq; ità cæsus est. Petrus Martyr, monastici instituti desertor, insignis Zuinglianus, ex regno excedit. Calendis Octobris Maria regno inauguratur, annos nata ferè 38.

Maria succedit Eduardo.

Henricus Brunsuicensis Albertum, nouas cõscribentẽ copias, in pugna vincit. Turcica classis Corsicam insulam Genuensium capit, aliquot demptis oppidis. Cęsar Hesdinum solo æquat, & cùm vellet

Albertus vincitur.

Dorlanum tentare,eius exercitus àGallis in fugam compellitur,non paucis occisis & captis. Galli Cameracum tentant,sed frustrà:& cùm vsq;adeò ꝓpè Cæsaris ad Valencenas castris se cõiunxissent,vt res ad ꝑlium spectare videret,plurimis desideratis abeunt 18. Septembris die,in reditu longè lateq; oĩa vastantes incẽdijs.Lutetiã sęuissima vastat pestis, & rex multos Euãgelicos cõburit. Brunsuicẽsis Henricus cum exercitu proficiscitur contra Albertũ in Franconiam,& licèt non deesset ei occasio quosdã Principes,à quibus lęsus fuerat,egregiè diuexandi, tamen cõmodum & humanũ se ꝓbet,& sinè maleficio exercitum per eorum fines ducit.

Caluinus Seruetũ afficit supplicio.

Geneuæ Caluinus Seruetum Hispanũ,valdè impiè de sacrosancta Trinitate sentiẽtem,extremo curat supplicio affici.Mirũ hoc erat,non solùm quòd Caluinꝰ nihilo esset illo melior,sed etiàm quòd isti Euangelici nolũt morte affici hæreticos.Porrò verò Caluinus suũ hoc factum vsqueadeò illustre esse voluit,vt totã historiã scripto euulgato compꝛ̃hen-derit, & in hæreticos gladio vindicandũ docuerit. Tanta est nouę huius Euãgelicę doctrinę cõstãtia.

Sleidanus hanc Serueti necem non improbat, non probaturus,vt appáret,si Pontifex aut Catholici eam hæretico illi intulissent. In summa:ꝗcquid facit Luterus, Caluinus, Zuinglius,& id genus pestes,id nõ potest nõ esse euãgelicum: si quid eiusdẽ generis faciat Pontifex Romanus,sæua tyrannis est & facinus Antichristianum. O cæcas hominum mentes. Certè Caluinus non minùs commeruerat mortem atquè Seruetus ille:nec refert secùs de illo sentire miseros,quos ille miser euertit.Luterani sanè si habuissent illum,tractâssent illum haud aliter, ni fallor,atquè hæreticum.

Alberto Brandeburgico aliquot oppida eripiuntur ab hostibus,Galli Vercellas ex improuiso capiunt,

unt,factaq; direptione, indè recedunt,quòd Gonzaga Cæsaris præfectus superueniret.

Classis Turcica vexat Christianos.

Turcica Solimanni classis multa damna infert ditionibus Cæsaris,quę ad mare vergerẽt,Sicilię,Calabrię,Corsicæ quoquè,quam (vt dixi) occupárũt, permultis cæsis Corsis & Genuensibus.Interìm diuina vltio Solimannũ illum domi persequitur.Erat ei filius natù maximus Mustaphas.Hunc suspectum habens de regno ipsius inuadẽdo, ad se eum accersit Alepiam in Syriam,vbì tum regiam habebat Solimannus. Mustaphas patri statìm obtemperans,ad eum cum magnis properat muneribus. Vbì se de equo demisit, nullas suspicat⁹ insidias,in Solimãni tabernaculum ingreditur,iussusq́; acinacem deponere,ad Solimãnum,eius manum osculaturus,propiùs accedit:sed ô crudelẽ patris animũ, antequàm accessisset,à regijs ministris, vt eis imperatum erat, subitò cõpræhenso funis in collum inijcitur,& inspectante patre strangulatur. Eadem hora signifer eius,ex nobili Michaëlium familia Venetijs ortus, capite plectitur. Fertur posteà Solimannus eam filij necem multis lachrymis prosecutus.

Solimannus suum iugulat filium.

Albertus Brandeburgicus à camerę iudicibus ꝓscribitur,tanquàm publicæ quietis & tranquillitatis perturbator. In Angliæ regno catholica religio magna ex parte restituitur:Regina Philippo,Caroli Cæsaris filio, despondetur, & Euangelici malè mulctantur. Multos martyres numerant Euangelici in solo regno Angliæ, & quidam Iohannes Foxus,de quo infrà fortassìs plura,martyrum istorum Angliæ historiam cõscripsit. Sed ab horum martyrum cõsortio libera nos Domine.Ne Luterani quidem istos dixerint martyres, cùm Zuinglij potiùs, q̃ Luteri dogma secuti videantur. Ineptus quidam scribit,exules Anglię priuatìm in Germania multos de vera sentẽtia verborum cœnæ priuatìm docuisse,

ſe,ijs verbis non ſolùm catholicos,ſed etiàm Luteranos perſtringens. Et certè hoc eodem anno Ioachimus Vueſtphalus Luteranus libellum edidit hoc titulo,Recta fides de cœna Domini:quem libellum ideò ſe ſcribit dedicâſſe Eccleſiæ Hamburgenſi, vt eam inſtrueret aduersùs Sacramentarios.

Iohannes à Lasko à Luteranis vbiquè repellitur.

Iohannes à Lasko Polonus nobilis,ſed ſacramétarius, permiſſu reginæ Mariæ ex Anglia cum duabus nauibus in Daniam ſe confert cum multis ſocijs ſacramentarijs. Putabat ſe illic per hyemem latitaturum: ſed quòd aliam à Lutero ſententiam de ſacramentis adferret, non potuit obtinere hoſpitium. Luterani enim non ferunt ſacramentarios, vtì nec ſacramentarij Luteranos. Venitur ergò ad maritimas Saxôiæ vrbes,Lutero addictas:ſed ibì quoquè Laskus cum ſuis repellitur. Culpam illam inexpiabilem non tam in magiſtratus, quàm Luteranos concionatores Sacramentarij conferunt. Tandèm poſt longos errores & pericula,in Phriſię Orientalis oppido Embdano inueniunt nidulum,vbì refocillarentur. In eos acriter inuecti ſunt etiàm publicis ſcriptis Saxonici quidam eccleſiaſtæ,ità vt compulſus ſit Iohãnes Vtenhouius hiſtoriam ſcribere, De inſtituta ac demùm diſſipata peregrinorum in Anglia Eccleſia,quam tamen etiàm ipſi Sacramentarij vellent non euulgatam.Et quis non rideat,dũ iſta legit? Prodijt etiàm,Iohanne Stoltzio authore, defenſio Luteri contra Sacramentarios,in qua narrat Lutero, Sacramentarios œſtro percitos, ipſum ſcribendo nunc vincere, & quibus poſſint ſannis commentarios eius & verſionem Bibliorum carpere: illum, qui à caluitie nomen habet, (Caluinum intellige) eius ſanctiſſimos commẽtarios in Geneſim ſingulis ꝑpè folijs explodere,& cachinnis amarulentis excipere &c. ſcripſerat enim Caluinus cómentarios in Geneſim à Lutero diſcrepantes. O miſeros,

Embdæ recipitur.

miseros, qui tales sequuntur duces in rebus grauissimis, ad animarum vel salutem vel exitium sempiternum pertinentibus.

Hoc anno fuit quidam Parisijs, qui se Iohannis Apostoli & Euangelistæ mente perfusum diceret. Porrò & Basileæ & Parisijs visus est, qui genio Petri Apostoli se duce frui cõtenderet. Alius quoquè Basileæ asserere non dubitauit, se Mosis angelũ habere, prædixitque regem Galliæ ante mensis Iunij initium Protestãtium dogma recepturum. Multos ille quidem initiò commouit, sed vbì vidit regem Franciæ constanter in auita religione permanere, subduxit se, veritus laqueum, furcifer. Non finxissent istii, opinor, talia, nisì vidissent homines plerosque incredibili stoliditate quibuslibet cõmentis facilè commodare fidem.

Homo portentosus Parisiis.

Item Basileę & Parisius.

ANno 1554. Cæsaris amplissimi legati in Anglia matrimonium Philippi & Mariæ reginæ omninò conficiunt, inuitis seditiosis quibusdam, qui authore Viato rebellionem excitãrũt. Regina turbam ad arma concitatam mira dexteritate sedat, Viatus capitur, & in carcerem ducitur: Dux Suffolcius, seditionis non minima pars, Londinum captiuus adducitur. Northumbrij filius Guilfordus & Iohanna vxor eius, quam Eduardus rex puer sibi substituerat, capite mulctantur, paulò pòst etiàm dux Suffolcius capite plectitur die 21. Februarij. Eodem die moritur Vinariæ Sibylla Cliuẽsis, Saxonię ducis cõiunx, & vndecimo post eam die dux Ioannes Fridericus maritus eius.

Conficitur matrimoniũ Philippi & Mariæ.

Hoc tempore religio Catholica in Anglia prorsùs restituitur, & multi Euangelici indè aufugiunt, sedesq; suas apud Germanos diuersis locis captant. Elizabetha reginæ soror, quòd anteactæ seditionis conscia putaretur, in custodiam datur. Hęc religionis

Religio restituta in Anglia.

nis mutatio molestissima fuit Euangelicis, qui sibi illo in regno certum perfugium collocârãt, si quid alibì aduersi accideret.

Albertus Brandeburgicus omni ditione sua eijcitur, & Blasseburgũ, prçcipuũ eius propugnaculũ, obtinet rex Ferdinãdus. Intereà Brunsuicẽsis Héricus per inferiorẽ Saxoniã aliquot principes & vrbes, multos quoq; nobiles & illustres pecuniã poscit. Alteræ eius & Episcoporũ ac Noribergensium copię, pulso Alberto & expugnato Suinfurto, quosdam alios mulctant in Germania superiori. Porrò Carolus Sabaudię princeps morit, relicto Philiberto, qui Cæsari militabat. Galliæ rex Cæsaris vexat ditiones, inter alia Bouinum oppidum & Dinãtum capit, diripit, arces ibì demolítur, Mariæburgo præsidium imponit. Cęsare illi occurrente, in Hannoniam deflectit, Binsium oppidum & arcem, vbì regina Maria res magni precij & cultissimos hortos habuit, fœdissimè diripit, inflãmat, & omia longè ac latè populatur & incẽdit. Eodem verò tempore Gallicus exercitus in Italia à Cæsareanis profligatur, & Senenses grauissima premuntur obsidione.

Galli vexãt Burgundos.

Philippus Caroli Cęsaris filius 9. Iulij venit in Angliam: quarto pòst die Vuintoniã, vbì ad summã cũ multa nobilium turba progressus ædem, ab Episcopo Vuintoniẽsi & quibusdam alijs excipitur. Luce altera reginam adit. Porrò sequenti die, ipsis ferijs D. Iacobi, regali magnificentia nuptię celebrantur. Cæsar eò miserat legatum, qui suo nomine regnum Neapolitanũ filio nuptiarũ causa concederet. Postea cum multo splendore Londinum cum regina ingreditur. Sub finẽ Octobris, Mediolanẽsis quoquè principatûs possessionẽ Cęsar ei tradit per legatos. Ipse interìm iuxta Hesdinũ, superiori anno ab ipso captum & euersum, nouam munitionem & oppidũ contra Gallos condit.

Philippus rex in Angliam.

Nuptiæ.

Nouem-

Nouembris die 12, Londini in Anglia publica inchoātur Comitia. Aderat rex Philippus & Regina. Venit etiàm cò Cardinalis Polus, vbiquè summo honore exceptus. Is in publico conuentu hortatur omnes ad ecclesiæ Catholicæ amplectendam communionem & vnitatem. Ibì sanè regni Ordines petũt veniá schismatis cõtra Pontificẽ admissi, orãtq; vehemẽter, vt à cẽsuris Ecclesiasticis absoluti, recipiantur in Ecclesię sinũ. Altero die inter alia, q̃ narrare longũ est, Rex & Regina cum cæteris procumbunt in genua, & Cardinalis in oẽs absolutionẽ ꝓnunciat. Hæc irridẽtur ab istis nouis Euãgelicis: sed quantũcunquè procaces sint & insolentes, nisì absoluanẽ horrẽdi illius anathematis vinculis, quibus velint nolint constricti tenenẽ, nunq̃ Dei vultũ cõspicient. Olìm solebat plerunq; malus dæmõ inuadere eos qui essent excõmunicati: quod cùm hodiè raro fieri videaẽ, Excõmunicatio, qua nulla est pœna seuerior, & formidãda magìs, in cõtemptũ abit. Interìm tamen, etsi corpus non videẽ obsidere, animam certè anathemate percussi malus dęmon obsidet. Et indè est, quòd in summum Pontificem adeò atrociter incurrunt plerique omnes hæretici, quia sciunt illi datas esse claues regni cęlorum, & ligandi atq; soluẽdi primariam in terris potestatem, quam, licèt eis rũpantur ilia, tamẽ eripere ei non possunt.

Comitia Angliæ.

Anglia Ecclesiæ cõciliatur.

1. Cor. 5.

Matth. 16.

ANno 1555. Ioachimus Vuestphalus pręco Hamburgensis, nouum edit scriptũ contra Sacramentarios. In præfatione scribit, Regem Danię & senatũ Hãburgensem edicto ꝓhibuisse, nè quis ciuiũ Anabaptistas, Sacramẽtarios, vel alios sectarios hospitio reciperet. Hoc edictum renouatum esse ob grauissimum periculum, quod Luteranis Ecclesijs à sacramentarijs ad maritimas vrbes confluentibus immineret. Alię quoq; eius littoris vrbes sub graui

Vuestphal⁹ in Sacramẽtarios.

ui

ui pœna vetuerunt, nè quis Zuinglianos hoſpitio reciperet. Iſthuc quidem eſt ſapere, lupos arcere à grege, niſì quòd ſatanas ſatanam expellit, dum Luterani pellunt Zuinglianos. Vtinàm verò ea ſeueritate erga ſectarios omnes vſi eſſent Catholici, non tam latè ſerpſiſſent tot monſtroſæ hæreſes.

Caluinus in Vueſtphalũ

Diù tacuerat contra ſuum genium Ioannes Caluinus, ſed nunc tandèm primam contra Vueſtphalum defenſionem euulgat. Vueſtphali quidem nomine abſtinuit, ſed eo conſilio, vt ipſe ſcribit, vt ſi fortè ſanabili eſſet ingenio, tacitè eius ignorantia ſepeliretur. Verùm ſenſit Caluinus non edentulum Vueſtphalum. Mox enim libellum conſcripſit contra Caluinum, hoc titulo: *Aduersùs cuiuſdam ſacramẽtarij falſam criminationem.* Prodijt eodem tẽpore Timanni Luterani, Bremẽſis paſtoris, Farrago contra Sacramentariorũ diſſenſientes inter ſe opiniones.

Vueſtphalus contra Caluinum.

Terrebant hæc Luteranorum fulmina Iohannem à Lasko egregium Zuinglianum. Itaq; menſe Aprili ex Embda migrat Fancophordiã, vbì ei permiſſum eſt conſtituere Eccleſiam peregrinorum: Sic vocari voluit illa non admodùm magna ſynagoga. Sed quàm miſerum eſt, quãque horrendum ea ratione dici peregrinos? Quanto conſultiùs feciſſent, ſi ad Catholicam Chriſti Eccleſiam ſe adiunxiſſent, futuri deincèps ciues ſanctorũ & domeſtici Dei? Eſt tamen hîc quoquè non negligenter obſeruandum iuſtum Dei præpotentis iudicium, quo factum eſt, vt qui eam profiterentur ſectam, quæ multos Catholicos è ſuis ſedibus expuliſſet, multisq́ue modis diuexâſſet, ipſi iam ferè nuſquàm poſſent certam & tutam obtinere ſedem.

Menſis Martij die 18. morit Sebaſtianus ab Hauſenſtain Archiepiſcopus Moguntinus, & ei ſubſtituitur Daniel Brendel ab Homburg, multa doctrina & inſigni virtute conſpicuus.

Eiuſdem

Eiusdem mensis die 23. obit diem suũ Iulius Pontifex eius nominis tertius. Eius morte cõperta Moronus Cardinalis, itẽq; Augustanus & reliqui Cardinales Romam celeriter aduolant, noui Pontificis creandi causa. Eligitur autẽ ab omnibus Marcellus Ceruinus, retento sibi nomine Marcelli, multa & eruditione & probitate venerabilis. Sed quod dolendum est, eius Põtificatus vix paucorum fuit dierum. Ab eius obitu die vicesimo Senẽses ad summã rerum omnium egestatem redacti, Cæsari tandèm se dedũt post diuturnam obsidionẽ. Marcellus successorem habuit Iohannẽ Petrum Caraffam, senem propè octogenarium, qui ex more mutato nomine dictus est Paulus Quartus.

Iulius 3. moritur.

Marcell⁹ 2.

Sena dedun tur Cæsari

Paulus 4.

Sub vêris initium apud Heluetios nata est dissensio propter quosdã Locarnorũ subditos, qui trans Alpes positi, Zuinglianismum complexi erant. Id Quinquepagici cũ cęteris Catholicis Heluetijs nullo pacto ferendum putârunt, alijs Zuinglianarum partium rem approbantibus. Tandèm cõpulsi sunt illi, qui religionem mutârant, extra eam regionem cum familijs & facultatibus suis discedere. Eorum bonam partem Tigurini in suam vrbem & agrum receperunt.

Dissensio apud Heluetios.

Sub finem Octobris Carolus Imperator Philippo filio, euocatis ad se legatis prouinciarum, dominiorum & ciuitatum Burgundicæ domûs, potestatem regnandi & gubernandi terras ipsi subiectas vltrò tradidit. Eo tempore sedentis Cęsaris dextrum latus Philippus filius, sinistrum Maria soror eius ità claudebãt, vt terna sedilia triangulari ferè linea essent constituta. Enarrabat tum ad eos qui aderant, labores suos & annos regni sui, idque viua voce, & valdè oratoriè, grauiter, & copiosè. Lachrymabatur autem Cæsar ipse. Portò filius Philippus rex, & Maria Regina Pannonię, & plurimi proceres mirabili-

Carolus V. Philippo filio permittit Burgundiæ administrationem.

ter doluerunt,& multi in profusissimas lachrymas eruperunt,etiàm illustres aurei velleris equites.Inter cætera dixit palàm optimus Imperator, quòd nemini sciens & prudens iustitiam negârit. Aderat inter alios Hannoniæ Senescallus,podagræ morbo vexatus.Illi Cæsar semèl atq; iterùm humanissimè iussit sedem poni, quam tamē ille modestissimè recusabat.Finita oratione,Guilielmi Principis Auraniæ,& Burenij comitis humeris se sustentās, ex cōspectu amplissimi theatri abscessit.

Zuingliani respondent Luteranis.

ANNO 1556.aliquot Sacramentarij dogmatis signiferi Luteranis egregiè respōdent.Principiò Henricus Bullingerus apologiā edit,qua ostendere nititur, Tigurinos ministros in Orthodoxa & Catholica fide sanctè perseuerare.Crede,si vis.Deindè Bernardinus Ochinus cōtra Vuestphalū defensionem cōscribit & euulgat.Et vt nullus Luteranis hostis nō esset molestus,etiàm Caluinus secundam suam defensionē,piam scilicèt & Orthodoxam de Sacramentis,cōtra Vuestphali calumnias euulgauit. Si Romanus Pontifex & tota Christi Ecclesia, ausi essent,inuitis Zuinglianis istis, hoc pacto calamum stringere in Luteranos, omnia illorum scripta non aliter acciperentur,q̄ Papistica cōmenta,quibus conarentur opprimere lucem Euangelij.Sed vt isthęc calumnia facesseret,viderentq; homines ab istis noui Euangelij pręconibus non ipsum verbum DEI, quod tam impudenter iactitant, sed priuatas quorunque opiniones pro Dei verbo imperitis obtrudi,permisit sapiētissimo cōsilio etiàm inter se atrocissimè & pertinacissimè digladiari miseros & omni lachrymarum fonte plangēdos,vt qui necdùm eorum laqueis implicati sunt,caueant, nè quandoquè irretiātur:qui autem irretiti sunt, ocyssimè sese explicare nitātur.Accessit his Luteranorum hostibus aucta-

Dissidia euangelicorū.

auctarij loco Iohānes à Lasko, qui ad Poloniȩ regē & eius regni ordines omnes scribit Epistolam, qua & Zuinglianū dogma tuetur, & Luteranos ait cum mente totius scripturȩ & Catholicȩ Ecclesiȩ cōsensu pugnare, neq; citra Dei cōtumeliam, eorum doctrinam retineri posse. Poterant tot hostes miseris Luteranis sufficere, sed iritati crabrones nō tam facilè conquiescunt. Angli exules apud Geneuā edūt Latinè Nicolai Ridlȩi libellum de Cœna Domini. Hūc Ridlȩum hȩreseos nomine in Anglia flammis tradidit regina Maria. Porrò Zuingliani eū in martyrum album retulerunt. Hunc in modum isti præclari Euangelici noua bella atrocissimè instaurârūt, immò potiùs simulatam cōcordiam in apertissima bella verterunt. Multi libri, orationes, dialogi, confessiones, epistolæ, theses, prȩfatiōes vtrinquè à doctis pariter & indoctis euulgabant, & maiori, quàm vnq̈ anteà, impetu res agitata est. Luterani Zuinglianos apud omnes in odium & inuidiam vocabant, & multas habuêre synodos, quibus de opprimēdis Sacramentarijs actitârunt. Atque hȩc & multa alia scribunt ipsi Zuingliani: adduntque Luteranos plerosque se iunxisse Papistis, vt Zuinglianos faciliùs opprimerent. Verum quidem est, non paucos Luteranos ad Catholicos sese recepisse, agnito errore suo: sed ij non minùs oppugnant Luteranos, quàm Zuinglianos. Ex ista enim mutua dissensione, cùm vtrinquè non nisì verbū Dei creparēt fratres Euāgelici, complures ad sanitatem rediêrunt, nec cum talibus quicquam voluerūt habere cōmercij, quos non minùs à se inuicèm, quàm à Catholica Christi Ecclesia dissidere viderent. Erant in hoc negocio vehemētes Saxonici ministri, Heluetij visi sunt moderatiùs agere cum Luteranis. Habet Saxonia multis locis cereuisiam mouēdo cerebro, si nimiùm bibas, valdè idoneam. Porrò Euangelicos per Saxoniam

Luterani in Zuinglianos sæuiunt.

niam fratres verisimile est pro more gentis potare largiter. Indè tot fumi & crassi spiritus, qui cerebrũ pertentant, immò obruunt, faciuntq; nihil ferè sobriè ab istis vel dici vel scribi. Heluetij cùm vinum non habent, non inuiti aquam potitant. Hoc Saxones cane peiùs & angue oderunt. Hæc possit forsan ratio reddi, quòd ministri Saxonici egérunt tumultuosè, Heluetici paulò sedatiùs. Sed vtcunquè sit, optimè dixit Sapiens, Inter superbos semper sunt iurgia. Quin & Erardus Snepffius Luteranus confessionem de Eucharistia hoc tempore edidit, qua Zuinglianos perstringit.

Prou.13.

Intereà moritur Conradus Pellicanus, ex Franciscano apostata Zuinglianus. In eius locum Argẽtorato à Tigurinis accitus est Petrus Martyr Florẽtinus, qui ex Italia profugerat. Prodijt quoquè scriptum quoddã Erasmi Alberi Luterani cõtra Carlstadianos, Sacramentarios, fanaticos & Anabaptistas &c. Accidit quoquè ridiculum quiddam Francophordiæ. Caluinus publicè disputat cum Iusto Velsio (qui apud Coloniam Agrippinã parùm faustus hospes aliquandiù hæserat, quin & in carcerem coniectus fuerat) de libero arbitrio: cumq; ille magnus Sophos, qui apud Geneuenses tantùm nõ deus aliquis habitus est, cum ministris eius loci de causa Sacramentaria cõferre vellet, tanquàm Zuinglianus reiectus est, non sinè crimine lęsæ maiestatis, si penès Geneuates sit sententię pronunciandæ potestas & authoritas. Sunt qui in scriptis suis indicare videantur, Velsiũ, abiuratis erroribus, reuertisse ad Catholicam Ecclesiam. Res mihi necdùm penitùs comperta est: sed si ità tamen est, gratulandum est homini docto, quòd magno & raro Dei beneficio potuit agnoscere lapsus suos. Vtinàm eius exemplũ resipiscentiæ, si modò certa est, plurimi imitentur, & redeant in viam dum adhuc dies est, priusquàm

Disputatio Caluini cũ Velsio.

illa

illa æternę noctis tetra caligine inexplicabiliter inuoluantur,

Inter Carolum Cęsarem, filium eius Philippum & Galliæ regem quinquennales nō ità pridèm erāt pactæ inducię, sed hoc anno rursùs ruptæ sunt, & ad arma vtrinquè magna miserorum hominum, qui interìm opprimebantur, infelicitate cōcursum est. Moritur quoquè 4. Calēdas Martij Fridericus Elector Palatinus: & paulò post eum Iohannes Treuirensis Episcopus ex Comitibus Eisenburgicis. Eius sedem obtinet Iohannes à Läten/ cuius inter alias corporis & animi dotes, eximia prudentia & in Catholica religione constantia prædicatur.

Mors episcopi Treuerēsis

Excessit è viuis per idem tempus 3. Nonas Iulij Reuerend. D. Episcopus Cyrenensis Iohannes Nopel à Lippia, Reuerendissimo Archiepiscopo Coloniensi à suffragijs, magna eruditione & facūdia vir, longiorique vita digniss. probitate vitæ & strenuo cōcionandi labore de Ecclesia & fide Catholica per annos aliquot optimè meritus: atq; ea re inter illustres Dominos Capitulares summi templi Coloniensis, haud procùl à sacello, vbì trium Magorum corpora asseruantur, honorificè sepultus.

Moritur etiàm Adolphus Archiepiscopus Coloniensis die XX. Septembris, & ei succedit germanus frater eius Antonius ex Comitibus Schauuenburgicis. Ità breuì tempore quatuor Rheni Electores è medio ablati sunt. Mense Februario visus fuit in cęlo cometes, qui plerunquè terris dira minari solet.

Obit⁹ Adolphi Archiepiscopi Coloniensis.

Est in Caluini discipulis quidam non postremus, Theodorus Beza. Is quondàm Iuris licentiatus, Parisijs ex opulētis sacerdotijs vltra septingentos coronatos aureos percipiens, vitam viuebat turpissimam, ac varia libidinum spurcitie contaminatam. Erat hęc quædam ad deteriora parasceue, talesque mores nihil merebantur aliud, quàm vt homo impurus

purus prorsùs à Deo reiectus, in inexplicabilis perfidiæ & hęreseos labyrinthos detruderetur, quod & factum est. Nam ad Caluinum defecit, venditis priùs Simoniaco sacrilegio sacerdotijs vel beneficijs Ecclesiasticis. Sed quemadmodùm in Caluino alijsque hęresum architectis multa fraus & dolus, miraque inconstantia fuit, ità & in hoc Beza, quéadmodùm vel vnum hoc præclarum facinus, quod subijcimus, declarabit. Anno hoc 1556. venit ille ad electorem Palatinum Ottonem Henricum, qui erat Luteri placitis addictissimus, cum Farello homine pestilente, qui Geneuam infecerat, & Caluinum, Seruetum, Viretum, aliosque id genus habuit discipulos, atque ob metum seditionis à Basileensibus proscriptus, & in exilium abire iussus fuit. Obtulit autem is Beza illi principi arte veteratoria & multa cum simulatione confessionem quandam, aitque illi non modò Allobroges, sed etiàm Heluetios subscribere. Fecit hoc ille bonus vir, vt Principis sibi beneuolentiam conciliaret, qua tum opùs habebat, maxime quòd rex Francorum seuerè in Caluinistas animaduerteret, quem eo nomine apud Principem accusabat tyrannidis, orans vt regem à proposito precibus & minis deduceret. Porrò hæc Confessio ad verbum habebat, verum & reale ac substantiale corpus & sanguinem Christi sub specie rerum visibilium repræsentari & exhiberi. Dixisses Caluinistas & Zuinglianos prorsùs mutatos in Luteranos: sed quid non fingit deplorata nequitia? Princeps quidem & qui aderant, ea Confessione lætabantur, & quòd putarent conuersos esse sacramentarios, communis gratulationis ergô miserunt eam Duci Vuirtembergico. Is quoquè tam insperatam metamorphosim miratur & laudat. Spargitur mox rumor in Ger-

Facinus veteratorium Theodori Bezæ.

Confeßio Bezæ simulata.

mania, agiturque de Zuinglianis triumphus ante victoriam. At Tigurini vbi de re tota certiores fiunt, tanta hominis impostura acriter dolent, & eam Confessionem magna contentione oppugnant, Bezamque falsi reum peragunt. Nihil enim Zuingliani illi volebant minùs, quàm à Zuinglio ad Luterum defecisse videri. Nam tametsi in quibusdam Luteri placita non inuiti sequuntur, at in re Sacramẽtaria errâsse Luterum, plùs Lutero vidisse Zuinglium contendunt. Quid verò interìm Beza? num se deserit? Minimè. Audi artem tali artifice dignam. Vult persuadere Tigurinis, dolum aliquandò bonum esse, & aliud agere atquè simulare. Nec dubium est, quin nouum hoc Euangelium his artibus sit instructissimum, ijsque & ortum, & auctum, & propagatum sit. Et id quidem mortales necdùm vident: vbì autem DEO benè propitio quandoquè viderint, repentè vt fumus istorum præstigiæ, quibus homines dementant, euanescent. At Tigurini tamen hoc paradoxo minimè contenti, non priùs in gratiam recipiunt Bezam, quàm suam ille culpam agnosceret. Redit indè vir optimus ad suos Heluetios & Allobrogas, & vt priorem fraudem posteriori expiaret, atque re ipsa testatum efficeret se Germanis illusisse, in Vuestphalum & Heshusium stringit calamum, palamque profitetur, non aliam in Cœna Domini esse corporis & sanguinis præsentiam, quàm in baptismo, in concione, in Lectione Sacræ Scripturæ, atque in priuata meditatione, quotiès mens fidelis ad CHRISTVM assurgit. Et rursùs tamen, vt à Germanis non prorsùs discedere videatur, fatetur in Cœna Domini substantialiter ac realiter verum & naturale CHRISTI corpus esse & exhiberi: sed Cœnam non vult esse id, quod inter homines ex

Nota fraudem.

Beza scribit in Luteranos.

Domini

Domini prescripto geritur, eius verò præcipuam partē in cælis peragi, cui nos fide intersimus & spiritu. Ità isti infelices sibi inprimìs, deindè etiàm alijs portentosis verborum strophis illudunt, atque in sanctissimis religionis negocijs haud aliter atquè in scena versantur, in alias atq; alias subindè transformati formas, vt cùm ijdem perpetuò loquantur, diuersos loqui putes. Et tamen is idem Beza multas posteà in Gallijs turbas excitauit, opima è locis sacratis spolia abegit, & tantùm non apud homines miserè fascinatos principatum & regnum obtinere visus est. Faxit clemens & bonus DEUS, vt tamen vel tandèm nobis patescant oculi, & videamus quàm splendidè isti nobis imponāt, quàm omnia in summam & sempiternam animarum nostrarum perniciem machinētur, quàm nihil spectēt minùs, quàm vt rebus salutique nostræ consulant.

Austriaci cupidi nouæ doctrinæ.

Rex Ferdinandus necessaria contra Turcarum irruptiones presidia comparare volent, petit à subditis suis eam in rē subsidia. Austriaci inferiores apud Viennam conueniunt, seq; imperata vltrà facturos recipiunt, modò ipsis permittatur Euangelium. Id si fiat, sperare ipsos omnia contra Turcas ex sententia cessura. Nihil tum impetratum est, quòd facilè videret sapientissimus rex, nunquàm adeò infestos fuisse Turcas Germanis, quàm his annis, quibus Luteri Euangelium miseri homines amplectuntur. Et reuerà nisì aliqua ratione tandèm Germaniæ sua pristina religio restituatur, & noua dogmata, quæ tot nobis pariunt sectas & hæreses, atque intestinas animorum acerbitates & simultates, prorsùs eliminentur, fieri non potest, quin vel Turcico vel Moscouitico aut certè Tartarico quandoquè ferro vastetur, & durissima seruitute oppressa, leuitatis & temeritatis suæ meritas pendat pœnas. Vtinàm vel Græcie summa calamitas doceret tandèm Germanos

nos maturè ſapere. Sed fortaſsis peruenit in nos quoquè ira Dei vſq; in finem. Magnũ profectò eius irę argumentũ eſt, tam horrenda cęcitas & vaſta caligo, vel potiùs inſania quædam, quæ nos non ſinit noui huius Euangelij fructus lógè peſſimos intueri. Luterus viſus eſt nouam mũdo lucem inuehere: eius doctrinam multi è vulgo cupidè ſtatìm complexi ſunt, cordatiores cunctantiùs eam admiſerũt, permulti penitùs reſpuerũt. Vbì animaduerſum eſt, eius conatus, dum non initiò reprimuntur, ſuos habere ſucceſſus, mox alij ſuper alios exiſtũt homĩes importunis ingenijs, & ipſi quoquè nouam mundo lucem venditãt, aiunt ſe vidiſſe, quod Luterus necdùm viderit. Ità repentè intra vnã Germaniã multiplex nimiùm credulę turbæ Euãgelium obtruditur, & incredibili ſtultitia ab imperita concione arripitur Luteranum, Carlſtadianum, Anabaptiſticũ, Zuinglianum, Zuencfeldianum, Oſiandrinum, &c. Nec vident miſeri & cæci homines, dum ab vna, vera, Catholica religione abduci ſe ſinunt, ſe in tam varias & mirabiliter inter ſe pugnantes ſectas ſeduci, vt iam permulti ſint, qui prorsùs ignorent, quid potiſſimùm ſequi debeant in tanta nouorum dogmatum varietate. Hoc verò iure meritoq; patiuntur, quòd ſtultè & pueriliter quibuſlibet nouatoribus primò aures, mox etiàm fidem commodârunt, cùm in ea debuerint religione cõſtantiſſimè perſeuerare, quam tot perpetuis ſeculis vniuerſa Germania & Catholica Chriſti Eccleſia coluiſſet, quã hodieque tot ampliſſima regna & prouinciæ colant. Interìm verò dum ſeductoribus obtemperant, qui non Chriſti, ſed ſuam gloriam quærunt, & miſerorũm animas negociãtur, in multas diſcinduntur factiones: indè animorum exiſtunt diſſidia & perniciosiſſimæ diſſenſiones, ſimultates, inimicitiæ, vndè neceſsè eſt Germaniæ vires prorsùs eneruari & ſen-

1. Theſſ. 3.

Cæcitas horum temporum.

Diſcordiæ religionis perdit Germaniam.

sim collabascere, dum inter se Germani tam miserè distrahuntur. Atq; ità Turcis, qui hęc non ignorāt, crescit animus, crescunt vires: nec dubitare quisquā sanæ mentis potest, quin illi in omnem occasionem sint intenti, & vbì eis commodū visum fuerit, totis viribus nos sint oppugnaturi, & certè nullo negocio etiàm oppressuri, quod quidē illi nunquàm vel sperare ausi essént, si apud nos Maiorū nostrorum sacrosancta religio inuiolata & inconcussa permaneret. Sed de his satìs, quippe quę & superiùs nō semèl haudquaquàm temerè inculcata sint. Ferdinandus Rex, vt dixi, hoc tempore non est passus mutari religionem: at nihilominùs misit exercitum contra Turcas, & aliquotiès feliciter cum illis pugnatum est, multis cæsis, multa quoquè pręda abacta.

Sacrilegum & horrendū facinus.

Accidit hoc ipso anno in Poloniæ regno res memorabilis. Fœmina quędam vilis, Dorothea Lazeczka, nomine, Christiana quidem professiō, in oppidulo Sachazeto, non longè ab arce **Loutz**, cuidam Iudęo annis aliquot seruiebat. Interìm verò Iudęus ille sæpiùs eam solicitat, vt sacrosanctū Christi corpus, more Christiano cum cæteris acceptū, ipsi perferat. in eius flagitij pręmium promittit ei daleros tres, & vestem Sericis fimbrijs ornatam. Et quid nō mortalia cogis pectora auri sacra fames? Fœmina scelerata cōditionem accipit. tantillo illecta munusculo, & in ipso Paschatis peruigilio abit ad pagum Cotzo dictum, ibì cum cæteris accedit ad aram, & instàr Iudę accipit Eucharistiam, ac paulò pòst ex ore extractam in sudariolum reponit, & tertia Paschatis feria Iudæo hero suo illam tradit: ad quem tres alij Iudęi huic oppidulo vicini, putà, Michalecus, Sachaus, & Iosephus veniunt, fortasſìs ab illo inuitati, sacrosanctā Eucharistiam in suam synagogam deferunt, pugionibus & cultris confodiunt. Et

Aeneid. 3.

Iudæi sæuiunt in Eucharistiam.

eccè

eccè repêtè ex illa hostia multus emánat cruor, quẽ perfidi Iudæi cochleari in vitreum calicẽ transfundunt. Non diù latére potuit tam atrox facinus. Ante omnes mulier scelesta Sachazeti cõpræhenditur, indè Iudæus eius herus. Hi confitentur rem gestam omnẽ. Per id tempus Polonię rex Sigismũdus Vilnæ erat, quæ est Letuaniæ metropolis, & erant tum in Polonia, qui Eucharistię vtranq; speciem necessario putarent porrigi oportere. Vbì Rex quid esset actum cognouit, mandat oppiduli pręfecto secundario, vt rem eam diligenter inuestiget, & si ità factum sit vt narratur, in omnes eius flagitij cõplices extremo supplicio animaduertat. Itaq; Dorothea & Iudęus, priùs habita quęstione, die Veneris post Christi asscẽsionem flãmis exuruntur. Reliqui Iudęi sceleris socij, vno dempto qui aufugerat, Calendis Iunij comburuntur. Voluit omnipotens Deus hoc insigni miraculo, qualia sępè etiàm aliâs circa sacratissimam Eucharistiam contigêre, eorum castigare incredulitatem, qui perindè àc si non sit totus Christus sub vtralibet specie, ità prorsùs infideliter & insipienter calicem efflagitant: qui si essent in ijs, quę sunt Christianę religionis, benè instituti, scirẽt nunquàm posse Christi corpus, postq̃ è sepulcro rediuiuum surrexit, ab anima, à sanguine, à diuinitate separari, sicq; libẽtissimè vnius speciei perceptione contenti forent. Commodissimè quidem isthuc eo tempore in Polonia accidit, quandò & pleriq; illic calicem expetebant, & Romanus Pontifex eò miserat Aloysium Lipomanum Veronensem Episcopũ, virum multa probitate & eruditione spectabilem, qui gentem Polonam in Catholica religione confirmaret. Et ipse sanè Poloniæ rex fertur hoc miraculo non mediocriter in Catholicæ Ecclesiæ retinenda cõmunione cõfirmatus, & propensiùs etiàm Romani Pontificis legatum admisisse.

Iudæus capitur.

Iudæus exuritur.

Item alij Iudęi.

Carolus V. nauigat in Hiſpaniam.

Carolus Cęſar, poſtquàm ditiones omnes filio Philippo regi tradiderat, in Selandiam abit. Indè cùm duabus ſororibus reginis, Eleonora & Maria, commodam nactus tempeſtatem, in Hiſpaniam vẽto admodùm ꝓpitio nauigat. quò poſtquàm peruenit, quodam in loco ſaluberrimo atq; amœniſſimo, qui Iuſtus vocatur, vbì Hieronymitanũ eſt ſodalitium, DEO ſe & rebus diuinis, quod ſæpè antè concupiêrat, tradidit, diuinis vacans & incumbens cogitationibus, magna cõtinentia vitę, magna morum temperantia, magna vini cibiq; abſtinentia in illo relucẽte. Ità pijſſimus Princeps re ipſa declarauit, quàm iniuria ſæpè eſſet à quibuſdã inſimulatus immodicæ regnandi libidinis & ambitionis, dum ſe ſponte ſua omni ditionum ſuarum ampliſſimarum adminiſtratione abdicauit, & à toto mundo ſeſe auertit, & in quandam ſolitudinem Deo vacaturus incluſit. Non fuit dignus hic mundus tali principe: & eſt ſanè veriſimile, prudentiſſimũ principẽ nimię pertęſum ingratitudinis, tãdèm priuatum omnino vitę genus delegiſſe, vbì ſoli Deo & ſibi vacaret. Nõ deſunt qui putent magnę cuiuſdã infelicitatis fuiſſe, ab Auguſto imperio ad tantam vitę priuatæ humilitatem deſcendiſſe: ſed hoc mũdi huius ſpiritus ſuggerit hominum pectoribus. Nam qui benè in ſancta Chriſti religione ſunt inſtituti, optimè nôrunt, Deo ſeruire, id demùm regnare eſſe, nec quicquam eſſe glorioſius, quàm omnem mundi gloriã, tanquàm rem caducam & vanã, generoſo & excelſo animo Chriſti amore contempſiſſe.

Vacat ſoli Deo & ſibi.

Religio mutatur in Palatinatu.

Per hoc tempus aut circiter Otto Henricus Palatinus Elector, & Carolus Marchio Badenſis, è ſuis ditionibus veterem profligant religionẽ, & nouam introducunt. Non eſt mirum, vt etiàm aliâs dixi, populũ libẽter amplecti noua hęc dogmata, quia plauſibilia ſunt & ſuauia veteri homini: permittũt direptiones

ptiones rerum Ecclesiasticarum & cœnobiticarum: ieiunia, vigiliæ, preces, mortificationes carnis, mūdi contemptus, studium cōtinentiæ, sobrietatis, pudicitię, & id genus virtutū, papistarum sunt cōmenta. Sola fides iustificat. Cōfessio peccatorū & pœnitētia, nugę sunt & carnificinę papisticę. Quis non hęc libenter audiat? quis nō cupidè amplectatur? Et tamen lōgè secùs docet scriptura omnis, & ipsa quoquè, quantunuìs dissimulemus, lōgè diuersum nobis testatur cōscientia. Qui aūt sunt Christi, ait Apostolus, carnē suam crucifixerunt cum vitijs & cōcupiscentijs. Hoc fac, & viues. Eant Euangelici cū suo isto blandissimo Euāgelio, quò volēt. Vbì ad Christi tribunal venerint, sentient se toto cælo errâsse.

Galat. 5.
Luc. 10.

Mense Septembri horrenda tēpestas Locarni vltra Alpes in finibus Heluetiorum desęuijt. Summo manè turbo vehemens è nubibus descendēs, quędā ędificia subruit. Indè à meridie pluuia, tonitrua, fulgura & fulmina per horas quatuor tam immaniter sęuièrūt, vt eius loci homines supremū mūdi diem adesse putarent. Ex ea pluuia torrens quidam adeò excreuit, vt & arbores & domos secum raperet, nec vllum tandèm quò se euolueret, haberet exitū. Totum itaq; circuniacentē agrum occupat, & tāquàm lacum efficit. At posteà reperto exitu, magno erumpens impetu, multa secū iumēta, pecora & homines abripit, & magna clade adiacētem regionem afficit.

Tempestas horrida apud Locarnenses.

Torrens ex pluuia.

Pestis hoc anno multis locis plurimos extinxit, pręsertim Argentinæ, & in locis Rhenanis, & inter alios etiàm Iohannem Sleidanum, qui suis cōmentarijs magnam orbi Christiano pestem inuexit. Decreuerant contra illum scribere viri duo longè clarissimi, Coloniæ Agrippinę pręclara lumina, Iohānes Gropperus designatus Cardinalis, & Eberhardus Billicus Carmelitanus Prouincialis, si & Sleidano & ipsis vita prolixior cōtigisset. Nemo me putet

Sledanus peste moritur.

hominis illius odio sæpiùs illum perstringere. Mihi ille nec de facie vnquàm notus fuit. Mendacia & errores tetros illius detestor. Multi, immò plurimi nôrunt Iulium Pflugium Numburgensem Episcopum, quo ob multam ætatem nemo ferè meliùs nouerat res Imperij. Is Sleidani Commentarios volebat sibi à quodam mihi notissimo, qui tum in eius aula versabatur, legi. Porrò verò inter legendum, cùm aduerteret res ipsi notas mala fide à Sleidano narrari, sæpiùs exclamabat: Ibì nebulo ille scelerate mentitur. Quin & Carolus V. integerrimus & potentissimus Imperator, cùm ipsi quoquè legerentur Cōmentarij Sleidani, itidèm subindè exclamabat: Nebulo ille mentitur, nebulo ille mentitur. Et sanè datum erat ab eodem Imperatore negociū cuidam, vt comitiorum acta ob Sleidani mendacia confutanda syncerè excuderentur: sed nescio quo casu res illa impedita fuit, & omnia in Hispanias transferri iussa ferūtur. Certè hæretico homini nūquàm tutò credi potest.

Dauidis Georgij historia.

Hoc anno obijt Basileæ Dauid Georgius, pestilentissimus hęreticus, cuius suprà mentio facta est. Fertur is Delphis apud Batauos ortus. Porrò cùm Cæsar in inferiori Germania eius dogmata persequeretur acerrimè, Basileam se contulit Calendis Aprilis, anno salutis 1544. cum aliquot comitibus. Ibì ciuitatis statu diligenter explorato, questus de suis calamitatibus, quas Euangelij causa perferret, à Senatu supplex petit, vt Christi Iesu & Euangelij causa in ciuitatem cum familia satìs ampla recipiatur. Senatus liberaliter respondet, & copiam illi facit cum suis Basileam commigrandi. Erat homini corpus quadratum, barba flaua, oculi glauci & micantes, sermo grauis & sedatus, totius corporis motus, status, incessus decens, & ad omnem, vt videbatur, probitatem compositus. Senatùs accepto re-

Admittitur Dauid Basileæ.

sponso,

ſponſo, octauo Calendas Septembris redit Baſileam cum multa familia, vxore, liberis, clientibus & ſeruis, reliquoq́ue comitatu, & in ciuitatem adſcribuntur. Deindè intra vrbem domum ſibi comparant, extra vrbem arcem & prędia quædam opima emunt, connubia contrahunt, & modis omnibus ità ſe comparant, vt viri boni & religioſi viderentur, nec quiſquam de eis ſiniſtrè ſuſpicaretur. Huiuſmodi artibus id homo verſutus effecit, vt à pleriſque magno in precio haberetur. Hanc autem falſam opinionem augebat magna vis auri, & precioſæ res quas ſecum attulerat, & ex inferiori Germania quotidiè adferebantur: pręterea regalis propè ſplendor & apparatus, ſed cum quadam modeſtia & tranquillitate coniunctus. Habebant in ampla illi familia ſinguli quiq; ſuas functiones, nec quiſquam ſupra vires aut inuitus ad aliquid faciendum cogebatur. Porrò callidus homo non Dauidem Georgium, ſed Johannem à **Bruck** ſe nominabat, triaq́ue ab illis diligenter curabantur: primùm, nè Dauidis Georgij nomen proderetur: deindè, cuius in patria conditionis fuiſſet: poſtremò, nè dogma ſuum vlli vel Baſileenſi vel Heluetio aperirent. Interìm in Germania inferiore & alijs ſemotis locis, literis, libris, nuncijs ſectam ſuam continenter fouebat, apud Heluetios incredibili ſilentio tegebat. Sed quid humana poſſit verſutia contra conſilium præpotentis Dei? Ex ipſis familiaribus eius de eius doctrina quidam dubitare cœperunt. Ex ijs facilè principem ad ſe vocat, cui alioquì plurimùm cõfideret, nec ſinè ſtomacho ex illo percontatur, cur de re certiſſima dubitare voluĕrit: an non credat, ſe verum eſſe illum Dauidem à DEO miſſum, vt his extremis temporibus regnum Iſraeliticum reſtituat, Iacobiq́ue tabernaculum inſtauret? Sed poſt multam diſputationem iſte manſit in ſententia, & à

Domum & arcem ſibi emit.

Ampla familia.

Mutat ſuũ nomen.

Deficit ab illo quidam coniunctiſſimus.

Dauide illo fertur abalienat9, monuisse etiàm permultos, vt à perniciosissima secta quamprimùm discederent.

Diuinitùs in eum animaduertitur.

Ad huius admodùm coniuncti viri defectionem accessit, quòd è duabus, quas intra vrbem habuit, ædibus altera fulmine tacta est: altera, quam in pascuis magnificè extruxerat, cum preciosa supellectile conflagrauit: nec diù pòst domûs, in qua ipse habitabat, tabulatum repentè concidit. Omnium verò molestissimè tulisse fertur aduentum cuiusdam viri grauis ex Germania inferiori, qui Basileę Dauidem ipsum totamq; eius familiam descripsisset. Eo percepto nuncio, primùm eius cōiunx morbo correpta moritur, & mox ipse quoquè excedit è corpore, qui se Christo Domino ꝑtulerat, & immortalem finxerat. Fuit hoc anno Christi 1556. 8. Calendas Septembris. Sepultus est honorificè in æde Diui Leonhardi. Eius mors non mediocriter perturbauit discipulorum animos, qui eum nūquàm moriturum putârāt: nisì quòd homo veteratorius falsa persuasione eorum sustentabat spem, quòd pollicitus esset se intra triennium reuicturum, & præstiturum ea, quę ipsis ampliter promisisset. Post obitū eius paulatìm cœpit latēs fraus aperiri, ità vt plerique iam sentirent eum, qui se Iohannem à Bruck atque etiàm ab arce, quam Basileæ emerat, Iohannē à Benningen falsò appellârat, Dauidem Georgium esse sectæ pestilentissimæ authorem, qui se regem & Christū sceleratissimè asseruisset. Hęc fama permouit Senatum Basileęnsem, vt rem diligentiùs inuestigandam susciperet. Itaq; 4. Idus Maij anno 1559. (libet enim hîc totam historiam vnum in locū congerere, nè posteà sit necesse per partes absoluere) Dauidis Georgij iam mortui, filij & quotquot in eius erant familia mares, quidam etiàm extra familiam clientes & amici in curiam accersuntur. Vbi cō venerunt

Moritur impius.

Fit inquisitio in defunctum.

venerunt omnes, Tribunus plebis, nonnulla pfatus de illorum simulatióe & dissimulatione, posteà interrogat, num Iohannes à Bruck sit proprium hominis defuncti nomé, an vnquàm siue priuatìm, siue publicè docuerit, & quę eius doctrina fuerit. Ibì à nonnullis responsum est, nullam ipsos propriam habere sectam: à nonnullis verò, nó aliam se tenere religionem, quàm quæ Basileæ doceretur. Nec se aliud nôsse viri nomen, quàm Iohannis à Bruck, quod à patria haberet: priuatìm quidem illum non tam docédi, quàm adhortandi causa quędam inter suos dixisse, nihil à Basileensium concionatorũ dictis discrepantia. Erant homines vndecim: cumq́ue hac ratione nihil esset cópertum, iubentur secedere, & singuli reuocantur, & separatìm interrogant. At nec sic quicquam repertũ est. Itaq; iubentur oés isti in carceres abduci, & haberi in vinculis. Mittũtur interìm à Senatu, qui in illorum ædibus scripta oḿia côquirant, si quid fortè indè cognosci queat. Facta conquisitione, permulti libri & literæ repertæ, cum ipsius Dauidis ad viuũ picta imagine absportantur, danturq́; Theologis & Iurisperitis quibusdam examinãdæ, num quid in ijs sit diuersum à religione recepta. Faciunt illi diligenter quod iussi erant, & Dauidica ad senatũ referunt. Senatus porrò mittit ad eos, qui in vinculis erant, septemuiros rerum capitalium, qui seuera primùm interrogatione nihil ab illis impetrant. At tamen cùm quidam nonnihìl titubare viderent, accuratiùs inquiritur: & ibì tum quidam fatẽtur, qui se Iohanné à Bruck dixisset, eum esse Dauidem Georgium, cuius nomine in Germania inferiore tot essent turbæ excitatę. Porrò cùm eis nonnulla doctrinę eius decreta proponerẽtur, fatebantur se illam doctrinam nũquàm ex eo audiuisse, nec in libris ei⁹ inuenisse, sed se prorsùs eam detestari. Quòd si tamẽ in aliquo errârint,

Perquiruntur scripta illius.

Proditur nomen impij.

vel etiamnùm errēt, cupere institui rectiùs. Hęc vbì ad Senatum septemuiri retulerunt, missi sunt certi concionatores & theologi, tam ad eos qui in carcere erāt, quàm ad eiusdem familię fœminas oēs. Vbì ad eos ventum est, vno ore tam viri quàm fœminæ respondent, se detestari ea quę ipsis tanquàm Dauidis Georgij inuenta essent proposita, & eam cóplecti fidem, quę Basileę tradatur. Deindè Senatus Dauidicæ doctrinæ capita quædam Academię & Concionatoribus cēsenda proponit. Oēs igitur à Rectore Academię conuocanī, veniūt ad Cócionatores, cunctiq; ea capita dānant. Posteà Senat⁹ iubet homines è carcerib⁹ educi, & sub certis aliquot códitionib⁹ dimitti. In ijs códitionibus etiàm illa fuit, vt Dauidicos libros oēs, siue typis excusos, siue manuscriptos, qui vllo modo Dauidicū fermentū redoleāt, quos apud se habeant, mox in curiam apportēt, nec vllū Batauica lingua scriptū librū apud se retineant. Hac quidē ratiōe possent facilè extingui hęreses oēs, si sic cum omnium damnatorū dogmatum scriptis ageret. Sed hanc legem in suis scriptis non facilè tulerint dogmatistæ Zuingliani & eorum similes.

Iudicium in defunctum.

Biduo pòst Iudices rerum capitalium de Dauidis Georgij cadauere, libris, & reliquis ad eum ptinentibus, in aream productis, extremū iudicium instituunt. Inter alia obijciunt, quòd ob eius perniciosam sectam multi vtriusque sexûs, atque etiàm propria mater eius, in inferiori Germania vita mulctati fuerint. atq; ea causa ipse indè aufugerit, licèt aliud Basileæ prætexeret. Deindè pronunciant, eius scripta omnia flammis exurenda, eius cadauer siue ossa & quicquid reliquum in eius sepulcro fuerit, effodiēdum, extra portam in supplicij locum, vnà cum libris & imagine eius ad viuum picta, à carnifice trahendum, illicq; simul omnia in cineres redigenda,

sicut

ſicut cũ ipſo Dauide fieret,ſi ſupereſſet. Porrò bona eius omnia in ærarium publicũ inferẽda.Poſtremò,ſi quis cõtra hoc iudicium quicquã dixerit, fecerit,eadẽ pœna plectendũ.Sic illi⁹ inſani hominis memoria ꝑrsùs abolita eſt. Cùm carnifex cadauer ei⁹ cõburere voluit,priùs illud ità erexit,vt ab omĩbus, qui hominẽ nouiſſent viuũ, facilè agnoſceret. Nam ſatìs adhuc integrũ erat, ꝑſertim flaua barba. Erat aũt hoc modo ornatus:In capite villoſum è ſerico pileũ purpura ſuffultũ habebat,& è roſmarino corollã:caput puluini nõ ignobiles fulciebant:ipſe vndulata toga,quod camelotũ vocãt,veſtit⁹,ac ſindone mũda inuolutus: Sic enim hęredes eum ſepeliendũ curauerant. Combuſtus eſt aũt cum ſcriptis ſuis corã maxima hominũ frequentia. Fuit ille Dauid magno vir ingenio,(licèt patre,vt aiũt,ludione natus,& ipſe in prima ętate pingẽdi vitri artẽ ſit ſecutus)ſed malo prauoq́;, quod ex plurimis eius libris,Hollãdica lingua cõpoſitis,poteſt animaduerti. Linguæ Latinæ & omniũ aliarũ, nisì patriæ, rudis fuit. Eius autem doctrina multos continet execrabiles errores,è quibus paucos huc adſcribã:Auſus eſt ſcribere, omnẽ doctrinam Moſeos, prophetarum, ipſius Chriſti,& apoſtolorum ac diſcipulorum eſſe imperfectã,& inutilẽ ad abſolutam conſequendam felicitatem,atq; in eum tantùm vſum traditam, vt homines quaſi pueros ad hoc vſq; tẽpus coërceret: ſuam verò doctrinam eſſe perfectam, & quæ hominem beare queat. Aſſeruit ſe verum eſſe Meſſiam, patris chariſſimum filium, non ex carne, ſed ſpiritu ſancto natum:ſe reſtauraturum domum Iſraëlis, veroſq́; Leui filios, & verum Dei tabernaculum, idq́; non cruce,vel morte, aut rebus aduerſis,vt alter Chriſtus,ſed clementia,& ſpiritûs Chriſti,qui ipſi à patre ſit dat⁹,amore & gratia. Se dixit habere poteſtatem ſoluendi peccata, & remittendi

Cadauer vt ſepultum fuerit.

Exuritur cadauer & ſcripta eius.

Impia eius dogmata.

& retinendi, seque in extremo die totum mundum iudicaturũ: se maiorem esse Iesu Christo, quòd hic ex muliere in carnem natus sit, se verò è Spiritusancto cælestem Christum natũ & vnctum. Multa alia absurda nimis & impia scripsit homo perdit⁹, & tamen hæc omnia conatus est adstruere sentẽtijs scripturæ diuinæ. Ità nullus ferè est tam scelestus & abominandus hæreticus, qui nõ iactitet Dei verbum. Cur igitur tandèm nõ cauent sibi homines ab istis noui Euangelij in tot sectas distracti p̃conibus, sub prætextu puræ doctrinæ & verbi DEI & synceri Euangelij horrendos in orbem errores inuehentibus, & innumeros in tartara abducentibus? Obiter autem obseruãda est seueritas iudicij, quo cadauer hominis impij & eius imago flammis addicta sunt, idemq́ue supplicium intentatum ijs, qui quippiam cõtra hoc iudicium dixissent, fecissent. Nos quidẽ, qui Catholici Deo fauẽte sumus, satìs nouimus iurè animaduerti grauiter in hæreticos. At tamẽ cùm Pontifex & Catholici magistratus id faciunt, quàm bellè audiant apud sectarios, scripta eorum probãt. Scilicèt cùm Zuingliani vel Luterani, aut alij id genus homines puniunt hæreticos, in virtute & laude ponendum est: cùm Catholici, in vitio & vituperatione. In Anglia, vt mox dicam, cremata sunt cadauera Buceri & Fagij. Id indignissimè ferunt Foxus & eius complices. Sed rectiùs illi stomacharẽtur in Geneuẽses suos, apud quos traditur ante annos nõ admodùm multos cadauer cuiusdam, qui ritu catholico sacramenta sibi ministrari petierat, in crucẽ actum. Omnia licent præconibus euangelicis, Pontifici & catholicis nihil licet. Vna eademq; res cùm fit à Lutero, Zuinglio, Caluino, vel eorum similibus, purum putum euangelion est & eximia virtus: cùm fit à Pontifice aut catholicis, facinus est Antichristianum, impium, execrabile.

Cadauer in crucẽ actũ Geneuæ.

An-

ANno 1557. octauo die Ianuarij mortuus est Albertus Brandeburgicus, qui intra paucos annos mirabiliter afflixit Germaniam. Primò cum Mauritio persecutus est Cæsarem, indè Noribergenses, quos maximis affecit damnis, & Episcopos Herbipolensem atque Bambergensem. Posteà à Gallo rursùs defecit ad Cęsarem, cęsis multis Gallis & capto egregio Gallorum duce Aumalio. Deindè cum Mauritio acerrimè conflixit, in quo multa Germanorum millia periêrunt vna die, & Mauritius ipse cum duobus Henrici Brunsuicensis principis filijs, multique comites. Nisì Deus maturè eum abstulisset, putatur maiora fuisse moliturus. Per id genus homines solet DEVS interdùm castigare peccata mortalium, quemadmodùm veteres narrant historię, Attilam Hunorum crudelissimum tyrannum se appellâsse flagellum Dei, quo scilicet hominũ scelera corriperentur. Obijt Albertus anno ætatis suæ 35.

Mors Alberti Brandeburgici.

Moritur etiàm Bona Sfortia, huius, qui nũc apud Polonos rerũ potítur, Sigismundi regis mater, cùm antè sese Barium in Apuliã, relicto Poloniæ regno, in quod sensìm teterrimæ hæreses irrepere cœperunt, contulisset.

Die 21. Februarij in Anglia combusta sunt cadauera Martini Buceri & Pauli Fagij, & templum, vbì condita fuerant, more Christiano expiatum, & denuò consecratũ est. Et quidni Catholici sic tractẽt damnatorum dogmatum assertores. quandò idem, vt suprà dictum est, Dauidi Georgio fecère Basilenses? Nihil debet Christianis commercij esse cum damnatis hæreticis, ne in sepultura quidem. Olìm D. Iohannes Apostolus, (quemadmodùm Irenæus martyr ex Polycarpo eiusdẽ Apostoli discipulo se accepisse testatur lib. 3. cap. 3. contra hæreses) cùm bal-

Cadauera Buceri & Fagij exuruntur.

balneo eum vti oporteret, atque in eo Cerinthum hæreticum cerneret, quanta potuit celeritate indè se proripuit non lotus: Fugiamus, inquiens, nè balneum cōcidat, in quo veritatis inimicus Cerinthus lauat. Videat, qui volet, Historiā Nicephori Ecclesiasticam lib. 3. Cap. 14.

Liberalitas Philippi regis.

Eodem ferè tēpore, cùm fames & inedia Germaniam inferiorem premeret, Rex Philippus, paternæ pietatis æmulator, aliundè curauit frumēta apportari in vsum multorum, & idemipse supra tria millia pauperum suis sumptibus in ea fame aluisse dicitur.

Hoc tēpore recruduit bellū inter Galliæ & Hispaniæ reges. Anno superiori orta erat contentio q̄dam inter Pontificem & Philippum regem. Iamque dux Albanus nomine Philippi multo cōscripto milite, non pauca in Italia loca & in ijs ostia Tiberina occupauerat. Ea res multam Romanis trepidationē attulit. Erant tum induciæ inter Galliæ & Hispanię reges. At Gallus opem laturus Pontifici, duo millia peditum Romam misit, qui iuncti Pōtificis copijs, ad magnam annonæ inopiam Philippi exercitū adegerunt. Porrò hoc anno 57. Gallus inuasurus Neapolim & Mediolanum tentaturus, Guisium in Italiam misit cum 12. millibus peditum & 2. millibus equitum, qui in itinere nonnihil lacessiti à Valentię vrbis incolis, eam hostiliter expugnârunt, præsidiumque firmissimum imposuerunt. Ea vrbs fœderata erat regi Philippo. Eodem verò tempore alius Galli exercitus Artesiam vexabat, adeò vt circa Epiphaniam alienissimo anni tempore Duacum frustrà tentârint, Lensam autem vrbem vi ceperint, multa præda absportata & oppido inflammato. Ità quinquennales induciæ, vix integro seruatæ anno, rescissæ sunt, & sæuissimum deintegrò bellum exarsit. Verùm interìm dum Galli exercitus hæret in

Galli in Italiam.

Italia, Philippus Hispaniarum rex insigni potitur victoria apud D. Quintinum Galliæ oppidum. Miserat Philippus Philibertnm Sabaudiæ principem cum instructo exercitu, qui in hostium terras irruens, tandèm de improuisò ad oppidum D. Quintini deflectit, castraque illic figit, vrbemq; obsidet. Galliæ rex eò mittit Annam Mommorantium Conestablium cum trigintaduobus signis peditum Germanorum, duce Reingrauio, & vigintiduobus signis peditum Gallorum, & quinq; (vel vt alijs placet) quatuor millibus equitum, cum quatuordecim maioribus tormentis. Eos Mommorantius iubet hostem leuibus prȩlijs distinere, ipse interìm in oppidum conatur alimēta inuehere. Verùm Philibertus Princeps, quem Philippus rex suis copijs præfecerat, ad eos contendit. Erant in eius exercitu, præter alios, equitum Germanorum circiter decem millia, quorū singuli prȩter hastas & gladios, quatuor aut quinque vel plures etiā sclopetos, rotulæ circumactu ignem concipientes, gestabant. Hi vnà cum alijs in Gallos irruunt. Galli, equitatûs tanti impetum non ferentes, in fugam vertuntur: pedites, turbatis ordinibus, à Philippicis cȩduntur, plurimi capiūtur, reliqui abiectis armis sese dedūt. Captiuorum ingens fuit numerus, & in ijs multorum principum & nobiliū. Conestablius ipse captus est vnà cum filio suo. Captiui omnes ad Philippum regem, qui nondùm in castra venerat, perducti sunt. Signa militaria Gallorum ferè omnia atq; tormēta bellica capta sunt, & ingentia spolia reportata. De exercitu Philippi vix quinquaginta eo in certamine perijsse putantur. Incidit hæc memorabilis victoria in decimum Augusti mensis diem. Aliquot pòst diebus Philippus rex venit in castra, & quòd se dédere nollēt Galli, qui in S, Quintini oppido erāt, vrbs ipsa validè oppugnata, & die xxvj. Augusti, vi expugnata

Victoria Philippi ad S. Quintinū

Copiæ Gallorum.

Exercitus Philippi.

Capti Galli

Oppidū S. Quintini direptum.

gnata & direpta eſt. In ipſa vrbe captus eſt Amiralius Franciȩ, cum multis alijs nobilibus. Non eſt hîc prætermittenda inſignis pietas regis Philippi. Ante ipſam vrbis expugnationem præconis voce dixit, nè Sacramenta & ſacra milites prophanent, nè quid in reliquias ſancti martyris Quintini, quæ illic reuerenter aſſeruabantur, committant, nè ſacerdotes iniuria afficiant, vt parcant ſenibus, cœnobitas & virgines Deo ſacratas nè lædant. Ex ipſa deindè vrbe imbellem turbam curribus per media caſtra in Gallias duci iubet, Germanos milites eo bello victos in gratiam recipit, adhibitisque contra vim cuſtodibus, in patriam reduci curat, ſingulis aureis in ſingulos pro viatico diſtributis. Porrò victoria parta ingentes Deo gratias egit. Capto S. Quintini oppido, arces aliquot proximȩ Han & Caſtelletum victori Philippo regi cedunt. Erat tum Franciæ rex in non mediocri trepidatione, coactusque eſt ſuos ex Italia reuocare, & nouum repentè conſcribere militem.

Pietas Philippi.

Vt autem eſt hæreticorum in omnem occaſionem mirabiliter intenta verſutia, dum ſic bella feruent in Gallia, & rex alijs negocijs diſtenditur, ipſi ſua agunt clàm conuenticula, & ſpargunt in illo Chriſtianiſſimo regno peſtilentiſſima Caluinianæ impietatis dogmata. Die 5. Septembris ſummo manè in cuiuſdam priuati hominis ædibus, qui tunc procùl aberat, Lutetiæ depræhenduntur permulti viri & fœminæ, qui illuc ad concionem nouorum dogmatum conueniſſe dicebātur, & ferè omnes in vincula conijciuntur, demptis illis, qui nocturnis freti tenebris, fuga dilapſi erant.

Caluini fermento Gallia corrumpitur.

Capiuntur Caluiniſtæ.

Initio huius anni Iohannes à Lasko Polonus Sacramentarius, ſcripto edito conatus eſt teſtatum facere, Zuinglianum dogma nō diſcrepare ab Auguſtana Confeſſione, Philippus Melanchthon eā Cō-

feſſio-

fessionem subindè mutauit:& tandèm etiàm Zuinglianis fenestram, qua in eã irreperent, aperuit, cùm alioquì etiàm testatus esset de cœna Domini magìs sibi placere Zuinglij quàm Luteri doctrinã: immò etiàm conquestus est quandoquè de Luteri tyrannide, quam diù passus esset. At prima Confessionis Augustanæ editio, quã Cæsari Augustæ Protestantes exhibuêre anno 1530. nulla ratione admittit dogma Sacramentarium.

Mutata crebrò cõfeßio Augustana.

Porrò ex Anglia profugi Zuingliani, qui Embdę nidulum obtinuerant, libellum edunt sancti Christi martyris & reuerendi patris Thomæ Cranmeri Archiepiscopi Cantuariensis, quem regina Angliæ Maria ob impiam hæresim vita mulctârat. Sic enim visum est illis profugis ornare hominem impium, non Christi, sed satanæ martyrẽ, pseudoepiscopũ, non Archiepiscopum. Et quid non audent isti? Inuenti sunt olìm hæretici, qui & Cain & Iudam venerarentur, quin & Core, Dathan & Abiron & Sodomitas colerent. Tanta est hæreticorum insania. Crãmerus hic à Reginaldo Polo diligenter admonitus fuit, vt ad sanitatem rediret, cumq; eius resipiscentię spes non modica initiò apparéret, Polus à regina Maria veniam impetrauit homini, licèt ea non religionis duntaxàt, sed etiàm sua causa meritò illi esset infensa. Verùm posteà animaduersa eius simulatione, ad quam fictus esse videbatur, & qua omibus in rebus tota vita, vt grauis quidã vir scribit, vsus semper fuerat, flammis absumptus est. Et is quidem ex Catholico primùm Luteranus, mox ex Luterano factus fuerat Zuinglianus, homo incõstantissimus, quem oblata quælibet vitę spes facilimè immutaret.

Hæreticorũ stultitia.

Atquì Ioachimus Vuestphalus Luteranus Epistolam edit contra Caluini conuicia: breuem quoquè responsionem ad scriptum Iohãnis à Lasko, in qua

Vuestphal' cõtra Zuinglianos.

ostendit Ioannem à Lasko cum suis à Confessione Augustana in cœna DOmini dissentire, etiamsi aliud callidè simulet. Idem Vuestphalus Cõfessiones Ecclesiarum Saxonicarum collegit, & in libellum redactas edi curauit cõtra Caluinum. Et quanuìs Ecclesiæ Saxonicæ strenuè defendunt & mordicùs retinent sanctissimi patris sui Luteri doctrinam, tamẽ libellus, quo earum confessiones cõtinebantur, diuersis comprȩhensę Epistolis, à Zuinglianis, ò rem indignam, per iocum dictus est Epistolę obscurorũ virorum. Itáne etiàm Luterani iam obscuri vocantur, & quidem à symmystis Zuinglianis, cùm apud eos orta sit mũdo noui Euãgelij lux? Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Qui Ecclesiã tuam, quæ nõ nisì vna est, & sola rectè Catholica dicitur, sibi irridendam & lacerandam sumpserunt, iurè se inuicèm irrident & lacerant, & omnibus cordatis hominibus irridendos propinant.

Zuingliani rident Luteranos.

Psalm. 118.

Mense Augusto Caluinus librum euulgat hoc titulo: *Vltima admonitio ad Ioachimũ Vuestphalum, cui nisì obtemperet, eo loco posthàc habẽdus erit, quo pertinaces hæreticos haberi iubet Paulus.* Refutat etiàm hoc scripto, vt titulus habet, superbas Magdeburgensiũ & aliorum censuras, quibus cælum & terram obruere conati sunt. Sic isti Euangelici fratres omnibus ostendunt, quid ex mutuis aliorum de alijs iudicijs sentire de ipsis debeant: atque vtinàm puderet nos cęcitatis nostrę, quòd nolumꝰ vel serò animaduertere, quàm miserè nobis imponãt sub puræ doctrinę prętextu infausti tenebriones isti. Romanus Pontifex cùm istos hęreseos damnat, cẽsuram eius contemnimus, & tamen illi ipsi inuicèm se condemnãt & hæreticos vocant, idque tãtum pondus habet, vt hoc nomine & Luterani Zuinglianos, & Zuingliani Luteranos ferre nequeant.

Caluini scriptum contra Vuestphalum.

Mense Septembri Martinus Micronius sacramẽta-

Zuinglia-

tarius Apologeticum scriptũ euulgat, quo partìm Vuestphalum, partìm Suerinẽses ministros Luteranos confutat,& suos symmystas tuetur. At rursùs Paulus Eizenus, Ecclesię Hamburgensis superintendens, scribit defensionem verę doctrinę de Cœna, nempè Luteranę. Eo consilio se scripsisse dicit, vt contradicentibus veritati Dei, & multas simplices animas suis imposturis in perditionem seducẽtibus resistat: manifestè Zuinglianos indicans. Nam & eadem ferè habet, quæ Vuestphalus & Timannus iam antè cõtra eos attulerant. Et quidem impostores & seductores eos vocat. Porrò quidã Adamus Christianus (appáret nomẽ esse fictitium) libellum edit, quo sarciendæ inter Euangelicos concordiæ viam ostendere molítur: sed oleum & operam perdit. Inter superbos enim semper sunt iurgia. Nolunt isti à Christo discere, mites esse & humiles corde. Putabat forsan Caluinꝰ, se sua postrema terribili admonitione Vuestphalum prostrauisse penitùs: sed eccè tibi nouũ Vuestphalus librum cudit hac inscriptione: *Iusta defensio aduersùs insignia mẽdacia Ioannis à Lasko &c.* Librum dedicat Francofordiensi Senatui, hortaturque vehementer, nè Zuinglianos foueant: nec dubitat inexpiabili (si in Caluini foro disceptetur) blasphemia eos Zuinglianos, q supremo supplicio affecti sunt, martyres diaboli dicere. Vsq; adeo nihil commouit Caluinus sua admonitione Vuestphalum.

nus contra Luteranos.

Luteranus cõtra Zuinglianos.

Prou.13.

Matth.11.

Vuestphalꝰ contra Laskum.

Hoc anno colloquium indictum est Vuormatiæ inter Catholicos & Luteranos. Accidit ibì quiddã longè fœdissimũ, quod operæprecium sit ad posteritatis notitiam transmittere. Erant Euangelicarum partiũ duodecim theologi. Ab his Catholici theologi petiêrunt, quãdoquidem multijuges Sectę sub Augustana Confessione se comprænhendi volunt, quæ tamen etiàm in maximis rebus inter se dissidẽ-

Colloquium Vuormatiense.

ant, vt tamē declarare velint, quas ipsi sectas Augustanę Confessioni vel cōsentaneas vel dissentaneas, statuant. Nam decretum erat, inter eos solos colloquium habendum, qui essent vel religionis veteris vel Augustanę Confessionis, exclusis reliquis sectis omnibus. Ibì in diem vsque decimumsextnm certatum est inter Euangelicos theologos, nec tamen res componi potuit, quòd alij ex ijs Sectas quasdá, tanquàm à Cōfessione Augustana discrepantes excluderent & damnarent, alij retinendas, eisq; parcendum censerent. Ea cōtentio & altercatio eousq; progressa est, vt ex duodecim quinque reiecti sint, nec eos deincèps Collegarū & symmystarū loco habere voluërint reliqui septē. Itaq; quinq; illi à suis socijs excōmunicati, relicto Colloquio, domū abièrūt. Erat expectatio magna alicuius inter Catholicos & Euangelicos cōciliandæ cōcordię, sed ea vsqueadeò iniri nō potuit, vt ipsi Euangelici in duas propemodùm æquales partes turpissimè dissecti, Catholicis non immeritò dubitationē attulerint, vtra pars Cōfessionem Augustanam sequatur. Nec leuibus de rebus isti Euangelici theologi inter se rixabantur, sed de præcipuis capitibus: putà, De libero arbitrio, De Iustificatione, De Operibus, De Sacramentis, præsertim de Eucharistia. Et certè quinque illi exclusi theologi literas sigillis suis munitas nostris theologis tradidêre, quibus testantur, omniuarias hactenùs sectas & corruptelas irrepsisse, & carū authores Confessioni Augustanæ se immiscuisse, & sub Augustanæ Confessionis prætextu, tanquàm eiusmodi hæreses illi consentaneæ sint, eas defendere voluisse, &c. Quandò verò ipsi quinque eas à Confessione Augustana excludere & specificè condemnare voluerint, à suis reliquis septem Collegis & socijs ex eorum cōsortio extrusos esse &c. Itaq; istis ità inter se distractis, & quòd à septē reliquis, qui

Mira inter Euangelicos cōcertatio.

Reijciuntur quinq; Luterani.

Nota literas 5. exclusorum.

qui Vuormatiæ remanſerant, nunquàm impetrari
potuit,vt multiplices ſectas à Cõfeſſione Auguſta-
na ſpecificè ſepararent atque damnarent,nę fruſtrà
cum Euãgelicis Colloquij labor omnis inſumere-
tur, neceſſariò hac vice Colloquium intermitti &
ſuſpẽdi oportuit.Prodierũt poſteà ſcripta acerbiſ-
ſima,præſertim Nicolai Amſdorffij & Nicolai Gal-
li, quibus mirabiliter lacerãt illos ſeptem, qui alios
quinque reiecerunt. Inter alia ſic habet Amſdorf-
fius in libello, cui titulum fecit, Publica Confeſſio
puræ doctrinæ Euangelij, & cõfutatio pręſentium
Suermerorũ:Brẽtius,inquit,& Adiaphoriſtę (Phi-
lippum Melanchthonem & ſocios intellige)iam in
Colloquio Vuormatienſi Zuingliũ & Oſiandrum,
ob linguarum & artium inſignem peritiam,conde-
mnare noluerunt:noſtros autem, qui in colloquiũ
illud conſentire recuſârunt, niſi illi damnarentur,
ſannis & cõtumelijs laceratos, è Colloquio exclu-
ſerunt & abire compulerunt. Nos Zuinglianam &
Oſiandrinam hęreſes tranquilla cõſcientia ample-
cti nõ poſſumus.Et quãuis Theologi,qui in Vuor-
matiẽſi colloquio poſt noſtrorũ diſceſſum permã-
ſêre,publicè editis ſcriptis teſtati ſint, ſe ab Augu-
ſtana Confeſſione nolle diſcedere, re tamẽ ipſa di-
uerſum planè faciunt. Cùm enim Zuinglianos &
Oſiandrinos execrari nolint, nõ poſſunt Auguſta-
næ Cõfeſſioni adhęrere,&c.Poſteà nominatìm ſex
damnat Sectas ac diris deuouet,quę tamen ferè oẽs
ad Auguſtanam Confeſſionem ſe referunt.Nicola-
us Gallus præco Ratisbonenſis,in ſuis Theſibus &
Hypotypoſibus inter cætera diſertis verbis ità ſcri-
bit:Non ſunt leues inter nos (Euangelicos)cõcer-
tationes,nec de rebus leuibus,ſed de ſublimibꝰ do-
ctrinæ Chriſtianæ articulis, de Lege & Euangelio,
de Iuſtificatione & bonis operibus,de Sacramentis
& vſu Cęremoniarum:nec vlla ratione componi &

Luterani in Luteranos debacchantur.

Nota.

Nõ leuibus de rebus cõflictantur Euangelici.

transigi possunt &c. Sic nimirùm isti scribũt, & verum eos hac in parte scribere, cùm alia multa, tum presentis anni Colloquium declarat. Quarè verò permittit Deus istorum pudẽdos errores & priuatas atque ab animi cæca arrogantia profectas opiniones in eiusmodi fœda abire dissidia & implacabiles animorum dissensiones ac acerbitates, nisi vt vel manibus ac pedibus tandèm palpare possimus, ab istis hominibus non verbi Dei veritatem, quæ semper vna est & vbiquè suî similis, sed sub prætextu verbi Dei, mẽdacium (quod varium semper est & inconstans ac multiplex, & subindè in alias atq; alias formas trãsformatur) miseris mortalibus obtrudi, & tam multos horrendos errores in orbem nostrum inuehi? Qui isthuc non videt, planè cæcus est & excors: & cui nõ dolet tot animarum, quæ his erroribus implicantur, sempiterna apud inferos damnatio, is dignus non est qui Christianus vocetur.

ANno 1558. Hẽricus Gallorum rex, paulò antè non mediocriter afflictus amissiõe exercitûs sui ad S. Quintini vrbẽ, suos ex Italia reuocatos cũ alijs recèns conscriptis, duce Frãcisco Guisio, mittit contra Philippum. Guisius primò ità se comparat, tanquàm sit S. Quintini oppidum oppugnaturus. Erat anni tempus longè alienissimum: atq; eccè per exploratores certior factus, Caletum non satìs firmo Anglorum presidio teneri, derepentè cõuerso itinere, eò cum exercitu contendit, vrbemq; omnium opinione inexpugnabilem, septimo obsidionis die, hoc est, 9. Ianuarij, aut circiter, in regis Gallorum potestatẽ redigit, cùm iam annis ducẽtis Angli eã obtinuissent. Fuit hoc facin⁹ audax & ppè incredibile, præsertim tam iniquo anni tempore. Mox etiàm Guiennam vi expugnat, castellum munitissimum, direptumque incendit. Hoc quoquè oppidum

Caletũ expugnant Galli.

Itẽ Guienã.

oppidum Angli ſupra ducentos annos Gallis ere-
ptum poſſederãt. Ijs inopinatis victorijs Galli, iam
propè conſternati, animos recuperant. Horrendum
in modum tormentis diuerberatum fuit Caletum:
nec pręſidium militum arci & vrbi impoſitum, eam
quam oportuit, pręſtitit in defendẽdo conſtantiã:
multúmque, amiſſo loco illo munitiſſimo, Angliæ
rebus deceſſit. Vrbs ipſa deditione ſub certis con-
ditionibus venit in Gallorũ manus. Eduardus ter-
tius eius nominis Anglorũ rex, anno Chriſti 1346.
Caletum vndecim mẽſes obſeſſum, è Philippi ſexti
Franciæ regis manibus extorſerat: ſolebantq; dice-
re Britanniæ reges, donèc Caletum haberẽt, claues
Galliæ ſe in cingulo circunferre.

Menſis Februarij die 24. quo die in hanc lucem
editus fuit, & anno 1530. Bononiæ à Clemente VII.
incredibili ſplẽdore Impij inſignia acceperat, miſſa
inſigni legatione ad Principes Electores, q Franco-
furti cõuenerant, Carolus Cęſar Imperiũ in fratrẽ
ſuum regem Ferdinãdum transfert, & vt Septẽuiri
id gratũ & ratũ habere velint, orat. Indè 13. Martij
die principes electores Ferdinãdo maximi Impij di-
gnitatẽ deferũt, & tãdèm Impator ipſe & Principes
oẽs domũ repetũt. Vt in multis alijs, ſic in hoc quo-
què facto Caroli V. Cęſaris lõgè optimi ſumma ap-
paruit modeſtia & humilitas, qui ſua ſponte ſe Im-
perio abdicârit, cùm interim non deeſſent, qui illi
ambitionẽ & regnãdi libidinẽ improperarent. Vti-
nàm digni eſſem⁹ multos tales habere Imperatores.
Deincèps, priuat⁹ in multa pace vixit aliquot mẽſes
optim⁹ Princeps, quod etſi miſerũ & ingloriũ videtẽ
pleriſq; huic mundo deditis, vt iam antè dixi, tamẽ
ſpontè renunciâſſe tanto Imperio & omnibus quæ
ſunt huius mundi, inprimìs glorioſum & multa lau
de ac prędicatione digniſſimum eſt. Non enim de-
bemus nos, qui Chriſtiana religione initiati ſumus,

Carolus V. Imperio ſe abdicat.

id genus in rebus hominum ethnicorum, aut etiàm huic mundo nimìs deditorum opinione duci, sed oculos habere defixos in Christum verũ Deum ac Dominum nostrum, qui cùm in forma Dei esset, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens.

Phil.2.

Huius anni initio Vuestphalus, minimè Caluino cessurus, aliquot scriptis Apologeticis fœdissimas, vt ipse ait, Sacramentariorum calumnias diluit, & Luteri de Eucharistia doctrinã tuetur. Edidit etiàm Confutationem aliquot enormium mendaciorum Iohannis Caluini, sequuturæ Apologiæ aduersùs eius furores præmissæ, &c. Hic est enim eius confutationis titulus. Mox secuta est Apologia illa ad vltimam Caluini admonitionem. Ioachimus quoquè Magdeburgicus librum euulgauit, de vetere & nouo Christo: aitque veterem Christum prædicari à Luteranis, nouum, à Berengario excogitatum, annunciari à Sacramentarijs. Non possunt dicere Euangelici hæc esse Papistica commenta, sed sunt purum putum verbum DEI, vt quidem ab vtraque parte isti miseri iactare solent. Cur igitur tandèm alij alijs nõ cedunt, & hactenùs se errâsse confitentur? Sed hoc non sinit spiritus ille, quo reguntur.

Vuestphal⁹ in Caluinistas, &c.

Nota.

Mensis Aprilis die 16. Melchior Zobel, ex antiqua & nobili familia omnibus charus Princeps & Episcopus Herbipolensis, nefando latrocinio in ipsa vrbe Herbipolensi & Mœni ponte crudeliter interficitur.

Episcopus Herbipolẽ. interficit.

Rex Galliæ duce Guisio Theonuillam oppidulum munitissimũ, multis suis desideratis, expugnat, sed Lucemburgũ frustrà oppugnat. In Theonuillæ expugnatione glande ictus P. Strozza interijt. Eius morte & rex ipse, & exercitus omnis Gallorũ, & vniuersa Francia non mediocriter indoluit. nam multis in rebus strenuam Galliȩ operã nauauerat.

Theonuilla expugaatur

Alius

Alius verò Gallorum exercitus ad Grauelingam à Philippicis partìm deletus,partìm captus eſt.Multa peditum & equitũ vexilla Gallis ablata ſunt:omnes machinæ, quas partìm ex vrbibus nupèr occupatis abſportârant,recuperatæ ſunt: aliquot belli duces, Comites,nobiles,& quinque Gallici ordinis equites capti ſunt.Paulò pòſt Dunckerca vi expugnatur, & Gallorũ ad tria millia cæduntur. Aegmondanus Comes,vir ſtrenuus & bellicę rei peritiſſimꝰ,huius pręlij dux fuit.

Gallorum ſtrages.

Die 18. Iunij moritur Antonius Colonienſis Archiepiſcopus,è Comitum à Schauuenburg familia, habuitq́ue ſucceſſorem Iohannem Gebhardum è Mansfeldicis Comitibus.

Epiſcopus Colonienſis obit.

In Hiſpanijs obijt Eleonora Caroli Cæſaris ſoror,Franciæ regina.Eius exequię Lutetię Pariſiorũ diebus 13.& 14.Aprilis in ſummo beatiſſ.Marię virginis templo celebratę ſunt.Et 24.Aprilis Henricus Galliarum rex,Mariam Stuardam Scotię reginam, Franciſco Delphino filio ſuo Pariſijs dat vxorem, nuptijs regia magnificentia celebratis.

Obitus Eleonora.

Die 21.Septembris, cùm iam aliquot dies acutiſſima febre tertiana laborâſſet,è viuis feliciter exceſſit pijſſimus & celeberrimus Princeps Carolus V. Romanorũ Imperator potẽtiſſimus. Ante mortem in illa ſua optata ſolitudine dies ac noctes precibus ad Deum fundẽdis conſumebat,mundo ſe iam,immò & Deo deincèps in vita hac inutilem dicebat: itaque cupiebat liberari mortali corpuſculo, vt in ęterna vita Deũ perpetìm laudare poſſet.Cùm eſſet in precibus ardentior, ſæpè & valdè piè pro Eccleſiæ concordia Deum orabat,inquiens,*In manus tuas Domine tradidi Eccleſiam tuam.* Sæpè lapſus ſuos publicè ingemiſcens lamentabatur, & toto vitæ ſuæ ſpatio nullùm diem ſe dicebat DEI ſeruitio dignè & vt par erat impendiſſe.Crucifixi Seruatoris imaginem

Diem ſuum obit Carolus V.

Precatio eius.

ginem per multos dies vlnis,oculis, oreq; complexus,septimo à translato Imperio mense, præsente Archiepiscopo Toletano,omnibus Sacramẽtis Ecclesiæ imbutus,maximam vim lachrymarum effundens expirauit, anno ætatis suæ 59. Ante mortem post sacram vnctionem, licèt iam antè corpus Domini accepisset, iterùm illud sibi dari petijt, dicens, *In me manes, ego in te maneã.* Sic mortuus est pijssimus & sempiterna memoria dignus Princeps Carolus V. de quo ob totius Ecclesię ædificationẽ hoc loco visum est breuem historiam annectere, vt pro multis & maximis eius in Ecclesiam beneficijs, hác qualemcunque illi impendamus grati animi significatiouem,& cognoscat posteritas omnis, qualem nostra ætas, alioquì lõgè calamitosissima ob heresum & nouorum dogmatum prodigiosam fertilitatem, habuerit Imperatorem.

Historia Caroli V. optimi & religiosissimi.

Et quidẽ, vt iam initiò dictum est, natus est Gandaui, idq; anno seculari, anno Iubileo, anno gratię. Nimìs esset longum, oñia singulatìm persequi, quę in huius Principis tota vita viri grauissimi obseruarunt. Porrò verò singulari quadam Numinis prouidentia hunc Principem orbi labenti datum, dubitari non potest. In eum enim statum, cùm ille ad Imperium prouectus est, iam res Christianę in Germania reciderant, vt nisì tãta ille & authoritate, & potentia & Numinis indubitato perpetuoq ue fauore præditus Imperij habenas accepisset, de Germania propemodùm desperãdum fuerit, prę sertim in dies magìs ac magìs increscentibus sectis & erroribus, atque Turcis eam ob causam Germaniæ extrema minitantibus. Postquàm enim in Germania mutata est prisca & auita religio, vires quoquè Germaniæ labefactatę sunt, & multa Imperio detraxerũt Turcæ, Moscouitæ, & plerique alij, idque paruo negocio, ob animorum dissensiones, quas noua religio pepe-

peperit. Statìm post natum Carolum multa omni in re prçclara hominũ ingenia extitêre: multos Italia, Germania, Gallia, Hispania, Britãnia, Sarmatia, Hungaria doctissimos viros protulit: poteratq; eo nomine hoc seculum longè felicissimum videri, si non pleriq; suis ingenijs in Dei contumeliam abuti voluïssent.

Cæsaris forma externa

Quód ad corpus Caroli attinet, erat illi cutis cãdida, capillus flauus, oculi glauci, & pæti, in quibus cum summa grauitate mira inerat amabilitas: genæ succulentæ, brachia & femora carnosa, venter subastus, rotundum, neruosum & compactum tergum, graciles suræ, nasus aquilinus, labra rubricãtia, lata, crassa: pedes, manus, auriculæ breues: digiti vtrinq; longiores, neruosum collum, humeri lati, pectus latum & frons lata, vultus serenus, placidus, mitis: statura media. Atque hanc corporis formam vsq; ad annum ętatis quadragesimum incolumem retinuit, multa omnium admiratione. Patrem habuit Philippum Austriacum, regem Castellæ & Legionis: matrem Iohannam, filiam Ferdinandi & Elizabethæ Catholicorum regum Castellæ & Aragoniæ. Philippi pater fuit Maximilianus Cæsar, Maximiliani Fridericus tertius, Friderici Ernestus, Ernesti Leopoldus, Leopoldi Albertus, Alberti Albertus Romanorum rex, & huius pater Rudolphus, ęquè Romanorum rex.

Genus Caroli V.

Ingenium.

Ingenio fuit Carolus V. humano, miti, candido, disciplinarum capessendarum auido, taciturno, tractabili, pio, pietatis maximè studioso, clemente, honesto, magnanimo, forti, recõciliabili, multùm amicitiæ appetente, vindictæ non cupido, liberali, largo, amabili, dulci, versatili, prudente, sapiente, prouido, cunctabundo, nõ pręcipiti, nõ effreni, modesto, moderato, æquo, iusto, bono, veraci, tristitiæ & grauitati magìs q̃ leuitati aut lætitiæ dedito, raró hilari,

hilari, semper constante atque tranquillo, vbiquè suî simili, nusquàm & nũquàm dissimili, aut suî immemore.

Educatio. Mechliniæ à puero educatus est apud Margaretam Maximiliani Cęsaris filiam. Primam eius pueritiam gubernauit Pōtifex Bisontinus Vergiacus Sequanus, vir grauis, & post hũc Guilielmus à Croia Marchio Ariscotiæ. Porrò Maximilianus *Cæsar*, Caroli auus & tutor, cupiens eum optimis & literis & moribus imbui, Adrianum Florentium Vltraiectinum, virum grauem & eximiũ theologũ, ei præceptorem adhibuit. *Adrianus Florentius Caroli præceptor.* Adrianus Caroli ingenio benè perspecto, nihil sui officij in eo optimè instituendo prętermisit. Carolus verò, optimę indolis iuuenis, morigerum se prębuit prōptissimè, & lectioni, scriptioni, alijsque literarijs exercitationibus grauiter incubuit. *Guilielmus à Croia.* Guilielmus à Croia Marchio, rebus militaribus, luctationi, iaculationi quæ fit arcu, equitationi, saltationi, armorum vsui & venationi operá dare eum permittebat. In omnibus facilè superabat commilitones suos: nè tamen eos contristaret, victoriæ brauium illis impertiebatur. Multa ei quotidiè proponebantur veterum heroum ex sacris & prophanis historijs fortia facta, quin & Maximiliani aui paterni & Ferdinandi aui materni bellica facinora: quibus fiebat, vt literarum studia sensìm refrigescerent, præsertim dicente Adriano Florentio, virum principẽ magìs bonos mores, quàm bonos colores complecti debere, eumque iam vltrò pietati deditum, ad studia pietatis amplectenda extimulante. *Adrianus it in Hispanias.* Interìm Adrianus legationis nomine abit in Hispaniam, & Carolus totum se confert ad Rempublicam.

Inauguratur Carolus Belgio. Anno ætatis suæ 15. sui iuris factus, Belgicis ditionibus inauguratus est, summa cum Belgarum omnium gratulatione, maximis illi exhibitis triumphis,

idque

idque non rarò. Deindè magnoperè studuit regum & principum sibi affinitates, quòd eæ plurimùm faciant ad pacem publicam, conciliare: & primò quidem totum se ad Francisci Gallorum regis amicitiā contulit, qui tum recèns regni titulum obtinuerat. Lusitano regi Eleonorā, Daniæ regi Isabelam, Pannoniæ Mariam sorores suas collocauit. Henricus Angliȩ rex eius materteram Catharinam, Ferdinādi Hispaniæ regis filiam, iam ante coniugem acceperat. Anno ætatis suæ 17. primò in Angliam, mox in Hispaniam nauigat, matrē & regni proceres humaniter & piè tractat, dum regnis Hispaniȩ inauguratur. Interìm verò adfertur ad eum de obitu Maximiliani Cȩsaris. Habebat tum secum quosdā principes viros, qui eum cuperent in Imperio succedere Maximiliano. At Carolus veritus, nè Franciscū Galliæ regem, qui putaretur Imperium petiturus, ea re offenderet, suam illi mētem aperuit. Franciscus rex respōdit, nihilo magìs se offensum iri, quàm si duo vnam virginem expeterent: pergeret bonis auibus, Deum feliciori adfuturum. Itaq; imperium Carolo defertur 19. die mensis Iulij: quæ illi causa fuit maturiùs in Germaniā redeundi. Relicto igitur Adriano iam Episcopo Dertusensi, prȩceptore quondàm suo, eique summa in Hispanijs potestate tradita, in Belgium redit, & Aquisgrani in regē Romanorum coronatur & vngitur. Eo tempore constans inter Carolum & Franciscum regem pax fuit.

Conciliat sibi reges.

Abit in Hispaniam.

Eligitur in Imperatorē.

Coronatur Aquisgrani

Indè ad Conuentum Vuormatiensem abit anno ætatis suæ 21. vbì Luterum damnauit, & graui edicto paci publicæ consulere voluit. Erant tum Principes quidam in ea sententia, vt dicerent, Lutero, licèt fide publica Vuormatiam accersito, non esse seruandam fidem. At Carolus eum iussit in Saxoniam reduci, dicens, Fidem rerum promissarū, etiamsi toto mundo exularet, tamen apud se cōsistere oportere.

Conuentus Vuormatię.

tere. In his Comitijs dum est Cęsar, bellum ei mouetur in Belgio, in Italia, in Hispania. Et ille quidē palàm testatus est, se ad bellum & arma capessenda prorsùs inuitum descendere: porrò rem omnē Deo cōmittere: sibi verò id maximè dolere, quòd interìm Turcis in Germaniam via sterneretur.

Bellum fit Cæsari.

Multa per omnē vitam vir mitissimus & clementissimus bella gessit semper ferè adeò propitio Numine, vt hostibus suis, ipsiq; adeò potētissimo Turcarum principi, ob perpetuam in cōficiendis bellis felicitatem, terrori fuerit. Fuit autem hoc in illo admirabile, & eximiæ virtutis euidens argumentum, quòd neque tum, cùm rex Gallorum Franciscus in pugna Ticinensi captus, neque cùm Clemens Pontifex & Roma superata nunciaretur, vllū dedit lętitiæ signum nec publicè nec priuatìm, sed Deo supplicationes septem dierum decreuit: porrò pro Pōtifice ex sęuissimi militis manibus liberādo, dierum quadraginta. Nam certè Pontificem Romanum, vt verè Catholicus princeps, ex illa summa voluntate sua non amauit tantùm, sed coluit etiàm. Itaq; quāprimùm militum efferos animos, qui Pontificem obsidebant, pecunia placari iussit. Nec diù pòst Galliæ rex, Italicis quibusdam illi se coniungentibus, Neapolim inuadit: sed eccè tibi prępotēs Deus absentis Caroli Cęsaris curam gerēs, fœda lue illas hostiles copias adeò attriuit, vt plurima sanè & peditum & equitum millia Gallus se amisisse quereretur. Inter hos autē Christiani orbis intestinos motus & bella ciuilia, valdè se pius princeps consolabatur, quòd in nouo orbe ab ipsius pręfectis subacto, innumerę gentes Christianam fidem in dies amplecterentur.

Virtus eximia.

Obseruātia erga Pontificem.

Et quidem inter cæteros eius pręfectos Ferdinandus Cortesius, in regno Mexicano, & Franciscus Pizarrus in regno Peruaco, octodecim reges & prouin-

In nouo orbe multi reges subacti.

prouincias totidèm acerrimis prelijs subiugârunt, & Christiana religione initiari curârunt, alijs etiàm eò suam operam accommodantibus. Est autem hoc notatu dignum, quòd noui orbis incolę Temistitani nullis literis siue characteribus vtuntur: sed res gestas Maiorum, imaginibus quibusdam auium ac stirpium annotârũt: Peruaci autem, chordarum coloribus & nodis. Aiunt cęlum & terram post certa spatia peritura, & animas immortales rectè & malè factorum premium & supplicium apud cælites laturas. Porrò ante cęli & terrę interitum Solem priùs & Lunã occubituros, quos interìm pro dijs coluerũt. Credũt quoquè Peruaci carnis resurrectionem: sed planè barbarum est, quòd eam ob causam mariti cum vxoribus & familia magìs chara sepeliri solebant, & quidem eodem momento, eodemq; in loco, vt tanto citiùs simul resurgerent.

Peruacorũ opiniones.

Tot autem hominum millia in illo nouo orbe Carolino (sic enim vocant) Christi fidem complexi sunt, quãtum esse possit in hoc veteri orbe nostro. In solo regno Mexicano iampridèm fuêre octoginta sanctissima monasteria, & in dies plura fiũt. Sunt ibì magni vbiquè populi, multæ & validæ vrbes, pulcherrima ędificia & palatia ex latere & candido quoquè marmore: incredibilis frugum, auri, argenti, æris, & aliorum metallorum copia. Vnica vrbs Mexicana centum viginti millia ædium habet: vicina autem municipia, alia septem, alia quindecim, alia vigieti, alia triginta, alia quadraginta, alia sexaginta, alia septuaginta domorum millia obtinent: Marchionis Ferdinandi Cortesij palatium solùm tanta est amplitudine, vt cùm ipse, & senatus Caroli Cęsaris & multi prefecti & tribuni militares illic omnes laxissimè habitarent, septem tamen ducatorum millibus partes ædificij vacuę quotannìs elocarentur.

Multitudo hominum in orbe nouo.

Amplitudo vrbis Mexicanæ.

Palatiũ amplißimum.

Potentia regum Cuſconiorum.

In regno Peruaco quāta fuerit regum Cuſcouiorum potentia, antequàm Caroli armis domiti eſſent, vel indè facilè conſtare poteſt, quòd duas illi vias militares è ciuitate Cuſcone in ſeptingentas Leucas direxerant, quarum vna per alpes, altera per valles ducebatur: atque in his vijs ad ſingulas ſeptenas leucas diuerſoria, quas ipſi tumbas vocabant, conſtituerant, in quibus ſingulis ſemper nudus, exarmatus, famelicus quadraginta aut ampliùs milliū hominum exercitus, ſubitò appellēs, veſtiri, armari, paſci in longum tempus poſſet. Et quidē Atabaliba vltimus Cuſconij rex, qui multos ſub ſe habebat reges, Cęſaris Caroli ſubactus armis, ſeptuaginta millionesaureorum Carolinorū, (id eſt, ſeptuagiès dena centena millia aureorum Carolinorum) intra diem ſeptuageſimum ſe ſpoponderat appenſurum, ſi libertati ſuæ reſtitueretur. Sed duorum Tribunorum Cęſaris diſſenſione & auaritia factum eſt, vt poſt ſeptiès quadraginta auri vaſa appenſa, morte violenta ablatus ſit, non minima Caroli Cęſaris iactura. Miranda quidem ſunt hæc, ſed id multo mirabilius, quòd tam opulentæ gentes ſanctè, piè & caſtè Chriſti religionem colunt, quod vtiquè ſinè pręſentiſſimo Numinis fauore & ſummo miraculo fieri non potuit: vt nos meritò gaudere debeamus, noſtro æuo gentes ampliſſimas & opulentiſſimas, relictis dæmonum cultibus, ad vnius viui & veri DEI cultum traductas eſſe, dum interìm in his Europęi orbis anguſtijs, in mille ſectas diſtracti, ſensìm ad atheiſmum quendam & paganiſmum relabimur.

Atabaliba immenſum auri pōdus affert.

Idioma Mexicanorum.

Eſt hoc quoquè admiratione dignum, quòd plæriſq; Imperij Mexicani locis coloni & incolæ idiomate vtuntur eiuſmodi, quod valdè affine & ſimile ſit Flandrico, pręſertim Gandauenſium idiomati. Nec verò ſinè maximo ſudore & multis periculis

nouus orbis in Caroli Cęsaris ditionem redactus est. Sunt nanq; ibì multę amplissimæ ciuitates, multi altissimi montes, rupes inaccessibiles, profundissimæ voragines, densissimæ syluæ, frequẽtes hominum turbæ, multæ & in terra & in mari horrendæ beluę: sed hæc oĩa, Deo benè fauente, Caroli Cæsaris virtuti & pietati cessêre, Hispano veterano milite nullos pro Cæsare & Christi fide propaganda labores recusante.

In solo regno Peruaco quadraginta nouas vrbes Carolus Cęsar exædificari curauit: porrò in regno Mexicano vrbem Mexicum, (in qua, vt diximus, ter quadraginta sunt millia amplissimarum ędium, quã Corthesius ob seditionem totam iusserat cõcremari, augustissimè totam nouam ædificari voluit, vndè etiàm Palatium Caroli vocatur vrbs ipsa. In nostro quoquè orbe (vt id obitèr dicam) multas & vrbes & arces construxit Carolus Cęsar, putà Carolomontium, Philippopolim, Hesdinfertum vrbes, Cameraci, Gandaui, Vltraiecti arces validissimas in Belgio, atque alibì complures alias.

40. vrbes Cæsar cõdit in regno Peruaco.

Structuræ Cæsaris in nostro orbe.

Legatus Indicus noui orbis Anno Domini 1555. ter septem milliones aureorum Carolinorum coronatorum siue ducatorum (million significat deciès centena millia) Carolo Cęsari obtulit, vt priuilegium & legem quãdam Carolinam abrogaret. Totidem milliones eorũdem ducatorũ etiàm Philippo Caroli Cæsaris filio alter legatus posteà obtulit. Ex ipso nouo orbe septem decades millionũ auri feruntur in Hispanias relatæ, & totidem decades millionum auri ex margaritis, gemmis, vnionibus & reliquis lapidibus & rebus preciosioribus noui orbis: quæ summa si ritè supputetur, penè incredibilis euadit: sed sunt magnæ opes illarum regionum. At multò maior summa pecuniæ, demptis tamen his auri summis, in milites & prępectos Cęsaris

Opes ex nouo orbe allatæ.

annis quadraginta in nouo orbe subigendo & muniendo consumpta est. Per hos autem auri milliones hoc loco accipi debet purum putum aurum Castellanorum ducatorum Carolinorum.

Orbis nouus vbi repert⁹.

Et quidem in Australiori veteris orbis nostri plaga, trecentis quinquaginta leucis vltra caput Bonæ Spei, nouæ noui orbis Carolini plagæ & vastitates repertę sunt, quę magnitudine spatiorũ lõgè apud fretum Magellanicum in Orientem & Occidentem & Austrum porrigãtur, adeò vt nouæ quotidiè terræ noctù & interdiù emicârint in mari.

7. Senatus noui orbis.

Porrò in nouo orbe septem Carolus Cęsar esse voluit amplissimos Senatus, quorum quidam Cancellariæ vocantur: nempè, in Fano Dominici, in Mexico, in Guatimala & Nicaragua, in noua Granata, in Regibus ciuitate Peruaca. In Cuba est Gubernator, & in noua Galicia sunt quatuor Prętores, q vocantur Alcaldes maiores. Constituit quoquè duos

Duo Proreges.

Proreges, alterum q̃ pręsit mari meridionali & eius littoribus & locis mediterraneis, habitatq́ue Regibus in prouincia Peruaca: alterum qui dominetur mari Aquilonari & eius latissimis littoribus, & locis ac prouincijs mediterraneis, habitãs in Mexico.

Magistratus varij.

Sunt quoquè Gubernatores plurimi siue proconsules, vt in Boriqueno, Panama, Cartagena, Venezuela. Sunt Adelantadi pręsides prouinciarũ. Sunt & pręsides vrbium, itemq; Consulares prouinciæ, qui in maioribus ciuitatibus habitant, quorum electio ad duos supradictos Proreges pertinet.

Archiepiscopus Fani Dominici.

In Fano Dominici est Archiepiscopus, & habet septem sub se Episcopos, videlicet, Xalisconiũ, Mechauacanum, Guaxacam, Tascalam, Guatimalam, Chiapam & Nicaraguam. In Regibus, quæ est vrbs

Item in Regibus.

regni Peruaci nobilissima, est Archiepiscopus, cui inter cęteros subsunt Episcopi, Cuscon⁹, quitonus & Charcas: & quotidiè plures creabãtur. Porrò rex Ca-

Castellę est patronus omnium Archiepiscoporum, Episcoporum, dignitatum & beneficiorum Ecclesiasticorũ noui orbis: & ipse illos designat permissu Romani Pontificis.

Magnitudo noui orbis.

Nouus ille mũdus Carolinus in mari Boreali in dimẽsione littorum obtinet septem millia leucarũ communium Gandauẽsium, quarum ter septẽ leucę conficiunt vnum latitudinis siue altitudinis gradum, si à septentrione Boreali in Australem plagam metiaris. Singulis autem gradibus Ptolemęus attribuit septuaginta millia passuum, quæ efficiunt septuaginta milliaria Italica. Porrò vet⁹ orbis noster habet trecentos sexaginta gradus: & totidẽ dies numerant noui orbis incolæ in anno vno: sed illis interserebant dies quinque, quos habebant toto anno celeberrimos, vt nos Pascha nostrum.

Magnitudo orbis nostri.

In mari autem Austral i noui orbis dimensio continet in se ter mille quingentas leucas communes. Noster vetus orbis, quacunquè eas, conficit septem millia leucarum communium. Si singulis climatibus mille leucas attribuas, septem erunt orbis climata. Si decem parallelos singulis climatibus inijcias, & singulis parallelis singulas leucarum centurias adijcias, septuaginta parallelos & septuaginta cẽturias leucarũ orbis habebit. Vndè conficiuntur 360. gradus Ptolemaici, quorum singuli continent ter septem leucas communes Gandauenses, in quos Ptolemæus orbem partitus, spatia telluris marisque distribuit. Est autem omninò verisimile & ferè necessè, in Australi noui orbis plaga, hoc est, ad polũ antarcticum & fretum Magellanicum, vbì arę & columnę Caroli quinti constitutę sunt, esse latissima, vastissimaque terrarum spatia.

Sebastiani à Cano nauigatio stupenda.

Fuit quidam Sebastianus à Cano appellatus, qui vltra ęquinoctialem egressus cum naui Victoria dicta, triennio vndè egressus fuerat nauigans, in Hi-

ſpanias reuertit, at in tellure vtrorunque Antipodum ancoras fixit. Atque ille quidem multa Aſiæ, Aphricæ, Europę littora circunnauigauit, vltra lineam æquinoctialem ſe extēdens, quàm veteres inhabitabilem ob æſtûs nimietatem falsò putabant: ſed vltra vtroſque Septentriones, Boreales ſcilicet & Auſtrales, noluit aut non potuit tantillo temporis ſpatio progredi, Certè non deſunt viri grauiſſimi, qui contra veterum opinionem dicant, mūdum totum non ſolùm habitabilem, ſed etiàm habitatū, idque multis modis probant. Aiunt verò alimenti inopiam, & libertatem itinerū interclusam, magis vitæ hominum impedimento eſſe, quàm ſolis ardores, aut polorum frigora & hyemes: conſtanterque affirmant, eſſe antipodes & antœcos & periœcos nec dubitant dicere orbem nouum Carolinum cōpręhendi altero mundi hemiſphærio, & noſtro eſſe æqualem, illique in æquilibrio reſpondere.

Terra oīs habitata.

Eius orbis ſeptem ſunt prouinciæ maiores ſiue Conſulares, quarum maximè borealis eſt Florida, cuius latera extrema amnem Neuadum & terram Laboratoris attingunt, & Gronlandiam, Iſlandiamque ad ducentas leucas reſpiciunt. Altera prouincia, eſt Hiſpania noua: Tertia, eſt Terra firma: quarta, Andalouſia noua: quinta, Breſillia, quę páretRegi Luſitaniæ: & hæ prouincię omnes poſitæ ſunt ad mare Boreale. In mari Auſtrali, vnica eſt Perua, quæ prouincia ſexta, in qua ſunt Chile, Quito, Cuſco, Reges, Platana, Loxa, Portus Vetus, Guayaquilæ, Guanucum, Pax, Valles, & ſimiles vrbes ac dynaſtię. Septima prouincia eſt, quæ nupèr reperta eſt, contra Caput Bonæ ſpei obiecta, & freto Magellonico longiſſimè reſpondet, veterem & nouum orbem reſpiciens.

7. Prouincię maiores noui orbis.

Porrò ſeptem horis antè luceſcit ſol apud Hiſpalim Hiſpaniæ vrbem, quàm in Mexico, & iiſdem ſeptem

Ortus ſolis in Mexico.

ſeptem horis priùs eclipſes, ſolſtitia & ęquinoctia apparent in limite noſtri veteris orbis, quàm noui Carolini. Et quidē anno ſalutis 1524. venit in ciuitatem Mexicanam frater Martinus Valentinus cum duodecim monachis, tanquàm vicarius Papę à Carolo Cęſare illuc cum authoritate eiuſdem Pontificis miſſus: eodemque anno prędicauit ille in noui orbis terra continente Euangelium Chriſti, & magnos illic progreſſus magnaque incrementa fides Chriſti accepit, & quidem ea ipſa fidēs, quam Germani & pleriq; alij Europęi, à Martino Lutero & alijs ſectarijs malè perſuaſi vt Papiſticam reijciunt. Baptizabantur illic multa hominum millia, & cùm anteà plures ſimul vxores habuiſſēt, dubitareturq; quam ex omnibus retinere deberent, eodem anno Mexicana habita eſt Synodus ſolēnis, cui tanquàm Papę Vicarius pręſedit Martinus Valentinus, in qua tandèm definitum eſt, quòd qui fidem Chriſtianam cum omnibus Romanę & Catholicæ Eccleſiæ ritibus complecterentur, ex omnibus vxoribus vnam tantùm quam vellent, ducerent ritu Chriſtiano.

Martinus Valentinus Chriſtū annunciat nouo orbi.

Synodus Mexicana.

Idola omnia ex tēplis exturbabantur, crux Chriſti & ſanctiſſimæ Mariæ virginis imago in templis reponebantur, Euchariſtia populis oſtendebatur, Miſſæ ſacrificium à Martino & collegis duodecim patefiebat, Euangelium Catholico more piè & purè annunciabatur. Indè verò paucis annis tot baptizabantur in ea noui orbis plaga, vt alij ſeptiès dena centena millia, alij quaterdeciès dena cētena hominum millia in ſolo illo Mexicano regno baptizata retulerint. Magna etenim in eo noui orbis tractu eſt hominum copia, adeò vt in inſula Fani diui Dominici quindeciès centena hominum millia fuiſſe reperiantur, & quandoquè in proceſſione centum millia hominū ſe Chriſtiano more cecíderint virgis. Eodem anno 1524. miſit Corteſius ex Mexico

Multitudo baptizatorū

Carolo Cęsari per Diegonem de Soto septuaginta millia castellanorum ducatorũ aureorum, vnamq; colubrinam argenteam, quadragintanouem millibus aureorum Carolinorum æstimatam.

Colubrina argentea.

Et ô diuinam prouidentiam,ô terribilem Deum in consilijs super filios hominũ,septimo anno post natum in Germania dogma Luteranum, in nouo orbe Martinus Valentinus vitæ sanctitate & miraculorum operibus inclaruit,& cęcis gentibus Euāgelij lucē synceram (quam Germania,Martino Lutero apostata infami duce,fastidiuit)inuexit.qua de re Catholici quidam hos versus scripsêre:

Psal. 65.

Inuito potuit Romano præsule Luter
Sacramenta Dei vellere,non premere.
*Septem post anno *validus Martinus in orbe*
Illa tuo repetit Maxime Carle nouo.
Iste duodenis sociatus fratribus,ipsum
Prototypum sequitur legis Euangelicæ.
Hunc sequitur (quemnam sequitur Germania?) Cæsar.

**Alludit ad Valentiam, Martini huius patriam.*

Et certum est,omnes Indos & noui orbis Carolini incolas & accolas, fieri quotidiè magìs ac magìs Christianos. In archiuis Caroli Cæsaris lectum est,vnum quendam sacerdotē septiès cētena hominum millia baptizâsse:alium ter centum millia,aliũ centum millia,alios plures, alios pauciores.In solo Mexico referunt multi summa fide dignissimi triginta fuisse dynastas,quorum quilibet habuerit sub se centum millia hominum,aut circiter:& tria millia toparcharum,qui & alios sub se haberent clientes fidutiarios,& beneficiarios Vasallos,valuasores & valuasinos: qui Dynastæ certa anni parte familiā suam alebant in ciuitate Mexicana curia regis Moteczumę:& ex ea non licebat illis discedere ad suas prouincias,nisì regis permissu, ac relictis siue filijs siue fratribus suis in ciuitáte obsidũ loco: &, quod dictu horrendum est,mille plerũquè homines vno die

30, dynastæ regni Mexicani.

Horrenda sacrificia.

die in ciuitate Mexicana immolabãtur. Sed omnia idola exturbata sunt, dęmonibus silẽtium indictũ, oracula & præstigię conticescere iussæ sunt. pluralitas vxorum in vnius consortium redacta, septem illis Sacramenta & cęteri Romanę Ecclesię ritus reuerenter traditi sunt, nobis interim in Europa de horum contemptu & nouorum dogmatum complexu petulanter nobis applaudentibus, & tãquàm mirifica reperta luce gratulantibus. Sed Deus præpotẽs, spretis nobis contemptoribus, suam gratiam offert illis barbaris & ignotis gentibus, & vt hæretici tabescant, omnes illas facit Romani Pontificis obseruãtissimas, & veteris religiõis studiosissimas. Solent iactare isti temulenti noui Euangelij pręcones, se Romano pontifici modis omnibus velle incommodare: nec vident miseri, vt ipsos irrideat qui habitat in cęlis, & tantò Romanum Pontificem in remotissimis noui orbis regionibus faciat maiori studio ac veneratione a ffici, quãtò in Europa apud plerosque minori in precio est. Nostrum erat, iuxta Pauli doctrinam, obedire prępositis nostris, permanere in ea religione, quam à sanctis Maioribus nostris accepimus, exercere nos in operibus bonis, sobriè & iustè & piè viuere in hoc seculo, & oĩa pegrina dogmata vitare. At dum ista nos negligim9, eccè Christus se confert ad Indos & antipodes, offerturque regnum Dei gentibus facientibus fructũ illius, & nos hîc in tot sectas & errores distrahimur vt referre pudeat. O nos miseros, q in summa quoquè miseria nos felices & beatos putamus.

Psal. 2.

Hebr. 13.

Matth. 21.

Quòd autem in nouo orbe vsqueadeò propagata est fides Christi, vel maximè illustrem reddit Carolum Cęsarem, cui vtiquè id pręcipuè studio fuit, vt fides catholica illic modis omnibus disseminaretur. Dicebat autẽ peccata nostra meruisse, vt Ecclesia discinderetur, & vt authorem ostenderet, Vnus

Dictũ Cæsaris de sectis.

homo,inquit,nobis scribendo perdiderat rem,Luterũ videlicet significãs. Vt enim ab vna interdùm scintilla vastissimum oritur incendium, sic ab vno Lutero faces subministratę sunt,quibus totus apud nos conflagraret orbis Christianus. Quàm autem hoc sit verum,tædet referre,cùm res ipsa id plùs satìs testetur. Sed noster Carolus non solùm nouum sibi subiugauit orbem, sed etiàm nominis sui fama celeberrima,ex multis rebus feliciter gestis comparata,& Mauritanorum,& Libycorum, & Tartarorum,& Scytharum,&Sophi regis Persarum,&Prętoianis,qui est potentissimus Aethiopum rex,legationibus perquàm honorificis affectus est. Fuit autem idemipse magnæ temperantiæ in cibo & potu, vt plerunquè ad mẽsuram & certas vncias biberet, & ad pondus comederet.Nec vnquàm vestitui mimio indulsit:nusquàm purpura Tyria,nusquàm preciosa & regalis vestis in vsu vitæ eius quotidiano apparuit:sed atra lanea veste & lugubri diù, pręsertim à coniugis obitu,est vsus,vt & in re om̃i familiari attentus,nusquàm immodicus esset. Nusquàm pręter modũ lauta vtebatur supellectile, nusquàm mirifici incendebãtur odores,nusquàm mẽsis epulę conquisitissimę inferebantur,nisì certa ratio aliud hortaretur. Et in mensa plerunquè solus & tacitus sedebat, ità vt conuiuia eius sinè conuiua, moderata,solitaria,honesta,non opiparè apparata,esse constaret. Nunquàm pecunię pręter causam prodigus fuit,cuius expendendæ magnam semper rationem habendam censuit,non ignarus,quantam pecuniæ vim bella absumerent.

Legationes ad Cæsarẽ.

Cibi & potûs parsimonia.

Vestitus.

Supellex.

A vinolentiæ, vanæ gloriationis, & voluptatum vitijs adeò semper fuit alienus,vt qui illum & à puero optimè nouerant, eãdem illi tum indolem,quę nunc in sene & extrema ętate apparuit,etiàm infanti,& ephebo,& adolescenti, & iuueni, & viro fuisse

Pudor ingenuus.

affirment

affirmēt, ſemper in eo pudore ingenuo mirificè re-lucente. Fuit humanitate, morum ſuauitate & clementia in omnes ſingulari. Familiam ſuam omnem præcipuè charam habuit. Erat natura valdè placabilis & exorabilis, idq́; ſua lenitate & bonitate aſſecutus eſt, vt ſæpiùs ipſe ab hoſtibus laudatus ſit, q̃ alij Principes ab amicis & ciuibus ſuis. Cùm ad Solimannum Turcarum principem quidam Chriſtianus dynaſta trãsfugiſſet, & ab illo interrogatus, cur relicto Cęſare ad ipſum perfugiſſet, ille tribus de cauſis, putà auaritiæ, libidinis, & iniuſtitiæ Cæſaris feciſſe reſponderet, Solimannus ait, nihil horũ ſibi poſſe de Carolo perſuaderi, quippe qui diù percõtando & indagando cognitam haberet Cæſaris vitam, nec poſſe horum vitiorum labem in illo hærere, qui tam ſanctè & piè leges cęremoniasq́; Dei & Maiorum ſuorum obſeruaret: iuſſitq́; hominẽ Solimannus à ſuo cõſpectu remoueri, & poſteà etiàm odijs & proſcriptionibus eum eſt perſecutus, & ex tota Turcia exturbauit. Eſt hoc inſigne teſtimoniũ ab eo redditum, qui non Caroli tantùm, ſed totius Chriſtiani nominis hoſtis infeſtiſſimus eſſet.

Lenitas & placabilitas

Nota Solimanni de Carolo V. teſtimoniũ.

Multas Cęſar callebat linguas, quod illi ad multa magnas attulit commoditates. Itaque in bello diuerſo vtens milite, cum Germanis Germanicè, cum Hiſpanis Hiſpanicè, cum Belgico equitatu Gallicè, cum Italis Italicè, cum Neapolitanis equitibus mixtìm loquebatur: ad Hũgaros, Boêmos, Dalmatas, Macedones varijs ſermonibus vtebatur. Imperium & imperiale diadema ſemper non vt patrimonium ſe ſuum poſſidere, ſed vt magiſtratum gerere profitebatur, idq́; quàm humaniter & beneuolè accepit, tam liberaliter ac munificè reddidit à quibus acceperat. A riſu fuit abhorrens, quod idem de Carolo Magno legitur: interìm tamen in apophthegmatibus, & acutè, ſalsè, breuiter, facetè dictis valdè ele-

Peritia idiomatum.

A riſu abhorret.

gans fuit, ſic vt Atticus quidam lepos in eius ſermone & Neſtoria eloquẽtia appareret. Ità enim labijs compreſſis ſua verba diſtinctè, articulatè & tractìm pronunciabat, vt ſingulę & ſyllabæ & cõſonantes, & vocales, & diphthongi audirentur. His adiungebat pronunciationis dulcedinem, cum ſumma modeſtia & grauitate coniunctam. In ipſis autem apophthegmatis ſuis ità ſe cõparabat, vt eſſet ſinè ioco ioci. Atq; ex ipſa natura magìs ad condolendum & collachrymandum, quàm ad ſubſannãdum aut irridendum vitam aut mores hominum procliuis fuit, quæ quidem rara eſt virtus. Indè accidit, vt nõ raro in lachrymas ſolueretur, cùm pro hominibus calamitoſis ei preces offerrẽtur, & plerũquè magìs ipſe fleret, quàm pro quibus rogabatur.

Cõdolentia erga miſeros.

Quotidiè ſuas manè horas Canonicas, vt vocãt, legebat, eaſque ità extendebat, vt bìs tantum ferè, quantum presbyteri, ſemper manè legerit. A cœna ſemper redibat ad longiſſimas preces ſuas, quę duarum plerunquè erant horarum, ſicut & matutinæ. Non enim ſuis viribus fidebat potentiſſimus Princeps, ſed totus à ſummi Numinis ope & auxilio pẽdebat, quod ſibi precibus tam longis quotidiè conciliare ſtudebat. Et hinc tanta illi in rebus gerendis felicitas, tã inſignes victorię: adeò vt ob multa fortiſſimè geſta, Galli eum Herculi, Germani Carolo Magno, Itali Dauidi, Siculi Africano, Hiſpani Alexandro Magno, Turcæ Iulio Cęſari, Afri Hãnibali comparârint. Multi cùm aduertiſſent eum & domi & militiæ ęquè continuum & prolixum eſſe in precibus ſuis, dicere ſolebant: *Carolus ſæpiùs cum Deo, quàm cum hominibus loquitur.* In ſingulas bellorum expeditiones nouas ſibi preces ipſe & cõponebat, & ſua manu cõſcribebat, quę prolixitate ferè ęquarent ſeptem illos Pſalmos vſitatiſſimos, eaſq; priùs examinandas dabat ſuis Cõfeſſarijs, & ab eis approbatas,

Preces quotidianę.

Preces in bellis.

batas, quotidiè etiàm in agmine & acie dicebat, nõnunquàm per speciem exonerãdæ vesicę aut alui ab agmine secedens, vt prolixiùs & feruentiùs oraret.

Cùm bella gereret, ipse primus semper suo in agmine fuit, nonnunq̃ quindecim horas, nonnunquàm diutiùs in equo iugiter residens. In omnibus expeditionib9 bellicis audacissim9 fuit, vt ità mortem planè contemnere videretur: adeò se ad omnia pericula impauidũ offerebat, vt nusquàm ob bombardarum ictus caput inclinaret, nusquàm pedem moueret, nusquàm expallesceret. Et in castris ità se audacter supra humanum modum cõtra hostes gerebat, vt occídi velle in militia videretur: In omni quoquè ętate nunquàm cupidus vitę, semper mortis auidus fuit. Sæpè etiàm in castris, & in ipso iuuẽtutis flore dicebat, Cupio dissolui & esse cum Christo. Eam verò inusitatam animi fortitudinem indè partìm habuit, quòd nullã expeditionẽ in hostes susceperit, nisì animo trãquillo & optima cõscientia.

Fortitudo & magnanimitas in bellis.

Philip. I.

Plerique viri militares dicere solebant, Cæsarem vincere quidem nôsse, sed victoria non perindè vti nôsse aut velle: quibus Cęsar respondit, Iuliũ Cæsarem, quẽ illi obijciebãt, & alios veteres ethnicos vnum tãtùm habuisse finem, videlicet honorẽ: nobis Christianis duos esse propositos, putà & honorem, & animę salutem. Sępè etiàm dixit: Etsi totum expugnâssem Francię regnum, redderem illud regi, modò id exiguum, quod meum esse cõtendo, mihi relinqueret. In seruandis matrimonij legibus semper castissimus fuit: & licèt nõ deessent, quę eum ad libidinem illicerent, eas tamen semper constantissimè respuit. Sępè ipsemet fenestram clausit, nè inspiceret prętereũtes formosiores fœminas. Sępè dictitabat, nunquàm se ducturum vxorem, si fratrẽ Ferdinandum tam fœcundum fore sciuisset.

Dictum Cæsaris.

Castitas in matrimonio

Nunquàm choreis aut tripudijs delectatus est, nisì

nisì decoris & honesti respectu. Nunquàm per aliquod numen iurare auditus fuit, nisì cùm fœdera inijt, aut regnis inauguratus est.

Ingenij acumen et prudentia. Supra modum acuto & perspicaci fuit ingenio, ità vt eius iudicij acrimoniam, prudentiam & sapiétiam prǽstantissimi viri sæpè mirarétur. Sæpè suam sententiam scripto comprǽhensam, ad aliquot suos principes & duces mittebat, & illorũ tamẽ iudicio, vt erat mirabli modestia, se submittebat: sed illi serè semper eius subscribebant sententiæ, eumq; meliùs quàm sese rem perspexisse fatebantur. Hinc cõstans fama fuit semper, *Carolum sapientißimũ senatorum, fortißimum centurionum, pientißimũ iudicũ fuiße:* *Elogiũ Cǽsaris.* quam indicij pietatem nõ semèl in illo experti sunt potentissimi satrapǽ, cùm illis grauissima essent crimina intentata. Tres belli neruos dicebat, Commeatum, pecuniam, militem: ex ijs si aliquo carendum esset, militem veteranum se potissimùm electurum, cuius promptitudine reliqua duo se ex hoste comparaturum confideret. *Nerui belli* Cùm esset in cubiculo cum suis familiaribus & domesticis, nusquàm quisquam vel læta vel tristia ad eum esse perlata, ex eius vultu aduertere potuit: tanta erat oris, oculorum, & totius vultûs Cǽsarei cõstantia, & quasi perennis quædam serenitas. *Constantia oris.* Quotidiè tres quartas horæ pertes genu flexo orabat manè, longa talari supra subuculam indutus veste: ac tum nemini in cubiculum patebat ingressus. Posteà patebat ijs, quib' ius ingrediendi erat, ac tum preces Ecclesiasticorũ Horarias dicebat. *Vt diem transegerit.* Indè se vestiebat. Pòst ad Rempublicam gerendam se componebat. Hinc ad Sacrum audiendum se conferebat, quod in omni vita semper audiuit, præterquàm in bello Africano semèl. A Sacro rectà ad mẽsam, nũquàm ad negocia ibat, nisì grauis accidisset casus. Cùm Missǽ sacrificium ad medium perductum esset, mensa parabatur: cùm ipse

ipſe è ſacro egrediebatur, cibi ex culina efferebantur. Halecibus, ſalſamentis & piſcibus naturaliter delectabatur, ſed ità tamẽ, vt haberet rationem valetudinis. In mẽſa etſi parùm aut nunquàm loqueretur, audiebat tamẽ libenter aliquid nõnunquàm, prę ſertim ex ſacris depromptum. A prandio omnes prolixiſſimè audiebat etiàm infimæ fortunæ homines, vir humilis & miſericors, ſupplicesq; omnium libellos accipiebat.

Audit oẽs.

In prę ſtandis eleemoſynis per omnem vitam admodùm liberalis fuit, adeò vt cùm puer eſſet, quadragenos aureos in loculis habens, ſę pè ſeptiès vno die eos erogârit, neſcientibus præfectis & œconomis ſuis. In virili ætate & ſenili in largiẽdis eleemoſynis ad puellarum matrimonia, iuuenum ſtudia, ſenum vitã ſuſtentandam, captiuos ab hoſte redimẽdos, ę grotos curãdos, omnium regum, principum, Cæſarum liberaliſſimus ac munificẽtiſſimus eſt habitus. Quę cunq; autem eius generis donabat, clanculùm faciebat, tum accipientium pudori, tum ſuæ modeſtię cõſulens. In Germanos, ab hę reticis reb⁹ ſuis ſpoliatos aut vexatos, ſacros & ſeculares, liberalitate ſua pientiſſimè vtebatur: ſed nunquàm ferè tales dedit eleemoſynas, quin lachrymas multas ꝓfunderet, grauiterque doleret, non ſe poſſe egenis omnibus ex æquo ſubuenire. Habuit autem œconomos ſemper circùm ſe attẽtiſſimos, quorum ſeueritate fiebat, vt princeps natura liberaliſſimus, nõ eſſet profuſus in eos, quos nõ eſſe egenos putaret.

Largitas in eleemoſynis

Quidam ſapientiſſimi proceres, Cę ſari intima familiaritate coniuncti, ſæpè eum admirati ſunt, atq; planè ſui temporis miraculum naturæ Carolũ fuiſſe confitebantur: tanta erat in Carolo & morum, & ſapientię, & pietatis prę ſtãtia. Tandèm optimus princeps ſentiens ſe viribus deficere, & multam erga ſe multorum ingratitudinẽ expertus, toti mundo &

Miraculum naturæ Carolus.

do & om̃ibus mundi honoribus valefecit, & in solitudinem sese contulit, nauigans ex Belgio in Hispaniam. Sed in ipso itinere nunciatum ei est, Ouranum Africę promontorium liberatum obsidione Turcarum & Afrorum, ac multa illic Turcarum & Afrorum millia concisa ab Hispanis: atque etiàm in auro quinquagiès centena millia aureorum Carolinorum, & in lapidib⁹ preciosis viciès centena millia aureorum ex orbe nouo Carolino Hispalim esse allata. Per id tempus stupendæ auri copiæ ex Peruaca & Mexicana plaga tum expectabantur. Denique feliciter ex hac luce in lucem sempiternam migrauit optimus, pijssimus, potentissimus princeps Carolus V. cui parem per omnia Imperatorem multa secula non viderunt.

Aurum & gemmæ allatæ ex nouo orbe.

Atque interìm tamen non desunt, præsertim aliquot Gallici scriptores, qui tantum principem non semèl acerbè perstringant, & apud om̃es traducere conentur: quos oportebat modestia vti, præsertim in principem religiosissimum, cui ipsi suis scriptis apud cordatos omnes non solùm nihil detrahent, sed eoipso efficient etiã, vt tantò in maiori precio & veneratione habeatur. Atque hæc quidem in Caroli V. longè potentissimi & pientissimi Imperatoris commendationem pro nostri instituti breuitate dicta sint satìs. Caroli Cæsaris mortem paulò pòst secutus est obitus Mariæ sororis eius, fortissimæ & prudentissimæ heroinæ, quæ multis annis Belgio præfuerat. Sub finem Nouembris mortua est etiàm Maria Angliæ regina longè pijssima, cuius incredibili virtute intra breue tempus in Anglia restituta fuit religio Catholica. Non mediocriter illam afflixerat Caleti & aliorum oppidorum expugnatio: tum etiàm quòd videret Philippum regem bello implicatum teneri: nec huius doloris exiguum auctarium fuit mors Caroli V. soceri sui. Accedebat his

Maria regina excessit è viuis.

Item Maria Anglica.

his omnibus hydropisis, quæ cùm initiò eius intendisset ventrem, creditum est, eam è Philippo rege concepisse: nec adhibebantur matura remedia, nec ipsa eam quam oporteret, sectabatur victûs rationem. Indè in febriculam incidit, quæ suis sensìm aucta incrementis, longiori vita ob multas excellentes animi dotes dignissimam heroidem extinxit. Habuerat illa germanum fratrem Henricum nomine, sed quem non nisì trimestrem mors præpropera enecârat, pro regno terreno fruiturum regni cælestis immensa gloria. Itaq; cùm Henricus rex & Catharina Mariæ parentes, inter quos tum mutuus vigebat amor, solam Mariam sibi superesse cernerēt, ad quam regni successio deuolueretur, hoc vnum summoperè curârunt, vt ea piè & honestè educaretur, & optimis moribus imbueretur. Erat tum Margarita, Eduardi 4. Anglorū regis fratris filia, Reginaldi Poli mater, cuius etiàm suprà meminimus, tum ipsi Hērico regi sanguine iuncta, tum singulari prudentia & in Deum pietate fœmina. Ea præ omnibus visa est vel maximè idonea, cui Maria quàm rectissimè instituenda committeretur. Et ea quidem in suam eam curam & disciplinam recepit, & moribus sanctissimis. omniq; virtutum genere, vt pòst res ipsa satìs declarauit, excoluit: verùm posteà cùm nulla posset ratiōe adduci, vt à Catholicæ religionis integritate deflecteret, hoc præmij tulit ab Henrico rege, quòd plùs quàm septuagenaria iussa est capite plecti, vt iam antè dictum est: nec ipsa sola, sed etiàm filius eius natù maximus, & duo alij eius consanguinei, religionis causa, eodem rege iubente, cæsi sunt.

Mariæ reginæ educatio.

Mortua Maria Angliæ regina, eodem anno REGINALDVS POLVS Cardinalis & Archiepiscopus Cantuariēsis, multa & virtute & eruditione, & regio quoquè stemmate clarissimus, eam

Obitus Reginaldi Poli.

eam tam breuì ſecutus eſt, vt inter vtriuſque obitũ, quod mirum videri queat, non niſì ſedecim horarum ſpatiũ interceſſerit. De cuius inſigni viri vita & virtutibus pauca hoc loco commemorâſſe operę precium fuerit, maximè quòd Sleidanus non vno loco in hereſeos ſuſpicionem eum vocare videtur, tanquàm is à nouo hoc Euangelio non abhorruerit, quæ quidem eſt iniuria non mediocris in talem virum. Et vt breuiter genus eius attingamus, patrẽ habuit Richardum Polum, qui frater conſobrinus fuit Henrici 7. Anglorum regis: mater eius Margarita ex Georgio Clarẽtię duce orta eſt, qui fuit germanus frater Edouardi 4. Anglorum regis. Is vero Edouardus filiam procreauit Eliſabetham, quę nupta Henrico 7. peperit eidem Henricum 8. Angliæ regem. Itaque & paternum illi & maternum genus fuit longè clariſſimum. Natus verò eſt anno ſalutis 1500. menſe Martio, non diù poſt Carolum V. cui fuit inprimìs charus, adeò vt cùm quandoquè de Romana curia loqueretur, dixerit ſe quidẽ nouiſſe neminem, qui Polo eſſet melior. Mater Margarita puellũ pièinſtituit, adoleſcentulũ miſit ad gymnaſium iunctum Carthuſiæ, haud ità procùl à Londino diſtanti. Indè abijt ad Oxonienſem academiam. Porrò annos natus 19. Patauium in Italiam profectus eſt, non mediocri iam tum literarum cognitione prędıtus. Habebat pro generis ſplendore ſic ſanè honeſtam familiam, morumque ſingulari venuſtate facilè omnium erga ſe amorem & beneuolentiam demerebatur. Alebat domi ſuę aliquot doctrina prętantes viros, in ijſq; Chriſtophorũ Longolium Belgam, qui apud ipſum mortuus eſt: quorum ille opera & conſuetudine vſus, in omni ſcientiæ genere & linguarum cognitione maximos progreſſus fęcit. Quinto anno poſtquàm in Italiam venerat, exacto, iuſſus domum redire, priùs Romã adijt,

Genus Reginaldi Poli

Natiuitas.

Studia.

Familia.

præſer-

præsertim quòd tum annus Iubileus ageretur, locaque sacra, quæ in ea vrbe plurima sunt, pia animi deuotione inuisit, non id vtiquè facturus, si Luteri fermento infectus fuisset. Reuersus deindè in Angliam, summa omnium voluntate & gratulatione, quòd ob mores amabilissimos & multam doctrinā omnibus esset gratissimus, à rege & petijt & impetrauit eam domū, quam Iohannes Coletus ad Carthusiam, cuius suprà memini, vbì puer vixerat Polus, exædificauerat. Ibì sanè delectatus Carthusianorum sodalitio & instituto, (quemadmodùm etiàm per omnem vitam loca solitaria & monasteria quotiès opportunum fuit, libenter expetijt, magìs ab ipsa natura literarum studijs & comtemplationi quàm actioni deditus) biennium permansit, donèc rege malè persuaso Catharinæ reginæ repudium meditante, copia à rege petita, Parisios profectus est, vt impendentes Angliæ calamitates declinaret. Sed anno absoluto, reuocatus à suis in Angliam, iterùm duos annos in sua illa Carthusiensi habitatione religiosè & piè exegit. Tum verò per quosdam rex conatus est illum eò permouere, vt in Catharinæ repudium consentiret. Hæc res illum vehementer anxium cùm haberet, tandèm visus est sibi eam inuenisse rationem, qua nec regi aduersaretur, nec suæ conscientiæ prorsùs deesset. Orabat autem obnixè Deum, vt in tanto animæ periculo minimè se desereret. Ingressus indè ad regem, vt illi mentem suam explicaret, mirabili Dei prouidentia & voluntate ità obmutuit, vt aliquādiù ne verbum quidem edere potuerit. Quæ enim ipse sibi reperisse videbatur, non tam veritati solidæ, quàm humanæ prudentiæ, innitebantur. Deindè reddita loquendi facultate, summa cum modestia, in nullo prorsùs regi assentatus, humanissimè eum admonuit, vt à diuortio, quo pristinam esset gloriam ob-

Reditus in Angliam.

Polus obmutescit.

Henrico 8. mētem explicat suā.

ſcuraturus, & animam perditurus, ſeſe maturè reuocaret. Hoc quidem euidens miraculũ, & inſigne erga Polum præpotentis Dei beneficium fuit, qui paſſus nõ eſt, vt aliqua ex parte ſuam conſcientiam regię machinationis qualicunq; approbatione cõtaminaret. Ea reſponſione rex, qui ſperârat Polum, quod ipſe magnoperè optaret, approbaturum, ità commotus eſt, vt eum inter loquendum tantùm nõ occídere cogitârit. Neque tamen vnius regis duntaxàt, ſed etiàm aliorum in ſe animos hoc reſponſo cõcitauit. Itaq; facilè animaduertens quo in diſcrimine verſaretur, per quoſdã regi charos obtinuit, vt ipſi è regno abſcedere liceret. Venit igitur primò Auenionem, mox Patauium, cumque virorum doctiſſimorum amicitia delectaretur, ijs tamẽ vtebatur familiariùs, quorum eſſet ſpectata pietas in Deum. Venetijs cùm eſſet, Caſpari Contareno & Petro Caraffæ, qui poſteà fuit Paulus 4. Pontifex maximus, atq; tum temporis cum nõnullis ſanctius quoddam & ſeuerius vitæ genus, cuius ſectatores Theatini dicti ſunt, inſtituerat, familiaris admodùm fuit. Nõ multò pòſt, licèt inuitus, à Paulo 3. in Cardinalium eſt collegium cooptat⁹ anno 1536. Multa ſtudioſè prætereo, nè longior ſim, omnibus optimi viri virtutib⁹ cõmemorandis. Miſſus deindè eſt legatus à Pontifice in Galliam & Belgium, & cùm Pariſijs eſſet, à rege & omnibus honorificè acceptus, tamen quòd Henricus Angliæ rex apud Galliæ regem vehementer inſtaret, vt Polum ſibi traderet, iuſſus eſt poſtridiè indè abire: id quod propterea Gallus fecit, nè vel tradendo Polo, Pontifici de ſeruando illo fidem datam falleret, vel etiàm diutiùs retinendo Anglum iritaret. Etſi verò id pertinus retinendo Anglum iritaret. Etſi verò id permoleſtum accidit Polo, tamen mox Cameracum petijt, & quidem non abſque magno diſcrimine. Interìm Angliæ rex eum tanquàm Maieſtatis reum pro-

Abit in Italiam.

Fit Cardinalis.

Proſcribit à rege Angliæ.

proscripsit, & qui eum tulisset è medio, illi quinquaginta millium aureorum præmium constituit. Indè verò non difficilis coniectura capi potest, quibus ille nullo nō loco obiect⁹ esset periculis. Vnus tum Erardus Cardinalis & Episcopus Leodiensis, cum ad se interposita fide publica euocauit, & sex menses summa humanitate tractauit. Et quia bellum erat inter Cæsarem & Gallum, Anglus in quatuor millia peditum cōtra Gallum decem mensium stipendia Belgico Senatui, in quo erat etiàm Leodiensis Cardinalis, pollicitus est, si Polum in suam potestatem traderent. Reuocatus pòst à Pontifice Polus, Romam est reuersus. Omitto hoc loco legationem aliam à Pontifice illi demandatam ad Cęsarem & Galliæ regem, qua tamen nihil potuit effici. Ab ea verò legatione ex Hispanijs & Gallijs reuerso, aliam, sed multo tranquillioré, putà Viterbiensem, Pontifex ei detulit, in qua multos annos magna cum laude versatus est. Indicto autem Tridenti Cōcilio, pontifex illū cum duobus alijs Cardinalibus suum voluit esse legatum, qui Concilio Pontificis nomine præsideret: idq; bìs idem Pontifex Paulus 3. fecit, cùm prima vice ob antistitum absentiam nihil potuisset effici. Et fuit sanè inter illos legatos summa animorum charitas & consensio, & Polum omnes plurimi faciebant. Pontifex quoquè ipse si quid in religionis negocio, & cum regibus & principibus agendum esset, atq; etiàm in id genus scribendis literis, Poli opera perlibenter & crebrò vtebatur. Mortuo Paulo III. duos & eo ampliùs menses maior Cardinalium numerus Polum delegit, quos tamen ille orabat, raro sanè insignis continentiæ & modestiæ exemplo, nè qua humana affectione duci se paterentur, sed ante omia Dei gloriam & Ecclesiæ vtilitatem spectarent. Erat tum ex Cardinalium numero, qui ei ambitiōem obijceret.

Manet apud Leodien. Episc.

Præsidet in Concilio Trident.

Recusat sūmū Pontificatum.

Cui ille grauiter admodùm respondit, summi illius sacerdotij onus non tam sibi leue videri, vt non reformidandum potiùs quàm appetendum existimaret. Per id tempus apparuit sanè in illo eximia virtus & animus benè firmus, quandò neque certa ferè Pontificatûs expectatio, neque aliquorum atroces calumniæ eius constantiam perturbârunt. Deniquè fuisset ille tum proculdubiò creatus Pontifex, si se à Farnesio eiusque socijs Cardinalibus de more adorari permisisset. Cùm enim illi auidè ad eum properarent, reiecit eos, dicens non nocturnum se velle tempus: differrent rem in crastinam lucem, DEVM non tenebrarum, sed lucis amantem esse. Postera die mutata sunt Cardinalium studia, nec deerant qui tantam animi virtutem ignauiæ & stupiditati tribuendam putarent. Creato deindè Iulio tertio, cùm bellum contra Gallos ad Mirandulam moueretur, Polus Maguzanum profectus, q̊d est Benedictini instituti cœnobiũ, in summa illic tranquillitate vixit. Postquàm verò Maria in Anglia rerum potita est, Pontifex primò quidem Polum legatum in Angliam mittere voluit, sed ob certas causas ea re dilata, legationem aliam ei decernit, de pace inter Cæsarem & Gallorum regem concilianda. Venerat tum Polus Dilingam vsque ad Cardinalem Augustanum, sed ibi hærere iussus est à Cæsare, ad quem ibat, donèc accerseretur. Fecit id quidem Polus, sed interìm tamen datis ad Cæsarem literis, ostendit quàm parùm deceat Pōtificis Legatum eius aditu prohiberi: quàm ea res hæreticis magnam sit allatura voluptatem. Nec verò id faciebat Cæsar contemptu Pontificis aut Legati, sed quòd tum ageretur de contrahendo Philippi & Mariæ matrimonio, cui rei verebatur nè quam moram adferret Poli in Britanniam aduentus. Eo matrimonio breuì pòst contracto, Polus

Viuit apud monachos Benedictinos.

Polus ad Cæsarem Bruxellas venit, acceptus ab illo Principe perhumaniter. Multa illic sapienter locutus est ad Cęsarem de pace cum Galliæ rege facienda, & Cæsar sanè libenter eum audiuit, nullasque se pacis conditiones honestas, & quibus minimè dubia pax confici posset, recusare testatus est. Ijs auditis, adijt Polus etiàm Galliæ regem, cum quo itidèm ea ratione de pace egit, vt rex eum non sinè spe pacis dimitteret. Eo autem abeunte, plurimùm se dolere rex ait, quòd non rectiùs eum antehàc nouisset. Nam se nullum alium quàm ipsum maluisse creari Pontificem. Reuersus ad Cæsarem Polus, in cœnobio quodam propè Bruxellas degebat. Iam verò celebratis in Britannia Philippi & Mariæ regum nuptijs, regina Maria Polum missis legatis ad se accersit, abrogatis priùs legibus, quas contra illum & eius fàmiliam Henricus rex tulerat, & Edouardus ratas habuerat. Tum ille, Cæsare annuente, in Britanniam abijt mense Septembri anno 1554. secundissimo vsus vento, cùm diù antè contrarius perpetuò flauisset. In Britannia vbiquè honorificè inprimìs exceptus est, ab ipso etiàm rege & regina. Rex sanè illi processit obuiàm, & perhumaniter eum amplexus est. Regina quoquè tantam se ex eius conspectu voluptatem capere testata est, quantam tum cepisset, cùm regina esset declarata. Mansit verò aliquandiù cum regibus, deindè in ędes magnificè reginę iussu instructas, multis primarijs viris comitantibus, deductus est. Tertiò indè die cum rege, qui illi extra cubiculum obuiàm processit, de rebus quarum causa venerat, tractaturus, ab eo literas perplures Roma missas, quibus legationis authoritas non parùm expetita augebatur, accepit, hoc ipso sanè mirificè lætatus. Postera luce rex ad eius domum accessit, diuque cum illo familiariter locutus est de Britanniæ regno ad Ec-

Venit ad Cæsarem.

Item ad Galliæ regē.

Abit in Angliam.

clesię vnitatem reuocando. Sequenti die cõuentus fuit in ipsa regia, p̃sente quoq; Polo legato, qui in eo cõuentu benè longã habuit orationẽ, gẽtis eius vsus idiomate. Ea oratiõe gratias egit, q̄ ipsi aditũ in regnũ legibus antè p̃clusum ab Henrico latis patefecissent: ait se propterea venisse, vt eos cum Deo & Ecclesia in gratiã restitueret: quas essent calamitates perpessi interìm dũ ab Ecclesia se separâssent, & quãta omni tẽpore sedis Apostol. in eos extitissent beneficia, cõmemorauit: hortat⁹ est, vt oblatã ipsis modò gratiã amplecterẽtur & asseruarent. pluraq; dixit alia, q̃ ab illis om̃ibus nõ absq; significatione p̃pensæ erga ea voluntatis audiebantur. Indè regni Cancellarius Episcop⁹ Vuintoniẽsis regũ & totius conuentûs nõie Legato gratias egit, seq; de ijs quæ p̃posuisset, in deliberationẽ ituros ait. Abeunte verò legato in p̃ximũ cubiculũ, idẽ Cancellari⁹ paucis repetijt quæ erãt dicta à Legato, & hortatus est vt in viã, à qua se quoquè deflexisse fatebatur, hac oblata opportunitate redirent. Ità cõuentus eo die solutus est. Altero manè magno omniũ cõsensu decretũ est amplecti Ecclesię Catholicę cõcordiam & vnitatẽ. Die sequenti, in quem ferię S. Andreæ apostoli inciderant, oẽs iterùm in regiam cõuenerunt, missiq; à regibus sunt ad Polum Legatum Episcopi sex & totidẽ viri proceres, & cum ijs Arõdelli Comes, regiæ domûs prefectus, qui legatũ in regiã deducerẽt. Is venit eò Legati ornatu atq; om̃ibus insignibus, multumq; honorificè à regibus acceptus est. Ibì Cancellarius repetit priùs dicta, rogat num permaneant in sententia, cupiantq; ad Ecclesiæ vnitatẽ & Põtificis maximi redire obedientiã. Mox ab omnibus acclamatũ est, id planè se velle: simulque à Cancellario supplex libellus porrectus est regibus, quo vniuersi se fatebantur p̃teriti schismatis & quę in Romanã sedem peccâssent, ex aĩo pœnitere, orabantq; reges q̄ ab hac labe alieni essent, veniã ipsis

Habet orationem ad Anglos.

Angli petũt conciliationem.

à pōtifice per Legatū impetrarēt, vtq; in matris Ecclesię gremiū benignè reciperent. Lecto eo libello, à regib⁹, redditus est Cancellario, q eum palàm recitauit. Indè surgentes reges Legatū adeunt, eumq; ipsis occurrentē regina & suo & regis nomine orat, vt q̊d supplici libello petebatur, p̄stare nè grauaret. Mox cùm omnes resedissent, Legatus multa quæ ad rem pertinere visa sunt locutus, quibus illos apparebat non mediocriter permoueri & affici, surrexit, & cunctis in genua procumbentibus, vniuersos absoluit, vixque ab eo dictum est, In nomine Patris & Filij & Spiritussancti, cùm omnes acclamarent, Amen Amen. Proferente autem Polo absolutionē, regina & pleriq; alij p̄ gaudio & studio pietatis illachrymârūt. Post absolutionem om̄es inuicèm se amplexabantur, mutuoq; gratulantes sępiùs dicebāt, Hodiè renati sumus. Deindè in regię sacello cantatū est, Te Deū laudamus. Altera die, petentibus id magistratibus, Polus Legati ornatu Londinum ingressus est, obuiàm procedēte tota ciuitate, quę illū ad D. Pauli templū deduxit, vbì p̄sente rege & vniuersa regni nobilitate, Missa solēniter celebrata est, & Legat⁹ om̄ibus pōtificalē benedictionem & indulgentiā de more impertiuit. Posteà data opera est, vt religio instauraretur, religiosi viri reuocarētur, hæretici qui ex locis om̄ibus ceu ad asylum quoddā eò cōfugerant, expellerētur, Episcopi Catholici, doctrina & pietate pręstātes instituerētur. Regina quoquè tres ad pōtificē Legatos misit, qui ei suo, regis, regni toti⁹ noīe obedientiā deferrent. Ij Legati Iuliū pontificē paulò antè obijsse inuenerunt. Eius successor Marcellus paucorū dierū pōtifex cū fuisset, magno Poli dolore extinct⁹ est. Ità factū est, vt Paulo 4. hęc obediētia exhiberetur. Regina deindè Polo Archiepiscopatū Cantuariensem, licèt multùm anteà reluctanti, attribuit. Eū ille

Absoluūtur Angli à Polo.

Religionis in Anglia instauratio

Angli obedientiā promittūt pontifici.

ità recepit, vt Pontifici Romano rem omnem perſcriberet, à quo ſanè in Cardinalium conſeſſu vnà cum regina mirificè laudatus eſt. Poſt hæc ſacerdotij ordinem ſuſcepit, & pallio Londini accepto, ibidèm primum Sacrum peregit. Abſoluto ſacrificio, ad frequentiſſimum auditorium concionatus eſt, vtì etiàm aliâs non rarò. Iam verò vt poſſet adeſſe gregi ſibi credito, apud reginam inſtabat, copiam ipſi faceret ad ſuos Cantuarienſes ſe conferendi. Regina ſentiens eius operam ad multa ſibi cumprimìs neceſſariam, maximè quòd nō deeſſent etiàm in ipſius aula, qui Catholicæ religioni occultis machinationibus detrimenta afferre conarentur, quibus opponenda erat Poli prudentia & integritas, non eſt paſſa illum à ſe diſcedere. Et theologi quoquè, alijq́ue viri optimi in ea erant ſententia, vt dicerent non poſſe illum, ſalua conſcientiæ pietate, eo rerum ſtatu reginam deſerere: ſed & rex ipſe Philippus iturus in Belgium, omninò voluit illum manere apud reginam, & conſilijs omnibus adminiſtrandæ Reipub. non intereſſe modò, ſed etiàm præeſſe. Hoc verò initiò ille modis omnibus à ſe amoliri conatus eſt, ſed regibus in ſentētia permanentibus, ità tandèm aſſenſit, ſi Pontifex id gratum & ratum haberet. Nam Pontificis authoritati ſemper plurimùm ille detulit. Egit tum cum regina de reſtituendis bonis illis, quę Eccleſijs Henricus rex ademerat, regijsq; vectigalib⁹ adiunxerat, & ad regias poſſeſſiōes ꝑtinere voluêrat. Ea in re promptiſſimū inuenit reginę animū, q̄ ablata oīa Romani Pontificis & eius Legati Poli arbitrio permiſit, quę Polus adhibito Epiſcoporum conſilio, prudentiſſimè Eccleſijs diſtribuere inſtituit. & ea ferè dimidia pars erat prouentuum, quos ijs in locis habuerant eccleſiaſtici florente catholica religione. Quę verò ab alijs paſsìm obtinebantur, ea conſentiente Pontifice

Polus Pont. Rom. obſeruantiſſim⁹.

tifice tum quidem exacta non sunt, quòd spes esset reflorescente in eo regno religione, plerosque sua sponte ea reddituros. Atque hîc obitèr obseruanda est versutia & malus dolus nouorum huius temporis dogmatistarum, quorum parens Luterus fuit, quòd illi persuadent magistratibus, res ecclesiasticorum iure illis auferri posse, & tum in priuatos, tũ alios vsus cõuerti. Id enim propterea illi facere videntur, vt magistratus hac ratione arctiùs implicatos retineant. Et solet hæc res magnas parere difficultates, cùm ad Ecclesiæ vnitatem redire cupiunt, qui se ab illa separauerant. Sciunt enim multa esse Ecclesijs ablata, quæ æquum sit restitui, & tamen plerunquè non appárent vndè possint restitui. Itaque illi quidem prudentissimè sibi consulunt, qui id genus fraudulentas persuasiones non audiunt, nec sibi vsurpare volunt, quæ semèl Deo & Ecclesijs dicata sunt. Sed ad rem. Polus deindè cernens ob superiorum temporum perturbationes collapsam disciplinam Ecclesiasticam, Synodum habuit Angliæ Episcoporum omnium, cui etiàm permulti alij è clero interfuêre. In ea Synodo post multos tractatus conscripta est totius Anglicanæ Ecclesiæ reformatio, quæ illis temporibus maximè congruere visa fuit, quam tamen non priùs edere voluit Polus, quàm esset à Pontifice approbata. Multùm ꝑtereà illi negocij erat cum hęreticis, quorũ ꝑmulti in regno supererãt. Et ille quidẽ studebat leniter cum illis agi: sed quòd pleriq; pertinaciter suis erroribus inhærerent, locus misericordiæ non relinquebatur. Quosdam sanè in viam reduxit, & in ijs Iohannem Cicum, hominem doctissimum, & magni apud Anglos nominis, qui cùm coram regina, multis omnium ordinum adstãtibus, veniam erroris petijsset, etiàm impetrauit. Fuerat ille præceptor Edouardi regis, Crescebat interìm in Anglia catho

Fraus & dolus hæreticorum.

Synodus Anglicana.

Iohãnes Cicus resipiscit

lica pietas,& tum Lōdini, tum alibì aliquot monasteria Poli opera & reginę pietate iam erāt restituta. Et poterant omnia paulatìm ad pristinum reuocari statū, nisì interìm obortis bellis, & multis alijs accidentibus incommodis, regina è rebus humanis dolore animi & morbis corporis confecta excessisset: quam paucis horis secutus est, vt antè diximus, Polus: qui duplici quartana correptus febre, cùm se vehementer eo morbo exhauriri animaduerteret, testamentum scripsit, in quo prçter cętera etiàm fidem & erga Romanum Pontificem & sedem Apostolicam summam obseruantiam suam egregiè expressit. Ingrauescente autem in dies morbo, Ecclesię sacramentis se, vt pium & catholicum virum decebat, p̄muniuit: & licèt admodùm fractis esset viribus, tamē quotidiè, vt anteà semper fecerat, Missam audire voluit, & cùm ventum esset ad eum locum, quo solet sacra hostia eleuari, ministrorum auxilio è lecto surgens, flexis humi genibus, Christum in Eucharistia admodùm humiliter & reuerēter adorabat. Pridiè eius diei, quo è corpore migrauit, ipse vltrò à nemine admonitus, extremę vnctiōis sacramentum sibi ministrari voluit, sicq; ad vltimū vsq; spiritum mentis planè compos, tandèm ità leniter animam reddidit, vt nō tam mori quàm obdormire videretur. Obijt annos natus 58. & 6. menses, eodem anno quo Carolus V. Ex his verò omnibus, q̄ bona fide à me scripta sunt, colligat prudēs lector, quàm alienus fuerit summus ille vir ab omni hæreseos labe, quam tamen illi adspergere non veretur infidus ille Sleidanus. Obijt hoc tempore etiàm in Germania Otto Henricus Comes Palatinus Elector, & in Dania Christianus Danorum rex.

Nota pietatem.

Poli mors.

Moscouitæ populantur Torpatenses

Eodem anno Moscouitarum Princeps potentissimus in Liuoniæ Torpatensem ditionem ingētem mittit exercitum, trecentorum millium hominum, qui

qui omnia longè & latè populantur, ferro & igni omnia vastāt, & per multa milliaria omnia cęde, rapinis, fœdissima barbarie & immanitate complent. Nulli neque ætati, neque sexui parcitur. Pueri infra annū decimū necantur, intra decimū & vigesimum cōstituti, Tartaris feris hominibus vendūtur: supra viginti annos, trucidantur omēs. Pecus omē, quòd in Moscouiam abduci nō potuit, mactatur: ingens ex tota Torpatensi prouincia præda abigitur. Quadraginta dies hunc in modum sæuitum est, paucis arcibus & vna Torpatensi ciuitate vim hostilē euadentibus. In Germanos ille Moscouitanus exercitus præcipuè sæuiebat: depræhensos omnes, mares quidem brachijs truncatis, fœminas sectis vberibus dirè cruciant: plerosq; in frusta discindūt, & membra palpitantia hàc illàc dispergunt. Multa nobiliū & populariū, immò infinita ꝓpemodùm turba cum vxoribus & liberis & rebus omibus intra Torpatū vrbem se recipiūt, etiàm ex ijs qui decē, immò & viginti milliaribus indè distarēt: sed cùm nimiā multitudinē vrbs capere nō posset, supra millia decē in oppidi fossas confugiunt. Erat videre miseria, alios asperrimo hyemis frigore, alios inedia, alios postremò hostili gladio confectos, passìm ruere. Nam sæuissimi Moscouiorū milites, vbì miseros in fossis latitantes cōspiciunt, ꝑcipites in eos irruunt: gladijs, lāceis, sagittis immaniter cōficiunt, eratq; plurima mortis imago. Qui intra vrbem erant, nimia hostium multitudine absterriti, nō fuêre ausi miseris ferre opem: tandèm multis in eos tormentis exoneratis, hostes abscedunt. Indè porrò in Teutonici Magistri ditionem per Leidēse territoriū proficiscuntur, eademque illic horrendæ crudelitatis exempla edunt, adeoque populantur omia, vt ne vnum quidem tuguriolum incolume permanserit. Eundem in modum se gerunt in regione Neruiensi, quæ & ipsa

Exēpla barbaræ crudelitatis.

Pereunt multi.

Ditio Magistri Teutonici vastatur.

ipsa páret Magistro Teutonico. Vbì satis tandèm cędibus, rapinis & incendijs grassatum est, in Russiã immensis aucti spolijs reuertuntur. Nemo illis Liuonię procerũ ausus est ire obuiàm, ità vt impunè illi omnia vastarent & diriperent.

Fit deindè conuentus omnium Liuoniæ procerum in Vuêdensi oppido, & post multam disceptationem in eam sentẽtiam itum est, vt sexaginta aut septuaginta aureorum millibus pax ab hoste redimatur. Quod etsi turpe videri pòterat, post tantam acceptam cladem, tamen in pręsens non aliud occurrebat consilium. Interìm verò dum Liuoniensiũ legati longissimis viarum emẽsis spatijs ad Moscouiæ principem contendunt, (abest enim vrbs Moscouia à Torpato cẽtum quinquaginta milliaribus Germanicis) Liuones contra pactas quadrimestres inducias Ruthenicę Neruię incolis vim adferũt, duabus colubrinis in eos displosis, & non paucis occisis. At tamen Moscouitæ, quibus religio erat violare inducias, nihìl se commouent, sed celerrimo nũcio rem totam ad principem suum referunt. Ità accidit, vt eodem tempore quo Liuoniensium legati Moscouiam vrbem perueniunt, etiàm hic nuncius ad principem perferretur. Legati, eius quod acciderat ignari, principem adeunt, de pace tractaturi. Sed ille vehementer commotus, induciarum ruptam fidem eis improperat, cum nouo eodemq́ue impio Luteri dogmate, quod ab annis paucis cõplexi sint, omnem illos fidem, pudorem, constantiam abiecisse, dictitat. Iubet redire ad suos, pecuniam reddere Magistro, se breuì adfuturum, & egregiè acceptam iniuriam vindicaturũ. Ad fines Moscouiticæ & Liuoniensis ditionis, duæ erant vrbes cum singulis arcibus: vtraque Neruia dicebatur: sed altera Germanica, altera Ruthenica. Inter vtranque non nisì fluuiolus intererat. Itaq; Liuones è sua Neruia duas, vt

Liuones violant inducias.

Duæ Neruiæ.

vt dixi,colubrinas in Ruthenorũ Neruiam exonerârunt,alijsq́ue prçtereà Liuonibus vicinis, qui inducias ruptas putarent,confluentibus,aliquot Ruthenorum cçdes ediderũt. Ea res animum Moscouiæ Principis ab omi pace prorsùs abalienauit.Rursùs ingens conscribitur è Moscouia & Tartaris exercitus,qui primò Neruiam Germanicam occupãt vi,arcem deditione capiunt:ciues Neruienses Moscouiæ Principi sacramentũ dicunt. Capta Neruia, exercitus omnis Neruiense territoriũ longè lateq; ad quindecim Germanica milliaria fœdissimè rursùs diripit & vastat,multaq́ue in sui Principis ditionem redigit.Pòst in Torpatẽsem diœcesin aduolãt, Episcopi arcem Nienhusium,octodecim à Torpato vrbe milliaribus distantẽ,obsident & deditione accipiunt,vita viris & fœminis donata:sed cùm ex arce ad duo milliaria excessissent,in aliud Ruthenorũ agmen incidunt, qui raptis virginibus & fœminis, viros rebus omnibus spoliatos dimittunt.Habebat Magister Teutonicus aliquot equitum turmas, sed cùm audiret Moscouitã cum vniuerso agmine aduentare prælij committendi causa, deserto Torpatensi episcopo,ad vigintiquinq; ferè milliaria aufugit.Porrò Rutheni eqtes ad triginta millia cœpto pergũt itinere,Germanos quosq; obuios trucidãt. Totius exercitùs Moscouitici dux Petrus Sisegaleider, strenuus olìm pirata, cum omnibus copijs, in quibus erant Tartarorum triginta millia,& sclopetariorum millia duodecim,ad Torpatum obsidendum progreditur.Erant hominum ad trecenta millia.Interim Germanos quosdam apprçhensos,crudeliter tractat:viris brachia,fœminis vbera & nares prçcidit: sicq́ue fœdè deturpatos, in vrbem mittit: oppidanis, vt se dedant, imperat:nî faciant, eadem ratione se oẽs mulctaturum edicit. Multi iam ciues ex vrbe discesserant,paucique qui vrbem defenderent,

Neruia Germanica expugnatur.

Nienhusiũ capitur.

300000. bellatorum.

rent, relicti erant, partìm Catholici, partìm Luterani. Catholici intra Ecclesiæ cathedralis immunitatem, vt vocant, suas habebant ædes. Neminem enim ciues Torpatenses apud se ferebant, qui non catholicam religionem eiurâsset. Moscouitç vbì ad oppidum veniunt, horrendum in modum tormentis omnia concutiunt. Fit magnus fœminarum & puerorum eiulatus: & licèt Catholici vrbem cōstanter defensuros se reciperent, & Senatum atq; ciues Luteranos ad constantiam hortarentur, at nihilo minùs paulò pòst intolerandis conditionibus se dedūt Moscouitis. Modò vita & facultates ipsis saluæ maneant, Pontifici & imperio Romano renūciant, & prçstito sacramento, in magni Moscouiæ Ducis imperium concedunt. Prçclarè nimirùm, vt qui ex Catholicis facti erant Luterani, ex Luteranis fierēt Moscouitç, qui ferè Grçcorum ritus & religionem sequuntur. Eam deditionē indignissimè tulēre Catholici, qui etiàm vitam cum sanguine potiùs se fusuros dicerent, quàm vrbem hostibus prodant, & ab auita religione discedant. Ea re cognita, Dux exercitûs Moscouitici nunciat obsessis, neminem se cogere, vt abiurato imperio Romano in Moscouij Principis ditionem transeat. Si qui id nolint, licere illis in Germaniam illæsis abire. Itaque cùm Catholici forìs hostes, intùs ciues aduersos haberent, ab vrbe excedunt. Erant omnes viri & fœminç ad quadringentos. Fuit hoc quoquè tristissimum spectaculum, dum maritus ab vxore, frater à sorore, liberià parentibus diuelluntur. Qui in vrbe remanserunt, pontifici & imperio Romano valefaciunt, & Moscouitico iugo colla supponunt. Longū esset enarrare, quantam cladem Liuoniæ amplissimç prouinciæ dederit Moscouiticus exercitus: sed omnia recto DEI iudicio, quia à prisca religione ad Luteri commenta dilapsi, cum religione pariter pristinam virtu-

Torpatū oppugnatur.

Catholicorū constantia.

virtutem & constantiam, atq; robur inuictum perdiderant plerique Teutonici milites. Olim cùm catholici essent, religiôi & pietati addicti, decem illorum millia, Moscouitarum 80. millia collatis signis in fugam vertere potuêre. At postquàm partim Luteri, partim Zuinglij, partim Anabaptisticum Euangelion amplexi sunt, Moscouitis prędę sunt. Et iurè quidem ferunt Moscouiticum iugum, qui pontificis Romani ferre noluerunt. Quàm verò miserum est, non videre homines, dum sub Euangelij prętextu à Catholica Ecclesia se separant, mox in diuersas & pugnantes se sectas distrahi: Indè porrò existere animorum dissensiones, quibus necessè sit tandèm etiàm amplissimas Respublicas interire, cùm verissimè dictum sit, Concordia res paruæ crescunt, discordia maximę collabũtur? Sed hęc, Turcico demùm sut Moscouitico pressi iugo, intelligemus.

Virtus priscorum Teutonicorum militum.

Salustius.

ANno 1559. decimoquinto Ianuarij die in demortuæ Marię reginæ locũ Angli substituunt Elizabetham, quam Henricus rex ex Bolenia susceperat. Ea, religiõe vetere ex toto regno exulare iussa, Zuinglianismũ aut Caluinismũ restituit. Sed dũ illud regnum religioné mutat, Deus Optimus Maximus inter potẽtissimos planeque Catholicos reges Henricum Gallię, & Philippum Hispanię pacem largitur multis conditionibus initam, quas nimìs longum esset huc adscribere. Iam vtriusque regis prouinciæ tot annorũ perpetuis bellis defessę erãt, nec sinè grauissima Catholicę religionis iactura diutiùs protrahi potuissent, hæreticis intereà suũ virus clàm spargentibus, & multos inficientibus. In hac mutua tantorum principum conciliatione, vt esset pax firma & stabilis, regi Philippo despondetur Elizabetha Henrici regis maxima natù filia, & soror

Elizabeth substituitur Marię.

Pax inter Gallię & Hispaniæ reges.

soror ei9 Margarita Emanueli Philiberto Allobrogum clarissimo principi.

Exequiæ Caroli V.

Mensis Februarij die 24. in Principum & procerũ ex tota penè Europa frequentissimo Conuẽtu Augustæ exequiæ celebratę sunt Caroli V. pientissimi & potentissimi Imperatoris: idque singulari studio & solennibus cęremonijs, atque magna animorum commiseratione.

Iohan. Gropperus moritur.

Die 14. Martij obijt Romæ clarissimus vir D. Iohannes Gropperus, Ecclesię Coloniensis in tuenda Catholica religione singulare decus & ornamentum, quem pontifex Paulus quartus in Cardinalium ordinem amplissimum cooptârat. Sepultus est in Ecclesia Germanorum ad pedes optimi pontificis Hadriani VI.

Crux in fraxino.

Eodem mense Martio quiddam prodigiosum accidit in ea regione Angliæ, quam veteres Cambriam, hodiè Vualliam vocant. Annosa quædam fraxinus vi tempestatis deijcitur, trunco ad septem pedes è terra extante. Is verò cùm media suî parte eo ventorum turbine dissectus esset, in eius parte interiori crucis admiranda effigies conspicitur humano pede longior, colore nucis auellanæ. Ager, in quo ea arbor fracta est, hominis fuit non vulgaris, sed torquati equitis: & quod maiori quoquè admiratione dignum est, ea arboris pars, quam ventorum impetus à trũco auulsam humi strauerat, eandem omninò crucis figuram referebat. Et vt ad plurimorum notitiam rei stupendę miraculum perferretur, aliquot annis in arboris trũco crux illa perdurauit, nõ sinè stupore eam adspectantibus hominibus, qui frequentes eò confluebant rei nouitate permoti. Porrò qui eò accedere commodè nequibant, precibus ab alijs contenderunt, vt crucis effigies ad viuũ pictoris manu & arte expressa, ipsis visenda deferretur: quod etiàm factum est, idq; adeò, vt in exte-

rãs

ras quoquè regiones multa eius exempla peruenerint. Successerat iam in regno Angliæ Mariç reginç pijssimç Elizabetha, quæ religionem, vt dixi, mutauit, permisitq; Caluinistas & Zuinglianos illic nidificare, immò & primas obtinere. Ea verò hominum fæx vbiquè demolítur statuas & imagines, & nec ipsius CHRISTI figuram & effigiem pati potest. Voluit autem præpotens DEVS illos Antichristi satellites hoc stupendo Crucis in arbore existentis prodigio admonere, vt ab impietate sua maturè animum reuocarent, desinerentque persequi Crucem illius, quæ idcircò varijs modis figuratur & exprimitur, vt apud homines perpes sit memoria ineffabilis illius charitatis, quæ filium Dei compulit ob nostra expianda peccata, ad tam immane & ignominiosum vsque supplicium se deijcere & offerre. Ipsa quidem regina Elizabetha, licèt admodùm molestè id ferentibus noui Euangelij in Anglia buccinatoribus, fertur in basilica aulæ suæ Christi Crucem erectam retinere, nec æquis auribus ferre concionatores in eam impiè debacchantes. Et quid tandèm aliud est ità passìm deijcere & profligare sacras illas Christi crucifixi imagines, nisì ab hominum memoria penitùs tollere omnem memoriam ineffabilis erga nos amoris & beneuolentiæ illius, qua redempti sumus? Sæuitum porrò est immaniter in Anglia in statuas & imagines, & è templis ità illæ exturbatæ sunt, àc si nihil ab ethnicorum simulacris distarent. Nec tamen satìs fuit impijs hominibus, eas è templis exegisse, sed in campũ raptatas pro scopo collocârunt, ad quem sagittas & iacula contorquerent. sed neq; hîc impietas sistere se potuit. Nam in vrbibus celebrioribus non diuorum modò, sed etiàm Christi ipsius imagines in ignem coniecisse ludus fuit. Alij eò amentiæ & furoris progressi sunt, vt Christi à cruce pendentis

Hæretici hostes crucis Christi.

Effigies crucis in basilica reginç Angliæ.

Nota impietatem.

imaginem, ea potissimùm parte, sagittis è trunculo tereti & cauo magna vi spiritûs efflatis, conficiendam sibi proposuerint, qua nō absq; singulari mysterio è latere sanguis profluxit & aqua, & in tam nefario & omni suppliciorum genere vindicando flagitio inter se cōtenderint, quis primus illud sacratum latus traijceret, aut telo cor transfigere: idque in ipsis Londini suburbijs ità perpetratum, vir quidam grauis & fide dignus annotauit. Magna est interìm Christe Deus patientia tua, sed tarditatē supplicij quandoquè grauitate cōpensabis: quanquàm hocipsum omne fermè vincit supplicium, vt iusto tuo iudicio sinantur homines in tam horrendę impietatis barathrum ire præcipites.

Crucis effigies in subucula.

Paulò post illud in arbore apparentis Crucis inusitatum prodigium, nempè circiter Pentecosten, in Cantia, quæ est Angliæ pars alia, mulier quædam in subucula sua Crucis vidit expressam effigiem. Erat ea fœmina non ignobilis, neque Crux illa aut colore aliquo ab homine efficta, neque acu vel filo intexta, sed è Cælesti quodam influxu nata cernebatur. Frustrà hęretici cum impijs Iudæis & Mahometanis Christi crucem abolere conantur. Obitèr hìc hęreticorum fraus quædam commemoranda venit. Profertur ab illis edictū Valentis & Theodosij de non effingēdo signo Christi. Prima fraus est, quòd constat Valentem in imperio nunquàm consociatum fuisse Theodosio: altera fraus est, eaq; apud hęreticos valdè solennis, quòd à Theodosio quidem edicto cautum est, nè quis signum Crucis sculperet aut fingeret, sed additum est, humi. Hanc voculam illi impostores omiserunt. Videbatur pio principi cedere in aliquam Christi iniuriam, quòd eius signum pedibus calcaretur: itaque nè deinceps humi exprimeretur, vetandum putauit. Vetuit hoc idem Romæ fieri ante paucos annos Pius quartus

Fraus insignis hæreticorum.

Roma-

Romanus Pontifex. Ità isti malæ fidei homines miserandum in modum incauto lectori imponũt, nec timent illos æternæ æstuantis gehennæ ignes, quibus in omnem æternitatem ob tam nefaria mendacia cruciabuntur.

Vicesima secunda Iunij magnificẽtissimo apparatu celebrabãtur nuptię Philippi regis & Elizabethę filiæ Henrici Galliarum regis. Aderant Philippi nomine Dux Albanus, princeps Aurantius, & comes Egmõdanus cũ alijs proceribꝰ & nobilibus. Cumq; paulò pòst etiàm Philiberti & Margaritæ sororis nuptias esset celebraturus Henricus rex, & interìm certamina equestria fierent publicè, ipso rege omnium admiratione fortissimè se gerente, eccè repentè postremi diei concursu, à quo tamen permulti eum retrahere conabantur, inprimìs regina coniunx, hasta in regis pectore frangitur, & eius fragmentum per galeam adactum, in cranium vsque altè desigitur. Ex eo vulnere intra paucos dies rex, annos natus quadraginta, etate, opibus, gloria florentissimus, occumbit. Eius obitus Galliæ regno incõmodissimè accidit, plerisq; res nouas molientibus, & praua dogmata cõplectẽtibus, quod illo superstite nũquàm ausi fuissent. Omninò statuisse fertur, si ei superuiuere licuisset, acerrimè in toto regno suo persequi eos omnes, qui noui Euãgelij cõmenta sequerentur. Ei in regno suffectus est Frãciscus filius natù maximus. Eiusmodi verò exempla admonent hoĩes, vt meminerint nihil esse sub sole diuturnũ: tum quoquè apud prępotentẽ Deum non esse personarũ acceptionẽ, sed cùm ei visum est, tollere eũ è medio sublimes & humiles, diuites & inopes: quarum rerũ prudẽs & sagax cogitatio id efficere apud nos debet, vt semper animus sit erga Deũ pius, & à rerũ labentiũ atq; fluxarũ studio & amore liber & absolutꝰ. Hęc eñ magnã pstãt pectoris tranqllitatẽ.

Nuptiæ Philippi regis.

Mors Henrici regis Gallorum.

Die 18. Augusti Paulus 4. Romæ vitam cum morte commutat. Moritur etiàm Hercules Estensis Ferrariæ dux: itemq́; Isabela Hungariæ regina, cui rara felicitate consigit, vt & regis esset filia, & regis soror, & vxor, & mater. In regno Scotiæ vnus atque alter temerarius & indoctꝰ nebulo inter populares religionis nomine seditiones excitat planè barbaricas, quæ deindè quorundam nobilium adiutæ studijs, eius regni statum mirè perturbârunt.

Paulus 4. decedit.

Caluinus post vltimam suam Ioachimi Vuestphali admonitioné, pro sua maiestate nihil deincèps contra eum scribere constituerat. Itaq; Theodorus Beza impurus nebulo, hoc anno scriptum edit contra Vuestphali calumnias. Prodit etiàm Petrus Martyr, sed non martyr Christi, aduersùs Stephani doctissimi Vuintoniensis Episcopi librum, quo is Capernaitarum (sic enim vocat Sacramentarios) cauillationes confutat. Est hoc Martyris scriptum longè pestilentissimum, quo homo callidus mira arte & vafricie, summaq́; vi audet sacras literas & antiquos patres & Concilia ad sceleratissimum dogma suum confirmandum detorquere, cùm certissimum sit, hęc omnia ab illo vel maximè dissentire. Sed huiusmodi mendacijs miseræ plebeculę illi atrociter imponunt. Faciebat hoc homo versutus, quia videbat tot testimonia Patrum contra Sacramentarios adferri à Vuintoniensi, vt multi in Anglia egregiè in fide Catholica confirmarentur, & non prorsùs à periculo abessent Sacramentarij.

Beza contra Vuestphalũ

Iuniores Saxoniæ principes hoc anno Latina & Germanica lingua scriptum publicum ediderunt. Itemq́; comites Mansfeldenses aliud scriptum, quibus vndecim enumerantur sectæ, & vt execrabiles hæreses condemnantur. In ijs sunt etiàm Melanchthonici, Maioristæ, Adiaphoristę, & Sacramentarij. Porrò in Heidelbergensi academia periculosum ortum

Luterani sectas multas dãnant.

Contentio Heidelber-

gensium.

ortum est certamen inter Tilmannũ Heshusium & Guilielmum Clebitium de cœna Domini. Princeps Palatinus, cui páret Heidelberga, in hac Euangelicorum funesta altercatione à Melanchthone quærit, quid ipse hoc in negocio sentiat. Melanchthon sic respondet, vt nouum quoddam Sacramentariæ impietatis genus effinxisse videatur. Sic isti miseri ex erroribus alijs in alios labuntur, semper seipsis deteriores. Nicolaus Gallus, præco Ratisbonensis Luteranus, huic Melanchthonis scripto egregiè respondet.

Thietmarsi domantur à rege Danorum.

Rex Danorum suis & sociorum principum armis Thietmarsos liberos populos, vel qui libertatẽ sibi vendicarent, in duram redegit seruitutem. Solebat ille populus Archiepiscopo Bremẽsi parére, & Catholicę religioni esse addictus: & eatenùs permásit inuictus. At vbì Luterizat, & religionem veterem abijcit, insigni seruitute pressus, dat suę leuitatis pœnas. Atque hi sunt pręclari fructus noui Euangelij. Nouum Euangelium docet libertati carnis studere gnauiter, & interìm suos sectatores vel Turcicę, vel Moscouiticæ, vel aliæ molestissimæ seruituti addícit. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.

Psalm. 118.

Pius 4. fit pontifex.

ANno 1560. die 2. Ianuarij. Romæ Pontifex Maximus renunciatus est Iohannes Angelus Medices Mediolanensis, & Pius 4. dictus, qui summa cum laude põtificatum administrauit. Eodẽ anno obijt in Polonia Iohannes à Lasko vir nobilis, sed insignis sacramentarius. Obijt etiàm Philippus Melanchthõ, Luterismi egregius propagator, licèt in Eucharistię negocio Zuinglianismi quàm Luterismi esset studiosior. Multùm is vir nocuit Catholicæ Ecclesiæ, vel hoc solo nomine, quòd modestia quadam vsus, multorum sibi incautos animos conciliauit, cùm Luterus planè importunus & vehe-

Melanchthõ exhalat spiritum.

mens,inuisum se nonnullis hoc ipso redderet. Fertur autem Melanchthon aliquot Luteri scripta limâsse & castigâsse, quæ alioquì in lucem sic emissa, vt Luterus impotenti quodam animi impetu & insolentia ea confecerat, plurimùm Luteri dogmatis detractura fuisse putantur. Fuit Melanchthon admodùm familiaris Sacramentarijs, quippe à quorum dogmate non valdè abhorreret. Iohannem Crispinum ad edenda denuò Oecolampadij scripta hortatus est, Bullingero & Caluino de rebus suis sæpè scripsit familiariter: multis studiosis author fuit, vt Tigurum & Geneuam, ob cognoscendam liquidò de Eucharistia sententiam, se conferent. Et quia illum non puduit à sanctissimi patris sui Luteri dogmate Eucharistico dissentire, ipsius quoquè discipuli & alumni & viuum & mortuum multis conuicijs, vt quidam scribit sacramentarius, lacerârunt. Et quídni illum lacerent sui discipuli, quãdò ille totiès lacerauit matrem suam Ecclesiam Catholicam?

Melanchthõ familiaris Zuinglianis

Magdeburgenses ministri grandia aliquot volumina ediderunt Historiæ suæ Ecclesiasticæ. Hoc anno quarta Centuria eius præclaræ, immò pestilentissimæ & perniciosissimæ, vt grauissimi viri testantur, historiæ prodijt. Et vt magìs mireris, Matthias Illyricus cum socijs eius Historię authoribus, eam reginæ Angliæ dedicant, nec dubitant in ea Epistola Nuncupatoria Zuinglianos acriter perstringere, vt qui philosophicis rationibus Testamentum Domini adeò euacuent, vt corpus & sanguinem Christi, quo ad præsentiam & Communicationem, iuxta clarissima, euidentissima & potentissima verba ipsius Christi prorsùs remoueant, miraque verborum perplexitate fucum faciant. Porrò cùm Zuingliani iactitent vetustos Patres ab ipsis stare, isti contrà hoc prorsùs negant, & secum facere

Historia Magdeburgensis.

His verbis seipsos quoquè iugulãt

re Patres, cum Zuinglianis verò pugnare affirmant. Quibus tandèm assentiemur?

De hac Magdeburgensium historia operæpretium fuerit paulò accuratiùs agere, & quàm bona fide, qua religione & pietate in ea cõscribenda versati sint, Lectori explicare. Iactitant illi se omnia ad solius veritatis amussim exigere, & hoc proculdubiò persuadent imperitis: sed qui alicuius sunt lectionis & iudicij, tot in illis fraudes & mẽdacia, tot in patres sanctissimos intoleranda cõuicia, multaq; alia nulla ratione ferenda comperiunt, vt facilè animaduertant, non hoc illis studio fuisse, vt nobis veram & Catholicam texerent historiam, sed vt veras historias patrumque scripta in multorum perniciem deprauarent & contaminarent. Constat quidem, eos plurimùm & operæ & temporis in ea conscribenda posuisse, nec vlli pepercisse labori, vt vndecunquè conquirerent, quæ possent Catholicæ Christi Ecclesiæ aliquid adferre detrimenti, illorumque praua dogmata vel in speciem confirmare, sed vtinàm illorum mala mens tam posset ab omnibus perspici, quàm illi sedulò mirabili astu & vafricie eam student celare. Erunt hauddubiò in Catholica Ecclesia, qui quandoquè prolixè illis respondeant, & imposturas omnes producant in lucem: nec ità pridèm vir doctissimus Alanus Copus Anglus sex Dialogos edidit, in quibus permultæ illorum calumniæ, fraudes, & mendacia reteguntur: cuius ego vestigijs insistens, pauca quædam indè contra istos infidos historicos mutuabor, meisque ferè verbis nonnulla ex ijs efferam, quæ ibì copiosissimè & elegantissimè habentur. Pro meo verò instituto breuis ero, ità tamen, vt lector ex ijs, quæ à me annotabuntur, de tota illa in multas Centurias distributa Historia, nullo negocio possit statuere.

Dialogi Alani Copi.

Hoc inprimìs vel maximè deplorandum est, in ijs hominibus, qui semèl obstinato animo à Catholicæ Ecclesiæ castris ad sathanæ synagogas defecerunt, tantum inesse nocendi studium & conatum, vt nihil prorsùs prętermittere videantur, quod possit in miserorum mortalium certam perniciem cedere: qui si soli perirent, posset hominum deplorata malitia id iure meritoque pati videri: iam verò quandò cōtenti nō sunt sibijpsis exitium attulisse, sed modis omnibus nituntur etiàm quàm plurimos secum in æstuantis gehennę æternum chaos pertrahere, hoc quidem tantam habet immanitatē & barbariem, vt nullus vnquàm pro dignitate satìs id explicare queat. Et est sanè multùm formidandū, nisi Deus istorum machinationibus potenti virtute suæ finem imponat, & Ecclesiam ab hac hominū fęce repurget, non quieturos illos, donèc Patrum scripta corrumpant, quęcunq; illorū opiniones destruunt, maximè cùm iam ante multos annos constet, Luterum harum turbarum authorem, in ipsis diuinę scripturę libris tam multa adulterâsse, certumq; sit, & Luteranos Luteranis, & Sacramentarios æquè Luteranis, & Luteranos Sacramentarijs palàm obijcere, quòd scripturas deprauent. Quid enim non ausi erunt homines incredibili audacia & petulātia, qui etiàm in Deum ipsum, & in sanctos cum Deo in cęlis regnantes, palàm cōtumeliosi & blasphemi sunt? Porrò verò cùm non ignorent Romanos pōtifices Christi in terra vicarios, pro suę sedis primaria authoritate hęreticis sempèr iuisse obuiàm, & eorum elatas ceruices fortiter cōpressisse, mirabiliter cùm cęteri hęretici omnes, tum isti Magdeburgenses cēturiones in Romanos Pontifices incurrunt, illos etiàm, quos pro Christo suscepta mors, aut alioqui incomparabilis vitę sanctimonia & eximia doctrina egregiè commendat. Hinc est, quòd non pudet

Hæretici Patrū scripta corrumpunt

Hæretici infesti Pontificibus.

cos

eos in dubium vocare, num Petrus Apoſtolus vnquàm Romæ fuerit,& cùm multorum Patrum citét teſtimonia, quibus perſpicuum ſit Romæ Petrum fuiſſe,idque teſtetur orbis vniuerſi conſenſus,tamé non multùm referre exiſtimant, quid in quamlibet partem credas: ſcilicet veteratoria arte in id intéti, vt ſi Petrum Romæ non fuiſſe hominibus perſuadere poſſint, iam illud quoquè obtineant, Romanos Pontifices non eſſe Petri ſucceſſores, nec alijs epiſcpis præferri eos oporter. Caluinus hac in re, vt in multis alijs,Proteus eſt, In Inſtitutione ſua ſcribit ſe propter conſentiés antiquitatis hac de re teſtimonium non pugnare, quin Petrus fuerit Romæ mortuus:at in Epiſtolam D.Petri ſcribés, Niſì, inquit,maria & terras mométo tranſuolauerit Petrus,procùl ab Italia mortuum eſſe conſtat.Belliſſimè ſanè, in re apertiſſima tam pulchrè ſibi cõſtans, vt agnoſcas mendacij ſpiritum iſtorum ſibi pectora vendicâſſe.Iam verò quòd & Magdeburgici,& Caluinus,& hęretici omnes Romanum pontificem cogunt in ordinem,nec Romanam ſedem volunt alijs eſſe antelatam, id illorum malitiam & perfidiam egregiè coarguit,cùm nõ ſint neſcij Romanis pontificibus non modò de omni antiquitate præcipuos ſemper eſſe delatos honores, ſed ipſum etiàm Carolinum librum,quem falsò illi religioſiſſimo principi Carolo Magno attribuunt, & de quo tam impotenter Catholicę Eccleſię inſultant,diſertis verbis affirmare, Romanã ſedem nullis ſynodicis conſtitutis cęteris eccleſijs eſſe prælatam,ſed ipſi⁹ Domini authoritate tenere primatum. Si tanti apud illos eſt ſcriptum illud, cur hæc & multa alia eius ſcripti non recipiunt? Sed improba verſutia ſatìs habuit aliquid inueniſſe,quod ex illo ſcripto nobis obijceret,etiamſi non neſciat multò plura illic haberi, quæ illis à nobis poſſint rectiùs obijci, quàm

Caluinus Proteus.

Lib.4. Cap.6.

Lib.1. Cap.6.

quæ nobis ab illis. Est ergò hoc magnoperè in istis infaustis hominibus obseruandum, quòd incredibili quadam animi calliditate in omnem occasioné intenti sint,& si quid vspiàm in patrum scriptis occurrat, quod pro ipsis facere videatur, id mirū in modum exaggerēt, cætera omnia floccipendant: quod si eiusmodi aliquid occurrat, quod trūcatum si sit, incauto lectori fidem possit facere,cum illorum erroribus conuenire, ibì nihil eos pudeat mutilas & truncatas sententias citare,q̃ tamen si integræ proferantur, illorum opiniones destruant. Nec infrequens apud illos est,dum allegant aliqua ex patrib⁹ vel aliundè,ea omittere,quę si absint,ab illis Patres stare videantur:si adsint,eos oppugnare certum sit. Quæ omnia hominum sunt flagitiosorum, & falsa pro veris imperito lectori obtrudere cupientium.

Cent.3. Ca.6.& 7.

Recitant Magdeburgici Centuriones, qui illas mendacijs refertas centurias conscripserunt, nefarium quoddam crimen sanctissimi martyris & Romani pōtificis Cornelij, (sic enim illis collibitū est tantùm tractare virum) voluntque Cypriani testimonio docere,Cornelium contra Christi institutionem populo non nisì aquam in calice porrexisse: addunt alias blasphemias,in Romana sede mysteriū iniquitatis,vt in alijs rebus, ità & in Cœnę Dominicæ deprauatione maturè laborare cœpisse. Hæc iam prima fronte illorum hominum in Ecclesiá & pontifices Romanos inexpiabile odium perspicuè satìs prę se ferūt,fitq; illis iusto Dei iudicio,vt odio & liuore occæcati,toti orbi conspuendos & irridendos se propinent,nec id tamen animaduertant. Primò enim intolerabilem isthæc narratio habet vanitatem,quasi ille insignis Episcopus & martyr,quem tam prolixè ipse Cyprianus commendat, tam vel

Lib.4. Epist.2.

stupidus, vel impius fuerit, vt contra Christi institutionem pro sanguine meram aquam porrigeret. De-

Deindè Epiſtola illa Cypriani, quam pro ſe allegãt Magdeburgici, non ad Cornelium ſcripta eſt, ſed ad Cæcilium Africæ Epiſcopum, qui illi Carthaginenſi de rebaptizandis hæreticis Synodo interfuit: & audent impoſtores iſti contra om̃ium exemplarium fidem, pro Cæcilio Cornelium ſubſtituere. Facit hoc liuor & inuidia, de quibus, vt ait D. Hieronymus, ſcripſit B. Cyprianus librum valdè optimum: quem vtinàm iſti potiùs legiſſent, & ex eius lectione ſeſe corrigere maturâſſent, quàm falsò ꝓducerent Cypriani Epiſtolã: nihil ad Cornelium ꝑtinẽtem. Colligat hinc prudens lector, qua fide iſti homines in rebus noſtrę religionis verſentur. O calamitatẽ temporũ horũ. Et tamẽ has hiſtorias multi cupidiſſimè arripiunt, eisq; auidiſſimè lectis putant ſe Crœſi opes inueniſſe. vtinàm tales vel admoniti, ab horũ fraudibus ſibi cauerent. Et nè putet lector me illos iniuria afficere, codẽ ipſo ſexto capite tertiæ Centuriæ, vbì hanc Cœnæ deprauationẽ Cornelio affingunt, mirabili & incredibili ſtoliditate & cęcitate animi ſui prauitatem om̃ibus prodũt, dum illam Epiſtolam, quam aliâs Cornelio ſcriptam nugantur, non illi, ſed Cæcilio ſcriptam, contra ſuam ſententiam affirmant. Ità repentè illi ſuî immemores, de vna eademque re, pugnãtia eodem capite loquuntur. Quis tantam fraudem vnquàm pro dignitate vel deplorare vel deteſtari ſufficiat? Volebant illi Cornelium Pontificem & martyrem odio Romanæ ſedis ſumma ignominia afficere, & ſibijpſis ſempiternę ignominiæ, dum ſuam ipſi malitiam produnt, apud omnem poſteritatem notam inurunt. Nec eſt iam quòd miremur iſtos Euangelicos, immò hæreticos homines, in noſtræ & aliquot ſuperiorum ætatum Romanos Pontifices tam petulanter incurrere, quandò nec illi tam antiquo & celebri pontifici & martyri parcunt.

Lib. 2. Epi. 3.

In Epiſtolã ad Galatas.

Omnis

Omnis verò illa Põtificum iniuria in Christum redundat, qui talium contumeliarum vindex acerrimus erit, immò etiàm nũc est, quandò istorum nugatorum fraudes & mendacia non ab alijs magis, quàm ab ipsis aperiri sinit. Eadem fide isti viri egregij non raró vtũtur, tum in Cypriani, tum aliorum Patrum contra Romanæ sedis principatum proferendis sententijs: & si quidem par esset illorum voluntati facultas, iampridèm suis mendaciorum cuniculis eam sedem penitùs euertissent. Sed frustrà sudant miseri. Est autem hoc admirabile, quòd cùm patres oẽs, vbicũquè fert occasio, virgula censoria notatos, nihil velint habere authoritatis vel pónderis, sed impudenter & procaciter reijciant, rursus tamen si quid apud illos sit, quod ad ipsorum causam tuendam aliquid subsidij adferre posse videtur, id vel miserè mutilatum, vel etiàm vi detortũ, vel per capillos attractum, cogant suis seruire mendacijs. Ità cùm B. Cyprianus Ecclesiasticæ vnitatis & concordiæ semper fuerit studiosissimus, adeò vt etiàm qui diuersam ab ipso de rebaptizandis hæreticis sequerentur sententiã, illos à sua noluerit cõmunione separare, nihilo minùs multa ex eo isti præclari centuriones allegant, quibus vnitatem Ecclesiasticam oppugnent, quę nulla esse potest, nisì cum Romana Ecclesia, quam idemipse Cyprianus principalem, quam radicem, quam matricem, quam vnitatis originem appellat, cæterę per orbem Ecclesię consentiant. Porrò insignem illam eiusdem Cypriani sententiam, qua ait: Ecclesia vna est, quę vna intùs esse & foris nõ potest. Nam si apud Nouatianũ est, apud Corneliũ nõ fuit: Quòd si apud Corneliũ fuit, q episcopo Fabiano legitima ordinatiõe successit, Nouatianꝰ in Ecclesia nõ est: hãc (inquã) sententiã, quæ nõ vnius Cypriani, sed aliorũ quoquè sanctissimorum Patrum est, confidenter reijciunt. Sed quarè

Cyprianus de Ro. Eccl.

Li. 1. Epi. 6.

quarè tandèm? Vident hîc legitimæ successionis mentiõem inijci, quam cum ipsis in suis synagogis nullam proferre queant, cane peiùs & angue illam oderunt. Ad hos enim pertinet illud propheticum: Non mittebam prophetas,& illi currebant. Si exigas ab eis, quas habeãt suarum ecclesiarum apostolicas & cõtinuatas successiones, ibì videbis aut obmutescere, alioquì nimiùm loquaces, aut atra bile percitos ferri in rabiem. Quam verò isti vnquàm possint proferre successionem, cùm neque sibijpsis diù constent, nec idem semper doceant, sed subindè in alias formas sua paradoxa transforment? Porrò multùm ab illis sudatur, vt ostendant Romanos pontifices Concilj Niceni Canones deprauâsse, vt sibi supra alios authoritatem vsurparent: & hîc sinè vllo pudore aut religione tantæ impietatis insimulant Innocẽtium 1. Zosimum, Bonifacium, Cælestinum tam vetustos & sanctos põtifices, è quibꝰ aiũt Zosimum, vt falsum testem, post tres annos & nouẽ menses diuinitùs extinctum esse. Mirum autem in modum hîc iactitãt Synodum 6. Carthaginensem, cui Augustinus interfuit, quam etiàm amplissimam & ornatissimã vocant, aiuntq; eius Synodi patres, comperta Romanorum pontificum perfidia, nihil ab eo tempore Romano Põtifici iuris in Africanas ecclesias concessisse. Quæ omnia eiusmodi sunt, vt indocto lectori nimiùm pniciosè imponãt, doctos verò admirari cogant istorum hominum improbitatem & deterrimam mentiendi libidinem. Non opùs habebant Romani pontifices vel Nicenę Synodi, quòd ad ipsorũ primatum attinet, approbatione, vel eius deprauatione, quæ incidere non posset, nisì in hominem longè sceleratissimum, cùm in Euangelio extẽt Christi Dei ad Petrum verba, quibus ei ouium suarum pascendarum & fratrum suorum cõfirmandorum attribuit potestatem. Nec

Legitima episcoporũ successio.

Hier. 23.

Cent. 5. Cap. 10.

Iohan. 21.

Luc. 22.

Africani

Africani patres Romanæ ſedis authoritatem contempſerunt,aut illi quicquam detraxerunt:quod ſi vel maximè feciſſent,quod iſti hæretici nunq̃ docere poterũt,tamẽ extat Synodus œcumenica Sardicẽſis,cui 300.epiſcopi ſubſcripſere,q̃ plurimum tribuit Rom. Pontifici,meritoq; antefert illi Synodo Carthagineñ,q̃ tñ nihil facit pro hæreticis,ſi ꝓpiùs inſpiciat. Nã etſi nõnihil hęſitabãt quidã epiſcopi, num eſſent Niceni Cõcilij canones,qui ab Apoſtolicæ ſedis legatis proferebant,at nihilominùs ꝓfitebãtur,ſe eos tãtiſpèr ſeruaturos, donèc integra exemplaria Nicenę Synodi ab Alexãdria,Antiochia & Cõſtantinopoli adferrent. & cùm Legati Põtificis inter cętera dixiſſent,vt hac de re ad Romanũ pontificem quoquè ſcriberẽt,Aurelius Carthaginis epiſcopus,reliq̃s omibus approbãtibus,ait in hęc verba:Neceſsè eſt,vt noſtrę paruitatis literis ſancto fratri & conſacerdoti noſtro Bonifacio ſingula, quæ tractamus,pleniſſimè intimemus.Quibus verbis ſatìs indicant ſuã erga Pontificẽ obſeruantiã.Sed hęc omia diſſimulãt verſuti hæretici,vt imperitũ lectorem fallãt. Nec ignorãt etiamſi in Nicenis canonibus hodiè nõ legant illa, q̃ à legatis Põtificis in hac Synodo Carthaginẽſi proferebant, tamẽ haberi ea in Synodo Sardicenſi,quę certè authoritatis habet plurimũ, cui etiàm magnus ille Oſius interfuit, quẽ cõſtat Nicenę quoquè Synodo interfuiſſe. Sed appáret(quod maximopè dolendũ eſt)in iſtis hominibus quędã animi malignitas, in hoc ſolùm intẽta, vt errorẽ ſuũ ꝑtinaciter etiàm ꝑ fraudẽ & mẽdacia tueat.Hinc eſt ꝙ hoc loco aliq̃d valet apud eos hęc Synodus Carthaginenſis,cùm alioquì etiàm ipſam Nicenã,& Chalcedonẽſem,& in vniuerſum Synodos omes reijciãt,vbicũquè illis collibitũ eſt. Quid verò Põtifici Romano Africani epiſcopi tribuerint, cùm multa alia, tũ tres illę epiſtolæ, q̃ in Auguſtini Epiſtolis

Hæretici Synodos reijciunt.

Epiſtolis leguntur, putà 90. 92. & 95. ſatìs declarãt: in quarũ prima, nẽpè 90. his vtunť verbis epiſcopi Synodi Carthaginenſis ad Innocentiũ: Hoc geſtum domine frater ſanćte, charitati tuę intimandũ duximus, vt ſtatutis noſtræ mediocritatis etiàm Apoſtolicæ ſedis adhibeať authoritas. Hæc & id genus alia plurima fraudulenter celãt centuriões noſtri, contẽti fragmentũ aliquod hincindè excerpſiſſe, quod prima frõte ꝓ ipſis facere videať, vt ſic incautũ Lectorẽ decipiãt. Pluribꝰ hoc loco illorũ de põtificibꝰ mẽdacia cõfutaremꝰ, ſed eſt ab inſtituto noſtro alienũ: hoc vnũ addendũ eſt, Auguſtinũ diſertis verbis affirmare, ad Mauritaniã Cęſareẽſem, iniũćta à Zoſimo Apoſtolicæ ſedis Epiſcopo eccleſiaſtica neceſſitate, ſe eſſe pertraćtũ. Itaq; ille tãtus Africę epiſcopꝰ reuerẽter agnouit Zoſimi authoritatẽ, quẽ tamẽ illi Centuriones aiũt vt falſum teſtẽ poſt tres annos & nouẽ mẽſes diuinitùs extinćtũ: & vt magìs eorũ ꝓdať imꝓbitas, eadẽ Epiſtola 157. idẽ aſſerit Auguſtinꝰ Pelagiũ & Cęleſtiũ hęreticos à Papa Innocentio & Zoſimo toto Chriſtiano orbe damnatos eſſe: quibꝰ verbis luculẽter cõfirmat, Pontifices Romanos toti Chriſti Eccleſiæ pręſidere. Sed de his ſatìs: atq; vtinàm vellẽt tandèm animaduertere homines, quàm mala fide ab iſtis nouis dogmatiſtis religionis grauiſſima negocia traćtẽtur. Pręteręo hoc loco, quàm contumelioſè Centuriones noſtri proſcindant Leonem I. & Gelaſium ſanćtiſſimos atq; doćtiſſimos Pontifices, quamq; impudenter mentiantur, patres quinti ſeculi rara aut nulla edere teſtimonia de Romanorum pontificum pre alijs authoritate, & Iulium antiquiſſimum & ſanćtiſſimum pontificem ſibijpſi canones de ſuo iure mentitũ eſſe: quę omnia nihil ſanè iſtis celeberrimis pontificibus derogant, ſed horũ centurionũ prodũt teterrimũ in põtifices liuorẽ & odiũ, deploratamq; nequitiam & impieta-

Epiſt. 157.

Cent. 5. Cap. 10.

Cant. 4. Cap. 7.

tatem, quam etsi ad tépus fert magna Dei patiētia, tamen quandoq; seuerissimè castigabit. Quàm verò fœdum & probrosum est, quòd ijdem Centuriones ex Socrate & Zozomeno Canonem proferūt, quem modò vnà cum Musculo deprauatè translatum, eò pertinere volunt, nè ecclesię citra Romani pontificis consensnm dedicentur, modò non hac de re, sed de pontificum Romanorum prętogatiua, qua episcoporum causas ex remotissimis prouincijs ad suum tribunal reuocabant, agere apertè profitentur, idq; in eadem cēturia? immò etiàm eodem omninò folio de hoc Canone pugnantia scribunt. Porrò eius Canonis hæc sententia est, non oportere absq; sententia Romani pontificis Concilia celebrari, vt habet vetus Epiphanij Scholastici versio, vel decreta Ecclesijs sancire, vt quidam recèns vir doctissimus transtulit. Qui sanè Canon cùm sit antiquissimus, pręclarum Romanorum Pontificū authoritati reddidit testimonium, quod Centuriones ferre non possunt, & citant tamen, vt seipsos turpiter pudefaciāt. Et id genus fœdissimi lapsus crebri sunt apud istos & alios noui Euangelij præcones, quos diuino iudicio, dum aduersùs veritatem quasi quibusdam furijs agitati vndecunquè praua sibi commenta conquirunt, mirabiliter occæcari videmus, & ruere pręcipites in fœdas antilogias & putidissimas absurditates: nec tamen pudet suî homines perfrictę frontis, & leuiùs ferunt, quòd sciant ab imperitis isthæc non facilè animaduerti.

Antilogia Centurionū

Et hæc quidem de oppugnatis frustrà à Centurionibus istis Romanæ sedis Pōtificibus dixisse sufficiat: iam veniamus ad ea, quib9 illi sacerdotū cœlibatum euertere conantur. In ijs non postremum locum obtinet epistola quædam, quam illi volunt esse Vldarici Augustani Episcopi. Hoc quidem obseruandum est, legem de cælibatu ab ijs incunctanter

Hæretici vt oppugnent cælibatū sacerdotum.

ter vocari doctrinam dæmoniorum: porrò quòd ipsi bellissimi Euangelici fratres, pleriq; om̃es periuri sacerdotes, & votifragi monachi, ruptis omnis pudoris & religionis vinculis, perfractis omnium diuinarum humanarumq́; legum repagulis, blãdissimę dominę Veneri se totos consecrant, & alios vt idem hilariter factitent, verbis, scriptis, exemplis ꝓuocant & extimulant, id verò purũ putum esse verbum Dei, & hoc credunt, nescio quo lethargo oppressi, mortales. Sed absit, vt plus tribuamus istis cæcis & insanis apostatis, quàm om̃ium retrò seculorum sanctissimis & eruditissimis patribus, & iudicio totius orbis Christiani. Porrò videamus, quam isti nobis pertexant fabulã ex Epistola Vldarici scilicet. Vldaricum vocãt, quem Vdalricũ dicunt alij, sanctissimum Augustæ Vindelicorum quõdàm episcopum. Huic isti tenebriones quandam ausi sunt affingere epistolã, vt nullius eos flagitij pudet, scriptam ab illo ad Nicolaum I. Romanum Põtificem. Sed impudens commentum, vtriusq; & Vdalrici & Nicolai inspecta ætate, instàr fumi dissipatur. Nam Nicolaum Pontificẽ doctissimi viri scribunt obijsse diem suũ anno Christi 867. Porrò Vdalricus obijt anno Christi 973. Itaque hinc colligat prudens Lector, quales nobis chimęras pro ecclesiasticis historijs obtrudant Magdeburgici centuriones. Quorsùm verò attinebat ab istis citari Vdalricum, cuius tota vita è diametro cum istorum portentosis dogmatibus pugnat? Sed versutissimi homines, omnî eius sanctissima vita posthabita, inuenerunt Epistolam, quam illi non sinè insigni in tantum virum cõtumelia attribuerent. Nam Vdalrico hoc tribuitur encomion, quòd fuerit pastor & doctor Ecclesiæ fidelissimus. Et vt paucis videat Lector, quàm nihil conueniat Vdalrico cum centurionibus & toto grege dogmatistarum Euãgelicorum, fuit Vdal-

Epistola S. Vdalrico falsò attributa.

S. Vdalrici vita. ricus puer in monasterio benè instituto S. Galli educatus, indè à parẽtibus traditus est Adelberoni Episcopo Augustano, cui inprimìs ob morum integritatem charus fuit. Factus Episcopꝰ Augustanus, tempus omne ferè orando & legendo transmisit, rigidus castigator corporis sui, semper abstinuit à carnibus, & plurimùm delectabatur offerẽdo Missę sacrificio. Visitabat crebrò totius diœcesis suæ clerum & populũ, inquirebatq; diligẽter, num populus sanę doctrinę & ecclesiasticis præceptis obtemperaret. Profectus Romã, indè sanctorum reliquias absportauit, multaq; fecit miracula etiàm adhibito oleo benedicto. Tãdèm obijt annos natus 84. Quis verò nõ totus obstupescat, talis viri vel tenuẽ mentionem fieri à Centurionibus? Sed certè ità illi ad sua mendacia tuenda intenti sunt, vt parùm curent etiàm illa pro se citare, quæ ipsorum paradoxa penitùs destruant. O quàm immanes & horrendi istos quandoquè angores corripient, vbì ventum erit ad extrema. Sed ad Epistolam veniamus. In eius parte quadã scribitur, Gregorium eius nominis primum Romanũ Pontificẽ, inuenisse Romę sex millia capitum infantilium in piscina, à parentibus enecatorũ ob cælibatum, ad quem eos Gregorius cõpulerit, cuius eum posteà vehementer pœnituerit. *O portentosum figmẽtũ* O verè prodigiosam istorum hominũ mentiendi libidinẽ. Quis, oro, alicuius nominis vel existimationis author, huius cõmenti in suis scriptis vel tenuem vnquàm mentionem iniecit? Non tulit cælibatûs legem primus Gregorius, sed totus orbis longè ante Gregorium eam agnouit. Subdiaconos quidem in Sicilia Gregorius admitti vetuit ad hunc ordinem, nisì priùs castitatem promitterent: sed ea castitatis lege etiàm Leonis I. tẽpore, immò etiàm longè ante Leonem, vt ex Epiphanio lib. 2. tom. 1. hæresi 59. & Concilij Elibertini Can. 33. doceri potest, iam tenebantur

bantur ſubdiaconi. Et quid tam ridiculum, tam abſurdum, quàm credere, illis paucis annis, quib⁹ Eccleſię pręfuit Gregorius, ſubdiaconos Sicilię vnius tot procreâſſe pueros, eosq́; & immani crudelitate priùs iugulare deindè iugulatos per longa maris & terræ ſpatia ad Romanam piſcinam apportare voluiſſe, quaſi defuerint Siciliæ vel flumina, vel maria, in quę multò & tutiùs & faciliùs infantes demergerentur? Et mirum ſanè, ſubdiaconos omnes hoc inter ſe tanta concordia potuiſſe reperire conſilium, vt infantes ſuos vniuerſos tam barbara feritate occiderent, tamq́ue ſtulta vecordia Romam vſque deferrent, nec tamen quiſquam eſſet qui tantum ſcelus efferret in publicum. Appáret ſanè quanta in his hominibus, quamq́ue meditata modis omnibus Catholicæ ECCLESIAE nocendi & labem aliquam adſpergendi inſit animorum contentio, qui ad huiuſmodi teterrima figmenta corradenda confugiunt, hoc ipſo ſatìs ſuperq́ue teſtatum efficientes, non ſe habere, quod in Eccleſiæ doctrina, niſì per fraudes, mendacia, calumnias, repræhendant. Et vt nihil pro illis facit tota, quam ſuccinctìm expoſui, Vdalrici ſancti Pontificis vita, ità ſi epiſtolam, quam ſceleratè illi affingunt, recipiendam velint, iam in multis cogentur damnare ſeipſos, & à ſuis dogmatîs diſcedere. Hæc ipſa enim Epiſtola, magna ſeueritate ſacerdotibus & monachis con iugio interdicit, & Romanum Pontificem vt ſummæ ſedis Epiſcopum, vt omnium Epiſcoporum patrem, vt vniuerſalis ECCLESIAE caput, vt Apoſtolicum reuerenter agnoſcit. Verùm hæc iſti ſuauiſſimi dominę Veneris myſtæ & iuratiſſimi Pontificum hoſtes non admittent vnquàm, nè ſi miſeris abſq; Dalilis ſuis cubandũ ſit, vel lemures patiãtur infeſtos, aut frigore enecentur. Nã vt ſuis illis liceat frui inceſtis connubijs, hinc tantas illi turbas cient:

Epiſtola cõmẽtitia pugnat cũ hæreticis.

& cùm non ignorent omnium ætatum sanctissimos Pontifices & patres id genus scelerata damnare cōiugia, hæc illis causa est tam atrociter in Pontifices & patres debacchandi. Qui si aduersùm suas impuras & obscœnas libidines bellũ susciperent, & cum Apostolo corpora sua castigarent, & in seruitutem redigerent, iam & sibi & alijs lōgè profectò meliùs consulerent. Interìm verò, vt Apostolorum principis verbis vtamur, superba vanitatis loquentes, pelliciũt in desiderijs carnis luxurię, eos qui paululùm effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatẽ illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.

1. Corin. 9.

2. Petri 2.

Et in hac quidem parte, vt probent sacerdotum coniugia esse verbo Dei consentanea, multam ponunt operam Centuriones nostri, & tamẽ vbì multùm sudârunt, non nisì oleum & operam se perdidisse non ignorant, oppressi omnium seculorũ perpetuo consensu & grauissima authoritate. Nam & apud Græcos non licet sacerdotio initiatis vxores ducere. Quid verò hic tantus conatus spirat aliud, quàm pectus Veneri deuotũ, & spurcissimis libidinibus miserabili captiuitate & deterrima seruitute addictum? Volunt huic turpitudini adhibere patrocinium, & tamẽ etiãsi rumpãtur, nō possunt. Et hoc loco plurimũ apud eos pōdus habet vnius Paphnutij exemplũ, quem volunt in Cōcilio Niceno patribus authorẽ fuisse nō indicendę continentię sacerdotũ ordini, cùm tamen hæc Paphnutij historia admodũ dubia & incerta sit, & à Socrate ferè tota pẽdeat, qui Nouatianus fuisse videt̃, à quo Zozomenus eam mutuatus est, quẽ isti bellissimi Centuriones, si cōtra ipsos faciat, totius superstitionis mãcipium faciunt. Quòd si verò veteris Ecclesię & sanctorũ patrũ hac de re consentientẽ sententiã & doctrinam inquiramus, inueniemus tantę antiquitatis esse sacerdotũ continentiã, vt qui eã oppugnare instituit,

stituit, nihil nisi suã stultitiam & impudentiã ꝓdat. Sed nõ est huius loci adferre omnia, tamẽ quandò illi, vt paulò superiùs ostẽdimus, ex 6. Carthaginẽsi Synodo adferre nõ dubitârũt, quæ cõtra Pontificẽ Romanum facere viderẽtur, nos breuiter ex 2. Carthaginensi Cõcilio, cuius authoritatẽ hîc isti impudentes floccipendũt, annotabimus, quę cõtinentiã sacerdotũ vel maximè cõfirment, vt videat etiã hac in parte lector, quãta sit horũ centurionũ improbitas & petulantia. Eius ergò Synodi cap. 2. hæc sunt verba: Episcopos, presbyteros & diaconos ità placuit, vt cõdecet sacrosanctos antistites, & DEI sacerdotes, necnon & Leuítas, vel qui sacramẽtis diuinis inseruiunt, cõtinẽtes esse in oĩb9, quô possit simpliciter, q̃d à Deo postulãt, impetrare, vt quod Apostoli docuerũt, & ipsa seruauit antiquitas, nos q̃que custodiamus. Hæc illi Patres vno ore oẽs decreuerunt, sed apud Centuriones & totũ noui Euangelij buccinatorũ gregẽ nõ habẽt pondus, quia libidinũ mãcipii doctrinã pudicitię ferre nõ possunt. Et interìm nõ pudet eos pro se citare patres Africanos, quasi apud illos vlli oĩnò, nedùm Africani, patres aliq̃d habeant authoritatis, vbicũquè illorũ teterrimis errorib9 & spurcis libidinibus non cõsentiunt. Verùm his dolis fallunt imperitã multitudinẽ. Fortassìs aũt dicturi sunt, hunc Africanũ Canonẽ accipiendũ esse de ministerij tẽporibus, quib9 sit abstinendũ à fœminis: sed patres oẽs huic interpretatiõi reclamant, perpetuãq; volũt esse eorũ qui in sacris ordinib9 sunt cõtinentiã, ꝓpterea ꝙ, vt ait D. Ambrosius, die noctuq; ꝓ plebe sibi cõmissa eos oportet orare. Quid facient Orientis Ecclesię, inquit D. Hierony. cõtra Vigilantiũ, q̃d Aegypti & sedis APOstolicę? quæ aut virgines clericos accipiunt, aut cõtinẽtes: aut si vxores habuerint, mariti esse desistũt. Verùm nostri blãdissimi cẽturiones cũ Dormitãtio

sacerdotum continentia perantiqua.

Distin. 82. Cùm in præterito.

In 1. Timot. cap. 3.

(sic enim eodem loco vocat Vigilantium D.Hieronymus) libidini frena permittunt, & naturalem carnis ardorem (vt ait idem) suis hortatibus duplicat, & cùm Christus suũ Euangeliũ auspicetur ab agenda pœnitẽtia, isti etiàm homines diuinis ministerijs addictos vocãt ad sacrificia Veneris, vt nihil sit quo distemus à porcis, quo differamus à brutis animantibus. Sed eant sanè, & strenuam suæ Veneri apostatæ monachi & periuri sacerdotes nauent operã: veniet illa dies, quãdò incestas libidines vltrices ęstuãtis gehennæ flammæ egregiè concremabunt, & in omnem æternitatem dirissimè excarnificabunt.

Hæretici oppugnant vitam monasticam.

Habent verò nostri Centuriones permulta, quibus monasticę quoq; vitę instituta infestissimè exagitat, idq; adeò, vt nullam apud eos fidem propemodùm mereri videatur, quicquid in eorũ institutorum approbatiõem adferri possit. Et cùm monastica vita tot habeat ab omni antiquitate illustria testimonia, eximia encomia, innumeros eosq; omni virtute, doctrina, miraculorum gloria clarissimos sectatores, tamen non verentur isti impudentissimi nugatores palàm asserere, monachatum verbo DEI aduersari, esse genus vitę superstitiosum, & ad totos trecentos annos à Christo nato, nullum repeiri monasticę vitę fide dignũ testem, nisì Epistolas decretales Pontificũ, & Vincẽtium, qui in Alexandria Aegypti mentionẽ monasterij fecit, vbì fabulã seu legendã Eugeniæ recitat: sic eñ istis visum est loq.

Cent. 2. cap 7.

Cum huiusmodi hominibus, immò potiùs Chimęris cõtendere, quid est (oro) aliud, quàm bonas horas malè collocare? Et tamẽ propter simplices, quibus miserandũ in modum illudunt, detegendę sunt illorũ fraudes, idq; breuiter, nè nimiùm ab instituto deflexisse videamur. Obseruet autem Lector, ad quantã impietatẽ isti deuoluti sint, q cùm plurima etiã ex vetustissimis scriptorib9 adferant monasticę

vitæ teſtimonia & miracula à monachis edita, tamẽ omnia aut ſceleratè irrident, aut malitiosè eleuant, aut prorsùs tanꝗ figmenta reijciunt, cùm alioquì fragmentum quoddã Epiſtolæ cuiuſdam Vldarici, quẽ illi S. Vdalricũ eſſe voluerunt, tam impotenter nobis obijciãt, àc ſi è medio Chriſti Euãgelio petitum ſit. Itaq; ſi quid vel parùm ipſis fauere, Põtifici & Catholicę Eccleſiæ aduerſari videatur, id etiamſi ab obſcuro & ignoto homine editũ ſit, tamẽ vrgẽt, obijciunt, exaggerãt mirum in modũ. Si verò ipſorum impijs cõmentis perpetuis reclamet omnium ſeculorũ conſenſus, totusq́; orbis terrarũ, prorsùs nihili pendunt, & incredibili temeritate reijciunt, aut ſaltem aliò impudenter detorquent. Habemus monaſticæ vitæ inſignes teſtes & encomiaſtas, Dionyſium Areopagitã, Athanaſiũ, Baſilium, Chryſoſtomum, Hieronymum, Auguſtinum, & innumeros alios: ſed quæ ab iſtis de monachis ſcripta ſunt, aut negant eſſe illorum, aut fabuloſa videri volunt, aut egregiè proſcindunt & lacerant, & euidentiſſima Diuinæ Maieſtatis miracula eximiasq́ue monachorum virtutes, dæmonum pręſtigias & mandatorum DEI tranſgreſſiones vocant. Quid igitur iſtis cæcis & perditis ſycophantis ad ſummam impietatem reliqui eſſe poteſt? Quid facerent iſti, ſi res & geſta monachorum nõ niſi ab obſcuris & incertis authoribus prodita haberemus, cùm à grauiſſimis, doctiſſimis, ſanctiſſimis patribus conſcripta, vſqueadeò exibilent & proſcindãt? Sed hac ſua impudentia id tamen quandoquè conſequentur, vt totus orbis intelligat, eos homines planè deploratæ & profligatæ nequitiæ fuiſſe.

Nota vafriciem et imposturam.

Certè qui eorum hac de re (vt de alijs iam ſileam) ſcripta, & eas ipſas, de quibus agimus, Centurias legunt, perſpicuè animaduertunt eos datos in reprobum ſenſum, & plenos malo dæmone, ea ſcri-

Centuriões dati in reprobum ſenſum.

ea ſcribere, quæ nullę piæ aures ferre ſuſtineãt. Eius generis ſunt, ꝙ hiſtorias ſanctorum monachorũ à grauiſſimis patribus ſcriptas, tanꝗ fictitias & nugaces ac ſuperſtitioſas exibilant: quòd D. Gregorium incõparabilis ſanctitatis Rom. Pontificẽ, in Dialogis ſuis totum aiunt ad monachorũ præſtigias celebrandas effundi, cuius ea, quæ de D. Benedicto ſanctiſſimo viro ſumma fide & integritate cõſcripſit, ꝙ plena ſuperſtitiõis eſſe dicãt, ne relatu quidẽ digna iudicant: interìm tamen inter alia miracula, quæ (vt ipſi blaterãt) ſuperſtitionẽ & idololatriã redolent, illud in ſuis illis mendaciorũ & blaſphemiarũ Centurijs recẽſent, ex eodẽ beatiſſ. Põtifice Gregorio, vt iubente Benedicto vas vitreũ continens pauxillũ olei, foràs proiectũ in ſaxa, nõ ſit confractũ. Multa præterea alia diuinæ potentię miracula, tũ ex Gregorio Põtifice Romano, tũ Gregorio Turonenſi & alijs, quę pij oẽs nõ ſinè admiratione & veneratiõe legũt, commemorant, eaq; ſpeciali titulo his verbis cõprehendũt: De miraculis ſuperſtitionẽ & idololatriã redolentibus. Nõ eſt iam certè, ꝙ horũ tẽporum monachi doleant ſe ab iſtis noui Euãgelij pdigioſis prǫconib⁹ parùm cõmodè accipi, cùm ſic tractent priſcos illos longè ſanctiſſ. monachos: immò verò intelligant hinc, niſì monaſtica vita malis dæmonib⁹ vel maximè inuiſa, Deo verò inprimìs grata foret, nũquàm ſatanam per hos ſuos adminiſtros tam atrociter eam inſectaturum fuiſſe. Sic iſti egregij Centuriones verbis D. Hieronymi recitant Hilarionem, ſummæ perfectionis monachum, à ſexageſimoquarto anno vſq; ad octogeſimũ pane abſtinuiſſe, incredibili feruore mẽtis, vt eo tẽpore quaſi nouus accederet ad ſeruitutem (Hic addunt miſeri iſti, ſuperſtitioſam) Domini, quo cæteri ſolent remiſſiùs viuere. Cogitur ergò etiàm Hilarion eſſe ſuperſtitioſus, quem talẽ ac tantũ virũ fuiſſe ſcribit Hierony-

Cent. 6. cap. 13.

Centu. 4. cap. 10.

Hieronymus,vt si eius conuersatio vitaque ab ipso quoquè Homero conscribenda foret,vel inuideret materiæ,vel succumberet. Sed non frustrà in Hilarionem tam petulànter incurrunt monstrosi Centuriones. Vident enim eius vitam ab euãgelicorum apostatarum spurcissimis libidinibus lõgissimè distare:& poterant illi sanè,si non totos se Veneri deuouissent,discere ab illo, quemadmodùm petulantia carnis edomanda sit. Cùm enim pubescenti iam corpori illius,vt de eo scribit D. Hieronymus,solita voluptatum incendia Diabolus suggereret, ille iratus sibi,& pectus pugnis verberans,Ego,inquit, aselle faciam vt non calcitres: nec te hordeo alam, sed paleis. Fame te conficiam & siti, graui onerabo pondere,vt cibum potiùs quàm lasciuiam cogites. Simul etiàm frequenter orabat & psallebat. Verùm hæc nostri Centuriones vsqueadeò non ferunt, vt mox impiam superstitiõem sint proclamaturi. Sed tamen vel ab ipso apostolo coguntur audire, quòd castigârit corpus suum,& in seruitutem redegerit. Et eum igitur, si ausi sunt, superstitiosum vocent. Est autem certè edomanda carnis petulantia ieiunijs,vigilijs, precibus, atque alijs id genus pietatis exercitijs:atque hæc non dæmoniorum,sed Christi & Apostolorum eius doctrina est,cum qua nihil habent commercij noui isti Epicuri de grege porci, quorum om̃is philosophia desinit in tartareos deæ Veneris amplexus & oscula,cui illi quotidiè gnauiter sacrificant, vt longè rectiùs in illos idololatriæ teterrimum scelus conferri queat,quàm in sanctos illos priscorum temporum monachos,qui vni Deo viuo & vero se totos consecrârunt. Sed ad narrationem redeamus. Audent isti Centuriones Benedictum,Patroclum,& alios plerosque multa sanctitate conspicuos monachos,incunctanter pronunciare Antichristi notis insignes fuisse. Brigidam virgi-

I. Cor. 9.

Nota impietatem.

Centu. 6. Cap. 10.

nem toto orbe, apud Scotos inprimìs, celebrē, appellare magam, Martinum Turonēſem Epiſcopum longè ſanctiſſimum, dicere necromanticum, quem etiàm fatentur vitam monaſticam, quam ſuperſtitioſam illis vocare libitum eſt, ante epiſcopatum coluiſſe. Et in his tam confidenter & ſcelerate pronūciandis nulla retrahuntur religione, nec verētur nè præpotēs Deus tam nefarias ſanctorum ſuorum iniurias & blaſphemias eueſtigiò, vt ſæpè aliâs fecit, vlciſcatur. Sed hìc meminiſſe oportet eius ſentētiæ, quam in ſcriptis diuinis legimus: Etenim quia non profertur citò contra malos ſententia, abſq; timore vllo filij hominum perpetrant mala: Attamē peccator ex eo quòd centiès facit malum, & per patiētiam ſuſtentatur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem eius. Iſtorum enim hominum effrenata impietas & horrenda occæcatio hominibus pijs religioſam quādam inijcit ſolicitudinem, vt diuino timori accuratiùs & ſtudioſiùs inhæreāt, nè quādoquè & ipſi excidant è gratia, & in eiuſmodī reuerà expaueſcendam prolabātur animi cæcitatem & impietatem. Calumniantur tenebriones iſti ſanctiſſimorum monachorum Hilarionis & multorum aliorum admirabilē abſtinentiam, & ſummam cibi potuſque parſimoniam, vitæque auſteritatem: nec vident cæci, vel potiùs perfidiosè diſſimulant, Iohánnem Baptiſtam ab ipſo Chriſto eximijs ornari pconijs, quem diuinæ literæ teſtātur vixiſſe locuſtis & melle ſylueſtri, vſumq; veſte è pilis camelorum confecta. Aiunt monaſticū viuendi genus aduerſari verbo Dei, cùm præcipua eius vitæ inſtituta, ab ipſo Chriſto & eius Euāgelio petita ſint. Vouent monachi obedientiam, caſtitatem, paupertatem. Earum verò virtutum clariſſima exempla in ipſo Chriſto relucent, cuius tota vita ſumma fuit erga patrem cæleſtem obedientia, nihil

Cent.5. Cap.10.

Ecceſ 8.

Matth.11. Luc.7. Matth.3.

caſtius,

castius, nihil pauperius orbis habuit, cùm ipse de se locuples testis sit, filium hominis non habere vbì caput suum reclinet. Quid verò aliud fuit primorum credẽtium vita, quàm exemplar quoddam monachatûs, cùm illic degerent omnes sub Apostolorum obedientia, nihil quicquam haberent proprium, & pleriq; à nuptijs prorsùs abstinerent? Om̃es qui credebant, ait S. Lucas, erant pariter, & habebãt omnia communia, & erant perseuerantes in doctrina apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Talis quoquè fuit priscorum monachorum vita, hodieq́ue tales esse conantur omnes boni monachi. Cùm sit aũt doctrina Christi & Apostolorum prorsùs aduersa prauis animi cupiditatibus & fœdis carnis voluptatibus, p̃multi horum temporum pseudomonachi pertęsi eius doctrinæ, cucullum excusserunt, & ad vomitum reuersi, contra fidem Deo datam, incestis se polluerunt nuptijs, & omni calcata obedientia, etiàm res alienas, qui proprias priùs deseruërant, vsurpârunt, duc untq́ue ex ijs plerique iucundos dies, & interìm tamen prodigiosa quadam impudentia iactitant se puram adferre doctrinam & syncerum Christi euãgelion, cùm indè longissimè absint. Nam velint nolint, fateri coguntur illos sanctissimos priscorum temporum monachos, totos se cõposuisse ad Christi & apostolicæ doctrinæ imitationem, hodieque in multis benè institutis monasterijs idem studium spectari: quam vitã cùm ipsi deseruërint, nihil aliud quàm viles & detestabiles apostatæ censendi sunt, prorsusque à Christi & Apostolorum doctrina alieni. Obijciunt nobis stupendi Centuriones, monachos frustrà colere Christum mandatis hominum: nos verò dicim9, vt iam antè quoquè diximus, pręcipua monachorũ studia, putà, obedientię, paupertatis & castitatis, ipsum Christum habere authorẽ.

Matth. 8. *Luc.* 9.

Act. 2.

Et

Et interìm tamen ex ijs,quæ ad obedientiam pertinent, multa sunt ab hominibus mandata, sed cùm non solùm nihil officiant pietati,sed plurimùm etiàm eam promoueant,rectè à monachis obseruantur. Atq; hîc cæcos istos & stupidos magistros stultitiæ suæ admonere atq; etiàm arguere & conuincere poterat exemplū Rechabitarum, qui,quòd ex pręscripto patris sui Ionadab vinum non biberent, non solùm non repræhensi, sed his etiàm verbis à Domino per Hieremiam laudati sunt:Hęc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius,& fecistis vniuersa quæ pręcepit vobis:proptercà hęc dicit Dominus exercituū, Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab,stans in conspectu meo cūctis diebus. Hęc, nisì fallor,negare non poterunt Centuriones nostri,animales,spiritum nō habentes,non aliud esse, quàm purum putum verbum Dei. Desinant igitur carpere obediētiam monasticam, & sui gregis apostatas monachos & impuros sacerdotes hortentur ad resipiscentiam,vtque se vltrò restituant suauissimo sanctæ obedientię iugo, nullam alioquì vnquàm partem cum Christo habituri, qui factus est obediens Deo patri vsque ad mortem crucis. Non est instituti mei,omnia huc adferre,quę pro monastica vita faciant contra Centuriones: pauca annotâsse sat habeo. Extat scriptum Philonis de vita cōtemplatiua, in quo multa habet, quæ non parùm momenti ad monachatûs defensionem adferrent, sed studendū est breuitati. Et ille author vixit apostolorum temporibus. Sanè haud obscurè indicat Christianos illos,de quibus agit,habuisse monasteria,in quibus ab alijs seiuncti, sanctę vitæ mysterijs imbuerentur: item omnibus facultatibus & mundi curis,nuncio remisso, extra muros in semotis locis habitâsse

Exemplum Rechabitarum.

Hiere. 35.

Phil. 2.

Philo de vita contemplatrice.

habitâſſe,& miram ſectatos eſſe cibi ac potûs parcitatem, ac diuinarum rerum contemplationi vacâſſe. Sed hoc grauiſſimum Philonis teſtimonium noſtri Centuriones, qui mentiri non dubitârunt, ad trecentos annos à Chriſto nato nullum fide dignũ Monachatûs teſtem extitiſſe, maligno & fraudulento ſilentio ferè totum inuoluerunt. Quæ verò Philo hîc ſcribit, ea Euſebius Cęſareenſis, Epiphanius, Hieronymus ad monachos accommodant, quod tamen ſimili verſutia iſti Centuriones diſſimulant. atque hac illi fide in rebus eccleſiaſticis explicandis verſantur. Non eſt verò dubitandum, quin illorum præclarum euangelium, quod non niſi mendacijs, fraudibus & impoſturis nititur, vbi prępotẽti Deo viſum erit, perindè vt ſuperiorum ætatum hæreſes omnes, quandoquè ſit ruiturum. Porrò monaſticæ vitæ ſtudium, & hactenùs ſemper fuit in Eccleſia, & deincèps quoquè, Deo fauẽte, ſemper permanebit. Apoſtatas autẽ & deſertores monachos ponet Dominus vt clibanum ignis in tẽpore vultûs ſui, & in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Atque vt magìs tabeſcat iſtorũ in monachos odium, libet D. Hieronymi ex epiſtola quadam ad Marcellam verba huc adſcribere: Certè flos quidã, inquit ille, & precioſiſſimus lapis inter Eccleſiaſtica ornamenta, monachorum & virginum chorus eſt. Et id genus permulta alia poſſent ex alijs omni genere doctrinę & ſanctitatis celeberrimis patrib⁹ adduci, ſed non eſt huius loci. Centuriones & alij euangelij quinti buccinatores dum monaſticam vitam oppugnant, ſui produnt pectoris putentiſſimam ſentinam, ſeque ab omni Chriſtiana pietate & Chriſti atque apoſtolorum eius moribus & doctrina prorſùs abhorrere demonſtrant. Quòd autem tam immaniter & ſceleratè proſcindunt multos incompatabili ſanctimonia illuſtres patres & monaſticę vitę

Pſal. 20.

Hieronymi de monachis ſententia.

cul-

cultores, & eorum sanctissimam vitam & insignia miracula ad superstitionem, idololatriam & impietatem referunt: id quidem eiusmodi est, vt vel ex eo solo satis superque possit intelligi, totos illos esse occupatos à malo dęmone, atque ab omni spe salutis prorsùs excidisse, quòd illos etiàm malitiosè calumnientur & lacerent, quos constat iam beatam cum Christo in cælis vitam viuere. Et vt paucis rem totam expediam, nihil in istis hominibus apparet aliud, quàm pectus mundo huic & mundi voluptatibus atque omni spurcitiei & impietati deditissimum, à Christo verò & eius spiritu atque omni iustitia & sanctitate longè alienissimum, cymmerijsq; oppressam tenebris, & in id vnum vel maximè intentum, vt quamplurimos secum in damnationem trahat. Habent verò nostri Centuriones etiàm cum diuorum inuocatione in illis suis prȩclaris Centurijs acre & immane bellum, & cùm non possint negare, multa eius inuocationis luculenta testimonia extare in vetustissimorum Ecclesiȩ doctorum lucubrationibus, eò validissimi & inuicti athletȩ confugiunt, vt quæ illorum scripta huius mentionē faciunt, ea aut negent eorũ esse vera & genuina, aut ab alijs blaterēt esse corrupta & deprauata. Ità videlicèt vel ipsum Euangelium & omnis scriptura diuina istis erit adulterina & supposititia, vbi discrepat ab illorum paradoxis. Quòd autem hác Sanctorum inuocationem minimè putant esse ferendam, summam illorum arguit rerum diuinarum imperitiam, qui prorsùs non intelligant beatos angelorum & hominum spiritus, tam esse omnipotenti Deo familiariter & inseparabiliter cōiunctos, vt nec illi quicquam velle possint aliter quàm velit Deus, nec quicquā illis vnquàm aut velit aut possit negare Deus, cum quo iam vnus spiritus sunt, & cum quo iam prorsùs vnum illis & nolle & velle est. Quod si intellige-

Hæretici oppugnant Sanctorum inuocationē

telligerent rudes & crassi isti Centuriones, desinerent carpere sanctorum inuocationem, cùm omnis ille honor & cultus, quem Sanctis impendimus, in ipsum Deum, cui sunt cõiunctissimi, redundet. Sed hanc quoquè præclaram doctrinam, vt multa alia, ex veterum iam olìm damnatorum hęreticorum lacunis hauserunt: nec pudet eos toti obstrepere Ecclesię cum paucis ter execrãdis hęreticis, Eustachio in Gangrensi Synodo antiquissima damnato, & Vigilantio, quem pro dignitate egregiè perstringit præclarum illud Ecclesiæ lumen Hieronymus, cui tamen isti impudentes Centuriones Vigilantium non dubitant opponere. Atque multos illi quidem citant patres, è quibus fraudulenter simulant se suam posse tueri sententiam: sed ijipsi vel soli abundè sufficiunt ad eorum confutandam stultitiam, tametsi multos alios veteres patres vsitatissima illa dissimulandi arte pretereunt. Quid verò bonę frugis adferre potest isthęc fraus & dolus malus, dum grauissimi patres aut citantur quidem, sed vel mala fide, vel quæ in eorum scriptis apertè docent sanctos inuocandos, ea dicuntur adulterina & suppositia, aut etiàm permulti patres silentio inuoluuntur, nè si eorum prolata sint testimonia omni exceptione maiora, Centuriones nostri tanto pondere oppressi, toti orbi se irridendos propinent? Tam enim vetus & constans est in Ecclesia Dei de sanctorum inuocatione doctrina, vt qui eam oppugnare conantur, non nisì insignem suam prodant amentiam & impudentiam. Et in ijs quidem est non postremus Philippus Melanchthon, qui in Apologia Augustanæ Confessionis impudenti vanitate iactitat, apud veteres scriptores, ante Gregoriũ primum Rom. pontificem, summũ esse de hac inuocatiõe silentiũ. Non est huius operis citare patrũ sententias: fecerunt id permulti nostra ętate doctissimi viri.

Cent. 4. Ca. 6. & 8.

Melãchthonis vanitas & impudentia.

Pu-

Reliquiæ sanctorum proscindun-tur ab hæreticis.

Pugnant autem Centuriones nostri etiàm cum reliquijs sanctorũ & miraculis ad eas editis, vt animaduertat lector cruciari in illis tetros illos tenebrarum angelos, quibus pleni sunt. Et hîc quidem pectus suum egregiè, vt sępissimè aliâs, produnt, dũ Vigilãtium hæreticum haud obscurè inter pios doctores numerare videntur, eumq; de martyrum superstitioso, vt ipsi aiunt, cultu ac veneratione fortè benè & piè scripsisse dicũt, porrò D. Hieronymum eius scripta parùm firmis rationibus cõuellere, magisque cõuicijs & importunitate, quàm argumentis & rationibus superare. Addunt verò etiàm Augustinum ostendisse in Africa suo tempore superstitiosum & magnum multitudinis ad reliquias Stephani protomartyris cõcursum, demẽtatis populis quibusdam illusionibus, quę pro miraculis habitæ sunt. Nec his contenti, illud quoque adijciũt, apud Theodoretum illud esse memorabile, has martyrũ reliquias ethnicos nihili fecisse, existimantes se inquinari, si ad eorum sepulcra accedant: quam illorum opinionem Theodoretus [ibidèm]ait esse extremæ ignorantiæ & maximæ dementiæ. Poterant hæc sufficere ad istorum ostendendam insaniam, quandoquidem & Vigilantius hęreticus laudem, & D. Hieronymus repręhensionem apud illos habet, & quę D. Augustinus vt insignia Dei miracula recitat, ea isti om̃i lachrymarũ fonte plãgẽdi tenebriones, volunt illusiones fuisse. Tum postremò ethnicorum exemplum loculos martyrum contemnentium, nobis opponũt, quasi iam ab ethnicis dęmonum cultoribus, quid nobis agẽdum sit, discere debeamus. Sed ipsi certè eò hoc protulerunt, vt boni omnes intelligant, eos dum martyrũ reliquias contemnunt, ad ethnicorũ esse deuolutos impietatem. Augustinus sanè apertissimè testatur, facta suis temporibus multa miracula, Deo faciẽte per quos vellet

Cent. 4. Cap. 8.

Cent. 5. Cap. 6.

Cent. 5. Cap. 15.

De ciui. Dei Lib. 22. Cap. 8.

Ibidèm.

let & quemadmodùm vellet: eaq́ue ità recenſet, vt ea plurimùm velit habere ponderis ad confirmandam fidem noſtram. Libet huc ex eodem Auguſtini loco breue adſcribere miraculũ, vt iſtis ſtomachus moueatur: Sanctimonialis quędã, inquit, cùm ægritudine laboraret, ac deſperaretur, ad memoriã Stephani martyris tunica eius allata eſt, quę antequàm reuocaretur, illa defuncta eſt. Hac tamen tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto ſpiritu, ſalua facta eſt. Sed vtcũquè inſaniant Centuriones, vel potiùs vtcunquè in eis & cum eis torqueatur diabolus, qui vt olìm per Eunomium & Vigilãtium deteſtabiles hæreticos, teſte Hieronymo contra Vigilantium, ità nunc per eos ipſos Centuriones ridet martyrum reliquias, ſunt tamen miracula hæc, quæ ab Auguſtino prolixè commemorantur, illius ipſius facta virtute, qui olìm ad vmbram prętereuntis Petri curabat ægrotos omnes. Non eſt autem magnoperè mirandum, quòd belliſſimi Euãgelici noſtri Centuriones cum ſuis ſymmyſtis buccinatoribus ità debacchantur in miracula diuinitùs ad martyrum & ſanctorum reliquias edita, cùm ſe cernãt hac gratia, vt etiàm omni vera virtute, adeò deſtitutos, vt nec vllum vnquàm canem claudicantem reſtituere potuerint. Inuident igitur Catholicæ Eccleſiæ & eius clariſſimis membris ſanctis martyribus & eorum reliquijs hanc efficaciam, & immani blaſphemia opera DEI non verentur atrociſſimè calumniari, & dæmonum illuſionibus ac figmentis tribuere homines planè profligati & perditi, qui non contenti vexâſſe Eccleſiam etiamnùm in terris militãtem, etiàm in illam iam cum Chriſto in cęlis feliciſſimè triumphantẽ, ſuos ſtylos & blaſphemas linguas acuunt, habituri quandoquè ampliſſimã mercedẽ tam nefarię peruerſitatis. Quàm enim eſt illa eorum intoleranda impudentia, quòd

Miraculum ex S. Auguſtino.

Actor. 5.

Hæretici cur lacerent ſanctorum miracula.

ſcribere non verentur, totis quingentis à Chriſto annis nullum verum miraculũ à ſancto aliquo poſt mortem editum reperire ſe potuiſſe, cùm tam multa vnus recitet Auguſtinus, quæ ſe certò ſciuiſſe, quibuſdam etiàm pręſentem interfuiſſe affirmat? vt alios grauiſſimos Patres & Scriptores omittamus, quos omnes iſti videntur velle inſimulare mendacij, quaſi eadem vanitate fuerit Auguſtinus & alij ſancti Patres, qua ſunt iſti egregij Cẽturiones, quos non pudet fortiter & inſigniter mentiri. D. Ambroſius Epiſtola 85. pręclariſſima ad ſanctorum Geruaſij & Protaſij reliquias declarata miracula recitans, ſuper quas etiàm multa indumẽta iactata ait, vt tactu ipſo medicabilia repoſcerentur, ità ſubiungit: Gratias tibi Domine Ieſu, quòd tales nobis ſanctorum martyrum ſpiritus excitâſti, hoc potiſſimùm tempore, quo Eccleſia tua, pręſidia maiora deſiderat. Non adſcribit ille, vt noſtri ſtupidi Centuriones, ſanctorum miracula dæmonũ illuſionibus, ſed pro ijs Chriſto gratias agit. Et rectè quidem ob tantam improbitatem in illos quadrare poteſt, quod ſermone 19. de Arrianis dicit idem Ambroſius: Nõ aliter, inquit, eorum operibus inuiderent, niſì fidẽ in his fuiſſe, quam iſti non habent, iudicarẽt, & fidẽ illam Maiorum traditione firmatã, quam dæmones ipſi negare nõ poſſunt. Multa hîc ſtudioſè prętereo Centurionũ noſtrorum cõmenta & fraudes, quòd nimìs longum ſit omnibus annotandis immorari.

Impudentia hæreticorũ.

Multùm etiàm miſeros iſtos torquet reliquiarũ Sanctorum trãſlatio, quã more ſuo audacter vocãt ſuperſtitioſam, & interìm ipſi nõ ignorant, rem eſſe in Eccleſiæ vſu & praxi antiquiſſimã, nec tamen verentur cæci & miſeri dicere, eam partìm ex ethnica ſuperſtitione primùm cœpiſſe, & mirum in modum mendacibus prodigijs & ſignis confirmatam, magis magiſq; creuiſſe. Eſt hæc illis impietas cum impijs Porphy-

Tranſlatio reliquiarũ.

Cent. 4. Cap. 6.

Porphyrio & Eunomio cōmunis, vt miracula & ſi-
gna diuinitùs exhibita, pręſtigias dæmonũ eſſe ca-
lumniētur. Legimus in D. Hieronymi ſcripto cōtra
Vigilantium, ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Ti-
mothei ab Cōſtātino Imperatore trāſlatas eſſe Cō-
ſtantinopolim, & apud eaſdē dęmones rugijſſe: ab
Archadio quoquè Auguſto Samuelis oſſa de Iudęa
trāſlatas in Thraciā, & Epiſcopos eius cineres in ſe-
rico & vaſe aureo portâſſe. Habemus in his multiſq;
alijs celeberrimis exēplis Catholicę Eccleſię morē
antiquiſſimũ, qui apud nos lōgè plùs valere debet,
q̈ innumerę Centurionũ & ſimiliũ tenebrionũ ca-
lumniæ & blaſphemiæ. Eāt illi in tenebras cum ſuis
portētoſis calũnijs: nos in Eccleſia Cathol. Chriſtũ
ducē & authorē ſequimur, cuius ſpiritu ſcimus Ec-
cleſiā regi, nec poſſe errare vnq̃. Hoc verò tamē ob-
ſeruatu dignũ eſt, multa ab iſtis Centurionibꝰ diui-
nitùs declarata miracula apud reliquias & memoriā
Sanctorũ totius ferè Europę, vel ſilentio vel mēda-
cio ſupprimi & aboleri. Eſt in Sicilia tēplũ Philippi,
q fuit Petri Apoſt. diſcipulus, & ab illo miſſus in Si-
ciliā, ad q̄d quotannis eo die, q illi ſacer eſt, multi à
dęmonibus liberant. Et expediret profectò, noſtros
q̊què eò adduci Centuriones, ſi fortè abiecta ꝑfidia
liberari poſſent à malis dęmonibus, qui eos ad hæc
& id genus alia cōſcribenda impellũt. Anno ſalutis
1541. ducētę penè fœminę ad hoc tēplũ expulſis te-
tris ſpiritibꝰ curatæ ſunt. Huius Philippi Centurio-
nes iſti nec mentionem quidē facere voluerunt. In
eadem Sicilia aliud templum eſt S. Viti longè cele-
berrimum, quod cùm inuiſunt rabidi canis morſu
infeſtati, curantur. In Hiſpanijs celebris eſt memo-
ria Iacobi Cōplutenſis Frāciſcani. Huius meritis &
interceſſiōe, vt ait Michael Medina doctiſſ. theolo-
gus, varij ac deſperatiſſimi morbi frequēter pellun
tur, adeò vt etiàm Carolus, Catholici Hiſpaniarum

Miracula apud reliquias ſanctorum.

De recta in Deum fide lib. 2. ca. 8.

regis Philippi vnicus idemq; charissimus filius, teste eodem Medina, post omnium medicorum desperationem, post totius regni mœrorem, post regię domûs luctus, ex capitis cõfractione penè à morte receptus sit. Sed hęc nostri Centuriones, aut non vident, aut præstigias dæmonum esse ore impuro vociferabuntur, quorum incredibilẽ audaciam & immanem pectorum cęcitatem nemo vnquàm satis & admirari & abominari poterit. Nam etiàm insignia illa miracula, quæ Eusebius testatur, edita esse ad illam herbam, quę ad imaginem Christi, apud Paneadem à muliere quã Christus sanguinis fluxu liberarat, statuta fuit, vsqueadeò obscurare non verentur, vt & herbam illam superstitiosam vocent, & imaginem horrendo fulmine disruptã sceleratissimè mentiantur, cùm eam quidem imaginem Iulianus apostata iusserit deijci, & suum in eius locum simulacrũ substitui, quod mox ignis cęlitùs immissus ità disfecit, vt collum atq; pectus à reliquo corpore auulserit: porrò Christi imago, quam ille scelestus suo loco mouerat, à Christianis in templum translata est, vt istos impudẽtissimos nugatores tam turpis mendacij meritò æternum pudere debeat: quemadmodùm & immanis blasphemiæ, quòd Christi beneficia per illam herbam, curandis morbis omnibus efficacissimam exhibita, ad superstitionẽ trahere non dubitant: quanquàm nè insigne hoc de Christi fulminata imagine mendacium ipsi cõfinxisse videantur, nouo mẽdacio eius rei testẽ citant Zozomenũ, cuius alioquì vilis apud illos authoritas est, qui tamen nihil huius habet. O viros Euangelicos, ô fidissimos historiæ Ecclesiasticæ scriptores. Eat iam Lector, & in scribendis historijs eos bona fide versari sibi persuadeat, quos neque piget, neque pudet tam profligatæ vanitatis. Tales sunt nostrorum temporum historici Euangelici.

Li.7. ca.18. vel iuxta Ruffinũ, 14

Cent.4. Cap.13.

Si hoc loco adferre velim, quę illi de imaginibus non venerandis eadem fide & integritate scribunt in suis malè cõfutis Centurijs, nimiùm longus ero. Et hîc tamen illorum atroces morsus & vipereas linguas pati cogitur etiàm illa Magni Constantini sanctissima mater Helena, quam pro sua teterrima conuiciandi libidine mulierem superstitiosam vocant, nec volunt ab ea Domini Crucem esse inuentam, cùm id testentur tam multi peruetusti patres: immò verò ipsi ijdem Centuriones parùm attenti ad illud, quod vulgò dici solet, mendacem esse memorem oportere, in eadem Centuria, vbì isthuc nõ admittunt, itidèm affirmant his verbis: Helena mulier superstitiosa illuc profecta adorandi causa, reperta Domini cruce, duo templa ædificari curauit. Hoc verò in illis rarum non est, vt parùm sibi constent, quod mendacibus euenire necesse est. Sic in eadẽ centuria & negant apud Eusebium extare mẽtionem inuentæ crucis, prçterquàm in Chronico, cui tamen id volunt à posterioribus insertum, & aiunt id apud illum haberi lib. 3. de vita Constantini. Eodem modo alibì sanctissimam Longobardorum reginam Theodelindam stolidam & superstitiosam, alibì in eadem Centuria mulierẽ pietate & eruditione insignem, atq; etiàm pijssimam vocant. Hoc quidem pacto cæca impietas seipsam destruit & euertit. Pertinent autem etiàm ipsi ad eorum numerum, quos Apostolus vocat inimicos Crucis Christi, cuius venerationem non ferunt, bellissimi discipuli sanctissimi patris sui Luteri, qui in Concione quadam asserere non dubitauit, se quidem si omnes crucis Christi particulæ apud ipsum essent, eò illas proiecturũ, quò nulli mortaliũ pateret aditus. Et quãuis Cẽturiones Constantinũ citent, qui crucis fuit prçcipuus venerator, tamẽ nõ verentur Centuria 3, ca. 10. Crucis vsum ad Montanistarũ er-

Cent. 4. Cap. 13.

Cent. 4. Cap. 6.

Cent 6. Cap. 6.

Ibidèm cap. 2. & 3.

Philip. 3.

Luteri impia vox in Crucem Christi.

 rorem,

rorem reuocare. Et eſt reuerà magnus ad ethnici-
ſmum atq; adeò atheiſmũ ſub hoc nouo Euangelio
factus progreſſus, dum pleriq; eò tandèm deuoluũ-
tur, vt nulla ratione adduci queant, crucis vt ſignũ
frontibus ſuis imprimãt: quod quidẽ efficere apud
nos poteſt, vt minùs admiremur, tantas eſſe hodiè
dęmonũ vires, quippe quę creſcant hominũ amen-
tia, ſalutaria remedia contra illorũ inſidias & inſul-
tus adhibere nolentium, cùm olìm etiàm lõgè ante
mille annos vſitatiſſimum apud Chriſtianos fuerit,
crucis ſignum in fronte digito pingere. Eſt apud
Auguſtinum memorabilis ſentẽtia, quã huc adſcri-
bam in gratiam Centurionum & eius farinæ quinti
Euangelici buccinatorũ, vt pudefiant: Quid eſt, inqt,
quod oẽs nouerũt, ſignũ Chriſti, niſì crux Chriſti?
Quod ſignum niſì adhibeatur ſiue frontibus cre-
dentiũ, ſiue ipſi aquę qua regenerant, ſiue oleo quo
chriſmate vnguntur, ſiue ſacrificio quo alunt, nihil
corũ ritè perficitur. Auguſtino lõgè vetuſtior Ter-
tullianus, ad omnẽ, inqt, ꝑgreſſum atq; promotũ,
ad omnẽ aditum & exitũ, ad veſtitũ & calceatũ, ad
lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia,
quacunq; nos cõuerſatio exercet, frontẽ ſignaculo
terimus. Sed noſtri Euangelici cum his nihil habẽt
cõmercij, ſicut nec cum Eccleſia Dei, extra quã illi
ſuas condunt ſynagogas, in quibꝰ ſpiritu vertiginis
agitati, portentoſa ſubindè effingunt paradoxa, aut
iam olìm exploſa refingũt, in quibus etiàm illud eſt
è Brentij ſchola profectũ, cruce ſe ſignare, ad ſuper-
ſtitionẽ & magiam pertinere, nec magìs ad pietatẽ
facere digitis crucem formare, quàm ſi manibus in
aëre circulum deſcripſeris: item illud: Signũ Crucis
non eſſe Apoſtolicę traditionis, nec elementũ cam,
ſed figmentũ appellandã, & nõ eã, ſed aſinũ potiùs
adorandũ, qui naturalẽ dorſo portet crucem: deni-
què omnẽ hunc Chriſtianum cultũ, magiam eſſe &
idolo-

Tractatu 118 in Iohannem.

De Corona militis.

Brentius cõtra Sotum.

Idẽ in præfat. in reſp̃ ꝯ Smidel. ad Ieſu. Hoſij

idololatriam. Putò equidē nō longè iſtos abeſſe ab ethniciſmo, vel potiùs atheiſmo, q in tam immanes blaſphemias prolabuntur. Sed ſic ſolet iratus Deus punire eos, qui ſibi plùs ſapere vidētur, q̄ ſapiat totus orbis. Væ miſeris mortalibus infeliciſſimi ſeculi huius, q in iſtos tā exitioſos & blaſphemos dogmatiſtas inciderunt. Sanè Cēturiones noſtri cùm multos citēt vetuſtiſſimos patres, & in ijs Ambroſium, Auguſtinū, Chryſoſtomū, qui præclarè ſentiant de crucis ſignatione, nō tamē verentur eorū hac de re ſcripta vocare ſuperſtitioſa, & vehementer cōtumelioſa in meritū Chriſti, atq; cum fide pugnantia. Et eam quidē Auguſtini ſententiā, quā paulò antè adſcripſi, ipſi quoquè habēt, & cùm negare nō poſſint eſſe Auguſtini, eam tñ putant illi non eſſe tribuendam. O cæcos & ſtupidos Centuriones. Non vidēt dum tot ſanctiſſ. patrū proferūt ampliſſima teſtimonia, nihil ſe cōſequi aliud, nisì vt totus orbis eos vt impios hęreticos exibilet & execretur, qui à totius Eccleſiæ ſententia & cōſenſione diſcedāt, & tot patrib⁹ ſummā audeāt irrogare contumeliā. Latet aūt in hoc ipſo magnus quidā iſtorū dolus, q dum vetuſtiſſimis illis patribus fidē & authoritatē detrahere moliūtur, facilè id cōſecuturos ſe ſperant, vt aliorū omnium, qui per mille deincèps annos ſcripſère, teſtimonijs pondus omne detractū videatur. Sed dabit quādoquè Deus pius & bonus, vt iſti Centuriones, vbì eorū fraudes & preſtigię hominibus innotuerint, ceu vaniſſimi impoſtores ab omnibus explodantur & exterminētur, & cum ſuis mendaciorum Centurijs in ſolas terras relegentur, ſi nihil eis acciderit deterius. Vtinàm verò reſipiſcant, & maturè agenda pœnitentia, Deum & Eccleſiam ſibi reconcilient. Hæc Lectori paucis indicata volui, vt & præſentes & poſteri intelligāt, quales viri fuerint, qui noſtra ætate Eccleſiā Chriſti oppugnàrūt.

Hoc etiàm anno in ducatu Vuirtenbergensi, vbi Brentius est superintendens, promulgatum est edictum contra Sacramentarios.

Iohannis à Lasko scriptum posthumum.

Basileæ prodijt liber Iohannis à Lasko, cum hac inscriptione: *Responsio ad virulentā, calumnijsq; ac mendacijs cōsarcinatam Ioachimi Vuestphali Epistolam quandam, qua purgationem Ecclesiarum peregrinarum Francoforti conuellere conatur &c.* Adeò etiàm post fata Laskus nō desinit esse infestus misero Vuestphalo: qui si se defendere velit, cum vmbris illi pugnandū erit. Porrò Theologi Ienenses Supplicationem edūt ad principes & ordines Confessionis Augustanæ pro legitima synodo, in qua Luterani soli conueniant, & Zuinglianos atq; alios aduersarios condemnent. Non dubium quin illius amplissimę synodi decreta plus authoritatis & ponderis habitura fuerint apud miserè fascinatam plebem, quàm ea omnia sacrosancta Concilia, quæ Romani Pontificis voluntate & authoritate indicta vnquàm & habita sint. Et quid est absurdum magìs? O quò prolapsa est Germania?

Supplicatio Ienensium.

Heshusius in Sacramētarios.

Quin & Tilmannus Heshusius libellum Ienę edit contra Sacramentarios, & mox in ipsa Pręfatione queritur, Zuinglij & Caluini errorem de Cœna latè per orbem Christianum diffusum esse, cui etiàm gubernatores potentes applaudant. Inter cætera, hoc libro suum, id est, Luteranum de Cœna dogma ex scripturis & patribus probare conatur. Idē contrà faciunt Zuingliani. Non ità pridē Superintendentes Heidelbergenses huiusmodi decretum promulgârunt: Luteri & Brentij Catechismi extra Ecclesiam eijciantur, & eorum scripta nullam habeant authoritatem. Eccè vt ille Pontificiæ authoritatis impotentissimus exagitator & euersor, iam à suis planè reijcitur & profligatur. Idem eueniet omnibus alijs turris Babylonicæ structoribus.

Nota lector.

Franci-

Franciſcus 2. Galliæ rex poſt celebrem ſuî apud Rhemos inauguratione͂, cum multo comitatu Ambæſias ſe confert: vbì paulò pòſt à ſeditioſis quibuſdam excitato tumultu, res ad ſummum ipſius regis & vniuerſæ aulæ periculum ſpectare videbatur. Sed eccè Deus miſertus optimi adoleſcentis, authores ſeditionis prodit, de quibus mox 24. Martij grauiſſimum ſumptu͂ eſt ſupplicium. In Scotia hoc anno mirè tumultuatum eſt, dum Caluiniſmum amplectuntur, Anglis ſuppetias fere͂tibus, qui & ipſi Caluiniſticum Euangeliu͂ complexi erant. Regina Scotiæ longè optima, Maria Guiſiani olìm Ducis filia, dum à Galliæ rege contra non ità dudùm de religione concitatos motus ſuppetias opperitur, curis permultis & morbo confecta, moritur Edimburgi in arce regia. In Gallia quoquè pleriq; Caluiniſmu͂ ſuſpirabant. Interìm enim, du͂ He͂ricus rex tot perpetuis annis grauiſſimo bello implicatꝰ tenebatur, Caluinus cum ſuis ſummam nactus opportunitate͂, peſtilentiſſima ſcripta per Gallias clàm diſperſit no͂ Latino tantùm, ſed etiàm Gallico idiomate: qua re multos deprauauit. Itaque Franciſcus rex, ſummæ ſpei adoleſcens, omnibus regni Ordinibus Co͂uentum indicit religionis componendæ cauſa. Verùm no͂ diù pòſt ſuperuixit, 4. Decembris die morbo͂ increbreſcente extinctus. Succeſſorem habuit Carolum fratrem ſuum, 12. annoru͂ puerum magnæ ſpei. Extat ſcriptum Galli cuiuſda͂, in quo inter alia refertur, nefandiſſimum Geneuæ initum fuiſſe conſilium de hocipſo rege Franciſco, Regina vxore, Regina matre Franciſci, & eius liberis, proceribus, bonis magiſtratibus ad certum diem commodo loco per inſidias trucidandis: atque eius crudeliſſimæ, & poſt homines natos atrociſſimæ conſpiratio͂is Bezam principem, Caluinum authorem, Ottomannu͂ ſubſignatorem, Spifamium ſuaſorem, omnes Galliç præ-

Regis Galliæ periculu͂

Scotia Caluinizat.

Franciſcus rex occu͂bit

prędones & laniſtas conſcios fuiſſe. Si quem plura nôſſe iuuat, legat religiõis & regis aduersùs exitioſas Caluini, Bezæ & Ottomanni coniuratorum factiones defenſionem primam. Multa hoc anno ferũtur viſa portenta. Alicubì ignis in aëre per horas tres, Alicubì ſanguinem pluiſſe, Foſani tres cometæ viſi, In planitie iuxta Centalium maximus equitum numerus turmatìm conſpectus: multaq́; in Gallijs, Germania, Polonia portenta alia. Iam enim paſsìm homines à Catholica religione ad plauſibilia multiplicis noui Euangelij dogmata deficiebant, digni qui eiuſmodi oſtentis terrerentur.

Conuentus Numburgẽſis Euangelicorum.

ANno 1561. Conuentus fuit Principum Auguſtanę Confeſſionis Numburgi in Duringia. Quidã Zuinglian⁹ ſcribit, in hoc Conuentu acerrimè actũ eſſe, vt ferebat, de Zuinglianis ſolenniter & q̃ apertiſſimè condemnãdis, ſed id quorundã principum bonitate eſſe impeditum. Miſit ad eum cõuentum Pius 4. Pontifex nuncium ſuum virum longè doctiſſimum, nobili apud Venetos ſtirpe editũ, cui Cæſar Ferdinandus ſuum quoquè legatum adiunxerat. Sed quòd Principes Auguſtanę Confeſſionis ſuorum concionatorum verbis plùs æquo tribuerent, illa Pontificis legatio parùm effecit. Porrò Iohannes Caluinus ſcriptum euulgat contra Heshuſium, quibus eius nebulæ diſcutiantur. Mox Theodorus Beza inſignis Caluinianus, duos ſubmittit dialogos aduersùs Tilmanni Heshuſij ſomnia: prior Cyclops, poſterior Sophiſta inſcribitur: vt animaduertas Euangelicorum mutuam inter ipſos modeſtiam. Edidit quoquè abſterſionem aliarum calũniarum Heshuſij in Caluinum. Sed & Boquinus Theologus Heidelbergenſis examen libri ab Heshuſio ſcripti euulgat. Porrò verò Guilelmus Clebitius, ô facinus audax & incredibile, librũ edit hoc titulo:

Caluinus cum ſuis cõtra Luteranos.

Vi-

Victoria veritatis, & ruina papatûs Saxonici. Sed quia sublimis fuit Papatus Saxonicus Martini Luteri, nō potuit ruere, nisi fracta ceruice: sepeliatur ergò, nec eius deincèps vlla sit memoria. Hoc quidem contē. dunt Sacramentarij, sed Luterani non deerunt suo Lutero Papę Saxonico. Eodem ferè tempore etiàm Iohannes Sturmius quędam Buceri scripta Eucharistica diuulgat, & in prefatione sua queritur, Luteranos importunitate & iniustitia sua cursum Euangelij impedire. Ad extremùm dicit, Si magistratus illis hominibus per triduum gladium suum cōcederet, crudelissima statìm secutura condemnationum tonitrua, fulgura, fulmina, &c. Dicit etiàm eos, quos velint, & quæ velint probare: rursùm, quæ velint, & quos velint, improbare, vexare, condemnare, proscribere, palo propè & cruci affigere, in ipsas propè vstrinas & rogos impellere &c.

Ruit Papatus Saxonicus.

Sturmij de Luteranis iudicium.

Porrò Lipsiæ Martinus Kemnicius Brunsuicensis Apostolus Repetitionem edit sanæ doctrinæ de vera pśentia corporis & sanguinis Domini in cœna. Prodijt verò etiàm Brentij liber de psonali vnione duarum naturarum in Christo, in quo veram corporis & sanguinis præsentiam in Cœna Lutericè explicat, valdè tabescētibus Zuinglianis, qui eam plagam à Brentio acceptā nollent. At tamen Petrus Martyr illi respondet, & defendit negocium Zuinglianum. Scripsit aliū quoquè libellū Brētius cōtra Bullingerū, q nihil minùs forsan ab illo expectârat.

Luterani in Zuinglianos.

Hoc anno quidam impius, blasphemus & ter execrablis furcifer, Lucas Sternbergerus nomine, in sacrosanctam Trinitatem, in CHRISTI IESV diuinitatem, in ipsum quoquè Spiritumsanctum, in sanctissimam Dei genitricem Mariam, de Sabbato potiùs quàm Dominico colendo, de Euchristiæ Sacramento, de Baptismo deniquè, quod satanicā vocat institutionem, tam horrēda & abominanda pa-

Blasphemus sectarij blasphemi dogmata.

làm

làm dixit & aſſeruit, vt nullę piæ aures ſinè horrore ferre queant. Idem ipſe cùm aliquandò pauciores opinione ſua cœnam Dñi percepturos haberet, alios omnes his verbis accerſiuit: Venite hùc: nō enim poſſum ſolus illum deuorare. Et ille quidem in Euchariſtia ſe faſſus eſt Melanchthonem ſequi, in reliquis Sacramentis Luterū. Docuit inter alia, nó eſſe Trinitatem, ſed vnum Deum: non Chriſtū, non ſpiritum ſanctum. Huic tam impię opinioni quædam alia planè contraria emerſit in Polonia, dicentibus quibuſdam Pſeudoprophetis, non vnū, ſed tres eſſe Deos: at Filium tamen aliquanto minorem eſſe Patre & Spirituſancto: porrò Athanaſij ſymbolum iure ſathanaſianum appellandum. Sciſcitantibus quibuſdam Poloniæ proceribus, vndè hoc dogma accepiſſent, illi reſpondent purum putū eſſe Euangelion, & eam doctrinā ſe accepiſſe à ſuis præceptoribus, Caluino, Bullingero, Petro Martyre, & Vuolffgango Muſculo. Hunc verò tantū theſaurum nunc demùm voluiſſe Deum p ſuos fideles ſeruos reuelare. Sed cū tali theſauro abeant illi quò digni ſunt. Eccè quò tandèm proruit humana temeritas, & temeraria impietas.

Conuentus Lunæburgensis.

Saxones Luterani Lunęburgi Conuētus agunt, damnantque hęreſeos Albertum Hardenburgium Zuinglianū. In Tranſſyluania alij Luteri, alij Sacramentariam de Sacramētis doctrinam recipiunt. Indè ſecuta eſt Eccleſiarum diſtractio, effusè ridentibus Turcis tantam Chriſtianorum inſaniam. Porrò Bremenſes, qui ferè ex primis Saxoniæ populis Luteri Euangelium ſuſceperant, iam nouo afflati ſpiritu, Caluiniſmum complectuntur, fremētibus Luteranis, quòd à vera Luteri luce ad has tenebras eſſent deuoluti. Luterani omnes ex vrbe profugere compulſi ſunt. Vbì nūc ſunt illi, qui ea in vrde hactenùs Luteri Euangelium tanquàm certam veritatem

tē amplexi sunt? Scilicèt Caluinus plùs vidit, quàm Luterus Germanicus Elias.

In Galliæ Christianissimo regno multi à Catholica religione ad Caluini blasphemias deficiunt, & res nedùm satìs sopita est.

ANnus 1562. inprimìs infaustus & luctuosus fuit florētissimo & Christianissimo Franciæ regno, in quod iamsensìm irrepserant feræ belluæ hæretici Caluiniani. Sæuitum est hoc anno mirabiliter & plùs quàm Tartaricè vel Turcicè in sacrosanctam Eucharistiam, in res Deo sacratas, in templa, in monasteria, in calices, vasa sacra, & id genus alia. Ex Duodecim noui Euangelij buccinatoribus, qui inter alios verbi ministros se dicebant, octo vel nouem erant desertores monachi, quos euomuerat Christus ex ore suo. Omnium verò dux & signifer Theodor⁹ Beza, in bonis Ecclesiasticis egregiè iam antè etiàm luxuriat⁹ fuerat. tales ferè plerique oēs fuerunt horum infelicium temporum præcipui dogmatistæ & buccinatores multiplicis noui Euangelij. Habet autem malus dæmon amplam potestatem in eiusmodi impios & deploratos apostatas, quibus ceu aptissimis malitiæ suæ organis & administris ad omniuariam abutitur in miseros & incautos homines spargendam & propagandam nequitiam & impietatem. Huius igitur Bezæ satellites inter aulicos quosdam suum cœpêre virus spargere, & quos in suam potuêre nassam ꝑtrahere, illis persuadere conati sunt, nè nefas esse putarent mentiri, fallere, fingere, agere prædas & sacrilegia perpetrare: nec huic bellissimo euāgelico Thrasoni deerat suus quidam verbi Dei egregius prætextus, sub quo perditissimi nostræ ætatis hæretici innumeros perdiderunt. Erat hæc doctrina plausibilis, sensimq; per hācapud quosdam nō infimos sibi gratiam conciliârunt. Ea obten-

Hæretici sæuiunt in Gallijs.

Spargitur virus inter aulicos.

obtēta, in eam cogitationē incubuêre, ſua vt cōſilia in opus conferrent, ſtatueruntq́ue menſe Ianuario cuncta Galliarum templa diripere & expoliare, nihil quidē aliud ex illa prȩda quàm aurum Tholoſanum relaturi. Id vt ſuos haberet ſucceſſus, ſocios ſuos omnes iuſſerunt quantam maximam poſſent hominum turbam cogere, & hoſpitia omnia vrbium occupare, quô faciliùs hac ratione ſuas illas præclaras prædas nocte vna, abſque ciuium prohibitione, poſſent agere. Interìm iactabatur ab illis, ſi quod animo deſtinârant, re ipſa poſſent conſequi, ante Maium menſem haud obſcurè ipſorum pium propoſitum & conſilium perſpectum iri. Sed vt ſunt verſuta hæreticorum ingenia, erant inter eos qui callidè cogitarent, ſi Senatûs iniuſſu hæc ſacrilegia & templorum direptiones fierent, alias nationes id illis probro daturas, & peſſimè interpretaturas, neque pleroſque Galliæ proceres & homines eas rapinas toleraturos: præſtare igitur, vt res differatur, atque intereà ratio ineatur Regis & Senatûs eius fallendi, atque hac via alicuius mandati conflandi, vndè Regis voluntate & conſenſu hoc negocium agi appareat. Hoc quidem ſic nonnullis viſum tum fuit, ſed plerique Aquitani huius moræ impatientes, magno impetu in ſua regione omnia comminuerunt. Eſt enim in hoc nouo Euangelio ſpiritus quidam vehemens, qui miſeros homines agit præcipites ad audenda ea, quȩ ſani homines nunquàm auderēt. Cùm enim malè perſuaſi ſint ab impoſtoribus pſeudoprophetis, hactenùs ipſos ambulâſſe in tenebris, iam demū veram appræhendiſſe lucem, non ſobrietatis, ſed amentiȩ muſto ebrij, ruunt in facinora, & cùm multa agant, non verbis, ſed flammis vindicanda, tamen ſe putant rectè & religioſè agere: quȩ perſuaſio falſa addit vires temeritati, vt tanto res nefarias auſint liberiùs,

Verſutia hæreticorū.

Furor hæreticus.

liberiùs, quãto eas arbitrant̃ magìs Deo gratas. Et hęc quidẽ de imperita multitudine dici poſſint: nã multi etiàm non errore, ſed malitia peccant. Porrò aũt etiàm Pariſijs viſebantur plures ſolito homines armati ad cõciones procedere duobus in locis, nec obſcurè licebat animaduerti, non niſì peſſima quęque iſtos machinari. Nam & minas vulgo intentabant, & verberabant obuios, nemine ferè contradicente: eoque planè ſpectabant, vt cuius cauſa eò venerant, id quamprimùm exequerentur: at tamen reformidabant populi frequentiam, licèt inarmati. Si quis enim ciuium ab Hugoniſtarum (ſic vocabãtur ſocij Caluiniani) factiõe alienus gladiũ geſtâſſet, is vt ſeditioſus compræhendebatur, cùm tamen iſti Hugoniſtę om̃e genus armorum circunferrent. Ipſis Iohannis Euangeliſtæ ferijs, cum Hugoniſtæ frequentes admodùm ad concionem iuiſſent, & ea abſoluta, Catholici ad preces veſpertinas in ſancti Medardi æde campanas pulſarẽt, Hugoniſtæ eam pulſatiõem iniquo tulêre animo, eaq; verbi Dei prędicationem interturbari querebãtur. Indè igitur arrepta occaſione, in ædem necdùm benè exædificatam armati impetum fecerunt, vna manu gladium, alia ſclopettum geſtantes, effractiſq; valuis omnibus, miſeram plebem inuaſerunt haud aliter, quàm ſi bellum denuciatum eſſet. Erat ibì cum plebe concionator Catholicus, quem iſti viri Euãgelici ità tractârunt parùm Euangelicè, vt ille iam procumbens in genua, capitis ſui ſectionem expectârit, ſed ictus illi intentatus, tunicã ſcidit, & carnĩ nõ leue inflixit vulnꝰ, nec tamẽ caput penitùs ampu tauit, deindè enſe quoàd collibitũ eſt, illũ egregiè verberârũt. Quoſdã etiã alios enecârũt, nec paucos ſauciârũt. Ipſam verò ſacroſanctã Euchariſtiã, quod ſinè horrore dici vix poteſt, homines emotæ mẽtis confregerũt, & humi abiectã pedibus ꝓculcârunt.

Pariſiis hæretici inſoleſcunt.

Templũ S. Medardi inuadunt.

Euchariſtia cõculcatur.

Tam

Tam verò atrox bellum ſtatuis indixerunt, vt ne vna quidem ſuperfuiſſe feratur, cui nō amputârint caput,haud aliter quàm ſi vitali illę ſpiritu animatę fuiſſent: nec feneſtræ vitreæ huius furoris expertes eſſe potuêre,è quibus multas comminuerunt, atq; etiàm aras nō paucas demoliti ſunt,calices,reliquias,veſtes ſacras & quicqd abſportari potuit, abſtulerūt.Horum dux quidam ad ſummam vſque aram adequitās clamitabat, **Pilla tout/Pilla tout**, id eſt, Diripiatis omnia,Diripiatis omnia. Iam qui omnium fuiſſet audaciſſimus & flagitioſiſſimus, is præ omnibus palmā referebat.Intereà luctus & lachrymæ obtinebant catholicos Pariſienſes,tum DEO, tum regi ſuo fideles, cùm cernerent binos & binos tum presbyteros, tum alios vtriuſque ſexûs homines vulneratos,in puteos ſinè vlla miſericordia detrudi,atque ità crudeliter enecari: nec tamen quiſquam auſus erat tam barbaricam miſerorū necem vel lachrymis vel gemitu proſequi.Si quis è catholicis vel ſuſpexiſſet tantùm,haud ſecùs atquè ſeditionis ſtudioſus,verberabatur.

Catholici aliquot in puteos demergūtur.

Miſeram quandam mulierculam capillis appræhenſam per plateas raptabāt & immaniter percutiebant,eam vnam ob cauſam,quòd plorabunda dixiſſet, En quibus premimur anguſtijs: num perpetuò tam miſeri futuri ſumus?

Ibant autem Hugoniſtæ per vrbem Pariſienſem inſtructa acie equites iuxtà àc pedites,diſtrictis gladijs,alta voce clamantes,Euangelium Euangelium: non Chriſti vtiquè, qui non ſic ſuum annunciauit Euangelium,ſed Caluini & Bezæ, inſignium Antichriſti anteambulonum,qui ei ampliſſima præparârunt itinera. Addebant etiàm: Vbinàm ſunt idololatræ papiſtę? & id genus multa alia digna talib' viris & tali euāgelio. Nec verò occurrebat populo catholico,qd ad hęc reſpōderet,aut quò ſe verteret.

Menſe

Mense Ianuario conuentus egit Senatus regius, vt statuerent tolerarine deberet in Gallijs gemina religio,& Hugonistis templa permitti. Tandèm,vt quidam scribunt,permissum est Caluinistis impunè concionari,baptizare, sacramenta contemnere,sed extra tamen vrbium mœnia. Vt verò animi Parisiensium lenirentur, multa ipsorum causa facta dicebantur,quandoquidem in hoc edicto id quoquè haberetur, nefas esse Caluinistis intra vrbes templa erigere, vel concionari, tametsi non vetabantur in vrbibus commorari & degere. Hoc autem edicto Caluinistæ se mirificè tuebantur posteà, nec dubitabant dicere,proceres illorum approbâsse religionem, cùm tamen disertis verbis in eo edicto haberetur,nolle ipsos duas approbare religiones. Iam porrò sectarij confidentiùs quàm antè suis se induebant armis,idque sub specioso edicti huius exequendi prætextu. Rex etiamnùm admodùm puer erat, nec poterat rebus afflictis Galliæ in hoc miserabili tumultu ità facilè opem ferre,erantque etiàm quidam magni nominis, qui Caluinianis concionatoribus non obscurè fauerent: quod idcircò dixerim, nè quis temerè hanc rerum confusionem in illo florentissimo regno regi puero longè optimo & summæ spei adscribat. Si regi Francisco, huius regis Caroli fratri, diuturnior vita cōtigisset, hereticorum conatus nō illos fortasśis progressus habuissent. Sed propter peccata hominum permisit DEVS aliquid posse impium Bezam cum suis socijs apostatis monachis:rursùs vbì immensæ eius bonitati visum erit, regnum illud Christianissimū ab omni hæreticorum fermento repurgaturus.

Conuentus Senat⁹ regij

Cùm autem hæc ità gererentur,vt paulò antè dixi, Senatus Parisiensis, quem Parlamentum vocant, disertis verbis ad ea sic respondit: Nec possumus, nec volumus, nec debemus. Quibus verbis satìs

Sententia Senatûs Parisiensis.

declarârunt, quàm essent plerique animis alieni ab istorum hominum conatibus & machinamentis. At tamen ob armatę multitudinis metum, posteà nó, nihil mutata sententia edictum illud passi sunt certa quadam ratione non aboleri. Iam enim Caluinianorum ingens erat numerus, & armis perstrepebant. Verùm nec sic quidem satisfactum sibi putabant Caluinistæ, quippe qui non hoc vnum spectabant, vt illis suo more concinere & concionari liceret, licèt plurimùm id se obtinuisse lætarétur, quòd hac ratione populum in suam nassam possent pertrahere.

Quandò verò potestas illis facta non fuit noua templa construendi, ministri seu buccinatores Caluiniani à rege impetrare molíti sunt, vt liceret ipsis in Catholicorum templis sua agere ministeria: qua in re mirabili vsi sunt vafricie. Simulabant enim se cum Catholicis in ipsorum velle redire Ecclesias, modò quædam remouerentur, quæ ipsi censerent diuino repugnare honori: atque de his cupiebant audiri contra Theologos & eos omnes, qui ipsis id negandum putarent. Hæc autem illi sic petebant, vt suarum rerum incrementa indè oritura non ambigerent. Tandèm definitum est, vt cum Caluinianis ministris Catholici Theologi de religione coram Regina disputarent: & missæ sunt ilicò literæ ad facultatem Theologicã Parisiensem, vt quatuor aut quinque è suis mitterent responsuros ad ea, quæ ipsis essent proponenda.

Simulatio Caluinistarum.

In hac disputatióe à parte Caluinianorum princeps erat Theodorus Beza, qui, vt ait insignis quidam Theologus, multa nouit adferre in medium, si habeat obsequẽtes auditores, qui nihil illi opponant. Socius illi aderat quidam apóstata Franciscanus. Commodùm sanè istis hæreticis euenerat, quòd

Disputatur corã regina cum hereticis.

quòd huic disputationi interesse non potuit amplissimus & doctissimus Lotaringię Cardinalis, alibì tum grauibus negocijs occupatus, qui aliâs in Possiaca disputatione os impurum istius Thrasonici Bezæ oppresserat, præsente Regina & multis regni proceribus. Intereà ciuibus Parisiensibus gloriosi Euangelici fratres persuadere nitebantur, ea quæ Catholici docent, hominum inuenta esse, & pugnare cum scripturis sacris, victosque à Caluinianis esse Theologos Catholicos. At Parisienses illis respondebant, maiorès & præpositos suos non minorem agere curam salutis suæ, quàm Caluinianos: porrò ab illis suis maioribus & præpositis habere se doctrinam suam velut per manus traditam, in qua illi haud aliter atquè in fide IESV CHRISTI, & in regis sui, tanquàm legitimi principis & domini sui obedientia, potiùs mortem essent oppetituri, quàm vnquàm transituri in castra fremētium beluarum atque ferarum, nouorum scilicet Euangelicorum hominum, qui cælum terræ miscerent, & ordines omnes perturbarent. Quòd si verò omninò oporteat ipsos rationem reddere religionis suæ, missuros se eò aliquot homines doctos suis sumptibus. Deindè vrgebant summoperè Theologos aliquot, vt ad disputationis locum celeriter proficiscerentur. Nauabant id temporis strenuam operam Catholicæ tuendæ religioni præter alios etiàm Guisij principes, magister equitū, Mareschallus sancti Andreæ, & ciues atque mercatores Parisienses, qui se primos opposuerunt Caluinianis, multumque posuêre studij, operæ & diligentiæ in obsecrandis, adhortandis & extimulandis proceribus, vt Caluinianorum consilia & machinationes impedirentur.

Defensores Catholicæ religionis.

Primum aūt disputatiōis caput fuit, quòd Caluinistæ concionatores cuperēt statuas, imagines, reli-

quias, templorum ornamenta destruere, confringere & eliminare: aiebantque non se redituros ad religionem nostram, nisi priùs hæc & alia pleraque ipsis molesta profligarētur: scilicèt in gratiam apostatarum recedendum est ab ECCLESIAE Catholicæ institutis, & illorum impijs dogmatibus & Turcitæ iconomachię subscribendum. Fuit autem responsum illis abundè à Theologis Catholicis, sed illi ab hac sua sententia discedere noluerunt. Erant tum quidam ministrorum Caluinianorum fautores, qui vt illos in sūo proposito cōfirmarēt, hac moderatione vtendum aiebant, vt imagines omnes exploderentur, dempta CHRISTI crucifixi. Sed id ministri ferre noluerunt, nihilo magis propitios erga CHRISTI, quàm Diuorum imagines, sese declarantes. Sed neque Catholici eos audiendos dicebant. Si enim CHRISTI imago veneranda est Christi causa, quem repræsentat, itidèm Sanctorum imaginibus honor habendus est propter eos, quorum sunt imagines. Non decrant verò, qui hanc controuersiam ad Romanum Pontificem vel Synodum œcumenicam referendam statuerent: verùm ità fiebat, vt quod apud Catholicos semper in vsu & more positū fuerat, iam in dubium verteretur. Et Caluiniani quidem hinc ansam arripuêre suis sacrilegijs & templorum expilationibus fucum quendam prætexendi. Et est tunc quoddam ab eis scriptum editum, in quo illi affirmare nō dubitârūt, se plena regis authoritate imagines confregisse, vt suam impietatē in regem reijcerent, & sceleratissimè illum apud omnes traducerent. Sed & sermone pafsìm apud omnes iactabant, se disputatione obtinuisse, vt cum imaginibus bellum gererent, theologicamq; facultatem & Episcopos ab ipsis stare: nec talium mēdaciorum pudebat bellissimos Caluini discipulos. Iam quidā proceres

Vanitas Caluinianorum.

Calui-

Caluiniani clàm militem conſcribebant, alij eorum ſocij parùm humaniter clerum tractare cœperunt. In pagis multi paſtores vel parochi occidebantur, quibuſdã ſacerdotibus pręcidebant auriculas, easq; ſuis affigebant pileis. Duces & ſigniferi ſectarij non deerant ſuis machinationibus promouendis: neq; ignorabãt quanti ipſorũ intereſſet, ſi Lutetiam ſibi poſſent ſubigere: ea em̃ in poteſtatẽ redacta, reliqua oppida nullo negocio poſſe opprimi. Viſi tũc ſunt quãdoquè Pariſijs in cõcione ſeptingẽti vel octingenti homines in equis, præter ingentem peditum multitudinem. Inuaſerat indè timor ciues Pariſienſes, nec immeritò haud vulgariter commouebantur, quòd præcipui è ſectarijs ad nongentas propè domos inſignes eius ampliſſimæ vrbis prædæ deſtinâſſent. Opportunè autem ſuperuenit clariſſimus princeps Guiſius, cuius præſentia ciuium animi recreati & confirmati ſunt, & impedita conſilia hominum factioſorum, qui iam ſpe deuorauerant facultates optimorum ciuium. Sic non deeſt præpotens DEVS ſpem ſuam in ipſum collocantibus. Tum verò fremere ſpe ſua fruſtrati ſectarij, quòd talem bolum ſibi præreptum cernerent. Porrò ex vrbe excedentes, aliò commigrârunt, vbì habita conſultatione, cùm intellexiſſent abeſſe præter alios etiàm Guiſium principem, altero Paſchatis die ad portam Pariſienſem ridiêrunt vrbem occupandi animo. At poſtquàm præmoniti ſunt nè ad vrbem propiùs accederent, nî cæſos ſe vellent, actutùm Aureliam omnes profugerunt, vbì facilis eis patuit aditus. Aiebant enim ſe mandato regis eò venire, vt oppidum illud conſeruarent, nec vlli damnum darent, cuique libera relicta facultate viuendi pro ſuo arbitratu, quemadmodùm haberet edictum in Ianuario propoſitum, quo cautum eſſet, nè qua templa vexarentur aut ſpoliarentur.

Periculum Pariſienſiũ.

Hæretici profugiunt Aureliam.

Sed belli homines hac ratione aditum in oppidum quærebant, eaque fide hæc dicebant, qua vti solent hæretici omnes & perfidiosi ac simulati Christiani, aqud quos nullus est Dei timor, & honestũ est propemodùm mentiri, fallere, periurare, nullis stare promissis. Admissi igitur intra vrbem Aurelienſem, in dies magìs ac magìs templa vastanda & expilanda susceperunt, idque planè contra edictum, cuius se volebant videri patronos & cõseruatores. Et primò quidẽ libuit illis impetum facere in Abbatiam quandam, cuius templum vastauerunt, imagines confregerunt, sepulcra & fenestras vitreas dissipârunt, sedilia & quicquid ex ligno fabrefactũ erat, Vulcano cõsecrârunt, & in eundẽ ignem coniecerunt libros sacros in Abbatia repertos, multis interìm vsi petulantissimis sermonibus. Deindè suos eò equos introduxerunt stabulatum, tantaque barbarie in illud monasterium sæuiêrunt, vt nullum eius murum integrum reliquerint. Quosdam etiàm ex monachis, qui illic remanserant, ceperunt, coniectosque in carcerem vi eò adigere voluerunt, vt ipsis indicarent sacras reliquias quas absconderant. Erant in ijs iuuenes quidam, qui magnis pollicitationibus inescati, sacra ossa prodiderunt; quæ illi scelerati & nefarij homines flammis exusserunt, vt quantùm in illis erat, rursùs beatissimos martyres semèl pro CHRISTO cæsos, ad carnificinam reuocarent.

Templa Aureliæ vastãtur.

Erant in monasterio illo duo iam affecta ætate senes, nõ ferè minores octogenarijs. Ex his alter in quodam pestilentis domûs solario sedebat inclusus ad menses quatuor, clàm illi victum suppeditante quodam eius amico. Orabat verò diù noctuque DOMINVM, illud mortis expectans genus, quod DOMINVS ipsi vellet euenire. Alter pastoris functus officio in illa parœcia, ꝑ id tẽpus itidem à mona-

monasterio clàm recesserat, latitaturus in exiguo quodam loco, ad quem tamen non diù pòst isti sacrilegi Aurelia profecti, cùm ægrotum & miserum hunc senem, qui iam Eucharistiam ceu breuì moriturus acceperat, inuenissent, percontati ex eo sunt, essétne monachus & sacerdos certi cuiusdam monasterij. Illo id minimè negante, restim in collum & subter brachia eius iniecerunt, sicque nudum deorsùm pertraxerunt. Vt autem viderunt iam ferè extremum illum ducere spiritum, cruentissimi carnifices lœtifero ictu caput eius pulsârunt, atque ità animam exhalauit. Nec hoc contenti, homines omnis humanitatis & pudoris expertes, ad arborem cadauer alligârũt, & pro animi voluptate sclopettis illud traiecerunt. Postquàm verò iam dictum monasterium vastauerunt, ad alias Ecclesias progressi sunt, sed multa cum simulatione, vt est solenne apud hęreticos. Proclamatum fuit Aureliæ, nulli posthàc templo quicquam detrimenti allatum iri: sed hoc eum habuit euentum, quòd reliquis Ecclesijs non aliter accidit, atquè illi de qua iam diximus. Sanctissimi Aniani, eius vrbis antiqui Episcopi, sacra ossa immanissimè tractârunt & exusserunt. Conculcabant homines impijssimi consceleratis pedibus sacrosanctam Eucharistiam, vel etiàm sclopettorum globulis traijciebant.

Summa crudelitas in moribundũ senem.

simulatio Caluinistarum.

Fabricæ & reliquiarum curatores, rationem harum reddere cogebantur: quod si non satìs exactè quiuissent, in custodias ducebantur, & interdùm grauissimè torquebantur, nisì pecunia se redemissent. Summam sanctæ Crucis ædem incendere cùm cœpissent, populus ea re permotus clamabat, Quid isthuc rei est Domine DEVS? Iam enim sibi perijsse videbantur, cernentes ardere templum suum. Res preciosas templorum ex auro & argento fabrefactas, siue clinodia sub eo prætextu

auferebant, quòd dicerent se ea velle seruare regi, cùm indè posteà nummos cuderint, nulla regi reddita ratione. Vestes sacræ omnes prædæ cesserunt, quibus ad magnum ludibrium abutebãtur, nõ temperantes interìm sibi ab immanibus blasphemijs in Deum & cultum illius. Interdùm se oblectandi causa vnum aliquem è suo grege sacerdotalibus induebant vestimentis, tanquàm iam iturum ad sacrificandum: eumq; cum ingenti triumpho per totam vrbem circunducentes, ludibrij causa cantabant, Te Deum laudamus, vel, Requiem æternam &c. multaque fœda & abominanda designabant, indigna planè quæ apud Christianos referantur. In templis & sacerdotum domibus nihil relinquebant integrum: libros & imagines omnes dilacerabant & exurebant: demptis tamen deæ Veneris & id genus prophanis imaginibus, quibus ea hominum fęx nõ paulò plùs delectatur, quàm Christi crucifixi aut sanctorum eius. Monumenta omĩa eleuatiora perfregerunt, & in plerisque ossa recondita combusserunt. Ipsum quoquè cadauer regis Francisci eius nominis 2. qui frater fuit Christianissimus æquè Christianissimi regis Caroli, iam in Gallia regnantis, in æde sanctæ Crucis conditum combusserunt, animi crudelitatem in extinctum declarãtes, quam in viuum non poterant. Is enim pius adolescens Aureliæ decesserat, cùm illic ageret cõsultandi causa, quibus rationibus regni sui calamitatibus posset mederi.

Nota impiã petulantiã.

Cõburitur corpus Francisci regis.

Campanas & candelabra templorum bellissimi Caluinistę in bombardas transformare instituerũt: valuas destruxerunt, libros exusserunt, atque templa deformârũt, vt speciem templorum omnẽ amisisse viderentur. Baptisteria cloacarũ loco habuêre. Quasdã Ecclesias in cellaria mutârũt & armamẽtaria. In tẽplo Franciscanorũ reposuerãt puluerẽ tormenta-

mentarium, in quem posteà ignis incidit, & cõsumpsit omnia. Clerus & religiosi tot malis circundati, pro se quisque suę saluti consulere compulsi, ex vrbe illa euadere, seque clàm subducere conati sunt, Nam si quos comprætendissent, eos insimulabant furti, quòd templorum clinodia surripuissent. Faciebant hoc illi fratres euangelici, vt occasionem haberent eos tormentis excarnificandi, adeò vt in ea vrbe nemo ab his tormentis se posset eximere, nisì sacrum Baptisma & Confirmationem abiurâsset.

Accidit vt quodam die inuenirent sacerdotem in solario Missę sacrificiũ offerentẽ, & Catholicos confirmantem atq; consolantem. Illum sic vt erat sacris vestibus indutum per plateas duxerunt vsque ad portæ excubitores, vbì capiti eius imposita galea, & hasta in humeros iniecta, totum diem cõpulerunt ieiunum perstare inter illos perditos nebulones, q̃ excubias agebãt, à quibus benè liberaliter fuit irrisus, & conuicijs atq; ludibrijs exagitatus.

Nota facin⁹ euangelicũ.

Parochum S. Paterni, virum grandęuum, putà septuagenarium, nolẽtem deserere ouiculas suas, sed eas quotidianis sermonibus confirmantem, & de Dei benignitate & misericordia benè sperare iubẽtem, cùm post menses quatuor eis tandèm proditus fuisset, captus & præsidi cuidam traditus est. Is præses iampridèm hostili in eum erat animo, quòd per multis annis contra Hugonistas, & hunc præsertim prę̃sidem aliosque nonnullos iudices, Catholicam religionem Aureliæ propugnâsset, crebroque eos male administratæ iustitiæ accusâsset, adeò, vt eo nomine delirus, imperitus & seditiosus quoquè habitus fuerit. Ità enim solent isti euangelici homines infamare eos, quos cupiunt extinctos. Et tamen, vt scribũt graues viri, si in illo Galliæ Christianissimo regno, immò etiàm apud alias nationes, pauci quidam nouãdarum rerum cupidi, à locorũ prę̃sidibus

Parochus quidam vexatur ab hæreticis.

initiò mox oppressi fuissent,& ex iuris p̄scripto, in eos esset animaduersum,non tot millia posteà p̄iјssent. Habet eñ hoc hęresis omnis & falsa doctrina innatū sibi,vt nisì in ipsis suis initijs radicitùs extirpetur,paulatìm crescat in immēsum,& longè lateq; oīa horrēdū in modū depascat & depopulet. Vidimus proh dolor eius rei in diebus nostris exempla multa nimìs,q̄ abūdè quod dicimus,testari queant, etiāsi vetera nulla suppeterēt.Sed ad rē.Cùm sic,vt diximus,venerandū hūc parochū Caluiniani captū tenerēt,haud secùs eū tractabāt, atquè olìm Christū satellites Herodis,illudētes & mendacijs studio effictis virū bonū onerātes,inter alia hoc etiā illi affingētes,q̄ voluerit regē Christianissimū p̄dere:tū etiā q̄ adulterinos nūmos cudisset. Hoc illis bonis viris sic visum tū fuit illi pio sacerdoti imponere,q̄ ipsi essent id temporis occupatissimi multifarijs cudendis numismatìs ex illa p̄clara immaniū sacrilegiorū p̄da.Ad extremū liberā se illi abscedēdi potestatem facturos dictitabāt,si abiurata religiōe Catholica,ipsorū teterrimis paradoxis assentiret.Atq; eius gratia crebrò ad illum mittebant suos ministros,q̄ cum illo disputarent,& eum euerterent.Sed ille vir pius,in Christo benè firmatus,quo plùs ab *istis* molestiæ pertulit,eo factus est robustior, & in recta fide cōstantior.Tandèm multò etiàm acriùs eum infestare cœperunt,vt à fide deficeret:cumq; interrogatus ab illis,vellétne ab animi sui proposito discedere, p̄rsùs pernegaret, optatiusq; sibi esse diceret vitam perdere,q̄ vel suos parochianos deserere,vel tam nefariū illis de se exemplū p̄bere,suspēdio eum adiudicârūt.Itaq; ad illud suppliciū proficiscēs,inter eundū loquebatur de Christi passione,orabat p̄ ouiculis suis & pro vrbe illa. Cùm verò iam scalam asscendisset,multas fecit optimas adhortationes ad dominos,ad illorū ministros seu concionatores & ad

Nota figmēta hæreticorum.

Adiudicatur suspēdio vir grandæuus.

ad populũ, ostenditq́; illis ipsorũ aduersùm Deum, religionẽ & regẽ Christianissimũ pessimi exẽpli rebellionẽ, simul Deũ laudãs pro hac ipsi collata gratia, ꝙ posset pro fide occũbere, populumq́; admonens nè cuiusquã periculi causa ab auita religione se abduci paterẽtur. Hac verò eius dicendi libertate & cõstantia excanduerunt tum dñi quidã, tum concionatores Caluiniani: porrò è plebe pleriq; ingemiscentes lachrymabant, ꝙ ille tam affecta ętate senex ea animi fortitudine mortẽ exciperet religiõis ergò. Vt autẽ Caluiniani suę causæ patrocinarẽtur, rursùs ꝑ concionatorẽ quendã eum cõpellârunt, si quidẽ à sua religione discedere vellet, licere ipsi incolumẽ abire. Verùm illo talia impiorũ hominũ ꝓmissa fortiter contemnente, ab illis peremptus est.

Postquàm aũt intra Aureliã nihil reliqui sibi fecerãt Caluinistæ, in quod suã tyrannidẽ exercerẽt, ꝑter ciues Catholicos, q̃bus nõ parùm infesti fuëre, magno numero ꝓfecti sunt in pagos, vbì suo more tẽpla egregiè expilârũt. Quòd si in illorũ manꝰ incidisset sacerdos aliquis, illũ ad equos suos alligatũ cogebãt post ipsos aliquãdiù cursitare: ea voluptate exatiati, vel oculos ei eruerũt, vel nares & aures, interdùm etiàm virilia ꝓciderũt, ac postremò ad arbores alligatũ bombardarũ globulis confecerunt. Quorundã secârũt capita, alijs è facie cutẽ detraxerunt, & primores digitos amputârũt. Quibusdã in locis fœdissima edidêre latrocinia & cædes omnis generis hominũ, ne ipsis quidẽ paruulis parcẽtes. In pago quodã haud ità procùl ab Aurelia plùs minùs 25. homines comprẹhenderunt, in quibus erant aliquot pusiones. Sperabant ij pueri se horũ cruentas manus cõscensa ædis sacræ turri posse euadere. Verùm in ipsam turrem ab illis coniecto igni, duo paruuli è fenestra suî seruandi causa exiliêrũt, quos nefarij hoĩes excipientes, rursùs in ignẽ deportârunt, & miserandum in modum concremârunt.

Immanes barbaries in Clerum.

Facinus sacrilegum in Ludouicum regem.

Quodam in templo alio cùm nulla clinodia reperissent, statuam Ludouici XI. Gallorum regis brachijs & cruribus amputatis fœdissimè truncârunt, mox etiàm præsecto capite abiecerunt. Pòst effracto eius mausoleo, cadauer ad cineres vsque combusserunt. Putantur in illo rege ea causa tantá exercuisse immanitatem, quòd ille hæreticos solitus fuerit seueriter castigare. Eadem barbarie vsi sunt in sacello Longauillano, vbì conditi erant magnates plerique omnes è regio stemmate oriundi: quorum corpora cōuulserunt, & membra cęsa canibus proiecerunt. Porrò verò cùm non inuenissent optatam prędam, neque etiàm Canonicos, qui eis illam indicarent, palàm proclamari iusserūt, vt intra triduum Aureliæ comparerent, responsuri ad ea quæ ipsis essent proponenda: quod si non facerent, vbicunque pòsteà reperirentur, laqueo se scirent enecandos. Et eò sanè rem tandèm perduxerunt, vt in ipsorum manus thesauri peruenerint, quibus suo more vsi sunt. Posteà ad Nauarrę reginam profecti, ea inspectante, id genus alia Euāgelica facinora designârunt, proiectis & exustis cadaueribus parentum & cognatorum regis Nauarræ. Quodam in loco destruxerunt sepulcrum cuiusdam ducis Ioannis, qui sanctus habetur, itemque omnium successorum eius, quorum omnia corpora in cineres redegerunt.

Beza vult ire in Germaniam.

Theodorus Beza cōcionator, & dux istorū, non exigua è tot sacrilegijs conflata pecunia, cōsultius sibi fore putauit, si ab Aurelia discederet, procùl à periculo abfuturus. Metuebat enim sibi à rege, qui magno conscripto exercitu hæreticis imminebat. Persuasit autem bellissimus Beza suis hominibus se iturum in Germaniam, & indè copias auxiliares adducturum. Intereà bìs térve quadā in regione Galliæ concionatus, cùm se ab eius incolis cerneret negligi, duros & ceruicosos eos vocauit: vt verò ab

eis

eis prȩclarè & inprimìs Euangelicè se vlcisceretur, omnes illorum parochos & sacerdotes iussit trucidari, cùm iam anteà sæpè eos numerata pecunia se redimere compulisset.

Crudelitas Bezæ.

Inter alias ab ipsis occupatas vrbes, etiam Turones obtinuerũt: qua in ciuitate è tribus templis ingentem auri & argenti vim rapuerunt, prȩter gemmas: fuit id damnũ propè irreparabile. Aliud quoddam oppidum prȩcipuo quodam festo die cùm ingressi essent, sub finem sacrificij cùm Agnus Dei caneretur, in ecclesiam armati irruerunt, contentisq; vocibus clamârũt, Apagite perfidi sacerdotes, priùs quàm frustatìm concidamini. Ex prȩcipuis quidam dictitabant: Eià nos hîc iam sacrificemus, nam isti posthàc suas hîc Missas non facient. Profugiebant tum vt poterant Canonici, haud immeritò animis cõsternati, sed ab illis sicarijs capiebantur, & ad suas ædes raptabantur, daturi qcquid haberent. Interìm his minis illorum circunsonabant aures, quòd eorũ sanguinem canibus hauriendum prȩbituri essent. Erat in ijs Canonicus paulò commotior, qui istos prædones ad eius ædes adducẽtem iussit abscedere, quòd regis iniussu nihil haberet in ipsius domo negocij. At ille nolens cedere, & impressionem faciẽs in ædes, ab illo Canonico gladium corripiente & eius caput secante peremptus est. Eo viso, alij facto impetu eum vinctùm tradiderunt præsidi, qui eum laqueo adiudicauit prȩter ius fasque.

Turonum direptio.

Est verò & aliud quiddam ab eis designatum planè tragicum, & omnem vincẽs modum immanissimæ crudelitatis. Grandæuus monachus ab eis interceptus est. Huic primò virilia amputârunt, mox ea cocta illum edere compulerunt. Indè verò mirificè eum excruciârunt, & adhuc spiranti ventriculũ seu stomachum è corpore euulserũt, perscrutaturi homines mortalium omnium perditissimi, vbinàm illud

Flagitiosissimum hæreticorum facinus.

illud eduliũ hæreret. Quid hac fœdissima barbarie vel ab ipsis feris belluis, vel immanissimis Scytharũ populis posset attentari flagitiosius, & ab omni humanitate remotius? Hæc nimirùm disciplina hauritur è scholis quinti Euangelij, cuius author Luterus, insignis verò pter alios pmotor Caluin9 fuit.

Hæretici mirè sęuiũt in Nortmannia.

Rothomagi & per totam Nortmanniam templa inflãmârũt, exustis vnà reb9 sacris: qua in re eam illi adhibuêre obstinati animi peruicaciã, vt ipsos cineres, ex his incẽdijs remanẽtes, nõ modò vẽdere noluerint, sed etiã penitùs dissipârint & aboleuerint.

Item in Aquitania.

In Aquitania crudelissimè grassaturi erant, nî maturè conatibus illorum esset itum obuiàm. Nam quodam loco Catholicos viuos in puteos demerserunt, paruulos medios dissecârunt, sacerdotum ventres sciderunt, & intestina lignis quibusdã glomeratim illigata extraxerunt.

Inter omnia verò summæ impietatis facinora id vel maximè deplorandum videtur, ꝙ sacrosanctam Eucharistiam indignissimè tractârunt, pedibus eam conculcantes, canibus proijcientes, ignibus cócremantes, & sclopettorum globulis traijciẽtes. Quid hæc autem portendant, quáve tandèm ratione præpotens Deus has suas iniurias, quas nõ ibì tantùm, sed alijs etiàm Europæ locis perpessus est, vlturus sit, ipse nouit: quem vtinàm maturè agenda modis oĩbus pœnitentiaità nobis reddamus propitiũ, vt auertat ab ira furoris sui. Insani mortales non pensant illos ęternos gehẽnæ ignes, quib9 in oẽm ęternitatẽ p tãtis scelerib9 atrocissimè cruciabuntur: vt interìm sileamus pñtis vitę vltiões acerbissimas.

Itidèm Pictauij.

Pictauij quoquè suæ atrocitatis exempla insignia isti perditi & miseri ediderunt. Grassatum est illic quoquè ab istis horrendum in modum in templa & ædes Canonicorum. Asseruabantur ibì ossa Hilarij sanctissimi pontificis, quem D. Hieronymus nõ immeritò

at tubam Latini ſermonis cõtra Arrianos, atque etiàm Radegundis reginę Francię, cuius fuit eximia in Deum pietas & vita ſanctiſſima: aliorum quoquè ſanctorũ. Hęc oſſa & ſacratas reliquias illi impuri nebulones proiecerunt, & more ſuo combuſſerunt: vnà quoquè bibliothecas inflãmantes. Nolunt enim extare patrum monumenta, quibus eorum poſſint impia commenta facilè confutari. Lugduni quoquè pręter alia facinora euangelica, illi⁹ antiquiſſimi & ſanctiſſimi martyris Irenæi oſſa concremârunt, & in templa mirum in modum ſæuièrunt, nè haberent Catholici vbì ſacrificarent.

Irenæi oſſa cremantur.

Apud Turones illius itidèm incomparabilis ſanctitatis Epiſcopi Martini ſacras reliquias in ignem ꝓiecerunt, & cineres in aërẽ diſperſerunt. Huiuſmodi, inquã, diſciplina proficiſcitur ex Caluini & Bezę ſchola, & tam pręclara facinora edere docet nouũ euangelium. Et nondùm volunt intelligere miſeri mortales, quos duces pręceptoresq́ue ſequantur. Si Turcæ & Tartari hęc feciſſent, omnẽ impietatis & crudelitatis modum exceſſiſſe dicerentur: iam verò ab illis hęc perpetrata ſunt, qui ſe euangelicos iactitant, cùm ſint quibuſuis Turcis & Tartaris lõgè immaniores. Aberat aliquandiù à Galliæ regno illuſtriſſimus ille princeps Frãciſcus Guiſius, ſed hęreticorum graſſantibus tumultibus, à matre regina & regis Senatu in regnum è Lotaringia reuocatus eſt, qui ſanè & Chriſtianiſſimo regi, & illi ampliſſimo regno fidiſſimam nauauit operam. Conſcripſit enim exercitum iuſſu regis, & iam multi erant cum rege, ità vt diuerſi exercitus ad diuerſas ab hæreticis occupatas vrbes mitterentur: attamẽ quòd tardiùs illæ copiæ conuenirent, non potuit primis hęreticorum conatibus obſiſti. Vbì ad Turones ventum eſt, ea vrbs hæreticis erepta eſt cum alijs minoribus oppidis ad Ligerim fluuium poſitis.

Item S. Martini.

Eripiuntur vrbes hæreticis.

Ereptum

Ereptũm eſt etiàm Andegauum. Iam enim plerique pertęſi erant tam barbaræ immanitatis & ſacrilegæ direptionis templorum: ità factũ eſt, vt non minori facilitate ad regis ſui obedientiã ſe reciperẽt, quàm ab illa dudùm diſceſſerant. In Aquitania multi à regis exercitu cęſi ſunt ſectarij, duce quodam inſigni, qui aliquotiès feliciter cum illis congreſſus, non paruã ſtragem edidit. Intra Tholoſam aliquot continuis diebus certamẽ acre erat catholicis cũ Caluinianis: ſed hoc ipſo duce opportunè ſuperueniẽte, Caluiniani fuſi fugatiq; ſunt. Indè verò ad obſidionem mõtis Albani, vrbis munitiſſimę, in quã magnæ hæreticorum copiæ ſeſe abdiderant, profectus eſt. Longum eſſet ſingula perſequi, neque id in præſens commodè poſſem, quòd necdùm certam omnõ rerum omnium eo tempore in Gallijs geſtarum notitiam contraxerim.

Pictauium recipitur.

Pictauium quidem venit Mareſcallus S. Andreæ, qui in 4. Mareſcallis facilè primus eſt. In eius exercitu erant ad decem hominũ millia, aut circiter. Venit ante vrbem 8. Calend. Augusti. Exhibuit illis, qui erant intùs, regis literas, vt ſe déderent, nihil neque in rebus aut corporibus, neq; in religiõe ſua paſſuri detrimẽti, modò agnoſcerẽt Regem ſuum. Hoc quidem ſic illis crebrò propoſitum eſt, ſed nihil effectum, illis reſpondentibus ſe agnoſcere ſuum regem, & illi parére ſe velle: ſed illum non habere quicquam in mandatis à rege cõtra ipſos. Literas etſi oſtentaret, tamen eas non eſſe regis: & ſi maximè eſſent, regem eſſe puerum, ignorare quid fieret, impelli illum tranſuerſum à duce Guiſio. Hanc cantionem plerique omnes Caluiniſtæ cantillabant in Gallijs, cùm ad Regis obedientiam reuocarentur. Intereà extra vrbem cum exercitu manente Mareſcallo, leuibus vtrinquè prælijs ſubindè certatum eſt, donèc à Turonibus aduecta ſunt tormenta. Tum verò ipſis Auguſti Calendis

vrbs

vrbs tormētorum ictibus validè quassata, & eodem die proditione capta & direpta est. Cæsi sunt initiò non pauci hæretici, sed maxima pars & quidem seditionis capita, in pedes se coniecerunt. Tādèm tota vis belli ad Aureliam obsidendam conuersa est. Accidit autē, vt Caluiniani illi cum Catholicis cōfligerent accerrimè: & quidem Caluinistæ primùm aliquandiù rem ꝓsperè gerunt, cæso summo Franciæ Marescallo S. Andreę, quē infensissimè oderāt, capto etiàm ipso Conestabilę, & multis primę nobilitatis viris. At vbì Guisius cum extremo agmine superuenit, victoria ex eorū manibus extorquetur, & ipse Condęus Caluinianorū caput capitur, & totus peditatus ad internecionē deletur. Feruntur ex Cōdęi partibꝰ cecidisse eo ꝓlio ad sexdecim millia. Ex regijs quoquè ꝑmulti ceciderūt, & in ijs nobiles & egregij duces. Cōdęus in custodiā ducitur, & q ab eius grege capti erant ex regijs, Aureliā abducunt. Ammiralius secūdus à Condęo, ab hac pugna redit Aureliā, vrbemq; mirificè communit. At Guisius ad obsidendā vrbē cum omi exercitu reuertit.

Prælium funestum.

Hoc ferè tempore Abdysu Assyriorum Orientalium Patriarcha, venit Romam longissimo itinere, vt Pontificem inuiseret, atq; ab eo confirmaretur: ad cuius etiàm genua prouolutus, obedientiā promisit: iurauit etiàm se Conciliorum Oecumenicorum & speciatìm Tridentini statuta atque decreta omnia suscepturum, seruaturum, & suos omnes doctorum. Habet autem multos sub se Episcopos, & ingenuè fassus est, se de Synodi Tridentinæ legitima congregatione nihil ambigere. Ipse quoquè ad Synodum illum accessisset, nisì eum necessaria negocia in patriam reuocâssent. Et quia in itinere à Turcis spoliatus erat, Pontifex eum eiusque presbyteros & diaconum, vestimentis & rebus omnibus ad eius sacerdotium pertinentibus, & viatico

Abdysu patriarcha Assyrius venit Romam.

Professio fidei patriarchæ Abdysu. donauit. Fidem suam in Concilio Tridētino die 7. Septembris Anno 1562. hūc in modum absens professus est: Confessus sum puro corde & fide nō ficta coram Reuerendissimis & illustriss. D. Michaële tituli S. Sabinæ Alexandrino, & M. Antonio tituli S. Marcelli Amulio, S.R.E. presbyteris Cardinalibus, in hanc formam: Ego Abdysu filius Iohānis de domo Martia, ex ciuitate Gezirę in Tigri flumine, olìm monachus S. Antonij monasterij sanctorum Rochę & Iohannis fratrum, electus Primâs siue Patriarcha ciuitatis Muzal in Assyria Orientali: Iuro quòd ità corde credo & ore confiteor Sanctę Romanæ Ecclesię fidē, approbatis omnibus & singulis illis, quę ipsa approbat: & damnatis similiter omnibus, quæ ipsa damnat: Amplector & perpetuò me amplexurum & retenturum esse profiteor & promitto, & om̄es fratres meos Metropolitas siue episcopos ac diœcesanos, quouis modo meę iurisdictioni subiectos ità credendum & tenendū esse docebo, & modis omnibus quibus potero, persuadere conabor. Ità me Deus adiuuet, & hęc sancta DEI Euangelia. In quorum omnium fidem, hanc meam fidei professionem & attestationem manu mea scripsi &c. Romę die 7. Martij, Anno 1562.

Cùm vrbe excederet rediturus ad suos, petijt studiosissimè, vt Tridentini cōcilij Canones & decreta ad ipsum perferri curarentur: se enim omnia seruaturum. De sacris literis sæpè interrogatus, grauiter & copiosè respondit. Nominabat etiàm & se habere dixit libros omnes veteris & noui Testamenti, etiàm quos Hebræi & hęretici ex Canone reijciunt. Antiquos doctores Græcos & Latinos, eosdem ferè quib⁹ nos vtimur, Chaldaicè, Syriacè aut Arabicè versos diligenter se legisse: nonnullos etiàm quorum nomina nobis sunt incognita. Sacramentis vtì se ac populos illos ijsdem ferè quibus nos

Apud Assyrios quæ scripta diuina & Patrū habeantur.

Sacramēta.

Confeſſione auriculari, precatione pro ſalute mortuorū, Canone ijſdem ferè verbis in celebrãda miſſa, cõſecratione prorsùs eadē. Imagines diuorū pijs precib9 venerari. Fidē ab apoſtolis Thoma & Thadæo, eorumq́; diſcipulo Marco olìm accepiſſe, hodieq́; retinere ea loca, vbì ipſe degeret. Ità Eccleſiæ dignitas & ſalutaris doctrina per 1500. annos in tã longinquis gētibus inter tot perpetuas infidelium vexatiões, eadē in hūc vſq; diē permanet, quã apud nos Euengelici pręcones oppugnant & lacerant.

Confeßio. Canon Mißæ.

Anni huius menſe Nouembri Francofurti in Romanorum regem communibus omnium Electorū Principum ſuffragijs eligitur Maximilian9 Boëmię rex, Cęſaris Ferdinandi filius, multis egregijs corporis ac animi dotibus inſignis, de quo omnes boni ſibi pollicentur, cum in ſeruanda ac tuenda Catholica religione, patrui Caroli V. & parētis Ferdinandi ſanctiſſimorum & pientiſſimorum Cęſarum conſtantiam & integritatem pręſtiturum, ſicut etiã iam non ſemèl pręclarè pręſtitit. Temporis anguſtia non patitur rem totam accuratiùs & prolixiùs commemorare, & quæ illic geſta ſint, omnia ordinè deſcribere. Turcici Imperatoris Legatus venit Francofurtum, pręter literas ad Cæſarem Ferdinandum datas à Turca Solimanno, etiàm equum gradarium & quatuor Camelos munera Solimanni offerens. Ait etiàm Solimannum miſiſſe Cæſari dono captiuos Chriſtianos, quos nullo nec precio, nec muneribus, nec interceſſione principum quorumcunque redimi paſſus eſſet: petere autem, vt & ipſe Cęſar captiuos Turcas dimittat.

Maximilianus fit Romanorū rex.

Legatus Turcę cum muneribus.

Menſe Maio Lunęburgi Conuentus fuit principum & ordinum Imperij, Circuli, vt vocant, inferioris Saxonię, in quo pręcipuè actū eſt de Bremenſibus Caluinizantibus, & decretū ſactum de Sacramentarijs. Iam enim metus erat, nè ſensìm Caluin9

Conuentus Lunæburgenſis.

etiàm in Saxonia nidificaret, & Luterani præcones cogerentur solum vertere. Tilmannus Heshusius scribit piam defensionem præsentiæ corporis Christi contra Caluini, Boquini, Bezæ & Clebitij cauillos & calumnias. In diuersum scribit Thomas Erastus Medicus, abutēs Christi, Pauli & Patrum testimonijs. Porrò Bullingerus egregiè se tuetur cōtra Brentium. Tristissimum fuit, quòd Illyricus, Viandus & Matthæus Iudex scriberēt se à Saxoniæ principibus è Schola Ienensi dimissos eo quoquè nomine, quòd Sacramentarijs se opposuerint. Et quidem, nisì fallor, hodieque miserè exulat Illyricus insignis Luteranus. Deniquè Brentius de vera præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna librū edit contra Martyrem & Bullingerum. Hoc scriptū dum ille Martyr impugnare statuit, magno Brentij commodo exhalat spiritum Nouembris die 12. Pro talibus non est orandum, quia immunes sunt à Purgatorio.

Calamitas Illyrici & sociorum.

ANno 1563. Bullingerus Brentio respondet. Ità est inter Luteranos & Zuinglianos rixa implacabilis, cùm vtrinquè puram doctrinam iactitent. Mirum est, principes & reliquos magistratus non aduertere istorū dogmatistarū vanitatem, & quātū cum periculo coniunctū sit, talibus fidē cōmodare. Quidam Zuinglianus veretur, nè hæc euangelicorū controuersia tandèm funestum & lamentabilē exitum habeat. Et quid mirum, si funestum habeat exitum quintum isthuc Euangelion, cùm nō ferè nisi turbulētum & seditiosum habeat initium, vbicunquè recipitur? Valdè offenduntur isti puri Euangelici impura vita quorundam in Clero Catholico, & eam vehementer traducunt apud indoctum vulgus: sed sunt ex nostris, qui quandoquè in Tabulas quasdam visitatorias istorum Euangelicorum Visi-

ta-

tatorum inciderint, in ijsq; plura & deteriora à cõiugatis concionatoribus adulteria perpetrata legerint, quàm possint apud Catholicos in tam augusto orbe scortationes reperiri. Quidã Luteranicus sacerdos mirabili fraude adeptus parochiam quandam, vxorẽ duxit. Ea cùm nouello marito iam minùs arrideret, toxico ab illo perimitur, vt nouis nuptijs via sterneretur. Interrogatus cur tãtum admisisset facinus, respondit coniugium in Luteranis sacerdotibus non restinguere vagas libidines. Innumeris id posset exemplis doceri, vt maximè quoquè reprehendendi videãtur, qui hodiè Catholicis volunt permitti coniugia sacerdotibus, contra omnia omnium seculorum & ętatum exempla. non frenatur libido libidini indulgendo, sed gnauiter potiùs reluctando, & pijs studijs perpetìm vacando.

Adulteria Euangelicorum cõcionatorum.

Mense Martio anni huius in suburbio Augustæ Vindelicorum apud S. Georgium, textor quidam filiam habuit annorum viginti, à malo dęmone obsessam & dirissimè vexatam, adeò vt parentes eius tantam calamitatem cernere ampliùs non sustinentes, Augustanæ Confessionis Luteranos concionatores eiusdem vrbis (erant enim ipsi quoquè Luterani) consilij & opis petendæ causa adierint. Et venerunt quidem nonnulli ex illis euangelicis pręconibus ad puellam dæmoniacam, arbitrati se virtute & efficacia Luterici euangelij satanam illum expulsuros: sed satanas satanam non eijcit. Conati tamen sunt aliquid facere, sed securus eos contempsit teter spiritus, quippe qui Luteri carnale euangelium floccipendat. Nè tamẽ nihil fecisse putarentur, iusserunt parentes diligentem habere puellę curam: posse enim Deum facilè rursùs liberare puellam, si eius permissu id illi acciderit. Porrò virgo quædam, Matthiæ iurati eius vrbis quondàm chirurgi filia, Anna nomine, cum famula Magdalena ex pia

Dæmoniaca puella non potest liberari ab euãgelicis.

quadam Christianæ charitatis commiseratione ad eandem puellam inuisendi gratia in hypocaustum venit, perspectaque eius miseria, cùm existimaret non posse eam vel vnum superuiuere diem, ægrè tandèm parentes puellæ permouere potuit, vt accersitum mitterent D. Simonem sacræ Theologiæ doctorem, & apud D. Mauritium Augustæ catholicum ecclesiasten. Rogatus ille, vt laboranti puellę & summis angoribus compræhensæ suam præsentiam non negaret, ad iter se accinxit: cumque haud ità procùl ab ædibus dæmoniacæ abesset, illa miserandum in modum clamitare, minitari suî pręfocationem, nî dimittatur, simul etiàm magno impetu velut è lecto se pręcipitare velle. Sciscitante verò Anna, quam diximus, ecquid sibi vellet, didicit potum ipsam petere.

Vis aquæ sacratæ.

Tum illa in poculo obtulit illi aquam lustralem siue benedictam: qua hausta, mox cœpit miserabiliter sese agitare & sursùm deorsùm mouere, adeò vt caput inter pedes adigeretur. Quo viso, ij qui circunstabant, cernere & re ipsa comperire se dicebant vim quandam sacratæ illi aquæ inesse. Nulla enim deincèps requie potita est puella, tantamque vim patiebatur ab illo immundo dæmone, qui aquam illam ferre non potuit, vt vnus è viris quatuor, qui eam seruabant, testatus sit se ne vnam quidem noctem apud illam porrò excubare velle, etiamsi vrbem Augustam lucraturum se sciret ea opera, nisì parentes illi actutùm remedium adferri curarent. Adeò nanque tetrum ex ore suo exhalâsse fœtorem, vt omnes sibi pereundum existimârint.

Cùm sic illa igitur magìs magisque exagitata sęuiret & tumultuaretur, memoratus D. Simon Theologus ad limen domûs, vbì ea iacebat, accessit. Tum verò illa barbaricum in morem immaniter vo-

vociferari, furere, bacchari, Theologo atrociter maledicere. Missum me facito, inquit, sacrifice, probè equidem te sentio, præfocare me vis, furcifer, scelus, nequam perditissimè. Ijs auditis, Theologus dixit patri puellæ, vt eam liberam ire sinerent. Sed cùm immodicè sæuiret ac ferociret, clamaretque se anima & corpore cessisse in ius & dominium mali dęmonis, idem Theologus petijt, vt pedibus eius vincula inijcerentur. Itaque ipsus eius parens mantili eius colligauit pedes, percontans interìm ex Theologo, velléne eam duriter ligari. Cui ille, Minimè, inquit, siquidem frustrà à te vincietur, nisi DEVS eam vinctam tenuerit. Tum illa misera horrendum in modum ad tabulatum vsque sese efferatè intendens, constrictosque pedes supra caput adducens, se expoliauit, tantamque vim præ se tulit, vt quatuor illi viri, de quibus antè diximus, alios duos sibi adiungere cogerentur, quòd non possent soli eam tenere. Qui simul omnes clamabant, IESVS IESVS: malus dæmon eam absportat. Postquàm verò Theologus sæpè dictus DEI cœpit implorare opem, teter spiritus ad quartam ferè horæ partem continenter in puella mirè furere & maledicere, tum quoquè crassa admodùm viri voce multa & sciscitari & respondere disertis verbis non cessauit. Initiò his vsus vocibus est: Ha, ha, he, equidem Sacrifice non migro ex hoc domicilio. Simulatquè verò à Theologo dictum est, Præcipio tibi &c. aliquantò pòst respondit: Compellórne igitur hinc egredi? Ait Theologus: In nomine IESV regis gloriæ pręcipio tibi. Tum aliqua interiecta mora, multa nequã spiritus lugubri voce locutus est, & modò superiùs, modò inferiùs emigrare voluit, donèc tandèm permissum est illi per fenestram abscedere. Anteà verò q̃ id

fieret, puella in grabato se pronã inuertit, ducensq; rhonchos, cœpit tumultuari & ferocire, tanquàm vomitura: atque interìm ex eius ore prælonga, immanis, atra lingua longissimè protensa est, osque carbonum instàr nigrefactum est, & collum in capitis amplitudinem intumuit, idq; sic aliquandiù perdurauit. Deindè sursùm mox erectis luminibus, cóplosisque manibus, Deo laudes gratesque agens, ità ait: Iam nũc ego agnosco & video Deum meum. Multas quoquè Theologo gratias egit: à quo creberrimè interrogata, num se sentiret liberatã, semper illi respondit, Liberata sum, Deo gratia. sed video quendam rubicundo capite, tetro vultu, protensa lingua, mihi perpetìm innuẽtem, vt ad ipsum veniam. Itaque docuit eam Theologus, vt ter sibi imprimens crucis signum, diceret, IESVS Nazarenus rex Iudęorum. Cui illa morem gerens, rursùs ab illo interrogata, respondit: Quotiès crucem exprimo, dæmon euanescit, sed mox reuertitur. Deindè in multis Theologus eam piè & Catholicè instituit, vtque abrenunciaret satanæ, & totam se Deo ac Domino suo addiceret: quæ omnia illa se facturam bona fide recepit, & sacrosanctam Eucharistiam accipiẽs, paulatìm integrę sanitati restituta est. Hanc historiam quisquis syncero perlegit animo, facilè videt, apud sectarios nullam esse dæmonum expellendorum potestatem, eamque apud Catholicos in huncvsque diem permanere. Nec erit quisquam tam impudens, qui rei huius veritatem negare ausus sit, cùm graues viri eam apud Augustanos compertissimam esse testentur.

Lingua atra & immanis

Liberatur dæmoniaca.

Nota vim crucis.

Hoc anno cùm princeps Guisius fortissimè Aureliam obsideret regis Galliarum nomine, & quodam die ad vesperũ nauigio Ligerim traijceret domum iturus, in ipso itinere à quodã sceleratissimo, ꝓditore, quẽ hostes prece & precio ad tantũ facinus im-

impulerant, tribus sclopetti globulis in humero dextro lœtaliter vulneratur, nec multis pòst dieb⁹ superuixit, magno quidem Caluinianorum Aurelianensium commodo, qui propedièm in eius manus venturi putabantur, si paululùm ei diuturnior contigisset vita. Eius obitus regno Franciæ longè infaustissimus fuit. Ante mortem aliquot diebus superuiuens, omnes suos grauissima oratione admodùm piè & religiosè instituit, & tandèm Catholicę religionis ergô tam proditoriè occisus, Christo spiritũ reddidit. Eo mortuo, Condęus liberatẽ è custodia, nec diù pòst Lugdunenses hactenùs refractarij, regi se dedunt, & Catholica apud illos religio restituitur. Porrò rex necessitáte adactus, cum Caluinianis pacem fecit.

Princeps Guisius à sicario perimitur.

Religio Lugduni restituitur.

Mense Decẽbri finis optatus imposit⁹ est Synodo Tridentinæ, in qua multa sanctissimè & saluberrimè decreta sunt: sed Euangelici dogmatistę in suis fæcibus hærent, perguntq; suos & tueri & propagare errores. Fuerũt in ea Synodo multi Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, & viri cõplures longè doctissimi. Multos in eam Synodum sumptus fecit Romanus Põtifex Pius IIII. Itemq; Ferdinand⁹ Imperator religiosissimus.

Hoc anno Presburgi in Hungariæ regem cum multa celebritate & solitis cæremonijs coronatus est Maximilianus, Romanorum & Boëmiæ rex prudentissimus.

Maximilianus coronatur Hungariæ rex.

ANNO 1564. Rex Daniæ & Lubecenses bellum, quod superiori anno in regem Suediæ susceperant, continuant maximis impendijs, multis vtrinquè & datis & acceptis incommodis.

Hoc anno, 5. die Martij, Ingolstadij obijt vir doctissimus Fridericus Staphylus, ætatis suæ anno 51. Hic annis decem vixerat Vuittẽbergæ familiariter

cum Lutero & Melanchthone, sed tandèm magna Dei benignitate conuersus ad Catholicam fidē, hęreticorū fraudes & mendacia atq; fœdissimas antilogias ità cœpit proferre in publicum, vt omnium illorum in se plùs quàm Vatinianū cōcitârit odiū. Fuit is vir Græcē Latineq; doctissimus, & hęreticorum mysteria nouit ad vnguē, quæ paulatìm statuerat ad omnium notitiā perferre, nisì eum mors impediuisset. Anno 1558. Coloniæ typis excusa est theologię Luteranę trimembris Epitome, ipso Staphylo authore. Is libellꝰ mirabiliter offendit hęreticos omēs, & cùm nō essent inter se cōcordes, hoc tanto oblato aduersario ad syncretismū cōstituendum se mutuò hortati sunt, quô cōmunibus armis Staphylum oppugnarent: quod & factū est. Sed ille acriter eis respondit, adeò vt posteà quidā Luteranus eum magnum diabolū vocârit, quandoquidem infestissimis eos, & propè ipsorū telis & armis oppugnabat, luculenter eornm ostendens fœdissimas antilogias, & mutuas dissensiones, idq; ex proprijs illorum scriptis. Erat inter alios eius hostes quidam Goppingensis præco Iacobus Smidelinus. Is incredibili stultitia & impudētia ausus est asserere, nullā inter Euangelicos esse in doctrinę fundamento discordiā, cùm tumen nō solùm à Staphylo, sed etiàm ab ipsis Luteranis diuersum ostenderetur. Sed quid nō audet hęreticorū perfricta frons? Cùm hoc Smidelino præcipuū fuit Staphylo certamē, non quòd dignus esset cuius ineptijs & calumnijs respōderetur, sed ob hominis cōtundendam impudentiam, & Catholicā fidē ab illius calumnijs vindicandam. In Apologia sua idem Staphylus de quodā iuuene cōcionatore Luterano cōmemorat historiā lectu dignam, quā hoc loco inserere paraphrasticôs nō grauabor, vt nôrit posteritas, q̄ mōstrosos ediderit dogmatistas ætas nostra. Iuuenis quidam concionator Misnen-

Fridericus Staphylus prodit fraudes hæreticorum.

Impudentia Smidelini.

Misnensis (Est autē Misnia pars Saxoniæ) cùm esset aliquādiù concionatus in Misnia, voluit in Saxoniā ꝓficisci, (ampla est enim Saxonia & latè patet) idq́; spe obtinendi alicuius ministerij Euāgelici. Erat aūt ipse qdē Adiaphorista, i. Melāchthonicus: porrò ea Saxoniȩ regio, quò se cōtulit, Illyricanū habuit superintendentē. Quāuìs aūt Matthias Illyricus discipulus fuerit Melāchthonis, tamē in quibusdā acerrimè dissidet à suo prȩceptore, sicut & Melanchthō à suo magistro Lutero. Interrogatus igitur hic iuuenis ab Illyricano superintendente, quam religionem ꝓfiteretur, respōdit, se sentire cū Melāchthone & Georgio Maiore. Ergò, inquit superintēdens, māmaluca es tu & apostata hæreticus. Tantum iam intererat inter Luteri & Melāchthonis doctrinam. Porrò sciscitāti superintendēti, num crederet bona opera esse perniciosa saluti, ille quidē respondit nō se id credere, sed potiùs ꝓdesse ea saluti: mox verò tanq̃ Euāgelij hæreticus, iussus est ex ea vrbe totaq́; regione discedere. Iā eñ Melāchthonis discipulꝰ Illyricꝰ, Melāchthōis discipulū ferre nō poterat. Passus igit̃ miser hîc repulsam, è Saxonia se trāstulit in Prussiā, opulentā & vberē regionē. Ibì tū regnabat Osiandrinū Euāgelium. Petijt verò ab Osiandrino quodā Ecclesiasticū ministeriū: sed illo percōtante, nū crederet hominē essentiali Dei iustitia iustū fieri oportere, & nū eos qui diuersum sentiāt, nō alio q̈ hȩreticorū loco haberet, istoq́; respondente aliter docere Melāchthonē, atq; etiàm Illyricū, nec se ità posse de hoīs iustificatiōe sentire: ilicò ceu hȩreticꝰ reiectꝰ est, & ex Pruteni principis ditiōe ꝓfligatus. Venit igit̃ in Poloniā ad Caluinianos, sed cùm nollet eādē cū eis cantilenā canere, nec à Luteri Euāgelio deficere ad Zuinglianismū, ab illis itidē haud secùs atq; hȩreticus repulsus est. Itaq; exclusus à Caluinistis, ad Picardos se cōtulit, sperans ab illo hoīm

Exemplum memorabile.

Melāchthonicus repellitur ab Illyricanis.

Itē ab Osiādrinis.

A Caluinistis.

genere

genere se in eorum sectam & contubernium receptum iri. At illi volebant, vt reliquis sectis omnibus abiuratis, vnicam Picardorum doctrinam tanquàm optimam complecteretur. Quod cùm illi non esset integrum, miser ab illis perindè vt à superioribus compulsus est fugæ se committere. Indè ad Silesianum quendam nobilem venit, à quo interrogatus ecquídnam de Suencfeldij Euangelio statueret, an crederet externum ministerium esse superuacaneũ, internum verbum, seu verbi prædicati energiam, esse ipsum Dei filium, respondit sibi eam videri antiquam hæresin, quæ ab Illyrico, Philippo, Caluino & alijs multis palàm editis scriptis oppugnata sit. Quod responsum molestè ferens nobilis Suencfeldianus, hominem à se repulit: atq; ità rursùs illepedes se conijcere compulsus est. Tot igitur locis repulsam passus, ad Anabaptistas in Morauia nó infrequentes profugit, non tamen apud eos permanendi animo, sed vt eorum mysteria & institutum exploraret. Verùm ab illis callidè sanè preuẽtus, fidem eis suam exponere iussus est. Quę cùm illorum placitis non valdè concordaret, nihil morati, quòd ille longos suos circuitus prætexeret, non aliter q̃ hæreticum eum à se eiecerunt. Et tamen hæ sectæ omnes singulatìm sibi vendicant puram Euangelij doctrinam, eamq; cæteris omnibus detrahunt. In tanta autem doctrinæ varietate fieri quî potest, vt vera sint quæ docentur ab illis? Quid (oro) tandem facient miseri mortales, qui in hos errorum Labyrinthos præcipitantur, vel potiùs sua leuitate induci se sinunt? Tam diuersis ex orbis nostri angulis clamant certatìm pugnautissimi dogmatistæ, noui Euãgelij buccinatores, Eccè hîc est Christus: & tamen simul mentiuntur omnes, cùm non possit esse Christus, nisì in vna sancta Cetholica & Apostolica Ecclesia, à qua isti omnes turpiter defecerunt. Sed vt ad

A Picardis.

A Suencfeldianis.

Ab Anabaptistis.

vt ad nostrum iuuenem concionatorem redeamus, venit ille tandèm Viennam Austriæ, vbì in Catholicum quẽdam incidens, suas illi molestissimas peregrinationes & aduersos casus, & in quib9 versatus esset hæresibus, enarrauit, simul obnixè orans, vt ad obtinendam solidam certamq; doctrinam, & scripturæ diuinæ genuinam interpretationem auxilio sibi esset. Fuit hoc proculdubiò diuinę gratię opus, vt homo tot exagitatus difficultatib9, tandèm quãdoquè rediret ad se, & perspecta falsitate, quã hactenùs pro Euangelij luce esset amplexus, in viam reduceretur. Possunt em̃ hæreses de se polliceri veritatem, sed exhibere non possunt. Est verò ab illo Catholico hoc ei datum consilij, vt eum scripturæ sensum, qui semper & vbiquè receptus fuit, amplecteretur, porrò priuatos omnes & singulares sensus repudiaret. Fieri enim non potest, inquit idem, vt priuatę opiniões Catholicum scripturę sensum ferant, multo etiàm minùs vt inter se consentiant, sibiq; constent. Cùm enim nõ sint isti in eo corpore, quod viuit de spiritu Christi, & eius perpetuo ductu ac moderamine gubernat̃, sed ceu aridi palmites à vite Christo præcisi, foràs proiecti sint, spiritu vertiginis huc illucq; impelluntur, & sua commenta venditãt cæcis & incautis mortalibus pro verbo Dei. Ità quod singulis visum est, hoc pro Euãgelio obtruditur: cùm aũt alijs alia magìs placeãt, nec alij alijs velint cedere, nascũtur dogmata mirè dîuersa, & singula tamen pro veris defenduntur, & ab euersis hominibus recipiuntur. Accidit autem hoc iusta quidem, sed nimiùm formidanda ira Dei, vt in istos laqueos incidãt homines, & pro veritate recipiant mendacium, dum nolunt audire Ecclesiam Dei, & ijs viuunt moribus, qui talem vindictam mereãtur. Est autem certè doctrinæ veritas non apud hæreticos, sed in Ecclesia quærenda, de qua preclarè dictũ

A Catholico reducit in viam.

Iohann. 15.

est

est ab Irenæo: Tantæ ostensiones cùm sint hæc, nó oportet adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cùm Apostoli, quasi in depositorium diues, plenissimè in eam contulerint omnia, quę sint veritatis, vtì omnis quicumq; velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus: omnes autem reliqui, fures sunt & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & appræhédere veritatis traditionem. Quid em, etsi quę de aliqua modica quęstióne disceptatio esset, nónne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, in quibus Apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere, quod certum & re liquidum est? Quid autem si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis? nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorũ, eorum qui in Christum credunt, sinè charactere vel atramento scriptã habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes. Hæc Irenæus martyr & Episcopus ante mille trecentos & eo amplius annos. Vt autẽ ad Staphylum redeamus, scribit ille quodam loco se de nostrorum hæreticorum imposturis, corruptelis, fraudulẽtis machinationib⁹ habere cistas aliquot libris & epistolis plenas, quæ etiàm venissent in lucem, nisì mors eum abstulisset.

Aduersus hæreses lib. 3. cap. 4.

Iohan. 10.

Nota de Traditione.

Mense Iulio ipsis ferijs D. Iacobi Apostoli, diem suum obijt sanctissimus & omnibus modis Catholicus Princeps Ferdinandus Romanorum Imperator, de cuius integritate, pietate, & in Catholica fide constantia multa dici possent. Etsi verò turbulentissima fuit nostra ætas, tamẽ non immeritò gratulari sibi potest de duobus sanctissimis & religiosissimis

Obitus Ferdinandi Cæsaris.

ſiſſimis,& Catholicę religionis obſeruãtiſſimis Imperatoribus Carolo V. & Ferdinãdo eius germano fratre, quorum ad omnẽ poſteritatẽ ſacroſancta & celeberrima erit memoria. Inſiſtit eorum veſtigijs Maximilianus 2. Ferdinandi filius, qui hodiè gratulãte Eccleſia Dei, Romani Imperij habenas moderatur.

Hoc anno Philippus rex Hiſpaniarum Garſiam à Toleto, regiarum triremium & maris ducem ſuum generalem, cum ingenti claſſe miſit ad expugnandã arcem munitiſſimã *del Peuol di Velez* appellatam, ſub dñio Turcarũ ad Africę oram ſitã, vndè frequenter impij piratæ in mare Hiſpanicũ incurſiones facientes, prædas agebant, quod rex Catholicus minimè ſibi ferendum exiſtimabat. Vbì claſſis vniuerſa, centum videlicet triremiũ, abſq; alijs nauibus, quarum certũ nõ habemus numerũ, Malacam vrbẽ appulit, magnam illic peditũ & equitũ, tormentorum bellicorum & cõmeatûs copiam accepit, atq; indè ſoluens, vltimo Auguſti menſis die, trãquilliſſimo mari & ſecundo flatu ad arcem memoratam incolumis peruenit, expoſitosq́; in terrã milite, oppugnari cœpta eſt arx ipſa inter abruptiſſimas petras ſita, & mari vndiquè ſepta, difficilimũ aditũ nõ ſolùm hominibus, ſed ipſis etiàm ibicibus prębens. Cùm autem per ſingula momẽta validis tormentorũ ictibꝰ verberaretur, eccè prçter omnium expectationẽ 6. die Septẽbris Turcę milites, qui eam cuſtodiebant, intempeſtæ noctis ſilentio turpiter indè aufugiunt. Manſerũt aũt trigintaquinq; Turcę, quòd fortaſsìs ob natãdi imperitiam fugæ ſe mandare nõ poſſent: ijq́; viui in Hiſpanorũ poteſtatẽ venêre. Dici verò non poteſt, quãto gaudio ea inſperata & incruenta victoria omniũ animos perfuderit. Fatebatur Dux ipſe illuſtriſſimus, & totus exercitus magno clamore teſtabatur, à Deo exercituũ immiſſum hoſtibus

Claſsis Philippi regis.

Arx Turcica expugnatur.

terro-

terrorem, vt ex ea arce turpiter abſcederēt, quę vix multo tempore & multo ſanguine potuiſſet obtineri. Impoſitum indè eſt fortiſſimum illi arci præſidium contra barbarorum incurſiones. Cùm autem milites ſeſe ad claſſem reciperent, Saraceni ingenti numero & magnis clamoribus multoq; impetu, vt apud illos moris eſt, eos aggreſſi, partim cęſi, partìm vſque ad 5. vel 6. millia vulnerati ſunt. Erant in hac expeditione aliquot viri doctrina & pietate inſignes. qui rogatu illuſtriſſimi Ducis Garſię eò ſe contulerant, vt exercitui, ſi res poſceret, Sacramenta miniſtrarent. Ijs verò tum Dux ipſe generalis, tū multi alij primarij Duces & alij nobiliſſimi & illuſtres viri peccata ſua confeſſi fuère, & ſanctiſſimam Euchariſtiam ab ijs accepêre. Sic nimirùm promerenda eſt ſuperni Numinis clementia, cuius ope & auxilio freti Hiſpani, arcem penè inſuperabilem intra paucos dies, nullo ſuorum fuſo ſanguine, in Catholici & optimi regis Philippi ditionē redegerūt. Scripta ſunt hęc à quodā viro graui & fide digno, qui huic expeditioni pręſens interfuit.

Præſidium Hiſpanicū.

Huius anni 1564. menſe Septembri literę venerunt ex Iaponum & Sinarū regionib9, vbì iam ſunt aliquot Patres Societatis Ieſu, quos vulgò Ieſuitas vocant, quibus ſignificabatur, magnum illorum infidelium numerum, ad octo millia, in quibus ſunt reges & principes, permultiq; proceres & optimates gentilium, relicto dęmonum cultu, CHRISTI IESV fidem eſſe complexum. Accedit hùc miraculum, quod in cuiuſdam Sinę conuerſione operatus eſt DOMINUS. Eſt ea Sinarum natio innumerabilis, & auri atq; ingeniorum ditiſſima. Dormiebat ille, & vidit in ſomnijs tanquàm vnum ex patribus Societatis Ieſu: qui eum, vt Chriſtian9 fieret, hortabatur, comminatus, nî conſentiret, inciſurum ſe forſice, quam in manu geſtabat, capillos eius capitis: quod eſt

Sinenſes multi ad Chriſtum conuertuntur.

eſt ignominioſum & infame apud eos: & eo renuẽte, abſcidit aliquot. Idipſum vidit per tres continuas noctes, ſed in poſtrema abradebãtur ei omnes capilli capitis. Tũ ille mox adijt Patres illos Societatis Ieſu, & petijt baptizari: qui hominem cõplexi, docẽt eum quæ ſunt religiõis noſtræ, ac deindè baptizant. Porrò iſthęc viſio nõ dubiã illis ſpem fecit totius gentis illius ad Chriſti fidẽ traducẽdę. Benedictus Deus, qui illis lõginquiſſimis & ab orbe noſtro remotiſſimis natiõibus, fidei ſuę & gratię lucẽ impertit. Sunt em̃ Sinarũ populi ad extremos Oriẽtis fines longiſſimo à nobis interuallo diſſiti.

Colloquiũ Mulbrunnenſe.

Menſe Aprili anni huius, Mulbrunnæ habitũ eſt aliquámultis diebus Colloquiũ inter Luteranos & Zuinglianos vel Caluiniſtas. Interfuêre Colloquio Principes duo, Palatinus elector, & Dux Vuirtebergicus. Theologi vtriuſq; Principis diù multũq; inter ſe diſceptârunt, ſed nulla ratione, neutris alteri parti cedere volentibus, vllã cõcordiam inire & cõciliare potuerũt. Defendebãt Vuirtebergici Theologi, quorũ principes facilè erant Brentius & Iacobus Smidelinus, vnà cum pane & vino in cœna Dñi (ſic em̃ illi loquuntur) adeſſe ſubſtantialiter & realiter corpus & ſanguinẽ Dñi, & nedùm à bonis, ſed etiàm à malis ore percipi vtrũq;: cõtrà, Palatini tam corporalẽ pręſentiam, q̃ quòd ab impijs ſumeretur Euchariſtia, pernegârunt. Ibì tũ multùm ſudatũ eſt à Smidelino, vt perſuaderet Chriſti corpus perindè atquè diuinitatẽ, nõ modò in cœna, ſed etiàm locis omibus, i. vbiquè, p̃ſens adeſſe. Eã ſtultiſſimã & hactenùs inauditã opinionẽ hauſiſſe videtẽ ex Brentio ſymmyſta vel potiùs p̃ceptore ſuo. Nã iſti homunciones dũ ſuis fidũt ingenijs, ex alijs in alios labunt̃ errores, quãtoq; acriùs in id incũbunt, vt Eccleſiam catholicã oppugnẽt, eo deteriùs occæcant̃, lõgiusq; à luce veritatis in inexplicabiliũ errorũ tenebras recedunt.

Prodigioſum dogma Brentij &c.

cedunt. Nituntur quidẽ Brẽtius & Smidelinus do-
cere Christũ corporaliter in Eucharistia præsenté:
sed cùm id compræhẽdi nulla ingenij vi possit, sed
simpliciter & incũctanter credi oporteat, sub panis
& vini speciebus reuerà Christi corpus & sanguiné
adesse, isti prodigiosum dogma cõfingunt, Christi
corpus tam esse vbiquè pręsens, q̃ est diuinitas. Sed
humanæ cęcitatis figmentũ est, non doctrina Chri-
sti, neq; Catholicæ Ecclesiæ. Porrô Caluinistæ vel
Zuingliani dũ nullo pacto suis imbecillis ingenio-
lis cõsequi possunt, vt se Christus corporaliter prę-
sentem in Eucharistia exhibere queat, instàr Caper-
naitarum dicunt: Quomodò potest hic carnẽ suam
dare ad manducandũ? Itaq; ad tropos cõfugiunt, &
euidentissima ac luculentissima Christi verba, qui-
bus hoc & ipse instituit, & in Ecclesia conficitur Sa-
cramentum, sæua & impia interpretatione ad figu-
ratam locutionẽ detorquent. Sed audiunt vtriq; &
Luterani & Zuingliani: Nisì credideritis, nõ intelli-
getis. Si dicis, quomodò potest fieri, audis ab Eccle-
sia, Deus omnipotens id pollicetur & facit, & tu di-
cis, Quomodò potest fieri? Porrò incredibilem &
execrandã habet impudentiam, quòd cùm tam Lu-
terani q̃ Zuingliani toto cælo à Catholica veritate
aberrent, tamen incunctanter & crebrò asseuerant,
ab ipsis stare veteres Patres omnes. Et hoc quidem
imperitis, & in Patrũ monumentis parùm versatis,
perniciosissimè illi persuadent: sed qui vel vtcũque
Patrum scripta nôrunt, illorum satìs mirari nõ pos-
sunt improbitatem & impudẽtiam. Interìm Eccle-
siam Catholicam vtrique insimulant idololatriæ,
propterea quòd Christũ in Eucharistia adoramus:
sed absit vt illorum blasphemiæ nos ab hac adora-
tione absterreant. Immò verò audient, velint no-
lint, ex Augustino in Psalm. 98. Quia Christus in
ipsa carne hîc ambulauit, & ipsam carnẽ nobis man-

Iohan. 6.

Esa. 7.

Sectariorũ vanitas.

Eucharistia adoranda.

ducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit: inuentum est, quemadmodùm adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solùm non peccemus adorãdo, sed peccemus nõ adorando. Ità Augustinus. Verùm his obitèr dictis, ad Colloquium Mulbrunnẽse redeamus. Longa sanè (vt dixi) disputatione præclari illi Theologi frustrà tempus triuerunt, & non solùm nulla inter eos cõstituta pax est, sed simultas & odiũ acrius exarsit. Nam eodem anno Vuirtebergici de actis eius Colloquij scriptũ Germanicè ediderunt, cui Brentij præfixa est Latina epistola, qua inter cætera insignem impudentiam & vanitatem Palatinis Theologis impingit. Contrà verò Palatini non diù post grande opus Germanicũ euulgârunt, quo totius Colloquij acta explicãtur, & scriptum Vuirtebergensium mendacij crebrò insimulatur, atq; prolixè cõfutatur. Certè verum dicit Sapiens: Inter superbos semper sunt iurgia. Est autem hoc cumprimìs admiratione dignum, quod Smidelinus, qui palàm ausus est scribere, inter Euangelicos præcones nullam esse in doctrina pugnantiam, iam lõgissima disputatione, in qua solus ipse loco Vuirtebergensium loquebatur, Brentio se intra silentium tenẽte, ꝑpetuo cõtra Caluinistas cõtendit, & q̃ fœdè in rebus grauissimis inter se dissideãt, toti orbi luculenter ostẽdit. Sed hanc deplorati hoĩs vanitatẽ & versutiã misera plebs nõ aduertit. Si q verò aduertũt, & tamẽ id genus hominibꝰ in religionis rebus, vndè salus sempiterna pendet, fidẽ adhibent, illis ego nihil sentio esse deploratius atque infelicius. Scilicet nulla est inter istos præclaros insigniũ blasphemiarũ buccinatores discordia, cùm nullã vnquàm possint conficere concordiam, nec desinant palàm editis libris alij alios oppugnare perpetuò. In hoc ipso Colloquio Vuirtebergici Palatinos vocant se-

Sectarij mutuis se scriptis lacerant.

Prou. 13.

Smidelini impudentissima vanitas.

ctarios,(ſic em̃ Palatini interpretãtur) porrò Vuir-tebergęnſes Palatini aiunt noua, falſa & inaudita dogmata proferre. An non præclarè inter ſe cõſentiunt, qui id genus elogijs ſeſe inuicèm ornanr? Nõ debent iam iſti ęgrè ferre, ſi à Catholicis tales appellantur, quales ipſi ſe inuicèm ſalutant. Inter colloquendũ Boquinus Zuinglianus dicebat, nõ de ſcriptura, ſed de eius intelligentia inter ipſos quæri: ibì Smidelinus egregiè ꝓdidit verſutiã ſuã & omnium iſtorum ſectariorum, dicẽs Boquinum hoc ipſo ſibi arma eripere, quibus cõmuniter vtantur contra Papiſtas. Hoc enim certiſſimum eſt, non propterea ad ſcripturas ꝓuocari ab iſtis infidis hominibus, quòd ſcripturæ pro ipſis faciant, ſed quòd facilimè poſſint ſcripturas ad ſua in ſpeciem adſtruenda mendacia detorquere. Itaq; ſi adigas illos ad ſcripturarum intelligentiam, quæ non ab hæreticis, ſed ex perpetuo Catholicę Eccleſię Doctorum cõſenſu petenda eſt, iam planè iacent om̃ia hęreticorum cõmenta. Hoc cùm ipſi nõ ignorent, vſque adeò ſolas crepant ſcripturas perperàm intellectas & impiè detortas, vt Patres ſimul omnes & Concilia omnia prorsùs reijciant, vbicunquè ab illis diſſentiũt. Itaque Luterus ipſe quodam loco ſcribere auſus eſt, ſacra Biblia eſſe hæreticorum librum. Huc igitur & Luterus & ſectarij omnes impudenter prouocant, hæc ſola valere volunt: & tamen res ipſa loquitur, quòd ea aliter Luterani, aliter Zuingliani, aliter alij ſectarij interpretantur. Ità cogunt ſinguli illam veracisſimam ſacrorũ Bibliorum ſcripturam ſuis mẽdacijs ſeruire & adſtipulari, non abſq; ſumma incõmutabilis veritatis Dei contumelia & blaſphemia.

Fuit hoc apud hæreticos ferè om̃es in more poſitum, vt ſcripturas ſuis commentis prætexerent, & ità ſcripturas ſcripturis oppugnarent. Nec defuerunt, ſicut nec hodiè deſunt, qui ſcripturas depra-

Sectarij mutuis ſe ornãt elogijs.

Sectariorũ verſutia.

uare & corrumpere non dubitarent. Immò verò etiàm Vuirtebergici Palatinos vocant falsarios, qui corruperint Lucę Euangelistæ verba: contrà, Palatini asserunt, Vuirtebergicos suis somnijs scripturam peruertere.

Quis igitur istis fidem commodet, qui tam egregia de se mutuò testimonia dicunt? Addunt Palatini Vuirtebergicos de vna eademque re & affirmatiuè & negatiuè solere respōdere. Nec hoc mirum: permittit id enim Luteri Euangelium, quem hominem etiàm ipsi Palatini Zuingliani in multis sibijpsi cōtrarium ostendunt: vt meritò pudere debeat, eius commenta tantum habuisse pondus apud plerosq;.

Præclara encomia sectariorū.

Atquì verò è diuerso & Luterus, & Ioachimus Vuestphalus Luteranus, id obijciunt Zuinglianis, quòd inter se pugnent. Nos hæc testimonia aliorū de alijs libenter amplectimur, & à toto eiusmodi dogmatistarum grege, toto pectore & animo nos separamus & secedimus. Quod vtinàm etiàm illi facerent, qui ab istis infaustis & nimiùm ab omni vera luce alienis, in fraudem impelli, & ab Ecclesia catholica diuelli se passi sunt. Verùm dabit quandoquè benignus DEVS gratiam suam, vt videant homines quod hactenùs magno suo malo videre noluerunt, quàm infidis nō Euangelij, sed portentosę vanitatis buccinatoribus, animas suas crediderint. Ridiculum verò est, quòd quidam ex Zuinglianis obijcit Luteranis, quos nouos vocat suffraganeos, quòd necdùm inter se cōcordent, quínam sint veri Tomi operum Luteri. Alij enim alijs obijciunt, quòd Luteri scripta deprauârint, Adijcit etiàm, Luteranos voluisse Luterum nouum efficere Papam, vt ipsi eius Cardinales, & temporis successu etiàm successores esse queant. Dij prohibeant, nè talem Papam & tales Cardinales habeamus, quos nec fratres Euangelici, qui ad se eam dignitatem

Luterani noui suffraganei.

deriuare mâlint, recipere velint. Quis iam nobis induideat Papam nostrum Romanum Pontificē, eiusq; Cardinales, quandò etiàm sectarij suos volunt habere Antipapas & Pseudocardinales? Sed hæc quidem de Colloquio Mulbrunnēsi annotâsse breuiter satìs sit, de quo ingens scriptum, vt dixi, Palatini, & aliud Vuirtebergici ediderunt, vt totus orbis sciret quàm præclarè inter se consentiant fratres Euangelici, & vel manibus palpare possint qui velint, quàm nihil cum illis commercij habeat spirit9 Christi, qui facit vt sit credētium cor vnum & anima vna in Domino.

Acto.4.

Immane latrocinium.

ANNO 1565. immane facinus perpetratum est Leodij. Abbas quidam Præmóstratensis ordinis famulum habuit, quē certa de causa iussit à se discedere, & alium sibi dominū quærere. Tulit hoc ęgrè famulus, & interìm hęret ad aliquot dies apud Abbatem, atque, vt priùs, cubicularij fungitur officio. Paucis autem elapsis diebus, Abbate è quodam conuiuio iam serò cubitum abeunte, homo crudelis nihil tale suspicantem fera & plusquàm barbara crudelitate in ipso cubiculo iugulat, multamq; secum pecuniam è cubiculo eodem auferēs, equū Abbatis sternit & abscedit, cùm priùs nescio quæ mendacia de Abbate ad familiā retulisset. Hoc quidem teterrimum exemplum admonere mortales omnes meritò & potest & debet, vtì sic vitá instituant suam, nè imparati hinc exeant. Nā propter eiusmodi dubios vitæ casus & mille pericula, inter quę quotidiè versamur, Christus Dominus in Euāgelio crebrò nos admonet vt vigilemus. Horrendū sanè fuit ità subitò ac improuisè necari, idque à famulo, cui iamdiù non dubitâsset Abbas vitam suam committere: sed tamen si animus fuit pius & diuinę voluntati religiosè subditus, nihil quidem Abbati nocitum

Mat.24.25.
Mar. 13.
Luc. 12.

nocitum est: sed crudelissimum facinus sceleratum homicidam & temporarijs & ęternis supplicijs, nisì dignam agat tanti sceleris pœnitentiam, reddidit obnoxium.

Marbachius Vbiquetarius Brentianus.

Prodijt hoc anno scriptum benè longum Iohannis Marbachij superintendẽtis Argentoratẽsis cõtra Caluinistas & Zuinglianos, cui mox certatìm, sed breuiter ab istis responsum est, adeò vt etiã medicus quidã Zuinglianus, postpositis interìm pharmacis & potionib9, aculeatè in illũ scripserit. Videtur aũt etiàm iste Marbachi9 Brentianã vbiquitatẽ docere. Caluinistę eũ tanq̃ ineptũ & indignũ respõso cõtemptìm pstringunt. Habet certè in suo libro ineptias multas, & tantũ tribuit Lutero, vt eũ omnibus etiàm veteribus Patribus nõ dubitet anteferre: egregieq; eũ cõmendat ob exagitatũ & oppugnatũ Papatũ: quodq; nimìs est intolerabile, ait se & suos Luteri doctrinã haud secùs, atq; ipsi9 Christi verba & doctrinã, accipere, cũ tamẽ luce meridiana clari9 sit, Luterũ sępè pugnãtia scripsisse, & certè nulla ratione dignũ fuisse, cui id tribuerẽt, q̄ errare nõ potuerit, cùm multos nefandos & pudẽdos errores ab inferis excitârit. O pdigiosam hui9 seculi cęcitatẽ, quòd videre nõ potest, q̃ nihil videãt, qui se veram demùm Euãgelij lucẽ in orbẽ inuexisse gloriantur. Piget & pudet tã cęcis Doctorib9 cõfutandis tempus terere, præsertim cùm nec huic instituto magnoperè conueniat. Id verò admiratione plenũ est, quòd iste Marbachius scribit, se suosque adiutores Ecclesiæ Argentinensis iam idem docere Argentinæ, quod Luterus & Saxonicę Ecclesię de Eucharistia doceant. Cùm enim Argentinæ Zuinglij dogma diù receptum fuerit, iste iam Argentinensibus apud omnes leuitatis & inconstantiæ notam inurit, tanquàm qui Zuingliano reiecto dogmate, Luteranum cõplexi sint, quod fortassìs Argentinẽses

non æquo sint animo laturi. Est quidē mirabilis in Germania rerū cōfusio, dum videmus alios à Luteriſmo ad Zuinglianiſmū, & rursùs alios à Zuinglianiſmo ad Luteri placita deſciſcere, vt interìm alias innumeras ſectas taceam. Nec erit certè vnquàm ab alijs ad alias ſectas deficiendi finis, propter dogmatum incredibilem varietatem & inconſtantiam, niſi redeant ad vnitatem Catholicæ Eccleſiæ, cui & rector & protector adeſt ſpiritus veritatis, quem hæretici habere non poſſunt. Hoc quidē certo certius eſt, multùm conniti iſtos inſignes Euangelicos dogmatiſtas omnes, vt authoritatem Romani Pontificis prorsùs euertant: ſed tanta eſt eius authoritatis vis & pondus, vt etiamſi illis rumpantur ilia, nihil tamē ſint relaturi aliud, quàm ſummum dedecus & ignominiam ſempiternam. Perſtitit hactenùs Romanæ Eccleſiæ ſedes annis mille quingentis contra omnes tyrannorum & hęreticorum omnium inſultus: perſtabit etiàm hauddubiò vſq; in mundi finē. Deceſſit nonnihil in Europæ aliquot angulis illius ſedis authoritati, ſed longè plus acceſſit in ampliſſimis noui orbis atq; remotiſſimarū gentium vaſtiſſimis regionibus. Et vt tabeſcat liuor improbus & amens furor viliſſimorum homuncionū, qui prauis confingendis dogmatibus & contumelioſis edendis ſcriptis, eius ſedis ex profeſſo hoſtes ſe declarāt, libet hîc inſerere pauca quædam de rege Luſitaniæ lōgè potentiſſimo, qui hoc anno literas ſcripſit Patribus ſocietatis Ieſu Romę cōgregatis, in hūc modum: Patres ſocietatis Ieſu, qui nunc eſtis Romę in congregatione generali, rogo vos vt petatis à Deo, vt faciat me verum filium & defenſorē Eccleſię Romanę, ſicut confido me futurū auxilio Dei. O quàmtùm deſidero oſculari pedes ſanctiſſimi patris. Hęc ille inuictiſſimus Luſitanię rex. Fuit verò etiā hoc ipſo anno Colonię vir quidā grandęuus & venerabilis,

Sectarij oppugnāt Romanā ſedē.

Legatus pa-

bilis, missus ex Thebaide ab Alexādrino Aegypti patriarcha, qui eiusipsi⁹ patriarchæ nomine Romano Pōtifici obedientiam ꝓmitteret, vel potiùs scriptū adferret, quo is patriarcha obedientiam promittebat. Ità irridet præpotens DEVS miserrimorum homuncionum impotentiam, qui se putant illam sedem posse destruere, quam nulli hactenùs neque ethnici Imperatores, neque subdoli hæretici euertere potuerūt. Elidant igitur insana licèt capita sua in parietes, salua manebit sua authoritas Romano Pōtifici, atque ea ipsa hæresum architecti & buccinatores omnes pessùm prementur & penitùs opprimentur.

triarchę Alexandrini.

Idem Lusitaniæ rex Christianissim⁹ petijt à summo Pontifice, vt duo Episcopi mitterentur in Japponam remotissimam à nostro orbe insulam, vbì mirè increscit religio Christiana, & obseruantia erga Romanum Pontificem: Porrò feruntur illic esse homines acuti & insignes philosophi, quibus conuertendis non deerunt etiàm Catholici Doctores, multa eruditione & vera pietate suffulti. Quæ quidem libēter nos commemoramus, vt pudefiant insolentes & miseri homunciones, qui se putant magnam cladem attulisse Romanæ sedi, dum tam varijs, impijs & inter se mirè pugnantibus doctrinis Europæ regiones quasdam perdiderunt & corruperunt. Veniunt ad fidem barbarę nationes, dęmonum cultrices: Aethiopię rex longè potentissimus, quem vulgò Prætoianum vocant, cuiusque est amplissimū imperium, iam Lusitanis magna iunctus est amicitia, & per eos hauddubiè in dies magìs ac magìs vera fide Aethiopes imbuentur: Multæ quoquè Indorum insulę & regiones auidè doctrinam Christi amplectuntur, & sæpè integrę ciuitates sacro ablutę sunt Baptismate. Habet harum rerum commemoratio mirificam iucunditatem: itaque non pige-

Indi cõuertuntur ad fidem.

bit paululùm ijs immorari. Postquàm reges Lusitani longissima nauigatione in Indiæ vsque & orbis extremos fines aditum sibi fecerunt, eam in curam summoperè sibi incumbendum putârunt, vt miseros homines dæmonum teterrimo cultui addictos, ad Christi religionem traducerent. Ea in re longè pijssima, & quæ illis regibus cedet in gloriam sempiternam, vsi sunt opera Patrũ Societatis nominis Iesu, qui iam pasim Iesuitæ vocantur. Ex ijs pleriq; apud illas barbaras & feras nationes ea vitæ sanctimonia, eo animas Christo lucrifaciẽdi ardore emicuerunt, vt non facilè fidem habiturus sit Lector, si singula referre velimus. Sed non est abbreuiata manus Domini, vt non possit etiàm hodiè innouare signa, & immutare mirabilia. Inter hos Patres facilè primus fuit Franciscus Xauier, ex primis socijs celeberrimi Patris Ignatij, à quo hoc institutum cepit initium. Is Franciscus incredibili charitatis feruore succensus, discurrit per Indiæ regiões, & iam in Sinarum vsque regionem penetrare gestiebat, tametsi id sinè summo vitę discrimine fieri non posset, cùm lege prorsùs barbara apud illam gentem cautum sit, nè quis peregrinum hominem eò adducat: eius legis transgressori capitis supplicium constitutum est. Sed perfecta charitas foràs mittit timorem, & iam Franciscus cum mercatore quodam transegerat, oblato ei pro naulo 300. aureorũ pipere, quod eleemosynæ nomine datum illi erat, vt in Sinarum regionem eum inueheret. Verùm non diù pòst superuixit, maximis exantlatis laboribus. Vt autem CHRISTVS ostẽderet, quàm illi charus esset vir ille æterna memoria dignus, post eius obitum corpus illius vltra menses 15. ità seruauit integrum & illæsum, vt recèns mortuum putaretur, & suauissimum spiraret odorem, tametsi aliquandiù & calce fuisset obrutum, quæ etiàm ossa consumit, & humo

Esa. 39.

Franciscus Xauier.

1. Iohan. 4.

Corpus exanime manet incorruptũ.

humo opertum, vbì humana corpora facilè putrescunt. Ità voluit præpotens DEVS honorare eum, qui illam fidem annunciâsset cæcis gentibus, quam sectarij horum temporum Papisticam vocant. Non patitur hic locus commemorare huius Francisci gesta omnia, prophetiæ gratiam, & miraculorum efficaciam. De regione Sinarum iam antè diximus. Est ampla admodùm, homines habet acuto ingenio, & discendi auidos, ac benè eruditos. Qui inter illos plurimùm eruditione pollet, nobilissimus habetur, & authoritate cæteros antecellit: & tamen etiàm ex ijs iam multa millia CHRISTO nomen dederunt. In regione Maluccarum iam perplures in CHRISTVM crediderant. Inuidit hoc malus dæmon, & regum duorum opera vsus, partìm blanditijs, partìm terroribus illos ad pristinam stultitiam retraxit. Sed nō defuit vltio diuina tam fœdæ apostasiæ. Ager anteà fertilissimus repentè sterilis factus est, vt toto eo tempore, quo in apostasia per durârunt, quanuis crebrò sererent, nullos fructus attulerit, oriza sementi seruata computruerit, aquæ dulces nunquàm illic comperto miraculo in salsas versę sint. Et quanuìs ea calamitate multi interiẽrint, non tamen flecti potuit dura ceruix Mahometanæ superstitioni deditorum, quin pergerent à CHRISTI fide abducere quos possent. Tandèm ingens barbarorum manus collecta est, vt armis rem gererent, & Lusitanis vi resisterent. Sed eccè subitò corripiuntur terrore & tremore, arma è manibus excutiuntur, humi omnes prosternuntur: sol propè meridianus adeò obscuratur, vt alij ab alijs minimè cernerentur: terra tremuit, igniti lapides ruunt è cælo, & dęmonum delubra aliaq; oĩa ędificia prosternũt: arbores ità euertuntur, vt radices sursùm, rami deorsùm spectarẽt. Pauci deindè Lu-

Sinenses populi.

Malucca.

Vltio diuina in apostatas.

Lusitani,cessante hac tempestate, innumeram illam turbam aggressi, multos ex illis cædunt, nihil ipsi prorsùs læsi. Redeunt tandèm ad sanitatem homines perfidi,& tum ipsi,tum multi alij ethnicismi erroribus implicati, ingenti numero fidem complectuntur,adeò vt intra vnam hebdomadam supra 15. hominum millia Christianismo adiũgerentur,quin & ex alijs insulis permulti eò confluebant,vt Christiana religione initiarentur.Nec defuit diuina clementia resipiscentibus.Nam agris reddita fertilitas est,aquis dulcedo pristina. Hæ Maluccarum gentes longissimo à nobis interuallo separantur. Crescit apud illas garyophyllum, & plura illic locis munitissimis habentur Christianorũ propugnacula:nam à Mauris & Indis non parùm infestantur. Est Indię regnũ quoddã Bisnagæ vocabulo. In eo vrbs Chiromandel est, vbì Apostolus Thomas & viuus annunciâsse Christi Euangelium, & mortuus cõditus fuisse,hodieq; totus illic asseruari confirmatur totius gentis eius testimonio. Est sepulcrum in rupe excisum,in quo visitur corpus satìs amplum & procerum,suauissimum spirans odorem,quod in hunc vsque diem tanquàm Thomæ Apostoli, in multa apud omnes eius loci homines veneratione habetur. Sunt illic quoquè Christiani,& plures fiunt. Cùm primùm annis superioribus apud Indos Franciscus Xauier, cuius suprà meminimus, Christum prædicaret,ad illos homines conuertendos non parùm illi contulêre pueri idololatrarum:quippe qui mirabili zelo & feruore parentes idololatras repręhenderent,atque etiàm accusarent, & missi ab eodem venerabili Patre in loca vbì parentes dæmonibus sacrificâssent,idola per præceps in cautes deturbarẽt,aut flammis exurerent, alijsq́; multis modis eis illuderent:adeò vt parentes nõ nisì clàm admodùm eiusmodi nefanda sacrificia exercere ausi fue-

Thomas Apostolus vbì cõditus.

Pueri persequũtur idola & eorũ cultores.

fuerint. Eosdem pueros, cùm omnibus ipse coràm adesse non posset, qui eius operam efflagitabant, ad ęgrotantes mittere solebat, qui conuocatis vicinis & domesticis, symbolum cum precibus quibusdam crebrò recitabant, asserẽtes fore vt sanitati restituerentur, si crederent in Christum: Ità factum est, vt non pauci & corporis & animi morbis liberati, DEI erga se misericordiam experirentur. Huiusmodi miracula permulta in ijs regionibus Catholici edidère, cùm in nostro orbe fratres Euãgelici tam longè sint alieni ab edendis miraculis, quàm nihil habent veræ fidei, licèt nihil perindè atquè fidem iactitare videantur. Viuunt genialiter: absque fœminis cubare nimìs molestum est: vigilię, preces, ieiunia, execrationi illis sunt tanquàm papistica commenta: & quid mirum, si tales nulla signa faciant? Longè alio gradiuntur itinere, qui apud Indos miraculis clarent, & innumeras Christo animas lucrifaciunt. Certis constat grauium virorum testimonijs, Franciscum illum Xauier, in cuius libentes recidimus mentionem, longissimis sæpè etiàm nocte tota precibus incubuisse, attentissimis meditationibus mirificè animum occupâsse, parcissimo plerunquè cibo contentum fuisse, labores incredibiles libentissimè & quidẽ nõ sinè diuinarũ affluẽtia consolationum, quas isti carnales & pseudoeuangelici buccinatores nesciunt, noctesq; diesque pertulisse, non semèl pręsentissima mortis discrimina adijsse, quæ illi à barbarorũ persecutionibus imminebant, deniquè totum se Deo & lucrandis animabus impendisse. Nec mirum si talem vitam consecuta sunt insignia miracula, & inexpertis vix credibiles diuinæ consolationes, quibus vsqueadeò sępè inter tot labores & pericula recreabatur, vt non raro inter orandum exclamârit: Domine, plus satìs animi voluptatum, Sæpè etiàm inter dormiendum auditæ

Miracula apud Indos.

Francisci Xauier vita.

sunt

sunt eiusmodi ex eius ore voces, O bone IESV, ô
Domine, ô creator mi, & id genus alia multa. Ae-
rumnarũ & laborum longè fuit appetentior, quàm
quãtumlibèt auarus auri vel argenti, quod sanè est
haud vulgaris sanctitatis perspicuum argumẽtum:
neque se eripi volebat diuinitùs, si quæ incidissent
res difficiles & molestæ: adeò iam didicerat cum
Rom. 5. Apostolo gloriari in tribulationibus, & certè præ-
stitit ei DEVS quod appetebat, vt innumeris sub-
indè calamitatibus premeretur, quæ illi amplissima
Obitus. in cælis pręmia conciliabant, insignesque coronas.
Obijt tandèm Cantanæ in regione Sinarum, mira-
bili ante mortem feruens desiderio videndi Salua-
toris. Is pater primus, vt iam antè dixi, nostra æta-
te Indis CHRISTVM prędicauit, & innumeros
ad fidem traduxit, quem deindè plures alij secuti
sunt societatis Iesu patres, qui hodieque immensos
proferunt fructus apud Indos & vicinas insulas, è
quibus vnus in quibusdã literis suis scribit in hunc
modum: Cùm venit in mẽtem laborum, quos olìm
impigrè alacriterque nescio qua de causa stultè su-
scipiebam ac sustinebam, pudeat nunc in difficul-
tatibus periculisq; pro Christi religione adeundis
defatigari. In pręteritorum verò peccatorum me-
moriam dum redeo, nunquàm diuinis rebus tra-
ctandis, Christique cultu conseruando & longè la-
teque disseminando satiari possum, cùm mihi vide-
atur, quod verissimum est, nihil omninò esse quod
Luc. 17. facio præ eo quod debeo, quia seruus inutilis sum.
Ormutium. Ità ille, qui triennio mansit Ormutij, quæ insignis
Persici sinûs vrbs est, adeò solis ardoribus exposita,
vt homines in aqua viuere cogantur: quique tres
duntaxàt horas plerunquè somno indulgebat, &
supra naturæ vsum duobus integris mẽsibus quoti-
diè vnius horę somno cõtentus vixit, charitatisque
& pietatis officijs mirũ in modum addictus semper
fuit,

fuit, ac tandèm intra paucos annos nimijs cõfectus laboribus, magno suî apud om̃es desiderio relicto, Christo spiritum reddidit.

In Promontorio Commorino iampridèm vltra trecenta Christianorum millia fuisse feruntur: nec dubium quin interìm plures accesserint. Erat in ea prouincia quidam societatis Iesu pater, Criminalis nomine, qui singulis mensibus totam perambulans, curam omnium singularem gerebat: cumq; hostes barbari eum perdituri aduentarent, possetq; facilè eorum iniuriam omnem conscensa naui declinare, è naui exilijt, & tum pueros tum alios multos in littore consistentes Christianos, nè Maurorum minis & iniurijs ad abiurandam fidem adigerentur, quotquot potuit ad naues adduxit. Sed tandèm barbarorum militum lancea confixus, ad templum quò multi Christiani cõfluxerant, abijt, ibiq; ante altare orans, cæso capite, CHRISTO se martyrem consecrauit. Fuit eius vita admodùm pia & religiosa, digna quæ martyrio clauderetur. Mos illi erat quotidianus, trigesiès ad orãdum in genua incumbere. Socij eius alij in vincula coniecti, alij barbaris vẽditi, alij verberibus affecti sunt. Successit illi Henricus *Henriquez*, qui strenuam inprimìs operam in illo Promontorio animabus lucrandis nauauit, vir multa virtute conspicuus, cui socius adiunctus erat Paulus Valleus magnę perfectiõis & sanctimonię, qui toto mense in carcere detentus, nihil in cibum sumpsit neque etiàm petijt aliud, nisì orizam aridam & aquam. Non est operis huius omnes commemorare, qui in illis remotissimis Indorum populis & regionibus innumeros nostræ religioni adiunxerũt, in quibus nouis Christianis viget feruor fidei Christianæ, cùm hoc in orbe miserè tepescamus, & errores impios Euangelij nomine complectamur. Accidit quodam tempore vt nauim

Promontorium Commorinum. NB.

Criminalis martyrium.

Turcæ

Turcæ caperēt, & in ea pręter Luſitanos plurimos, etiàm 30. pueros Indorum, ætate quidem teneros omēs, ſed adeò animi virtute robuſtos, vt cùm grauiſſimis ſupplicijs à Turcis cogerentur Chriſto nú-cium remittere, vinci nulla ratione potuerint. Eſt inſula versùs Septentrionem haud procùl à Sinarum ſiue Chinarum ampliſſima regione, quam Giapan vel Iapaniam vocant, ante hos paucos annos à Luſitanis mercatoribus inuenta, in longum obtinens ſexcenta vel plura etiàm milliaria. Sunt in ea reges & principes, è quibus rex Bonganus facilè omnium eius inſulæ opulentiſſimus, iampridèm ſignificauit Proregi, qui nomine Luſitaniæ regis, Indię præfectus fuit, ſe noſtrę religiōis eſſe cupidum. Laboratum eſt apud illas gentes, & Domino ſuam gratiam largiter adſpirante, iam ante aliquot annos ſupra quadraginta millia Chríſtianæ fidei iugum manſuetis humeris acceperunt: nec dubium, quin aucto operariorum numero & labore, auctus plurimùm ſit ille numerus. Sunt homines eius inſulæ rationi obſequentiſſimi, & bona cumprimìs indole atque ingenio. Ità fit, vt nec in gratiam, nec metu cuiuſquam, ſed recta incitati ratione, & Chriſto ſuam illis gratiam liberaliter impertiente, alacres accedant ad fidem: & quia perſpicaci ſunt ingenio, rationes & argumenta probè aſſequuntur, & acutè ad interrogata reſpondent: ſi qua in re hæſitát, modeſtè petunt adiunctis rationibus ſeſe inſtitui. Poſtquàm ſalutaribus vndis tincti ſunt, cum multo ſpiritûs feruore diſputant aduersùs parentes & familiaritate coniunctos, eosq́ue erroris conuincunt: porrò noſtram fidem egregiè propugnant. Tanta in illis animi cōſtantia appáret, vt citiùs vitá quàm fidem ſint deſerturi. Plerique nobiles & viri primarij magno numero in Chriſtum credunt, & quo quiſq; eſt perſpicacior, eo minori negocio fit Chriſtianus,

Conſtantia 30. puerorū

Giapa inſula.

ſtianus, quippe qui cernant noſtram legem vſque-adeò rationi eſſe conſentaneam. Ità nimirùm præpotens & bonus DEVS habet ſemper, qui eius ſanctiſſimam fidem & religionem cupiāt amplecti, dum ea ab ingratis & iam inueteratis atque in hęreſes erroresq́ue auidis faſtiditur. Atque vt alibì iam dixi, etiàm Sinarum populi, quos alij Chinēſes vocant, ad Chriſti ſanctiſſimam fidem traducuntur, quorum ditio tam vaſta & ingens eſt, vt ſua magnitudine ſuperet orbem Chriſtianum. Porrò verò apud has Iapaniæ & Sinarum præclaras & inſignes nationes nulla hactenùs extitit memoria Chriſti. Quid nos hìc dicturi ſumus, qui eam religionem, quam tot ſeculis noſtri coluêre Maiores, homines graues & conſtantes, quamq́ue modò illæ à Chriſto hactenùs alienæ nationes cupidè complectuntur, ità leuiter & inſipienter, nè quid durius dicam, deſeruimus, & fanaticis ingenijs in tot ſectas nos diſtrahendos & ſeducendos tradidimus? Vtinàm vel ſerò tantæ leuitatis nos pœniteat. Eſt inſula Scilam in illis longinquis locis ſita, ambitu ſuo trecénta complectens milliaria, cinnamomo, mális aureis & rebus alijs abundans, tanta aëris ſalubritate & loci amœnitate, vt incolæ perſuaſum habeant paradiſum nuſquàm alibì fuiſſe. In ea inſula Luſitanię rex nō pauca habet caſtella, præſidijs impoſitis munita, nec deſunt homines pij, qui illic quoquè Chriſtum annuncient. Eius inſulæ rex iamdiù baptizatus eſt. Eſt in regno Malagiorum vrbs populoſa valdè Malacca, quæ cum toto regno Imperatori Xātanę páret, cuius etiàm alia tria regna agnoſcunt imperium. In hac vrbe Malacca arcem habent Luſitani, & eſt ibì quoquè Collegium patrum Societatis Ieſu, ſicut & permultis alijs Indiæ locis, non abſque ingenti incolarum fructu. Fiunt igitur apud barbaras nationes plurimi Chriſtiani, & ve-

Sinarū ditio amplißima.

Seilam inſula.

Malaccæ vrbs.

niunt, posthabito cultu dæmonum, ad agnitionem & cultum vnius viui & veri Dei, homines à Christo & vera luce alieni, aut etiàm multis erroribus implicati, vt si om̄ia exactè prosequi velimus, lõgè ab instituta nobis breuitate recedendũ sit. Est verò ea insignis Christi clementia, quòd plerique ex ijs, qui recentes ad fidem veniunt, nullam dant requiem sibi, donèc etiàm alios ad vnius Dei cognitionẽ perducant. Quæ quidem omnia paucis in gratiam Lectoris huc adscribere libuit, vt desinãt homines importuni gratulari sibi de oppugnato Papatu & Romani Pontificis authoritate: quandoquidem vidẽt feros & barbaros populos amplecti fidem Romanæ Ecclesiæ, quam ipsi oppugnant, & reuerenter suscipere totius Ecclesiæ patrem & pastorem, Christi in terris vicariũ. Doleant potiùs se vera Christianæ fidei luce destitutos errare turpiter, & alios quoquè in errorem inducere. Resipiscant maturè & agant pœnitentiã, quia bonus est Dominus, nec vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Quòd si in sua duritia & improbis conatibꝰ pertinaci animo persistere perrexerint, nihil quidem nocebunt Romano pontifici, sed seipsos potiùs malis dæmonibus effusè irridendos propinabunt, ac paulò pòst vnà cum illis, quos seduxerint, in ignem præcipitabunt pice & sulphure semper arsurum. Christus in euãgelio dicit ad Petrum: Ego pro te rogaui, vt nõ deficiat fides tua. Ea precatio & promissio, ad Petri illàm Romanam sedem pertinet, in quo hodieque perseuerat fides vera, quæque est magistra omnium Ecclesiarum. Quòd si hoc non vult credere superbus hæreticus, habet Christus apud extremos Indos, habet apud Antipodes populos innumeros, qui id libenter sibi persuaderi patiantur. Faxit pius & misericors Deus, vt in viam redeant, qui ab huius Sedis obedientia discesserunt: quia certè non est

Feruor nouorũ Christianorum.

Ezech. 18.

Luc. 22.

ouis

ouis Christi, qui non vult illi obedire, cui Christus commisit pascendas oues suas. Sed de his satis.

Sub finem anni 1564. & initio anni sequentis tanta fuit hyemis asperitas & sæuitia, vt multis locis vites ad solum vsque planè interierint, & grandes quoquè arbores exaruerint. Secuta est posteà mira aquarum inundatio, quæ locis nó paucis, prę-sertim Danubio & Rheno propinquis, incredibilem agris & ędificijs cladem intulit. Sęuissima quoquè pestis aliquot his annis continuis innumeram hominum multitudinem tulit è medio: & vt intelligerent mortales irati Numinis iram planè effusam esse, etiàm horrenda annonæ caritas dirè afflixit multas Europæ regiones, adeô vt non pauci homines ob famis immanitatem & sibi & alijs manus attulisse ferantur. In Liguria haud procùl à Nicea vetusta vrbe aliquot vici ità repentino terræ hiatu absorpti sunt, vt nulla eorum vestigia superesse ferantur. Atque vtinàm hæc flagella duras ceruices nostras vel tandèm inflecterent ac edomarent. Percutit nos omnipotens Deus, vt agnoscamus scelera nostra, & desinamus impiè agere. Non delectatur ille calamitatibus nostris, sed vult vt flagellis castigati, emendationem meditemur, nè pœnæ temporales mutentur in æternas. Volumus hodiè sub prę-textu Euangelij nouas subindè hęreses amplecti, fastidimus Patrum nostrorũ tot seculis ad nos vsq; religiosè cultam fidem, votifragos & impuros monachos incestis nuptijs pollutos, aliosque importunos tenebriones, qui vel ante mille annos sepultas hæreses iam ab inferis excitant, non alio quàm Apostolorum Christi loco habemus, eorũ blasphemias & impia commenta pro luce Euangelij recipimus & adoramus, & interìm non videmus noua in dies diuinæ iræ grassari flagella, nouas inauditasque clades existere, omnem ab hominibus mu-

Frigus.

Aquarum inundacio.

Pestis.

Fames.

tuam fidem, charitatem, beneuolentiã prorsùs exulare: quæ omnia necesse est euenire, cùm hęreses & sectæ vigent. Vbì enim vera & Catholica fides deficit, ibì pariter corruere necesse est pietatem & virtutem omnẽ: porrò è diuerso emergere vitia & flagitia omnia, quæ deindè non potest non consequi & persequi diuinæ iustitiæ seueritudo, multis ijsq; horrendis flagellis in ea animaduertens. Non admodùm multi elapsi sunt mẽses, quòd in cuiusdam regni Comitijs publicè disputatum fuit, num Christus sit Deus. Tales impietatis progressus faciunt, qui à Catholicæ Ecclesiæ, quam ipsi papisticam vocant, contubernio sibi discedendum statuerunt. Quid illic ad Mahometanam superstitionẽ reliqui est, nisì vt circuncidantur, & Christum abiurent? Quid isti sentiant de totius nostrę religiõis Sacramentis, institutis ac legibus, qui Christum negant esse Deum? Certè non est ꝙ miremur ab istis & alijs sectarum architectis ac preconibus tot blasphemias & contumelias iactari in Sacramenta, in ritus & ceremonias, in oĩa deniquè sacra & instituta Christianismi. Sed nõ dormitat semper Christus. Expergiscitur quandoquè & vlciscitur iniurias suas: quàquàm vt non semèl dictum est in superioribus, hęc ipsa est grauissima & vel maximè horrenda Dei ira & vindicta, quòd sinit homines ad tantam impietatem & amentiã deuolui, quibus satiùs esset vel mille pestes sano animo in corpore pertulisse, aut certè nunquàm natos fuisse. Verùm de his aliâs.

Melitæ oppugnatio. Hoc anno Turcarum tyrannus Solimannus Meliten insulam magnis viribus sibi sumpsit oppugnandam. Ea insula milliaribus sexagintu separatur à Sicilia: ambitus eius est millium passuum sexaginta, longitudo 22. latitudo 12. Sunt in ea loca munita & pagi quadragintaquinq;. Hanc insulã si cepisset Turca, non dubitabat se in Siciliam & Italiam

Italiā facili compendio traiecturum. Classem igitur ingentem, milite & armis instructissimā, mittit, quę ità prorsùs sese comparauit, tanquàm Melitam in Turcici Imperatoris ditionem redactura. Sed rectè dictum est à Sapiente: Non est cōsilium contra DOminum. Noluit benignus Deus, vt immanis barbaries sæuissimi hostis illud sibi munitissimum Italiæ propugnaculum vendicaret. Est autem ille truculentus Christianorum omnium hostis vel maximè infensus Rhodiensibus militibus, quos hodiè Melitenses vocamus, quòd non ignoret illos ex professo inexpiabiles gerere inimicitias contra ipsum, & eius similes Christianismi oppugnatores. Et olìm quidem ante annos non adeò multos expulit illos è Rhodo, omi ferè Christianorum aliorum ope destitutos: sed pari apud Melitam conatui non idem adfuit successus. Apparabatur Byzantij ingēs nauium vis, & res omes ad oppugnationem necessarię: neque id latuit Valettanum militiæ Melitensis Magistrum, quippe qui suos haberet Byzantij homines, è quibus de rebus omnibus certior fieret. Itaq; habito suorum concilio, ad resistendum se comparat: insulam, vbicūquè visum est opportunum, egregiè munit, resque necessarias conquirit. Erant in Turcica classe pręter alias naues tum onerarias, tum mahonas commeatui cōuehendo accōmodas, tum liburnicas, hemiolias & scaphas, centum & sexaginta octo triremes munitissimæ, porrò nauigia simul omnia ad 240. Ea classis partim primò in Marsasiroccum portum appulit: sed non satìs illi fidens, in alium, quem MAIOREM vocant, sese transtulit. Habebant Melitenses milites in insula non contemnendas vires, magnisque animis hostem excipiebant. Erant Turcici exercitûs principes duo, alter terrestribus copijs, alter vniuersæ classi præfectus, ille Mustapha, hic verò Pialis dictus. Ijs nonnunquàm

Prou 21.

Triremes 168.

in administrando bello non satis conueniebat. Nam cùm Mustapha ante Draguti aduentum tormenta è nauibus extrahenda censeret, Pialis planè voluit rem ad Draguti accessum differendam. Erat enim Dragutus rei militaris peritissimus, & ad difficilia obeunda vir strenuus, adeò vt Solimānus iusserit, nè quid eo inconsulto in castris fieret. Aduehebat is triremes tredecim, & in ijs sexcentos pedites. Sed iam antè cùm vniuersa classis Marsasiroccū portum attigisset, milites ad viginti millia in terram expositi, fossas, tuguria, tentoria, stationes apparare cœperant. X. Calendas Iunij Pialis Bassa cum 7. millibus peditum ad S. Michaëlis oppidum explorandum se confert, sed quòd frequentes indè pilę volitarent, propiùs accedere nō potuit. Inito verò peracri pręlio, aliquot è Turcis cæsi sunt, signumque militare eis ereptum. Consultatione indè habita, num arcem S. Elmi, vel Burgum priùs obsiderent, vbì arx visa est primo loco obsidenda, eamq; hostes è monte accuratè specularentur, rursùs ad pugnam ventum est vel leue certamē, in quo cōplures Turcæ, pauci Christiani periērunt. Iam agger ab illis instituebatur ad S. Elmi arcē, vt indè eam acriter pulsarent, in eandem curam etiàm aliquot triremibus incumbentibus. Verùm ille agger non potuit esse diuturnus ob fulmina arcis creberrima, quibus hostes sternebātur quotidiè, & agger prosternebatur. Sub his autem augebantur in dies hostium copiæ, ab ipsa etiàm Alexandria missis sex triremibus cum peditibus nongentis. Porrò Valettanus in S. Elmi arcem misit Hispanos 400. qui rebus sæpè prçclarè gestis, non paruas hostium strages edidēre, paucis suorum desideratis. Miserat autem ex Insula Valettanus quendam ad Toletanum Siciliæ Proregem, qui eum certiorem redderet de Turcica obsidione:

Turcæ exeuns in insulam.

idemque

idemque à Toletano in Insulam remissus, magna animi tum industria, tum virtute, quanuis non sinè ingenti periculo, tandèm ad Valettanũ rediјt, & ab eo iussus nocte eadem iterùm proficisci ad Toletanum, se dat itineri, significaturus Toletano insulam maioribus egere præsidijs. Iam illucescebat dies S. Elmo sacra, & eccè mirabili impetu, ceu œstro quodam perciti, permulti Turcæ ad vallum terraceum oppugnandum accurrunt, & licèt vi quãdoquè repellerentur, tamen multitudine freti, tandèm propugnaculum quoddam obtinuerunt, vbì se contra nostros communiêrunt. Sed cùm fossam illam, quæ ducta fuerat è regione valli editioris, replere conarentur, cæsi sunt illic octingenti, ijque ex illorum numero, qui cęteris fortiores habebantur: plurimi quoquè vulnerati, posteà in fossis spiritum exhalârunt. Sunt autem & ex Christianis cæsi 45. & nonnulli sauciati. In eorum locum, vt arx tutior esset ab hoste, Valettanus misit pedites ducẽtos cum aliquot equitibus. Is verò, quem paulò antè diximus remissum in Siciliam, Syracusas veniens, duas illic Melitẽses triremes offendit, quas priùs edoctas qua deberent proficisci in Insulã, eò pergere iussit cum peditibus quadringentis. Ipse Messanę Toletanũ adijt, suaque illi mandata exposuit, hortans ad ferendum suppetias obsessis. Id temporis Toletanus classem habebat necdùm satìs instructam. Intereà Melitenses dum sustinent Toletani aduentum, sese egregiè aduersùs importunissimum hostem tuentur: Valettanus inprimìs sedulò suum facit officiũ, ad labores impiger, ad pericula imperterritus. Illæ autem duæ supradictæ triremes non eum tenuêre cursum quem erant edoctę: itaque res ea admodùm incommodè cecidit Melitensibus, quorum arx in magno discrimine versabatur

Turcarum impetus.

Pius pontifex mittit subsidia Melitensib⁹.

Dum his rerum difficultatibus laborat Melita, Pius 4. Romanus Pontifex, omni qua potuit ratiõe illi mox opem tulit, conscripto milite & certa pecunia constituta in illud bellum, adiuncta etiàm pulueris tormẽtarij magna vi. Et ipsa sanè periculi magnitudo poterat meritò permouere oẽs, vtì Melitensibus nè deessent: quos si Turcicus tyrannus sibi subiugâsset, dubiũ non erat, quin de tota Italia, immò vniuersa Rep. Christiana idem ille fuerit cogitaturus. Missi sunt igitur cum Pompeio Columna sexcenti pedites Neapolim, simulque plerique viri illustres sua sponte eò secuti sunt, pręclaram suo sumptu Reip. Christianæ in tanta necessitate operá nauaturi. Erant tum aliquammultæ triremes Neapoli, quæ cum his cohortibus profectæ sunt Messanam, vbì classis Philippi regis Hispaniarum instruebatur. Nec latebat Turcas augescere vires & classem Christianorum: itaque sibi maturandum rati, statuunt totis viribus & continenti labore oppugnare arcem, donèc ea potiantur. ea enim occupata, videbant facilem sibi aditum fore ad reliqua Insulę pręsidia occupanda. quod si æstate non succederet, tamen in ea arce & portu Marsamusetto decreuerant esse in hybernis. Sũma igitur animi & corporũ contentione oppugnationem adoriuntur, & perpetuo triduo assiduis propè pilarũ verberationibus mœnia deijciunt. Quarto die cùm nonnihìl remisissent ea horrenda tormentorum tonitrua, cõmissum est leue certamẽ, Turcasq́; eos pręsertim qui cum Draguto recens venerant, insolentiùs sese ingerentes, fortissimè nostri represserũt, seq́;, multis occidione deletis, in fugam conijcere compulerunt, septẽ aut ad summum octo duntaxàt cæsis è nostris. At verò Turcæ magìs etiàm iritati, proxima nocte totis viribus rursùs arcem inuadunt, nostris interìm ad arma conclamantibus. Initum est vtrinquè trium ferè

Oppugnatur arx S. Elmi.

horarum

horarum certamen acerrimũ,cuius tandèm hic fuit euentus, vt Turcæ omni sua spe frustrati, plurimis quoquè è suis amissis, per ruinas præcipites detrusi sint. Indè verò ad quatiendos muros redeunt,& cũ sex dieb⁹ cõtinuis propè assiduè eo in opere versati essent,cũ toto exercitu arcem inuadũt, certã sibi victoriam pollicẽtes, quòd ad tredecim globorum ferreorũ millia in eam cõtorsissent. Irruunt in nostros ferociter, & erat sanè aliquãdiù anceps victoria, tanta multitudine barbarorũ paucos circunsistente.Erat tum inter Melitẽses equites Baraganus quidã vir strenuus. Eius eximia virtute primũ nõnihil repressi hostes simul & exterriti,multis deindè è nostris ad illum cõfluentibus,non pauci occisi sunt. At Turcis recẽtiora semper auxilia capientib⁹, Valettanus suis trecẽtos subsidio misit, qui Turcarum pontè ex triremiũ antennis fabrefactũ inflammârunt,quo collabẽte,plures 800. Turcis extincti sunt,& sexcenti vulnerati. In hac pugna è præstantioribus Turcis ad duo millia cæsi sunt:alij volunt, ad quatuor millia cecidisse: è nostris centum cæsi, totidemq; vulnerati. Verùm Turcæ nihìl hac suorum amissione retardati,nouis tormentorũ ictibus arcẽ concutiunt,atq; muris disiectis tãta vi nostros adoriuntur,vt propè re desperata in fugã versi sint. At tamẽ cùm antè decreuissent fortiter pro religione occũbere,hostibus se opponũt: pugnatur horis quinq; atrociter,è nostris cadunt ducẽti, ex hostiũ numero permulti. Dragutus in eo prȩlio ict⁹ in capite,biduo pòst moritur. Nocte sequenti perpetuò cum hostib⁹ dimicatũ est, muros scandere molientibus,sed semper fortissimè repulsis. Hanc tam crebram suorũ cladem indignè ferebant Bassæ. Itaque classe tota ad arcẽ adducta, vires oẽs periclitari statuunt, & vel abire victores, vel victi succumbere. Sed antè quàm isthuc attentarent, pontes & scalas

Turcarum pertinacia.

Dragutus perit.

cæteraque opportuna & necessaria præparabant: Valettanus his animaduersis, metuens suis qui erant in arce, suorum priùs habito consilio, mittit ad obsessos tres insignes viros è suo ordine, qui arcem inspiciant, & de relinquenda ea hostibus, quippe cuius iam muri deiecti essent, quæque ab hostibus defendi ampliùs non posset, cum illis agant. Ibant illi tres non absque præsentissimo vitæ periculo, multis in eos displosis sclopettis: cumque arcem contemplati essent, ac summæ constantiæ & præclaræ spei responsa à præsidiarijs militibus accepissent, ad Valettanum redeunt, & duo quidem ex ijs confirmabant posse arcem defendi, sed tertius pernegabat, maximè cùm propugnacula omnia prorsùs subruta cernerentur.

Obtinuit autem eorum sententia, qui locum minimè deserendum censebant, in eamque à cæteris itum est: sed ea infaustum habuit euentum. Turcæ enim omnes rebus necessarijs celeriter comparatis, arcem terra marique inuadunt, duobus & triginta Canonibus terribiliter quatiunt. Certatum est à noctis medio in horam vsque diei tertiam, nec tamen nostri tam pauci vlla re illa ingenti hominum multitudine visi sunt inferiores, multosque fortissimè arcem propugnando Turcas ceciderunt, parati pro Christiana religione se totos præpotēti Deo sacrificare. Verùm nimia erat tormentorum ingentium vis, quibus mœnia ad solum vsque radebantur, cecideruntq; ex illis egregijs viris quadringenti. At nec sic reliquis quicquam de animi magnitudine decessit, sed incredibili virtute defixa iam hostium signa lacerârunt, centuriones, signiferos & multos cohortium præfectos trucidârunt. Porrò tandèm non mediocriter sole incalescente, perpetuo labore nimiùm fatigati, (semper enim fessis Turcis recentes submittebantur, quę res nostrorum

Melitenses in arce S.

rum vires exhausit) cæduntur à barbaris hostibus milites Christiani ad vnum omnes, sed non inulti, quippe qui ferè toti Turcico erant adspersi sanguine. In ea pugna è nostris desiderati sunt 1300. in quibus equites erant 130. Nemo Christianus ambigit, tam constanter & fortiter pro religione & Reipub. Christianę defensione oppetitam mortem, immortali memoria summisque præconijs esse dignissimam. Turcæ occupata arce, singulari quodam immanissimæ crudelitatis genere sæuiērunt in milites triginta, etiamnùm semiuiuos repertos. Primùm singulis pectus ferro scindunt, cor vi extrahunt, deindè caput amputant. Corpora postremò tam fœdè trũcata, vbì à nostris spectari possent, exponunt. Nec his cõtentus Mustapha, ea vestib⁹ cruce candida signatis induta iubet in mare iactari, vt Melitẽsibus insultaret. Eius rei indignitate permotus Valettanus, Turcas captiuos oẽs iubet perimi, nec vllos deincèps captiuos fieri, sed captos mox iugulari. Cæsorũ capita versùs hostium castra iactata sunt. Misit deindè Mustapha ad Valettanum qui ex eo percontarentur, num quam accepturus esset deditionis conditionem.

Elmi cæduntur.

Illos verò Valettanus magna ira permotus, è suo conspectu quamprimùm iussit abscedere. Id tulit indignissimè Bassa, multaque dirissima Christianis minitatus est. Erat in Turcicis equitibus Philippus Lascaris, è nobili inprimìs Græcorum familia, propenso in CHRISTIANOS animo. Is vbì persensit Bassæ commotum animum in Melitenses, ad Valettanum transfugit, eiq; hostium consilia explicauit, neq; segnem posteà in Turcis propulsandis operam nauauit. Eum, cùm Romam post Turcarum decessum venisset, Ro. Pontifex liberaliter pro ea in Christianos fide & bñuolẽtia muneratus est. Porrò verò dũ in his angustijs res essẽt Melitẽsiũ, cõmodũ illis

Lascaris transfugit ad Melitenses.

illis è Sicilia ſuperuenêre, licèt tardiuſculè ob maris tempeſtatem, octoginta equites Melitenſis ordinis & ſexcenti pedites. Horum aduentus mirificè eorum recreauit animos, qui etiàm à Valettano cõtenderunt, ipſis vt permitteret defendẽdum S. Michaëlis oppidum, cui iam Turcæ primas erant admoturi manus: tanta erat horum militum alacritas. Permiſit id Valettanus, ſed nullo tamen è prioribus eius loci defenſoribus indè reuocato. Ab his nouis militibus paulò pòſt è Turcis cæſi ſunt 160. & non pauci vulnerati. Hoc tempore caſtra Turcarum laborare cœperunt dyſenteria, Deo contra illos pro Chriſtianis pugnante. At illi de ſuo conatu nihil remittebant, ſed ſeptuaginta canonibus, in quib' erãt tres maximi baſiliſci, permultis locis ſimul oppidũ S. Michaëlis & Burgum verberabant ac perfringebant, atq; in eum vſum aliquot ſibi aggeres extruxêre, putà nouem, quibus ſingulis ſena impoſita erant tormenta, quæ nullo neq; noctis, neque diei tempore ab oppidi & Burgi quaſſatione ceſſabant. Iam verò è Sicilia ſexcenti Hiſpani, & equites Melitenſis ordinis atq; à Põtifice Max. miſſi milites trecenti, duce Pompeio Columna, Melitam ſe cõferebant: ſed ijs ex Melita ſignum diſcedendi datum eſt cùm adhuc procùl abeſſent, quòd Valettanus neq; magnoperè fortaſsìs tum illis haberet opùs, neque eos vellet in prę ſens periculũ venire, Turcis omnes inſulæ aditus accuratè obſeruantibus.

Algerij rex iungitur Turcis.

Tertio Idus Iulij regulus Algerij cum 27. triremibus & bìs millè ducentis peditibus ad Turcicã claſſem acceſſit. Is inſigne aliquod facinus deſignaturus, petit à Baſſa copiam oppidi à mari oppugnãdi, eamq; facilè impetrat, additis illi duobus millibus recentium Turcarum. Intereà Valettanus catenam quandam opportuniſſimè pertendit eo in loco, vbi erant Turcæ oppidum inuaſuri, quę illis non paruo ad

ad exponendum militem fuit impedimento. At nihilominùs Idibus Iulij terra mariq; oppidum infestant, sed tormentorum ictibus, quę in vrbe displodebātur, 12. depressa sunt nauigia, & ad duo Turcarū millia submersa. Qui verò à terra oppidū oppugnabant, cùm ad quinq; horas cum nostris cōflixissent, multis è suis interfectis, è nostris ducentos occiderunt. Erant sanè Melitenses ob perpetuam cum hostibus tam atrocibus tamq; multis conflictationem in magno periculo, coëgitq; ea res Valettanū rursùs scribere Toletano Siciliæ proregi de mittēdis auxilijs. Et is tum quidem misit nonnihil subsidij, plus missurus, nisì res summi fuisset periculi ꝑpter Turcas itinera omīa obsidentes, qui etiàm interceperunt celocē vnam, missam à Toletano, qua multa pharmaca ægrotantibus aduehebantur. Fit verò rursùs ab hostibus noua oppidi diuerberatio, eaq; tam perpes & vehemens, vt ægrè nostri potuerint dissipata mœnia vtcunquè communire. Simul etiàm pons ab illis construitur, quem cùm è nostris quidam immisso igni inflammare instituerent, infecto negocio, pleriq; omnes ceciderunt, & in ijs Nicolaus Parisottus, Valettani nepos. Indè cùm diù satìs mœnia verberâssent, ter repetito insultu, pertinacissimè in oppidum Turcæ multis in locis contendunt, & iam vrbe potituri videbantur, sed multis suorum amissis, nostrisq; fortissimè & constantissimè resistētibus, coacti sunt redire in castra. Post illud acre certamen vires hostium nostri côtemnere cœperūt. Et illi quidem tum ad ducendos cuniculos sese conuertunt, sed nostrorum prudentia is quoquè labor nullos habuit successus. Calēdis Augusti cōcrematus est à nostris hostium pons, quem in mœnium fossa fecerant. Paucis pòst diebus rursùs barbari in oppidum irruūt, sed frustrà, suorum trecētis desideratis. Arctissimè tum temporis obsideba-

Turcæ irrūpere nituntur in vrbē.

deba-

debatur oppidũ à Turcis, ità vt noſtri vix vnquàm tutò vel reſpicere extra muros poſſent, nedùm pedem extra oppidum efferre. Habent enim Turcæ magnam diſplodendorum ſclopettorum peritiam, quibus noſtros cõtinenter impetebant. Per id tempus cùm adeò & oppidi & Burgi tormentorum pilis eſſent muri proſtrati, vt vel plauſtris peruium eſſet iter, vtrunque locum ſumma vi Turcæ inuadunt, tantusq; erat ab vtraq; parte tormentorum, ſclopettorum, armorum, clamorum ſonitus, vt inſula omnis corruere videretur. Eo tumultu excitatis oppidanis, equites omnes ex vrbe egreſſi, in fugam compulerunt hoſtes qui aquam ſeruabãt, quibus vt euxiliarent, reliqui ab oppido inuadendo ſe reuocant, properantq; ad ſuos, ſed vtrobiquè ſuccumbunt. In eo prælio è noſtris centum ceciderũt, & totidèm vulnerati ſunt: Turcæ ampliùs mille & quingenti interfecti ſunt. Ea oppugnatio durauit horis quinque, & quia non ſinè magno DEI beneficio ea erat parta ex hoſtibus victoria, Valettanus cum omni populo ſolenniter templum adijt, DEO laudes gratesque acturus. Eodem autem die, vt noſtri laſſitudine frangerentur, rursùs Baſſa ſuos iubet in oppidum facere impetum, ſed repulſus eſt æquè vt antè, magna ſuorum ſtrage edita. Et quanuìs victoriam iam deſperaret, tamen nè apud Solimannum ſæuiſſimum tyrannum ignauiæ vel negligentiæ accerſeretur, crebras in oppidum irruptiones caſſo labore faciebat. Erant iam admodùm acciſæ Turcarum vires & copię, permultis occidione deletis, plurimis vulneratis: quibus de rebus per quẽdam è Melita profectum certior factus Toletanus, decreuit cum ſeptuaginta triremibus adire Syracuſas, & decem millia peditum Melitam adducere. Dũ hęc fiũt, ex oppido S. Michaëlis quidam ad Baſſam Turcicum transfugit, oſtendit nulla inter-

Immanis Turcarum impetus.

interpoſita mora oppidum inuadi oportere, ſolos quadringentos ſupereſſe oppidi propugnatores. Eius fuga noſtros incitauit ad muniendũ oppidum ſanè quàm diligenter, licèt ingens eſſe murorũ interruptio. Hoſtes occultiſſimè rurſùs cuniculum agũt, in eoq; ſpes omnis muri ſubruendi collocata erat: ſed is quoquè cuniculus à noſtris & depræhẽſus, & fruſtratus eſt. Itum porrò in concilium eſt à Turcis, hærendúmne ſit diutiùs in inſula, an indè recedendum. Maior pars cenſuit, relicta Melita, domum abeundum. At ſummus dux maluit expectandum Solimanni reſponſum. Dum igitnr manent in inſula, nihil relinquunt intentatum: ſemper aliquid militaris exercent operæ, ſuntque ſeduli in inſtituendis pontibus, agendis cuuiculis, foſſiſque implendis. Iam penè conſumptus erat puluis tormentarius, & tamen rurſùs & oppidum & Burgum maiori quàm antè contentione pilarum ictib9 verberant, muroſq; ſolo æquant. Habebant prdter alia tormenta tres baſiliſcos, quorũ pilę ad ducenta põdo accederent. Ijs mirabiliter mœnia perfregerũt. Deindè ter repetito conatu horrẽdum in modũ in vrbem impreſſionem faciunt, ſed egregiè cõtuſi & conſciſſi, noſtrorũ inuicto robore repulſi tandèm retrocedere coguntur. Eo in certamine oppidani oẽs fortiſſimã propugnandæ vrbi operã nauârunt, adeò vt etiàm adoleſcẽtuli arma in hoſtes inferre, & virili cõſtantia fœminę armatę, ad arcẽdos à mœnibus hoſtes accedere non dubitârint. Igitur plurimos è ſuis Turcę perdiderũt, è noſtris 60. deſiderati ſunt. Erãt tum, qui rebus ſuis metuẽtes hortarẽtur Valettanum, vt lautiorẽ maioriſq; precij ſupellectilẽ in S. Angeli caſtellum transferri iuberet, vbì ab hoſtibus tutior foret. Tulit id indignè Valettanus, tanquàm pluris facienda eſſet ſubſtentia, q̃ ipſa corporum vita & ciuium ſalus, Itaque nè plùs illi

Turcarum ſedulitas.

Ciuium Melitenſiũ magnanimitas

caſtello,

caſtello, quàm pugnantium virtuti & fortitudini tribuere viderêtur, voluit vt demptis tormentorū miniſtris, præſidiarij omnes ex illo caſtello in Burgum dimicaturi accederent. Nec diù pòſt iterùm magnis viribus Turcæ oppidū adoriuntur, ſed fruſtrà, non paucis ſuorum trucidatis. Redeunt igitur ad caſtra, moxq́; incredibili furore mœnia concutiunt, accurritq́; ad Valettanum quidam clamans, Omnes periuimus. Iam enim tria ſigna in vrbem Turcæ intulerant. Tum verò Valettanus repentè ſumpta galea & haſta, ſuos hortatus vt imbelles Turcas fortiter cæderent, diuina freti benignitate, quæ ipſis hactenùs ſemper adfuiſſet, in hoſtes facit impetum. Eum verò mox ſecuti equites Melitēſes, tum etiàm adoleſcentes & fœminæ, Turcas omnes intra mœnia ingreſſos cōficiunt, ingredi conantes vi repellunt. Ea pugna ad occidentem vſque ſolem perducta, etſi hoſtibus maximè calamitoſa fuit, tamen etiàm è noſtris ampliùs ducētos abſtulit. Turcæ tandèm cum ignominia ad ſua caſtra recedunt.

Periculum Melitenſiū.

Iam Toletanus inſtructam habebat claſſem, cumq́; lectiſſimis triremibus ſeptuagintaduabus, quibus decem millia peditum, & ducenti equites Melitenſes, & quadraginta equites S. Stephani vehebantur, Syracuſas versùs iter intendit, miſſa interìm triremi & naue ſpeculatoria, quę apud Melitam res Turcarum exploraret. Noſtri autem in Inſula loca à Turcis deiecta gnauiter inſtaurāt, vt redituros hoſtes fortiùs ſuſtinere, & acriùs reprimere poſſint. Turcæ eo die ſupremam collocaturi operā oppido & Burgo expugnandis, egregiè ſe cōmuniunt, duobus quibuſdam confectis ad tabulati formā operimentis, quæ à noſtris igni miſſili concremata ſunt: hoſtesq́; & ab oppido & à Burgo repelluntur. Nocte ſequenti Turcæ octoginta cædūtur. Porrò Toletanus iam Melitā aditurus, obuiam habuit nauem onera-

onerariam è Syria ad Turcas missam cũ magna panis nautici copia, sex millibus cadorũ pulueris tormentarij, multisque globis ferreis. Eam exemptis priùs sexaginta Turcis, Syracusas misit. Erãt intereà Melitenses perpetuò in opere, nullam obtinẽdi oppidi rationem & conatum Turcis prætermittentibus: qui etiàm paulò pòst cum toto exercitu oppidum inuadunt tanta vi, vt planè victores abituri viderentur. At hîc quoquè bìs insultantes, bìs æquè à nostris reijciuntur. Die sequenti magnis propositis præmijs & opum & honorum, in diem tertium iubet eos Mustapha paratos esse ad inuadẽdum oppidum. Deindè septimo Calend. Septembris terribilis redintegrata est pugna, per murorum ruinas summa vi intrò contendentibus Turcis, periculaq; omnia fortiter contemnentibus. Tum quidem diù ancipiti belli euentu vtrinquè atrociter pugnatum est: sed ad extremum cùm è nostris CXIII, è Turcis ampliùs mille ducenti cecidissent, hostes re infecta abscedere coguntur. Erat sanè in nostris tanta animi magnitudo, eaque virium strenuitas, vt propè incredibilis videatur. Calendis Septembris literæ veniunt à Toletano, quibus significabatur breuì adfuturam classem Christianorum. Nec desistebant Turcæ nostris facessere negocium, nec nostri aut illis parcere, aut sibi deesse visi sunt. Quodam die è nostris vigintiquinque, Turcas trecentos inuasère, & in fugam verterunt. Nonis Septembris Christianorum classis ad Sacrum Iunonis, quæ est insula perexigua non longè à Melita, applicuit. E transfugis quidam per id temp⁹ indicauit Valettano, Turcas sequenti die decreuisse omnibus copijs oppugnare oppidum, & nisì eo potiantur, ab insula recedere: multa etiàm amplissima esse proposita præmia egregiam operam nauaturis in expugnanda vrbe. Et certè non erat ille supremus

Nauis oneraria capitur à Toletano.

Terribilis Turcarum irruptio.

barbarorũ conatus absq; ingenti nostrorum periculo futurus. Verùm præpotens DEVS non passus est viros fortissimos & de Repub. Christianã præclarè meritos, illis sæuissimis & immanissimis belluis obijci trucidandos. Itaque illo benè iuuante, è classe Toletani principis expositi sunt in insulam Melitam ad octo millia & trecenti milites. Porrò Toletanus dum isti ad Valettanum se conferunt, triremem ingressus, Orientem versùs nauigat cum vniuersa classe. Quæ vbì à Melitensibus ciuibus conspecta est, tormenta & sclopettos omnes gratulationis ergô displodunt: itemque Toletanus suarum triremium tormenta omnia semèl atq; iterùm exonerari iubet. Mox redit in Siciliam, reliquas copias adducturus, vt maturè Turcica præda potiretur. Iam hostes quatriduò suas res in naues inferre cœperant: cumque iam extremam oppidi oppugnationem instituerent, Turca quidam citato equo aduolat, refert magna Christianis venisse auxilia. Mox à Turcis classicum canitur, impedimenta reliqua colliguntur, tormenta in naues inuehuntur, aggeres inflammantur. Ex omibus tormentis vnus solus regius Canon in Insula relictus est, qui pilam vomeret pondo centum viginti.

Exponũtur 8000. militũ Christianorum.

Sunt qui putent magnam tormentorum partem Turcis eripi illo die potuisse, si nostri in illos impetum facere voluissent. Ad extremum cùm Turcę cum recentibus Christianis pugnam conserere instituerent, supra mille quingenti, & eo ampliùs à nostris cæsi sunt. Deniquè à Melita immanes illi barbari recesserunt, relictis illic suorum cadaueribus ad vigintitria millia:& pręterquàm quòd illam insulam horrendum in modum ferro & igni vastatam, domos quassatas, vrbium mœnia disiecta reliquerunt, etiàm hominum nõ paruam edidêre stragem,

Turcæ Melitam relinquunt.

gem, ità vt ad quinque millia è nostris desiderati ferantur, & in ijs equites Rhodienses vel Melitenses CCXL. Habebunt illi insignes viri sempiternam apud omnem posteritatem eximiæ virtutis suę laudem, quòd pro DEO, pro religione, pro Rep. Christiana tam fortiter & constanter seipsos totiès ad præsentissima mortis discrimina offerre non dubitârunt. Annotârunt quidam, à barbaro hoste ad septuaginta octo millia pilarum in insulam coniecta. Fatentur autem etiàm ipsi equites Melitēses, non tam humanis viribus, quàm Dei virtute se esse seruatos. *Et est sanè etiàm plurimùm laudanda Pij IIII. Pontificis Maximi erga Rempub. Christianam paterna solicitudo, qui amplissimas toto orbe diuulgauit condonationes, quas Indulgentias vocamus, vt ijs inuitaret Christianos omnes ad precandum DEVM pro salute Melitensium & totius Ecclesiæ. Nec dubitandum est, eas Christianorum preces ferocissimi hostis truculentos conatus vel maximè eneruâsse. Postremò etiàm Catholico & inuictissimo Hispaniarū regi Philippo maximę ab omibus habendę sunt gratię, quòd Melitēsibus in tanta rerum difficultate non sinè magnis impendijs opem tulit. Hæc fusiùs multò quàm anteà scripsi, posteaquàm prolixior ad me totius belli narratio peruenit.

7800. pilarum.

Eodem anno etiàm feliciter in Hūgaria res gessit Maximilianus Cæsar cōtra Turcas & alios quosdam, duce fortissimo & clarissimo Lazaro Schuendio, viro rei militaris peritissimo, nec minùs optimis literis instructo, atque insupèr CATHOLICAE religioni addictissimo. Multa illius egregia facinora referūtur, & erūt hauddubiò, qui ea literis commendent: mihi necdùm omia satis assecuto, nè parùm certa pro certis commemorem, aut multa

Maximilianus Cæsar contra Turcas.

etiàm præclarè gesta ob eorum ignorationem prætermittam, id inpræsentiarùm præstare non licet.

Hoc anno prodijt Vuirtembergæ liber 5. Chronici Carionis, expositus & auctus à Casparo Peucero. Is Peucerus gener est Philippi Melanchthonis. Is bonus & Lutericè euangelicus vir, pro modestia quinti huius Euangelij, incredibili furore exagitat in hoc Chronico summos Pōtifices, quos cupit Imperatoribus, regibus & principibus Christianis reddere vel maximè inuisos. Ego pauca huius Chronici legi: (quid em̄ attinet, talium hominum furiosa & maledica scripta legendo, bonas horas malè perdere?) sed in ijs paucis tam multa inuéni, quæ hominis in Pontifices & Catholicam Ecclesiam plusquàm Vatinianum odium ità perspicuè declarent, vt vel ex ijs solis de tota eius historia satìs superque possit statui & pronunciari. Quis verò illum hominem in narrandis rebus putet in fidi historici officio permanere, qui ad easipsas animum adfert odio & liuore cæcatum, & prauis de religione opinionibus deprauatum? Ait hic noster quodam loco: Vt præcedens, ità tota sequens historia euidenter testatur, verè fuisse Pōtifices ἀλάστορας Ecclesiæ & Imperij, & flagellum Dei, vt de Attila vetustas prodidit. Quid, obsecro, his dici possit atrociùs, cùm tamē certò constet, permultos ex Pontificibus fuisse viros sanctissimos, quibus etiàm maximi & potentissimi Imperatores, reges & principes tantum detulerint, quantum nunquàm detrahere poterit ista progenies viperatum? Sed ad tempus habent isti, permittente DEO, facultatem quandam illos Ecclesiæ pastores, non ab homine, sed ab ipso CHRISTO, velint nolint hæretici, institutos, ipsamque Catholicam Christi Ecclesiam infestandi & proscindendi: paulò pòst obstructur

Fol. 41

Peucerus ardet odio Pōtificum.

ſtruetur os loquentium iniqua, & ſempiternis inextinguibilis gehennæ flammis exurentur viri deſertores, qui cùm deberent in cinere & cilicio pœnitentiam agere tam immanium blaſphemiarum, errorum, contumeliarum, mendaciorum, quibus planè cooperti ſunt, tamen non ſolùm hoc non faciunt, ſed etiàm gloriantur in ſuis maleficijs, & in plùs quàm Cimmerijs tenebris haud aliter atquè in ipſa meridiana luce, ſeſe impotēter & impudenter efferunt.

Alibì quoquè habet hic noſter, nè ſolos Romanos Pontifices oppugnâſſe videatur: Vetera Burggrauiorum iura multis in locis paulatìm fregerunt Epiſcopi, cùm impatientia alterius imperij poteſtatem politicæ gubernationis rapuerunt, vſi occaſionibus ſuperſtitionis, qua faſcinatæ tenebantur mētes omnium ordinum. O os impurum. Itáne ſuperſtitioſi fuerunt hactenùs omnes ordines Imperij, & Luterus demùm cum Peucero cæteriſque id genus præclaris ſcilicèt viris, veram nobis religionem attulit? An non hoc eſt intolerabili iniuria & contumelia afficere Imperatores, Reges, Principes & tot ſanctiſſimos atque religioſiſſimos Maiores noſtros? Si ego aut Catholicus aliquis ſic ſcriberet, quàm atrociter in nos debaccharetur Peuceri ſtylus? Non hìc iam perſequar, qua modeſtia quáve fide ſcribat, Epiſcopos poteſtatem politicæ gubernationis rapuiſſe, vſos occaſionibus ſuperſtitionis. Pertinet hic Peuceri morſus ad tam multos potentiſſimos Epiſcopos, & Imperij principes, qui facilè cam Peuceri à ſe calumniam depellent. Quòd ſi verò aut tempus, aut huius ſcripti ratio pateretur, quàm multa id genus ego poſſem ex hoc præclaro Chronico excerpere? Sed nolim ego tempus tam malè collocare.

Fol. 56.

Nota Peuceri calumniā inſignem.

Quàm autem ridiculum eſt, nè quid grauius di-

cam, quòd idem noster Peucerus socerum suum Philippum Melanchthonē, quem omnes boni execrantur, quique à Lutero ad Zuinglij vel Caluini castra defecisse, à Caluinianis palàm asseritur, audet appellare hominem sanctissimæ memoriæ? Longè aliter de illa atra tellure scribit Illyricus eius discipulus cum socijs suis, disertis verbis illum affirmás & Cōfessionem Augustanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterâsse. Quod crimen falsi non cadit in hominē sanctissimę memorię, maximè cùm Luterani tam pertinaciter iactitent, Confessionem Augustanam & Luteri scripta puram putam habere Euangelij doctrinam. Quid verò possit esse sceleratius, quàm Euangelium adulterare? Verùm hoc non Melanchthon modò, sed & Luterus & totus nouorum dogmatistarum grex & fecit semper hactenùs, & adhuc facere pergit. Obitèr hæc tantùm attingo. nam accuratiùs ea excutere iam non libet. Hoc quidem in Peucero notatu dignum est, quòd Gregorium Magnum Romanum Pontificem eius nominis primum, virum summa doctrina & incomparabili vitę sanctimonia, totoque orbe longè celeberrimum, audet appellare superstitionum architectum. Nisì planè fallor, potest hæc vna tam atrox & impia in tantum Pontificem contumelia, totum Peuceri pectus nobis penitùs inspiciendum exhibere. Ego certè non video, quid de eiusmodi hominibus aliter sentiendum sit, nisì planè venisse eos in profundum malorum, totosque datos in reprobum sensum. Atque vtinàm soli perirent, & non tam multos secum in gehennam pertraherent. Sed certè stabunt quandoque illi beatissimi Pontifices contra istos miseros & deploratos homunciones, & suas de illis iniurias egregiè vlciscentur.

Fol. 24.

Melanchthō falsarius.

Peuceri calumnia in Gregoriū I.

Fol. 17.

Iam

Iam verò etiàm ſcholaſticos Theologos noſter Peucerus prorsùs Euangelicè ſcilicèt exagitat. Ait enim: Sunt in manibus ſcripta Scholaſticorum, qui in vno magiſtro Sĕntĕtiarum, velut canone & norma fidei explicando occupati, nè terram amittant, cælo bellum inferunt, præferentes ſententijs diuinis Romana decreta, & teſtimonia ſacra, ſicubì poſſunt, ad decreta Pontificum, non è diuerſo hæc ad illa, inflectentes &c. Quàm multa in his pauciſſimis verbis inſunt, quæ hominis impotentem obtrectandi, criminandi, mentiendi libidinem prodant euidentiſſimè? Nec opùs his reſpondere, cùm ipſa ſe deſtruant tam impudĕti vanitate, & cæca impudentia. Et fortaſsìs Peucerus noſter nunquàm vel à limine ſalutauit ſcholaſticos theologos, ſed à ſuo illo ſanctiſſimę memorię ſocero Melanchthone hanc præclaram hauſit doctrinam, vt tam luculĕter calumnietur theologos ſcholaſticos.

Fol. 16.

Peucerus ſcholaſticos exagitat.

Sed quid Melanchthon parceret ſcholaſticis, qui nec veteribus illis ſanctiſſimis patrib⁹ parcit in ſuo illo libello de Eccleſia, in quo homo arrogantia ebrius, velut è ſublimi loco pronunciat de illis Eccleſiæ luminibus, cogitque tot patres ferre hæretici cenſuram? Eat igitur Peucerus cum illa atra tellure, quò dignus eſt. Sed quid me neceſsè eſt perſequi omnes Peuceri in tam exiguo opere calumnias & blaſphemias? In præfatione ſanè vel epiſtola liminari eius ſcripti, quędam inſupèr habet nō prorsùs negligenda: ea vbì paucis excuſſero, hominem iubebo ire, ſi volet, ad ſolas terras, nihil cum eo penitùs commercij habiturus vnquàm. Sed hæc interìm Lector ſciat eo animo hìc mihi commemorari, vt nôrint omnes, etiàm qui poſt nos futuri ſunt, quales viri illi fuerint, qui noſtra ętate bellum aduersùs ECCLESIAM DEI ſuſceperunt.

Melanchthō flagellat Patres.

Nec dubito, quin posteritas omnis non alio eos loco habitura sit, quàm quo nos hodiè habemus Simones Magos, Marciones, Cerdones, Valétinos, Manichæos, Arrios, Nestorios, Vigilantios, & id genus diras pestes orbis terrarum. In præfatione igitur sua Peucerus, vt è pluribus pauca tantùm annotem, ait extare sapientum querelas & commonefactiones, quibus præcipitur, nè qui sapientiæ laudem quærunt, strepitu applausuque vulgi capi se sinant. Hoc quidem si cauisset Luterus, non eas hodiè turbas in ecclesia videremus: immò verò nisi Luterus totus eò incubuisset, populo vt placerent quas fecisset fabulas, nunquàm eius iam olìm damnata paradoxa tantos progressus habuissent. Tum verò etiàm in scribendis historijs plurimum tribuit Peucerus iudicio scriptoris, cùm ab historico id potissimùm exigatur, vt rem gestam non pro suo vel affectu vel iudicio, sed quemadmodùm habet veritas, simpliciter exponat. Quòd si variant de vna re scriptores superiorum temporum, nó dubium quin eorum præferenda sit sententia, quorũ probatior est fides & authoritas. Sed hæc ideò dicuntur Peucero, vt liceat ei liberè debacchari in Pontifices, de quibus ipse nihil potest pro suo iudicio statuere aliud, quàm fuisse & esse Antichristos, vt eos vocat suus Luterus. Atque si quid de Pontificibus scribendum sit, eos potiùs sequendos sibi statuit, qui eos acerbissimè exagitent, vt fecit nostra ætate Sebastianus Francus, & partim etiàm Sleidanus, quàm qui eos commendent. Hinc illa huius generis historicorũ temulenta rabies in Gregorium VII, (vt alios pontifices omittam) quem tamen grauissimi authores testantur virum inculpatum, immò sanctissimum fuisse, eumque non immeritò laudibus efferunt. Addit posteà Peucerus, Henricum IIII, Fredericum II, & Ludouicum Baua-

Bauarum rabiosè exagitare scriptores Pontificios, veras causas & sceleratas molitiones pontificum prorsùs dissimulâsse. Hoc sic visum est scribere Peucero, nullo allato suæ affirmatiõis testimonio, tanquàm nobis sufficere debeat, αὐτὸς ἔφα. Hoc iacto fundamento, pergit Peucerus, & quidẽ rabiosè: Ex vna falsa hypothesi detexi Pontificia oĩa, scilicet põtificem iure diuino armatũ esse vtroq; gladio, & caput esse ac dominum Ecclesiæ & regnorũ mundi. Puto sanè aduertere Lectorem, hęc nõ nisì rabiosè posse dici. Quid enim sibi vendicat Pontifex in regnis mũdi, nisì vt pro officio suo, quo vniuersus Christi grex, ad quem pertinẽt etiàm reges, ipsi pascendus incumbit, admoneat omnes, & si quẽ videat suam potestatem vertere in tyrãnidem, oĩbus modis det operam, id vt emendetur? Hoc fecêre semper etiàm sanctissimi Pontifices, & certè licèt inuidia crepet Peucerus, adeò non vsurpârunt sibi regna aliena Pontifices, vt ea quæ obtinent, Christianissimorum ac potentissimorum Imperatorum & regum ferè liberali donatione obtineant. Multa deindè furiosè iactat Peucerus contra Pontificum authoritatem, sed non est opùs, eius ineptijs & calumnijs oĩbus respondẽdo tẽpus amittere. Qui in historijs fide dignis versati sunt, hominis cõmenta facilè & aduertent & contemnent. Addit verò etiàm hoc: Pontifex Romanus prærogatiuam in Ecclesia Christi nullam habet præ alijs vllo iure, sed sola cõsuetudine introductæ tyrãnidis. Nec hìc vllum adfert scripturæ locum, sed satìs habet pro sua insigni authoritate id affirmâsse. quàm sit autẽ hęc vana & temeraria assertio, nihil attinet indicare, cùm sit totiès à nostris ex ipsis etiam scripturę diuinę clarissimis sententijs ostensum. Verùm iam etiàm plusq̃ Imperatores ipsi ausi sint, sibi vsurpat Peucer⁹, cùm subiungit, se non facultates eripere Ecclesiæ, sed re-

Rabies Peuceri in Pontifices.

Nota impudens mẽdaciũ Peuceri.

Peucerus vult Episco

pis eripere regna sua.

gna, quæ Christus non contulit aut commendauit Ecclesiæ. Iam scripserat paulò superiùs, Episcopos tenere regna. Hęc ergò eis eripit: sed benè habet, quòd Peuceri verba non nisì aërem verberãt. Nam Episcopis Peuceri authoritas nec pilum quidē auferet. An non verò hoc est cuiusdam intolerabilis arrogantiæ, vt homo priuatus tantum sibi sumat in Episcopos, qui sunt etiàm principes Imperij? Sed non se discruciet his curis Peucerus. Manebũt Deo benè propitio Episcopis ditiones suæ, etiàm vbi Peucerus computruerit. Sed hoc scilicet est classicum canere ad inuadendas Episcoporum ditiones. Quid si verò catholicus aliquis talia scriberet contra politicos principes, an non cælum terræ misceri Peucerus ante omnes vociferaretur? Ait etiàm Peucerus noster, vt obitèr lectori offeram occasionem admirandi peritiam illius in rebus geographicis & historicis, Cathaynę regnum se extendere vsque ad sinum Persicum, & ante Tartarorum irruptionem, in Europa ferè dominatos esse Rossos, cùm Rossi non adeò magnam Europæ partem tunc occupârint, & sinus Persicus à Cathaynæ regno plurimùm distet. Sed hęc fortè leuicula sunt: illud prodigiosum est, quòd ait certamina quæ Lutero oppugnante mendacia eorum, qui Indulgentias impudenter circunferebant, extiterunt, regno pontificio primò inclinationem, mox ruinam attulisse, cùm hodieq; Pontifici maneat sua dignitas, crescatq; multis locis apud remotissimas à nostro orbe nationes. Sed ea fide solent versari fratres euãgelici in rebus narrandis, vt iam non immeritò contemnamus, quod mox subiungit se historica & religiosa fide vsurum.

Fides euangelicorum fratrum.

Tum porrò accedit ad Appendicem Chronicorum Naucleri. Sed eam Appendicem sanè non nisi aut nimia potione aut furore ebrius primùm inspexisse videt. Nam p Surio legit Surrianũ, & è Surriano

no mox pro euãgelica modeſtia efficit ſcurrã, perindè àc ſi quis pro culice legat cuculum,& repentè cuculũ transformet in crocodilum. Deindè plenis velis in hũc miſerũ Suriũ, ne verbo quidẽ vnquàm ab eo læſus,incurrit.ait eum impudenter res manifeſtè veras calumniari & deprauare. Scilicèt putabat me eſſe ſimilẽ ſui Melãchthonis,(vt alios omittam)quẽ,vt antè dixi,Illyricus eius diſcipulus falſi reum agit,& peragit.Iam verò in totũ monachorũ chorum rabidè deſęuiens, vocat eos deploratũ profligatumq; hominũ genus,quorum plusq̃ caninam impudentiã & audaciã pluſquàm diabolicam iam multis ſeculis orbis Chriſtianus ſit deteſtatus. Qui vnus locus ſatìs ſuperq; ſufficit ad detrahendã fidẽ omnẽ toti hiſtorię Peucerianæ, cùm certiſſimè cõſtet,monachos cunctis retrò ſeculis,&ab ipſis adeò Eccleſię naſcẽtis initijs in magna apud Chriſtianos oẽs exiſtimatione fuiſſe. Quòd verò ſubijcit diſtichon Pij 2.hoc nos libẽter amplectimur, ſed hactenùs,vt oſtẽdamus illud in neminẽ magìs q̃ in ipſum Luterũ poſſe quadrare.Eſt aũt eiuſmodi diſtichon:

Non audet Stygius Pluto tentare,quod audent
Effrenis monachus,plenaq; fraudis anus.

Reuerà enim iſte effrenis & diſſolutus apoſtata talia attentauit,qualia fortaſsìs nec ipſe ſatanas auderet, ità vt nos nõ inuideamus Peucero tam inſignẽ magiſtrum.De effreni enim monacho, qualis fuit Luterus,nõ de illo,q intra ſui monaſterij ſepta degẽs, vitam vìuit monaſticę profeſſioni congruentẽ,hoc diſtichõ loquit̃. Porrò verò etiàm modeſtiſſim⁹ vir Surio id videt̃ tribuere,q̃ in ſcribẽda hiſtoria vſus ſit p̃ceptore diabolo. Nã etſi Peucer⁹ maledicentiã vocat,tñ Suri⁹ ſatìs ſibi benè cõſci⁹ eſt,nihil ſe cuiuſquã hoĩs odio ſcripſiſſe,multò verò minùs vſum eſſe p̃ceptore diabolo,cũ quo familiariter ſanè verſatũ ſe eſſe & ab eo didiciſſe q̃ cõtra Miſſę ſacrificiũ euome-

Luterus effrenis apoſtata.

euomeret, Luterus apertè fatetur, vt talis preceptoris meritò pudere debeat Peucerum. Nec tamen his contentus vir optimus, & planè Lutericè Euangelicus, vocat Surium blasphemum filij Dei hostem, & mox dira ei imprecatur, his vtens versibus:

Vtq; repertori nocuit pugnacis Iambi,
Sic sit in exitium lingua proterua tuum.

Dolet optimo viro, quòd Surius duriusculè tractat inclytæ Germaniæ nostræ proditores & perditores, Luterum & ceteros prauorum dogmatũ architectos, qui ex illo vno homine ceu equo Troiano cateruatìm prodiêrunt, quòd illorum mutuas easque acerbissimas altercationes, odia, conuicia, quibus se inuicèm egregiè proscindunt, traducit, fœdissimas antilogias ostendit, & pleraque alia illorum mysteria profert in lucem: quę quidẽ omnia cùm ex ipsorum scriptis euidentissimè doceri queant, tamen non pudet Peucerum in eadem sua liminari epistola scribere, doctrinam Ecclesiarum Lutericarũ irrefragabili authoritate, perspicuitate quãta nullius sit doctrinæ, certitudine immota verbi cælestis se suosque instauratores & propagatores tueri: scilicèt pręclarè se suosque tuetur, quæ totiès in alias mutata est formas, cuiusque propagatores inter se odiosissimè digladiantur. Putat Peucerus oẽs homines aut fungos, aut talpas esse, vt nihil porrò cernere queant. Adijcit verò etiàm, viros bonos restinguere calumnias meritis & innocentia sua. Nos verò palàm testamur Luterum, Bugenhagium, Bucerum, & ceteros desertores monachos, hui9 quinti euãgelij propagatores, vel eo solo nomine, quòd ausi sunt post solennem perpetuę continentię professionem, ad incestas nuptias trãsire, esse perpetuò execrabiles & infames, q fidẽ Deo datã irritã fecerint: cui immani flagitio si addas tot impios iã olìm dãnatos errores & hęreses, tot nefanda sacrilegia,

sa-

ſacramentorũ prophanationes,multaq́; alia ab iſtis deſignata facilè conſtabit, quàm nihil ſint dicendi minùs,quàm viri boni tum ipſi,tum Melanchthon quoquè & alij omnes noui dogmatiſtę, qui quidẽ monachi non fuêre,ſed tamen apoſtatarum iſtorũ blaſphemias editis libris defenderũt,aut nouas hęreſes condiderunt. quòd ſi verò Peucerus ferre nõ vult hos à nobis hęreticos dici,nunquàm certè negare auſus erit & Zuinglianos à Luteranis,& Luteranos à Zuinglianis hęreticos ꝓpalàm vocari,atq; etiàm à pleriſq; Luteranis prorsùs damnari & reijci Melanchthonicos & Adiaphoriſtas.Hęc cùm ſint toti orbi teſtatiſſima, tamẽ iactat Peucerus doctrinam eccleſiarum ſuarum, eamq́; ait vocem eſſe filij Dei,perindè àc ſi mortales omnes lethargo correpti ſint,nihilq́; prorsùs oculis quãuìs apertis videant. Quæ verò poſſit eſſe atrocior in Dei filiũ blaſphemia,quàm eius vocem dicere eam doctrinam, quam ipſi quoquè Luterani in mutua lite ponunt, atque alij in alijs execrantur,nisì fortè ipſe Dei filius,qui eſt incommutabilis veritas, ſibijpſi contrarius eſt,& pugnantia docet? quòd ſi ad Eccleſię Catholicæ ſententiam reſpicias, quæ quinti euangelij doctrinam ceu hęreticam condemnat, quæ aures ferre ſuſtineant, à Peucero impias hęreſes dici vocem filij Dei? Sed his ego nimiùm immoror. Poteſt iam Lector intelligere, quę ſit horum temporũ labes,in quibus id genus pernicioſa ſcripta innumera ab importunis ingenijs in lucem edita ſunt, nec adhuc edi ceſſant.

Euangelici inuicẽ ſe hæreticos vocant.

Nam hoc ipſo quoquè anno prodijt Latinè ſcriptum aliud benè magnum aduersùs Synodum Tridentinam,à Pio 4. indictam,cuius architectos fuiſſe liquidò appáret pręcones quoſdam noui euangelij cum quib⁹ ſolis mihi hîc res eſt. In eo certè ſcripto tanta acerbitate pręter alia inuehũtur in Romanos

Scriptũ aduersùs ſynodum Tridentinam.

ponti-

pontifices, vt etiàm ipsis sectarijs possint meritò de odij & liuoris nimia immanitate suspecti haberi. Sic sensìm proficiũt in peius, & ꝓfundiùs ruũt, q semèl ab Ecclesia discesserũt. Reuerà terribilis Deus in cõsilijs super filios hominũ, qui occulto quidem, sed iusto tamen iudicio permittit imperitã & miseram plebeculã ab istis immanissimis lupis, qui nullũ faciunt perdendarũ animarũ finẽ, tam atrociter in fraudem impelli, & in horrẽdos errores induci, idq; sub specie eximię pietatis & prętextu verbi Dei. Sed nõ est hoc nouũ: Fuit id apud hęreticos oẽs superiorũ ætatũ semper in more positum, vt mẽdacijs niterentur, & ementita quadã veri specie incautos fallerẽt. Hoc pclarè fecerũt, & faciũt nostrę ętatis noui dogmatistę, quorũ certè incredibilẽ versutiã si principes & populi Germanię aliarumq; nationũ videre potuissent, puto equidẽ nũquàm in eorum dogmata consensissent, neq; illos apud se vlla ratione tolerâssent. In hunc quidẽ scopũ omnes isti mirabili vafricie collimant, vt Romani pontificis & Conciliorum labefactent authoritatem. Quod vbì semel obtinuerunt, iam illis salua sunt omnia. Quòd enim scripturam iactant, fraudulenter & falsò id faciunt, non scriptura, sed scripturæ praua interpretatione nitentes. Itaque in hoc prolixo opere neruis omnibus contendunt euertere omnem pontificũ & conciliorũ etiàm vetustissimorum authoritatem, adeò vt & ipsam quoquè Nicenam primã & Chalcedonensem lõgè amplissimas Synodos carpere non vereantur, & sanè confidenter de omnibus in vniuersum ità illi pronunciant: Hominũ traditiones, concilia, Synodi, congregationes, & harum decreta pfectò multipliciter labi, errare, decipi, falli possunt, & multis modis à verbo Dei ac veritate in oẽm partẽ discedere. Id posteà docere conantũ allatis aliquãmultis Concilijs: qua in re certè luculenter prodũt ne-

Psal. 65.

Nota hæreticorum de Concilijs omnibus sententiã et versutiam.

nequissimam animi sui calliditatẽ, vel potiùs malignitatem, quòd synodos partìm prouinciales, partìm ab Ecclesia damnatas, pariter permiscent, & imperito lectori intolerabilem fraudem imponunt, q alias ab alijs secernere non potest. Itaq; primo loco collocant Synodũ Carthaginensem sub Cypriano, quę ab hęreticis baptizatos cẽsuerit rebaptizãdos, quasi nesciant eam Synodũ nunquàm receptam ab Ecclesia, tum verò non œcumenicam, sed prouincialem fuisse. Nos verò non negamus prouinciales Synodos errare posse, sed de œcumenicis legitimè celebratis, id planè pernegamus. Eę nanque repræsentant Ecclesiam, quæ est columna & firmamẽtum veritatis. Mox subiungunt illam sacrosanctã Nicenam primã, quam aiũt de militibus statuisse Canonem, qui Ioannis baptistæ sententiæ contrarius sit: tum etiàm fecisse pœnitentię Canones, è qbus multum superstitionis irrepserit posteà in ecclesiã. Obsecro, quid istis ad summam, immò plùs quàm satanicam arrogantiã reliqui esse potest, qui tam nefariè lacerant illam sanctissimorum patrum, quibus hauddubiè adfuit, sicut promisit Christꝰ, ipse spiritussanctus, Synodum longè celeberrimam? Et reuerà calumnia hæc non in illos patres magìs, quàm in ipsum redundat spiritumsanctum. Sed benè habet, quòd ità perspicuè se nobis totos inspiciendos exhibent. Iam enim quandò illi tantæ Synodi decreta impia vocare non dubitant, nihil prorsùs ambigere possumus, quin ad illorum numerum pertineant, de quibus Christus ait: Si ecclesiam nõ audiêrit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Et est profectò istorum planè deplorata & insanabilis malitia, cum quibus etiàm iam eam ob causam nemo Catholicorum vnquàm facilè vel tria commutaret verba, nisì cogeret salus miseræ & imperitæ plebis, quam isti horrendum in modum vnà secum perdunt.

Synodus Nicena carpitur ab hæreticis.

Matth. 18.

Si

Si sic enim liceat Conciliorum etiàm grauissimorũ decreta nõ modò eleuare, sed per summam contumeliam impia dicere: quid, quæso, superest nobis ad immanem quendam atheismum, quò certè isti nos adducere moliuntur? Non est huius loci, istorum fraudes omnes persequi: nam lõgum est, & ab instituto meo alienum, præsertim cùm illi pleraque adferant, quibus lectorem incautum fallere se posse non dubitãt, quæ si singulatìm fusiùs explicare velimus, lectori stomachum mouebimus. Certè eodẽ loco aiunt, Chalcedonẽse Concilium tetro errore monachis & monialibus virginibus coniugij vsum interdixisse. Qua vna sententia simul damnant veteres sanctissimos patres omnes & vniuersam Christi Ecclesiam, quę idẽ semper sensit: immò & ipsam scripturam diuinam, quę grauissimè pręcipit vota Deo reddere. Et sufficeret quidem hominibus, in quibus non prorsùs lumen om̃e tum fidei, tum rectæ rationis extinctum sit, ad istorum amentiam & tetram impietatem liquidò cognoscendam, hanc eorum tam prophanam & ab omni Christiana pietate prorsùs abhorrentem sententiam didicisse: at fit tamen nescio quo tremendo Dei iudicio, vt cùm isti non sinè magno scelere & summa impudentia, tum Chalcedonensis Concilij sanctissimum decretum lacerent, tum monachis & monialibus coniugia permittant contra fidem Deo datam, tamen habeãt permultos, qui illis potiùs accedãt, quàm amplissimę synodi Chalcedonensis & vniuersæ Catholicæ Christi Ecclesiæ sententiæ & authoritati. O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca. Itáne plùs apud nos põderis habet impurissimorum apostatarum prodigiosus incestæ libidinis appetitus, quàm grauissima totius orbis Christiani, quem vel maximè Synodus illa Chalcedonensis repręsentat, sententia & authoritas? Vtinàm verò suam intelligerent

Item Chalcedonensis.

Psal. 75.

gerent turpitudinem eiusmodi non coniugiorum, sed incestarum libidinum assertores, & quantam sibijpsis apud bonos omnes & posteritatem omnem fœdissimæ ignominiæ notam inurant. Sed fronte sunt plerique omnes plùs quàm meretricia, & nesciunt erubescere. Dabit autem quandoquè benignus Deus, vt vulgus miserè ab eis dementatum, & alij malè ab eis persuasi, cognoscant eius sceleris immanitatem, quo se obstringunt apostatæ monachi, cum fœmina sub honesta coniugij specie sacrilegè cubantes, & eos profectò toto pectore detestabuntur. Et reuerà si legissent plerique veterum sanctissimorum patrũ scripta, pessime istos impuros apostatas acciperent. Quando igitur isti hucusquè impietatis progressi sunt, vt tam execrabilem concubitum palàm doceant sanctum esse matrimonium, frustrà sanè cum illis agitur de rebus nostræ religionis. Itaque nolim tempus terere commemorandis alijs, quæ in memorato scripto ab istis adferuntur: nam & multa sunt, & partìm impudentissimæ calumniæ, partìm iam olìm damnatæ hęreses. Hoc tamẽ certum est, in hoc opere cõflando nihil eos diligẽtiæ, nihil acerbitatis prætermisisse, vt semèl omnem pectoris sui aterrimam bilem in Romanos Pontifices & Christi catholicam Ecclesiam euomerent. Interìm nõ vidẽt, quàm sint ipsi egregij viri, qui tam multos iam olìm ante mille annos partìm damnatos errores & hæreses in vulgus spargant, qui inter se atrocissimè de ipsis turpissimis erroribꝰ suis digladientur, atq; mutuò palàm se hęreseos cõdemnent, falsi reos agant, & liberaliter atq; prorsùs suo more euangelicè se immanibus conuicijs proscindant, atque eiusmodi emblematîs ornent, quibus nemo rectiùs, quàm flagitiosissimi nebulones, ornari meretur. Quæ cùm ex ipsorum libris certissimè ostẽdantur, nihilominùs viros se dici & haberi volunt

Turpitudo apostatarũ cum fœminis cubãtiũ.

pios & euangelicos, ecclesiæ repurgandæ studiosos, & nescio quid non. Sumunt sibi authoritatem in Pontifices, in Concilia, in patres omẽs, in totam deniquè Ecclesiam. O plùs quàm caninam impudẽtiam, plùs quàm satanicam arrogantiam. Sed valeãt putidi & deplorati hęretici, vt etiàm ipsi se inuicẽm salutãt. Ego satìs habeo annotâsse, his infelicissimis temporibꝰ eiusmodi scripta ab istis importunis dogmatistis esse sparsa in vulgus, quod sub Euangelij prætextu miserè perdunt. Hoc quidem certissimum est, huiusmodi scriptis euulgandis nihil se consecuturos aliud, quàm vt apud cordatos lectores omẽs, totamq; posteritatem nõ alio quàm insignium hæreticorum loco habeantur, sensimque eorum malus animus & fraudulẽtæ machinationes in principum aliorumque notitiam perducantur: tum verò actutùm actum erit de illis, sicut & de omnibus superiorum ætatum omnium hæreticis, qui ad tẽpus diuina permittente iustitia Ecclesiam diu exârunt, sed tandèm vt fumus cum sempiterna sui nominis ignominia euanuerunt. Vnum hoc loco paucis ex suprà dicto contra Synodum Tridentinam scripto adijciam, vndè certo certiùs colligat Lector nõ hęc temerè à me dici. Aiunt supradicti vsque eò auctas fuisse superstitione & barbara inscitia tenebras in doctrina eius temporis, vt & ipsi Theologiæ & sacrarum literarum studiosi, qui superiore seculo, & ante annos 40. scholasticãTheologiam didicerant, confessi sint lectionem quidem se frequentâsse diligenter, & tempora studijs Theologicis perdiscendis constituta compleuisse sedulò, verè tamen affirmare posse, se toto illo quinquennio aut sexennio, quo in scholis didicissent, nullã de filio Dei vel nominis saltem mentionem à præceptoribus factam audiuisse: atque ità occupatos fuisse homines miseros ineptissimis libris Magistri Sententiarum, Scoti

Pagina 10. Nota intolerabilem calumniã.

ti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & similium eius farinæ Scholasticorum, vt prophetarum & apostolorum scriptis legẽdis nullus omninò relictus esset locus, ac ne quidem vlla de his in schola mentio fuerit reliqua, nedùm vt his aliquid serij studij attribueretur. Hæc illi. Quæso te Lector, quid his fingi possit vel ab ipso malo dæmone aut vanius, aut impudentius, aut contumeliosius? Quis credat quinque vel sex annis nullam in Scholis habitam mentionem filij Dei, cùm ipsimet fateantur occupatos fuisse in libris Magistri Sententiarum, cuius tertij libri bona pars de CHRISTO prolixè agit? O portentosam, & non tam verbis quàm verberibus & flagris vindicandam mentiendi libidinem. Iam quòd Magistri Sentẽtiarum, Scoti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & similium libros vocant ineptissimos, non certè facerẽt, si non ipsi essent om̃ium ineptissimi, & indigni prorsùs qui ijs viris vlla ex parte comparentur. Scioli isti, grandes sibi sophi videntur, quòd bilingues, vel etiàm vtcunquè trilingues interdùm sint, nôrintq; scribere Latiniùs quàm illi patres, quos sanè pręter alios nostræ ætatis doctissimos viros, Christophorus Longolius & multijuga rerum cognitione, & insigni eloquẽtia celeberrimus, summa vitæ integritate, & admirabili quadam diuinarum humanarumque rerum cognitione, optimi cuiusque iudicio scribit esse commendatos.

Conuicium in Scholasticos.

Deniquè, quòd asserere non verentur, nullam in scholis prophetarum & apostolorum quinque vel sex annis habitam fuisse mentionem, intolerabilem itidèm habet calumniam & impudentissimam vanitatem. Nam idem Sententiarum Magister, quo eos totos fuisse occupatos aiunt, plurima è scriptis diuinis loca commemorat.

Alia calumnia.

Hinc igitur colligat Lector, quę istorum hominum religio, quæ animi pietas, quis pudor, quę verecundia sit, qui talia scribere non dubitent. Et hi nimirùm sunt, qui Concilium Tridentinum contumeliosè lacerant, se verò Ecclesiæ reformatores iactitant. Sed tamen, vt dixi, quandoquè sentient homines, quibus præstigijs orbi ab istis illudatur.

Obijt hoc anno quarto Idus Decembris Pius 4. Romanus pontifex, qui sanè Ecclesiæ Dei, maximè in absoluendo Concilio Tridentino, tanto pastore dignam nauauit operam.

Pius V. fit pontifex.

ANno 1566. 7. Idus Ianuarij in Romanum pontificem electus est Michael Giselerius Dominicanus, Cardinalis Alexandrinus, & dictus est Pius V. Eodem die summo manè de alio quodã actũ fuit, cui etiàm ad pontificatum pauca suffragia deerant: à prandio autem inter primarios quosdã sermo habitus est de Cardinali Alexandrino, & paulò pòst omnibus Cardinalibus in eius electionem mirè & præter omnium expectationem consentientibus, ille eductus è cella, pontifex maximus salutatus est. Nemo erat qui ambigeret à Domino isthuc factum esse: tanta erat etiàm absq; scrutinio votorum concordia. Et sanè quæ eius electionem adhuc secuta est in Pontificatu vita, nihil clamat aliud, nisi eum diuinitùs ad hoc amplissimũ munus esse vocatum. Ante coronationem, quæ celebrata est 16. Calendas Februarij, habuit Cardinalium congregationem: (consistorium enim, vt vocant, ante coronationem haberi non solet) ea peracta, quidam ex insigni familia petijt episcopatum quẽdam. Respondit Pontifex, se quidem illi cupere summoperè gratificari, nec defuturũ, si alia in re prodesse ei possit, sed episcopatum tamen minimè collaturum, quòd ad tantam functionem parùm idoneus esse videretur, nõ satis

Episcopatũ petens reijcitur.

ſatis literis & eruditione inſtructus. Cùm autem ille ſuæ eruditionis teſtimonium proferret, Ego, inquit Pontifex, hac in re, quæ mihi ſatìs cognita eſt, teſtes minimè requiro. Ità ille in ea petitione repulſam paſſus eſt. Porrò ad Cardinales adhuc præſentes conuerſus pontifex, hortatus eſt, nè quicquã ab ipſo peterent, quod vel cõtra diuinum obſequium, vel contra Concilium Tridentinum, vel contra ordinem & rem Eccleſiæ facere videretur. Addidit etiàm, ſe quidem in rebus licitis & honeſtis Chriſtianos principes iuuare conſtituiſſe: contrà verò, ſi quid præter fas & decorum peterent, nulla ſe ratione illis daturum.

Extant præclara de eo teſtimonia, ꝙ ità ſe prorſùs comparet, vita illius vt quandam referat imaginem priſcorum illorum pontificum, quorum ſanctitatem veneramur. Familiã ſe dixit eiuſmodi habere velle, quę & vita & habitu cęteris exemplo ſit: nec tam miniſtrorum numerum aut cultum corporis, quàm virtutem & integritatẽ ſibi ſpectandã cõſtituit. Magnum ſe oſtendit fore iuſtitiæ patronum & vindicem. Melitenſibus Turcicam denuò obſidionem expectantibus liberaliter ſanè vniuerſas pontificatûs maximi opes pollicitus eſt, & iam miſſurus erat ſubſidio tria millia peditum, niſì poſteà cognouiſſet fruſtrà Turcarum aduentum formidari. In conſanguineos ſuos mirabili vſus eſt frugalitate, adeò vt tres è ſorore nepotes non ſolùm nullis auxerit vel opibus vel honoribus, ſed etiàm ægrè adduci potuerit maximorum hominum precibus, vt vnum ex eis, doctrina & pietate conſpicuum, tandèm in Cardinalium ſenatum cooptaret. Fidei catholicę conſeruandę ac propagandę perquàm ſtudioſus eſt: precibus aſſiduis ferueñter incũbit, quas dicit eſſe pontificum pręſidia. Statuas Vaticanorum hortorum à quibuſdam eius deceſſoribus magno

Familia Pij V.

sumptu & studio ibì collocatas, Populo Romano ad Capitolij ornamentum largitus est. Ad mensam sedẽs, vt est in sumẽdo cibo potuq; parcissimus, ità in adhibendis precibus & gratiarum actione plurimus. Episcopos non patitur abesse diù à grege suo. Est quædam sanè in eo seueritudo, sed eam incredibili humanitate ità tẽperare nouit, vt omnibus charus sit. Possunt ab eo boni sperare virtutis pręmiũ, mali formidare supplicium aut pœnam, quæ ab illo iam non leuis constituta est in blasphemos, nefariæ libidini & id genus flagitijs addictos. Reformationẽ tanto põtifice dignã & instituit, & porrò in rem cõferre pergit: & domesticę quidẽ familię numero permultùm detraxit, vt possit Ecclesię rebus necessarijs largiùs opitulari. Catholicis quibusdam lóngè ab Italia degẽtibus, sed vel penuria, vel carceris molestia laborãtibus, partim mittenda pecunia, partim scribendis literis humaniter opem tulit, & terre decreuit. quàm prorsùs absit ab omi auaritia, satis declarat, quòd pleraq; à Romana curia iussit exulare, quæ magnam vim pecuniæ conflare possent: & certè difficilimo quodam tempore cùm illi dispensationis cuiusdam obtinendæ causa, quæ alioqui concedi soleret, multa essent oblata aureorum millia, prorsùs ea accipere recusauit: idque illi perpetuum est: nec enim tam id spectat, quid possit ex re qualibet obuenire compẽdij, quàm quid iustitia & ęquitas reposcat. In resignatione beneficiorum ecclesiasticorum simplici, multa sæpè admittuntur parùm ad ecclesiæ leges & vtilitates accõmodata: eam igitur statuit deincèps nõ temerè admittere, nè hac occasione res Ecclesiæ velut iure quodã hęreditario ad posteros transmittantur, aut etiàm indignis, aut parùm idoneis ecclesiastica beneficia conferantur.

Preces ad mensam.

Reformatio instituta.

Pius V. quã alienus ab auaritia.

simplex beneficiorum resignatio.

Oblatus ei quandoquè fuit à quodam magno principe annuus triginta millium aureorum prouen-

uentus, sed eum ille magno animo recusauit. Vir quidam illustris nepoti pontificis filiam suam vxorem obtulit cum dote egregia, vt posset pontifici sanguinis affinitate coniungi. Eius verò erga se beneuolentiæ Pontifex gratias quidem egit, sed neque Ducis, neque Marchionis, neque Baronis titulis suam se velle ornari familiam ait, quibus ea hactenùs caruisset.

Erat Iudęus quidam Elias nomine, multa & eruditione, & prudentia, & opibus inter suos insignis, & quidem Synagogæ iam præfectus, & sacerdos maximus. Is pontifici, cùm adhuc Cardinalis esset, & de nostra complectenda religione multùm cum eo egisset, pollicitus erat, se tum Christianę religioni suscepto baptismo velle accedere, cùm ipse Romanus pontifex crearetur. Huic igitur, iam ad pontificatum pręter illius omnem, vt appâret, existimationem promotus, ità ait: En cernis me renunciatũ Pontificem: fac igitur quod pollicitus es. interìm verò curabat pro illo preces Deo offerri. Paulò pòst Iudęus ad Pontificem redit, & se velle CHRISTO nomen dare affirmat. Monet verò pontifex, vt maturè secũ deliberet, & si ex animo cupiat fieri Christianus, sibi significet. Non multa interiecta morula indicat ille Põtifici, se diutiùs veritati & spiritui sancto obluctari non posse: prorsusq; se constituisse cum tribus filijs & nepote trãsire ad castra Christianorum. Ea res summo pontificem affecit gaudio, hominemq́ue complexus, & gratias Deo agẽs, tertio Pentecostes die in præsentia Cardinalium ferè omnium, magnaque populi mirificè gratulantis pręsentia, suis eum & alios manibus baptizauit, multisque eis concessis priuilegijs, vnum è filijs ferè septennem sibi in filium adoptauit, atque in Collegio Germanico cum suis nepotibus curauit educandum.

Iudæus conuertitur à Pontifice.

Porrò Michaêl (ſic enim à baptiſmo Elias dictus eſt) multam nauat operam Iudæis ad fidei lumen à Iudaica cæcitate pertrahẽdis: neque id ſanè fruſtrà, paulò pòſt triginta ex ijs ad Catechiſmum perductis. In feſto ſacroſanctæ Euchariſtiæ, licèt fractis eſſet viribus, & medicorum opera vteretur, attamẽ verè pius pontifex non ſella pro more geſtatus, nec corona pontificia ornatus, ſed cum maxima populi ædificatione pedibus ingrediens, illud pręſtantiſſimũ corporis Chriſti voluit circũferre ſacramẽtum.

Circunfert Euchariſtiã Pontifex.

In Tridẽtina ſynodo ad pontificẽ reiecta fuit cura edẽdi Catechiſmi, Breuiarij & Miſſalis. Catechiſmũ iam curauit Latinè edendũ, idemq́; eius iuſſu in Gallicam, Germanicã & Polonicã linguã transfertur.

Catechiſm⁹ editus.

Maximiliano sereniſſimo Cęſari noſtro contra Turcas dimicaturo pijſſimus pontifex opẽ laturus, tres ſupplicationes indixit, quibus ipſe quoquè interesse voluit, vniuerſum iter iam ætate grauis & affecto corpuſculo, pedibus cõficiens, & Deũ aperto capite iunctisq́; manibus attentiſſimè deprecãs. Aderant & plerique Cardinales & prælati, nobiliumq́; & vtriuſq; ſexûs ingens multitudo. In prima ſupplicatione mulier dæmoniaca horridos & immanes edens clamores, ad pontificem adducta eſt: quæ licèt à pluribus teneri vix poſſet, mox tamen vbì à Pontifice benedictione tertiò repetita consignata eſt, in terrã mortuæ ſimilis corruit: ſed poſteà incolumis ſurrexit. In ſecunda ſupplicatione tres aliæ à dæmone occupatæ, ad pontificem adductæ, & triplici benedictione accepta ſanatæ ſunt, è quibus vna non ignobilis, anteà à nemine curata fuit, licèt ſæpiùs tentatum id eſſet. In tertia quoquè ſupplicatione alia quoquè à dæmone vexata, Pontificis precibus reſtituta eſt. Ea pontificis pietate, & erga expellendos dæmones comperta virtute, animi hominum mirè accenſi videntur: tanta erat ob

Dæmoniaca curatur.

Item 3. aliæ.

Item alia.

ob promerendam Iubilei gratiam ſua peccata confitentium multitudo.

Capta fuit per hos dies nauis longa inſignis cuiuſdam piratæ, in qua Chriſtiani octoginta captiui viſebantur, qui decem & eo ampliùs annis miſerrimam pertulerant ſeruitutem. Eos, cùm Romam veniſſent, Pontifex humaniſſimè accepit, & veſtibus atq; pecunia donauit. Exemplo integerrimæ vitæ illius permulti ad meliorem frugem ſe recipiunt, adeò vt etiàm ex Iudęis ampliùs centũ, doctrina & opibus præſtantes, ad Chriſtianam religionẽ acceſſerint. Porrò in vſum catechumenorum emit Pontifex magnificẽtiſſimas ædes, quibus etiàm ſuos reditus haud contemnendos attribuit.

Iudæi ad fidem veniũt

Huius anni Auguſto menſe morbus periculoſus vrbẽ inuaſit, ità vt plurimi cùm tota familia decũberent peſſimè affecti. Ibì ſanè videre erat Pij Põtificis ſingularem pietatem. Nam ſingulis miſit pecuniam, omnibus decem medicos adhibuit, multaque alia ſolatia inſigni liberalitate impertiuit, adiunctis etiàm religioſis viris, qui animarũ curam gererent. Dici facilè non queat, quanta iam in Clero & populo cernatur ſub hoc pontifice Romæ morum reformatio: & licèt iam ſenio affectus ſit, at tamẽ ipſe vult audire, videre, cognoſcere controuerſias pleraſque omnes: aſſiduis incumbit precibus, multùm ieiunat, in victu ſumma vtitur temperantia, quotidiéque rem diuinam facit, quod profectò mirum videri queat in tanta ætate. Sed vt ipſe quoquè fatetur, inter hæc tot tantaq; negocia, quibus continenter occupatur, tam proſpera aliquandiù vſus eſt valetudine, vt vix vnquàm rectiùs valuerit.

Liberali. as Pontificis in ægrotos.

A piratis redimi curauit nepotem ſuum exigua quidem pecunia, fortaſsè Turcis neſciẽtibus quòd eſſet pontificis nepos. Hunc ad ſe accitum, non alio habitu videre voluit, quàm quo fuerat vſus dũ ſederet

Nepos Pontificis redimitur à piratis.

deret ad remos captiuus, qui vilis erat. Admonuit autẽ eum sanè grauiter, vt ex anteacta miserrimè in ea seruitute vita, disceret ad bonã frugẽ se recipere, & Deo seruire. Deindè equo & equestri officio, vndè centũ aureos annuos habeat, donatũ, ad suos remisit. Hoc & pleraque alia facilè testantur, quàm non sit studiosus cognatos & propinquos suos ad opes & honores prouehendi.

Solebant adhiberi instrumenta musica, quotiès Pontificis & cardinalium habebatur consistorium. Eam consuetudinẽ voluit sublatam. Crebrò vrbis Ecclesias visitat, & ad Clerum concionatur. Familiã suam magno studio reformat, quòd sciat indè exẽpla manare ad Ecclesiasticos omnes, vt ipsi quoquè se suosq; ad ipsius exemplũ componant. Initio mẽsis Octobris familiares suos omnes conuocauit, cõcionẽ ad eos habuit, & inter alia, quę ijs obseruãda pręscripsit, voluit vt singuli suum indicarẽt nomẽ, ordinem & sacerdotia. Sacerdotes vt minimùm ter in hebdomada sacrificium faciant, cæteri, pręsertim diaconi & subdiaconi, saltem quintodecimo quoq; die communicent, edixit. Sacris ordinibus initiatos, aut Ecclesiæ prouentus percipientes, habitum iussit ferre clericalem atq; tonsuram, nec vestes habere nisi ex lana simplici absq; vllo serico. Turgida femoralia pati nõ vult. Aulicos suos om̃es, nè ocio tempus malè perdant, iussit sacræ lectioni, quam ter in hebdomada sacri Palatij Magister habet, interesse. Fiunt etiàm in aula prælectiones Philosophicæ. Porrò nõ paucos suis libros Ecclesiasticorum scriptorũ dedit, vt ijs legendis dum Põtificem vicissim obseruant, tempus vtiliter trãsigant. Nihil in suorũ moribus, habitu, colloquijs, & tota deniquè viuẽdi ratiõe vitiosum, & quod praui sit exempli, tolerat. Pręfecto custodiæ corporis sui mãdauit, det operã, vt milites sui tranquillè & sinè insolentia viuant.

Familiæ reformatio.

Prælectiões in aula Põtificis.

Impu-

Impudicas mulieres, publico propoſito edicto, ab vrbe expelli iuſſit. Erant tum Romanorum plerique, qui ſe vehementer opponerent, dicerentque, ſi meretrices ab vrbe excluderentur, magnum id Reipub. annui quæſtûs diſpendium allaturum: Pontifex tandèm ità eis ſilentium impoſuit, vt aſſeueraret ſe cum tota Curia ſua aliò migraturum, nisì illa hominum fæx profligaretur. Ità illæ coactæ ſunt diſcedere, interìm tamen nonnullæ in vicis ignobilibus ob peiora vitanda relictæ ſunt, cùm priùs in vijs publicis & ſplendidis ædibus magno numero habitarent. Quædam ex ijs, quæ præ cæteris maiorem infirmis animis tentationum & ruinarum materiam præbiturę videbantur, à tota ditione Eccleſiaſtica nominatìm relegatæ ſunt.

Meretrices proſcribuntur.

Alio quoquè edicto vetuit, nè quis ex ijs qui Romę degunt, hoſpitia publica & cauponas Vrbis cõuiuandi & compotandi gratia adeat, nec quiſquam in ijs ludere ſinatur. Eo edicto multa flagitia & peccata reſecata ſunt, effectumque vt hoſpitia aduenarum commoditati ſeruiant. Nebulo quidam obſcurus maledico quodam Paſquillo vel famoſo carmine Pontificem contumelioſè proſcidit. Is tandèm compręhenſus, & Põtifici oblatus, cùm ab omnibus diceretur ſeueriſſimè plectendus, iuſſus eſt à Pontifice carmen ſuum recitare, tum exponere, cuius vel conſilio vel voluntate id ſcripſiſſet.

Clementia in maledicum.

Dicente eo ſe non nisì mali dæmonis id inſtinctu compoſuiſſe, Pontifex reſpondit: Si tu mihi vt ſummo Pontifici maledixiſſes, non ferres impunè: At nunc quia in fratrem Michaelem, in monachum ſcarponem, in Cardinalem Alexandrinum conuicia iactâſti, abi liber quò vis. Ego verò humilitatem generis mei, vitæ & habitûs ſemper & animo retinebo, & libens confitebor, & ero vilis & abiectus in oculis meis.

2. Reg. 6.

In

In tota Ecclesiæ ditione accuratissimè edixit, vt itinera à latronibus tuta seruētur: si quis à latronibus cædatur, ait se pœnam exacturū ab illis, in quorum vicinia id accidisset. Nobiles quidam Poloni ab hęresi Dei benignitate ad fidem sanam Catholicæ Ecclesiæ reuertisse ferebantur. Id vbì Pontifex resciuit, mirificè gauisus est, datisq; ad illos humanissimis literis hortatus est ad perseuerantiā. Mirū enim in modum lætatur resipiscentia eorum, qui fraude diaboli in hæresin prolapsi sint. Cognatos suos & consanguineos omnes iussit ab vrbe abscedere, præter nepotem Cardinalē, & alterū in Collegio Germanico literis incumbentem: in quo apparet animus ab omni immoderata erga suos affectione prorsùs liber. Cardinalibus quoquè grauiter mandauit, vt familiam suam ad habitûs & morū honestatem informent.

Tuta itinera.

Euocauit quandoquè ad se Cardinales, qui præsunt inquisitioni, itemque Rotæ auditores, quod iudicium est in vrbe exactissimum atq; pręcipuum, reliquosq; qui Romę iudicijs pręsunt, doctissimaq; oratione hortatus est omnes, vt in exercendis iudicijs synceros & integros se præbeant, minas etiam intentans ijs, qui secùs facerent. Meretricibus, quas in vnum vrbis angulum reiecit, seueriter præcepit, nè per vrbem vagentur: contrà facientes, iussit publicè flagellari. Duo verò aut tria illis designauit templa, quę sacrificij & Cōcionis auscultādę causa petant. Ex ijs pleræq; nupserūt, alię complures cupiunt, honesta reperta conditione, ex ea se turpitudine extrahere: nec Pontifex se defuturum illis dixit, quas paupertas à sectanda pietate remoraretur. Eas autem, quæ sinè sacramentis in ijs sordibus decederent, in sterquilinio vult sepeliri, quod multis calcar addet ad meditandam resipiscētiam. Est Romæ Academia, quam vulgò Sapientiam vocant. Ea iam

Oratio ad Iudices.

Meretrices redeunt ad bonam frugem.

Academia restituta.

iam collapſa erat, & eius liberales annuos prouẽtus
quidã ſibi vendicârãt. At Põtifex eos iuſſit reſtitui,
vt ijs alantur ſcientiarũ omnium egregij ꝓfeſſores.
Iuſſit etiàm, quod ante eum fecerat Pius II. vt
qui Magiſtratu defuncti ſint, adminiſtrationis ſuæ
totius rationem exigantur. Decreuit etiàm per to-
tam Italiam mittere Viſitatores, qui ab Epiſcopis,
Collegijs Canonicorum & monaſterijs rationem
gubernationis repoſcãt. Monaſticam diſciplinam,
quæ multis locis proh dolor nimiùm laxata, immò
collapſa eſt, ſummoperè curat reſtituendam, atque
inprimìs apoſtatas omnes ſeueriſſimo anathemate
percuſſit: nè qui tamẽ ex ijs animum deſpondeant,
hortatus eſt primarios monachorũ pręfectos, quos
Generales vocant, vt ſuos ſinguli apoſtatas requi-
rant, eoſq́ue piè & humaniter tractent. Verùm ex
ijs pleriq; attrita ſunt fronte & indomabili corde,
qui ſeipſos, deſperantes, tradiderunt impudicitiæ,
ſecumq́; alios quoſcunque poſſunt trahere conan-
tur in puteum abyſſi: qui vtinàm per principes ar-
cerentur vbiquè à docendi functione, quia reuerà
lõgè omnium pernicioſiſſimi ſunt id genus deplo-
rati apoſtatæ, poſteaquàm in hæreſin prolapſi ſunt:
id quod tum in noſtra Germania, tũ vicinis regnis
& prouincijs res ipſa plùs ſatìs declarauit. Sed ijs
omiſſis, ad Pontificem redeamus. Is ſanè huius anni
ſacrum illud tempus, quod aduentum Domini vo-
camus, tametſi ſenilis ętas à ieiunijs illũ facilè exi-
meret, quotidianis ieiunijs, crebrioribus precibus,
largioribꝰ eleemoſynis religioſiſſimè voluit obſer-
uare, libenterq́; ſacris concionibus adfuit: quo exẽ-
plo permulti ad illos ſacros dies piè tranſigendos
incitati ſunt: nèc interìm tamen optimus Pontifex
quicquam de ijs, quę ad ſuum officium pertinerẽt,
prætermiſit, nec detrectauit ſolito more priuatis
perſonis humaniter præbere aures.

Pontifex vt Aduentum exegerit.

Fit nonnunquàm, vt ære grauentur alieno etiàm Cardinales, quorum cùm sit excellens dignitas, nemo eos facilè vel in ius vocare, aut contra illos ferre sententiam, vel latam exequi audebat. Id sentiens Pontifex, grauissimè edixit, vti necipsis Cardinalibus, si sint de ære alieno delati, parcatur, sed contra eos iudices liberè pronuncient, pignora quoquè ab eis auferâtur, domus ipsa diripiatur, donèc creditoribus sit satisfactum. Atq; interìm ergà illum mira est Cardinalium obseruantia & reuerentia.

Nō vult parci Cardinalibus.

Festa Natalitia huius anni magna deuotione coluit, adeò vt in ipsa nati Saluatoris sacratissima solennitate horam circiter decimam nocturnis precibus & primæ Missæ interesse curârit, deindè in domestico sacello primam & secūdam Missam deuotissimè fecerit, cunctis familiæ suæ hominibus sua manu Eucharistiam præbuerit, & tandèm apud D. Petrum tertiam Missam solēni ritu celebrârit, porrò etiàm pomeridianæ concioni interfuerit. Possent multa alia de hoc dignissimo Pontifice commemorari, sed hæc in præsens sufficiant pro hoc anno. Vident, nisì fallor, nostri Euangelici præcones, hæc quæ diximus, eiusmodi esse, vt non possint meritò nō laudari. Desinant igitur carpere & proscindere Romanos Pontifices, imitentur huius Pij V. virtutes. Sed sat scio, progenies ista viperarum hęc quoquè pręclarè gesta dente canino arrodet, & pessimè interpretabitur. Hoc enim apud illos in more positum est, vt si videant Catholicos, præsertìm Pontifices & qui in Clero sunt, piè & religiosè viuere, eos vocent hypocritas & qui suis meritis in gloriæ CHRISTI derogationem fidant: sin autem malos in ijs mores quosdam cernant, eos ad vulgus odiosissimè traducant: nec dubitem dicere, si è cælis ad nos descendant Petrus & Paulus sanctissimi

Vt coluerit festa Natalitia.

ctissimi Apostoli, & ità viuant vt olìm in terris vixerunt, istos nostros portentosos noui Euangelij buccinatores permulta habituros, quæ in illis atrocissimè lacerent & proscindant.

Et quid mirum est, eos etiàm optimos quosque & Catholicę religioni addictos rodere, conuiciari, proscindere, cùm etiàm mutuô sese, vt sæpè dixi, tam hostiliter insectentur? Est hæc quædam pœna gigantæę arrogantiæ, qua isti tument, ponuntq; etiam in cælum os suum. Vt enim homines possint intelligere, quàm nihil tutum sit eorum sequi doctrinam, misit inter eos DEVS dissensionis spiritum, quo mirabiliter exagitati, non desinunt publicè editis libris innumeris mutuò se horrendum in modum conspuere & lacerare. Ostensum est hoc iam crebrò locis superioribus, nec tamen vnquàm satis ostendi potest: adeò illi semper manent suî similes. Sunt inter Zuinglianos & Luteranos perpetuæ contentiones, eduntur q; identidèm ab vtraque parte scripta plurima, quibus alij alios oppugnant. Est inter Zuinglianos è præcipuis vnus Henricus Bullingerus, inter Luteranos Iohannes Brentius, vterq; iam grandæuus. Isti pro more sui Euangelij se honorificè inuicèm tractant, sed tamē Bullingerus astutè nonnihil se premere conatur, & miscet mella piperi, nec potest tamē imperare sibi, quin subindè egregiè perstringat aduersariū Brentium. Scripserat Brentius de maiestate Christi librū cōtra Petrū Martyrē apostatā Franciscanū & istum Bullingerū. Huic libro respōdit Bullingerus. Rursùs adfert suū scriptū cōtrariū Brētius, quē Bullingerus vocat Arabiū tibicinè, & scriptum eius acerbissimū & caliginosissimū. Adeò verò prolixū quoquè fuit, vt Bullinger⁹ arbitretur annū propè integrū in eo Brētiū cōsumpsisse. Et quāuìs nō sinè magno tædio, vt ipse scribit, librū hūc nebularū vastū inspexe-

Spiritus dissensionis inter hæreticos.

Cōtentiones inter Brentium et Bullingerum.

inſpexerit & euoluerit Bullingerus, obitèr duntaxàt perſtringendum duxit: ſed hoc ità tamen facit obitèr, vt Brentius ſe ſentiat non valdè molliter acceptum: nec mirũ, cùm ipſe, ſi Bullingero fides habenda eſt, longè ſit maledicentiſſimus. Et vt Lector nòrit, quo de ſcripto Bullingeri agam, nouerit anno 1564. edidiſſe eum Repetitionem & dilucidiorè explicationem quandam, eiq́; ceu coronidem apologeticam addidiſſe, qua perſtringit Brentij recognitionem, (ſic enim eſt titulus libri Brentiani) In hac Coronide apologetica dicit pios omnes concorditer cenſere, Brentiũ peccare enormiter edendis libris ſuis maledicis, &c. eum petulantiſſimè cóculcare fidem & doctrinã Eccleſiarũ, nempè Zuinglianarum, quarum dogmata vocet Brentius calumniator cacodoxa. Dicit, Brentium nullo Dei ſpiritu bono ductum, iudicare ipſum Bullingerum inanes & ſinè fide ꝓfundere voces, & ceu aprum Calydonium vineã Domini euertere. Dicit, quiſquis Brentij reliqua his cõiuncta inſpexerit propiùs, illum viſurum apertè virulentis redundare edaciſſimi liuoris morſibus. Non ſic ſcriberet Bullingerus de Brentio, ſi is in Romanos Pontifices aut monachos ea ſcripſiſſet, quę ſcripſit in hęreticum Bullingerum. Sed qui nunquàm deſinunt lacerare Pontifices, debent nonnunquàm id genus atrociſſimos morſus mutuos ſentire. Sed pergamus videre alia multa in tam breui Coronide. Petrus Martyr iam obiêrat: eum Bullingerus vocat beatæ memoriæ, ſicut & Melanchthonem, cuius quidẽ Melãchthonis etiàm teſtimonium profert contra Brentium, quòd ſcripſerit, vt tranſſubſtantiatiõem, ità & vbiquitatem corporis Chriſti excogitatam eſſe nõ ità pridèm, & portentoſam. Et verum quidem ſcripſit Melanchthon, doctrinã vbiquitatis corporis Chriſti non ità pridèm excogitatam eſſe. ſed quòd idem de

Bullingeri de Brentio teſtimonia.

de transsubstantiatione asserit, suo more mentitur, cùm ipse quoquè nō neget D. Ambrosium sensisse panis naturam mutari in Eucharistia, idemque sentiant veteres sancti patres omnes. Nec tamen negat Bullingerus, ipsum Melanchthonem vnà cum Brentio fuisse Zuingliãis infensum, adeò vt existimauerit se bona conscientia illos pro fratribus agnoscere nō posse, sed tamen tandèm factum esse illorum summum amicum & fratrem intimum. Hoc verò tametsi pertinaciter de Melanchthone negent Luterani quidam, quòd ad Zuinglianos defecerit, nec careat nota turpissimę leuitatis & inconstantię, tam varias vna eademque de re amplecti opiniones: at vult nihilo minùs Bullingerus plurimas, quibus id probetur, Melanchthonis manu scriptas epistolas posse proferri, neq; id leuitati aut inconstantię, sed saluberrimo eius profectui esse tribuendum. Scilicèt egregius profectus est, ex Luterano trãsformari in Zuinglianum. Vellet autem Bullingerus etiàm Brentium ità proficere, quem, quia id non vult, vocat ceruicosum, irreconciliabilem, & Iohannem in eodem. Præclara sunt hæc hæretici de hæreticis testimonia: pergamus ad reliqua. Ait Bullingerus, Brentium abuti veterum testimonijs ad suum institutum commonstrandum: quasi verò non idem faciat etiàm Bullingerus & desertores omẽs Catholicæ Ecclesiæ. Quàm autem absurda est Bullingeri doctrina, quandò ipse quidem Brẽtium ait verborum ludere præstigijs, cùm id faciat ipse Bullingerus, simul asserens & Christum se è cælo nō detrahere, vtiquè secundùm humanitatem, & tamẽ eum vera sua carne fideles suos in Cœna pascere. Sed talibus præstigijs illudunt isti indoctæ multitudini, atq; vtinàm vel tandèm resipiscant. Et hoc quidem loco vult Bullingerus longè tutiùs fidem commodari patribus, quàm Brentio, quem dicit nupèr na-

Melanchthõ olìm hostis Zuinglianorum, pòst summus amicus.

Præstigia hæreticorũ.

tum, nec semèl depręhensum lolio victitare & stry-
chnum bibere. Sed si patrum authoritas apud istos
hæreticos, tam Brẽtium quàm Bullingerũ, eorũq;
similes valeret, iampridèm esset pax reddita Eccle-
siæ, & profligati essent errores omnes, quos isti ab
inferis excitârũt, aut è suis cerebris partim effinxe-
runt. Verùm tanti illi faciũt tum Patres, tum Con-
cilia omnia, quanti volunt, immò sanè prorsùs ni-
hili, vbicũquè ab ipsorum impijs cõmentis & pra-
uis dogmatîs discrepant. Pergit Bullingerus con-
tra Brentium, eumque dicit tergiuersari, suffragia
latibulaque quærere, sese implicare, & quid dicat
ignorare, deniquè simplices circumagere, & narib⁹
trahere. Et hoc quidem verè dicit Bullingerus, sed
homo versutus seipsum suo sibi ense iugulat. Nam
idem præclarè faciunt etiàm ipsi Zuingliani, dum
negant CHRISTI corpus haberi substantiali-
ter in Eucharistia, & tamen affirmant vera nos eius
carne vesci. Itaquè vbiquitatem Brentij meritò ri-
det Bullingerus, sed non minùs ipse meritò ridetur
à Brentio, dum negat corporalem CHRISTI
in Eucharistia præsentiam. Atque vtinàm conten-
ti illi essent, in suas istas inextricabiles incidisse per-
plexitates & labyrinthos, nec miserrimam plebecu-
lam secum eò pertraherent. Sed ad rem. Adijcit
porrò Bullingerus, Brentium vociferari negocium
sibi esse cum virulenta excetra, & cum scorpioni-
bus venenatissimis, deniquè cum homine effronte,
cum sophista, omniumque mortalium nequissimo,
& quidem his emblematîs perfrequenter ornare
Bullingerum. Quis non credat vera dicere Bren-
tium, tantum Luteri discipulum? Sed iam Bullin-
gerus eò se confert, vt doceat Brentium, qua ratio-
ne de vbiquitate agere debeat. Nam ità dicere,
inquit: Vbiquè gentium in Ecclesia ingrauescit fa-
stus, superbia, auaritia, vsura, blasphemia, calu-

Nota.

Nota testimoniũ Brẽtij de Bullingero.

Nota fructꝰ noui Euangelij.

mnia,

mnia, spurciloquentia, ebrietas, crapula, luxus, libido, incestus, ira, cædes, contentio & inuidia. En hi sunt fructus istius noui Euangelij, quos etiàm ipsi eius pręcones fateri coguntur. Nos his addere possumus vbiquè ingrauescere incestas libidines apostatarum. Sed his tot malis an non illi præclaram obtulêre occasionem, qui solam fidem crepant, Ecclesię sacramenta conuellunt, instituta Ecclesiastica exibilant, carnis libertatem prædicant, & iam olìm condemnatos errores pro verbo DEI imperitis venditant? O vtinàm quandoquè videant homines, quæ hominum commenta pro verbo DEI amplexi sint. Poterat his flagitijs fieri medicina, si non esset explosa ab istis infaustis dogmatistis disciplina Ecclesiastica: quæ etsi etiàm apud Catholicos multis locis proh dolor elanguit, non tamen docetur vulgus impiè sentire de Canonibus pœnitentiæ, quemadmodùm hæretici isti faciunt, quos non pudet palàm scribere, in illa sanctissima Nicena prima Synodo factos esse pœnitentiæ Canones, ex quibus posteà multùm superstitionis irrepsit in Ecclesiam, vt meritum CHRIST non parùm hac ratione obscuraretur paulatìm.

In libro cōtra Synodū Tridentinā.

Isti em̃ tenebriones laxant miseris habenas, nec vident, immò videre nolunt, huiusmodi pœnitentiæ Canones non solùm non obscurare, sed illustrare etiàm meritum CHRISTI, dum homines hac ratione retrahuntur à vitijs, monenturque sic viuere, vt merita CHRISTI ipsis bono esse queant. At postquàm Luterus cum suo satellitio docere cœpit, Solam fidem iustificare, & tollere peccata, Confessionem peccatorum non esse necessariam, Liberum arbitrium rem esse de solo titulo, & dum facit quod in se est, peccare mortaliter: Docendos esse CHRISTIANOS plùs

Luterus in Assertionibus suis.

diligere excommunicatiōem quàm timere, Papam vel Ecclesiam non posse condere leges morum seu bonorum operū,& id genus alia portentosa & impia paradoxa, indè nimirùm ea in hominibus nata est vitæ dissolutio, vt ipse quoquè Luterus posteà fassus sit sui Euāgelij homines decuplo peiores euasisse Sodomitis. Arripuerunt enim improuidi mortales ab istis seductoribus sub specioso libertatis Euangelicæ prętextu oblatam ipsis teterrimam carnis & vitiorum seruitutem: & certè nulla his malis potest vnquàm sperari medicina, nisì profligatis istorum hominū impijs dogmatîsre, deatur ad vnitatem Catholicæ Ecclesiæ, & in ea instauretur collapsa multis locis Ecclesiastica disciplina, id quod modernus Pontifex Pius V. admodùm seriò conatur, nec infeliciter ea in re progreditur. Donèc autem erunt homines in tot sectas, inter se dissectas & procaciter corrixantes, distracti, hæc quę Bullingerus commemorat, scelera & peccata non poterunt non in dies magìs magisq́ue augeri, quādoquidem sectarum istarum signiferi & buccinatores, hominum animos omni ferè religione soluunt, prauisq́; erroribus imbuunt, abstractosq́ue à Christi corpore, quod est Catholica Ecclesia, malis dæmonibus illudendos, & in quæuis flagitia nullo negocio impellendos obijciunt. Quorum enim in cordibus fides corrupta est, in ijs CHRISTVS habitare non potest: vbì autem ille non habitat, dubium non est, illic sibi domicilium constituere tartareos spiritus. Sed ad Bullingeri Coronidem redeamus.

Ait Brentium scribere de se, nempè Bullingero, quòd atram in se bilem releuet, meraq́ue & pura mendacia proferat. E diuerso probat Bullingerus, Brentium bellè cōsentire cum doctrina Suencfeldiana, cùm tamen id Brentius perneget. Præclara sunt, vt dixi, hæc emblemata, quibus isti gigantes

Brentius Suencfeldianus.

gantes se mutuò ornant:& tamen hi sunt capita Luteranorum & Zuinglianorum. O miseram plebem, quæ tales habet dogmatistas. Audiamus & alia: Dicit Bullingerus, Brentium Vatiniano in Zuinglium feruere odio,& Adria iracundiorẽ atrę bilis nimbos, æstus, tempestatesque, ante multos nimirùm annos conceptos, impetuosè effundere, & Zuinglium omnigenis conuicijs perfundere, atque ex vera filij D E I Ecclesia illum excludere, doctrinamque Zuinglianam vocare impiam, atque inter cętera obijcere Zuinglianis iconomachiã, quã sanè vsqueadeò non negat de se suisque Bullingerus, vt apertè fateatur se suosque & dici & esse malle iconoclastas, quàm iconoplastas. Itaque & hac in parte videmꝰ diuersa Luteranos & Zuinglianos sentire, Luteranos inconomachiam damnare, Zuinglianos amplecti. Hoc autem à Brentio grauiter obijcitur Bullingero, quòd ab irato & furioso Lutero, ad placidum & extra contentionem loquentem, se scripserit appellare. Eccè videmus etiàm hæreticos in Lutero aduertisse furorem: & fuit ille sanè impotens & rabiosus homo: cur igitur nõ pudet talem furiam sequi? Sed Luterum Luterani tertium volunt esse Eliam, & Bullingerus quoquè in hac Coronide ait se dona in Lutero & multa & magna libenter agnoscere. Sed in religionis negocio furiosum esse, quis quæso inter D E I vel infima dona numeret? O cæcos doctores, cæci, immò furiosi, doctoris asseclas. Addit autem Bullingerus, Luteri adulatores, immodestiam hominis excusantes, dixisse palàm, heroica ingenia non rarò corripi furore, non poëtico quidem illo, sed planè Diuino aut Theologico.

Bretius ardet odio Zuĩglij etc.

Obijcit Zuinglianis iconomachiam.

Ità habuit Luterus suos adulatores, qui eius furorem, diuinum dicerẽt. Quid hîc possumus aliud, quàm lugere hominũ ætatis nostræ cæcitatem, qui

ista tam absurda sibi sinunt persuaderi? Pergit Bullingerus, & ait satìs hîc apparere, quàm anhela mente Brentius in ipsius inhiet exitium. Deindè commemorat quasdam Brentij antilogias pugnantesq; sententias, vt qui quandoquè scripserit verbum ad panem ferre id quod cótinet, nempè corpus Christi: nunc autem scribat, non posse crimen Papisticæ magię effugere, qui recitatis in Cœna Domini verbis putet corpus Christi adduci: cùm tamen & Luterus multis locis scribat, teste Bullingero, verba Cœnę conficere corpus & sanguinem Christi: ità vt iam ipsius Brentij iudicio non ipse duntaxàt, sed & tertius Elias Luterus, magus sit appellandus. An non hæc sunt eximia præconia? Ità cæcus Brentius fit dum sibijpsi contraria scribit, suaipsius sententia fit magus. Sed absit, vt Christi sermonem, quo sacrosancta Eucharistia conficitur, ad magiam pertinere credamus. Dicat hoc & sentiat Brentius cum suî similibus, daturus quandoquè pœnas æternas tam nefarię blasphemię. Ait porrò Bullingerus, tantùm non rumpi Brentium præ nimia ira, objicientem Zuinglianis malitiam fingendi, mentiendi, rectè dicta calumniandi, deprauandi, inuertendi, & quid non? adijcientem etiàm, sibi cum Luciano (Bullingerum dicit) in schola Epicurea negocium fore. Egregia sunt hæc: sed needùm satìs multa Brentio. Rursùs autem nè Bullingerus taceat Brentio, ait illum summis viribus contendere, cęlum, in quod ascendit CHRISTVS, nec locum esse, nec loci quidem nomen. O insaniam. Pergit Brentius, referente Bullingero, & dicit Zuinglianos veritatē ab alijs manifestatā oppugnare: sed rursùs à Bullingero egregiè irridetur ob ineptissimas & stultissimas quasdam delirationes, cogiturque ferre Bullingerum ista palàm scribentem. Ità ineptè & perplexè illum Diuina loqui voluit prouidentia, vt vel hinc

Bretij antilogiæ.

Bullingerus de Brentio.

pij & curabiles lectores intelligerent, refugiendum sibi esse à doctore, qui postquàm Archytæ crepitaculum diù & abundè pulsauit, tandèm se ignorare fatetur quid dicat, aut de quibus asseueret. Hæc de Brentio Bullingerus, sed quę in ipsum quoq; Bullingerum pulchrè quadrent: sicut & illud, quod ait Brētium scripturæ Diuinæ & etiàm Augustini sententijs abuti: quod certum est omnes istius infausti Euangelij Buccinatores & fecisse hactenùs, & facere. Absit enim vt vel scriptura Diuina, vel sancti Patres illorum teterrimis erroribus vlla ex parte faueant, tametsi non pudet eos pro se sacra Biblia Patresque citare. Habet deindè Bullingerus etiàm fœdissimum Brētij de inferno errorem, fatentis infernum quidem esse, negantis verò locum esse. Ità Brentius cælum tollit pariter & infernum: nec minùs impiè Bullingerus tollit è Sacramento substantialem corporis Christi præsentiam. Non potest, inquit porrò Bullingerus, in Brentio probari nimia eius licentia in scripturis detorquēdis, & quòd nulla necessitate recedit à receptis concordi in Ecclesia consensu expositionibus, immò & doctrinis. Certè non debent hæc in Brentio tolerari, sed neque in Bullingero, in quem hæc non minùs quadrant quàm in Brētium, à quo se Bullingerus scribit eiectum ex Ecclesia CHRISTI, sed contemnit æquè Brentij vt Romani Pōtificis excōmunicationē. Ait enim se brutū iudicare Brentij fulmen. Meritò sanè contemnunt eorū fulmina, qui summi Pōtificis anathemata cōtemnūt, & fit istis q̄d Esaias ait, vt qui spernunt, ipsi quoquè spernantur. Hoc tandèm certò certiùs eueniet om̄ibus istis superbis gigantibus, qui Ecclesię pastores summū in cōtemptum apud suos adduxerūt, & iusto Dei iudicio à se inuicèm intolerabili cōtemptu afficiūtur: id quod Bullingerꝰ satis ꝓdit in hac sua breui Coronide, dū

Brentij de Inferno error.

Esa. 33.

addit Brentium per prolixum & impexum librum ſuum, nempè recognitionem, omnes propè paginas adſperſiſſe contumelijs atque conuicijs, porrò ſub finem libri furioſo curſu ruere in portum, clamareque Zuinglianorum dogmata eſſe diabolica & impietatis plena, redundare illorum omnia deprauationibus, ſtrophis atque calumnijs: errorem illorum de Cœna Dominica non eſſe leuem, ſed pro ſua fœcunditate alios atque alios magìs ſacrilegos ſecum trahere, ſatanam per illos ſibi viam prę‍ſtruere ad omnes iniquitates: breuì futurum, vt per illos reducatur in Eccleſiam hæreſis Neſtorij, & nihil deniquè maneat reliquum de articulis noſtrę religionis, ſed inducatur in Eccleſiam ethniciſmus, Thalmudiſmus & Mahumetiſmus. Hæc ſunt ſanè luculenta de Zuinglianis Brentij Luteranorum hodiè Coryphei teſtimonia & encomia. Porrò de Brentio è diuerſo teſtatur Bullingerus ſub finem huius coronidis, illum propter ſingulares ſuas opiniones furere, tumultuari, ad arma conclamare, & omnem bipenni amicitiam diſſecare. Hæc ego ſanè ex breui illa Bullingeri Coronide breuiter huc adſcribere volui, vt videant tamen vel tandèm miſeri mortales, quos duces in rebus grauiſſimis ſequantur, qui tam atrociter inter ſe diſſentiunt, tam inhumaniter ſe mutuò proſcindunt. Quòd ſi vel meum inſtitutum pateretur, vel mihi ſtudio eſſet omnia illorum ſcripta excutere, quàm multos ego Codices conficerem, ſolis eorum contentionibus & cóuicijs mutuis referendis? Vtinàm verò cunctantiùs illi principiò admiſſi eſſent, nec tam facilè fides habita foret noua paradoxa ſub ſpecie verbi DEI proferentibus. Quid verò de nobis dicturi ſunt poſteri noſtri, cùm hæc & id genus permulta alia didicerint, viderintque illos nos homines haud ſecùs atquè CHRISTI Apoſtolos & nuncios

Nota, nota.

nuncios accepiſſe, qui non niſì tetros in orbem errores inuexerint, & præter hoc etiàm inter ſe odioſiſſimè & pertinaciſſimè diſſenſerint? Faxit præpotens Deus, vt vel ſerò videamus.

Non mihi hoc propoſitum eſt, vt iſtorum hominum abſurditates & mutuas acerbitates oẽs cõmemorem, nec tamẽ poſſum committere, quin vel aliquas annotem. Habet enim earũ cognitio ſuas non mediocres vtilitates, & poſſunt illę certè mouere homines, vt ab illorum contubernio celerrimè ſe expediant. Excuſa hoc anno eſt mẽſe Ianuario De bonis & malis Germaniæ admonitio Iohannis Vuigandi, qui (niſì tamẽ fallor) vnus eſt ex præclaris illis Centuriarum Magdeburgenſium architectis. Eſt is egregius & quidem Stoicus Luteranus, vt & Matthias Illyricus. In hac admonitiõe ille primò ſe pollicetur explicaturum præcipua Dei beneficia, Germaniæ potiſſimùm ab anno 1517. collata, putà Eccleſiaſtica, Politica, œconomica, & communia quędam. Primum beneficium vocat Biblia ſacra in clariſſimam lucem producta, quæ multis ſeculis pro obſcuro libro vbiquè locorum ſint habita, peneq; ſitu & ſqualore interiêrint: laicos publicè tantũ audiuiſſe. Legẽdas Sanctorum: Theologiæ ſtudioſos in ſcholis ad ſcholaſticorum diſputationes & ſummas tantùm aſſuefactos. Ità ille Vuigandus in hoc primo referẽdo beneficio tam multa benè luculẽta habet mendacia. Simul verò etiàm noſtram Bibliorum Latinam verſionem carpit, & Luteri Germanicam vſqueadeò prędicat, vt non dubitet eam tribuere dictanti Spirituiſancto, & om̃ium aliarum gentium verſionibus illam anteponat: Sed oſtenſum eſt à viris doctis, permulta loca ſua non verſione, ſed peruerſione Luterum corrupiſſe: & ſanè vſqueadeò nõ ſatisfecit Germanis Luteri verſio, vt poſteà nouam cuderint Tigurini. Videt Lector quàm ſint veri-

Liber de bonis & malis Germaniæ.

ritatis studiosi homines isti, cuius gustum quendam hęc paucissima prębent. Proh dolor, tam malè collocari bonas horas & scribendis & legendis id genus fœdis & perniciosis mendacijs. Addit mox, pueros & puellas iam Biblia Germanica legentes, proprium ac genuinum sensum absq; longis commentarijs ob oculos videre. Certè didicit Germania nunquàm præstando damno suo, quàm bellum sensum è scripturis diuinis tot insana capita elicuerint, dum certatìm aliæ super alias emergunt hæreses, singulis sua fœda commēta sacrarum literarum authoritate confirmare nitentibus. O quāta est horum impudentia, qui cùm videant etiàm ipsos Luteri discipulos inter se atrociter digladiari, & singulos crepare scripturas, non dubitant tamen scribere, tam clara & lucida nunc prodijsse Biblia Germanica, vt pueri & puellæ genuinum sensum facilè assequantur. Nam si hoc verum est, cur etiàm grandes isti sophi inter se tam turpiter corrixantur?

Nota insaniam. Alterum Germanię à Deo impēsum beneficium est, inquit Vuigandus noster, pręcipuorum articulorum fidei illustratio, qualis ab Apostolorum temporibus hucusquè in hoc mundo non est cognita. Quis dubitet hunc hominem lethargo correptum, aut nescio quibus furijs agitatum, præ insania non videre quid dicat? Proh scelus, tam densas tenebras, quas isti Argi scilicèt in orbem inuexerunt, etiàm fidei illustrationem eximiam dici.

Calumnia in S. Patres. Deindè etiàm tam priscos illos quàm scholasticos patres hic insignis tenebrio calūniatur: aitq; discrimen legis & euangelij prorsùs obliteratum fuisse post Apostolorum tempora, sed per Luteri ministerium dilucidè explicatum. O portētum in solas terras relegandum. Talibus flosculis scatet hic Vuigādi libellus. Addit verò, in Papatu inuocationē à Deo ità auersam, atq; ad mortuas creaturas (sic vocat sanctos

ctos cum Christo in cælo vitam beatam viuentes) conuersam, vt nulla inter gentes fœdior vnquàm idololatria extiterit. Agnoscit Lector Stoicum Luteri discipulũ, nouumq; Vigilantium. Isti impij homines ferre non possunt inuocationem sanctorũ, quam etiàm se gloriantur profligâsse, sed certè magno miserorum hominũ malo, qui solebant ab omi antiquitate non sinè fructu ambire diuorum suffragia, quos scirent iam Christo coniunctissimos, pro ardentissimo illorũ erga nos amore, plurimùm sibi præstare posse. Verùm isti miseri & cæci vt alieni sunt ab illo corpore, cuiꝰ caput Christus est, & cuius omes sancti membra sunt, ità quoquè nullo eius spiritu vegetantur, sed traditi satanæ, vnà cum illo sanctos insectantur, nec eos à nobis inuocari volunt. Sed audiunt illi à nobis ex Augustino: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur. Sufficit hoc contra istos. Quæ verò Vuigandus porrò habet iactabundus de superstitiosis ritibus à baptismo amotis, (sic enim ille impius vocat tam antiquas baptismi cæremonias) de integra cœna reddita, de clauibus non ampliùs raso & inuncto hominum generi (putà sacerdotibus) seruientibus, & id genus alia purè Luterica, id est, verè impia, nolo hîc commemorare. Nam appáret hominem nihil habere hominis, sed totum obsessum à dæmone. Ait enim inter cætera, totum corpus doctrinæ cælestis simpliciter, dilucidè, propriè, dextrè erutum & traditum esse à theologis Germaniæ, quale in omnium patrum scriptis post apostolos nullum inuenitur. Et tamen isti theologi tam bellè inter se consentiunt, quàm olìm Cadmæi fratres. O infelices Germanos, qui isthęc mõstra apud se ferre queunt.

Cõtra Faustum, lib. 20. cap. 21.

Quid

Quid verò possit his dici monstrosius? En qui noluimus audire sanctos patres, iam istos cogimur audire insanos tenebriões, qui reuerà præ insania nesciunt quid dicant. Nanque addit hic noster: Plus rerũ in vno aliquo scripto exegetico Luteri in prophetam aut psalmum inuenias, quàm in multis libris patrum. O nugatoré. Certè blasphemijs & maledictis egregiè scatent libri Luteri, digni qui flammis exurantur.

Deindè tertium vocat beneficium, quòd Antichristus Papa à Lutero spiritu oris Christi interfectus est. Hoc quidem Luterus summis viribus conatus est, vt Christi in terris vicarium Romanum Pontificem penitùs profligaret, sed frustrà. In eo autem scelere etiàm laudare illum, hominis est penitùs perditi & profligati, qualis certè est Vuigandus iste, cui⁹ valdè execrabiles voces puto nec ipsis suis symmystis probari, qualis est etiàm illa, asinum Cumanum Romanum pontificem sibi armis cruentis niti vsurpare potestatem articulos fidei destruendi ac erigendi pro arbitrio: quod dici noo potest, nisì à sceleratissimo & deploratissimo nebulone. Certè quandoquè aduertent homines istorum virus aterrimum & intolerandam animi malignitaté, odiumq; in Pontificem & Catholicam Ecclesiam plùs quàm Vatinianum.

Calũnia in Pontificem.

Alia deindè recenset Vuigandus Dei beneficia, id de profligatis monachis, de exclusa idololatria, id est, inuocatione & veneratione defunctarum creaturarũ, vt ipse vocat, de egregiè oppugnato & expugnato Antichristo Romano Pontifice, de copia doctissimorum virorum & salutarium Ecclesiæ ministrorum, (per quos vtiquè nõ nisì Stoicos Luteranos intelligit) de copia item innumerabilium librorum, à Germanis theologis, Lutero & similibus, editorum: quæ quidem eiusmodi sunt omnia, vt ne-

nemo, nisì Germaniæ proditor & hostis, ea possit beneficia vocare. Nam vt alia omittam, cùm fateatur iste Vuigandus tot libros ab istis Luteranis scriptos, vt in mundo nunquàm plures in lucem venerint, (quod tamen est putidum & crassum mendacium) potest hinc sanè liquidò colligi, quàm immanes sumptus in eos libros impensi sint, non solùm nullo Germaniæ fructu, sed etiàm damno illius inæstimabili. Nam cùm pecunia ea omnis, quæ in hos libros scribendos, excudẽdos, emendos collata est, & infinita propè sit, & nõ nisì in Germanię & multorum aliorum certissimam perniciẽ cesserit, quantùm quidem ad eos attinet, qui talium librorum lectione vel cognitione in hęresin pellecti sunt: quis vnquàm verbis vllis possit consequi, quantùm & Reip vtilitatibus, & animarum saluti tot perditissima & pestilentissima scripta nocuerint? Et interìm tamen solent isti mirum in modum exaggerare pecuniam, quæ Roma exportetur è Germania, nec volunt videre se proditores & perditores esse Germaniæ, dum pro verbo Dei impias hæreses venditant incautis, & immensam pecuniæ vim exhauriũt suis pestilentissimis scriptis euulgandis, quę vulgus imperitum auidè emit, sed nec precio exiguo, nec paruo salutis suæ detrimento.

Septimum beneficium vocat Vuigandus, repressionem hęreticorum, in quibus ille numerat Anabaptistas, Sacramẽtarios, Antinomos, Enthusiastas, Cothurnifices seu concinnatores Christi & Antichristi, p quos intelligit haud obscurè Melãchthonicos & Adiaphoristas, quæ nostra, vt ipse dicit, luce & potentia verbi sui Deus profligauit. Hîc iam videt lector hominis egregij Luterani censurã non modò de Sacramentarijs, quos illi ex professo oderunt, sed etiàm symmystis suis Melanchthonicis & Adiaphoristis. Qui enim Luteri doctrinam omnem

Hæretici qui sint Vuigando.

mor-

mordicùs retinent, Melanchthonem & Adiaphoristas, qui in quibusdam à Lutero deflexisse videntur, ferre nō possunt. Ità fit, vt Luterani Luteranos quoquè persequātur, & quidem valdè acerbè, vt est hęreticorum genus maledictione & amaritudine plenum: quod quidem iam sæpè dixi, & est crebrò dicendum, dum isti noua semper acerbitatis suę argumenta in lucē edunt, quæ tamē ab illis miserè euersi non aduertunt. Verùm obseruatu dignum est, quòd porrò adijcit Vuigādus, suum & suorum esse, confiteri & statuere aliquam saltem Ecclesiam, licèt exiguam, permansuram vsque ad extremum diem. Iam enim Stoici isti Luterani in eas rediguntur angustias etiàm à sectarijs alijs, vt ꝓpemodùm suæ doctrinæ successum desperare videantur. Et certè in eas angustias sensìm redigentur omnes horum temporum hęretici, & tandèm veritas, aliquādiù ab istis oppressa, eluctabitur.

Transit deindè Vuigandus ad beneficia politica, & ibì splendidè adulatur magistratibus, & mētitur turpissimè, ab Apostolorum temporibus neminem ęquè àc Luterum illustrâsse doctrinam de authoritate & officio Magistratuum. Tandèm stultissimus homo doctrinę Luterice oblítus, postquàm multus fuit in pontificibus & monachorum operibus proscindendis, ait magistratus pro suis multiplicibus laboribus æterna præmia consecuturos esse. Vbi igitur nunc est illud Luteri, Opus bonum optimè factum, veniale peccatum esse secundùm misericordiam Dei, sed mortale peccatum secundùm iudicium Dei? item illud, Nemo non certissimus esse debet, se semper mortaliter peccare, si sua vita ad iudicium Dei iustissimum comparetur? Num peccatis vel venialibus vel mortalibus ęterna prę̄mia debētur? Ità isti cęci doctores dum veritatem oppugnāt, sæpè pugnantia docēt: id quod Lutero quoquè accidit

In aßertionibus, articulo 32.

Ibid. Articulo 35.

cidit in doctrina meritorũ,& alijs plerisq;.Tertium bonum politicum dicit esse, ꝙ subditi magistratui promptiùs nunc obtemperẽt: quod q̃ sit vanum & cõmentitium, res ipsa loquitur,& tumultus Rusticorum,multaq; id genus alia satìs superq; declarârunt:& nisì Deus Luteri conatibus obstitisset, cerneremus profectò q̃ hodiè magistratûs esset authoritas.Reliqua beneficia politica,œconomica, communia,nè sim Lectori onerosus, ineptiẽti Vuigãdo relinquo,nec ijs cõmemorandis tẽpus ꝑdere volo.

Schismatum duo genera.

Accedit deindè Vuigandus noster ad mala Germaniæ enumerãda. Hîc principiò duo schismatum genera ponit,vnũ à Sacramẽtarijs,alterũ ab Interimistis excitatũ. Sacramẽtarios dicit,superstite Lutero, Helueticos tantùm quosdã montes fuisse tenere coactos:illo extincto,seminatores istorũ zizaniorũ longè lateq; esse progressos.Putabant Sacramentari se prẹclarum quippiam prẹ Lutero vidisse, sed vident suam doctrinam à Vuigando Zizania vocari.Et quanuìs hodiè multùm iactitent se quoquè esse Augustanæ Confessionis,at disertis verbis dicit Vuigãdus,eos nec partem fuisse eius Confessionis, cùm ea Augustæ Carolo V.exhiberetur, nec deincèps sese eidem adiunxisse. Et verum diceret Vuigandus, si non Melanchthon illam confessionem subindè recoxisset,atq; tandèm ad castra Sacramẽtariorũ deflexisset. Addit aũt Vuigandus,non in re sacramẽtaria tãtùm,sed in alijs quoq; articulis non postremis publicè sacramentarios impingere.

Interimistæ

Accedit deindè Vuigãdus ad alterũ schismatũ genus,ipsis planè,vt dicit,intestinum,eoq; longè perniciosius. Sub hoc comprẹhendit Melanchthonicos & Maioristas, tametsi nominatìm nõ exprimit. Istis tribuit perplexas, ambiguas, flexiloquas, vafras,& astutas locutiões,eosq;,licèt impium,vt ipse vocat,dogma illud,Bona opera ad salutem esse necessaria,

cessaria,& pleraq; alia mendacijs & fucis stabiliant, tamen sinè omni fronte scriptitare, sese à syncera Dei & Luteri doctrina nè pilum quidem declinasse, Non enim patitur Vuigandus operum & pœnitentiæ concionem, sed sola fide cum Lutero suo rectà euolat in cælum Plutonis.

Nota satanicam malignitatem.

Tertium malum vult esse Vuigandus, quòd remissiùs iam Lutero mortuo impetitur & laceratur Romanus pontifex. Eccè tibi hominis deploratissimam amentiam & aterrimam cæcitatem, qui hoc ipsum pro magno malo numeret, quòd abstinetur à iactandis conuicijs & contumelijs in pontificem. O plùs quàm Cimmerias insani pectoris tenebras. Ait enim: Necessè est, si Ecclesia Christi iterùm rectè purganda est, vt alacri pectore & coniunctis vocibus atque stylis ardentiùs ac luculentiùs Antichristus oppugnetur, quàm aliquot annis factum est. O quas dabũt isti olìm pœnas tantę peruersitatis: sed homines impij, qui iam in profundũ venerunt malorum, contemnunt donèc in illum abyssi puteum detrudantur. Non vident isti miseri & omĩ lachrymarum fonte plangendi, quàm nihil minùs deceat hominem è religione Christianum, quàm ista teterrima maledicendi petulantia, præsertim pastori Ecclesiæ, cui, velit nolit Vuigandus, Christus commisit pascendas oues suas, omnemque illi illatam iniuriam & cõtumeliam, sibi factam ducit. Sunt hęc profectò eiusmodi, vt pijs animis vberrimam suppeditent plorandi materiam, quòd populus Christianus preciosissimo Christi Iesu sanguine redemptꝰ ab istis immanissimis lupis & sceleratissimis nebulonibus tam miserè seducitur, & ad proscindendum & conspuendum pontificem etiàm incitatur. Sic Christus non docuit, neque Apostoli eius, sed hanc doctrinam hausit à Lutero Vuigandus, & ab ipso satana Luterus.

Quar-

Quartum malũ Vuigandus iſte ait eſſe ignauiam vigilum Eccleſiæ Dei (ſic vocat illum Luteri cœtũ, qui rigidos habet Luteranos) in refutandis erroribus, putà Sacramentariorum &c. Sunt ſanè, qui putent inter Luteranos & Zuinglianos ſolam eſſe de Euchariſtia controuerſiam. Sed cùm plerique alij Sectarij, tum hoc loco etiàm Vuigandus diſertis verbis teſtatur, non de rebus friuolis & ineptis, ſed de ſummis capitib9 doctrinę cęleſtis eſſe inter ipſos diſceptationem. Quin & inter ipſos Luteranos nõ leues cõtentiones ſunt, vocatq; hic noſter Vuigandus quoſdã noſtræ ætatis Pelagianos, haud obſcurè ſignificans Lipſenſes dogmatiſtas, quos etiàm impoſtores appellat. De nouis Sacramentarijs, nempè Caluinianis, id affirmat, eos verba habere tali ſtratagemate adornata, vt pro libitu eis vti queant. Deindè adijcit explodenda eſſe tam fraudulenta ſpectra orationum, quibus ad fallendum imperitiores vtantur Pelagiani & noui ſacramentarij. Sed & Vuigandus cum ſua teterrima maledicentia pariter profligandus eſt.

Luterani et Zuingliani de quibus inter ſe diſſentiant.

Sextum Eccleſiæ malum Vuigandus vult eſſe intempeſtiuam & pernicioſam philoſophiæ cũ Theologia permixtionem. Hoc loco rursùs, non tamen nominatìm, Vuittenbergenſes & Lipſenſes dogmatiſtas perſtringit, porrò Sacramentarios apertè: nec dubitat dicere, lupos miſeras ouiculas crudeliſſimè diripere ac deglutire. Multa hîc enumerat, quæ ex Philoſophia contra veritatem Euangelij habeant iſti, quos modò dixi, Vuittenbergenſes, Lipſenſes, & Sacramentarij. Refert ibì ſe audiente quendam præconem (intellige quinti euangelij) de coniugio ad populũ declamãtem, plùs quàm viginti carmina ex Ouidio de arte amandi protuliſſe. Et hoc quidẽ Vuigãdus ſe deteſtari indicat: quaſi verò ſuus Luterus nõ planè amatoriũ & Venereũ nobis euangeliũ

protulerit, omnibus etiàm & monachis & monialibus laxans turpitudinis habenas, & in cõiugio quoquè degentibus permittens dicere, Si nõ vult vxor, veniat ancilla.

Septimum malum eſt Vuigando προσωπολατρεία, qua viri eruditione excellentes, incipiũt veluti idola coli. Melanchthonem & quoſdam alios molles Confeſſioniſtas, qui in nonnullis à Lutero diſceſſerunt, videtur hîc quoquè carpere. Enatũ enim fuit non leue diſſidium inter Melanchthonicos & Illyricanos, hoc eſt, molles & rigidos Confeſſioniſtas, nec res adhuc ſopita eſt. ſcripſit Melanchthon acerbè in Illyricanos, cùm tamen eius diſcipulus fuerit Illyricus, & ab Illyricanis dãnatus eſt Melanchthon cum ſuis.

Iuuentus à quibus corrumpatur.

Octauum malum dicit, quòd iſti proſopolatręin multis magnis & paruis ſcholis iuuentutem virulenter inficiunt. Dolet Vuigando, quòd Luteri dogmata quædam euaneſcũt, & veretur plurimùm, nè tandèm ille cum ſuis è tota Europa proſcribatur. Eccè verò iam ab ipſis quoquè Luteri diſcipulis dicit Vuigandus infici miſeram iuuentutem. Cur tandèm nõ euigilant homines, & ſe totos ab omĩ iſtorum hominum commercio ſemèl expediunt? Satis ſuperq́; à Catholica Chriſti Eccleſia admoniti ſunt, à Lutero & eius ſymmyſtis buccinatoribus reliquisq́; noui euangelij pſeudoprophetis perdi iuuẽtutem, & tetros in orbem errores ſpargi, nec fidem tamen ſaniſſimis admonitionibus habere voluerũt. En iam ipſi Luteri diſcipuli ſuos condiſcipulos palàm affirmãt corrumpere iuuentutem: vel illis tandèm credant, & profligatis ſimul omnibus, redeant ad Catholicæ Eccleſiæ vnicum ouile, nec ſibi ſemper ab iſtis tenebrionibus tam turpiter illudi patiantur.

Nonum

Nonum malum est, vt ait Vuigandus, effrenis & inaudita petulantia & maledicentia stolidę iuuentutis, quam malè imbutam à prosopolatris dicit furere, tantumnon dira conuicia euomere in pios Ecclesię doctores (se suosque intelligit) fœda, obscœna, crudelia, impia & scelerata scripta, pasquillos & picturas effundere, certare inter se impudentissimis mendacijs confingendis, qualia diabolos propemodùm ipsos puderet proferre, & vt quisque in his artibus magìs excellit, ità suis esse pręceptoribus gratiorem, & ad maiores honores euehi. Quæ omnia dicuntur de Melanchthonicis, Vuittenbergensibus & Lipsensibus. Aduertit hinc Lector, quàm sint vera & iusta præpotentis Dei iudicia. En isti miseri nullum faciunt finem maledicendi summo Pontifici: tam multis supra modum contumeliosis scriptis, pasquillis & picturis in illum Christi vicarium petulantissimè incurrerunt, & eccè ex ipsis Lutericis scholis prodeunt discipuli, qui, qua mensura ipsi mensi sunt Pontifici, illis copiosissimè remetiantur. Quis hìc non manibus ipsis & pedibus palpet, vlcisci Christum iniurias vicarij sui? Et sunt hæc tantùm initia quædam iustissimæ vltionis, quæ, nisì resipuerint, apud inferos crescet in immensum, & puniet blasphemos & maledicos Pontificum calumniatores & conuiciatores in æuum sempiternum. Taceo hìc de cõuicijs in Episcopos, sacerdotes & monachos iactatis ab istis, quibus isti Euangelici satiari nunquàm possunt. Sed Christus suo tempore nõ deerit officio iustissimi Iudicis, cuius vtinàm illi seueritatem agenda, dum adhuc licet, pœnitentia anteuertant.

Iuuẽtus petulans & maledica.

Decimum malum noster Vuigandus id ait esse, quòd typographię oẽs latissimè patent illis, nempè Vuittenbergensibus & Lipsensibus, qui non erubescant falsas doctrinas tueri & profiteri, dirisque

conuicijs in probos ac fideles Dei seruos (Vuigandum scilicet, Illyricum, &c.) inuehi: cōtrà verò, qui errores ingruentes (putà Vuittenbergensium & Lipsensium) indicare vel Apologias opponere pro se student, ijs prę la arctissimè occludūtur. Eccè rursùs euidentissimum Dei iudicium in Luteri rigidos sectatores, & hostes Ecclesiæ Catholicæ. Iam longè suprà dixi, cùm Luterus & sui primùm inciperent noua dogmata spargere, typographos illorū lucubrationes suis impensis politè & emendatè admodùm, porrò catholicorū malignè & deprauatissimè aliénisq; sumptibus excudisse. At nunc Luteri fidissimis discipulis & symmystis etiàm apud Luteranos præla arctissimè occluduntur, & vt addit Vuigandus, isti Luterici Pontifices territant typographos suis fulminibus, nè quicquam contra se suáve dogmata patiantur in suis officinis imprimi, in quos prorsùs nihil potestatis habent. Quis hîc non & miretur & laudet diuini iudicij æquissimam censuram? Volebat Luterus cum suis prorsùs profligare Romanum pontificem, at nunc ille cum suis profligatur à suis: quiá; contemnebat adeò Romani Pontificis excōmunicationem, vt scribere nō dubitârit, docendos esse Christianos plùs diligere excommunicationem, quàm timere, iam in suis discipulis tales cogitur pati pontifices, vt ipsi quidem per summam arrogantiam dici volunt, qui sinè vlla authoritate excommunicēt typographos, si illorum scripta excudant, qui puras putas ipsius blasphemias mordicùs tuentur. Hoc idem cæteris omnibus Pontificis & Catholicæ Ecclesiæ oppugnatoribus tandèm eueniet. Addit autem Vuigandus, hac ratione solos illos regnare, solos triumphare, & tranquillam sedem sibi parare. Vellent certè plerique Luterici superintendentes Papalem sibi, si possent, parare sedem: quæ si illis contingeret, sentiremus mox

Prela non patent Lutericis.

Nota.

In aßertionibus.

mox quantam illi ſibi ſumerent authoritatem, cùm interim miſeri non ceſſent Pontificem calumniari, quòd is ſibi ius vſurpet, etiàm vbì nullum habeat. Certè Melanchthon quodam loco, vt ſuprà quoquè retuli, de diſcipulis ſuis, Lutero quàm ipſi addictioribus, ità ſcribit: Cogunt concilia, quandò & vbì ipſis placet, atq; vendicant ſibi maiorem, magìs intolerabilem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Hęc Melanchthon. Sed non multùm diſſimiliter conqueritur Vuigandus de Melanchthonicis Vuittenbergicis & Lipſenſibus.

Nota.

Vndecimum malum Eccleſiæ, Vuigandus dicit Eccleſiaſticæ diſciplinæ laxationem. Spectatum admiſſi, riſum teneatis amici? Planè Vuigandus iam vult papiſta fieri. Ait politicos nolle pati, vt notorij, ſcandaloſi & impœnitentes peccatores, Eccleſiæ CHRISTI publicè indicentur, & pro publicanis & ethnicis habeantur, donèc pœnitentiam agere diſcant. Eccè tibi Vuigandum publicè agendæ pœnitentię præconem. Adijcit porrò: Blaſphemare veritatem, ignominia afficere miniſtros verbi DEI, rapere Eccleſiaſtica bona, (nota Lector) ſcortari, inebriari, rapere, vſuras exercere, homicidia, aliaque eius generis innumera peccata eò magìs inualeſcunt quotidiè, quia libertatem creſcendi habent. En quanta eſt vis veritatis, vt eam plerunquè etiàm ipſius atrociſſimi hoſtes fateri cogantur. Certè autem ſi reſtituatur vbiquè Eccleſiaſtica diſciplina, etiàm Vuigandus ipſe cum toto grege apoſtatarum monachorum & pſeudoprophetarum, publicam debebit agere pœnitentiam. Quàm autem ridiculum eſt, quòd homo perditus inter alia flagitia, quæ ſub iſtis infauſtis carnalis libertatis præconibus in immenſum excreſcunt, etiàm bonorum Eccleſiaſticorum rapinam

Vuigandus Papiſta.

commemorat, cùm vix vllo vnquàm seculo tot sint perpetrata sacrilegia & bona Ecclesiastica direpta, quot sub Luteri euangelio, qui sanè nouas euulgauit quandoquè Indulgentias vel Condonationes cunctis illis, qui sese facultatesque suas & existimationem in hoc expenderent, vt Episcopatus, Collegia & Monasteria funditùs delerentur: aitque, eos qui hoc facerent, tam præclaro facinore verorum Christianorum & charorum DEI filiorum nomen promerituros. Atque ijs teterrimis vocibus primò inflammati rustici in Germania, maxima rebus Ecclesiasticis diripiendis damna dedêre, vt alibì dictú est. Voluit Luterus iustis possessoribus auferri bona Ecclesiæ: at nunc Vuigandus quiritatur rapi bona Ecclesiastica, quasi ipse cum suis symmystis pseudoprophetis quicquam habeat iuris in Ecclesiasticis bonis, & non potiùs in ipsum sociosque suos quadret sacrilegij crimen, si res Ecclesiasticas veris possessoribus ablatas sibi vsurpant, vt sanè faciunt multi. CATHOLICI potiùs conquerantur, Luterum cum suis pseudoprophetis docuisse homines rapere bona Ecclesiarum & monachorum. Quòd verò nunc etiàm Vuigando & suî similibus auferuntur ipsorum res, manifesta est vltio Diuina, reddens eis in caput illorum, quod ipsi alijs faciendum docuerunt.

Indulgentiæ Luteri.

Duodecimum malum, Ecclesiam perdens vult noster Vuigandus illud esse, quòd nullæ legitimæ Synodi obseruantur. Porrò nihil hîc agi dicit de Romani Antichristi, sed de Ecclesiæ Synodis, quæ Confessionem Augustæ exhibitam retinet. Vbì sanè & à Romano Pótifice, & à Zuinglianis & à Vuitenbergensibus & Lipsensibus Luteranis indictas Synodos damnat.

Itaque illa sola rata & legitima erunt Concilia, quæ vel Vuigandus noster, vel Illyricus, vel Cyriacus.

cus Spangebergicus, aut id genus Stoicus aliquis Luteranus præco indixerit. Sed benè habet, quòd vnà cum Romano Pontifice etiàm Luterani molles & Zuingliani reijciuntur. Eccè quò proruit cæcus hæreticorum furor. Eodem modo Zuingliani & Melanchthonici, & Anabaptistę & innumeri alij sectarij non ferent nisì suæ sectæ Synodos. Quis verò istis prodigiosis teterrimorum errorum buccinatoribus authoritatem contulit Synodos conuocandi? quid non sibi sumit deplorata istorum arrogantia? Nolunt Romano Pontifici vllum esse ius conuocandi Synodos, & illud tamen sibi arrogant, qui nec id quidem merentur, vt inter infima Ecclesiæ membra numerentur. Obitèr obseruandum est, esse quosdam Luteranos Vuittēbergæ, qui doceant opera bona ad salutem esse necessaria: at hos Vuigandus vocat pseudoapostolos. Vuigandus enim cum suì similibus sola fide beatus est, modò semper crumena nummis turgeat, & Dalila foueat cubantem. Extat Erasmi non minùs verè quàm falsè dictum: Duo, inquit, quærunt Luterani, censum & vxores: reliqua omnia præstat illis Euangelium.

Luterani quid quærant.

Conqueritur etiàm Vuigandus, Synodos Euangelicorum iuxta arbitrium potentum aut affectus hominum gubernari. Quod si diceret Papista, esset peccatum plùs quàm mortale.

Synodi euāgelicorum.

Redeat ergò Vuigandus cum suis ad Catholicam ECCLESIAM, cui adest doctor & rector Spiritussanctus. Nam extra illam conciliabula cogi possunt, legitima Concilia nulla ratiōe haberi possunt. Pergit verò Vuigandus, & dicit: Donèc Synodi vel impediuntur vel differuntur, varia Zizania augmenta sumunt & dominantur, & plurimi istis erroribus suffocati intereunt En importunissimus homo Synodos vrget, cùm ille cum suo

Lutero omnes Ecclesiæ Catholicæ superiores synodos, vbicunquè libitum est, reijciat. Si vult audire Synodos, habet & sanctissimas, & plurimas intra Catholicã Ecclesiam celebratas: illas audiat. Quòd si illas audire non vult, quę insania est, vt nos putet sua conciliabula vel pili facere debere? Dolet autem illi, quòd plurimi deficiunt à quibusdam Luteri placitis, quodque hac occasione ipse cum suis in contemptum venit: & non dolet illi, quòd Lutero authore tam multi à Catholica Ecclesia ad fœdissimas hęreses defecerunt. Sed paulatim non Luteri tantùm, sed aliorum quoquè nostræ ætatis hęreticorum praua dogmata vt fumus euanescent, & veritas triumphabit. Rectè enim à Cicerone dictum est: Opinionum commenta delet dies. Laborauit iam aliquot annis veritas, sed quandoquè eluctabitur.

Cæsareopapatus.

Tertiumdecimum malum est Vuigando Cæsareopapatus, quo dicit destrui Christi vineam. Hic primò Luterice inuehitur in papę dominiũ, & more suo egregiè mentiens, inter cętera ait Pontificẽ Cæsaribus diademata pro arbitrio imposuisse vel deposuisse. & pleraq; alia, quę vel mediocriter eruditi nôrunt esse meras calumnias. Deindè ad politicos dominos accedit, ex ijs nonnullos suis terminis excedentes, ait pedem alterum superbè in Ecclesiam collocare, eam pro suo arbitrio regere, ministros verbi non tantùm osculatores, sed mera scabella suorum pedum esse velle, religionum formulas seu cothurnos gignere, articulos doctrinæ cudere, eosque posteà cum imperio & armatis ministris doctoribus ærumnosæ Ecclesiæ Christi (putà rigidorum Luteranorum) obtrudere, vt citra omnem contradictionẽ amplectantur: mãdata affigere atq; exhibere, qbus pręscribitur, quomodò & quatenùs ministri verbi Dei errores & peccata repręhendere debeant,

Politici domini carpũtur à Vuigando.

debeant, nempè,, vt errores grassantes (Vuittēbergensium & Lipsensium &c.) nō refutent falsos doctores nō indicent, nec moneāt eos cauendos esse: peccata hominum, quantunuìs in hoc mundi fine atrocia, tantùm in genere stringāt, nè quis animaduertere queat se peti, sibi scilicet agendam esse pœnitentiam: Neminem esse excommunicandum, nisì de sentētia politicorum: Nemini esse denegandum vsum sacramentorum, nisì ex arbitrio aularum vel curialium, quęcunque tandèm illa causa sit. Quemadmodùm autem, inquit porrò Vuigādus, Papa excommunicationis fulmen suæ tyrannidi adhibuit: ità illi politici suas minas de expulsionibus, de carceribus, de gladijs audacissimè subijciūt. Sic igitur exurgit & in dies incrementa sumit Cæsareopapatus, & versa vice ecclesiasticus Antichristus in politicum degenerat. Hęc omnia noster habet Vuigandus, qui postquàm delassatus ferè est Romanū Pontificem Antichristum per calumniā appellando, iam idem nominis tribuit etiàm Luteranis politicis dominis & magistratibus. Quis verò etiàm in his non mireť & ꝑdicet diuini iuris ęquitatē? Noluerūt isti euangelici dogmatistę Romani pōtificis agnoscere authoritatē, iam cogūtur ferre politici magistratûs longè grauiꝰ (vt ipsi indicāt) iugum. Sed nunquàm sibi politici magistratus tātum in res Ecclesiasticas sumpsissent, nisì Luterus cum suo dogmatistarum grege ad hoc eos incitâsset.

Antichristꝰ Politicus.

Decimumquartum malum, inquit Vuigādus, est odium & profligatio seriorum & salutarium verbi Dei doctorum, & substitutio ac copiosus numerus molligradorum ac placentia dicentium. Hoc verò longè iustiùs conqueri Catholica Christi Ecclesia posset, dum profligatis catholicis cōcionatoribus, substituti sunt quinti Euangelij buccinatores blandissimi, nec nisì placentia loquētes, qui miserę mul-

titudini solam fidem ad salutem sufficere persuadent. Sed tamen audiamus, quid de se & suis symmystis porrò dicat Vuigandus: Traducũtur, inquit, synceri & fideles verbi DEI ministri odiosissimis titulis horridorum Stoicorum, intractabilium, seditiosorum, turbulentorum hominum: muti verò canes & palpatores (Vuittébergicos & Lipsicos Adiaphoristas &c. dicit) ornantur encomio pulcherrimo pacificorum, placidorum, salutarium Doctorũ. Addit adhuc miser Vuigandus: Reperiuntur non pauci inter ministros verbi Eceboli & Gnathones, qui peccata potẽtum contra ipsorum dicta factaq; mira fraudulẽtia excusare atq; ornare, carbonesq; ignitos supponere non verentur, vt magìs accensi politici, in doctores synceros (Vuigandum, Illyricum, Spangebergium &c.) audentiùs sęuiant, eosq; è suis locis exturbẽt, ità vt iam etiàm pleriq; ex illis parturientiũ dolores sustineãt. Hęc om̃ia Vuigandus Stoicè Luteranus, cõtra molles Luteranos cõcionatur: nec aduertit cæcus homo, sic se iã tractari à suis condiscipulis, vt ipse cum suis tractare solet Catholicos, præsertim clericos & monachos. Quis pro dignitate exprimere sufficiat, quàm multi Catholici intra hos quinquaginta annos ab istis neochristianis non mediocriter diuexati, & in summas angustias sæpè redacti sint? Reddit Deus paria Vuigando & socijs Lutericis, idque ità tamen, vt hæc om̃ia ferant à Luteranis. Non dormitat semper vltio diuina, lento gradu procedit, sed tarditaté supplicij grauitate compensat.

Nota. *Nota.* *Luterani parturiunt.*

Iam verò etiàm ad politica mala se cõfert noster Vuigandus. In ijs primum locum tribuit Gubernatorum dissociationi, & non firmæ inter eos animorum conglutinationi. Hanc certè animorum dissociationem nulli magìs acceptam ferre poteſt nostra inclyta Germania, quàm Lutero & asseclis illius, qui dum

Animorum inter principes dissociatio.

dum nouas opiniones in religionem inuehũt, homines in diuersas sententias trahunt: & reuerà nisì data fuerit opera, vt isti à Lutero & socijs eius alijsq; pseudoprophetis intra hos quinquaginta annos disseminati errores, funditùs extirpentur, & ad pristinam religionis concordiam redeatur, nó possumus non pessima quæque timere & expectare. Itaque si vult Vuigandus cum suis symmystis fungi officio boni viri, palàm confiteatur se turpiter errâsse, se cum suis socijs pro puro verbo DEI non nisì è malo cerebro enatas prauas opiniones miseræ plebeculæ venditâsse, agat publicam pœnitentiam, volutetur in sacco & cinere: & qui cum suo Lutero tam multis fuit author ad amplectendos errores, etiàm multis suo exẽplo prę cat ad agẽdam pœnitentiam, & complectendam catholicæ doctrinæ veritatem.

Rapina bonorũ ecclesiasticorũ.

Non libet hîc omnia Vuigandi adscribere, nè sim longior, sed non est tamen omittendum sextũ malum politicum, quod ille vocat rapinam & abusum bonorum ecclesiasticorum. Nam sacra bona, prouentus & reditus dicit multos politicos nimìs rapaciter contrectare, immò per fas nefasq; suę profanæ possessiõi subijcere. Sed qs hoc faciendũ docuit, nisì Luter9 & sui discipuli? At verò Vuigãdus dicit, hanc ecclesiasticorum bonorum direptiõem aurum Tholosanum & pennas aquilinas rectè appellari, & cum copia bonorum Ecclesiasticorum summam inopiam rapi. Obsecro te Lector, perpende quid iste miser dicat, & inuenies quãtunuìs vanos, fallaces & impios homines, tamen vi veritatis adactos, interdùm vel inuitos verũ dicere. Quis dubitet, nõ posse cuiquã bono esse carũ rerum, q̃ DEO semèl dicatę sint, direptionẽ? Et tñ sub Luteri Euãgelio quàm multa Ecclesijs erepta sint, & quidem non solùm nullo commodo, sed multiplici etiàm

Germaniæ & aliarum regionum detrimento, nimis in aperto est. Pudeat hæc dicere Vuigandum, qui cum suo Lutero & socijs ad hęc designanda pręclara facinora facem hominibus prætulit, dignus sanè qui vel ob id solum & pręsentis & futuræ vitę pœnas luat. Libenter autem commemorat Vuigandus illud Esaiæ, Erunt reges nutricij tui, quia perquàm vellet suauiter percipere largos Ecclesiæ prouent⁹, & foueri munusculis principum, cùm interìm nihil illi minùs, quàm reditus Ecclesiastici debeantur. Multis quidem locis Ecclesiarum & monasteriorũ bona conuersa sunt partìm in vsus id genus ministrorum euangelicorum: sed veniet ille dies, quandò ab æquissimo iudice ad vltimum vsque teruncium omnia ab illis in gehennæ tormentis repetentur.

Esa. 49.

Luxuriæ sub nouo Euangelio.

Octauum malum politicum est Vuigando luxuria, quæ iam omnes, vt ipse dicit, verecundiæ fines perrupit atq; excessit. Sed talem prolem edidit nobis Luteri prorsùs Sardanapalica doctrina. An non ille scripsit palàm, minùs virũ fœmina, & fœminam viro carere posse, q̃ cibo, potu, somno? Pudeat Vuigãdum & suî similes horũ vel meminisse, nec dubitent se suo hoc blandissimo propagando euãgelio mortalibus omnibus ad omnem turpitudinem laxâsse habenas. Cùm enim Luterus ipse continentiam professus, virginem DEO sacratam sibi iungere non dubitârit, quod nihil erat aliud, quàm spurcissimam doctrinam suam sacrilegæ libidinis fœdissimo exemplo adstruere, nemo iam ambigere potest, illũ & doctrina & moribus inuitâsse mortales oẽs, etiàm illos qui solenni voto se Deo dicârunt, ad explendas strenuè carnis voluptates: hincque factũ esse, vt luxuria omnes verecundię, immò & diuinarum & humanarum legum fines perruperit. Adijcit verò Vuigandus, luxuriam inter summos, mediocres & infimos, impunè excrescere: vbì sanè etiàm princi-

De vita coniugali.

principes perstringit. Sed quicquid huius est, nulli magis quàm Luterico euangelio debetur.

Inter communia mala Vuigandus etiàm illud habet, quòd non est numerus neque finis, vt ipse ait, claudicantium & inclinantium denuò ad Antichristi prętigias: (sic vocat doctrinam catholicę Ecclesię, cuius pastor est Romanus Pōtifex, qui Vuigando est Antichristus.) Atque vtinàm faxit benignus Deus, vt videāt tandèm homines istorum suauium euangelij noui buccinatorum pręstigias, pro verbo Dei ipsis obtrusas: ità enim fiet, vt ocyssimè sese ad Catholicam Christi Ecclesiam recipiant, & ab istis impostoribus toto pectore sese quàm longissimè subducant.

Iuuentus fit deterior.

Quin illud quoquè adijcit Vuigandus, iuuentutem subindè fieri deteriorem, intractabiliorē, eaq; vitia audere perpetrare, quib9 olìm adulti vix erāt obnoxij: resonare tristes querelas pasim de iuuētutis petulantia & malitia, quę incorrigibilis planè videatur. Hæc quidem verissimè dicuntur à Vuigādo, sed non vult fateri homo improbus, his tot iuuentutis sceleribus amplissimas fenestras aperuisse doctrinam Luteri, quemadmodùm facilè intelligi potest ex ijs, quæ suprà non vno loco memorauimus. Luter9 & pueris & puellis, & viris & fœminis, & monachis & monialibus, & infimis & summis licere voluit penè quicquid liberet, dū multa palàm scribit, quæ nō stylo, sed laqueo & flammis vindicanda sint. An non hominis planè perditi, & dominę Veneri deuotissimi est, quòd in libro de vita cōiugali scribit, non esse libertatis vel consilij, sed necessitatis & naturæ, vt quilibet vir habeat mulierē, & quælibet mulier virum? magìs hoc esse necessarium, quàm edere, bibere, excreare, dormire, vigilare? atque ea causa teneri sacerdotes, monachos & moniales, posthabitis votis suis, liberis operā dare?

Proh

Proh ſcelus. Et miratur adhuc Vuigandus, cùm talia pleraque alia docuerit Luterus, iuuentutem priùs effrenê exiſtere? Hæc quidem ex Vuigandi exiguo libello in Catholici Lectoris gratiam ſtrictim annotare volui, vt videat iſtorum euangelicorum hominum mutuas diſſenſiones, & ſe gratuletur illorum inſidioſiſſimis laqueis non eſſe irretitum: ſimul etiàm agnoſcat fructus noui huius euangelij, quos nec ipſi tacere poſſunt. Mihi quidem non parùm moleſtiæ adfert, ex illorum maledicis & impijs ſcriptis hæc aliaque excerpere: ſed tamen vt tum præſentes, tum poſteri videant iſtorum cæcitatem, impietatem, impudentiam, fraudes & dolos, odioſiſſimeque diſſentientes aliorum ab alijs animos, tametſi pro ſe ſinguli certatìm vociferentur, ſe purum docere euangelium, non volui ſubterfugere laborem, qui poſſit cordato Lectori nô mediocrem adferre fructum, tum ad euitandas iſtorum hominum ſectas, tam miſerè diſſectas, tum ad conſtantiùs permanendum in vnius ſanctæ catholicæ & apoſtolicæ Eccleſię ſana, & ſyncera, ac ſtabili doctrina.

Tomi operũ Luteri corrupti.

Exijt etiàm hoc ipſo anno ſcriptũ valde acerbum cuiuſdam Chriſtophori Vualtheri Vuittenbergæ demorantis, aduersùs Iohannem Aurifabrum Vinarienſem, eiusque primum & ſecundum operum Luteri Tomum Iſlebiêſem. In hoc breui libello mirè iſte Chriſtophorꝰ rixatur cum Aurifabro, concionatore de corruptis Luteri operibus, tractatq; hominê Luteranũ Luteranus planè Lutericè. Obijcit illi, ꝙ Luteri Côciones deprauatè & trũcatìm ediderit: ait hominê contra ſuam conſcientiam palàm mentiri, conuicia probraq; iactare, ſuumque iſthuc ſatanicũ propoſitũ & iniquitatem tueri. Ornat miſerum concionatorê multis bellè Lutericis elogijs & emblematîs, quibus iſtorum ſcatent libri. Adfert quoquè ipſius Luteri verba, conquerentis ple-

plerosque ex liuore vel auaritia malè deprauatas ipsius conciones edere sub ipsius nomine. Et cur non pateretur suarum Luterus blasphemiarum deprauatores, cùm ille non sit veritus sacras literas corrumpere? Interim tamen dolendum est, tantam esse hæreticorum audaciam, vt nihil vereantur corrumpere aliorum libros. Cùm enim istud faciant libris Luteri hęretici, quis dubitet eos idem audere in libros sacrę scripturę & sanctorum Patrum? Híc verò nisi legum vigilet seueritas, quod tandèm doctrinæ chaos habituri sumus? Non desunt sanè, qui etiàm veteribus illis pręcipuis Ecclesię doctoribus manus impuras admotas esse conquerantur. Verùm hoc nouum non est apud hęreticos. Id quidem omnem vincit admirationem, quòd iste Christophorus Vualtherus, quem apparet hominem esse valdè insulsum, non dubitat scribere, multos è pręcipuis Patribus à Papistis & monachis esse vitiatos & deprauatos. Scilicèt toto orbe inter se conspirârunt Papistæ & monachi, vt omnes patrum libros adulterarent. Sed hoc dicunt isti belli euangelici homunciones, vt impunè liceat ipsis patres vel ad Luteri, vel Zuinglij, vel aliorum hæreticorum impia commenta per summum scelus accommodare. Scire autem debebat rudis iste & impolitus Vualtherus, veritatem fidei Catholicæ non indigere patrum deprauationibus: sed eiusmodi adminiculis sese fulcire mendacia, q̃ salua esse nõ possunt, nisi malis artibus id efficiãt, vt veritas ab ipsis stare videatur. Eat Vualtherus, & respondeat latiùs præfationi Nicolai Amsdorffij insignis Luterani, in primum operum Luteri Tomum Ienæ editum, vbi propalàm asseritur, in Tomis Vuittenbergensibus multa omissa esse: respondeat etiàm suo Aurifabro, & desinat ore impuro & maledico tot seculorum carpere monachos & Papistas.

Insignis calumnia.

Extant

Extant hodieque vetustissima sanctorum patrum manuscripta exemplaria, nihil discrepantia ab ea catholicæ Ecclesiæ doctrina, quam hodieque Papistę profitentur, vt meritò istum insulsum officinę typographicę correctorẽ Vualtherum, pudere debeat tam petulantis in monachos & papistas calumniæ. Commemorat autem Vualtherus iste, Sebastianum Munsterum apostatam monachum, repræhendisse Luteri versionem in 2. capite Ionę prophetæ, quòd aliter verterit locum quendã Luterus, q̃ habeat Hebraismus, vel Hebræorum expositores: at Luterum sic illi respondisse, Non esse curandos Hebraistas Grammatistas, qui in sensu scripturę sint Rabinistę, id est, animal sinè intellectu. Hoc quidem pulchrũ est Lutericæ modestiæ exemplum. nam sic ille suos tractare solet aduersarios, conuicijs scilicet & contumelijs in eos iactandis. Porrò Luteri hanc modestiam etiàm Vualtherus iste non segniter ęmulatur. Idem autem ipse in hoc suo libello obijcit Aurifabro, quòd falsò affirmet infantes necdùm baptizatos etiàm actualia habere peccata. Verùm abeãt isti cum suis mutuis emblematîs quò digni sunt: mihi satìs est, indicâsse etiàm Luteri opera hodiè ab ipsius amiculis & discipulis deprauari, & hoc nomine etiàm illos inter se atrociter digladiari: à qua contentione etiàm Matthias Illyricus non est alienus.

Luterus à Munstero reprǽhẽsus.

Multa hoc anno alia sectariorũ scripta typis excusa sunt, quibus illi euangelici fratres inter se cótendunt benè largiter. Vuirtebergici Luterani vel Brentiani suam contra Heydelbergenses Caluinistas tuentur Vbiquitatem: contrà verò Heydelbergenses eam oppugnare pergunt. Accedit huc Iohánes Marbachius præco Argentoratensis, & valdè prolixo scripto contra Caluinistas vel Zuinglianos defendit Luteri de Eucharistia doctrinam. Scripserat ille etiàm tres Conciones, sed eas Iohannes Syluanus

uanus tam egregiè proſcindit, vt in ipſa opuſculi inſcriptione non vereatur ſcribere, eas plenas eſſe erroris Eutychiani. Eſt nanque etiàm Marbachius vbiquitatis Brētianæ nō inſtrenuus propugnator. Et nè deſint hominibus miſeris libri, quibus & legendis tempus peſſimè amittant, & emendis nummos perdant, edidit etiàm Iacobus Smidelinus cōciones nō paucas, in quibus ſuo more pergit Lutericum confirmare & propagare Euāgelium. Porrò etiàm Iacobus Schegkius Schorndorffenſis libello euulgato vbiquitatem ſuo modo videtur velle defendere. O quot immanes impenſæ collocantur in pernicioſos libros, nec eſt eiuſmodi conſcribendarum & in miſerrimum vulgus diſſeminādarum nugarum, errorum, hæreſum finis vllus. Nec hîc tamē quiſquam conqueritur exhauriri homines perditiſſimis ſumptibus, quos in eiuſmodi ſcriptis comparandis ponunt: taceo quòd interìm miſeri in varias de religione ſententias magìs magiſq; diſtrahuntur, & quemadmodùm religione, ſic etiàm animis inter ſe diſſentire docentur. Verùm hæc peſtis iam eouſquè progreſſa eſt, vt haud facilis appareat medicina, meritoq́; ſuppliciter rogandus ſit Deus, vt maturè tādèm Chriſtiano orbi opem ferre velit.

Hoc ipſo anno 1566. cùm Chriſtianiſſimus Imperator Maximilians II. non obſcurè cognouiſſet, Turcarum tyrannum Solimannum ingentem belli apparatum inſtituiſſe, atq; tum Hungariæ, tū Germaniæ atrociter imminere, in Comitijs Auguſtanis egit cum Imperij Ordinibus de cōſcribendo milite aduersùs ſæuiſſimi hoſtis impendentem vim & tyrannidem. Itaque tum peditum, tum equitū inſtructiſſimus coactus eſt exercitus. Porrò Solimannus Turca nihil de ſuo in Chriſtianos odio & acerbitate remittens, cum maximis copijs venit ad oppugnādum Sigetum, locū ſanè & natura & arte valdè

Solimannus imminet Chriſtianis.

munitum, cui etiàm fortium virorum impositum erat non contemnendum præsidium, quibus præfuit immortali laude dignus Nicolaus illustris Comes Serinẽsis. Fertur in suo exercitu habuisse Solimannus ad cẽtum quinquaginta hominum millia. Fuit autẽ ad Sigetum diebus nouẽ & viginti, nullam neq; noctis, neq; diei horã intermittens ab infestissima oppugnatiõe, & immanissima pilarum diuerberatione. Longum esset enarrare singulatim omnia, quæ illic gesta sunt, sed neq; si velim, illud possim, quòd necdùm certa gestorũ relatio ad nos peruenerit. Hoc quidem pro comperto habetur, neq; Turcas vlli pepercisse labori, vt locũ expugnarent, neq; nostros ab officio virorũ fortium discessisse, inprimìs autem clarissimũ Comitem Serinum Nicolaum, qui tota hac obsidione incredibili corporis & animi vigore immanissimis barbaris se opposuit, vt ipse quoq; Solimannus, eius summa virtute & cõstantia permotus, feratur illum hortatus esse, vt se ipsius clemẽtię permitteret, illã vt eximius heros hauddubiè experturus. At ille fortis & inclytus vir, vt Christo Deo & Cęsari Maximiliano fidẽ inconcussam seruaret, maluit ab illis impijs Christi hostibus trucidari, quàm ad illos deficere. Atq; ità cùm diù multumq́ue sudâsset cum suis in barbaris profligandis, tandèm constanter mortem oppetijt, Sigetumq́ue in Turcæ potestatem venit, DEO id permittente propter peccata nostra. Caput verò Comitis præcisum, distillante adhuc sanguine, oblatum est Solimãno, quo ille immanis & sanguinarius canis mirificè delectatus esse dicitur: vt facilis coniectura sit, quàm sæuo prorsusq; crudeli & tyrannico ille pectore fuerit. At tamẽ nè semper illud atrocissimum Christianorũ flagellum sua tyrannide frueretur, nõ diù post hanc victoriã superuixit. Vtinàm Christus tandèm reliquias populi sui liberet

Exercitus Solimanni.

Cædes Nicolai Comitis Serinen.

Sigetũ expugnatur.

liberet ab istis cruentis hostibus, qui certè ipsum nostrum sanguinem sitire videntur, nec vlla posse crudelitate satiari.

Hoc eodem anno 1566. cœptum est in Belgicis Catholici Hispaniarum regis Philippi ditionibus planè Tragicè tumultuari, resq; spectare videbatur ad religionis excidium, nisi præpotentis Dei benignitate malorũ hominum conatus essent retardati. Quæ ibi tum acciderint, itemque anno sequenti, paucis annotabo, quemadmodùm ex fide dignorum hominum literis & scriptis accepi. Anni superioris mense Octobri venerant à potentissimo Hispaniarum rege Philippo literę ad illustrissimam Belgij Gubernatricem, quibus ob fidei Catholicæ cõseruationem promouendam seriò mandabatur, vt per omnes Belgicas ipsius ditiones executioni darentur edicta omnia Inuictissimi quondàm Imperatoris Caroli V. aduersùs hęreticos, quæ ab ipso quoquè rege posteà essent confirmata, itemq; Tridentini Concilij decreta, quòd ad Cleri reformationem attinet, atque etiàm certa quædam capita, è quibus præcipua sequuntur:

Tumultus Belgicus.

Vt Parochi suorum parochianorũ omniũ nomina, totamq; familiam describant, & qua quisque in platea degat, & cuius sit cõditionis. In ijs si qui sint, qui nõ ità pridèm in ipsorũ parœcijs habitare cœperint, petant ab illo parocho vitæ illorũ testimonium, sub quo proximè morati sint: id si non suppetat, intra certũ tempus exhibere iubeât. Ab ignotis quoquè cõiugatis eius sacerdotis, qui illos coniunxit, repetant testimonium, scire vt liceat, num in contrahendo matrimonio Catholicę Romanę Ecclesię morę secuti sint: atq; tum horũ, tum aliorum omnium, qui in illorũ pręsentia matrimonio iuncti fuerint, nomina in scripta redigant.

Aliquot capita seruanda.

Vt non parochi duntaxàt, sed etiàm Confessarij

omnes ipsis confitentium nomina, cognomina, habitationem annotent.

Vt idem faciāt Parochi & eorum vicarij erga cōscribenda nomina & cognomina baptizandorū infantum, eorum parentum, & susceptorum.

Vt vtriusq; sexûs didascali omnes se sistant corā Episcopis, expositurі conditionē, patriam, religionem suam, & quos libros pueris prælegant. Porrò Episcopi de ijs facti certiores, vel admittāt, vel reijciant, aut certè differant illos & suspendant. Si qui verò non se sistant, aut non velint respondere Episcopis, ijs fas non sit iuuentutem instituere.

Vt parochi accuratè perquirant, num illi, qui publicis victitant eleemosynis, Catholici sint, suaq; peccata confiteantur, & communicent. Si qui tales non sint, ijs à præfectis pauperum negetur eleemosyna.

Has literas illustrissima Gubernatrix huius anni 1566. mense Ianuario ad Episcopos & Magistratus omnes perferendas & publicandas curauit: quæ tāetsi nihil habent æquitati & rationi non consentaneum, tamen à turbulentis quibusdam hominibus tumultuum Belgicorum causa omnis in eas confertur. Et quidem earum occasione in vulgus sparsi sunt rumores, deindè etiàm aliquot Belgij magistratibus persuasum est, harum literarū edictis Hispanicam introduci Inquisitionem. Voluit autem Rex, vt qualis hactenùs etiàm sub Carolo V. ijs in regionibus fuisset inquisitio, talis deincèps seruaretur ob religionem conseruandam. Porrò autem & libelli supplices à quibusdam oblati sunt, quibus petebatur, nè Hispanica Inquisitio induceretur in Belgium. Est etiàm ab aliquot nobilibus hac occasione ictum fœdus, in quod initiò quidem etiàm CATHOLICI quidam feruntur consensisse, quòd ad Hispanicam Inquisitionem attinet, qui tamen

Rumores de Hispanica Inquisitiōe.

Fœdus nobilium.

men posteà ab illis se separârunt. In eo fœdere non absque graui iniuria CATHOLICVS Rex acerbè & iniquè perstringitur, quòd summa vi inuehere conatus sit Inquisitionem perniciosam, & non modò alienam à ratione, Diuinisque & humanis legibus aduersam, sed quæ omnem etiàm vincat ethnicorum tyrannorum immanitatem & crudelitatem.

Iussit autem Rex, vt Inquisitores ità suum exercerent officium, vt hactenùs fecissent, & ad eos tum Diuino, tum humano iure pertineret. Quod igitur isthuc fœdus Regi impingit, id quidem eiusmodi est, vt non immeritò Catholici ab eo discesserint, qui tamen fortassìs hanc verborum acerbitatem minimè probârunt.

Ad eiusmodi autem acerbitates incitantur homines tum maximè, cùm se tradunt istius noui Euangelij seditiosis dogmatibus, quæ res publicas mirum in modum labefactãt & euertunt, hominumq; animos ad turbas & tumultus ciendos impellunt. Exempla passìm extant plùs satìs multa. Dum promittunt enim Sectarij præcones immodicam libertatem, animos hominũ, alioquì nimiùm pronos in malum, omni religione soluunt, & laxant vitijs habenas, tametsi videri nolunt. Sed ad rem. Agitabantur interìm concilia, sed valdè occultè, nec tamen ità occultè, quin interdùm nonnihìl sese aperirent. Nam mense Martio quidam sectarius Brugis supplicio affectus, inter alia dixit, se quidem postremum hæresis nomine pœnas luiturum: quòd si verò ad mensem vsque Maium superesse liceret, nihil sibi fore periculi.

Libellus supplex ad Maximilianum Cæsarẽ

Porrò Calendis Aprilis libellus supplex ad Maximilianum Cæsarem prudentissimum Latinè scriptus est, eidemque posteà oblatus in Comitijs Augustanis eiusdem anni, idque nomine illorum, qui in Belgio Euangelio filij DEI conuenienter & cre-

dere & viuere cuperent: rectiùs dixissent, euãgelio Caluini. In eo libello multùm conqueruntur de inquisitione Hispanica, de promulgatione Concilij Tridentini. Hortantur Cæsarem, vel potiùs obtestantur, vt Philippo Regi se prębeat monitorem, nè pergat fundere piorum sanguinem, & ea re in se domumque Burgundicam prouocet iram DEI: tum etiàm postulant ab Imperatore, vt religionis negocium in Comitijs accuratè tractet, nec tamen illis solis fidat, qui mediam quandam fingentes religionem, vtrinquè claudicent.

Fœderati veniũt Bruxellas.

V. Aprilis multi ex fœderatis nobilibus Bruxellas venerunt, illustrissimæ Gubernatrici libellum supplicem porrexerunt, quo inter cætera volebant edictorum ad Inquisitionem pertinentium executionẽ tantispèr prorogari, donèc ad regem Philippum quispiam mitteretur. Gubernatrici tum fortè aderat magni nominis eques aurei velleris, qui dixisse fertur ad illam: Nõ est quòd formides, Geux, id est, mendici sunt isti & nihili homines. Indè illi arrepta occasione, se Geux vel Geuseos nuncupârunt, & paulò pòst quidam ex primarijs dicti fœderis nobilibus in publico conuiuio iam apud omnes peruulgatissimũ illud **Viue les geux**, Viuant Geusei, Bruxellis proclamâsse fertur, simul è vasculo ligneo, quali vtuntur mẽdici, hausto vino. Porrò etiã vestes sibi sumpserũt coloris cinericei, & ad lat9 appenderunt vascula lignea, quorũ laminis argenteis hæc inscripserunt: V. Aprilis 1566. **Viue les geux.**

Symbola fœderatorũ.

Responsum Gubernatricis.

Postridiè erat conuentus equitum aurei velleris, cum quibus cõmunicato consilio, illustriss. Gubernatrix respondit, se quidem iam concepisse quandã edictorum moderationem, quam mittere velit ad Philippum regẽ, & simul etiàm illorum negociũ se sedulò curare apud illum: & tamen non ea se esse authoritate, vt iam olìm cœptam Inquisitionem, edictorumq;

ctorumq; executionem abrogare queat: præsertim cùm nõ sit è re Belgicarũ ditionum, nullis eas erga religionis cultum legibus teneri. Posse autem ipsos facilè coniecturam capere, quo erga cæteras Belgij prouincias sit animo, quòd Brabantiæ ordinibus iam pollicita sit, nulla illos inquisitione vexatũ iri.

VIII. Aprilis fuit euulgatum responsum quoddã Equitum aurei velleris, tãquàm illi fœderatis promisissent, neminem deincèps religióis ergô pœnas daturum, nisì fortè seditionis aut magni cuiusdam offendiculi causa, donèc à Rege ex cõsensu Ordinũ vel statuum certi quippiam decerneretur: verùm id commentitium fuisse, deindè in publico conuentu Equites illi demonstrârunt. Porrò confœderati, vt vel externo aliquo symbolo suam in regẽ Catholicum fidem protestarentur, ad collum suspensam ferre cœperũt illius effigiem fusilem argenteam vel auream, referẽtem formam numorum veterum: in cuius altera parte visebantur manus duæ se mutuò cõplectentes, cum apposita mantica & dictis vasculis: eiusque hæc erat vtrinquè inscriptio, **Fideles au Roy iusques a la besace:** id est, Fideles Regi vsque ad manticam. Est verò etiàm in vulgus alter quidã sparsus numus æreus, in cuius vno latere hæc legebantur. NVMVS VIANENSIS: in altero verò, FLAMMA FERRÓQVE: cum insculptis symbolis domûs Burgundicæ.

Symbolum aliud fœderatorum.

Numus æreus,

Mense Maio in Flãdria, Arthesia, Hãnonia, Hollandia, Selãdia, Phrisia, Namurco ordines tres, Ecclesiasticus, Nobiliũ, & Magistratuũ cõuocati sunt, suã singuli exprõpturi sententiã de regiorum edictorum moderatione, quæ quidẽ capita habet 54. à quibus, nihil tale sperãtibus sectarijs, pleraq; omnia approbata sunt, presertim ab Hannoniensibus, Arthesijs ac Flandris, additis tamẽ nõnullis capitibus.

Conuentus Ordinum.

VI. Maij cuiusdam oppidi Magistratus & ciues

libello ſupplici apud dominum ſuum, vnum ex cõfœderatis nobilibus, egerunt, nè pateretur nouam apud ipſos religiõem introduci: ſed id fruſtrà fuit. Ego de induſtria abſtineo nominibus. Erunt autem hauddubiò, qui omnia prolixè annotabũt & edent in lucem. mihi ſufficit, pro meo inſtituto res breuiter commemorâſſe.

Altera Iunij miſſa eſt dicta moderatio ad Antuerpienſem Magiſtratum. Id vbì reſciuit plebs, prętextu iniuriæ ipſis ea moderatione irrogatæ, libellum ſupplicem quibuſdam obtulêre, ij rurſùs Magiſtratui, cuius hæc erat ſumma, nè illa moderatio admitteretur, vtpotè à Cardinaliſtis confecta. Sic autem in odium illuſtriſſimi Cardinalis Grãuellani Catholicos principes appellabant. Porrò Bruxellis IX. Iunij ſparſæ ſunt ſchedulæ, in quibus hæc ferè legebantur: Quicunque Conſules, ſcabini, rectores primariarum Brabantiæ vrbium, in moderationem edictorum ſinè conſenſu nobilium confœderatorum & plebis, contra eius priuilegia conſenſeritis, fruſtatìm cæſi malè peribitis.

Libellus ſupplex Antuerpienſiũ.

Chartulę minacec.

XII. Iunij eodem exemplo alter ſparſus eſt libellus Gallicus, qui quidem Belgarum omium præ ſe ferret nomen & titulum, nec tamen eſſet niſi ab vnius prouinciæ hominibus editus. Eius hæc erat ferè inſcriptio: Admonitio, qua boni & fideles ſubditi & incolę inferioris regionis, eiuſdem gubernatores & ſtatus eorum admonẽt, quæ ipſi in religionis negocio ſentiant & poſtulent conſtituenda. In hoc libello vrgent pacẽ publicã inter catholicos & Confeſſioniſtas in Comitijs anni 1555. promulgatam, vt ipſi quidem aiunt, cùm tamen nihil ſeruarent minùs, quàm quæ illic ſancita erant. Nam tametſi illic permiſſum fuit Cõfeſſionis Auguſtanę Ordinibꝰ ſua viuere religiõe, at ſimul tamẽ diſertis verbis interdictũ eſt, nè Catholic. Ordinũ ſubditos ad

Libellus Gallicus.

ad ſuam cogãt religionem,vel illis abſtrahãt,& cõtra ſuperiores ſuos in ſuam fidem & clientelam recipiant,aut quouis modo tueantur. Quanto igitur minùs Catholicorum ordinum ſubditis, inuitis ſuperioribus,licet mutare religionem? Eam autem pacem lingua vernacula excudi curârant ſinè priuilegio,vt plebs concitaretur: tantìque eam volebant eſſe ponderis etiàm apud Belgas,vt tametſi initiò ſe videãtur referre ad Belgij ordines generales in vnũ coactos,tamen poſteà palàm affirment,neque Duci Brabantiæ,neque ordinibus quicquam licere contra illam. At non diù pòſt,ea quam diximus,moderatio à deputatis trium ordinum nedùm Brabãtiæ, ſed etiàm aliarum prouinciarum Belgicarum approbata eſt, & cum reſponſis omnium ordinum, ità vt ſe curaturam receperat illuſtriſſ. Gubernatrix, in Hiſpanias profecti ſunt Equites aurei velleris, Marchio Bergenſis,& Dominus de Montigny.

At verò ſectarij iam non contenti libellis ſupplicibus egiſſe,maiora auſi ſunt. Nam remiſſa nonnihil inquiſitione, quanuìs non expreſſo conſenſu, ſub finem Maij,& hoc ipſo quoquè Iunio menſe, cœperunt Sectarij ſua in agris habere noctis & tenebrarum conuenticula, & quidem euocatis ad eam rem ex Germania ſuperiori, è Saxoniȩ oppidis maritimis,ex Gallia,Anglia,Embda,alijſque locis noui euangelij tam bellè inter ſe conſentientis miniſtris & buccinatoribus,qui vel inuito rege & magiſtratibus, ſuos errores & hæreſes diſſeminare non dubitârunt.

Conuenticula in agris.

XXVI. Iunij publico propoſito edicto id genus exteri omnes iuſſi ſunt è ditionibus Belgicis excedere: & qui populum euerterent,iuſſi ſunt comprehendi,quandoquè certas daturi pœnas. Verùm id ſuam non habuit executionem, pleriſque nobilium ſectariorum metu nihil attentare auſis contra tales

Contra exteros concionatores.

prędicatores: quo factū est, vt etiàm clara luce non sint veriti palàm concionari. Ex primis ferè fuisse aiunt Flandros quosdam occidentales, & Iperensibus vicinos, quos videre licebat armatos ensibus, sclopettis & fustibus ire ad conciones. Nec Antuerpienses postremi esse voluerunt ad res nouandas. Iam anteà in sylua quadam cœperant: porrò Dominica die ante natalem S. Iohannis Baptistæ in viculo **Burgerholtz** dicto, non longè ab vrbe, duæ habitæ sunt cōciones, vna Teutonica, Gallica altera, & quidē per viros nouo euangelio dignos, nempe tinctorem & coriarium. Secuti deindè sunt & alij ingenti numero in Hollandia, Selandia, Phrisia: nè qua tamen vis metuenda foret, armati concionibus intererant. Quin & in Flandria Iperēses, Gandenses, Hondescotani, Aldenardenses, Bergenses, Casletani, Tornacenses & Insulenses similia attentârunt. Brugenses sanè ad duos ferè menses restiterunt, hodieq; constantes permanent, qui apud eos dicuntur Francotæ: (est autem magistratus perpetuus, quartum Flandriæ membrum referens) Egregiam quoquè DEO & regi suo fidem pręstiterunt Bruxellenses, Louanienses, Dordracenses, atq; vniuersa ferè Arthesia & Hānonia, demptis Valēcenis.

Armati eūt ad cōciones.

Brugensium constantia.

Contra conuenticula.

III. Iulij illustriss. Gubernatrix grauiter vetuit, nè qua vel priuatìm, vel publicè conuenticula fierent, concionatoribus capitis supplicium, alias pœnas auditoribus intentans: atque etiàm sexcentorū aureorum pręmium proponens, si quis concionatorem sectarium compræhendisset. At hîc dormitante executiōe, nihil effectum est. Immò verò Antuerpienses maiori etiàm numero ad conciones extra vrbem procedere non dubitârunt, freti partìm quorundam nobilium fauore. Missus eò fuerat Comes Meganus, vt de pręsidio accipiendo cum illis ageret: verùm is, nè quid caperet detrimenti, coactus est

est re infecta discedere: porrò quidam alius vir nobilis ex confœderatis, ingenti pecuniæ summa donatus est à sectarijs: Cùm autem 8. Iulij sub noctem rumor diffunderetur, aduẽtare cum regio prȩsidio Comitem Arenbergium, multùm sudatum est, singulis ad suas fores excubias agentibus. Accidit paulo pòst die quodam tres ardere ædes: tum plebs accrescentibus animis facta iam audacior, ingentibus cõcitatis turbis, exclamauit: Ad cȩdes, Ad cȩdes: seditio est. Et sanè, nisi prudẽtia magistratûs itũ esset obuiàm, actũ fuisset de illo celeberrimo emporio. Visebantur quoquè non semèl affixæ Canonicorũ ædibus chartulȩ, hæc verba continentes: Verbum Dei: iugulentur sacrifici: In malam crucem sacrificos, monachos, canonicos. Mouit ea res non immeritò tum ecclesiasticos, tum ciues catholicos plerosque, vt indè abscederent: simul etiàm thesauri infiniti ea occasione exportati sunt. Missus eò fuit à Curia ob motus sedandos princeps Auraicus: cuius aduẽtu etsi pacatiora facta sunt omnia, at tamen plebs temeraria ad conciones egredi etiàm solito ardentiùs visa est: adeò vt 14. Iulij, quæ fuit Dominica, sex conciones foris habitȩ sint.

Tumultus Antuerpiæ.

XV. Iulij conuentus fuit confœderatorum nobilium apud S. Trudonis oppidum, quo etiàm missi fuêre Comes Egmondanus & Dux Arescottanus, sed nihil egerunt. Mutata verò sentẽtia, colloquiũ indictũ est in Dufle, ad 18. Iulij. In hoc cõuentu Trudonẽsi vsi sunt cõfœderati habitu nigro, collo iniecta catena ferrea, cũ appẽsa regis effigie ac vasculis ligneis. Oblat⁹ est ibidèm cõfœderatis libell⁹ supplex mercatorũ & plebis nomine, petentiũ ꝓtectores, nè in suȩ religiõis exercitio impedirent, donèc ꝑ ordines legitimè cõgregatos aliud statueret. Iam antè petiêrãt solùm conuentũ ordinum, modò verò etiã legitimè coactũ adijciũt, nõ absq; cauillo.

Conuentus Trudonẽsis.

Por-

Porrò viua voce polliciti ſunt ſe arma poſituros. Reſponſum autem illis eſt à fœderatis, non eos ob religionem vim paſſuros vllam, donèc aliud ab ordinibus decerneretur, modò tamen extra modeſtię cancellos non efferantur. Interìm verò principibus Auraico & Egmondano in Duſle (qui pagus eſt haud procùl Antuerpia) id ſignificandum cenſuerunt, ſe quidem velle populum cõtinere in officio, ità tamen, ſi ipſi cum Gubernatrice ſecuritatem illi præſtent ad conuentum vſque generalem.

Principes agunt cum fœderatis.

XVIII. Iulij ipſorum legati ad principes memoratos venerunt in Duſle. Actum autem cum illis eſt quàm potuit fieri modeſtiſſimè, nè peiora tentárentur, ſcriptoque rogati ſunt, ſummoperè curarent impedire cõciones agrarias, maximè cùm rumores ferantur, non poſtremam illorum cauſam fuiſſe libellum nobilium 5. Aprilis exhibitum: quòd ſi eas impediant, hoc ipſo facilè ſe poſſe hanc ſibi notam eximere. prę ſertim cùm poſt duos antè dictos Legatos, etiàm veredarius ab illuſtriſſ. Gubernatrice miſſus ſit in Hiſpanias ad regem, vt aſſenſum præbeat indicendo generali ordinum cõuentui, ob excludenda ſæpè dicta conuenticula. Intereà autem nulla cõtra eos arma ſumpturam Gubernatricem, ſi tamen etiàm ipſi armis abſtineant. Ad hæc confœderatorum legati tum quidem nihil reſponderunt, quòd non eatenùs ſe porrigeret illis data facultas: at ſcripto poſteà reſponſum eſt.

Gubernatrix præmonet ciuitates.

Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix rebus volens opportunè conſulere, ad vrbes om̃es datis literis, hortata eſt vt ſibi proſpicerent, nè qui vel motus ciuiles exiſterent, vel à ſectarijs inuaderentur. Ad Epiſcopos etiàm literæ ſcriptæ ſunt, vt populum Catholicum crebris concionibus & morum emendatione in officio continerent, indictiſque ieiunijs, eleemoſynis & publicis precibus iram Dei placarét.

Id

Id quidem præter alios strenuè curauit Episcopus Brugensis, Clero ieiunare iusso die 4. & 6. & sabbato, plebeque ad preces faciendas admonita sæpiùs, & quotidiana integro mense habenda concione. Mox verò etiàm alijs literis indicatum est Brugensibus & Francotis, quibus machinationibus apud ipsos quoquè sectarij ad proximam Dominicam instituissent cõciones forenses introducere: qui sanè Brugenses aliquandiù se egregiè opposuerunt. Alię verò vrbes cœperunt militem domesticum conscribere, vt si qui extarét tumultus, comprimi possent, nemine iam dubitante aliquid monstri alere sectarios. Antuerpienses tamen, licèt postulante principe, id temporis necdùm militem conscribere voluerunt. Per hos dies cùm apud Montenses Hãnoniæ quidam tentarent concionem inducere agrariam, illi oppido egressi conuentũ dissipârũt, quibusdam verò etiàm manus iniecerunt, nec diù pòst solum vertere iusserunt.

Sub finem Iulij iterùm Bruxellas venerunt legati confœderatorum, & scripto benè longo ad 9. capita in Dufle proposita responderunt. Primò, gratias agunt ob missos in Hispaniam legatos. Secundò, promittunt se morigeros fore & Catholico regi & illustriss. Gubernatrici. Tertiò aiũt, quòd ad inquisitionem attinet, non esse seruatam fidem. Quartò, moram regij responsi, ordinum conuentum extraordinarium, minas deniquè & nobilibus & plebi intentatas, in causa esse, quòd populum à concionibus vetitis arcere nequeant. Quintò, paratos se esse fatẽtur opponere se patriæ totius exteris hostibus: sed regis subditis manum adferre, id non esse sui officij ex debito prẹstandi. Sextò, non posse doceri, suorum quenquam plebem ad dictas conciones incitâsse: nec tamen se ire inficiàs, esse inter ipsos, qui, cùm sint eiusdem cum illis religionis, non eas impro-

Respondent fœderati.

probent. Septimò, se quidem illas conciones hactenùs frustrà esse impedire conatos: proindè rogare se, ipsius Celsitudo velit opportuna adferre remedia. Octauò, se de Regis erga se fide nihil ambigere, eiusq; aduētum sibi etiàm in votis esse: neque enim se quicquam designâsse, cuius ille debeat obliuisci. Quandò tamen compererint ipsius Celsitudinem sibi non satìs fidere, publica etiàm fama se perduellionis & læsæ maiestatis insimulari, compulsos se externa sibi auxilia comparare: at tamen mâlle se, vt ipsius Celsitudo cum aurei velleris Equitibus securitatem promittat. Deniquè in conuentu Trudonensi non se negant mercatoribus alijsque popularibus fidem addixisse suam, sed ea causa tamen id se fecisse, nè illi Gallorum opem & fidem implorarent.

Aliud scriptum fœderatorum.

Calendis Augusti rursùs alio prolixo scripto mētem suam fusiùs explicant. Intellexerant enim illustriss. Gubernatricem id desiderare. In hoc scripto inter cætera aiunt, non sibi deesse iustas conquerēdi causas, quòd mox post oblatum libellum supplicem quidam Equites aurei velleris se prorsùs ab ipsis tanquàm à perduellibus abalienârint, suosque consanguineos monuerint, nè aut ipsis confœderarentur, aut si id fecissent, ab ipsis recederent: multaq; habent alia, quę breuitatis studio prętérimus. Porrò illustriss. Gubernatrix se illis 20. Augusti responsum reddituram dixit.

Chartulæ Antuerpiensium.

Interìm Antuerpiæ vno die supra bìs mille chartulæ distractæ sunt, quibus hæc continerentur. Permittitur libera fidei suę professio hominibus ecclesiæ reformatæ, (ità vocant hæresibus deprauatos) modò se commodos & fidos regi subditos prēstēt, neque vllas turbas cieant, tum etiàm Magistratui morem gerant. Sed quanam ratione illi possint dici fideles Regis subditi, qui sectas ipso vel maximè in-

uito, amplectantur & tueantur? Quàm autem fidi fuerint, ipsi mox declarârunt. Nam X. Augusti incitante turbas apostata quodam Augustiniano, ipsis D. Laurentij ferijs sacellum eius apud Casletũ Flandriæ vastatum est. Postridiè Balliolani, ac xiij eiusdẽ mensis Iperensis ordinum mendicantium aliaque monasteria & templa omnia tam intra quàm extra vrbes inuaserunt, imagines omnes, Christi Crucifixi signa, altaria, baptisteria, Eucharistiæ ædiculas, organa, sedilia, sacella, suggestus, cãdelabra, codices confregerunt: ac deindè Casletani, Poperingani, Hondescotani, Rosbrugani, Bergẽses, Armentereriani, Rotornacenses ac alij, aut saltem ab illis omnibus designati, ornamenta oĩs generis, thesauros, calices, patinas, ampullas, thuribula, aut frustatìm comminuêrunt & inflammârũt, aut absportârunt: & quod est sanè apud homines è religione Christianos dictu quoquè horrendum, sacrosanctam Eucharistiam homines impij & scelesti pedibus cõculcârunt, confoderunt, ignibus iniecerũt: eodem modo etiàm sacras tractantes reliquias diuorum: sacro oleo & chrismate calceos inunxerunt, mirisque ludibrijs Christi à cruce pendentis & sanctorum imagines exagitârunt, additis id genus planè barbaris vocibus: Si Christus es, si filius Dei es, si quis sanctorum es, aut aliquid potes, dicito, Viue les geux: atq; ità tuam imaginem non cõfringemus. Iam verò etiàm vix vnquàm prẹstando studiosorum & totius Ecclesiæ damno teterrimi illi nebulões multas passim insignes bibliothecas prorsùs dissipârunt & pdiderunt. Hẹc autẽ tot tamq; atrocia mala aliquot viles homunciones, & quidẽ perpauci, ab Augusti die 10. vsq; ad 25. eiusdem, non sinè magna ad posteritatem ignominia, per Flandriã, Hollandiã, Selandiã & Frisiã ppetrârũt. Porrò Brugẽses circa hẹc tẽpora cùm intellexissent ingentẽ aduẽtare sectariorum

Vastantur Ecclesiæ, & monasteria.

Iniuriẹ in S. Eucharistiam &c.

Bibliothecẹ perdũtur.

rum turbam, putà ad 30. vel 40. millia, qui vellent armata manu apud illos hæreticas conciones inuehere, non immeritò formidare visi sunt. At pauci duntaxàt venêre, plùs minùs octingenti, sclopettis & fustibus armati, qui eregione vrbis bìs côcionati, nihil prętereà efficere potuerunt. Aderat enim intra vrbem Comes Egmôdanus, ab eius vrbis magistratu accersitus, qui misso caduceatore, iussit homines seditiosos è Brugensium finibus excedere.

Prætor Brugensis.

Est autem certè non mediocriter hac in parte laudandus supremus Brugarum prętor equestris ordinis Domin⁹ de Ogniez, qui XI. Augusti summo[?]manè 50. sectarios ingredi volentes, portis obseratis exclusit, qui nihil boni animo concepisse haud iniuria videri possint. Jj ipsi autē cùm se exclusos cernerent, ad mœnia vrbis suos cantillârunt psalmos, & sibi mutuò nescio quas buccellas porrexerunt. Fortaßìs suā illā pręclarā seruârunt cœnā homines pphani in loco prophano, apud quos nullus ordo, nulla religio, sed confusio plùs quàm Babylonica.

Tumultus Antuerpiæ.

XV. Augusti, ipso solenni die assumptæ in cælos beatissimę matris Dei, rursùm Antuerpię tumultuari cœptum est. Iam suggestus positus erat, vt ex eo concionarentur in vrbe noua Caluiniani: sed impediti sunt authoritate Principis Auraici & magistratûs. Dominica proxima celebrata est non absque multorum metu solennis annua supplicatio in honorem eiusdem sacratissimæ Virginis: sed tum Antuerpia blasphemijs & contumelijs in illam tantam virginem personabat. Cruciatur enim in impijs hominibus malus dæmon pia Virginis Matris & sanctorum veneratione: itaq; quod per se non potest, per suos administros eam modis omnibus abolere & proscindere non cessat. Sed illa sacratissima Virgo conteret satanam cum omibus satellitibus eius. Postridiè ex vrbe discessit Auraicus princeps. Rati

tum

tum Sectarij ſe inueniſſe ſui conſilij & voluntatis explendæ opportunitatem, ſeptem ea die cōciones partìm à Caluinianis, partìm à Luteranis haberi curârunt. Die Martis ſequenti cùm veſpertinas in ęde Virginis Matris preces perſoluerent Canonici, ſartor cōſcenſo ſuggeſtu, poſtulatoq; nouo teſtamento, Paſtorem ad diſputationem prouocauit. Cernens hoc quidam nauta Catholicus, eum è ſuggeſtu deturbauit. Mox hæreticus quidam nautæ brachium ſclopetto læſit. Indè ortus tumultus, templũ omne ipſamque vrbem compleuit. Erat ſanè illud beatiſſimę virginis templum longè pulcherrimum, ſtructuris & picturis eximijs, multisq; maximi precij rebus ornatiſſimum. In hoc igitur quidam ſceleratiſſimi & perditiſſimi ſcurrę plùs quàm Turcicam cœpêre iconomachiã, maxima vi & incredibili furore diffractis, comminutis & diſiectis ſtatuis, aris, imaginibus omnibus, ipſa quoquè ędicula ſacroſanctæ Euchariſtiæ, cuius precium ferũt exceſſiſſe ſummam multorum millium aureorum. Aras è fundamentis conuulſerunt & confregerunt. Indè ad monaſteria & templa omnia progreſſi, eandem inſaniam declarârunt. In monaſterijs vix quicquam integrum relictum; quæ deuorare non poterant, proiecerũt, vinum & ceruiſiam extractis epiſtomijs effuderũt, in vaſa butyri & in farinas lotium & oleum immiſerunt, ſupellectilem diripuerunt, & vt animas quoquè perderent, monachos ad defectionem incitârunt. Nemo facilè vel dicere, vel credere poſſit, quantum damni intra paucos dies in ſola Antuerpia & locis vicinis datũ ſit ab iſtis ſatanicis & deploratis tenebrionibus.

Iconomachia Antuerpienſis.

Nam etiàm ex vrbe prorumpentes, non admodùm multi, in pagis adiacentibus omnem inſani pectoris furorem in ſacras imagines & templa effuderunt. Nox ea, qua primùm cœperunt debacchari,

horrida sanè fuit catholicis, inprimìs autem ijs, qui in Clero essent & monasterijs, omnibus non frustrà summo timore còrreptis, atque huc illucque diffugientibus, plerisque nihil nisì præsentem mortem expectantibus. Videre tum erat, virgines Deo sacratas è suis cœnobijs seminudas profugientes, vt sectariorum impuras manus euaderent. Deindè etiàm aliquot diebus vrbis templa omnia ab illis furiosis hominibus obserata sunt, nè liceret Missę facere sacrificium, quod illi cane peiùs & angue oderunt, hauddubiò occupati à diabolo. Nō iniuria vir quidam grauis eam vrbem id temporis appellauit nouam Babyloniā, sinè rege, sinè lege, sinè sacrificio. Habebant verò in dicta æde primaria sua conuenticula & Conciōes Caluiniani, porrò Luterani apud D. Georgium. Erat tum Antuerpiæ Hermannus quidam homo importunus & audax, ad ciendas turbas & seditiones natus. Is se plebi insanienti ducem & signiferum præbuit seditiosis concionibus suis. Nè quid autem ad summam vrbis cōfusionem deesset, facta Caluinianis & Luteranis intra eam concionandi potestate, ausi sunt posteà etiàm Anabaptistę foris publicè concionari. Verùm prohibiti à Magistratu, palàm quidem habere conciones desiêrunt, at priuata conuenticula intra vrbem clàm egerunt. Ità tres pugnantissimæ hæreses Caluinianorū, Luteranorum, & Anabaptistarum eam insignē vrbem fœdissimè distractam contaminârunt. Hoc quidem memoratu dignū est, quòd cùm in ęde primaria diù multumq; sudatū esset ab iconoclastis in deijciēda Cruce Christi augustissima, vtriusque sanè latronis imagines adhuc permanere passi sint. O miseros, qui nec ipsam passi pro oībus seruatoris nostri memoriā sibi refricari cōspecta imagine ferre queunt. Decreuerant autē sectarij ad certū diē occupare domū Senatoriā sanè amplissimā & sumptu maximo exædifica-

Antuerpia, Babylonia.

Tres sectæ Antuerpiæ.

dificatã, turrim quoquè ędis D. Virginis, & carceres sui muniendi causa, nouoq́; creato magistratu sibi Antuerpiam vendicare: sed diligentia Senatûs ea consilia malorum hominum impedita sunt.

XXII. Augusti etiàm Buscoducenses iconoclastæ in templo D. Iohãnis, cui ad summum splendorem & incredibilem elegantiam atque mirificum ornatum nihil reliqui esse videbatur, omnia simili amentia vastârunt & conquassârunt, atq; conciderunt: nec alijs eius oppidi sacris ędibus & monasterijs licuit cõ sceleratas impiorum hominum manus effugere. Sæuitum est atrociter in Franciscanorum & Dominicanorum cœnobia: tametsi essent in ijs viri benè religiosi & pij: sed tales ferre non possunt Euangelici apostatæ & seductores, quòd sciant, eorum cõcionibus & alijs sanctie studijs & exercitijs, suos nefarios conatus & praua dogmata plurimùm impediri. Carthusia quoquè eius loci miserè discerpta est: Hæc sunt noui Euangelij prēclara facinora, atque in ijs excelluisse, hoc palmam tulisse est.

Buscoducē-ses iconoclastæ.

XXIII. Augusti Gandaui simile bellum indictũ est statuis & imaginib9; & postridiè apud Valẽcenas & Tornacum. Ab ijs oĩbus, sicut & Buscoducensibus etiàm in sanctorũ reliqas & ipsam SS. Eucharistiã, atq; etiàm magnatũ quorundã sepulcra sæuitũ est, spe obtinendi cuiusdam thesauri. Et Tornaci quidẽ magna vis auri & argenti quoquè, nisì fallor, reperta est. Qui apud Gaudauenses eiusmodi flagitia designârũt, 300. aut 400. tantùm fuisse putant, & quidẽ ex fæce plebis oẽs, vt mirũ sit, tam paucos, tamq; nihili homũciones, talia vel attentare potuisse. Iactabãt illi quidẽ, se mãdato Comitis Egmõdani ea facere: verũ scelesti illi, vt graues viri scribunt, falsò id affirmabãt. Interìm tamẽ sub hoc ꝑtextu mirè illi grassati sunt in monasteria oĩa, ꝑsertim verò in Abbatiã Blandiniẽsem, & cœnobiũ Dñicanorũ, excisis,

Gandaui &c. imagines destruuntur.

præter ingentis precij marmora, etiàm instructissimis bibliothecis, quarum Blandiniensis, si qua alia, vel maximè referta cernebatur vetustissimis codicibus. Quis verò sanę mentis dubitare queat, dum sic optimos quosque codices immani barbarie perdunt isti, nihil eos spectare aliud, nisi vt fides Catholica, q̃ ex eiusmodi libris plùs quàm dici queat, asseritur & confirmatur, prorsùs pessùm eat? Et audent tamen iactare bellissimi homines, se cupere modis omnibus instauratam veram fidem. Sed id persuadeant fungis & stipitibus. Sentiunt, sentiunt miseri vetera patrum scripta longè lateque ab ipsorum impijs commentis dissidere: itaque nè ex ijs confutentur, ea planè abolita vellent. Sed ad institutum redeamus. Cessatum est ijs, quæ diximus, locis aliquandiù à Diuinis officijs, lætantibus dæmonibus, quos torquet cultus diuinus, & Tornaci did Caluinisticæ sunt conciones habitæ. Alijs quoquè locis Euangelici buccinatores strenuam nauârunt operam, grassantique huic incẽdio affatìm materiæ subijcere studuerunt.

Bibliotheca Blandiniẽsis

Qua die Gandaui, eadem etiàm Mechliniæ tumultuatum est, iamq; à Franciscanorum & Carmelitarum monasterijs initia sumebantur confringendarum imaginum in sacris ędibus: verùm ciuibus se opponentibus, eodem die sub vesperam extra oppidum, monasterium Hansuuicense & alia circumadiacentia templa expilârunt & depopulati sunt. Igitur Mechlinię quoquè à die Martis ad Dominicum vsque, Diuina sunt intermissa officia. Duces huius tumultûs duodecim plùs minùs adolescentes secũ habebant, ijque paulò antè captiuum quendã Viluordię impotenti audacia è carcere extraxerant.

Tumultus Mechliniæ.

XXIIII. Augusti, ipsis D Bartholomæi ferijs Aldenardi & in pagis vicinis maiori etiàm insania efferbuêre impij iconoclastæ. Est ijs in locis insigne virginum

Aldenardi sęuiunt iconoclastę.

virginum pijſſimarum cœnobium Magdendalenſe, in quo, vt & Gandaui in ijs quas diximus, Abbatijs, non imagines tantùm, & ea quæ ad cultum diuinũ pertinent, ſed etiàm feneſtras vitreas, & pleranque ſupellectilem confregerunt. Iam apud Brugenſes ſparſus rumor erat, aduentare à Gandenſibus 60. millia ſectariorum, qui, ſi reſiſtere pergant, Brugenſes circunquaquè extructis ignibus fumo enecare velint. Erat enim idem ipſe dies Brugis quoque cõſtitutus vaſtandis templis & conterendis imaginibus: id vt commodiùs fieri poſſet, hic rumor concitatus erat. Itaq; rursùs in motu fuit ciuitas, totaq́; nocte iuſſu magiſtratûs res quæque precioſiores & prȩſtantiores imagines in loca tutiora è templis exportatæ ſunt: ſingulis quoquè templis adhibiti cuſtodes, qui perpetìm ea ab ſectariorum iniurijs tuerentur. ſiquidem minæ in dies ſua capiebant incrementa. Sed & à Comite Egmondano per magiſtratum celeriter euocatus eſt miles præſidiarius. Erant 40. duntaxàt ſclopettarij, quorum aduentu vrbs illa magno periculo liberata eſt. Mox etiàm conſcriptus eſt miles domeſticus ſumptibus Cleri & ciuium: atque ità militum opera, Brugenſes Deo benè fauente omnem iconoclaſtarum conatum impediuerunt. Habebunt ſuæ conſtantiæ laudem ſempiternam Brugenſes: habebunt & Louanienſes, & Bruxellenſes, qui vi ferroq́ue ſectarijs ſe oppoſuerunt: itemq́; in Flandria Aloſtani, Teneramondani, Curtracenſes, Dunkercani, præſertim verò Inſulenſes, qui magnæ prudentiæ exemplo ſectariorum vim omnem maturè illis eripiendis armis compreſſerunt. Sed & reliqui omnes, qui in hoc rerum tumultu ſe conſtantes prȩbuerunt, digni certè ſunt, qui apud omnem poſteritatem multa eaque eximia laude afficiantur.

Præſidium Brugenſe.

XXV. Auguſti, Apud Traiectũ inferius ſectarij in

Traiectens.

sis tumultus.

quatuor parœciarum templa, Dominicanorumque & Franciſcanorũ monaſteria irruperunt. Poſtridiè ruderibus è D. Iacobi æde exportatis, illic ſuo more concionati ſunt diebus octo. At quinq; Canonicorũ Collegia, reliquaq́; cœnobia perpetuis excubijs vim eorum omnẽ à ſe depulerũt, & diuina officia more ſolito celebrârunt. In Hollandiæ quoquè plerisq; oppidis more ſuo impotentes ſectarij debacchati ſunt, demptis Dordraco, Gouda & Harlemio, paucisq́; minoribus municipijs: multumq́; ſæuitum eſt in mendicantes monachos, abſque cæde tamen. Nondùm enim tantum illis nocere permiſſum erat, quantum vellent.

Datur securitas.

Dum hunc in modũ noui euãgelij atrox Tragœdia agitur, illuſtriſſ. Gubernatrix tum Catholici regis, tum ſuo nomine diploma euulgat 23. Auguſti, ſecuritatemq́; in prȩteritũ confœderatis nobilibus prȩſtat: ſimul etiàm oſtendit inquiſitionis ceſſationem, donèc rex de religione aliud edixerit. Securitas ea his conditionibus data eſt, vt deincèps regiæ maieſtati fidem debitã prȩſtent, turbis & tumultibus præſentibus cõpeſcendis pariter incumbant, iconoclaſtas nõ ſinant vltrà pgredi, immò eius ſacrilegij reos puniant: dent operã, nè qua vis aut iniuria fiat Clero, magiſtratui, & nobilibus Catholicis: ſummo cõnitãtur opere, vt plebs tantorũ malorũ magiſtra, cõfeſtìm arma ponat, & nè cõciones ſectariȩ fiant, vbì hactenus habitȩ nõ ſint: vbi verò factȩ ſint, poſthàc ſinè armis, abſq; ſcandalo & tumultu fiant. Ad extremũ vnà reſiſtant quibuſcunq; exteris hoſtibus & rebellibus, nouęq́; religionis hominibus perſuadeãt, vt quȩ à regia maieſt. ex Ordinũ cõſilio poſthàc decreta fuerint, ijs per oĩa ſe morigeros pſtent.

Fœderati scribunt sectarijs.

XXIIII. Auguſti quidã ex cõfœderatis nobilibus ad miniſtros, conſiſtoria & mercatores datis literis hortantur, vt modeſti ſint donèc ipſi veniant ad ſedandos

dãdos tumultus, ſecurosq́; iubēt eſſe, nihil ipſis ob ſuę religionis exercitia moleſtię illatū iri. Poſtridiè ijdem ipſi cum decē alijs, tam ſuo q̃ cōfœderatorū omnium nomine iurant, ſe ſeruaturos omnia ab illuſtriſſ. Gubernatrice ꝑpoſita, ſuūq́; fœdus reſcindunt, quãdiù ea ſecuritas permanebit. Itaq; eodem die ad Belgij gubernatores, Equites aurei velleris, & cōcilia Ordinū, cōciliū quoquè priuatū, poſtero autē die ad cætera ꝓuincialia cōcilia cunctasq́; primarias ciuitates literæ expeditæ ſunt, q̃bus & ea ſecuritas, & inquiſitionis ceſſatio publicata eſt.

Porrò XXV. Auguſti publico edicto cōſtitutum eſt capitis ſupplicium & bonorum confiſcatio in omnes iconoclaſtas, templorum & monaſteriorum expilatores, incendiarios, & id genus maleficos homines: pœna verò arbitraria & priuilegiorū amiſſio promulgata eſt in magiſtratus, prętores, atque in vniuerſum omnes illos, qui eius farinę homines nō arcerent: grauis quoquè pœna in illos, qui armati ſua haberent conuenticula.

Edictum cōtra iconoclaſtas.

XXVIII. Auguſti dñ Bacquerzelius miſſus Aldernadū ad ſedãdas turbas, apud Gerardi montem caſu reperit etiãnùm graſſantes iconoclaſtas eosipſos, q Aldernadū inuaſerãt. mox pulſu campanę cōuocatis ad arma ciuib9 & ruſticis, necopinãtes aggredit, cæduntur ex illis decē aut 12. primarij: poſtera luce in crucē tolluntur XXI. cęteri maximo numero flagellant & ꝓſcribuntur. Non diſſimilis ſtrages nefariorū hominū eodē ferè tēpore edita eſt apud Marchenas opulentū Benedictinorū cœnobiū. Fefellerant illi fidē dño de la Tour, de non vaſtanda Parochiali Eccleſia ſuæ ditionis, atq; etiàm SS. Euchariſtiam impijſſimi flagriones pedibus cōculcârant. Is igitur Duaco euocat aliq̃t nobiles, ijsq́; & ſuis agricolis ſtipatus, è monaſterio ꝓdeuntes aggredit, cædit è ꝓphanis multos, cōplures vulnerat, miniſtrūq́;

Cæduntur iconoclaſtæ.

quendam, illorum ducem, agit in crucem. Iam in Arthesia & Lucemburgensi ditione miles conscribebatur regis nomine, vt refractarij homines sub iugum mitterentur. Tumultuabantur enim multis locis sectarij, atq; adeò etiàm Bruxellis mirè instabant, vt conciones permitterentur: quibus tamen portis clausis obsistebant magistratus, nè possent egredi ad conciones, consentientibus ea in re ciuibus omnibus, qui in consilium solent adhiberi.

Bruxellēses instant pro concionibus

Redierat verò Antuerpiā princeps Auraic⁹, moxq; maiori quàm anteà numero miles domesticus scriptus est, ad bìs mille quadringentos. Eodem autem die ibidèm supplicio affectus est Anglus quidam & alij duo sacrilegi, tresq; ad triremes damnati: seuerè quoquè sub graui pœna mandatum, nè sectarij Catholicis molestiam in diuinis officijs facesserent, & vt rursùs fierent conciones Catholicæ & officia Ecclesiastica. Sunt tamen & sectarijs permissæ conciones in noua vrbe, modò nè in templis fierent. Itaq; & Luteranus præco iussus est relinquere ædem S. Georgij: at non priùs ille paruit, quàm data esset sectarijs facultas aliquot fana exædificandi, è quibus alia Caluinistæ, alia Luterani sibi vendicarent. Porrò Mechliniæ vltima Augusti sumptum supplicium est de iconoclasta quodam, & factionis capita in carcerem conijciuntur.

III. Septembris illustriss. Gubernatrix sub pœna capitis vetuit, nè quis aut militem conscriberet, aut suum militiæ nomē daret. Id propterea factum est, quòd didicisset iam iconoclastas alicubì cogere exercitū, vt se vlciscerentur. Hoc verò mense per Flandriā vbiquè tractatus sunt initi cū sectarijs, & ab illis subsignati, ijs in locis, vbì anteà illorū erāt habitę cōciones. Gandaui quidē XI. Septemb. his cōditionibus actū est, Vt neq; impediant, neq; impediri sināt catholicos, aut cultū diuinū antiqtùs seruatū: Vt

Tractatus initi cum Sectarijs.

Vt nec in vrbibus, nec in templis extra vrbes cõcionentur, ſed ſolis diebus feſtis & dominicis concionandi habituri facultatem, locis à magiſtratu attribuendis contenti ſint: Vt nè quibus vtantur armis: Vt quatuor tantùm miniſtros habeant, quorũ non niſì duo ſimul concionentur, ſintq́; Belgæ natione ſub ditione regis Catholici, neq; aliundè exulare iuſſi: Vt ij miniſtri iurent Magiſtratui, ſe in politicis omnibus debitam præſtituros obediẽntiam, nec vſuros verbis, quæ ſcandalum vel ſeditionem mouere queant: Vt ſectarij vectigal & cætera onera cum alijs ciuibus pendant: quin & adſiſtant Magiſtratui in omnibus, q̃ ad publicam pertineant tranquillitatem: Vt miniſtri alios hortẽtur ad præſtandam Magiſtratui obedientiam & modeſtiam. Ea omnia ſectariorum, quos vocant, cõſiſtoriales præſtito priùs iuramento ſubſignârũt: alij in proximo conuentu ſublatis digitis iureiurãdo cõfirmârunt: atque tum ijs eadem, quæ fœderatis Nobilibus, ſecuritas data eſt. Atquì verò non alibì duntaxàt, ſed etiàm Gandaui contra hanc pacem ventum eſt, & accerſitus diuq́ue retentus Hermannus ille ſeditioſus, cuius ſuprà mentionem habuimus.

Extra Brugas fiunt conciones à ſectarÿs.

Erãt etiàm Brugis ſectarij homines. Ij ipſo exaltat ę S. Crucis ſolenni die eundem improbum Hermannum aduocant, & in S. Crucis cœmeterio ſuas audiunt conciones, vt populus Catholicus ſua deuotione fruſtraretur. Verùm à prandio partìm cõpulſatis campanis omnibus, partìm milite illuc miſſo, compulſi ſunt ad eum redire locum, vbì X. Augusti primùm id fecerant. Sed illic quoquè eorum interturbata eſt concio à militibꝰ & Hiſpanis quibuſdam, quos illi iniuria affecerant. Vulneratus eſt. vtrinquè vnus atq; alter: ſed planè actum fuiſſet de ſectarijs, niſì tractatus cum illis initos Brugenſes reformidâſſent. Et certè die ſequenti grauiter con-

questi sunt Sectarij multi numero & seditiosi, nec dubitârunt minas intentare magistratui. Itaq; certas ob causas, quod & conuentum esset cum illis certis conditionibus, vt suprà dixi, & multùm illi minitarent, et libellũ supplicẽ valdè seditiosũ exhibuissét, Senatus illis coactus est permittere loco iam dicto conciones suas, donèc aduenirct Comes Egmondanus; simul etiàm seditionis metu proponere edictum, quale iam anteà Antuerpiæ, Gandaui & alibì publicatum fuerat, nè Catholici eorum impedirẽt conciones, neque alij alios iniuria afficerent. Interìm tamen non deerant catholici, qui vt illas hæreticorum conciones auerterent, multiplici fœtore locum illum complerent. Est verò etàm oblatus à Catholicis libellus supplex magistratui, nè permitterentur illę conciones: cuius rei causa etiàm facultates & vitam se libenter profundere velle dictitabant: sed & magistratus sedulò in id incubuit, vt quantùm quidem in ipsis esset, homines ab adeundis illis concionibus retardarent.

Extremo ferè mense Septembri quidam non postremæ nobilitatis, cuius nomini parco, cũ aliquot socijs vel asseclis ingressus in templum oppidi sui, aras & imagines dissipauit, exactamque ex indice vniuersam ecclesiæ supellectilem, igni iniecit: & nè quid superesset, etiàm priuatorum ædes excussit. Idem ipse ex pago quodam sacrosanctam Eucharistiam cum arcula argẽtea ablatam, psittaco suo deuorandam tradidit. Hanc verò tam immanem nimiumque horrendam iniuriam suam qua tandèm ratione vlturus sit ille præpotentis D E I filius, ipse nouit. Ad eiusmodi prorsùs barbaras immanitates istius noui euangelij sceleratissimi pręcones mirificè inflammãt homines: sed deuorabũt eos illæ tartareæ aures morsu amarissimo, & in omnem ęternitatem singulares & exequisitas dabũt pœnas tantis iniurijs

Deut. 32.

iniurijs affectæ sacro sanctæ Eucharistiæ, nisi dignā egerint pœnitentiā,& eos q uos miserè deceperūt, in viam reuocauerint.

Dauentrienses permiserunt suo pastori,vt plebem ad Augustanæ Confessionis formulam doceret: at nihilo minùs Canonicis sua omnia reliquerunt.Hollandi iterùm tumultuari cœperunt. Delphis,oppido Hollandiæ,fœminæ,vel certè viri fœmineis vsi vestibus, Franciscanos expoliatos ex vrbe eiecerunt. Amsterodami & Carthusiani & Franciscani expulsi sunt è suis monasterijs: idem passæ fuissent etiàm Deo dicatę virgines,nisì ciues obstitissent.

Tumult⁹ in Hollandia.

Eodem ferè tempore sectarijs Furnense oppidum inuadere conantibus, egregiè restiterunt incolæ,aliquot cæsis,cæteris in fugam actis. Conspirauerant illi cum quibusdam incolis, sed scalæ ad muros admotæ, deprehensæ sunt. Eodem autem mense cùm non remitterent sectarij Flandrenses, exemplo Antuerpiensium illis quoquè Gandaui, Iperis,Aldenardi,Ballioli,Armenteriæ & q uibusdā alijs locis permissum est sua sibi fana condere,extra muros tamen.

Fana sectariorum in Flandria.

IIII.Octobris Mechlinię versi in tumultū Sectarij,volebant iconoclastas è carceribus eripere.Eum tumultū sedauit Comes Hochstratanus,qui iam aliquandiù illi vrbi præfectus fuerat: at tamen postero die coactus est captiuos illos dimittere. Eodem die Bruxellis rursùs nouo edicto clandestina intra vrbem conuenticula prohibita sunt, ministro suspendij,auditoribus exilij pœna constituta. Breuì pòst in Hollandiam abire compulso principe Auraico,(erat enim generalis Burgundię,Hollandiæ, Selandię & Traiecti inferioris prępfectus)opportunè illi apud Antuerpiēses substituitur idem comes Hochstratanus.

Nam

Nam die 17. eius mensis, nisi ille præstò fuisset, non templa modò, sed etiàm mercatorum & diuitum domos expilâssent importuni sectarij. Sub vesperá enim illius diei denuò in primariam beatissimę matris Dei ędem irruperũt, duce quodam nobili Antuerpiensi, prætextu quidem iconoclasmi ob restaurata sacella quædam: re autem vera, (vt habita quęstione fassi sunt eius turbæ authores vel capita) vt occupato templo & ædibus monetariorũ, tanquàm munitionibus quibusdam, ipsa nocte diuitũ ædes diriperẽt. Verùm comes coacto milite eos templo exegit, lęsisque non paucis, factionis capita aliquot comprœhendit. Quòd autem literæ minaces eo die sparsæ essent cõtra Minoritas, milites quosdam misit, qui illos tuerentur. Porrò altera die nobilis ille, quem diximus, media nocte apprœhensus, manè septima hora in medio foro suspensus est. At pergebant tamen sectarij, & quinque fana gnauiter intra vrbem construebant: in ijs Caluinistarum Gallorũ cætera vincebat magnificentia. Si illam pecuniam dedissent hominibus miseris & egenis, rectiùs consuluissent sibi.

Tumultus nouus Antuerpiæ.

V. fana Sectariorum Antuerpiæ.

XXV. Octobris conuentus Ordinum habebatur apud Traiectũ inferius. aderat princeps Auraicus. Ibì tum Sectarij nihil dubitârunt ad arcis portam suas habere conciones. Iussi verò à præfecto discedere, cùm non parérent, displosis tormentis in fugam acti sunt, paucis vulneratis, nemine tamen interempto. Porrò Ericus Dux Brunsuicensis tribus indè milliaribus aliquot peditum armatas habens cohortes, Hollandis, nè quid attentarent, terrori fuit: Brabantis verò, miles Bruxellis vicinus.

Prima Nouembris, Alosti minister quidam non contentus loco Concionibus ipsorum attributo, cùm propiùs vrbem accessisset, cruci datus est. Tertia Nouembris apud Brugenses non absque seditionis

Tumultus Brugensis.

onis periculo tertiò tumultuatum est. Sectarij enim à concione redeuntes, cùm solerent ad suas quisq; domos diuertere, multis iam introgressis, partim ad portas substiterunt. Secuti sunt illos viri 50. qui mox conspectis mœnibus, psalmos suos cantillare cœperunt alta voce. Ea re excitati nonnulli ex ijs, qui vrbē ingressi erant, ad portas recurrerunt. Iussi autem eas cantiones missas facere, simulque, ità iubente Consule, porta obserata, tympanistæ manum grauiter sauciârũt. Itaque alij milites excubias agētes, sclopettis petunt sectarios, duos mox interficiunt, permultos vulnerât, è quibus tres paulò pôst expirârũt. Tum verò sectarij arma corripiunt, sed à milite repentè in vnum coëunte distinentur. Ità tum impedita sunt consilia & machinationes hominum malorum. Aliquot eius factionis coniecti sunt in carcerem.

XI. Nouembris ipsis ferijs S. Martini, nouus Antuerpiam terror inuasit, dira minitantibus sparso rumore Sectarijs: & fuisset ille fortassis non prorsùs vanus, nisi Comitis Hochstratani nocturnæ atque diurnæ excubiæ obstitissent.

Ministri Luterici veniunt Antuerpiam.

Hoc mense Nouembri venerunt Antuerpiam à Confessionistis euocati sex ministri Luterici, quorum capita fuêre Illyricus & Spangenbergius, qui paulòpôst Latinè & Teutonicè suam edidêre Cōfessionem, quam appellârunt Confessionem ministrorum Iesu Christi in Ecclesia Antuerpiensi, consentientem cum Augustana Confessione. Ediderât iam anteà suam quoquè Caluinistæ Teutonicè, dictam breuem fidei confessionem. Vtraq; à Catholicis doctissimis & grauissimis viris confutata est. Porrò autem Luterici buccinatores nō admodùm magnos videntur Antuerpiæ successus habuisse, quod Caluiniani primas sibi facilè vendicarent. Et certè cùm posteà indè discessissent, & Spangenbergius

Coloniam veniſſet, quodam ex illo percontante, quis rerum ſtatus eſſet Antuerpiæ, aut aliquid eiuſmodi, ille reſpondit: Antuerpiæ Chriſtus pendet inter duos latrones, Papiſtas & Caluiniſtas: ſignificare volens, vt arbitror, Luteranis ibì non multum eſſe loci & authoritatis. Hoc quidem retulit mihi vir doctus, qui ſe id ex eius ore audiuiſſe affirmabat. Non dubium, quin in illa opulenta regione libenter nidificâſſent Illyricus, Spangébergius & eius farinæ euangelici preçones, ſed eorum votis ſucceſſus defuit.

Nota reſpõſum euangelicum.

Sectarij Brugenſes quid exegerint.

Eodem menſe non contenti Brugenſes Sectarij ſua habere conuenticula, etiàm alia ſuæ ſectæ exercitia, putà, baptiſmum, matrimonia & ſepulturas more Antuerpienſium & Flandrorum occidentalium introducere moliebantur. Ea re motus Brugenſis Epiſcopus, cùm nó poſſet ſolis cócionibus, illis reſiſtere, apud Senatum egit, vt dicta exercitia, quorum nulla facta eſſet mentio in ſuprà memorata ſecuritate, prorsùs impedirentur. Itaque Senatus paulò pòſt ſectarium quendam, quòd prolem ſuam forìs baptizari iuſſiſſet, exilio mulctauit. Sed eá ob cauſam permulti ſectarij ad curiam venerũt, expoſtulaturi de collega ſuo: atquì dilati ſunt, donèc à Gubernatrice aliquid certi ſtatueretur. Illa verò & Brugenſes rectè feciſſe reſpondit, & poſteà in alijs quoquè Flandriæ vrbibus ea exercitia fieri vetuit, quippe quæ nunquàm ipſa probâſſet.

Tranſigitur cum Sectarijs Traiectenſib.

XXV. Nouembris Princeps Auraicus cum Sectarijs Traiecti inferioris eodem modo tranſegit, quo Egmondanus cum Flandris: præterquàm quòd hîc adiectę fuêre conditiones iſtæ, Vt nè quis impediat compræhenſionem iconoclaſtarum aut prædonũ: Vt nè quis diſtrahat, aut penès ſe ſeruet libellos famoſos in Regem, in Gubernatricem, aut alios magiſtratus: Vt nè quis famoſas cantilenas, aut quod popu-

populum ad seditionem commouere queat, propalàm canat: Vt nè quis vel Catholicus, vel sectarius concionator in partem aduersam inuehatur, aut iniurius sit: si secùs fecerint, concione priuentur. liceat verò vitia generatìm perstringere & carpere.

Eodẽ mense duo mercatores Hispani valdè opulenti, sed Caluinistæ, Geneua accersiunt Antuerpiam ministrum Caluinianum, suę natiõis hominem, nempe Hispanum, qui publicè Hispanis concionaretur. Sed cęteri Hispani Catholici & illi & auditoribus mortis intentârunt minas: à magistratu quoquè causa vitandi tumultûs prohibitus est. Itaque pręter clancularias coitiones nihil ille bon9 vir ausus est attentare.

Eodem quoquè mense multùm insolescere cœperunt Valencenenses, non contenti concionibus sectę suæ intra ipsam vrbem, & quidem in æde primaria S. Gaugerici: sed etiàm quodam de cogentes clerum omnem ex vrbe discedere, magistratu nihil auso resistere ob nimiam improborum hominum multitudinem. Monebantur quidem ab illustriss. Gubernatrice, vt Catholicis suas redderent ecclesias, sed surdis ea dicebantur. Iam verô etiàm per omnem ditionem illam proclamari fecerunt celebrationem cœnæ Caluinisticæ, certo die in S. Gaugerici æde futuram: in qua sanè pręter alia animarum pericula, vt verbis vtamur illustriss. Gubernatricis, more apud illos receptũ est, vt ante omnia solenniter abiurent Romanam catholicam Ecclesiam, polliceanturque se non redituros ad illam, simulque iureiurando confirment se eam Ecclesiam prorsùs persecuturos. Hęc quidem digna est ad tam prophanam cœnam præparatio. O humanorũ pectorum inexhaustam cæcitatem. Porrò illustriss. Gubernatrix huius mensis die 26, datis ad illos literis

Insolescunt Valencenẽses.

Nota morẽ cœnæ Caluinisticæ.

literis exegit, vt militem pręsidiariũ reciperẽt, pſertim cùm certò constaret, duos illorum ministros p̃ concione palàm dixiſſe, eius vrbis Caluinianũ consistorium (sic enim vocant) non teneri obediẽtiam pręstare magistratui. Addidit autem Gubernatrix, se per omnia ipsis seruaturam, quę nobilibus fœderatis addixerat. Etsi autem magistratꝰ initiò, & plerique ciues non se pręberent refractarios, at seditiosi illi ministri plebi persuaserũt, nè præsidium vrbi imponi paterentur.

XIIII. Decembris iteratum est edictum de nõ capiendis armis contra Catholicos, adeoque Regem ipsum. additum est autẽ, licere vnicuilibet id faciẽtibus armata manu ire obuiàm, tãquàm perduellibus & hostibus patrię, atq; etiàm illorum ædes diripere, præsente tamen loci prefecto.

Valencenẽses decernũtur rebelles

Eodem die Valencenenses pronunciati sunt regiæ maiestati rebelles, tum quòd nollent admittere præsidium, tum quòd primi ipsi in cohortes regias apud monasterium S. Saluij maiora tormenta exonerâssent, atque cœnobium Carthusianorum & S. Vedasti ecclesiam, iam secundò vastâssent & diripuiſſent, cùm tamen initio mẽsis huius alteris Gubernatricis literis denuò moniti essent accipere præsidium. Ea autem in Valencenenses lata sentẽtia, per omnes vrbes publicata est, similis quoquè in eos omnes, qui illis aut commeatum, aut arma apportarent. Paulò pòst facta eruptione, ad tria millia, vt fertur, egressi ex vrbe, à regio exercitu in vrbẽ cõpulsi sunt, cæsis ex illis circiter sexaginta. Erat tum obsessum oppidũ multo milite regis, qui prohiberet nè qua vel alimenta, vel auxilia obsessis importarentur. Moti ea re Sectarij, copias contraxerunt, vt suis ferrẽt suppetias. Scriptus autem est miles p̃cipuè in Flãdria occidentali, vt à quibus cœpta erat imaginum oppugnatio & conciones schismaticæ, ipsi

ipsi quoq; primi manefestè rebellarent. Iunxerunt se autem illis ex Tornacẽsibus maiori numero collectæ copiæ. Ipso verò nati Seruatoris sacratissimo die, more bellico sub suis quiq; signis cœpêre progredi: altero S. Stephani die ædes Tornacensis Officialis inflammârunt, monasteria vicina expilâ- runt, atque etiàm pagorum adiacẽtium templa: nec parcendum putârunt ædibus domini de Vuaterlosio, quòd è templi turre vnà cum pastore templum ipsum ab illorum impetu vendicâsset. Sed tamen non prorsùs impunè tulêre suam audaciam. Nam huius Flandrorum cohortis ante alias præmissæ certior factus dominus Rassegemius, Insulæ, Duaci & Orchesij præfectus, ipso S. Iohannis die festo misit contra illos 50. equites & 200. pedites sclopettarios: qui cùm Caluinianis quadringentis cõserta manu, ceciderunt ex illis 150. cæteri, qui ad dictã Vuaterlosij turrim se receperant, immisso in templum igni, vel flammis, vel fumo extincti periêrũt, nullo è regijs cohortibus desiderato.

Nota hæreticorum facinora in tãtis solennitatibus.

Cæduntur Caluinistæ.

Hoc ipso autem die socij sectariorum ex Tornacensibꝰ collecti, monasteria Carthusianorũ & monialiũ priùs euastata & direpta incẽderunt, & incredibili contumelia eas moniales affecerũt pro noui huius euãgelij pudore & verecũdia. Abbatissam enĩ cũ aliquot ex iunioribus in itinere cõpræhensam, pòmia ferè Tornaci cõpita irridẽdam circũduxerũt, alijs qbusdã vetulis miros terrores incusserũt, & per omnẽ noctem benè multis ludibrijs & cõtumelijs miseras exagitârunt: atque ęgerrimè sanè stupra impiorum hominum euadere illæ potuerunt. Ea est disciplina & modestia noui Euãgelij. Altero manè, festo die SS. Innocentum, Abbatiam S. Nicolai iam antè toto triduo rebus preciosioribus, & q̃ ad victum pertinẽt expoliatam, flammis permisêre, Indè, nondùm comperta strage suorum, illis laturi

Sectarij vexant moniales.

opem,in pagum Vuaterlosium venerũt. Porrò Dominus Rassegemius,dimissis tota nocte nuncijs ad præsidia & nobiles vicinos Catholicos,itemque ad rusticos in eiusmodi euētus paulò antè in militiam adscriptos, id sua suorumque diligentia assecutus est, vt manè sexta hora ad ipsum conuenerint duo peditum ex vicinis pagis millia,treceti pedites sclopettarij,& equites centum. Aduersarij erant ad tria millia. Cœptum est vtrinquè leuibus quibusdam pr ælijs agi, Caluinianis Tornacum se sensìm recipientibus. Atque eccè de improuiso occurrit illis Dominus Norcarmius Hānonię pręfectus,magnis instructus copijs, decem peditum signis, & equitibus ampliùs septingentis. Is cōfestìm Sectariorum dissipat copias, & circiter septingentos aut octingentos interficit,septem aut octo duntaxàt è suis amissis,è qbus duo equites,alter Rassegemij,alter Norcarmij,ꝙ se mutuò nō agnoscerēt,p errorē mutuis concidêre vulneribus. Atq; ea res,ꝙ ab vtraq; parte nostri putarent ad hostium numerum pertinere eos,qui regi militabant,in causa fuit,quòd cùm inter vtrosque cōclusi facilè ad internecionem omes Caluiniani cædi potuissent,permulti euaserint.

Strages Sectariorum.

Sed tamen impietatis suæ pœnas quasdam luit ea hominum fęx,quę illis quoquè sacratissimis diebus tot flagitia designârat, & repressi sunt immanes ac sæui malorũ hominũ conatus,quos iam impotēter iactabāt, nēpe flāmis sese absumpturos monasteria & tēpla oñia extra vrbes sita,idq; intra paucos dies,neque in Flandria duntaxàt,sed etiàm per omne Belgium,cęteris eousquè necdùm prorũpere ausis.

Eodem mēse etiàm Traiectum inferius semèl atque iterùm occupare tentârunt Sectarij, sed nihil consecuti,cœperũt muris admouere scalas,vel etiàm seras portarum effringere,aut id genus alijs stratagematîs frustrà eò conniti,

Hacte-

Hactenùs huius anni in Belgio res gestas ità commemoraui, vt tamē Geldrię motus necdùm attigerim. Itaq; hoc loco quę ibì quoquè acciderint, paucis annorabo: Lector dabit veniam, quòd non apto satìs ordine hæc commemorantur. Nam separatìm hæc ad me scripta peruenêre. Prima Augusti die huius anni Nouimagij, quæ est insignis Geldriæ ciuitas, Catholici regis mandatum publicatum est, nè quis vlli alteri, quàm Geldriæ præfecto, militaret. Is pfectus est Carolus illustris Comes Meganus & eques aurei velleris &c. cuius in hac rerum perturbatione magna in Catholicum regem fides & eximia in religione Catholica tuenda, hęreticisque pfligandis virtus enituit. X. Augusti, ipsis ferijs inclyti martyris Laurētij Caluinianus quidam pręco, monach9 apostata, extra mœnia Nouimagij in Iudæorum cœmeterio virus suum concionādo spargere cœpit, habuitque frequēs auditorium. Altero die, qui erat Dominicus, largior pluuia illū feruorem nōnihil restinxit, hominesq; domi tenuit. Proximo die Dominico alio in loco cocionē habuit, permultis ex plerisq; oppidis ad eam cōfluentibus. Mirum est, ità feruere miseros homines ad audiendas seditiosorū hominū conciones, è quibus tamē nihil bonę frugis, immò verò certā animarū perniciē reportat. Sed tenebriones isti nôrunt sua blādiloquētia inescare incautos, & mēdacijs fallere. Concionator iste, vt dixi, apostata monach9 fuit, Ludouicus nomine, & est notatu dignū, quòd ista pclara multiplicis noui euāgelij dogmata per nullos ferè magìs, q̄ eiusmodi votifragos monachos dissemînent: vt qd ab apostata Lutero cœpit, apostatas quoquè habeat propagatores. Erant autem certè Nouiomagij perplures Catholici, quos nō parùm affligebat istius Ludouici aduentus.

Præfectus Geldriæ.

Zelus Nouimagēsium.

Et in ipso quidē assumptæ in cęlos gloriosissimę Virginis matris peruigilio, honestiores quiq; ciues zelo Dei permoti, in collegio Iohannitarum cōuenerunt, vt inter se consultarent de profligando lupo illo: vbì etiàm recitati sunt libelli supplices, à bonis benè cōfecti, quibus conabantur eius vrbis rempublicam à rebus nouandis deterrere. Sed erant quidam homines factiosi, quibus reclamantibus, re infecta discessum est.

Cōcionator apostata Nouimagiū intrat.

Porrò verò D. Bartholomęi festo die, apostata ille sub horā quintā à suî studiosis in oppidū introductus est, & parùm sanè abfuit, quin importuni homines in ipsam summam ædem mox impressionem facerent. Eam ob causam vasa preciosa & sacræ vestes vesperì clàm è templo exportatæ sunt. Altera die, quæ erat Dominica, Caluinianus ille præco in veteri, vt vocāt, cœmeterio apud arcem Falconiam suam habuit concionem sub arbore: & quia metus erat, (quod ferè ad seditiones ab istis concionibus incitari soleant homines) nè à peracta concione in summum templum impetum facerent, & suo noui huius euangelij more omnia diriperent, ægrè absolutum est summę Missę sacrificium. Non ę preces, sacerdotibus sibi fuga consulentibus, prætermissæ sunt: quicquid erat supellectilis, quę tolli posset, incredibili celeritate è monasterijs om̄ibus in ciuium domos elata est: porrò templa clausa sunt. Vbicunquè enim istud nouū euāgelium nidificat, ibì mox silent diuina officia om̄ia, vt quædā vastitas & horrida barbaries introduci videatur.

Die festo decollationis S. Iohannis Baptistę, à quibusdam è Senatu deductus est ille concionator in templum S. Iohannis, populo licèt inuito, & certè nisì quidam è magistratu obstitisset, hominem indè ciues expulissent, Erāt enim in Senatu Caluinistico fer-

fermēto deprauati, q etiàm posteà loco moti sunt.

Calendis Septembris Senatus pronunciauit atq; sanciuit sub pœna capitis, (id enim pridiè boni ciues precibus contenderant) nè quis in templis aut monasterijs diuina officia interturbaret, vel res ecclesiasticas diriperet: simul etiàm licere voluit Ludouico suas habere conciones, donèc essent finita comitia, idque in æde S. Iohannis.

Quarto Nonas Prior Prædicatorum, vir insigniter eruditus, cum Ludouico in disputationem ingressus est. sed sectariorum frequentia & conuicijs obrutus, nō potuit eam prosequi, licèt multis modis illo Ludouico esset superior: & certè Ludouic⁹ ad primam quęstionem respondere nō potuit. Vincunt autem facilè hæretici clamore & contumelijs, vbì ratione non possunt.

Disputatur cū hæretico.

In ferijs S. Matthæi apostoli Ludouicus in eodē templo infantem baptizauit, parentibus vt id permitterét, pecunia corruptis. Est hoc quoquè facin⁹ euangelicum, & eiusmodi artibus ꝓmouent euangelium suum.

Septimo Calend. Octobris ingens fuit motus ciuium bonorū intra vrbē illam. Nam ea nocte vigiles, vt appáret, Geusiani vel Caluinistæ, deiecerant sepimētū ante imaginē Saluatoris à cruce pendētis in cœmeterio S. Stephani. Eius rei indignitate adeò cōmoti sunt catholici ciues, vt in scholam cōuenerint, vbì etiàm singulis noctib⁹ seruabant excubię. Superuenerunt aūt etiàm quidā primarij è Senatu, sciscitantes quid ille sibi cōuentus vellet: respōderunt ciues, irent visum quid in S. Stephani cœmeterio designatum esset. Illi cōtrà hortabantur, vt eum diem saltē sustinerent. Tum ciues: Satìs, inquiebāt, multi dies effluxêre: rursusq; cōclamabāt, Ad arma, Ad arma: neque em̄ diutiùs isthæc toleranda nobis sunt. Hac ipsa die, Deo benè propitio, nostra iura & priuile-

Catholici Nouimagēses nō ferūt iconomachos.

priuilegia tuebimur. Ità tum repentè è Schola domum abeunt,& opinióe celeriùs forum armati occupant: simul etiàm ambos consules in forum pertrahunt vnà cum labaro seu vexillo insigni,qui se à catholicis staturos iureiurando confirmârunt. Tubæ quoquè sonitu per omnem vrbem denũciatum est, vt ciues & indigenæ omnes quamprimùm ad labarum aduolent, alioquì non alio quàm regis & vrbis hostium loco futuri. A prandio indicunt Cósules silentium noui euágelij buccinatoribus,eosq; in pedes se conijcere iubent. Et illi boni viri aut aufugerant,aut alicubì delitescebant. Manserunt autem ciues in armis tota nocte ad duodecimam vsque sequentis diei. quo die ante prandium quinque sectarij è Senatu eiecti sunt, & totidem catholici in eorum locum subrogati. Similiter quinque è Magistris societatis S. Nicolai, (Sic enim appellantur) quorum octo semper assident Senatui eius vrbis, quibus alios eiusdem numeri catholicos suffecerunt. Hoc enim de constituenda porroque conseruanda Reip. pace consultantibus, magna omnium consensione necessarium visum est, vt zizania priùs euellerentur. Deindè ciues iam delassati, præstito priùs Senatui iuramento, dimissi sunt.

Nota zelũ fœminarũ.

Eodem autem die à prandio complures fœminæ, zelo religionis incitatæ, arreptis fustibus & hastilibus in templum Iohannitarum irruerũt, vt nouum Caluinistici buccinatoris suggestum euerterent: sed ꝙ fores essent clausæ, nihil efficere potuerũt. Manè alterius diei ante quintã ciues impetu facto illã egregiã cathedrã deiecerunt, protractamq; in medium forum, luculentis ignibus exusserunt.

Altera Octobris allatę sunt in Senatũ Nouimagésem literę, missę à quibusdã primarijs fœderatis nobilibus, qbus accusabant ciues tyrãnidis in Senatũ. At illi non magnoperè moti illis literis, responderunt,

runt, suo quandoquè tempore declaratum atque compertum iri, rem aliter se habere, iureque Senatores loco motos esse.

XIII. Octobris etiàm Tilam, munitum Geldriæ oppidum, quidá sectarius ecclesiastes ingressus est, sed eum Scultetus, vt vocant, mox extra portam eduxit. Incredibilis est istorum improborū hominum feruor ad corrumpendos omnes suo teterrimo fermento.

Tilam ingreditur ecclesiastes.

XV. Octobris Geusij Nouiomagij in cœmeterio S. Antonij congregati, per legatos à Senatu petiêrunt restitui sibi suum concionatorem, itemq; exules, seruata vtrique parti sua libertate. Non poterat tunc haberi Senatus, quòd multi abessent. Itaq; die 18. Octobris rediêrunt Geusij in Senatum, suasque preces obtulerūt. Populus verò Catholicus, veritus nè mitiùs pro hæreticis actū esset, pertæsus tandèm molestiarum quæ à Geusijs ferebantur, semèl expediri penitùs voluit. Paulò post duodecimam Geusij non absque fastu, & magnos præ se ferentes spiritus, in foro ambulabant, & in arce Falconia respōsum expectabant. Ea res malè habuit ciues catholicos, rursusq; è summa turri signo dato ad arma recurrunt, atque intra semihorulam forum om̄e cōplent, neq; indè discedere volūt, donèc Comes Meganus Arnemio ab illis accersitus adesset. Erāt etiam nonnulli Geusij in armis, sed repentè disparuerunt. Decreuerāt illi sanè occupare forum, expectabantq; militem subsidiarium: sed eorum consilia irrita fuêre. Altera die venit illustriss. Comes Meganus, atque à pijs & catholicis ciuibus amātēr & hilariter in vrbem introductus est. Erant ad septem circiter millia ciuiū, q̄ illi iêrāt obuiàm. Porrò Comes plùs minùs sexaginta eqtes secū adduxit, estq; honorificè pductus in arcē Falconiā. EO facto, iussērūt cōsules populū arma deponere, & abire domū.

Catholici non ampliùs ferunt Geusios.

Comes Meganus venit Nouimagiū

XXIII. Octobris. in Senatu decretum est, vt 100. pedites conscriberentur, qui cum totidem Comitis peditibus vrbem diù noctuque custodirent.

Nouimagẽses iurant Senatui.

Pridiè Omnium Sanctorum, iuramentum prȩstitère ciues Nouimagenses Senatui, obtemperaturos se Consulibus, non aurem præbituros peregrinis pseudoprophetis, non illaturos damnum rebus ecclesiasticis, sed vim illis allatam, haud aliter atquè à seipsis prohibituros, &c. Hunc quidem in modum Nouimagensium res sese habuère: vndè potest perspicuè videri, q̃ illi digni sint multa laude, quòd tãta constantia pro conseruanda catholica religione, & fide erga catholicum regem Philippum decertârunt, nec passi sunt apud se præualere impias hæreses, quibus iam multæ prouinciæ miserabiliter dilaceratæ sunt. Vtinàm verò eam fidem & cõstãtiam multi alij declarâssent, nec locum vllum impijs dogmatistis prȩbuissent. Ruræmũdenses certè aliquãdiù hæreticas conciones apud se habuerunt, & erãt catholicorũ res sæpè ea in vrbe admodùm afflictæ, donèc tandèm clemens & pius Dominus illam catholicȩ paci & vnitati restituit, & piorũ luctus conuertit in gaudium.

Coloniensis Magistrat⁹ laudatur.

Intereà verò dum in Belgio isti tumultus grassarentur, & metus ingens esset, nè illa perditorũ hominum fæx longiùs etiàm extra regis Philippi ditiones progrederetur, prudentissimus sanctæ Vbiorum Coloniæ Senatus, immortali ad om̃em posteritatem laude dignissimus, summa cura & vigilãtia tumultus om̃es intra suos limites anteuertere & auertere studuit, Deoque præpotente illius optimos conatus mirabiliter fortunante & adiuuante, in hunc vsque diem eius amplissimæ vrbis celeberrima Resp. priscũ illud suũ in asseruãda mordic⁹ semèl recepta religione singularis constantiȩ nomen sibi optimo iure vendicat, nec sibi turpissimam hæreseos

reſeos labem adſpergi ſuſtinet, fruitura hauddubiò eam ob cauſam tum DEI Opt. Max. largiſſima benedictione, tum apud poſteros omnes laude eximia atque perenni.

Maſecani rebellant.

ANNO 1567. initio menſis Ianuarij, aut certè ſub finē anni ſuperioris, etiã Traiectenſes ad Moſam, atque Maſecani, aduersùs dominum ſuum Leodienſem Epiſcopum criſtas erexcrũt, & auſi ſunt etiàm illi bellum indicere ſtatuis & imaginib⁹, concionesq́ue ſectarias inuehere, porrò prẹſidium recuſare.

Eodem tempore illuſtriſſ. Belgij Gubernatrix per omnes Belgicas ditiones, & Comes Egmondanus per Flandriam ea, quæ ſuprà diximus, ſectariorum exercitia omnibus interdixerunt: ſed needùm id temporis obtemperatum eſt.

Phriſia pacatur.

VII. Ianuarij Comes Arenbergius Phriſiæ prẹfectus, eam gentem primus omnium ad tranquillitatem reuocauit, accepto à tribus oppidis Tranſiſſulanis iureiurando, nihil eos ad regis vſq; aduentum noui molituros: Leuuardia quoquè recepta ſub his conditionibus, Vt intra tres aut quatuor dies ex ea ditione emigrent ſub pœna capitis & bonorũ omnium confiſcationis miniſtri, apoſtatæ, & ſacerdotes vxorij omnes: quæ pœna etiàm illorum receptatoribus conſtituta eſt: Vt templa & monaſteria omnia in priſtinum ſtatum reſtituantur: Vt nihil in religione ab illis innouetur: Vt nulla noua feriant fœdera, icto verò renuncient: Vt regia edicta more ſolito publicent, tradantq́; tormenta & bellicas munitiones omnes.

Tornacum occupatur.

Tornacum verò etiàm mox occupatũ fuit à domino Norcarmio, introductis per caſtrum nouem peditum ſignis, & paulò pòſt laqueo addictis duobus miniſtris, & 15. alijs ſectarijs è primoribus eius

loci. Porrò etiàm arma omnia ciuibus erepta sunt, & tum exercitia Caluinistica, tum conciones om̃es cessare iussa: qui verò cum Clero om̃i anteà pulsus erat, denuò restitutus est Episcopus.

Caeduntur Valencenenses.

Per id tempus misère suos homines Valencenenses ad illustriss. Gubernatricem: sed nihil actum est: immò verò cùm paulò pòst ex vrbe pabulatũ egressi essent, cæsi ex illis sunt circiter 130. augebantur autem in dies copiæ vrbem obsidentium.

Eodem, ni fallor, mense cùm Tornaci contra ꝓhibitionem Domini Norcarmij quidam sectarius præco rursùs concionari attentaret, displosum est in eum tormentum maius, quo ictu multi adstantes vulnerati sunt. Insulenses autem matronæ die quadam in vnum coëuntes, infantes suos omnes ab hęreticis baptizatos, vi ablatos in templum apportârunt, vt quæ omissá erant, ritu Catholico supplerentur. Idem in infantibus rusticorum fieri curauit dominus Rassegemius.

Libellus supplex Sectariorum.

XIX. Ianuarij Ecclesiæ, quæ se scilicèt reformatas vocât, rursùs libellum supplicem porrexêre nobilibus fœderatis. In eo præclari illi reformatores multùm quiritantur de non seruata securitate ipsis promissa: de exercitijs suæ religionis etiàm sub capitis pœna interdictis, quæ tamen illi nobiles interpretati essent sub concionibus permissis contineri: de sociorum suæ sectæ & ministrorum persecutionibus & afflictionibus, cõtrà quàm polliciti essent nobiles: de infantibus quos ipsi baptizâssent, à Catholicis rebaptizatis, (quod falsò affingũt Catholicis) de multis ipsorum symmystis, qui metuentes sibi, patriã, coniuges, liberos dimiserint: de Valencenensium miseria maiori, quàm vnquàm ab hostibus passi sint: de milite totam Belgicam implente, à quo miserè ipsorũ socij expolientur & opprimãtur multis locis. Addunt etiàm modestissimi viri se ha-

ctenùs

ctenùs omnem molestiam & obedientiam præstitisse sub spe dictæ securitatis: monentq́ue nobiles, vt cogitent an non iure de ipsis possint conqueri, quòd sub libertatis prætextu ab ipsis tanquàm ad victimam ducti sint,& ad extremum malorum peruenerint. Tum quoquè orant,perspicuè vt declarent nobiles,an reuerà Gubernatrix & Equites aurei velleris omnia suæ religionis permiserint exercitia, cùm tamen in literis non nisì concionum sit mentio facta:& si ità sit,dent operam,vt pacta conuenta vtrinquè obseruentur, liceatq́ue ipsis securè citra vllam molestiam sua habere exercitia,(hoc est, impunè homines in errores inducere, & in clerum atque monachos,reliquosq́; Catholicos acuere & armare.) Vtq́ue etiàm fratres Valencenenses à suprema hac calamitate extrahantur.Hæc & pleraque alia in suo illo supplici libello habent isti optimi viri,qui cùm illas opulentas & Catholicas Catholici Regis ditiones in tumultus verterint,& innumeros pios atque Catholicos homines summo mœrore affecerint,dum nefarij ipsorum conatus reprimuntur,tam lamentabiles,tanquàm planè innoxij & iniuriam passi,querelas edunt. Sed non semper dormitat Diuina vindicta.

Verùm cùm insolentes & procaces sectarij multa contra fidem datam attentâssent, atque in dies peiora molirētur,illustrissima Gubernatrix volens modis omnibus illorum conciones profligare,Calendis Februarij cuidam magnæ authoritatis viro negocium dedit, vt Mechliniæ ex ministris coram magistratu adesse iussis percontaretur, velléntne spontè suas conciones omittere.

Ibì Luteranus quidem minister ait se non fore difficilem,tantùm liceat ipsi crastino die suis valedicere : at Caluinianus respondit, se id non posse salua & integra conscientia. Eccè tibi religiosi homi-

hominis valdè arctam conſcientiam. Itaq; poſtridiè Brabantiæ Satrapa, Droſſardum quem vocāt, iuſſu illuſtriſſ. Gubernatricis ſub media concione Caluiniſtarum miniſtrum Martinum Sinetium cum duobus alijs, qui primi eò miniſtros euocauerant, abripuit, itemque alium è Concione Luteranorum, ſecumque omnes Viluordiam abduxit. Ibì tum ſanè miſerè trepidatū eſt ab Sectarijs, equitibus per medias turbas iſtos abſportantibus: certè pleroſq; videre erat vtriuſq; ſexûs, relictis penulis ſuis, ſe ſubducere. Atque hoc pacto Mechliniæ omnis eorum concio prohibita eſt.

Martinus Sinetius appræhēditur.

Sub idem tempus venerunt Antuerpiam aliquot nobiles fœderati. Ex ijs primarius quidam vt ſatiſfaceret precibus memoratis ſectariorum, libellum ſupplicem oblaturus, ſcripſit illuſtriſſ. Gubernatrici, num gratus illi foret ſuus ſuorumq; acceſſus ad illam. Reſcripſit illa, quantùm ex literis eiuſdē nobilis quidam colligunt, ſe nimiùm placidè accepiſſe libellum ſupplicem 5. Aprilis datum, vtpotè ex quo tot repentè mala extiterint: nolle ſe deincèps id genus libellis faſcinari, neque ipſorum cupere aduentum. Tum etiàm die ſexto menſis huius vetuit, nè certi quidam fœderati nobiles (quorum nomina mâlim ab alijs, quàm à me exprimi, nè videat corū infelicitati inſultare) intra Bruxellēſe oppidum admitterentur.

Itaq; VIII. Februarij idem ille nobilis reſpondit Gubernatrici, ſimulq; nobilium quorūdam fœderatorum nomine libellum ſupplicem illi miſit, quo ſe quidem purgare nituntur, aiuntq; ſe ea fide, quæ nobiles deceat, curâſſe vt tranquillitas Belgio redderetur: potuiſſeque omnes ſopiri turbas, ſi quemadmodùm cōuentum erat, ità proceſſum fuiſſet. At cùm in dies omnia rectiùs ſuccederent, & ex Regis atque Ordinum communi decreto quippiam boni expecta-

Libellus ſupplex fœderatorum.

expectaretur,prȩter omnem ſpem mutationem accidiſſe inſignem,planè contrariam promiſſis Principum,quibuſcum tractatus fuerit initus. Nam extare literas,quibus nouæ religionis interdicantur exercitia,cùm tamen permiſſæ ſint cōciones,ſub quibus compræhenderētur etiàm dicta exercitia. Hinc verò populum, cui ſecuritatē ipſi promiſerint, ſua ſpe fruſtratum, omnia in ipſos conferre, & quòd promiſſis non ſteterint,inſimulare, vtì poſſit ipſius Celſitudo ex adiuncto ipſorum libello ſupplici intelligere. Addunt & alia quædam de vi illata miniſtris,& quòd eô tendant omnia, vt etiàm Conciones prohibeantur, quodq́; Gubernatrix non fidat fœderatis,ipſosque à principum colloquijs & vrbibus regijs arceri velit,& vt perduelles in itineribus appræhendi,& pleraq; alia. Orant etiàm velit declarare,num vnà cum concionibus exercitia quoquè permiſerit nouæ religionis, vtì ipſi plebi perſuaſerint: vt ſecuritatem nobilibus datam ſtabilem & firmam ſeruet, atque militem, qui contra ipſos conſcriptus videatur, exauthoratum dimittat, edictaque poſt cōuentionem propoſita irrita pronunciet. Hæc ſi fiant, omnia tranquilla fore aiunt: ſin minùs,ingentia eſſe formidanda mala,in ijsq́; multam popularis ſanguinis profuſionem. Poſtremò petunt breue reſponſum,vt ſciant quid ipſis faciendum ſit. Hȩc prȩcipua ferè ſententia eſt eius ſupplicis libelli,cui quid illuſtriſſima Gubernatrix reſponderit,mox ſubijciemus.

Martinus Sinetius ſuſpenditur.

Eodem aūt ipſo die in crucē actus eſt ſupradictus Mechlinienſium miniſter Caluinianus Martinus Sinetius, cùm priùs quidem, quantùm ex eius chirographo colligi licet, ad Catholicam Eccleſiam reuertiſſet. Sectarij id pernegant, eô quòd proximus morti, Pſalmum quendam Dauidicum Teutonicè cantauerit. Chirographum eius tale fuit: Quinta

Eius recantatio.

Februarij

Februarij Magister Gislenus pastor Capellæ (apud Bruxellas) cum F. Petro Luxo Priore Carmelitarũ vocati fuerunt Viluordiam ad me Martinum de Sinet: qui postquàm mecũ disputâssent de varijs quęstionibus, pręsertim de Baptismo & Sacramento altaris, humilem agnitionem erroris mei feci, quem pollicitus sum verbis & factis omẽs dedocere, quos eundem docui: renuncians ex animo omnibus erroribus, me submittens in omnibus reliquis eorum iudicio. In argumẽtum veritatis hoc ipsum scripsi, & manu propria subscripsi, Martinus Sinetius. Et rursùm: Præscripta confirmo ego idem Martinus Sinetius hac 8. Februarij.

Gubernatrix respondet.

XVI. Februarij illustrissima Gubernatrix ad libellum supplicem paulò antè memoratum, primario illi nobili fœderato in hanc ferè sententiã respondit: Non se assequi, qui sint illi nobiles, quíve populus, à quibus ij supplices libelli prodierint, cùm plerique nobiles fœderati sibi satisfactum putent, tum cessatiõe inquisitionis & edictorum, tum securitate proposita, atque adeò in dies se offerant ministerijs regiæ maiestatis iuxta illius mentem & intentionem. Verùm satìs mirari se non posse, illos sibi persuadere exercitia illa se vnquàm permittere voluisse, cùm è diuerso non obscurè ostenderit molestum sibi esse, quosdam nobiles populo securitatem, quo ad illa exercitia, præstitisse mox à conuentione inita, idq; contra suam mentem & voluntatem: tum etiàm, cùm nobiles promitterent se amoturos arma, scãdala & tumultus publicos, scandalorum nomine etiàm dicta exercitia cõpręhensa fuisse, quibus ipsa ne verbo quidem assensum præbuerit. Sed & si qui attendant, quãto animi angore cõciones locis solitis sinẽ scandalis & armis haberi permiserit, eos scire proculdubiò, quàm longè à sua mente abfuerit ipsorum exercitijs prębere consensum.

Exercitia noua religionis.

sensum, putà, vt noua ipsi sibi deligerent Consistoria vel magistratus, collectas & onera subsidiaria regis subditis imponerent, idque, vt ipsi iactitant, ad aliquot aureorum milliones: vt sacramentorum administrationem sibi vsurparent: vt in totam politiam confusum quoddam chaos introducerent: vt matrimonia suo ritu contraherent, vndè mira successionum confusio sequitur: vtì deniquè ea facerent, quæ sub exercitiorum prętextu in suis concionibus nō verentur attentare: è quibus pleraque cùm sibi tum regis, tum magistratuum authoritatem vindicent, se profectò valdè suî fore immemorem, si ijs assentiatur: cùm pręsertim sui officij sit, eam authoritatem tueri. Atque se rectè ait magistratibus contrariam mentem suam explicuisse. Si qui verò secùs populo persuaserint, illorum esse, se apud illos excusare. Iam quòd ad libertatem attinet, eam eatenùs datam, nè ipsis imputaretur libellus 5. Aprilis oblatus, non autem quantùm ad religionem spectat, tametsi eò illā ipsi detorserint contra animi sui sententiam. Itaque iustam tum sibi indignationis causam suppetere, quòd hęc tam falsò sibi affinxerint: tum regię maiestati, quæ intellexerit populum ab ipsis ità animatum eò audaciæ processisse, vt sub religionis prętextu vetita religionis exercitia inuehat, suoq; nouo magistratu regiū magistratum in ordinem cogat: quod non modò non sit approbaturus vnquàm Rex, sed etiàm subditorū suorū auxilio vindicaturus. Quòd verò dicāt ipsam venisse cōtra pacta cōuenta, eius generis omnia niti falsa nimiumq; laxa verborū suorū interpretatiōe, recteq; quarundā vrbiū magistratus ea non permisisse: qui tamē si modū excesserint, oportuisse ipsos ad se querelas deferre, vt remediū adhiberetur. Sed neque eo nomine se fecisse contra conuenta, quòd post ea quidam ob sua maleficia apprehensi sint:

interim

interìm autem silentio prȩterire ipsos iconoclasmũ & templorũ vastationes, quæ post eam conuentionem facta sint, etiàm à quibusdam fœderatis nobilibus, introductasq; in oppida conciones, cùm anteà in agris tantùm haberentur: item Ecclesias occupatas, monachos profligatos, exteros concionatores accersitos, cùm promisissent se conciones impedituros: in loca quædam ab his nouitatibus aliena, eas introductas: plebem ab ipsis animatã, regias domos occupâsse, tormenta & bellica instrumenta cum supellectili exportare, regios præfectos & magistratus abijcere, ità vt quidam non sinè vitæ periculo euaserint: tum quoquè vrbes regias occupare, in aciem sub signis militaribus coire, minari cȩdem aut profligationem Ecclesiasticorũ & regiorũ ministrorum, in quibus etiàm ipsa non sit excepta, & Catholicorum omnium: immò etiàm re ipsa diripere, inflammare, euertere monasteria, templa, ȩdes nobilium & aliorum. Ex his verò omnibus, & literis ab ipsorum exercitu ad Valencenenses qu[illegible]dẽ scriptis, sed interceptis, haud difficilem ca[illegible]-coniecturam, quò hæc euasura fuerint, nisì prȩpotens Deus per fidos regis ministros anteuertisset: nempè ad ipsius quoquè regis profligationem. Quòd si, vt iactant, velint regi prȩstare se obsequẽtes, eximant à vulgi animis hanc vanam de permissis exercitijs persuasionem, videantq; vt regi iam aduentanti se purgare queant. Quòd verò exercitus dimitti velint, & ità gladiũ illi auferre, cui à Deo traditus sit, simul etiàm edicta omnia rescindi, non difficilè indicari posse quorsùm id tendat. Hæc & pleraque alia rescripsit illi nobili illustrissima Gubernatrix, quam sanè in hoc rerum tumultu dubium non est, sæpè in maximas fuisse angustias coniectam.

Hasellenses fiunt

Per hoc tempus seditiosus ille Hermannus, cuius anteà iam meminimus, Hasellensib⁹ Episcopi Leodiensis

diensis subditis author fuit vel hortator, vt & conciones intra oppidum haberentur, & imagines atq; statuas dissiparent & confringerent, templaq; diriperent: atq; adeò medio foro ille sectarius Ecclesiastica ornamenta & supellectilem omnem incendit. Idemq; Hassellẽses rebellare docuit aduersùs Leodiensem Episcopũ, apud quos sanè etiàm adeò ille gratiosus fuit, vt Tungrensibus ad aliquot dies illũ expetentibus, hominem accommodare noluerint, nisi ipsi cõsules vades darentur: simul etiàm ad medium vsq; iter, quo Tungrenses occurrerunt, cum 300. aut 400. militibus illũ deduxerint. Accidit verò apud Hasseletum res memoratu digna, & miraculi loco habita. Occupati erent iconoclastæ media nocte deturbanda crucifixi Seruatoris imagine: & eccè semèl atq; iterùm, nullo vento flante, cerei & faces omnes extinguuntur. Aderat Hermannus, & nè quis eam rem alijs indicaret, omẽs iurare voluit. Tandèm Hasseletum ab Episcopo Leodiensi obsidetur, & preco Hermannus timens pelli suæ, relictis illis, quos euerterat, callidè se subduxit, delitescens in curru fœno onusto. Pulchrum hoc fuit stratagema euangelicum.

Rebellant suo domino.

Miraculum

Ad Buscoducenses refractarios missus fuit quidã ex sectariorum Antuerpiensium capitibus, qui illi oppido preesset. Noluerãt enim admittere regium presidium, & multa insolenter sanè egerant sectarij eius loci. Missus eò paulò antè fuerat Brabantiæ Cancellarius cum Domino Petersomio, vt turbas illic sedarent: quos illi non sunt veriti ceu captiuos apud se detinere. Habebat extra vrbem Comes Meganus ad sexdecim signa peditum, vt cõmeatum & auxilia ab ea excluderet.

Cancellarius Brabantię tenetur captiuus.

XVI. Februarij Antuerpiæ sub horam decimam vespertinam arsit cœnobium Franciscanorũ, & maxima ex parte cõflagrauit. Sunt qui culpã conferãt

Mmm in

in sectarios: ego nihil affirmare velim, tametsi illi benè maiora ausi fuêre. Data sanè opera est, vt illi patres Franciscani per calumniam tãquàm qui carnes in Quadragesima comedissent, traducerentur, eius rei persuadendę causa iactatis in hortum illorũ assis carnibus. Sed & honestæ quædam matronæ (alij dicunt meretrices à sectarijs summissas fuisse) ingressę erant monasterium, vt sarcinas contemplarentur. Eas sectarij, teterrimo in vulgus sparso rumore, tanquàm illorum patrum scorta compręhenderunt, cùm tamen proprij illarum mariti testarentur, eo ipso temporis momẽto illuc eas fuisse è suis domibus introgressas. Vsqueadeò isti Euangelici homines ardent odio monachorum: atquì vtinàm arderent magno & feruenti amore Christi.

Erant Antuerpię è sectariorum colluuie aliquot copiæ conscriptæ. Eæ iussæ sunt ea vrbe excedere. Porrò non parùm multos extra vrbem illi sibi adsciuerunt vndiquè aduentantes. Misit autem ad eos magistratus Marggrauium cum peditibus non ampliùs sexaginta, vt qua authoritate niterentur, ex eis perquirerent: quos illi improbi miserè irriserunt, viq́ue extorquere voluerunt à Marggrauio, vt clamaret, **Viue les geux**.

At tamen non diù pòst, ducibus quibusdam è nobilibus fœderatis, partìm in Hollandiam, partìm in Selandiam nauibus profecti sunt. In itinere autem primò Flissingenses, deindè propugnaculum maritimum Rammekense inuadere conati sunt sui communiendi causa: sed neque ijs in locis, neque vspiàm alibì admissi sunt, regio milite illorum machinationes eludente. Nam & Traiectum inferius occupare nisi sunt, sed obstitit Comes Meganus cum decem peditum cohortibus: qui simul atquè oppidum illud ingressus est, mox consiluêre sectariæ conciones omnes, & seditiosi se in pedes conijcere

Traiecti silent conciones sectariæ

cere cœperunt: captus tamen est vnus atque alter, qui pertinaciores videbantur, & profugorum bona omnia in tabulas relata sunt, illi verò publico edicto citati. Vianæ erant milites sectariorum ad duo millia relicti, vt Traiectensium infestarent agros, Rheni nauigationem interturbarent, merces & naues compræhenderent. Porrò Amsterodami quidam è fœderatis primarijs nobilibus omnia perturbauit. Ciues eius opulenti emporij in varias factiones, vt est solenne in hoc nouo euãgelio, distracti, quotidiè ad aliquot horas visebantur in armis. Fuissent autem superiores Catholici, nisi Senatus, peiora metuens, eos placâsset.

Iuramẽtum equitũ aurei velleris.

Hoc ferè tempore Equites aurei velleris, ità vt Catholicus rex postulârat, iurârunt se seruaturos fidem Catholicam Romanam, & erga Regem obedientiam. Vnus tamen, cuius nomen reticeo, ab hoc iuramento præstando se abstinuit. Idem autem iuramentum, per Flandriam præsertim, alij nobiles fœderati omnes iussu Comitis Egmondani præstitêre. Scripsit etiàm idem Comes ad omnes Flandriæ vrbes, vt darent operam, quoàd eius fieri posset, sinè vi abolendis concionibus sectarijs: atque in ipso Quadragesimæ initio per omnem Flandriam excurrens, singulis vrbibus persuadere conatus est, vt eas conciones missas facerent: sed vix vlla obtemperauit, donèc posteà alijs id vijs effectum est.

XI. Martij, aut circiter, Brugenses, vt sectarios ministros à concionando deterrerent, miserunt certos homines ad locum concionis, qui ministrum iuberent crastina luce se sistere ad prȩstandum iuramentum, queadmodùm in alijs oppidis fecissent. nî id faceret, sciret sibi concione interdictũ iri. Sed ille iam ad menses aliquot Brugensium sectariorum bellissimus cõcionator non ausus comparêre, fuga

Brugensis

Concionator fugit. sibi consuluit. Itaque proxima Dominica siluit concio.

Aldernadi quoquè à die nona mẽsis huius nulla est permissa concio,idq; hac occasione:Contra iuramentum ab ipsorum consistorialibus præstitum, altera Martij ad Concionem armati proruperant. Itaq; missi sunt milites præsidiarij,qui ea, quam diximus,die impedirent,nè cum armis egrederentur. Tum illi etiàm iactis in milites lapidibus,duos sauciârunt.Milites suî defendendi causa displosis sclopettis,nouem è sectarijs perimunt, permultos vulnerant, ità vt paulò pòst octodecim extincti sint: quodq; admiratione dignum est,vix vnus euasit ex eius oppidi iconoclastis,qui non aut ibì,aut paulò pòst interiêrit.

Eodem ferè tempore etiàm Antuerpiæ,iussu illustriss. Gubernatricis, Princeps Auraicus & Comes Hochstratanus persuadere nisi sunt sectariorũ capitibus,vt vel ad tres menses omitterent cõciones,& interìm ipsorum fana sigillo regio obsignarentur, sed frustrà: immò paulò pòst ingens ibì tumultus extitit,qualis alibì nusquàm,idque hac occasione.

Ingens tumultus Antuerpiæ. Redierant ex Hollandia & Selandia aliquot sectariorum copiæ,eęque nouis quotidiè accessionibus auctæ,valdè diuexabãt agros Antuerpiensibus vicinos,agricolas exagitabant,& tum cuiusdã officiarij regij ædem,tum tẽpla vicina expilabant. Habebant isti id temporis symboli loco caudas vulpinas,à pileis vel galeis pendentes. Ea re cognita,misit contra illos Gubernatrix Drossardum Brabantiæ vel Satrapam,cum aliquot equitum & peditum cohortibus,tumultuariè ex Flandrię & Brabantię prę sidijs accersitis. Illi; decimotertio Martij improuidos summo manè adoriuntur,ordines dissipãt,permultos cædunt, & quidem supra ducentos illo in loco, vt fertur, præter illos qui in fuga perempti sunt. *Cæduntur Sectarij.*

Plurimi

Plurimi quoquè in Scalde fluuio periêrunt, plures in horreo quodam exusti: cęteri pauci in oppidum euaserunt. Captus etiàm in fuga est quidam nõ postremi nominis, qui multa Geusiorum arcana detexit, secumq́ue habuit catalogum eorum omnium, qui nomen militię dederant. Volebant ijs suppetias ferre sectarij Antuerpienses, sed à principe Auraico & Hochstratano Comite prohibiti, portam vrbis perfregêre: at suorum accepta strage, mox vltrò in vrbem rediêrunt. Nec sanè ab iniurijs & minis in Principem abstinuêre iam regressi, viq́ue extorserunt aliquot maiora tormenta & arma: quibus instructi, forum frumentarium occupârunt, moxq́ue signis explicatis, rectà pergunt ad occupandam curiam. Verùm Principis Auraici & Comitis Hochstratani atq; magistratûs studio tãdêm effectum est apud quosdam sectariorum primarios, vt ea die pax esset & concordia. Interìm tamen captiuos omnes, tam æris alieni quàm criminum nomine in carcerem coniectos, mirabili audacia soluerunt atq; dimiserunt.

Postridiè cum nouam seditionem moliri viderentur, his ferè conditionibus dicta concordia confirmata est: Vt 12. cohortes sectariorum cum 8. cohortibus ciuium semper in excubijs sint: Vt nullus externus admittatur: Vt sectariorũ in excubijs sempèr sit maior numerus, & quædam alia. Hęc si impetrarent, pollicebantur se nulla clero, templis catholicis damna daturos. Verùm eodem ipso die fidem datã fefellerunt, cùm à meridie, duce illo Hermanno, qui se ab Hasseleto subduxerat, rursùs aggressi sunt cœnobia expilare & vastare, inprimìs autem Franciscanorum, Dominicanorum & Carmelitarum. Et vt suę indulgerent libidini, quosdam Franciscanos egregiè ludificatos in medio exercitu per totam vrbem etiàm bombardis onustos cir-

Franciscani illuduntur.

cu nduxerunt: qui quidem, illo bombardarum pondere sauciatis humeris, diù posteà decubuerunt. Quin & claues sibi vendicârunt, & Hermanno suo tradiderunt: mox celeres nuncios mittnnt Valencenas, hortantur nè se dedant, quādoquidem etiàm Antuerpia ab ipsis stet. At tamen sedatus ea die tumultus fuit, nè quid prætereà attentarent.

Sequentis diei summo manè illi inter se conspirare cœperunt de totius ciuitatis direptione. Itaq; pulsato tympano conuocant Caluinistas & Confessionistas omnes, vt ob defensionem Euangelij in antedictum forum frumentarium pariter conueniant. Res erat summi periculi, actumq; fuisset de illi⁹ amplissimi emporij opibus, deque magistratu & Catholicis omnibus, nisì prudenti Consilio Principis & Comitis atque magistratûs, alterius tympani pulsu ad ferendam maturè opem accersij ssent ciues & nationes omnes, præconis voce addita, vt quicunque Regi & Magistratui assistere vellent, in forum se reciperent. Confestìm igitur in vnum coiêrunt non modò ciues Catholici Germani, Hispani, Itali, Lusitani, sed etiàm Confessionistæ Luterani, Catholicis se iungentes aduersùs Caluinistas tanquàm seditiosos. Ibì tum clamari cœptum contra Caluinianos: *Viue le Roy*, id est, Viuat Rex, & Geusij expellantur ab vrbe. Et facilè tum Caluinistæ ex vrbe eiecti fuissent, nisì ob vitandam mutuam ciuium cædem, quidam se sequestros interposuissent. Itaque conuentum denuò cum illis est, sed longè alijs quàm die præcedenti conditionibus, ijs videlicet atq; alijs consimilibus, vt quamprimùm omnes arma ponant, vt tormenta maiora restituant, vt nulli nisì Magistratui fas sit signa militaria erigere. Ex eo tempore fracti sunt animi Caluinianorum, nec quicquam grande deincèps co in lòco ausi sunt attentare: porrò illorum capita se sensìm

Obsistitur Caluinistis.

ſensìm ſubduxerunt, & inter primos Hermannus, quem hominem etiàm Sectarij execrantur. Eſt verò ſub certis quibuſdam conditionibus etiàm pax illis communis conſtituta.

Hoc ferè tempore, nempe Dominica Iudica, id eſt, decimaſexta Martij, quidam Caluinianus præco ſingulari quadam audacia non longè à Colonia concionem habuit. Sperabat fortaſsìs homo improbus ſe in ea præclara vrbe aliquem poſſe tumultum ciere, & homines ad res nouas moliendas incitare. Verùm neque admodùm multos habuit auditores, & nisì abſens ab vrbe tum fuiſſet clariſſimus vir Conſtantinus Liskyrchius eius anni conſul, & alia quædam obſtitiſſent, nę ille furcifer haud impunè tuliſſet tantam audaciam. Et certè non fuit ille auſus denuò illo in loco habere concionem, & ſi ſanè fuiſſet auſus, ſenſiſſet Catholicum Coloniæ Agrippinæ magiſtratum non defuturum ſaluti & tranquillitati Reipub. ſuæ. Mox autem à prudentiſſimo Magiſtratu ſeueriter prohibitum eſt, nè quis extra vrbem ad Conciones eiuſmodi exiret. Pertinet hoc quoquè ad eximiam laudem inclytæ Coloniæ.

Concio hæretica extra Coloniam.

Hoc menſe ab illuſtriſſima Belgij Gubernatrice ad Valencenenſes miſſi ſunt Dux Areſcottanus & Comes Egmondanus. Ij die decimotertio huius menſis ſub fide publica euocârunt ad ſe homines viginti, quos illi deſignarent, ad Colloquium ſub horam tertiam promeridianam. Eo quidem die nemo venit, quòd ſe dicerent impeditos: ſed poſtridiè ob id tantùm miſſi ſunt quidã, vt audirent conditiones ab illis nomine Gubernatricis offerendas, quæ quidem erant æquiſſimæ. At illi tunc diſceſſerunt, & die XV. eiuſdem menſis Valencenenſes iam ab Antuerpienſibus animati, reſponſum eiuſmodi reddiderunt, quod victoribus potiùs quàm

Legatio ad Valencenenſes.

victis conueniret. Itaque iam memorati principes re infecta discesserunt, arctiusq; obsessi sunt Valencenenses.

Eodem tempore ad vnum è primarijs fœderatis nobilibus, qui tum Amsterodami degebat, secundus missus est legatus Secretarius priuati Concilij regij, Dominus Iacobus **de la Torre**, admoniturus eum nomine illustriss. Gubernatricis, vt ea vrbe excederet, & quædã prętereà alia faceret, nî publicus hostis declarari vellet. Vbì is ad eum venit, hoc solum obtinuit responsi, non esse illum eiusmodi legatum, cui oporteat responsum reddere. Erant tum Amsterodami aliquot nobiles fœderati in eodem hospitio, ad quod se Secretarius contulerat. Ij sanè aliquot dies captiuum eum detinuerunt, nec semel minas mortis intentârunt, literas & munimẽta eius omnia abstulerunt. Magistratus, metu primarij illius nobilis, nihil se commouebat, donèc is negaret suo iussu factum. Tum verò, non recuperatis tamen suis munimentis, scapha accepta à Sculteto & Consule, solo hospite conscio, illorum euasit manus. Paulò pòst ille primarius nobilis, publicus patriæ hostis pronunciatus est.

Legatus Gubernatricis malè tractatur.

Sub id tempus Hasseletum se dedidit Episcopo Leodiensi his ferè cõditionibus: Vt impensas obsidionis Episcopo prętent: Vt suo sumptu cœnobia & templa restaurẽt: Vt deincèps Catholicam fidem profiteãtur. Hęc sunt lucra & cõpendia noui euangelij, & indè nascentis rebellionis. Est autem miles oppido sinè cæde recepto impositus.

Hasseletum deditur.

XVI. Martij, aut certè Dominica Lętare, Brugenses Sectarij rursùs quendã sibi adsciscũt ecclesiasté, sartoris famulũ, vix natum annos 22. dignum sanè tali patella operculũ. Venerunt eò missi à Brugensi magistratu & à Francotis, & disertis verbis homini, nè concionaretur, interdixerunt. At ille tamen à

meridie

meridie id attentās, vbì ſub veſperam vrbem ingreditur in ipſa porta comprehenditur, & in carcerem mittitur. Indè ceſſārunt conciones eiuſmodi apud Brugenſes, ſemèl tamen atque iterùm ſuos pſalmos teutonicos cantillārunt, donèc viceſima ſexta Martij conuenticula illis omnia publico edicto vetita ſunt.

Ecclesiastes capitur.

Sub finem Martij rursùs Antuerpiæ Sectarij ſua habere conuēticula ſecreta, arma coëmere, & ad tumultum ſpectare cùm viderentur, multique mercatores exportatis indè rebus ſuis abſcederent, Gubernatrix per Principem curauit conciones ſectarias omnes prohiberi, tametſi nondùm obtemperatũ fuit: voluitque conſtanter militem exterum eò intromitti. Præfecto quoquè criminali, quem vulgò Roede Roede vocant, mandauit, vt authores ẽmes tumultûs illius Antuerpienſis, vnaq; ſectariorũ miniſtros omnes comprӕhenderet.

Conuenticula noua Antuerpiæ

Rod Rde

XXII. Martij Dominus Norcarmius accitis è Duaco, Tornaco, alijsq; vicinis oppidis tormentis, Valencenarum mœnia tanta vi & aſſiduitate verberauit, vt ciues mox colloquẽdi facultatem petiërint. Ea ſub veſperam nõ negata, aiebant, ſe paratos deditionem facere eis conditionibus, quas anteà recuſārant. Verùm non ſunt auditi. Poſtridiè duobus & viginti tormentis ſummo manè quatiuntur mœnia, turris cuiuſdam templi deijcitur, magno illato vicinis ędibus detrimento, nec cœpto abſiſtitur, licèt horribili clamore oppidi matronę manibus deditionem inſinuarẽt, donèc ante meridiem ad multum ſpatium diſiectis mœnibus, facilis militi in oppidum pateret ingreſſus. Iam verò ſummè ad inuadendum anhelante milite, ipſo meridiano tempore ſinè vlla conditione ſe permittũt Regis voluntati. Eodem itaq; die, qui erat Palmarum Dominicus, à meridie cum maxima copiarũ parte ingreditur Do-

Valencenæ expugnantur.

minus Norcarmius, oppidumq́; Regi catholico recuperat. Porrò ad aliquot dies obſeratis portis Michaëlē Herlinū ditiſſimū mercatorē cū filio & duobus noui euangelij p̄conibus, totius rebellionis capitibꝰ, in carcerē cōijcit. Ea verò Valencenarū, vrbis munitiſſimę, expugnatio omnibus Sectarijs animū ademit. Mox aūt miſſi ſunt ex hoc exercitu, q̃ Cābreſiū, ditiōis Epiſcopi Cameracēſis oppidulū à Sectarijs occupatū, oppugnarēt. Sed vbi eiꝰ loci incolę acceperūt Valēcenas deditionē feciſſe, oēs profugerunt, portiſque patentibus miles ingreſſus eſt.

Traiectenſes Moſani ſe dedunt.

Aprilis menſis initio Traiectenſes ad Moſam ſe Regi miſſis Bruxellas legatis dediderūt, militemq́; regium apud ſe introduci paſſi ſunt. Fuerāt illi diù rebelles, malè perſuaſi à ſectarijs buccinatoribus, multaque more ſectariorum egerant: ſed eiuſmodi conatus plerunque triſtes habent exitus, punitq́ue temeritas vel maximè ſeipſam. Quanto illi rectiùs ſapiunt, qui ſeditioſorū hominū repudiatis cōcionibus, p̄manēt in officio, nouandiſq́; rebꝰ abſtinēt?

Conditiones acceptæ ab Antuerpienſibus.

VII. Aprilis illuſtriſſ. Gubernatrix cum Antuerpienſibus, qui ſuos ad illam legatos miſerāt, his fermè conditionibus tranſegit: Vt ſectarij miniſtri & cócionatores omnes quamprimùm Antuerpia diſcedant: Vt omnes Sectariorum conciones, exercitia, & quæcunque indè pendent, putà, Conſiſtoria, conuenticula, collectę pecuniarię, & ſimilia ceſſent: Vt tēpla direpta vel diruta, in priſtinū ſtatū reuocētur: Vt cultus diuinus vbiquè reſtituat̄, itemq́; cōciones catholicę aliæq́; Eccleſiaſticæ cęremonię oēs, idq́; ſinè vllo impedimento vel iniuria tā in p̄ſonas Eccleſiaſticas, q̃ eorū res & facultates: Vt nouorum fanorū ſtructura cōquieſcat, cunctaq́;, vbi rex iuſſerit, ſubruaut̄: Vt nihil interìm innouet̄, neque quicquā fiat religioni catholicę cōtrariū: Vt ciues & incolę oēs obediāt Regi, cunctaq́; eiꝰ edicta, etiàm ab ha-

harũ turbarũ initiò ꝓpoſita ſeruẽt: Vt poſthàc non ferãt in ſua Rep. vllos exules, errões, aduersùm Regem conſcriptos, exteros ſectarios, fugitiuos, apoſtatas, & ſimiles: Vt Magiſtratui reddat priſtina authoritas, & debita p̃ſtetur obedientia. Vt milites p̃ſidiarij, donèc illic erunt, iurẽt ſe Regi parituros & ſeruaturos iam dicta. Hęc ſi fiant, vicißìm promiſit Gubernatrix, eius vrbis ciues neq; in illa, neq; alia Belgij ciuitate ꝑquiſitũ, moleſtatũ, impeditũ, perſecutũ iri religionis ergô, donèc Rex cum ordinũ cõſilio aliud ſtatuat, cui tum illi perindè vt alij Regis ſubditi, obtẽperare debebũt. Si qui aũt ad regiorũ edictorũ præſcriptũ, ꝙ ad religionẽ attinet, gerere ſe nolent, aut obediãt, aut diſcedãt, quẽadmodùm Rex cum ordinibus decreuerit. At hinc excipiũtur tamen ij oẽs, qui rei ſint maieſtatis, deſtructionis & direptionis templorũ atq; iconoclaſmi, latrociniorum, rebellionis, cõſpirationis in regiam maieſtatẽ, & criminũ conſimiliũ. Porrò in his oĩbus regię maieſtati cõſenſus ſaluus erit, cui etiàm ſe ſcripturã ꝓ ipſis illuſtriſſ. Gubernatrix affirmauit, modò interìm ſileãt cõciões & exercitia oĩa nouę religiõis. Poſtremò hortabãt, vtì hęc oĩa q̃celerrimè exequerent, ità citiùs impetraturi hactenùs malè geſtorum veniam. Eę verò cõditiones omnes ab Antuerpienſibus acceptæ & admiſſæ ſunt, ſicque paulatìm ibì res meliùs habrre cœperunt.

IX. Aprilis immodicus fuit tumultus Buſcoducis. Cùm eñ iuramentũ exigeret ab eo, quẽ ſupsà diximꝰ miſſum Antuerpia eſſe, vt illi oppido p̃eſſet, nec id niſì ſub ea forma, quã ipſe cõceperat, p̃ſtare vellet, Sectarij ꝑruptis Curiæ foribꝰ, Magiſtratũ cũ ciuibus cõſilia cõmunicantẽ inuadũt, & bonos ciues oẽs in fugã compellũt: Verùm pius & clemẽs Deus eas turbas ità ſedauit, vt ſub veſperã ſuã qſq; domũ ſpontè repeteret, Porrò die II. Aprilis exauthorato milite, ſolutis à Senatu ſtipẽdijs, Antuerpieñ ille diſ-

Tumultus Buſcoducẽſis.

cessit, moxq; ad horam sertiam Cancellarius Brabãtię & Petersomius dimissi sunt, & Bruxellas vsq; à 32. sagittarijs deducti Simul etiàm cõscripti à magistratu milites 400. qui excubias agerent, planeq; exulare iussa omnis concio sectaria. Itaque sectarij pleriq; suis secũ exportatis rebus, indè aufugerũt.

Cancellarias dimittitur.

X. Aprilis Antuerpia excesśêre nouẽ ministri sectarij eius vrbis, partìm Caluinistæ, partìm Luterani: mox etiàm omnia illorum fana prophana, iussu Curiæ à magistratu obsignata sunt, donèc Gubernatrix eò veniret.

Eodem tempore in Flandria, iam ante Pascha sublatis iussu Comitis Egmondani agrarijs concionibus, deturbata sunt Sectariorum fana, Iperis inprimìs, & Balioli, atque Armenteriæ, & in locis adiacentibus. Porrò Comminij, iubente Duce Arescottano, ex fani Sectariorum trabibus tria sunt structa patibula, in ijsque mox suspensi perplures. Deindè etiàm Gandaui tanto militum impetu vnius horæ spatio dirutum est fanum Sectariorum, vt vendita statìm omni materia, præter stramina nihil reliqui fuerit. Cœpit quoq; pasśìm per vniuersam Flandriam de ijs, qui circa Domini natalem ad arma concurrerant, & de iconoclastis omibus supplicium sumi, ità vt per trimestre in sola Insulensi vrbe ad octoginta in crucem sublati sint ex pagis vicinis. In Hollandia quoq; & Selandia sensìm trãquillitas reddita est, profligatis sectariorum concionibus, & eorum fanis euersis.

XXIIII. Aprilis Antuerpię, solẽnis Missa celebrata est de sacrosancta Eucharistia in templo beatissimę semperq; virginis Marię: & quidem iam aliquot menses illud sacrũ siluerat. Adhibitus autem est solẽnis campanarum sonitus, iam canonicis reuersis, & mercatoribus frequentissimis eò quotidiè confluentibus, adeò vt itinera om̃ia om̃is generis opibus

bus & ſarcinis oppleta cernerentur. Eſt tum illo in templo, tum in cæteris omnibus magno ſudatum opere, vt ante Gubernatricis aduentũ rudera om̃ia exportarentur. Eodem die domeſtici milites om̃es exauthorati ſunt, demptis quatuor cohortibus. Indignè id ferebant illi milites, atq; ſub veſperã alterius diei illis in vnum coëuntibus, & mira minitantibus, res ad tumultum ſpectare videbatur. Verùm prudentia Magiſtratûs itum eſt obuiàm, accito milite regio iam ad vrbẽ aduentante. Itaq; xxvj. menſis huius ſummo manè, duce Comite Mansfeldio, in oppidum intromiſſa ſunt 16. peditũ ſigna: priùs tamen curribus aliquot cum eorum impedimẽtis intrò receptis, & ad viarum angulos obiectis, nè quid maligni homines poſſent attentare contra illos.

Peditũ 16. ſigna veniunt Antuerpiam.

XXVIII. eiuſdem venit Antuerpiam illuſtriſſ. Gubernatrix cum pleriſq; aurei velleris Equitibus, & cum tota aula, ſtipata eq̃tibus ſeptingẽtis ad ſuũ & vrbis p̃ſidium: itemq́; trecentis alijs, qui forìs inuigilarent, nè qui tumultus exiſterent. Ingreſſa vrbẽ, rectà contẽdit ad primariã ſacratiſſimę virginis matris ędem, vbì, om̃ibus anteà præparatis, mox ſolẽne ſacrũ de Sanctoſpiritu factũ eſt, totius vrbis cãpanis cõcrepantibus: inprimìs autem pro gratiarũ actiõe decantato, Te Deum laudamus.

Gubernatrix intrat Antuerpiã.

Calendis Maij, aut certè pridiè eius diei ſub mediam noctem Amſterodamo diſceſſit nobilis ille primarius, cuius anteà quoquè meminimus, à multis nobilibus fœderatis & cum tedis innumeris deductus ad nauem cum omni ſua familia & ſupellectile: vbì valedicens nobilibus illis, mandauit, vt indè abſcederẽt quãprimùm, nulla tamen cuiquã vel vi, vel iniuria illata. Illi igitur biduo pòſt cum vniuerſis copijs ſuis indè abiêrunt. Porrò Carthuſianũ cœnobium extra Amſterodamũ ſitum, priùs ſexaginta milites diripuerũt: ijdemq́; indè profecti, Abba-

Carthuſia Amſterodamenſis diripitur.

batiā Egmondanā miris modis vastandā & expilandā sibi sumpserūt,monachis nō mediocritèr diuexatis, & Priore miserrimè captiuo aliquousquè ptracto.Indè prætereūtes Alcmariā vrbē, opima pda iam dicti monasterij & multis thesauris onusti, vicinū Regulariū cœnobiū itidèm expilârūt. Est verò illos psecutus Comes Meganus,sed assequi nō potuit,donèc suis essent cōiuncti, qui erāt ad quatuor millia,& eo ampliùs,armis oīs generis egregiè instructi. Prohibuerat aūt Gubernatrix sub pœnis grauibus, nè illis auxilio essent certa quædam oppida. vndè factū est, vt aliquot locis frustrà tētârint cōscēsis nauibus abscedere.Tādē tamē oppiduli cuiusdā incolas vi adegerūt,vt naues cōcederēt,quas ingressi oēs abscesserūt,exceptis C.q tardiùs aduenerāt: qui quidē strenuè cū regijs copijs cōfligentes, pleriq; oēs ceciderūt,20.verò cōpræhēsi sunt,& x.mox suspendio necati.Qui aūt Vianæ & locis vicinis erant,suorū accepta clade, omnes mutato habitu fugerunt:si qui verò ex ijs deprehendebantur,mox suspendio addicti sunt.

Sectarij succumbunt.

Porrò nobiles quidā fœderati, horū duces, in peculiarē quandā nauim se receperunt, nauta sanè inuito,qui etiàm paulò pòst Comiti Arenbergio obuiàm veniēti illos prodidit.Erāt enim benè poti,somnoq; obruti,ità vt ab militibus Arenbergianis cōphēsi sint C.& tres,in qbus erāt nobiles 63. Simul etiā in eadē naui pda cœnobij Egmondani apphēsa est,&30.aut 40.millia dalerorū.Nobiles capti Viluordiā iussu illust. Gubernatricis magna ex parte abducti sunt. Ea aūt res sectariorū audaciā prsùs cōtudit,maximè qp à captiuis multa illorū arcana & machinatiōes detegerētur.Viana posteà occupatur ab Erico Duce Brunsuicensi, & ditio Traiectēsis redit ad pacem & tranquillitatem.

Nobiles capiuntur.

X. Maij aliquot peditū signa regis nomine ingressa sunt Amsterodamū,& paulò antè Buscūducis.Iam ferè rebellio omnis,cunctaq; Sectariorū exercitia & cōciones in nihilū redacta visebâtur,nō sinè singulari ppotētis Dei benignitate, qui etsi ad tēpus pmisit in illis opulētis & catholicis regionibus aliquid posse Sectarios,citò tamē illorū conatus repressit,flexus hauddubiò precibus ardētissimis & lachrymis piorū hominū.vtriusq; sexûs,quorū illis in locis ingens sanè copia est. Eodē aūt die Antuerpiæ,pter alios multos in vicinis itineribus, duo iconoclastæ & quatuor alij suspensi sunt.Porrò etiàm id tēporis illust. Gubernatrix iussit Antuerpiæ singularū familiarū noīa & cognomina describi,itēq; arma in singulis ædibus reperta. Fana autē hæreticorū donauit exteris militibus,ea cōditione,

vt

vt solo æquarent. Sunt qui dicant pro quinque fanorũ sectariorũ materia oblata esse aureorũ Rhenensiũ 14 millia.

XII. & XIII. Maij permulti ibidèm, iubente Gubernatrice, in carceres coniecti sunt, atq; in ijs plerique iconoclastæ & templorum expilatores.

Legati principũ ad Gubernatricẽ.

Sub diem xx. eius mensis aliquot Germanię principum legati venerũt ad illustriss. Gubernatricem, orantes vt qui cõfessionis essent Augustanę in Belgio, ijs libertas concederetur, neque ob priùs admissa quicquã molestiæ inferretur, & id genus alia. Responsum illis est, non posse hac de re quippiam constitui, donèc Rex suam explicet voluntatem: porrò illustrissimam Gubernatricem orare, nè se negocijs religionis in Belgio admisceant. Ità tum nihil impetratum est. Intereà verò dum illi ijs in locis essent, tam Cõfessionistarum quàm Caluinianorum fana sub hasta vænierunt, idque in commodum militũ pręsidiariorũ: solum fisco adiudicatum, posteà pars quibusdam militię ducib9 pmissa.

Marchio Bergensis moritur.

XXII. Maij in Hispanijs obijt Marchio Bergensis. Eius coniunx necdùm comperta morte illius, hoc ferè tempore cõsulem oppidi Caluinistam iussit in carcerẽ includi, edixitq; palàm, vt solum verterent, quicũq; vel ples suas baptizari curâssent in fano sectariorũ, aut eorũ more inijssent cõiugia, aut cœnã Caluiniano ritu celebrâssent, neq; vellẽt resipiscere. Ferũtur autẽ circiter 700. tum indè aufugisse.

Edictũ Antuerpiæ promulgatum.

XXIIII. Maij Regis nomine illustriss. Gubernatrix publicauit Antuerpiæ edictum, ob sedandas turbas omes, quæ illic religionis causa deincèps oriri possent. In eo aũt nulla fit mentio eorũ, quæ hactenùs admissa essent. Scripserat em̃ Rex, se sibi seruâsse eorum tũ punitionẽ, tum condonationẽ, pro meritorũ qualitate. Huius edicti hæc ferè summa fuit:

I.

Primò, vt iuxta edictum anni superioris, in Iulio euulgatum, præter bonorũ omnium confiscationẽ ministri Sectarij & concionatores morte mulctent, ac suspẽdantur. Eadẽ pœna plectãtur, quicũq; suas

ædes ad habenda conuenticula commodatò dederint aut permiserint: itemq; receptatores, fautores, sustentatores illorum, si tamé id pro more habeát, aut sint hæretici obstinati: Qui talia adeunt cóuenticula, pœnam luant arbitrariam, ità tamen, vt inquirat iudex, num quadam ducti curiositate id fecerint, an verò armati: Cócionatores sub pœna capitis solum vertant: Parentes, curatores, heri, ad iudicis arbitrium puniátur pro liberorum & familiæ suæ culpis, & pueri vel famuli flagellentur, nisi cóstet illos horum culpas pro viribus impediuisse ac prohibuisse: Vt citiùs prodantur cóuenticula, quisquis illa detexerit, si eius sit sectæ, & ad fidé Catholicam cóuertatur, hactenùs admissorum habeat veniam & impunitatem: Vt magistratus & prætores, illorum alioquì rationem reddituri, contra ea conuenticula aduigilent.

II. Secundò, vt iuxta aliud præcedentis anni edictú, iconoclastæ omnes, & id genus templorum ac monasteriorum expilatores & inflammatores, aut ijs opem ferentes, bonorum confiscatione & laqueo plectantur: sitque cuiuis fas eos compræhendere & Magistratui adducere. Omninò etiàm mádatur magistratibus, vt nè permittant talia facinora, immò verò modis omibus obsistant, sub pœna arbitraria, pręstandiq; damni, quod ecclesijs illatum sit. Idem facere teneantur, qui sint ecclesijs vicini, aut ad ecclesiarum parœciam pertineant, nó modò erga parochiales ecclesias, sed etiàm alia eiusdem parœciæ sacella.

III. Tertiò, vt qui Sectarij sua exercitia, putà, baptismum, matrimoniú, cœnam, psalmodiam, publicú cantú in cóuenticulis, sepulturam & similia coluerint, in crucem agantur, aut capite plectantur: illis verò auxilio q fuerint, pœna mulctétur arbitraria.

IIII. Quartò, vt infantes nothi mox in ecclesiam ferátur

tur,& ritu Catholico tingant.Habeant etiàm parochi librum, in quo annotent diem baptiſmi, nomẽ baptizati,parentumq; & ſuſceptorũ:pœna arbitraria conſtituenda in parentes, qui non iuſſerint baptizari:Si verò ſectariorum more fiat,pœna capitis & bonorum cõfiſcationis in baptizãtem, & baptizandos offerentem.Obſtetrices quoquè deintegrò iurent,ſe indicaturas infantes magiſtratui,ſi à partu intra horas 24. non baptizentur: & ſi id negligant, puniantur.

V. Quintò,vt nullus ludimagiſter iuuẽtutem inſtituat publicè vel priuatìm,niſì priùs de fide examinatus à Scholaſtico & duobus à Senatu deputatis, præſtitoq; iuramento,iuxta formam pręſcribendã, de nõ prælegẽdis libris aut dogmatibus ab Eccleſia Catholica damnatis.Seruent verò hęc ante decimũ diem poſt huius edicti publicationẽ,idq; ſub pœna arbitraria:quòd ſi verò deincèps errores aut hæreſes docuerint,capite & bonorum cõfiſcatione mulctentur:parentes aũt,qui ad eiuſmodi ſcholas ſuos pueros miſerint,pœna arbitraria.

VI. Sextò,vt prętores & Magiſtratus cum Viſitatoribus exactè obſeruẽt decreta omnia de typographis & bibliopolis ꝓmulgata, & immorigeri, capitis & bonorum cõfiſcationis pœnas luant, ſi ſic aſſueuerint:alioquì pœna extraordinaria,non tamen capitis,plectantur: & qui tales emunt libros, mulcta ijs pecuniaria irrogetur.

VII. Septimò,quicunq; regijs ſubditis collectas pecuniarias impoſuerint, abſq; Regis iuſſu,authoritate, permiſſu vel conſenſu, etiamſi vltrò conferant, vt pœnã ferant arbitrariam,& ampliùs quadruplo reſtituant q̃ acceperint, partìm fiſco regio, partìm pauperibus applicandum.Vt etiàm ſectarij ſub pœna arbitraria non illiciant in ſuas ſectas plebeculam ſimplicem eleemoſynis aut operis pręſtãdis, Si qui

verò tales collectas iam fecerint, aut contribuerint ob militem cōſcribendū, aut in poſterū id fecerint, tanquàm rebelles plectantur capite, & bona eorum Fiſco cedant.

VIII. Octauò declarati ſunt rebelles omnes cōſiſtoriorum præfecti, & vetita deincèps conſiſtoria omnia tam intra, q̃ extra vrbes, itemq; conuenticula, prætextu cœnę Caluiniſticę, Colloquij, viſitationis, religionis ad publicam perturbandam pacem, idque ſub eadem pœna.

IX. Nonò iubentur vrbibus excedere ante horas 24. exules, fugitiui, errones, apoſtatę om̃es, ij pręſertim qui ſub religiōis prætextu eò aduenerint: & quidē ſub pœna aut virgarum, aut exilij, aut capitis, pro ratione meritorum.

X. Decimò, vt quicunq; aliundè in Belgium cōfluxerint, ſi ſint exules, iubeãtur quamprimùm abſcedere ſub pœna in exilij literis expreſſa: ſin alij ſint, adferant teſtimonia Parochi & Magiſtratûs ſui de vita ſua & cauſa diſceſsûs ex alijs ciuitatibus.

XI. Poſtremò interdicuntur ſcãdala omnia ac impedimenta, motus quoquè & iniuriæ in homines Catholicos, in Eccleſiaſticos, in monaſticen profeſſos, & quidem ſub pœna capitis & cōfiſcationis bonorum, ſi graue ſit ſcandalum: aliâs arbitrariæ caſtigationis. Hæc autem omnia ſuum habebūt robur, donèc aliud de religionis negocio conſtituatur.

Sub finem menſis Maij tumultuati ſunt Sectarij Steenbergij, nisì fallor, cœperuntq; denuò aliquot vaſtare Eccleſias. Verùm miſſis eò Antuerpia 300. militib9, pleriq; fugerūt; nōnulli in crucē acti ſunt.

Sumitur ſupplicium de 4. Geuſeis. In Iulio ſumptum eſt Valencenis ſupplicium de quatuor primarijs Geuſeis vel Caluiniſtis eius loci: è quibus vnus erat opulētus ille mercator Michaël Herlinus cū filio, & duo cōcionatores. Is Michaël prolata in ipſum & filium mortis ſentētia, cultello

penna-

pennario aliquot sibi vulnera sub pallio inflixit, in quibus nõnulla exitiosa fuisse ferunt. Ea re ex profluente sanguine animaduersa, ꝑductus est ad suppliciũ. Porrò Sectarij versi in tumultum, nitũtur & illum & alios eripere, nec obtemperant militibus monẽtibus, vt sedatè se gerãt. Itaq; disploduntur à milite aliquot sclopetti in seditiosos, quibus sex ꝑempti, cõplures grauiter vulnerati sunt.

Apostata mutat sibi nomen.

Accidit verò quiddam memorabile Cambresij, quanquàm incertum habeo quo mense & die acciderit. Erat ibì quidam Iohannes Carmelitanus apostata hæreticorum ecclesiastes. Is se dominũ Philippum dici voluit. Captus tãdèm, pernegat se esse eũ monachũ, qui putabatur. Et quanuìs diuersum testarentur plerique homini familiariter noti, & ipsa quoq; eius mater, optima & catholica mulier, quæ eum certis indicijs docebat esse suũ filium, & hortabatur, vt monasticum habitum reciperet: ille impudenter ait, Mulier, non noui te. Verùm multis tãdèm conuictus testibus, nõ potuit negare se esse illum fratrem Iohannem Carmelitanum. Itaque in castro Cambrensi suspenditur, sed ab hęreticis sublatus, in vicina quadam fossa sepelitur. Eccè autem spargitur latè rumor, Iohannem excitatum à mortuis, in Francia concionari, nec deerant qui se dicerent eum vidisse rediuiuum, eumq; audiuisse cõcionãtem. Sed vt impudens commẽtum palàm posset coargui, magno studio Catholici eius cadauer perquisiẽrũt, inuentumq; iam fœtens & horridum denuò suspenderũt, nec illud posteà amotum est. Talibus figmentis delectantur nostri euãgelici pręcones, & cùm vera miracula nulla habeãt, ad eiusmodi prodigiosa commenta confugitur.

Suspẽditur.

Denuò suspenditur.

Tornaci, Iperis & Gandaui, multisque alijs Flandriæ locis, pleriq; profugi Sectarij ad certam diem citati sunt sub pœna confiscationis bonorum. Illis

verò nō se sistentibus, bona illorū partìm fisco addicta sunt. Tornaci vno die è ditionibus Regis centum & sex Geusei Tornacēses pscripti sunt, & bona eorū confiscata. Multi ibidèm in castro habebātur in vinculis, quorū vix pauci euasuri putabātur. Aldernadi quidā è pcipuis Sectarijs cùm semèl habita quęstione nihil esset confessus, & tandèm testibus conuictus, vereretur ad alterā quæstionē se abreptū iri, vel ferre nō sustineret publicę necis ignominiam, de fenestra domûs præcipitem se eiecit, sed singulari Dei benignitate, qui non vult mortē peccatoris, eo casu extinctus non est, sed resipiscens, & peccata sua confessus, Catholicè mortuus est.

106. Geusei proscripti.

Gandaui pridiè Apostolorū Petri & Pauli ingēs rumor sparsus fuit, postridiè futuram cōcionē hæreticam, & ꝙ Sectarij præcones 4. iam essent vrbem ingressi. Perlata res est ad magistratum, & diligenti habita inquisitione, primus author in vincula coniectus est: nec vlla fuit concio hęretica: sed ipso apostolorum festo die, quo futura dicebāt, ad sacras reliquias S. Liuini, quæ tum biduo antè ex castro, vbi ob Geuseorū metum aliquandiù fuerant, in templū S. Bauonis relatæ erant, clauda mulier sanata est. Et certè aliquot ibì tum miracula facta esse adeô certū est, vt in publica acta relata sint.

Miraculum ad reliquias S. Liuini.

Eodem propè tempore haud procùl Brugis quidam Sectarij rursùs sua habere cœperunt cōuenticula, id prætexentes, quòd non nisì vsque ad S. Iohannis ferias, vt ipsi dictitabant, conciones vetitæ essent. Sed missus eò pręfecti Flandriæ vicarius cum aliquot è castro Gādensi leuis armaturæ equitibus, ludimagistrum quendam, qui concionē habiturus, paulò antè infantem suo more baptizauerat, comphēdit, & postridiè manè in crucem egit: sunt & alij quidam compræhensi, cæteri fuga dilapsi.

Exemplum memorabile

Vltima Iunij apud Harlingeñ Phrisiæ castrum in ca-

captiuos quosdã, quos suprà diximus in naui vna à comite Arenbergio compræhensos, lata fuit sentẽtia. Porrò nobiles 7. confœderati ad Gubernatricẽ missi fuerant, & de ceteris eius sentẽtia expectabatur. Itaq; præter alios partìm exulare iussos, partìm ad triremes dãnatos, patibulo septẽ addicti sunt, è quib9 vnus dũtaxàt ad fidẽ Catholicã se recipiens, peccata sua cuidam Franciscano patri confessus est, petijtq; Missam fieri, in eaq; sacrosanctam Eucharistiam sibi porrigi. Quod cùm factum esset, atque ille cum alijs suspensus, iam spiritum exhalâsse putaretur, animaduertit præfectus eum etiãnùm animam agere. Iussit igitur lictori, vt mortem vno adhuc saltu illi accelararet. Quod cùm ille tentaret, funis ruptus est. At ille humi collapsus, paulò pòst tum à Deo, tum à prefecto ore titubante veniam & petijt & impetrauit, traditusq; chirurgo curandus, hodieq; fortassìs superest. Quotquot verò illi spectaculo aderãt, miraculi loco isthuc habuêre, quòd sacrosanctæ Eucharistiæ virtute à morte seruatus esset homo ille. Et multi sanè in Phrisia, hac re permoti, quotidiè redeunt ad Catholicam Ecclesiam. *Multi ad fidem redeũt Phrisones.* Est verò res à cõmissarijs perscripta ad illustrissimã Gubernatricẽ, qui se etiàm funem accuratè inspexisse addidêre, certoq; cõperisse eũdem fuisse, quo cæteri essent strãgulati, minusq; q̃ ceteros põderis habuisse, sicq; ruptũ fuisse, àc si ense dissectus esset.

XVIII. Iulij illustriss. Gubernatrix cum tota aula Bruxellas reuersa est, cùm ad id vsq; temporis Antuerpiæ fuisset. Porrò Comes Mansfeldius Antuerpiæ cum præsidio relictus est.

Ante hos autẽ dies Ruręmundę in Geldria Geusei quidam rursùs suũ habuêre ecclesiasten, qui primò apud Nouimagenses, deindè in Masceque cõcionatus fuerat. Illum volebant Ruręmundam introducere, vt festo die Visitationis beatissimæ Mariæ *Ruræmundenses sunt in motu.*

 vir-

virginis concionaretur. Illud aũt obtinere cùm nõ possent, extra vrbem habita cõcio est in pago quodam. Egressi sunt eò extra Rurçmũdam Geusei qngenti, aut circiter, vt aiunt, concionem audituri. Catholici interìm aduocant vicinum quendam satrapam, orantque vt præsidio militari ciuitati opem ferat. Venit ille cum paucis militibus, moxq; portæ vrbis occluduntur. Redeunt indè à cõcione Sectarij, mirantur clausas portas, rogant eas aperiri, & se intromitti. Catholici negant se illos agnoscere pro ciuibus. Iterùm redeunt, seq; intrò recipi petunt, vt possint adesse vxoribus & liberis suis. At Catholici vxores & liberos illis quidem per murũ, vt fertur, demiserunt, sed eos admittere noluerunt. Hęc quidem de rebus inferioris Germaniæ, vt antè dixi, à grauibus & fide dignis viris accepi, & huc adscribere volui. Alij hauddubiò quandoq; prolixiùs oẽm historiam separatìm describent.

Gotha deditur.

Huius anni mense Aprili, cùm aliquandiù iussu Imperij obsessum fuisset, deditur Gotha oppidũ cũ arce munitissima & propè inexpugnabili, ibique pter alios capt9 est Vuilhelmus Grumbach, & paulò pòst grauissimo supplicio affect9, cũ alijs quibusdã. Est aũt notatu dignum, quòd eodẽ ferè tempore, nisì tamen fallor, cæsus est iste Grumbach, quo anno 1558. crudelissimo latrocinio peremptus fuit celeberrimus ille Herbipolensis Episcopus Melchior Zobel, cuius suprà meminimus. Verùm hac de re, q parùm certi habeam, nolo plura scribere. In Belgium hoc anno aduenit cum instructo exercitu illustriss. Dux Albanus, posteà institutus ditionis Belgicæ gubernator. Non dubiũ, quin hæretici cristas demissuri sint, qui illas ditissimas regiones fœdissimè perturbârunt, & damnis maximis affecerunt. Quòd si verò illic nidificare & prosperis frui successibus eis licuisset, maiora sanè attentâssent. Sed ha-

habet humana malitia certos sibi præfixos limites & cancellos, quos prætergredi non potest. Vtinàm verò tandèm redeant ad sanitatem, qui in Europa tot turbas excitârunt, atque sub prætextu puræ doctrinæ & Euãgelij, orbem erroribus & dissidijs impleuerunt, miseramq; & imperitam plebeculam in varias easque fœdissimè pugnantes & dissectas opiniones & sectas distraxerunt. Quod etsi ad tempus passus est Christus ꝑpotentis Dei filius, qui pro illa fudit sanguinem suum, tamẽ quãdoquè seuerissimè vindicabit, & pœnas exiget æternas ab illis, ꝗ illi ad perditionem se duces & authores præbuerunt. Immò verò vbì immẽsæ illius bonitati visum erit, etiàm in hac vita, nisì resipuerint, egregiè castigabit & puniet illos, reuocabitque ouiculas suas, ab illis dispersas & dissipatas, in ouile catholicæ & vnicæ Ecclesiæ suæ, præstabitque vt agnoscant errorem suũ, doleantque vehementer se audiuisse voces alienorum, eosq; summè deincèps fugiant & execrentur, quemadmodùm crebrò superioribus seculis eum fecisse non dubitamus. Et certè etiàm hoc ipso anno pro singulari benignitate sua ad Catholicæ Ecclesiæ gremiũ reduxit illustrẽ & magnæ apud Germaniæ principes authoritatis Comitem ab Helfenstein Vlricum, adeò vt is coram multis & grauibus viris Luteranismum & Augustanam confessionem, cui, nisì fallor, inter primos subscripserat, abiurârit & anathematizârit: totusq; ad Catholicã Romanã Ecclesiã rediêrit. Fuit autẽ cum fratre suo altero illustri comite apud amplissimum Augustanum Cardinalẽ vltra tres hebdomadas, profligatisq; à sua ditione hæreticis & vxorijs ministris atq; cõcionatoribus, catholicos sacerdotes & cõcionatores acciuit, qui magno studio incũbunt in viam reducendæ miseræ plebeculæ altaribꝰ instaurãdis, & sacris imaginibus restituendis, idq; sanè ꝓnissimis, vt quidam

Comes ab Helfenstein redit ad ecclesiam.

grauis vir ſcribit, ad omnia & auribus & manibus vulgi. Porrò etiàm huius rei nouitate penè attoniti vicinarum ciuitatum homines, plerique ſeſe colligunt, & ad pacem & vnitatẽ vnicæ matris Catholicæ Eccleſiæ reuertuntur, frementibus pſeudoprophetis, qui dolẽt è ſuis faucibus eripi ouiculas Chriſti. Quinetiam medicinę celeberrimus profeſſor D. Venerandus Gablerus, tanti Comitis exemplum ſecutus, redijt ad catholiciſmum. Adfuerat is Petro Paulo Vergerio è corpore migranti, apud quem mira quædam viderat, quæ illi animum videbantur perfregiſſe, vt non modò Catholicus, ſed pientiſſimus quoquè Catholicus fieret. Inter alia verò permulta, quæ Comitem hunc eximium ad Catholicã Eccleſiam reuocârunt, illud non poſtremum fuit, quòd, ſicut ipſe ait, in Auguſtana Confeſſione nullum neque in doctrina, neque in cæremonijs fundamentum vel concordiam inuenerit, neque apud ſuos concionatores inuenire potuerit, ſed ſit ab ijs ab alijs ad alia remiſſus atque reiectus, & vnà cum ſuis ſubditis in vaſtiſſimos errores abductus: tum etiàm, quòd ſicut Luterus, ità & omnes poſteri illius in ſuis ſcriptis inconſtantes ſint, & modò hæc, modò illa ſibijpſis pugnantia doceant. Benedictus Deus, qui præſtitit tanto Comiti, tot annis aberrãti, vt iſthæc videret tãdèm, quæ ſanè eiuſmodi ſunt, vt vel ſola meritò cordatos omnes permouere poſſint, nè quicquam velint deincèps cum hac prorsùs lubrica & fallaci noui euangelij doctrina habere commercij. Videbunt quãdoquè eadem etiàm alij, Deo benè propitio, moxque vt viderint, actutùm redibunt in viam, & iſti hactenùs tot homines miſerè faſcinantes errores vt fumus euaneſcent, eorumque authores & buccinatores, niſì ad ſanitatem redierint, ſeſe abdent in tenebras.

Medicus inſignis fit catholicus.

Eodem anno Caluiniani in Franciæ regno nouos exci-

excitârunt tumultus, ſub religionis quidem prętextu, ſed peſſimo conſpirationis & rebellionis exemplo: Nam magnis cõtractis copijs, etiàm ex Germania aduentitio aucti milite, Chriſtianiſſimũ Gallorum regem ſibi oppugnandum ſumpſerunt, cui tamẽ eos oportebat ſe morigeros præbere. Verùm, vt ſæpè iam dictum eſt, noui huius euangelij pręcones ſua pręclara dogmata non niſi per tumultus, ſeditiones, rebelliones propagare nouerãt, ijq; adeò faſcinant homines, vt etiamſi toto cælo aberrent, tamen rectè ſe facere arbitrentur. Non poteſt autẽ tàdem nõ vel ipſa ſe punire temeritas, nec vnquàm proſperos habent ſucceſſus ſeditioſorum & rebellium hominum improbi conatus. Legantur hiſtorię veteres, & earum rerum exemplis plena comperientur omnia. Omnes pij vicem Chriſtianiſſimi regis dolent, nec dubium eſt, etiàm à proprijs ſubditis in multas eum ſæpè coniectũ eſſe anguſtias, quod certè illis tandèm benè cedere non poteſt. Faxit Dominus Ieſus, vt qui horum malorum authores fuêre, ad ſanitatem redeant. Sed de his non libet iam plura ſcribere, donèc ad nos omnia certiora perferantur.

De Belgicis quoquè rebus aliâs dabitur maior accuratiùs quippiam ſcribendi opportunitas: nec deerunt multa lectu digna, vbì ea certo relatu didicerimus.

Sub finem huius anni, cùm ſe vltrò abdicâſſet pontificatu electus in Archiepiſcopum Colonienſem Fredericus illuſtris Comes à Vueda, in eius locum 23. Decembris ſubſtitutus eſt, magna quidem omnium gratulatione, Salentinus illuſtris Comes Iſenburgicus, multa doctrina, inſigni probitate ac pietate, rara prudentia, multiſque alijs egregijs virtutibus diuinitùs ornatus. Faxit rerum omnium præpotens Deus, vt, quemadmodùm boni omnes id

ſibi de illo principe pollicentur, Colonienſem ditionem omnem ità gubernet ac moderetur, vt & temporariæ & eccleſiaſticæ res ſub illo eos habeant proſperos ſucceſſus & incrementa, vna eademque vera Catholica fides ità conſeruetur, atque aduerſùm fallacioſa & exitialia hæreſum portenta muniatur, vt ad diuini nominis cedat gloriam ſempiternam, & totius gregis ſui ſalutem.

ANno 1568. multa & in Gallijs & in Belgio geſta ſunt, quæ opportuno tempore in ſcripta referentur. Et eſt quidem poſt multa grauiſſima Galliarum florẽtiſſimo regno illata damna pax quędam confecta, ſed certiora omnia expectamus. In Belgio quoquè multa conati ſunt, nec adhuc conari deſinunt Geuſei, ſed rerum iſtarum exitum præſtolamur, vt integra poſſit conſcribi hiſtoria. Interìm orandus eſt Chriſtus, vt hiſce tumultibus clementer finem imponat, Eccleſiam ſuam multis iam defeſſam & propè oppreſſam calamitatibus & cladibus, malorumque hominum infeſtntionibus, pro ſuo immenſo erga illam, vtpotè ſponſam ſuã, amore tandèm quandoquè cõſoletur, miſerè euerſis & malè perſuaſis hominibus gratiæ ſuæ lucem impertiatur, vt agnitis erroribus ſuis, redeant ad pacem & communionem Eccleſiæ ſuæ, extra quã nulli ſalus eſſe poteſt.

INDEX

INDEX RERVM AC VERBORVM, NON QVIDEM OMNIVM, SED MAXIME INSIGNIVM,

in præcedentem rerum in orbe gestarum Commentarium, collectore Laurentio Surio, digestore Barthol. Laurente.

Abbas Leodij à famulo iugulatur 774.a
abbatia S. Nicolai apud Tornacũ, quàm Turcicè à Geusis expoliata & exusta 897.b
abbatiæ Blandinień bibliotheca quid à Geusis damni tulerit 884.a
abdamelech quis q̃ deinde, pòst Tuneto potitus, ac mortuus 514.b
abdysu patriarcha Assyriꝰ venit Romã, & quid ibì fecerit ac dixerit 753.b 754.a b 755.a
abraimꝰ ex seruo ad summos à Solimãno prouehitur honores 329.a &c. incitat Solimannum in Persas 330.a erga Christianos mercatores humanus est ibidèm. perdit gratiam Solimanni, ab eodemq; iugulatur 333.a b
absque fide nihil placere Deo 410.b
abusus quis à Pio V. sublatus 826.a
abusus causa res ipsas nõ tollendas 78.a
Academia Francophordiẽsis instituitur 65.b
academia Romæ vndè quî reformata 828.b
academia Vuittenbergeń instituitur 118.b
acanzes qui sint 102.b
acroceraunioꝝ hoĩm agrestium audax facinus 404 a
Ade, cuiusmodi felicis Arabię emporium, quî direptum 395.b 396.a
adenius rex q̃ perfidè à Turcis interceptus 396.a
adiaphoristæ seu Indifferentiales qui per quẽ hęreticũ aliò recèns nomine appellentur 845.b
adolphus Schauuenburgicus fit episcopꝰ Colonień 545.b restituit antiquam religionem 546.a celebrat primitias 563.b obit 621.b
adrianus I. scripsit contra libros falsò Carolo Magno adscriptos de imaginibus. 572.a eius legati præsident 7. Synodo ibidèm. b
adrianus 6. fit Pontifex 148.b restituit pacem Hispaniæ. ibidèm.

ibidèm fuit Caroli V.præceptor 155.a moritur 164.
aduentum quem quî Pius V. exigat 829.b
adulatores Luteri q̈les 837.b
adulteria quos quò adigant 381.382.
adulteria Euāgelicorum prę conum 757.a
Aegyptus quàm fertilis & po pulosa 114.a
ætnę mirum & prodigiosum incendium 377.b
ætnęi ignis descriptio & philosophica ratio 378.a b
Afflictiones quę quibus q̄ salutares 455.b
africę historia 324.b &c.
afrorum supplicū mos, fraus & fides qualis 513.b
Agnus vbì è terra nascat̄ 62.a
agricolæ olìm quínam dicti 45.a
Alanus Copus scripsit contra Centurias Magdeburgensium 695.
alba regalis q̄ Turcis dedita, & vndè sic dicta 499.a
albani Ducis in Belgium aduentus 934.b
albericus Vespucius nouas regiones inquirit 22.a
albersus Brādeburgicus perstringit Carolum V. 590.b item Ludouicum ab Auila ibidêm. vexat Vlmenses. 592.a item Vuolphgāgum Teutonici ordinis Magistrum & Norinbergenses, itemq́ue episcopos 600.a 601.b 602.b 606. redit cū Cæsare in gratiam 603.a exemplū crudelitatis edit 607.a à Camera proscribit 611.b omni sua ditione eijcitur 614,a moritur 637.a
albertus Pius Carporum princeps, quo habitu sepultus 432.b
albertus Prussiæ Magister fit Luteranus, & ducit vxorē 192.b
alberti Pighij mors 491.a
alces animal quale 46.a
aldenardi seu Aldernadi quāta ausi sint Geusæ 884.b 885.a
alexander Farnesius fit pontifex 317 b
alexander Medices fit caput Reip. Florentinæ 253.b celebrat nuptias 365. b monetur à Carolo V. vt sibi caueat ab insidijs 367.b qui clàm occisus 380.a b
alexander 6. Castellanos ad Lusitanos cōciliat 7. scribit Ruthenis 30.a moritur 53.a
algerica seu Argierica Cęsaris expeditio qualis 485.
algerij regulus quot cum triremibus ad Turcas in Meliten

ten accesserit 796.b
alostãorũ ĩ Flãdria laus 885.b
aloysius vel Ludouicus Grittus. quęre Grittus.
alsatia commendatur 28.b
Ambasię quale ex fumo Cęsari periculũ oblatum 437.a
amida quibus rumoribus cõtra patrem Muleassem incitatus 511.a
amidę Tunetani in patrẽ suũ Muleassem scelus 511.a 512.a
amsdorffius quis vndè factus episcop. Nũburgeñ, & rursùm eiectus 483.b 484.a
amsfordia quî per Rossemiũ occupata 500.b
amsterodamica Carthusia à qbus fugitiuis direpta 925.b
Anabaptista quidam suo fratri coram parentibus præcidit caput &c. 207.
anabaptistæ existunt 203.b eorũ dogmata 204.a inter se dissecti sunt ibid. quorundam ex ijs insania & impudentia 206.a
anabaptistę occupant Monasterium 304.a eijciũt omes ipsis cõsentire nolẽtes 304.b sartorem creant regem 305.a & tota eius vrbis occupatę & expugnatę, itẽq; regis historia. ibidèm & sequentibus.
anabaptistę inuadunt Amsterodamum, sed plectuntur 349.b eodem modo agitur in quodam Frisię monasterio ibidèm.
anabaptistarum apud Antuerpiã audacia quî retusa 882.b
andreas Auria deficit ad Carolum V. 214.a eripit Gallis Genuam ibidèm bręcusat Genuæ principatum, & statua illi decernit 215.a aliquot Gręciæ vrbes expugnat 287.b quã de Turcis pręda adeptus 402.b 403.a cur cum ea pręda aufugerit 403.b vndè Gallorum regi reconciliatus 408.b
andegauũ eripit hæret. 752.a
anglia redit in gratiam cum Pontifice & Ecclesia 615.a
anglię rex spernit Concilium œcumenicum 392.b
in Anglia florent literæ 77.a
angli apostatæ duo curant testamentum nouum Lutericum Anglicè excudi 196.a
angli vincunt Scotos. 560.b & c. bellũ faciũt sacris imaginibus 561.a
anglorum contra Henricum octauum seditio quî sedata 405.b
anglorum Luterizantium articuli contra Luterum qui & quot 434.a b
anna Bolenia quota qualísve Hen-

Henrici octaui vxor, cur capite plexa 376.a b
annam Cliuicã Henricus Anglus repudiat 454.a
annibaldi & Pienesij ducum Gallicorum fortuna & clades 383.b 384.a
annua illa Antuerpien̄ supplicatio quî per Geusas blasphemata 880.b
antichristus politicus, hçretico cuidam Vuigando quid sit 857.b
antichristus quî à Lutero scilicèt interfectus 844.a
antichristũ qui quo onere & cura leuent 525.a
antididagma Colonien̄. cõtra Bucerũ & eius socios 494.a
antinomi vndè orti, & vndè (si dijs placet) primùm cõfutati 420.a b
antipodes sunt 660.a
antuerpia quot peditũ signis, ventura illuc Gubernatrice, occupata 925.a
antuerpia quot sectis vno eodemque tempore contaminata 882.b
antuerpia vndè meritò dicta Babylonia 882.a
antuerpię noua conuenticula quî tandèm sublata 921.a
antuerpiæ qualia Geusis fana ædificari permissa 888.b
antuerpiẽsium seditiosorum libellus quis quid cõtinuerit 872.a
antuerpien̄ qui qua in re Flãdros sequuti, & quomodò velut insaniêrint 874.a b
antuerpiẽsis plebis temeraria & audax seditio 875.a
antuerpiensiũ supplicatio annua quàm blasphemè 1566. irrisa 880.b
antuerpiensiũ tumult⁹ & iconoclasmus Turcicus 880.b
antuerpien̄ tumultus iconoclasticus q inchoatus 881.a
antuerpien̄ tumultus qs cui⁹ comitis pręsentia sedatus 892.a
antuerpiẽses quot noua fana condiderint 892.b
antuerpien̄ quibus conditionibus gratiam adepti 922.b
Aphrodisium expugnatur & euertitur 581.a
apostata quidã Carmelitanus qui se monachum fuisse, & suæ matris filium negârit, & qd de eo mortuo Geusæ finxerint 931.a b
apostatæ quomodò ab Erasmo depicti, aut deprędicati 375.a
apostatę qui quãtoperè detestandi & fugiendi 496.a
apostatę q. quib⁹ potissimùm requirendi 829.a
apostatarũ impudentia 441.b

mendacia 442.
apostoli quã vitârint hæreticos 453.b
Aqua sacrata ab hæreticis irridetur 170.a eius antiquus vsus & vis ibid & 758.a
aquę mortuę quorũ principũ conuentu illustratæ 408.b
aquẽsis Episc. quî in legatione sua apud Protestãtes exceptus 391.b
Arabes & eorũ res describuntur 326.a b
aras & imagines è tẽplis exigere, q̃d præ se ferat 396.b
arca marmorea miris clinodijs referta, vbì non ità pridèm inuenta 510.a
archiepisc. Colonieñ Buceri patronus qualis 493.a
archiepiscopus Colonieñ vrget suã reformationẽ 516.a
archiepiscopi Colonieñ pro Cliuensi principe intercessio quid profuerit 501.b
arenbergij comitis aduenientis rumore quomodò Antuerpienses affecti 875.a
argentinenses fœdus percutiunt cum Heluetijs 235. primò Zuingliani, posteà Luterani 261.b recipiũtur in fœd. Smalcaldicũ 279.b apud se alienos transfugas hæreticos fouent 415.a ex Zuing. facti Luterani 775.b
argierica Cæsaris expeditio cur importuno tẽpore suscepta 480.a b
arlunum quî contra fidem à Gallis dirutum 485.a
armati cur Geusij concionibus interessent 874.a
arouieñ synodi (si dijs placet) decretũ quod quale 370.b
arriani vbinàm hodiè repullulent 424.a
arthesię laus 874.b
arx S. Elmi in Melita obsidetur 790.b oppugnaĩ 792.b expugnatur 794.b 795.a
arx Turcica occupatur ab Hispanis 767.a
Asanaga quis qualísve fuerit 491.b
assyrij q̃s biblicos & sanctorũ patrum libros, quæ Sacramenta hodieque habeant 754.b &c.
Athanasij symbolũ quî vbínã hodiè blasphemetur 424.a
Aues quæ cur quos Geusas deuoraturæ 890.b
augustana cõfessio qui Luteranis habita 449.a cur quãtilli facienda 450.a quî hoc anno à Comite Helfensteinio piè deserta 935.b
augustanę cõfessionis themata aliquot discutiunĩ 449.b eius nullum neq; in doctrina, neq; in cæremonijs

esse fundamentum 936.a
augustini stylus dicendi qualis 372.b
auraicę princeps quis, quàm Cęsari dilectus 515. b
auraicus quarum Belgij prouinciarum pręfectus 891.b
auraicus quid Vltraiecti cum Geusis transegerit 894,b
auraico & Egmōdano quid à fœderatis respōsum 876.a
aurelia obsidetur 753.b
austriaci frustrà à Ferdinãdo rege petũt nouam religionem 624.b

B

BAbylonia describit 331.b
baiazetes fugat fratrem suum 12,b
baiazetes Turca expugnat Metonem 11.b
balliolani & Iperenses quæ monasteria & tēpla quàm Turcicè tractârint 879.a
balsamum vbì crescat 115.b
baptismus Ruthenorum 40.b
baragani equitis Meliteñ strenuitas 793.a
barbarussa accitur à Solimanno 323.b ab eo creat Bassa & maris præfectus 324.a affligit Christianos ibid.b occupat Tunetũ 327.b itē ciuitates multas Africę 328. a à Cæsare ex Africa profligatur 358,a fugit Cõstantinopolim 359.b Mãgonianos abducit in seruitutem. 366.b quantum vbì & quãdò fecerit naufragiũ 424.a vndénã Turcarũ imperatori maximè acceptus 425.a classe quanta Rhegyum occupârit 497.b
basilea describit ac deficit ab Imperio 29.a
basileẽses sub Oecolampadio vt seruârint Cœnam 178.b tumultuantur 217.b imagines comburunt 219.a
basilius dux Russię durissimè imperat suis 35.a latet sub fœno 60.b oppugnat Tartaros 61.b
bassę apud Turcas q̃ sint 104.a
bati Tartarus vastat Christianos 32.b
Belgarum aliquot ad Cęsarē supplicatio qualis 869.b
belgium quomodò per quos vastatum 485.b
belgradũ expugnatur à Turca 147.b
bellerbechi duo apud Turcas 103.a
belliaca apud Parisios turris fulmine tacta 385.a
beneficiorũ Dei in Germaniã recensio qualis 841.b & iñ
benno S. Episc. canonizat & eleuatur, at à Lutero mirè proscinditur 165.a

bergensis Marchionis vidua q̃ se viriliter contra Geusias gesserit 927.b
bernates fiũt Zuingliani 208.
bernates multa auferunt Sabaudo 365.a
Bertoldus archiepiscop. Moguntinus moritur 62.b laudatur 63.a
bertramus quis fuerit 291.b fit magni à Zuinglianis ibi.
bezæ supba & insana de Caluino encomia 420.a
Biblia quî per Luterũ scilicèt illustrata 482.a
biblia à Tigurinis versa 489.
bibliopolarũ quę quibus vbì habenda cura 929.b
bibliothecę quales & quę per Geusas vastatæ 879.b
bibliothecis cur adeò infensi Geusæ 884.a
bichlingo Comiti quis à Carolo V. vitã obtinuerit 511.a
bisõtes & Vri vt differãt 46.a
Blandinieñ apud Gandauos abbatia quid à Geusis perpessa 883.b 884.a
Boëmi Ferdinando regi conciliantur 558.b
bolenia Anglorũ regina suis coloribꝰ depicta 376.b 377.a
bolonia obsidetur 515.b deditur 516.a redditur 579.a
bona Ecclesiæ quàm diuersè à diuersis hęreticis æstimata 854.a b
bona opera vndè meritoria 410.b
bongani regis in Giapa diuitię & potentia 784.b
bonna quibus alijs hæreticis concionatoribus, præter Bucerũ, honorata seu onerata potiùs 493.a b
bononia prædicatur 69 a
bonorum ecclesiasticorũ rapina qd cui Luterano mali fit 859.b
bonorũ hominum suspiciones de Iesuitis, vndenàm sint 461.a
boppardia occupatur 28.a
bornemissa quî Budã ꝓditurus, nõ prodiderit 470.a b
boũ millia 80. vnica via Vienneñ vno anno in Germaniã adducta 477.b
Brabantia qui à Gallis, duce Rossemio, vexata 485.b
brabãticæ copię quę, quî à Iuliaceñ aut cæsæ, aut fugatæ 499.b
brandeburgicus elector qualis inter imperatorẽ & Smalcaldicos mediator 426.a
brentius quid & quàm impiè scribat de crucis signo 533.b 726.b latitat Basileę 565.b scribit contta Martyrem & Bullingerum 756.a
brẽtius inter Luteranos qua-

lis aut quantus 831. b quid noui excogitârit 832.b quî Bullingerũ tractet aut nominet 834 b

brêtius & Bulliugerus,qui & q̃ se mutuò traducant 837.a 840 a b

brentij antilogiæ 838.a de inferno error 839 a

brentium suo se gladio iugulare 838.a

brugeñ Prætor quis quî qua re laudem meruerit 880.b

brugeñ epi encomium 877.a

brugeñ Geusę qualem apud Brugas elegerit p̃conẽ 820.b

brugenses quanto Geusarum timore affecti,& quomodò indè liberati 885.a b

brugẽses quo Geusarum rumore quàm timuerint 879.a

brugeñ Geusarum tumultus quotus quî cõpressus 893.a

brugensiũ laus 874.b 885. b

brugensibus sectarij qui quid negocij facessiêrint 894.a

brulij Zuingliani apud Tornacum fortuna quæ 518.a

brunsuiceñ dux è sua ditione eijcitur 489 a cum filio vndè captus,& quid à Lutero tum adhuc sup̃stite passus 523.a 524.a

brunsuiceñ ducis nũcium ab Hesso pręter ius fasq; spoliatum 427.b

bruxellæ duo Luterani comburuntur 159 a

bruxellis quàm Geusæ institerint, & quî eis illic restitum 888.a

bruxellensiũ laus 874.b 885.b

Bucerus Zuinglianus, posteà Luteranus 198.a moritur in Anglia. ibid. corrumpit commentarios Pomerani in Psalmos,ibidèm. b item Luteri in Epistolam ad Hebræos.199.a contra Brentium se tuetur.197.a vt primò venerit ad Luterũ. ibidèm. b inclinat ad Luterũ 279.a non auditur ab Heluetijs. ibid. b 302.b 310.a se àTigurinis alienat 421.b

bucerus vndè & cur Bonnam vocatus 493.a an diœcesi Colonieñ reformãdæ necessarius 494 b Bonnæ p̃sente Cęsare quî se gesserit 503.b suo q gladio iugulatus 526.b & quò tãdèm redactus 527.a non vult subscribere Interìm 563.b moritur 583.b circuncidit filiũ suum.ibidèm.

buceri simulatio, leuitas & versutia 371.a b

buceri apud Zuinglianos in synodo technæ 420.b 421. a variæ de vna eademq; re sentẽtiæ 421.b liber Bonnę aduers

aduersùm Colonieñ editus, qualis 493 b
bucerum antilogiarũ diuersarum à Groppero conuictum 495.a cur tanti fecerit archiepiscopus Colonieñ 495.b Colonieñ archiepiscopo imponere potuisse, Tigurinis non potuisse 519.a
budæus vbì & quandò mortuus 454.b
buda quí iam propemodùm capta, rursùm amissa 470.a b
buda cur Turcis adeò vtilis & grata 478.a b
budæ obsessio 468.
budæ oppugnatio infausta 469.b 470.a
budę laus à situ seu amœnitate loci incõparabilis 479.a
budam Turca clàm occupat 472.a
budenses thermę calidę quot & quales 478.a
budensia templa quí à Turcis tractata 472.b
bullingerus quí Brentiũ perstringat 833. & deindè suo quí se iugulet gladio 834.a 839.b inter Zuinglianos qualis aut quantus 531.a de Brentio testimonia 832 a
burdegalenses tumultuantur 568.b durè castigantur. ibidèm, restituuntur 579.
buscoducẽsium furor iconoclasticus quomodò speciosissimum D. Ioannis templum fœdârit 883.a temeritas in legatos ad se missos 913.a nou⁹ tumultus q mox sedatus 923.b
buxetum in Italia quorũ principũ colloquio illustratũ 477.a
CAdauera Buceri & Fagij cõburuntur &c. 637.b
cæci qui quos cæcos ducant 837.b
cædis clandestinæ seu proditorię principis Florentini, descriptio 381.a b
cæsareopapatus heretico cuidam Vuigãdo quid sit 856.b
cęsar q Bõnę tractatus 503.b
cæsaris Argieram obsidentis aduersitas quanta 481. b 482.
cæsaris & papę colloquia 481.a
cæsaris in Paulum 3. qualis aliquandò affectus 496.b
cairus quî olìm vocata 393.a
caletum & Guiẽna expugnãtur à Gallis 646.b quandò Caletum primò ereptum Gallis 647.a quid de illo dixerint Britanniæ reges ibidèm.
calecutanorũ idololatria diabolica 397.a
calix doceri non potest, ꝙ sit necessariò sumẽdus 390.b

calumnia quę quibus in quos quàm familiaris 385.b 482.b 844.b 863.b

caluinus suis coloribus depictus 415.a eius blasphemiæ 415.b quali miraculo suam heresin defendere conatus 416.a quibus technis se & Zuinglianis & Luteranis applicet 417. a b quì inter Zuinglianos & Luteranos mediet 419.b quibus coloribus Luteranos depinxerit 439.b Seruetum supplicio afficit 610.a Luteri in Genesim commẽtarios explodit 612.b disputat cũ Velsio 620.b reijcitur à ministris Francophordiæ ibidèm. eius fermẽto Gallia corrumpit 640.b scribit in Vuestphalũ 616.a 642.b perstringit Magdeburgenses. ibidèm. Petrũ esse mortuũ affirmat & negat 697.a oppugnat cum suis Heshusium 730.b

caluinista aliquis quid in proximo apud Coloniam pago ausus 939.a

caluinistæ sæuiunt, & vastant templa &c. in Gallia, & eius tumultûs historia breuis 733. &c. tuentur se quodam edicto 736. a in Gallijs impudenter mentiuntur de rege & Catholicis 840.b sæuiunt in Clerum 741.a nitũtur occupare Lutetiã. ibidèm. fraude occupant Aureliam. ibidèm. b vastãt ibì templa &c. 742.a summa eorũ crudelitas in moribundum monachũ 743.a comburunt ossa S. Aniani. ibidèm. b diripiunt omnia è templis & ędibus sacerdotum 744.a vexant quendam sacerdotem sacrificantem 745.a. Item parochum septuagenarium. ibidèm. b 746. a b tandèm suspendũt 747.a in Gallijs immaniter tractãt clerum 747. b item omnis generis catholicos. ibidèm. sęuiunt in statuam & ossa Ludouici XI. & magnatum quorundam, &c. 748.a b Turonis magnam prędã rapiunt 749.a grandæuum monachum cogũt sua edere virilia &c. 749.b mirè sęuiunt in Normannia & Aquitania 750.a cędũtur à regis exercitu 752.a 753.a

caluinistæ & Luterani quæ sibi seorsùm loca seu templa Antuerpiæ occupârint 882.a

caluinisticæ, vt vocant, cœnæ mos quis quàm abominandus

dus 895.b
caluinus quanti apud Argentoratum habitus 415.a quî se Lutero prẹferri affectârit 440. a
caluini astutia 416. a simulatio quî aliquandò Bernæ deprẹhensa 417. b eius & Luteranorũ dissensio quî tandèm manifestata 418.a
caluini de Luteranis sententia, qd illis tribuat, quibús ve coloribꝰ depingat 481. a b eius antilogię & inconstãtia 420.a eius cõtra sanctorũ reliquias cauillatio quanti facienda 503.a b
caluino suum quî falsum miraculum cesserit 416.a b
cambaia qualis Indorũ vrbs quî Lusitanis dedita 377.a
cameracum quorum principum conuentu illustratum 425.b Cęsar occupat 507.b
cameræ iudicium Protestantes odisse & nolle 387. b 388. a b 389. b cur Cæsar sublatum noluerit 388. a cus Smalcaldicis adeò inuisum 426.b qui cur amotum voluerint 440.b ꝓtestãtibus esse velut in oculis spinam 491.b
campson Sulthanꝰ perit 111.b
canes è Gallorum castris fugiunt ad Heluetios 89.b
canibali anthropophagi 8.b eorum crudelitas, 9.a
canonum pœnitentialiũ vsus quantus & vtilitas 835.b
cantana vrbs Sinarum, cuius obitu clara 872.a
cantuarieñ Archiepiscopi & martyris ossa, hæreticè cõbusta 422.b
capita occisorum ducũ quot quî Turcarũ tyranno oblata 400. b
capituli summi Colonieñ & Vniuersitatis disceptationes cõtra prẹsulem suum, quales 493.
capsula argentea mira, vbì nõ ità pridèm reperta 510.a
caput S.Annę quî Durę ab incendio seruatum 504.b
cardinaliũ aliquot recèns electorũ catalogꝰ 405 b 406.a
cardinalibus qua in re parci nolit Pius V. 533.a
cardinalistę Geusijs in Belgio qui aut quid habiti 872. a
carolus Magnꝰ fingitur scripsisse cõtra 7. Synodum 571. b. monasteria ditando dicit se Deũ placare &c. 592.b &c. eius literarũ exemplũ. ibid.
carolus V. vbì & quandò natus 2.a
carolus V. baptizatur, & quæ ibì contigerint 4.b
carolus V. debellat Marrha-

nos 129.a
carolus V. fit Cæsar 131.a eius genealogia 131. b potentia, modestia, prudentia 132. b coronatur Aquisgrani 136.a
carolus V. ducit vxorẽ 192 b
carolus V. venit in Italiam, & tota historia coronationis eius 226. & 237. eius laudes eximiæ 229. a b eius corporis habitudo 230. a equitandi peritia ibidèm. Francisco Sforciç restituit principatum Mediolanẽ 232. a b nascitur ei filius Ferdinandus 233.a
carolus V. ex Italia abiens Augustam, vt illo itinere tractatus sit 248 b &c. est Augustæ in processione admodùm religiosè 250.a indignatur Luteranis principibus nolentibus interesse processioni ibidèm.b
carolus V. agit cum Saxone per legatos 273.b eius copiæ contra Turcas 286.b
carolus V. Italię proceres sibi deuincit 319.a
carolus V. est in maris periculo 352.b eius classis contra Barbarussam 353. a contemnit pericula 353. b 538.b coronam ciuicam meretur 356.a seruat fidẽ Clementi VII. iam defuncto 365. b percutit fœdus cum Venetis 366. b Romæ lauat pedes 12. pauperib9, & ijs munera largitur 367.a frustrà tentat Massiliam 368.a
carolus V. apud regem Franciscum in vrbe Gallica prãdet, cœnat, pnoctat 409.a
carolus V. quandò qui in Gallia tractatus 437.a
carolus V. cur quàm simplici habitu in Italiam profectus 480.b
carolus quintus, quãdò & cur vulgò diceretur mortuus 484.a
carolus quintus bellum facit Protestantibus 535.a & tota eius belli historia ibidèm &c. eius copiæ omnes in hoc bello 539.b multos Protestantes recipit in gratiam 542.&c. à Germanis pater appellatur 543.b oppugnat Saxonẽ, & tota historia. 548.a &c. ei9 pijssima vox 553.a Scythę & Afri illi suã offerũt operã 554.a ei9 liberalitas in Hũgaros &c. 555.a sedat Germanos & Hispanos milites. ibidèm.b
carol9 quintus totam domat Germaniam 556.b à Paulò tertio, maximi & fortissimi cognomine ornatur. ibidèm. distribuit tormenta bello

bello parta 557.a curat cōſcribi Interim 563.b offert pontifici 565.a mutat Senatum Auguſtæ & Vlmæ 567.a Cameram conſtituit 509.a ꝓmulgat in Belgio ſeuerum edictum in Luteranos. 579 a
carol⁹ V, inopinato bello obruit ferè 591.a recipit Auguſtam 602 a ingreditur Argentinam 603.a Metim fruſtrà oppugnat ibidèm. Terouennā diruit 606. b Heſdinum expugnat 608. ſolo æquat 609.b tradit Philippo filio Belgiū 617.b nauigat in Hiſpaniam, vacatq; ſoli Deo & ſibi 628.a
carolus quintus imperio ſe abdicat 647. b piè moritur 649.b vt ſe ſub mortem geſſerit ibidèm. eius totius vitæ hiſtoria breuis 650.b &c. eius victus, veſtitus 664. vt diem tranſegerit 668 b eius exequiæ celeberrimæ 688.a
carolus Franciſci regis filius morit̄ adhuc iuuenis 523.b
carolus Philippi filius, Caroli quinti nepos naſcitur 523.a miraculo curatur 723.b
caroli V. genus 4.b
caroli quinti felix ex Italia in Hiſpaniam nauigatio 380.a
caroli quinti & Franciſci regis Gallorum familiaris cōuentus 406.b
caroli quinti filia notha vidua Octauio Farneſio nubit 407.a
caroli Geldrorum ducis Catholici obitus 428.a
caroli quinti quale per Galliam ex Hiſpania in Belgium iter 436.a
caroli quinti preces quotidianæ 436 a
caroli quinti edictum in ſuis ditionibus hęreditarijs cōtra libros hęreticos 452.b
caroli V. copię aduersùm Argieram quantæ 481.b
caroli quinti in ſummis aduerſitatib⁹ animus q̨s 482.b
carolo quinto quæ cur cum quibus aliquandiù diſſimulanda 428 b
carolo 5. qualia in itinere per Galliam pericula inſtiterint 436.b
carolum V. & regem Franciſcum, Pauli III. pedes oſculatos 407.a
carlſtadius fit ex doctore ruſticus 159.a ſcribit in Luterum 166. b quid ſentiat de euchariſtia ibidèm. fit primus ex ſacerdotib⁹ vxorius 174.a in eius nuptijs Miſſam Luterani componunt ibidèm. Orlamundæ

palàm reprehendit Luterum, cuius opera proſcribitur. ibidèm. rursùs reſtituitur 175. a oppugnatur à Lutero & Luteranis. ibidē ab Oecolampadio defenditur. ibidèm. b fit poſteà diaconus Tigurinus, pòſt moritur Baſileæ 264. a qd de eo ſcribant Luterani, ibidèm. b
carthuſię quę quid paſſę 339. a 345.b 881.b 897.b 925.b
carthuſianus aliquis quî per Eraſmum ab apoſtaſia ſeruatus 375.b
caruenna vrbs libera 325.b proceres Mauri in eius templo tumulantur. ibidèm.
caſletani, eorumque vicini, quomodò templa, templorumque ſupellectilia tractârint 879.a
caſparus querhamer edit Luteri antilogias de communione 348.b malètractatur à Luteranis 349.a
caſtrenſibus agri Salentini q. bus quid a Turca beneficij præſtitum 404.b 405.a
caſtronouū Dalmatiæ vrbs q per Turcas expugnata 438.a
catechiſmi innumeri Sectariorum, ſed diſcrepantes inter ſe 236.a
catharina Angliæ regina decedit 350.a fortiter tolerat diuortium. ibidèm. ſcribit regi Henrico epiſtolā ſub mortem 350.b ei9 ſepultura & apophthegma 351. a
catharina Hērici octaui vxor 1. cur ab eo repudiata 378.b
catharina Hauarda fit quinta Henrici octaui vxor 454 a
catharinæ martyris quale in Sina delubrum 393.b
catholicæ fidei defectū q̄ neceſſariò mala ſequant̄ 788.a
catholici alicui9 nautę apud Antuerpiam facinus ac periculum 881.a
catholici qui à quibus ſectarijs quomodò ſuperentur 453.b 454.a
catholici merguntur in puteos Pariſijs 736.a
cazan regnum 59.a
cazanenſes deficiunt à Moſcouitis 59. a fugaut Moſcouitas. ibidèm.
Cephalenia expugnatur à Venetis 51.a
cetus eijcitur in terram 580.a
Chalcedoneñ ſynodus vndè quî hodiè ſpernatur 445.a 816.a
chartulæ minaces quādò Bruxellis ſparſæ 872.b
chartulę quæ quibus ædibus apud Antuerpiā affixę 875.a
chartularum falsò pro Geuſis

ſis ſcriptarum, vnoque die bìs mille diſtractarum, argumentum 878.b
cherſoneſus aurea vndè non ità pridèm expugnata 11.a. 395.a
chriſmate & oleo ſacro qui Geuſę quàm ſceleratè abuſi 879.b
chriſtus dicitur à quodã apoſtata deſperâſſe, ab alijs nõ fuiſſe Deus 207.b
chriſti à cruce pendẽtis imago quibus vocibus à Geuſis impetita 879.b
chriſti Deitatem hodiè à quibuſdam Chriſtianis in diſputationem rapi 788.a
chriſtiana templa quomodò à Turcis tractentur 396.b
chriſtianorum miſerrimę clades aut fugæ 399. 401.a 424.b.438.b.471.b
chriſtianorũ apud Barbaros recèns cõuerſorum feruor quis 786.a
chriſtiernus Danię rex fraude acceptos Suedię obſides abducit in Daniã 123.b. occupat Stocholmiã, & ſummam exercet tyrãnidẽ 124.a. exulat. ibidèm b. & 148.b. moritur 124.b. capit à ſuis 280. b moritur Luteranus 281.a
chriſtophorꝰ Bõgartnerꝰ horrẽdas cędes perpetrat 211.a
chriſtophorꝰ Columbꝰ inuenit nouas terras 7.b. nouã inſtituit nauigationem 9.a
chriſtophorus Longolius qui aut q̊ habitu ſepultus 432.b
chronicõ Peuceri quale 804.a
Ciuitas aliqua ſub Geuſico domino, quid ab eo fruſtrà petiêrit 872.a
ciuitates aliquot tumultuantur 183.a. aliæ ſcribunt militem nè idem patiantͣ ibid. b
ciuitates nolũt obſiſtere Ferdinandi regis electiõi 273.a
Claſſis Turcarum contra Melitenſes quanta 789.b
clemens VII. ingentem pecuniam confert contra Turcas 282.b. moritur 317.a
clerus per Luterum in contemptũ adductus 236.b
clinodiorũ mira ſupellex vbì nuꝑ ſub terra inuẽta 510 a b
cliuenſis dux quibus cõditionibus Cæſari reconciliatus 506.a b
Colloquiũ Ratiſponeñ quid ſucceſſûs habuerit 465.
colloquium quod qui cur clã reliquerint 528 a
colloquium Vuormatienſe 643.b. fit in eo diſſenſio inter Luteranos. 644. a. ex ijs quinque à ſuis excluſi, dant literas Catholicis 644.b

colloquiũ Mulbrũnense euãgelicorum 769.a. nulla inter eos pax ibi effici potest ibidèm.
colonia qualib9 technis quotiès per hæreticos tentata 502.a
colonia vndè potissimũ vbiquè & semp laudãda 502.b 503.a
coloniẽsis archiepiscop9 nouas seq; indignas res meditatur 493.a
colonień clerus prouocat ad Papam & Cæsarem 516.b
coloniensis archiepiscopus à Carolo quinto citať 523.a
colonień senatus cur à Carolo quinto per literas laudatus 501.b.502.b
colonień senatûs laus 904.b
colonienses contra Senatum tumultuantur 88.a. duos consules & alios quosdam supplicio afficiunt 88.b
cometæ alicuius discriptio & apparitio 425.a
commorinum promontoriũ vndè non ità dudùm insignitum 873.a
concalli Sylueirensis laus & obitus 462.a.463.a
concilium Pisanum cõtra Iulium II. 85.b
concilium Lateraneń sub Iulio II. 86.b
concilium qui à Protestantibus reiectum 392.a
concilium Tridentinum cõtinuať 587.a. sunt ibì tres electores Archiepiscopi. ibidèm. Episcopi Galliæ cur nõ adsint. ibidèm. dissoluitur concilium 589.
concilia omnia qui ab hæreticis traducta & spreta 432.a.814.b
cõcionator iuuenis Luteran9 à Sectarijs vbiquè reijcitur 763.à quodã Catholico sanum accipit cõsilium 765.a
concionator Nouimagium infectur9, quis fuerit 799.b
concionatores sectarij trepidant 565.a. Luterani apud Zuinglianos delitescunt. ibidèm.b, alij aliò diffugiũt ibidèm. proscribũtur à Carolo V. 585.a. reuocantur 600.
cõcionatorum seditiosorum fex vndiq; in Belgium vocata 873.a
cõcionatorib9 qualib9 apud Antuerpiam Geusij primũ vsi 874.a
cõcionatoribus qd qua pœna vetitum 874.b
cõdæus capitur & Caluinistæ cęduntur 753.a liberatur è custodia 761.
conditio pacis à Turca Ferdinando

nando oblata, qualis 474.b
confessio Augustana offertur Carolo V. 246.a mutatur crebrò à Melächthone. ibi. quanti eam quidã fecerint. ibid.b multę sectę ad eam, reclamãtibus Luteranis, se referũt 247.a ceu Babylonica meretrix adoratur à multis ibid. b. eius mendacia 252.a confutatur à Catholicis 254.a
confessio 4. ciuitatũ offertur Cęsari Augustę 261.a confutatur à Catholicis ibid.b
constantienses frustrà nitunt deficere ad Heluetios 85.a
constantienses proscribũtur, sed redeũt in gratiam cum Cęsare 566.b dedũt se domui Austriacę 568.a
constantinopolis terremotu & tempestate mirè affligitur 81.a
cõstantinus Magnus nõ vult esse episcoporũ iudex 560.b
constantini Copronymi impietas ac dementia 505.a
contarenus quid Ratisbonę à schismaticis ꝑpessus 465.a
continentia sacerdotum &c. perantiqua 709.
cõuentus imperij duplex, Spirę & Noribergę, quid profuerit 486.
conuentus Numburgeñ Euãgelicorũ 730.a Legatus Põtificis ibì nihil efficit ibid.b
conuenticulorum prohibitio 874.b
corcyra quid à Turcis aut ꝓpter eos perpessa 404.a
corduba sub Mauris habet gymnasiũ cum insigni bibliotheca, & quid ibì docuerint 325.a
cornelius Papa falsò insimulatur à cẽturionibus 698.b
cornu vnicornis quã vim habeat 303.a
coronæ tres Cęsarum 238.a
corsica capit à Turcis 609.b
Cromuellij Angli & Perilli Athenieñ collatio 452.
criminalis quidam professor instituti Iesuitani, vbì ob fidem cęsus 873.a
crux fugat dęmones 10.a
crux olìm quàm crebrò impressa credentiũ frontibus 726.b sinè ea nõ perficiuntur sacramenta ibid.
crux appáret diù in disiecta fraxino 688.b in subucula nobilis fœminæ 690.a de cruce mendacia hæreticorũ 690.b in Anglia quàm barbarè & impiè sint tractatę sacrę imagines 689.b
crucẽ Christi à Geusis demoliri, latronum nõ itẽ 882.b
crassus spoliat templum Hierosolymitanum

rosolymitanũ, & luit pœnas 160.a
Curtracenses in Flandria vndè laudem meriti 885.b
cuselbasæ qui dicti 16.a
cutheia vrbs capitur 20.a
Cyprianus à Centurionibus reijcitur 700 b q̃d de Romana Ecclesia scripserit. ib.

DAemon à quibus non ità pridèm gentib9 adoratus 397.a
Danum & Suedum Gallo cõtra Cæsarem confœderatos 479.b
danorũ regis filia nubit Lotharingo ibid.
danuillerum vndè occupatũ & dirutum 485.a
dauali Vastij Taurinũ & Pinarolum obsidentis fortuna 386.a
dauentriæ q̃d mutationis admissum 891.a
dauid Georgius, & eius breuis historia 630.b &c.
Decreta quę quorum tumultuũ putentur aut iactẽtur occcasio 867.b
delphensium fœminarũ aut virorum sub fœmineo habitu facinus (si dijs placet) euangelicum 891.a
deruisæ, quales apud Turcas sint monachi 478.b
Diabolus disputat cum Lutero, & vincit eum 511.a sæpè illi noctù apparet ibid.b
dicterium in Hungaros lepidum 476.b
didymus Alexandrinus cęcus doctissimus 584.b
direptio quæ in quibus quò iustè vindicata puteť 438.b
disciplina quę vndè quî restituta 829.a. quibus flagitijs facilè medeať 835.a quàm sit vtilis, & qua egeat instauratione 836.a
disciplinę ecclesiasticę laxationem quis hęreticus deploret 853.a
disputatio Badensis 200.a Berneñ scandalosa 208.a quæ cum quibus vt cauenda ibid. cum Caluinistis in Gallia 738.b 739.b 740.a cum Geusa aliquo apud Neomagum 901.a
dissensionis spiritu qui quàm maximè laborent 831.a
dissidiorũ inter sectarios causæ ipsissimę quæ 407.b
dissociatio q̃ inter quos quale sit malum 858.b
diuinatio rerũ futurarũ quibus quî cauenda 512.a
diuinationibus ethnicorũ q̃ & cur olìm fides habita 512.b
dium vrbem Indicam Turcas frustrà oppugnâsse 395 b
Doctores Luterani qui, quos

alios

alios doctores Luteranos traducant 858.a
doctrina Luteri quæ cur laqueo & flāmis digna 861.b
dogmata valdè impia sparguntur 207.b
dominicani quidam ob iniuriam in Dei matrē puniūtur 80.a
dominicani quanta à Buscoduceñ Geusis ppessi 883.a
donatiani hęretici quàm malè cupidi mortis 204.b
dordracēsiū laus 874.b 886.a
dorothea Christierni filia nubit Palatino 364.a
Dragutus quis q̃ rei militaris perit⁹ 790.a ei⁹ mors 793.b
Dunkercani in Flandria quā vndè adepti laudem 885.b
dura intra vnius anni spatiū tèr obsessa, bìs dedita, semèl expugnata 504.a
dura oppugnat, capitur, & inflammatur 504. a
duram quî à Bonna Carolus V. adiêrit 503 b 504.
duram quî occupârint Brabanti, & rursùm amiserint 487.b 488.a
dux aliquis transfuga quî à quo dignè occisus 401.b
dux primus Florentiæ, quî q̃ nequiter occisus 381.
ducū Ferdināadi apud Exechiū vel interitus vel fuga 399.
ECcius quid pro Cōtareno aduersùm Luteranos egerit 465.a
ecclesia ærumnosa, hæretico cuidā Vuigando qd 856.b
ecclesiæ (si dijs placet) reformatæ apud Geusas qd sint aut signent 878.b
ecclesiastica supellex quō Nouimagij Geusis pclusa 900.b
ecclesiastici apud Antuerpiam quî vexati ac territi 875.a
Edictum contra exteros concionatores cur non fuerit executum 873.b
edicti Antuerpię promulgati thema seu membra quæ 927.b 928.a
Edouardus Anglię rex morit̃ 607.a substituit sibi Suffolciā & Mariā exhęredat 608.b
eduardi vltimi Anglorū regis natiuitas 385.b
Egmōdana abbatia vndè quî expilata aut vexata 926.
egmondanus Comes quî à Geusis Gandaueñ traductus 883.b
egmōdanus & Auraic⁹ qd cū fœderatis trāsegerint 876.a
egmondanus comes quî Bruгeñ contra Geusas adstiterit 880.a
egra vrbs Catholica 549.
Elephāti & Rhinocerotis descriptio & pugna 107.a

eleono

eleonora ſoror Caroli V. it in Gallias 252.b
elias tertius apud quos quis 439.b
elizabeth naſcit̃ Hérico Angliæ regi 300. b capitur à Maria ibid.
elizabeth fit Angliȩ regĩa 687 b mutat religionẽ ibidèm. retinet Crucis effigiem in baſilica ſua 689.b
Epiſcopatûs Conſtantienſis ampliſſima diœceſis 568.a
epiſcopatus Rhenani vt appellentur 568.b
epiſcopus Roffenſis Fiſcherus ſcribit cõtra Luterum 161.b
epiſcopi Conſtantinopolitani, quàm arrogantes 37.a
epiſcopi Ruthenorũ ſemper abſtinent carnibus 30.a
epiſcopis Belgarum quid cur vndè iniunctum 776.b
Equos cur ſuos vniuerſos Carolus V. aliquandò occíderit 483.a
equites prȩcipui apud Turcas qui ſint 103.b
equitum duorum regiorum ſub diuerſis p̃fectis mutua per errorem, miſerabilisq; interemptio 898.a
Erardus Snepffius ſcribit in Zuinglianos 620.a
erardi Cardinalis & epiſcopi Leodieñ mors 409.b cum cur ità traduxerit Sleidanus 410.a
eraſmus Alberus ſcribit in ſacramentarios &c. 620.a
eraſmus infamatur Zuinglianiſmi 199.a purgat ſe ibi.b
eraſmus Rote. quid ſcripſerit de euãgelicis 234.b &c. vbì & quandò mortuus 371.b eius ſcripta quȩ qualia 372. a ceñſurȩ 372.b cõſilia 373.a ſcandala 373.b
eraſmi de Apoſtatis monachis iudicium 374.b 375.a ad ſolitudinem Carthuſianã anhelatio quanta 375. de Lutero ſententia 374.a de Luteranis dicterium 374.a
ericus dux Brunſuiceñ quô Hollandicos Geuſas in officio continuerit 842.b
erphordia tumultuat̃ contra Senatum 74.a
Eſtampiȩ heroidis Galliȩ cõſilium quî Carolus V. euaſerit 436.b
Euangeliũ Luteri quale 154.a
euangelici qui quomodô ſe inuicèm traducãt 813.a de quibus inter ſe diſſideant 167.a 645.b
euãgelici volũt inire fœdus, ſed nõ ferũt alij alios 233.b
euangelicorum, qui ità ſe vocant, vita hodierna qualis 781.a

euan-

euangelistæ qui q̃ inter sese discordes 376.a
euerhardi Billici de Bucero & Sleidano sentẽtia 495.b
eucharistia conculcatur 735.b 743.b miris afficitur iniurijs 750.b
eucharistia toto anno seruatur apud Ruthenos 40 b
eucharistia quî à Lutero contra sacramentarios defensa 519 a
eucharistia quã impiè à quibus Geusis cõculcata 789.b
eucharistiam qui Pius V. alioquì fractis viribus, circunferat 824.a
eucharistiam à Geusa quodã nobili, psittaco ad vorandum (proh scelus) traditam 890.b
Exaltatio S. Crucis iam olìm celebris 81. b
exechium quàm infeliciter à Ferdinandi copijs obsessum 397.a 398.b 399.
expilatores qui quas Comiti Megano pœnas dederint 926.a

F

FAbarũ excussio quẽ vbì quibus principib9 metum incusserit 408 a
fabiolę post diuortiũ nuptias ab hæreticis iactitari, eius aũt ea de re pœnitentiam sileri 446.
familiam quî suam Pius V. reformet 826.a
fana apud Antuerpiã hęretica qbus cesserint 926.b 927.a
fana Geusarum vbì in Flãdria dissipata 924 a
Ferdinãdus fit Hungarię rex, sed ab alijs eligitur Vaiuoda 194.a exuit Vaiuodam regno Hungariæ 222.a. b fit Romanorum rex, reclamãte Saxone cũ suis 265.b à quo dein Saxonum duce aspernatus 429.a quî Hungariam occupare conatus 467.b fit Romanorũ Imperator 647.b morit̃ 766.b
ferdinãdi Cęsaris clades quę quàm miserabilis 401.a ex Austria in Flandriã profectio 440.a fauor erga Iesuitas, quis aut quãtus 461. b. legatio & munera ad Turcam missa 473.b 474.
ferri mira vis 102.a
Fidem sinè charitate nihil ꝓdesse 411.
fieri ex Luterano Zuinglianũ qualis sit profectus 833.
Flagella quæ cur quibus assiduè obtingant 787.b
flandrẽsibus Geusis vbì fana extruere permissum 891.b
flandrorũ oppida quæ initiò Geusis infecta 874.a

flan-

flādros oīm primos, armatos ad cōciones accessisse 874.a
flissingenses quî à Geusis inuasi 914.b
florentia deditur 253.a quāta fames eius obsessæ ibid.
florentiæ dominium cuinam Cęsar vltrò tradiderit 425.b
florentini ducis miseranda & periculosissima mors 380.
Fœdus perpetuū ictum inter Palatinos & Vuirtebergicos principes 93.b
fœdus feriunt aliq̊t catholici principes 172 b
fœdusSmalcaldicū inīt 265.a Luterus id approbat, licèt anteà aliter docuisset 267.a
fœdus quod cur vbì à Belgis temerè ictum 868.b
fœderati nobiles q cur vndè se Geux vel Geuscos vocârint 870.a
fœderati quid singulatìm ad 9.capita Duflensia respon. derint 877.b
fœderatorū aliud ad Gubernatricē scriptum, quid sibi voluerit 878.b
fœminæ concionantur 153.b
Franci occupant Galliam 4.b
franciscus Valesius fit Galliæ rex 106.a occupat Mediolanum ibid.b bellum facit Carolo V. 148.a occupat Mediolanum 164. capitur & ducitur in Hispaniā &c. 174.a dimittitur ex Hispanijs, & percutit fœdus cōtra Carolum V.179.a Neapolim frustrà obsidet 213.b.facit pacem cum Cęsare, & recipit filios suos 225.a magno zelo mouetur in hæreticos 313.b eos punit grauissimè 314.a profligat Sabaudiæ principem 365.a literis perstringit Cęsarem 493.a moritur 547.a eius encomion ibid. eiusq; bibliotheca ibid.b qua sinistra fama adspersus 509.a
franciscus Delphinus extinguitur 368.b
franciscus II. Gallorum rex quādò natus,& quā nō diù vixerit 508.a est in magno periculo 729.a morit̄ ibid. b. de eius & suorum nece quorundā cōspiratio ibid. euis cadauer comburunt Hugonistæ 744.
franciscus Guisius reuocat in Gallias 751.b perimit̄ 761.a
franciscus Sickingius frustrà obsidet Treuiros,& interficitur 158.b vexat quosdā, & est fiducia Luteri præcipua.ibidèm.
frācisc⁹ Sphorcia morit̄ 360.c
franciscus Xauier dum cupit Sinas conuertere, moritur 778.

778.b corpus eius non putrescit ibid.
francisci primi Gallorũ regis, laus & pietas 508.b
francisci Xauier encomium, deuotio, zelus, obitus, laus 781.b 782.a 462.a
franciscani oẽs, dum Angliæ regi nolũt consentire, malè tractantur 344.a
franciscani quid vbì à Geusis perpessi 883.a 891.a 914.a
franciscano habitu qui quantique viri sepeliri se voluerint 432.b
francofordẽsis Protestãtium conuentus quid sibi voluerit 428.b 524 b
francophordia ad Oderam fit vnuersitas 65.b
francophordię ad Mœnũ tumultuatur 183.b
francotarũ apud Brugas laus & constantia 874.b
fridericus à Vueda renunciat archiepiscopatui Coloñ. 937
fridericus Aragonius regno Neapolitano exuitur 51.b
fridericus Staphylus moritur 761.b fit Catholicus 762.a prodit fraudes hęreticorũ ibid. 766.
froschouerus quid qua de re à Lutero precij aut gratiæ consecutus 489. b 490.b
fructus noui Euangelij 195.a
834.b 835.a
Furnense oppidum quî Geusis restiterit 891.a
furor Luteri quis à quo depꝑhensus 837.b

GAbleri medici insignis è secta ad ecclesiam conuersio 936 a
gainas dux Arrianus olìm ab Archadio petijt templum frustrà 197.a
galli è Neapolitão regno pelluntur 53.b
galli oppugnant Turcas infeliciter 51.a
gallorũ diuersiss. locis Cęsarẽ inuadentiũ successus 485.b
gallorũ legati qui vbì intercepti & cęsi 479.a
gandauum quàm amplum & populosum 2.a
gandaui quomodò in statuas & imagines sæuitum 883.b
gandauensis in Flandria tumultus quandò quî sublatus 435 b
garsiæ Neapolitani magna de intercepta classe Turcica laus & honor 498.a
gazelles Syrię prefectus rebellat, sed cęditur cũ suis 135.b
Geldri cur quãdò à suo duce defecerint 405.a
geldrensis principatus quanti Carolo V. æstimatus 501.b
geldreñ ducatûs vsurpatio q

Guilhelmo Cliueñ cesserit 405.b
generalib⁹ Ordinũ quid Pius V. potissimũ iniũxerit 829.a
genua describitur 69.b diripitur 155.a
genuenses pellunt nobilitatẽ 69.b subiguntur à Gallis. ibid. olìm q̃ potentes ibid.
geneuenses vt tractârint cadauer cathol. defuncti 636.b
georgius Paccius effingit fœd⁹ quorundã principũ 212. a offert Lantgrauio ibidẽ. accusatur & conuincitur falsi &c. 213. a Antuerpiæ plectitur. ibidèm.
georgius Lundeñ episcopus laudatur 124.b
georgiut Saxoniæ princeps non patitur Luteri doctrinam 194.b respõdet egregiè Lutero. ibid. persequit̃ Luteranos 294. eos Luterus animat 295. a is princeps lacerat̃ à Lutero ibid. multa patit̃ à Lutero 296. b iubet exulare nõ cõtentos vna specie. ibid. a habet controuersiam cum Saxoniç electore, eaq; cõponitur 297.a
georgius Sichelus horrendo supplicio afficitur 97.b
georgij Dauidis insana apud Frisios hæresis 506.
georgij Saxoniæ ducis optimi & Catholici laus 413.a mors 429.b hæredes q aut quales 414.a 430.a
germania quandò ad fidẽ cõuersa 3.a vti à Tacito descripta 76.b item à Seneca ibidèm.
germaniæ calamitas 476.a
germaniã intestinis dissidijs eneruari 429.
germanica bibliorum versio, à Lutero facta, qualis habẽda 481.b
germanici apud Romã collegij institutor & rector primus quis 459.b
germanus procerus à punilione Turcico miserabiliter occisus 471.b
germani vt soleant denunciare bellum 536.b
germanorum copias contra se collectas quî Turcæ riserint 489.a
geusa aliquis sese ex fenestra p̃cipitans, quõ seruatus ac piè mortuus 932.a
geusæ Brugarum portis exclusi, quid designârint 880.a
geusæ quomodò apud Tornacũ à Rassegemio & Norcarmio intercepti 898.a
geusarum seu Geuxarum appellatio vndè 870.b
geusarum nocturna in agris con-

conuenticula 873.b
geusarum Antuerpień concionatores initiò quales 874.a
geusarum in ecclesiasticos verba seditiosa quæ 875.a
geusarum in Deusle colloqo quid conclusum 875.b
geusarum aliquot paucissimi quanta scelera in magnis etiàm vrbibus perpetrare ausi 884.b
geusarum in festo natalis Dñi facinora & pœnę 897.a b
geusarũ supplicatio quę quibus oblata, & quid continuerit 906.b
geusis quì tandèm permissæ apud Antuerpiam conciones 888.b
geusicorum in Belgio tumultuũ occasio 867.a b
Giapan Insula apud antipodes 603.a
giapa seu Iapania insula vndè nõ ità pridẽ reperta 784.a
giapanorũ industria & erga fidem Christi affectio quãta 784.b
Globorum millia tredecim, vnam in arcẽ cõiecta 793.a
Gnathones inter Luteranos doctores qui quales 858.a
Goslarień causa q̃. vbì quãdò tumultuatum 427.a
gothæ obsessæ deditio 936.b
goudensium laus 886a.
Græci rebelles Ecclesiæ Romanæ 36.b
granata à Mauris occupatur 325.a. recuperatur à Ferdinando rege. ibidèm.
gregorius Magnus quam à quo hæretico passus calumniam 806.b
grittus charus Solimanno, in Hungariam venit Turcæ legatus 319.b. defendit Budam contra Ferdinandum 320.a. trucidatur 321.a. p̃da ingẽs cęso aufert. ibi. b
gropperi de Sleidano sententia 494.b
gropperum in suspicionẽ hęreseos à Sleidano mẽdaciter vocatum 494.b
grumbachij apud Gotham captio & supplicium 934.b
Gubernatrix quì pręmonuerit ciuitates 876.b
gubernatricis ad petitionem nobilium responsio 870.b
gubernatricis edicta quę à q. bus contempta 874.b
guleta oppugnatur 354.b expugnaт 355.a. instauraт 356.b
guilhelmus dux Cliuień qua fortuna principatũ geldrię adeptus 428.a
guilelmus Clebitius scribit de ruina papatus Saxonici 730.b
guilielmus Radẽsis taxaт 539. b. &c.

guintiũ oppidulũ 283.b Turca indè ſcribit ad Carolũ V. 284 b vaſtat Germaniã 285. a fugit turpiter bìs 286.b

Habitûs abiecti cauſa q̃ntoperè Luterus execrãdus 433.a

Hæreſes vndè oriantur 181 a

hęreſum cõprimendarum certiſſima via quæ 435.b

hæretici noſtri ſe hortãtur ad mutuam pacem, vt poſſint oppugnare coniunctis viribus Pontificem 180.b

hæretici mira fraude perſuadent Principibus, vt Concilium petant 255.b poſteà reſpuunt 256.a

hęretici non audent ſub capitis periculo cum catholicis diſceptare 271.b

hæretici vt calumnientur catholicos 315.b viuunt bacchanaliter etiàm in paraſceue 316.a

hæretici ſua quî ſcelera excuſent aut pallient 442.

hęretici quidam olìm Cain & Iudam &c. coluerunt 641.a

hęretici noſtri ſcripta patrum deprauant 699.a mira eorum fraus & verſutia in citandis patribus 698.a etiàm antiquiſſimos pontifices lacerant 699.b 703.b

hæretici Centuriones quàm blaſphemi in ſanctos quoſdam 712.a b &713.b 714.a 717.b 718.a oppugnãt Sanctorum inuocationẽ 718.a quos authores in hoc ſequantur 719.a

hæretici cur ſolas ſcripturas valere velint 772.a b

hęretici qui quomodò ſe mutuò ſuis depingant coloribus 834.b

hæretici qui à quibus hęreticis ſcilicèt repreſſi 845.b

hæreticorum verſutia 387.a calumnia & temeritas 410. b 411. dominatio quî ſit reſtricta 433.b iactatio de ſcriptura qualis 447.b 448.a in Ieſuitas petulantia & conuicia 461.a occęcatio & ſuperbia quanta 815.b

hagenoeñ imperij conuentus quid profecerit 441.b

hannonæ laus 874.b

harduellis quis fuerit, & vt vixerit ac mortuus ſit 13.a 15.a

harlemij commẽdatio 886 a

haſſella ſeu haſſelletũ quî rebellârit, ac ſe dediderit 912. b 920.a

Heclę mõtis deſcriptio 379.a

heidelbergẽſes damnant ſcripta Luteri & Brentij 728.b ſcribũt in Brentiũ &c. 771.a b

heldus quid cum Saxone egerit 389.a

heldi ad Proteſtantes reſponſum,& in dicendo dexteritas 390.b 391.
heldo quid & quomodò à ꝓteſtantibus reſponſum 391.b 392.
helena laceratur à Centuriōibus Magdeburgicis 725.a
helfēſteinij comitis mira hoc anno ad eccleſiam catholicam ex ſecta reditio 934.b
helmonda & Endouia ꝑ Roſſemiū captę ac direptę 504.a
heluetij cędunt Gallos 90.a
heluetij auro corrupti nō expugnant Diuionem 94.a
heluetij catholici cędūt Zuinglianos 274.a b 275.a eorū pietas 276.
heluetice ſynodi decretū 385.a
heluetios Buceri technis decipi nequiuiſſe 371.a
henricus Galliæ rex celebrat nuptias 301.a punit hęreticos 575.b ſcripto edito Catholicū ſe declarat. ibi. itēq; hoſtē hęreticorū 576.a Parmæ imponit pſidium 585.a facit bellū Carolo V. 585.b capit naues Belgicas 586.b proponit edictū cōtra hæreticos 587.b oppugnat cū Mauritio Carolum V. 588.b eius ſymbolū 591.b adimit imperio tres Epiſcopat⁹,& Metēſibus durum iugū imponit 592.a redit in Galliam 599.a vaſtat ditionē Lucenburgeñ 601.b cōburit hęreticos 610.a occupat aliquot Belgij oppida 614.a mittit exercitum in Italiam,& expugnat Valentiam 638.b reuocat illos ex Italia 640.b facit pacē cum Philippo rege 687.b lœtaliter vulneratur & decedit 691.a b
henricus octauus Angliæ rex ducit Catharinā Hiſpanam vxorem 79.a optimè inſtituitur. ibidèm. ſcribit in Luterū 149.a repudiat Catharinam 293.b à Pontifice damnatur id factum 294.a vocat ſe ſupremum Eccleſiæ Anglicanæ caput 316.b quî quam vxorem ſuam tractârit,& quam ſextò duxerit 488.a b moritͤ 547.a
henricus Henriquez quid q̈ntúmve pro fide apud Barbaros aut tulerit aut præſtiterit 783.b
henricus Zutphanius apoſtata, profugit Bremā,& Meldorpij exuritur 173.a concitat diſcordiam multis locis ibidèm. b
henrici Brunſuicenſis captiuitatem qui captor ipſe luerit 428.a
henrici octaui Anglorum re-

gis vxores quæ qui ab ipso tractatæ 376.a b in S.Thomę Cantuarieñ ossa tyrannis 422.a scriptum contra concilium 433.b edicta cõtra Luterum qualia 434.a vxor quinta 454.a
herba ad imaginé Christi miraculis claret 724 a vt ea miracula facerent Centuriones ibidèm
herlense apud Vatuccam cœmeterium, vndè qui frustrà oppugnatum 500.a
hermannus episcopus Coloniensis loco mouetur 545.b
hermannus Hessius archiepiscopus Coloniensis moritur 73.b laudatur, ibidèm
hermannus quidã seditiosus Geusa quì Brugis auditus & exactus 889.b quì Hasselleñ seduxerit, quãq; illis fuerit acceptus, & se indè subduxerit 913.a curtãdèm etiàm suis exosus 919.a
hesdinum à Gallis captum 383.b
Hilarij ossa comburuntur ab hæreticis 751.a
hilarion superstitiosus est cẽturionibus 712.b
hinsbergum Iuliaceñ oppidũ quì à Brabantis contra Iuliaceñ tutatum 488.a commeatu suffultum 499.b defensum 500.a
hinsbergi obsessio qui p Brabantos soluta 500.b
hippolytus Medices adspirat ad Hetruriæ principatum 365.b struit insidias Alexãdro ibidèm, redit cum eo in pacẽ 366.a miserè perit ibidèm
hispanus quidã Caluinianus cur vndè Antuerpiam vocatus 595.a
hispani q̃ charum habuerint Carolum quintum 224.b
hispani obtinent arcem Turcicam 767.a
hispani duo Geusici qd Antuerpiæ adorti 895.a
historia ecclesiastica Illyrici & sociorum, quot scateat fraudibus & mẽdacijs 695. &c. cõfutata ab Alano Copo ibidèm b eius authores seipsos confutant & pudefaciunt 699.b lacerãt Pontifices 701.a 703.
historici Magdeburgenses sępè pugnantia scribunt 725. a b quò reuocent crucis vsum ibidèm b proscindũt patrum scripta 727.a plura de istis historicis vide in paginis quæ his antecedunt.
Hollãdię vrbes quę aut quot aduersùm Geusas laudem meritæ 886.a

hor-

horrenda Dei in schismaticos iudicia 414.
horucius pirata occupat Algerium 323.a ceditur ab Hispanis ibidèm
Hugonistæ sęuiunt in Gallijs 733.&c. vt Lutetiam ingressi sint 736.b
hungariæ descriptio, opes, amœnitas fertilitas 477. nobilissima oppida quot & quæ 449.a
hungariam qui Turca depopulatus vastârit 498.b
hungarus quidam Mahometanus Budę pręficitur 475.a
hungari duce Georgio Sichelo sæuiunt in nobilitatem & Pontifices 97.a at cędũtur ibidèm b
hũgari quomodò sensìm degenerârint 475.b
hũgari pucro in cunis vagiẽti iuramẽtũ præstant 545.b
hungarorum insolentia aut temeritas 476.b
hungaris quibus cur meritò insultandum 473.b
IAcobus Complutẽsis claret miraculis 723.b
iacobus Smidelinus quàm impudens 248.a Thrasonico habitu concionatur ibid.b
iacuppus rex Persarũ perit 16.a
iana Semeria quota Henrici octaui vxor 376.a filium enixa, ex partu interit 385.b
ianizari qui sint, & eorum arma 104.a
ianizarorum, & eorum qui Spaches dicuntur, pertinacia 403.b
Iconoclasmi apud Antuerpieñ scintilla seu incentor qs 881.a
iconoclastę quo aut cuius edicto compressi 887.a
iconoclastarum & Turcarũ q̃ntilla differẽtia 396.b 473.a
iesuitarum approbatio, obedientia illorum pia quò & q̃ feliciter cedat 458.459.
iesuitarum quàm sint multiplicata collegia 462.a antesignaui seu duces qui quales 461.a b
iesuitis cur adeò infensi hęretici 460.b
Ignatius Loyola cuius religionis aut ordinis author 455.b
ignatij Loyolę militatio, vulneratio, in sese descẽsio, sanatio, conuersio, pœnitentia, secessio solitaria, peregrinatio, studium, prędicatio, incarceratio, liberatio, mẽdicatiò, promotio, 455. 456. professio, dispẽsatio, facultes, institutio, 457.458
ignis quàm mira apud Heclã natura 379.a
igniuomos montes esse velut in-

infumibula inferni 378.b 379.a
illustratio quæ, quale sit Dei scilicèt beneficium 842.b
Illyricus Melāchthonis discipulus scribit in illum 570.b vult Synodum Saxonicam 571.a. quiritatur Augustanā Cōfessionem deprauatam ibidèm. scribit historiam ecclesiasticam 694.b perstringit Zuinglianos. ibid.
illyricus cum suis ꝓscribitur à Luteranis 756.a
illyricꝰ & Cyriacꝰ quis quomodò Antuerpiā vocati, & quid ibì fecerint 893.b
illyrici & Spangenbergij nō prosperi successus in Belgio 893.b
illyricani & Melanchthonici quî se mutuò traducāt 850.a
Imago Christi crucifixi sudat diù 584.a
imago Christi apud Paneadē 724. a, de ea mendacium Centurionum. ibidèm.
imagines sacrę impijssimè tractantur in Anglia 689.a
impietas hodierna q̃nta 788.a
impudentia & arrogātia qui quanta laborent 818.a
Indorum pueri quo zelo persequantur idola 780.
indorū pueri q & quot quanta pro Christo passi 784.a
inducię Turcarū quales 398.a
indulgentiæ prębent Lutero insaniendi ansam 120.b
indulgētiæ Luteranæ q̃ 854.a
infans regius è Buda ad Turcam deportatus 472.a
inferni seu Purgatorij indicia in terris qualia 379.a b
innocentes hæreticis q 442 a
innocētius 4. mittit Legatos ad Tartarorum regē 33.a
inquisitionis Hispanicæ introducēdę rumor falsus q̃s tumultus excitârit 868 b
insulæ Fortunatæ 108.a
insulensium zelus 906.a
interimistæ quî p Vuigādum hæreticum tectìm appellati 847.b
inuocatio sanctorum à q̧bus olìm impugnata 719.a. quî per quos traducatur 842.b 843.a
Ioachimꝰ Vadianus quot cōtra Eucharistiā libros scripserit 371.b
ioachimꝰ Vuestphalus Zuinglianos proscindit 604.a scribit in illos 615.b. item in Caluinū 616.a.642.648. & in Iohānem Laskū 643.
iohanna insula 8.b
ioannes à Lasko cum suis nō potest habere hospitium apud Luteranas ciuitates 612.a. Embdę recipitur. ibidèm

dèm b. migrat Frácophordiam 616.b. ſcribit contra Luteranos 619.a. obit 693.b etiàm mortuum oppugnat Vueſtphalum 728.a
iohannes Apoſtolus quàm vitârit Cerinthum 637.b
iohãnes Campanus impiè de S. Trinitate ſcribit 288.b
iohannes Dalburgius morit̃ 56.a. idem laudatur, ibid.
iohannes Eckius taxat Luterũ 129 b. diſputat cum Carlſtadio & Lutero 130.b
iohãnes Fiſcherus. quęre, epiſcopus Roffenſis.
iohannes Gropperus aſſciſcit̃ in numerum Cardinalium 546.a. eius continentię zelus. ibidẽm b. obit 688.a
iohãnes Marbachiꝰ Vbiquetarius 775.a. quantũ tribuat Lutero. ibidèm.
iohannes epiſcopus Treuericꝰ morit̃ 54.b eſt in epiſcopatu lvij. annis ibidèm.
iohã. Bugẽhagiꝰ cõfutatur à Michaele Veho 290.a
iohannes Roffenſis Epiſcopus laudatur 335.b. plectitur capite ob pietatem. ibidèm. 336. a. caput ſtipiti inditum nihil contabeſcit multis diebus 338.b
iohannes Trauerſius damnatur capite, ſed tres digiti, quibus ſcripſerat pro primatu Romani Põtificis, cõburi non poſſunt 343. b 344.a
iohannes Saxoniæ dux obit 292.a. eum Luterus Chriſto comparat. ibidèm a. eius filius dux Saxonię capit̃ 552.a. vt ipſe & Lãtgrauius Carolũ quintum vocârint. ibidèm. donatur vita à Ceſare 553.b. non vult ſe ſubmittere decretis Concilij Tridentini 565.b. moritur cum vxore ſua 613 b
iohannes Stoltius ſcribit Luteri defenſionem 612 b.
Iohãnes Stoneus Auguſtinianus poſt triduanũ ieiuniũ, diuinitùs admonetur ad conſtãtiam, & fortiter moritur pro iuſtitia 343.
iohannis Vaiuodę Hungarorum regis mors 454.b
iohannitarum apud Neomagos templum quali cõcione infamatum 900.b
iouinianus hæreticus quid docuerit 188.a. paucos ſeducit, & citò opprimitur. ibidèm.b
iouiniani imperatoris edictũ quod quàm laudandũ 389.a
Ipereñ q̃ templa & cœnobia quomodò vaſtârint 878.a
Irenęus Martyr quid ſcripſerit

rit de ecclesia 766.a
irenęi ossa concremant 751.a
Isabela Caroli V. soror obit 148.b
isabellæ imperatricis mors 428.a
isenaceñ Protestantium conuentus quid statuerit 426.b 427.a
islebium cuius & natiuitate & morte longè latéque iactatum 529.
ismael Soph9 fit rex Persarũ 12.b 17.a mittit legatos Venetias 19.b describit 100.b &c.
Iudęus ab ancilla emit sacram hostiam 626.b eam cum socijs cõfodit, & exit sanguis ibid. & 62.a capitur & exuritur cum ancilla ibi. quidã quî à Pio 5. cõuersus 823.a
iudæi malè tractãtur Vlysbonę 66.a Christianorum infantes perimunt 83.b quî cuius Pontificis exemplari uita conuertantur 825.a
iuliaceñ ducatus quomodò à Brabantis inuasus 481.b
Iuliaceñ dux Gandauũ quomodò ad Cæsarem cur & quî profectus 451.b
iulianus apostata qd dixerit cuidam Christiano 363.b crucis signo fugat dæmones 533.a
iulius II. occupat Bononiam 69.a moritur 93.a
iulius III. moritur 618.a
iulius Pflug eligitur Numburgeñ episcopus, eijcit, & rursùm instituitur 483.b 484.a
iunonis Sacrum, quale cuius insulæ nomen 801.b
iunusbeius Turcæ legatus, vndè quàm miserè tractatus 402.b 403.a

LAbyrinth9 Aegypti 114.b
landresium à Cæsare obsessum, à Gallis commeatu munitum 507.b
landresiũ à Gallis occupatum & munitum 493.a
lantgrauius Hassiæ aliqt Episcopis imminet 212.b Marpurgi frustrà nititur conciliare euangelicos 230.b ferit fœdus cum Zuinglianis 263.a restituit Vuirtenbergicum 318.a quãtillum legato papę detulerit 391.b se dedit Cæsari 554.b supplex petit veniam 555.b cidititiõis cõditiones 556.a interceditur pro eius liberatione 561.b meditatur fugam 582.a dimittitur è custodia.
laurẽtius Campegi9 legatus venit Norinbergã &c. 171.a reformat clerum 172.
laurentij Medicis horrendum in Alexandrum Medicen scelus

ſcelus 380. fuga 382.b mors 383.a
lazari Schuendij laus 803.b
Legatio ad Valenceneñ 919.b
legatus pontificius qui à proteſtantibus exceptus 391.b
legatus Ferdinandi ad Turcam, qui Byzantij exceptus 469.a
legatus aliquis Amſterodami quomodò exceptus 921.a
legati à Buſcoduceñ detenti, liberantur 924.a
legati principũ Germaniæ ad Gubernatricẽ, quid petiêrint & impetrârint 927.a
legati Proteſtantium ad Henricum Angliæ regem, quid reſponſi retulerint 449.a
legati ad Turcam, quibus epulis excepti 473.b
legati q vbi à Geuſis læſi 913.b
leo X. moritur veneno 148.b
leodieñ epiſcopi in Polũ humanitas 385.a
leuuardia qui in gratiã recepta 905.b
lex Salica à quo lata 5.a
Libell9 Gallic9 ſeditiosè ſparſus quid continuerit 872.b
libellus fœderatorũ ſupplex ad Gubernatricem 908 b Gubernatricis ad eum reſponſio 910.a
libellus Gallicus ſeditioſus Bruxellis ſparſus, quid conprӕhenderit 872.b
libertas peſſima quæ 374.a
liber de Actis ſynodi Conſtãtienſis ab Iſlebio edit 221.a
libido Venerea quos quantis periculis inuoluat 381.
libri qui cur ęquiſſimè aut vetẽtur, aut igni adiudicẽtur 452.b
libri qui cur qaibus non paſsìm legendi 453.a
libri hęreticorum Meti comburuntur 605.b
liguria qualem non ità dudũ hiatum terræ perpeſſa 787.a
lingua Sclauonica latiſſ. 31.a
lipſia quid oppidi ſit 431. a & Luteriſmo quali infecta ibidèm.
litaniæ cur olìm inſtitutę 73.a
lituania deſcribitur 44.b &c. in ea qui hodiè ſint hæretici 44.b quot Eccleſiæ Romanæ obediant Epiſcopatus 45.b crudele genus ſupplicij 45.b
liuonia quandò primùm crediderit 50.a
liuonia varia habet idiomata 50.b
liuonienſes pugnant cũ Muſcouitis 45.a
Lochię quorũ principũ conuentu illuſtratæ 437.b
locuſtarũ prodigioſa copia & magnitudo 466.b copiæ

quæ quid portendere visæ 496.b ingentiũ ingens plaga 488.b
locustis porcos sanguinatos 467.a
londronius clarus dux q̃ tandem à Turcis occisus 400.
longolius quis vndè cur laudatus, & quos ille laudârit 819.b
louaniẽsium laus 871.b 885.b
Lubecensibus cur quid priuilegij ab ordine Teutonico concessum 50.b
lucas Sternbergerus horrendas vomit blasphemias 731.b quos habuerit prçceptores 732.a
lucemburgum aut Luxẽburgũ à Gallis occupatũ 507.a idipsum Cæsar Gallo extorquet 515.b
ludimagistri vndè quomodò examinandi 929.a
ludouicus Galliæ rex Mariã Henrici Angli regis sororẽ sibi iungit 104.morit̃ 105.a
ludouic⁹ Sforcia miserè moritur 105.a
ludouicus Hungariæ rex perit 193.b
ludouici comitis Palatini obitus & successor 511.a
lugdunenses se dedunt regi 761.a
lusitani quæ nauigando adiẽrint loca 10.b
lusitani tres comedũtur à barbaris 23.a
lusitanorũ apud Indos & contra Turcas victoria 377.a 397.a
lusitanorũ rex, Caroli V. gener, interit 508.
luterus vbì natus & quandò 117.b fit monachus 118.a habet commercium cum dæmone 118.b fit doctor theologiæ ibid. oppugnat Indulgẽtiarum prçdicatores 120.b ꝓpositiões xcv. edit contra indulgentias 121.
luter⁹ summissus erga Põtificẽ 121.b hæreticorũ omniũ impotentissimus ibid. vulgò se venditat 122.a Clerũ traducit ad vulgus ibid.
luterus venit ad Caietanũ legatum 126.a non vult ire Romam ibid. protestatur se in om̃ibus sequi Romanam Ecclesiam ibid. tergiuersatur coram Caietano 127.b agit fraudulẽter ibi. b submittit se vniuersitatibus ibidèm.
luterus fraudulenter laudat Theologos Parisiẽses, rursusq; vituperat 128. a scribit contra decretales &c. cùm paulò antè se in om̃ibus Ecclesiam Rom. sequi dixisset

dixiſſet ibidē. à Legato ſimulatè prouocat ad Pōtificem 12.b Caietano blanditur, itemq; detrahit ibi.
luterus barbara vſus voce 130 b. dicit oppugnari nō poſſe Rom. Eccleſiam ibidèm. diſputat cum Eckio ibidē. damnat Boëmos, & credit purgatorium 131.a
luter9 quantū tribuerit Rom. Eccleſię, eamque agnoſcit & dolet ſe irreuerēter tractâſſe 133.a rursùs cōtraria ſcribit & dicit 133.b 136.b docet oīnibus modis reſiſtendū Pontifici 136.b ſcribit pugnātia 137.a ius Pōtificium exurit ibi. hortatur principes, vt in ſanguine pontificis & cardinaliū manus ſuas lauent 137.b
luter9 ſcribit in Colonieñ & Louanieñ theologos 137.b excōmunicatur à Pontifice ibid. ſcribit in Pontificem acerbiſſimè ibid. ſcribit libros pietatem quandā præ ſe ferentes 138.b accuſatur grauiſſimè in Comitijs Vuormatiæ 139.a defendit à Friderico Saxone ibid.b diû cōſultatur, quibus cautionibus Vuormatiam adducendus ſit ibidèm. venit cū ſocijs Vuormatiā 140.a
luterus concionatur contra Cæſaris edictum 140.a proteſtatur corā Cęſare & principibus longè aliter quàm fecerat coram Legato Pontificis 141.b 142.a arguitur immodeſtiæ à principibus 142.a mirabili verſutia fingitur captus 144.b eius Patmos ibid. dehortatur à ſtudio Philoſophiæ &c. 144.b Thomam Aquinatem dicit multa ſcripſiſſe hęretica ibi.
luterus hortatur ſuos, vt in abrogāda Miſſa cōtra conſcientiā perſeuerent 145.b damnatur à Pariſienſibus 146.a ſcribit contra Pariſienſes atrociſſimè ibid. redit è Patmo Vuittenbergā 149.b commēdat Philoſophiam, corripitq; Melanchthonē 150.a damnat Auguſtinianos ſuos ob Miſſę abrogationem, quos antè laudauerat 150.b ſcribit maledicētiſſimè in Angliæ regem 150.b eius verba arrogātiſſima ibid. &c. iactat ſe de Miſſa triūphâſſe 151.a contumelioſus eſt in Cæſarem & principes 151.b
luterus ſe vocat euāgeliſtam, 152.b nullum vult pati iudicem ibid. vertit nouū teſtamentum mala fide Germanicè

manicè 153.a reijcit aliquot sacræ scripturæ libros 155.b multis locis mutat suã noui Testamẽti versionẽ 156.a ait omnibus Venerẽ necessariam 156.b scripsit acerbissimè in Principes,& cõtumeliosissimè 157.a 171.b hortatur vulgus nè obediant Principibus 158.a

luterus bona Cleri adiudicat fisco 160.a ostendit se obsessum à legione dæmonũ 162.b scribit in Zuinglium 167.a ridet miracula circa obsessos 169.b scribit in carolstadiũ 175.a ait se Sacramentarios planè execrari 180.a

luterus vidẽs rusticos succũbere, scribit in illos 182.b 192.a celebrat nuptias 186.b scribit sceleratissimè in Canonẽ Missæ 191.a blãdit Georgio Saxoniæ principi 194.b qd scripserit de deserẽdo infœcũdo matrimonio 195.b hortatur Archiepisc. Moguntineñ, vt vxorẽ ducat ibid. blanditur Angliæ regi 196.a scribit in Zuingliũ & Oecolãpadiũ 197.a

luterus scribit in Zuinglium &c.205.b Germanos vocat porcos 206.a vult Zuinglianos puniendos, eosq; vocat porcos & asinos,& blasphemos ibi. scribit in anabaptistas 209.a obiurgat magistrat⁹ ob punitos anabaptistas ibi. Papatui quãtum tribuat ibid.b scribit prolixè in Sacramẽtarios, sed pugnantia 215.b exagitat Georgiũ principẽ 217.b scribit cõtumeliosè in põtifices & prĩcipes 221,b 268. de bello Turcico scribit pugnantia ibid.

luterus suo ense iugulatur 259.b loquitur arrogantissimè 260.b &c. 270.a impudentissimè mẽtitur de Catholicis 272.a vult se exercitare maledicendo ibid. mentit de S. Hieronymo 288.b probat in Arrianis, quòd noluerũt Homousiõ recipere ibid. cõtra pactũ scribit in Zuinglianos 291.a scripsit contraria de inuocatione sanctorum 292.b 293.a iactat se impudenter 295.b 296.a à diabolo didiscit blasphemare Missã 311. eius immanes blasphemiæ 312.a

luterus imprecatur Missæ 312.b. de ea scribit pugnãtia 312 b &c. dicit subditos Magdeburgenses iurè posse occidere Archiepisc. suũ 347.b

quam

quam aliquãdò synodum indixerit 370.b vbì q̃ bellè suo se iugulet gladio 376.a
luterus ęgrotat, ad conuentũ vẽturus & Heluetijs respõsurus 384.b quõ vnum & idem modò asserat, modò oppugnet 420.b quales cõcilio articulos offerri voluerit 423.a qualẽ de precibus contra Turcas libellum ediderit 486.b quibus technis à Sleidano frustatìm citatꝰ 487.a,b & quousquè Zuinglianis placeat 490.a quî suis coloribus à Zuinglianis depictꝰ 519.b quî capto Brunsuiceñ insultârit 524.a iam moriturus, quò adhuc sanus Vuitenberga vocatus 528.b
luterus vult orari pro Dño DEO 529.a eius suprema precatio, & mors ibid. Cadauer põposè ducit̃. Vuitenbergã 530.a mirè angit̃ dum vult expellere dęmonem 531.a frustrà conatur excitare Nesenũ 534.a eius impia vox in crucẽ Christi 725.b est sibi in multis cõtrarius 773.a à Munstero carptus, quid illi responderit 864.a
luteri apud Smalcaldiam cõcio q̃d sendi habuerit 386.b. de suorũ nequitia testimonium 390,b arrogantia & audacia quãta 484.a de Zuinglianis iudiciũ & ꝓphetia 509.a theses contra Louanienses quales 519.a hęreticũ contra Põtificem scriptũ, quale 521.b scripta vndè q̧ corrupta 861.b inconstantia qualem hodiè principẽ ad Ecclesiã ꝑ occasionem reduxit. 936.a
lutero quid non solùm Germania, sed tota Christianitas acceptũ referre habeat. 491.b 492.a falsam Sleidani laudem nihil profuturã 522.b quis prophetię spiritum tribuerit 524.a q̧ quõ adulentur 837.b
luterum (si dijs placet) apost. Paulo à Luteranis collatũ 439.b
luteranus sacerdos iugulat vxorem suam &c. 757.a
luterana hæresis hoc anno ex Helfensteinio comitatu mature, piè & vltrò exturbata 934.b
luterani Zuinglianos puniũt 205.b pudefiunt 260.a nolũt Zuinglianos in fœdus Smalcaldicum admittere 273.a insultãt Zuinglianis 278.b vanè prophetizant 303.b oppugnant conciliũ

413.b quomodò à Zuingli anis depicti 439.b instaurant bellum in Zuinglianos 604.a
luteranos acerbè perstringũt 645.a valdè oppugnant Zuinglianos 619. 643.a 648.a dãnãt multas sectas, etiã Melanchthonem cum suis 692.b capũtur à Sturmio 731.a scribunt in Zuinglianos ibid.b 771. vocant Palatinos falsarios 773.a cõtendunt de veris Tomis Luteri ibid.b irridentur à Palatinis Caluinistis 773.b
luteranos q quomodò persequantur 846.a quî quas in angustias redacti 846.a & Zuingliani qualib⁹ & quibus de rebus inuicèm contendant 849.a quî à quib⁹ Luteranis mutuò proscindãtur 851.a qui quomodò bonorum Ecclesiasticorũ rapinam deplorẽt 854.a q quos velut parturientium sustineant labores 858.a
luteranorum nomẽ, cur Turcarũ tyranno inuisum 375.b calumnia 410.b de Tigurinis sententia 520.a librorũ copia scilicèt q̃ta 845.a
luterãos editis Zuinglij operib⁹ iratos & iritatos 491.a
luteranos pontifices etiã fulminibus (si dijs placet) vti 852.a
lutericę & Osiandrinę iustificationis fundamẽta quàm diuersa 386.b
luterici ministri q vndè Antuerpiam vocati 893.b
luterismus quis, qualis aut quotuplex 431.a
luterismus quãdò palàm Palatinatui illatus, quamq; nõ ità diù pòst Caluinismus ei ibidẽ suffectus 524.b 525.a
lutetiæ quale periculũ Carolo V. institerit 437.a
lutetiani quãdò cur & quàm trepidârint 515.b
luxuriæ cui quis hęresiarcha fenestram aperuerit 860.b
luxuriam sub Euãgelio nouo quantam quis euangelicus deploret 860.

MAgdeburgici pertinaces sunt 570.b cędũtur & obsidentur 581.b se dedunt 587.b laudantur à Sleidano ibidèm.
magdẽdalẽse cœnobiũ quomodò à geusis vastatũ 885.a
magister sententiarum quomodò à qbus tractet 818.b
magistratus quis cur carpẽdis 453.b
magistratib⁹ quibus quę vndè cur danda ratio 829.a
mahometes cędit regem Trapezun-

pezuntium 14.a prohibet suis,nè disputent cũ Christianis 145.a
mahometis pseudoprophetæ sepulcro quæ vrbs gaudeat 396.a
mahometãi in 2.sectas distracti 14.a cur se mutuò persequantur 14.b
mala Germanię iuxta Vuigãdum,quę qualia 847.& deiñ
malacca quo aut quali collegio illustrata 785.b
malacca expugnat̃ à Lusitanis 105.b
malacham hodiè dici,q̃ Chersonesus aurea aliâs dicitur 395.a
maluccę cerdũt Christo, sed pòst deficiũt & puniuntur 779.resipiscunt 780.a crescit ibì garyophyllũ ibidẽ.
maluendæ acerrima quæstione & disputatione quò Bucerus actus 526.b 527.a
mamaluchi qui sint 110.b qd habeant priuilegij 111.a
manamotapiæ regnum vndè conuersum,& mox auersum 462.
mãsfeldeñ comites quo honore Luterũ moriturum exceperint 528.b
marbachius quis qualis hęreticus 865.a
marcellus 2.moritur 617.a
marchenæ quorũ Geusarum clade nobilitatæ 887.b
marchionis Bergeñ in Hispania obitus 927.b
margarita Maximiliani filia obit 262.b
margaritę heroidis,vndè Reginaldus Polus natus, violenta mors 483.b
marggrauius Antuerpieñ qd à Geusis perpessus 914.a
Maria virgo sinè peccato cõcepta 25.a
maria soror Caroli 5.venit in Belgium 272.b
maria virgo liberat insignem dęmoniacã puellã cum alijs quibusdam 532.
maria fit regina Anglię,& q̃sdam includit in custodiã, alios educit 609.a multos euãgelicos ministros mittit in carcerẽ ibid. b quosdã primarios perimit 613.b restituit religionẽ ibi.moritur 670.b eius educatio 671.a
maria Caroli V. soror obit 670.b
maria Scotię regĩa obit 729.a
martinus Bucerus. vide, Bucerus.
martinus Luter9. q̃re, Luter9.
S.Martin9 tuet̃ Guintiũ 284.a
martinus Sinetius,q inter cõcionandũ è suggestu apprę-

 hensus

hensus 908.a & quî paulopòst suspensus 909.a
martinus Valētinus annūciat Mexicanis Christum 661.a claret miraculis 662.a
martini Sinetij chirographū & palinodia 909.b
martini Turonensis ossa cremantur 751.a
martyres Christi, & diaboli 159.a
martyres inter Iesuitas quî quales aut quāti 462.a 463.a
martyrologiō q̊d quale 423.b
masccanorum rebellio 905.a
matthias Illyric9. q̄re Illyric9.
matthiæ Heldi ad Protestantes legati oratio 387.b
matthiæ Huniadis laus 475.b
mauricius Saxo bellum clàm facit Carolo V. 588.a interìm omne studium pollicetur 589.a scripto edito belli suscepti reddit causā 589 b occupat Germaniæ vrbes 591.b Vlmam frustrà oppugnat 192.a obtinet Erebergum & Oenipōtem 599.b
mauricius tria vrget Passauij 601.b cōciliatur Cęsari, & in Hungariam ducit exercitum 602.a percutit fœdus cōtra Albertum Marchionem 606.a confligit cū Alberto, & moritur 607.b
mauricij Saxonis periculum 552.b deprecatur Cæsarem pro Lātgrauio 554. b restituit Vuittenbergæ Melanchthonem &c. 564.b quatenùs velit Synodum Tridentinam admittere 580.a facit fœdus cū Gallo 585.b
maximilianus I. domat Geldros 64.a fit hostis regi Gallorum 87.a moritur 129.b
maximilianus Austriacus it in Hispaniam 565.a fit Romanorum rex 755.a item Hungariæ 761.b
maximilianus Sforcia recuperat arcem Mediolanē & Cremonē 93.a
maximiliani II. Imperatoris felices in Hūgaria res 803.b
Mecha Arabum vrbs, cur ità habeatur insignis 396.a
mechlinia horrendo vexatur incendio 544.b
mechliniæ quæ potissimū cœnobia à Geusis inuasa 884.b
mechliniæ tumultus quantus vndè qui sedatus 891.b
mechlinien cōcionatores II. quidam, quid ad quam quæstionem respōderint 906.b
medera insula colitur à Lusitanis 24.a
mediolanum Gallis eripitur. 148.b
mediolanū cur à Cæsare Gallis negatum, Francisco aūt Sforciæ

Sforciæ liberaliter restitutum 425.b
mediolanum cuiusboni inter quos quanta fuerit remora 437.b
mediolani gratia quantoperè Franciscus Rex laborârit 425.b
meganus Comes quî qua de re Antuerpiæ auditus 874.b quot nobiles captos quò miserit 926.b
megano Comiti quid debeat Vltraiectum 914.b
melāchthon impudēter mentitur 39.b quid scripserit de Luteranis 46.b dehortatur à Philosophia 149. b fit pistor 150.a confutat Anabaptistas traditiōe Ecclesiastica 207.a asserit liberum arbitrium, quod negârat 210.a contra pactum oppugnat Zuinglianos. 263.b respondet ei ab Oecolampadio ibidèm. quos secum è Saxonia adduxerit Bónnā 493.b cum suis accommodat se nonnihil ad Interìm 509.b carpitur ab Illyrico & socijs ibidē. ab Illyrico falsi arguitur. 571.mutat crebrô Confessionem Augustanam 640.b &c. nouam Sacramentariā opinionem effingit 693.a moritur ibidèm.b Luteri furiosa scripta elimat, estq; familiaris Sacramentarijs 694 a multos hortatur ire Tigurum & Geneuā ibid. laceratur à suis ibid. impudenter mentitur de inuocatione sanctorum 719. b cuius aut quorū librorum falsarius 806.a qualis quorum patrum mastyx 807.b quî tandē factus Zuinglianus 833.a quid de quibus suis queratur 853.a
melanchthonis impudens & inepta in patres calumnia. 447.a
melanchthonici quo alio nomine recèns vocati 843.b
melchior zobel episcop9 Herbipolensis cæditur 648.b
melitæ (seu per syncopā Maltæ) oppugnatio, descriptio, latitudo 788.b & deindè.
melitensibus quid à Pio IIII. subsidio missum 792.a quātæ ex Sicilia copiæ subsidio missæ 802.a
melitenses omnes in S. Elmi arce occisos 795.a
memoria quis quantū valuerit 492.b
memphis vrbs amplissima 114 quî hodiè appelletur 393.a
mendacia innumera Luteri 157.b

mercatores Luterani quę monasteria salua velint 346.a
mercurius ętatis nostrę commentitius 26.b
meretrices quæ vbì quomodò aut conuersę,aut restrictæ,aut pulsæ 827.a
meritoria vñ sint bona opera 410.b
metis ab Epo Roberto nouũ accipit Senatum 606.a
metropoles Hungariæ quæ qualem triangulũ aut tripodem repræsentẽt 499.a
Michael Herlinus iamiam suspendendus, cur & quî se clàm vulnerârit, quemque tumultum ante suspendiũ suum excitârit 931.a
michael Sellarius apostata & Anabaptista grauissimè punitur 207.a
michael Seruetus impiè scribit 288.a
milites Teutonici dicti, olìm se fratres scribebant 50.a
ministri Euangelici quales 236.a
miraculum hæresiarchę horrendum 416.a quale nõ ità dudùm Hassellę cõtigerit, 913.a quod hoc anno Gandaui ad S. Liuini reliquias factũ 932.b hoc anno apud Harlingam Phrisię notatu dignum 933.a
miracula facta ad reliquias S. Kunegundis &c. 56.b ad Eucharistiam à Iudæo cõfossam 83.a per quos vbì & hodiè fiant 459.b ad imaginem B.Mariæ in Anglia 532.b Diuina lacerantur à Centurionibus Magdeb. 712.720.a apud Indos qualia & hodiè fiant 781.a
missa proscinditur à Lutero, Sapido &c. 191.a
missa celebratur Argentinæ intermissa 578.
missæ mastiges summi quî 444.b
missæ sacrificiũ viuis ac mortuis prodesse 410.b
misnia quãdò quî Luterismo infecta 430.b
misnię oppidũ quid aliquandò miri prę oppidis vbiq; omnibus habuerit 430 a
Moderatio edictorum regis quæ vndè probata 873.a
moguntia tumultuatur 184.a
moguntinenses Theologi qd sentiant de Conceptione Mariæ virginis 25.a
molligradi doctores qui 857.b.858.a
monachi Turcici quales aut qui 479.b
monachorum & monialium cõiugia (si dijs placet) qualia 445.a

mona-

monachorũ exibilatio, quale cui ſit Dei ſcilicèt beneficium 844 b
monaſteriũ inſigne S. Trinitatis apud Moſcouitas 42.a
Monaſteriũ occupatũ ab Anabaptiſtis, & tota eius tragœdię hiſtoria 304.a &c. capitur ab Epiſcopo ſuo 309.b
monaſteria quę præcipua habeant exercitia 593.b falsò ab hęreticis nõ nisì ſcholę olìm fuiſſe dicũtur. ibidẽ. falsò quoq; ab ijſdem traducuntur. 597.a
monaſteria & templa Antuerpienſia vndè & quãdò expilata 881.b
monaſteriorũ in Anglia euerſio 423.b
monaſtice quî ab Eraſmo cõmendata 373.a 374.b
monialis fugit Lutero approbante 168.b
moniales apud Tornacũ quî à Geuſis tribulatæ 877.b
montenſium in Hannonia commendatio 877.a
monſtrum hoĩs Rauẽnæ 87.b
moſcouia vrbs & prouincia qualis 43.a
moſcouitæ. quære, Rutheni.
Muleaſſes fit Tuneti rex 326. b. cædit fratres ſuos ibidẽ. eſt inuiſus ſuis 327. a fugit ad auũculum ſuum ibid. b eſt ſtrabus & peritus 355,a venit ad Cæſarem ibid.b reſtituitur ab illo in regnũ 359.b quî in fuga agnitus, captus, & à filio excęcatus 514.a venit Auguſtã ad Cęſarem 564.
muleaſſis prodigioſus edẽdi luxus q̃ ſit inauditus 511.b 512.a infortuniũ & calamitas 513.a 514.a ſtudiũ, genealogia, nobilitas 512.a 515 a
mulhuſium deficit ad Heluetios 64.b
muſtaphæ & Pialis præfectorum Turcicorum diſſenſio 790.a
muſtaphæ in cadauera militũ Melitenſium facinus 795.
Myriades aureorũ nummûm quot, in quod bellum Carolo V. collatæ 496.a

N

NAtalitia Dñi feſta quî Pius V. coluerit 830.
nauigationis ex Hiſpania in Indiam deſcriptio 395.a
Neapolis crebrò mutat dominos 54.a
neruiæ duæ 684.b
neſtoriani hodịè vbì reſurgant 424.a
Nicena ſynodus I. quib⁹ vndè conuicijs affecta 815.b
nicenã I. ſynodum cur Lutherani exibilent 445.a

nicolaus Amſdorffius acerbè ſcribit in Brētium,&Melanchthonem &c. 558.a 645.a
nicolaus Gallus de Euangelicorū diſſenſionibus quid ſcribat 645.b ſcribit cōtra Melanchthonem 693.a
nicolai Serini comitis cædes, & caput quî Turcæ oſtentatum 866.b
Nobilis quidam Antuerpieñ q & cur in crucē actus 892.a
nobilis cuiuſdā Belgæ in oppidi ſui templo & alibì ſcelus 896.b
nobiles Geuſij quot qua in fuga ſint capti 926.a
nobilium in Belgio fœderatorū ſymbolū quale 870.b
nobilium inter Belgas fœderatorū libellus ſupplex, cuius rei occaſio fuerit 870.
nocturna Geuſarum conuenticula fiunt diurna 874 a
norcarmij in Geuſas armatos felix irruptio 898.a
norinbergenſes immaniſſimè vexantur ab Alberto Marchione 600. coguntur pacem cum illo facere ibidē. eius ditiōes inuadūt 607.a
noribergica comitia quę,cui9 morte nōnihil turbata 491.a
northumbtius dux cum ſuis capit, & poſteà capite plectitur 609.b quæ dixerit moriturus ibidèm
nouaria mirè defenditur ab Heluetijs 89.b
nouimagiū quî à Geuſis vexatum 899.
nouimagij quid in ſancti Antonij area Geuſæ adornârint 903.a
nouimagio lupus quis quî intrōlatus 900.a
nouimagenſes Catholici quo animo ſe Geuſis oppoſuerint 901.b quot ſenatores Geuſicos quàm mox è ſenatu eiecerint 902.a
nouimagenſiū fœminei ſexûs æmulatio aduersùm Geuſas 992.b
nouimagenſium de profligādo lupo Geuſico zel9 900. a millib9 quot armatis Megan9 comes ab eis honorificè exceptus 903.b Geuſarū Thraſonica in foro ambulatio q̈ p̄ eis citò diſparuerit 903.b alter cōtra Geuſas cōcurſus 903.a facinus 405.a laus 904.a
nouogardia magna à Ruſſis capitur 33.b
nox ea prima iconomachiæ Antuerpieñ, pijs omnibus qualis 881.b 882.a
Numorum ſeditioſorum in vulgus diſperſio 871.b
nuptię apoſtatarū q̈les 445.a

Obſi-

OBſidionem Hinsbergi quomodò Brabanti ſoluerint 500.b
obſtetricibus quid qua pœna apud Belgas iniunctũ 929.a
Oecolampadius oppugnatur à Luteranis, & reſpondet 179.a extinguitur 275.a ei⁹ epitaphium 277.a de eius morte quid ſenſerit Luterus 511.b dicit ſanctos intercedere pro nobis 314.b
oecumenici apud Mantuam concilij indictio 377.b
Oneraria nauis quantis cum armamentis vndè Melitenſibus Turcis erepta 801.a
Operum bonorũ fructus qs, quarè habenda ratio 411.b
oppida Imperij oppignorata 28.a
Orbis nouus quã amplas habeat prouinciss &c. 654. &c. item eius orbis hiſtoria ibi. &c. innumeri illic ad Chriſtum conuertuntur 661.
ormutiũ qualis in Perſico ſinu ciuitas 872 b
Oſiander nouum dogma de Iuſtificatione cudit 582.b à Luteranis ſuis oppugnatur 583.a illos oppugnat ibid. in ſuam ſententiam trahit Albertum Pruſſiæ principem ibidèm
oſiandrinę in cõuentu Smalcaldienſi concionis ſundamentum quod 386.b
Ottomãni Turcæ vt bella gerant 281.b vndè eorum vires auctæ 288.a
Ouidij de Amore carmina quot quis euangelicus cõcionator in concione ſua protulerit 849.b
PAcem quibus medijs aut concionibus Turcæ definiant 398.a
pagi Melitæ quot 788.b
papam diabolo à Lutero collatum & collocatum 487.a
pariſienſes damnãt Luterum 145.b contumelioſè illis reſpondetur 146.a
pariſienſes in religione conſtantes 739.a primi ſe opponunt Caluiniſtis ibid.b cõfirmantaduẽtu Guiſij 741.a
pariſijs quod periculũ & infortunium Carolo V. inſtiterit 437.a
patriarcha Alexãdrinus promittit obedientiam Rom. Pontifici 777.a
paulus Form furatur & vẽdit Iudæo Euchariſtiam 82. b fugit ad Vandalos ibidèm. diro ſupplicio interficitur 83.b
paulus 3. mittit Andreę Aurię inſigne munus 352.a bęnè precat claſſi Cęſaris ibid.b

qui à Cæſare & rege Franciſco veneratus 407.a mittit auxilia Cæſari contra Proteſtantes 536. b moritur 577.b à Sleidano perſtringit contumelioſè, ſed defenditur ibid. & 559.b
paulus 4 obit 692.a
paulus Valleus Ieſuita, quid vbi pro fide exantlârit 783.b
pauli III. in Rempub. affectus quis 480.b
pax publica Germaniæ ſancitur 280.a
Peregrinationũ religionis & pietatis ergô ſuſceptarum laus 394.a
perpénianum quî cõtra Gallos tutatum 484.b 485.a
perſę equites vt arment 101.a
perſæ tria habẽt militum genera 101.
perſas à Luſitanis bombardas fundere didiciſſe 393.b
perſonæ tres ſanctæ Trinitatis blaſphemantur 289.a
peruicacia ſeu pertinacia diſputatorũ quorundã quanta 528.
peſtum à Germanis occupatũ, contraq; Turcas defenſum 468.b 469.b
peſtum à Turcis occupatum. 471.a
petra adamantina altiſſima ſemper ardens 8.a
petrus Aloyſius perimitur. 559.b
petrus Brullius quo ſucceſſu Tornacum inficere adortus 517.b 518.a
petrus Martyr apoſtata diſputat Oxonię 576.b vt de cœna Dñi ſolitus fuerit loqui ibid. abit ex Anglia 609.b vocatur Tigurum 620.a moritur 756.b
petrus Lõgus pirata inſignis 123.a
petrus Paulus Vergerius Legatus Pontificis 360.b indicat Cõcilij locum Saxoni ibid. mors eius quid cui quò profuerit 936.a
peucerus quis qualem contra quem aut quos librum ediderit 804.a
peuceri calũnia in quos quales 805.a rabies 809.a impudens mendacium 809.b in Surium conuicia 810.b 811.a
peucerum liuore & odio Põtificum ardere 804.b
Philippus Auſtriacꝰ it in Gallias 52.b tempeſtate impellitur ad Angliam 67.b honorificè illic excipitur 68.a in Hiſpania moritur 68.b reliquit ſex proles ibid.
philippus Caroli V. filius venit in Italiam 509.a item in Belgium

petrus

Belgium 570. Belgio inaugurat 574.a redit in Hispaniã 585.a celebrat nuptias cũ Maria Angliȩ regĩa 614.b
philippus Caroli V. filius alit multos pauperes 638.a eius victoria apud S. Quintinũ 639.a &c. eius exercitus cædit Gallos apud Grauelingã 649.a facit pacẽ cum Henrico rege Franciȩ 687.b eius nuptiȩ cũ filia Henrici 691.a
philippus Melãchthon. quære, Melanchthon.
philipp9 Petri apostoli discipulus ab eo missus in Siciliam 723.b multos quotannĩs liberat à dæmone ibid.
philippus rex Catholicus, à quibus subditis suis falsò perstrictus 869.a à quibus suis etiàm apud Cæsarem tectìm perstrictus 870.a
phrisia vndà pacata 905.b
phrisij cõplures Geusici, quo recenti miraculo conuertantur 933.b
Pialis quanto peditatu se ad explorandum S. Michaëlis oppidum contulerit 790.a
picardus quidã scelerate tractat Eucharistiam 54.b
picardi quid sentiant de Eucharistia 55.a
pictauium obsidetur à regis exercitu 752.b capitur 753.a
pictura libro Luteri cõtra papam edito pfixa, qualis 522.a
pilarum millia quot à Turcis in Melitam cõiecta 803.a
pinarolum vndè obsessum & liberatum 386.a
pius III. moritur 53.b
pius IIII. Pontifex quid Melitensibus subsidio miserit. 792.a
pius V. quos libros edi & verti curârit 824.a quas cur supplicationes indixerit 824.a quot dȩmoniacas q liberârit 824.b captiuos quos quî donârit 825.a
pij papæ 4. obitus 820.a
pij papȩ V. electio 820. eius laus, ȩquitas, seueritas 821.a ab eo Melitensibus quid addictum 821.b eius preces & parsimonia 822.a aula qualibus lectiõibus insudet 826.b clementia 527.b in tutãdis itineribus diligentia 828.a ad iudices hortatio 828.b erga meretrices commonendas studiũ 828.b papȩ liberalitas 825.a in nepotem suum pietas & seueritudo 825.b 826.a
Plagarum cælestiũ coaceruatio quȩ nõ ità dudùm quãta 781.a
plebis ad confœderatos nobiles supplicatio 875.b

plicatilibus nauibus cur vbì contra quos Turca ſit vſus 394.a
Poloni cædunt Ruſſos 99.a
pōtifex ſummus vndè cur & quomodò perſtrictꝰ 390.
pontifex Romanus eſt paſtor Eccleſiæ 119.a
pontificię in Pannonia copię quî ſe aduersùm Turcas geſſerint 486.b
porticus admirabilis quandò Gandaui extructa 3.b 4.a
portēta multa viſuntur 730.a
Præda quāta cui Turcę à quo pręter ſpem excepta 498.a
pręla quę vbì quibus Luteranis occluſa 852.a
pręſtigiæ hæreticæ q̈les 833.b
principes Catholici cum Luteranis agunt multis modis, ſed fruſtrà 254.b
principes ſeduci & euerti per hęreticos an ità mirū 387.a
principes qui quid corā Cæſare & rege Franciſco papę negârint 407.a
principes oēs imperij ſe ſubmittunt Concilio Tridentino 561.b
principum arrogantiā in res Eccleſiaſticas, etiàm à Lutero damnari 414.b
principum aliquot ſchiſmaticorum petulantia quanta 464.b
prodigiorum apparitio 425.a
proſopolatræ inter Luteranos q̧ habiti aut dicti 850.
proteſtantes vndè dicti 218.b
proteſtantes ſcribunt Gallo & Anglo 266.a
proteſtantes quale Cōcilium voluerint 298.a 300.a
proteſtātes captant Gallorū regis amicitiam 392.b
proteſtantes recuſant Mantuam & Pontificem, pro loco & pręſide Cōcilij 360.b &c. quos velint habere in Concilio iudices 361.a. volunt ſilere Cameram 363.a
proteſtātes quale voluerint, ſi dijs placet, conciliū 389.b
proteſtantes Gallorum regis gratiam quî per legatos captârint 440.b
proteſtantes bellū gerūt cum Carolo quinto, & tota eiꝰ belli Hiſtoria 535.b. &c. itē Saxonici 548.a
proteſtantium ad Cęſarem in Italiam legatio 386.a 387.b
proteſtantiū petitio iniquiſſima & ineptiſſ. quæ 427.a
proteſtantium ad Cęſarem in Flādriam legatio quid ſibi voluerit 440.b
proteſtantium ſparſa in vulgus mendacia quæ 527.b
proteſtantibus quid Spiræ & Mogūtię ad poſtulata Cæ-

ſar

ſar reſponderit 501.a
proteſtantes neque conciliū, neque cameram imperialē ferre 491.b
prouinciæ Belgarum quę qui regis edicta, inſcijs Geuſis, probârint 871.b
prouincias captas qualibus præſidijs Turcæ tueantur 498.b
Puella dæmoniaca nō poteſt liberari à Luteranis 757.b mirè exagitatur à dæmone 759.a b liberatur à Catholico theologo 759.b
Pyramides Aegypti 115.a
QVinis Gallorum caſtris vno eodemq; tempore Cæſarē inuaſum 484.b
Quintini oppidum quì aliquandò illuſtratum 425.b
RAdegundis reginæ oſſa comburuntur ab hæreticis 751.a
raſſegemij in Geuſas armatos felix expeditio 897.b.898.a
ratiſponēſia comitia ſeu colloquia quę quid exitùs habuerint 464.a.524.b.525.526.527.
rauenna à Gallis vaſtatā 87.b à Pontifice recuperatā 88.a
Rechabitę cur laudati à Deo 716.a
reformatio Pij quinti qualis adornata 826.a b
reformatorius archiepiſcopi Colonieñ liber, vndè confectus & confutatus 493.b 494.a
reges aliquot Viennę conueniunt 109.b
regina Hungariæ vidua, quî ex Buda exire iuſſa 473.a
reginaldus theologus doctiſſimus Brigittanus damnatur capite 339.a
reginaldus Polus quî à Sleidano nequiter traductus 376.b. eius in Angliam legatio quem ſucceſſum habuerit 385.a. abſoluit Anglos & conciliat Eccleſiæ 615.a moritur 672.a. eius breuis hiſtoria 672.a b &c.
regnum Auſtraſiæ 5.b
religiōis in diœceſi Colonieñ violenta ad tempus mutatio 517.b
reliquiæ ſanctorum proſcinduntur à Centurionibus 720.a b. ad eas fiunt miracula 721.a.722.723 b. de earū tranſlatiōe 722.b.723.a
reliquiæ diuorum quàm Turcicè à Geuſis tractatæ 879.b
reliquiarum veneratio quî à quibus & habita, & habēda 504.b
renatus Auraicę princeps vbì bello interiērit 515.b

respõsum falsum nomine eq. tum aurei velleris euulgatum, quale 871.a
reualia à quo constructa 50.b
reualiæ episcopus est à suffragijs Lundeñ archiepõ 50.b
rex Lusitaniæ q̃ obseruans romanæ Ecclesiæ 776.b
Rhegiũ quandò & qui à Turcis occupatum 497.b
rhinoceros describitur 107.a
rhodus à Turca capitur 155.b
rhodienses hodiè milites qui 789.a
Robertus Vuaucop Scotus cæcus, fit doctor Theologus, & Archiepiscopus, atque moritur 584.b
rochãdulfus quã infelix regij exercitûs dux 470.a b 471.a
Rod Rüt seu virga rubra, q̃lis vbi sit præfectus 921.a
rodolphus Agricola quo habitu sepultus 432.b
roma diripitur à Cæsareanis, & fit magna hominum cædes 202.a. atq; hæc inuito Carolo V. 263.b
romanæ sedis aut catholicæ sedis excellentia 460.
rossemij qualis sub Gallorum auspicio expeditio 485.b
Rumoris falsi gratia, q̃d fœdus in Belgio ictum 868.b
rupertus Palatinus interdicitur aqua & igni 57.b. cum patre proscribit 58.a. moritur 59.a
rurẽmũda Cæsari dedit 505.b quibus vocibus exceperit Cæsarem 505.b. per Geusas vexata 904.b
rurẽmundæ tumultus nouus intra duos adhuc menses, quî sopitus 934.a
rustici Spirenses conspirant 47.a. dant pœnas 48.b
rustici tumultuantur, & cædunt ad centũ millia 182.a
rusticorum rebellium tumultus quid p̃ se tulerit 847.a
rutheni, & eorũ breuis historia 30.&c.
rutheni quandò facti Christiani 31.b
rutheni pendẽt tributa Tartaris 33.b
rutheni dura premuntur seruitute 35.&c.
rutheni ritus Græcorum sequuntur 36.b
rutheni execrãtur nostræ ætatis hæreticos 38.b
rutheni quid de cõiugio censeant 39.t
rutheni quid de cõcilijs sentiant 40.a
rutheni vt cõfiteantur, & cõmunicent 40.b
rutheni vt sanctos colant, & ieiunent 41.a
rutheni vt festa celebrent, & quid

quid de Purgatorio ſenti-
ant 41.a
rutheni quàm valeant equi-
tatu 98.a
rutheni populant Torpatéſes
682.b.eorũ crudelitas 683.a
populantur Liuoniam cru-
deliter 683.b.685.a.&c.
SAcellum diui Laurẽtij Ca-
ſletanũ vndè & quandò
& quo duce vaſtatum 879.a
Sacerdotes Ruthenorum &
Græcorum non accedunt
ad ſecundas nuptias 39.b
Salẽtinus ab Iſenburg fit ar-
chiepiſcopus Coloñ. 937.
ſalentini quid quãdò à Tur-
cis paſſi 402.a b
ſancti quomodò per quẽ bla-
ſphemè traducantur 842.b
843.a
ſanctimonialis miraculo re-
uiuiſcit 721.a
ſandeſiriũ obſeſſum,quorum
principum morte illuſtra-
tum 515.b
ſangalleñ conſul quid cõtra
Euchariſtiã ſcripſerit 371.b
ſanguis Domini vt ꝓphane-
tur apud ſectarios 347.a
ſanguine in Vueſtphalia plu-
iſſe 506.b
ſartor aliquis apud Antuerpi-
eñ quanti tumultûs origo
881.a
ſatisfactio à Lutero ꝓſcindĩt
259.a.eam aliâs dixerat ne-
ceſſariam. ibidèm b.
ſaxones à ſemèl recepto Chri
ſtianiſmo nunquàm defe-
cerunt, & vt à Lutero dé-
cepti ſint 147.a
Schaffhuſiani fœdus faciunt
cum Heluetijs 29.a
ſchedulæ ſeditioſæ Bruxellis
ſparſæ,quales 872.a
ſchiſmatum duo tantummo-
dò genera quis quomodò
ſcilicèt ſtatuat 847.a
ſcholæ clauduntur apud Lu-
teranos 150.a
ſcholæ aut ſtudia quę quibus
calũnijs falsò infeſtatę 919.b
ſcholaſtici doctores qui quæ
à quibus conuicia ferant
819.a.492.b.807.a
ſcioli qui quos ſophos exibĩ-
lent 819.b
ſcotia Caluinizat 729.a
ſcoti tumultuantur 692.a
ſcoti cædũtur ab Anglis cum
Iacobo rege ſuo 91.b
ſcotorum rex in pręlio occũ-
bit 488.b
ſcriba ducis Brũſuiceñ quàm
præter ius fasque ab Heſſo
compræhenſus 427.b
ſcripturas quã quis hæretici
iactent aut crepent 448.a b
ſcyras vrbs inſignis 18.a 101.b
Sebaſtianus à Cano trienniò
nauigat &c. 659.b

ſebaſtianus Frācus ſcribit impia chronica 303. ea cauſa Argentinenſes eum cogūt è ſua vrbe excedere. ibid. b
ſebaſtianus Francus & Sleidanus q̄les ſint hæretici 808. b
ſebaſtianus Luſitanorum hodiè rex quādò nat⁹, & quî ſic dictus 508. a
ſebaſtianus Montecucul⁹ cur ab equis diſcerptus 369. a
ſectæ valdè increſcunt 218 a
ſectarū hodiè diuerſitas quāta 432. b
ſectarij qui qua in re Catholicos ipſos ſuperent 453. b
ſecuritas quæ quibus fœderatis in Belgio quî data 886. b
ſeilam inſula quāta, & quib⁹ rebus abundet 705. b
ſelymus ſit Turcarum Imperator 84. a. Patrē imperio & vita priuat. ibidèm. fratres & nepotes ſuos iugulat. ibidèm.
ſelymus vincit prælio Perſas 99. b. Armenia excedit. ibidèm. cæditur à Perſis 100. a
ſelymus deſcribitur & cōfertur cum Sopho Perſa 100. b. &c. eius opes 101. b
ſelymus Aladolū regem expugnat 108. b
ſelymus occupat Aegyptum, Syriam &c. 110. b
ſelymus venit Hieroſolymā 112. a. capit Gazam. ibidèm.
ſelymus Turca moritur 135. b
ſenatuſconſultum Anglorum iam Luterizantium, contra Luterum quale 435. a
ſenenſes ſe dedunt Carolo 5. 617. a
ſentētiarum libri quomodò à q̄buſdā irrideant 818. b 819
ſerineñ Comitis laus, excellētia & mors 866. a b
Siciliæ interna deſcriptio 378. a b
ſigetū quî à Turca expugnatum 865 b. 866. a
ſigiſmundus Poloniæ rex vetat, nè qui è ſuis ſtudeant Vuittenbergæ 313. b
ſigiſmundus Poloniæ rex moritur 562. a. eius ætas. ibid. ipſe & filius eius Sigiſmundus nolūt de religione cognoſcere 562. b
ſimpolij quot millia Gallorū vnius horę ſpatio cęſa 383. b
ſinæ montis deſcriptio 393. b
ſinæi montis proſpectus, quibus quàm ſit iucundus 393. b. 394. a
ſinarum vel Chinenſium ditionem eſſe Chriſtiano orbe ampliorem 785. a
ſinenſes fiunt Chriſtiani 768. b. non admittunt peregrinos 778. b

Slei-

Sleidanus ſcripſit commentarios pernicioſiſſimos 116.a in ipſo initio mẽtitur 118.b
ſleidanus mentitur de Caietano 127.a item de Lutero 130.b
ſleidanus dum vult laudare Luterum, conſpuendũ eum omnibus propinat 134.a abundat abſurditatibus. ibidèm. Catholicorum res malignè refert, & Luteri vitia tacet ibidèm Concilia & Catholicos quoſdam pro Lutero citat, aliâs contẽnit ibidèm b oppugnat pontificem 135.a
ſleidanus Carolum quintum vult arguere mendacij 146.b & Luterum & ſe pudefacit 184.&c.
ſleidanus dicit Luterum à Iureconſultis doctum, ſuam mutâſſe ſententiam 267.a calumniatᷓ Pariſiẽſes 314.b
ſleidanus quid ſuis mendacijs conſecutus 413.a
ſleidanus quî authoritate Luteri (ſi dijs placet) concilia reprobet 431.a b
ſleidanus quid callidè ex Lutero vel citet, vel omittat 440.b
ſleidanus quibus tantũ legendus 490.b
ſleidanus quo dilẽmate de falſitate conuictus 510.a
ſleidanus quid callidè ex Lutero citet, quid callidiſſimè ſupprimat 519 b
ſleidanus obit 629.b de eius commentarijs quid ſenſerit Carolus V. & Iulius Pflugius 630.a
ſleidani in Polum & Paulum 3. calumnia 385.b
ſleidani in Paulũ III. calũnia alia 406.a
ſleidani commentaria peſtilentiſſima ac mendaciſſima 412.a
ſleidani ridicula de Cypriani & Auguſtini diſſenſione ſententia 431.b
ſleidani mendacia 465.b
ſleidani technæ 486.b
ſleidani in Gropperum mendacia 494.b
ſleidani de Colonieñ ſententia ſeu iudicium 494.b
ſleidani de reformatiõe Colonieñ vana narratio 494.b
ſleidani impudens mendaciũ 495.b
ſleidano vbì aut placeat aut diſpliceat Eraſmus 375.b
ſleidano quid in hiſtoria habendũ fidei 447.b 490.b
Smalcaldicus conuentus quis quid egerit aut profecerit 384.a b
ſmalcaldicus conuentus quis

quibus concionatoribus illustratus 386.b
ſmidelinus & Schegkius quales ad quid edãt libros 865.a
ſmolenchum capitur à Rußis 98.b
Societas Ieſu vndè ap̄pbata, obtrectata, instituta 455.a b
ſocii ſe dedentes, quî à Turca tractati 498.b
ſolimannus Turca Caroli V. fortunam extimuit 6.a
ſolimannus cędit Hungaros & occupat Budam 192.b
ſolimannus deteſtatur Luteranos 219.b
ſolimannus Turca vt Carolũ V. vocârit 281.b fruſtrà oppugnat Guintium 283.b
ſolimannus occupat Budam 223.b obſidet Viennam, ſed turpiter abſcedere cõpellitur 224.a multos captiuos abducit ibidèm b
ſolimannus mouet bellũ Perſis 322.b magnam patitur à tẽpeſtate moleſtiã 330. b potitur Babylonia 331.a & Meſopotamia ibidèm b Tauriſium dat prædæ militib9, & multa indè aufert 332.a maximã accipit à Perſis cladem ibidèm b concipit odiũ in Abraimum ibi.
ſolimannus oppugnat Perſas 577.a eius filius ad Perſas profugit ibidèm iugulat filium ſuum 611.a quid de Carolo V. dixerit 665.a
ſolimannus mittit legatum & munera ad Ferdinandum 755.b
ſolimanni Turcæ victoria vltima quæ 866.b
ſophus Perſa. quęre, Iſmael Sophus.
Spangenbergius quî Antuerpiæ exceptus 894.a
ſpira tumultuatur ob exactiones 86.b
ſpireñ comitia quæ quàm celebria 508.b
Stephanus Vuintonieñ Epiſcopus mittitur in carcerem 566.b
Strabonis & Trogi de Aetna & Sicilia opinio 378.b
ſtrigonium qui à Turca occupatum & munitum 498.b
Sudor Anglicus multos necat 217.a quarè ſic dictus ibid.
ſuetia rubri maris portus qua nauigatiõe inſignis 394.b
ſurius quibus cõuicijs à Peucero adſperſus 811.812.
ſuſpendendus aliquis ſectarius, vbì quod fœdus quî detexerit 869.b
symbolis qualibus qui fœderati cur cõtra quos vſi 870. b 871.b
ſyncretiſmus inter hæreticos diuer-

diuersos qualis 369.b
synodus Euãgelicorum Constãtiæ 510.a frustrà in ea laboratur depace inter ipsos conficienda ibidèm
synodus Zuinglianorum Tigurinorum 562.a
synodus Frãcosordieñ citata ab hæreticis, illos pudefacit 573.b
synodus Constãtinopoli cõtra Imagines ab hæreticis habita 574.a
synodus Mexicana 661.a
synodi Zuinglianorũ quales, quot & quàm diuersę 370.a
synodi solę quę cui hęresi placeant soli 854.b
synodos à Luteranis reiectas, iam ab ijsdem repeti 855.b 856.a
synodos etiàm summas à Luteranis explodi 445.
TAnais vbì oriat̃, & quàm celebris apud Russos 44.a
Taroanna vel Terrouana capitur 91.a
tartari imperant Russis 35.a
tartari crudeles in senes 61.b
tartari fiũt Mahometani 33.b
tatta quî pòst deditionẽ funditùs à Turcis euersa 498.b
taurisium Persarum regia 16.b à Sopho Ismaele occupatur 17.a
taurinum vndè obsessum & liberatum 585.a
tauri & Antitauri gẽtes 108.b
techellis Persa admirabilis 15.a eius successus 18.b
templum S. Marię ardet Antuerpiæ 297.b
tenebræ per Luterum introductę in orbem, quãtę 432.a
teneramundani in Flãdria vndè laudandi 885.b
terra omnis habitata 660.a
terręmotus ingens Vlysbonę 265.b
teruana quibus ducibus quãti & habita sit, & constiterit 383.b 384.a
testamentum nouum Luteri interdicitur 155.b
Thebę vrbs populosissima 115.a
theodorus Beza vendit sacerdotia sua, & fit Caluinista 622.a simulat se & suos idẽ cum Luteranis sentire ibidèm. Tigurinos ea re offendit, quibus respondet aliquandò bonum esse simulare 623.a scribit in Luteranos ibidèm b
theodorus Beza immaniter sęuit in sacerdotes &c. 749.a magnam colligit è sacrilegijs pecuniæ vim 748.a
theologię studiũ scholasticũ quî à q̃bus traducetur 818.b

theonuilla à Gallis obtinetur 648.b
thietmarsi domantur à Dano 693.a
thomas Apostolus vbì sit cōditus 780.a
thomas Morus scribit contra Luterum 162.a eum egregiè depingit ibidèm b &c.
thomas Morus quid scripserit de morte Zuinglij & Oecolampadij 278. a abdicat se Cancellariatu 336.a addicitur perpetuo carceri ibid. ad damnatum accurrit filia Margareta penè exanimis 337.a plectitur capite 338. a dum esset Cancellarius, seuerè puniebat hæreticos ibidèm. caput eius diù coctū, hastili imponitur 338.b
thomas Munzerus tumultum rusticorum ciet 182.a 186. b capitur, & resipiscēs plectitur capite ibidèm b ex multis oppidis expellitur 186.a
thomas Cromuel capite plectitur 344.b
thomas Cromuel Cancellarius Angliæ, quàm non ità dudùm post Episcopum Roffensem & Morum à se damnatos, eadem pœna affectus 452.a
thomas Crāmerus homo inconstantissimus, & quædā de gestis & morte eius 641
thomę apostoli sepulcrū v adhuc hodiè veneret 780.
thomę Cantuarieñ reliquię nō ità pridèm exustę 422.a b
thomę Mori quale de Erasmo vaticinium 374.b
thrasonicus Gallus Luteranis qs, & quò eos adegerit 439.b
Tigurina Zuinglianorū synodus quî Bucerum audiêrit 421.a
tigurina bibliorū versio quî Lutero placuerit 489.b
tigurini nō sinunt libros Carolstadij apud se vendi 167 a hortante Zuinglio abolent Missam 176.a vt seruēt Cœnam suam 177.a
tigurini qd Lutero pro Zuinglio scripserint 439.a
tigurini quid cōtra Luterum ediderint 518.b 519.a
tigurinos à Lutero proscribi 489.b
tilam à Geusis frustrà tentatam 903.a
tilmannus Heshusius scribit in Sacramentarios 728. b 756.a
Tomumbeius Sulthanus mirè illusus suspenditur 113.b
tornacū deditur Anglis 92.a
tornacum quî tandèm occupatum 905.b

tornaci quot vno die ꝓscripti ſint Geuſæ 932.a
tornacenſium Geuſarum inſaniam quid fortunæ ſecutum 883.b
torpatum à Ruſſis obtinetur 686.a
torpateñ Pōtifici & Imperio renunciant 686.a
Tractatus in Flādria cū Geuſis initi aut facti quales 888.b
traiecti ad Moſam rebellio. 905.a
traiectenſes inferiores fiunt Burgūdici 210.b ſunt proni in ſeditiones ibidèm. at nunc pacifici 211.a
traiectenſes Moſani ſe dedūt 922.a
tranſyluania cui à Turca demùm conceſſa 475.a
tredecim centurias Chriſtianorū vna defendenda arce occiſas 795.a
tridentina ſynodus quali aut cuius ſcripto impetita 813.b
tridentinæ ſynodi de Ieſuitis decretum 463.b
tridentinū Cōcilium quibus ſub legatis inchoatum 528 b
tridentini Concilij indictio. 488.b
tridentini Concilij indicti ſuſpenſio 492 a
trinitarij hæretici in Polonia 732.a
tripolis capitur à Turcis 586.a
trudonenſis Geuſarum conuentus qui euanuerit 875.b
Tuneti arcem occupāt captiui Chriſtiani 357.b excludūt indè Barbaruſſam 358.a
tunetum diripitur 358.b in eius arce librorum Arabicorum &c. ingens fit iactura 359.a inueniuntur illic Gallorum arma & ocreæ, &c. 359.a
tunetani reges p̄ſtant in Africa 325.b eorum ditio ibidèm
tunetanorum quanta in mutandis dominis breuiſſimo tempore leuitas 514.a b
tungrenſes quanti ſeductorē aliquē ſibi cōparârint 913.a
turca cur Luſitanis ꝓtiſſimùm infenſus 393.a
turca quantas copias quàm citò colligat 402.a
turcę ſęuiūt in nouos Mahometanos 21.a
turcæ cur inuiſum Luteranorum nomen 375.b
turcam nimia Caroli V. felicitate in Chriſtianos incitasum 394 b
turcę quinā inuiſi Ottomannicæ familiæ 102.a
turcę q̄ valeāt equitatu 102.b
turcę Auſtriam & Morauiam vaſtant 475 a
turcæ qui tandèm conuaſatis

rebus omnibus, è Melita seu Malta cesserint 802.b
turcarum naualis in Indiam expeditio 396.b
turcarum & Zuinglianorum comparatio 396.b
turcarum vires vndè auctę & quantæ 397.a 398.b
turcarum, cùm vinci se vidêt, pertinacia 403.a
turcarum vires & constantia 403.b
turcarum frugalitas qui nostrum luxum confundat 473.b
turcarum in vallum terraceũ impetus quid tandèm obtinuerit 791.a
turcarum millia quot arce S. Elmi oppugnãda periêtint 793.b
turcerũ in vulneratos adhuc semiuiuos rabies 795.a
turcarum millia quot in Melita interiêrint 802.b
turcarum quantus contra Sigetum exercitus 866.a
turcas nostra ob peccata nos superare 401.a
turcas inter se & sanctos aliquos, si dijs placet, habere 478.b
turcas octingentos in fossa quadam replenda occisos 791.a
turcica in Italiam classis, quid designârit 402.a
turcicæ expeditionis contra Meliten principes duo qui 789.b
turones eripiuntur hęreticis 751.b
Typographię quę cut quibus scilicèt pręclusæ 851.b
typographi fauent Luteranis 154.b
typographorum quę quibus habenda ratio aut inspectio 929.b
VAccia occupatur à Ferdinando, recuperatur à Turcis 468.b 469.b
valencenæ quorum principũ conuentu aliquandò illustratæ 437.q
valencenę tandèm expugnantur 921.a
valencenarum in templa & sanctorum reliquias rabies & insolentia 883.b 895.a
valencenenses quomodò inter pabulandum excepti 906.a
valencenẽses qualibus & quãtis legatis honorati 919.b
valencenensiũ rebellio & flagitia 896.
valencenensium obsessorum eruptio quî repulsa 896.b
valettani Melitæ Magistri industria & studium 789.b 791.b

valet-

valettani ſummo in periculò ſtrenuitas quanta 800.a
valponium & Socli quomodò à Turcis occupati 498.b
Vbiquetarij hæretici 769.b
vbiquitas vndè reperta 832.b
vbiquitas quî exibiláda 834.b
vbiquitas quî à quibus contra quos defendatur 864.b
S. Vdalrici vita breuiter 705.b Epiſtola illi falsò affi͡cta deſtruit dogmata Euangelicorum 707.b
Velſius dicit̃ reſipuiſſe 620.b
venationi in Paraſceue operã dare, qd prę ſe ferat 464.b
venerem qui prę diua virgine Maria colant 505.b
venetię ardent 95.a deſcribũtur ibid.b qualem habeant principem ibid.
venetus quidam Trierarchus quid de Salentinis meritus 402.b
veneti malè tra͡ctantur à Sulthano 19.b
veneti valdè affliguntur 70.b &c. nolunt tamen à Turca adiuuari 71.a
veneti cur quid Alexandriæ à Turca paſſi 394.b
veneti qua à Carolo V. & Franciſco Rege legatione honorati 450.b
veneti pacem à Turca petunt 451.a
veneti libros hęreticos iubét adduci ad certos hoĩes 566.b
venetorũ legatus quali apud Turcã ꝓditiõe cõfuſus 451.
venlo Cæſari ſe dedit 506.a
vergerij morientis exemplo quantus vir ad Eccleſiam è ſe͡cta reuerſus 936.a
veritatis ipſi⁹ quãta vel apud hoſtes eiuſdẽ ſit vis 859.b
Viana vndè poſt domini ſui fugam occupata 926.a
vianeñ quî tandèm fugerint 926.a
vigilantius ferè præfertur D. Hieronymo à Centurionibus 720.a ponitur inter pios do͡ctores ibid.
vigilantium qua in re Caluinus ſecutus 503.b
vilna deſcribitur 44.b
viluordia quot nobilibus captis vna vice onerata 926.b
vini vbertas quandò & vbì q̈ inſolita 438.a
vir ꝓdigioſę vaſtitatis & ingluuiei 84.b
virgines ſacrę nouem rapiũtur ex monaſterio, Lutero approbante 159.b
viſitatio Saxonica ſumptuoſiſſima 209.b ſcribitur à Melanchthone Latinè nõ planè Lutericè ibid.
vita monaſtica proſcinditur ab hæreticis noſtris 719.a

&c.habet Christũ authorem 714.b 715.
vitulus cucullatus nascitur Vuittenbergæ 534.a
viue les Geux, quid sonet aut sibi velit 870.b
Vladisla⁹ fit Hũgariç rex. 65.a
vlma attributa Monasterio Augiensi 592.b manet in fide Caroli V. 602.b
vlrichus dux Vuirtebergicus fit Luteranus 318.a
vlricus Comes Elfensteinius, seu Helfensteinius, quo nõ ità dudùm Catholicam Ecclesiã affecerit gaudio 935.b
vltraiectũ quî à Geusis tentatum 898.a
vltraiectum qui ferè à Geusis inuasum 914.b
vltraiecti qd Geusæ designàrint 886.a
vltraiecti concio Geusica quç quî ex arce turbata 892.b
Volumen impium Turcarum Alcoranus, cuius aut quorum impietate superetur. 390.a
vota reddenda 190.b
Vri & bisontes vt differant. 46.a
Vxores Ruthenorum miserrimæ. 42.a
Vualtheri cuiusdam Luterani scriptum cõtra quos quale 862.b
Vuigandus aliquis quale de bonis & malis Germaniæ librum ediderit 841.a
vuigãdus hçreticus quos hçreticos solos censeat 485.b
vuigãdus hæreticus quî suos symmystas traducat 849.b
vuigandus hçreticus quis, qd q̃si Papista conqueratˢ 853.b
vuigandi cuiusdam insana de Theologis nouis iactatio 843.b
vuigandi cuiusdam Luterani ineptissima antilogia 846.b
vuigandi cuiusdam satanica malignitas qualis 848.a
vuitttenbergæ in ædibus Luteri synodus 369.b
Vuolodimerus princeps Russorum 32.
vuormatia tumultuatur contra Senatum 89.a
vuormatieñ colloquiũ 441.b
vuormatiensia comitia quæ quid habuerint exitûs 520.b 521.a

XAntanæ imperiũ quantum, & quæ nationes ei pareant 785.b

ZAcharias quidam Flandrus quî Caluinum publicè pudefecerit 417.b
zarantiæ vndè quæ dictæ locustæ 467.a
Zibitinus rex quàm perfidè à Turcis interfectus 396.a

zit-

zittardia quid à Brabātis perpessa 488.a
Zuinglius contra indulgentias 135.a
zuinglius Luterū oppugnat 166.a perstringit 175.b
zuinglius somnio admonetur abolere Missam 170.b
zuinglius falsò iactat à se stare Luterum & Vuittenbergicos 198.b
zuinglius scribit Norinbergeñ cōtra Luteranos 199.b item Eslingensibus, vocans Luteranos furiosos, &c. 200.a eius antilogiæ. ibidèm. respondet Lutero. 206.a 216.a cadit in bello & comburitur. 274.b eius cineres colligunt Zuingliani ibid. eius nomen etiàm Sectarij execrantur & scripta damnant 279.a
zuinglius à Lutero Nestorianismi insimulatus 439.a
zuinglij opera vndè aduersùm quos edita 490.b
zuinglij opera teutonica, vndè Latiua facta 491.a
zuinglio quid Luterus impegerit seu asscripserit 486.b
zuingliana dogmata, Brentio teste, qualia 840.a
zuingliani fiunt Luterani 279.a
zuingliani qua in re quantillùm à Turcis differant 396.b
zuingliani quomodò per Luterū damnati 490.a 509.b
zuingliani & Luterani quomodò se mutuò tractent 520.a
zuingliani vetantur hospitio recipi à Luteranis 615.b
zuingliani varij scribūt in Luteranos 618.a b 642. multis modis oppugnant Luteranos, & ab illis oppugnantur 619.a b ridét Luteranos 642.a
zuinglianorū qualis cum Luteranis conspiratio 370.a
zuinglianorū de Bucero sententia seu apophthegma 422.a
zuinglianorū de Lutero sententia summa quæ 519.b

FINIS.

COMMENTARIVS
BREVIS
HISTO: SVRII